* ﴿ [٩٣] إنما السبيل على الذين يستأذنونك وهم أغنياء﴾ بەڵكو ڕێ گلەیی و گازندەو تۆڵە تەنها لەسەر ئەوانەیە كە داراو دەوڵەمەندن و، دێن داوای مۆڵەتت لێ دەكەن نەچنە جیهاد ﴿رضوا بأن یكونوا مع الخوالف﴾ ڕازی بوون لەگەڵ بەجێماوەكان بن و، لەماڵەوە بنەبخەن و لەگەڵتان نەیەن !! ﴿وطبع الله على قلوبهم﴾ ئەوساش لەبەر ئەوە خوای گەورە مۆری بەدبەختیی بەسەر دڵیاندا نا ﴿فهم لا یعلمون﴾ ئیتر لەپاشە ڕۆژی خراپی خۆیشیان نازانن و بەهۆشنایەنەوە ﴿ [٩٤] یعتذرون إلیكم إذا رجعتم إلیهم﴾ هەر كە لە غەزای تەبووك گەڕانەوە بۆ لایان ، بەپەلە دێن و دەست دەكەنە بڕوو بیانوو هێنانەوە بۆتان ﴿قل لا تعتذروا﴾ بڵێ: هیچ بڕووبیانوویەك مەهێننەوە ﴿لن نؤمن لكم﴾ چونكە چاك دەتانناسین و هەرگیز بڕواتان پێ ناكەین ﴿قد نبأنا الله من أخباركم﴾ بەهەقیقەت خوای گەورە لە دەنگوباس و هەواڵە نهێنیەكانتانی ئاگادار كردین، واتە: تێیگەیاندین كە چ شتێك لە دڵتاندایە ﴿وسیرى الله عملكم ورسوله﴾ بۆئاییندەش بە تەئكید خواو پەیامبەری خوا، گشت كردەوەكانتان دەبینن، واتە:خواو پێغەمبەرەكەی دەزانن چ كارێكتان لێدەوەشێتەوە لەمە بەدوا ؟ ﴿ثم تردون إلى عالم الغیب والشهادة﴾ لە پاشان دەبرێنەوە لای ئەو زانایە كە بەهەموو نادیارو دیارێك ئەزانێ و ئاگادارە ﴿فینبئكم بما كنتم تعملون﴾ ئینجا هەرشتێكتان كردووە ئاگادارتان ئەكات لێی.

الجزء الحادي عشر — سورة التوبة

يَعْتَذِرُونَ إِلَيْكُمْ إِذَا رَجَعْتُمْ إِلَيْهِمْ قُل لَّا تَعْتَذِرُوا۟ لَن نُّؤْمِنَ لَكُمْ قَدْ نَبَّأَنَا ٱللَّهُ مِنْ أَخْبَارِكُمْ وَسَيَرَى ٱللَّهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُۥ ثُمَّ تُرَدُّونَ إِلَىٰ عَـٰلِمِ ٱلْغَيْبِ وَٱلشَّهَـٰدَةِ فَيُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٩٤﴾ سَيَحْلِفُونَ بِٱللَّهِ لَكُمْ إِذَا ٱنقَلَبْتُمْ إِلَيْهِمْ لِتُعْرِضُوا۟ عَنْهُمْ فَأَعْرِضُوا۟ عَنْهُمْ إِنَّهُمْ رِجْسٌ وَمَأْوَىٰهُمْ جَهَنَّمُ جَزَآءًۢ بِمَا كَانُوا۟ يَكْسِبُونَ ﴿٩٥﴾ يَحْلِفُونَ لَكُمْ لِتَرْضَوْا۟ عَنْهُمْ فَإِن تَرْضَوْا۟ عَنْهُمْ فَإِنَّ ٱللَّهَ لَا يَرْضَىٰ عَنِ ٱلْقَوْمِ ٱلْفَـٰسِقِينَ ﴿٩٦﴾ ٱلْأَعْرَابُ أَشَدُّ كُفْرًا وَنِفَاقًا وَأَجْدَرُ أَلَّا يَعْلَمُوا۟ حُدُودَ مَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ عَلَىٰ رَسُولِهِۦ وَٱللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٩٧﴾ وَمِنَ ٱلْأَعْرَابِ مَن يَتَّخِذُ مَا يُنفِقُ مَغْرَمًا وَيَتَرَبَّصُ بِكُمُ ٱلدَّوَآئِرَ عَلَيْهِمْ دَآئِرَةُ ٱلسَّوْءِ وَٱللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٩٨﴾ وَمِنَ ٱلْأَعْرَابِ مَن يُؤْمِنُ بِٱللَّهِ وَٱلْيَوْمِ ٱلْـَٔاخِرِ وَيَتَّخِذُ مَا يُنفِقُ قُرُبَـٰتٍ عِندَ ٱللَّهِ وَصَلَوَٰتِ ٱلرَّسُولِ أَلَآ إِنَّهَا قُرْبَةٌ لَّهُمْ سَيُدْخِلُهُمُ ٱللَّهُ فِى رَحْمَتِهِۦٓ إِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٩٩﴾

٢٠٢ — وَٱلسَّـٰبِقُونَ

فرت و فێڵی دووڕووەكان:

﴿ [٩٥] سیحلفون بالله لكم إذا انقلبتم إلیهم﴾ هەر كە لەتەبووك هاتنەوە لایان، خێرا دێن و بەخوا سوێندتان بۆ دەخۆن كە: توانای هاتنمان نەبوو لەگەڵتاندا بێینە خەزاكە بۆیە نەهاتیین ﴿لتعرضوا عنهم﴾ هەتا وازیان لێ بهێنن" و ناویان نەبەن" ﴿فأعرضوا عنهم﴾ دەسا وازیان لێ بهێنن و وێڵیان بكەن و مەیاندوێنن و نرخیان بۆ دامەنێن ﴿إنهم رجس﴾ چونكە خۆیان و كارو كردەوەیان پیس و ناپاكە ﴿و مأواهم جهنم﴾ وجێ و شوێنیان ئاگری دۆزەخە ﴿جزاء بما كانوا یكسبون﴾ ئەم تۆڵەیانە لەبەر ئەوكارو كردەوەیە كردوویانە ﴿ [٩٦] یحلفون لكم لترضوا عنهم﴾ سوێندتان بۆ دەخۆن هەتا ڕازیبین لێیان ﴿فإن ترضوا عنهم﴾ خۆ ئەر لێشیان ڕازیی ببن ﴿فإن الله لا یرضى عن القوم الفاسقین﴾ ئەوە بێگومان خوا لەخەڵكانی سنوور بەزێن ڕازی نابێت، كوڕەكەی (سەلوول)هەر كە پێغەمبەر گەڕایەوە هات سوێندی بۆخوارد كە: جارێكی تر دواناكەوێت.

دەشتەكی بێ ڕەزاترو كوڵی ترن:

﴿ [٩٧] الأعراب أشد كفرا ونفاقا﴾ عەرەبە دەشتەكییەكانی دەرەوەی مەدینە، لەمەڕ بێ باوەڕیی و دوو ڕووییەوە لەخەڵكانی تر سەر سەختن ﴿وأجدر أن لا یعلموا حدود ما أنزل الله على رسوله﴾ شایستەو لەبار تریشن بە نەزانینی سنووری ئەو یاسایانەی خوا ناردوونی بۆ پەیامبەرەكەی ﴿والله علیم حكیم﴾ وە خوا بەهەموو ئیش و

کاریّ زانایە، لەکارزان و کاردروستە، پیّغەمبەریش فەرمووی: ((من سكن البادية جفا، ومن اتبع الصيد غفل، ومن أتى السلطان افتتن)) پیّشەوا ئەحمەد. واتە: مرۆڤی دەشتەکی دڵڕەقە، پیاوی راوچی خافڵ و بیّ ئاگایە، هاتووچۆکەری لای (سوڵتان)، تووشی ئازار دەبیّت .مسند ١/٣٥٧ . هەرلەبەر ئەمەیشە کە تەنیا لەناو شارنشینەکاندا پیّغەمبەران ڕەوانە کراون، وەکو ئایەتی: (وما أرسلنا من قبلك إلا رجالا نوحي إليهم من أهل القرى..) ئەو راستیە دەسەلمیّنیّ ﴿[٩٨] ومن الأعراب من يتخذ ما ينفق مغرما﴾ لە عەرەبە دەشتەکییەکان هەیە: کەهەرچی لەڕیّگەی خوادا بدات، بەزیان و (غەرامە) ی دادەنیّ، چونکە لەدڵەوە نایکاو بڕوای پیّی نیە ﴿ويتربص بكم الدوائر﴾ و سەرەڕای ئەوەیش هەر چاوەڕوانن بەڵاو نەهاتیّکتان بەسەرا بیّ!! ﴿عليهم دائرة السوء﴾ یاخوا بەڵا و تیّشکان هەر بەسەر خۆیاندا بیّ ﴿والله سميع عليم﴾ خوا ژنەوایە، بەقسە نابەجیّکانیان، زانایە بەوەی دەیکەن ودەیلّیّن ﴿[٩٩] ومن الأعراب من يؤمن بالله واليوم الآخر﴾ هەیشیانە بەباشی باوەڕی بەخواو بەرۆژی دوایی هەیە ﴿ويتخذ ما ينفق قربات عند الله وصلوات الرسول﴾ و هەرچییش لەو ڕیّیەدا ببەخشیّ بە نزیکبوونەوەی خواو، بەمایە دۆعاو داوای لیّبوردنی پیّغەمبەری دادەنیّت ﴿ألا إنها قربة لهم﴾ بەڵیّ.. بزانن! بیّگومان ئەو بەخشینە نزیکبوونەوەیەکە بەخواوە بۆیان ﴿سيدخلهم الله في رحمته﴾ و خواش هەر دەیەنخاتە بەر بەزەیی و میهرەبانی خۆیەوە ﴿إن الله غفور رحيم﴾ چونکە خوا زۆر لیّبوردەیە، زۆر دلۆڤانە.

الجزء الحادي عشر — سورة التوبة

وَٱلسَّٰبِقُونَ ٱلۡأَوَّلُونَ مِنَ ٱلۡمُهَٰجِرِينَ وَٱلۡأَنصَارِ وَٱلَّذِينَ ٱتَّبَعُوهُم بِإِحۡسَٰنٖ رَّضِيَ ٱللَّهُ عَنۡهُمۡ وَرَضُواْ عَنۡهُ وَأَعَدَّ لَهُمۡ جَنَّٰتٖ تَجۡرِي تَحۡتَهَا ٱلۡأَنۡهَٰرُ خَٰلِدِينَ فِيهَآ أَبَدٗاۚ ذَٰلِكَ ٱلۡفَوۡزُ ٱلۡعَظِيمُ ﴿١٠٠﴾ وَمِمَّنۡ حَوۡلَكُم مِّنَ ٱلۡأَعۡرَابِ مُنَٰفِقُونَۖ وَمِنۡ أَهۡلِ ٱلۡمَدِينَةِ مَرَدُواْ عَلَى ٱلنِّفَاقِ لَا تَعۡلَمُهُمۡۖ نَحۡنُ نَعۡلَمُهُمۡۚ سَنُعَذِّبُهُم مَّرَّتَيۡنِ ثُمَّ يُرَدُّونَ إِلَىٰ عَذَابٍ عَظِيمٖ ﴿١٠١﴾ وَءَاخَرُونَ ٱعۡتَرَفُواْ بِذُنُوبِهِمۡ خَلَطُواْ عَمَلٗا صَٰلِحٗا وَءَاخَرَ سَيِّئًا عَسَى ٱللَّهُ أَن يَتُوبَ عَلَيۡهِمۡۚ إِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٞ رَّحِيمٌ ﴿١٠٢﴾ خُذۡ مِنۡ أَمۡوَٰلِهِمۡ صَدَقَةٗ تُطَهِّرُهُمۡ وَتُزَكِّيهِم بِهَا وَصَلِّ عَلَيۡهِمۡۖ إِنَّ صَلَوٰتَكَ سَكَنٞ لَّهُمۡۗ وَٱللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿١٠٣﴾ أَلَمۡ يَعۡلَمُوٓاْ أَنَّ ٱللَّهَ هُوَ يَقۡبَلُ ٱلتَّوۡبَةَ عَنۡ عِبَادِهِۦ وَيَأۡخُذُ ٱلصَّدَقَٰتِ وَأَنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلتَّوَّابُ ٱلرَّحِيمُ ﴿١٠٤﴾ وَقُلِ ٱعۡمَلُواْ فَسَيَرَى ٱللَّهُ عَمَلَكُمۡ وَرَسُولُهُۥ وَٱلۡمُؤۡمِنُونَۖ وَسَتُرَدُّونَ إِلَىٰ عَٰلِمِ ٱلۡغَيۡبِ وَٱلشَّهَٰدَةِ فَيُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمۡ تَعۡمَلُونَ ﴿١٠٥﴾ وَءَاخَرُونَ مُرۡجَوۡنَ لِأَمۡرِ ٱللَّهِ إِمَّا يُعَذِّبُهُمۡ وَإِمَّا يَتُوبُ عَلَيۡهِمۡۗ وَٱللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٞ ﴿١٠٦﴾

٢٠٣

فەزڵی کۆچبەران و پشتیوانان و شویّنکەوتوانیان:

ئینجا سەرەی باسکردنی کۆمەڵی (ئەنصار) و کۆچکەرانە بۆیە دەفەرمویّ: ﴿[١٠٠] والسابقون الأولون من المهاجرين والأنصار﴾ لە دەستەی یەکەمی پیّشەنگی کۆچکەران و پشتیوانان ﴿والذين اتبعوهم بإحسان﴾ و چاك پەیڕەوانی ئەوانییش ﴿رضي الله عنهم﴾ خوا ڕازیی بوو لیّیان ﴿ورضوا عنه﴾ و ئەوانیش لە خوا ڕازییبوون. لەچەند جیّگایەکی تردا ئەو فەزڵ و ڕیّزو حورمەتە هاتووە ، بۆنموونە: لەسوورەتی (٣/٦٣)دا دەفەرمویّ: (وآخرين منهم لما يلحقوا بهم..) یان لەسوورەتی (١٠/٥٩)دا دەفەرمویّ: (والذين جاؤوا من بعدهم يقولون ربنا اغفر لنا ولإخواننا..) ، یان لە سوورەتی (٨/٧٥)دا دەفەرمویّ: (والذين آمنوا من بعد وهاجروا وجاهدوا معكم فأولئك منكم..) بیّ لەمەش ئەوەمان دەست دەخەن کە: (تابیعین) و پاشینانی ئەوانە، وەك پیّشینانیان حیسابیان بۆدەکریّ و، ڕەزامەندی خوا بەدەست دیّنن ﴿وأعد لهم جنات تجري تحتها الأنهار﴾ بەدەر لەوەش چەندان باخ و بیّستانی بۆ سازداون کە: بە بەر درەخت و کۆشکەکانییدا ڕوبار گەڵیّ دەچیّت ﴿خالدين فيها أبدا﴾ بە هەتا هەتاییش تیّیدا دەمیّننەوە ﴿ذلك الفوز العظيم﴾ هەر ئەوەیشە دەسکەوت و سەرفرازیی گەورەو بەنرخ. (سەعیدی کوڕی موسەیەب)

و دەستەیەکی تر لەپێناسەی (سابقین)دا دەڵێن: (هم الذين صلوا الى القبلتين). ئەوانە بوون کە لەنوێژەکەدا روویان لەهەردوو قیبلەکە کرد. ئیمامی شافیعیی و یارانیشی دەڵێن: (هم الذين شهدوا بيعة الرضوان). ئەوانە بوون لە (بەیعەتولریزوان)دا ئامادەبوون، دەسا واوەیلاو ئۆف بۆ ئەوانەی رکیان لەو کەسانەیە کەخوا رازییە لێیان و ئەوانیش لەخوا رازین! بێ لەوەیش هێشتا جنێویان دەدەنێ و تەکفیریان دەکەن !!.

دوو ڕووەکانی (مەدینە)و دەشتەکییەکان:

﴿[١٠١] وممن حولكم من الأعراب منافقون﴾ لەعەرەبە دەشتەکییەکانی دەوروبەریشتاندا خەڵکێکی دوو ڕوو و مونافیق هەیە، وەکو هۆزی (موزەینە ،ئەسلەم، غیفار، ئەشجەع) ﴿ومن أهل المدينة مردوا على النفاق﴾ وە لە خەڵکانی (مەدینە)شدا هەندێکی دووڕوو و، لێبڕاو بۆ دووڕوویی هەن ﴿لا تعلمهم نحن نعلمهم﴾ تۆ ئەی موحەممەد نایانناسی، هەتا لەم دنیایەدا بڕیاری خۆتیانی لەسەر بدەیت، ئێمە بۆخۆمان زۆرباش دەیانناسین ﴿سنعذبهم مرتين﴾ جا لەبەر ئەوە ئێمە لەدنیادا دووجار سزایان ئەدەین، جارێکیان بە سەرخستنتان بە سەر دوژمنەکانتاندا کە بەوە دڵگران دەبن, جارێکیشیان بە ئابڕو بردنیان ونیفاقیان ﴿ثم يردون إلى عذاب عظيم﴾ لە دواییشدا ئەبرێنەوە بۆ جەزرەبەو سزایەکی هەرە گەورە.

موسڵمانە بەجێماوەکان لەجیهاد:

﴿[١٠٢] وآخرون اعترفوا بذنوبهم﴾ بڕێ خەڵکی تریش هەیە ددانیان بە گوناهو هەڵەکانی خۆیاندا نا، کە لە خەزای تەبووک "لەبەر سستی خۆیان دواکەوتن" پاشان تەوبەیان کردوو پەشیمان بوونەوە ﴿خلطوا عملا صالحا وآخر سيئا﴾ هەندێ کارو کردەوەی چاکیان ئەنجامداو ، بڕێکی خراپیان تێکەڵکرد ﴿عسى الله ان يتوب عليهم﴾ بێگومان خوا لێیان خۆش دەبێ و، تەوبەیان لێوەردەگرێت ﴿إن الله غفور رحيم﴾ بە ڕاستیی خوا بۆ گوناه زۆر لێبوردەیە ، زۆریش میهرەبان و دلۆڤانە. بەڵێ.. گەلێ ریوایەت هەیە لەسەر ئەوکەسانە دەدوێ و، دیارییان دەکەن و هەریەکە بۆخۆی شتێکی لێ دەڵێت! بەلاّم لەگەڵ ئەوەیشدا هەموو جۆرە موسڵمانێك بەردەکەوێ کەئەویش کاروکردەوەی بەوچەشنە بێت و، پاشان تەوبە بکات، بۆیە هەرکە (ئەبوو ئەوفا) صەدەقەکەی خۆی هێنا، پێغەمبەرﷺ فەرمووی: (اللهم صل على آل أبي أوفى) موسلیم. خوایە لە خانەوادەی (ئەبو ئەوفا) ببوریت و رەحمەتیان بەسەرا برێژیت.

لە سامان و داراییدا زەکات هەیە:

﴿[١٠٣] خذ من أموالهم صدقة﴾ لە سامانەکەیان زەکات و صەدەقەیە وەرگرە ﴿تطهرهم وتزكيهم بها﴾ دڵ ودەروونیانی پێ پاکەوەکە ، هەتا لە گوناهەکانیان پاك ببنەوەو، چاکەکانیان فراوان ببێ و دەشگەنە پلەی هەرە بەرز ﴿وصل عليهم إن صلاتك سكن لهم﴾ ودۆعای چاکیان دەرهەق بۆبکە، چونکە دۆعا ونزای تۆ ،دڵئارامیی وئۆقرە بەخشە بۆیان ﴿والله سميع عليم﴾ و خواش زۆر بیسندەیە، زۆریش زانایە. ئەم ئایەتە- ئەگەرچی رووی لەخەڵکە دواکەوتووەکە بێت لە(تەبووك)- بەلاّم گشتییەو گشتگیرەو تەواوی موسڵمانان دەگرێتەوەو، دەبێ هەتا رۆژی قیامەت" بەشێ لەماڵ و سامانیان ببەخشن بۆ رێی خوا ﴿[١٠٤] ألم يعلموا أن الله هو يقبل التوبة عن عباده﴾ ئاخۆ نەیانزانیبێ کە بێگومان خوا تەوبەو پەشیمانی لە گشت بەندەکانی خۆی قەبووڵ دەکا ﴿ويأخذ الصدقات﴾ وصەدەقەش لە هەموو بڕواداران و دڵسۆزان وەردەگرێ ﴿وأن الله هو التواب الرحيم﴾ بێگومان هەر خوایە تەوبە قوبووڵکارو، میهرەبان و دلۆڤان ، دەسا ئێوەیش "ئەی موسڵمانان" تەوبە بکەن و خێرو صەدەقە بدەن بۆ رێی خوا،

پێغەمبەری خوا دەفەرموێ((إن الله يقبل الصدقة ويأخذها بيمينه فيربيها لأحدكم، كمايربى أحدكم مهره، حتى أن اللقمة لتصير مثل أحد)) ترمزیی. واتە: بێگومانە کە خوای میهرەبان صەدەقە قبوڵ دەکاو بەدەستی راستیشی وەریدەگرێ و، گەورەی دەکا، هەروەکو چۆن یەکێ لە ئێوە جوان ئەسپەکەی بەخێو دەکاو گەورە دەبێ، تەنانەتی یەك پارو لای خوا بەقەد (ئوحود)ی لێدێ.

هەڕەشە لەیاخییان:

﴿١٠٥ وقل اعملوا فسيرى الله عملكم ورسوله والمؤمنون﴾ ئەی پێغەمبەر! بە هەموو ئەوخەڵکە بڵێ: کاری خۆتان بکەن، بێگومانبن کە خوای گەورەو، پێغەمبەرەکەیی و، موسڵمانان بەرهەمی کردەوەکانتان دەبینن ، واتە: هەر شتێ بکەن خوا پێغەمبەرو ئیماندارانی لێ بەئاگا دەکات، هەر چەند بەدزیی و بەنهێنیش بیکەن ﴿وستردون إلى عالم الغيب والشهادة﴾ و بە تەئکید دەبرێنەوە لای (خوای) زانای نادیارو دیار ﴿فينبئكم بما كنتم تعملون﴾ ئەوسا بەهەر کارێ کردوتانە ئاگادارتان ئەکات.

کاروباری سێ هاوەڵە بەجێماوەکان لەجیهاد:

﴿١٠٦ وآخرون مرجون لأمرالله﴾ و دەستەیەکی تری جێماوەکان ، چاوەڕێی فەرمانی خوان و چارەنووسیان دوا خراوە. ڕاڤەکەرانی قورئان دەڵێن: ئەمانە، ئەو سێ کەسە بوون کە لەخەزای تەبووك خۆیان بەئەنقەست دواخست و نەچوونە خەزاکە. (ئیبن عەبباس) دەڵێ: ئەو سێ کەسەیە:(کەعب)و (هیلال)و (موراره) بوون، دەسی دەسیەکی زۆریان بە خۆیانکرد بۆ چوونە تەبووك، بەڵام دەرەنجام هەر نەچوون ونەچوون!! شایەنی باسە هەر سێ کەسەکەش لە ئەهلی بەدر بوون" ئینجا لەبەر ئەوە پەیامبەرﷺ ڕێی لە هاوەڵان گرت لەقسەو سڵاو لێکردنیان، هەتا فەرمانی خوایان بۆ هات و تەوبەیان لێوەرگیرا، وەکو لەجێیەکی تری ئەم سوورەتەدا خوا دەفەرموێ: (وعلى الثلاثة الذين خلفوا حتى إذا ضاقت عليهم الارض بمارحبت..) ﴿إما يعذبهم وإما يتوب عليهم﴾ ئەنجامیان دواخراوە، جا یاخوا سزایان دەدات، یان تەوبەیان لێ وەردەگرێ ﴿والله عليم حكيم﴾ وە خواش زۆر زانایە، زۆریش کار بەجێ و لە کارزانە، جابۆ دوایی خوای گەورە تەوبەی لێوەرگرتن و فەرمووی: (لقد تاب الله على النبي والمهاجرين والأنصار..).

مزگەوتی (ضرار)و بەسەرهاتی:

﴿١٠٧ والذين اتخذوا مسجدا ضرارا وكفرا وتفريقا بين المؤمنين﴾ وە لە دووڕووەکاندا کەسانێ وا هەن وەکو (ئەبووعامیری راهیبی عیسایی)- کە لەمەدینەدا -دژ بە پێغەمبەرو موسڵمانان و، بۆ بەهێز کردنی کوفرو بێ باوەڕیی خۆیان و، بۆپەرتکردنی ریزەکانی کۆمەڵی باوەڕداران ودوورخستنەوەیان لەپێغەمبەر ﷺ ﴿وإرصادا لمن حارب الله ورسوله من قبل﴾ و بۆ ئەوە بیکەنە (کەمین) و ڕوانگە بۆ ئەو کەسانە کەپێشتر بەر لەدروسکردنییدا دژی خواو پەیامبەرەکەی دەجەنگان. دەگێڕنەوە کە (ئەبووعامر)ی فاسق هەمیشە هەڕەشەی لەپەیامبەری خوا دەکرد کە: بەهەموو هێزێکی دژایەتی بکاو، هەرکەسێکیش شەڕی لەگەڵ بکات ئەم ئامادە دەبێت هاوکاری بکات! جا بەفەرمانی ئەو دژو نەیارەی پێغەمبەرە ئەو مزگەوتەیە کرایەوە، هەتا ببێتە جێگای پیلان و فاك و فیك دژ بەموسڵمانەکان ﴿وليحلفن إن أردنا إلا الحسنى﴾ کەچی بەهەموو هێزێکیان سوێند دەخۆن کە: تەنها چاکەوخێرمان لەکردنەوەی ئەو مزگەوتەدا مەبەست بووە ﴿والله يشهد إنهم لكاذبون﴾ خۆ خوا بۆخۆی چاك بەئاگایەکە درۆزنن و دڵیشیان چی تێدایە و، مەبەستیشیان چی بووە؟ ﴿١٠٨ لا تقم فيه أبدا﴾ هەرگیز تۆش- ئەی پێغەمبەر! - لە

مزگەوتی وادا ڕامەوەستەو نوێژ مەکە ﴿لمسجد أسس على التقوى من اول يوم﴾ دڵنیابە ئەو مزگەوتەیە "مزگەوتی قباء" کە هەر یەکەم ڕۆژ لەسەر بناغەی تەقوا دامەزرا ﴿احق ان تقوم فيه﴾ بەهەقترە تۆ نوێژی تیا بکەیت، هەتا مزگەوتی (ضیرار) ﴿فيه رجال يحبون أن يتطهروا﴾ لەم مزگەوتەدا کۆمەڵە پیاوێکی تێدایە - لە پشتیوانان - زۆر حەزیانە لەهەموو چڵك و چەپەڵیەك و، لەهەر تاوان و گوناهێك پاك ببنەوە ﴿والله يحب المتطهرين﴾ دیارە خواش بۆخۆی پاکانی خۆش دەوێ ﴿١٠٩ افمن أسس بنيانه على تقوى من الله ورضوان خير﴾ ئاخۆ ئەوەی بنەڕەتی مزگەوتەکەی خۆی لەسەر خواناسین و تەقواو ڕەزامەندیی خواداڕشتبێ "وەکو مزگەوتی قوبا" چاکترە ﴿أم من أسس بنيانه على شفا جرف هار﴾ یان ئەو کەسەی کە بنەڕەتی مزگەوتەکەی لەسەر لێواری ئاودڕی فشەڵ و ڕوخەك داناوە، دیوارێك لەسەر قوڕێ کرابێ لافاو هێنابێتی و، بەرەو رووخان ملی نابێت، ئەبێ چۆن بینایەکی لەسەر بکرێت؟! ﴿فانهار به فى نار جهنم﴾ ئینجا لەناکاو بەوفشەڵ و رووخەکەوە دەکەوێتە ناو ئاگری دۆزەخەوە. واتە: ئایا کەسێك بناغەی ئایینی خۆی لەسەر دڵسۆزی وتەقوا داڕشتبێ، وەکو کەسێك دەبێ کە لەسەر پڕوپاڵانتەو دوو ڕوویی دایڕشتبێ؟ ﴿والله لا يهدى القوم الظالمين﴾ هەرگیز خواش ڕێنمایی خەڵکانی ستەمکار ناکات، واتە: ئەوانەی ئەو مزگەوتی (ضیرار)یان کردەوە،ناهەقییکارو ستەمکارن ﴿١١٠ لا يزال بنيانهم الذى بنوا ريبة فى قلوبهم﴾ بینایەکەیان ، واتە: مزگەوتی (ضیرار) کە بەو نیازەوە دروستیانکرد، هەمیشە چاوگی بیم وترسە لەدڵیاندا ﴿إلا ان تقطع قلوبهم﴾ لێشیان نابڕێت مەگەر دڵیان لەت لەت ببێ و بمرن ﴿والله عليم حكيم﴾ وە خواش زۆر زانایە، زۆریش کارزان و کار بەجێیە.

وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مَسْجِدًا ضِرَارًا وَكُفْرًا وَتَفْرِيقًا بَيْنَ الْمُؤْمِنِينَ وَإِرْصَادًا لِمَنْ حَارَبَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ مِنْ قَبْلُ وَلَيَحْلِفُنَّ إِنْ أَرَدْنَا إِلَّا الْحُسْنَىٰ وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ (١٠٧) لَا تَقُمْ فِيهِ أَبَدًا لَمَسْجِدٌ أُسِّسَ عَلَى التَّقْوَىٰ مِنْ أَوَّلِ يَوْمٍ أَحَقُّ أَنْ تَقُومَ فِيهِ فِيهِ رِجَالٌ يُحِبُّونَ أَنْ يَتَطَهَّرُوا وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُطَّهِّرِينَ (١٠٨) أَفَمَنْ أَسَّسَ بُنْيَانَهُ عَلَىٰ تَقْوَىٰ مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانٍ خَيْرٌ أَمْ مَنْ أَسَّسَ بُنْيَانَهُ عَلَىٰ شَفَا جُرُفٍ هَارٍ فَانْهَارَ بِهِ فِي نَارِ جَهَنَّمَ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ (١٠٩) لَا يَزَالُ بُنْيَانُهُمُ الَّذِي بَنَوْا رِيبَةً فِي قُلُوبِهِمْ إِلَّا أَنْ تَقَطَّعَ قُلُوبُهُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ (١١٠) إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَىٰ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ بِأَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَيَقْتُلُونَ وَيُقْتَلُونَ وَعْدًا عَلَيْهِ حَقًّا فِي التَّوْرَاةِ وَالْإِنْجِيلِ وَالْقُرْآنِ وَمَنْ أَوْفَىٰ بِعَهْدِهِ مِنَ اللَّهِ فَاسْتَبْشِرُوا بِبَيْعِكُمُ الَّذِي بَايَعْتُمْ بِهِ وَذَٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ (١١١)

خوا بە بەهەشت گیان و سامانی موسڵمانانی کڕی:

﴿١١١ إن الله اشترى من المؤمنين انفسهم وأموالهم﴾ بێگومان خواگیان سامانی موسڵمانانی کڕیوە ﴿بأن لهم الجنة﴾ کە لە باتییاندا بەهەشتیان بداتێ ﴿يقاتلون فى سبيل الله﴾ کوشتار دەکەن لە ڕێی خوادا ﴿فيقتلون ويقتلون﴾ جا ئەکوژن و، دەشکوژرێن ﴿وعدا عليه حقا﴾ ئەو کڕین و فرۆشتنە بەڵێنێکی هەقە خوای گەورە داویەتی ﴿فى التوراة والإنجيل والقرآن﴾ لە تەورات و ئینجیل وقورئاندا ﴿ومن أوفى بعهده من الله﴾ ئەوە کێ لەخوا پابەند ترە بەپەیمان وبەڵێنی خۆیەوە؟ ﴿فاستبشروا ببيعكم الذى بايعتم به﴾ دەسا موژدەو مزگێنی بە یەکتر بدەن و، گشتان دڵشادبن- ئەی موسڵمانان!- بەوکڕین و فرۆشتنەی کردووتانە ﴿وذلك هوالفوز العظيم﴾ دیارە هەر ئەو مامەڵەیە دەسکەوتی مەزن و سەرفرازیی گەورەیە ﴿١١٢ التائبون العابدون الحامدون﴾ ئەو بڕوادارانە کەخوای گەورە ئەوکڕین و فرۆشتنەی لەگەڵ کردوون ، ئەمانەن وەکو خۆی دەفەرموێ: لە ڕابردووی خراپی خۆیان پەشیمانن، عابیدو خواپەرستن، شوکرانە بژێرو سوپاسگوزارن

﴿السائحون الراكعون الساجدون﴾ و ڕۆژو گرو جیهادکارن ، ڕوکوع بەرو کڕنووش بەرن ﴿الآمرون بالمعروف﴾ و فەرمان دەرن بە چاکە ﴿والناهون عن المنكر﴾ و ڕێگرن لەخراپە ﴿والحافظون لحدود الله﴾ و پارێزەرن بۆ سنوورەکانی خوا، ئەمانەن لەگەڵ خوادا مامەڵەی بەهەشتیان کردووەو بەهەشتین ﴿وبشر المؤمنين﴾ دەسا تۆش- ئەی موحەممەد!- ئەو مزگێنییە بدە بەو باوەڕدارانە ﴿[١١٣] ماكان للنبي والذين آمنوا أن يستغفروا للمشركين﴾ نە بە پەیامبەر ڕێدراوە داوای لێبوردن بۆ هاوبەش دانەران بکات، نە بەباوەڕدارانیش ﴿ولو كانوا أولي قربى﴾ ئەگەر چی خزمی نزیکیشیان بن ﴿من بعد ماتبين لهم أنهم أصحاب الجحيم﴾ بەتایبەتی پاش ئەوە بۆیان دەرکەوتووە کە دۆزەخیین و بۆکوفر کار دەکەن. ئیمامی (بوخاریی) دەڵێ: ئەم ئایەتە سەبارەت بە (ئەبوو تالیب) هاتە خواری، ئەو دەمە کە لەگیانەڵادا بوو و دەستەیەکیش لە سەرانی قورەیش لەوێ ئامادە بوون، پێغەمبەریش چوویە لای سەریی وفەرمووی: مامە! بڵێ: (لاإله إلا الله) ئەوسا منیش لای خوا ئەیکەمە بەڵگە بۆت ، (ئەبوو جەهل) پڕیدایەو گوتی: ئەبوو تالیب! خەریکە واز لە ئایینی (عبدالمطلب) دێنی؟! پەیامبەر ﷺ فەرمووی: سوێند بەخوا هەتا ڕێم لێ نەگیرێ، هەر داوای لێبوردنت بۆ ئەکەم. هەر لەوبارەوە بوو ئەم ئایەتەیش هات و فەرمووی: (إنك لاتهدى من أحببت ولكن الله يهدى من يشاء وهو أعلم بالمهتدين) قصص/٥٦.

سُورَةُ التَّوبَةِ — الجُزءُ الحَادي عَشَر

التائبون العابدون الحامدون السائحون الراكعون الساجدون الآمرون بالمعروف والناهون عن المنكر والحافظون لحدود الله وبشر المؤمنين ﴿١١٢﴾ ما كان للنبي والذين آمنوا أن يستغفروا للمشركين ولو كانوا أولي قربى من بعد ما تبين لهم أنهم أصحاب الجحيم ﴿١١٣﴾ وما كان استغفار إبراهيم لأبيه إلا عن موعدة وعدها إياه فلما تبين له أنه عدو لله تبرأ منه إن إبراهيم لأواه حليم ﴿١١٤﴾ وما كان الله ليضل قوما بعد إذ هداهم حتى يبين لهم ما يتقون إن الله بكل شيء عليم ﴿١١٥﴾ إن الله له ملك السماوات والأرض يحيي ويميت وما لكم من دون الله من ولي ولا نصير ﴿١١٦﴾ لقد تاب الله على النبي والمهاجرين والأنصار الذين اتبعوه في ساعة العسرة من بعد ما كاد يزيغ قلوب فريق منهم ثم تاب عليهم إنه بهم رءوف رحيم ﴿١١٧﴾

٢٠٥

لێخۆشبوون بۆ موشریکان داواناکرێ:

﴿[١١٤] وما كان استغفار إبراهيم لأبيه﴾ خۆ داوا کردنەکەی ئیبراهیمیش بۆ لێخۆشبوون لە باوکی ﴿إلا عن موعده وعدها إياه﴾ تەنها لەبەر ئەوەبوو کە کاتێ خۆی- پێش ئەوە بێ باوەڕیی باوکی بۆ دەرکەوێ- بەڵێنی دابوویە کە: داوای لێبوردنی بۆ بکات، وەکو بەئاشکرا لە سوورەتی (مەریەم)و، ئایەتی(٤٧)دا باسکراوەو دەفەرموێ: (قال سلام عليك سأستغفرلك ربى إنه كان بى حفيا) ﴿فلما تبين له أنه عدولله﴾ جا کە زانی سوور دوژمنی خوایە ﴿تبرامنه﴾ یەخەی لێ هەڵتەکان و بەرائەتی لێکرد ﴿إن إبراهيم لأواه حليم﴾ چونکە ئیبراهیم پیاوێکی زۆر ملکەچ و دەس بە دۆعاو، هێمن و لەسەرخۆ بوو بەرامبەر بە خەڵکانی نەزان .

سەرنج: ئەم دووئایەتە (١١٣ و ١١٤) گەورەترین یاسای وەلاو بەرای لە خۆگرتووە و دەبێت مرۆی موسڵمان لە ڕۆژانەی خۆیدا جێبەجێی بکات ، وە بەهیچ شێوەیەك نابێت خۆشەویستیی و پشتگیری و دۆعای خێر بۆ هیچ کەس و لایەنێك بکات ئەگەر بێتوو دژایەتیی ئیسلام و ئەهلی ئیسلامیی دەکرد ، تەنانەتی ئەگەر ئەو کەس و لایەنانە باوك و براو نزیکترین کەست بوون .

بێ بەڵگە کەس تاوانبار ناکرێ:

﴿[115] وما كان الله ليضل قوما بعد إذ هداهم﴾ خۆ پاش ئەوەش خوا خەڵکێکی خستبێتە سەر راستە ڕێ ، ئیتر نەبووە جارێکی تر گومڕایان بکات. ئەم ئایەتەش سەبارەت بە هەندێ لەو موسڵمانانە هاتە خوارێ کە داوای لێبوردنیان کردبوو بۆ موشریکەکان، لە پاشان ترسان کەخوا قاریان لێ بگرێ، ئینجا هات بۆ دڵدانەوەیان ﴿حتى يبين لهم ما يتقون﴾ تا ئەو شتانەیان بۆروون بکاتەوە کە دەبێ خۆیانی لێ پارێزن ﴿إن الله بكل شئ عليم﴾ بێگومانە خوا بەهەموو شتێك زاناو بەئاگایە ﴿[116] إن الله له ملك السموات والأرض﴾ بەڕاستیی دەسەڵاتی تەواوی ئاسمانەکان و زەویی هەر بۆ خوایە ﴿يحى ويميت﴾ کێی ویست دەیژێنی، کێیشی ویست ئەیمرێنێ و، هیدایەت وگومڕاییش هەر بەدەستی خۆیەتی ﴿وما لكم من دون الله من ولى ولا نصير﴾ بێجگە لەخواش هیچ دۆست و پشتیوانێکتان دەست ناکەوێت لە سزا ڕزگارتان کات، دەسا ئیتر هەر لەخۆی بترسن.

خەزاکەی تەبووك:

﴿[117] لقد تاب الله على النبى﴾ چوون بۆ جیهاد فەرمان و کارێکی براوەی خوایە، بۆیە هەر جۆرە دواکەوتنێك- بێ بیانووی شەرعیی- وەرناگیرێ و ناپەسەندەو تۆڵەی هەیە.. بۆیە خوا لەوکارەی پەیامبەرەیش خۆش بوو کە: مۆڵەتی دەستەیەك لەدوو ڕووەکانیدا کە: لە گەڵی نەچن بۆ جەنگی تەبووك ﴿والمهاجرين والأنصار﴾ وە لە کۆچکەران و پشتیوانانیش- کە هەندێکیان چوونە جیهادو، هەندێکیشیان خۆیان بە زەوییدا نووساند خۆشبوو ﴿الذين اتبعوه فى ساعة العسر﴾ ئەوانەیان کە لە جەنگە سەختەکەی (تەبووك)دا دوای پێغەمبەر کەوتن و پەیڕەوییان لێکردو چوونە تەبووك ﴿من بعد ما كاد يزيغ قلوب فريق منهم﴾ پاش ئەوە خەریکبوو هێندێکیان دڵیان لاڕێ بێت و نەچنە جیهادەکەوە! ﴿ثم تاب عليهم﴾ پاشان دووبارە خوا تەوبەی لێوەرگرتن ﴿إنه بهم رؤف رحيم﴾ چونکە بەڕاستیی خوا بەرامبەر بەوانە زۆر بەلوتفە، زۆریش لەگەڵیان بە میهرە.

سەرگزوشتەی سێ هاوەڵە جێماوەکان:

﴿[118] وعلى الثلاثة الذين خلفوا﴾ خوا تەوبەی لەو سێ کەسەش وەرگرت کەخۆیان لە غەزاکە گرتە دواوە، واتە: لە مەدینە مانەوەو نەچوونە جەنگی تەبووك ﴿حتى إذا ضاقت عليهم الارض بما رحبت﴾ تا لەخەفەتدا وای لێهات ئەم زەوییە فراوانەیان لاتەنگ بوو ﴿وضاقت عليهم انفسهم﴾ و لەخەم و خەفەتا لە گیانی خۆیان بێزار بوون، چونکە پەیامبەر ﷺ بڕیاریدابوو نابێ هیچ کەسێك تەنانەتی سڵاویشیان لێ بکات، هەتا فەرمانی خوا دێت!! ﴿وظنوا أن لا ملجأ من الله إلا إليه﴾ ئیتر زانییان کە هیچ پەنایەکیان نەماوە، مەگەر هەر پەنا بەخوا بەرن ﴿ثم تاب عليهم ليتوبوا﴾ لەپاشان خوا ڕێنمایی تەوبەی کردن ، بۆئەوە تەوبە بکەن، ئیتر ئەوانیش تەوبەیان کردو خوا بەخشینی ﴿إن الله هو التواب الرحيم﴾ بە ڕاستیی تەنها ئەو خوایە قەبووڵکاری تەوبەو، لێبوردە، زۆریش دلۆڤان و میهرەبانە ﴿[119] يا أيهاالذين آمنوا اتقوا الله﴾ ئەی ئەوانەی باوەڕتان هێناوە! لە نافەرمانی خوا پارێز بکەن ﴿وكونوا مع الصادقين﴾ وەهەمیشە لەگەڵ دەستەی ڕاستان بن، ئەوانە کە لەگەڵ پێغەمبەردا چوونە خەزاو، بۆ ڕێی خوا بەماڵ و بەگیان تێکۆشان ، ئەوسێ هاوەڵەش لەبەر ئەوەبوو خوا دەرگای خێری لێکردنەوە ، چونکە پاش ئەوە تووشی ئەو تاقییکردنەوەیە بوون و هەر کەپێغەمبەر لە تەبووك گەڕایەوە، هاتن ئەوەی ڕاستیبوو گوتیان و ، هیچ شتێکیان لێ نەشاردەوە، بەڵێ (عوسمانی کوڕی عەففان) بوو توانی ئەو بەهرەو بەشە گەورەیە بۆخۆی مسۆگەر بکاو، لەو رۆژە تەنگەدا سوپاکەی (تەبووك) بۆ پێغەمبەر ﷺ وەڕێخاو، لەو ڕۆژە ناسۆرە دەربازی بکاو، ئەویش پێی بفەرموێ: (ما

ضر ابن عفان ما عمل بعد اليوم) المسند ٧٥/٤. واتە: ئیتر پاش ئەمڕۆ عوسمانی کوری عەفان هەرچی بکا، زیان ناکات.

پاداشی چوونە جیهاد:

﴿[١٢٠] **ما كان لأهل المدينة ومن حولهم من الأعراب**﴾ بۆ مەدینەییەکان و عەرەبە بیابانیەکانی دەوروو بەری مەدینە حەڵاڵ نیە ﴿**أن يتخلفوا عن رسول الله**﴾ کە خۆ دواخەن لە پەیامبەری خواﷺ لەماڵەوە لێیدانیشن ﴿**ولا يرغبوا بأنفسهم عن نفسه**﴾ و گیانی خۆیان لە گیانی پەیامبەر لا گرنگتربێت و خۆیانی لێ هەڵاوێرن و، ئەم هەموو پاداشەی قیامەتە لەدەست بدەن ﴿**ذلك بأنهم لا يصيبهم ظمأ ولا نصب ولا مخمصة في سبيل الله**﴾ چونکە هەر تینوویەتیی و ماندوویەتیی و برسییەتییەکیان لەڕێی خوا تووش دەبێ ﴿**ولايطئون موطئا**﴾ وهەر هەنگاوێك دەیهاوێن ﴿**يغيظ الكفار**﴾ و بێ باوەڕەکان تووڕە بکات ﴿**و ينالون من عدو نيلا**﴾ وهەر زیانێك لە دوژمنی خوا دەدەن ﴿**إلا كتب لهم به عمل صالح**﴾ بەهەر یەك لەوانە خوای گەورە کردەوەیەکی چاکیان بۆ دەنووسێ ﴿**إن الله لايضيع أجر المحسنين**﴾ بێگومان خوا ڕەنجی کارچاکان بەزایە نادات، ئەوانە کە بوونە باڵاگەردانی پێغەمبەری خواو، کەم تا زۆر لێی کلا نەبوون ﴿[١٢١] **ولا ينفقون نفقة صغيرة ولا كبيرة**﴾ و هەرچەندە ماڵ بەخت دەکەن، کەم، یان زۆر لەڕێی خوادا ﴿**ولا يقطعون واديا**﴾ و هەر شیوو و دۆڵێك دەبڕن بۆ جیهاد ﴿**إلا كتب لهم**﴾ ئیللا هەموویان بۆ دەنوسرێ ﴿**ليجزيهم الله أحسن ما كانوا يعملون**﴾ هەتا خوا بەچاکتر لەوەی کردوویانە پاداشیان بداتەوە، واتە: هەرگیز لە ڕێبازەکەی پێغەمبەرو هاوەڵانی کلا مەبن، وەکو (کەعبی کوری مالیك و، هیلالی کوری ئومەییەو، مورارەی کوری رەبیع) نەکەن، چونکە وەکو (کەعب) خۆی دەڵێ: بێجگە لە(بەدر) ئامادەی گشت خەزاکان بووە، بەڵام لەم خەزایەی تەبووکدا کەهەموو ئامێرو کەل و پەلێکی جەنگیشی هەبوو، هەر ئەمڕۆو سبەینێی کردو نەکەوتە رێ هەتا ئەوان گەڕانەوەو، ئەمیش تووشی ئەو گیروگرفتەیە بوون. ﴿[١٢٢] **وما كان المؤمنون لينفروا كافة**﴾ هەق نەبوو باوەڕدارەکان هەموو بەجارێ بچنە جیهادو شارو گوندەکان چۆڵ بکەن. بەڵێ پاش هەڕەشەکانی خوای گەورە لە وانەی خۆیان لەجیهاد دەدزیەوەو دوا دەکەوتن لەجیهاد، موسڵمانەکان پەیمانیاندا کە ئیتر لەمەو دوا هیچ کەسێکیان بەجێ نەمێنێ، هەر بۆیە کاتێ پەیامبەر ﷺ چوویە مەدینە هەموو بەجارێ پەلاماریان دەداو دەچوونە خەزاو، پەیامبەریش ﷺ بەتەنیا خۆی دەمایەوە، ئینجا ئەو ئایەتە هات.﴿**فلو لا نفر من كل فرقة منهم طائفة**﴾ با لەباتی ئەوە هەموو بچنە دەرێ، لەناو هەر دەستەیەك چەند کەسێکیان بچنە دەرێ ﴿**ليتفقهوا في الدين**﴾ بۆ ئەوەی -لەو جم وجوولەی جیهادەدا- لە کاروباری ئاییندا شارەزاو ئاگادار بن و، باش تێبگەن کە: ئیسلام ئاییني

وَعَلَى ٱلثَّلَٰثَةِ ٱلَّذِينَ خُلِّفُواْ حَتَّىٰٓ إِذَا ضَاقَتۡ عَلَيۡهِمُ ٱلۡأَرۡضُ بِمَا رَحُبَتۡ وَضَاقَتۡ عَلَيۡهِمۡ أَنفُسُهُمۡ وَظَنُّوٓاْ أَن لَّا مَلۡجَأَ مِنَ ٱللَّهِ إِلَّآ إِلَيۡهِ ثُمَّ تَابَ عَلَيۡهِمۡ لِيَتُوبُوٓاْۚ إِنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلتَّوَّابُ ٱلرَّحِيمُ ﴿١١٨﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱتَّقُواْ ٱللَّهَ وَكُونُواْ مَعَ ٱلصَّٰدِقِينَ ﴿١١٩﴾ مَا كَانَ لِأَهۡلِ ٱلۡمَدِينَةِ وَمَنۡ حَوۡلَهُم مِّنَ ٱلۡأَعۡرَابِ أَن يَتَخَلَّفُواْ عَن رَّسُولِ ٱللَّهِ وَلَا يَرۡغَبُواْ بِأَنفُسِهِمۡ عَن نَّفۡسِهِۦۚ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمۡ لَا يُصِيبُهُمۡ ظَمَأٞ وَلَا نَصَبٞ وَلَا مَخۡمَصَةٞ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ وَلَا يَطَـُٔونَ مَوۡطِئٗا يَغِيظُ ٱلۡكُفَّارَ وَلَا يَنَالُونَ مِنۡ عَدُوّٖ نَّيۡلًا إِلَّا كُتِبَ لَهُم بِهِۦ عَمَلٞ صَٰلِحٌۚ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجۡرَ ٱلۡمُحۡسِنِينَ ﴿١٢٠﴾ وَلَا يُنفِقُونَ نَفَقَةٗ صَغِيرَةٗ وَلَا كَبِيرَةٗ وَلَا يَقۡطَعُونَ وَادِيًا إِلَّا كُتِبَ لَهُمۡ لِيَجۡزِيَهُمُ ٱللَّهُ أَحۡسَنَ مَا كَانُواْ يَعۡمَلُونَ ﴿١٢١﴾ ۞ وَمَا كَانَ ٱلۡمُؤۡمِنُونَ لِيَنفِرُواْ كَآفَّةٗۚ فَلَوۡلَا نَفَرَ مِن كُلِّ فِرۡقَةٖ مِّنۡهُمۡ طَآئِفَةٞ لِّيَتَفَقَّهُواْ فِي ٱلدِّينِ وَلِيُنذِرُواْ قَوۡمَهُمۡ إِذَا رَجَعُوٓاْ إِلَيۡهِمۡ لَعَلَّهُمۡ يَحۡذَرُونَ ﴿١٢٢﴾

جمووجوولّە ﴿ولينذروا قومهم إذا رجعوا إليهم﴾ و كە لەگۆڕەپانی جیهادیش گەڕانەوە ناو خێڵی خۆیان ، بیان ترسێنن و هۆشیاریان بکەنەوە ﴿لعلهم يحذرون﴾ بەڵكو لە نافەرمانی خوا خۆ وەدوور بگرن.

لەگەڵ کافرە هاوسێکانتان بەشەڕ بێن :

﴿[١٢٣] يايها الذين آمنوا﴾ ئەی گەلی خاوەن باوەڕ! ﴿قاتلوا الذين يلونكم من الكفار﴾ لەگەڵ ئەو کافرانەدا بجەنگێن لێتانەوە نزیکن، واتە: بەر لە هەمووشتێ دەبێ دەورو بەری خۆتان پاك بکەنەوە لەشیرك و خوانەناسی، ئەو جا بڕۆن بۆ جێگەکانی تر، بۆیە پێغەمبەریش ﷺ لەبەرا لە عەرەبەکانی دەورو بەریەوە دەستی پێدە کرد ﴿وليجدوا فيكم غلظة﴾ و دەبێ توندو تیژیی و زەبرو زەنگیشتان لێ ببینن، واتە: باهەست بکەن بە توندو تیژیی و لێبڕانتان ﴿واعلموا أن الله مع المتقين﴾ و چاکیش بزانن کە: خوا لەگەڵ خۆ پارێزانە.

ئیمان زیادو کەم دەکات :

﴿[١٢٤] وإذا ما انزلت سورة﴾ وە هەر کە بەشێك لە قورئان دێتە خوارێ ﴿فمنهم من يقول ايكم زادته هذه إيمانا﴾ هەندێ لە دووڕووان بەگاڵتەوە بەوی تر دەڵێ: ئاخۆ ئەم سوورەتە باوەڕی کێتان زیاد بکات ؟ ﴿فأما الذين آمنوا﴾ جا ئەوانەی باوەڕیان هێناوە ﴿فزادتهم إيمانا﴾ ئیمان و بیروباوەڕیان زیاد دەکات ﴿وهم يستبشرون﴾ و بەهاتنەکەشی دڵشادو خۆشحاڵدەبن ﴿[١٢٥] وأما الذين في قلوبهم مرض﴾ وە ئەوانەش لە دڵیاندا نەخۆشیی و نیفاق هەیە ﴿فزادتهم رجسا إلى رجسهم﴾ کوفرو ناپاکییان پتر دەکات ، واتە: لەباتی بەرەوهەق هاتنیان، بەدگومانیان خەستتر دەبێتەوە ﴿وماتوا وهم كافرون﴾ و کەمردیشن هەر بەکافری مردن و، حاشایان لەدینی ئیسلام کرد.

تاقییکردنەوەی دوو ڕووەکان :

﴿[١٢٦] اولا يرون انهم يفتنون في كل عام مرة أو مرتين﴾ ئاخۆ نابینن کە هەر ساڵەی جارێ، یان دوو جار تاقییدەکرێنەوە" بەبێ بارانیی و، بە جیهادو ڕۆیشتن بۆ جەنگ" ﴿ثم لا يتوبون﴾ کە چی هەر تەوبە ناکەن ﴿وهم لا يذكرون﴾ و بیرناکەنەوەو پەند وەرناگرن ﴿[١٢٧] وإذا ما انزلت سورة﴾ هەر کە بەشێ لە قورئان دەنێردرێت و نهێنییەکانی ئەوانی تێدابێ و، لای پێغەمبەر بن ﷺ ﴿نظر بعضهم إلى بعض﴾ بۆ یەکتری ئەڕوانن و لەخەجاڵەتی خۆیاندا دەڵێن : ﴿هل يراكم من احد﴾ ئاخۆ بڵێی کەسێك لە موسڵمانەکان بتانبینێ، ئەگەر بۆی دەرچن و بەجێ بهێڵن ﴿ثم انصرفوا﴾ لە پاشان خۆیان دەکێشایە دواوەو دەگەڕانەوەو دەردەچوون ﴿صرف الله قلوبهم﴾ یاخوا دڵیان لە باوەڕ وەرچەرخێ ﴿بأنهم قوم لا يفقهون﴾ چونکە بەڕاستی خەڵکێکی تێنەگەیشت و نەفامن .

الجزء الحادي عشر — سورة التوبة

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ قَٰتِلُواْ ٱلَّذِينَ يَلُونَكُم مِّنَ ٱلۡكُفَّارِ وَلۡيَجِدُواْ فِيكُمۡ غِلۡظَةٗۚ وَٱعۡلَمُوٓاْ أَنَّ ٱللَّهَ مَعَ ٱلۡمُتَّقِينَ ﴿١٢٣﴾ وَإِذَا مَآ أُنزِلَتۡ سُورَةٞ فَمِنۡهُم مَّن يَقُولُ أَيُّكُمۡ زَادَتۡهُ هَٰذِهِۦٓ إِيمَٰنٗاۚ فَأَمَّا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ فَزَادَتۡهُمۡ إِيمَٰنٗا وَهُمۡ يَسۡتَبۡشِرُونَ ﴿١٢٤﴾ وَأَمَّا ٱلَّذِينَ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٞ فَزَادَتۡهُمۡ رِجۡسًا إِلَىٰ رِجۡسِهِمۡ وَمَاتُواْ وَهُمۡ كَٰفِرُونَ ﴿١٢٥﴾ أَوَلَا يَرَوۡنَ أَنَّهُمۡ يُفۡتَنُونَ فِي كُلِّ عَامٖ مَّرَّةً أَوۡ مَرَّتَيۡنِ ثُمَّ لَا يَتُوبُونَ وَلَا هُمۡ يَذَّكَّرُونَ ﴿١٢٦﴾ وَإِذَا مَآ أُنزِلَتۡ سُورَةٞ نَّظَرَ بَعۡضُهُمۡ إِلَىٰ بَعۡضٍ هَلۡ يَرَىٰكُم مِّنۡ أَحَدٖ ثُمَّ ٱنصَرَفُواْۚ صَرَفَ ٱللَّهُ قُلُوبَهُم بِأَنَّهُمۡ قَوۡمٞ لَّا يَفۡقَهُونَ ﴿١٢٧﴾ لَقَدۡ جَآءَكُمۡ رَسُولٞ مِّنۡ أَنفُسِكُمۡ عَزِيزٌ عَلَيۡهِ مَا عَنِتُّمۡ حَرِيصٌ عَلَيۡكُم بِٱلۡمُؤۡمِنِينَ رَءُوفٞ رَّحِيمٞ ﴿١٢٨﴾ فَإِن تَوَلَّوۡاْ فَقُلۡ حَسۡبِيَ ٱللَّهُ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَۖ عَلَيۡهِ تَوَكَّلۡتُۖ وَهُوَ رَبُّ ٱلۡعَرۡشِ ٱلۡعَظِيمِ ﴿١٢٩﴾

سُورَةُ يُونُسَ — ترتيبها ١٠ — آياتها ١٠٩

منەتی خوا بزانن کە پێغەمبەری بۆ ناردن:

﴿[١٢٨] لقد جاءکم رسول من أنفسکم﴾ سوێند بەخوا هەر لەخۆتان پەیامبەرێکی پایە بەرزتان بۆ هات و چاك دەیناسن لەکێیە ﴿عزیز علیه ماعنتم﴾ هەر نارەحەتییەکتان توش بێت زۆر سەختە لایی و پێی سەخڵەت دەبێ ﴿حریص علیکم﴾ زۆریش سوورە لەسەر بڕوا هێنانتان ﴿بالمؤمنین رؤوف رحیم﴾ بەرامبەر بە بڕواداران زۆر دڵسۆزو بە بەزەیی و دلۆڤانە، لە سوورەتی (٣/١٦٤) یشدا دەفەرموێ: (لقد من الله علی المؤمنین إذ بعث فیهم رسولا من أنفسهم...) جەخت لە سەر هەمان مەبەست دەکاتەوە ﴿[١٢٩] فإن تولوا فقل حسبی الله﴾ ئینجا ئەر بەهاتنەکەت بەهرەمەند نەبوون ، دڵ زویر مەبەو بڵێ: من هەر خوام بەسە ﴿لا إله إلا هو﴾ بێ لەو خوایە هیچ پەرستراوێك نییە شیاوی پەرستن بێت ﴿علیه توکلت﴾ هەر بەویش پشتدەبەستم ﴿وهورب العرش العظیم﴾ و هەر ئەویشە خاوەن و پەروەردگاری عەرشی گەورە. بەڵێ تەنها خوا بەپشتیوان زانین پیشەی هەموو پێغەمبەران بووە: وەکو لە سوورەتی (١١/٥٤-٥٦)دا دەفەرموێ: (قال إنی أشهد الله واشهدوا انی بریء مماتشرکون من دونه فکیدون جمیعا ثم لاتنظرون إنی توکلت علی الله ربی وربکم..) وە لەسوورەتی (١٢/١٤)دا سەبارەت بە(نووح) دەفەرموێ: (فعلی الله توکلت فأجمعوا أمرکم..) وە پێغەمبەرانی تر دەڵێن: (وما لنا ألا نتوکل علی الله وقد هدانا..). ئەبوو (خەیسەمە)ی ئەنصاریی (خوای لێ ڕازی بێت) ڕۆژێ چوویە ناو باخەکەیەوە، ژنێکی جوانیشی هەبوو، لەسێبەرێکی خەست و خۆڵدا ڕایەخێکی بۆ ڕاخست و، فەریکە خورماو ئاوی خۆشی بۆ هێنا، پاشان بیرێکی کردەوەو سەیرێکی کردو وتی: سێبەرێکی خەست و، فەریکە خورما یەکی چاك و، ئاوێکی ساردو، ژنێکی جوان و..!! پەیامبەریش ﷺ لەبەر خۆرو گەرمادا بێت.. ئای ئەم کارەم چ کارێکی ناڕەواو نادروستە !! ئیتر دەست بەجێ هەڵساو وشترەکەی ئامادەکردو شیرو ڕمەکەی بەدەستەوە گرت و بەپەلە ڕێگای گرتە بەرو ڕۆیشت، پەیامبەریش ﷺ لەوێ سەیری کرد، دیتی وا لەدوورەوە سوارێ بەپەلە هات ، زۆر حەزی دەکرد (ئەبوو خەیسەمە) بێت، بۆیە فەرمووی: (کن أبا خیثمة) واتە: بەش ئەم سوارە وا بەپەلە دێت (ئەبوخەیسەمە) بێ، بەڵێ کە گەیشت و هاتە پێشەوە بە (ئەبوو خەیسەمە) دەرچوو، ئیتر پێغەمبەر ﷺ زۆری حەز کرد ، پاشان لەخوا داوای لێبوردنی بۆ کرد.

کۆتایی تەفسیری سوورەتی (تەوبە) والحمد لله رب العالمین .

ئێمەش داوای لێبوردن لەگشت هەڵەو پەڵەیەکمان دەکەین.

*** *** ***

١٠- سوورەتی (یونس)ـە
مەککەییەو (١٠٩) ئایەتە

بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان

ئەم سوورەتەش لەو سوورەتە مەککەییانەیە کەبایەخ بە بنەماو بناغە ئیسلامییەکان دەدەن وەکو:(بڕوا بەخوا، بە گشت کتێب و نامەکانی و، بەپەیامبەران و، بە زیندووبوونەوەو، بە پاداش و تۆڵە) دەشتوانی بڵێیت بەمە لە سوورەتەکانی تر جیادەکرێتەوە کە: مرۆڤەکان بانگ دەکات بۆ بڕواهێنان بە گشت کتێبە ئاسمانیەکان، بەتایبەت قورئانی پیرۆز. بۆیەکەمجار بە باسێکی پەیامبەرمان (موحەممەد) ﷺ و پەیامەکەی دەست پێدەکات، ئەو ڕاستیەش دەسەلمێنێت کە: هەر ئوممەت و نەتەوەیەك پەیامبەرێکی بۆ هاتووە، کەوابوو بەناهەق سەریان لەهاتنی موحەممەد ﷺ سووڕ دەمێنێ، لەکاتێکدا هەر لەخۆشیانە، بۆیە دەفەرموێ: (أکان للناس عجبا أن أوحینا إلی رجل

منهم..).. لەپاشان چەند ئایەتێك بۆ ڕوونكردنەوەی "ئولوهییەت" و "عبودییەت" دێنێ، ئەوساش خەڵكی بۆ بەراست خواناسین و ملكەچ بوون بۆی ڕێنوێن دەكاو، پێیان دەڵێت كە: تەنها خوا دروستكارو ڕۆزی دەرە، هەر ئەوە ژیان و مردنی بەدەستە، كاروباری گێتی و جیهان تەنها بەوە.. جگە لە خوا هیچ كەسێك شتێكی بەدەست نیەو، غەیرەز خۆیشی هەموو تیادەچێ ودەفەوتێ. ئینجا هەڵوێستی هاوەڵدانەران بەرامبەر بە قورئان و پەیامەكەی پەیامبەر ﷺ باس دەكاو دەڵێت: ئەم قورئانە بەڵگەو موجیزەیەكی نەمرەو، هەتا دونیا دونیابێت هەر ئەمێنێتەوە. وەهەم پێیان دەڵێت: فەرموون ئەگەر ڕاست دەكەن لە دەعواكەتاندا تەنها سورەتێ لەوێنەی ئەم قورئانە بهێنن، كە ئێوە خۆتان بەسەرچاوەی خۆشخوانیی و ڕەوانبێژیی دەزانن! دەستی ئادەمیی دەگرێ و، گەلێ سیفاتی خوایان پێدەناسێنێ و، پاشان بەبوونەوەردا ئەیانگێڕێ و پێیان دەڵێت: وەرن لەم ئاسمان و زەویەدا سەیری شوێنەواری دەسەڵاتی خوابكەن و بزانن چ عەجایباتێ دەبینن، پاشان داستانی هەندێ لەپەیامبەران، (نوح) و گەلەكەی (موسا)و نەتەوەكەی، وەهەروەها فیرعەونی تاغووت.. هەروەك دەست دەخاتە بان چیرۆكی (یونس) پەیامبەر ﵇ هەر بۆیە سوورەتەكەش بەسوورەتی (یونس) ناوبراوە . فەرمان بە پەیامبەر ﷺ دەدا كە: تەنها دەست بە شەریعەتەكەی خواوە بگرێ و ، دەبێ بەرامبەر بەوهەموو ئازارو ئەشكەنجە دەكرێن لە لایەن تاوانبارانەو خۆراگرو بە ئارامبێ.. تا كۆتا بڕیاری خوای بۆ دێ.

سُورَةُ يُونُسَ — الجُزْءُ الحَادِي عَشَرَ

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

الٓر تِلْكَ ءَايَٰتُ ٱلْكِتَٰبِ ٱلْحَكِيمِ ﴿١﴾ أَكَانَ لِلنَّاسِ عَجَبًا أَنْ أَوْحَيْنَآ إِلَىٰ رَجُلٍ مِّنْهُمْ أَنْ أَنذِرِ ٱلنَّاسَ وَبَشِّرِ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ أَنَّ لَهُمْ قَدَمَ صِدْقٍ عِندَ رَبِّهِمْ ۗ قَالَ ٱلْكَٰفِرُونَ إِنَّ هَٰذَا لَسَٰحِرٌ مُّبِينٌ ﴿٢﴾ إِنَّ رَبَّكُمُ ٱللَّهُ ٱلَّذِى خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ فِى سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ ٱسْتَوَىٰ عَلَى ٱلْعَرْشِ ۖ يُدَبِّرُ ٱلْأَمْرَ ۖ مَا مِن شَفِيعٍ إِلَّا مِنۢ بَعْدِ إِذْنِهِۦ ۚ ذَٰلِكُمُ ٱللَّهُ رَبُّكُمْ فَٱعْبُدُوهُ ۚ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٣﴾ إِلَيْهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا ۖ وَعْدَ ٱللَّهِ حَقًّا ۚ إِنَّهُۥ يَبْدَؤُا۟ ٱلْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُۥ لِيَجْزِىَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّٰلِحَٰتِ بِٱلْقِسْطِ ۚ وَٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ لَهُمْ شَرَابٌ مِّنْ حَمِيمٍ وَعَذَابٌ أَلِيمٌۢ بِمَا كَانُوا۟ يَكْفُرُونَ ﴿٤﴾ هُوَ ٱلَّذِى جَعَلَ ٱلشَّمْسَ ضِيَآءً وَٱلْقَمَرَ نُورًا وَقَدَّرَهُۥ مَنَازِلَ لِتَعْلَمُوا۟ عَدَدَ ٱلسِّنِينَ وَٱلْحِسَابَ ۚ مَا خَلَقَ ٱللَّهُ ذَٰلِكَ إِلَّا بِٱلْحَقِّ ۚ يُفَصِّلُ ٱلْءَايَٰتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٥﴾ إِنَّ فِى ٱخْتِلَٰفِ ٱلَّيْلِ وَٱلنَّهَارِ وَمَا خَلَقَ ٱللَّهُ فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ لَءَايَٰتٍ لِّقَوْمٍ يَتَّقُونَ ﴿٦﴾

٢٠٨ — إِنَّ ٱلَّذِينَ

پێغەمبەر هەر لە ئادەمزاد ڕەوانە دەكرێ:

﴿بسم الله الرحمن الرحيم* [1] الر تلك آيات الكتاب الحكيم﴾ ئەمە چەند ئایەتێكی ئەو قورئانە مەحكەم و بە پێزەیە ﴿[2] أكان للناس عجبا أن أوحينا إلى رجل منهم﴾ ئاخۆ بۆ خەڵك جێی سەرسوڕمانە كەوەحیمان بۆ پیاوێكیان كردووەو كردوومانەتە پێغەمبەرو پێمان گوتووە ؟! ﴿أن انذر الناس﴾ كە گشت مەردم بەسزای دواڕۆژی خوای گەورەو بەدەسەڵات بترسێنە ﴿وبشر الذين آمنوا﴾ و بەو كەسانەش باوەڕیان هێناوە مژدەو مزگێنی بدە ﴿أن لهم قدم صدق عند ربهم﴾ كە بەڕاستیی پایەو پلەو پاداشی باش و بەرزیان بۆ هەیە لای پەروەردگاریان، بە هۆی ئەوەی لە دنیادا كارو كردەوەی چاكیان پێشخستووە ﴿قال الكافرون إن هذا لساحر مبين﴾ كەچی كافرو بێ باوەڕەكان بەپێغەمبەرێكی ئاوایان گوت: بێگومان ئەم موحەممەدە ﷺ جادوو گەرێكی ئاشكراو ڕوونە!

خوا بەدیهێنەری گشت بوونەوەرە:

﴿[3] إن ربكم الله الذى خلق السموات والأرض فى ستة أيام﴾ بەڕاستیی پەروەردگارتان هەرئەو خوایەیە كە: ئاسمانەكان و زەویی لە ماوەی شەش ڕۆژدا دروستكرد، هەندێ دەڵێن: مەبەست بەو ڕۆژانە، هەر ئەم ڕۆژانەی

دنیایە، هەندێکیش دەڵێن: هەر ڕۆژەی بەقەد هەزار ڕۆژەی ئێستامانە ﴿ثم استوى على العرش﴾ پاشان بەو شێوەیە کە شایستەو شیاوی زاتی ئەوبێ و، ئەو خۆی مەبەستیبێ، چوویە سەر عەرشی فەرمانڕەوایی خۆی، هەر بۆیە زاناکانیش لە تەفسیریدا دەڵێن: (أی استواء یلیق بجلاله من غیر تشبیه ولا تمثیل ولا تعطیل ولا تحریف کما هو مذهب السلف . وکما قال الإمام مالك-رحمه الله- :الإستواء معلوم، والکیف مجهول، والإیمان به واجب، والسؤال عنه بدعة. وقال الإمام أحمد- رحمه الله:- أخبار الصفات تمر کما جاءت ، بلا تشبیه ولا تعطیل، فلا یقال: کیف؟ ولِمَ ؟ نؤمن بأن الله على العرش کیف شاء وکماشاء بلا حد ولا صفة یبلغها واصف، أو یحدها حاد، نقرأ الآیة والخبر ونؤمن بما فیهما ونکل الکیفیة فی الصفات إلى علم الله عزوجل). ﴿یدبر الأمر﴾ بەتەنها بۆ خۆی کارو باری جیهان بەڕێوە دەبا، بێ ئەوەی هیچ کەسێك بتوانێ ڕێی لێبگرێ و هەڵیوەشێنێتەوە ﴿مامن شفیع إلا من بعد إذنه﴾ خۆی بەدواوە هیچ تکاکارێك نییە تکایان بۆ بکا، مەگەر کەسێك ئەو بۆخۆی مۆڵەتی بدا ﴿ذلکم الله ربکم فاعبدوه﴾ هەر ئەو خوایە(اللە)یە پەروەردگارتان ، دەسا ئێوەش هەر ئەو بپەرستن ﴿أفلا تذکرون﴾ ئاخۆ پەندو ئامۆژگاری وەرناگرن و، وردنابنەوە لەو هەموو بوونەوەرە پڕلە عەجایباتە ؟.

هەموان هەر بۆ لای خوا دەچنەوە:

﴿ [٤] إلیه مرجعکم جمیعا﴾ هەموو هەر بۆلای ئەو دەگەڕێنەوەو، پاداش و تۆڵە وەردەگرن ﴿وعد الله حقا﴾ خوا بەڵێنێکی ڕاست و دروستی داوەو، بۆ خۆی دەیباتە سەرو، هەرگیز پێچەوانەکەی روونادات ﴿إنه یبدأ الخلق ثم یعیده﴾ چونکە بەڕاستیی هەرئەو بۆخۆی لە سەرەتاوە "بێبنج وبناغە" گشت دروستکراوەکان بەدیدێنێ ، لەپاشان هەر بەتەنیا خۆیشی وەك خۆی لێدەکاتەوە، واتە: زۆر بە ئاسانتر -پاش مردن- زیندوویان دەکاتەوە ﴿لیجزی الله الذین آمنوا وعملوا الصالحات بالقسط﴾ هەتا ئەوانەی بڕوایان هێناوەو ئاکاریان چاکبووە، خوای گەورە بەدادگەرانە پاداشیان بداتەوە ﴿والذین کفروا﴾ و ئەوانەش وا کافرو بێ باوەڕ بوون ﴿لهم شراب من حمیم وعذاب ألیم﴾ خواردنەوەیەکی زۆر گەرم و، سزایەکی ئێش پێگەیەنەریان بۆ هەیە ﴿بما کانوا یکفرون﴾ لەبەر کافریی و بێ باوەڕییان. لە چەند ئایەتێکی دیکەدا نموونەی ئەوسزاو جەزرەبەیە بەخەستتر دەخاتەڕوو، بۆنموونە: لەسوورەتی (٥٥/٤٤)دا دەفەرموێ: (یطوفون بینها وبین حمیم آن..) یان لەسوورەتی (٤٧/١٥)دا دەفەرموێ: (وسقوا ماء حمیما فقطع أمعاءهم..) یان لەسوورەتی(٢٢/١٩-٢٠)دا دەفەرموێ: (یصب من فوق رؤسهم الحمیم، یصهر به ما فی بطونهم والجلود) یان لەسوورەتی (١٨/٢٥)دا دەفەموێ: (وإن یستغیثوا یغاثوا بماء کالمهل یشوی الوجوه) یان لەسوورەتی (٥٦/٥٤-٥٥)دا دەفەرموێ: (فشاربون علیه من الحمیم، فشاربون شرب الهیم) یان لەسوورەتی (١٤/١٦)دا دەفەرموێ: (من ورائه جهنم ویسقى من ماء صدید یتجرعه ولا یکاد یسیغه..).

هەمووشتێ شایەتی بوون و تاك و تەنیایی خوایە:

﴿ [٥] هوالذی جعل الشمس ضیاء﴾ خوا هەر ئەو زاتەیە کە: تیشك و ڕووناکیی بەخۆر بەخشیوە ﴿والقمر نورا﴾ و مانگیشی ڕووناککردۆتەوە، لە خۆرەوە ڕووناکیی دەداتێ و، ڕووی زەویی بۆ ڕووناك کردوونەتەوە ﴿وقدره منازل﴾ و چەند جێ و مەنزڵگەیەکیشی بۆ دیاریی کرووە، واتە: بە (٢٨) قوناغ ومەنزڵدا تێدەپەڕێ ، وەکو لە سوورەتی (یس)یشدا دەفەرموێ (والقمر قدرناه منازل حتى عاد کالعرجون القدیم/٣٩. ﴿لتعلموا عدد السنین والحساب﴾ هە تا ئێوە ژمارەی ساڵەکان وحسابی مانگ و ڕۆژەکان بزانن ﴿وما خلق الله ذلك إلا بالحق﴾ بێگومانیش خوای کاردروست ئەو خۆرو مانگەی بێهوودە دروست نەکردووە، بەڵکو بەهەق و دروست بەدیهێناوە ﴿یفصل

الآيات لقوم يعلمون﴾ خوا بەڵگەكانی خۆی بۆ گەلێك بە دەسەڵاتی ئەو بزانێت شیی دەكاتەوە ﴿[6] **إن في اختلاف الليل والنهار﴾** بێگومان لە هاتو چۆی شەوو رۆژ و، ئاڵ وگۆڕیاندا ﴿**وما خلق الله فی السموات والأرض﴾** و لەو گشت شتانەدا خوا لە ئاسمانەكان و زەوییدا دروستی كردوون ﴿**لآيات لقوم يتقون﴾** گەلێ نیشانە هەیە بۆ ئەوانە لە سزای خوا خۆ دەپارێزن كەیارمەتییان بدات بۆ بە هێزبوونی ئیمان و باوەڕیان.

جێی بێ باوەڕان هەر دۆزەخە :

﴿[7] **إن الذين لا يرجون لقاءنا﴾** بێگومان ئەوانەی وا لەڕۆژی قیامەتدا ئومێدو بڕوایان بەدیدارو لێقای ئێمە نییە ﴿**و رضوا بالحياة الدنيا﴾** وبۆخۆشیان بەم ژیانی گێتیە- لە باتی دوا ڕۆژ- ڕازیین ﴿**واطمأنوا بها﴾** و پێی دڵنییان، واتە: وا پاڵیان پێوەداوە، وا دەزانن هەتا هەتایە تێیدا دەمێننەوە! ﴿**والذين هم عن آياتنا غافلون﴾** و ئەوانەش كە لەنیشانەو ئایەتەكانی ئێمە بێ ئاگان ﴿[8] **اولئك مأواهم النار﴾** جێ وشوێنی ئەوانە گشت هەر ئاگری دۆزەخە ﴿**بما كانوا يكسبون﴾** بە هۆی ئەو كارە خراپانەوە لەدنیادا كردویانن.

پاداشی چاك و نەبڕاوە بۆ موسڵمانی ئاكار چاكە :

﴿[9] **إن الذين آمنوا وعملوا الصالحات﴾** بەڕاستیی ئەوانەش بڕوای ڕاستەقینەیان هێناوەو ئاكاری چاكیان ئەنجام دا ﴿**يهديهم ربهم بإيمانهم﴾** بەهۆی باوەڕە ڕاستەكەیانەوە خوای پەروەردگاریان ڕێنوێنیان ئەكات بۆ ئەنجامدانی هەموو كارێكی خێرو چاك ﴿**تجری من تحتهم الأنهار فی جنات النعيم﴾** و دەشیانباتە چەند بەهەشتێكەوە كە لەبنكی دارو درەخت و لە ژێر كۆشكەكانیانەوە گەڵێ ڕووبارو چۆم دێن و دەچن ﴿[10] **دعواهم فيها سبحانك اللهم﴾** داواو نزایان لەوێ ئەمەیە ئەڵێن: خوایە! تۆ پاك و خاوێن و بێ خەوشییت، شەریك و هاوەڵت نەبووەو نییە ﴿**وتحيتهم فيها سلام﴾** و چاك و چۆنیان تێیدا درودو سڵاوە, واتە: بە یەكتری دەڵێن: سەلاو، لە سزای دۆزەخ پارێزراوبیت . سڵاوكردنی خوا لە بەهەشتیەكانە لەیەكترو، فریشتەكانیش لەوان، لەچەند جێیەكی دیكەی قورئاندا هاتووە، بۆنموونە: لە سوورەتی (٣٣/٤٤)دا دەفەرموێ: (تحيتهم يوم يلقونه سلام وأعد لهم أجرا كريما) یان لەسوورەتی(١٣/ ٢٣ -٢٤) دا دەفەرموێ: (والملائكة يدخلون عليهم من كل باب سلام عليكم..) یان لە سوورەتی (١٩/ ٦٢)دا دەفەرموێ:(لايسمعون فيها لغوا إلا سلاما..) یان لەسوورەتی (٥٦ /٢٥ -٢٦)دا دەفەرموێ :(لايسمعون فيها لغوا ولا تأثيما إلا قيلا سلاما سلاما) یان لەسوورەتی(٣٦ /٥٨)دا دەفەرموێ: (سلام قولا من رب رحيم). ﴿**وآخر دعواهم أن الحمدلله رب العالمين﴾** كۆتا دۆعایان ئەوەیە كە هەمیشە دەڵێن: تەواوی سوپاس بۆ خوای پەروەردگاری گشت جیهانەكانە، پێغەمبەری پێشەوامان دەفەرموێ (إن أهل الجنة يلهمون التسبيح والتحميد كما يلهمون

الجزء الحادي عشر — سورة يونس

إِنَّ ٱلَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَآءَنَا وَرَضُواْ بِٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا وَٱطْمَأَنُّواْ بِهَا وَٱلَّذِينَ هُمْ عَنْ ءَايَـٰتِنَا غَـٰفِلُونَ ﴿٧﴾ أُوْلَـٰٓئِكَ مَأْوَىٰهُمُ ٱلنَّارُ بِمَا كَانُواْ يَكْسِبُونَ ﴿٨﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّـٰلِحَـٰتِ يَهْدِيهِمْ رَبُّهُم بِإِيمَـٰنِهِمْ تَجْرِى مِن تَحْتِهِمُ ٱلْأَنْهَـٰرُ فِى جَنَّـٰتِ ٱلنَّعِيمِ ﴿٩﴾ دَعْوَىٰهُمْ فِيهَا سُبْحَـٰنَكَ ٱللَّهُمَّ وَتَحِيَّتُهُمْ فِيهَا سَلَـٰمٌ وَءَاخِرُ دَعْوَىٰهُمْ أَنِ ٱلْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ ٱلْعَـٰلَمِينَ ﴿١٠﴾ ۞ وَلَوْ يُعَجِّلُ ٱللَّهُ لِلنَّاسِ ٱلشَّرَّ ٱسْتِعْجَالَهُم بِٱلْخَيْرِ لَقُضِىَ إِلَيْهِمْ أَجَلُهُمْ فَنَذَرُ ٱلَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَآءَنَا فِى طُغْيَـٰنِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿١١﴾ وَإِذَا مَسَّ ٱلْإِنسَـٰنَ ٱلضُّرُّ دَعَانَا لِجَنۢبِهِۦٓ أَوْ قَاعِدًا أَوْ قَآئِمًا فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُ ضُرَّهُۥ مَرَّ كَأَن لَّمْ يَدْعُنَآ إِلَىٰ ضُرٍّ مَّسَّهُۥ كَذَٰلِكَ زُيِّنَ لِلْمُسْرِفِينَ مَا كَانُواْ يَعْمَلُونَ ﴿١٢﴾ وَلَقَدْ أَهْلَكْنَا ٱلْقُرُونَ مِن قَبْلِكُمْ لَمَّا ظَلَمُواْ وَجَآءَتْهُمْ رُسُلُهُم بِٱلْبَيِّنَـٰتِ وَمَا كَانُواْ لِيُؤْمِنُواْ كَذَٰلِكَ نَجْزِى ٱلْقَوْمَ ٱلْمُجْرِمِينَ ﴿١٣﴾ ثُمَّ جَعَلْنَـٰكُمْ خَلَـٰٓئِفَ فِى ٱلْأَرْضِ مِنۢ بَعْدِهِمْ لِنَنظُرَ كَيْفَ تَعْمَلُونَ ﴿١٤﴾

٢٠٩

النفس)) موسلیم/ واتە: خەڵکی بەهەشت هەر وەکو فێردەکرێن هەناسە بدەن، ئاواش فێردەکرێن تەسبیحات و سوپاسی خوا بکەن. ﴿١١ ولو يعجل الله للناس الشراستعجالهم بالخير لقضى إليهم أجلهم﴾ ئەگەر وەکو خەڵك بۆ بەدەست هێنانی خێرو چاکە بۆخۆی پەلەیەتی، خوایش بەهەمان شێوە بۆ تۆڵەیان بەپەلە بوایە، ئەوکات بە زوویی ئاکامیان دەهات و هەموو تیادەچوون و بەتۆڵەی خۆیان دەگەیشتن. (موجاهید) دەڵێ: مەبەست ئەوەیە کە مرۆڤ کاتێ رقی هەڵدەستێ زۆر زوو نزای شەڕو خراپە لە خۆی، یا لەماڵ و منداڵی خۆی دەکاو دەڵێ: خوایە! بەزوویی ئەمانە لەناو ببە، خوایە! بەرەکەتیان نەهێڵی. (تەبەریی)یش دەڵێ: جا ئەگەر خوایش بە پەلە وەڵامیان بداتەوە، وەك چۆن وەڵامی نزای خێریان دەداتەوەو، دۆعایان وەردەگرێت، ئەوا زۆر بەزوویی تیا دەچوون و نەدەمان ﴿فنذر الذين لا يرجون لقاءنا﴾ جا ئەوانەی بەتەمای لیقاو دیدارمان نین , وازیان لێدەهێنین ، واتە: پەلەی جەزرەبەو سزایان ناکەین ، تا بەشکو کەسێکیان لێپەیدا ببێ تەوبە بکا، وەیان لەناو نەوەکانیاندا کەسێك هەڵکەوێت باوەڕبهێنێت ﴿في طغيانهم يعمهون﴾ یا هەر لەنێو سەرکەشیی خۆیاندا سەر گەردان بن و بمێننەوە.

گشت مرۆڤێ لەکاتی بەگیر هاتندا خوا بەیاد دەکا:

﴿١٢ وإذا مس الإنسان الضر دعانا﴾ کە مرۆڤ زیانێکی قورسی دووچار دەبێ ، خێرا هاوارمان بۆدێنێ و لێمان دەپاڕێتەوە !! ﴿لجنبه أو قاعدا أو قائما﴾ لە سەرتەنیشت، یان بە ڕاکشان، یان بەپێوە، واتە: بە هەموو شێوەیەك دەپاڕێتەوە بۆ لادانی گرفتەکەی ﴿فلما كشفنا عنه ضره﴾ ئینجا هەر کە ناڕەحەتییەکەمان لابرد ﴿مر كأن لم يدعنا إلى ضر مسه﴾ وا بەردەوام دەبێ لە سەر تاوانکاری ، دەڵێت ڕۆژێ نەبووە داوامان لێبکات بۆ لابردنی زیانێك دووچاری ببوو !! چونکە سروشتی ئادەمیی وایە هەر کە بەڵاو نەهامەتییەك رووی تێ بکا، بە خەستی هاوار بۆ خوا دێنێ! جا کە کەوتە فەرحانییەوە خێرا خۆی لێدەگۆڕێت، هەروەك لە چەند جێ یەکی تردا نموونەی ئەو سروشتانە لەبارەی ئادەمیزادەوە لە قورئاندا باسکراوە، بۆنمونە: لە سوورەتی (٨/٣٩) دا دەفەرموێ: (وإذا مس الإنسان ضر دعار ربه منيبا إليه ثم إذا خوله نعمة منه نسى ماكان يدعو إليه من قبل..) یان سوورەتی (٤٩/٣٩) دەفەرموێ: (فإذا مس الإنسان ضر دعانا...) هەروا لە سوورەتی(٥١/٤١)دا دەفەرموێ: (وإذا أنعمنا على الإنسان أعرض ونأى بجانبه وإذا مسه الشر فذو دعاء عريض). بەڵام بەندە باوەڕدارو سەر راسەکان ددان بەخۆیاندا دەگرن و، کاری هەڵەشەیی ناکەن، وەکو دەفەرموێ: (ولئن اذقناه نعماء بعد ضراء... إلا الذين صبروا وعملوا الصالحات أولئك لهم مغفرة وأجر كبير). ﴿كذلك زين للمسرفين ما كانوا يعملون﴾ هەر ئابەو جۆرەیش کاروکردەوەی سنوور دەرچووەکان لایان دەڕازێنرێتەوە بۆیە هەردەم شوێنی هەواو ئارەزووی خۆیان دەکەون.

خەڵکێکی زۆر بەرلەئێوەلە بەینچوو:

﴿١٣ ولقد أهلكنا القرون من قبلكم لما ظلموا﴾ بە ڕاستیی چینێکی زۆرمان بەرلە ئێوە -کاتێ ستەمیانکردو بێ باوەڕ بوون - لەناوبرد ﴿وجاءتهم رسلهم بالبينات﴾ خۆ پەیامبەرەکانیشیان بە چەند نیشانەو بەڵگەی روونەوە بۆهاتبوو, بۆ ئەوەی باوەڕ بێنن ﴿وماكانوا ليؤمنوا﴾ وەهەر باوەڕیان نەهێنا، واتە: بۆ خۆشمان دەمانزانی کە هەر خۆبەدەستەوە نادەن و، پێ لەسەر شیرك وکوفری خۆیان دادەگرن، ئەگەر پێغەمبەرانیش بێنە لایان، بۆیە فەوتانمانن ﴿كذلك نجزى القوم المجرمين﴾ ئێمە هەر ئاوا سزای تاوانباران دەدەین ، پاش بەڵگەو تێگەیاندنیان ﴿ثم جعلناكم خلائف في الأرض من بعدهم﴾ لەجێیاندا - پاش ئەوان- ئێوەیشمان لە زەوییداجێنشینکرد ﴿لننظر كيف تعملون﴾ تا ببینین ئێوەش چۆن ڕەفتار ئەکەن؟

سەردارانی قورەیش ئیجگار یاخیبوون:

﴿[١٥] وإذا تتلى عليهم آياتنا بينات﴾ و هەر کەئایەتە روونەکانمان بۆیان بخوێنرێتەوە ﴿قال الذين لايرجون لقاءنا﴾ ئەوانەی کە ئومێدیان بەلیقاو دیداری ئێمە نییە دەڵێن: ﴿إئت بقرآن غير هذا أو بدله﴾ جگە لەم قورئانە، نامەیەکی ترمان بۆ بێنە ، یان هەربیگۆڕە بەشتێکی تر، واتە: دەبێ گەلێ شتی دەسکاری بکەیت بۆمان ، حەرامەمانی بۆ حەلاڵ کەیت ، وە یان بە پێچەوانەوە ﴿قل ما يكون لى أن أبدله من تلقاء نفسى﴾ پێیان بڵێ: هەر گیز من لەخۆمەوە بۆم نیە بیگۆڕم ، چونکە ئەمە بەرنامەو شەریعەتی خوایە ، کاری من نیە دەسکاریکردنی، واتە : تەنانەتی پێغەمبەر ﷺ بۆی نیە دەسکاری قورئان بکا، بەڵام بەیناو بەین خوا بەویستی خۆی"لەبەر ئەوحیکمەتەی خۆی دەیزانی" ئەوکارە دەکا، بۆ نمونە: لە سوورەتی (١٠١/١٦)دا دەفەرموێ: (وإذا بدلنا آية مكان آية والله يعلم بما ينزل...) یان لە سوورەتی.(١٠٦/٢)دا دەفەرموێ: (ماننسخ من آية أو ننسها نأت بخير منها أو مثلها..) یان لە سوورەتی (٧٨/٦-٧) دا دەفەرموێ: (سنقرئك فلا تنسى إلا ماشاء الله إنه يعلم الجهر وما يخفى...) ﴿إن أتبع إلا مايوحى إلى﴾ من دوای هیچ شتێك ناکەوم مەگەر ئەوەی بەسروش و وەحیی بۆم بێت، واتە: هەر شتێکم بۆ خوێندنەوە، هەر ئەوەیەو زیادو کەم ناکرێت ﴿إنى أخاف إن عصيت ربى عذاب يوم عظيم﴾ ئەرسەرپێچی لە پەروەردگارم بکەم ، بە ڕاستیی لە سزای ڕۆژێکی گەورە (ڕۆژی قیامەت) دەترسم ﴿[١٦] قل لو شاء الله ماتلوته عليكم﴾ بڵێ: ئەگەر خوا ویستبای نەم دەتوانی ئەم قورئانەشتان بۆ بخوێنمەوە ﴿ولا أدراكم به﴾ خوایش فێری نەدەکردن ﴿فقد لبثت فيكم عمرا من قبله﴾ بێگومان من تەمەنێکی زۆرم لەناوتاندا بردەسەر — بەرلەهاتنی ئەم قورئانە— چاکیش دەمناسن ئەر جاریّ درۆیەکم هەڵبەستبێت ، یان توانیبێتم بەشێ لە قورئانتان بۆ بێنم، ئەو دەمەش کە خوا ویستی نەبوو، نەمتوانی هیچ لەقورئان بڵێم و بیزانم ، بەڵام چونکە ئەمڕۆ ئیرادەو مەیلی لەسەرە، لەپاش چل ساڵ بۆیناردم و هاتمە لای ئێوە ﴿أفلا تعقلون﴾ دەسا بۆ ژیری بەکار ناخەن وژیر نابن ؟چونکە ئەگەر من خۆم دامهێنابا، هەر لەسەر دەمی لاوییدا دامدەهێنا ﴿[١٧] فمن أظلم ممن افترى على الله كذبا﴾ دەبێ کێ لەوکەسە ستەمکارتربێت کە: لە سەرخوا درۆ هەڵبەستێ وبتوانێ شتێ بکاتە قورئان وقورئانیش نەبێت؟! ﴿أو كذب بآياته﴾ یان ئایەتەکانی ئەو بەدرۆ بزانێ؟ ﴿إنه لا يفلح المجرمون﴾ بە ڕاستیی تاوانباران قەت سەرفرازو ڕزگار نابن لەدنیاو لەقیامەتدا.

الجزء الحادي عشر | سورة يونس

وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ ءَايَاتُنَا بَيِّنَٰتٍ قَالَ ٱلَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَآءَنَا ٱئْتِ بِقُرْءَانٍ غَيْرِ هَٰذَآ أَوْ بَدِّلْهُ قُلْ مَا يَكُونُ لِىٓ أَنْ أُبَدِّلَهُۥ مِن تِلْقَآئِ نَفْسِىٓ إِنْ أَتَّبِعُ إِلَّا مَا يُوحَىٰٓ إِلَىَّ إِنِّىٓ أَخَافُ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّى عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ (١٥) قُل لَّوْ شَآءَ ٱللَّهُ مَا تَلَوْتُهُۥ عَلَيْكُمْ وَلَآ أَدْرَىٰكُم بِهِۦ فَقَدْ لَبِثْتُ فِيكُمْ عُمُرًا مِّن قَبْلِهِۦٓ أَفَلَا تَعْقِلُونَ (١٦) فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ ٱفْتَرَىٰ عَلَى ٱللَّهِ كَذِبًا أَوْ كَذَّبَ بِـَٔايَٰتِهِۦٓ إِنَّهُۥ لَا يُفْلِحُ ٱلْمُجْرِمُونَ (١٧) وَيَعْبُدُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ مَا لَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنفَعُهُمْ وَيَقُولُونَ هَٰٓؤُلَآءِ شُفَعَٰٓؤُنَا عِندَ ٱللَّهِ قُلْ أَتُنَبِّـُٔونَ ٱللَّهَ بِمَا لَا يَعْلَمُ فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَلَا فِى ٱلْأَرْضِ سُبْحَٰنَهُۥ وَتَعَٰلَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ (١٨) وَمَا كَانَ ٱلنَّاسُ إِلَّآ أُمَّةً وَٰحِدَةً فَٱخْتَلَفُوا۟ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِن رَّبِّكَ لَقُضِىَ بَيْنَهُمْ فِيمَا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ (١٩) وَيَقُولُونَ لَوْلَآ أُنزِلَ عَلَيْهِ ءَايَةٌ مِّن رَّبِّهِۦ فَقُلْ إِنَّمَا ٱلْغَيْبُ لِلَّهِ فَٱنتَظِرُوٓا۟ إِنِّى مَعَكُم مِّنَ ٱلْمُنتَظِرِينَ (٢٠)

٢١٠ | وَإِذَآ أَذَقْنَا

موشریکان بەتەمای بتەکانن شەفاعەتیان بکەن:

﴿[١٨] **ويعبدون من دون الله ما لا يضرهم ولا ينفعهم**﴾ وەلە باتی خوایش چەند شتێکی وا دەپەرستن کە: نە دەتوانن زیانێکیان پیٚ بگەیەنن و، نە سوودێکیان پیٚ ببەخشن ﴿**ويقولون هؤلاء شفعاؤنا عند الله**﴾ دەشڵێن: ئەوانە -دەیانپەرستین- لای خوا تکاکارمان دەبن، واتە: بۆ ئەو مەبەستە ئێمە ئەیانپەرستین ﴿**قل أتنبئون الله بما لا يعلم في السموات ولا في الأرض**﴾ بڵێ: ئاخۆ خەبەر بەخوا دەدەن بەشەریکێك خۆی نەزانیٚ پێی لە ئاسمانەکان و لە زەوییدا ؟! ﴿**سبحانه وتعالى عما يشركون**﴾ خوا پاك و خاوێن وبێخەوشە، بەرزو بڵندە لە هەرشتێك بیٚ باوەڕان دەیکەنە شەریك و هاوبەشی ﴿[١٩] **وما كان الناس إلا أمة واحدة**﴾ لەسەرەتای ژیانەوە خەڵك هەموو یەك تیرەو، یەك ئوممەت بوون و، یەك ئایینیان هەبوو، ئایینی یەکخواپەرستیی ﴿**فاختلفوا**﴾ کەچی لە نێوان خۆیاندا ناکۆکبوون و لێکترازان ! (ئیبن عەبباس) دەڵیٚ: نێوان (ئادەم) پێغەمبەرو (نووح) پێغەمبەر -سڵاویان لەسەر بیٚ- (١٠) سەدە بوو، خەڵکیش هەموو لەسەر دین و ئایینی خوای تاك وتەنیا بوون. پاشان ناکۆکی کەوتە نێوانیانەوەو هەق و ناهەقیان تێکەڵ کردو دەستیان دایە بت پەرستیی ، ئینجا خوا پەیامبەرانی -یەك لەدوای یەك- بۆ ناردن و لەناوخۆیشیاندا ناکۆکبوون ! ﴿**ولولا كلمة سبقت من ربك**﴾ وەئەگەر لەپێشدا بڕیارێك لە پەروەردگارتەوە دەرنەچووبا کە: هیچ خەڵکێك لەناو نەبات، تا ئاگادار نە کرێتەوەو پێغەمبەری بۆ نەیەت ﴿**لقضي بينهم فيما كانوا فيه يختلفون**﴾ ئێستا داوەریی ئەو ناکۆکیە کرابوون کە کێشەیان بوو تێیدا ﴿[٢٠] **ويقولون لولا أنزل عليه آية من ربه**﴾ هاوبەشدانەرەکان دەڵێن: باشە! بۆچی لەلایەن پەروەردگاریەوە بەڵگەو نیشانەیەکی بۆ نەهاتە خوارەوە شایەتی ڕاستیی بۆ بدات ؟! ﴿**فقل إنما الغيب لله**﴾ جا تۆ بڵیٚ: دەستێوەردانی گشت کارێکی نادیارو غەیب هەر بۆخوایە، واتە: هەر ئەو غەیب دەزانیٚ و، دەتوانی بەڵگەو موعجیزە بنێریٚ ﴿**فانتظروا**﴾ جائێوە چاوەڕوانی بڕیاری خواین ﴿**إني معكم من المنتظرين**﴾ وا منیش لەگەڵ ئێوە بیٚ شك چاوەڕوان دەبم.

الجزء الحادي عشر — سورة يونس

وَإِذَآ أَذَقْنَا ٱلنَّاسَ رَحْمَةً مِّنۢ بَعْدِ ضَرَّآءَ مَسَّتْهُمْ إِذَا لَهُم مَّكْرٌ فِىٓ ءَايَاتِنَا ۚ قُلِ ٱللَّهُ أَسْرَعُ مَكْرًا ۚ إِنَّ رُسُلَنَا يَكْتُبُونَ مَا تَمْكُرُونَ ﴿٢١﴾ هُوَ ٱلَّذِى يُسَيِّرُكُمْ فِى ٱلْبَرِّ وَٱلْبَحْرِ ۖ حَتَّىٰٓ إِذَا كُنتُمْ فِى ٱلْفُلْكِ وَجَرَيْنَ بِهِم بِرِيحٍ طَيِّبَةٍ وَفَرِحُوا۟ بِهَا جَآءَتْهَا رِيحٌ عَاصِفٌ وَجَآءَهُمُ ٱلْمَوْجُ مِن كُلِّ مَكَانٍ وَظَنُّوٓا۟ أَنَّهُمْ أُحِيطَ بِهِمْ ۙ دَعَوُا۟ ٱللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ ٱلدِّينَ لَئِنْ أَنجَيْتَنَا مِنْ هَٰذِهِۦ لَنَكُونَنَّ مِنَ ٱلشَّٰكِرِينَ ﴿٢٢﴾ فَلَمَّآ أَنجَىٰهُمْ إِذَا هُمْ يَبْغُونَ فِى ٱلْأَرْضِ بِغَيْرِ ٱلْحَقِّ ۗ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ إِنَّمَا بَغْيُكُمْ عَلَىٰٓ أَنفُسِكُم ۖ مَّتَٰعَ ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا ۖ ثُمَّ إِلَيْنَا مَرْجِعُكُمْ فَنُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٢٣﴾ إِنَّمَا مَثَلُ ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا كَمَآءٍ أَنزَلْنَٰهُ مِنَ ٱلسَّمَآءِ فَٱخْتَلَطَ بِهِۦ نَبَاتُ ٱلْأَرْضِ مِمَّا يَأْكُلُ ٱلنَّاسُ وَٱلْأَنْعَٰمُ حَتَّىٰٓ إِذَآ أَخَذَتِ ٱلْأَرْضُ زُخْرُفَهَا وَٱزَّيَّنَتْ وَظَنَّ أَهْلُهَآ أَنَّهُمْ قَٰدِرُونَ عَلَيْهَآ أَتَىٰهَآ أَمْرُنَا لَيْلًا أَوْ نَهَارًا فَجَعَلْنَٰهَا حَصِيدًا كَأَن لَّمْ تَغْنَ بِٱلْأَمْسِ ۚ كَذَٰلِكَ نُفَصِّلُ ٱلْءَايَٰتِ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٢٤﴾ وَٱللَّهُ يَدْعُوٓا۟ إِلَىٰ دَارِ ٱلسَّلَٰمِ وَيَهْدِى مَن يَشَآءُ إِلَىٰ صِرَٰطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٢٥﴾

٢١١

هەر کە کەوتنەوە فەرحانە، گزیی دەکەنەوە:

﴿[٢١] **وإذا أذقنا الناس رحمة من بعد ضراء مستهم**﴾ هەرکە بەو خەڵکە خۆشیی و ڕەحمەتیٚ دەچێژین ، پاش زیان و ناخۆشییەك تووشیان دەبێت ﴿**إذا لهم مكر في آياتنا**﴾ کەچی خێرا دەبینی بەرامبەر نیشانەو ئایەتەکانمان گزیی وفرت و فیلْ و مەکر دەکەن !﴿**قل الله أسرع مكرا**﴾ بڵیٚ: خوا لەوان بەپەلە تر نەخشە بۆ لەناو بردنیان دادەنێت ، وردە وردە لە گەڵیان ئەڕوات تا کتوپڕ ئەیانگرێت ﴿**إن رسلنا يكتبون ما تمكرون**﴾ بێگومانبن هەر فرت و

فێڵێ بکەن فریشتەکانمان ئەینووسن و تۆماری ئەکەن ﴿[٢٢] هوالذی یسیرکم فی البر والبحر﴾ هەر ئەو زاتەیە کە ئێوە لە *وشکانیی* و، لە دەریادا – بۆ بەدەس هێنانی ڕزق و رۆزی و سەیران و سەفا– دەگێڕێ ﴿حتی إذا کنتم فی الفلك﴾ جائەو حەلە کە لەکەشتییەکاندان ﴿وجرین بهم بریح طیبة﴾ و بایەکی خۆش وسازگار بەرەو مەبەست کەشتییەکان بەوانیشەوە دەبات ﴿وفرحوا بها﴾ و پێی خۆشحاڵ دەبن ﴿جاءتها ریح عاصف﴾ ئالەو دەمەدا باوتۆفێکی توندو سەخت بۆی بێت ﴿وجاءهم الموج فی کل مکان﴾ و شەپۆلیش لەگشت لایەکەوە بۆیان بێت ﴿وظنوا أنهم احیط بهم﴾ و چاکیش زانییان کەوتوونەتە ناوگێژاوی دەریاو دەوریان گیراوە و، تیاچوونیان لەبەر دەمدایە ﴿دعوا الله مخلصین له الدین﴾ زۆر بەدڵ دڵسۆزیی و ملکەچیەوە هاوار لەخوا دەکەن ولێیدەپاڕێنەوە دەڵێن: ﴿لئن انجیتنا من هذه لنکونن من الشاکرین﴾ خوایە ! سوێند بێ ئەر لەم بەڵایە ڕزگارمان بکەیت، شوکرانە بژێرین و، جارێکی تر لاساریی نەکەین ﴿[٢٣] فلما انجاهم﴾ جا کەڕزگاریکردن لەو گرفتە پێشیان هاتبوو ﴿إذا هم یبغون فی الأرض بغیر الحق﴾ بە پەلەو بەشێوەیەکی ناڕەواو ناهەق، دەسدەکەنەوە بە کاری فەسادو خراپەکاریی لە زەویدا ﴿یا أیها الناس إنما بغیکم علی انفسکم﴾ ئەی خەڵکینە! چاك بزانن کە: بەڕاستیی ئەم خراپەکاریی و دەست درێژییەتان ، ئۆباڵ و زیانەکەی هەر بۆ خۆتانە ﴿متاع الحیاة الدنیا﴾ لەزەت و خۆشییەکی کەمی ژیانی ئەم دنیایە ﴿ثم إلینا مرجعکم﴾ لەپاشان هەربۆلای خۆمان دێنەوە ﴿فننبئکم بما کنتم تعملون﴾ ئینجا لەوەی کردووتانە ئاگادارتان دەکەین، پاشانیش بەپێی ئەوە پاداش و تۆڵە دەدرێنەوە.

وریابن! ژیانی دنیا لە خشتەتان نەبا:

﴿[٢٤] إنما مثل الحیاة الدنیا﴾ بێگومان نموونەی ژیانی ئەم دنیایە ﴿کماء انزلناه من السماء﴾ هەر وەکو ئەو بارانە وایە کە: لە ئاسمانەوە دەیبارێنین ﴿فاختلط به نبات الأرض﴾ ڕووەکی هەمەڕەنگی زەوی پێدەڕوێ ﴿مما یأکل الناس والأنعام﴾ لەوەی مرۆڤ و مەڕو ماڵات دەیخۆن ﴿حتی إذا أخذت الأرض زخرفها﴾ هە تا ئەودەمەی زەوی بۆخۆی ڕەنگاو ڕەنگ دەبێ و، جوانی خۆی دەر دەخا ﴿وازینت﴾ و خۆی ئاراییشدەدا ﴿وظن أهلها أنهم قادرون علیها﴾ و خاوەنەکەی وا دەزانێ لە ژێر دەسەڵاتی ئەودایەو، چۆنی بوێ دەتوانێ سوودی لێوەرگرێ و، هیچ کەسێك نییە لێی تێك بدات!!" ﴿أتاها أمرنا لیلا أونهارا﴾ جا لەناکاو بەشەو، یان بەڕۆژ ، فەرمانی ئێمە بۆ وێرانکردنی دێت (گرەبا، یان برووسکە لێیدەدا)و دەیسووتێنێ ﴿فجعلناها حصیدا﴾ وای لێدەکەین دەڵێیت دروێنەکراوە ﴿کأن لم تغن بالأمس﴾ وادەزانی دوێنێ نەبووە ﴿کذلك نفصل الآیات لقوم یتفکرون﴾ ئێمە ئابەو شێوەیە نیشانەو بەڵگەکانی خۆمان بۆ خەڵکێ بیربکاتەوەو عیبرەت وەرگرێ شیدەکەینەوە. بەڵێ.. وێنەو نموونەی ڕازاوەیی و جوانی ئەم دنیایەو، پاشان وێرانبوونی و تیاچوونی لەچەند جێگایەکی تردا باسکراوە، بۆ نموونە: لە سوورەتی(١٨/٤٥)دا دەفەرموێ:(واضرب لهم مثل الحیاة الدنیا کماء أنزلناه من السماء..وکان الله علی کل شیء مقتدرا) یان دەفەرموێ:(..ثم یهیج فتراه مصفرا ثم یجعله حطاما إن فی ذلك لذکری لأولی الألباب) زمر:٢١ • یان دەفەرموێ: (..کمثل الغیث أعجب الکفار نباته ثم یهیج فتراه مصفرا ثم یکون حطاما..) حدید/ ٢٠. بەڵێ...ئەمە مەسەلەی ژیانی ئەم دنیایە، دەسا ئێوەیش گشت وریابن، تا ئەو دنیایە دەسخەڕۆتان نەکات ﴿[٢٥] والله یدعو إلی دار السلام﴾ خوایش بۆ ماڵی ئاشتیی و سەلام، واتە: بۆ بەهەشتی

خۆی، بانگ دەکا ﴿ويهدي من يشاء إلى صراط مستقيم﴾ و هەر کەسێکیش ئەوخۆی بیەوێ و، بەشیاوی بزانێت، ڕێنمایی دەکات بۆ ڕێگە ڕاستەکەی قورئان ﴿[٢٦] للذين أحسنوا الحسنى﴾ بۆ ئەوانەش چاکە دەکەن، پاداشی زۆرچاك و بەهەشت هەیە ﴿وزيادة﴾ وەزیاد لەوەش، واتە: دیتنی ڕووی پیرۆزی خوای میهرەبان و تەماشا کردنیی! ﴿ولا يرهق وجوههم قتر ولاذلة﴾ و تۆزو غۆبارو سەرشۆڕی لە دەم و چاویان نانیشێ، هەرچۆنێ لەدەم و چاوی دۆزەخییەکان دەنیشێ ﴿اولئك اصحاب الجنة﴾ ئەوانە یارانی بەهەشتن ﴿هم فيها خالدون﴾ و بەهەتا هەتاییش تێیدا دەمێننەوەو لێیدەرناچن ﴿[٢٧] والذين كسبوا السيئات﴾ ئەوانەش وا لەدونیادا کاری خراپەدەکەن و، لەسەر شیرکی خۆیان بەردەوام دەبن ﴿جزاء سيئة بمثلها﴾ تۆڵەی گشت خراپە یەکیان بە ئەندازەی ئەوخراپەیە کردوویانەو بۆیان زیاد ناکرێ، وەك بۆ چاکەکاران لە پاداشی چاکەیاندا زیاد دەکرێ ﴿وترهقهم ذلة﴾ وە زەبوونی دایان دەگرێت ﴿ما لهم من الله من عاصم﴾ هیچ پارێزەرێکیش نییە لە تۆڵەی خوا لایان بدا ﴿كأنما اغشيت وجوههم قطعا من الليل مظلما﴾ دەم و چاویان وا ڕەش هەلدەگەڕێ، دەڵێیت: تاریکستانی شەو دایپۆشیووە ﴿اولئك اصحاب النار﴾ ئەوانە دەبنە یارو هاوڕێی ئاگری دۆزەخ ﴿هم فيها خالدون﴾ بە هەتا هەتاییش تێیدا دەمێننەوە.

الجزء الحادي عشر — سورة يونس

الحزب ٢٢

لِّلَّذِينَ أَحْسَنُوا الْحُسْنَىٰ وَزِيَادَةٌ وَلَا يَرْهَقُ وُجُوهَهُمْ قَتَرٌ وَلَا ذِلَّةٌ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ (٢٦) وَالَّذِينَ كَسَبُوا السَّيِّئَاتِ جَزَاءُ سَيِّئَةٍ بِمِثْلِهَا وَتَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ مَّا لَهُم مِّنَ اللَّهِ مِنْ عَاصِمٍ كَأَنَّمَا أُغْشِيَتْ وُجُوهُهُمْ قِطَعًا مِّنَ اللَّيْلِ مُظْلِمًا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ (٢٧) وَيَوْمَ نَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا ثُمَّ نَقُولُ لِلَّذِينَ أَشْرَكُوا مَكَانَكُمْ أَنتُمْ وَشُرَكَاؤُكُمْ فَزَيَّلْنَا بَيْنَهُمْ وَقَالَ شُرَكَاؤُهُم مَّا كُنتُمْ إِيَّانَا تَعْبُدُونَ (٢٨) فَكَفَىٰ بِاللَّهِ شَهِيدًا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ إِن كُنَّا عَنْ عِبَادَتِكُمْ لَغَافِلِينَ (٢٩) هُنَالِكَ تَبْلُو كُلُّ نَفْسٍ مَّا أَسْلَفَتْ وَرُدُّوا إِلَى اللَّهِ مَوْلَاهُمُ الْحَقِّ وَضَلَّ عَنْهُم مَّا كَانُوا يَفْتَرُونَ (٣٠) قُلْ مَن يَرْزُقُكُم مِّنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ أَمَّن يَمْلِكُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَمَن يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَمَن يُدَبِّرُ الْأَمْرَ فَسَيَقُولُونَ اللَّهُ فَقُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ (٣١) فَذَٰلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمُ الْحَقُّ فَمَاذَا بَعْدَ الْحَقِّ إِلَّا الضَّلَالُ فَأَنَّىٰ تُصْرَفُونَ (٣٢) كَذَٰلِكَ حَقَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ عَلَى الَّذِينَ فَسَقُوا أَنَّهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ (٣٣)

٢١٢ — قُلْ هَلْ مِن

پەرستراوەکان لە پەرستیارەکانیان حاشا دەکەن:

﴿[٢٨] ويوم نحشرهم جميعا﴾ ئەو ڕۆژە وەبیر بێنە کە هەموو بەتێکڕا بۆ لێپرسینەوە! کۆ دەکەینەوە. بۆجەخت لەسەر ئەمە لەسوورەتی (کەهف/٤٧) یشدا هاتووەو دەفەرموێ: (وحشرناهم فلم نغادر منهم أحدا) ﴿ثم نقول للذين اشركوا﴾ پاشان بەوانەی وا هاوبەشیان بۆ خوا دانا دەڵێین: ﴿مكانكم أنتم وشركاؤكم﴾ ئێوە خۆتان و هاوبەش و پەرستراوەکانتان لەجێی خۆتانبن و نەجووڵێن، تا خوا بڕیاری یەکجاریتان بۆ دەدات ﴿فزيلنا بينهم﴾ ئینجا ئێمەیش لێکیان دەکەینەوە" هاوبەشدانەرو پەرستراو، واتە: پەیوەندی خۆیی و خزمایەتی نێوانیان ناهێڵین ﴿وقال شركاؤهم﴾ و ئەو حەلە پەرستراوەکانیان (هەرشتێك بن: فریشتە، شەیتان ، داروو بەرد..) بەپەرستیارەکان دەڵێن: ﴿ماكنتم إيانا تعبدون﴾ هەرگیز ئێوە پەرستشی ئێمەتان نەکردووە! پەرستیارەکانیش ئەڵێن: بەڵێ.. بێگومانە کە ئێوەمان پەرست، ئەوجا پەرسراوەکان دەڵێن: ﴿[٢٩] فكفى بالله شهيدا بيننا وبينكم﴾ تەنها خوا لەنێوانماندا شایەتبێ بەسە ﴿إن كنا عن عبادتكم لغافلين﴾ دڵنیابن ئێمە لە پەرستنی ئێوە بێ ئاگاو غافڵبووین ﴿[٣٠] هنالك تبلوا كل نفس

ما أسلفت﴾ ئیتر لەوێ هەموو کەسێك گیرۆدەی ئەوە دەبێت پێشی خۆیخستووە، وە بەوەیش پاداش و تۆڵە وەردەگرێت، واتە: بە چاك و خراپی خۆی، پاداش و تۆڵە ئەدرێتەوە. بەڵێ.. گیرۆدە بوونی مرۆڤ بەوشتانە پێشی خۆی خستووە, لە سوورەتگەلێکی قورئاندا هاتووە، بۆ نموونە: لەسوورەتی (١٣/٧٥) دا دەفەرموێ: (ینبأ الإنسان یومئذ بما قدم وأخر) وەلەسوورەتی (٩/٨٦) دا دەفەرموێ:(یوم تبلی السرائر) وە لەسوورەتی (١٧/١٣-١٤) دا دەفەرموێ:(ونخرج له یوم القیامة کتابا یلقاه منشورا، إقرأ کتابك کفی بنفسك الیوم علیك حسیبا) وە لە سوورەتی (١٨/٩٤) دا هاتووەو دەفەرموێ:(ویقولون یا ویلتنا مالهذا الکتاب..) ﴿وردوا إلی الله مولاهم الحق﴾ و هەموو بەرەو لای خوای گەورەو، سەرپەرستیاری راستەقینەیان دەبرێنەوەو، ئەوجا دەردەکەوێ کە: ئەوانە خوا نەبوون و، بەناهەق کرابوونە خوا! ﴿وضل عنهم ما کانوا یفترون﴾ هەردرۆو پروپاڵانتەیەکیان کردبوو، کەگوایە بتەکان تکایان بۆ ئەکەن، گوم دەبێ و بەفیرۆ دەچێت.

موشریکیش ددان بەتاك و تەنیایی خوادا دەنێ:

﴿[٣١] قل من یرزقکم من السماء والأرض﴾ بڵێ: کێ لەم ئاسمان و زەوییەدا رزق و رۆزیتان دەداتێ ؟ ﴿أمن یملك السمع والأبصار﴾ کێیە دروستکەرو خاوەنی ئەوگوێ و چاوانەتان؟ ﴿ومن یخرج الحی من المیت﴾ ئەی کێیە زیندوو لەمردوو دەردێنێ ؟ ﴿ویخرج المیت من الحی﴾ و مردوو لە زیندو دەردەکا؟ ﴿ومن یدبر الأمر﴾ وە کێیە زۆر بەوردیی بۆکاروباری ئەم دونیایە نەخشە دەکێشێ ؟ ﴿فسیقولون الله﴾ بەزوویی لەوەڵامی هەموو ئەمانەدا دەڵێن: هەرخوایە هەموو ئەوانە دەکات ﴿فقل افلا تتقون﴾ بڵێ: دەسا بۆ لە خوا خۆ ناپارێزن و ناترسن؟ بەڵێ.. (موشریك)ـەکانیش ددان بە (ربووبییەت)ی خوای گەورەدا دەنێن، دەزانن بەدیهێنەری بوونەوەر بەتێکرا هەرخوایە، بۆنموونە: لەسوورەتی(٤٣ /٩)دا دەفەرموێ: (ولئن سألتهم من خلق السموات والأرض لیقولن خلقهن العزیز العلیم) وە لەسوورەتی (٤٣/٨٧)دا دەفەرموێ: (ولئن سألتهم من خلقهم لیقولن الله...) وە لەسوورەتی (٢٣/٨٤-٨٥)دا دەفەرموێ: (قل لمن الأرض ومن فیها إن کنتم تعلمون سیقولون لله قل أفلا تذکرون) کەچی لەگەڵ ئەوەیشدا هەرشەریك و هاوبەشی بۆ دادەنێن و ددان بە(ئولووهیەت)یدا نانێن، بۆیە دەچن لێرەو لەوێ بەرنامەی ئەم وئەو دەخوازن و پەیرەوی دەکەن و! خۆیان چەواشە کردووە، لەلایەکەوە دەڵێن ئەم بوونەوەرە خوای باڵادەست بەدیهێناوە، کەچی بۆ ژیان و کاروباری سیاسەت پەیرەوی لە خەڵکی تر دەکەن! ﴿[٣٢] فذلکم الله ربکم الحق﴾ ئەو خوا دەسەڵاتدارەیە پەروەردگاری راستەقینەی ئێوە، نەك ئەوبتانە کە لەباتی ئەو دەیانپەرستن ﴿فماذا بعد الحق إلا الضلال﴾ جا ئیتر بەدەر لەگومڕایی - پاش هەق و راستیی, کە هەر لەپەرستنی خوادایە- چیتر هەیە ؟ ﴿فأنی تصرفون﴾ ئەی ئیتر چۆن لەرێی راستی یەکخوا پەرستی کلادەبن و لادەدرێن؟ ﴿[٣٣] کذلك حقت کلمة ربك علی الذین فسقوا﴾ ئابەو جۆرەیە بڕیاری پەروەردگارت لەبەرامبەر ئەو لەسنوور دەرچووانەوە وەڕاست گەڕا ﴿انهم لا یؤمنون﴾ کە بێگومان ئەوانە باوەڕناکەن و ئیمان ناهێنن ﴿[٣٤] قل هل من شرکائکم من یبدأ الخلق﴾ بڵێ: ئاخۆ لەناو پەرستراوەکانی ئێوەدا کەسێك هەبێ بتوانێ، بێبناغەو لەنوێ شتێك بەدی بهێنێ ﴿ثم یعیده﴾ لەپاشان دوای تیاچوونی وەکو خۆی لێبکاتەوەو لە نوێ دەستی پێ بکاتەوە؟ ﴿قل الله یبدأ الخلق ثم یعیده﴾ بڵێ: هەر خوا

(اللـه)یـه بتـوانیٚ لەسـەرەتاوە –بـیٚ بنـەڕەت و بناغـە– گشـت خـەڵك بـەدیبیٚنی و، پاشـانیش سـەر لـەنویٚ دەسـتی پیٚبکاتەوەو، گیانی بەبەرا بکاتەوە ﴿فأنی تؤفکون﴾ دەسا چۆن لەخوا پەرستیی کلادەبن و لادەدرێن؟! لـەم چەند ئایەتانـەی تریشـدا هەرئـەو مانـاو مەبەسـتە زۆر بـەروونی بەدیـدەکریٚ، بۆنموونـە: لـە سـوورەتی(٣٠ /٤٠) دا دەفەرمویٚ:(الله الذی خلقکم ثم رزقکم ثم یمیتکم ثم یحییکم هل من شرکائکم من یفعل من ذلکم من شئ سبحانه وتعالی عما یشرکون) وە لە سوورەتی(٢٥ /٣) دا دەفەرمویٚ: (واتخذوا من دونه آلهة لایخلقون شیئا وهم یخلقون ولا یملکون لأنفسهم ضرا ولا نفعا ولایملکون موتاً ولا حیاةً ولا نشوراً) وە لەسوورەتی(٣٥ /٣) دا دەفەرمویٚ: (یا أیها الناس اذکروا نعمة الله علیکم هل من خالق غیر الله یرزقکم من السماء والأرض..) یان دەفەرمویٚ: (أفمن یخلق کمن لایخلق..) سوورەتی (١٧/١٦) یان دەفەرمویٚ: (أم جعلوا لله شرکاء خلقوا کخلقه...) سوورەتی١٦/١٣) یان دەفەرمویٚ (:قل أفرأیتم ما تدعون من دون الله إن أرادنی الله بضر هل هن کاشفات ضره..)سوورەتی (٣٨/٣٩).یان دەفەرمویٚ: (أمن هذا الذی یرزقکم من السماء والأرض..) سوورەتی/ملك. یان دەفەرمویٚ: (أمن هذا الذی یرزقکم إن أمسك رزقه..)سوورەتی ٢١/٦٧. ﴿[٣٥] قل هل من شرکائکم من یهدی إلی الحق﴾ بڵـیٚ: ئـاخۆ لـەناو هاوبـەش و پەرسـتراوەکانتاندا کەسـی واهـەبیٚ بتـوانیٚ ڕیٚبـەری بۆهـەق و ڕاستیی بکـات ؟ ﴿قـل الله یهـدی للحق﴾ بڵیٚ: هەر خوایە کە بتوانیٚ رابەریی بۆهەق و ڕاستیی بکـات" نـەك کەسـێکی تـر" ﴿أفمـن یهـدی إلی الحـق﴾ دەسـا کەسێك کە بتوانیٚ ڕیٚبـەریی هـەق و ڕاسـتیی بکات ﴿أحق أن یتبـع﴾ شـیاوترە پـەیڕەوی بکریٚـت ؟ ﴿أمـن لا یهـدی إلا أن یهدی﴾ یان ئەو کەسەی کە بۆ خۆیشـی ریٚ نـەزانیٚ ، مەگـەر ڕیٚی نیشان بدریٚ ؟ واتە: ئەو بتانەی ئێوە کـە ئێرە بۆ ئـەویٚ ڕیٚدەرناکـەن ، هیٚـژاترن بۆپـەیڕەوی کـردن ، یـان ئەوخوایـە کەئـەو هـەموو دەسـەڵاتەی هەیـە؟ ﴿مالکم کیـف تحکمـون﴾ چیتانە؟ چۆن بڕیاری وا دەدەن و، داوەریی وا دەکـەن؟!.﴿[٣٦] وما یتبع اکثرهم إلا ظنا﴾ زۆرینـەی هاوبـەش دانـەران هەر لەگومان پەیڕەوی دەکەن"واتە: هیچ بەڵگەیەکی ئەو تۆیان نییە" کە ئەوانە شتیٚکیان بەدەس بیٚ، بیٚ لەخەیالٚ " ﴿إن الظن لا یغنی من الحق شیئا﴾ خۆ گومـانیش سـەبارەت بـە هـەق و ڕاسسـتیی هیچ نـاهیٚنی و، سزای خوا لـە کوڵناکاتەوە ﴿إن الله علیم بما یفعلون﴾ بە ڕاستی خوا بەو کارەی هاوبەشدانەرەکان ئەیکەن بەئاگاو زانایە.

ئەم قورئـانە ناشیٚ هی خوا نەبیٚ:

﴿[٣٧] وما کان هذا القرآن أن یفتری من دون الله﴾ بە هیچ شیٚوەیەك نابیٚ و ناگونجیٚ ئـەم قورئانـە هـی خوانـەبیٚ و، بە درۆو ئیفتیرا هەڵبەسرابیٚت، واتە: تەنها خوا بۆخۆی دەتوانیٚ قورئانی ئاوا بنیٚریٚ، ئیتر هیچ کەسێکی تر ناتوانیٚ کاری وابکـات ﴿ولکـن تصدیق الـذی بین یدیـه﴾ بـەڵکو هـی خوایـەو، تەسـدیقی (تـەورات) و (ئینجیل)یـش دەکـات

قُلْ هَلْ مِن شُرَكَآئِكُم مَّن يَبْدَؤُا۟ ٱلْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُۥ ۚ قُلِ ٱللَّهُ يَبْدَؤُا۟ ٱلْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُۥ ۖ فَأَنَّىٰ تُؤْفَكُونَ ﴿٣٤﴾ قُلْ هَلْ مِن شُرَكَآئِكُم مَّن يَهْدِىٓ إِلَى ٱلْحَقِّ ۚ قُلِ ٱللَّهُ يَهْدِى لِلْحَقِّ ۗ أَفَمَن يَهْدِىٓ إِلَى ٱلْحَقِّ أَحَقُّ أَن يُتَّبَعَ أَمَّن لَّا يَهِدِّىٓ إِلَّآ أَن يُهْدَىٰ ۖ فَمَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ ﴿٣٥﴾ وَمَا يَتَّبِعُ أَكْثَرُهُمْ إِلَّا ظَنًّا ۚ إِنَّ ٱلظَّنَّ لَا يُغْنِى مِنَ ٱلْحَقِّ شَيْـًٔا ۚ إِنَّ ٱللَّهَ عَلِيمٌۢ بِمَا يَفْعَلُونَ ﴿٣٦﴾ وَمَا كَانَ هَٰذَا ٱلْقُرْءَانُ أَن يُفْتَرَىٰ مِن دُونِ ٱللَّهِ وَلَٰكِن تَصْدِيقَ ٱلَّذِى بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْصِيلَ ٱلْكِتَٰبِ لَا رَيْبَ فِيهِ مِن رَّبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٣٧﴾ أَمْ يَقُولُونَ ٱفْتَرَىٰهُ ۖ قُلْ فَأْتُوا۟ بِسُورَةٍ مِّثْلِهِۦ وَٱدْعُوا۟ مَنِ ٱسْتَطَعْتُم مِّن دُونِ ٱللَّهِ إِن كُنتُمْ صَٰدِقِينَ ﴿٣٨﴾ بَلْ كَذَّبُوا۟ بِمَا لَمْ يُحِيطُوا۟ بِعِلْمِهِۦ وَلَمَّا يَأْتِهِمْ تَأْوِيلُهُۥ ۚ كَذَٰلِكَ كَذَّبَ ٱلَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ ۖ فَٱنظُرْ كَيْفَ كَانَ عَٰقِبَةُ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٣٩﴾ وَمِنْهُم مَّن يُؤْمِنُ بِهِۦ وَمِنْهُم مَّن لَّا يُؤْمِنُ بِهِۦ ۚ وَرَبُّكَ أَعْلَمُ بِٱلْمُفْسِدِينَ ﴿٤٠﴾ وَإِن كَذَّبُوكَ فَقُل لِّى عَمَلِى وَلَكُمْ عَمَلُكُمْ ۖ أَنتُم بَرِيٓـُٔونَ مِمَّآ أَعْمَلُ وَأَنَا۠ بَرِىٓءٌ مِّمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٤١﴾ وَمِنْهُم مَّن يَسْتَمِعُونَ إِلَيْكَ ۚ أَفَأَنتَ تُسْمِعُ ٱلصُّمَّ وَلَوْ كَانُوا۟ لَا يَعْقِلُونَ ﴿٤٢﴾

﴿وتفصيل الكتاب﴾ وروونکەرەوەی هەموو کتێبە ئاسمانیەکانیشە ﴿لا ريب فيه من رب العالمين﴾ هیچ گومانێکی تێدانیە کە لەلایەن پەروەردگاری جیهانەکانەوەیە. بەڵێ.. ئەو ڕاستییە لە چەند ئایەتێکی دیکەدا هاتووە، بۆنمونە: (لقد كان فى قصصهم عبرة لأولى الأباب، ما كان حديثا يفترى ولكن تصديق الذى بين يديه وتفصيل كل شى وهدى ورحمة لقوم يومنون) سوورەتی١٢ / ١١١)یان دەفەرمویٚ: (وما تنزلت به الشياطين، وما ينبغى لهم وما يستطيعون) سوورەتی (٢٦/٢١٠-٢١١). یان دەفەرمویٚ :(وبالحق أنزلناه وبالحق نزل) سوورەتی(١٠٥/١٧). یان دەفەرمویٚ:(أم يقولون افتراه قل فأتوا بسورة من مثله وادعوا من استطعتم من دون الله إن كنتم صادقين) سوورەتی(٣٨/١٠).یان دەفەرمویٚ:(وإن كنتم فى ريب مما نزلنا على عبدنا فأتوا بسورة من مثله) سوورەتی(٢٢/٢).یان دەفەرمویٚ:(أم يقولون افتراه قل فأتوا بعشر سور مثله مفتريات)هود/١٣.یان دەفەرمویٚ:(قل لإن اجتمعت الإنس والجن على أن ياتوا بمثل هذا القراءن لا يأتون بمثله ولو كان بعضهم لبعض ظهيرا) سوورەتی١٧/٨٨. ﴿[٣٨] أم يقولون افتراه﴾ یان دەڵێن: (موحەممەد) ﷺ خۆی هەڵیبەستووە لە سەرخوا !! ﴿قل فأتوا بسوره مثله﴾ تۆش بڵێ: دەسا ئەگەر وایە کە ئێوە دەیڵێن، فەرموون تەنیا سوورەتێك وەك ئەو بێنن, کە لە هەموو ڕوویەکەوە لەو بچێ ﴿وادعوا من استطعتم من دون الله﴾ بێجگە لەخوا، هەرکەسێك ئەتوانن هاواری بۆ بەرن و، داوای یارمەتی لێ بکەن بۆ ئەوکارە ﴿إن كنتم صادقين﴾ ئەگەر ڕاست ئەکەن ئەڵێن: تۆ خۆت هەڵت بەستووە لە سەرخوا ﴿[٣٩] بل كذبوا بما لم يحيطوا بعلمه﴾ نەخێر، کە باوەڕیش ناهێنن هی ناتەواوی قورئان نیە بەڵکو بەدرۆی دەزانن و لە ماناو مەبەستەکانی تێنەگەیشتوون ﴿ولما يأتهم تأويله﴾ وهێشتا ڕاستییشیان بۆ دەر نەکەوتووە، واتە: ئەنجامی هەڕەشەکانی قورئانیان بۆ پێش نەهاتووە، هەق بوو چاوەروابن و پەلەنەکەن، وەکو لە سوورەتی (ئەعراف/٥٣)دا دەفەرموی: (هل ينظرون إلا تأويله يوم يأتى تأويله يقول الذين نسوه من قبل قد جاءت رسل ربنا بالحق فهل لنا من شفعاء..) وە دەفەرمویٚ: (بل هم فى شك من ذكرى بل لما يذوقوا عذاب) ٣٨/٠٨ ﴿كذلك كذب الذين من قبلهم﴾ هەرئاوا ئەوانەش لە پێشیانەوەبوون , باوەڕیان بەهەرەشەکانی خوا نەکردو، پێغەمبەرەکانیان بەدرۆزن دانا ﴿فانظر كيف كان عاقبة الظالمين﴾ سا بروانەو چاك بزانە ئەنجامی ستەمکارانی گەلانی پێشوو چۆن بوو؟ ﴿[٤٠] ومنهم من يؤمن به﴾ لەو خەڵکەدا هی وا هەیە لە ئایندەدا باوەڕی پێدێنیٚ ﴿ومنهم من لا يؤمن به﴾ وهەیشیانە باوەڕی پیٚ ناهێنیٚ و، لەسەر کوفری خۆی سووردەبێت ﴿وربك أعلم بالمفسدين﴾ وە پەروەردگارت لەهەموو کەس باشتر بەحاڵی خراپەکاران و بیٚ باوەڕان دەزانێت .

بێزاری لەموشریکان:

﴿[٤١] وإن كذبوك فقل لى عملى﴾ ئەگەر بڕوایان پیٚ نەکردیت ، پێیان بڵێ: پاداشی کارو کردەوەی خۆم بۆ خۆم ﴿ولكم عملكم﴾ وتۆڵەی کاروکردەوەی ئێوەیش بۆ خۆتان ﴿انتم بريئون مما أعمل﴾ ئێوە لەوکارە من ئەیکەم تەریك و بەریین ﴿وأنا برئ مما تعملون﴾ و منیش لەوکارەی ئێوە ئەیکەن تەریك و بەرییم . بەڵێ.. ئەو بێزاریی و نکووڵی دەربڕیینە لە پەرستنی غەیری خوا لە گەلیٚ ئایەتی تردا هاتووە، بۆنموونە خوا دەفەرمویٚ: (قل ياأيهاالكافرون... لكم دينكم ولى دين)١٠٩/٦. دەفەرمویٚ: (إنا براءوا منكم ومما تعبدون من دون الله..) سوورەتی٦٠/٤. ﴿[٤٢] ومنهم من يستمعون إليك﴾ وە لەنێوانیاندا هەن بەڕەواڵەت گوێت بۆ دەگریٚ ، بەڵام بەدڵ وەری ناگرن و مەبەستیان نیەودەڵێی کەڕن ﴿افأنت تسمع الصم﴾ تۆ دەتەویٚ بەخەڵکی کەڕ قورئان ببیسێنی ﴿ولو كانوا لا يعقلون﴾ ئەر تێشنەگەن ؟ واتە: تۆقەت ناتوانی هیدایەتی ئەوجۆرە کەسانە بدەیت ﴿[٤٣] ومنهم من ينظر إليك﴾ و هەیانە

بۆتدەڕوانیٚ و نیشانەی پەیامبەراتیت لێدەبینیٚ و ئەزانیٚ تۆ پێغەمبەریت, بەڵام پێی هیدایەت نابن ﴿أفأنت تهدی العمی﴾ تۆ دەتەویٚ خەڵکانی کوێر شارەزا بکەیت و، بیانخەیتە سەر ڕێی ڕاست و دروست ﴿ولو كانوا لا يبصرون﴾ ئەگەر نەشبینن ؟ ﴿[٤٤] إن الله لا يظلم الناس شيئا﴾ بە ڕاستیی خوا هیچ جۆرە ستەمێك لەوخەڵکە ناكا ﴿ولكن الناس انفسهم يظلمون﴾ بەڵام ئەو خەڵكە خۆیان ستەم لەخۆیان دەكەن و، دەست لەڕێی ڕاست بەردەدەن, بۆیە بەد بەخت دەبن.

لەبەر سەختی قیامەت وا دەزانن تەنیا ڕۆژیٚ ژیاون:

﴿[٤٥] ويوم يحشرهم﴾ ئەوڕۆژە وەبیربێنە كەخوا هەمووكافران كۆ دەكاتەوە بۆ وەرگرتنی تۆڵەی كارەكانیان ﴿كأن لم يلبثوا إلا ساعة من النهار﴾ وا دەزانن لەبەر سەختی ئەو ڕۆژە تەنها ساتێك لەدنیادا ماونەتەوە ﴿يتعارفون بينهم﴾ و لەنێو خۆیشیاندا یەكتر ئەناسن و بەردەبنە گلەیی و گازندە لەیەكتر، ئەم دەڵێت تاوانی تۆ بوو من وام لێهات، ئەوی دی دەڵێت: نا، تاوانی تۆبوو وائێستا من گیرۆدە بووم، بەڵام ئەم گلەیی و گازندە چ كەڵكێكی هەیە" ﴿قد خسر الذين كذبوا بلقاء الله﴾ ئەوانەی كە باوەڕیان بەلێقاو دیداری خوا نەكرد, دڵنیابن زیانبارو ڕەنجەڕۆن ﴿وما كانوا مهتدين﴾ و ڕێیشیان دەر نەكرد لەدنیادا ، بۆیە ئێستا گیرۆدە بوون. وەك لەم چەند ئایەتانەشدا ئەو مەبەستە دوپاتكراوەتەوە، بۆنموونە: دەفەرمویٚ:(كأنهم يوم يرون ما يوعدون لم يلبثوا إلا ساعة من نهار) ئەحقاف/٣٥.وە دەفەرمویٚ: (كأنهم يوم يرونها لم يلبثوا إلا عشية أو ضحاها). نازیعات/٤٦. وە دەفەرمویٚ: (يوم تقوم الساعة يقسم المجرمون ما لبثوا غير ساعة..) ڕوم/٥٥. وە دەفەرمویٚ:(يتخافتون بينهم إن لبثتم إلا عشرا) سوورەتی (١٠٣/٢٠). وە دەفەرمویٚ: (قالوا لبثنا يوما أوبعض يوم فاسأل العادين) سوورەتی ١١٣/٢٣.

سُورَةُ يُونُسَ — الجُزءُ الحَادِي عَشَر

وَمِنْهُم مَّن يَنظُرُ إِلَيْكَ أَفَأَنتَ تَهْدِى ٱلْعُمْىَ وَلَوْ كَانُوا۟ لَا يُبْصِرُونَ ﴿٤٣﴾ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَظْلِمُ ٱلنَّاسَ شَيْـًٔا وَلَٰكِنَّ ٱلنَّاسَ أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٤٤﴾ وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ كَأَن لَّمْ يَلْبَثُوٓا۟ إِلَّا سَاعَةً مِّنَ ٱلنَّهَارِ يَتَعَارَفُونَ بَيْنَهُمْ قَدْ خَسِرَ ٱلَّذِينَ كَذَّبُوا۟ بِلِقَآءِ ٱللَّهِ وَمَا كَانُوا۟ مُهْتَدِينَ ﴿٤٥﴾ وَإِمَّا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ ٱلَّذِى نَعِدُهُمْ أَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ فَإِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ ثُمَّ ٱللَّهُ شَهِيدٌ عَلَىٰ مَا يَفْعَلُونَ ﴿٤٦﴾ وَلِكُلِّ أُمَّةٍ رَّسُولٌ فَإِذَا جَآءَ رَسُولُهُمْ قُضِىَ بَيْنَهُم بِٱلْقِسْطِ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٤٧﴾ وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَٰذَا ٱلْوَعْدُ إِن كُنتُمْ صَٰدِقِينَ ﴿٤٨﴾ قُل لَّآ أَمْلِكُ لِنَفْسِى ضَرًّا وَلَا نَفْعًا إِلَّا مَا شَآءَ ٱللَّهُ لِكُلِّ أُمَّةٍ أَجَلٌ إِذَا جَآءَ أَجَلُهُمْ فَلَا يَسْتَـْٔخِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ ﴿٤٩﴾ قُلْ أَرَءَيْتُمْ إِنْ أَتَىٰكُمْ عَذَابُهُۥ بَيَٰتًا أَوْ نَهَارًا مَّاذَا يَسْتَعْجِلُ مِنْهُ ٱلْمُجْرِمُونَ ﴿٥٠﴾ أَثُمَّ إِذَا مَا وَقَعَ ءَامَنتُم بِهِۦٓ ءَآلْـَٰٔنَ وَقَدْ كُنتُم بِهِۦ تَسْتَعْجِلُونَ ﴿٥١﴾ ثُمَّ قِيلَ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا۟ ذُوقُوا۟ عَذَابَ ٱلْخُلْدِ هَلْ تُجْزَوْنَ إِلَّا بِمَا كُنتُمْ تَكْسِبُونَ ﴿٥٢﴾ ۞ وَيَسْتَنۢبِـُٔونَكَ أَحَقٌّ هُوَ قُلْ إِى وَرَبِّىٓ إِنَّهُۥ لَحَقٌّ وَمَآ أَنتُم بِمُعْجِزِينَ ﴿٥٣﴾

وَلَوْ أَنَّ لِكُلِّ — ٢١٤

تاوانباران لەدنیاو لەقیامەت تۆڵە دەدرێن:

﴿[٤٦] وإما نرينك بعض الذي نعدهم﴾ و ئەر بەشیٚ لەوهەڕەشەیەت نیشان بدەین ئەی پێغەمبەر! بەڵێنیان پێدەدەین و, ئێستا بەچاو ببینیت ﴿أو نتوفينك﴾ یان پێش ئەوە كە نیشانتی بدەین بتمرێنین ﴿فإلينا مرجعهم﴾ جا لە هەردوو حاڵەكەدا هەرلای خۆمان دێنەوە ﴿ثم الله شهيد على ما يفعلون﴾ لە پاشانیش خوا بۆخۆی شایەت و بەئاگایە لەوكاروكردەوانە دەیكەن ، پێویست بە شایەدی تر ناكا ﴿[٤٧] ولكل أمة رسول﴾ وەهەر هۆزو گەلێك پەیامبەرێكی هەیەو بانگیان دەكات بۆ یەكخواپەرستیی، وەلەقیامەتیشدا دەبێتە شایەد لەسەریان ﴿فإذا جاء رسولهم﴾ ئینجا هەر كە پەیامبەرەكەیان "لە قیامەتدا" هاتە لایان و، شایەدی لەسەردان ﴿قضی بينهم بالقسط﴾

ئیتر بەداد گەرانە داوەری دەکرێ لەنێوانیاندا ﴿وهم لا يظلمون﴾ وهیچ ستەمیشیان لێناکرێ" واتە: بێ تاوان و گوناح سزای هیچ کەسێك نادرێ.

بێ باوەڕانی قیامەت بە پەلەن بۆ هاتنی:

﴿[48] ويقولون متى هذا الوعد إن كنتم صادقين﴾ بێ باوەڕەکان دەڵێن: باشە ! ئەگەر ئێوە ڕاست دەکەن قیامەت دێت، ئەم بەڵێنی هەڕەشەیە کەی جێبەجێ دەبێت؟ ﴿[49] قل لا أملك لنفسي ضرا ولا نفعا﴾ لە وەڵامدا بڵێ: خۆمن لە زیان و لەسوودی خۆیشم هیچ نازانم و، دەسەڵاتێکم نییە" ﴿إلا ماشاء الله﴾ مەگەر ئەوەی خوا خۆی مەیل و ویستی لەسەر بێ ، دەسا ئیتر من چۆن دەزانم ئەو ڕۆژە کەی دێت ؟ ﴿لكل أمة أجل﴾ بۆ هەموو ئومەت و نەتەوەیەك ، لای خوا ماوەو کاتێك هەیە بۆ لەناوبردنی ﴿إذا جاء أجلهم﴾ جاهەر کە ئاکامیان هات ﴿فلا يستأخرون ساعة﴾ ئیتر ناتوانن تەنها دەم و ساتێك دوا بکەون ﴿ولا يستقدمون﴾ و پێشیش ناکەون لەو ماوەیە بۆیان دیاریکراوە ﴿[50] قل أرأيتم إن أتاكم عذابه﴾ ئەی پێغەمبەر! بڵێ: ئاخۆ ئەر سزای خواتان بۆبێت ﴿بياتا أو نهارا﴾ بە شەو، یان بە ڕۆژ، خۆ ناتوانن لەخۆتانی دوورخەنەوە ﴿ماذا يستعجل منه المجرمون﴾ دەسا ئیتر چ پەلەیەکی بۆ دەکەن ئەو تاوانبارانە؟ ﴿[51] أثم إذا ما وقع آمنتم به آلآن﴾ ئاخۆ پاش ئەوە کە سزاکە هات بۆتان باوەڕتان هێنا بەخوا ، دەبێ باوەڕی وا چ کەڵکێکی هەبێت بۆتان، بۆیە دەگوترێت :ئەوە ئێستا باوەڕ دێنن ؟ ﴿وقد كنتم به تستعجلون﴾ لە کاتێکا بەر لە هاتنەکەی، ئێوە-بەگاڵتەوە- پەلەتان بۆ دەکردو، باوەڕتان پێ نەدەکردا! ﴿[52] ثم قيل للذين ظلموا﴾ لە پاشان بەو کەسانە کە ستەمیان کردووە دەگوترێت: ﴿ذوقوا عذاب الخلد﴾ دەسا سزای هەتا هەتایی بچێژن ﴿هل تجزون إلا بما كنتم تكسبون﴾ ئاخۆ بەدەر لەوە خۆتان کردووتانە، جەزرەبەو تۆڵە دەدرێن ؟ دڵنیابن چیتان کردووە، هەر بەوەش تۆڵە دەدرێن .

الجزء الحادي عشر — سورة يونس

وَلَوْ أَنَّ لِكُلِّ نَفْسٍ ظَلَمَتْ مَا فِي الْأَرْضِ لَافْتَدَتْ بِهِ ۗ وَأَسَرُّوا النَّدَامَةَ لَمَّا رَأَوُا الْعَذَابَ ۖ وَقُضِيَ بَيْنَهُمْ بِالْقِسْطِ ۚ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ (٥٤) أَلَا إِنَّ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۗ أَلَا إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ (٥٥) هُوَ يُحْيِي وَيُمِيتُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ (٥٦) يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَتْكُمْ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَشِفَاءٌ لِمَا فِي الصُّدُورِ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِلْمُؤْمِنِينَ (٥٧) قُلْ بِفَضْلِ اللَّهِ وَبِرَحْمَتِهِ فَبِذَٰلِكَ فَلْيَفْرَحُوا هُوَ خَيْرٌ مِمَّا يَجْمَعُونَ (٥٨) قُلْ أَرَأَيْتُمْ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ لَكُمْ مِنْ رِزْقٍ فَجَعَلْتُمْ مِنْهُ حَرَامًا وَحَلَالًا قُلْ آللَّهُ أَذِنَ لَكُمْ ۖ أَمْ عَلَى اللَّهِ تَفْتَرُونَ (٥٩) وَمَا ظَنُّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ۗ إِنَّ اللَّهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَشْكُرُونَ (٦٠) وَمَا تَكُونُ فِي شَأْنٍ وَمَا تَتْلُو مِنْهُ مِنْ قُرْآنٍ وَلَا تَعْمَلُونَ مِنْ عَمَلٍ إِلَّا كُنَّا عَلَيْكُمْ شُهُودًا إِذْ تُفِيضُونَ فِيهِ ۚ وَمَا يَعْزُبُ عَنْ رَبِّكَ مِنْ مِثْقَالِ ذَرَّةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ وَلَا أَصْغَرَ مِنْ ذَٰلِكَ وَلَا أَكْبَرَ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ (٦١)

٢١٥

قیامەت ڕاستەو دروست:

﴿[53] ويستنبئونك أحق هو﴾ بێ باوەڕەکان دەپرسن: ئایا ئەوی هەواڵت پێداین لە سزا ڕاستەودێتە دی؟ ﴿قل إي وربي إنه لحق﴾ پێیان بڵێ: بەڵێ ڕاستەو پەیدا دەبێت سوێند بە پەروەردگارم ﴿وما أنتم بمعجزين﴾ و ئێوەیش ناتوانن خوا دەستەوسان بکەن و، لەدەستی ڕابکەن و خۆقوتار بکەن ﴿[54] ولو أن لكل نفس ظلمت ما في الأرض﴾ و ئەر هەرچی لە زەوییدایە هی تەنها کەسێکی موشریك و ستەمکار بێت ﴿لافتدت به﴾ لەرۆژی قیامەتدا بریتی خۆی پێ دەدات بۆ ڕزگار بوونی لە سزا ﴿وأسروا الندامة لما رأوا العذاب﴾ وە ئەوکاتە کەبەچاو سزاکە دەبینن، ئەوان پەشیمان دەبنەوە، بەڵام لەبەر خەجاڵەتی خۆیان دەری نابڕن و دەیشارنەوە ﴿وقضى بينهم بالقسط﴾ و لە

نێوانیاندا بەدادگەرانە داوەریی دەکریْ ﴿وهم لا یظلمون﴾ و هیچ ستەمیشیان لیْ ناکریْ ﴿٥٥ الا إن لله مافی السموات والأرض﴾ ئاگادار بن! بەڕاستیی هەرچی لە ئاسمانەکان و زەوییدایە هەر بۆ خوایە ﴿الا إن وعد الله حق﴾ بێداربن وچاك بزانن ! کە بەڵێنی خوا -بەهاتنی رۆژی قیامەت و ،پاداش و تۆڵە- ڕاست و ڕەوایە ﴿ولكن اكثرهم لا یعلمون﴾ بەلاّم زۆربەی ئەوانە نازانن ئەورۆژە چ رۆژێکە، بۆیە وا بیْ ئاگان و ململانیْ ئەکەن ﴿٥٦ هو یحیی ویمیت﴾ تەنها ئەوە ژیـن دەداو، هەرخۆشیەتی دەمرێنیْ و گیان دەباتەوە ﴿وإلیه ترجعون﴾ هەر بۆلای ئەویش دەگەڕێنرێنەوە، جا ئەوکاتە بەڵێنەکانی خوا بەچاوی خۆتان دەبینن و، پاداشیش وەردەگرن.

قورئان پەندوشفاو ڕێنمایی وبەزەیی خوایە بۆ مرۆڤەکان:

﴿٥٧ یا ایها الناس قد جاءتكم موعظة من ربكم﴾ ئەی خەڵکینە! بێگومان پەندو ئامۆژگارییەکی گەورەو مەزنتان - واتە: قورئانی پیرۆز- لای پەروەردگارتانەوە بۆ هات ، سزای خواتان وەبیردەخاتەوە ﴿وشفاء لما فی الصدور﴾ و شفاو دەرمانیشە بۆ ئەو گومان و نەفامییەی لە سینگدایە ﴿وهدی ورحمة للمؤمنین﴾ و ڕێنمایی و ڕەحمەت و بەزەییشە بۆ گشت باوەڕداران، لەچەند جێیەکی تریشدا ئەم شفای قورئانە بۆ دڵ و دەروونی ئیمانداران دووپات کراوەتەوە، بۆنموونە: لەئایەتی(٨٢ /ئیسرا)دا دەفەرمویْ: (وننزل من القرآن ماهو شفاء ورحمة للمئومنین...) وە دەفەرمویْ: (قل هوللذین آمنوا هدی وشفاء...) ﴿٥٨ قل بفضل الله وبرحمته﴾ بڵیْ: دەبیْ تەنها بە بەهرەو میهرەبانی خوا- واتە: بە قورئان و ئیسلامی پیرۆز- ﴿فبذلك فلیفرحوا﴾ خۆشحاڵ و دڵشاد بن، چونکە سەرفەرازیی هەردوو جیهانەکەن ﴿هو خیر مما یجمعون﴾ ئەوەش لەوهەموو دەسکەوتە ئەوان کۆی دەکەنەوە باشترە.

بیْ لەخوا مافی حەلاّلْ و حەرامکردن بۆ کەس نیە:

﴿٥٩ قل أرأیتم ما انزل الله لكم من رزق﴾ بڵیْ: ئاخۆ ئەو رزق و ڕۆزییە کە خوا دایبەزاندووە بۆتان ﴿فجعلتم منه حراما وحلالا﴾ ئەوجا ئێوەیش بەئارەزووی خۆتان بەشێکی قەدەغەو حەرام دەکەن و، بەشێکیشی حەلاّلْ ؟! ﴿قل آالله أذن لكم﴾ بڵیْ: ئاخۆ خوا ئیزنی داون ئاوا بکەن ؟ ﴿أم علی الله تفترون﴾ نەخێر ، بۆخۆتان درۆ لەسەرخوا هەڵدەبەسن ! ﴿٦٠ وماظن الذین یفترون علی الله الكذب یوم القیامة﴾ و دەبیْ بۆچوونی ئەوانە وا درۆ لەسەر خوا هەڵدەبەسن - لە بابەت تۆڵەی ڕۆژی قیامەتەوە- چۆن بیْ ؟ تۆ بڵێیت وابزانن خوا چاوپۆشییان لێدەکات ؟ ﴿إن الله لذو فضل علی الناس﴾ بێگومان خوا بەرامبەر بەهەموو کەسیْ خاوەنی بەهرەی مەزن و گەورەیە، بۆیە زوو سزایان نادات تاشوکری بکەن ﴿ولكن اكثرهم لایشكرون﴾ بەلاّم زۆربەیان لەبەرامبەر ئەو گشت نیعمەتانەوە ناسوپاس و سوپڵەن و پێنازانن!

وردو درشت (گەورەو بچووك) لای خوا چوون یەکە:

﴿٦١ وما تكون فی شأن﴾ وە تۆ لەهیچ کارێکدا نابی ﴿وما تتلوا منه من قرآن﴾ و هیچ شتیْ لەقورئانیان بەسەرا ناخوێنیت ﴿ولا تعملون من عمل﴾ و ئێوەش ئەی مرۆڤ ! هیچ کاریْ ئەنجام نادەن ﴿إلا كنا علیكم شهودا﴾ مەگەر ئێمە بەسەرتانەوە ئاگادارین, واتە:هەر شتێك دەکەن و، بەهەر جۆریْ دەیکەن ، ئێمە لێی بەئاگاین ﴿إذ تفیضون فیه﴾ هەر ئەوکاتە دەست بەکارەکەتان دەکەن و بۆی ڕۆدەچن ﴿وما یعزب عن ربك مثقال ذرة فی الأرض ولا فی السماء﴾ وەبەئەندازەی تۆز قاڵێکیش، نە لەزەویی، نە لەئاسمان، شتیْ لە پەروەردگارت ون نابێت ﴿ولا أصغر من ذلك ولا أكبر﴾ و نەبچووکتر لەوەو، نە گەورەتریش لەو ﴿إلا فی كتاب مبین﴾ هیچ شتیْ لەوانە لە ئێمە نادیارو بزر نیەو، هەموویشی لە نامەیەکی ئاشکرادا وەك (لوح المحفوظ) تۆمارکراوە.

ئەولیای خوا بناسە!:

﴿[٦٢] الا إن أولياء الله لا خوف عليهم﴾ چاك بزانن و هۆشیاربن ! كە دۆستەكانی خوا – دوا رۆژ– هچ ترس و بیمێكیان لەسەرنیە ﴿ولا هم يحزنون﴾ و دڵ زویرو خەفەتباریش نابن بۆ دونیای پاش خۆیان ﴿[٦٣] الذين آمنوا وكانوا يتقون﴾ دۆستی خوا ئەوانەن كە: باوەڕی كاملیان هێناوەو، هەمیشەش لە خوا دەترسن و، خۆدەپارێزن لە هەر شتێ: پێویستە خۆپارێزی لێبكەن ، بەردەوامیش بە پێی فەرمانی خواو پەیامبەر ﷺ كاردەكەن. تەفسیرەكان چەندە بەجوانی پێناسەی پیاوانی خواو(ئەولیاء)كان دەكەن و دەڵێن: (الولي: هو المؤمن التقي) واتە: وەلیی: ئەو مرۆڤە خاوەن ئیمان و خواترسەیە كە: هەمیشە خوای لەیادە، لەفەرموودەیەكیشدا هاتووە: ((إن لله عبادا ماهم بأنبياء، ولا شهداء، يغبطهم الأنبياء والشهداء يوم القيامة لمكانتهم من الله، قالوا أخبرنا من هم. فلعلنا نحبهم، قال: هم قوم تحابوا في الله، على غير أرحام بينهم ولا أموال يتعاطونها، فوالله إن وجوههم لنور، وأنهم لعلى منابر من نور، لا يخافون إذا خاف الناس، ولا يحزنون إذا حزن الناس، ثم قرأ(الا إن أولياء الله..) سنن أبي داود. واتە: بەڕاستیی خوای گەورە تاقمێ بەندەی هەن، نە پێغەمبەرن، نە شەهید، كەچی ئەوەندە پلەیان بەرزە لەرۆژی قیامەتدا پێغەمبەران و شەهیدان خۆزگەیان لێ دەخوازن! گوتیان: بابزانین كێن، تا خۆشمان بوێن، فەرمووی: ئەوكەسانەن كە: بێ تەماح و، بێ خزمایەتی یەكتریان خۆش دەوێ! سوێند بەخوا روخساریان پڕ لەنوورەو، لەسەر میمبەری نووریشن چاك بزانن! ئەو دەم خەڵكی دەترسێ و خەفەتبارە ئەوان هیچ ترس و خەفەتێكیان نییە، پاشان ئەم ئایەتەی: (الا أن أولياءالله..)ـی خوێندەوە. ﴿[٦٤] لهم البشرى في الحياة الدنيا وفي الآخرة﴾ لەم ژیانی دونیاو، لەو ڕۆژەكەی تریشدا موژدەی سەرفرازیی و، بەختیاریی وەردەگرن ، لە دونیادا خەونی خۆش و باش دەبینن، لە قیامەتیشدا بەهرەكانی بەهەشت وەدەست دەخەن ﴿لا تبديل لكلمات الله﴾ بەڵێن و فەرمانی خوا هەرگیز گۆڕانیان بەسەر نایەت ﴿ذلك هو الفوز العظيم﴾ تەنها ئەوەدەسكەوتەیە ڕزگاریی و سەرفرازیی گەورەو مەزن.

سورة يونس — الجزء الحادي عشر

أَلَآ إِنَّ أَوْلِيَآءَ ٱللَّهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٦٢﴾ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَكَانُوا۟ يَتَّقُونَ ﴿٦٣﴾ لَهُمُ ٱلْبُشْرَىٰ فِى ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا وَفِى ٱلْءَاخِرَةِ ۚ لَا تَبْدِيلَ لِكَلِمَٰتِ ٱللَّهِ ۚ ذَٰلِكَ هُوَ ٱلْفَوْزُ ٱلْعَظِيمُ ﴿٦٤﴾ وَلَا يَحْزُنكَ قَوْلُهُمْ ۘ إِنَّ ٱلْعِزَّةَ لِلَّهِ جَمِيعًا ۚ هُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْعَلِيمُ ﴿٦٥﴾ أَلَآ إِنَّ لِلَّهِ مَن فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَن فِى ٱلْأَرْضِ ۗ وَمَا يَتَّبِعُ ٱلَّذِينَ يَدْعُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ شُرَكَآءَ ۚ إِن يَتَّبِعُونَ إِلَّا ٱلظَّنَّ وَإِنْ هُمْ إِلَّا يَخْرُصُونَ ﴿٦٦﴾ هُوَ ٱلَّذِى جَعَلَ لَكُمُ ٱلَّيْلَ لِتَسْكُنُوا۟ فِيهِ وَٱلنَّهَارَ مُبْصِرًا ۚ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَءَايَٰتٍ لِّقَوْمٍ يَسْمَعُونَ ﴿٦٧﴾ قَالُوا۟ ٱتَّخَذَ ٱللَّهُ وَلَدًا ۗ سُبْحَٰنَهُۥ ۖ هُوَ ٱلْغَنِىُّ ۖ لَهُۥ مَا فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِى ٱلْأَرْضِ ۚ إِنْ عِندَكُم مِّن سُلْطَٰنٍۭ بِهَٰذَآ ۚ أَتَقُولُونَ عَلَى ٱللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٦٨﴾ قُلْ إِنَّ ٱلَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى ٱللَّهِ ٱلْكَذِبَ لَا يُفْلِحُونَ ﴿٦٩﴾ مَتَٰعٌ فِى ٱلدُّنْيَا ثُمَّ إِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ ثُمَّ نُذِيقُهُمُ ٱلْعَذَابَ ٱلشَّدِيدَ بِمَا كَانُوا۟ يَكْفُرُونَ ﴿٧٠﴾

٢١٦ — وَٱتْلُ عَلَيْهِمْ

دەسەڵات هەر هی خوایە:

﴿[٦٥] ولا يحزنك قولهم﴾ نابێ بەقسەی نارەوای كافران و موشریكان، خەفەتبارو دڵزویر ببیت ﴿إن العزة لله جميعا﴾ چونكە بەڕاستیی عیززەت و هێزو دەسەڵاتی كامڵ هەر بۆ خوایە، واتە: دەتوانێ تۆڵە لە ستەمكاران و بێ باوەڕان بسێنێ ﴿وهو السميع العليم﴾ و هەر ئەویشە بیسەندەی ڕاستەقینەو زاناو دانای كامڵ ﴿[٦٦] الا إن لله من في السموات ومن في الأرض﴾ بابزانن ! كە بێگومان هەرچی لە ئاسمانەكان و، لە زەوییدایە هەر بۆ خوایەو ئەو خۆی خاوەنیەتیی و، چی ویست بۆ خۆی بڕیاری لەسەر دەدات، ئیتر ئەو بتانە چۆن دەبنە خوا ؟!﴿وما يتبع الذين

يدعون من دون الله شركاء﴾ ئەوانەی بەدەر لەخوا دەپەرستن, لە هەقیقەتدا شوێنی هیچ شەریك و هاوبەشێك بۆ خوا ناكەون ﴿إن يتبعون إلا الظن﴾ هەر وەدووی گومان دەكەون ﴿وإن هم إلا يخرصون﴾ و هیچ بەڵگەیەكیان نییە, جگە لە گۆترە كاریی و درۆو دەلەسە ، كە ئەمەیش بۆخۆی هیچ كەڵك و سودێكی نییە بۆیان ﴿[٦٧] هو الذي جعل لكم الليل﴾ خوا هەر ئەوەیە كە شەوی بۆ بەدی هێناون ﴿لتسكنوا فيه﴾ بۆ ئەوەی ئارامی تێدا بگرن وتیابحەوێنەوە ﴿والنهار مبصرا﴾ و ڕۆژیش بە ڕۆشن, هەتا ڕێ بە پێویستیەكانی خۆتان ببەن ﴿إن في ذلك لآيات﴾ بە ڕاستیی لە دروستكردنی و هێنانی شەوو ڕۆژدا، چەندین ئایەت و نیشانە هەیە لەسەر تاقانەیی خوا ﴿لقوم يسمعون﴾ بۆ ئەو كەسانە كە بەڵگە دەبیسن و تێدەفكرێن.

خوا ژن و منداڵ و شەریكی نیە :

﴿[٦٨] قالوا اتخذ الله ولدا﴾ هاوبەشدانەرەكان وتیان: خوا زاڕۆڵەو منالی بۆ خۆی داناوە، گوایە دەڵێن: فریشتە كچانی خوان !! ﴿سبحانه هو الغني﴾ خوا لەو تۆمەتانە پاك و خاوێن و بێخەوشە، بۆخۆیشی زۆر بەرزو بێ نیازە لەهەمووشتێك ﴿له مافي السموات وما في الأرض﴾ هەرچی لە ئاسمانەكان و زەوییدایە، مولكی ئەوە، ئیتر ئەو چ نیازێكی بەمناڵ هەیە ! ﴿إن عندكم من سلطان بهذا﴾ هیچ بەڵگەیەكتان نی یە كە: خوا منالی هەبێ ﴿أتقولون على الله ما لا تعلمون﴾ ئایا بەرامبەر بەخوا شتێ دەڵێن هیچی لێنازانن؟ ﴿[٦٩] قل إن الذين يفترون على الله الكذب﴾ بڵێ: ئەو كەسانەی كەدرۆ بۆ خوا هەڵدەبەسن (ئەڵێن منداڵی هەیە) ﴿لا يفلحون﴾ قەت ڕزگارو بەختیار نابن ﴿[٧٠] متاع في الدنيا﴾ لەدنیادا كەمێ خۆشی و لەزەت دەبەن ﴿ثم إلينا مرجعهم﴾ بۆ دوایی تەنها بۆلای خۆمان دەگەڕێنەوە ﴿ثم نذيقهم العذاب الشديد﴾ لە پاشا سزای توندیان پێدەچێژین ﴿بما كانوا يكفرون﴾ لەبەر كوفرو بێ باوەڕییان.

الجزء الحادي عشر — سورة يونس

۞ وَٱتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ نُوحٍ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِۦ يَٰقَوْمِ إِن كَانَ كَبُرَ عَلَيْكُم مَّقَامِى وَتَذْكِيرِى بِـَٔايَٰتِ ٱللَّهِ فَعَلَى ٱللَّهِ تَوَكَّلْتُ فَأَجْمِعُوٓا۟ أَمْرَكُمْ وَشُرَكَآءَكُمْ ثُمَّ لَا يَكُنْ أَمْرُكُمْ عَلَيْكُمْ غُمَّةً ثُمَّ ٱقْضُوٓا۟ إِلَىَّ وَلَا تُنظِرُونِ ﴿٧١﴾ فَإِن تَوَلَّيْتُمْ فَمَا سَأَلْتُكُم مِّنْ أَجْرٍ ۖ إِنْ أَجْرِىَ إِلَّا عَلَى ٱللَّهِ ۖ وَأُمِرْتُ أَنْ أَكُونَ مِنَ ٱلْمُسْلِمِينَ ﴿٧٢﴾ فَكَذَّبُوهُ فَنَجَّيْنَٰهُ وَمَن مَّعَهُۥ فِى ٱلْفُلْكِ وَجَعَلْنَٰهُمْ خَلَٰٓئِفَ وَأَغْرَقْنَا ٱلَّذِينَ كَذَّبُوا۟ بِـَٔايَٰتِنَا ۖ فَٱنظُرْ كَيْفَ كَانَ عَٰقِبَةُ ٱلْمُنذَرِينَ ﴿٧٣﴾ ثُمَّ بَعَثْنَا مِنۢ بَعْدِهِۦ رُسُلًا إِلَىٰ قَوْمِهِمْ فَجَآءُوهُم بِٱلْبَيِّنَٰتِ فَمَا كَانُوا۟ لِيُؤْمِنُوا۟ بِمَا كَذَّبُوا۟ بِهِۦ مِن قَبْلُ ۚ كَذَٰلِكَ نَطْبَعُ عَلَىٰ قُلُوبِ ٱلْمُعْتَدِينَ ﴿٧٤﴾ ثُمَّ بَعَثْنَا مِنۢ بَعْدِهِم مُّوسَىٰ وَهَٰرُونَ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَإِي۟هِۦ بِـَٔايَٰتِنَا فَٱسْتَكْبَرُوا۟ وَكَانُوا۟ قَوْمًا مُّجْرِمِينَ ﴿٧٥﴾ فَلَمَّا جَآءَهُمُ ٱلْحَقُّ مِنْ عِندِنَا قَالُوٓا۟ إِنَّ هَٰذَا لَسِحْرٌ مُّبِينٌ ﴿٧٦﴾ قَالَ مُوسَىٰٓ أَتَقُولُونَ لِلْحَقِّ لَمَّا جَآءَكُمْ ۖ أَسِحْرٌ هَٰذَا وَلَا يُفْلِحُ ٱلسَّٰحِرُونَ ﴿٧٧﴾ قَالُوٓا۟ أَجِئْتَنَا لِتَلْفِتَنَا عَمَّا وَجَدْنَا عَلَيْهِ ءَابَآءَنَا وَتَكُونَ لَكُمَا ٱلْكِبْرِيَآءُ فِى ٱلْأَرْضِ وَمَا نَحْنُ لَكُمَا بِمُؤْمِنِينَ ﴿٧٨﴾

٢١٧

داستانی نووح و نەتەوەكەی:

﴿[٧١] واتل عليهم نبأ نوح﴾ تۆ ئەی پێغەمبەر! ﷺ هەواڵ و بەسەرهاتی نووح (پەیامبەر) یان بۆ بخوێنەوە ﴿إذ قال لقومه﴾ ئەوحەلە كە: بە هۆزو گەلەكەی خۆیگوت: ﴿يا قوم إن كان كبر عليكم مقامي وتذكيري بآيات الله﴾ ئەی هۆزی من ! ئەر بەبوونم لەناوتاندا قەڵس و نارەحەتن و، ئامۆژگاریشم بە ئایەتەكانی خوا لاتان گران دەبێ و پێتان ناخۆش دەبێت ﴿فعلى الله توكلت﴾ دەسا چاك بزانن كە: من هەر بەخوای خۆم پشت دەبەستم و، ئێوەیش چی ئەكەن بیكەن گوێم لێ نییە ﴿فأجمعوا أمركم وشركاءكم﴾ ئەوسا ئێوەو گشت پەرستراوەكانتان قسەتان یەكبخەن و هاواریان بۆبەرن، با یارمەتیتان بدەن بۆ دژایەتی و بەربەرەكانێی من ﴿ثم لا يكن أمركم عليكم غمة﴾ پاشان باكارو بڕیارتان ، ئاشكراو ڕوون بێ و، دوودڵی تێدا نەبێ، واتە: بە ئاشكرا سەرجەم دوژمنایەتیم بكەن! ﴿ثم اقضوا إلي

﴿ولا تنظرون﴾ پاشان گشت پەلامارم بدەن و، هیچیش مۆڵەتم مەدەن ، دیارە ئەمە ئەوپەڕ متمانەیە بەخوای گەورە کەپشتیوانیەتی ﴿[٧٢] فإن توليتم فما سألتكم من اجر﴾ خۆ ئەگەر لە ئامۆژگارییەکانیشم ڕوو وەرگێڕن، لەبەر ئەوە نییە کەمن داوای کرێیەکم لێکردبن، بەڵکو هەر لەبەر لاساریی و بەدبەختیی خۆتانە ﴿إن أجرى إلا على الله﴾ چونکە مزەو پاداشی من هەرلای خوایە ﴿وامرت أن اكون من المسلمين﴾ و فەرمانم پێکراوە کە لەموسڵمانان بم ﴿[٧٣] فكذبوه﴾ کە چی (نووح)یان بەدرۆزن داناو باوەڕیان پێنە هێنا! ﴿فنجيناه ومن معه فی الفلك﴾ ئەوجا ئێمەیش خۆیی و ئەوخەڵکە باوەڕیان هێنابوو و لە گەڵیبوون لەکەشتییەکەدا، ڕزگارمانکردن ﴿وجعلناهم خلائف﴾ و کردماننە جێنشینی خەڵکە کافرە خنکاوەکان ﴿واغرقنا الذين كذبوا بآياتنا﴾ و ئەوانەش وا بڕوایان بە ئایەت و بەڵگەکانی ئێمە نەبوو و بەدرۆیان خستنەوە، گشتمان نقومکردن بە تۆفان! ﴿فانظر كيف كان عاقبة المنذرين﴾ جا بنواڕەو بزانە پاشە ڕۆژی ترسێنراوەکان (ئەوانەی پێغەمبەران ترساندنیان و کەڵکیان لێ وەرنەگرت)چۆن بوو ؟﴿[٧٤] ثم بعثنا من بعده رسلا إلى قومهم﴾ پاشان لەدوای (نووح)یشەوە چەند پەیامبەرێکمان نارد (وەکو هودو، صالح و...) هەریەکە بۆلای هۆزی خۆی ﴿فجاؤهم بالبينات﴾ جا بەچەند بەڵگەو نیشانەیەکی زۆرەوە چوونە لایان کە: بڕوایان پێ بهێنن ﴿فما كانوا ليؤمنوا بما كذبوا به من قبل﴾ کەچی ئەمانیش باوەڕیان بەوشتانە نەکرد کە: لەبەرا هۆزەکەی نووحیش بەدرۆیان زانی! ﴿كذلك نطبع على قلوب المعتدين﴾ ئێمە هەر ئاوا مۆرمان نا بەسەر دڵی ئەوانەدا ، مۆر دەنێین بەسەر دڵی گشت دەست درێژکاراندا، واتە: ئەوانەی حاشا لەدینی خوا دەکەن.

مووساو فیرعەون:

﴿[٧٥] ثم بعثنا من بعدهم موسى و هارون إلى فرعون وملإئه بآياتنا﴾ ئەمجار لەپاش ئەو (پێغەمبەران و ئوممەتان)ـەیشەوە (موسا)و (هاروون)مان بە نیشانەو ئایەتەکانی خۆمانەوە ناردە لای فیرعەون و ناودارانی گەلەکەی بۆهیدایەت و ڕێنماییان ﴿فاستكبروا وكانوا قوما مجرمين﴾ جا خۆیان لە بەرامبەر ئەوراستییەوە بەگەورە زانی و، هەرموشریك و تاوانبار بوون ﴿[٧٦] فلما جاءهم الحق من عندنا﴾ کە هەق و ڕاستیی ئێمەیان بۆهات ﴿قالوا إن هذا لسحر مبين﴾ وتیان: بێگومان ئەمە موسا هێناویەتی جادوویەکی ئاشکرایە، دیارە مەبەستیان دەست و عەسایەکەی مووسابوو!! ﴿[٧٧] قال موسى اتقولون للحق لما جاءكم أسحر هذا﴾ موسا وتی: چۆن بەو هەق و ڕاستییە کەهاتە لاتان دەڵێن: ئەمە جادووە، جائەگەر من جادووگەربم؟! ﴿ولا يفلح الساحرون﴾ خۆ جادووگەران قەت سەرکەوت و سەرفراز نابن ؟ ﴿[٧٨] قالوا اجئتنا لتلفتنا عما وجدنا عليه آباءنا﴾ وتیان: ئایا بۆ ئەوە هاتویتە لامان کەئێمە لەو ئایینەی باووباپیرانمان لەسەریبوون وەرمان گێڕیی و لامان بدەی ﴿وتكون لكما الكبرياء فى الأرض﴾ وئاغایەتیی و میرایەتی وڵاتی (میسر) بۆ ئێوە بێ ؟﴿وما نحن لكما بمؤمنين﴾ دەسا ئێمە بەهیچ شێوەیەك باوەڕ ناکەین ئێوە پێغەمبەر بن.

مووساو جادو گەرەکان:

﴿[٧٩] وقال فرعون ائتونى بكل ساحر عليم﴾ ئەوسا فیرعەون کە عەساو دەسە سپییەکەی موسای دی وتی: بچن هەرچی جادووگەری فرەزان و شارەزایە بیهێنن بۆم ﴿[٨٠] فلما جاء السحرة﴾ جا کە جادووگەرەکان هاتن ﴿قال لهم موسى﴾ موسا پێیگوتن: ﴿ألقوا ماانتم ملقون﴾ ئەوی کە دەیهاوێژن ، دەسا بیهاوێژن ﴿[٨١] فلما القوا﴾ ئینجا ئەوی کە مەبەستیان بوو بیهاوێژن، هاویشتیان ﴿قال موسى ماجئتم به السحر﴾ موسا وتی: دڵنیابن هەرچیتان هێنا جادووبوو ﴿إن الله سيبطله﴾ بیشزانن کە بەڕاستی خوا بەزوویی باتڵ و پووچەڵی دەکات ﴿إن الله لايصلح عمل

المفسدين﴾ چونکە هەرگیز خوا کاروکردەوەی خراپەکاران ڕاست ناهێنێ و بە ئەنجامی ناگەیەنێ ﴿[٨٢] **ويحق الله الحق بكلماته﴾** و خوای گەورە بەقسەو بە بەڵگەکانی خۆی هەمیشە هەق و ڕاستیی سەردەخات ﴿**ولو كره المجرمون﴾** ئەگەر چی تاوانبارانیش پێیان ناخۆش بێت ﴿[٨٣] **فما آمن لموسى إلا ذرية من قومه﴾** جا لەسەرەتاوە چەند تازە لاوێکی هۆزەکەی نەبێ بڕوایان بەمووسا نەهێنا ﴿**على خوف من فرعون وملإئهم﴾** لەترسی فیرعەون و پیاوەگەورەکانیان ﴿**أن يفتنهم﴾** کە سزایان بدەن و لەو ئایینە بەزۆر وەریان گێڕن ﴿**وإن فرعون لعال فى الأرض﴾** بێگومان فیرعەون لەو وڵاتەدا پیاوێکی خۆ بەزلزان و دەسەڵاتدارو ﴿**وإنه لمن المسرفين﴾** و یەکێ بوو لەسنوور دەرچووان و سەرلێشێواوان ، بۆیە داوای خوایەتی دەکرد!

مووسا هانی قەومەکەی دەدا پشت ببەستن بەخوا:

﴿[٨٤] **وقال موسى يا قوم﴾** موسا وتی: ئەی گەلەکەم ! ﴿**إن كنتم آمنتم بالله﴾** ئەگەر بەڕاستی ئێوە باوەڕتان بەخوا هێناوە ﴿**فعليه توكلوا﴾** جا دەبێ تەنها پشت بەو ببەستن ﴿**إن كنتم مسلمين﴾** ئەگەر موسڵمان و ملکەچی فەرمانی ئەوبوون ﴿[٨٥] **فقالوا على الله توكلنا﴾** جائەوانیش وتیان: ئێمە تەنها بەخوا پشت ئەستوورین و، کاری خۆمان دایە لای ئەو ﴿**ربنا لا تجعلنا فتنة للقوم الظالمين﴾** ئەی پەروەردگاری ئێمە! مەمانخەرە بەرفیتنەو تاقیکردنەوە لەبەر دەستی هۆزو گەلی ستەمکاراندا، تا زاڵ نەبن بەسەرمانداو، لەدین وەرمان نەگێڕن ﴿[٨٦] **ونجنا برحمتك من القوم الكافرين﴾** و بە میهرەبانی خۆیشت لەدەست هۆزی بێ بڕوایان - فیرعەون وتاقمەکەی ئەو- ڕزگارمان بکە ﴿[٨٧] **وأوحينا إلى موسى وأخيه﴾** و سروشمان بە (موسا)و (هاروون)ی برای کرد ﴿**أن تبوءا لقومكما بمصر بيوتا﴾** کە بۆ قەوم و هۆزەکەی خۆتان لە (میسر)دا چەند ماڵێ بکەنە ئەنواو پەرستگا، (ئیبن عەبباس) ئەڵێ: زۆر لە فیرعەون و لە دام و دەزگای ئەودەترسان کە: جەزرەبەو ئازاریان بدەن، بۆیە فەرمانیان پێکرا کە لەماڵەوە خوا پەرستیی خۆیان بکەن و، نەچنە کەنیسەکان ﴿**واجعلوا بيوتكم قبلة﴾** وەماڵەکانتان بکەنە قیبلەو ڕووگەتان ﴿**واقيموا الصلاة﴾** و لەوێ بە تێرو تەسەلیی نوێژ بکەن ﴿**وبشر المؤمنين﴾** و بە باوەڕدارانیش مژدە بدە کە: خوای گەورە بەسەرستەمکاراندا سەریان دەخات.

الجزء الحادي عشر — سورة يونس

وَقَالَ فِرْعَوْنُ ٱئْتُونِي بِكُلِّ سَٰحِرٍ عَلِيمٍ ﴿٧٩﴾ فَلَمَّا جَآءَ ٱلسَّحَرَةُ قَالَ لَهُم مُّوسَىٰٓ أَلْقُوا۟ مَآ أَنتُم مُّلْقُونَ ﴿٨٠﴾ فَلَمَّآ أَلْقَوْا۟ قَالَ مُوسَىٰ مَا جِئْتُم بِهِ ٱلسِّحْرُ ۖ إِنَّ ٱللَّهَ سَيُبْطِلُهُۥٓ ۖ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُصْلِحُ عَمَلَ ٱلْمُفْسِدِينَ ﴿٨١﴾ وَيُحِقُّ ٱللَّهُ ٱلْحَقَّ بِكَلِمَٰتِهِۦ وَلَوْ كَرِهَ ٱلْمُجْرِمُونَ ﴿٨٢﴾ فَمَآ ءَامَنَ لِمُوسَىٰٓ إِلَّا ذُرِّيَّةٌ مِّن قَوْمِهِۦ عَلَىٰ خَوْفٍ مِّن فِرْعَوْنَ وَمَلَإِي۟هِمْ أَن يَفْتِنَهُمْ ۚ وَإِنَّ فِرْعَوْنَ لَعَالٍ فِى ٱلْأَرْضِ وَإِنَّهُۥ لَمِنَ ٱلْمُسْرِفِينَ ﴿٨٣﴾ وَقَالَ مُوسَىٰ يَٰقَوْمِ إِن كُنتُمْ ءَامَنتُم بِٱللَّهِ فَعَلَيْهِ تَوَكَّلُوٓا۟ إِن كُنتُم مُّسْلِمِينَ ﴿٨٤﴾ فَقَالُوا۟ عَلَى ٱللَّهِ تَوَكَّلْنَا رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِّلْقَوْمِ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٨٥﴾ وَنَجِّنَا بِرَحْمَتِكَ مِنَ ٱلْقَوْمِ ٱلْكَٰفِرِينَ ﴿٨٦﴾ وَأَوْحَيْنَآ إِلَىٰ مُوسَىٰ وَأَخِيهِ أَن تَبَوَّءَا لِقَوْمِكُمَا بِمِصْرَ بُيُوتًا وَٱجْعَلُوا۟ بُيُوتَكُمْ قِبْلَةً وَأَقِيمُوا۟ ٱلصَّلَوٰةَ ۗ وَبَشِّرِ ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿٨٧﴾ وَقَالَ مُوسَىٰ رَبَّنَآ إِنَّكَ ءَاتَيْتَ فِرْعَوْنَ وَمَلَأَهُۥ زِينَةً وَأَمْوَٰلًا فِى ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا رَبَّنَا لِيُضِلُّوا۟ عَن سَبِيلِكَ ۖ رَبَّنَا ٱطْمِسْ عَلَىٰٓ أَمْوَٰلِهِمْ وَٱشْدُدْ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ فَلَا يُؤْمِنُوا۟ حَتَّىٰ يَرَوُا۟ ٱلْعَذَابَ ٱلْأَلِيمَ ﴿٨٨﴾

٢١٨ — قَالَ قَدْ

مووسا دۆعا لە فیرعەون و پیاوانی دیوەخانی دەکا:

﴿[٨٨] **وقال موسى ربنا﴾** وە موسا وتی: ئەی پەروەردگارمان ! ﴿**إنك آتيت فرعون وملأه زينة وأموالا فى الحياة الدنيا﴾** بەڕاستی تۆ خشڵ و سامانی زۆرت لە ژیانی دنیادا بە فیرعەون و دارو دەستەکەیدا ﴿**ربنا ليضلوا عن سبيلك﴾** ئەی پەروەردگارمان ! وائێستا ڕێگای ڕاست بەخۆیشیان و بەنەتەوەکەیشیان چەواشە دەکەن ﴿**ربنا اطمس**

علی أموالهم﴾ دەسا ئەی پەروەردگارمان! ماڵ و سامان و داراییەکەیان تەفرو توونا کەو، شوێنەواریان مەهێڵە **﴿واشدد علی قلوبهم﴾** دڵ و دەروونیان پتر قورس و ڕەق و ڕەشکە، دڵیان مۆرکە **﴿فلا یؤمنوا حتی یروا العذاب الألیم﴾** چونکە تاسزای ئێش پێگەیەنەر نەبینن و تووشی نەبن، باوەڕ ناهێنن **﴿[٨٩] قال قد أجیبت دعوتکما﴾** فەرمووی: دڵنیابن وا داواکەتان وەرگیرا **﴿فاستقیما﴾** دەسا ئێوەیش لەو مەیدانەدا تابت و دامەزراو بن و، لەسەر کاری خۆتان خۆڕاگرن **﴿ولا تتبعان سبیل الذین لا یعلمون﴾** و لە ڕێی ئەوانەوە مەچن نازانن کە هەڕەشەی من چەندە سەختە !. (تەبەریی) ئەڵێت: پاش چل ساڵ ئینجا ئەم دوعایەیان گیرابوو **﴿[٩٠] وجاوزنا ببنی إسرائیل البحر﴾** وەئێمەش وەچەو نەوەی ئیسرائیلمان لە (دەریای سویس)ەوە پەڕاندەوە **﴿فأتبعهم فرعون وجنوده بغیا وعدوا﴾** ئینجا فیرعەون و سوپاکەی –بۆ ستەم و دەست درێژیی– شوێنیان کەوتن **﴿حتی إذا أدرکه الغرق﴾** تا ئەوساتە خەریك بوو بخنکێ و نوقم ببێ **﴿قال آمنت انه لا إله إلا الذی آمنت به بنو إسرائیل﴾** ئەوسا وتی: وابڕوام هێنا: کە بەدەر لەو خوایە نەوەکانی ئیسرائیل بڕوایان پێهێناوە هیچ پەرستراوێکی تر نییە شیاوی پەرستن بێت **﴿وانا من المسلمین﴾** وەمن لەو خەڵکە موسڵمان و ملکەچانم کە بۆ خوا ملکەچن.

الجزء الحادي عشر — سورة يونس

قَالَ قَدْ أُجِيبَت دَّعْوَتُكُمَا فَاسْتَقِيمَا وَلَا تَتَّبِعَانِّ سَبِيلَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٨٩﴾ وَجَاوَزْنَا بِبَنِي إِسْرَائِيلَ الْبَحْرَ فَأَتْبَعَهُمْ فِرْعَوْنُ وَجُنُودُهُ بَغْيًا وَعَدْوًا حَتَّىٰ إِذَا أَدْرَكَهُ الْغَرَقُ قَالَ آمَنتُ أَنَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا الَّذِي آمَنَتْ بِهِ بَنُو إِسْرَائِيلَ وَأَنَا مِنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿٩٠﴾ آلْآنَ وَقَدْ عَصَيْتَ قَبْلُ وَكُنتَ مِنَ الْمُفْسِدِينَ ﴿٩١﴾ فَالْيَوْمَ نُنَجِّيكَ بِبَدَنِكَ لِتَكُونَ لِمَنْ خَلْفَكَ آيَةً وَإِنَّ كَثِيرًا مِّنَ النَّاسِ عَنْ آيَاتِنَا لَغَافِلُونَ ﴿٩٢﴾ وَلَقَدْ بَوَّأْنَا بَنِي إِسْرَائِيلَ مُبَوَّأَ صِدْقٍ وَرَزَقْنَاهُم مِّنَ الطَّيِّبَاتِ فَمَا اخْتَلَفُوا حَتَّىٰ جَاءَهُمُ الْعِلْمُ إِنَّ رَبَّكَ يَقْضِي بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿٩٣﴾ فَإِن كُنتَ فِي شَكٍّ مِّمَّا أَنزَلْنَا إِلَيْكَ فَاسْأَلِ الَّذِينَ يَقْرَءُونَ الْكِتَابَ مِن قَبْلِكَ لَقَدْ جَاءَكَ الْحَقُّ مِن رَّبِّكَ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ ﴿٩٤﴾ وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِ اللَّهِ فَتَكُونَ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٩٥﴾ إِنَّ الَّذِينَ حَقَّتْ عَلَيْهِمْ كَلِمَتُ رَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٩٦﴾ وَلَوْ جَاءَتْهُمْ كُلُّ آيَةٍ حَتَّىٰ يَرَوُا الْعَذَابَ الْأَلِيمَ ﴿٩٧﴾

٢١٩

بەنی ئیسرائیل ڕزگار دەبێ و، فیرعەون دەخنکێ:

﴿[٩١] ءآلآن وقد عصیت قبل﴾ بە فیرعەون وترا: ئێستا کە ملکەچ دەبی و باوەڕدێنیت , خۆ بێگومان تۆ پێشتر سەر پێچیت کرد و یاخی بوویت **﴿وکنت من المفسدین﴾** و لەڕیزی خەڵکانی موفسیدو خراپەکاردا بوویت؟! بە یەقین ئەو جۆرە باوەڕهێنانە – لەکات و ساتی وادا– بێ کەڵکەو قەبووڵ نابێت **﴿[٩٢] فالیوم ننجیك ببدنك﴾** جاوا ئەمڕۆ لاشەت لە تیاچوون ڕزگار دەکەین و، ناهێڵین لەنێو دەریادا تیا بچێت ، (ئیبن عەباس) دەڵێ: جوولەکە هێمان لە تیاچوونی فیرعەوندا دوودڵبوون ، ئەوسا خوای کارزان فەرمانی دا بەدەریاکە کە: جەستەی بێ گیانی بخاتەوە سەر ئاوەکە هەتا بیناسنەوەو دڵنیابن لەتیاچوونی و بزانن فیرعەون خوا نیە ئەگەرچی خۆیشی داوای خوایەتی دەکرد، پاشان دەریایش فڕێیدایە جێگایەکی دیاریی و بەرزەوە هەتا بەچاو ببینرێ. دووبارە (ئیبن عەباس) ئەڵێ: ئەو ڕۆژە فیرعەون تیاچوو, بەرامبەری /١٠ ی مانگی موحەڕەم بوو، وەکو پێشەوا (بوخاریی) ئەم فەرموودەیەی هێناوەو دەڵێت: (لما قدم النبی ﷺ المدینة، والیهود تصوم یوم عاشوراء ، فقالوا : هذا یوم ظهر فیه موسی علی فرعون، فقال النبی ﷺ لأصحابه: أنتم أحق بموسی منهم ، فصوموه). واتە: ئەو ڕۆژە کەپێغەمبەر ﷺ هاتە مەدینە، دیتی وا جوولەکە لە (١٠)ی موحەڕەمدا بەڕۆژوون، لەبەر ئەوە کەلەو ڕۆژەدا موسا سەرکەوتووە بەسەر فیرعەوندا، ئینجا پێغەمبەر ﷺ بەهاوەڵانی فەرمووو: ئێوە لەوانە بە مووسا هێژاترن , دەسا ئێوەیش لەو ڕۆژەدا بەڕۆژوو بن **﴿لتکون**

لمن خلفك آية﴾ تا بۆ ئەوانەی دوای تۆ ببێتە پەندو ئامۆژگاری ﴿وإن كثيرا من الناس عن آياتنا لغافلون﴾ چونكە بێگومان زۆربەی خەڵكی لەنیشانەكانی ئێمە بێ ئاگاو خافڵن، بۆیە وا ملی خۆیان دەشكێنن.

خۆشگوزەرانی بەنی ئیسرائیل:

﴿[٩٣] ولقد بوأنا بنى إسرائيل مبوأ صدق﴾ بێگومان دوای ئەوە كە فیرعەونمان لەناو برد , بەنی ئیسرائیلمان لەجێگەیەكی چاك و شیاو لەوڵاتی (شام و میسر) دامەزراند ﴿ورزقناهم من الطيبات﴾ و ڕۆزی چاك و پاكمان پێدان ﴿فما اختلفوا حتى جاءهم العلم﴾ جا هەتا زانینیان بۆ نەهات دەبارەی هەمووكێشەكانیان بۆ ناسینی هەق و ناهەق جیاوازیان نەبوو، لە فەرمودەیەكدا هاتووە: (إن اليهود اختلفوا على إحدى وسبعين فرقة، وإن النصارى اختلفوا على إثنتين وسبعين فرقة، وستفترق هذه الأمة على ثلاث وسبعين فرقة، منها واحدة في الجنة، وثنتان و سبعون في النار. قيل من هم يارسول الله؟ قال: ما أنا عليه وأصحابي) رواه الحاكم. بێگومان جوولەكە بوونە (٧١) دەستەو بەستە، فەلەكانیش بوونە(٧٢) دەستە، لەئاییندەشدا ئەم ئوممەتی منە دەبێتە (٧٣) بەش، تەنها یەكێكیان بەهەشتییە، (٧٢)كەی تری دۆزەخین، لێیان پرسی: دەبێ ئەو یەكە بەهەشتییە كامانە بن؟ فەرمووی: ئەوانەن ئەو ڕێبازە دەگرن من و هاوەڵانمی لەسەرە. ﴿إن ربك يقضى بينهم يوم القيامة﴾ بەڕاستیی پەروەردگاری تۆ لە ڕۆژی قیامەتدا لەنێوانیاندا بڕیار دەدا ﴿فيما كانوا فيه يختلفون﴾ سەبارەت بەوەی لە دونیادا تێیدا ناكۆك بوون، واتە: لەبارەی پەیامبەرەوە ﷺ داوەری خۆی دەكاو تۆڵەش دەسێنێ.

كتێبە پێشووەكانیش ئەرێ بۆ قورئان دەكەن:

﴿[٩٤] فإن كنت فى شك مما انزلنا إليك﴾ جائەگەر گومانێكت هەبێ لەوەدا بۆمان دابەزاندوویت ئەی پێغەمبەرﷺ ﴿فاسأل الذين يقراون الكتاب من قبلك﴾ دەبچۆ لەو پیاوچاكانە لەپێش تۆوە كتێب و نامەی (تەورات و ئینجیل)یان ئەخوێند پرسیار بكە، دیارە خۆ بەدینی خۆیان موسڵمان بوونە، وەك عەبدوڵڵای كوڕی سەلام ﴿لقد جاءك الحق من ربك﴾ بێگومان لە لایەن پەروەردگارتەوە هەقت بۆ هاتووەو گومانی تێدا نیە ﴿فلا تكونن من الممترين﴾ جا كەواتە لەو خەڵكە دوودڵ و بەگومانە مەبە. (قەتادە) ئەڵێت: پەیامبەرﷺ فەرمووی: ((لا أشك ولا أسأل)) واتە: نە شك وگومانم هەیە , وەنە لە كەسێكیش دەپرسم. ﴿[٩٥] ولا تكونن من الذين كذبوا بآيات الله﴾ هەرگیز ناشێ لەوانە بیت كە بڕوایان بە ئایەت و نیشانەكانی خوا نییەو بەدرۆیان داناون ﴿فتكون من الخاسرين﴾ ئەوسا تۆش لە زیانباران دەبیت ﴿[٩٦] إن الذين حقت عليهم كلمة ربك﴾ بێگومان ئەوانەی فەرمان و گفتی ئەزەلیی پەروەردگاری تۆیان لێهاتەدی، بۆ سزادانیان لەبەر بەدرۆدانان (وەك فیرعەون) ﴿لا يؤمنون﴾ باوەڕناهێنن ﴿[٩٧] ولوجاءتهم كل آية حتى يروا العذاب الأليم﴾ ئەگەرچی هەمو بەڵگەو نیشانەیەكیشیان بۆبێت، تا سزای ئێش پێگەیەنەر بەچاوی خۆیان دەبینن , دیارە ئەو كاتەش هیچ كەڵكی نابێ بۆیان.

مەر قەومەكەی (یونس) بەر لەدیتنی سزا ئیمانیان هێنابێ:

﴿[٩٨] فلولا كانت قرية آمنت فنفعها إيمانها﴾ دەبا خەڵكی شارێ — لەو شارانەی هەرەشەیان لێكرا بە سزا, ئەگەر باوەڕ نەهێنن — بەر لە هاتنی سزا باوەڕیان هێنابا, تا باوەڕەكەیان سوودی هەبووبا بۆیان و لە سزاكە لادرابان, كەچی هیچ كامێكیان بەر لەدیتنی سزاكە باوەڕیان نەهێناو, بۆ دوایش سوودیان لێ نەبینی ﴿إلا قوم يونس﴾ بەڵام هۆزو نەتەوەكەی یونس ﴿لما آمنوا﴾ كاتێ باوەڕیان هێنا بەر لەهاتنی سزاكە ﴿كشفنا عنهم عذاب الخزى فى الحياة الدنيا﴾ ئێمەش سزای ئابڕوبەرو ریسواكەرمان لێلادان لەژیانی دنیادا, واتە: لەنێو گوندو شارە

پێشووەکاندا خەڵکێ نەبوو بەر لەکاتی دیتنی سزا باوەڕبێنن بە پەیامبەرەکەیان و سوودی بووبێ بۆیان، هۆزو نەتەوەکەی یونس نەبێ ﷺ ، ئەوان بەر لەدیتنی سزاکە دەست بەجێ تەوبەیان کردو گەڕانەوە بۆلای خوا، خواش تەوبەی لێوەرگرتن و بەهرەمەندبوون ﴿ومتعناهم إلى حين﴾ وەهەتا ماوەیەکیش- پاش ئەوە – ژیانمانن و گوزەرانمان پێدان.

مەردم بە زۆر باوەڕ ناهێنن:

﴿[٩٩] ولو شاء ربك لآمن من في الأرض كلهم جميعا﴾ ئەگەر پەروەردگارت ویستبای بەزۆر باوەڕ بەخەڵك بێنێ، ئەوا هەرچی لەم زەوییەدایە (ئینس) و (جن) تێکرا، بە زۆر باوەڕیان دەهێنا ﴿أفأنت تكره الناس﴾ ئاخۆ تۆ-ئەی پێغەمبەر-! لەخەڵك زۆر دەکەیت ﴿حتى يكونوا مؤمنين﴾ تا بەناچاری باوەڕبێنن و ببنە بڕوادار ؟! دیارە کاری وا ڕەوا نیە ﴿[١٠٠] وما كان لنفس أن تؤمن إلا بإذن الله﴾ وە بۆ هیچ کەسێ نەبووە – بەئارەزووی خۆی- باوەڕ بێنێ، ئەگەر خوا نەیویستبێ، کەوابوو دڵگران مەبە بۆیان ﴿ويجعل الرجس على الذين لا يعقلون﴾ و خوا سزا بۆ ئەوانە دەبڕێتەوە کە: لە نیشانەکانی ئەو تێنافکرێن ، هەتا سوودیان لێ وەرگرن.

الجزء الحادي عشر — سورة يونس

فَلَوْلَا كَانَتْ قَرْيَةٌ ءَامَنَتْ فَنَفَعَهَآ إِيمَٰنُهَآ إِلَّا قَوْمَ يُونُسَ لَمَّآ ءَامَنُوا۟ كَشَفْنَا عَنْهُمْ عَذَابَ ٱلْخِزْىِ فِى ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا وَمَتَّعْنَٰهُمْ إِلَىٰ حِينٍ ﴿٩٨﴾ وَلَوْ شَآءَ رَبُّكَ لَءَامَنَ مَن فِى ٱلْأَرْضِ كُلُّهُمْ جَمِيعًا ۚ أَفَأَنتَ تُكْرِهُ ٱلنَّاسَ حَتَّىٰ يَكُونُوا۟ مُؤْمِنِينَ ﴿٩٩﴾ وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ أَن تُؤْمِنَ إِلَّا بِإِذْنِ ٱللَّهِ ۚ وَيَجْعَلُ ٱلرِّجْسَ عَلَى ٱلَّذِينَ لَا يَعْقِلُونَ ﴿١٠٠﴾ قُلِ ٱنظُرُوا۟ مَاذَا فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۚ وَمَا تُغْنِى ٱلْءَايَٰتُ وَٱلنُّذُرُ عَن قَوْمٍ لَّا يُؤْمِنُونَ ﴿١٠١﴾ فَهَلْ يَنتَظِرُونَ إِلَّا مِثْلَ أَيَّامِ ٱلَّذِينَ خَلَوْا۟ مِن قَبْلِهِمْ ۚ قُلْ فَٱنتَظِرُوٓا۟ إِنِّى مَعَكُم مِّنَ ٱلْمُنتَظِرِينَ ﴿١٠٢﴾ ثُمَّ نُنَجِّى رُسُلَنَا وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ۚ كَذَٰلِكَ حَقًّا عَلَيْنَا نُنجِ ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿١٠٣﴾ قُلْ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ إِن كُنتُمْ فِى شَكٍّ مِّن دِينِى فَلَآ أَعْبُدُ ٱلَّذِينَ تَعْبُدُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ وَلَٰكِنْ أَعْبُدُ ٱللَّهَ ٱلَّذِى يَتَوَفَّىٰكُمْ ۖ وَأُمِرْتُ أَنْ أَكُونَ مِنَ ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿١٠٤﴾ وَأَنْ أَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ ٱلْمُشْرِكِينَ ﴿١٠٥﴾ وَلَا تَدْعُ مِن دُونِ ٱللَّهِ مَا لَا يَنفَعُكَ وَلَا يَضُرُّكَ ۖ فَإِن فَعَلْتَ فَإِنَّكَ إِذًا مِّنَ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿١٠٦﴾

٢٢٠ — وإن يمسسك

لەئاسمان و زەویی بڕوانن چی دەبینن؟

﴿[١٠١] قل أنظروا ماذا في السموات والأرض﴾ بڵێ:- بەکافران- بەوردی سەیرێکی ئاسمانەکان و زەویی بکەن، بزانن چی دەبینن؟ بۆ بەڵگەی وەحدانیەت و تاك وتەنیایی خوا، لە خۆرو مانگ و شەوو ڕۆژو باران و هەورو و شاخ و ڕووبارو بەرزی و نزمیی و..هتد ﴿وما تغني الآيات والنذر عن قوم لا يؤمنون﴾ ئەرچی ئەو هەموو بەڵگەو نیشانەو ترسێنەر و پێغەمبەرانە کار ناکاتە سەر گەلێك-لەئەزەل دا بە هۆی لاساری خۆیانەوە بۆیان برابێتەوە – باوەڕ ناهێنن ﴿[١٠٢] فهل ينتظرون إلا مثل أيام الذين خلوا من قبلهم﴾ مەگەر هەر چاوەڕوانی ڕۆژانێك نین وەکو ڕۆژانی ئەوانەی بەرلەوان بوون و نەمان ؟ وە کو ڕۆژەکانی گەلی نووح و عادو سەموود.. ﴿قل انتظروا إني معكم من المنتظرين﴾ بە هەڕەشەوە پێیان بڵێ: دەسا ئێوە چاوەڕوان بن بۆ سزا، بەڕاستیی منیش لەگەڵ ئێوەدا لە چاوەڕوانانم بۆ تیاچوونتان ﴿[١٠٣] ثم ننجي رسلنا والذين آمنوا﴾ پاشان لەنێو ئەواندا پەیامبەرەکانمان و ئەوانەی باوەڕیان هێناوە لەو سزایە ڕزگاردەکەین ﴿كذلك حقا علينا ننجي المؤمنين﴾ ئاواش مافێکی نەگۆڕاوە لەسەر ئێمە: کە دەبێ بڕواداران لەوجۆرە بەڵایانە ڕزگار بکەین .

خوا بەتەنیا بپەرستن و پاڵی پێوە بدەن:

﴿[١٠٤] قل يا أيها الناس إن كنتم في شك من ديني﴾ بڵێ ئەی خەڵکینە ! ئەگەر ئێوە لە ڕاستیی و دروستی ئەم ئایینەم بەگومان و دوودڵن ﴿فلا أعبد الذين تعبدون من دون الله﴾ دڵنیابن –جگە لەخوای گەورە- ئەوانەی وا ئێوە

ئەیانپەرستن, من نایانپەرستم ﴿ولكن أعبد الله الذى يتوفاكم﴾ و بەڵكو من هەر ئەوخوایە دەپەرستم كە ئێوە ئـەمرێنیٚ ﴿وأمرت أن اكون من المؤمنين﴾ و فەرمانیشم پێكراوە كە: لەبڕواداران بم ﴿١٠٥ وأن اقم وجهك للدين حنيفا﴾ و پێیشم وتراوە كە: دەبیٚ بەڕاست و رەوانی، هەر لە ئایینی ئیسلام رووبكەم ﴿ولا تكونن من المشركين﴾ و دەستووریشم پێدراوە كە هەرگیز لە موشریكان نەبم ﴿١٠٦ ولا تدع من دون الله ما لا ينفعك ولا يضرك﴾ ونابیٚ جگە لەخوا، شتیٚ وا بپەرستیی كە: نە سوودت پیٚ بگەیەنێت نەزیانت لێبدا ﴿فإن فعلت فإنك إذا من الظالمين﴾ جائەگەر كاری واتكرد، واتە:هاوارت بۆ غەیری خوا برد، بێگومان تۆ لە ستەمكارانی و، چاوەڕوانی سزاشبە ﴿١٠٧ وإن يمسسك الله بضر فلا كاشف له إلا هو﴾ ئەرخواش تووشی زیانێكی كردیت ، جگە لەخۆی هیچ لادەرێكی نییە ﴿وإن يردك بخير فلا راد لفضله﴾ و ئەگەر نیازی چاكەیەكی پێكردیت، دیسان هیچ رەتكەرەوەیەكی نیە، مەبەست ئەوەیە كە تەنها خوایە دەتوانیٚ چاكەو خراپە، كەڵك و زیان بهێنیٚ، یان لای بدات لێت، كەوابوو دەبیٚ تەنها ئەویش بپەرستیی و هەر لەویش هاوار بكەیت. (ئیبن كەسیر) لە (ئەنەس)ـەوە فەرموودەیە دەگێڕێتەوە دەڵێت : (اطلبوا الخير دهركم كله، وتعرّضوا لنفحات رحمة الله، فإن لله نفحات من رحمته، يصيب بها من يشاء من عباده، واسألوه أن يستر عوراتكم، ويؤمن روعاتكم). واتە:هەمیشە خێرو چاكە بخوازن و، بەردەوامیش خۆ بخەنە بەر سۆزو نەسیمی خوا، چونكە میهرەبانی خوا گەلیٚ زۆرە، بەهەركەسێكیش حەز بكا لەبەندەكانی دەیداتیٚ.. دەسا داوا بكەن باكەم و كورتیەكانتان داپۆشیٚ و، لەترسیش ئەمینتان بكاتەوە ﴿يصيب به من يشاء من عباده﴾ و حەز بەچارەی هەركەسێك بكات لەبەندەكانی خۆی، میهرەبانیی پێدەبەخشیٚ و، تووشی چاكەی دەكات ﴿وهو الغفور الرحيم﴾ تەنها هەر خۆیەتی زۆر پۆشەرو لێبوردە، میهرەبان

وَإِن يَمْسَسْكَ ٱللَّهُ بِضُرٍّ فَلَا كَاشِفَ لَهُۥٓ إِلَّا هُوَ ۖ وَإِن يُرِدْكَ بِخَيْرٍ فَلَا رَآدَّ لِفَضْلِهِۦ ۚ يُصِيبُ بِهِۦ مَن يَشَآءُ مِنْ عِبَادِهِۦ ۚ وَهُوَ ٱلْغَفُورُ ٱلرَّحِيمُ ﴿١٠٧﴾ قُلْ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ قَدْ جَآءَكُمُ ٱلْحَقُّ مِن رَّبِّكُمْ ۖ فَمَنِ ٱهْتَدَىٰ فَإِنَّمَا يَهْتَدِى لِنَفْسِهِۦ ۖ وَمَن ضَلَّ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا ۖ وَمَآ أَنَا۠ عَلَيْكُم بِوَكِيلٍ ﴿١٠٨﴾ وَٱتَّبِعْ مَا يُوحَىٰٓ إِلَيْكَ وَٱصْبِرْ حَتَّىٰ يَحْكُمَ ٱللَّهُ ۚ وَهُوَ خَيْرُ ٱلْحَٰكِمِينَ ﴿١٠٩﴾

سُورَةُ هُودٍ

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

الٓر ۚ كِتَٰبٌ أُحْكِمَتْ ءَايَٰتُهُۥ ثُمَّ فُصِّلَتْ مِن لَّدُنْ حَكِيمٍ خَبِيرٍ ﴿١﴾ أَلَّا تَعْبُدُوٓا۟ إِلَّا ٱللَّهَ ۚ إِنَّنِى لَكُم مِّنْهُ نَذِيرٌ وَبَشِيرٌ ﴿٢﴾ وَأَنِ ٱسْتَغْفِرُوا۟ رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوٓا۟ إِلَيْهِ يُمَتِّعْكُم مَّتَٰعًا حَسَنًا إِلَىٰٓ أَجَلٍ مُّسَمًّى وَيُؤْتِ كُلَّ ذِى فَضْلٍ فَضْلَهُۥ ۖ وَإِن تَوَلَّوْا۟ فَإِنِّىٓ أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ كَبِيرٍ ﴿٣﴾ إِلَى ٱللَّهِ مَرْجِعُكُمْ ۖ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿٤﴾ أَلَآ إِنَّهُمْ يَثْنُونَ صُدُورَهُمْ لِيَسْتَخْفُوا۟ مِنْهُ ۚ أَلَا حِينَ يَسْتَغْشُونَ ثِيَابَهُمْ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ ۚ إِنَّهُۥ عَلِيمٌۢ بِذَاتِ ٱلصُّدُورِ ﴿٥﴾

٢٢١

و رەحیم و دلۆڤان ﴿١٠٨ قل يا أيها الناس قد جاءكم الحق من ربكم﴾ بلیٚ: ئەی خەڵكینە! وا لەلایەن پەروەردگارتانەوە قورئان و پێغەمبەرتان بۆ هات ﴿فمن اهتدى﴾ ئینجا هەر كەسێك ریٚ ڕاست بەدی بكا ﴿فإنما يهتدى لنفسه﴾ دیارە هەر بۆ خۆی رێنوێنەو، كەڵكی هەر بۆخۆی دەبێت ﴿ومن ضل فإنمايضل عليها﴾ هەر كەسێكیش گومڕاو سەلێشێواو بوو، هەرخۆی زیانی لێدەكەوێت ﴿وما أنا عليكم بوكيل﴾ خۆ منیش بریكاری ئێوەم نیم، هەتا كارو كردەوەتان بپارێزم و راستتان بكەمەوە ﴿١٠٩ واتبع ما يوحى إليك﴾ هەرلەو فەرمانە پەیڕەوی بكە بەوەحیی بۆتدیٚ ﴿واصبر حتى يحكم الله﴾ وئارامت ببیٚ – لەژێر ئازارو ئەشكەنجەدا– تائەو رۆژە دێت كەخوا بۆخۆی داوەریی دەكا ﴿وهو خير الحاكمين﴾ و كە هەر ئەویشە لە گشت دادوەرەكان بۆ بەندەكانی خۆی بەعەدالەت ترو باشترە، چونكە بەهەق و عەدالەت داوەریی دەكا. هەندیٚ ئەڵێن: ئەم ئایەتەی (واصبر) بە ئایەتی (قیتال) نەسخ

کراوەتەوە. (ئیبن عەباس)یش ئەڵێ: هەر کە ئەم ئایەتە هات، پێغەمبەرﷺ خێرا ئەنسارییەکانی کۆ کردەوەو فەرمووی: (إنكم سترون بعدي أثرة، فاصبروا حتى تلقوني) بوخاریی/کتاب الفتن ۹۲/ بابی/۲. واتە: پاش من دەبینن کەخەڵکی لەبەردنیا ئیش وکاریان پێ دەسپێردرێ (واتە: لەسەردەمی مندا روونادات) دەسا تادەگەنە من بە ئارام وخۆ ڕاگرین و مەیکەنە هەراو کێشە.

کۆتایی تەفسیری (یونس) زۆر سوپاس بۆخوای کارجوان.

*** *** ***

۱۱- سوورەتی (هوود)ـە

مەککەییەو (۱۲۳) ئایەتە.

بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان

ئەم سوورەتە خاوەنشکۆیە، وەکو سوورەتەکانی تری مەککە باس دەکا لە بیروباوەڕو یەکخواپەرستیی و، پەیام و، پاداش وتۆڵە، کەمێکیش درێژە دەدا بەداستانی هەندێ لە پەیامبەران ﷺ بۆ دڵدانەوەی سەرداری پەیامبەران موحەممەد ﷺ تا بەئارام و خۆ ڕاگربێ لەسەر ئازارو ئەشکەنجەی دڵڕەقەکانی قورەیش، بە تایبەت پاش مردنی (ئەبوو تالیبی) مامیی و، (خەدیجە) خاتوونی هاوسەریی: ئایەتەکان پەیتا پەیتا دەهاتن، نەهامەتی و بەڵای پەیامبەرانیان بۆ باسدەکرد، بۆ دڵقایم بوونی و، ماندوو نەبوونیی. بۆ یەکەمجار (قورئان) دەنرخێنێ کە :چەندە ڕاست و دروستەو، هیچکات ناتەواویی و نەگونجاویی تێدا نییە، چونکە لەلایەن خوایەکی زاناو داناوە نێردراوە،، ئینجا هەندێ بەڵگەی بوونەوەر دەخاتە پێش چاویان، بەڵکو لە سەرکێشی خۆیان بسڵەمێنەوەو، بەتەنیا روو لەخوا بکەن، گەلێ نموونەشیان بۆ دێنێتەوە و، پاشان دەڵێ: کەڕو کوێرو بیناو ژنەوا وەکو یەك نین, پاشان دێتە سەرباسی پەیامبەرەکان، بۆ یەکەمجار لە (نووح)ـە وە دەست پێ دەکات، چونکە "لە پاش تۆفانەکەوە" بە باوکی دووەمی ئادەمزاد دادەنرێ. وەلە هەمووشیان تەمەندرێژترو، بە ئارامتریش بووە، پاش ئەویش باسی (هوود) دێت- کەئەم سوورەتەی بەردەستمان, لەبەر قارەمانێتی و جوامێریی خۆی بە ناوی ئەوەوە ناونراوە، پەیامبەری گەلێکی سەرسەختی کەللە رەقی بێ وێژدانی لەخشتەچووی بەلاشەو قەبارەبوون !، بۆیە خوا (با)یەکی زۆر توندو ساردو سەختی بۆ ناردن و لەریشە هێنانی . بۆ دواتر باسی (صالح) پەیامبەر دێت، لەپاشان (لووت)یش، ئینجا (شوعەیب و موساو هاروون) سەلامی خوا لەسەرهەموویان بێت. لە کۆتاییدا بەسەرهاتی چەند نەتەوەو گەلێ باس دەکات بۆ پەندو ئامۆژگاریی قورەیش و هاوبیرەکانیان، بەشکو دابچڵەکێن و، دەست لەو ئازارو ئەشکەنجە بەرامبەر بە پەیامبەر ﷺ هەڵبگرن . لەبەر گرنگی و سامناکی ئەم سوورەتەیە لە (مەسنەدی) ئەبو (یەعلا)دا -کە ترمزیی هێناویەتی- : (ئەبووبەکر) خوا رازیی بێ لێی وتی: لە پێغەمبەرم پرسی ﷺ: بۆچی وا زوو پیربوویت ؟! ((قال: شيبتني سورة هود ، والواقعة، وعم يتساءلون، وإذا الشمس كورت)، وفي رواية (هود و أخواتها)) فەرمووی: سوورەتەکانی (هوود، واقیعە، نەبەء، تەکویر) لە ڕیوایەتێکدا دەڵێ: (هوود) و هاو وێنەکانی ئەو بوو پیریانکردم !.

قورئان بەڵگەی تاك و تەنیایی خوایە :

﴿بسم الله الرحمن الرحيم*[1] الر﴾ ئەم جۆرە پیتانەش هەر لەوپیتانەن کەئەم قورئانەیان لێپێکهاتووە، دەسا ئەگەر دەتوانن ئێوەش وێنەی بهێنن ﴿كتاب أحكمت آياته﴾ ئەم نامەیە- کە لە لایەن خواوە نێردراوە - کتێبێکە گشت ئایەتەکانی رێك و پێکن دەستکاری ناکرێن. ﴿ثم فصلت من لدن حكيم خبير﴾ لەپاشان هەر لەلایەن خوایەکی

کاردروستی ئاگادارەوە" نەك لە لایەن ئەو پەیامبەرەوە -وەك ئەوان دەڵێن- بەجوانی حەڵاڵ و حەرامەکانی شییکراونەتەوە ﴿ [٢] ألا تعبدوا إلا الله﴾ نێردراوە کە بەئێوە بڵێ: بێجگە لە خوای بالآدەست نابێ کەسیدی بپەرستن ﴿إننی لکم منه نذیرو بشیر﴾ چاکیش بزانن کە: من لەلایەن ئەو (خوا) لەکارزانەوە ترسێنەرو مۆژدەدەرم بۆگشت خەڵکانی راساڵ و لاسار ﴿ [٣] وأن استغفروا ربکم ثم توبوا إلیه﴾ کە دەبێ لە پەروەردگاری خۆتان داوای لێبوردن بکەن، پاشان تەوبە لەشیرك بکەن و بگەڕێنەوە بۆ لای ئەو ﴿یمتعکم متاعا حسنا إلی أجل مسمی﴾ ئەوسا ئەویش هەتا ماوەیەکی دیارییکراو بۆتان بەهرەمەندتان دەکات و بە خۆشیی رائەبوێرن و بۆخۆتان دەژین ﴿ویؤت کل ذی فضل فضله﴾ وە فەزڵ و چاکەی خۆی دەدا بە هەموو خاوەن فەزڵ و چاکەیەك ﴿وإن تولوا فإنی اخاف علیکم عذاب یوم کبیر﴾ خۆ ئەر لە باوەڕهێنان روویان وەرچەرخاند، ئەوا بێگومان من لەسزای رۆژێکی گەورەتان دەترسم , واتە: رۆژی قیامەت ﴿ [٤] إلی الله مرجعکم﴾ بەئاگاشبن کە: تەنها بەرەو لای خوا دەگەڕێنەوە ﴿وهو علی کل شئ قدیر﴾ ئەویش بەسەر هەموو شتێکدا بەدەسەلآت و بەتوانایەو، پاداش و تۆڵەی گشتکارێکتان دەداتەوە.

خوا لە هەموو شتێ بەئاگایە:

(ئیبن عەبباس) دەڵێ: (ئەخنەسی کوڕی شورەیق) کاتێ سەردانی پەیامبەری کرد, سوێندی بۆ خوارد کە: من تۆم زۆر خۆشدەوێ، کەچی دڵێ پڕبوو لە پیلان و نیفاق, جا ئەم ئایەتە هات وفەرمووی: ﴿ [٥] الا إنهم یثنون صدروهم﴾ چاك بێدارین ! کە: ئەو کافرو موشریکانە سەرو سینگیان خوار دەکەنەوەو سرتە سرت دەکەن دژی موسڵمانەکان ﴿لیستخفوا منه﴾ تابە خەیاڵی خۆیان بەو سرتە سرتەیان گزیی و پیلانەکانیان لەخوا بشارنەوەو دەرنەکەوێ !﴿الا حین یستغشون ثیابهم﴾ چاك هوشیاربن! ئەوکاتە کە بەجل وبەرگەکانیان سەروسینگیان دادەپۆشن، -تاپیلانەکانیان دەرنەکەون- خوای بالآدەست بەهەموو شتێکیان بەئاگایە. ﴿یعلم ما یسرون وما یعلنون﴾ بەهەموو ئەوشتانەیان دەزانێ کە: دەیشارنەوە، یان دەیخەنە روو و بەئاشکرا دەیکەن ودەیڵێن ﴿إنه علیم بذات الصدور﴾ چونکە بۆ خۆی زانایە، بە هەرشتێ لە سینگ ولە نێو دڵەکاندایە، چ جای پیلان و سرتە سرتیان. زۆر سوپاس بۆ خوایکارجوان کە لەم جزمی (١١)یە بوومەوە لە (٢٧)ی شەعبانی (١٤١٥)ك، بەرامبەر بە کانوونی دووەمی (١٩٩٥)ی ز، بەردەوامیش چاوەڕوانی فەزڵ و میهرەبانیی و دلۆڤانێتی ئەوم.

کۆتایی جزمی (١١) یازدە

ولله الحمد والمنة

*** *** ***

﴿ [٦] وما من دابة فی الأرض إلا علی الله رزقها﴾ هەموو رەوکەرو گیان لەبەرێکی ئەم زەوییە (مرۆڤ و ئاژەڵ و زیندەوەرانی تر) ژیان و گوزەرانیان هەموو لەسەر خوایەو، بۆخۆیشی بڕیاریداوە کە: دەبێ بیانژییەنێ ﴿ویعلم مستقرها ومستودعها﴾ بێ لەوەیش، بەشوێن و بنکەی سەرەکیی و، جێی ئەمانەت و کاتیشیان ئاگادارەو دەزانێ، یان بڵێین: چاك دەزانێ لەکوێ دەژین و، لەکوێش دەمرن ﴿کل فی کتاب مبین﴾ سەر لەبەری هەموو ئەوانە لە نامەیەکی روون ، واتە لە (لوح المحفوظ)دا پێش ئەوەی کەبوونەوەر دروست بکرێ لای خوا نوسراوە، ئایەتی: (٣٨) لە سوورەتی (ئەنعام) کە دەفەرموێ: (وما من دابة فی الأرض ولا طائر یطیر بجناحیه..) لەگەڵ (وعنده مفاتح الغیب لا یعلمها إلا هو..) ٥٩/٦ هەر جەخت لە سەرئەو راستییە دەکەنەوە.

ئاسمان و زەویی وەدیهێناو تەختی فەرمانڕەواییشی لەسەر ئاوبوو:

﴿[٧] وهو الذی خلق السموات والأرض فی ستة ایام﴾ هەر ئەوخوایەیە ئاسمانەکان و زەویی لەماوەی شەش ڕۆژدا دروستکرد، جا ئیتر خوایەکی بەدەسەلاتی ئاوا، چۆن ناتوانێ زیندووتان بکاتەوە ؟ ﴿وکان عرشه علی الماء﴾ وهێمان تەخت و عەرشەکەیشی -پێش دروستبوونیان- هەر لەسەر ئاوبوو، لەم بارەیەوە ئەم فەرموودانەش هاتوون: یەکەم/ لە (مەسنەدی پێشەوا ئەحمەد)دا هاتووە: (عوقەیلیی) دەڵێ: لەپێغەمبەرم ﷺ پرسی :(أین کان ربنا قبل أن یخلق خلقه؟) ئاخۆ بەر لە دروستکردنی بەدیهێنراوەکان ،پەروەردگارمان لە کوێ بووبێ ؟! ((قال: کان فی عماء)) أی فوق سحاب عالیا علیه ما تحته هواء وما فوقه هواء) فەرمووی: بەرزو بڵندبوو لەسەر هەورێك ، نە لەژێریەوە (هەوا) هەبوو، نە لەبانیەوە ((ثم خلق العرش بعد ذلك)) پاش ئەوەعەرشەکەیشی دروستکرد. دووەم/ سئل ابن عباس عن قول الله: (وکان عرشه علی الماء) علی أی شئ کان الماء؟ قال: علی متن الریح/ إسناده صحیح. لە (ئیبن عەباس) دەپرسن: ئەرێ بَاشە کە تەختی فەرمانڕەوایی خوا لەسەر ئاو بووبێت، دەبێ ئاوەکە لەسەرچی بووبێت؟ گوتی: لەسەر پشتی ((با)) بوو! سێیەم / وفی صحیح ((مسلم)) عن عبدالله بن عمرو قال: قال رسول اللهﷺ: ((إن الله قدر مقادیر الخلائق قبل أن یخلق السموات والأرض بخمسین الف سنة، کان عرشه علی الماء))، واتە: بەر لە دروستکردنی ئاسمانەکان و زەویی (بەپەنجا هەزار ساڵ) خوای گەورە ئەندازەگیری گشت شتێکی کردو، ئەو دەمەش عەرشەکەی لەسەر ئاو بوو. ﴿لیبلوکم ایکم أحسن عملا﴾ ئەم بوونەوەرەی دروستکرد بۆئەوەی تاقییتان بکاتەوە: ئایا کامتان کردەوەتان چاکترە ﴿ولئن قلت إنکم مبعوثون من بعد الموت﴾ سوێند ئەخۆم ئەگەر بشڵێیت: بێ شك ئێوە پاش مردن زیندوو ئەکرێنەوەو تۆڵە دەدرێن ﴿لیقولن الذین کفروا﴾ بە تەئکید ئەوانەی کە کافرو بێ باوەڕن ئەڵێن: ﴿إن هذا إلا سحر مبین﴾ ئەم قسەو باسە تۆ دەیکەیت و دەیڵێیت جادوویەکی ئاشکرا بەولاوە شتێکی تر نییە ﴿[٨] ولئن أخرنا عنهم العذاب إلی أمة معدودة﴾ خۆ ئەر بۆ ماوەو ساتێکی ژمێرراوو کەمیش بێت سزایان لێ دوور بخەینەوە ﴿لیقولن ما یحبسه﴾ خێرا بەگاڵتەوە ئەڵێن: باشە ئەبێ ئەو سزایە چی دوای خستبێت، بۆ نەهات ؟! ﴿ألا یوم یأتیهم لیس مصروفا عنهم﴾ بێداربن! کەئەو ڕۆژەی سزایان بۆدێ ، قەت لێیان لانادرێ و، خۆ دەرباز ناکەن و، کەسێکیش ناتوانێ قوتاریان بکا لێی ﴿وحاق بهم ماکانوا به یستهزئون﴾ وە ئەو سزایەش ئەوان گاڵتەیان پێ دەکرد دووچاریان ئەبێ و داوێنیان ئەگرێت.

الجزء الثاني عشر — سورة هود

۞ وَمَا مِن دَآبَّةٖ فِي ٱلۡأَرۡضِ إِلَّا عَلَى ٱللَّهِ رِزۡقُهَا وَيَعۡلَمُ مُسۡتَقَرَّهَا وَمُسۡتَوۡدَعَهَاۚ كُلّٞ فِي كِتَٰبٖ مُّبِينٖ ﴿٦﴾ وَهُوَ ٱلَّذِي خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٖ وَكَانَ عَرۡشُهُۥ عَلَى ٱلۡمَآءِ لِيَبۡلُوَكُمۡ أَيُّكُمۡ أَحۡسَنُ عَمَلٗاۗ وَلَئِن قُلۡتَ إِنَّكُم مَّبۡعُوثُونَ مِنۢ بَعۡدِ ٱلۡمَوۡتِ لَيَقُولَنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓاْ إِنۡ هَٰذَآ إِلَّا سِحۡرٞ مُّبِينٞ ﴿٧﴾ وَلَئِنۡ أَخَّرۡنَا عَنۡهُمُ ٱلۡعَذَابَ إِلَىٰٓ أُمَّةٖ مَّعۡدُودَةٖ لَّيَقُولُنَّ مَا يَحۡبِسُهُۥٓۗ أَلَا يَوۡمَ يَأۡتِيهِمۡ لَيۡسَ مَصۡرُوفًا عَنۡهُمۡ وَحَاقَ بِهِم مَّا كَانُواْ بِهِۦ يَسۡتَهۡزِءُونَ ﴿٨﴾ وَلَئِنۡ أَذَقۡنَا ٱلۡإِنسَٰنَ مِنَّا رَحۡمَةٗ ثُمَّ نَزَعۡنَٰهَا مِنۡهُ إِنَّهُۥ لَيَـُٔوسٞ كَفُورٞ ﴿٩﴾ وَلَئِنۡ أَذَقۡنَٰهُ نَعۡمَآءَ بَعۡدَ ضَرَّآءَ مَسَّتۡهُ لَيَقُولَنَّ ذَهَبَ ٱلسَّيِّـَٔاتُ عَنِّيٓۚ إِنَّهُۥ لَفَرِحٞ فَخُورٌ ﴿١٠﴾ إِلَّا ٱلَّذِينَ صَبَرُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ أُوْلَٰٓئِكَ لَهُم مَّغۡفِرَةٞ وَأَجۡرٞ كَبِيرٞ ﴿١١﴾ فَلَعَلَّكَ تَارِكُۢ بَعۡضَ مَا يُوحَىٰٓ إِلَيۡكَ وَضَآئِقُۢ بِهِۦ صَدۡرُكَ أَن يَقُولُواْ لَوۡلَآ أُنزِلَ عَلَيۡهِ كَنزٌ أَوۡ جَآءَ مَعَهُۥ مَلَكٌۚ إِنَّمَآ أَنتَ نَذِيرٞۚ وَٱللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيۡءٖ وَكِيلٌ ﴿١٢﴾

٢٢٢ — أم يقولون

مرۆ زۆر سپڵەو بێ بارە:

﴿[٩] ولئن أذقنا الإنسان منا رحمة﴾ بێ سۆ ئەگەر لەفەزڵ و میهرەبانیی خۆمانەوە خۆشیی و ئاسوودەییمان بەئادەمزاد چێشتبا، واتە: رزق و رۆزیی فراوانمان پێدابا ﴿ثم نزعناها منه﴾ پاشان –هەربۆ تاقیکردنەوە– لێمان سەندبایەتەوە ﴿إنه ليؤس كفور﴾ بێگومان زۆر بێ ئومێدو سپڵەو ناسوپاس دەبێ ﴿[١٠] ولئن أذقناه نعماء بعد ضراء مسته﴾ خۆ ئەگەر دوای ئەو تەنگانەیەش خۆشیی و لەشیساغ و رزق و رۆزیمان پێچێشتبا ﴿ليقولن ذهب السيئات عني﴾ بە فیزێکەوە ئەڵێ: تازە ئیتر هەرچی مایەی بەدی و ناخۆشیی بوو لێمانەوە دوورکەوتەوەو، کاتی بەسەرچوو و، جارێکی تر هەژاریی و ناخۆشیی دووچارم نابێتەوە! ﴿إنه لفرح فخور﴾ دەبینی کە هەمیشە لەخۆشیی و خۆ قەفکردن و بایی بوون و چەواشە گەریدایەو، رێی راست ناگرێت، مرۆڤی لارولاسارو بێ دین هەردەم ئاوایە ﴿[١١] إلا الذين صبروا وعملوا الصالحات﴾ جگە ئەوانەی وا ئارامیان هەیەو، لەکاتی نارەحەتیدا خۆیان دەگرن و، ئاکارە چاکەکانیش ئەنجام دەدەن، لەکاتی فراوانی رزق و رۆزی و خۆشحاڵیدا ﴿أولئك لهم مغفرة وأجر كبير﴾ بەشی ئەوانە لێبوردن و پاداش و مزەی زۆر فراوان و گەورەیە لای خوا.

موشریکان پێغەمبەر تەنگەتاو دەکەن:

﴿[١٢] فلعلك تارك بعض ما يوحى إليك﴾ ئەی پێغەمبەر! ﷺ لەبەر سووربوونیان لەسەر کوفرو بێ باوەڕیی، خەریکە لەهەندێ لەو قورئانەی بە وەحیی و بەسروش بۆتدێ خۆت هەڵاوێری ﴿وضائق به صدرك﴾ و لەوانەشە سینگ و دڵت تەنگ ببێ ﴿أن يقولوا لولا انزل عليه كنز﴾ کە دەڵێن: ئەوە بۆ گەنجینەیی و سامانێکی بۆ دانەبەزێنرا لەزێروو لە زیوو.. هتد.. بائاوا هەژارو بێ نەوا نەبووبا!﴿أو جاء معه ملك﴾ یان ئەی بۆ فریشتەیەکی لەگەڵ نەهات؟ شایەتی بۆ بدات ﴿إنما انت نذير﴾ جا تۆ لەبەر قسەی ئەوانە خەفەت مەخۆ –ئەی پێغەمبەر! ﷺ –چونکە تۆ تەنها هەر ترسێنەرو گەیەنەریت، جا ئیتر لە باتی دڵگرانیی و نارەحەتی، دڵخۆش و سینگ گوشاد بەو، لەو قسانەیان نیگەران مەبە بەڵکو وەکو ئەوهەموو پێغەمبەرانەبە بەرلەخۆت بوون، چونکە هەموو تانەو تەشەرێکیان لێدان و بەئارامیشبوون ﴿والله على كل شئ وكيل﴾ وە خوا خۆیشی بەسەر هەموو شتێکا ئاگادارو بریکارو چاودێرە ﴿[١٣] أم يقولون إفتراه﴾ یان دەڵێن: موحەممەد ﷺ خۆی ئەم قورئانەی هەڵبەستووەو داویەتە پاڵی خوا ؟! ﴿قل فأتوا بعشر سور مثله مفتريات﴾ پێیان بڵێ: جا ئەگەر ئێوە ئەو قورئانە بەدرۆو هەڵبەسراو دەزانن، دەسا فەرموون ئێوەش دە سوورەتی هەڵبەستە –وەك خۆتان دەڵێن– وەکو ئەو بهێنن کە لەهەموو روویەکەوە وەکو ئەو وابن. بەڵێ.. پاش بەرامبەر وەستانیان و "تەحەددا" کردنیان بە هێنانی دە سوورەت وەکو ئەو، ئەوساش دەسەوسان وەستانیان و، پەککەوتنیان" فەرمووی: دە ئەگەر ئەوەشتان پێناکرێ" دە فەرموون تەنها یەك سوورەت بهێنن. ﴿وادعوا من استطعتم من دون الله﴾ هەرکەسیش دەتوانن –بێ لەخوا– بانگی بکەن بۆ هاوکارییتان ﴿إن كنتم صادقين﴾ ئەگەر راست ئەکەن دەڵێن ئەم قورئانە درۆو هەڵبەستراوە ﴿[١٤] فإن لم يستجيبوا لكم﴾ جا ئەگەر خوا نەناسان وەڵامتانیان نەدایەوەو نەیانتوانی ئەو کارە بکەن– کەهەرگیز ناشتوانن– ﴿فاعلموا أنما انزل بعلم الله﴾ ئەوە ئیتر چاك بزانن و یەقینتان هەبێ کە بەڕاستیی ئەو قورئانە هەر بە ئاگاداری و زانینی خوا ناردراوەتە خوارەوە، دەست هەڵبەسراوی هیچ کەسێك نیە ﴿وأن لا إله إلا هو﴾ و دڵنیاشبن کە لە:خوای پەروەردگار بەدەر، هیچ شتێك نییە شیاوی پەرستن بێت بە هەق ﴿فهل انتم مسلمون﴾ دە ئایا ئیتر ئێوە تەسلیم و ملکەچ دەبن و خۆ بەدەستەوە دەدەن؟

ئەوی دنیا ویست بێ ، قیامەتی نابێ :

﴿ ١٥ **من كان يريد الحياة الدنيا وزينتها**﴾ هەركەسێك تەنها ژیانی ئەم دونیایەو جوانیی و زەرق و بەرقی ئەوی بوێ و، پاشەڕۆژ پشتگوێ بخا ﴿**نوف إليهم أعمالهم فيها**﴾ ئەوا ئێمەش هەر لەم دونیایەدا بەتێروتەسەلی پاداشی گشت هەوڵ و كردەوە چاكەكانیان -وەك سەردانی خزمان و..هتد- دەدەینەوە، بەتەندروستیی و ئاسوودەیی و ڕۆزیی و ناوو شۆرەتی دنیا ﴿**وهم فيها لا يبخسون**﴾ هیچیشیان لێ كەمناكرێتەوە ﴿ ١٦ **أولئك الذين ليس لهم في الآخرة إلا النار**﴾ ئەوانە لەدوا ڕۆژدا -جگە لەئاگر- هیچ بەش و بەهرەیەكیان نییە ﴿**وحبط ما صنعوا فيها**﴾ و هەر هەوڵ و چاكەیەكیشیان لەدونیادا كردبێ ، گشتی بەفیڕۆو بێهوودە دەچێت ﴿**و باطل ما كانوا يعملون**﴾ و باتڵ و ناحەق و ناڕەوایە ئەوەی كردیان . لەجێگایەكی تردا خوا ئەفەرموێ: (من كان يريد العاجلة عجلنا له فيها ما نشاء لمن نريد ثم جعلنا له جهنم يصليها مذموما مدحورا.. ومن أراد الأخرة وسعى لها سعيها وهو مؤمن فأؤلئك كان سعيهم مشكورا .. وللآخرة أكبر درجات وأكبر تفضيلا) ١٧/١٨-٢١.

مرۆڤی بەرچاو ڕوون باوەڕی بەقورئان هەیە :

﴿ ١٧ **افمن كان على بينة من ربه**﴾ ئاخۆ كەسێك لەلایەن پەروەردگاریەوە بەڵگەیەكی ئاشكراو ڕوونی هەبێ ﴿**ويتلوه شاهد منه**﴾ و هەر لەلایەن ئەویشەوە شایەدێك، واتە: جبریل هەبێ و قورئانی بۆ بخوێنێتەوە ؟! ﴿**ومن قبله كتاب موسى إماما ورحمة**﴾ وبەر لە قورئانیش نامەو تەوراتەكەی موسا ﷺ -كە بۆ گەلی بەنی ئیسرائیل- پێشەواو ڕەحمەت بوو، شایەدی لەسەر ڕاستیی بدات, ئاخۆ ئەم جۆرە كەسە واتە: پێغەمبەرو هەرئیمانداریێك وەكو ئەو خەڵكە بێ بەڵگەو دونیا ویست و بێ باوەڕە وایە ؟ ﴿**اولئك يؤمنون به**﴾ ئەوانە گەلێكی ڕاستیخوازن و، باوەڕ بەم قورئانە دەكەن ﴿**ومن يكفر به من الأحزاب**﴾ و هەر كەسیش لە كۆمەڵەكانی تری دنیا، حاشای لێ بكاو باوەڕی پێنەهێنێ ﴿**فالنار موعده**﴾ بێگومانە كە ئاگری دۆزەخ جێیەتی ﴿**فلا تك في مرية منه**﴾ جا كەوابوو تۆ هیچ جۆرە گومانێكت لەراستیی و دروستیی ئەم قورئانە نەبێ ﴿**إنه الحق من ربك**﴾ چونكە هەر ئەوە هەق و ڕاست و دروست و، لەلایەن پەروەردگارتەوە بۆت هاتووە ﴿**ولكن أكثر الناس لا يؤمنون**﴾ بەڵام زۆربەی ئەو خەڵكە بەكوێرانەو ، بێ ئەوەی هیچ جۆرە بەڵگەو زانستێكیان لابێ، باوەڕناهێنن بەم ڕاستییە !.(ئەنەس) ئەم فەموودەیەی هێناوەو دەڵێت فەرمووی: (والذي نفس محمد بيده لايسمع بي أحد من هذه الأمة، يهودي ولانصراني ثم يموت ولم يؤمن بالذي أرسلت به إلا كان من أصحاب النار/موسليم-كتاب الإيمان (١٥٣) بابي(٧.) واتە: سوێندم بەخوا، هەر كەسێ ناوی من ببیسێ - لەم ئوممەتەو لە موسایی و لە عیسایی- و باوەڕیشم پێنەكا، دڵنیابن جێگای دۆزەخە.

الجزء الثاني عشر — سورة هود

أَمْ يَقُولُونَ ٱفْتَرَىٰهُ ۖ قُلْ فَأْتُوا۟ بِعَشْرِ سُوَرٍ مِّثْلِهِۦ مُفْتَرَيَٰتٍ وَٱدْعُوا۟ مَنِ ٱسْتَطَعْتُم مِّن دُونِ ٱللَّهِ إِن كُنتُمْ صَٰدِقِينَ ﴿١٣﴾ فَإِلَّمْ يَسْتَجِيبُوا۟ لَكُمْ فَٱعْلَمُوٓا۟ أَنَّمَآ أُنزِلَ بِعِلْمِ ٱللَّهِ وَأَن لَّآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ۖ فَهَلْ أَنتُم مُّسْلِمُونَ ﴿١٤﴾ مَن كَانَ يُرِيدُ ٱلْحَيَوٰةَ ٱلدُّنْيَا وَزِينَتَهَا نُوَفِّ إِلَيْهِمْ أَعْمَٰلَهُمْ فِيهَا وَهُمْ فِيهَا لَا يُبْخَسُونَ ﴿١٥﴾ أُو۟لَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ لَيْسَ لَهُمْ فِى ٱلْءَاخِرَةِ إِلَّا ٱلنَّارُ ۖ وَحَبِطَ مَا صَنَعُوا۟ فِيهَا وَبَٰطِلٌ مَّا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿١٦﴾ أَفَمَن كَانَ عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِّن رَّبِّهِۦ وَيَتْلُوهُ شَاهِدٌ مِّنْهُ وَمِن قَبْلِهِۦ كِتَٰبُ مُوسَىٰٓ إِمَامًا وَرَحْمَةً ۚ أُو۟لَٰٓئِكَ يُؤْمِنُونَ بِهِۦ ۚ وَمَن يَكْفُرْ بِهِۦ مِنَ ٱلْأَحْزَابِ فَٱلنَّارُ مَوْعِدُهُۥ ۚ فَلَا تَكُ فِى مِرْيَةٍ مِّنْهُ ۚ إِنَّهُ ٱلْحَقُّ مِن رَّبِّكَ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ ٱلنَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٧﴾ وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ ٱفْتَرَىٰ عَلَى ٱللَّهِ كَذِبًا ۚ أُو۟لَٰٓئِكَ يُعْرَضُونَ عَلَىٰ رَبِّهِمْ وَيَقُولُ ٱلْأَشْهَٰدُ هَٰٓؤُلَآءِ ٱلَّذِينَ كَذَبُوا۟ عَلَىٰ رَبِّهِمْ ۚ أَلَا لَعْنَةُ ٱللَّهِ عَلَى ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿١٨﴾ ٱلَّذِينَ يَصُدُّونَ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ وَيَبْغُونَهَا عِوَجًا وَهُم بِٱلْءَاخِرَةِ هُمْ كَٰفِرُونَ ﴿١٩﴾

٢٢٣

درۆ بەناوی خواوە دەکەن و ، ڕێگاکەیشی لەمەردم دەبەستن:

﴿[١٨] ومن أظلم ممن افترى على الله كذبا﴾ دەبێ کێ لەوکەسە ستەمکار تربێت کە: لەسەر خوا درۆ هەڵبەسێ و هاوبەشی بۆ بڕیار بدات ؟ ﴿أولئك يعرضون على ربهم﴾ گشت ئەوانە لە ڕۆژی دواییدا لە خزمەتی پەروەردگاریاندا ڕادەنوێنرێن بۆ پرسیارو وەڵام ﴿ويقول الأشهاد﴾ و شایەتگەلێکی زۆر (لە ئیمانداران و فریشتەو پەیامبەران) لە ڕۆژی قیامەتدا دێن و شایەتیان لەسەر دەدەن وئەڵێن: ﴿هؤلاء الذين كذبوا على ربهم﴾ ئەمانە بوون – لە دونیادا– لەسەر پەروەردگاریان درۆیان کردو، هاوڕێ و هاوەڵیان بۆدانا ﴿ألا لعنة الله على الظالمين﴾ دەبا نەحلەتو نەفرینی خوا لەخەڵکانی ناهەقکارو ستەمکار بێت ﴿[١٩] الذين يصدون عن سبيل الله﴾ ئەوانەی کەرێگای خوا لەخەڵکی دەبەستن و ﴿ويبغونها عوجا﴾ هەمیشە لەهەوڵیشدان کە ڕێگەو بەرنامەی خەڵکی لارو نەشیاو بێت ﴿وهم بالآخرة هم كافرون﴾ و باوەڕیشیان بەدواڕۆژ نییە، ئەوانە کافرو بێ باوەڕن، بۆیە کاری وا دەکەن ﴿[٢٠] أولئك لم يكونوا معجزين في الأرض﴾ خۆ ئەوانە کۆمەڵێکی وەهان هەرگیز ناتوانن لەم زەوییەدا لەدەستی دەرچن ﴿وما كان لهم من دون الله من أولياء﴾ و بێجگە لەخوایش هیچ دۆست و یارمەتییدەرێکیان دەس ناکەوێ لە سزا ڕزگاریان بکا ﴿يضاعف لهم العذاب﴾ سەرەڕای ئەوەش، بەپێی شێوازی کوفرەکەیان سزایان چەند بەرامبەر بۆ دەکرێ ﴿ماكانوا يستطيعون السمع وما كانوا يبصرون﴾ چونکە لەدونیادا ئەوەندە کینەو ڕقیان لەحەق بوو، نەیان ئەتوانی وشەی حەق ببیسن و، نەشیان ئەتوانی ببینن و ڕێ دەرکەن ، تائەمڕۆ خۆ دەرباز بکەن ﴿[٢١] أولئك الذين خسروا أنفسهم﴾ دیارە بەر لەهەموو شتێك، ئەوانە خۆیانیان دۆڕاندو زیانمەندبوون ﴿وضل عنهم ماكانوا يفترون﴾ ئەو پەرسراوانەش کە بەدرۆو پڕوپاڵانتە و، ناهەق دەیانپەرستن، لێیان بزر بوون و بەفیڕۆ چوون، واتە: هیچ کەڵك و سوودێکیان نەبوو بۆیان ﴿[٢٢] لاجرم أنهم في الآخرة هم الأخسرون﴾ جا هیچ گومانێکیش نییە کە لەدوا ڕۆژدا لە هەموو کەس دۆڕاوترو زیانمەندترن، چونکە بێ لە تاوانی خۆشیان، تاوانی خەڵکیشیان بەکۆڵەوەیەو، قیامەتیشیان بەدنیا فرۆشتووە. خوای گەورە لەدوا ڕۆژدا دنکە دنکە گوناحان بەمرۆڤە ئیماندارەکان دەناسێنێ و پێی لێدەنێن و، دەشزانن تیا دەچن، ئەوسا لەگەڵ ئەوەشدا خوا تاوانەکانیان دادەپۆشێ، بەڵام مرۆی کافرو دووڕوو: هەموو شایەتەکان نەحلەتیان لێدەکەن (فيقول الأشهاد هؤلاء الذين كذبوا على ربهم ألا لعنة الله على الظالمين) موسلیم.

الجزء الثاني عشر — سورة هود

أُوْلَٰٓئِكَ لَمۡ يَكُونُواْ مُعۡجِزِينَ فِي ٱلۡأَرۡضِ وَمَا كَانَ لَهُم مِّن دُونِ ٱللَّهِ مِنۡ أَوۡلِيَآءَۘ يُضَٰعَفُ لَهُمُ ٱلۡعَذَابُۚ مَا كَانُواْ يَسۡتَطِيعُونَ ٱلسَّمۡعَ وَمَا كَانُواْ يُبۡصِرُونَ ﴿٢٠﴾ أُوْلَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ خَسِرُوٓاْ أَنفُسَهُمۡ وَضَلَّ عَنۡهُم مَّا كَانُواْ يَفۡتَرُونَ ﴿٢١﴾ لَا جَرَمَ أَنَّهُمۡ فِي ٱلۡأٓخِرَةِ هُمُ ٱلۡأَخۡسَرُونَ ﴿٢٢﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ وَأَخۡبَتُوٓاْ إِلَىٰ رَبِّهِمۡ أُوْلَٰٓئِكَ أَصۡحَٰبُ ٱلۡجَنَّةِۖ هُمۡ فِيهَا خَٰلِدُونَ ﴿٢٣﴾ ۞ مَثَلُ ٱلۡفَرِيقَيۡنِ كَٱلۡأَعۡمَىٰ وَٱلۡأَصَمِّ وَٱلۡبَصِيرِ وَٱلسَّمِيعِۚ هَلۡ يَسۡتَوِيَانِ مَثَلًاۚ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٢٤﴾ وَلَقَدۡ أَرۡسَلۡنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوۡمِهِۦٓ إِنِّي لَكُمۡ نَذِيرٞ مُّبِينٌ ﴿٢٥﴾ أَن لَّا تَعۡبُدُوٓاْ إِلَّا ٱللَّهَۖ إِنِّيٓ أَخَافُ عَلَيۡكُمۡ عَذَابَ يَوۡمٍ أَلِيمٖ ﴿٢٦﴾ فَقَالَ ٱلۡمَلَأُ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ مِن قَوۡمِهِۦ مَا نَرَىٰكَ إِلَّا بَشَرٗا مِّثۡلَنَا وَمَا نَرَىٰكَ ٱتَّبَعَكَ إِلَّا ٱلَّذِينَ هُمۡ أَرَاذِلُنَا بَادِيَ ٱلرَّأۡيِ وَمَا نَرَىٰ لَكُمۡ عَلَيۡنَا مِن فَضۡلِۭ بَلۡ نَظُنُّكُمۡ كَٰذِبِينَ ﴿٢٧﴾ قَالَ يَٰقَوۡمِ أَرَءَيۡتُمۡ إِن كُنتُ عَلَىٰ بَيِّنَةٖ مِّن رَّبِّي وَءَاتَىٰنِي رَحۡمَةٗ مِّنۡ عِندِهِۦ فَعُمِّيَتۡ عَلَيۡكُمۡ أَنُلۡزِمُكُمُوهَا وَأَنتُمۡ لَهَا كَٰرِهُونَ ﴿٢٨﴾

وَيَٰقَوۡمِ لَآ — ٢٢٤

پاداشی ئیمانداران لای خوا:

﴿[٢٣] إن الذين آمنوا وعملوا الصالحات﴾ بێگومان ئەوانەش کە باوەڕیان هێناو، ئاکاری چاکیان ئەنجامدا ﴿وأخبتوا إلى ربهم﴾ و لەراست پەروەردگاریان دڵیان داساکاو خۆیان بەکزو کەمدانا ﴿أولئك أصحاب الجنة﴾ ئەوانە دەبنە خاوەنی بەهەشت و تێیدا نیشتەجێ دەبەن ﴿هم فيها خالدون﴾ بەهەتا هەتاییش لەوێ دەبن ﴿[٢٤] مثل الفريقين كالأعمى والأصم والبصير والسميع﴾ مەسەل و نموونەی ئەودوو دەستەیە- مرۆڤی باوەڕدارو بێ باوەڕ- هەروەکو مەسەلی کوێرو کەڕوو چاوساغ و بیسەرە, واتە: بێ باوەڕان هەموو نابیناو کەڕن، باوەڕدارانیش چاوساغ و ژنەوان ﴿هل يستويان مثلا﴾ دە ئاخۆ ئەو دوو دەستەیە وەك یەك وابن؟ ﴿أفلا تذكرون﴾ دەسا بۆچی ئێوە بیری ناکەنەوەو پەند وەرناگرن و لێکینادەنەوە، هەتا قازانج بەخۆتان بگەیەنن؟

سەرگروشتەی نووح و نەتەوەکەی:

﴿[٢٥] ولقد ارسلنا نوحا إلى قومه﴾ بەڕاستیی (نووح)مان ناردە لای قەوم و هۆزەکەی خۆی , دوای ئەوە کەدونیایان پڕکردە ئاژاوەو خراپە کاریی ﴿إني لكم نذير مبين﴾ چووە لایان وپێی گوتن: بێگومان کەمن ترسێنەرێکی ئاشکرام بۆتان ﴿[٢٦] الا تعبدوا إلا الله﴾ هاتووم پێتان بڵێم کە: بێجگە لەخوا هیچ کەس و شتێکی تر مەپەرستن ﴿إني اخاف عليكم عذاب يوم اليم﴾ چونکە"ئەر بەگوێم نەکەن" دەترسم سزای رۆژێکی ئێش پێگەیەنەرتان تووش ببێ ﴿[٢٧] فقال الملأ الذين كفروا من قومه﴾ کەچی گەورە گەورەو ناودارانی هۆزو گەلەکەی نووح – ئەوانەیان خوا نەناس و بێ باوەڕبوون لەوەڵامی نووحدا- وتیان ﴿مانراك إلا بشرا مثلنا﴾ ئێمە تۆ وەکو مرۆڤیکی ئاسایی ناوخۆمان دەبینین، واتە: وانازانین شایستەی پەیامبەرێتی بیت، هەتاقسەکانت ببیسین، چونکە هیچ شتێکت لەئێمە زیاتر نییە ! ﴿وما نراك اتبعك إلا الذين هم أراذلنا بادي الرأي﴾ و دوا کەوتووەکانیشت هەر ڕووتەو پووتەو(سەفیە)و بێ بیروئاوەزن دەبینین ﴿وما نرى لكم علينا من فضل﴾ ناشبینین هیچ پلەو پایەیەکی زیادەتان بەسەر ئێمەدا هەبێت، تاشیاوی ئەوەبن ئێمە دواتان بکەوین ﴿بل نظنكم كاذبين﴾ بەڵکو گومان دەبەین درۆزنن ، چ خۆت و چ هاوەڵانت !. دەسەڵاتداران وسەرانی چەواشە، غەیرەز خۆیان بە ڕووتەو پووتە دادەنێن و پێیان دەڵێن: (هم أراذلنا بادي الرأي..) ! چونکە نافامن کەهەق و راستیی بۆ هەرکەسێ دەرکەوت و پەیڕەویی لێکرد، ئەو کەسە ڕاست و هەقدۆستە، نەك گێل و گەوج و نەزانەکانی لای ئەوان ﴿[٢٨] قال يا قوم أرأيتم إن كنت على بينة من ربي﴾ نووح وتی: ئەی قەوم و هۆزم! ئەگەر بینیتان من بەڵگەو نیشانەیەکی ئاشکراو بەهێزم لەلایەن پەروەردگارمەوە هەیە ﴿وآتاني منه رحمة من عنده﴾ و هەر لەلای خۆشیەوە ڕەحمەت و بەزەیەکی پێدابم، واتە: پلەی پێغەمبەرێتی پێبەخشیبم ﴿فعميت عليكم﴾ و شاردرابێتەوە لە ئێوەو لێیتێنەگەن ، چونکە ئێوە شیاوی ئەو نیعمەتە نین ﴿انلزمكموها﴾ دەکرێ ئێمە بەزۆر بیدەین بەسەرتاناو، بڕواتان پێبێنین ﴿وانتم لها كارهون﴾ و ئێوەیش حەزی لێنەکەن و نەتانەوێ، بێگومان هەرگیز ئێمە بەزۆر باوەڕ بەکەس ناهێنین ﴿[٢٩] ويا قوم لا أسألكم عليه مالا﴾ ئەی قەوم و هۆزی من ! بزانن کەمن لەبەرامبەر گەیاندنی ئەم ئامۆژگاریی و بەرنامەیەم، هیچ مزەو پاداشێکم لەئێوە ناوێ ، هەتا لاتان قورس بێ و بۆتان نەدرێت ﴿إن أجري إلا على الله﴾ چونکە پاداش و مزەی من هەر لەسەر خوایەو هەر لەومدەوێ ﴿وما أنا بطارد الذين آمنوا﴾ هەرگیزیش ئەوانە باوەڕیان هێناوە لەبەر قسەی ئێوە تاریان نانێم و دووریان ناخەمەوە، دیارە ئەوان داوایانکردبوو کە: بڕوادارەکان لەکۆڕو دانیشتنەکانیدا وەدەرنێ، ئەوسا دێنە لای، هەروەکو قورەیش هەمان داخوازییان لە پێغەمبەر هەبوو! ﴿إنهم ملاقوا ربهم﴾ چونکە بێگومان ئەوان لەقیامەتدا

لەگەڵ پەروەردگاری خۆیان دیدەن دەکەن و شکایەتی من دەکەن لەلای ئەو ﴿**ولكنی أراكم قوما تجهلون**﴾ بەڵام- راستییەکەی- من ئێوە بەهۆزو گەلێکی نەفام و نەزان دەبینم، ئەگینە چۆن داوای دەرکردنی ئەوئیماندارە هەژارانەتان دەکرد و، بەگێلە پیاوو نەزانتان دەزانین! ﴿[٣٠] **ویا قوم من ینصرنی من الله إن طردتهم**﴾ ئەی قەوم و هۆزی من! چ کەسێ دەتوانێ یارمەتیم بداو لەسزای خوا رزگارم بکا ئەگەر ئەو ئیماندارانەم دوور خستەوەو دەرم کردن؟ ﴿**أفلا تذكرون**﴾ ئاخۆ هیچ بیر ناکەنەوە" کەچەندە تاوانە دەرکردنیان" ﴿[٣١] **ولا أقول لكم عندی خزائن الله**﴾ من هەر لەبەر ئەوە پێغەمبەرم ناڵێم گەنجینەو خەزێنەی خوا لای منەو، گەنجینەداری خوام ، تا ئەوەی شوێنم دەکەوێ دەوڵەمەندی بکەم ﴿**ولا أعلم الغیب**﴾ ناشڵێم من ئاگام لە نادیارو شتی غەیبییە ﴿**ولا أقول إنی ملك**﴾ و ناشڵێم من فریشتەیەکم، نێردراوم بۆلاتان تا بەدرۆزنم بزانن ﴿**ولا أقول للذین تزدری أعینكم**﴾ وناشڵێم بەو ئیماندارانەی کە لەبەرچاوی ئێوە سووك و بێ نرخن ﴿**لن یؤتیهم الله خیرا**﴾ کە خوا هەرگیز خێرو چاکەیان لەگەڵ ناکاو لەسەر رێی راست نین، وەك ئێوە پێتان وایە ﴿**الله أعلم بما فی أنفسهم**﴾ خوا خۆی چاکدەزانێ چی لەدڵ و دەروونیاندایەو، پاداش و تۆڵەشیان هەر بەپێی ئەوەی دڵیان دەداتەوە ﴿**إنی إذا لمن الظالمین**﴾ ئەگەر من ئەوە بکەم کەئێوە دەیڵێن، بەراستیی بێگومان دەچمە ریزی ستەمکارانەوە .

قەومەکەی نووح سزا دەخوازن:

﴿[٣٢] **قالوا یانوح**﴾ وتیان ئەی نووح ! ﴿**قد جادلتنا فأكثرت جدالنا**﴾ بەراستیی شەڕەقسەو دەمەقاڵیی زۆرت لەگەڵ کردین و زۆریش لەسەری رۆیشتی، دەسا لەگەڵ ئەوەشدا زۆر بەچاکی بزانە کە ئێمە هەرگیز دوای خۆت و بەرنامەت ناکەوین ﴿**فأتنا بما تعدنا إن كنت من الصادقین**﴾ دەسا ئەر تۆ دەتوانیی و لە راستگۆیانیت ، ئەو سزایەمان بۆ بهێنە بەڵێمان پێدەدەیت ﴿[٣٣] **قال إنما یأتیكم به الله إن شاء**﴾ نوح وتی: بەراستیی هێنانی ئەو سزایە هەر بەدەستی خوایەو، هەرئەویش دەتوانێت بیهێنێ بۆتان ئەر ویستی ﴿**وما أنتم بمعجزین**﴾ کەهێنایشی ئیتر ئێوە ناتوانن بەرهەڵستی بکەن و، دەستەوسان بیوەستێنن ﴿[٣٤] **ولا ینفعكم نصحی إن أردت أن أنصح لكم إن كان الله یرید أن یغویكم**﴾ خۆئەگەر خوا بییەوێ گومڕاشتان بکاو رێتان لێتێك بدا، ئیتر من هەرچەند ئامۆژگارییتان بکەم بۆ سوودو کەڵکی ئێوە ، سوودو کەڵکی نابێ بۆتان، چونکە خوا خۆی دەیەوێ گومڕابن ، دیارە کەئیتر هەرگیز ناتوانن لە ئیرادەی ئەو دەرچن ﴿**هو ربكم**﴾ هەر ئەویشە پەروەردگارتان ﴿**وإلیه ترجعون**﴾ و هەر بۆلای خۆیشی دەچنەوەو، حیساب و لێکۆڵینەوەتان لەگەڵدەکات ﴿[٣٥] **أم یقولون افتراه**﴾ یان دەڵێن: موحەممەد ﷺ خۆی ئەم چیرۆکەی هەڵبەستووەو دەیداتە پاڵ خوا! ئەوساش باوەڕ بەداستانی گەلەکەی (نووح) ناکەن ﴿**قل إن افتریته**﴾ ئەی موحەممەد! بڵێ: ئەگەر وابێ کەئێوە ئەیڵێن و من خۆم

سُورَةُ هُودٍ — الجُزْءُ الثَّانِي عَشَرَ

وَيَٰقَوْمِ لَآ أَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مَالًا ۖ إِنْ أَجْرِىَ إِلَّا عَلَى ٱللَّهِ ۚ وَمَآ أَنَا۠ بِطَارِدِ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ ۚ إِنَّهُم مُّلَٰقُوا۟ رَبِّهِمْ وَلَٰكِنِّىٓ أَرَىٰكُمْ قَوْمًا تَجْهَلُونَ ﴿٢٩﴾ وَيَٰقَوْمِ مَن يَنصُرُنِى مِنَ ٱللَّهِ إِن طَرَدتُّهُمْ ۚ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٣٠﴾ وَلَآ أَقُولُ لَكُمْ عِندِى خَزَآئِنُ ٱللَّهِ وَلَآ أَعْلَمُ ٱلْغَيْبَ وَلَآ أَقُولُ إِنِّى مَلَكٌ وَلَآ أَقُولُ لِلَّذِينَ تَزْدَرِىٓ أَعْيُنُكُمْ لَن يُؤْتِيَهُمُ ٱللَّهُ خَيْرًا ۖ ٱللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا فِىٓ أَنفُسِهِمْ ۖ إِنِّىٓ إِذًا لَّمِنَ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٣١﴾ قَالُوا۟ يَٰنُوحُ قَدْ جَٰدَلْتَنَا فَأَكْثَرْتَ جِدَٰلَنَا فَأْتِنَا بِمَا تَعِدُنَآ إِن كُنتَ مِنَ ٱلصَّٰدِقِينَ ﴿٣٢﴾ قَالَ إِنَّمَا يَأْتِيكُم بِهِ ٱللَّهُ إِن شَآءَ وَمَآ أَنتُم بِمُعْجِزِينَ ﴿٣٣﴾ وَلَا يَنفَعُكُمْ نُصْحِىٓ إِنْ أَرَدتُّ أَنْ أَنصَحَ لَكُمْ إِن كَانَ ٱللَّهُ يُرِيدُ أَن يُغْوِيَكُمْ ۚ هُوَ رَبُّكُمْ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٣٤﴾ أَمْ يَقُولُونَ ٱفْتَرَىٰهُ ۖ قُلْ إِنِ ٱفْتَرَيْتُهُۥ فَعَلَىَّ إِجْرَامِى وَأَنَا۠ بَرِىٓءٌ مِّمَّا تُجْرِمُونَ ﴿٣٥﴾ وَأُوحِىَ إِلَىٰ نُوحٍ أَنَّهُۥ لَن يُؤْمِنَ مِن قَوْمِكَ إِلَّا مَن قَدْ ءَامَنَ فَلَا تَبْتَئِسْ بِمَا كَانُوا۟ يَفْعَلُونَ ﴿٣٦﴾ وَٱصْنَعِ ٱلْفُلْكَ بِأَعْيُنِنَا وَوَحْيِنَا وَلَا تُخَٰطِبْنِى فِى ٱلَّذِينَ ظَلَمُوٓا۟ ۚ إِنَّهُم مُّغْرَقُونَ ﴿٣٧﴾

٢٢٥

هەڵم بەستبێ ﴿فعلی إجرامی﴾ دیارە گوناح و تاوانەکەی هەردەکەوێتە سەرخۆم ، ئێوە بەرپرس نین ، وە ئەگەر راستگۆبم، ئەوە ئێوە تاوانبارن ﴿وأنا برئ مما تجرمون﴾ و منیش لەهەر تاوانێ ئێوە دەیکەن بەریێ و بێزارم، واتە: کەس تۆڵەی کەس نادرێ بەسەریا. پاش ئەوە کەنووح بۆی دەرکەوت ئەوانە ئیمان ناهێنن ، تووڕەبوو لێیان ودوعای لێکردن وفەرمووی:(رب لاتذر علی الأرض من الکافرین دیارا) نووح/٢٦) خوایش فەرمووی: ئەم ئایەتی (٣٥)ـە رستەیەکی تێهەڵکێشە لەنێوان داستانەکەی نووحدا ﵇ تاپێغەمبەر ﷺ یەکسەرە ئازارو بێزارەکەی قوڕەیش وە بیر بێنێ و، بزانێ لەبەرئەوە کە پێغەمبەرانی بەرلەخۆیشی هەر لەو سزایەدا بوون، دەبێ ئەمیش بەئارامتر بێ لەوان ﴿[٣٦] وأوحی إلی نوح﴾ بە نووح وەحیی و سروشکرا پاش ئەوە گوتی: (..إنی مغلوب فانتصر) ١٠/٥٤ ﴿أنه لن یؤمن من قومك إلا من قد آمن﴾ دەبێ چاکبزانیت کە جگە لەوانە لەمەو بەر بڕوایان هێناوە، ئیتر کەسێکی دی لە هۆزەکەت باوەڕ ناهینێ ﴿فلا تبتئس بما کانوا یفعلون﴾کەوابوو لەو کارانە دەیکەن خەفەتبار مەبە، چونکە دەرەنجام تۆ رزگارئەبی و، ئەوان تیا دەچن .

نووح لەچارەنووسی قەومەکەی حاڵی بوو:

﴿[٣٧] واصنع الفلك بأعیننا ووحینا﴾ دەبێ لەبەرچاو خۆمانەوەو بەپێی سروش و فەرمانی خۆمان کەشتیەك دروست بکەیت و خەڵکە موسڵمانەکەی سوار بکەیت ﴿ولا تخاطبنی فی الذین ظلموا﴾ و ئیتر لەمەڕ ئەوانەوە ستەمیانکردووە لێم مەپاڕێوە" بۆ رزگاربوون و لەناو نەچوونیان "﴿إنهم مغرقون﴾ چونکە بەراستیی بڕیار دراوە کە دەبێ ئەوانە نقوم بن وبخنکێن ، واتە: کار لەکار ترازاوەو قسەی پێناوێ ﴿[٣٨] ویصنع الفلك﴾ نووحیش دەستیدایە دروستکردنی کەشتییەکە" بە پێی نەخشەو فەرمانەکەی خوا، ئیتر چۆن و لەچیی و ئەندازەکەی چەندبوو؟ بۆ وەڵامی ئەمە ریوایەت زۆرە، بەڵام گەلێ لەو وەڵامانە بناغەو بنەمایەکیان نییە، ئەوە نەبێت کەخوای کار جوان لەسوورەتی (قەمەر)دا باسیان دەکا ﴿وکلما مر علیه ملأ من قومه﴾ هەرکە کۆمەڵێ لە سەردارانی هۆزەکەی بەلایدا دەرۆشتن ﴿سخروا منه﴾ گاڵتەیان پێدەکردو دەیانگوت:"های! های! دوێنێ پەیامبەر بوویت و، ئەمرۆ بوویتە دارتاش!" ﴿قال إن تسخروا منا﴾ نووح وتی: ئەگەر ئێوە ئەمرۆ گاڵتە بەئێمە بکەن ﴿فإنا نسخر منکم کما تسخرون﴾ ئەوا ئێمەیش لەکاتی نقومبونەکەدا " کەسەرەنجامی ئێوەیە" گاڵتە بەئێوەدەکەین، هەروەکو ئێوە ئەمڕۆ گاڵتەو لاقرتی بەئێمە دەکەن ﴿[٣٩] فسوف تعلمون﴾ لەمەو دواش چاکدەزانن "پاشەڕۆژ چۆن دەبێ و بۆکێ دەبێ" ﴿من یأتیه عذاب یخزیه﴾ و کێش سزایەکی بۆ دەبێ ئابڕووی بەرێ ﴿ویحل علیه عذاب مقیم﴾ و لە قیامەتیشدا سزایەکی هەتا هەتایی ولەبن نەهاتووی خوا دەکەوێتە سەری ولەکۆڵی نابێتەوە ﴿[٤٠] حتی إذا جاء أمرنا وفار التنور﴾ ئەو حاڵەتەیان هەر بەردەوام بوو هەتا

سُورَةُ هُودٍ — الجُزءُ الثَّانِي عَشَرَ

وَيَصۡنَعُ ٱلۡفُلۡكَ وَكُلَّمَا مَرَّ عَلَيۡهِ مَلَأٞ مِّن قَوۡمِهِۦ سَخِرُواْ مِنۡهُۚ قَالَ إِن تَسۡخَرُواْ مِنَّا فَإِنَّا نَسۡخَرُ مِنكُمۡ كَمَا تَسۡخَرُونَ ﴿٣٨﴾ فَسَوۡفَ تَعۡلَمُونَ مَن يَأۡتِيهِ عَذَابٞ يُخۡزِيهِ وَيَحِلُّ عَلَيۡهِ عَذَابٞ مُّقِيمٌ ﴿٣٩﴾ حَتَّىٰٓ إِذَا جَآءَ أَمۡرُنَا وَفَارَ ٱلتَّنُّورُ قُلۡنَا ٱحۡمِلۡ فِيهَا مِن كُلّٖ زَوۡجَيۡنِ ٱثۡنَيۡنِ وَأَهۡلَكَ إِلَّا مَن سَبَقَ عَلَيۡهِ ٱلۡقَوۡلُ وَمَنۡ ءَامَنَۚ وَمَآ ءَامَنَ مَعَهُۥٓ إِلَّا قَلِيلٞ ﴿٤٠﴾ ۞ وَقَالَ ٱرۡكَبُواْ فِيهَا بِسۡمِ ٱللَّهِ مَجۡر۪ىٰهَا وَمُرۡسَىٰهَآۚ إِنَّ رَبِّي لَغَفُورٞ رَّحِيمٞ ﴿٤١﴾ وَهِيَ تَجۡرِي بِهِمۡ فِي مَوۡجٖ كَٱلۡجِبَالِ وَنَادَىٰ نُوحٌ ٱبۡنَهُۥ وَكَانَ فِي مَعۡزِلٖ يَٰبُنَيَّ ٱرۡكَب مَّعَنَا وَلَا تَكُن مَّعَ ٱلۡكَٰفِرِينَ ﴿٤٢﴾ قَالَ سَـَٔاوِيٓ إِلَىٰ جَبَلٖ يَعۡصِمُنِي مِنَ ٱلۡمَآءِۚ قَالَ لَا عَاصِمَ ٱلۡيَوۡمَ مِنۡ أَمۡرِ ٱللَّهِ إِلَّا مَن رَّحِمَۚ وَحَالَ بَيۡنَهُمَا ٱلۡمَوۡجُ فَكَانَ مِنَ ٱلۡمُغۡرَقِينَ ﴿٤٣﴾ وَقِيلَ يَٰٓأَرۡضُ ٱبۡلَعِي مَآءَكِ وَيَٰسَمَآءُ أَقۡلِعِي وَغِيضَ ٱلۡمَآءُ وَقُضِيَ ٱلۡأَمۡرُ وَٱسۡتَوَتۡ عَلَى ٱلۡجُودِيِّۖ وَقِيلَ بُعۡدٗا لِّلۡقَوۡمِ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٤٤﴾ وَنَادَىٰ نُوحٞ رَّبَّهُۥ فَقَالَ رَبِّ إِنَّ ٱبۡنِي مِنۡ أَهۡلِي وَإِنَّ وَعۡدَكَ ٱلۡحَقُّ وَأَنتَ أَحۡكَمُ ٱلۡحَٰكِمِينَ ﴿٤٥﴾

٢٢٦ — قَالَ يَٰنُوحُ

ئەوکاتە کە بڕیاری پیادەکرنی سزاکەمان گەیی، نیشانەیشی ئەوە بوو کە: ئاویش لەرووی زەویی لەهەموو لایەکەوە هەڵقوڵێ, تەنانەتی لە (تەنوورە) کانیشیانەوە کە جێگەی ئاگری ئەوانە، بەڵام (ئیبن عەبباس) ئەڵێت: (التنور: وجه الأرض، وقال الطبري: والعرب تسمى وجه الأرض تنور الأرض) واتە: بە رووی گشت زەوی دەڵێن: تەنوور، مەبەست ئەوەیە کەهەرکات دیتتان لەگشت لایەکەوە ئاو هەڵقوڵیی و کەوتە سەر زەویی, ئەوە ئیتر کاتی سزاکە هاتووە ﴿قلنا احمل فيها من كل زوجين اثنين﴾ ئەوسا بە(نووح)مان گوت: لەهەر نێرو مێیەکی گیانلەبەران ، دوان لەکەشتییەکەدا هەڵگرە ﴿وأهلك إلا من سبق عليه القول﴾ هەروا خانەوادەکەت سوار بکە, مەگەر کەسێك کەهەر لە زووەوە- بەهۆی لاساریی خۆیەوە- بڕیاری تیاچوونی بۆ درابیٚ، وەکو(کەنعان)ی کوڕت و، (واعیلە)ی خێزانت، ئەمانە بەهۆی بیٚ باوەڕی خۆیانەوە، دەبیٚ لەگەڵ ئەواندا تیابچن ﴿ومن آمن﴾ وەهەر کەسێکی دیکەش باوەڕی هینابیٚ هەڵیگرە ﴿وما آمن معه إلا قليل﴾ خۆ ژمارەیەکی کەمیش نەبێت لەگەڵیا بڕوایان نەهینا، (ئیبن عەباس) ئەڵێت: لەگەڵ ئەوەیشدا کە نووح (٩٥٠) ساڵ لە ناویاندا بوو، تەنها (٨٠) کەسێك باوەڕی هێنا پێی!.

ئیماندارەکان چوونە گەمیەکەوەو بەناوی خوا حەرەکەتی کرد:

﴿[٤١] وقال اركبوا فيها بسم الله مجريها ومرسيها﴾ ئەوسا (نووح) بەسەر نشینی گەمیەکەی وت: دەسا سواری ببن و لە چوونی و لەوەستانیدا هەر بەناوی خواوە ﴿إن ربي لغفور رحيم﴾ چونکە بەڕاستیی پەروەردگارم زۆر لیبوردەیە، زۆریش دلۆڤان و میهرەبانە بەرامبەر بەئێمەی باوەڕدارو لەم بەڵایە لامان دەدات ﴿[٤٢] وهي تجري بهم في موج كالجبال﴾ ئینجا کەشتییەکە بەناو شەپۆلی وادا دەیبردن وەك چیاکان بوو, واتە: لە بڵندیی و گەورەیی و شێوەیاندا ﴿ونادى نوح ابنه وكان في معزل﴾ و (نووح)یش بانگی لە کوڕەکەی کرد, کە لەشوێنێکی چەپەك بوو ﴿يا بني اركب معنا﴾ ئەی کوڕە چکۆڵەکەم ! وەرە لەگەڵمان سواربەو خۆت لەئێمە مەبوێرە ﴿ولا تكن من الكافرين﴾ و لەکافرو بیٚ باوەڕان مەبە بەئاییینی خوا.

زەریانەکە کۆتایی دێو کوڕەکەی نووح دەخنکیٚ:

﴿[٤٣] قال سآوي إلى جبل يعصمني من الماء﴾ کوڕەکەی نووح لەوەڵامی بابیا وتی: پەنا دەبەمە لای ئەو چیایە کە لەئاوو تۆفانەکە دەمپارێزیٚ وناخنکێم ﴿قال لاعاصم اليوم من أمرالله إلا من رحم﴾ نوح وتی: ئەمڕۆ هیچ پارێزەرێك بۆ هیچ کەسێك نیە لە بەرامبەر دەسەڵات و فەرمانی خواوە، مەگەر کەسێك کە خوای بەبەزەیی روحمی پیٚ بکات ﴿و حال بينهما الموج فكان من المغرقين﴾ ئا لەوقسەو باسەدا بوون کتوپڕ شەپۆلی دەریاکە کەوتە نێوانیان و, بۆخۆی چووە ڕیزی نوقوومکراوو خنکاوەکانەوە ﴿[٤٤] وقيل ياأرض ابلعي ماءك﴾ و دوای تیاچوونی گەلە لاسارەکەی نووح لەلایەن خواوە، وترا: ئەی زەویی! ئادەی ئاوەکەی سەرت هەڵ لووشەو بیکەوە ناو زکی خۆتەوە ﴿ويا سماء اقلعي﴾ تۆیش ئەی ئاسمان! دەست بەرداربە لەئاو ڕژاندن و, باران مەبارێنە ﴿وغيض الماء وقضى الأمر﴾ خێرا ئاوەکە کەم بوویەوەو دادەڵییە ناو ناخی زەویی و، بڕیارو و فەرمانەکەی خواش بەتیاچوونی گەلەکەی نووح جێبەجیٚ کرا ﴿واستوت على الجودي﴾ وکەشتییەکەش لەسەر کێوی جودیی وەستاو لەنگەری گرت.

چیای جوودیی: دەکەوێتە نزیك شاری موسڵ, لە کوردستانی عێراق و، باکوری تورکیاوە، ، ئێستاش بەم ناوانەیشەوە ناوبانگی هەیە: (ئارارات، هەراوراد، بەخشەندە، جودیی، گودیی، کوردیی، کردین) ﴿وقيل بعدا للقوم الظالمين﴾ پاشان گوترا: دەبا ئەو گەلە ستەمکارەیە لە بەزیی خواوە دووربیٚ .

نووح بۆ کورەکەی هاواری لێ بەرزەوە بوو:

﴿[٤٥] ونادى نوح ربه﴾ ئەوسا نووح سۆزی باوکایەتی جولاندیی و هاواری لەپەروەردگاری خۆیکرد ﴿فقال إن ابنی من أهلی﴾ وتی: ئەی پەروەردگارم! بەڕاستیی کوڕەکەم تاکێکی خێزانەکەمە, تۆیش بەڵێنت پێدام کەخێزانەکەم ڕزگار بکەیت ﴿وإن وعدك الحق﴾ و گومانیش نییە کەبەڵێنی تۆ ڕاست و هەقە" جا بەڵکو ئەویشم بۆ ڕزگار بکەیت " ﴿وانت أحكم الحاكمين﴾ تۆش لە هەموو فەرمانڕەواکان دادپەروەر تری، چونکە لەوان زاناتری ﴿[٤٦] قال یا نوح إنه لیس من أهلك﴾ خوا فەرمووی: ئەی نووح! ئەو کوڕە لەخێزانی تۆ نییە, واتە: لەو خێزانە نیە بەڵێنم دایتێ ڕزگاری بکەم ﴿إنه عمل غیر صالح﴾ چونکە مرۆڤێکی لاسارو وخراپکارە ﴿فلا تسألنی مالیس لك به علم﴾ دەسا تۆش داوای شتێکم لێ مەکە هیچ زانستێکت پێی نییەو هیچی لێ نازانیت ﴿إنی أعظك أن تکون من الجاهلین﴾ ئامۆژگارییت دەکەم کە: کارێ نەکەیت خۆت ببەیتە ڕیزی نەزان و گوناحکارانەوە.

الجزء الثاني عشر — سورة هود

قَالَ يَٰنُوحُ إِنَّهُۥ لَيْسَ مِنْ أَهْلِكَ إِنَّهُۥ عَمَلٌ غَيْرُ صَٰلِحٍ فَلَا تَسْـَٔلْنِ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِۦ عِلْمٌ إِنِّىٓ أَعِظُكَ أَن تَكُونَ مِنَ ٱلْجَٰهِلِينَ ﴿٤٦﴾ قَالَ رَبِّ إِنِّىٓ أَعُوذُ بِكَ أَنْ أَسْـَٔلَكَ مَا لَيْسَ لِى بِهِۦ عِلْمٌ وَإِلَّا تَغْفِرْ لِى وَتَرْحَمْنِىٓ أَكُن مِّنَ ٱلْخَٰسِرِينَ ﴿٤٧﴾ قِيلَ يَٰنُوحُ ٱهْبِطْ بِسَلَٰمٍ مِّنَّا وَبَرَكَٰتٍ عَلَيْكَ وَعَلَىٰٓ أُمَمٍ مِّمَّن مَّعَكَ وَأُمَمٌ سَنُمَتِّعُهُمْ ثُمَّ يَمَسُّهُم مِّنَّا عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٤٨﴾ تِلْكَ مِنْ أَنۢبَآءِ ٱلْغَيْبِ نُوحِيهَآ إِلَيْكَ مَا كُنتَ تَعْلَمُهَآ أَنتَ وَلَا قَوْمُكَ مِن قَبْلِ هَٰذَا فَٱصْبِرْ إِنَّ ٱلْعَٰقِبَةَ لِلْمُتَّقِينَ ﴿٤٩﴾ وَإِلَىٰ عَادٍ أَخَاهُمْ هُودًا قَالَ يَٰقَوْمِ ٱعْبُدُوا۟ ٱللَّهَ مَا لَكُم مِّنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُۥٓ إِنْ أَنتُمْ إِلَّا مُفْتَرُونَ ﴿٥٠﴾ يَٰقَوْمِ لَآ أَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِنْ أَجْرِىَ إِلَّا عَلَى ٱلَّذِى فَطَرَنِىٓ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٥١﴾ وَيَٰقَوْمِ ٱسْتَغْفِرُوا۟ رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوٓا۟ إِلَيْهِ يُرْسِلِ ٱلسَّمَآءَ عَلَيْكُم مِّدْرَارًا وَيَزِدْكُمْ قُوَّةً إِلَىٰ قُوَّتِكُمْ وَلَا تَتَوَلَّوْا۟ مُجْرِمِينَ ﴿٥٢﴾ قَالُوا۟ يَٰهُودُ مَا جِئْتَنَا بِبَيِّنَةٍ وَمَا نَحْنُ بِتَارِكِىٓ ءَالِهَتِنَا عَن قَوْلِكَ وَمَا نَحْنُ لَكَ بِمُؤْمِنِينَ ﴿٥٣﴾

٢٢٧

تێبینی: بۆ زانینی ژمارەی سەرنشینی گەمییەکەو، چەند ڕۆژ تێیدا مانەوەو، تۆفانەکە گشتگیر بووبێ یان نا؟ ئەمانەو چەندین قسەی تر لەوبارەوە هەن، هەموو دەدەینە دەستی خواو، لێی بێدەنگ دەبین، ئەگەرچی پێشەوا (ئەحمەد) -خوای لێی ڕازی بێت- ئەم فەرموودەیە دێنی و دەڵێت: ((عن أبی هریرة ﷺ قال: مر النبی ﷺ بأناس من الیهود، وقد صاموا یوم عاشوراء، فقال: ما هذا من الصوم ؟ قالوا: هذا الیوم الذی نجی الله موسی وبنی إسرائیل من الغرق وغرق فیه فرعون، وهذا یوم استوت فیه السفینة علی الجودی، فصامه نوح وموسی عليه السلام شکرا لله (عز وجل) فقال النبی ﷺ: أنا أحق بموسی، وأحق بصوم هذا الیوم، فصام، وقال لأصحابه: من کان منکم أصبح صائما فلیتم صومه، ومن کان أصاب من غداء أهله فلیتم بقیة یومه)) مسند الإمام أحمد ٢/٣٥٩-٣٦٠. جا بەپێی ئەم فەرموودەیە وا دەردەکەوێ دابەزینیان لە کەشتییەکە، ڕۆژی (١٠)ی مانگی موحەڕەم بووبێ. ﴿[٤٧] قال ربی أعوذ بك أن أسألك ما لیس لی به علم﴾ ئینجا نوح پەشیمان بووەوەو بەپەلە گەڕایەوە لای خواو وتی: ئەی پەروەردگارم! پەنات پێدەگرم کە: جارێکی تر داوای هەر شتێکت لێبکەم کە زانیاریم پێی نەبێ ﴿والا تغفر لی وترحمنی اکن من الخاسرین﴾ ئێستاش ئەرتۆ لێمخۆش نەبی و بەزەییت پێما نەیەتەوە، لە زیانمەندان دەبم ﴿[٤٨] قیل یا نوح اهبط بسلام منا وبرکات علیك وعلی امم ممن معك﴾ ئیتر میهرەبانی خوای بە بەزەیی فریایکەوت و پێگوترا: ئەی نووح ! بەسەلامەتی و بەئاسوودەیی و، بەپیرۆزی لە ئێمەوە بۆخۆت و بۆ ئەو ئوممەتانەی لە گەڵتن لەچیای جوودیی وەرە خوارێ بۆ دەشتایی ﴿وامم سنمتعهم﴾ ئەو ئوممەت و خەڵکانەیش

دواییدێن، تاماوەیەك دەیان ژێنین ﴿ثم یمسهم منا عذاب ألیم﴾ پاشان لەئێمەوە تووشی سزایەکی ئێش پێگەیەنەر دەبن، ئەگەر لاروو لاسار دەر بچن.

ئەم داستانە بەڵگەی راستیی قورئانە:

﴿[٤٩] تلك من أنباء الغیب﴾ ئەم هەواڵ و دەنگ و باسە بۆم باسکردیت، بەشێکە لەوهەواڵە نادیارانە ﴿نوحیها إلیك﴾ خۆمان بەوەحیی پێت رادەگەیەنین –ئەی پێغەمبەر! ﷺ ﴿ما کنت تعلمها أنت ولا قومك من قبل هذا﴾ نە تۆ دەتزانی بەرلەهاتنی ئەم قورئانە تۆفان بووە، نە نەتەوەکەیشت دەیزانی ﴿فاصبر إن العاقبة للمتقین﴾ جاتۆش (ئەی پێغەمبەر! ﷺ) بەرامبەر بەهەموو پێشهاتەکان خۆڕاگرو بە ئارامبە ، وەکو نووح ﷺ بەئارام و خۆڕاگربوو، چونکە بەڕاستیی پاشەڕۆژی رووناك و، سەر فرازیی بۆ خۆپارێزارانە لەشیرك و تاوان.

هوودو عادی قەومی:

﴿[٥٠] وإلى عاد أخاهم هودا﴾ بۆلای قەومی (عاد)یش (هوود) برایمان نارد, واتە: هەر لەخۆیان بوو، وەکو (نووح)مان ناردە لای قەومەکەی خۆی ﴿قال یا قوم اعبدوا الله ما لکم من إله غیره﴾ پێیگوتن: ئەی هۆزو گەلم! دەبێ هەر ئەوخوا تاكو تەنیایە بپەرستن، چونکە جگە لەو هیچ پەرستراوێکی تری راستەقینە شکنابەم بۆتان ﴿إن أنتم إلا مفترون﴾ ئێوە هەردرۆ هەڵدەبەستن لە ئیدیعاکردنتان کەخوا شەریکی هەبێ لە پەرستندا، ئەگینە خوا هەر ئەو تاکە خوایەیەو هاوبەشی نییە لە پەرستندا ﴿[٥١] یا قوم لا أسألکم علیه أجرا﴾ ئەی هۆزی من! خۆ لەبەرامبەر گەیاندنی بەرنامەکەی خوادا، من هیچ پاداش و کرێیەکم لێتان ناوێ، هەتا لەسەرشانتان سەخت بێت ﴿إن أجری إلا على الذی فطرنی﴾ کرێ و پاداشی من هەر لەسەر ئەو زاتەیە بەدیهێناوم ﴿أفلا تعقلون﴾ ئاخۆ هۆش و بیرناکەنەوەو، ژیر نابن ﴿[٥٢] ویا قوم استغفروا ربکم﴾ –ئەی خزم و گەلەکەم ! لەپەروەردگارتان داوای لێبوردن و پۆشینی گوناح بکەن ﴿ثم توبوا إلیه﴾ پاشانیش تەوبە بکەن و بێنەوە بۆلای ﴿یرسل السماء علیکم مدرارا﴾ ئەویش لەئاسمانەوە بەلێزمەو خوڕەم، بارانتان بۆ دەبارێنێ ﴿ویزدکم قوة إلى قوتکم﴾ و هێزیکی تر دەدا بەهێزو تواناتان زیاد لەهێزی خۆتان کەپێی بایی ببوون ﴿ولا تتولوا مجرمین﴾ وە ئێوە بەتاوان ڕوو وەر مەچەرخێنن لەوەی بانگتان دەکەن بۆی، واتە: بەشکو لە گوناح وەگەڕێن و تەوبە بکەن، وەکو پەیامبەر ﷺ لە فەرموودەیەکدا– ئەبوداود، ئیبن ماجە ریوایەتی دەکەن– دەفەرموێ: ((من لزم الإستغفار جعل الله له من کل هم فرجا، ومن کل ضیق مخرجا، ورزقه من حیث لا یحتسب)). واتە: ئەو کەسەی کەهەمیشە خوای لەیادەو داوای لێبوردنی لێدەکا، دڵنیابێ بۆ گشت خەم و خەفەتێك خوا دەرووی لێدەکاتەوە، وە لەگشت تەنگانەیەك دەرگای خێری بۆ والا دەکاو، رزق و ڕۆزیەکی وایدەداتێ، خۆیشی بەبیریا نەیەت.

ئاخافتنێکی نێوان هوودو قەومەکەی:

﴿[٥٣] قالوا یا هود ما جئتنا ببینة﴾ وتیان: ئەی هوود! تۆ بەڵگەیەکی رۆشنی وات بۆ نەهێناوین، ببێتە نیشانەی راستیت ، تا ئێمەش باوەڕ بکەین تۆ پێغەمبەری خوایت ﴿وما نحن بتارکی آلهتنا عن قولك﴾ چاکیش بزانە هەرگیز ئێمە لەبەرقسەی تۆ واز لەخواکانی خۆمان ناهێنین ﴿وما نحن لك بمؤمنین﴾ و قەتیش باوەڕت پێناکەین، وە لەسەر قسەی خۆیمان سوورین ﴿[٥٤] إن نقول إلا اعتراك بعض آلهتنا بسوء﴾ و هەر ئەمەندەش دەڵێین کەهەندێ لەخواکانمان دەستیان لێ وەشاندویت، سەرت لێ تێکچووە، چونکە بەخراپە ناویان دەبەیت ﴿قال إنی أشهد الله﴾ هود وتی: بێگومان من خوا بەشایەت دەگرم ﴿واشهدوا أنی بریء مما تشرکون﴾ و ئێوەیش بەشایەت بن

که: بەڕاستیی من لەو بتانە ئێوە دەیانکەنە هاوبەشی خواو ئەیانپەرستن بەریی و بێزارم ﴿[٥٥] **من دونه فكيدوني جميعا**﴾ بێگومانم کە جگە لەخوا" پەرستنی هیچ شتێکی تر ڕەوا نییە، سا (ئێوەو بتەکانتان) کۆ ببنەوەو چەندە دەتوانن نەخشە بکێشن بۆ لەناوبردنم ﴿**ثم لا تنظرون**﴾ لەپاشانیش هیچ مەوداو مۆڵەتیشم مەدەن ئەگەر ئەتوانن" ئەوسا چاك بزانن کەهێمان لەوکاتەیشدا من هیچ باکێکم نییە ﴿[٥٦] **إني توكلت على الله ربي وربكم**﴾ چونکە بێگومان من پاڵم بەو خواوە داوە، کە پەروەردگاری من و، ئێوەیشە ، واتە: هەر بەبڕیاری ئەو ڕازیم و، متمانەشم تەنها بەیارمەتیی و پشتیوانی ئەوە ﴿**ما من دابة إلا هو آخذ بناصيتها**﴾ هیچ دەعباو ڕەوکەرێك نیە مەگەر خوا پێشەسەری گرتووە، واتە: هەر ئەو خاوەنیەتی و هەموو شتێکی بەدەست ئەوەو لە ژێر دەسەڵاتی ئەودایە ﴿**إن ربي على صراط مستقيم**﴾ بەڕاستیی پەروەردگارم لەسەر هەق و ڕاستە ڕێیە، واتە: نەخشەو پلانەکانی گشت پڕ لەدادن، ستەم لەکەس ناکاو، حەزدەکا هەموو بەرەو هەق بێن.

گەلی(عاد) تیاچوو بەدەر لەئیماندارەکانیان :

﴿[٥٧] **فإن تولوا فقد أبلغتكم ما أرسلت به إليكم**﴾ جائەر ئێوە لەداخوازییەکەم ڕوو وەردەچەرخێنن و، گوێ ناگرن بۆم، وامن ڕاسپاردەی خۆمم پێڕاگەیاندن و، ئەنجامی لاڕی بوونیشم بۆ ڕوونکردنەوە ﴿**ويستخلف ربي قوما غيركم**﴾ و پەروەردگاریشم لەناوتان دەباو لەجیاتی ئێوە خەڵکێکی تر دادەنێ کەئەوان بەڕاستیی و ئیخلاسەوە ئەیپەرستن ﴿**ولا تضرونه شيئا**﴾ ناشتوانن هیچ زیانێکی پێبگەیەنن ﴿**إن ربي على كل شئ حفيظ**﴾ بەڕاستیی پەروەردگارم پارێزەرو چاودێری هەموو شتێکە، کارو کردەوەکانتان دەپارێزێ و چی لێ شاراوە نیە ﴿[٥٨] **ولما جاء أمرنا**﴾ وە کاتێ فەرمانمان بۆ لەناوبردنی هۆزەکەی عاد دەرچوو ﴿**نجينا هودا والذين آمنوا معه رحمة منا**﴾ بەمیهرەبانیی و بەزەیی خۆمان (هوود)و ئەوانەی لەگەڵیا باوەڕیان هێنابوو، ڕزگارکرد ﴿**ونجيناهم من عذاب غليظ**﴾ و لەوسزا هەرە سەخت و توندەش لاماندان، ئەوەبوو (با) یەکی زۆر قورس و نەزۆکمان ناردە سەریان و لەبنی هێنان. ﴿[٥٩] **وتلك عاد جحدوا بآيات ربهم**﴾ ئەمەش بەسەرهاتی هۆزەکەی عاد بوو باسکرا کە بەڵگەو نیشانەکانی پەروەردگاری خۆیان نکووڵیی کردو باوەڕیان نەهێنا ﴿**وعصوا رسله**﴾ و سەرپێچی و نافەرمانیان لە پێغەمبەرانی خوا کرد، واتە: سەرپێچیان لە هوود وەك سەرپێچیان لەهەموو پەیامبەران کردبێ وایە ﴿**واتبعوا أمر كل جبار عنيد**﴾ وەشوێنی فەرمان و بڕیاری هەموو کەسێکی زۆردارو ستەمکارو یاخیکەوتن ، واتە: لەباتی گوێڕایەڵییان بۆپێغەمبەران، پەیڕەوییان لەسەر کارە تاغووتەکانیان کرد! ﴿[٦٠] **واتبعوا في هذه الدنيا لعنة ويوم القيامة**﴾ وهەر لەم دونیایەدا، نەحلەت و نەفرینیان بەدوادا چوو، وەلە ڕۆژی قیامەتیش هەروا، دەسا بنۆڕن و بزانن چیمان بەسەر هێنان؟ ﴿**الا إن عادا كفروا بربهم**﴾ هۆشیار بن و بزانن ! کە گەلی عاد بەرامبەر

إِن نَّقُولُ إِلَّا ٱعْتَرَىٰكَ بَعْضُ ءَالِهَتِنَا بِسُوٓءٍ قَالَ إِنِّىٓ أُشْهِدُ ٱللَّهَ وَٱشْهَدُوٓا۟ أَنِّى بَرِىٓءٌ مِّمَّا تُشْرِكُونَ ﴿٥٤﴾ مِن دُونِهِۦ فَكِيدُونِى جَمِيعًا ثُمَّ لَا تُنظِرُونِ ﴿٥٥﴾ إِنِّى تَوَكَّلْتُ عَلَى ٱللَّهِ رَبِّى وَرَبِّكُم مَّا مِن دَآبَّةٍ إِلَّا هُوَ ءَاخِذٌۢ بِنَاصِيَتِهَآ إِنَّ رَبِّى عَلَىٰ صِرَٰطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٥٦﴾ فَإِن تَوَلَّوْا۟ فَقَدْ أَبْلَغْتُكُم مَّآ أُرْسِلْتُ بِهِۦٓ إِلَيْكُمْ وَيَسْتَخْلِفُ رَبِّى قَوْمًا غَيْرَكُمْ وَلَا تَضُرُّونَهُۥ شَيْـًٔا إِنَّ رَبِّى عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ حَفِيظٌ ﴿٥٧﴾ وَلَمَّا جَآءَ أَمْرُنَا نَجَّيْنَا هُودًا وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ مَعَهُۥ بِرَحْمَةٍ مِّنَّا وَنَجَّيْنَٰهُم مِّنْ عَذَابٍ غَلِيظٍ ﴿٥٨﴾ وَتِلْكَ عَادٌ جَحَدُوا۟ بِـَٔايَٰتِ رَبِّهِمْ وَعَصَوْا۟ رُسُلَهُۥ وَٱتَّبَعُوٓا۟ أَمْرَ كُلِّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ ﴿٥٩﴾ وَأُتْبِعُوا۟ فِى هَٰذِهِ ٱلدُّنْيَا لَعْنَةً وَيَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ أَلَآ إِنَّ عَادًا كَفَرُوا۟ رَبَّهُمْ أَلَا بُعْدًا لِّعَادٍ قَوْمِ هُودٍ ﴿٦٠﴾ ۞ وَإِلَىٰ ثَمُودَ أَخَاهُمْ صَٰلِحًا قَالَ يَٰقَوْمِ ٱعْبُدُوا۟ ٱللَّهَ مَا لَكُم مِّنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُۥ هُوَ أَنشَأَكُم مِّنَ ٱلْأَرْضِ وَٱسْتَعْمَرَكُمْ فِيهَا فَٱسْتَغْفِرُوهُ ثُمَّ تُوبُوٓا۟ إِلَيْهِ إِنَّ رَبِّى قَرِيبٌ مُّجِيبٌ ﴿٦١﴾ قَالُوا۟ يَٰصَٰلِحُ قَدْ كُنتَ فِينَا مَرْجُوًّا قَبْلَ هَٰذَآ أَتَنْهَىٰنَآ أَن نَّعْبُدَ مَا يَعْبُدُ ءَابَآؤُنَا وَإِنَّنَا لَفِى شَكٍّ مِّمَّا تَدْعُونَآ إِلَيْهِ مُرِيبٍ ﴿٦٢﴾

بەپەروەردگاریان بیٚ وەفاو بیٚ باوەڕو کافر بوون، بۆیە وایان بەسەر هێنراو دووچار بوون ﴿الا بعدا لعاد قوم هود﴾ دەسا بێدار بن ! وە باهۆزی عاد لەرەحمەت و بەزەیی خوا هەر دوور بن.

صاڵح و سەموودی قەومی:

﴿[٦١] وإلى ثمود أخاهم صالحا﴾ بۆلای هۆزی (سەموود)یش (صاڵح)ی برایانمان نارد، کە لەنێوان (مەدینە)و (تەبووك)دا دەژیان ﴿قال یا قوم اعبدوا الله مالکم من إله غیره﴾ ئەویش وتی: ئەی هۆزی من ! دەبیٚ ئێوە هەر خوای تاكو تەنیا بپەرستن، چونکە جگە لە خۆی هیچ پەرستراوێکی تر بەهەق وشایستەی پەرستن نیە ﴿هو انشأکم من الأرض﴾ چونکە هەر ئەوە لەم زەوییە ئێوەی بەرپاکرد و بەدی هێنان ﴿واستعمرکم فیها﴾ و کردنیشی بەئاوەدانکەرەوەی زەویی، واتە: دەبیٚ زەوی بەدارو درەخت و کشتوکاڵ و.. هتد ئاوەدان بکەنەوە. ﴿فاستغفروه﴾ دەسا داوای لێبوردنی تاوان و گوناحەکانتانی لیٚ بکەن، بەتایبەتی بۆ سەردەمی بت پەرستیتان ﴿ثم توبوا إلیه﴾ و پاشانیش تەوبە بکەن و، بەرەوئەو بێنەوەو، واز لەگشت کارێکی خراپ و، بتپەرستی بێنن ﴿إن ربی قریب مجیب﴾ بێگومان پەروەردگارم لەبەندەکانیەوە زۆر نزیك و بەوەلاٚمە، کەواتە صاڵحبوون دەبێتە هۆی ئەوە کەخوای دلۆڤان، زوو وەلاٚمی داخوازییەکانتان بداتەوە، لەجێگایەکی تردا بۆ جەخت لە سەر ئەو راستیە خوا دەفەرمویٚ : (وإذا سألك عبادی عنی فإنی قریب أجیب دعوة الداع إذا دعان..)٢ /١٨٦).

وتوو وێژێك لەنێوان صاڵح و نەتەوەکەیدا:

﴿[٦٢] قالوا یا صالح قد کنت فینا مرجوا قبل هذا﴾ هۆزەکەی لەوەلاٚمدا وتیان: ئەی صالح ! بەراستیی تۆ بەرلەوە ئەم قسانە بکەیت جێی هیواو ئومێدی ئیمە بوویت، چاوەڕوانبووین ببیتە سالارو گەورەمان ، کەچی بەو قسانە بیٚ هیوات کردین !﴿اتنهانا أن نعبد ما یعبد آباؤنا﴾ ئایا لەپەرستنی پەرستراوەکانی باوباپیرانمان ڕێمان لێدەگریت ؟ ﴿وإننا لفی شك مما تدعونا إلیه مریب﴾ وە بەراستی ئێمە بەرامبەر ئەوخوایە بانگمان دەکەیت بیپەرستین بەگومان و دوو دڵێین ﴿[٦٣] قال یا قوم أرایتم إن کنت علی بینة من ربی﴾ صالح پەیامبەر وتی: ئەی گەلی من ! ئەربینیتان بەڵگەیەکی ڕوون و ئاشکرام هێناو لەلای پەروەردگارمەوە ﴿وآتانی منه رحمة﴾ رەحمەت وپێغەمبەرێتی پێبەخشیم، ئایا پاش ئەوە دەتوانم سەرپێچی لەفەرمانی بکەم ؟﴿فمن ینصرنی من الله إن عصیته﴾ ئەگەر نافەرمانیم کرد، کیٚ هەیە – بتوانیٚ لە بەرامبەر سزای خواوە– هاوکاریی و کۆمەکیم بکاو لەسزای لام بدات ؟ ﴿فما تزیدوننی غیر تخسیر﴾ دڵنیابن (بەم هەڵوێستەتانەوە) جگە لەزیان ، هیچ شتیٚ بۆمن زیاد ناکەن ﴿[٦٤] ویاقوم﴾ ئەی خزم و هۆزی من ! ﴿هذه ناقة الله لکم آیة﴾ ئەمە ئەو وشترەیە خۆتان داواتانکرد، خوای گەورە بەفەرمانی خۆی

الجزء الثاني عشر — سورة هود

قَالَ يَٰقَوْمِ أَرَءَيْتُمْ إِن كُنتُ عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِّن رَّبِّي وَءَاتَىٰنِي مِنْهُ رَحْمَةً فَمَن يَنصُرُنِي مِنَ ٱللَّهِ إِنْ عَصَيْتُهُۥ فَمَا تَزِيدُونَنِي غَيْرَ تَخْسِيرٍ ﴿٦٣﴾ وَيَٰقَوْمِ هَٰذِهِۦ نَاقَةُ ٱللَّهِ لَكُمْ ءَايَةً فَذَرُوهَا تَأْكُلْ فِيٓ أَرْضِ ٱللَّهِ وَلَا تَمَسُّوهَا بِسُوٓءٍ فَيَأْخُذَكُمْ عَذَابٌ قَرِيبٌ ﴿٦٤﴾ فَعَقَرُوهَا فَقَالَ تَمَتَّعُوا۟ فِي دَارِكُمْ ثَلَٰثَةَ أَيَّامٍ ذَٰلِكَ وَعْدٌ غَيْرُ مَكْذُوبٍ ﴿٦٥﴾ فَلَمَّا جَآءَ أَمْرُنَا نَجَّيْنَا صَٰلِحًا وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ مَعَهُۥ بِرَحْمَةٍ مِّنَّا وَمِنْ خِزْيِ يَوْمِئِذٍ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ ٱلْقَوِيُّ ٱلْعَزِيزُ ﴿٦٦﴾ وَأَخَذَ ٱلَّذِينَ ظَلَمُوا۟ ٱلصَّيْحَةُ فَأَصْبَحُوا۟ فِي دِيَٰرِهِمْ جَٰثِمِينَ ﴿٦٧﴾ كَأَن لَّمْ يَغْنَوْا۟ فِيهَآ أَلَآ إِنَّ ثَمُودَا۟ كَفَرُوا۟ رَبَّهُمْ أَلَا بُعْدًا لِّثَمُودَ ﴿٦٨﴾ وَلَقَدْ جَآءَتْ رُسُلُنَآ إِبْرَٰهِيمَ بِٱلْبُشْرَىٰ قَالُوا۟ سَلَٰمًا قَالَ سَلَٰمٌ فَمَا لَبِثَ أَن جَآءَ بِعِجْلٍ حَنِيذٍ ﴿٦٩﴾ فَلَمَّا رَءَآ أَيْدِيَهُمْ لَا تَصِلُ إِلَيْهِ نَكِرَهُمْ وَأَوْجَسَ مِنْهُمْ خِيفَةً قَالُوا۟ لَا تَخَفْ إِنَّآ أُرْسِلْنَآ إِلَىٰ قَوْمِ لُوطٍ ﴿٧٠﴾ وَٱمْرَأَتُهُۥ قَآئِمَةٌ فَضَحِكَتْ فَبَشَّرْنَٰهَا بِإِسْحَٰقَ وَمِن وَرَآءِ إِسْحَٰقَ يَعْقُوبَ ﴿٧١﴾

٢٢٩

لەبەردە ڕەق و تەقەکە بەدییهێناو کردییە بەڵگەیەکی گەورەو مەزن بۆتان ، لەسەر ڕاستی پێغەمبەرێتی من ﴿فذروها تأكل في أرض الله﴾ دەسا لێیگەڕێن با لەو ئەرزەی خوا بۆ خۆی بخواو بلەوەڕێ ﴿ولا تمسوها بسوء﴾ و بەنیازی خراپەوە دەستی بۆمەبەن و ئازاری مەدەن ﴿فيأخذكم عذاب قريب﴾ ئەگینا سزایەکی نزیك ئەتانگرێ و دووچاردەبن ﴿[٦٥] فعقروها﴾ کەچی- صالحیان بە درۆزن زانیی و، هەر چوار پەلی وشترەکەیان شکاندو لەت و پەتیان کرد و گۆشتەکەیان دابەشکرد ! ﴿فقال تمتعوا في داركم ثلاثة أيام﴾ ئینجا صالح پێیگوتن: تەمەنی درێژتان تەنها سێ ڕۆژێکە, جالەو خانووبەرەی خۆتانەدا ئەوماوەیە بۆخۆتان بژین و رابوێرن، تازەنگی خەتەری سزاکەتان بۆدێ ﴿ذلك وعد غير مكذوب﴾ ئەوهەڕەشەو بەڵێنی خوایە ، ڕاستەو درۆ نییە، واتە: کەسێك نییە بتوانێ بەدرۆی بخاتەوە ﴿[٦٦] فلما جاء أمرنا﴾ ئینجا کە لەکاتی دیاریکراوی خۆیدا فەرمانەکەمان بۆ سزایان هات ﴿نجينا صالحا والذين آمنوا معه برحمة منا﴾ صالح و ئەوانەی باوەڕیان هێنابوو پێی, بەمیهرەبانی و بەزەییەکی تایبەتی خۆمان ڕزگارمانکردن لە تیاچوون ﴿ومن خزي يومئذ﴾ وە لەپەستیی ئەو ڕۆژە پەنامانداندان ﴿إن ربك هو القوي العزيز﴾ بەڕاستیی پەروەردگارت تەنها بۆخۆی زۆر بەهێزو زاڵ و بە توانایە ﴿[٦٧] وأخذ الذين ظلموا الصيحة﴾ وە بۆ ڕۆژی چوارەم- ئەوانەیان ستەمیانکردبوو- نەعرەتەو دەنگێکی بەهەیبەت (بومەلەرزە، شریخەو بروسکە) گرتنی, لەئەنجامی ئەوەدا شارەکەیان ژێرەو ژوور بوو ﴿فأصبحوا في ديارهم جاثمين﴾ ئیتر هەموو لەخانوو و شوێنەکانی خۆیاندا دەمەو ڕوو کەوتن و مردن ﴿[٦٨] كأن لم يغنوا فيها﴾ دەتگوت لەو وڵاتەدا ڕۆژێ نەژیاون و نەبوون ﴿ألا إن ثمود كفروا ربهم﴾ بزانن کە بێگومان هۆزەکەی (سەموود) بێ باوەڕو بێ وەفاو سپڵە بوون بەپەروەردگاریان، بۆیە ئەویش وای بەسەرهێنان ﴿ألا بعدا لثمود﴾ بێداربن ! بڕیاری دووریی بۆگەلی سەموود لە بەزەیی خوا درا.

فریشتە مژدەی ئیسحاق و یاقووب دەدەنە ئیبراهیم:

﴿[٦٩] ولقد جاءت رسلنا إبراهيم بالبشرى﴾ بێ سۆ فریشتە ڕاسپاردەو ڕەوانەکراوەکانمان بەمژدەوە هاتنە لای ئیبراهیم و، مزگێنیان بە (ئیسحاق) ی کوڕی دایەو ﴿قالوا سلاما﴾ وتیان سڵاوێ بۆ ئیبراهیم ﴿قال سلام﴾ ئەویش وتی: ئێوەیش بەهەمیشە سڵاوتان لێبێ ﴿فما لبث أن جاء بعجل حنيذ﴾ جادوای بەخێرهاتنیان زوو چوو گۆشتی گوێلکێکی برژاوی بۆ هێنان" و لەبەردەمیان دایناو فەرمووی لێکردن" ﴿[٧٠] فلما رأى أيديهم لا تصل إليه﴾ ئینجا کەدیتی دەستی بۆ نابەن و لێیناخۆن ﴿نكرهم﴾ پێیناخۆشبوو و بە نادۆس و ناحەز کەوتنە بەرچاوی ﴿وأوجس منهم خيفة﴾ و لێیان ترساو گومانی خراپی لێکردن ﴿قالوا لا تخف﴾ فریشتەکانیش هەستیان پێکردو پێیان وت: مەترسە ﴿إنا أرسلنا إلى قوم لوط﴾ بێگومان ئێمە فریشتەین ونێردراوین بۆلای هۆزی (لووط) لەناویان بەرین ﴿[٧١] وامرأته قائمة فضحكت﴾ و ژنەکەی (ئیبراهیم) — کە لەپشتی پەردەوە وەستابوو و گوێی لەمزگێنییەکەوە بوو — لەخۆشییا پێکەنی، وەکو دەفەرموێ: ﴿فبشرناها بإسحاق﴾ ئینجا ئێمەش لەسەر زمانی فریشتەکان مژدەمان پێدا بەکوڕێك بەناوی ئیسحاق, شیاوی باسیشە زۆر پیرو بەتەمەن بوو، منداڵیشی نەدەبوو ﴿ومن وراء إسحاق يعقوب﴾ و لەپاش (ئیسحاق)یش، مزگێنیمان بە (یەعقووب)ی کوڕەزای دایە ، واتە: ئیسحاقیش کوڕێکی ئەبێ و ناوی یەعقوب دەبێ ﴿[٧٢] قالت يا ويلتى أألد وأنا عجوز﴾ خێزانی ئیبراهیم بەسەر سورمانێکەوە وتی: ئەی ڕۆ! من منداڵم ئەبیت وەمن پیرەژنێکم؟ ﴿وهذا بعلي شيخا﴾ و ئەمەیش مێردەکەمە، پیرەمێردێکەو، زۆریش بەساڵاچووە ﴿إن هذا لشيء عجيب﴾ بەڕاستیی ئەمە بۆ من ڕووداوێکی سەیروو سەمەرەیە ! ﴿[٧٣] قالوا أتعجبين من أمر الله﴾ فریشتەکان وتیان: ئەوە لەکاری خوا سەرسام دەبێت؟ ﴿رحمة الله و بركاته عليكم أهل البيت﴾ ڕەحمەت و بەرەکەتی خواتان

لەسەر بێت ئەی خانەوادەی ماڵی ئیبراهیم! ﴿إنه حميد مجيد﴾ بەراستیی ئەوخوایە هەمیشە سوپاسگوزاری شکۆدارە ، چونکە نازو نیعمەتەکانی ئەوەندە زۆرن لە ئەژمارنایەن. لە(بوخاریی) و (موسلیم)دا هاتووە کە: باوەڕدارەکان بە پێغەمبەریان ﷺ گوت: (وقد علمنا السلام عليك، فكيف الصلاة عليك يارسول الله ؟ قال: ((قولوا: اللهم صل على محمد، وعلى آل محمد، كما صليت على إبراهيم و آل إبراهيم، وبارك على محمد وعلى آل محمد، كما باركت على إبراهيم ، إنك حميد مجيد)) واتە: دەزانین چۆن درووددو سڵاوت بۆ بنێرین، بەڵام نازانین چۆن سەڵەواتت لێبدەین ؟ ئەویش فەرمووی: بڵێن: (اللهم صل...) تاد../ فتح الباری: ٤٦٩/٦ و مسلم:٣٠٥/١.

ئیبراهیم سکاڵا بۆ هۆزەکەی لووت دەکا:

﴿[٧٤] فلما ذهب عن إبراهيم الروع﴾ جاکە ئەو ترس و بیمە لەدڵی (ئیبراهیم) دەرچوو و هێور بوویەوە ﴿وجاءته البشرى﴾ و مزگێنیەکەی بۆهات، واتە: مزگێنی بەئیسحاق و یاقووب ﴿يجادلنا في قوم لوط﴾ کەوتە موجادەلەو سکاڵا سەبارەت بە لەناوبردنی هۆزی (لووط) بە مەبەستی دواخستنی سزاکەیان، تا بەشکو بۆ دوایی بڕوا بێنن. **ڕاڤەکەرانی قورئان دەڵێن:** ئەوکاتە کە فریشتەکان هاتن و گوتیان: (إنا مهلكوا أهل هذه القرية) واتە: ئێمە دەمانەوێ خەڵکی ئەم گوندەیە قڕبکەین، ئیبراهیم پێیگوتن: ئەی ئەگەر پەنجا موسڵمانیشی تێدابێت؟ ئێوە هەر لەناویان دەبەن؟ وتیان: نەخێر، وتی: ئەی چل؟ گوتیان: نەخێر. هەر بەو پێیە لەگەڵیان چوو هەتا وتی: باشە! ئەی ئەگەر یەك موسڵمان هەبێت؟ وتیان: نەخێر، ئیبراهیم وتی: (إن فيها لوطا) واتە: دەخۆ (لووط) ی تێدایە ! ﴿[٧٥] إن إبراهيم لحليم أواه منيب﴾ بەراستیی ئیبراهیم پیاوێکی بەحەوسەڵەو لەسەرخۆو غەمخوارو، زۆر تەوبەکارو گەڕاوەیە بۆلای خوا ﴿[٧٦] يا إبراهيم أعرض عن هذا﴾ فریشتەکان وتیان:

الجزء الثاني عشر　　سُورَةُ هُودٍ

قَالَتْ يَٰوَيْلَتَىٰٓ ءَأَلِدُ وَأَنَا۠ عَجُوزٌ وَهَٰذَا بَعْلِى شَيْخًا ۖ إِنَّ هَٰذَا لَشَىْءٌ عَجِيبٌ ﴿٧٢﴾ قَالُوٓا۟ أَتَعْجَبِينَ مِنْ أَمْرِ ٱللَّهِ ۖ رَحْمَتُ ٱللَّهِ وَبَرَكَٰتُهُۥ عَلَيْكُمْ أَهْلَ ٱلْبَيْتِ ۚ إِنَّهُۥ حَمِيدٌ مَّجِيدٌ ﴿٧٣﴾ فَلَمَّا ذَهَبَ عَنْ إِبْرَٰهِيمَ ٱلرَّوْعُ وَجَآءَتْهُ ٱلْبُشْرَىٰ يُجَٰدِلُنَا فِى قَوْمِ لُوطٍ ﴿٧٤﴾ إِنَّ إِبْرَٰهِيمَ لَحَلِيمٌ أَوَّٰهٌ مُّنِيبٌ ﴿٧٥﴾ يَٰٓإِبْرَٰهِيمُ أَعْرِضْ عَنْ هَٰذَآ ۖ إِنَّهُۥ قَدْ جَآءَ أَمْرُ رَبِّكَ ۖ وَإِنَّهُمْ ءَاتِيهِمْ عَذَابٌ غَيْرُ مَرْدُودٍ ﴿٧٦﴾ وَلَمَّا جَآءَتْ رُسُلُنَا لُوطًا سِىٓءَ بِهِمْ وَضَاقَ بِهِمْ ذَرْعًا وَقَالَ هَٰذَا يَوْمٌ عَصِيبٌ ﴿٧٧﴾ وَجَآءَهُۥ قَوْمُهُۥ يُهْرَعُونَ إِلَيْهِ وَمِن قَبْلُ كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ٱلسَّيِّـَٔاتِ ۚ قَالَ يَٰقَوْمِ هَٰٓؤُلَآءِ بَنَاتِى هُنَّ أَطْهَرُ لَكُمْ ۖ فَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ وَلَا تُخْزُونِ فِى ضَيْفِىٓ ۖ أَلَيْسَ مِنكُمْ رَجُلٌ رَّشِيدٌ ﴿٧٨﴾ قَالُوا۟ لَقَدْ عَلِمْتَ مَا لَنَا فِى بَنَاتِكَ مِنْ حَقٍّ وَإِنَّكَ لَتَعْلَمُ مَا نُرِيدُ ﴿٧٩﴾ قَالَ لَوْ أَنَّ لِى بِكُمْ قُوَّةً أَوْ ءَاوِىٓ إِلَىٰ رُكْنٍ شَدِيدٍ ﴿٨٠﴾ قَالُوا۟ يَٰلُوطُ إِنَّا رُسُلُ رَبِّكَ لَن يَصِلُوٓا۟ إِلَيْكَ ۖ فَأَسْرِ بِأَهْلِكَ بِقِطْعٍ مِّنَ ٱلَّيْلِ وَلَا يَلْتَفِتْ مِنكُمْ أَحَدٌ إِلَّا ٱمْرَأَتَكَ ۖ إِنَّهُۥ مُصِيبُهَا مَآ أَصَابَهُمْ ۚ إِنَّ مَوْعِدَهُمُ ٱلصُّبْحُ ۚ أَلَيْسَ ٱلصُّبْحُ بِقَرِيبٍ ﴿٨١﴾

فَلَمَّا جَآءَ　٢٣٠

ئیبراهیم! تۆ لەمە وازبێنەو، لە بارەی قەومەکەی (لووط)ـەوە هیچ مەڵێ ﴿إنه قد جاء أمر ربك﴾ بێگومان بڕیارو فەرمانی پەروەردگارت بڕاوەتەوەو هاتووە بۆ لەناوبردنیان ﴿وإنهم آتيهم عذاب غير مردود﴾ وبە تەئکید سزایەکی نەگێڕدراوەیان بۆ هەیە.

فریشتە دێنە لای لووت:

جا لێرەدا پەردە بەسەر دیمەنەکەی ئیبراهیم و خێزانەکەی دادەداتەوەو دەگەڕێتەوە سەرباسەکەی لووط و دەفەرموێ: ﴿[٧٧] ولما جاءت رسلنا لوطا﴾ هەرکە شاندە (فریشتە)کەمان لای (ئیبراهیم) هەڵسان و، هاتنە لای لووط ﴿سئ بهم وضاق بهم ذرعا﴾ پێیان زۆر نارەحەت و دڵتەنگ و پەرێشان بوو، چونکە لەسیمای چەند لاوێکی جوان چاك و جەهێڵدا هاتبوون، ئەمیش ترسا لەهۆزەکەی خۆی بن وبۆ ئەوکارە دزێوو قێزەونە هاتبن و، میوانەکانی بێ

ڕێزو بێ حورمەت بکەن!! ﴿وقال هذا يوم عصيب﴾ بۆیە لەدڵی خۆیدا گوتی: ئای! چ ڕۆژێکی زۆر نارەحەت و سەختە ئەمڕۆ ، ئەمە هەر ئەوڕۆژەیە من لێیدەترسام ﴿[٧٨] وجاء قومه يهرعون إليه﴾ وە قەومەکەی هەر بەبیستنی هاتنی میوانەکان زۆر بەپەلەو بێشەرمانە خۆیان کوتا بۆماڵی لووط و زانییان میوانی هەیە !! ﴿ومن قبل كانوا يعملون السيئات﴾ خۆ پێشتریش هەر خەریکی کاری دزێوی خراپ و بەدفەڕ بوون, سروشتی ڕاستەقینەی مرۆڤییان هەڵوەشابوو، بۆیە لەباتی چوونە لای ژنان دەچوونە لای نێرینە !! جابۆ ئەوە بیان هێنێتەوە سەرباری ڕاستی ژیان دەفەرموێ: ﴿قال يا قوم هؤلاء بناتي هن أطهر لكم﴾ جا کە ئەودیمەنە ئابڕوو بەرەیەی دیت و، بۆ ئەوەیش دەست درێژیی نەکرێتە سەر میوانەکانی، وتی: ئەی قەوم و گەلی من ! ئەمە کیژەکانمن – لەڕووی شەرعەوە– پاکترو چاکترن ، مارەیان دەکەم بۆتان ئەگەر واز لەمیوانەکانم بێنن ﴿فاتقوا الله﴾ جا لەخوا بترسن و دەس لەوکارە نابەجێیە بکێشنەوە ﴿ولا تخزون في ضيفي﴾ و لای میوانەکانم شەرمەزارو ڕوو زەردم مەکەن و ئابڕووم مەبەن ﴿أليس منكم رجل رشيد﴾ ئاخۆ پیاوێکی سەلاریان تێدا نەبێت ، فەرمان بەچاکە بداو، ڕێ لەخراپە بگرێت ؟! ﴿[٧٩] قالوا لقد علمت ما لنا في بناتك من حق﴾ ئەوانیش وتیان: بەراستیی خۆت دەزانی کە: ئێمە هیچ مەیل و ئارەزوویەکی کچانی تۆمان نییە ﴿وإنك لتعلم ما نريد﴾ و بۆ خۆشت دەزانی چیمان دەوێت.

لووط ئاوات بۆ هێز دەخوازێ:

﴿[٨٠] قال لو أن لي بكم قوة﴾ لووط وتی: ئەگەر لەبەرامبەر ئێوەوە هێزێکم دەبوو، دەمزانی چیمدەکرد (ئیبن عەباس) ئەڵی: واتە:خۆزگە چەند کوڕێکی زیرەك و زرنگم دەبوون ﴿أو آوي إلى ركن شديد﴾ وە یان پەنایەکی خاوەن دەسەڵاتی بە ناموس و لێهاتووم دەستدەکەوت و بەرگری لێدەکردم" ئەوسا ئەوکاتە، ئێوە نەتان دەتوانی ئابەو شێوەیە بێنە سەرمیوانم، واتە: ئەی کاش! عەشرەت و هۆزو خێڵێکی بەهێزی وام دەبوو ﴿قالوا يالوط انا رسل ربك﴾ فریشتەکانیش کەدیتیان بەوجۆرە بەرەوانی لەمیوانەکانی دەکاو، خەفەتبارە بۆیان، وتیان: ئەی لووت! بەڕاستی ئێمە فریشتەی خواوەندی تۆین و نێردراوینە لای تۆ ﴿لن يصلوا إليك﴾ دڵنیابە هەرگیز ئەو بەدکارانە ناتوانن دەستی ناپاکیان بگەیەننە تۆ بەدەستدرێژی بۆ میوانەکانت ﴿فأسر بأهلك بقطع من الليل﴾ جا تۆ لەگەڵ خانەوادەکەت بەشێکی زۆری شەو بمێنێ دەرچن ﴿ولا يلتفت منكم أحد إلا امرأتك﴾ و ژنەکەت نەبێ هیچ کەستان بەرەو دوا لانەکاتەوە ﴿إنه مصيبها ما أصابهم﴾ چونکە هەرچی تووشی ئەوخەڵکە لاسارە دەبێ، دڵنیابە تووشی ئەویش دەبێ، لەوە دەچێت لووط کەمێ پەلەی بووبێت، بۆیەخوای گەورە فەرمووی: ﴿إن موعدهم الصبح﴾ بێگومان کاتی سزاکەیان دەمی بەیانە ﴿أليس الصبح بقريب﴾ مەگەر دەمی بەیان نزیك نییە ؟

گوندەکانی قەومی لووط سەرەو نخوون بوون:

﴿[٨٢] فلما جاء أمرنا جعلنا عاليها سافلها﴾ جاکە لەکاتی خۆیدا فەرمانەکەمان گەیشت بۆ تیاچوونیان، شارو گوندەکانیانمان ژێرو ژوورکرد، واتە: لەبنمان هێنان و، سەرو خواربوون ﴿وأمطرنا عليهم حجارة من سجيل منضود﴾ و بەقوڕی سوورەوە کراوی ڕەقی – چین لەسەر چین – وەك بەردە گڵ بەردە بارانمان کردن و دەرئەنجام خانوو و بەرەکەیان بوویە دەریایەکی تاڵ و تفت و، ئاوەکەشی کەڵکی هیچ شتێکی نەما، پاشان بەدەریای مردوو (البحر الميت) و بەدەریاچەی لووت (بحيرة لوط) ناو بانگی دەرکرد ﴿[٨٣] مسومة عند ربك﴾ بەردەکانیش هەریەکە لای پەروەردگارت ناوونیشانی ئەوکەسەی بۆ دیاری کراو بوو، لێی بدات ﴿وماهي من الظالمين ببعيد﴾ خۆ ئەو ناوچەو وڵاتە وێرانکراوە لەستەمکارانی قورەیشەوە دوور نییە ، بۆعیبرەت وەرگرتن، بەڵکو زۆر جارانیش بەلایا

تێدەپەڕن، واچاکە بۆیان عیبرەتی لێ وەرگرن. یان دەڵێین: بەڵاو بەسەرهاتی ئاوا سەبارەت بەستەمکاران هیچ دوور نییە، واتە: گشت ستەمکارێکی لەوچەشنە بەڵای ئاوای پڕ بە باڵایە. (ئەبو داود وتیرمزیی و ئیبن ماجە) لە (ئیبن عەبباس) ئەم فەرمودیە دەهینن: ((من وجدتموه یعمل عمل قوم لوط فاقتلوا الفاعل والمفعول به)). واتە: هەر کەسێکتان دیت کاری گەلی لووطی دەکرد، هەردووکیان – بکەرو کار لەگەڵ کراو– بکوژن. بۆیە پیشەوا شافیعیی لە فەرموودەیەکیاو دەستەیەك لە زانایانیش ئەڵێن: بکەرەکە (هەر کەسێ ببێ دەکوژرێ)، واتە: ژندار بێت، یان نا.(ئەبو حەنیفە)یش دەڵێ: دەبێ (فاعل)ـە کە لە شاخێکی بەرزەوە بخرێتە خوارەوەو پاشانیش بەردە باران بکرێ، وەکو گەلەکەی لووط بەردە باران کرا.

فَلَمَّا جَآءَ أَمۡرُنَا جَعَلۡنَا عَٰلِيَهَا سَافِلَهَا وَأَمۡطَرۡنَا عَلَيۡهَا حِجَارَةً مِّن سِجِّيلٍ مَّنضُودٍ ﴿٨٢﴾ مُّسَوَّمَةً عِندَ رَبِّكَۖ وَمَا هِيَ مِنَ ٱلظَّٰلِمِينَ بِبَعِيدٍ ﴿٨٣﴾ ۞ وَإِلَىٰ مَدۡيَنَ أَخَاهُمۡ شُعَيۡبًاۚ قَالَ يَٰقَوۡمِ ٱعۡبُدُواْ ٱللَّهَ مَا لَكُم مِّنۡ إِلَٰهٍ غَيۡرُهُۥۖ وَلَا تَنقُصُواْ ٱلۡمِكۡيَالَ وَٱلۡمِيزَانَۖ إِنِّيٓ أَرَىٰكُم بِخَيۡرٍ وَإِنِّيٓ أَخَافُ عَلَيۡكُمۡ عَذَابَ يَوۡمٍ مُّحِيطٍ ﴿٨٤﴾ وَيَٰقَوۡمِ أَوۡفُواْ ٱلۡمِكۡيَالَ وَٱلۡمِيزَانَ بِٱلۡقِسۡطِۖ وَلَا تَبۡخَسُواْ ٱلنَّاسَ أَشۡيَآءَهُمۡ وَلَا تَعۡثَوۡاْ فِي ٱلۡأَرۡضِ مُفۡسِدِينَ ﴿٨٥﴾ بَقِيَّتُ ٱللَّهِ خَيۡرٌ لَّكُمۡ إِن كُنتُم مُّؤۡمِنِينَۚ وَمَآ أَنَا۠ عَلَيۡكُم بِحَفِيظٍ ﴿٨٦﴾ قَالُواْ يَٰشُعَيۡبُ أَصَلَوٰتُكَ تَأۡمُرُكَ أَن نَّتۡرُكَ مَا يَعۡبُدُ ءَابَآؤُنَآ أَوۡ أَن نَّفۡعَلَ فِيٓ أَمۡوَٰلِنَا مَا نَشَٰٓؤُاْۖ إِنَّكَ لَأَنتَ ٱلۡحَلِيمُ ٱلرَّشِيدُ ﴿٨٧﴾ قَالَ يَٰقَوۡمِ أَرَءَيۡتُمۡ إِن كُنتُ عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِّن رَّبِّي وَرَزَقَنِي مِنۡهُ رِزۡقًا حَسَنًاۚ وَمَآ أُرِيدُ أَنۡ أُخَالِفَكُمۡ إِلَىٰ مَآ أَنۡهَىٰكُمۡ عَنۡهُۚ إِنۡ أُرِيدُ إِلَّا ٱلۡإِصۡلَٰحَ مَا ٱسۡتَطَعۡتُۚ وَمَا تَوۡفِيقِيٓ إِلَّا بِٱللَّهِۚ عَلَيۡهِ تَوَكَّلۡتُ وَإِلَيۡهِ أُنِيبُ ﴿٨٨﴾

شوعەیب نێردرا بۆ مەدیەن:

﴿[٨٤] وإلى مدين أخاهم شعيبا﴾ بۆلای خەڵکی (مەدیەن)یش براو کەسی خۆیان، (شوعەیب)مان بەپێغەمبەرێتی نارد. (مەدیەن) دەکەوێتە سنووری حیجاز، لەولایشەوە هاوسنووری شامە ﴿قال یا قوم اعبدوا الله ما لكم من إله غيره﴾ وتی: ئەی گەلی من! هەر بە گوێی خوا بکەن و، بەتەنیا هەرئەویش بپەرستن، غەیری ئەو خوایەکی تر شیاوی پەرستن بێت نییە، جا لەگەڵ ئەوەشدا ئەو قەومە کافرو خوا نەناسبوون، بۆیە فەرمووی: ﴿ولا تنقصوا المكيال والميزان﴾ وریابن! لەکێشانەو پێوانەدا کەم و کورتیی مەکەن، واتە: لەمامەڵەدا خەڵکی مەخەڵەتێنن ﴿إني أراكم بخير﴾ چونکە دەتانبینم لە خۆشگوزەرانیی و، دەسەڵات ومالْ و سامانێکی زۆردان، چ پێویستتان بەخەڵەتاندنی مەردم نیە؟ ﴿وإني أخاف عليكم عذاب يوم محيط﴾ وە بەڕاستیی من لەسەرتان دەترسم سزای ڕۆژێکی گشتگیرتان ئەوقە ببێت" ئەر لەفەرمانم دەرچن ﴿[٨٥] ويا قوم أوفوا المكيال والميزان بالقسط﴾ ئەی هۆزو نەتەوەی من! باپێوانەو کێشانەتان تێرو تەواو و دادگەرانە بێ ﴿ولا تبخسوا الناس أشياءهم﴾ شتوومەکی خەڵکی کەم نرخ دامەنێن و مەیان خەڵەتێنن ﴿ولا تعثوا في الأرض مفسدين﴾ لەولاتیشدا فەسادو خراپەکاریی بڵاومەکەنەوە، واتە: تەرازوو بازوویش بەشێکە لە فەسادو کاری گەندەڵیی لەولاتدا ﴿[٨٦] بقية الله خير لكم إن كنتم مؤمنين﴾ رسق و ڕۆزیی و قازانجێك کەخوا بێ تەرازوو بازوو بۆتان دێڵێتەوە چاکترە، لەو سامانەی کە بەخیانەت و تەرازوو بازوو وەری دەگرن، ئەر بڕواتان هەبێ ﴿وما أنا عليكم بحفيظ﴾ و خۆ منیش بەرامبەر بەو کێشانەو پێوانە ئێوە دەیکەن، پارێزەرو بەرپرسنیم، چونکە من تەنها ئامۆژگارم و حەق و ڕاستیی ڕادەگەیەنم، ئیتر تاوان و گوناحەکەی بۆ خۆتانە.

وەلامی مەدیەن بۆ شوعەیب ناشایستەبوو:

﴿[٨٧] قالوا يا شعيب﴾ خەڵکەکە وتیان: ئەرێ شوعەیب ! ﴿أصلاتك تأمرك أن نترك ما يعبد آباؤنا﴾ ئایا نوێژەکەت فەرمانت پێ دەکا کە: ئێمە لەپەرستنی ئەو پەرستراوانە باوو باپیرانمان ئەیانپەرستن دەست هەڵگرین ؟!.(شوعەیب) ﷺ پیاوێکی زۆر نوێژ خوێن و عابید بوو، بۆیە ئەوانیش گوتیان: مەر نوێژەکەت هانی ئەوکارەت دەدا ؟. ﴿أو أن نفعل في أموالنا مانشاء﴾ یان رێمان لێگریت کە بەئارەزووی خۆمان چیمان بوێت لەماڵو سامانەکەماندا ئەنجامی بدەین ؟ واتە: ئەتەوێ لەتەرازوو بازیی رێمان لێبگرێت؟ ﴿إنك لأنت الحليم الرشيد﴾ ئەوجا بەگاڵتەوە پێیان وت: خۆتۆ-بەلای خۆتەوە-پیاوێکی هێمن و لەسەر خۆو فامیدەو سەلاریت !! چۆن فەرمانمانی پێ دەکەیت ؟! ﴿[٨٨] قال يا قوم أرأيتم إن كنت على بينة من ربي﴾ شوعەیب وتی: ئەی قەوم و گەلەکەم ! باشە ئەگەر من بەڵگەیەکی ئاشکراو روونم لەلای پەروەردگارمەوە بۆهێنابن ﴿ورزقني منه رزقا حسنا﴾ و رزق و رۆزییەکی چاك و حەلاڵی پێدابم ، یان پەیامبەرێتی پێ بەخشیبم، چ عەیبەیەکی تێدایە، کەمن داوای ئیسلاح و چاکسازیی لەناو ئێوەدا بکەمو، نەهێڵم یەکتری بخەڵەتێنن ؟ ﴿وما أريد أن أخالفكم إلى ما أنهاكم عنه﴾ ناشمەوێ شتێ لە ئێوە قەدەغە بکەم و، بۆخۆم بیکەم. ﴿إن أريد إلا الإصلاح ما استطعت﴾ هەتا بشتوانم هەر چاکسازیی و، رێك و پێك کرنی حاڵی ئێوەم دەوێت ، ئەمەوێ ئێوە دەسپاك و دادگەربن. ﴿وما توفيقي إلا بالله﴾ خۆ تەوفیق و دۆزینەوەی رێی راست و هیدایەتیشم تەنها بەخوایە ﴿عليه توكلت وإليه أنيب﴾ پشتم بەو بەستووەو هەر بۆلای ئەویش دەگەرێمەوە ﴿[٨٩] ويا قوم لا يجرمنكم شقاقي﴾ ئەی خزم و گەلی من! دەخیلتانم ناکۆکیی و دژایەتیتان بەرامبەر بەمن هەڵتان نەنێت بۆ سوور بوونتان لەسەر بێ بڕوایی ﴿أن يصيبكم مثل ما أصاب قوم نوح أو قوم هود أو قوم صالح﴾ کە بەو هۆیەوە دوچاری ئەو بەلایە بن کە: دووچاری گەلی نوح و گەلی هودو گەلی صالح بوو ﴿وما قوم لوط منكم ببعيد﴾ خۆ بەسەرهاتی هۆزەکەی (لووط)یش لەئێوەوە دوورێکی وا نییەو، دەشزانن چیمان بەسەر هێنان، دەسا ئیتر هەقە ئامۆژگاری وەرگرن، بۆ ئەوەی دووچاری ئەوبەلایەی ئەوان نەبن ﴿[٩٠] واستغفروا ربكم ثم توبوا إليه﴾ وە لەپەروەردگارتان بخوازن لێتان ببوورێت، پاشانیش تەوبەی لابکەن و بچنەوە بۆلای ﴿إن ربي رحيم ودود﴾ بەڕاستیی پەروەردگارم بەرامبەر تەوبەکاران زۆر دلاواو میهرەبان و بەبەزەیی یە ، زۆریش پێی پێخۆشە.

سُورَةُ هُودٍ | الجزء الثاني عشر

وَيَٰقَوْمِ لَا يَجْرِمَنَّكُمْ شِقَاقِيٓ أَن يُصِيبَكُم مِّثْلُ مَآ أَصَابَ قَوْمَ نُوحٍ أَوْ قَوْمَ هُودٍ أَوْ قَوْمَ صَٰلِحٍ ۚ وَمَا قَوْمُ لُوطٍ مِّنكُم بِبَعِيدٍ ﴿٨٩﴾ وَٱسْتَغْفِرُوا۟ رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوٓا۟ إِلَيْهِ ۚ إِنَّ رَبِّى رَحِيمٌ وَدُودٌ ﴿٩٠﴾ قَالُوا۟ يَٰشُعَيْبُ مَا نَفْقَهُ كَثِيرًا مِّمَّا تَقُولُ وَإِنَّا لَنَرَىٰكَ فِينَا ضَعِيفًا ۖ وَلَوْلَا رَهْطُكَ لَرَجَمْنَٰكَ ۖ وَمَآ أَنتَ عَلَيْنَا بِعَزِيزٍ ﴿٩١﴾ قَالَ يَٰقَوْمِ أَرَهْطِىٓ أَعَزُّ عَلَيْكُم مِّنَ ٱللَّهِ وَٱتَّخَذْتُمُوهُ وَرَآءَكُمْ ظِهْرِيًّا ۖ إِنَّ رَبِّى بِمَا تَعْمَلُونَ مُحِيطٌ ﴿٩٢﴾ وَيَٰقَوْمِ ٱعْمَلُوا۟ عَلَىٰ مَكَانَتِكُمْ إِنِّى عَٰمِلٌ ۖ سَوْفَ تَعْلَمُونَ مَن يَأْتِيهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَمَنْ هُوَ كَٰذِبٌ ۖ وَٱرْتَقِبُوٓا۟ إِنِّى مَعَكُمْ رَقِيبٌ ﴿٩٣﴾ وَلَمَّا جَآءَ أَمْرُنَا نَجَّيْنَا شُعَيْبًا وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ مَعَهُۥ بِرَحْمَةٍ مِّنَّا وَأَخَذَتِ ٱلَّذِينَ ظَلَمُوا۟ ٱلصَّيْحَةُ فَأَصْبَحُوا۟ فِى دِيَٰرِهِمْ جَٰثِمِينَ ﴿٩٤﴾ كَأَن لَّمْ يَغْنَوْا۟ فِيهَآ ۗ أَلَا بُعْدًا لِّمَدْيَنَ كَمَا بَعِدَتْ ثَمُودُ ﴿٩٥﴾ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ بِـَٔايَٰتِنَا وَسُلْطَٰنٍ مُّبِينٍ ﴿٩٦﴾ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَإِي۟هِۦ فَٱتَّبَعُوٓا۟ أَمْرَ فِرْعَوْنَ ۖ وَمَآ أَمْرُ فِرْعَوْنَ بِرَشِيدٍ ﴿٩٧﴾

بِقَدْمُ قَوْمَهُۥ | ٢٣٢

بۆپاراستنی هەق هێزو دەسەلأت پێویستە:

﴿[٩١] قالوا يا شعيب ما نفقه كثيرا مما تقول﴾ ئەو نالەبارانە لەوەلأمدا وتیان: شوعەیب ! ئێمە لەزۆرێکی قسەکانت تێناگەین ! دیارە بەگاڵتەو بەلاقرتیی ئەوقسە دەکەن , چونکە ناگونجیٚ (شوعەیب)ێکی پێغەمبەر نەزانیٚ چۆن وتاریان بۆ بداو تێیان بگەیەنیٚ، کە لە(ئەسەر)دا هاتووە دەڵێت: (شعيب خطيب الأنبياء) واتە: (شوعەیب) ﷺ دواندەرو خەتیبی پێغەمبەرەکانە، هەروەك ئیمامی (سەوریی)یش هەمان قسە دەکا ﴿و إنا لنراك فينا ضعيفا﴾ وە بێگومان لەناو خۆشماندا بەمرۆڤێکی لاوازو، کەم وزەو کەم سیاسەتت دەزانین ﴿ولولا رهطك لرجمناك﴾ ئەر لەبەر دەستەو بەستەکەشت نەبا، ئێستا بەردە بارانمان دەکردیت و ئەمانکوشتیت ﴿وما انت علينا بعزيز﴾ خۆلای ئێمەیش تۆ خاوەن تواناو بەدەسەلأت نیت ﴿[٩٢] قال يا قوم أرهطی أعز عليكم من الله﴾ شوعەیب وتی: ئەی هۆزو گەلی من! ئاخۆ دەستەو کۆمەڵ و عەشیرەتەکەمتان لەخوا لا بەتواناو بەدەسەلأت ترە ، وا لەخوا شەرم ناکەن و، لەعەشیرەتەکەم شەرم دەکەن و دەترسن ﴿واتخذتموه وراءكم ظهريا﴾ و خواتان پشتگویٚ خستووەو بەفەرمانی ئەو کار ناکەن؟! ﴿إن ربی بما تعملون محيط﴾ بەڕاستیی پەروەردگارم بەو کوفرو تاوانە ئێوە دەیکەن بەئاگاو زانایەو،هیچ شتێکی لێگوم نابێت.

شوعەیب هەڕەشە لە قەومەکەی دەکا:

﴿[٩٣] ويا قوم اعملوا على مكانتكم إنی عامل﴾ ئەی خزم و گەلی من! هەر بەوشێوە کارتان دەکرد، بیکەن و درێغی مەکەن، بەڕاستیی وا منیش سوورم لەسەر ئەنجامدانی کاری خۆم ﴿سوف تعلمون من يأتيه عذاب يخزيه﴾ لەمەولاش ئەزانن کیٚ سزایەکی بۆ دێت و ریسوای دەکات ﴿ومن هو كاذب﴾ و کێیش درۆزن دەردەچیٚ ئێوە، یان ئێمە؟ ﴿وارتقبوا إنی معكم رقيب﴾ دەئێوە چاوەڕوانی سزاو جەزرەبە بن، بەڕاستیی وامنیش لەگەڵ ئێوە چاوەڕوانی سەرکەوتن دەبم ﴿[٩٤] ولما جاء أمرنا﴾ و کاتیٚ کەفەرمانی ئێمە هات بۆ سزادانیان ﴿نجينا شعيبا والذين آمنوا معه برحمة منا﴾ بەبەزەیی و دلۆڤانی خۆمان ، شوعەیب و ئەوانەی بڕوایان پیٚ هێنابوو ڕزگارمان کردن ﴿وأخذت الذين ظلموا الصيحة﴾ و تاوانبارو ستەمکارەکانیشمان بەدەنگ وشریخەیە مەزن گرت ﴿فأصبحوا فی ديارهم جاثمين﴾ و ئینجا لەشوێنەکانی خۆیاندا هەموو دەمەو ڕوو کەوتن و مردن ﴿[٩٥] كأن لم يغنوا فيها﴾ بەشێوەیەك، دەتگوت هەرگیز لەویٚ نیشتەجیٚ نەبوون و نەژیاون ﴿الا بعدا لمدين﴾ بێدار بن! یاخوا خەڵکی (مەدیەن) لەبەزەیی خواوە دووربن ﴿كما بعدت ثمود﴾ هەر وەکو گەلی (سەموود) تیاچوون و دوورکەوتنەوە لەبەزەیی و سۆزی خوا.

سەرگوزەشتەی مووسا و فیرعەون:

﴿[٩٦] ولقد أرسلنا موسى بآياتنا وسلطان مبين﴾ و بێگومان موسا پێغەمبەریشمان بەچەندین نیشانەی روون و بەڵگەی ئاشکراوە نارده ﴿[٩٧] إلى فرعون وملأئه﴾ لای فیرعەون و پیاوە گەورەکانی ﴿فاتبعوا أمر فرعون﴾ (کبار رجاله) فیرعەون فەرمانی کرد پەیڕەوی بکەن، ئەوانیش لەفەرمان و قسەی فیرعەون پەیڕەوییان کرد ﴿وما أمر فرعون برشيد﴾ خۆ فەرمانی فیرعەونیش راست و دروست و ڕەوا نەبوو، بەڵکو چەواشەگەریی گومڕایی بوو ﴿[٩٨] يقدم قومه يوم القيامة﴾ لەڕۆژی قیامەتیشدا فیرعەون لەبەر ئەوە پاشاو گەورەیان بوو پێشیان دەکەویٚ بۆ نێو دۆزەخ ﴿فأوردهم النار﴾ جا دەیانباتە ناو ئاگری دۆزەخەوە ﴿وبئس الورد المورود﴾ و چەند خراپ و نالەبارە ئاگر ، جێی ئاوخواردنەوەو، حەوانەوەی گەلێکی تینووی خەستە بیٚ ﴿[٩٩] واتبعوا فی هذه لعنة و يوم القيامة﴾ لەم دونیایەو،

لەڕۆژی قیامەتیشدا لەرەحمەتی خوا دوورن‌و، نەحلەت‌و نەفرینی ئەویان بەدواوەیە ﴿بئس الرفد المرفود﴾ چەند خراب و نالەبارە، نەفرەت لەدوای نەفرەت!.

لەگوندە وێرانەکان عیبرەت وەر گرن:

﴿[١٠٠] ذلك من أنباء القرى نقصه عليك﴾ ئەو چیرۆك و داستانانە بۆت دەگێڕینەوە گشت بەشێکن لەدەنگ و باسی خەڵکی ئەوشارو دێ وێرانکراوانە ﴿منها قائم وحصيد﴾ تەنانەتی ئێستاش هەندێکیان بەپێوەن و شوێنەواریان دیارە ئەگەرچی خەڵکەکەیشی تیاچوو بێ ، هەندێکیشی وەك دانەوێڵە دروێنە کراون و، بەسەریەکا خران‌و لەبەین چوون ﴿[١٠١] وما ظلمناهم﴾ خۆ ستەمیشمان لێنەکردن لەو تیاچوونەدا ﴿ولكن ظلموا أنفسهم﴾ بەڵکو ئەوان خۆیان ستەمیان لەخۆیان کرد، بەکوفرو نافەرمانی کردن ﴿فما أغنت عنهم آلهتهم التي يدعون من دون الله من شئ لما جاء أمر ربك﴾ ئینجا کە بڕیارو فەرمانی پەروەردگارت بۆ تیاچونیان هات، ئیتر ئەوگشت بتانە کە لەجیاتی خوا دەیانپەرستن فریایان نەکەوتن و، نەیانتوانی هیچێك لەسزا بێ نیازیان کەن ﴿وما زادوهم غير تتبيب﴾ و تیاچوون و ماڵ وێرانی نەبێ، شتێکیان بۆ زیاد نەکردن ﴿[١٠٢] وكذلك أخذ ربك﴾ سزاو قاری پەروەردگارت ئاوایە ﴿إذا أخذ القرى وهي ظالمة﴾ کاتێ ویستی خەڵکانی ستەمکاری شارو گوند نشینەکان لەناوبەرێت ﴿إن اخذه اليم شديد﴾ کەبەڕاستیی سزاو قارێکی سەخت و ئێش پێگەیەنەر بوو ﴿[١٠٣] إن في ذلك لآية لمن خاف عذاب الآخرة﴾ بێگومان لەو بەڵاو سزایەدا نیشانەو بەڵگەیەکی گەورەو مەزن هەیە، بۆ هەرکەسێك لەسزای دوا ڕۆژ بترسێت و، بیەوێ پارێزراو بێت لێی ﴿ذلك يوم مجموع له الناس﴾ ئەوە ڕۆژێکی وایە هەموو خەڵکی بۆ کۆ ئەکرێتەوە ﴿وذلك يوم مشهود﴾ و ئەوە ڕۆژێکە هەموو ئادەمیزاد چاك و خراپ دەیبینن و ئامادەی دەبن ﴿[١٠٤] وما نؤخره إلا لأجل معدود﴾ و هەر بۆکاتێکی کەمی هەڵژمێرراو و دیاریمان دوا خستووەو، لە (ئەزەل)دا بڕاوەتەوە کەی دێت ﴿[١٠٥] يوم يأتي لا تكلم نفس إلا بإذنه﴾ ڕۆژێکیش کەدێت هیچ کەسێك بۆی نییە بەفەرمانی خوا نەبێت قسە بکات ﴿فمنهم شقي وسعيد﴾ ئینجا ئەو خەڵکە دەبنە دوو کۆمەڵ، هەیانە بەهۆی لاساریی و کلابوونیەوە بەدبەختەو چارە ڕەش، هەشیانە بەبۆنەی چاکی و باشی خۆیەوە بەختیارو ڕوو سپی یە.

ئاییندەو پاشە ڕۆژی خەڵکانی بەدبەخت:

﴿[١٠٦] فأما الذين شقوا﴾ جا ئەوانەیان بەدبەخت ولارو لاسارن ﴿ففي النار لهم فيها زفير وشهيق﴾ لەئاگردان، هەر لەوێیش تووشی هەناسە کورتی و، تەنگە نەفەسیی دەبن‌و، هەر هاوار هاواریانە. (تەبەریی) ئەڵێت: کاتێ کە گوێدرێژ دەست بەزەڕیین دەکات، پێی دەڵێن: (زفير)، کەدەیشیبڕێتەوە پێیدەڵێن (شهيق). مەبەست ئەوەیە کە لەتاو

الجزء الثاني عشر — سورة هود

يَقْدُمُ قَوْمَهُۥ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ فَأَوْرَدَهُمُ ٱلنَّارَ ۖ وَبِئْسَ ٱلْوِرْدُ ٱلْمَوْرُودُ ﴿٩٨﴾ وَأُتْبِعُوا۟ فِى هَٰذِهِۦ لَعْنَةً وَيَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ ۚ بِئْسَ ٱلرِّفْدُ ٱلْمَرْفُودُ ﴿٩٩﴾ ذَٰلِكَ مِنْ أَنۢبَآءِ ٱلْقُرَىٰ نَقُصُّهُۥ عَلَيْكَ ۖ مِنْهَا قَآئِمٌ وَحَصِيدٌ ﴿١٠٠﴾ وَمَا ظَلَمْنَٰهُمْ وَلَٰكِن ظَلَمُوٓا۟ أَنفُسَهُمْ ۖ فَمَآ أَغْنَتْ عَنْهُمْ ءَالِهَتُهُمُ ٱلَّتِى يَدْعُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ مِن شَىْءٍ لَّمَّا جَآءَ أَمْرُ رَبِّكَ ۖ وَمَا زَادُوهُمْ غَيْرَ تَتْبِيبٍ ﴿١٠١﴾ وَكَذَٰلِكَ أَخْذُ رَبِّكَ إِذَآ أَخَذَ ٱلْقُرَىٰ وَهِىَ ظَٰلِمَةٌ ۚ إِنَّ أَخْذَهُۥٓ أَلِيمٌ شَدِيدٌ ﴿١٠٢﴾ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَءَايَةً لِّمَنْ خَافَ عَذَابَ ٱلْءَاخِرَةِ ۚ ذَٰلِكَ يَوْمٌ مَّجْمُوعٌ لَّهُ ٱلنَّاسُ وَذَٰلِكَ يَوْمٌ مَّشْهُودٌ ﴿١٠٣﴾ وَمَا نُؤَخِّرُهُۥٓ إِلَّا لِأَجَلٍ مَّعْدُودٍ ﴿١٠٤﴾ يَوْمَ يَأْتِ لَا تَكَلَّمُ نَفْسٌ إِلَّا بِإِذْنِهِۦ ۚ فَمِنْهُمْ شَقِىٌّ وَسَعِيدٌ ﴿١٠٥﴾ فَأَمَّا ٱلَّذِينَ شَقُوا۟ فَفِى ٱلنَّارِ لَهُمْ فِيهَا زَفِيرٌ وَشَهِيقٌ ﴿١٠٦﴾ خَٰلِدِينَ فِيهَا مَا دَامَتِ ٱلسَّمَٰوَٰتُ وَٱلْأَرْضُ إِلَّا مَا شَآءَ رَبُّكَ ۚ إِنَّ رَبَّكَ فَعَّالٌ لِّمَا يُرِيدُ ﴿١٠٧﴾ ۞ وَأَمَّا ٱلَّذِينَ سُعِدُوا۟ فَفِى ٱلْجَنَّةِ خَٰلِدِينَ فِيهَا مَا دَامَتِ ٱلسَّمَٰوَٰتُ وَٱلْأَرْضُ إِلَّا مَا شَآءَ رَبُّكَ ۖ عَطَآءً غَيْرَ مَجْذُوذٍ ﴿١٠٨﴾

٢٣٣

سزادا هاوارو زەرە زەرێك دەست پێدەكەن، هەر دەڵێیت سەرەی گوێدرێژە، زۆر بەسەخت هەناسە هەڵدەمژن و، هەناسە دەدەنەوە ﴿١٠٧ خالدين فيها ما دامت السموات والأرض﴾ تا ئاسمانەكان و زەویی هەبن، ئەوانیش تێیدا ئەمێننەوە. عەرەب ئەگەر ویستبای بڵێ ئەو شتە بەردەوام و هەمیشەیە، دەیگوت: (ما دامت السموات والأرض) كەوابوو بەهەتا هەتایی لەدۆزەخدا دەمێننەوەو لێی دەرناچن ﴿إلا ما شاء ربك﴾ مەگەر پەروەردگارت بیەوێ لە وەخت و كاتێكدا دەریان بهێنێ بۆئەوەی بەجۆرێكی تر لەسزا سزایان بدات ﴿إن ربك فعال لما يريد﴾ بەڕاستیی پەروەردگاریشت زۆر بەدەسەڵاتە، بیەوێ هەرشتێ بكات دەیكات و هیچ بەرگریكی بۆ نابێت ﴿١٠٨ وأما الذين سعدوا﴾ ئەوانەیشیان كامەران و بەختەوەرن ﴿ففي الجنة خالدين فيها﴾ لەئەوەڵ لەحزەوە لە بەهەشتن و، بۆ هەمیشە لەوێ ئەمێننەوە ﴿ما دامت السموات والأرض إلا ماشاء ربك﴾ تا ئاسمانەكان و زەویی ببن، مەگەر ئەوەندە پەروەردگارت مەیلی هەبێ كارێ تر بكات، جا ئەوكاتە لەبەهەشتدا نابن. (ئیبنی كەسیر) ئەڵێت: مانەوەیان لەبەهەشتدا بەهەتا هەتایی واجیب و پێویست نییە لەسەر خوا، بەڵكو خوا بەفەزڵ و منەتیەتی، جا بۆئەوە سوپاس و تەسبیحاتی بكەن زیكری (سبحان الله، الحمدلله)، ئەخرێتە سەر زاریان ﴿عطاء غير مجذوذ﴾ ئەو بەخششە هەتاهەتایی و نەبڕاوەیە.

شیرك سەرلێشێواوییە شكی تیا نیە:

﴿١٠٩ فلا تك في مرية مما يعبد هؤلاء﴾ جا تۆ هیچ گومانت نەبێ لەهیچ و پووچی ئەو بتانەی ئەوانە دەیانپەرستن ﴿ما يعبدون إلا كما يعبد آباؤهم من قبل﴾ چونكە ئەمانیش هەر ئەوە دەپەرستن وەك باوو باپیرانیان پێشتر دەیان پەرست، واتە: وەك باب و باپیرانیان لە بتپەرستیدان ﴿وإنا لموفوهم نصيبهم غير منقوص﴾ و بەڕاستیی ئێمە بەتێرو تەسەلیی و بەتەواوی پاداش و تۆڵەیان دەدەین ﴿١١٠ ولقد آتينا موسى الكتاب﴾ ئەمە سوێندی بێت كتێبی (تەورات)مان بە مووسادا ﴿فاختلف فيه﴾ جا بۆدوایی ناكۆكیی و جیاوازیی تیا دروستبوو، هەندێ بڕوایان بەگشت بڕگەو ئایەتەكانی هێنا، هەندێكیش بێ باوەڕبوون، هەر چۆنێ ئەم هۆزو نەتەوەی تۆیە (ئەی موحەممەد!) ناكۆكن و هەرایانە، جا كەوابوو حەوسەڵەو تاقەتت بێت ﴿ولولا كلمة سبقت من ربك﴾ خۆ ئەر لەبەر ئەوبڕیارو فەرمانە نەبووبا كەلە (ئەزەل)دا لەپەروەردگارتەوە دەرچووە بۆ دواخستنی سزاو لەناو بردنیان ﴿لقضي بينهم﴾ داوەریی دەكران و سزا دەدران ﴿وإنهم لفي شك منه مريب﴾ بێگومان جوولەكە سەبارەت بەڕاستی قورئان لەگومانێكدان دوودڵی پەیدا دەكات ﴿١١١ وإن كلا لما ليوفينهم ربك أعمالهم﴾ بێگومانیش پەروەردگارت بەتێرو تەسەلی پاداشی هەموو كردەوەكانیان دەداتەوە لەدواڕۆژدا ﴿إنه بما يعملون خبير﴾ چونكە هەركارێ بكەن بێگومان خوای گەورە بەئاگایە لێی.

فَلَا تَكُ فِي مِرْيَةٍ مِّمَّا يَعْبُدُ هَٰٓؤُلَآءِ مَا يَعْبُدُونَ إِلَّا كَمَا يَعْبُدُ ءَابَآؤُهُم مِّن قَبْلُ وَإِنَّا لَمُوَفُّوهُمْ نَصِيبَهُمْ غَيْرَ مَنقُوصٍ ﴿١٠٩﴾ وَلَقَدْ ءَاتَيْنَا مُوسَى ٱلْكِتَٰبَ فَٱخْتُلِفَ فِيهِ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِن رَّبِّكَ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ وَإِنَّهُمْ لَفِي شَكٍّ مِّنْهُ مُرِيبٍ ﴿١١٠﴾ وَإِنَّ كُلًّا لَّمَّا لَيُوَفِّيَنَّهُمْ رَبُّكَ أَعْمَٰلَهُمْ إِنَّهُۥ بِمَا يَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿١١١﴾ فَٱسْتَقِمْ كَمَآ أُمِرْتَ وَمَن تَابَ مَعَكَ وَلَا تَطْغَوْا إِنَّهُۥ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿١١٢﴾ وَلَا تَرْكَنُوٓا إِلَى ٱلَّذِينَ ظَلَمُوا فَتَمَسَّكُمُ ٱلنَّارُ وَمَا لَكُم مِّن دُونِ ٱللَّهِ مِنْ أَوْلِيَآءَ ثُمَّ لَا تُنصَرُونَ ﴿١١٣﴾ وَأَقِمِ ٱلصَّلَوٰةَ طَرَفَيِ ٱلنَّهَارِ وَزُلَفًا مِّنَ ٱلَّيْلِ إِنَّ ٱلْحَسَنَٰتِ يُذْهِبْنَ ٱلسَّيِّـَٔاتِ ذَٰلِكَ ذِكْرَىٰ لِلذَّٰكِرِينَ ﴿١١٤﴾ وَٱصْبِرْ فَإِنَّ ٱللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿١١٥﴾ فَلَوْلَا كَانَ مِنَ ٱلْقُرُونِ مِن قَبْلِكُمْ أُولُوا بَقِيَّةٍ يَنْهَوْنَ عَنِ ٱلْفَسَادِ فِي ٱلْأَرْضِ إِلَّا قَلِيلًا مِّمَّنْ أَنجَيْنَا مِنْهُمْ وَٱتَّبَعَ ٱلَّذِينَ ظَلَمُوا مَآ أُتْرِفُوا فِيهِ وَكَانُوا مُجْرِمِينَ ﴿١١٦﴾ وَمَا كَانَ رَبُّكَ لِيُهْلِكَ ٱلْقُرَىٰ بِظُلْمٍ وَأَهْلُهَا مُصْلِحُونَ ﴿١١٧﴾

مەردانە خۆت ڕاگرە:

﴿[١١٢] فاستقم كما أمرت ومن تاب معك﴾ دەسا خۆتو ئەوانە لەگەڵ تۆدان و تەوبەیان لەشیرك و کردەوەی خراپکردووە، بەوجۆرە خوا فەرمانی پێکردون بەراست و ڕێك خۆڕاگرە ﴿ولا تطغوا﴾ و لەسنوورو یاسای خوا تێمەپەڕن ﴿إنه بما تعملون بصير﴾ چونکە هەرکارو کردەوەیە دەکەن خوا دەیبینێ و دەیزانێ ﴿[١١٣] ولا تركنوا إلى الذين ظلموا﴾ بەهیچ شێوەیەك مەیل مەکەن بۆلای ئەوانەی ستەمیان کردووە، واتە: پاڵیان پێوەمەدەن و پشتگیرییان لێ مەکەن و، بەکردەوەیان رازیی مەبن ﴿فتمسكم النار﴾ دەنا ئاگر ئەوقەتان ئەبێ و دەسووتێن. شێخی (بەیزاویی) لەمانای (رکون)دا دەڵێت: (هو الميل اليسير. أي لا تميلوا إليهم أدنى ميل فتمسكم النار بركونكم إليهم، وإذا كان الركون اليسير إلى من وجد منه ميل ما يسمى ظلما كذلك، فما ظنك بالركون إلى الظالمين الموصوفين بالظلم، والميل إليهم كل الميل) واتە: (رکون) بەکەمترین مەیل و پاڵ پێوەدان دەڵێن، جا ئەگەر مرۆڤ بەکەمترین مەیلدان بەلای موشریکان و زاڵمانەوە، بسووتێ و گیرۆدە ببێت، دەبێ حاڵی زاڵمان خۆیان و ئەوانەی وا بەتەواوی هاوکارییان دەکەن چۆن بێ؟ (قەتادە) ئەڵێ: مانای ئەم ئایەتە ئەوەیە کەناهەقکاران و ستەمکارانتان خۆش نەوێ و، بەقسەشیان مەکەن. کەوابوو چەندە بتوانرێ دەبێ ئەوەندە هاوڕێی و هاوکاری خەڵکی کافرو بیدعەچی نەکرێ. خۆ ئەگەر ناچار کراین هاکاریی و هاوڕییەتییان بکەین، ئەوە دەچێتە بابی (توقیە) و ناچارییەوەو ئەمیش کۆمەڵێ مەرجی هەیە، لە ئایەتی: (لايتخذ المؤمنون الكفرين أولياء)ی ئالی عیمران دا کورتەیەك بۆ ئەمە نووسراوە ﴿ومالكم من دون الله من أولياء﴾ و بێجگە لەخواش هیچ یارمەتی دەرێکتان بۆ نابێ لەوئاگرە دەرتان بێنێ ﴿ثم لا تنصرون﴾ پاشانیش سەرناخرێن بەسەر دوژمندا.

بەباشی نوێژەکانت بکە:

﴿[١١٤] وأقم الصلاة طرفي النهار و زلفا من الليل﴾ لەهەردوو لای ڕۆژدا بەیانی و عەسرو لەچەند بەشێکی سەرەتایی شەودا شێوان و خەوتنان نوێژ بەجێ بهێنن ﴿إن الحسنات يذهبن السيئات﴾ چونکە بەڕاستیی چاکەکان کە نوێژیش بەشێکە لەوان خراپەکان رادەماڵن ﴿ذلك ذكرى للذاكرين﴾ ئەو نوێژوو لەخوا نزیك بوونەوەیە، یادەوەرییە بۆ ئەوانەی یادی خوا دەکەن ﴿[١١٥] واصبر فإن الله لا يضيع أجر المحسنين﴾ و ئەی پێغەمبەر لەسەر گشت قۆرت و نارەحەتییەکانیش بەئارامبە، چونکە بەڕاستیی خوا پاداشی چاکەی چاکەکاران زایە ناکات، پێشەوا (ئەحمەد) ئەم فەرموودەیە دێنێ و دەڵێت: ((ما من مسلم يذنب ذنبا، فيتوضأ و يصلي ركعتين إلا غفر له))، واتە: هەر موسڵمانێك گوناحێ بکاو، پاشان دەسنوێژێ بگرێ و، دوورکات نوێژ بکات، لەگوناحەکانی دەبووردرێت.

دەبێ دەستەیە هەبن بۆ بەرەوانی لەهەق:

﴿[١١٦] فلولا كان من القرون من قبلكم﴾ ئەوە بۆ لەو هەمووخەڵکانەی بەر لەئێوە بوون ﴿أولوا بقية ينهون عن الفساد في الأرض﴾ چەند کەسانێکی ژیرو خاوەن هۆشی وانەبوو، ڕێگا بەفەسادو خراپەکاریی نەدەن لەوڵاتدا؟ ﴿إلا قليلا ممن أنجينا منهم﴾ بەڵام کەمێکیان ڕێی خێریان گرتەبەرو، دەرفەتی فەسادکارییان نەداو، ئێمەیش لەسزا ڕزگارمان کردن، وەکو ئیماندارەکانی هەموو هۆزو ئوممەتەکان، کەواتە با لەناو ئێوەیشدا (ئەی قورەیش!) خەڵکێکی دڵسۆزی ئاوا هەبێ و، ڕێ لەخراپەکاری بگرێ، وە لەجێگایەکی تردا دەفەرموێ: (ولتكن منكم أمة يدعون إلى الخير ويأمرون بالمعروف وينهون عن المنكر..)، پێغەمبەریشمان موحەممەد ﷺ دەفەرموێ: ((إن الناس إذا رأوا المنكر فلم يغيروه، أوشك أن يعمهم الله بعقاب)) ئیبن ماجە: ١٣٢٧/٢. ﴿واتبع الذين ظلموا ما أترفوا فيه﴾ و ئەوانەی

ستەمکار بوون، شوێنی ئەو خۆشگوزەرانیە کەوتن و تێیدا مەست ببوون ﴿وكانوا مجرمين﴾ و چوو بوونە ڕیزی تاوانبارو گوناهکارانەوە بۆیە خوا لەناوی بردن ﴿[١١٧] وما كان ربك ليهلك القرى بظلم﴾ پەروەردگارت نەیکردووە بەباو کە بەستەم شارو گوندەکان لەناو بەرێت ﴿وأهلها مصلحون﴾ و خەڵکەکەیشیان چاکساز بوو بن.

خوا نەیویست گشت خەڵکی دنیا ئیماندارین:

﴿[١١٨] و لوشاء ربك لجعل الناس أمة واحدة﴾ ئەر پەروەردگارت ویستبای هەموو خەڵکی دنیای دەکردە یەك ئوومەت و یەککۆمەڵ و هەموو دیندارو موسڵمان دەبوون بەڵام لەبەر هەرحیکمەتێك کە خۆی دەیزانێ، ئەوکارەی بەوشێوە نەکرد، لەولایشەوە ئەگەر وای کردبا (جەبر) و زۆر ڕووی دەدا، ئیتر ئەوکاتەش پاداشت و تۆڵە نەدەبوو ﴿ولا يزالون مختلفين * [١١٩] إلا من رحم ربك﴾ بەڵام بەدرێژایی ڕۆژگار، هەر ناتەباو ناکۆك و لێك ترازاو دەبن و، لەسەر یەك بەرنامەو ئایین کۆ نابنەوە، مەگەر کەسێك پەروەردگارت بەزەیی پیا بێتەوەو، بیخاتە سەر ڕێگەی ڕاست و، لەو ناکۆکیی و هەراو کێشەیە دوور رایگرێت، دیارە ئەوکەسانە هەرگیز کێشە دروست ناکەن و لەناویەکدا ناکۆك نابن ﴿ولذلك خلقهم﴾ و لەبنەڕەتدا بۆئەوە دروستیکردون بکەونە بەر سۆزو میهرەبانی خۆیی و لەو دەستەو کۆمەڵەبن کەخوا میهرەبانی لەگەڵ کردوون و ناتەباو پەرتەوازە نەبوون ﴿وتمت كلمة ربك﴾ بڕیاری پەروەردگاریشت دەرچووەو فەرموویەتی: ﴿لأملأن جهنم من الجنة والناس أجمعين﴾ کە دەبێ دۆزەخ پڕ بکەم لە جنۆکەو بنیادەمە لارو لاسارەکان، ئەوانەیان کەشیاوی ئاگرن ﴿وكلا نقص عليك من أنباء الرسل مانثبت به فوءادك﴾ و هەواڵی ئەوهەموو پێغەمبەرو گەلانەیانت بۆ دەگێڕینەوە، هەتا دڵتی پێ بەهێز بکەین و دڵنیاشتکەین لەڕاستیی کارەکەت ﴿وجاءك فى هذه الحق﴾ دڵنیاشبە هەرچی بۆتهاتووە لەم سوورەتەدا هەق و ڕاستە

﴿و موعظة وذكرى للمؤمنين﴾ و پەندو ئامۆژگاریی و بیرخستنەوەشە بۆ بڕواداران ﴿[١٢١] وقل للذين لا يؤمنون﴾ و بەو کەسانە بڕوا ناهێنن بڵێ: ﴿اعملوا على مكانتكم إنا عاملون﴾ ئێوە لەسەر کاروکردەوەی خۆتانبن و، هەرچیتان لە دەست دێ بیکەن، بێگومان ئێمەش لەسەر پەیڕەو و پرۆگرامی خۆمان هەوڵدەدەین و کار ئەکەین ﴿[١٢٢] وانتظروا إنا منتظرون﴾ و ئێوە چاوەڕوانی سەرەنجامی ئێمە بکەن، ئێمەش چاوەڕوانی سەرەنجامی ئێوە دەکەین ﴿[١٢٣] ولله غيب السموات والأرض﴾ وە زانینی هەموو شتێکی غەیب و نادیاری ئاسمانەکان و زەویی هەر بۆ خوایە، دەزانێ چیتان بەسەر دێ و چیش بۆ ئێمە ئەبێ ﴿وإليه يرجع الأمر كله﴾ و تەواوی کارو هەموو بڕیارێکیش هەر بۆلای ئەو دێتەوە ﴿فاعبده﴾ سا تۆش هەر ئەو بپەرستەو تابت و نەگۆڕاو بە ﴿وتوكل عليه﴾ و هەر بەویش پشت ببەستەو

الجزء الثاني عشر — سورة هود

وَلَوْ شَآءَ رَبُّكَ لَجَعَلَ ٱلنَّاسَ أُمَّةً وَٰحِدَةً وَلَا يَزَالُونَ مُخْتَلِفِينَ ﴿١١٨﴾ إِلَّا مَن رَّحِمَ رَبُّكَ وَلِذَٰلِكَ خَلَقَهُمْ وَتَمَّتْ كَلِمَةُ رَبِّكَ لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنَ ٱلْجِنَّةِ وَٱلنَّاسِ أَجْمَعِينَ ﴿١١٩﴾ وَكُلًّا نَّقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ أَنۢبَآءِ ٱلرُّسُلِ مَا نُثَبِّتُ بِهِۦ فُؤَادَكَ وَجَآءَكَ فِى هَٰذِهِ ٱلْحَقُّ وَمَوْعِظَةٌ وَذِكْرَىٰ لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿١٢٠﴾ وَقُل لِّلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ ٱعْمَلُوا۟ عَلَىٰ مَكَانَتِكُمْ إِنَّا عَٰمِلُونَ ﴿١٢١﴾ وَٱنتَظِرُوٓا۟ إِنَّا مُنتَظِرُونَ ﴿١٢٢﴾ وَلِلَّهِ غَيْبُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَإِلَيْهِ يُرْجَعُ ٱلْأَمْرُ كُلُّهُۥ فَٱعْبُدْهُ وَتَوَكَّلْ عَلَيْهِ وَمَا رَبُّكَ بِغَٰفِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿١٢٣﴾

سُورَةُ يُوسُفَ

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

الٓر تِلْكَ ءَايَٰتُ ٱلْكِتَٰبِ ٱلْمُبِينِ ﴿١﴾ إِنَّآ أَنزَلْنَٰهُ قُرْءَٰنًا عَرَبِيًّا لَّعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٢﴾ نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ أَحْسَنَ ٱلْقَصَصِ بِمَآ أَوْحَيْنَآ إِلَيْكَ هَٰذَا ٱلْقُرْءَانَ وَإِن كُنتَ مِن قَبْلِهِۦ لَمِنَ ٱلْغَٰفِلِينَ ﴿٣﴾ إِذْ قَالَ يُوسُفُ لِأَبِيهِ يَٰٓأَبَتِ إِنِّى رَأَيْتُ أَحَدَ عَشَرَ كَوْكَبًا وَٱلشَّمْسَ وَٱلْقَمَرَ رَأَيْتُهُمْ لِى سَٰجِدِينَ ﴿٤﴾

٢٣٥

ئارامت هەبێ ﴿وما ربك بغافل عما تعملون﴾ وەهەرگیز پەروەردگاریشت بێ ئاگاو خافڵ نییە لەهەرکارو کردەوەیێك هەردوولاتان دەیکەن، واتە: ئێوەو ئەوان هەرچی بکەن خوا ئاگای لێیە.

لە (٢٢)ـی شەوالی (١٤١٥) ك بەرامبەر بە (١٩٩٥/٣/٢١) ز لەم سوورەتە بوومەوە.

الحمد لله أولا وآخرا.

*** *** ***

١٢- سوورەتی (یوسف)ـە

مەککەییەو، (١١١) ئایەتە

بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان

سوورەتی (یوسف) چیرۆك و داستانی (یوسف) دەگێڕێتەوە، بەتایبەت کە ئەوهەموو بەڵاو نەهامەتییەی لەلایەن براکانیی و، خەڵکانی ترەوە لەماڵی گەورەی میسرو، لەزیندان و لەنەخشەو پیلانی ژنەکاندا بەسەریا هات.. تا دەرەنجام خوای میهرەبان و دلۆڤان ڕزگاری کردوو بوویە نموونەی دڵپاکی و، داوێن پاکی بۆ تەواوی جیهان، بەتایبەت بۆلاوانی سەردەمی خۆی. زۆر بەئوسلووب و شێوازێکی ویژدان بزوێن دەست پێدەکات، وشەو بێژەو شێوەی گەیاندنی و، تام و چێژی گێڕانەوەی چیرۆکەکە، بەجۆرێکی وایە دەچێتە ناودڵەوە، هەرچۆنێ خوێن بەشادەمارەکاندا دەچێ و دەگاتە نێودڵ ، هەر وەکو ڕۆح دەچێتە ناوجەستەو لاشەوە.. ئەم سورەتە هەرچەندەش مەککەیی یە، بەڵام شێوازێکی ناسك و نەرمی هەیە، میهرەبانیی و، ڕەحم و سۆز دەنوێنێ.. بۆیە زانایەك دەڵێت: سوورەتی (یوسف) و سوورەتی (مەریەم) لەدووبارەو سێ بارە کردنەوەیاندا بەهەشتییەکان تام و لەزەتیان لێوەردەگرن، (عەتا)یش دەڵێت: هەر مرۆیەکی خەفەتبارو دڵزویر سوورەتی (یوسف) ببیسێ ئەحەوێتەوە.

ئەم سوورەتە لەپاش سوورەتی (هوود)ـەوە هاتووە، هەر لەوساڵەدا کەهەردوو پاڵپشتەکەی پەیامبەر ﷺ (ئەبو تالیب و، خاتو خەدیجە) لەدونیا دەرچوون، وە لەبەر سەختی و نەهامەتیی و ڕووداوەکان تێیدا ناونرا بە (عام الحزن). جا ئالەو ماوە تاڵ و پڕ لەمیحنەت و ئەشکەنجەیەدا ئەم سوورەتە دێت بۆ دڵدانەوەی پەیامبەر ﷺ.. وەك پێی بفەرموێ: لە بڕوا نەهێنان و ئازاری قەوم و گەلەکەت بێ تاقەت مەبە، چونکە پاش هەموو ناڕەحەتییەك خۆشییە، وە لەدوای هەموو تەنگانەیەك فەرەحانەیە.. سەیری یوسفی برات بکە.. کە چۆن ئەوهەموو بەڵا جۆراو جۆرەی بەسەردا هات: هەر لەکێشەی براکانی و زیندان و، تاقیکردنەوەی ژنەکەی عەزیزو، ئەوین بازیی بۆیی و، ئەو فرت و فێڵ و حیلەیەی بۆی دارشت، بەڵام چونکە ئەو لەپێناوی بیرو باوەڕەکەیدا ڕاستبوو و ئارامی گرت.. خوای گەورەیش لەزیندانەوە بردی بۆ کۆشکی پاشایەتیی و، کردیشی بەگەورە پیاوی وڵاتی میسر.. جا هەرکەسێك بیەوێ ڕێی مەردان بگرێت، دەبێ صەبرو ئارامی ئەوانیشی هەبێ، ئەگینا ناگاتە ئەو سەروەریی و ڕێزو حورمەتە.. بۆیە پەیتا پەیتا بەپێغەمبەر ﷺ دەفەرموێ: (فاصبر کماصبر أولوا العزم من الرسل) ٣٥/٤٦..یان دەفەرموێ: (واصبر وما صبرك إلا بالله، ولا تحزن علیهم ولا تك فی ضیق مما یمکرون) ١٢٧/١٦ .بەڵێ: بەکورتیی: کەش وهەوای ئەم سوورەتە دڵدانەوەیە بۆ پەیامبەر ﷺ، و هەروا بۆ کاروانی موجاهیدان و، راساڵان و، ڕاستگۆیان و، چاکان و، پاکان تاڕۆژی قیامەت.

الله، ابن نبی الله، ابن نبی الله ابن خلیل الله))، قالوا لیس عن هذا نسألك. ((قال: فعن معادن العرب تسألونی؟))، قالوا: نعم. ((قال: فخیارکم فی الجاهلیة، خیارکم فی الإسلام إذا فقهوا) واته: لە پێغەمبەریان ﷺ پرسی: چ کەسێ بەڕێز ترە؟ فەرمووی: بەرزترینی خەڵك لای خوا، خۆ پارێزتریانە، وتیان: ئێمە لەوە ناپرسین! فەرمووی: جا پایەبەرزتری هەموو مرۆڤەکان (یوسف)ـی پێغەمبەری، کوڕی پێغەمبەری، کوڕی پێغەمبەری، کوڕی خۆشەویستی خوایە). وتیان: لەوەیش ناپرسین! فەرمووی: ئەی لەبنەڕەت و ڕشتەی عەرەب دەپرسن؟ وتیان: بەڵێ. فەرمووی: کێیان لەسەردەمی نەفامیدا باشبووە، ئێستایش لەنێو ئیسلامدا هەرئەو کەسە باشە، بەومەرجە لەم ئایینی ئیسلامە تێبگا.

بابی ئامۆژگاری یوسف دەکا لەبارەی خەونەکەیەوە:

سُورَةُ يُوسُفَ — الجُزْءُ الثَّانِي عَشَرَ

قَالَ يَٰبُنَيَّ لَا تَقْصُصْ رُءْيَاكَ عَلَىٰٓ إِخْوَتِكَ فَيَكِيدُوا۟ لَكَ كَيْدًا ۖ إِنَّ ٱلشَّيْطَٰنَ لِلْإِنسَٰنِ عَدُوٌّ مُّبِينٌ ﴿٥﴾ وَكَذَٰلِكَ يَجْتَبِيكَ رَبُّكَ وَيُعَلِّمُكَ مِن تَأْوِيلِ ٱلْأَحَادِيثِ وَيُتِمُّ نِعْمَتَهُۥ عَلَيْكَ وَعَلَىٰٓ ءَالِ يَعْقُوبَ كَمَآ أَتَمَّهَا عَلَىٰٓ أَبَوَيْكَ مِن قَبْلُ إِبْرَٰهِيمَ وَإِسْحَٰقَ ۚ إِنَّ رَبَّكَ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٦﴾ ۞ لَّقَدْ كَانَ فِى يُوسُفَ وَإِخْوَتِهِۦٓ ءَايَٰتٌ لِّلسَّآئِلِينَ ﴿٧﴾ إِذْ قَالُوا۟ لَيُوسُفُ وَأَخُوهُ أَحَبُّ إِلَىٰٓ أَبِينَا مِنَّا وَنَحْنُ عُصْبَةٌ إِنَّ أَبَانَا لَفِى ضَلَٰلٍ مُّبِينٍ ﴿٨﴾ ٱقْتُلُوا۟ يُوسُفَ أَوِ ٱطْرَحُوهُ أَرْضًا يَخْلُ لَكُمْ وَجْهُ أَبِيكُمْ وَتَكُونُوا۟ مِنۢ بَعْدِهِۦ قَوْمًا صَٰلِحِينَ ﴿٩﴾ قَالَ قَآئِلٌ مِّنْهُمْ لَا تَقْتُلُوا۟ يُوسُفَ وَأَلْقُوهُ فِى غَيَٰبَتِ ٱلْجُبِّ يَلْتَقِطْهُ بَعْضُ ٱلسَّيَّارَةِ إِن كُنتُمْ فَٰعِلِينَ ﴿١٠﴾ قَالُوا۟ يَٰٓأَبَانَا مَا لَكَ لَا تَأْمَ۫نَّا عَلَىٰ يُوسُفَ وَإِنَّا لَهُۥ لَنَٰصِحُونَ ﴿١١﴾ أَرْسِلْهُ مَعَنَا غَدًا يَرْتَعْ وَيَلْعَبْ وَإِنَّا لَهُۥ لَحَٰفِظُونَ ﴿١٢﴾ قَالَ إِنِّى لَيَحْزُنُنِىٓ أَن تَذْهَبُوا۟ بِهِۦ وَأَخَافُ أَن يَأْكُلَهُ ٱلذِّئْبُ وَأَنتُمْ عَنْهُ غَٰفِلُونَ ﴿١٣﴾ قَالُوا۟ لَئِنْ أَكَلَهُ ٱلذِّئْبُ وَنَحْنُ عُصْبَةٌ إِنَّآ إِذًا لَّخَٰسِرُونَ ﴿١٤﴾

٢٣٦ — فَلَمَّا ذَهَبُوا۟ بِهِۦ

﴿٥ قال یا بنی لا تقصص رؤیاك علی إخوتك﴾ یەعقووبی باوکی وتی: کوڕە چکۆلەکەم ئەم خەوەت بۆ براکانت مەگێڕەوە ﴿فیکیدوا لك کیدا﴾ نەوەکو فێڵێکت لێ بکەن و داوێکت بۆ بنێنەوە، چونکە خەوەکەت ئاییندەیەکی باشی لێوە دیارە ﴿إن الشیطان للإنسان عدو مبین﴾ چونکە شەیتان بۆ بنیادەم دوژمنێکی ئاشکرایە، دەتۆش زۆر وریابە، نەوەك براکانت لێهان بدات.

یوسف فێری لێدانەوەی مانای خەون بوو:

﴿٦ وکذلك یجتبیك ربك﴾ هەروەك پەروەردگارت ئەو خەوەی نیشان دایت، هەر ئاوایش هەڵت ئەبژێرێ بۆ پەیامبەرێتیی ﴿ویعلمك من تأویل الأحادیث﴾ و ماناو مەبەستی خەونەکانیشت فێردەکات چۆن لێکیان بدەیتەوەو چارەسەریان بۆدابنێیت ﴿ویتم نعمته علیك وعلی آل یعقوب﴾ و دەربارەی تۆو هەموو بنەماڵەکەی (یەعقووب)یش نازونیعمەت و بەخششی خۆی (پلەی پێغەمبەر ێتیتان) بۆ تەواودەکا ﴿کما اتمها علی ابویك من قبل إبراهیم وإسحاق﴾ هەروەکو ئەوپلەو پایەیەی بەسەر باپیرانت (ئیبراهیم) و (ئیسحاق) لەپێش باوکتدا تەواوکرد ﴿إن ربك علیم حکیم﴾ بێگومانبە پەروەردگارت زۆر زانایە، زۆریش لەکارزان و کارجوانە"چاك دەزانێ چی دەکات، لەبەرچی دەیکا.

سەرگروشتەی یوسف نیشانە گەلێکی تێدایە:

﴿٧ لقد کان فی یوسف وإخوته آیات للسائلین﴾ بێگومان لەبەسەر هاتی یوسف و براکانیدا گەلێك بەڵگەوپەندی گرنگ هەیە بۆئەوانەی لەو ڕووداوە دەپرسن ﴿٨ إذ قالوا لیوسف وأخوه﴾ کاتێ براکانی یوسف بەبۆچوونی خۆیان وتیان: ئەمە سوێندی بێت (یوسف) و (بنیامین)ـی برای ﴿أحب إلی ابینا منا﴾ لای بابمان لەئێمە خۆشەویسترە! چونکە خەونەکەیان بیستبوو و، دەیانزانی دەبێتە مایەی زێدە ڕێزو حورمەت بۆی لای بابی ﴿ونحن عصبة﴾ خۆ ئێمە دەستەو کۆمەڵە پیاوێکین هەق وایە دڵ بەئێمە بدات، هەتا ئەوان ﴿إن ابانا لفی ضلال مبین﴾ بێگومان لەمەدا

باوکمان کەوتۆتە ناوهەڵەیەکی روون و ئاشکراوە، (ئیبن کەسیر) دەڵێ: بەڵگەیەکی قسەبڕو یەکلاکەرەوە نییە کە: براکانی (یوسف) پێغەمبەر بووبن. ﴿[9] اقتلوا یوسف﴾ لەنێو خۆیاندا بڕیاریانداو گوتیان: چار هەرئەوەیە بیکوژن!! ﴿أو اطرحوه أرضا﴾ یان فڕەیدەنە شوێنێکی چۆڵ و بیابانەوە ﴿یخل لکم وجه أبیکم﴾ ئەوکاتە سەرنج و ڕووی باوکتان یەکلا دەبێتەوە بۆتان و، ڕوو هەر بەئێوە ئەدات ﴿وتکونوا من بعده قوما صالحین﴾ وە دوای یوسف تەوبە دەکەن و، دەبنە پیاوچاك و، گیروگرفتیشتان نامێنێت ﴿[10] قال قائل منهم﴾ قسەکەرێکیان وتی: ﴿لا تقتلوا یوسف﴾ لەدژایەتی (یوسف)دا، مەگەنە ئەوسنوورە بیکوژن ﴿وألقوه فی غیابت الجب﴾ وە بیهاوێنە ناو بێخی بیرێکی قووڵەوە، دیارە خوای گەورە کارێکی زۆر گرنگی پێیەتی، بۆیە ئەو کەسەیان لەوێ ڕاست دەبێتەوەو، ئەو ڕایە پێشنیاز دەکاو لێیشی قبووڵ دەکەن ﴿یلتقطه بعض السیارة﴾ ئەوسا بۆدوایی هەندێ کاروانچی دەچنە سەر بیرەکەو دەری دێنن و هەڵی دەگرن، ئێوە ڕزگاردەبن و ئەویش ناکوژرێت ﴿إن کنتم فاعلین﴾ ئەر هەر ئەتانەوێ ئەو کارە بکەن. (ئیبن ئیسحاق) دەڵێت: کارێکی زۆر دڵڕەقانەیان کرد بەرامبەر بە یوسف، چونکە گوێیان بەبرایەتیی و،خۆشەویستی ئەولاوە شۆخ و شەنگە نەداو، بیرێکیان لەو ئازارو بێزارە نەکردەوە دەچێتە دڵی ئەو (یەعقووب)ـە پیرەساڵەی بابیانەوە!

بەناوی سەیرو سەفاوە یوسف لەگەڵ خۆیان دەبەن:

﴿[11] قالوا یا أبانا﴾ ئەوجا بۆ ئەنجامدانی پیلانەکەیان، هاتنەلای بابیان و وتیان: بابە! ﴿مالك لا تأمنا علی یوسف﴾ بۆچی بەدەستپاك و ئەمینمان دانانێت سەبارەت بەیوسف؟! ﴿وإنا له لناصحون﴾ بێگومانبە ئێمە دڵسۆزو خێرخوازین بۆی ﴿[12] ارسله معنا غدا﴾ دەساسبەینێ لەگەڵمان بینێرە بۆ دەشت ﴿یرتع و یلعب﴾ با بۆخۆی چی پێخۆشە بیخوات و، گەمەو یاریش بکات ﴿وإنا له لحافظون﴾ دڵنیایشبە ئێمە پارێزگاری ئەوین و دەیپارێزین، کەوابوو زوو تەسلیممانی بکەو،لەهیچ شتێك مەترسە ﴿[13] قال إنی لیحزننی أن تذهبوا به﴾ یەعقووب وتی: بێ سۆ زۆر خەفەتبار دەبم بەبردنەکەی، واتە: تواناو وزەی فیراقیم نییە! ﴿وأخاف أن یأکله الذئب﴾ دەشترسم گورگ بیخوا ﴿وأنتم عنه غافلون﴾ و ئێوەیش گوێی نەدەنێ و ئاگاتان لێ نەبێ، ئەوجا کوڕەکانیش ئەوقسەیان لەدەم بابیان قۆزتەوەو، بۆدوایی کردیانە دەسپێکی خۆیان بۆفەوتانی یوسف ﴿[14] قالوا لئن أکله الذئب﴾ وتیان: جائەگەر گورگ خواردیی ﴿ونحن عصبة﴾ و ئێمەیش کۆمەڵە پیاوێکی بەهێزی واین ﴿إنا إذا لخاسرون﴾ دیارە ئێمە زیاندیدەو زیانبارین، کەواتە: هەرگیز شتی وا ڕوو نادات و نابێت، بەڵێ پاش ئەوهەموو ئاگر بەسە بۆئیشەکانیان ، بابیان بە ناچاریی قەناعەت دەکاو قایەلدەبێت کە لەگەڵخۆیاندا بیبەن.

یوسف خرایە بن بیرەکەوە:

﴿[15] فلما ذهبوا به﴾ جاکاتێ لەگەڵ خۆیان بردیان، ئەو هەموو قسەو ئاگر بەسەیان شکاندو، خەیاڵی خراپیانکرد بەرامبەری، بۆیە دەفەرموێ: ﴿وأجمعوا أن یجعلوه فی غیابت الجب﴾ و ئیتر هەموو لێبڕان و، بەیەکدەنگ ڕایان هاتە سەر ئەوە کە: بەگەلە کۆمەکی بیخەنە بن بیرەکەوە، (سەدیی) دەڵێت: بەستیان بەپەتێکەوەو، دایانکێشایە خوارەوە، جاهەر کەدەستی رادەکێشا بۆلای یەکێکیان -بەڵکە ڕەحمی پێبکات بەزللە پیایا دەهات، کاتێ لەلێواری بیرەکەیشدا دەستی دەئالان بەبەرۆکی هەر کامێکیاندا، خێرا دەیاندا

بەدەستییا، پاشان لەنیوەی بیرەکەدا پەتەکەیان بڕیی و، کەوتە بنی بیرەکەوەو، ئاو داپۆشی و ئەوجا هەڵسایەوەو پەلاماریداو چوویە سەر بەردێك کە لەناوەڕاستی بیرەکەدا بووو، لەسەریەوە خۆیگرتەوە! ئاڵەو حاڵە بێحاڵەدا خوا فەرمووی: ﴿وأوحينا إليه﴾ ئەوسا ئێمەش وەحیی و سروشمان بۆ یوسف کرد وتێمانگەیاند ﴿لتنبئنهم بأمرهم هذا﴾ کە بەڕاستیی ڕۆژێ دێت تۆ ڕزگارت دەبێ و، ئەوان بەمکارە ناڕەوایەیان -کە بەرامبەر تۆ کردیان- ئاگادار دەکەیتەوە ﴿وهم لا يشعرون﴾ وهەستیش ناکەن و، تۆ ناناسنەوەو، نازانن تۆ (یوسف)ییت.

لای بابیان تاوانەکەیان پینە دەکەن:

﴿[16] وجاءوا أباهم عشاء يبكون﴾ ئەوکارەیان کردو، پاشان شەو درەنگانێك بەکوڵی گریانەوە بۆ لای باوکیان هاتنەوە، جا یەعقوب وتی: چی قەوماوە! یوسف کوا ؟ ﴿[17] قالوا يا أبانا إنا ذهبنا نستبق﴾ وتیان: بابە! بەڕاستیی ئێمە ڕۆشتین غار غارێن و پێشبڕکێ بکەین ﴿وتركنا يوسف عند متاعنا﴾ و یوسفیشمان لای کەل و پەلەکانمان بەجێ هێشت ﴿فأكله الذئب﴾ ئەوجا گورگ پەلاماری دایەو خواردی!! ﴿وما أنت بمؤمن لنا﴾ وە تۆ قەت بڕوامان پێناکەیت ﴿ولو كنا صادقين﴾ هەرچەندە ڕاستگۆیش بین، چونکە بەگومانی لێمان، جا نەخوازەڵڵا ئێستاش کەیوسف بێسەرو شوێنە ﴿[18] وجاءوا على قميصه بدم كذب﴾ کراسەکەشیان بەخوێنێکی درۆینەوە بۆ هێنا، بەرخێکیان سەر بڕی و، کراسەکەیان تێهەڵکێشا، بەڵام لەبیریان چوو بیشیدڕێنن، بۆیە بابیان باوەڕی پێنەکردن ﴿قال بل سولت لكم أنفسكم أمرا﴾ گوتی: نەخێر باوەڕناکەم شتی وا بووبێ، بەڵکو من بەلامەوە وایە کەهەواو نەفستان شتێکی تری بۆ شیرین کردوون، واتە: بەدەر لەوە بەمنتانگوت شتێکی ترتان ئەنجامداوە، بۆیە گوتی:﴿فصبر جميل﴾ چارەی من " لەبەرامبەر ئەو ڕووداوە تاڵەوە" هەر صەبرو ئارامێکی جوان و بێ سکاڵاو بێ قەرارییە، سەبرێکی وا شایستەی پلەوپایەی پێغەمبەرێتی بێت ﴿والله المستعان على ما تصفون﴾ هەر خواش داوای یارمەتی لێدەکرێ بۆ هەڵگرتنی ئەو بەڵایەی ئێوە وەسفی دەکەن و دەیڵێن.

الجزء الثاني عشر — سورة يوسف

فَلَمَّا ذَهَبُوا۟ بِهِۦ وَأَجْمَعُوٓا۟ أَن يَجْعَلُوهُ فِى غَيَٰبَتِ ٱلْجُبِّ ۚ وَأَوْحَيْنَآ إِلَيْهِ لَتُنَبِّئَنَّهُم بِأَمْرِهِمْ هَٰذَا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿١٥﴾ وَجَآءُوٓ أَبَاهُمْ عِشَآءً يَبْكُونَ ﴿١٦﴾ قَالُوا۟ يَٰٓأَبَانَآ إِنَّا ذَهَبْنَا نَسْتَبِقُ وَتَرَكْنَا يُوسُفَ عِندَ مَتَٰعِنَا فَأَكَلَهُ ٱلذِّئْبُ ۖ وَمَآ أَنتَ بِمُؤْمِنٍ لَّنَا وَلَوْ كُنَّا صَٰدِقِينَ ﴿١٧﴾ وَجَآءُو عَلَىٰ قَمِيصِهِۦ بِدَمٍ كَذِبٍ ۚ قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ أَنفُسُكُمْ أَمْرًا ۖ فَصَبْرٌ جَمِيلٌ ۖ وَٱللَّهُ ٱلْمُسْتَعَانُ عَلَىٰ مَا تَصِفُونَ ﴿١٨﴾ وَجَآءَتْ سَيَّارَةٌ فَأَرْسَلُوا۟ وَارِدَهُمْ فَأَدْلَىٰ دَلْوَهُۥ ۖ قَالَ يَٰبُشْرَىٰ هَٰذَا غُلَٰمٌ ۚ وَأَسَرُّوهُ بِضَٰعَةً ۚ وَٱللَّهُ عَلِيمٌۢ بِمَا يَعْمَلُونَ ﴿١٩﴾ وَشَرَوْهُ بِثَمَنٍۭ بَخْسٍ دَرَٰهِمَ مَعْدُودَةٍ وَكَانُوا۟ فِيهِ مِنَ ٱلزَّٰهِدِينَ ﴿٢٠﴾ وَقَالَ ٱلَّذِى ٱشْتَرَىٰهُ مِن مِّصْرَ لِٱمْرَأَتِهِۦٓ أَكْرِمِى مَثْوَىٰهُ عَسَىٰٓ أَن يَنفَعَنَآ أَوْ نَتَّخِذَهُۥ وَلَدًا ۚ وَكَذَٰلِكَ مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِى ٱلْأَرْضِ وَلِنُعَلِّمَهُۥ مِن تَأْوِيلِ ٱلْأَحَادِيثِ ۚ وَٱللَّهُ غَالِبٌ عَلَىٰٓ أَمْرِهِۦ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ ٱلنَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢١﴾ وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُۥٓ ءَاتَيْنَٰهُ حُكْمًا وَعِلْمًا ۚ وَكَذَٰلِكَ نَجْزِى ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿٢٢﴾

٢٣٧

یوسف لەبیر دەر هێنراو وەکو کاڵا فرۆشرا!

﴿[19] وجاءت سيارة﴾ جا دوای ماوەیەك کاروانێك لە(شام)ـە وە هات بچێت بۆ(میسر)و لەو ناوەدا پێویستیان بەئاو بووو چوونە سەر بیرەکە ﴿فأرسلوا واردهم﴾ و ئاو هەڵگۆزەکەیانیان نارد ئاویان بۆ

دەربێنێ ﴿فأدلی دلوه﴾ ئەویش سەتڵەکەیی داهێشتە بیرەکەوە، کاتێ هەڵیکێشایەوەو ئەو لاوەیەی دیت، سەری سوڕما، بۆیە ﴿قال یا بشری هذا غلام﴾ وتی: موژدە بێت! ئەمە تازە لاوێکی جوان و ئێسک سووکە لەمبیرەدا بووە ﴿واسروه بضاعة﴾ براکانی، یان ئەو خەڵکەی دەورو بەرە دەنگوباس و بەسەرهاتەکەی (یوسف)یان شاردەوەو، کردیانە کاڵاو کەل و پەلێك بۆفرۆشتن! ﴿والله علیم بما یعملون﴾ وە خوا بۆخۆی بەئاگاو زانابوو بەوەی دەیانکرد ﴿[٢٠] وشروه بثمن بخس دراهم معدودة﴾ وە بەنرخێکی زۆر کەم و هەرزان، لەبازاڕی کۆیلە فرۆشەکانی میسردا یووسفیان بەچەند درەمێکی کەم فرۆشت ﴿وکانوا فیه من الزاهدین﴾ و لەفرۆشتنەکەیشیدا زۆردنیا ویست نەبوون و گوێیان نەدایە، هەر ویستیان لەکۆڵیان بێتەوە نەوەك ئاشکرا بێت.

یوسف دەگاتە ماڵی پاشای میسر:

بەڵێ ئەوان هەر ویستیان لەدەستیان بێتەوە،خوایش کاری پێیەتی، بۆیە هەر لە یەکەم رۆژەوە قادرمەی بۆدادەنێت هەتا وردە وردەو لەسەرخۆ سەرکەوێت، بۆیە دەیخاتە دەستی وەزیری گەورەی میسرەوەو دەبێ حورمەت و رێزیشی بگرن، وەکو دەفەرموێ: ﴿[٢١] وقال الذی اشتراه من مصر لامراته﴾ وە ئەو کەسەی لەمیسردا یوسفی کڕیی (کە پاشاو عەزیزی میسر بوو) بە ژنەکەی خۆی وت: ﴿اکرمی مثواه﴾ رێزی بگرە و شوێن و جێگەی باش و شیاوی بۆ ئامادە بکە ﴿عسی ان ینفعنا او نتخذه ولدا﴾ سا بەڵکو قازانج و کەڵکێکمان پێ بگەیەنێت، یان"کەئێمە مناڵمان نییە" بیکەینە کوڕی خۆمان، لەراستییدا خوا خۆی ئەوگشت پلانە رێك دەخات بۆ یوسف. (ئەبووئیسحاق) لە (ئیبن مەسعوود)ـەوە دەڵێت: زرنگترینی مەردم ئەم سێ کەسەیە: **یەکەم**: (عەزیز)ی میسر کە بەژنەکەی گوت : رێزی یوسف بگرە! بێئەوەش بزانێ پایەو پلەی چییە. **دووەم**: ئەو کیژۆڵە کە بەبابی گوت: (یاابت إستئجره..). **سێ یەم**: (ئەبووبەکر) کە پاش خۆی (عومەر)ی هەڵبژاردو کردییە خەلیفەی موسڵمانان. ﴿وکذلك مکنا لیوسف فی الأرض﴾ وە ئاوا ئەم پایەو مەکانەتەمان پێدا ئاوایش قورسایی و دەسەڵاتمان بۆ یوسف لەمیسر جێگیر کرد ﴿ولنعلمه من تأویل الأحادیث﴾ وە بۆ ئەوەی فێریشی بکەین چۆن مانای خەون و ڕووداوەکان لێك بداتەوەو، شارەزای چارەسەری گرفتەکانی بکەین ﴿والله غالب علی امره﴾ خوای گەورەیش بەسەر گشت کارەکانی خۆیدا زاڵ و بەدەسەڵاتە ﴿ولکن اکثر الناس لایعلمون﴾ بەڵام زۆربەی خەڵکی ئەمە نازانن و، لەحیکمەتی کارەکانی تێناگەن ﴿[٢٢] ولما بلغ اشده﴾ جا کە پێگەیشت و، بەتەواوی عەقڵ و هێزی پەیدا کردو، بەدەسەڵات و توانای لاوێتی خۆی گەیی ﴿آتیناه حکما وعلما﴾ پلەی پێغەمبەرێتیی و زانست و زانیاریی تێرو تەسەلمان دایە ﴿وکذلك نجزی المحسنین﴾ وە ئێمە هەموو کاتێ ئاوا پاداشتی چاکەکاران ئەدەینەوە.

ژنەکەی عەزیزی میسر تەماح دەکاتە یوسف!

﴿[٢٣] و راودته التی هو فی بیتها عن نفسه﴾ جائەو ئافرەتەی کە یوسف لەماڵیا بوو هەوڵێکی زۆری لەگەڵدا هەتا رامی بکاو لەگەڵیا جووت ببێ! لەوە دەچێت -وەك ئەڵێن- تەمەنی عەزیز لەو سەردەمەدا لەچل ساڵ کەمتر نەبووبێت و، ژنەکەیشی نزیکەی سی ساڵێك بووبێت، وەیان تەمەنی ژنەکەی لە چل ساڵی دا بووبێت و تەمەنی (یوسف)یش دەوروبەری بیست و پێنج ساڵ بووبێت ﴿وغلقت الأبواب﴾ وە بەو نیازەوە تەواوی دەرگاکانی لەیوسف

بەست و، تۆکمەو مەحکەمی کردن ﴿وقالت هيت لك﴾ و وتی: من خۆم بۆ تۆ ئامادە کردووە و، تۆش زۆر بەپەلە وەرە پێشێ و ئامادە بە ﴿قال معاذ الله﴾ یوسفیش داواکەی ڕەتکردەوەو وتی: پەنا بەخوا دەگرم، هەرگیز کاری ئاوا ناکەم ﴿إنه ربي أحسن مثواي﴾ چونکە بەڕاستیی مێردەکەی تۆ گەورەو ئاغای من جوان ڕێزی لێگرتووم و، پیاوەتیی زۆرە بەسەرمەوە، دەبێ جوامێرانە سەیری ماڵ و خانەوادەی بکەم ، نەك خیانەت وگزیی لێبکەم، لەولایشەوە بەزاندنی سنووری خوایەو، کاری ستەمکارانە ﴿إنه لا يفلح الظالمون﴾ خۆ بەڕاستیی خەڵکانی ستەمکارو لەسنوور دەرچوو، هەرگیز سەرکەوتوو بەختیار نابن ﴿[24] ولقد همت به﴾ ئەمە سوێندی بێت شاژن بەتەواوی نیازی خراپی بە (یوسف) کردو، بەتەواوی لێبڕاو بڕیاریدا کە: ئەو کارەی لەگەڵ بکات، بۆیە پەلاماری دایە! ﴿وهم بها لولا أن رأى برهان ربه﴾ (یوسف)یش گیری خوارد بەدەستیەوەو ئامۆژگارییەکی زۆری کرد، بەڵام هەر وازی لێنەهێنا، خۆئەر بەڵگەو نیشانەیەکی پەروەردگاری نەهاتبایە پێش چاوی، دووچاردەبوو، بەڵام خوا پەنایدا لەو کارە نەشیاوە، دیارە سروشتی هەموو ئادەمزادە بڕوادارەکان هەر وایە, کاتێ کە ئارەزووی نەفسیی زۆریان بۆ دەهێنێ، لەو کاتە تەنگانەو ناسکەیەدا نووری خوایی بۆ هەڵدەکرێ و، دوور ئەکەوێتەوە لێی. لەم جێگایەدا گەلێ لەراڤەکەرانی قورئان –بە دڵپاکیی خۆیان– بەهەڵەدا چوون! چونکە گەلێ بۆچوونی نەگونجاوو نارەوایان لەتەفسیرەکانیاندا لەبەرامبەر (وهم بها)ی یوسفەوە نووسیوە، کەهیچ ئەسڵ وبنەمایەکی متمانە پێکراوو پشتگیرێکیان نیە لە (کتاب) و(سنة)دا, وە ئەو بۆچوونانە دژو ناکۆکن لەگەڵ دەقەکاندا. بەڵام هەندێکیان وەك (ئەبو سعوود ، سەید قوتب..) ڕەدیان ئەدەنەوەو دەڵێن: هەر لەقورئاندا دە بەڵگە هەیە لەسەر پاکی یوسف عليه السلام، لەوانە: ئایەتی: (قال معاذالله، إنه ربی أحسن مثوای ..) هەتا ئایەتی: (قالت امرأة العزيز الآن حصحص الحق، أنا راودته عن نفسه وإنه لمن الصادقين). (ئیبن کەسیر)یش لە(بەغەویی)یەوە دەڵێ: ئەو(هم بها)ی یوسفە تەنها خەتەرەو خورپەیەکی (نەفس) بوو و، خێرا سەرکوتی کردو زاڵبوو بەسەریا. هەندێکیش دەڵێن: (هم بها) واتە: ویستی لێیبدات، یان سیماو نیگاری (یەعقووب)ی بابی دیت، یان فریشتەیەکی دیت و ڕاچڵەکاو دوورتر کەوتەوە لە شاژن، بەڵام لەگەڵ ئەم گشت بۆچوونانەشدا چاك وایە ئەو (برهان ربه) دیاریی نەکرێت ﴿كذلك لنصرف عنه السوء والفحشاء﴾ ئا بەو شێوەیە بەهۆی ئیمانی دامەزراویەوە لەبەردەم ئەو کارە زۆرخراپەدا خۆی ڕاگرت بۆ ئەوەی لەئاییندەشدا لەهەموو خراپەو کارێکی ناشیاوو دزێو لای بدەین ﴿إنه من عبادنا المخلصين﴾ چونکە ئەو (یوسف) بەندەیەك بوو لەبەندە پاك و هەڵبژێر راوەکانی خۆمان ﴿[25] واستبقا الباب﴾ سەرەنجام هەردوو بەراکردن گەیشتنە لای دەرگاکە، یوسف بۆ هەڵهاتن و خۆ قوتارکردن، شا

وَرَٰوَدَتۡهُ ٱلَّتِي هُوَ فِي بَيۡتِهَا عَن نَّفۡسِهِۦ وَغَلَّقَتِ ٱلۡأَبۡوَٰبَ وَقَالَتۡ هَيۡتَ لَكَۚ قَالَ مَعَاذَ ٱللَّهِۖ إِنَّهُۥ رَبِّيٓ أَحۡسَنَ مَثۡوَايَۖ إِنَّهُۥ لَا يُفۡلِحُ ٱلظَّٰلِمُونَ ﴿٢٣﴾ وَلَقَدۡ هَمَّتۡ بِهِۦۖ وَهَمَّ بِهَا لَوۡلَآ أَن رَّءَا بُرۡهَٰنَ رَبِّهِۦۚ كَذَٰلِكَ لِنَصۡرِفَ عَنۡهُ ٱلسُّوٓءَ وَٱلۡفَحۡشَآءَۚ إِنَّهُۥ مِنۡ عِبَادِنَا ٱلۡمُخۡلَصِينَ ﴿٢٤﴾ وَٱسۡتَبَقَا ٱلۡبَابَ وَقَدَّتۡ قَمِيصَهُۥ مِن دُبُرٖ وَأَلۡفَيَا سَيِّدَهَا لَدَا ٱلۡبَابِۚ قَالَتۡ مَا جَزَآءُ مَنۡ أَرَادَ بِأَهۡلِكَ سُوٓءًا إِلَّآ أَن يُسۡجَنَ أَوۡ عَذَابٌ أَلِيمٞ ﴿٢٥﴾ قَالَ هِيَ رَٰوَدَتۡنِي عَن نَّفۡسِيۚ وَشَهِدَ شَاهِدٞ مِّنۡ أَهۡلِهَآ إِن كَانَ قَمِيصُهُۥ قُدَّ مِن قُبُلٖ فَصَدَقَتۡ وَهُوَ مِنَ ٱلۡكَٰذِبِينَ ﴿٢٦﴾ وَإِن كَانَ قَمِيصُهُۥ قُدَّ مِن دُبُرٖ فَكَذَبَتۡ وَهُوَ مِنَ ٱلصَّٰدِقِينَ ﴿٢٧﴾ فَلَمَّا رَءَا قَمِيصَهُۥ قُدَّ مِن دُبُرٖ قَالَ إِنَّهُۥ مِن كَيۡدِكُنَّۖ إِنَّ كَيۡدَكُنَّ عَظِيمٞ ﴿٢٨﴾ يُوسُفُ أَعۡرِضۡ عَنۡ هَٰذَاۚ وَٱسۡتَغۡفِرِي لِذَنۢبِكِۖ إِنَّكِ كُنتِ مِنَ ٱلۡخَاطِـِٔينَ ﴿٢٩﴾ ۞ وَقَالَ نِسۡوَةٞ فِي ٱلۡمَدِينَةِ ٱمۡرَأَتُ ٱلۡعَزِيزِ تُرَٰوِدُ فَتَىٰهَا عَن نَّفۡسِهِۦۖ قَدۡ شَغَفَهَا حُبًّاۖ إِنَّا لَنَرَىٰهَا فِي ضَلَٰلٖ مُّبِينٖ ﴿٣٠﴾

ژنیش بەدوای ئارەزووی خۆیدا ﴿وقدت قمیصه من دبر﴾ و جالەو هەڵهاتنەدا شاژن توانی لەدواوە دەستی گیر بکا لەکراسەکەی یوسف و دڕانی ﴿وألفیا سیدها لدی الباب﴾ جاهەردوو کت و مت لەدەم دەرگاکەدا تووشی مێردەکەی هاتن ﴿قالت ما جزاء من أراد بأهلك سوء﴾ جا بۆ ئەوەی راستییەکە دەر نەکەوێ، شا ژن بەپەلە وتی: ئاخۆ تۆڵەی ئەوکەسە چی بێ کەنیازی پیاوخراپی لەگەڵ ماڵ و خێزانی تۆدا بکا؟! ﴿إلا أن یسجن أوعذاب ألیم﴾ غەیرەز ئەمە یەکێ لەم دووشتەی لەگەڵ بکرێ: یابخرێتە بەندیخانەوە، یا بەسزایەکی ئێش پێگەیەنەر سزا بدرێ ؟! ﴿[٢٦] قال هی راودتنی عن نفسی﴾ (یوسف)یش دەکەوێتە پاکانە بۆ خۆیی و، درکاندنی راستییەکە، بۆیە وتی: نەخێر وانیە، ئەو هەوڵێکی زۆریدا بۆ رامکردن و لەخشتە بردنی من بۆ ئەوکارە ناپەسەندەو، هەر بەزۆریش بۆلای خۆی بانگی کردم و، منیش رەفزم کردو هەڵهاتم ، ئەویش بەدوامدا رایکرد، هەتا لەم دەرگایەدا بەتۆ گەیشتین و کراسەکەیشی دڕاندم! ﴿وشهد شاهد من أهلها﴾ وە شایەتێك لەخزمانی شاژن هەڵیدایەو شایەتی داو وتی: ﴿إن كان قمیصه قد من قبل﴾ ئەگەر کراسەکەی یوسف لە پێشەوە دڕابێ ﴿فصدقت﴾ ئەوا شاژن راستدەکات ﴿وهو من الكاذبین﴾ و یوسف لەدرۆزنانە، واتە: یوسف پەلاماری ئەوی داوەو ئەویش هەڵهاتووەو رایکردووە لەدەستی و ئەمیش لەپێشەوە دەستی لەکراسەکەی گیر کردووەو دڕاندوویەتی ﴿[٢٧] وإن كان قمیصه قد من دبر﴾ خۆئەر کراسەکەشی لەپشتەوەدا دڕابوو، ﴿فكذبت﴾ ئەوا شاژن درۆ دەکات ﴿وهو من الصادقین﴾ و (یوسف) راست دەکات، واتە: ژنەکە پەلاماری یوسفی داوەو یوسف هەڵهاتووەو رایکردووە لەدەستی و ئەویش لەپشتەوە دەستی لە کراسەکەی گیرکردووەودڕاندویەتی. ﴿[٢٨] فلما رءا قمیصه قد من دبر﴾ جا کاتێ کەشای (مێردی زلێخا) دیتی کراسەکەی (یوسف) لە پشتەوە دڕاوە ﴿قال إنه من كیدكن﴾ وتی: بەڕاستیی ئەوکارە هەر لەپیلان و فرت و فێڵی ئێوەی ژنان دەکات ﴿إن كیدكن عظیم﴾ چونکە نەخشەو پیلان و فرت و فێڵی ئێوە گەلێك گەورەیە ﴿[٢٩] یوسف أعرض عن هذا﴾ ئەوجا روویکردە یوسف و وتی: یوسف! ساتۆش لەمە واز بێنەو، لێی بێدەنگبە، با ئابڕوومان نەچێت ﴿واستغفری لذنبك﴾ ئافرەت! تۆیش داوای لێبوردن بۆ هەڵەو گوناهەکەت بکە، چونکە لەلایەکەوە پێچاتە ئەولاوە غەریبە، لەلایەکی تریشەوە بوختانت بۆکرد! ﴿إنك كنت من الخاطئین﴾ بەڕاستیی تۆ لەخەتاکارانی. بەڵێ.. ئابەم شێوەیە ئەو تاوانە گەورەیە لەلای ئەوماڵ و خێزانە رووخاوە زۆر بەبچووکی و ئاسانی کپکرایەوە. (ئیبن جەریر) لە (ئیبن عەباس)ـەوە دەڵێ: هەر بەبچووکی و ناوەخت چوار منداڵ هاتوونە قسەو گوتار: کوڕەکەی (ماشیتە)ی کچی فیرعەون، شایەتەکەی یوسف، هاوڕێکەی (جورەیج)، عیسای کوری مەریەم.

ژنانی شار دەنگ و باسەکە دەبیسن:

بەڵێ ئەو کارەساتە لەدەرەوەی کۆشکی پاشاوە دەنگی دایەوە، بۆیە ﴿[٣٠] وقال نسوة فی المدینة﴾ کۆمەڵێك لەژنە ناودارەکانی میسر قاویان داخست و وتیان: ﴿امرأة العزیز تراود فتاها﴾ سەیرە! ژنەکەی (عەزیز) خەریکی دڵداریی و رامکردنی غوڵامەکەی خۆیەتیی و حەزی لێ دەکا! ﴿قد شغفها حبا﴾ بە شێوەیەك ئەوین و خۆشەویستی چووەتە ناوپەردەی دڵیەوەو ئۆقرەی لێبڕیوە ﴿إنا لنراها فی ضلال مبین﴾ بەڕاستیی ئێمە لەسەرگەردانیەکی ئاشکرادا دەیبینین, چونکە نەدەبوو ئەو لەگەڵ خزمەتکارێکی خۆیدا کاری وابکات ﴿[٣١] فلما سمعت بمكرهن﴾ ئینجا کەژنەکەی عەزیز تیروتانەی ئەو ژنانەی بیست ﴿أرسلت إلیهن﴾ بۆ گێڕانەوەی ئابڕووی خۆیی و، دەربازکردنی خۆیی و، بۆئەوە بەوانیشی بسەلمێنی کە لەوکارەدا ناهەقی نەبووە، ئەر ئەوانیش وەکو ئەو بیبینن، خراپتر دووچاری ئەوینی دەبن ، بۆیە ناردی بەدوایاندا ﴿واعتدت لهن متكأ﴾ و بۆ هەریەکەشیان رایەخی جوان و پاڵە

پشتیی و خواردەمەنی بۆ ئامادەکردن، وەکو باوی دەسەڵاتدارانی سەردەم ﴿وآتت کل واحدة منهن سکینا﴾ وە بۆ هەر یەکەیشیان چەقۆیەکی میوە خواردنی پێ سپاردن، دیارە شارستانیەتی (میسر) لەو سەردەمەدا لەپلەو پایەیەکی پێشکەوتوودا بووە ﴿وقالت اخرج علیهن﴾ ئەوجا لەوکاتەدا ئەوان سەرگەرمی خواردن بوون، ئەمیش ناردی یوسف هات و پێیگوت: ئادەی هەر ئێستا وەرە دەرەوە بۆ ناویان ﴿فلما رأینە أکبرنە﴾ ئینجا هەر کەیوسف هات و دیتیان، بەشتێکی گەورەو بێ وێنەو دڵڕفێنیان دانا، ئیتر حەپەسان و مەست و حەیران بوون ﴿وقطعن أیدیهن﴾ و چاویان تێ بڕیی و ئاگایان لەخۆیان نەماو، دەستی خۆیانیان بڕی ﴿وقلن حاش لله﴾ و وتیان: پاك و خاوێنی هەر بۆ خوا، (بەڵێ ئەو رستەی (حاش لله)یە لەکاتی شتی سەرسوڕهێنەردا لەناو عەرەباندا دەوترێ). ﴿ما هذا بشرا﴾ بێگومان ئەم لاوە ئادەمیی نییە، کە ئەوەندە جوانە ﴿إن هذا إلا ملك کریم﴾ ببێ و نەبێ، ئەمە هەرفریشتەیەکی قەشەنگ و خاوەن ڕێزە. پێشەوا (موسلیم/خوا لێی ڕازیی بێت– لەباسی شەو ڕەوییەکەی پەیامبەردا ﷺ ئەم فەرموودەیە هێناوەو دەڵێت: ((أن رسول الله ﷺ مر بیوسف ﵇ فی السماء الثالثة، قال: فإذا هو قد أعطی شطر الحسن)) واتە: پێغەمبەر ﷺ لە ئاسمانی سێیەمدا بەیوسف گەیی، دیتی نیوەی جوانیی گشتی دونیای پێبەخشراوە! ﴿[32] قالت فذالکن الذی لمتننی فیە﴾ کە ژنەکە دیتی وا ئەوانیش هەموو گیرۆدەی دەردی ئەوین بوون، ئیتر خۆی بە سەرکەوتوو داناو وتی: ئەمە ئەو جوانەیە کەئێوە لۆمەو سەرزەنشی منتان ئەکرد لەسەر ئەوینی، خۆبینیتان ؟! ﴿ولقد راودتە عن نفسە فاستعصم﴾ ئەمەیش ڕاستیی ڕووداوەکەیە: من هەوڵێکی زۆرمدا بۆ ڕامکردنی و لەخشتەبردنی بۆ ئەنجامدانی ئەوکارە، بەڵام ئەو هەر خۆی گرت و ڕووی نیشان نەداو خۆی پاراست ﴿ولئن لم یفعل ما آمرە﴾ ئێستاش ئەگەر بەقسەم نەکات بۆ ئەوکارە کە فەرمانی پێدەکەم ﴿لیسجنن ولیکونا من الصاغرین﴾ دەبێ بخرێتە ناو بەندیخانەوەو، زەلیل و ریسوایش بکرێت " دیارە ئەمانیش وەکو شاژن گیرۆدەی ئەو ئەوینە ببوون، بۆیە بێپەردە مەبەستەکەی خۆی درکان لایان ! ﴿[33] قال: رب السجن أحب إلی مما یدعوننی إلیە﴾ جا لەوەڵامی ئەو هەڕەشەو گوڕەشەیەدا یوسف وتی: ئەی پەروەردگاری من! بەندیخانەکەم زۆر لاخۆشترە لەوکارە دزێوە وا ئەو ژنانە منی بۆ بانگ دەکەن و داوای لەمن دەکەن ﴿وإلا تصرف عنی کیدهن﴾ خۆ ئەگەر تۆ فێڵ و حیلەی ئەوانەم لێ لانەدەیت بەمیهرەبانی خۆت ﴿أصب إلیهن﴾ لەوانەیە دڵم مەیل و ئارەزوویان بکات ﴿وأکن من الجاهلین﴾ و بچمە ڕیزی نەزان و نەفامەکانەوە، بێگومان ئەمە ئەوپەڕی جوامێریی و شەهامەتە کە: لاوێکی شۆخ و شەنگی وەکو یوسف، خانمێکی وەکو شاژن لەو جێگا رازاوەو ئامادەیەدا، جگە لەخوا ڕێگرێك نەبێت، کەچی خۆی نەدا بەدەستەوەو، لەهەڕەشەی زیندان و بەندیخانەش نەترسێ

ٱلْجُزْءُ ٱلثَّانِي عَشَرَ | سُورَةُ يُوسُفَ

فَلَمَّا سَمِعَتْ بِمَكْرِهِنَّ أَرْسَلَتْ إِلَيْهِنَّ وَأَعْتَدَتْ لَهُنَّ مُتَّكَـًٔا وَءَاتَتْ
كُلَّ وَٰحِدَةٍ مِّنْهُنَّ سِكِّينًا وَقَالَتِ ٱخْرُجْ عَلَيْهِنَّ فَلَمَّا رَأَيْنَهُۥٓ أَكْبَرْنَهُۥ
وَقَطَّعْنَ أَيْدِيَهُنَّ وَقُلْنَ حَٰشَ لِلَّهِ مَا هَٰذَا بَشَرًا إِنْ هَٰذَآ إِلَّا مَلَكٌ
كَرِيمٌ ﴿٣١﴾ قَالَتْ فَذَٰلِكُنَّ ٱلَّذِى لُمْتُنَّنِى فِيهِ وَلَقَدْ رَٰوَدتُّهُۥ عَن
نَّفْسِهِۦ فَٱسْتَعْصَمَ وَلَئِن لَّمْ يَفْعَلْ مَآ ءَامُرُهُۥ لَيُسْجَنَنَّ وَلَيَكُونًا
مِّنَ ٱلصَّٰغِرِينَ ﴿٣٢﴾ قَالَ رَبِّ ٱلسِّجْنُ أَحَبُّ إِلَىَّ مِمَّا يَدْعُونَنِىٓ
إِلَيْهِ وَإِلَّا تَصْرِفْ عَنِّى كَيْدَهُنَّ أَصْبُ إِلَيْهِنَّ وَأَكُن مِّنَ ٱلْجَٰهِلِينَ
﴿٣٣﴾ فَٱسْتَجَابَ لَهُۥ رَبُّهُۥ فَصَرَفَ عَنْهُ كَيْدَهُنَّ إِنَّهُۥ هُوَ ٱلسَّمِيعُ
ٱلْعَلِيمُ ﴿٣٤﴾ ثُمَّ بَدَا لَهُم مِّنۢ بَعْدِ مَا رَأَوُا۟ ٱلْءَايَٰتِ لَيَسْجُنُنَّهُۥ
حَتَّىٰ حِينٍ ﴿٣٥﴾ وَدَخَلَ مَعَهُ ٱلسِّجْنَ فَتَيَانِ قَالَ أَحَدُهُمَآ
إِنِّىٓ أَرَىٰنِىٓ أَعْصِرُ خَمْرًا وَقَالَ ٱلْءَاخَرُ إِنِّىٓ أَرَىٰنِىٓ أَحْمِلُ فَوْقَ
رَأْسِى خُبْزًا تَأْكُلُ ٱلطَّيْرُ مِنْهُ نَبِّئْنَا بِتَأْوِيلِهِۦٓ إِنَّا نَرَىٰكَ مِنَ
ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿٣٦﴾ قَالَ لَا يَأْتِيكُمَا طَعَامٌ تُرْزَقَانِهِۦٓ إِلَّا نَبَّأْتُكُمَا
بِتَأْوِيلِهِۦ قَبْلَ أَن يَأْتِيَكُمَا ذَٰلِكُمَا مِمَّا عَلَّمَنِى رَبِّىٓ إِنِّى تَرَكْتُ
مِلَّةَ قَوْمٍ لَّا يُؤْمِنُونَ بِٱللَّهِ وَهُم بِٱلْءَاخِرَةِ هُمْ كَٰفِرُونَ ﴿٣٧﴾

٢٣٩

﴿[٣٤] فاستجاب له ربه﴾ پەروەردگاری وەڵامی دایەوەو نزاکەی گیرا کرد ﴿فصرف عنه کیدهن﴾ و حیلەو فێڵکەیانی لادا لێی ﴿إنه هو السمیع العلیم﴾ چونکە بەڕاستیی هەر خۆیەتی بیسەرو زانای ، هاناو هاواری خەڵکانی لێقەوماو دەبیسێ و وەڵامیان دەداتەوە. لەفەرموودەیەکی (متفق علیه)یدا هاتووە دەفەرموێ: ((سبعة یظلهم الله فی ظله یوم لا ظل إلا ظله: إمام عادل، وشاب نشأ فی عبادة الله، ورجل قلبه معلق بالمسجد، إذا خرج منه حتی یعود إلیه، ورجلان تحابا فی الله اجتمعا علیه وافترقا علیه، ورجل تصدق فأخفاها حتی لا تعلم شماله ما انفقت یمینه، ورجل ذکر الله خالیا ففاضت عیناه، ورجل دعته امرأة ذات جمال ومنصب فقال: إنی أخاف الله)).واتە: لەڕۆژی هەستانەوەدا خوا حەوت تاقم لەبن سێبەری خۆیدا رادەگرێ و، ناهێلێ تووشی ئەو نارەحەتییە بن، یەکێکیان لاوێکە ژنێکی شۆخ وشەنگ و پایەدار خۆی بۆ ئامادە بکاو، ئەم لەبەرخوا – وەکو یوسف–خۆ پارێزێ و تەسلیم نەبێت.

بڕیار درا یووسف زیندان بکرێ:

﴿[٣٥] ثم بدالهم من بعد مارأوا الآیات﴾ پاشان دوای بینینی ئەو هەموو بەڵگەو نیشانەیە لەسەر پاکی یوسف ، بۆ خۆیان وایان بەچاکزانی بۆ بزرکردنی دەنگۆکە ﴿لیسجننه حتی حین﴾ تا ماوەیەك بیخەنە بەندیخانەوە، بەڵکو وردە وردە دەنگ و باسەکە نەمێنێ و، لەبیر بچێتەوە، دیارە ئەو بنەماڵە دنیا پەرست و بەزیوانە ، ئەمە خوویانە کە لەباتی ئەوە سزای تاوانبارەکە بدەن و تۆڵە بدرێت، تاوانبار ئازادەو، بێتاوانێکی وەکو (یوسف) زیندان ئەکرێ !!.

دوو غوڵام لەگەڵ یوسف زیندان دەکرێن:

﴿[٣٦] ودخل معه السجن فتیان﴾ هاوکات دوولاویش، بەتۆمەتێك – لەگەڵیا زیندان کران، وە هەردووکیشیان لەدەست و پێی (پاشا) بوون ﴿قال احدهما: إنی أعصر خمرا﴾ جا پاش ئەوە چوونە گرتووخانەکەوە، هەریەکەیان خەوێك دەبینێ و،دەیگێڕێتەوە بۆ یوسف، هەتا ماناکەی بۆلێك بداتەوە، بۆیە یەکێکیان گوتی: لەخەومدا دیتم بۆ شەراب ترێ ئەگوشم و، دەیدەمە پاشا ﴿وقال الآخر: إنی أرانی أحمل فوق رأسی خبزا تأکل الطیر منه﴾ و ئەوی دیکەیشیان وتی: منیش لەخەودا دیتم نان لەسەر سەرمەو باڵندە لێیدەخوات ﴿نبئنا بتأویله إنا نراك من المحسنین﴾ بەڵکە مانای ئەم خەونەمان بۆ لێکبدەیتەوە، چونکە بەڕاستیی ئێمە وادەزانین تۆ مەردێکی ڕەوشت بەرزو چاکە خوازیت.

یوسف بانگی دوو زیندانیەکەدەکات بۆ موسڵمان بوون:

﴿[٣٧] قال: لا یأتیکما طعام ترزقانه﴾ یوسف وتی: سبەینێ هەر ژەمە نانێکتان بۆبێت ﴿إلا نبأتکما بتأویله قبل أن یأتیکما﴾ پێش ئەوە بگاتە دەستتان من دەزانم چییەو، پێشتان دەڵێم، واتە: مانای خەونەکانیشتان هەروا بەئاسانی بۆلێك دەدەمەوە ﴿ذلك مما علمنی ربی﴾ دیارە ئەوە لە بەهرەی پەروەردگارمەو ئەو فێری کردووم, جا یوسف دەیەوێ لەڕێی داخوازیەکانیانەوە دەرگایان لێبکاتەوەو، بچێتە ناو بانگەوازەکەیەوەو، بۆلای خوای تاك و تەنیایان بانگ بکات، بۆیە ئەیەوێ متمانەی تەواویان بداتێ کە: هەرکەسێك پشت لەشیرك بکاو، واز لەبت و بتپەرستی بێنێ، خوای گەورەش دەرگای خێری بۆدەکاتەوەو ، زۆر شتیشی فێر دەکات، بۆیە گوتی:﴿إنی ترکت ملة قوم لا یؤمنون بالله وهم بالآخرة هم کافرون﴾ چاك بزانن کە من ئایینی ئەو کەسانەم واز لێهێناوە کە نە بڕوایان بەخوا هەیەو نە بەڕۆژی دوایی ﴿[٣٨] واتبعت ملة آبائی إبراهیم وإسحاق ویعقوب﴾ وە بۆخۆم کەوتوومەتە شوێنی ئایینی باوو باپیرانم: (ئیبراهیم) و (ئیسحاق) و (یەعقووب) ، هەرکەسێکی دیکەش ئاوا بکات، هەر ئاوا سەرکەوتوو

دەبێ و خوا دەرگای زانستیی بۆ واز دەکات ﴿ما كان لنا أن نشرك بالله من شئ﴾ هەرگیز نابێ بۆ ئێمەی (خانەوادەی پێغەمبەران و شوێنکەوتوانیان) هیچ شتێك بکەینە هاوبەش و هاوەڵی خوا ﴿ذلك من فضل الله علينا وعلى الناس﴾ ئەوەیش بەش و بارەی خوایە بەسەر ئێمەی (بنەماڵەی پێغەمبەران)ـەوە، کەپلەی پەیامبەرێتی پێبەخشین و، بەسەر خەڵکان و مەردمیشەوە کە: پێغەمبەرانی بۆناردن ﴿ولكن أكثر الناس لا يشكرون﴾ بەڵام زۆربەی خەڵکی سوپاسگوزاری ناکەن , وەکو لەجێگایەکی تردا دەفەرموێ (..بدلوا نعمة الله كفرا وأحلوا قومهم دار البوار) ١٤ /٢٨). جایوسف ورده ورده دەیەوێ بانگەوازەکەی رابگەیەنێ. بۆیە دەڵێت: ﴿[39] يا صاحبي السجن: أرباب متفرقون خير﴾ ئەی هەر دوو هاوڕێی بەندیخانەکەم! ئاخۆ چەند خوایەکی جیا جیا بپەرسترێن باشترە ﴿أم الله الواحد القهار﴾ یان هەر یەك خوای تاك و تەنیاو زاڵ و بەدەسەڵات بەسەر هەموو شتێکدا؟ ﴿[40] ما تعبدون من دونه إلا أسماء﴾ ئەوەش بزانن ئەوانەی ئێوە "بەدەر لەخوا" دەیانپەرستن چەند (ناو)ێکی بێ ناوەڕۆکن ﴿سميتموها انتم وآباؤكم﴾ و ئێوەو باوو باپیرانتان بەئارەزووی خۆتان ناوتانناون و کردووتانن بە خوا! ﴿ما انزل الله بها من سلطان﴾ خوا هیچ بەڵگەیەکی بۆراستیی پەرستنی ئەوانە نەناردووە. جا یوسف ئەیەوێ ڕۆشنتر بۆیان باس بکات، بۆیە دەڵێت: ﴿إن الحكم إلا لله﴾ گشت حوکم و بڕیارێك تەنهاو تەنها هی خوایە, دەبێ تەنها ئەو حاکم و بڕیار بەدەست بێت ﴿أمر الا تعبدوا إلا إياه﴾ فەرمانیداوە کە: ئێوە دەبێ تەنها ئەو بپەرستن و گوێرایەڵیی هەر لەوبکەن، نەك لەسەرۆك عەشیرەت، نەك لەگەل و نەتەوە، نەك لەوڵات و نیشتمان، نەك لە حیزب و گرووپ و خێڵ..هتد ﴿ذلك الدين القيم﴾ هەر ئەو ئایین و دینە راست و ڕەواو پایەدارە، کە بانگتانم کرد بۆی، دەسا وریاو بەئاگابن وشوێنی بتان مەکەون ﴿ولكن أكثر الناس لا يعلمون﴾ بەڵام زۆربەی ئەو مەردمە نازانن ئایینی یەکخواپەرستی راست و ڕێکە، خوای باڵادەست لەجێگایەکی تردا دەفەرموێ: (وما أكثر الناس ولو حرصت بمؤمنين) یوسف/١,٣) جائێستا دەست دەکات بەماناو لێکدانەوەی خەونەکانیان، بۆیە دەفەرموێ: ﴿[41] يا صاحبي السجن﴾ ئەی هەردوو هاوڕێیانی بەندیخانەم! ﴿أما أحدكما فيسقى ربه خمرا﴾ بەڵام ئەو یەکەتان کە لەخەویدا ترێی دەکردە شەراب، ئازاد ئەبێ و، شەراب دەرخواردی پاشای دەدات ، واتە: ڕزگاری ئەبێت و دەچێتەوە سەر کاری خۆی ﴿وأما الآخر فيصلب﴾ ئەوی دیکەش لەسێدارە ئەدرێ و، هەڵدەواسرێ و بەدارەکەوە ئەهێڵرێتەوە ﴿فتأكل الطير من رأسه﴾ ئەوسا پەلەوەر لەسەری دەخۆن. ریوایەتێك دەڵێت کەبەو جۆرە مانای خەونەکەی بۆکردن، بەدڵیان نەبووو گوتیان : نەخێر هیچ خەونێکمان نەدیتووە، (یوسف)یش گوتی:﴿قضى الأمر الذى فيه تستفتيان﴾ ئەوی پرسیارتان لێکرد، لای خوا بڕاوەتەوەو ناگۆڕدرێ، چونکە خەون بۆ یەکەمجار چۆن مانا

الجزء الثاني عشر — سورة يوسف

وَاتَّبَعْتُ مِلَّةَ آبَائِي إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ مَا كَانَ لَنَا أَن نُّشْرِكَ بِاللَّهِ مِن شَيْءٍ ذَلِكَ مِن فَضْلِ اللَّهِ عَلَيْنَا وَعَلَى النَّاسِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ ﴿٣٨﴾ يَا صَاحِبَيِ السِّجْنِ أَأَرْبَابٌ مُّتَفَرِّقُونَ خَيْرٌ أَمِ اللَّهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ﴿٣٩﴾ مَا تَعْبُدُونَ مِن دُونِهِ إِلَّا أَسْمَاءً سَمَّيْتُمُوهَا أَنتُمْ وَآبَاؤُكُم مَّا أَنزَلَ اللَّهُ بِهَا مِن سُلْطَانٍ إِنِ الْحُكْمُ إِلَّا لِلَّهِ أَمَرَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٤٠﴾ يَا صَاحِبَيِ السِّجْنِ أَمَّا أَحَدُكُمَا فَيَسْقِي رَبَّهُ خَمْرًا وَأَمَّا الْآخَرُ فَيُصْلَبُ فَتَأْكُلُ الطَّيْرُ مِن رَّأْسِهِ قُضِيَ الْأَمْرُ الَّذِي فِيهِ تَسْتَفْتِيَانِ ﴿٤١﴾ وَقَالَ لِلَّذِي ظَنَّ أَنَّهُ نَاجٍ مِّنْهُمَا اذْكُرْنِي عِندَ رَبِّكَ فَأَنسَاهُ الشَّيْطَانُ ذِكْرَ رَبِّهِ فَلَبِثَ فِي السِّجْنِ بِضْعَ سِنِينَ ﴿٤٢﴾ وَقَالَ الْمَلِكُ إِنِّي أَرَى سَبْعَ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ يَأْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ وَسَبْعَ سُنبُلَاتٍ خُضْرٍ وَأُخَرَ يَابِسَاتٍ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ أَفْتُونِي فِي رُؤْيَايَ إِن كُنتُمْ لِلرُّؤْيَا تَعْبُرُونَ ﴿٤٣﴾

٢٤٠ — قالوا أضغث

لێدرایەوە، لەئایندەشدا هەروا دەبێ و، گۆڕین و پەشیمان بوونەوە لەو بڕیارە (ئەزەل)ییە تۆزقاڵەیەك ناگۆڕێ، ئەمەیەکە پێغەمبەریش دەفەرموێ: ((الرؤيا على رِجْلِ طائر مالم تعبر ، فإذا عبرت وقعت)) مەسنەدی پێشەوا(ئەحمەد/ ٤ /١٠).

یوسف بەیەك لەو دوانە دەڵێ لای ئاغات باسم بکە :

﴿[٤٢] وقال للذى ظن انه ناج منهما﴾ ئەوجا کە یوسف زانی شەرابگێڕەکە لەبەندیخانە قوتار دەبێت پێیگوت: ﴿اذكرنى عند ربك﴾ کە دەچیتەوە لای پاشاو گەورەکەت (عەزیزی میسر) باسی ئەم داستان و بەسەر هاتەی منی لابکە" دەیەوێ ڕوو بەڕووی خۆی ڕاستییەکەی تێبگەیەنێ ، سەبارەت بەو بوختانە گەورەیە بۆیکرا ﴿فأنساه الشيطان ذكر ربه﴾ ئینجا کاتێ لە زیندان دەرچووو گەڕایەوە کۆشکی پاشا، شەیتان لەبیری بردەوە لای گەورەو پاشاکەی باسی بکا!. هەندێ لە زاناکان راناوی (فأنساه الشيطان..) دەبەنەوە بۆ یوسف، واتە: شەیتان یادی خوای لەبیر بردەوە، بۆیە پەنای بردە بەر خزمەتگوزارو شتی وا، ئەوجا خوایش لەتۆڵەی ئەوەدا چەند ساڵێ لێی نەپرسی، بۆیە دەفەرموێ: ﴿فلبث فى السجن بضع سنين﴾ ئیتر یوسف بەویستی خوا تاچەند ساڵێك لە گرتووخانەکەدا مایەوە، بۆ ئەوەی دەستی لەهەموو شتێك ببڕێ و، هاناو پەنا هەر بۆ خوا بەرێت . بەڵێ..بەپێی مانای وشەی (بضع/ کەلە سێ ساڵەوە بۆنۆ دەکات) لەوە دەچێت حەوت ساڵێك لە گرتووخانەکەدا مابێتەوە، لەبەر هەر حیکمەتێك خوای لەکارزان خۆی دەیزانێ. (ئیبن عەباس) دەڵێ: پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: ئەگەر یوسف نەیگوتبا بەڵکو ,لای پاشاکەت وەبیرم بێنیت , ئەوەندە لەو گرتووخانەدا نەدەمایەوە! تەفسیری تەبەری.

شای میسر خەونێك دەبینێ :

﴿[٤٣] وقال الملك إنى أرى سبع بقرات سمان﴾ ئینجا خوای کارجوان دەیەوێ بەسەر بەرزیی و سەروەریی یوسف لەبەندیخانە ڕزگار بکاو بێتەدەرێ، ڕۆژێك پاشا خەوێك دەبینێت و دەبێتە مەراقی شەوو ڕۆژی و، لەترسی شوومی خەوەکەیدا تەواوی جادووگەرو ئەستێرە ناسەکانی وڵاتەکەی کۆ دەکاتەوە بۆماناکردنی خەوەکەی، کەچی هیچیان سەری لێدەر ناکەن ! خەوەکەیشی بەم شێوە بووو گوتی: لەخەومدا حەوت مانگای گەورەی قەڵەوم دیت ﴿ياكلهن سبع عجاف﴾ حەوت مانگای لەڕو لاواز دەیانخواردن! ﴿وسبع سنبلات خضر وأخر يابسات﴾ حەوت گوڵە گەنمی سەوزو تەڕو، حەوت گوڵە گەنمی وشکهەڵاتوو زەردم دیت کە: لەحەوت گوڵە سەوزەکە ئاڵا بوون وفەوتانیانن ﴿يا ايها الملأ افتونى فى رؤياى إن كنتم للرؤيا تعبرون﴾ ئەی دەستەی پیاو ماقوڵان و دونیا دیدان! مانای ئەو خەوەم بۆ لێکبدەنەوە، ئەگەر لەمانای خەو لێکدانەوە دەزانن ﴿[٤٤] قالوا اضغاث احلام﴾ ئەوانیش وتیان: ئەو جۆرە خەوانە، هەرخەونە درۆزنەو تێکەولێکەن و هەقیقەتیان نییە، جا یا هەر دەرکیان نەکرد، یا لەبەر پاشا نەیان وێرا بەڕاستیی لێکی بدەنەوە ﴿وما نحن بتأويل الأحلام بعالمين﴾ خۆ ئێمەش لەمانای ئەم جۆرە خەوانە نازانین و سەر دەرناکەین ﴿[٤٥] وقال الذى نجا منهما وادكر بعد أمة﴾ ئینجا ئەو یەکە لەدوو زیندانییەکە ڕزگاری ببوو"و دوای ماوەیەکی زۆر یوسفی بیر کەوتەوەو وتی: ﴿أنا أنبئكم بتأويله﴾ من لەمانای ئەوخەونە ئاگادارتان دەکەم" لای کەسێکی زاناو شارەزا" ﴿فأرسلون﴾ دەسا بمنێرن, با بچم بۆ لای ئەولاوە کە ئێستا لەزینداندایەو، پێکەوە بووین ﴿[٤٦] يوسف ايها الصديق﴾ جا (ساقیی) بەزوویی چوو و گەیشتە لای یووسف و گوتی: یوسف! ئەی پیاوی ڕاست بێژ ! ﴿افتنا فى سبع بقرات سمان﴾ رای خۆت بدە سەبارەت بە حەوت مانگای قەڵەوو زلە ﴿يأكلهن سبع عجاف﴾ کە حەوت مانگای لەڕوو لاواز دەیانخۆن ﴿وسبع سنبلات خضر﴾ و حەوت گوڵە گەنمی سەوزو تەڕ ﴿وأخر يابسات﴾ و حەوتی تری

وشکەڵاتوویش ﴿لعلى ارجع إلى الناس﴾ بەشکوم بچمەوە لای پاشاو خەڵکەکە" بۆیانی بگێڕمەوە" ﴿لعلهم يعلمون﴾ بەشکو ئەوانیش لەشان و شەوکەتی تۆ تێبگەن و بتناسن.

ڕێنماییەکانی ئایەتی (٤٣-٤٦):

١- دەگونجێ خەڵکی کافرو لەسنوور دەرچوویش، خەونی چاك و ڕاست ببینن, خەو دووبەشە: بەشێکی تێکەو لێکەیەو، لەلایەن شەیتانەوەیە، ئەوی دیکەیشیی هەق و ڕاستەو، لەلایەن خوای بەخشەرەوەیە.

٢- شت لە بیرکردن خووو ڕەوشتی هەموو ئادەمییەکە.

٣- باسکردنی صیفەت و پەسنی هەرمرۆڤێك ، بێ زیادو کەم, شتێکی دروست ورەوایە.

الجزء الثاني عشر — سورة يوسف

قَالُوٓاْ أَضۡغَٰثُ أَحۡلَٰمٖۖ وَمَا نَحۡنُ بِتَأۡوِيلِ ٱلۡأَحۡلَٰمِ بِعَٰلِمِينَ ﴿٤٤﴾
وَقَالَ ٱلَّذِي نَجَا مِنۡهُمَا وَٱدَّكَرَ بَعۡدَ أُمَّةٍ أَنَا۠ أُنَبِّئُكُم بِتَأۡوِيلِهِۦ
فَأَرۡسِلُونِ ﴿٤٥﴾ يُوسُفُ أَيُّهَا ٱلصِّدِّيقُ أَفۡتِنَا فِي سَبۡعِ بَقَرَٰتٖ
سِمَانٖ يَأۡكُلُهُنَّ سَبۡعٌ عِجَافٞ وَسَبۡعِ سُنۢبُلَٰتٍ خُضۡرٖ
وَأُخَرَ يَابِسَٰتٖ لَّعَلِّيٓ أَرۡجِعُ إِلَى ٱلنَّاسِ لَعَلَّهُمۡ يَعۡلَمُونَ ﴿٤٦﴾ قَالَ
تَزۡرَعُونَ سَبۡعَ سِنِينَ دَأَبٗا فَمَا حَصَدتُّمۡ فَذَرُوهُ فِي سُنۢبُلِهِۦٓ إِلَّا
قَلِيلٗا مِّمَّا تَأۡكُلُونَ ﴿٤٧﴾ ثُمَّ يَأۡتِي مِنۢ بَعۡدِ ذَٰلِكَ سَبۡعٞ شِدَادٞ يَأۡكُلۡنَ
مَا قَدَّمۡتُمۡ لَهُنَّ إِلَّا قَلِيلٗا مِّمَّا تُحۡصِنُونَ ﴿٤٨﴾ ثُمَّ يَأۡتِي مِنۢ بَعۡدِ ذَٰلِكَ
عَامٞ فِيهِ يُغَاثُ ٱلنَّاسُ وَفِيهِ يَعۡصِرُونَ ﴿٤٩﴾ وَقَالَ ٱلۡمَلِكُ ٱئۡتُونِي
بِهِۦۖ فَلَمَّا جَآءَهُ ٱلرَّسُولُ قَالَ ٱرۡجِعۡ إِلَىٰ رَبِّكَ فَسۡـَٔلۡهُ مَا بَالُ
ٱلنِّسۡوَةِ ٱلَّٰتِي قَطَّعۡنَ أَيۡدِيَهُنَّۚ إِنَّ رَبِّي بِكَيۡدِهِنَّ عَلِيمٞ ﴿٥٠﴾ قَالَ
مَا خَطۡبُكُنَّ إِذۡ رَٰوَدتُّنَّ يُوسُفَ عَن نَّفۡسِهِۦۚ قُلۡنَ حَٰشَ لِلَّهِ
مَا عَلِمۡنَا عَلَيۡهِ مِن سُوٓءٖۚ قَالَتِ ٱمۡرَأَتُ ٱلۡعَزِيزِ ٱلۡـَٰٔنَ حَصۡحَصَ
ٱلۡحَقُّ أَنَا۠ رَٰوَدتُّهُۥ عَن نَّفۡسِهِۦ وَإِنَّهُۥ لَمِنَ ٱلصَّٰدِقِينَ ﴿٥١﴾ ذَٰلِكَ
لِيَعۡلَمَ أَنِّي لَمۡ أَخُنۡهُ بِٱلۡغَيۡبِ وَأَنَّ ٱللَّهَ لَا يَهۡدِي كَيۡدَ ٱلۡخَآئِنِينَ ﴿٥٢﴾

٢٤١

﴿[٤٧] قال تزرعون سبع سنين دابا﴾ (یوسف)یش بێ هیچ گلەیی و گازندەیەك لە کابرای شەرابگێڕ، بێ ئەوە بڵێ باشە! ئەوکات تۆ لەبەندیخانە ئازاد بوویت و گەڕایتەوە بۆلای پاشا مـن چـیم پێگوتیـت؟ وەڵامـی سـاقیی دایـەوەو وتـی: ئێـوە حـەوت ساڵ لەسـەریەك کشتوکاڵ" بـەرێك و پێکی دەکـەن و دانەوێڵە دەچێنن ﴿فما حصدتم فذروه في سنبله إلا قليلا مما تأكلون﴾ ئەوی دووریتانەوە- ئەوە نـەبێ لێی دەخـۆن- هـەر لەگوڵەکـەی خۆیـدا بیهێڵنـەوەو لەعـەنباردا داینـێن , چونکە ئاوا لەسوون و جانـەوەران دەپارێزرێت, واتـە: هـەر بەگوڵەکەیـەوە بیکەنـە عـەمبارو، کەمکـەم لێیبخۆن و دەسـت پێوە بگرن ﴿[٤٨] ثم يأتي من بعد ذلك سبع شداد﴾ جا لـەپاش ئەو حەوت ساڵە" خۆش و پڕپیتە" حـەوت سـاڵی گرانیی و، قاتی و قڕیی و، وشکەساڵی پێش دێت ﴿يأكلن مما قدمتم لهن﴾ هـەر ڕزق و ڕۆزییـەکتان ئـەو حـەوت سـاڵە دانـابێ هەمووی دەخۆن ﴿إلا قليلا مما تحصنون﴾ کەمێکی نـەبێت کە بۆ تۆوی هەڵدەگرن و، ئازووخەی دەکەن ﴿[٤٩] ثم يأتي من بعد ذلك عام﴾ لـە پـاش ئەوحـەوت سـاڵە گرانییـە، ئـەمجار سـاڵێکی خـۆش پێشـدێت ﴿فيـه يغـاث النـاس﴾ بـۆ هـەموو خـەڵکی بـارانێکی زۆر دەبـارێ و، ڕزق و ڕۆزی پـەیـدا دەبێتەوە ﴿وفيه يعصرون﴾ هەر لەوساڵەدا میوەجات و ترێ زۆردەبێ و دەیگوشـن" و شـەربەت و پێخۆری لێ پەیدا دەکەن بۆ خۆیان ئەی هاوڕێکەم! ئەمەیە مانای خەوەکەی پاشا، مانگا لـەڕو لاوازەکان و، گوڵـە وشك هـەڵاتووەکان، حەوت ساڵە گرانییەکەیە، دەساتۆش بەرێك وپێکی بۆ پاشای بگێڕەوە.

ڕێنماییەکانی ئایەتی (٤٧-٤٩):

١- وڵاتی (میسر) هەر لەسەرەتاوە جێگەی کشت و کاڵ بووەو، وڵاتێکی بەفەڕ بووە.

٢- هەڵگرتنو دەستپێوە گرتن و پاراستنی بەرو بووی تازەو نوێ بۆ ڕۆژی تەنگانە، بنەمایەکی ئابووریی زۆر گرنگە.

٣- زانایان دەڵێن: ئەم ئایەتە بەڵگەیەکی بەهێزە بۆ ڕەچاوکردنی بنەمای بەرژەوەندییە ڕەهاکان (المصالح المرسلة).

٤- کارامەیی و لێوەشاوەیی (یوسف-علیه السلام-) بۆ لێکدانەوەی مانای خەونەکان.

٥- پلەو فەزڵی یوسف بەسەر (میسر) یەکانەوە، چونکە زیاد لە پرسیارەکە بەدەمیانەوە چوو و لەو گرانییەیش فریایانکەوت.

لێکۆڵینەوە لە ڕووداوەکەی نێوان یوسف و شاژن و ژنانی شار:

﴿٥٠ وقال الملك ائتونى به﴾ نوێنەری پاشا گەڕایەوەو مانای خەوەکەی بۆ گێڕایەوەو چووە دڵیەوەو، بۆیشی دەرکەوت پیاوی ئاوا حەیفە لەزینداندا بێت، بۆیە وتی: ئادەی هەرئێستا بچن بیهێنن" با خۆم وتووێژی لەگەڵ بکەم" ﴿فلما جاءه الرسول﴾ جا کە راسپاردەکە هاتە لای یوسف و قسەو باسەکەی پاشای بۆگێڕایەوەو، بڕیاری ئازاد بوونەکەشی پێگوت، یوسف بیریکردەوە باشە! چ سەر بەرزییەکی تێدایە"پاش حەوت ساڵ بەندیخانە، ئێستا بەهەمان تۆمەتەوە بچێتە دەرێ ؟﴿قال ارجع إلى ربك﴾ بۆیە بەراسپاردەکەی گوت: بگەڕێرەوە بۆلای پاشاو گەورەکەت ﴿فاسأله ما بال النسوة اللاتى قطعن أيديهن﴾ و لێیبپرسە: هۆی چیبوو ئەو ژنانە دەستی خۆیانیان بڕی" ئەودەمە کەشاژن کۆی کردنەوە ؟ واتە: بپرسێ بزانێ من لەسەرچی گیراوم، وە ئایا من گوناهبارم یان ئەوانە.. ئەوسا لەزیندانەکە دێمەدەرێ و دەچمەلای ئەو" ﴿إن ربي بكيدهن عليم﴾ بێگومان پەروەردگارم بە فڕت وفێڵی ئەوان چاك بەئاگایەو، زۆر باش دەزانێ کێ ڕاست ئەکا، بەڵام بۆ ئەوەی خەڵکی بزانێ کەمن دوورم لەو جۆرە بوختانانە . پێشەوا ئەحمەد- خوا لێی ڕازی بێت- ئەم فەرمودەیە ئەهێنێ: ((فقال رسول الله ﷺ: لو كنت أنا لأسرعت الإجابة وما ابتغيت العذر)) واتە: ئەگەر من لەجێی (یوسف)دا دەبووم بەزوویی وەڵامم ئەدایەوەو بەدوای پۆزش و بیانوودا نەدەگەڕام. دیارە مەبەستی باسی جوامێریی و لێهاتوویی و لێبراوەیی (یوسف)ـە عليه السلام، چونکە ئەو ماوە زۆرە لە زینداندا مایەوە، کەچی تەنها تۆزقاڵەیەکیش دەستی لە خۆی بەرنەداو، تەسلیم نەبوو. ﴿٥١ قال ما خطبكن إذ راودتن يوسف عن نفسه﴾ نوینەرەکە گەڕایەوە لای پاشاو، هەرچی چووبوو بە بەینیاندا بۆی گێڕایەوەو، پاشایش ژنەکانی هەموو کۆکردەوەو وتی: حاڵتان چی بوو کاتێ ویستتان یوسف لە خشتەبەرن و، دەستەمۆی بکەن؟ ئایا ئەو هیچ تاوانێکی هەبوو؟ ﴿قلن حاش لله﴾ وتیان: خوا بەو ڕۆژە نەکا، ئێمە بوختانی بۆ بکەین ﴿ما علمنا عليه من سوء﴾ ئێمە قەت هیچ جۆرە هەڵەو خراپەیەکمان لە یوسف نەدیتووە ﴿قالت امراة العزيز﴾ لەولایشەوە ژنەکەی عەزیزی (پاشای میسر) هاتە پێشێ و بەئاشکرا وتی: ﴿الآن حصحص الحق﴾ وا ئێستا بێپەردە هەق و ڕاستیی ئاشکرا بوو ﴿أناراودته عن نفسه﴾ منبووم تەماحم لەیوسف کرد، ددان بە ڕاستییدا دەنێم ﴿وإنه لمن الصادقين﴾ چونکە یوسف لاوێکی بێ تاوانەو، لە ڕاستگۆیانە ﴿٥٢ ذلك ليعلم أنى لم أخنه بالغيب﴾ ئینجا یوسف وتی: ئەمەش بۆیە من داوام لە عەزیزی میسر کرد لەو دەنگ و باسە بکۆڵێتەوە، تا چاك بزانێ ودڵنیابێت کە من" تەنانەتی لە پاش ملەیشەوە" خیانەتم لێنەکردووە، بەڵکو هەر ڕێزم بۆ خانەوادەی ئەو داناوە، دەشکرێ ئەمە قسەی شاژن بێت، هەتا قەناعەت بەشا بکات کە بۆیە ددانی بەهەڵەی خۆیدا نا کە دڵنیابێت هیچ کات گزیی وخەیانەتی لێنەکردووە ﴿وأن الله لا يهدى كيد الخائنين﴾ وە چونکە خوا خیانەت و فیڵ و تەڵەکەی گزیکاران سەرناخاو بە ئەنجامی ناگەیەنێت.

ڕێنماییەكانی ئایەتی (٥٠-٥٢):

١- فەزیلەت و شەرەفی زانیاری و زانست، چونكە هەر بەهۆی زانیارییەوە بوو كە (یوسف) بەرز بوویەوەو گەییە لای پاشاو، بۆ دواییش جڵەوی كاروباری میسری گرتە دەست.

٢- گەورەیی (حیلم) و تاقەت و لەسەر خۆیی و پەلە نەكردن لە ئیش و كاردا.

٣- فەزڵی ڕاست بێژیی و، قسەی هەق كردن، ئەگەرچی بەزیانی خۆشت تەواو ببێ.

٤- (زلێخا)یش بەهۆی ددان نان بەتاوانی خۆیدا بەو پلەوپایە بەرزە گەیی و، بۆ دواییش بوویە ژنی (یوسف)ی پێغەمبەر ﷺ .

كۆتایی جزمی (١٢) دوازدە

ولله الحمد والمنة

*** *** ***

الجزء الثالث عشر — سورة یوسف

وَمَآ أُبَرِّئُ نَفۡسِيٓۚ إِنَّ ٱلنَّفۡسَ لَأَمَّارَةُۢ بِٱلسُّوٓءِ إِلَّا مَا رَحِمَ رَبِّيٓۚ إِنَّ رَبِّي غَفُورٞ رَّحِيمٞ ﴿٥٣﴾ وَقَالَ ٱلۡمَلِكُ ٱئۡتُونِي بِهِۦٓ أَسۡتَخۡلِصۡهُ لِنَفۡسِيۖ فَلَمَّا كَلَّمَهُۥ قَالَ إِنَّكَ ٱلۡيَوۡمَ لَدَيۡنَا مَكِينٌ أَمِينٞ ﴿٥٤﴾ قَالَ ٱجۡعَلۡنِي عَلَىٰ خَزَآئِنِ ٱلۡأَرۡضِۖ إِنِّي حَفِيظٌ عَلِيمٞ ﴿٥٥﴾ وَكَذَٰلِكَ مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِي ٱلۡأَرۡضِ يَتَبَوَّأُ مِنۡهَا حَيۡثُ يَشَآءُۚ نُصِيبُ بِرَحۡمَتِنَا مَن نَّشَآءُۖ وَلَا نُضِيعُ أَجۡرَ ٱلۡمُحۡسِنِينَ ﴿٥٦﴾ وَلَأَجۡرُ ٱلۡأٓخِرَةِ خَيۡرٞ لِّلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَكَانُواْ يَتَّقُونَ ﴿٥٧﴾ وَجَآءَ إِخۡوَةُ يُوسُفَ فَدَخَلُواْ عَلَيۡهِ فَعَرَفَهُمۡ وَهُمۡ لَهُۥ مُنكِرُونَ ﴿٥٨﴾ وَلَمَّا جَهَّزَهُم بِجَهَازِهِمۡ قَالَ ٱئۡتُونِي بِأَخٖ لَّكُم مِّنۡ أَبِيكُمۡۚ أَلَا تَرَوۡنَ أَنِّيٓ أُوفِي ٱلۡكَيۡلَ وَأَنَا۠ خَيۡرُ ٱلۡمُنزِلِينَ ﴿٥٩﴾ فَإِن لَّمۡ تَأۡتُونِي بِهِۦ فَلَا كَيۡلَ لَكُمۡ عِندِي وَلَا تَقۡرَبُونِ ﴿٦٠﴾ قَالُواْ سَنُرَٰوِدُ عَنۡهُ أَبَاهُ وَإِنَّا لَفَٰعِلُونَ ﴿٦١﴾ وَقَالَ لِفِتۡيَٰنِهِ ٱجۡعَلُواْ بِضَٰعَتَهُمۡ فِي رِحَالِهِمۡ لَعَلَّهُمۡ يَعۡرِفُونَهَآ إِذَا ٱنقَلَبُوٓاْ إِلَىٰٓ أَهۡلِهِمۡ لَعَلَّهُمۡ يَرۡجِعُونَ ﴿٦٢﴾ فَلَمَّا رَجَعُوٓاْ إِلَىٰٓ أَبِيهِمۡ قَالُواْ يَٰٓأَبَانَا مُنِعَ مِنَّا ٱلۡكَيۡلُ فَأَرۡسِلۡ مَعَنَآ أَخَانَا نَكۡتَلۡ وَإِنَّا لَهُۥ لَحَٰفِظُونَ ﴿٦٣﴾

قَالَ هَلۡ ٢٤٢

﴿[٥٣] وما أبرئ نفسي﴾ خۆ هەرگیزیش پاكانە بۆخۆم ناكەم ﴿إن النفس لأمارة بالسوء﴾ چونكە نەفس و دەروون هەمیشە فەرمان بەخراپە دەدا ﴿إلا مارحم ربي﴾ مەگەر كەسێ خوای پەروەردگارم خۆی ڕەحمی پێبكاو لەپیلان و فرت و فێڵی بیپارێزێ ﴿إن ربي غفور رحيم﴾ بەڕاستیی پەروەردگارم زۆر لێبوردەیە بۆ هەڵەو تاوانەكان، زۆریش دلۆڤان و میهرەبانە، بەرامبەر بە تەوبەكاران.

ڕێز و پلەی یوسف لای پاشا:

﴿[٥٤] وقال الملك إئتوني به﴾ جا دوای دەركەوتنی شەهامەت و پیاوەتیی و جوامێری یوسف، پاشا وتی: (یوسف)م بۆ بهێنن ﴿أستخلصه لنفسي﴾ با بیكەمە یارو هاوڕێی تایبەتی و، جێگەی پرس و ڕای خۆم، بۆ ڕاگرتنی دەوڵەتەكەم ﴿فلما كلمه﴾ جاكاتێ كە یوسف هاتە لایی و، دواندیی و وتووێژی لەگەڵ كردو، بەتەواوی كەسێتی دەركەوت ﴿قال إنك اليوم لدينا مكين أمين﴾ پاشا وتی: بەڕاستیی تۆ ئەمڕۆلای ئێمە پیاوێكی بەڕێزو قورس و پاك و جێگای باوەڕیت و، ئەو قسەو قسەڵۆكانەیش، هیچ لەكەسێتی تۆ كەم ناكاتەوە ﴿[٥٥] قال اجعلني على خزائن الأرض﴾ یوسف وتی: جاكەوایە بمكە بە سەر كاری خەزێنەو واریداتی میسر هەتا بتوانم لەم گرانیی و قات و قڕیەدا خزمەتێ بەم خەڵكە هەژارە بكەم ﴿إني حفيظ عليم﴾ چونكە من بۆ ئەوكارە چاودێرێكی باش و، پارێزەرێكی زاناو بەئاگام. (تەبەریی) دەڵێت: ئەم داوای (یوسف)ـە وەك ئەوە نیە كە بڵێیت پاكانەی بۆ خۆیكردو، نەدەبوو بەوجۆرە خۆی هەڵكێشێ، چونكە یوسف دەیەوێ بەو قسانەی پیاوانی دەوڵەت لەخۆی تێبگەیەنێت كە: ئەو بۆ بەڕێوەبردنی كاروباری ئابووریی‌و، دارایی پیاوێكی زۆر لێزانەو زانیاریی باشی هەیە، لەولایشەوە لەودەمەدایە وڵات و گەل زۆر پێویستی بە كەسێكی وا هەیەو، لەڕووی شەرعیشەوە نابێ لەكاتی وادا خۆی لێ لابدات،

لەلایەکیتریشەوە لەوجۆرە شوێنانەدا باشتر خزمەتی پێدەکرێ بۆ سەرنج ڕاکێشانی خەڵکی بۆ باوەڕ هێنان بەخوای گەورەو کارجوان.

ڕێزو حورمەتی یوسف لەسەر زەویی:

﴿[٥٦] وكذلك مكنا ليوسف في الأرض﴾ ئاوا دوای ئەو تەنگانەو دەربەدەریە، ئێمە لەخاکی میسردا پلەو پایەو دەسەڵاتمان بە یوسف دا ﴿يتبوء منها حيث يشاء﴾ لە هەر جێگایەك خۆی بیەوێ دادەنیشێ ﴿نصيب برحمتنا من نشاء﴾ کێمان بوێ دەیخەینە بەر بەزەیی و میهرەبانی خۆمان ﴿ولا نضيع أجر المحسنين﴾ و هەرگیزیش پاداشی چاکە خوازان نافەوتێنین و گوم ناکەین، لەکاتێکدا یوسف ئەوهەموو جوامێرییەی نواندو، ئەوگشت صەبرو ئارامەی بوو، ئێمەیش ئاوا بەرزمان کردەوەو، خەزێنەی میسرمان خستە ژێر دەستی ﴿[٥٧] ولأجر الآخرة خير للذين آمنوا وكانوا يتقون﴾ ئەوە پاداشی دونیابوو، خۆ دیارە پاداشی دواڕۆژیش بۆئەوانەی کەبڕوایان هێناوەو، لەشیرك و کاری خراپ خۆ پارێزبوون باشترە، بەڵێ چونکە یوسف پلەوپایەی خۆیی و، خانەوادەکەی لەکاری بەدرەوشتی پاراست، خوایش ئاوا پلەی بەرزکردەوەو، لەقیامەتیشدا باشتری بۆ ئامادە کردووە، وەکو بە (سولەیمان) دەفەرموێ: (هذا عطاؤنا فامنن أو امسك بغير حساب، وإن له عندنا لزلفى وحسن مئاب).

لە ڕێنمایەکانی ئایەتی (٥٣-٥٧):

١- فەزیلەتی نەفس شکاندن و تۆمەتبارکردنی بەناتەواویی و کەم و کووڕیی.

٢- دەرخستنی زانست و زانیاریی لەکاتی پێویستدا، وەك ئەڵێن: (المرء مخبوء تحت لسانه).

٣- بەخۆ هەڵدان و، خۆ کاندیدکردن بۆ هەرکارێ کە ئەگەر ئەوکەسە بەوجۆرە نەکا کەسێتی و دەستپاکی دەرنەکەوێ و، پێی نەزانن ڕەوایە.

٤- فەزیلەتی ئیخلاس لەکاروکردەوەو قسەو بیروباوەڕدا.

٥- گەورەیی و کاریگەری ئیمان و تەقوا لەهەست و نەستی مرۆڤدا.

براکانی یووسف دێنە میسرو بە بارەوە دەگەڕێنەوە:

﴿[٥٨] وجاء إخوة يوسف﴾ گرانی و قات و قڕی لە ناوچەکانی (کەنعان)دا سەری هەڵدا، ئەوسا براکانی (یوسف) یش هاتن بۆ میسر بۆ زەخیرە کڕین ﴿فدخلوا عليه فعرفهم﴾ جا چوونە ژوور لای یوسف، ئەم ئەوانی ناسییەوە ﴿وهم له منكرون﴾ بەڵام ئەوان ئەمیان نەناسیەوە چونکە ماوەیەکی زۆر بوو نەیان دیتبوو، لەولایشەوە پێیان وانەبوو ئەومابێ و، ئاوا لە جێگەی پاشادا بێت ﴿[٥٩] ولما جهزهم بجهازهم﴾ و کاتێ کە یوسف بارە خۆراکەکەی بۆ ڕێکخستن لەدوای ڕێزێکی زۆرو پرسیارو وەڵام لێیان ﴿قال ائتوني بأخ لكم من أبيكم﴾ وتی: برایەکی باوکیتان هەیە دەبێ بیهێنن بۆم ، دیارە پرسیاری لە نەژادو بەسەرهاتیان کردووەو وتویانە برایەکی باوکیشمان هەیەو لای باوکمانە ﴿ألا ترون أني أوفي الكيل﴾ ئایا نابینن کە من بە تێروتەسەلی پێوانەو بارتان ئەدەمێ و، میوانداریشم کردن ﴿وأنا خير المنزلين﴾ و من چاکترین خانە خوێ بووم بۆتان، باشترین میواندارییم کردن، مەبەستی هەڵنانیانەو، تەماح خستنە بەردەمیان ﴿[٦٠] فإن لم تأتوني به﴾ جا ئەگەر ئەمجارە هاتنەوە ئەوتان بۆ نەهێنام ﴿فلا كيل لكم عندي﴾ جیرەو پێوانەتان لای من نیەو هیچتان نادەمێ، دەیەوێ کەمێکیش ترس بخاتە بەریان ﴿ولا تقربون﴾ و نزیکیشم مەکەونەوە بێ ئەو ﴿[٦١] قالوا سنراود عنه أباه﴾ ئەوانیش دەیانزانی کاتی خۆیشی چ درۆیەکیان لەگەڵ (یەعقووب)ی باییاندا کردووە سەبارەت بەخۆی، بۆیە ئێستاش وتیان: دڵنیابە هەموو فێڵ و هەوڵێك لەگەڵ باوکیا

دەدەین بۆهێنانی ﴿وإنا لفاعلون﴾ و بێگومانبە کەئێمە هەڵئەسین بەوکارە ﴿[٦٢] وقال لفتیانه اجعلوا بضاعتهم فی رحالهم﴾ و یوسف بەو کوڕە لاوانەی گوت لەبەر دەستیا بوون: ئەو دراوەیش بۆشت کڕینیان هێنابوو، بێدەنگێك بیخەنەوە ناوبارەکانیان ﴿لعلهم یعرفونها إذا انقلبوا إلى أهلهم﴾ بەشکو کاتێ گەڕانەوە لای ماڵ و منداڵێ خۆیان بیناسنەوەو، پێی بزانن. ﴿لعلهم یرجعون﴾ بەڵکو – پاش ئەوە گەرانەوەو بینییان – بگەڕێنەوە لامان.

ڕێنمایەکانی ئایەتی (٥٨-٦٢):

١- خوا بیەوێ کارێ بکا، هۆکانیشی بۆ ڕێك دەخا: خەودیتنی پاشا، دەست نەکەوتنی کەسێ بۆ ماناکردنی خەونەکەی، پسپۆڕیی یوسف بۆ لێکدانەوەی خەونەکان، سەرهەڵدانی گرانیی و قات و قریی لەولاتی (کەنعان)، ناچاربوونی براکانی بەهاتن بۆ میسرو...هتد.

٢- نەخشە دارشتنی یوسف بۆ هێنانی براو خێزانەکەیان.

٣- ئاسەواری بڕواو تەقوا لە مرۆڤدا.

سورة يوسف — الجزء الثالث عشر

قَالَ هَلْ ءَامَنُكُمْ عَلَيْهِ إِلَّا كَمَآ أَمِنتُكُمْ عَلَىٰٓ أَخِيهِ مِن قَبْلُ فَٱللَّهُ خَيْرٌ حَٰفِظًا وَهُوَ أَرْحَمُ ٱلرَّٰحِمِينَ ﴿٦٤﴾ وَلَمَّا فَتَحُوا۟ مَتَٰعَهُمْ وَجَدُوا۟ بِضَٰعَتَهُمْ رُدَّتْ إِلَيْهِمْ قَالُوا۟ يَٰٓأَبَانَا مَا نَبْغِى هَٰذِهِۦ بِضَٰعَتُنَا رُدَّتْ إِلَيْنَا وَنَمِيرُ أَهْلَنَا وَنَحْفَظُ أَخَانَا وَنَزْدَادُ كَيْلَ بَعِيرٍ ذَٰلِكَ كَيْلٌ يَسِيرٌ ﴿٦٥﴾ قَالَ لَنْ أُرْسِلَهُۥ مَعَكُمْ حَتَّىٰ تُؤْتُونِ مَوْثِقًا مِّنَ ٱللَّهِ لَتَأْتُنَّنِى بِهِۦٓ إِلَّآ أَن يُحَاطَ بِكُمْ فَلَمَّآ ءَاتَوْهُ مَوْثِقَهُمْ قَالَ ٱللَّهُ عَلَىٰ مَا نَقُولُ وَكِيلٌ ﴿٦٦﴾ وَقَالَ يَٰبَنِىَّ لَا تَدْخُلُوا۟ مِنۢ بَابٍ وَٰحِدٍ وَٱدْخُلُوا۟ مِنْ أَبْوَٰبٍ مُّتَفَرِّقَةٍ وَمَآ أُغْنِى عَنكُم مِّنَ ٱللَّهِ مِن شَىْءٍ إِنِ ٱلْحُكْمُ إِلَّا لِلَّهِ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَعَلَيْهِ فَلْيَتَوَكَّلِ ٱلْمُتَوَكِّلُونَ ﴿٦٧﴾ وَلَمَّا دَخَلُوا۟ مِنْ حَيْثُ أَمَرَهُمْ أَبُوهُم مَّا كَانَ يُغْنِى عَنْهُم مِّنَ ٱللَّهِ مِن شَىْءٍ إِلَّا حَاجَةً فِى نَفْسِ يَعْقُوبَ قَضَىٰهَا وَإِنَّهُۥ لَذُو عِلْمٍ لِّمَا عَلَّمْنَٰهُ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ ٱلنَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٦٨﴾ وَلَمَّا دَخَلُوا۟ عَلَىٰ يُوسُفَ ءَاوَىٰٓ إِلَيْهِ أَخَاهُ قَالَ إِنِّىٓ أَنَا۠ أَخُوكَ فَلَا تَبْتَئِسْ بِمَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿٦٩﴾

٢٤٣

دەیانەوێ (بنیامین)یش لەگەڵ خۆیەرن:

﴿[٦٣] فلما رجعوا إلى أبیهم﴾ جا کاتێ کە گەڕانەوە لای باوکیان ﴿قالوا یا أبانا منع منا الکیل﴾ وتیان: بابە! پێوانەی رزق و ڕۆزیمان لێگیراوە ئەگەر ئەمجارە بینامین لەگەڵ خۆمان نەبەین ﴿فأرسل معنا أخانا نکتل﴾ دەسا تۆش مەگەر براکەمان لەگەڵ بنێریت، تاپێکەوە ئازووقەو ڕۆزیی وەرگرین ﴿وإنا له لحافظون﴾ بێگومانیشبە ئێمە پارێزگاری لێدەکەین، دیارە ئەو دەمەش کە فڕو فێڵەکەیان بەرامبەر یوسف کرد گوتیان: (أرسله معنا غدا یرتع ویلعب وإنا له لحا فظون) کەچی ڕاستیشیان نەکرد! بۆیە ﴿[٦٤] قال هل آمنکم علیه﴾ وتی: جا دەکرێت (بنیامین) یشتان پێ بسپێرم و بڕواتان پێ بکەم و دڵنیابم لێتان ﴿إلا کما امنتکم علی أخیه من قبل﴾ هەر وەکو جاری پێشوو براکەیم پێتان سپارد، واتە: کاتی خۆی (یوسف)یشتان بردو، ئاواشتان بەسەر هێنا؟! ﴿فالله خیر حافظا﴾ من بڕوام بەپاراستنی ئێوە نیە، بەڵکو چاکتر پارێزەر هەرخوایەو ئەیدەمە دەستی ئەو ﴿وهو ارحم الراحمین﴾ ئەویش لەهەموو خاوەن بەزەییەك، بە بەزەیی ترە، واتە: بەتەمای ڕەحم و بەزەیی خوام.

دراوەکەیان دەسکەوتەوە:

﴿[٦٥] ولما فتحوا متاعهم﴾ جا کە بارەکەیان دوای حەوانەوەو قسەوباس و ئیسراحەت کردەوە ﴿وجدوا بضاعتهم ردت إلیهم﴾ دەبینن شت و مەك و پارەو پووڵ و دەست مایەکەشیان بۆ گێردراوەتەوە ﴿قالوا یا أبانا ما نبغی هذه بضاعتنا ردت إلینا﴾ گوتیان: بابە! چیمان دەوێ، ئەمەش پارەو پووڵ و کەل و پەلەکەمانە نێردراوەتەوە بۆمان و، دانەوێڵەی باشیشمان هێناوە؟ ﴿ونمیر اهلنا﴾ و ئەگەر براکەشمان لەگەڵ بنێریت،

ئەمجارەش بژێویی و خواردن و خۆراك بۆ خاوو خێزانمان دەهێنین ﴿ونحفظ آخانا﴾ و براکەیشمان بنیامین ئەپارێزین لەهەر شتێکی خراپ ﴿ونزداد کیل بعیر﴾ بەهۆی ئەویشەوە پێوانەی باری وشترێکیش زیاد دێنین ﴿ذلك کیل یسیر﴾ ئەوەیش بۆ پاشا پێوانەیەکی کەمە، چونکە خاوەن بەخششە ﴿[٦٦] قال لن أرسله معکم حتی تؤتونی موثقا من الله﴾ یاقووب وتی: هەرگیز لەگەڵتانی نانێرم تاپەیمانێکی پتەوم بەناوی خواوە نەدەنێ ﴿لتأتنني بە﴾ کە هەردەبێ بیێوەی بۆمی بهێننەوە ﴿إلا ان یحاط بکم﴾ مەگەر لەگش لایەکەوە داگیر بکرێن و دەسەلاَتتان نەمێنێ، مردن یاهەر شتێ تر بێتە رێتان ﴿فلما اتوه موثقهم﴾ جا کە پەیمانێکی پتەویان دایە ﴿قال الله علی ما نقول وکیل﴾ یەعقووب وتی: لەم قسەو باسەمان خوای گەورە ئاگادارو چاودێرە، ئەمیش دەدەمە دەستی خوا، دەسا بچن خوا بتانپارێزێ.

یاقووب دەڵێ: لەیەك دەرگاوە مەچنە ناو:

﴿[٦٧] وقال یا بنی لا تدخلوا من باب واحد﴾ باوکیان وتی: کوڕەکانم! کەنزیکی شار دەبنەوە، هەموو پێکەوە لەیەك دەرگاوە مەچنە ناو شارەوە. بەڵێ.. لەبەر هەر هۆیەك بوو(یەعقووب) وەکو سۆزی باوکایەتی–ئەو وەسیەتەی بۆکوڕەکانی کرد؟ هەرچەندە گەلێ تەفسیرو ریوایەت هەیە بۆدیاریکردنی هۆیەکەی، وە هەریەکەشیان شتێك دەڵێت، بێ ئەوەی هیچ بەڵگەیەکیان بەدەستەوە هەبێ و، لەگەڵ دەقی قورئانەکەدا بگونجێت! خۆ گومانیش لەوەدا نییە کە ئەگەر ئەوشتەی وا یەعقوب کوڕەکانی خۆی لێ دەپارێزێ (چاو)ی پیس بوایە، (وەك ئەوانە دەڵێن)، وەیان هەرشتێکی تری دیاریی، ئەوا ئەو کاتە قورئانەکە خۆی دیاریی دەکرد، خۆ ئاشکرایە لەم قورئانەدا تەنها هەر ئەوەندە هاتووە کە فەرمووی: (إلا حاجة فی نفس یعقوب قضاها) واتە: تەنها نیازو سۆزێکی دەروونیی بوو لە دڵی (یاقووب)دا، بەرامبەریان درکانی و هیچی تر، کەوابوو دەبێ راڤەکەرانی قورئانیش لەوسنوورەدا بووەستن و پەنجە نەخەنە سەر هیچ شتێك و راسپاردەکەش وەك خۆی بەرەهاو بەرفراوانی بهێڵنەوە، دیارە هەر ئەمەش شیاوە بۆ راگرتنی ئەدەب و ویْلّ لەگەڵ قورئاندا. هەمووشمان چاك دەزانین کە یەعقوب ﷺ بەرامبەر کوڕەکانی مەترسی شتێکی هەبوو بۆیان ئەگەر لەیەك دەرگاوە بچنە ناو شاری میسرەوە هەرچەندە راسپاردەکەش هیچ بڕیارێکی خوای پێ بەرپەرچ نەدرایەوە.. کەوابوو بۆ ئێمەیش هەروا چاکە کە ئەو وەسیەت و راسپاردەیە بە رەها بهێڵینەوەو دیاریی نەکەین و، هەرتەنها لەگەڵ دەقی قورئانەکەدا برۆین ﴿وادخلوا من أبواب متفرقة﴾ و لەدەروازەی جیا جیاوەوە بچنە ژوورەوە ﴿وما اغنی عنکم من الله من شئ﴾ هەرچەندە من بەم تەگبیرو راوێژانەش ناتوانم هیچ قەزاو بڕیارێکی خوا لەئێوە دوور بخەمەوە خۆی چۆنی بڕیار دابێت، هەرگیز ناگۆڕدرێ و هەرواش دەبێت ﴿إن الحکم إلا لله﴾ چونکە بڕیارو فرمان تەنها بۆ خوایەو بەس ﴿علیە توکلت﴾ پشتم بەو بەستووە ﴿وعلیە فلیتوکل المتوکلون﴾ جا کەسانێکیش کە هەر ئەو بەشیاوو بەکار ساز دەزانن، دەبا تەنها پاڵ بەوەوە بدەن و پشت بەو ببەستن.

رێنمایەکانی ئایەتی (٦٣–٦٧):

١– تەوەککولی تەواوی یەعقووب ﷺ بەرامبەر بەخوای خۆیی و، ناسینی ئەسماو سیفەتەکانی وەك شیاویەتی، هەقیشە وابێ، چونکە یەکێکە لەپێغەمبەرانی خوا ﷺ .

٢– وەرگرتنی پەیمان و مۆرو ئیمزا بۆ کارە گرنگەکان، هەرچەند لەبەرامبەر خزمانی نزیکیشەوە بێ.

٣– خۆ پاراستن لە (چاو)ی پیس هیچ زیانێکی نیە، بەلاَم لەگەڵ ئەوەشدا هەر دەبێ بڕوات وابێ کە ئەوەیش لەحوکم و بڕیارەکانی خوا هیچ شتێ ناگۆڕێ.

٤- پشت تەنها بە خوا ببەستەو، ئیتر بەدڵنیاییەوە کارەکانت راپەڕێنە.

﴿٦٨ ولما دخلوا من حيث أمرهم أبوهم﴾ جاکە لەو جێیەوە باوکیان بۆی دیاریکردن بە جیاجیا چوونە ژوورێ ﴿ما كان يغني عنهم من الله من شئ﴾ و ئەوکارەیان هیچ بریارێکی خوایی لێدوور نەخستنەوەو بیٚ نیاز ی نەکردن، بەڵکو بڕیاری خۆی لە (ئەزەل)دا چۆن بوو هەرئەوە دەبیٚ، وەکو دەفەرمویٚ: ﴿إلا حاجة فى نفس يعقوب قضاها﴾ تەگبیرو رێنماییەکە بیٚ کەڵك بوو و، جێگەی هیچی بۆنەگرتن، ئەمە نەبێت کە لەدڵ و دەروونی یەعقوبدا نیازو پێویستیەکی باوکایەتی هەبوو بیلێت، ویستی لەومەترسییە خۆی بیری لێکردبوویەوە ئامۆژگارییان بکاو خۆیانی لێلا بدەن، راسپاردەو وەسیەتیشی بۆ کردن، بەلاٚم قەزاو بریاری خوای رەت نەکردەوە، ﴿وإنه لذو علم لما علمناه﴾ چونکە ئەو خاوەن زانیارییەکی فراوان بوو، لەوەی فێرمان کردبوو ﴿ولكن أكثر الناس لا يعلمون﴾ بەلاٚم زۆربەی خەڵکی ئەوەی ئەو دەیزانیٚ نایزانن.

سُورَةُ يُوسُفَ — الجُزْءُ الثَّالِثَ عَشَرَ

فَلَمَّا جَهَّزَهُم بِجَهَازِهِمْ جَعَلَ ٱلسِّقَايَةَ فِى رَحْلِ أَخِيهِ ثُمَّ أَذَّنَ مُؤَذِّنٌ أَيَّتُهَا ٱلْعِيرُ إِنَّكُمْ لَسَٰرِقُونَ ﴿٧٠﴾ قَالُوا۟ وَأَقْبَلُوا۟ عَلَيْهِم مَّاذَا تَفْقِدُونَ ﴿٧١﴾ قَالُوا۟ نَفْقِدُ صُوَاعَ ٱلْمَلِكِ وَلِمَن جَآءَ بِهِۦ حِمْلُ بَعِيرٍ وَأَنَا۠ بِهِۦ زَعِيمٌ ﴿٧٢﴾ قَالُوا۟ تَٱللَّهِ لَقَدْ عَلِمْتُم مَّا جِئْنَا لِنُفْسِدَ فِى ٱلْأَرْضِ وَمَا كُنَّا سَٰرِقِينَ ﴿٧٣﴾ قَالُوا۟ فَمَا جَزَٰٓؤُهُۥٓ إِن كُنتُمْ كَٰذِبِينَ ﴿٧٤﴾ قَالُوا۟ جَزَٰٓؤُهُۥ مَن وُجِدَ فِى رَحْلِهِۦ فَهُوَ جَزَٰٓؤُهُۥ ۚ كَذَٰلِكَ نَجْزِى ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٧٥﴾ فَبَدَأَ بِأَوْعِيَتِهِمْ قَبْلَ وِعَآءِ أَخِيهِ ثُمَّ ٱسْتَخْرَجَهَا مِن وِعَآءِ أَخِيهِ ۚ كَذَٰلِكَ كِدْنَا لِيُوسُفَ ۖ مَا كَانَ لِيَأْخُذَ أَخَاهُ فِى دِينِ ٱلْمَلِكِ إِلَّآ أَن يَشَآءَ ٱللَّهُ ۚ نَرْفَعُ دَرَجَٰتٍ مَّن نَّشَآءُ ۗ وَفَوْقَ كُلِّ ذِى عِلْمٍ عَلِيمٌ ﴿٧٦﴾ ۞ قَالُوٓا۟ إِن يَسْرِقْ فَقَدْ سَرَقَ أَخٌ لَّهُۥ مِن قَبْلُ ۚ فَأَسَرَّهَا يُوسُفُ فِى نَفْسِهِۦ وَلَمْ يُبْدِهَا لَهُمْ ۚ قَالَ أَنتُمْ شَرٌّ مَّكَانًا ۖ وَٱللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا تَصِفُونَ ﴿٧٧﴾ قَالُوا۟ يَٰٓأَيُّهَا ٱلْعَزِيزُ إِنَّ لَهُۥٓ أَبًا شَيْخًا كَبِيرًا فَخُذْ أَحَدَنَا مَكَانَهُۥٓ ۖ إِنَّا نَرَىٰكَ مِنَ ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿٧٨﴾

ربع الحزب ٢٥

٢٤٤ — قَالَ مَعَاذَ

یووسف دڵی بنیامین دەداتەوە:

﴿٦٩ ولما دخلوا على يوسف﴾ کاتیٚ کوڕەکانی یەعقوب لەماڵی یوسف چوونە ژوورەوە ﴿آوى إليه أخاه﴾ (بنیامین)ی برای بردە لای خۆی و لەژوورەکەی خۆی دایناو حەوانیەوەو لەرابردو ئاگاداری کردو ﴿قال إني أنا أخوك﴾ گوتی: بێگومانبە من برایەکەی تۆم (یوسف) ﴿فلا تبتئس بما كانوا يعملون﴾ جالەوەی ئەوان پێیان کردیت ساڵەکانی رابردوو دڵ زوویرو غەمگین مەبە، تێیشیگەیاند کەلای خۆی دەیهێلێتەوەو نابیٚ ئەم نهێنیە لای کەس بدرکێنیٚ.

یوسف ئاو خۆری پاشا دەخاتە ناو باری براکەیی و گلی دەداتەوە:

﴿٧٠ فلما جهزهم بجهازهم﴾ ئینجا کاتیٚ باری بۆ رێکخستن و ئامادەی گەڕانەوە بوون ﴿جعل السقاية فى رحل أخيه﴾ ئاوخۆری پاشا کە لەزیو بوو، یا ئەومەنەی کە (عەیارەی) دانەوێڵەیان پێدەگرت، خستیە ناو باری براکەیەوە ویستی بەوە رێخۆشکات بۆ گلدانەوەی (بنیامین) لای خۆی! ﴿ثم أذن مؤذن﴾ لەپاشا جارکێشێك جاڕی راهێشت و گوتی: ﴿أيتها العير إنكم لسارقون﴾ ئەی کاروانچییەکان! بێگومان ئێوە دزن و دزیتانکردووە! ﴿٧١ قالوا وأقبلوا عليهم﴾ ئەوانیش روویانکردە جارچییەکان و گوتیان: ﴿ماذا تفقدون﴾ چیتان لێگوم بووەو نەماوە؟ ﴿٧٢ قالوا نفقد صواع الملك﴾ وتیان: مەنی پێوانەی پاشامان ونکردووە ﴿ولمن جاء به حمل بعير﴾ و هەرکەسیش پەیدای بکاو بیهێنێتەوە، باری وشترێك خۆراك و دانەوێڵەی دەدرێتیٚ وەکو رێزانەو بەخشش ﴿وانا به زعيم﴾ منیش بۆخۆم دەسەبەری ئەو خەڵاتەم و لە ئەستۆی دەگرم.

رێنماییەکانی ئایەتی (٦٨-٧٢):

١- فەزڵی زانست و زانیاران.

٢- زۆربەی خەڵکی هەمیشە بەکارە چاکەکان نەزانن.

٣- کارامەیی و لێهاتوویی یوسف لە راوێژو تەگبیر بۆ هێشتنەوەی (بنیامین) لای خۆی.

٤- رێزانەو (موکافەئە) بۆ هەرکەسێ کارێکی تایبەتی بدریتێ و، بەچاکی پێی هەڵسێ، کەئەمە لە فیقهیشدا پێیدەڵێن: (جەعالە).

٥- دەسەبەریی و، دەسە بەربوون (کەفالە) و (کەفیل) بۆ هەندێ ئیش و کار سەلمێنراوە. ﴿[٧٣] قالوا تالله لقد علمتم ما جئنا﴾ ئەوانیش وتیان: سوێند بەخوا ئێوە چاك دەزانن کە ئێمە بۆ ئەوە نەهاتووین ﴿لنفسد فی الأرض﴾ لەم زەوییەدا خراپەو گێرە شێوێنی و، کاری بەدفەڕی و فەساد بکەین ﴿وما کنا سارقین﴾ رۆژێکیش ئێمە قەت دز نەبووینە ﴿[٧٤] قالوا فما جزاؤە إن کنتم کاذبین﴾ دەس و پێیانی پاشا وتیان: جا ئەگەر ئێوەش درۆزن بوون، تۆڵەی چییە؟ ﴿[٧٥] قالوا جزاؤە﴾ دەس و پێیانی پاشا وتیان: تۆڵەکەی ئەمەیە: ﴿من وجد فی رحلە فهو جزاؤە﴾ ئەو پێوانە لەباری هەر کەسێکا دەرکەوت، هەر ئەوکەسە بۆخۆی تۆڵەی بێت، واتە: دەکرێتە کۆیلەو بەندە ﴿کذلك نجزی الظالمین﴾ بەم شێوەیە تۆڵە لەگشت ستەمکاران وەردەگرین، دەبێ ببنە بەندە. بەڵێ.. لەشەریعەتی (یەعقووب)دا هەرکەسێك دزی کردبا، دەبوو لەباتی دەست بڕینی، کرابایە بەندە ﴿[٧٦] فبدأ بأوعیتهم قبل وعاء أخیە﴾ ئینجا ئەوەی کاری پشکنینی پێ سپێردرابوو، (یان هەر بڵێین یوسف خۆی) پێش پشکنینی بارەکەی (بنیامین)ی برای، دەستی دایە پشکنینی باری براکانی تری، هەتا گومان نەبەن بەکارەکەی یوسف ﴿ثم استخرجها من وعاء أخیە﴾ پاشان لەناو کەل و پەلی(بنیامین)ی برایدا ئاو خۆرەکەیان هێنایە دەروو دۆزییەوە ﴿کذلك کدنا لیوسف﴾ ئاوا ئێمە نەخشەو پلانمان ئەنجامدا بۆ یوسف، هەتا (بنیامین)ی برای لای خۆی بهێڵێتەوە، کەوابوو بەپێی ئایەتی (..کدنا لیوسف..) مرۆڤ دەتوانێ بۆ گەیشتن بەهەندێ مەبەستی شەرعیی، هەر ڕێگەیەکی شیاوو گونجاو بگرێتە بەر، بەمەرجێ لەگەڵ شەریعەتدا دژ نەوەستێ. ﴿ماکان لیأخذ أخاه فی دین الملك﴾ لە بەرنامەی پاشای میسردا نەدەبوو یوسف براکەی خۆی بگرێ و گلی بداتەوە لای خۆی لەباتی دزییەکە بەڵکو تەنها ئەوەندەی بۆ هەبوو کە برێکی لێبداو، دووقاتیش پێی ببژێرێ، بەڵام لەشەریعەتی (یعقووب)ی بابیدا ئەو کارەیە هەبوو، بۆیە کردی ﴿إلا أن یشاء الله﴾ مەگەر خوا واحەز بکا، بۆیە براکانیشی ملیان بۆراکێشاو تەسلیم بوون ﴿نرفع درجات من نشاء﴾ دیارە بمانەوێ هەرکەسێك سەرخەین ، پلە بەپلە بەرزی دەکەینەوەو دەیگەیەنینە جێگای شیاوی خۆی ﴿وفوق کل ذی علم علیم﴾ خۆ لە بان هەموو زانایەکەوە زاناتر هەیە، هەتا دەگاتە لای خوا، ئیتر لەخوا زاناتر نییە.

یووسف تاوانبار دەکەن بە دزی:

﴿[٧٧] قالوا إن یسرق﴾ براکانی بە(یوسف)یان گوت: ئەگەر ئەو ئێستا دزی بکا، جێی سەرسوڕمان نییە ﴿فقد سرق أخ لە من قبل﴾ بەر لەمیش برایەکی هەبوو، ئەویش دزیکرد، مەبەستیان لە یوسف خۆیەتی ﴿فأسرها یوسف فی نفسە ولم یبدها لهم﴾ یوسفیش ئەو وشەیەی لەدڵگرت و لێیشاردنەوەو بێدەنگ بوو، لێرەدا یوسف لەدڵی خۆیدا ﴿قال أنتم شر مکانا﴾ گوتی: ئێوە زۆر خراپترن لەوان ﴿والله أعلم بما تصفون﴾ ئەو قسەیەش ئێوە وەسپی ئەوی پێدەکەن، خوا لەهەموو کەسێ چاکتر بەراستییەکەی دەزانێ.

داوا دەکەن لەباتی بنیامین، یەکێ تریان گل بداتەوە:

﴿[٧٨] قالوا یاأیها العزیز إن لە أبا شیخا کبیرا﴾ کە زانییان یوسف سوورە بۆ گلدانەوەی (بنیامین) لای خۆی گوتیان: ئەی عەزیز! بێگومان ئەو کوڕەیە باوکێکی پیری خاوەن ڕێزو بەحورمەتی هەیە، هۆگری بووەو، هەرگیز بێ

ئەو توانای ژیانی نییە ﴿فخذ أحدنا مكانه﴾ لەبەر ئەوە یەکێ لەئێمە لەجێی ئەودا گل بدەرەوە ﴿إنا نراك من المحسنين﴾ بەراستیی ئێمە تۆ لەڕیزی خێرەومەندان دەبینین ﴿٧٩ قال معاذالله أن نأخذ إلا من وجدنا متاعنا عنده﴾ یوسف گوتی: ئەی پەنا بەخوا، ئەر ئێمە بەدەر لەوکەسە کالآکەمانی لابووە، کەسێکی تر لەباتی ئەو گل بدەینەوە ﴿إنا إذا لظالمون﴾ گەر ئەوە بکەین ئێوە دەیڵێن، بێگومان دەبینە خەڵکی ناهەقکارو ستەمکار.

رێنمایەکانی ئایەتی(٧٧-٧٩):

١- پۆزش هێنانەوەو داوای لێبووردن لەگشت کارێکی هەڵە.

٢- پیاوی بەحیلمو هێمنیش، هەندێ جار ناچاردەکرێت جۆرە قسەیە بکات.

٣- داواکردنی عەفوو و، داخوازیی رەحم و بەزەیی بۆکەسێك پێویست بێت، لە چوارچێوەی شەریعەتی خوادا کارێکی رەوایە.

٤- وازهێنان لەکەسێکی تاوانکارو ئازادکردنی ئەو و، گرتنی کەسێکی تر لەباتیدا لەشەریعەتی ئیسلامدا حەرامە.

الجزء الثالث عشر — سورة يوسف

قال معاذ الله أن نأخذ إلا من وجدنا متاعنا عنده إنا إذا لظالمون ﴿٧٩﴾ فلما استيئسوا منه خلصوا نجيا قال كبيرهم ألم تعلموا أن أباكم قد أخذ عليكم موثقا من الله ومن قبل ما فرطتم في يوسف فلن أبرح الأرض حتى يأذن لي أبي أو يحكم الله لي وهو خير الحاكمين ﴿٨٠﴾ ارجعوا إلى أبيكم فقولوا يا أبانا إن ابنك سرق وما شهدنا إلا بما علمنا وما كنا للغيب حافظين ﴿٨١﴾ واسأل القرية التي كنا فيها والعير التي أقبلنا فيها وإنا لصادقون ﴿٨٢﴾ قال بل سولت لكم أنفسكم أمرا فصبر جميل عسى الله أن يأتيني بهم جميعا إنه هو العليم الحكيم ﴿٨٣﴾ وتولى عنهم وقال يا أسفى على يوسف وابيضت عيناه من الحزن فهو كظيم ﴿٨٤﴾ قالوا تالله تفتؤا تذكر يوسف حتى تكون حرضا أو تكون من الهالكين ﴿٨٥﴾ قال إنما أشكو بثي وحزني إلى الله وأعلم من الله ما لا تعلمون ﴿٨٦﴾

٢٤٥

دەکەونە مەشۆرەت لەگەڵ گەورەکەیاندا:

﴿٨٠ فلما استيئسوا منه خلصوا نجيا﴾ جاکە بێ هیوا بوون یوسف بنیامین ئازادکا ئەوجا لە خەڵکەکە دوورکەوتنەوەو کەوتنە چپەو سرتە سرت و دۆزینەوەی چارەسەرێك ﴿قال كبيرهم ألم تعلموا أن أباكم﴾ برا گەورەکەیان هەڵیدایەو گوتی: مەگەر ئێوە نازانن و لەبیرتان نەماوەکە باوکتان ﴿قد أخذ عليكم موثقا من الله﴾ پەیمانێکی بتەوی بەناوی خوا لێوەرگرتن کە(بنیامین)بپارێزن و بیبەنەوە بۆی ﴿ومن قبل ما فرطتم في يوسف﴾ و خۆبەر لەوەش لەڕادە بەدەر دەربارەی یوسف خراپەتانکرد! ﴿فلن أبرح الأرض حتى يأذن لي أبي﴾ جا لەبەر ئەوە دڵنیابن کەهەرگیز من لەم وڵاتی (میسر)ـە ناچمە دەرێ، هەتا بابم ئیزن دەدا بەگەڕانەوەم، چونکە شەرمەزاریە بۆم بەو هەواڵەوە بچمەوە بۆلای ﴿أو يحكم الله لي وهو خير الحاكمين﴾ یان خوا بڕیارێکی نوێم بۆ دەدا، واتە: بە بنیامینەوە دەگەڕێمەوە، خۆ خوایش لەهەموو بڕیاردەرێك چاکترە ﴿٨١ إرجعوا الى أبيكم﴾ دەسا ئێوە بچنەوە بۆلای باوکتان ﴿فقولوا يا أبانا إن ابنك سرق﴾ بڵێن: بابە! بەڕاستی (بنیامین)ـی کوڕت دزیی کرد! ﴿وما شهدنا إلا بما علمنا﴾ خۆ تائێستایش شایەتیمان بۆ هیچ شتێ نەداوە، مەگەر بەچاو بینیبێتمان، واتە: بەچاوی خۆمان دیتمان کە ئاوخۆرەکەی پاشا لەناو بارەکەی ئەودا بوو، ئەوجا بەبڕیاری هەموومان کردیان بە بارمتەی ئەو ﴿وما كنا للغيب حافظين﴾ خۆ ئێمە ئاگاشمان لە شتی نادیار و غەیب نەبوو، کاتێ کە پەیمانمان بە تۆدا نەمانزانی دزی دەکا هەتا نەیبەین و، ئێستاش ڕوو زەردی لای تۆ نەبین ﴿٨٢ واسأل القرية التي كنا فيها﴾ بۆ دڵنیایی خۆیشت بپرسە لەخەڵکی ئەوشارە کەئێمەی لێبووین ﴿والعير التي

اقبلنا فيها﴾ و لەو کاروانەش پێکەوە هاتینەوە ﴿وإنا لصادقون﴾ و بێگومانیش بە سەبارەت بە هەواڵەکەی بنیامین ڕاستدەکەین.

یاقووب دەبیسێ بنیامین گلدراوەتەوە:

﴿[٨٣] قال بل سولت لكم أنفسكم أمرا﴾ یاقووب گوتی: نەخێر، وانییە، کوڕی من دزی نەکردووە، بەڵکو نەفستان ئەم قسەیەی لاشیرین کردوون و، ئێوەیش دەتانەوێ منی پێ بخەڵەتێنن! ﴿فصبر جميل﴾ دیسانەوە منیش تەنها ئارام گرتنێکی بێ ناشکوری و جوانم بۆخۆم هەڵبژاردووە لەبەرامبەر ئەم تاقیکردنەوەیەشدا ﴿عسى الله أن يأتيني بهم جميعا﴾ هیوادارم، ئەوخوایە هەموویانم (یوسف، بنیامین، ڕۆبیلی براگەورەکەیان) بۆ بهێنێتەوەو گشت پێکەوە کۆببینەوە ﴿إنه هو العليم الحكيم﴾ چونکە بە ڕاستیی ئێستا تەنها ئەو چاك دەزانێ بەحاڵی من، ئەویش کارجوان و لەکارزانەو بڕیار دەدات ﴿[٨٤] وتولى عنهم﴾ ئیتر یەعقوب لە تاو خەفەتدا لە کوڕەکان ڕووی وەرچەرخان ﴿وقال يا أسفى على يوسف﴾ وتی: ئای، ئۆف و، ئەسەف غەم وخەفەت، ئەی داخم بۆ یوسف! ئەوا زامەکەی ئەویشم کولایەوە. (سەعید)ـی کوڕی (جوبەیر) دەڵێت: زیکری (إنا لله وإنا إليه راجعون) تەنها خەڵاتی ئەم ئوممەتەیە، نابینی (یاقووب) چیگوت! ﴿وابيضت عيناه من الحزن﴾ جا لە سۆوخەم و خەفەتدا (تانە) ئاوی سپی پەڕییە سەر هەردوو چاوی ﴿فهو كظيم﴾ و ئیتر بێدەنگ بۆخۆی دانیشت و، چاوەڕوانی خوا بوو دەرووی خێری لێبکاتەوە.

ڕێنمایەکانی ئایەتی (٨٠-٨٤):

١- کۆکردنەوەو بانگکردنی خەڵکانی بەفام و ژیر بۆ مەشۆرەت و توێژینەوەی هەندێ ڕووداوو کاری گرنگ.

٢- وەبیر هێنانەوەی پەیمان و ڕێکەوتننامە بۆ پاراستنی.

٣- گەلێ جار حەیاو شەرم زاڵ دەبێ بەسەر موسڵمانداو، لەهەندێ شتی باش و چاك بێبەشی دەکا.

٤- تۆمەتبارکردنی مرۆڤی بێ تاوان، لەبەر گومان و هەندێ شت کە پێشتر لەلای بینراوە.

٥- بردنی سکاڵاو خەم و خەفەت تەنها بۆلای خوا دەبرێ. ﴿[٨٥] قالوا تالله تفتؤا تذكر يوسف﴾ کوڕەکان وتیان: ئەمە چی بوو باسی (یوسف)ت هەر نەبڕیەوە، سوێن بەخوا تۆ قەت یوسف لەبیر ناکەیت ﴿حتى تكون حرضا أوتكون من الهلكين﴾ نەخۆش دەکەویت، یان ئەتکوژێت ﴿[٨٦] قال إنما أشكو بثي وحزني إلى الله﴾ یەعقووب وتی: من خەم و پەژارەی خۆم تەنها لای خوا دەبەم ﴿وأعلم من الله ما لا تعلمون﴾ و ئەوەی من لەخواوە دەیزانم ئێوە نایزانن، بۆیە هیوام زۆرەو چاکیش دەزانم کە خەوەکەی یوسف ڕاستەو، دەبێ منیش و ئێوەش، هەموو کڕنووشی بۆ بەرین.

یەعقوب فەرمان دەدا بە سۆراخی یوسف و بنیامین:

﴿[٨٧] يا بني اذهبوا فتحسسوا من يوسف وأخيه﴾ یەعقوب وتی: کوڕەکانم! بڕۆن بۆ میسر، لەوێ هەوڵی زۆربدەن بۆ جێ پێ هەڵگرتنی (یوسف) و براکەی، بەڵکو سۆراخێکیان بکەن ﴿ولا تيأسوا من روح الله﴾ هەرگیز نائومێدیش مەبن لە ڕەحم و بەزەیی ﴿إنه لاييْئَسُ من رَوح الله إلا القوم الكافرون﴾ چونکە مەگەر هەر خوانەناس و بێباوەڕان لەڕەحم و میهرەبانی خوا بێ هیواو نائومێد بن ﴿[٨٨] فلما دخلوا عليه﴾ جا کە گیشتنە (میسر)و چوونە لای یوسف ﴿قالوا يا أيها العزيز﴾ وتیان: ئەی عەزیزو پاشای میسر! ﴿مسنا وأهلنا الضر﴾ هەم خۆمان و، هەم بنەماڵەکەمان تووشی گرانیی و برسێتی بووین ﴿وجئنا ببضاعة مزجاة﴾ و بەهاو دراوێکی کەمیشمان لەگەڵ خۆ هێناوە بۆ بارەگاکەت ﴿فأوف لنا الكيل و تصدق علينا﴾ جا تۆیش وەك جاران مەن و پێوانەکەمان بۆ پڕبکەو، لەخێری خۆت زیادەشمان بۆ بکە سەر ﴿إن الله يجزي المتصدقين﴾ بەڕاستیی خوا پاداشی خێرۆمەندان ئەداتەوە.

ڕێنمایەکانی ئایەتی (٨٥-٨٨):

١- خەم و خەفەتی زۆر، مرۆڤ بەرەو نەخۆشیی و، مردن دەبا.

٢- سکالا دەبێ تەنها لای خوا ببرێ.

٣- بێ هیواو بێ ئومێدی لەدەرووی خێر لەکاتی تەنگانەدا حەرامە.

٤- سکالا بە مەبەستی دەرخستنی نەخۆشیی، وە یا هەر پێویستییەك لەبەر چارەسەر وەك ئەوە لای دکتۆر بگوترێ دروست و ڕەوایە.

٥- فەزڵ و گەورەیی سەدەقەو، پاداشی ئەهلی سەدەقە.

یووسف خۆی دەناسێنێ بە براکانی:

﴿[٨٩] قال هل علمتم ما فعلتم بیوسف واخیه﴾ یوسف وتی: زانیتان کاتی خۆی چیتان بەسەر یوسف و براکەی هێنا؟ ﴿إذ انتم جاهلون﴾ ئەودەمەی ئێوە بەراستییەکان نەزانبوون؟ ئەوانیش بەسەر سوڕمانێکەوە! ﴿قالوا إنك لأنت یوسف﴾ گوتیان: مەگەر تۆ (یوسف)یت ؟! ﴿قال أنا یوسف وهذا اخی﴾ وتی: بەڵێ.. من (یوسف)م و، ئەمەیش (بنیامین)ی برامە ﴿قد من الله علینا﴾ خوا منەتی نایە سەرمان و، وائێستا لێرە کۆیکردینەوە ﴿إنه من یتق ویصبر﴾ چونکە هەرکەس لەخوا بترسێ و خۆ ڕاگرێ لەبەردەم تاقیکردنەوەکانیدا، وە ئەوەش پاداشتی خوایە بۆمن لەبەر چاکەکاریم ﴿فإن الله لا یضیع أجر المحسنین﴾ بەراستیی خوایش پاداشی چاککاران نافەوتێنێ و بزری ناکاو، بەشیاوی خۆیان پاداشیان دەداتەوە ﴿[٩١] قالوا تالله لقد آثرك الله علینا﴾ براکانی وتیان: سوێند بەخوا، خوا فەزڵ و ڕێزیدایت بەسەر ئێمەدا، بەهۆی تەقواو کرداری شیرین و ئارام و زانیاریی و هێمنیی خۆتەوە ﴿وإن کنا لخاطئین﴾ و ئەمەش ڕاستیبێ ئێمە هەڵەکارو تاوانبار بووین بەرامبەر بە تۆ ﴿[٩٢] قال لا تثریب علیکم الیوم﴾ یوسف وتی: تازە ئەمڕۆ ئێوە هیچ جۆرە گلەییەکتان لەسەرنیەو، ڕابووردوو پێچرایەوە ﴿یغفر الله لکم﴾ خوا لەخەتاتان خۆش بێت ﴿وهو أرحم الراحمین﴾ ئەوە ئەو بۆخۆیشی لەهەموو میهرەبانان بەبەزەیی ترو میهرەبانترە.

الجزء الثالث عشر — سورة يوسف

يَٰبَنِيَّ ٱذْهَبُواْ فَتَحَسَّسُواْ مِن يُوسُفَ وَأَخِيهِ وَلَا تَاْيْـَٔسُواْ مِن رَّوْحِ ٱللَّهِ إِنَّهُۥ لَا يَاْيْـَٔسُ مِن رَّوْحِ ٱللَّهِ إِلَّا ٱلْقَوْمُ ٱلْكَٰفِرُونَ ﴿٨٧﴾ فَلَمَّا دَخَلُواْ عَلَيْهِ قَالُواْ يَٰٓأَيُّهَا ٱلْعَزِيزُ مَسَّنَا وَأَهْلَنَا ٱلضُّرُّ وَجِئْنَا بِبِضَٰعَةٍ مُّزْجَىٰةٍ فَأَوْفِ لَنَا ٱلْكَيْلَ وَتَصَدَّقْ عَلَيْنَآ إِنَّ ٱللَّهَ يَجْزِى ٱلْمُتَصَدِّقِينَ ﴿٨٨﴾ قَالَ هَلْ عَلِمْتُم مَّا فَعَلْتُم بِيُوسُفَ وَأَخِيهِ إِذْ أَنتُمْ جَٰهِلُونَ ﴿٨٩﴾ قَالُوٓاْ أَءِنَّكَ لَأَنتَ يُوسُفُ قَالَ أَنَا۠ يُوسُفُ وَهَٰذَآ أَخِى قَدْ مَنَّ ٱللَّهُ عَلَيْنَآ إِنَّهُۥ مَن يَتَّقِ وَيَصْبِرْ فَإِنَّ ٱللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿٩٠﴾ قَالُواْ تَٱللَّهِ لَقَدْ ءَاثَرَكَ ٱللَّهُ عَلَيْنَا وَإِن كُنَّا لَخَٰطِـِٔينَ ﴿٩١﴾ قَالَ لَا تَثْرِيبَ عَلَيْكُمُ ٱلْيَوْمَ يَغْفِرُ ٱللَّهُ لَكُمْ وَهُوَ أَرْحَمُ ٱلرَّٰحِمِينَ ﴿٩٢﴾ ٱذْهَبُواْ بِقَمِيصِى هَٰذَا فَأَلْقُوهُ عَلَىٰ وَجْهِ أَبِى يَأْتِ بَصِيرًا وَأْتُونِى بِأَهْلِكُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٩٣﴾ وَلَمَّا فَصَلَتِ ٱلْعِيرُ قَالَ أَبُوهُمْ إِنِّى لَأَجِدُ رِيحَ يُوسُفَ لَوْلَآ أَن تُفَنِّدُونِ ﴿٩٤﴾ قَالُواْ تَٱللَّهِ إِنَّكَ لَفِى ضَلَٰلِكَ ٱلْقَدِيمِ ﴿٩٥﴾

٢٤٦ — فلما أن

یاقووب بۆنی یووسف دەبیسێ:

﴿[٩٣] اذهبوا بقمیصی هذا﴾ جا ئەم کراسەی منە بەرنەوە بۆ باوکم ﴿فألقوه علی وجه ابی﴾ و بیخەنە سەر دەم و چاوی باوکم ﴿یأت بصیرا﴾ ئەو حەلە بینایی چاوەکانی دێتەوە، دیارە یوسف هەرچی بکات، بەفەرمان و وەحیی خوا بووە ﴿واتونی بأهلکم اجمعین﴾ پاشانیش هەموو خزم و خێزان و بنەماڵەکەتانم بۆ بێننە میسر ﴿[٩٤] ولما فصلت العیر﴾ جاکە کاروانەکە لە میسر دەرچوو بەرەو شام ﴿قال ابوهم إنی لأجد ریح یوسف﴾ باوکیان "یەعقوب"

بەوانەی لە دەوروو بەریابوون وتی: بەراستیی من بۆنی (یوسف) هەست دەکەم ﴿لو لا ان تفندون﴾ ئەگەر وەك جاران بە نەزان و کەم عەقڵم دەرنەکەن؟! ونەڵێن هاتەڕان و پەتەڕانە ﴿٩٥ قالوا تالله إنك لفى ضلالك القديم﴾ کەچی وتیان سوێند بەخوا! ئێستاش هەر لەسەر هەڵە کۆنەکەی خۆتی، ڕێزی (یوسف)ت لەئێمە لا پترترە! ئەگینا ئەم (یوسف)ـە بۆ نەبڕایەوە؟! ﴿٩٦ فلما أن جاء البشير﴾ ئینجا کاتێ کاروان نزیك بوویەوەو موژدە دەرەکە هات ﴿القاه على وجهه﴾ کراسەکەی خستە سەر رووومەتی یەعقوب ﴿فارتد بصيرا﴾ لەناکاو رووناکی چاوەکانی بۆ هاتەوەو، چاوی رۆشن بوویەوە ﴿قال الم اقل لكم﴾ یەعقوب بەکوڕەکانی گوت: ئەی من پێم نەوتن ﴿إنى اعلم من الله ما لا تعلمون﴾ کەمن لەلایەن خواوە هەندێ شتی وا ئەزانم ئێوە نایزانن ﴿٩٧ قالوا ياأبانا استغفر لنا ذنوبنا﴾ کوڕەکان وتیان: بابە! کەوابوو لەپەروەرێنت بخوازە کە: هەڵەو گوناهەکانمان بپۆشێت ﴿إنا كنا خاطئين﴾ بەراستیی ئێمە لارو گوناهکار بووین ﴿٩٨ قال سوف أستغفر لكم ربى﴾ یەعقوب وتی: لەکاتێکی لەباردا لای پەروەردگارم داوای لێبوردنتان بۆ دەکەم، هەندێ لەزاناکان دەڵێن: پاڕانەوەکەی خستە بەرەبەیان، چونکە کاتی گیرابوونی پاڕەو لاڵەیە ﴿إنه هو الغفور الرحيم﴾ چونکە هەر خۆیەتی لێبوردەو میهرەبان و دڵاوا.

فَلَمَّآ أَن جَآءَ ٱلۡبَشِيرُ أَلۡقَىٰهُ عَلَىٰ وَجۡهِهِۦ فَٱرۡتَدَّ بَصِيرٗاۖ قَالَ أَلَمۡ أَقُل لَّكُمۡ إِنِّيٓ أَعۡلَمُ مِنَ ٱللَّهِ مَا لَا تَعۡلَمُونَ ﴿٩٦﴾ قَالُواْ يَٰٓأَبَانَا ٱسۡتَغۡفِرۡ لَنَا ذُنُوبَنَآ إِنَّا كُنَّا خَٰطِـِٔينَ ﴿٩٧﴾ قَالَ سَوۡفَ أَسۡتَغۡفِرُ لَكُمۡ رَبِّيٓۖ إِنَّهُۥ هُوَ ٱلۡغَفُورُ ٱلرَّحِيمُ ﴿٩٨﴾ فَلَمَّا دَخَلُواْ عَلَىٰ يُوسُفَ ءَاوَىٰٓ إِلَيۡهِ أَبَوَيۡهِ وَقَالَ ٱدۡخُلُواْ مِصۡرَ إِن شَآءَ ٱللَّهُ ءَامِنِينَ ﴿٩٩﴾ وَرَفَعَ أَبَوَيۡهِ عَلَى ٱلۡعَرۡشِ وَخَرُّواْ لَهُۥ سُجَّدٗاۖ وَقَالَ يَٰٓأَبَتِ هَٰذَا تَأۡوِيلُ رُءۡيَٰيَ مِن قَبۡلُ قَدۡ جَعَلَهَا رَبِّي حَقّٗاۖ وَقَدۡ أَحۡسَنَ بِيٓ إِذۡ أَخۡرَجَنِي مِنَ ٱلسِّجۡنِ وَجَآءَ بِكُم مِّنَ ٱلۡبَدۡوِ مِنۢ بَعۡدِ أَن نَّزَغَ ٱلشَّيۡطَٰنُ بَيۡنِي وَبَيۡنَ إِخۡوَتِيٓۚ إِنَّ رَبِّي لَطِيفٞ لِّمَا يَشَآءُۚ إِنَّهُۥ هُوَ ٱلۡعَلِيمُ ٱلۡحَكِيمُ ﴿١٠٠﴾ ۞ رَبِّ قَدۡ ءَاتَيۡتَنِي مِنَ ٱلۡمُلۡكِ وَعَلَّمۡتَنِي مِن تَأۡوِيلِ ٱلۡأَحَادِيثِۚ فَاطِرَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِ أَنتَ وَلِيِّۦ فِي ٱلدُّنۡيَا وَٱلۡأٓخِرَةِۖ تَوَفَّنِي مُسۡلِمٗا وَأَلۡحِقۡنِي بِٱلصَّٰلِحِينَ ﴿١٠١﴾ ذَٰلِكَ مِنۡ أَنۢبَآءِ ٱلۡغَيۡبِ نُوحِيهِ إِلَيۡكَۖ وَمَا كُنتَ لَدَيۡهِمۡ إِذۡ أَجۡمَعُوٓاْ أَمۡرَهُمۡ وَهُمۡ يَمۡكُرُونَ ﴿١٠٢﴾ وَمَآ أَكۡثَرُ ٱلنَّاسِ وَلَوۡ حَرَصۡتَ بِمُؤۡمِنِينَ ﴿١٠٣﴾

یووسف پێشوازی لە باوك و دایکی دەکا لە میسر:

﴿٩٩ فلما دخلوا على يوسف﴾ ئینجا لە میسر کاتێ چوونە لای یوسف ﴿آوى إليه ابويه﴾ باوك و دایکیی لەباوەشگرت و، لە کاروانەکە جیایکردنەوەو بردنیە لای خۆی ، شیاوی ئامارژە بۆکردنە کاتێ یوسف چوویە پێشوازییەکە، پاشاو تەواوی دەست وپێیانیان ئامادەی ئەو پێشوازییە بوون ﴿وقال ادخلوا مصر إن شاء الله آمنين﴾ وتی: دەسا فەرموون: وەرنە (میسر)ـەوە ئینشەڵڵا لەئاسایش و ئاسوودەدا دەبن ﴿١٠٠ ورفع أبويه على العرش﴾ و باوك و دایکیی لەسەر تەختی حوکمڕانییەکەی دانا ﴿وخروا له سجدا﴾ ئەوانیش هەموو (دایك وبابیی و، یازدە براکەی) کڕنووشی ڕێزو حورمەتیان بۆ یوسف برد، بەڵێ.. هەر لە(ئادەم)ـەوە، هەتا هاتنی (عیسا) کاتێ کە بچووك سڵاوی لە گەورە کردبا، بۆی ڕەوا بووە سوژدەی ڕێزی بۆ ببات، بەڵام لەم شەریعەتەی دواییەدا، ئەوکارە سڕایەوەو، بڕیاردرا کەتەنها بۆخوا کڕنووش ببرێت ﴿وقال ياابت هذا تأويل رؤياى من قبل﴾ و یوسف وتی: بابە! ئەمە مانای ئەوخەوەم بوو لەپێشەوە دیتم، مەبەستی ئەوخەونەیەتی کەدیتی یازدە ئەستێرەو مانگ و خۆر کڕنووشیان بۆ دەبرد ﴿قد جعلها ربى حقا﴾ وا ئێستا پەروەردگارم ئاکامەکەی هێنایە دیی و بەراستی گێڕا، واتە: گەیشتمە ئەو پلەوپایە دیتت ﴿و قد احسن بى إذ اخرجنى من السجن﴾ چونکە ئەو دەمەی لەزیندان دەری هێنام، چاکەی دەربارە کردم. لێرەدا یوسف قۆناغی ئێش و ئازاری ناو بیرەکە وەبیر ناهێنێت، بۆ ئەوە براکانی شەرمەزار نەبن ﴿وجاء بكم

من البدو و ئێوەیشی لەو ساراو بیابانەی ولاتی (کەنعان)ـەوە هێنایە میسر بۆلای من **﴿من بعد أن نزغ الشیطان بینی و بین إخوتی﴾** پاش ئەوەی (شەیتان) نێوانی من و براکانمی تێکدا **﴿إن ربی لطیف لما یشاء﴾** بەراستیی پەروەردگارم بەرامبەر بەهەرکەسێك خۆی حەزبکا، نەرم و خاوەن لوتفە هەرچەندە مەردم دەرك نەکات **﴿إنه هوا لعلیم الحکیم﴾** بەراستیی تەنها خۆی زانیارە، خۆیشی هەمیشە کارجوانە.

ڕێنماییەکانی ئایەتی (٩٥-١٠٠):

١- هاتنی بۆنی خۆشی یوسف لەمەودایەکی زۆر دوورەوە ئایەت و نیشانەیەکی گەورەیە بۆراستیی و پاکیی ئەوبنەماڵە بەرێزە.

٢- گەڕانەوەی نوور و بینایی چاوی یەعقووب، پاش نابینابوونیی ئایەتێکی ترە.

٣- کەرەم و بەخششی یەعقووب و داوای لێبوردن بۆ کوڕەکانی پاش ئەوهەمووە ئازارو خەفەتە پێیان چێژا، ئەوپەڕی جوامێریی و شەهامەتە.

٤- پێشوازیی میوان هەر لەدەروازەی شارو گوندەوە پیشەی ئەهلی کەماڵە.

٥- بەراست دەرچوونی خەوەکەی یوسف، چۆنی دیتبوو هاتەدی.

٦- دەرکەوتنی لوتف و ڕەحمەتی فراوانی خوا لەم داستانەدا.

یووسف دۆعا دەکا لەسەر ئیسلام بمرێ:

ڕاڤەکارانی قورئان دەڵێن: یەعقوب بیست و چوار ساڵ لەگەڵ یوسف لە میسردا ژیانی بردەسەر، ئەوجا پێش ئەوە بمرێ وەسیەتی کرد کە لە (شام)دا لە لای (ئیسحاق)ی بابیدا بینێژن، ئەوسا (یوسف)یش پاش مردنی، بردی بۆ شام و لەوێ ئەسپەردەی کرد، لەپاشا (یوسف)یش لەولاتی میسردا (٢٣) ساڵ تەمەنی کرد، جا پێش مردنی بەدڵ و بەزمان ڕوودەکاتە خوای گەورەو دەڵێت: **﴿[١٠١] رب قد آتیتنی من الملك﴾** پەروەردگارم! بەڕاستیی تۆ لەم ولاتەدا دەسەلات و عیززەت و دونیات پێدام، باوك و دایك و براو کەس وکارمت بۆکۆ کردمەوە **﴿وعلمتنی من تأویل الأحادیث﴾** و لێکدانەوەی خەونەکانیشت فێرکردم **﴿فاطر السموات والأرض﴾** بەدیهێنەری ئاسمانەکان و زەمین **﴿انت ولی فی الدنیا والآخرة﴾** لەدنیاو، لە قیامەتدا هەر ئەتۆی گەورەو سەروەرم **﴿توفنی مسلما والحقنی بالصالحین﴾** دەسا بەموسڵمانی ڕاستەقینە بممرێنەو، بمگەیەنەوە بەپیاوچاکان، واتە: بە پێغەمبەران. بەڵێ.. ئا بەو شێوەیە کۆتایی ژیان و دەسەلات و دونیای هەموویان هات و گەڕانەوە بۆلای خوای خۆیان. (یوسف) ﷺ لەسەرەمەرگیدا ئەم دۆعایەی دەکرد: (ربی قد آتیتنی..) وە پەیامبەریشمان ﷺ لەسەرەمەرگی خۆیدا دەیفەرموو: (اللهم فی الرفیق الأعلی، اللهم فی الرفیق الأعلی، اللهم فی الرفیق الأعلی) متفق علیه. **﴿[١٠٢] ذلك من أنباء الغیب نوحیه إلیك﴾** داستانی یوسف لێرەدا پێچرایەوەو دوایی هات، بۆیە دەفەرموێ: ئەوداستان و بەسەرهات و هەواڵانە لەم سوورەدا بۆت باسکرا ئەی موحەممەد!ﷺ هەمووی لەباس و هەواڵە غەیب و نادیارەکانە، بەوەحیی و بەسروش ئاگادارت دەکەین، واتە: تۆ لەمەو پێش هیچت لێنەدەزانی.

ڕێنماییەکانی ئایەتی (١٠١):

١- دۆعاو پاڕانەوە بە ئەسماو ناوە جوانەکانی خواو سیفاتە بەرزەکانی.

٢- گەورەیی و فەزڵ شەوق و سۆز بۆلای خواو هاوڕێیەتی صاڵحان و چاکان.

٣- داوای مردن و مەرگ، ئەگەر لەبەر ئێش و ئازار و مەینەتیەکی دونیا نەبیٚ ڕەوایە، وەکو پێغەمبەر ﷺ ئەفەرمویٚ: (لا يتمنين أحدكم الموت لضر نزل به، فإن كان لابد متمنيا فليقل: اللهم أحيني ما كانت الحياة خيرا لي، و توفني إذا كانت الوفاة خيرا لى) رواه مسلم. ﴿وما كنت لديهم إذ أجمعوا أمرهم وهم يمكرون﴾ و ئەگینا کە براکانی یوسف کۆبوونەوە بۆ ئەوەی فێڵیٚ لەباوکیان بکەن و، یوسف لەگەڵ خۆیان بەرن و بیخەنە بیرەکەوە، تۆ لەویٚ ئامادە نەبویت، بەڵکو خۆمان بە وەحیی پێمان گەیاندیت ﴿١٠٣ وما أكثر الناس ولو حرصت بمؤمنين﴾ شیاوی ئاماژە بۆکردنە زۆربەی ئەو مەردمە، هەر چەندە تۆ زۆریش سوور بی و، تێبکۆشی بۆ باوەڕ هێنانیان، ئەوان هەر باوەڕ ناهێنن ﴿١٠٤ وما تسألهم عليه من أجر﴾ و تۆیش ئەی موحەممەد لەبەرامبەر هەوڵەکانتەوە داوای هیچ پاداشێکیان لێناکەیت، هەتا پێیان قورس و نارەحەت بیٚ و، لەبەرئەوە بڕوا نەهێنن ﴿إن هو إلا ذكر للعالمين﴾ ئەم قورئانەیش تەنها پەندو ئامۆژگاریی و، بیرختسنەوەیەکە بۆ سەرجەم ئادەمیی و پەری.

الجزء الثالث عشر — سورة يوسف

وَمَا تَسْأَلُهُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِّلْعَالَمِينَ ﴿١٠٤﴾ وَكَأَيِّن مِّنْ آيَةٍ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ يَمُرُّونَ عَلَيْهَا وَهُمْ عَنْهَا مُعْرِضُونَ ﴿١٠٥﴾ وَمَا يُؤْمِنُ أَكْثَرُهُم بِاللَّهِ إِلَّا وَهُم مُّشْرِكُونَ ﴿١٠٦﴾ أَفَأَمِنُوا أَن تَأْتِيَهُمْ غَاشِيَةٌ مِّنْ عَذَابِ اللَّهِ أَوْ تَأْتِيَهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿١٠٧﴾ قُلْ هَٰذِهِ سَبِيلِي أَدْعُو إِلَى اللَّهِ عَلَىٰ بَصِيرَةٍ أَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِي وَسُبْحَانَ اللَّهِ وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿١٠٨﴾ وَمَا أَرْسَلْنَا مِن قَبْلِكَ إِلَّا رِجَالًا نُّوحِي إِلَيْهِم مِّنْ أَهْلِ الْقُرَىٰ أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ وَلَدَارُ الْآخِرَةِ خَيْرٌ لِّلَّذِينَ اتَّقَوْا أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿١٠٩﴾ حَتَّىٰ إِذَا اسْتَيْأَسَ الرُّسُلُ وَظَنُّوا أَنَّهُمْ قَدْ كُذِبُوا جَاءَهُمْ نَصْرُنَا فَنُجِّيَ مَن نَّشَاءُ وَلَا يُرَدُّ بَأْسُنَا عَنِ الْقَوْمِ الْمُجْرِمِينَ ﴿١١٠﴾ لَقَدْ كَانَ فِي قَصَصِهِمْ عِبْرَةٌ لِّأُولِي الْأَلْبَابِ مَا كَانَ حَدِيثًا يُفْتَرَىٰ وَلَٰكِن تَصْدِيقَ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْصِيلَ كُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿١١١﴾

سورة الرعد — ٢٤٨

مەردم لەو نیشانە زۆرانە تێنافکرێن!

﴿١٠٥ وكأين من آية في السموات والأرض﴾ زۆر ئایەت و نیشانە هەیە لەئاسمانەکان و زەوییدا لەسەر بوون و دەسەلاٚتی پەروەردگارو ئیمانی پێبهێنن، کەچی ئەوان ﴿يمرون عليها﴾ بەسەریاندا تێدەپەڕن و ﴿وهم عنها معرضون﴾ روویان لیٚ وەردەچەرخێنن و لێیان رانامێنن! ﴿١٠٦ وما يؤمن أكثرهم بالله إلا وهم مشركون﴾ و خۆ بەشی زۆری ئەو خەڵکەش کە باوەڕ دێنێت، هەرموشریک وبتپەرستە! چاك دەزانن کەخوا دروستکەری بوونەوەرە، کەچی لەگەڵ ئەوەشدا بتەکانیش دەپەرستن! (ئیبن عەبباس) دەڵیٚ: لەکاتی سووڕانەوەی دەوری کەعبەدا موشریکەکان ئەیان وت: (لبيك لا شريك لك، إلا شريكا هو لك، تملكه وما ملك). ﴿١٠٧ افأمنوا أن تأتيهم غاشية من عذاب الله﴾ ئایا ئەو موشریکانە ئەمینن لەلایەن خواوە جەزرەبەو سزایەکی داگیرکەریان بۆ نایە، هەموویان بگرێتەوەو بەجاریٚ گشت قڕبێن؟ ﴿أو تأتيهم الساعة بغتة﴾ یان ناترسن کتوپڕ قیامەتیان بۆ بێت ﴿وهم لا يشعرون﴾ و هەر بەخۆیشیان نەزانن؟ جا ئەوکاتە چیدەکەن ؟

ڕێگەی پێغەمبەر بناسە:

﴿١٠٨ قل هذه سبيلي﴾ ئەی موحەممەد! ﷺ بەو خەڵکە بڵیٚ: ئەمەیە ڕێگەی من ﴿أدعوا إلى الله على بصيرة أنا ومن اتبعني﴾ خۆم و ئەوەی شوێنم کەوتوون خەڵکی بانگ دەکەین بۆ یەکتاپەرستی لەسەر بنچینەی چاوساغی و بەڵگەی شەرعیی و عەقڵی ﴿وسبحان الله وما أنا من المشركين﴾ هەمیشەیش خوا لەهەر کەم وکورتیی و ناتەواوییەك بدرێتە پاڵی، بێخەوش ڕادەگرم و، من لەوانەیش نیم شەریك و هاوەڵی بۆ بڕیار دەدەن!

هەر لەشارەکان پیاوان بوونەتە پێغەمبەر:

﴿١٠٩ وما أرسلنا من قبلك إلا رجالا﴾ ئێمە لەپێش هەڵبژاردنی تۆ ئەی موحەممەد!ﷺ هەر لەپیاوان پێغەمبەرانمان ناردووە، واتە: هەرگیز نە لەفریشتە، نە لەئافرەت، نە لەجنیی پێغەمبەرمان نەناردووە، (ئەبوو موسای ئەشعەریی) دەڵێت: لەریزی ژناندا پێغەمبەر نەبووە، بەڵکو بەرزترین پلەو پایەیان نازناوی (صدیقە)ـەیە، وەکو خوای گەورە لەباسی خاتوو (مەریەم)دا دەفەرموێ: (..وأمه صديقة كانا يأكلان الطعام..). ﴿نوحي إليهم﴾ جائەو پیاوانەش وەحیی و سروشمان بۆ ناردوون ﴿من أهل القرى﴾ لەخەڵکی شارەکان بوون، نەك لەخەڵکانی دەشتەکی و نەزان و دڵرەق و، دوور لەئاوەدانیی و شارستانیەت، وەکو (ئیبن کەسیر) و (قورتوبیی) لە تەفسیرەکەیاندا دەڵێن. ﴿أفلم يسيروا فى الأرض فينظروا﴾ ئەوە بۆ ئەو موشریکانە نەچوون بەرووی زەوییدا گەشتێ بکەن، تا ببینن؟ ﴿كيف كان عاقبة الذين من قبلهم﴾ پاشە رۆژو ئەنجامی ئەو کەسانە لەپێشیانەوە بوون و، وەکو ئەمان بڕوایان نەهێنا چۆن بوو؟ ﴿ولدار الآخرة خير للذين اتقوا﴾ و بێگومانێ ماڵی دوا رۆژی بەهەشت، بۆئەوانەی وا پارێزدەکەن و، تەنها شوێنی بەرنامەکەی خوا دەکەون، چاکترە لەم دنیای ئێستەیان ﴿افلا تعقلون﴾ دەسا بۆچی ئاوەز ناگرن؟

پاش نائومێدی، یارمەتی دێت بۆ پێغەمبەران:

﴿١١٠ حتى إذا استيئس الرسل﴾ هیچ نەتەوەو ئوممەتێکمان سزا نەداوە، هەتا ئەودەمە کە پەیامبەرەکانیان لەئیمان هێنانیان مەئیوس و بێ هیوا بوون ﴿وظنوا أنهم قد كذبوا﴾ و یەقینیشیان بووبێ کە لەلایەن نەتەوەکەیانەوە بەدرۆ دەخرێنەوەو باوەڕیان پێناکرێ ﴿جاءهم نصرنا﴾ لەوکاتەدا یارمەتی ئێمەیان بۆهاتووە ﴿فنجي من نشاء﴾ جا کێشمان بویستبا سزای نەدەین، رزگاری دەبوو ﴿ولا يرد بأسنا عن القوم المجرمين﴾ بێگومان سزاو جەزرەبەی ئێمە لەگەڵ تاوانبار قەت رەتناکرێتەوە.

خاوەن ئاوەز لەم داستانە پەند وەردەگرێ:

﴿١١١ لقد كان فى قصصهم عبرة لأولى الألباب﴾ سوێند بەخوا لەداستان و سەرگوزەشتەی یوسف و براکانیدا، گەلێ عیبرەت و ئامۆژگاریی مەزن هەیە، بۆ خەڵکانی هۆشمەندو ژیر کە بیکەنە رێ نیشاندەری خۆیان، بۆ دۆزینەوەی هەق و راستیی ﴿ماكان حديثا يفترى﴾ دیارە کتێبێکی وەکو ئەم قورئانەش، هەرگیز ناشێ قسەوباسێکی هەڵبەستراو بێت، وەکو ئەوخوا نەناسانە وایبردەکەنەوە! ﴿ولكن تصديق الذى بين يديه﴾ بەڵکو تەصدیقە بۆکتێبە پێشووەکانی بەرلەخۆی ﴿وتفصيل كل شئ﴾ و شیکەرەوەی هەموو شتێکیشە، بەتەواوی بەیانی حەڵاڵ و حەرامی تێدایە ﴿وهدى ورحمة لقوم يؤمنون﴾ و رێ نیشاندان و، رەحمەت و میهرەبانی خوایە بۆخەڵکێ بیەوێ باوەڕ بهێنێ.

بێ ئەژمار سوپاس بۆ خوای کارزان و کاربەجێ، لەبەرامبەر ئەو یارمەتییەی پێی بەخشیم بۆ تەواوکردنی تەفسیری سوورەتی (یوسف)، سڵاوی خوای لەسەربێ.

*** *** ***

١٣- سوورەتی (الرعد)ـە

مەدەنییەو (٤٣) ئایەتە

بەناوی خوای بەبەزەیی و میهرەبان

ئـەم سـوورەتە مەسـەلەکانی یەکخواپەرسـتیی و، پەیامەکـەی پێغەمبـەرو، زیندووبوونـەوەو، پاداشـت و تۆڵـە دەچەسپێنێ، وە چەندین بەڵگەی زیندوو دێنێتـەوە بۆ سەلماندنی بوونی خـواو، تاك و تـەنیایی ئەو لـە: ئاسمان، زەویی، خۆر، مانگ، شەو، رۆژ، دانەوێڵەو بەروبووم.. هتد. ئینجا بۆ چەسپاندنی زیندوو بوونـەوە.. دیسانەوە نموونەیەك بۆهەق وناهەق باسدەكات بەوشێوە قورئانییە کەتەنها لـە دەستی ئەودێت بەو هەموو رەوانبێژییەوە راستییەکان بـەیان بکـات. لەکۆتاییـدا وەسفی بـەختیاران و بەدبەختان دەکات و، وێنـەی کوێرو بینایـان بۆ دێنێتـەوە.. کۆتاییشـی بـە گەواهیـدانی خـوای گـەورە بـۆ پەیامبـەرێتی پەیامبەر دێت شایەدی بۆ دەدا، کە یەکێکە لـە پەیامبـەرانی خوای گەورە: (يقول الذين كفروا لست مرسلا قل كفى بالله شهيدا بيني وبينكم ومن عنده علم الكتاب). **وتەیەکی ناسك:** هەندێ لە زانایانی تەفسیر، ئایەتی (ننقصه من أطرافها) کە لـەم سـوورەتەدایە بـەمردنی زانـاو فەقیهـەکانیان تەفسـیر کردۆتـەوە، واتـە: بـە مردنـی چـاکان و صـاڵحان وزانایـان مـەودای زەویـی کـەم دەکـاو تەسك دەبێتـەوە.. شـاعیرانیش بۆئەمە چەند جوانیان وتووە؟:

الأرض تحيا إذا ما عاش عالمها
متى يمت عالم منه يمت طرف
كالأرض تحيا إذا ما الغيث حل بها
وإن أبى عاد فی أكنافها التلف

الجزء الثالث عشر — سورة الرعد

سُورَةُ الرَّعۡدِ — ترتيبها ١٣ — آياتها ٤٣

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

الٓمٓرۚ تِلۡكَ ءَايَٰتُ ٱلۡكِتَٰبِۗ وَٱلَّذِيٓ أُنزِلَ إِلَيۡكَ مِن رَّبِّكَ ٱلۡحَقُّ وَلَٰكِنَّ أَكۡثَرَ ٱلنَّاسِ لَا يُؤۡمِنُونَ ﴿١﴾ ٱللَّهُ ٱلَّذِي رَفَعَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ بِغَيۡرِ عَمَدٖ تَرَوۡنَهَاۖ ثُمَّ ٱسۡتَوَىٰ عَلَى ٱلۡعَرۡشِۖ وَسَخَّرَ ٱلشَّمۡسَ وَٱلۡقَمَرَۖ كُلّٞ يَجۡرِي لِأَجَلٖ مُّسَمّٗىۚ يُدَبِّرُ ٱلۡأَمۡرَ يُفَصِّلُ ٱلۡأٓيَٰتِ لَعَلَّكُم بِلِقَآءِ رَبِّكُمۡ تُوقِنُونَ ﴿٢﴾ وَهُوَ ٱلَّذِي مَدَّ ٱلۡأَرۡضَ وَجَعَلَ فِيهَا رَوَٰسِيَ وَأَنۡهَٰرٗاۖ وَمِن كُلِّ ٱلثَّمَرَٰتِ جَعَلَ فِيهَا زَوۡجَيۡنِ ٱثۡنَيۡنِۖ يُغۡشِي ٱلَّيۡلَ ٱلنَّهَارَۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَأٓيَٰتٖ لِّقَوۡمٖ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٣﴾ وَفِي ٱلۡأَرۡضِ قِطَعٞ مُّتَجَٰوِرَٰتٞ وَجَنَّٰتٞ مِّنۡ أَعۡنَٰبٖ وَزَرۡعٞ وَنَخِيلٞ صِنۡوَانٞ وَغَيۡرُ صِنۡوَانٖ يُسۡقَىٰ بِمَآءٖ وَٰحِدٖ وَنُفَضِّلُ بَعۡضَهَا عَلَىٰ بَعۡضٖ فِي ٱلۡأُكُلِۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَأٓيَٰتٖ لِّقَوۡمٖ يَعۡقِلُونَ ﴿٤﴾ ۞ وَإِن تَعۡجَبۡ فَعَجَبٞ قَوۡلُهُمۡ أَءِذَا كُنَّا تُرَٰبًا أَءِنَّا لَفِي خَلۡقٖ جَدِيدٍۗ أُوْلَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ بِرَبِّهِمۡۖ وَأُوْلَٰٓئِكَ ٱلۡأَغۡلَٰلُ فِيٓ أَعۡنَاقِهِمۡۖ وَأُوْلَٰٓئِكَ أَصۡحَٰبُ ٱلنَّارِۖ هُمۡ فِيهَا خَٰلِدُونَ ﴿٥﴾

٢٤٩

قورئان فەرموودەی خوایە:

﴿**بسم الله الرحمن الرحيم** * [١] **المر**﴾ ئەم پیتانە ئامـاژەو هێمان بۆ پێکهاتەی ئەم قورئانە لـەوجۆرە پیتانە، کەچی کەسیش نـاتوانێ تـەنها سوورەتێك وەك ئـەو بێنـێ! ﴿**تلك آيات الكتاب**﴾ ئەمانە هەر ئایەتەکانی ئەو قورئانەن کەبۆمان ناردووی ، ﴿**و الذى أنزل إليك من ربك الحق**﴾ و ئـەوەی کـە لەلایـەن پەروەردگارتـەوە بـۆت نێـردراوە ئـەی مەحەممـەد!ﷺ هەرئـەوە راسـت و رەوایـە ﴿**ولكـن أكثـر النـاس لايؤمنـون**﴾ بـەڵام زۆربـەی خـەڵکی بـڕوا نـاهێنن، لەجێگایـەکی تـرەدا دەفـەرموێ: (ومـا أكثـر النـاس ولـو حرصـت بمؤمنين).

توانایی بێ وێنەی خواو چوونە سەر عەرشی:

﴿[٢] **الله الذى رفع السموات بغير عمد ترونها**﴾ هـەر ئـەو خوایـە ئـەو کتێبـەی بۆ تـۆ ناردووە کە نـاوی (الله)یـەو خاوەن توانایەکی وایە ئاسمانەکانی بەرز راگرتووە، بێ ئەوە هیچ کۆڵەکەو پایەیەکی بۆ دانابێت، ئێوە ببیـنن ﴿**ثم**

استوى على العرش﴾ پاشانیش بەو شێوەیە خۆی دەیەوێ چووە سەر عەرشی پاشایەتی خۆی، وەك زاناكان لەتەفسیرەكەیدا دەڵێن: (أی علا فوق العرش علوا یلیق بجلاله من غیر تجسیم ولا تكییف ولا تعطیل). (بەندەش) پێم چاكە بێ هیچ لێكدانەوەو لێكۆڵینەوەیەك لەبەرامبەر (ئەسماو سیفاتی) خواوە ملكەچبین و، لەوە بەولاوە سنوور نەشكێنین (وقد فسر أئمة السنة أمثال أبي العالیة ومجاهد وغیرهم أن المقصود ب (استوى) هنا هو العلو والإرتفاع، ولا یذكر عن سواهم غیر ذلك. وقد سئل الإمام مالك عن الإستواء فقال: الإستواء معلوم، والكیف مجهول، والإیمان به واجب، والسؤال عنه بدعة. فالله عزوجل فوق عرشه مستو علیه بالكیفیة التی لا یعلمها إلا هو سبحانه وتعالى. وقد أخبرنا الله ﷻ عن استوائه على عرشه، ولم یخبرنا عن كیفیة وكُنْه ذلك الإستواء، فالكیفیة هنا لایعلمها إلا الله وحده، أما الإستواء فمعلوم عنه أنه العلو والإرتفاع فوق العرش فنحن نؤمن باستوائه إستیواء یلیق بجلاله وعظمته من غیر أن نمثل إستواءه –سبحانه وتعالى– كاستواء أحد من خلقه، تعالى الله عن ذلك علوا كبیرا. والآیات القرآنیة والأحادیث النبویة جاءت صریحة بإثبات صفة الإستواء لله ﷻ. ولا یجوز صرفها أو تحریفها إلى غیر ظاهرها بل نجریها على ظاهرها، فظاهرها مراد، ولا نعطلها أو نمثلها بصفات أحد من خلقه. فأهل السنة بین التعطیل والتمثیل. فهم لا ینفون صفات الله التي وصف بها نفسه ولا یمثلون صفاته بصفات خلقه، فالله نفى عن نفسه المثل وأثبت الصفة. نقلنا هذا عن كتاب: صفات الله ﷻ للأستاذ صالح علي المسند). (حافیزی حەكەمیی)ش (هەزار رەحمەت لەگۆڕی) لەم هۆنراوانەدا چەندە جوان دەڵێت:

وكل ماله من الصفات * * * أثبتها في محكم الأیات
أوصح فیما قاله الرسول * * * فحقه التسلیم والقبول
نمرها صریحة كما أتت * * * مع اعتقادنا لماله اقتضت
من غیر تشبیه ولا تعطیل * * * و غیر تكییف و لاتمثیل
بل قولنا قول أئمة الهدى * * * طوبى لمن بهدیه قد اهتدى

هەروەها ئەم باسە لەسوورەتی (ئەعراف)یشدا بە درێژتر لێرە باسكراوە، دەتوانی بگەڕێیتەوە ئەوێ ﴿وسخر الشمس والقمر﴾ و خۆرو (هەیڤ)یشی رام كرد ﴿كل یجری لأجل مسمى﴾ و هەردووكیشیان تائەوكاتەی بۆیان دیارییكراوە كەكاتی تیاچوونی ئەم دونیایە لەخولگەی خۆیاندا هەر دێن و دەچن و خزمەتی مرۆڤ دەكەن، وەكو لەسوورەتی(یس)یشدا دەفەرموێ: (والشمس تجری لمستقر لها..) ﴿یدبر الأمر﴾ زۆر بەوردیی كاروباری ئەم بوونەوەرە، هەڵدەسووڕێنێ و بەڕێوە دەبا ﴿یفصل الآیات﴾ ئایەت و نیشانەكانی گەورەیی و دەسەڵاتی خۆی لەم بوونەوەرەدا شیتەڵ و شیی دەكاتەوە، هەتا ئێوە بیانكەنە بەڵگەی بوون و گەورەیی ئەو ﴿لعلكم بلقاء ربكم توقنون﴾ و بەشكو بەگەیشتنی دیداری پەروەردگاریشتان بگەنە یەقین.

نیشانەكانی توانایی خوا لەسەر زەوییدا:

﴿[٣] وهو الذی مد الأرض﴾ خوا هەر ئەو زاتەیە كە زەویی بەهەموو بارێكا راكێشاوەو فراوان رایخستووە بۆتان، بەشێوەیەك كەبەكەڵكی ژیان بێت ﴿وجعل فیها رواسی وأنهارا﴾ و چەند شاخ و كێوێكی تیا دامەزراندووە تازەویی پێدامركێت و، لەرەلەر نەكات، ئێوەیش بتوانن بەسەریەوە بژیین، وەهەروەها چەند رووبارێكی رەوانیشی تێدا بەدیهێناوە، هەتا بۆ سوودو قازانجی خۆتان بەكاریان بێنن ﴿ومن كل الثمرات جعل فیها زوجین اثنین﴾ وە لەهەموو جۆری میوەكاندا دوو جووتی تیادروستكردووە، ترش و شیرین، رەش و سپیی، گەورەو بچووك، وەیان بڵێین:

نێرومێی بەدیهێناوە بۆ متوربە کردنی یەکتر بۆ ئێوە ﴿یغشی اللیل النهار﴾ و بەتاریکی شەو، ڕۆژ دادەپۆشیٚ ﴿إن فی ذلك لآیات لقوم یتفکرون﴾ بێگومان لەو گش ئالٚ و گۆڕانەدا چەندین ئایەت و نیشانەی گەورەو مەزن هەیە لەسەر بوون و تاك وتەنیایی، دەسەلاٚتی بیٚ سنووری خوا بۆ گەلێك ڕادەمێنن و بیردەکەنەوەو کوێرانە بەسەر ئەم بوونەوەردا ناچن ﴿٤ وفی الأرض قطع متجاورات﴾ وە لەزەوییشدا چەندین پارچە زەویی لەپالٚ یەکدا هەن و، جیان و لێکیش ناچن ئەم پارچەی دەشت و نەرمانەو، ئەو پارچەشی ڕەقانە، ئەگەرچی گلٚەکەشی یەك جۆربیٚ، کەچی برێکی بەکەلٚکی کشت و مەزرا دێت، برێکیشی بێسوودو خێرە ﴿وجنات من أعناب﴾ وە هەروەها چەندین باخات لەجۆراو جۆری ڕەزە تریٚ هەن کە هەرکام تام و ڕەنگێکیان هەیە، بەدیهێنا بۆتان ﴿وزرع ونخیل صنوان وغیر صنوان﴾ و چەندین کشت و زارو، دارخورمای لفدارو بیٚ لف و لێکجودا هەن ﴿یسقی بماء واحد﴾ ئەوانە هەموو بەیەك جۆر ئاو دەدرێن و، لە ناو یەك جۆر گلٚدان ﴿ونفضل بعضها علی بعض فی الأکل﴾ و فەزلٚ و ڕێزی هەندێکیان بەسەر هەندێکی تریاندا لەخواردن و تام و چێژدا دەدەین، وەکو مرۆڤ هەموو لەنەوەی (ئادەم)ـن، کەچی لێکجیان، ئەوەیان ئاکاری باش وچاکە، ئەوەیان لاسارو خراپە.! وەیان ڕەنگ و ڕوخساریان هەمەڕەنگە ﴿إن فی ذلك لآیات لقوم یعقلون﴾ بەراستیی ئالەو شتانەدا باسکران گەلیٚ بەلٚگەو نیشانە هەیە بۆئەوانەی کەبەوردیی بیردەکەنەوە لەدەسەلاٚت و توانایی خوای گەورەو، ئاوەزی خۆیان دەخەنەگەڕ.

نکوولی ژیانەوە (دوای مردن) سەیرە !

﴿٥ و إن تعجب فَعَجَب قولهم﴾ خۆ ئەگەر تۆ لەوە کەئەو بتپەرستانە بڕوات پێناکەن و، ڕۆژی دواییش بەدرۆ دەزانن، سەرسام دەبیت، چاکبزانە وتەکەی ئەوانە سەیرە کە دەلٚێن: ﴿إذا کنا ترابا﴾ ئاخۆ کەئێمە مردین و بووینە گلٚ ﴿إنا لفی خلق جدید﴾ سەر لەنویٚ ساز دەکرێینەوە؟ لەجێگایەکی تردا خوای گەورە بۆ بیرکردنەوە لەدروستبوونی ئاسمانەکان و زەویی و، پاشان باوەڕکردن بەزیندووبوونەوەو ناساندنی توانایی خۆی دەفەرمویٚ: (أولم یروا أن الله الذی خلق السموات والأرض ولم یعی بخلقهن بقادر علی أن یحیی الموتی بلی إنه علی کل شیء قدیر) سوورەتی ٤٦/٣٣ ﴿أولئك الذین کفروا بربهم﴾ ئا ئەمانەن کافر بوون بەپەروەردگاری خۆیان، بۆیە وا نکوولی زیندوو بوونەوەیان دەکرد ﴿وأولئك الأغلال فی أعناقهم﴾ و هەر ئەمانەشن لەڕۆژی قیامەتدا کۆت و زنجیر لە گەردنیاندایە ﴿وأولئك أصحاب النار﴾ و ئەمانەن هاوڕیٚ و یاری ئاگری دۆزەخ ﴿هم فیها خالدون﴾ بۆ هەمیشەش لەویٚ دەمێننەوەو، قەتیس دەبن و، ڕۆژیٚ لێی کلا نابن.

خوا نەناس هەمیشە بە هەلٚپەو بە پەلەیە:

﴿٦ و یستعجلونك بالسیئة قبل الحسنة﴾ و هەر لەبەر سەختگیرییان بۆ بەدرۆ خستنەوەی تۆ، پێش چاکە: (بێوەیی و عافیەت)، پەلەت لیٚ دەکەن بەدابەزینی سزا بۆسەریان ﴿وقد خلت من قبلهم المثلات﴾ خۆ بەر لەوانیش خەلٚکێکی زۆر تووشی سزاو تۆلٚەی پەندهێنەر بوون لەگەلاٚنی سەرکەشی ڕابوردو کەهەق بوو پەندو عیبرەت وەرگرن لێیانەوە ﴿وإن ربك لذو مغفرة للناس علی ظلمهم﴾ وخۆ لەڕاستییدا پەروەردگارت خاوەن لێبوردنێکی ئێجگار گەورەیە بۆخەلٚکی، ئەگەرچی ئەوان ستەمکاریش بن، ئەوەتا لەگەلٚ خراپکارییاندا لەدنیا تۆلٚەیان نادات، چونکە ئەگەر خوا بەتاوان خەلٚك بگریٚ، هیچ دەعبایەك لەسەرپشتی زەویی دەرناچیٚ، وەکو لەم ئایەتەدا دەفەرمویٚ: (ولو یؤاخذ الناس بما کسبوا ماترك علی ظهرها من دابة..) ﴿وإن ربك لشدید العقاب﴾ و خۆ بێگومان پەروەردگاری تۆ

تۆڵـەی تونـدو سـەختە، بۆئەوانـەی تەوبـە ناکـەن و ناگەڕێنـەوە و، پـێ لەسـەر کـوفری خۆیـان و بەدبـەختیی خۆیـان دادەگرن.

موشریکان داوای بەڵگەی تر دەکەن:

﴿[٧] ویقول الذین کفروا﴾ خوانەناس و بێ باوەڕەکانیش بەعینادیی ئێرەیی خۆیان دەڵێن: ﴿لولا انزل علیه آیة من ربه﴾ ئەوە بۆچی لەلایەن پەروەردگاریەوە بەڵگەیەکی پتەوو بەهێز نەنێردرایە سەر موحەممەد، تامانای ڕاستیی ئەو بگەیەنێ، هەر وەکو پێش ئەو گەلێ بەڵگەو موعجیزە بۆ موساو، عیسا هات ؟! بەڵێ.. ئەو موشریکانە بەردەوام ڕەخنەی بێ جێیان لە پێغەمبەر دەگرت، جارێ دەیانگوت: ئەر پێغەمبەرە با(صەفا) بکاتە زێڕ، بائەو چییایە لەبن بێنێ و، بیکاتە مێرگ وروبار بۆمان! ﴿إنما انت منذر﴾ خوا لەوەڵامیانـدا فـەرمووی: تـۆ هەرتـەنها ترسـێنەرێکی، ئـیتر دەسـەڵاتی ئـەوجۆرە شتانەت پێنەسپێراوە، ئـەوانیش هـەر دەیانـەوێ بڕوبیانو بگرن و، لاساریت لەگەڵ بکەن! ﴿ولکل قوم هاد﴾ و بۆ هـەر گـەلێك لەگەلانی دنیا ڕێ نیشاندەرێك هەبووەو، بانگیان دەکات بۆ ڕێی خوا، هەر وەکو تۆ بانگی هۆزەکەت دەکەیت بۆ لای خوا، ئیتر لەتێگەیاندو تـەبلیغات بەولاوە هیچ پێغەمبەرێك شتێکیدیی بەدەست نەبووە ﴿[٨] الله یعلم ما تحمل کل انثی﴾ لە پـزدان و هـەموو مێینەیەکدا (ژن، ئاژەڵ) هەرچی تێدابێ پێش دیاریدانی نێرومێ خوا دەیزانێ و، تەنها هەرئەویش ئاگادارە پێی، ئاخۆ: نێرینەیە، یامێینە، جەسـتەی تـەواوە، یـان ناتـەواوە؟، جوانـە، یـان نـا؟ وەکـو لەسوورەتێکی تردا دەفەرموێ:(ویعلم مافی الآرحام..) ﴿وما تغیض الأرحام﴾ وە هەرئـەویش دەزانـێ کـە منداڵدانـەکان چییان لێکەم دەبێتەوە، واتە: لـەباریان دەچـێ ﴿وما تزداد﴾ وە یان پتر لەماوەی ئاسایی خۆیان دەزێن، ژنی واهەیە پاش دەمانگ، یان زیاتر ئەوجا (حەمل)ـەکەی دادەنێت، دەئەمانە گشت لای خوا زانراوە، وەکو پێغەمبەر دەفەرموێ: ((مفاتیح الغیب خمس، لایعلمهن إلا الله..)). ﴿وکل شئ عنده بمقدار﴾ شیاوی باسە هەموو شتێکیش بەلای خواوە ئەندازەیـەکی دیارییکراوی هەیە، ماوەی لـە دایکبوونی بە ئاسایی، یان بە نائاسایی، رزق و ڕۆزیی، ئاکام و مەرگیی، بەختیاریی و بەدبەختیی.

سُورَةُ الرَّعۡدِ — الجُزۡءُ الثَّالِثَ عَشَرَ

وَيَسۡتَعۡجِلُونَكَ بِٱلسَّيِّئَةِ قَبۡلَ ٱلۡحَسَنَةِ وَقَدۡ خَلَتۡ مِن قَبۡلِهِمُ ٱلۡمَثُلَٰتُۗ وَإِنَّ رَبَّكَ لَذُو مَغۡفِرَةٖ لِّلنَّاسِ عَلَىٰ ظُلۡمِهِمۡۖ وَإِنَّ رَبَّكَ لَشَدِيدُ ٱلۡعِقَابِ ﴿٦﴾ وَيَقُولُ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ لَوۡلَآ أُنزِلَ عَلَيۡهِ ءَايَةٞ مِّن رَّبِّهِۦٓۗ إِنَّمَآ أَنتَ مُنذِرٞۖ وَلِكُلِّ قَوۡمٍ هَادٍ ﴿٧﴾ ٱللَّهُ يَعۡلَمُ مَا تَحۡمِلُ كُلُّ أُنثَىٰ وَمَا تَغِيضُ ٱلۡأَرۡحَامُ وَمَا تَزۡدَادُۖ وَكُلُّ شَيۡءٍ عِندَهُۥ بِمِقۡدَارٍ ﴿٨﴾ عَٰلِمُ ٱلۡغَيۡبِ وَٱلشَّهَٰدَةِ ٱلۡكَبِيرُ ٱلۡمُتَعَالِ ﴿٩﴾ سَوَآءٞ مِّنكُم مَّنۡ أَسَرَّ ٱلۡقَوۡلَ وَمَن جَهَرَ بِهِۦ وَمَنۡ هُوَ مُسۡتَخۡفِۭ بِٱلَّيۡلِ وَسَارِبُۢ بِٱلنَّهَارِ ﴿١٠﴾ لَهُۥ مُعَقِّبَٰتٞ مِّنۢ بَيۡنِ يَدَيۡهِ وَمِنۡ خَلۡفِهِۦ يَحۡفَظُونَهُۥ مِنۡ أَمۡرِ ٱللَّهِۗ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوۡمٍ حَتَّىٰ يُغَيِّرُواْ مَا بِأَنفُسِهِمۡۗ وَإِذَآ أَرَادَ ٱللَّهُ بِقَوۡمٖ سُوٓءٗا فَلَا مَرَدَّ لَهُۥۚ وَمَا لَهُم مِّن دُونِهِۦ مِن وَالٍ ﴿١١﴾ هُوَ ٱلَّذِي يُرِيكُمُ ٱلۡبَرۡقَ خَوۡفٗا وَطَمَعٗا وَيُنشِئُ ٱلسَّحَابَ ٱلثِّقَالَ ﴿١٢﴾ وَيُسَبِّحُ ٱلرَّعۡدُ بِحَمۡدِهِۦ وَٱلۡمَلَٰٓئِكَةُ مِنۡ خِيفَتِهِۦ وَيُرۡسِلُ ٱلصَّوَٰعِقَ فَيُصِيبُ بِهَا مَن يَشَآءُ وَهُمۡ يُجَٰدِلُونَ فِي ٱللَّهِ وَهُوَ شَدِيدُ ٱلۡمِحَالِ ﴿١٣﴾

٢٥٠ — لَهُۥ دَعۡوَةُ

هەر خوا ئاگای لە دیارو نادیارە:

﴿[٩] عالم الغیب والشهادة﴾ ئـەو زاتەیـە بەگشت نادیـارو دیارێك زانـاو ئاگادارە ﴿الکبیر المتعال﴾ و ئەویشە گەورە، لە هەموو شتێك، هەرئەویشە بەرزو بڵند بەسەر گشت شتێکدا ﴿[١٠] سواء منکم من أسر القول ومن جهر به﴾ لەزانینی خوادا یەکسانە ئەو کەسەتان بەپەنامەکیی و نهێنیی قسە بکات، ئەوەشتان ئاشکرا بیکاو دەنگ هەڵبڕێت، واتە: هەرکارێکی خێر یان شەڕبکات، لەهەر حاڵەتێکدا بێت، لای خوا چوونیەکەو پێیدەزانێت، هەر ئەمەیشە خاتوو

(عائيشه) دەڵێت: ئەو دەمە کەخاتوو (خەولە)هات لەوەزعی خۆی سکاڵا بکات، من لە تەنیشتی ئەوماڵەدا بووم، کەچی ئاگاشم لەگەڵی لەوقسەو باسانە نەبوو، کەچی خوا فەرمووی: (قدسمع الله قول التی تجادلك فی زوجها وتشتکی إلی الله والله یسمع تحاورکما والله سمیع علیم) سوورەتی/ موجادەلە. ﴿ومن هو مُستخْفٍ باللیل﴾ و ئەوکەسەش کەبەشەودا خۆی دەشارێتەوە ﴿وسارب بالنهار﴾ و ئەو کەسەیش کەبەڕۆژی نیوەڕۆدا دێت و دەچێت، واتە: هەرکەسێك لەئێوە چ بە ڕووناکیی و، چ بە تاریکیی کارەکانی خۆی ئەنجام بدا، خوا هەر ئاگادارەو پێیدەزانێ ﴿[11] له معقبات من بین یدیه من خلفه یحفظونه من أمرالله﴾ ئەو(خوا)یە کۆمەڵێك فریشتەی هەیە کەیەك لە دوای یەك دێن، لەپێشیەوەو لەپشتیەوە ئامادەن و پارێزگاریی دەکەن بەفەرمانی خوا. (موجاهید) دەڵێ: هەمووکەسێك فریشتەیەکی بۆ دیارییکراوە بۆ پاراستنی بەفەرمانی خوا لەهەر شتێك کە بیەوێ ئازارو ئەزیەتی پێبگەیەنێ، چ خەوتبێ، چ بەخەبەر بێ، لەمەیشدا جنی و ئادەمیی یەکسانە. (بوخاریی) و (موسلیم)یش ئەم فەرمودەیان لەم بارەیەوە هێناوەکە دەفەرموێ: ((یتعاقبون فیکم ملائکة باللیل وملائکة بالنهار، فیجتمعون فی صلاة الفجر و في صلاة العصر))، مەبەست ئەوەیە کە فریشتە بەشەوو بەڕۆژ یەك بەدوای یەکدا بەردەوام دا دەبەزن بۆپاراستنی مرۆۋ و، بۆ نووسینی کاروکردەوەی و، بۆئەوەیش لەکاتی نوێژی بەیانی و، عەسراندا کۆدەبنەوەو بەیەك دەگەن و، بەردەوام هەرلەچاودێرییدان ﴿إن الله لا یغیر ما بقوم﴾ بێگومان خوا چارەنووس و نازو نیعمەتی خۆی لەهەر هۆزو نەتەوەیەك ناگۆڕێ و، لێیان تێکنادات ﴿حتی یغیروا ما بأنفسهم﴾ تاکو ئەوان دڵ و دەروونی خۆیان نەگۆڕن بەرەو باری لارو خراپ، جا ئەوکاتە خوایش ژیانیان لێ تێکدەدات، بۆنمونە: بڕواداران لەجەنگی (ئوحود)دا سەرپێچیان لەفەرمانی پێغەمبەر ﷺ کرد، جا بۆ دوایی ئەوانیش ئەوەیان ئەوقەبوو کە ئەوقەیانبوو! ئەگەرچی هەمووشیان سەرپێچیان نەکرد، لەفەرموودەدا هاتووە: (..وقد سُئل أنُهْلك وفینا الصالحون؟ ((قال: نعم إذا کثر الخبث)) بوخاریی. واتە: پرسیاریان کرد ئایا ئێمە لەناو دەبرێین پیاوچاکانیشمان لەناودا هەبێت؟ پێغەمبەریش فەرمووی: بەڵێ.. هەرکە گوناح و تاوان زۆربوو تەڕوو وشك پێکەوە دەسووتێ و تیادەچێت ﴿وإذا أرادالله بقوم سوءاً فلا مرد له﴾ خۆ هەرکات خوا ویستی زیان و ناڕەحەتییەك بەسەر هۆزێکدا بهێنێ، هەرگیز گەڕانەوەی بۆنیە ﴿وما لهم من دونه من وال﴾ بێجگە لەخۆیشی هیچ پشتیوان و سەرپەرشتی کارێکیان بۆنیە، تابتوانێ ئەوسزاو ناڕەحەتییەیان لێدوور بخاتەوە.

هەورە بروسکە نیشانەی دەسەڵاتی خوان:

﴿[12] هو الذی یریکم البرق﴾ هەر ئەو زاتەیە کە: بەرق و برووسکەتان لە نێو هەورەکاندا نیشان دەدات ﴿خوفا وطعما﴾ لەلایەکەوە دەبێتە مایەی ترس، لەلایەکی دیکەوە دەبێتە هۆی هیواو ئومێدی باران، پەیامبەر ﷺ هەرکە گرمە گرمی هەوری دەبیست، دەیفەرموو: ((اللهم لا تقتلنا بغضبك، ولا تهلکنا بعذابك، وعافنا قبل ذلك)) رواه الترمذی، والنسائی، والحاکم ، وأحمد، والبخاری فی الأدب. واتە: خوایە! بەتووڕەیی و غەزەبی خۆت نەمانکوژیت و بەسزای خۆت قڕمان نەکەیت و، بەر لەوانە چاو پۆشیمان لێبکە ﴿وینشئ السحاب الثقال﴾ هەر ئەویشە هەورە قورس و پڕبارانەکان بەدی دێنێ ﴿[13] و یسبح الرعد بحمده﴾ و هەر ئەویشە کەهەورە گرمە بەستایشکردنی تەسبیحات و یادی دەکا ﴿و الملائکة من خیفته﴾ و فریشتەکانیش لەبەر ترس و بیمی دەسەڵاتی بێسنووری ئەو، بەبەردەوامی یادی دەکەن ﴿ویرسل الصواعق﴾ و هەر ئەویشە کەهەورە تریشقەکان دەنێرێ بۆسەر زەویی ﴿فیصیب بها من یشاء﴾ ئینجا ویستی لە هەرکەسێکی بداو لەناوی بەرێت، ئەوا زۆر بەئاسانی پێی دووچار دەکاو

دەیفەوتێنێ ﴿وهم یجادلون فی الله﴾ لەگەڵ ئەوهەموو بەڵگەو نیشانانەیشدا، هێشتای ئەوانە هەرخەریکی دەمەقاڵێ و موجادەلەن لەبارەی خواوەوە! ﴿وهو شدید المحال﴾ و ئەو زاتە بۆخۆی توندگیرە.

بتەکان بە دەنگ کەسەوە نایەن:

﴿[١٤] له دعوة الحق﴾ بانگەوازی هەق و راستەقینە تەنها هی ئەوە، واتە: وشەی خودا بەیەکزانین هەر بۆئەوە، دەسا ئێوەش هەر ئەو بپەرستن و، بەتەنها هاوار لەوبکەن ﴿والذین یدعون من دونه﴾ نموونەی ئەوانەی کەبەدەر لەخوا دەپەرستن و، هاوارو هانای بۆ دەبەن ﴿لایستجیبون لهم بشئ﴾ وەڵامی هیچ شتێکیان نادەنەوەو، بەدەنگیانەوە نایەن ﴿إلا کباسط کفیه إلی الماء﴾ وەکو کەسێك کە لە کەناری بیرێکدا هەردوو دەستی درێژکا بۆناو بیرەکە ﴿لیبلغ فاه﴾ تا بەڵکو ئاو بگاتە دەمیی ﴿وما هو ببالغه﴾ خۆ دیارە بەوشێوەیە هەرگیز ئاوناگاتە دەمیی و، سوودمەند نابێت، چونکە وا لەوێ دەستی نایگاتێ، دەسا ئیتر دەمی چۆن دەیگاتێ وتینوویەتی دەشکێت؟ واتە: چەندە ئەو کەسە کەڵك لەو ئاوە وەردەگرێ و تینوویەتی دەشکێ، بت پەرستەکانیش ئەوەندە لەبتەکانیان بەهرەمەند دەبن ﴿وما دعاء الکافرین إلا فی ضلال﴾ بێگومان دۆعاو پەرستنی کافران و بێ باوەڕانیش هەر گومڕایی و سەر لێشێواوییەو قەت سوود لە پەرستراوەکانیان وەر ناگرن!

الجزء الثالث عشر — سورة الرعد

لَهُۥ دَعْوَةُ ٱلْحَقِّ ۖ وَٱلَّذِينَ يَدْعُونَ مِن دُونِهِۦ لَا يَسْتَجِيبُونَ لَهُم بِشَىْءٍ إِلَّا كَبَٰسِطِ كَفَّيْهِ إِلَى ٱلْمَآءِ لِيَبْلُغَ فَاهُ وَمَا هُوَ بِبَٰلِغِهِۦ ۚ وَمَا دُعَآءُ ٱلْكَٰفِرِينَ إِلَّا فِى ضَلَٰلٍ ﴿١٤﴾ وَلِلَّهِ يَسْجُدُ مَن فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ طَوْعًا وَكَرْهًا وَظِلَٰلُهُم بِٱلْغُدُوِّ وَٱلْءَاصَالِ ۩ ﴿١٥﴾ قُلْ مَن رَّبُّ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ قُلِ ٱللَّهُ ۚ قُلْ أَفَٱتَّخَذْتُم مِّن دُونِهِۦٓ أَوْلِيَآءَ لَا يَمْلِكُونَ لِأَنفُسِهِمْ نَفْعًا وَلَا ضَرًّا ۚ قُلْ هَلْ يَسْتَوِى ٱلْأَعْمَىٰ وَٱلْبَصِيرُ أَمْ هَلْ تَسْتَوِى ٱلظُّلُمَٰتُ وَٱلنُّورُ ۗ أَمْ جَعَلُوا۟ لِلَّهِ شُرَكَآءَ خَلَقُوا۟ كَخَلْقِهِۦ فَتَشَٰبَهَ ٱلْخَلْقُ عَلَيْهِمْ ۚ قُلِ ٱللَّهُ خَٰلِقُ كُلِّ شَىْءٍ وَهُوَ ٱلْوَٰحِدُ ٱلْقَهَّٰرُ ﴿١٦﴾ أَنزَلَ مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءً فَسَالَتْ أَوْدِيَةٌۢ بِقَدَرِهَا فَٱحْتَمَلَ ٱلسَّيْلُ زَبَدًا رَّابِيًا ۚ وَمِمَّا يُوقِدُونَ عَلَيْهِ فِى ٱلنَّارِ ٱبْتِغَآءَ حِلْيَةٍ أَوْ مَتَٰعٍ زَبَدٌ مِّثْلُهُۥ ۚ كَذَٰلِكَ يَضْرِبُ ٱللَّهُ ٱلْحَقَّ وَٱلْبَٰطِلَ ۚ فَأَمَّا ٱلزَّبَدُ فَيَذْهَبُ جُفَآءً ۖ وَأَمَّا مَا يَنفَعُ ٱلنَّاسَ فَيَمْكُثُ فِى ٱلْأَرْضِ ۚ كَذَٰلِكَ يَضْرِبُ ٱللَّهُ ٱلْأَمْثَالَ ﴿١٧﴾ لِلَّذِينَ ٱسْتَجَابُوا۟ لِرَبِّهِمُ ٱلْحُسْنَىٰ ۚ وَٱلَّذِينَ لَمْ يَسْتَجِيبُوا۟ لَهُۥ لَوْ أَنَّ لَهُم مَّا فِى ٱلْأَرْضِ جَمِيعًا وَمِثْلَهُۥ مَعَهُۥ لَٱفْتَدَوْا۟ بِهِۦٓ ۚ أُو۟لَٰٓئِكَ لَهُمْ سُوٓءُ ٱلْحِسَابِ وَمَأْوَىٰهُمْ جَهَنَّمُ ۖ وَبِئْسَ ٱلْمِهَادُ ﴿١٨﴾

٢٥١

بوونەوەر سەرجەم سوژدە بۆ خوا دەبا:

﴿[١٥] ولله یسجد من فی السموات والأرض طوعا وکرها وظلالهم بالغدو والآصال﴾ وە هەموو ئەوانەی کە لە ئاسمانەکان و زەویدان، تەنانەتی سێبەرەکانیشیان، بیانەوێ و نەیانەوێ بە بەیانیان و ئێواران، سەرجەم ئەمانە گشتیان سوجدە بۆخوا دەبەن، واتە: خوای گەورە رژێم و یاسایەکی بۆداناون، هەرگیز ناتوانن لێی لابدەن و لاساری بکەن، لەجێگایەکی تردا دەفەرموێ: (أولم یروا إلی ماخلق الله من شيء یتفیؤا ظلاله عن الیمین و الشمائل سجداً لله وهم داخرون) ١٦/٤٨.

بەڵگەی تاك و تەنیایی خوا:

﴿[١٦] قل من رب السموات والأرض﴾ ئەی موحەممەدﷺ بڵێ پێیان: کێیە بەدیهێنەرو خاوەنی ئاسمانەکان و زەویی؟ ﴿قل الله﴾ دیارە ئەوان هیچ وەڵامێکیان نییە و ناتوانن نەڵێن خوایە، هەر خۆیشت بڵێ: (الله) خوایە بەدیهێنەرو خاوەنیان، چونکە کەسێکی تر نییە بێجگە لەو شیاوی ئەوە بێ و، بتوانێ ئەوکارە ئەنجام بدات ﴿قل أفاتخذتم من دونه أولیاء﴾ بڵێ: ئایا! زیاتر لەوخوایە رەوایە چەند پشتیوان و پەرستراوێکتان هەڵبژاردووەو کردووتانن بەخوای خۆتان ﴿لایملکون لأنفسهم نفعا ولا ضرا﴾ کە تەنانەتی بۆخۆیشییان دەسەڵاتی هیچ سوودو زیانێکیان نییە ﴿قل هل یستوی الأعمی والبصیر﴾ بڵێ ئاخۆ بیناو نابینا یەکسانن؟ واتە: مرۆڤی خاوەن باوەڕو،

بێ باوەڕ چوونیەکن؟﴿أم هل تستوی الظلمات والنور﴾ یاخۆ تاریکاییەکان و ڕووناکیی وەك یەکن؟ واتە: کوفرو شیرك ونەزانی و ئیمان و باوەڕ وەك یەکن؟﴿أم جعلوا لله شرکاء﴾ یا ئەوانە چەند هاوبەشێکیان بۆ خوا داناوە ﴿خلقوا کخلقە﴾ کە وەکو دروستکراوی ئەو (خوا)یەیان دروست کردبێ ﴿فتشابە الخلق علیهم﴾ ئەوجا ئەو دروستکردنە لەوانی شێواندبێ و، چەواشە بووبن و، ئیتر دوای ئەوە پەرستبنیان؟! ﴿قل الله خالق کل شئ﴾ بڵێ: ئەی موحەممەدﷺ تەنها هەر (الله) خوایە دروستکەری هەموو شتێك، نەك ئەو بتانە ئەوان دەیانپەرستن ﴿وهو الواحد القهار﴾ وە ئەویش تاك وتەنیای دەسەڵاتدارە، بە سەرهەموو شتێکدا.

دوو نموونە بۆ مانەوەی هەق و تیاچوونی ناهەق:

﴿[١٧] أنزل من السماء ماء﴾ ئەو (خوایە)یە لە ئاسمانەوە ئاوو بارانێکی باراند ﴿فسالت أودیة بقدرها﴾ ئینجا هەر شیوودۆڵێکی پڕاوپڕو بارستایی خۆی باران کردو لافاوی لێپەیدا بوو ﴿فاحتمل السیل زبدا رابیا﴾ ئەوجا ئەو سێڵاوو لافاوە، پووش و پەڵاش و کەفێکی زۆری لەگەڵ خۆیدا هەڵگرت و لێی جیا بووەوەو، ئاوەکەش بەڕوونی دەرکەوت، ئەمە وێنەو نموونەی ڕەوا (هەق)و ناڕەوا (باطل)ـە، ئاوەکە نموونەی هەق و ڕاستییە کە بەپاکیی پاش کەف و کەفەڵۆکەکە ئەمێنێتەوە، کەفەکەیش نموونەی دین و بەرنامەی باتڵ و ناڕەواو ناهەقە، بۆیە پاش ماوەیەك دەبینی بۆ خۆی فش و پووچەڵ دەبێتەوە. ﴿ومما یوقدون علیه فی النار﴾ وە هەروا نمونەو مەسەلێکی دیکە دێنێتەوە بەو کانزانەی (وەکو زێڕو زیوو ئاسن ومس) کە لەسەر ئاگر دەتوێنرێنەوە ﴿ابتغاء حلیة أو متاع زبد مثله﴾ بە مەبەستی پاڵاوتن و وەدەست هێنانی کەرەستەی جوان و خشڵێك، یان بەمەبەستی دروست کردنی هەرشتێکی تر کەدەبێتە هۆی ژیان و ژیوار، دیارە ئەمیش هەر وەکو ئاوەکە کەف و کەفەڵۆك دەکەوێتە سەریی و، زۆر بەبێ بەهاو بێ نرخ تەماشا دەکرێت ﴿کذلك یضرب الله الحق والباطل﴾ بەو شێوەیە خوا مەسەل و نموونە بۆهەق وباطل دێنێتەوەو لێکیان جیادەکاتەوە، دیارە هەق و ڕەواکە، کەدینی ئیسلامی پیرۆزە، وەکو ئەو ئاوە ساف و پاك و بێگەردە، لەسەر زەوییدا بەساف و پاکی ئەمێنێتەوەو، خەڵك سوودی لێ وەردەگرێ، یان بڵێین دینی ئیسلام وەکو ئەو زێڕە پاڵاوتە کراوە وایە، بەرنامەی ناهەق و باتڵیش وەکو کەف سەرئاوو، چڵك و چەپەڵی سەر زێڕ وایە، دەبینی زۆر بەزوویی دەنیشێتەوەو گوم دەبێ و دەڕوا، ئەگەرچی ماوەیەکیش تێکەڵ بەیەك ببن، وەك ئەفەرموێ: ﴿فأما الزبد فیذهب جفاء﴾ جا کەفەڵۆکەکە لەناو دەچێ و دەڕواو فڕێدەدرێت ، چونکە هیچ قازانج وخێرێکی تیا نابێت ﴿وأما ما ینفع الناس﴾ بەڵام ئەوەی کە بەهرەو کەڵك بە خەڵك دەگەیەنێت، وەکو ئاوەکە، یان وەکو مەوادی فلزیی و کانزایی ﴿فیمکث فی الأرض﴾ لەزەوییدا دەمێنێتەوەو بەرقەرار دەبێ ﴿کذلك یضرب الله الأمثال﴾ خوا بەوشێوەیە نموونە دێنێتەوە بۆئیمان و باوەڕ، بۆکوفرو بێ بڕوایی، بۆ هیدایەت و، بۆ گومڕایی، جا مەبەست لەونموونانە ئاشکراکردنی جیاوازییە لەنێوان هەق و ناهەق و، ئیمان و کوفردا.

پاداش و تۆڵەی بەختیارو بەدبەخت:

﴿[١٨] للذین استجابوا لربهم الحسنی﴾ بۆ ئەوانەی وا وەڵامی بانگێشتەکەی پەروەردگاریان دایەوە، لەڕۆژی قیامەتدا پاداشی چاکترو، بەهەشتیان بۆ هەیە ﴿والذین لم یستجیبوا له﴾ و ئەوانەیش کەوەڵامی بانگهێشتەکەیان نەدایەوەو بڕوایان نەهێنا ﴿لو أن لهم مافی الأرض جمیعا﴾ ئەگەر تەواوی ئەوەی لەزەوییدایە هی ئەوان بێت ﴿ومثله معه﴾ و ئەوەندەی تریشی لەگەڵ بێ ﴿لافتدوا به﴾ هەموو بدەن بۆ ڕزگاربوونی خۆیان لەسزاو بیانەوێت خۆیان بکڕنەوە، دەیدەن و هێمای لێیان وەرناگیرێ و ڕزگارنابن ﴿أولئك لهم سوء الحساب﴾ ئەوانە لەڕۆژی دواییدا

حسابێکی سەختیان بۆ هەیە، واتە: کاری وردو درشتیان بۆ دەهێنرێتە پێش چاو، ئەوسا چاکەکانیان لێوەر ناگیرێ، چونکە بۆ خوایان نەکردووە لە خراپەکانیشیان نابووردرێ ﴿ومأواهم جهنم﴾ و جێگایشیان دۆزەخە ﴿وبئس المهاد﴾ ئای چ جێگایەکی خراپە دۆزەخ.

هەق ناس و حاشا کەر لەهەق یەك نین:

﴿[١٩] افمن يعلم انما انزل إليك من ربك الحق﴾ ئاخۆ کەسێك بڕوای وابێ کە ئەو قورئانە لەلایەن پەروەردگارتەوە بۆت دابەزێنراوەو، هەموویشی بەهەق و ڕاست دەزانێت ﴿كمن هو اعمى﴾ وەکو ئەوکەسە وایە کە لەبارەی قورئانەوە کوت و کوێرو نابینایەو ڕاستییەکان نابینێ و باوەڕیان پێناکات؟ ﴿إنما يتذكر أولوا الألباب﴾ بێگومان تەنهاخاوەن بیرو ژیرەکانن تێدەگەن و دەزانن کەئەو قورئانە ڕاستەو لەلایەن خواوە هاتۆتە خوارەوە، ئەگینە لارو لاسارەکان گوێیان لێی نیەو باوەڕیشی پێناکەن.

أَفَمَن يَعْلَمُ أَنَّمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِن رَّبِّكَ الْحَقُّ كَمَنْ هُوَ أَعْمَىٰ إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولُوا الْأَلْبَابِ ﴿١٩﴾ الَّذِينَ يُوفُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَلَا يَنقُضُونَ الْمِيثَاقَ ﴿٢٠﴾ وَالَّذِينَ يَصِلُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَن يُوصَلَ وَيَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ وَيَخَافُونَ سُوءَ الْحِسَابِ ﴿٢١﴾ وَالَّذِينَ صَبَرُوا ابْتِغَاءَ وَجْهِ رَبِّهِمْ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَنفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً وَيَدْرَءُونَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ أُولَٰئِكَ لَهُمْ عُقْبَى الدَّارِ ﴿٢٢﴾ جَنَّاتُ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا وَمَن صَلَحَ مِنْ آبَائِهِمْ وَأَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ وَالْمَلَائِكَةُ يَدْخُلُونَ عَلَيْهِم مِّن كُلِّ بَابٍ ﴿٢٣﴾ سَلَامٌ عَلَيْكُم بِمَا صَبَرْتُمْ فَنِعْمَ عُقْبَى الدَّارِ ﴿٢٤﴾ وَالَّذِينَ يَنقُضُونَ عَهْدَ اللَّهِ مِن بَعْدِ مِيثَاقِهِ وَيَقْطَعُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَن يُوصَلَ وَيُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ أُولَٰئِكَ لَهُمُ اللَّعْنَةُ وَلَهُمْ سُوءُ الدَّارِ ﴿٢٥﴾ اللَّهُ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ وَيَقْدِرُ وَفَرِحُوا بِالْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا فِي الْآخِرَةِ إِلَّا مَتَاعٌ ﴿٢٦﴾ وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا أُنزِلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِّن رَّبِّهِ قُلْ إِنَّ اللَّهَ يُضِلُّ مَن يَشَاءُ وَيَهْدِي إِلَيْهِ مَنْ أَنَابَ ﴿٢٧﴾ الَّذِينَ آمَنُوا وَتَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُم بِذِكْرِ اللَّهِ أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ ﴿٢٨﴾

پەسنی بەختیاران:

﴿[٢٠] الذين يوفون بعهدالله﴾ ئەو ژیرانە، ئەوانەن کەپەیمانی خوا جێبەجێ دەکەن و، دەیبەنە سەرو وەفای پێدەکەن ﴿ولا ينقضون الميثاق﴾ و ئەو پەیمانەیش لە(ئەزەل) بە ئەستۆیانەوەیە هەڵیناوەشێننەوەو سەرپێچی و فەرمان شکێنی تێدا ناکەن ﴿[٢١] والذين يصلون ما أمر الله به أن يوصل﴾ و ئەوانەن هەرشتێ خوا بڕیاری دابێ کەبگەیەنرێ و جێبەجێ بکرێ، دەیگەیەنن و جێبەجێی دەکەن ﴿ويخشون ربهم﴾ و لە پەروەردگاریشیان دەترسن ﴿ويخافون سوء الحساب﴾ و لە لێکۆڵینەوەو حیسابی دژواری دوا ڕۆژیش هەر دەترسن ﴿[٢٢] والذين صبروا ابتغاء وجه ربهم﴾ و ئەوانەشن کە بۆ بەدەست هێنانی ڕەزایەت و خۆشنوودی پەروەردگاریان لەبەرامبەر هەموو ئێش و ئازارەکانەوە ئارام دەگرن و وەڕس نابن ﴿و اقاموا الصلاة﴾ و بەرێکوپێکی نوێژەکانیان ئەنجام دەدەن ﴿وانفقوا مما رزقناهم سرا وعلانية﴾ و لەو رزق و ڕۆزیەی پێمانداون ، بەنهێنی و بەئاشکرا لێیدەبەخشن ﴿ويدرؤن بالحسنة السيئة﴾ وە هەمیشە بەکاری چاکە، پاڵ بەخراپەکەیانەوە دەنێن، لەبەرامبەر خراپەو نالەباریی خەڵکەوە هەمیشە پیاوەتی و چاکە دەکەن ﴿اولئك لهم عقبى الدار﴾ پاشە ڕۆژی پیرۆزو چاکی ئەو دونیا، هەر بۆئەمانە ﴿[٢٣] جنات عدن يدخلونها﴾ ئەویش چەند باخ و بەهەشتێکەو، بەئاسوودەیی دەچنە ناویەوەو بە هەمیشەیش هەر لەوێ دەبن ﴿ومن صلح من آبائهم وأزواجهم وذرياتهم﴾ و هەروا باوو باپیران و ژنان و منداڵانیشیان، ئەوانەیان کاری چاك و پەسەندیان کردووە، لەبەر ڕێزنان لەمانە بەقەدرو بەحورمەتەوە پێکەوە دەچنە ئەو بەهەشتانەوە ﴿والملائكة يدخلون عليهم من كل باب * [٢٤] سلام عليكم﴾ وە لەهەر دەرگایەکیشەوە فریشتەکان دێنەلایان سەلامیان لێ دەکەن و دەڵێن: سەلامتان لەسەربێت ﴿بما صبرتم﴾ بەهۆی

صەبرو خۆگرتنتانەوە لەسەر ئایینی خواو.. ﴿فنعم عقبى الدار﴾ ئای چەند چاك و باشە! سەرەنجامی چاكی ئەودنیا بەوشێوەیە.

نیشانەی بەد بەختان:

﴿[٢٥] والذين ينقضون عهد الله من بعد ميثاقه﴾ بەڵام ئەوانەی کە پەیمانی خۆیان لەگەڵ خوادا، دوای گرێدان و بەستنیی هەڵدەوەشێننەوە ﴿ويقطعون ماأمر الله به أن يوصل﴾ و ئەوی کەخوا فەرمانی داوە جێبەجێ بکرێ وەك سیلەی خزمایەتی، ئەوان دەیبڕن و ئەنجامی نادەن ﴿ويفسدون في الأرض﴾ هێمان لەزەوییشدا فەسادو خراپەکاری دەکەن ﴿اولئك لهم اللعنة ولهم سوء الدار﴾ ئەوانە نەفرین و نەعلەتیان بۆ براوەتەوەو، لەدوا رۆژیشدا پاشەڕۆژی خراپیان هەیە ﴿[٢٦] الله يبسط الرزق لمن يشاء ويقدر﴾ بزانن خودا (الله) رزق و رۆزی زۆر دەدا بەهەرکەسێك خۆی بیەوێ، وە دەیگرێتەوە لەوەیش خۆی بیەوێ ﴿و فرحوا بالحياة الدنيا﴾ و کافرو بتپەرستەکان زیاد لەئەندازە بەژیانی ئەم دونیایەیان دڵخۆشن و بایی بوون! ﴿وما الحياة الدنيا في الآخرة إلامتاع﴾ خۆ ژیانی ئەم دونیایەش لەچاو ژیانی دواڕۆژدا، لەزەت و خۆشییەکی زۆر کورت و کەم دەوامە ﴿[٢٧] ويقول الذين كفروا﴾ و کافرو بێ باوەڕەکانی سەردەم دەڵێن: ﴿لولا انزل عليه آية من ربه﴾ ئەوە بۆ لەلایەن خواوە ئایەت و موعجیزەیەك بۆ موحەممەد نەهاتە خوارێ، تاببێتە بەڵگە بۆڕاستی خۆیی و دەعواکەی، هەروەکو بۆ موساو عیسا هات؟ ﴿قل إن الله يضل من يشاء﴾ پێیان بڵێ: بەڕاستی خوا ئارەزووی لە هەرکەسێك ببێت کە نەگەڕێتەوە بۆلای گومڕاو لاڕێی دەکا، ئەگەر دوای ناردنی موعجیزەش بووبێت، چونکە بەزۆر ئیمان بەکەس ناهێنێت ﴿ويهدي إليه من اناب﴾ و هەر کەسێکیش بەرەو ئەوبگەڕێتەوەو لەکاری نەشیاوو ناپەسەندیی پەشیمان ببێتەوە، ڕێنمایی دەکا.

یادی خوا ئۆقرەو ئارامی دڵانە:

﴿[٢٨] الذين آمنوا وتطمئن قلوبهم بذكر الله﴾ ئەمانەیش دەگەڕێنەوە بۆلای خوا ئەوکەسانەن کە بڕوای چاك وپوختیان هێناوەو، هەر بەئیتاعەو یادی خوایش دڵیان دادەمەزرێ و ئاسوودە دەبێت ﴿الا بذكر الله تطمئن القلوب﴾ جا چاك بزانن! بەیادی خوا دڵەکان ئۆقرە دەگرن و ئاسوودە دەبن، بۆیە باوەڕدارانیش دڵەکانیان هەردەم ئاسوودەو دامەزراوە ﴿[٢٩] الذين آمنوا وعملوا الصالحات﴾ ئەوانەی وا بڕوایان هێناوەو کارە چاکەکانیان ئەنجام داوە ﴿طوبى لهم وحسن مآب﴾ لەپاشە رۆژدا خۆشترین ژیان و، باشترین سەرەنجامیان بۆ هەیە.

هاتنی پێغەمبەران لەبەرچی؟

﴿[٣٠] كذلك ارسلناك في أمة قد خلت من قبلها أمم﴾ هەر وەکو پەیامبەرانی پێشوومان ناردە لای قەوم و نەتەوەی خۆیان، تۆیشمان ناردە لای ئەوئوممەتە کەبەر لەوان چەندین هۆزو ئوممەتی تربوون و تێپەڕین ﴿لتتلوا عليهم الذي اوحينا إليك﴾ تا ئەم قورئانەی کە بەوەحی بۆمان ناردویت بۆیانی بخوێنیتەوەو، لە سەرلێشێواوی بیبانگێڕیتەوە ﴿وهم يكفرون بالرحمن﴾ کەچی ئەوان بەهۆی تاوان و بتپەرستنەوە، نکووڵی پەرستنی خوای بەبەزەیی دەکەن! (ئیبن عەباس) دەڵێ: ئەم ئایەتە لەبارەی قورەیشییەکانەوە هاتەخوارێ، ئەوکاتە کە پێغەمبەر ﷺ پێی فەرموون: ((اسجدوا للرحمن)) سوژدەو کوڕنوش بەرنە بەرخوای رەحمان و بەبەزەیی، کەچی وتیان: (ومالرحمن؟) ئێمە نازانین رەحمان چییە؟ ﴿قل هو ربي لا إله إلا هو﴾ بڵێ: هەر ئەوخوا بەبەزەیی و میهرەبانەیە، خواو پەروەردگاری من , جگە لەویش هیچ پەرستراوێکی تر بەهەق نیە ﴿عليه توكلت وإليه متاب﴾ من هەر پشت بەودەبەستم و، هەر بۆلای ئەویش دەگەڕێمەوە.

گەورەیی قورئان و حاشای خوانەناس لێی:

﴿[٣١] **ولو أن قرآنا سيرت به الجبال**﴾ بێگومانە کە ئەگەر قورئانی واشمان ناردبا کێوەکانی بەجوڵە خرابا لەجێگاکانیان ﴿**أو قطعت به الأرض**﴾ یان زەویی پێ پارەپارە کرابا ﴿**أو كلم به الموتى**﴾ وەیان مردووی بهێنابایە قسەو، لەپێش چاویانەوە زیندووی کردبانەوە، خۆدەکرا وابکەین، بەڵام هێشتای ئێوە ئەی قەومی قورەیش و هاوبیرو باوەڕیان! هەر بڕواتان بەقورئانێکی وایش نەدەکرد! جا ئیتر بۆ دەڵێن: (لولا انزل عليه آية من ربه..)، لەولایشەوە ئەم قورئانە بۆ ئەوجۆرە کارانە نەهاتووە کە بەشێوەی نائاسایی خۆی بنوێنی، هەتا خەڵکی ناچار بکات بە باوەڕهێنان، بەڵکو دەبێ ئەوخەڵکە بە ژیرانە باوەڕ بهێنێت ﴿**بل لله الأمر جميعا**﴾ بەڵام هەموو کاروبارێک تەنها بۆخوا خۆیەتی لەموعجیزات و پاداشتی حاشاکەراندا ﴿**أفلم ييأس الذين آمنوا**﴾ دە ئایا ئەوانەی باوەڕیان هێناوە، تا ئێستایش بێ هیوا نەبوون لەبڕواهێنانی ئەوکافرو بێ باوەڕانە؟ باچاک بزانن ﴿**أن لو يشاء الله لهدى الناس جميعا**﴾ کە ئەگەر خوا ویستبای بەزۆر مەردم موسڵمان بکا، بێگومان تەواوی ئادەمیزادی دەخستە سەر ڕێی ڕاست و، سەرجەم ڕێنمایی دەکردن بۆ ڕاستەڕێ، بەڵام ویستی بەو جۆرە نیە کەبەزۆر باوەڕ بەخەڵکیی بهێنێ ﴿**و لا يزال الذين كفروا تصيبهم بما صنعوا قارعة**﴾ و ئەوانەش کافرو بێ باوەڕبوون، هەروا لەسەرکوفرو بێ باوەڕیەکەیان دەمێننەوەو ئیمان ناهێنن، هەتا بەهۆی کاروکردارە خراپ و ناڕێکەکانیانەوە، بەڵاو نەهاتێکی سەختیان دووچار دەبێت ﴿**أو تحل قريبا من دارهم**﴾ یان هەر لەپەنای ماڵ و خانووەکانیانەوەو نزیک بەخۆیان، ئەوبەڵایە روویان تێدەکاو دێتە سەریان ﴿**حتى يأتي وعد الله**﴾ جا ئەمانە بەوحاڵەوە هەردەمێننەوە هەتا بەڵێنی خوا دێ بە فەتحی (مەککە)و، (کابە)یش لەبت و بتپەرستان پاک دەکرێتەوەو، دینی ئیسلام سەر دەکەوێ و زاڵ دەبێت ﴿**إن الله لا يخلف الميعاد**﴾ بەڕاستیی خوا لە ئەنجامدانی بەڵێنی خۆی دوا ناکەوێت.

الجزء الثالث عشر — سورة الرعد

ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ طُوبَىٰ لَهُمْ وَحُسْنُ مَـَٔابٖ ﴿٢٩﴾ كَذَٰلِكَ أَرْسَلْنَٰكَ فِيٓ أُمَّةٖ قَدْ خَلَتْ مِن قَبْلِهَآ أُمَمٞ لِّتَتْلُوَاْ عَلَيْهِمُ ٱلَّذِيٓ أَوْحَيْنَآ إِلَيْكَ وَهُمْ يَكْفُرُونَ بِٱلرَّحْمَٰنِۚ قُلْ هُوَ رَبِّي لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ مَتَابِ ﴿٣٠﴾ وَلَوْ أَنَّ قُرْءَانٗا سُيِّرَتْ بِهِ ٱلْجِبَالُ أَوْ قُطِّعَتْ بِهِ ٱلْأَرْضُ أَوْ كُلِّمَ بِهِ ٱلْمَوْتَىٰۗ بَل لِّلَّهِ ٱلْأَمْرُ جَمِيعًاۗ أَفَلَمْ يَاْيْـَٔسِ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ أَن لَّوْ يَشَآءُ ٱللَّهُ لَهَدَى ٱلنَّاسَ جَمِيعٗاۗ وَلَا يَزَالُ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ تُصِيبُهُم بِمَا صَنَعُواْ قَارِعَةٌ أَوْ تَحُلُّ قَرِيبٗا مِّن دَارِهِمْ حَتَّىٰ يَأْتِيَ وَعْدُ ٱللَّهِۚ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُخْلِفُ ٱلْمِيعَادَ ﴿٣١﴾ وَلَقَدِ ٱسْتُهْزِئَ بِرُسُلٖ مِّن قَبْلِكَ فَأَمْلَيْتُ لِلَّذِينَ كَفَرُواْ ثُمَّ أَخَذْتُهُمْۖ فَكَيْفَ كَانَ عِقَابِ ﴿٣٢﴾ أَفَمَنْ هُوَ قَآئِمٌ عَلَىٰ كُلِّ نَفْسِۭ بِمَا كَسَبَتْۗ وَجَعَلُواْ لِلَّهِ شُرَكَآءَ قُلْ سَمُّوهُمْۚ أَمْ تُنَبِّـُٔونَهُۥ بِمَا لَا يَعْلَمُ فِي ٱلْأَرْضِ أَم بِظَٰهِرٖ مِّنَ ٱلْقَوْلِۗ بَلْ زُيِّنَ لِلَّذِينَ كَفَرُواْ مَكْرُهُمْ وَصُدُّواْ عَنِ ٱلسَّبِيلِۗ وَمَن يُضْلِلِ ٱللَّهُ فَمَا لَهُۥ مِنْ هَادٖ ﴿٣٣﴾ لَّهُمْ عَذَابٞ فِي ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَاۖ وَلَعَذَابُ ٱلْأٓخِرَةِ أَشَقُّۖ وَمَا لَهُم مِّنَ ٱللَّهِ مِن وَاقٖ ﴿٣٤﴾

٢٥٣

دڵدانەوەی پێغەمبەر ﷺ:

﴿[٣٢] **ولقد استهزئ برسل من قبلك**﴾ و بەڕاستیی بەر لە تۆیش ئەی پێغەمبەر گاڵتەو مەسخەرە بەپەیامبەران کراوە، هەروەک هۆزەکەی تۆ گاڵتەو مەسخەرە بەتۆ ئەکەن، بەڵام ئەو پێغەمبەرانە لەبەرامبەر ئەوەوە زۆر مەحکەم خۆیان ڕاگرت و بەصەبر بوون، کەوابوو تۆیش دەبێ ئارامت هەبێ ﴿**فأمليت للذين كفروا**﴾ ئینجا منیش بۆ ماوەیەک وازم هێنا لەوکەسانەی کافرو بێ باوەڕن و، لێیانگەڕام ﴿**ثم أخذتهم**﴾ لە پاشا قارم لێگرتن و فەوتانمن ﴿**فكيف كان عقاب**﴾ جا دیتت چۆن بوو سزاو تۆڵەی من؟ ﴿[٣٣] **أفمن هو قائم على كل نفس بما كسبت**﴾ ئایا ئەوزاتەی، چاودێری

کاروکردەوەی هەموانە ، وەك ئەو بتانە وایە کە لەگش شتێ بێ ئاگاو غافڵن؟ ﴿وجعلوا لله شركاء﴾ لەباتی بڕواهێنان، چەند هاوبەشێکیان بۆ خوا داناو، کردنیانە شەریکیی و هاواریان بۆ دەبردن! ﴿قل سموهم﴾ بڵێ: دەسا سیفەتەکانیان باس بکەن، تا دەرکەوێ ئاخۆ بەکەڵکی خوایەتی دێن؟ وەك ئەوان پێیان وایە خوان و هەریەکە ناوێکیان لێناون: (لات، عوززا، مەنات، هوبەل) واتە: کە بێ گیان و بێ هەستن، چۆن دەیانکەنە هاوتای ئەوخوایە کە دەبینێ و دەبیسێ و ئاگای لەهەمووشتێکە؟! ﴿ام تنبئونه بما لا يعلم في الأرض﴾ یاخۆ ئێوە لەزەوییدا هەواڵی شتێکی پێ دەدەن وادەزانن نایزانێ و ئاگادار نیە پێی؟! ﴿ام بظاهر من القول﴾ یان لەڕاستیدا چاك دەزانن کە ئەوانە شتێکی هیچ و پووچ و بێ ناوەڕۆکن، بەڵام هەر بەقسەی پڕوو پووچ و و بێ ناوەڕۆك کردووتاننە خوا؟ ﴿بل زين للذين كفروا مكرهم﴾ نەخێر، بێگومانە کەخوا هاوبەشی نیە، بەڵکو لەلایەن شەیتانەوە ئەوکاری بتپەرستییە بۆ ئەوبێ بڕواو کافرانە ڕازاوەتەوەو، وێڵ و سەرگەردان بوون ﴿و صدوا عن السبيل﴾ و ڕێگەی ڕاستیان لێگیراو گومڕابوون ﴿ومن يضلل الله فما له من هاد﴾ و هەرکەسێك خوا گومڕای بکا، بەهۆی کەلله ڕەقی خۆیەوە، ئیتر هیچ ڕێ نیشاندەرێکی بۆ نابێ، کەسێکیتر ناتوانێ ئیمانی لاشیرین بکاو، باوەڕی پێ بهێنێت ﴿[٣٤] لهم عذاب في الحياة الدنيا﴾ ئینجا ئەو جۆرە کەسانە، هەر لەم ژیانی دونیایەدا سزایەکی سەخت و قورسیان بۆ هەیە ﴿ولعذاب الآخرة اشق﴾ و دیارە سزای دوا ڕۆژیش قورسترو نارەحەت ترە ﴿ومالهم من الله من واق﴾ وە لەبەرامبەر سزای خوایشەوە هیچ پارێزەرێك نیە، تا لەو جەزرەبەو سزای خوایە بیانپارێزێ.

سُورَةُ الرَّعْدِ — الجزء الثالث عشر

﴿ مَّثَلُ ٱلْجَنَّةِ ٱلَّتِي وُعِدَ ٱلْمُتَّقُونَ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَٰرُ أُكُلُهَا دَآئِمٌ وَظِلُّهَا تِلْكَ عُقْبَى ٱلَّذِينَ ٱتَّقَوا وَّعُقْبَى ٱلْكَٰفِرِينَ ٱلنَّارُ ﴿٣٥﴾ وَٱلَّذِينَ ءَاتَيْنَٰهُمُ ٱلْكِتَٰبَ يَفْرَحُونَ بِمَآ أُنزِلَ إِلَيْكَ وَمِنَ ٱلْأَحْزَابِ مَن يُنكِرُ بَعْضَهُۥ قُلْ إِنَّمَآ أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ ٱللَّهَ وَلَآ أُشْرِكَ بِهِۦٓ إِلَيْهِ أَدْعُوا وَإِلَيْهِ مَـَٔابِ ﴿٣٦﴾ وَكَذَٰلِكَ أَنزَلْنَٰهُ حُكْمًا عَرَبِيًّا وَلَئِنِ ٱتَّبَعْتَ أَهْوَآءَهُم بَعْدَ مَا جَآءَكَ مِنَ ٱلْعِلْمِ مَا لَكَ مِنَ ٱللَّهِ مِن وَلِيٍّ وَلَا وَاقٍ ﴿٣٧﴾ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلًا مِّن قَبْلِكَ وَجَعَلْنَا لَهُمْ أَزْوَٰجًا وَذُرِّيَّةً وَمَا كَانَ لِرَسُولٍ أَن يَأْتِيَ بِـَٔايَةٍ إِلَّا بِإِذْنِ ٱللَّهِ لِكُلِّ أَجَلٍ كِتَابٌ ﴿٣٨﴾ يَمْحُوا ٱللَّهُ مَا يَشَآءُ وَيُثْبِتُ وَعِندَهُۥٓ أُمُّ ٱلْكِتَٰبِ ﴿٣٩﴾ وَإِن مَّا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ ٱلَّذِي نَعِدُهُمْ أَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ فَإِنَّمَا عَلَيْكَ ٱلْبَلَٰغُ وَعَلَيْنَا ٱلْحِسَابُ ﴿٤٠﴾ أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا نَأْتِي ٱلْأَرْضَ نَنقُصُهَا مِنْ أَطْرَافِهَا وَٱللَّهُ يَحْكُمُ لَا مُعَقِّبَ لِحُكْمِهِۦ وَهُوَ سَرِيعُ ٱلْحِسَابِ ﴿٤١﴾ وَقَدْ مَكَرَ ٱلَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ فَلِلَّهِ ٱلْمَكْرُ جَمِيعًا يَعْلَمُ مَا تَكْسِبُ كُلُّ نَفْسٍ وَسَيَعْلَمُ ٱلْكُفَّٰرُ لِمَنْ عُقْبَى ٱلدَّارِ ﴿٤٢﴾

٢٥٤ — وَيَقُولُ ٱلَّذِينَ

تۆڵەی کافران و پاداشی چاکان:

﴿[٣٥] مثل الجنة التي وعد المتقون﴾ وەسف و وێنەی ئەو بەهەشتەی لەلایەن خوای میهرەبانەوە بەخەڵکی ئیمانداری پارێزکار بەڵێن دراوە ﴿تجري من تحتها الأنهار﴾ بەم شێوەیە کە: لەبن درەختەکانیەوە چەندین ڕووبارو چۆمە ئاوی جوان و خاوێن و پاك دەڕوا ﴿اكلها دائم وظلها﴾ میوەجاتی و سێبەرو سەهەندی هەمووکاتیەو، دوایی نایێ و نابڕێتەوە ﴿تلك عقبى الذين اتقوا﴾ ئا ئەم بەهەشتەیە سەرەنجام و پاشەڕۆژی ئیماندارانی خۆپارێزو لەخوا ترسەو ﴿وعقبى الكافرين النار﴾ سەرەنجام و پاشە ڕۆژی خوا نەناس و بێ باوەڕانیش ئاگری دۆزەخە.

ئەهلی کتێبی ڕاست دڵیان بە قورئان خۆشە:

﴿[٣٦] والذين آتيناهم الكتاب﴾ و ئەوانەیش کتێب و نامەی (تەورات)و (ئینجیل)مان پێداون ﴿يفرحون بما انزل إليك﴾ بڕێکیان بەوقورئانەی کە بۆ تۆ نێردراوە دڵشادو خوشحاڵ دەبن، بەتایبەتی کەدەبینن ددان دەنێت بەکتێبە ڕاستەکانی ئەواندا، وە ئەوانەش باوەڕدارەکانی جوولەکەو فەلەکان بوون ﴿ومن الأحزاب من ينكر بعضه﴾ و بەلام

هەندێك لەو دەستەو بەستەی خاوەن نامەو، موشریكانە هەیە نكوڵی بازێكی قورئان دەكەن، چونكە ئەو بازە دان بەراستی هاتنی پێغەمبەردا دەنێ ﴿قل إنما أمرت أن أعبدالله﴾ ئەی پێغەمبەر! بڵێ: من فەرمانم پێدراوە كە تەنها (الله) خوا بپەرستم ﴿ولا أشرك به﴾ كەسی لێ نەكەم بەشەریك و، هاوبەش و هاوەڵی بۆ دانەنێم ﴿إليه أدعوا﴾ من هەر ئەو دەپەرستم و هاواریش تەنها بۆ ئەو دەبەم ﴿وإليه مآب﴾ و سەرەنجام و گەڕانەوەیشم هەر بولای ئەوە ﴿[٣٧] وكذلك أنزلناه حكما عربيا﴾ وەكو چۆن كتێبە پێشووەكانم ناردۆتە خوارەوەو، هەریەكەشیان بەزمانی نەتەوەو گەلەكەی خۆی بووە، هەر ئاوایش بەدەستووری خۆمان ئەم قورئانەمان بەزمانی عەرەبی كەزمانی قەومەكەتە ناردۆتە خوارەوە، هەتا گشت حوكم و بڕیارێكت بەو بێ و، خەڵك و گەلانیش پەیڕەوی لێبكەن ﴿ولئن اتبعت أهواءهم﴾ و ئەگەر تۆ ئەی پێغەمبەر! بكەویتە شوێن هەواو ئارەزووی ئەوخاوەن كتێب و بت پەرستانە ﴿بعدما جاءك من العلم﴾ پاش ئەوەی كە زانست و زانیاریت سەبارەت بەیەك خواپەرستیی بۆهات ﴿مالك من الله من ولي ولا واق﴾ ئەوە لەسزا و جەزرەبەی خوا، هیچ یارمەتیدەرو پارێزەرێكت دەست ناكەوێت بتپارێزێت، جا كەواتە هەرگیز دوای ئارەزووی جولەكەو دیان و موشریكان مەكەوە.

پێغەمبەران ئادەمزاد بوون:

﴿[٣٨] ولقد أرسلنا رسلا من قبلك﴾ و بەڕاستیی پێش تۆش پەیامبەرانمان ناردوون ﴿وجعلنا لهم أزواجا وذرية﴾ هەر وەكو تۆ ڕێگەمان پێدان كەژن و منداڵیشیان هەبێ، جا كەوایە كەی جێگای ڕەخنەیە تۆ خاوەنی ژن و منداڵ بی، وەكو ئەوانە ڕەخنە دەگرن و كردوویانە بەهەرا! ﴿وما كان لرسول أن يأتي بآية إلا بإذن الله﴾ و هیچ پەیامبەرێكی بەر لەتۆیش، بۆی نەبووە لەخۆیەوە موعجیزەیەك بینێ لەسەر داوای هۆزەكەی، مەگەر بەفەرمانی خوا بووبێت ﴿لكل أجل كتاب﴾ بۆ هەموو سەردەم و، بۆ هەمووكارێكی گرنگ و پێویست، بڕیارو نامەیەكی تایبەتی هەیەو لەخواوە نووسراوەو تۆمار كراوە، بەڵام بەهاتنی دینی ئیسلام هەموو بەرنامەكان كۆتاییان هاتووەو، ئیتر جارێكی دی كتێب و بەرنامەیەكی تر پێویست نیەو نایەت.

لەناودان و هێڵانەوە بەدەس خوایە:

﴿[٣٩] يمحو الله ما يشاء﴾ هەرچی لەو بڕیارە كاتیانەیە كەخوا پێشتر بۆپێغەمبەرانی ناردووە، هەركامێكیانی ویستبێ لای بدا، ئەوا لایداوەو سڕییویەتەوە ﴿ويثبت﴾ و هەرشتێكیشی ویستبێ بیهێڵێتەوە، ئەوا بۆكاتی دیاریكراوی خۆی هێشتوویەتەوەو نەیگۆڕیوە (ئیبن عەبباس) و (موجاهید) دەڵێن: بێجگە لەژیان ومردن، خۆش بەختی و بەدبەختی ئیتر هەر شتێكی تر كەخۆی حەزبكا دەیسڕێتەوە، بەڵام ئەوجۆرە شتانە قەڵەمی ئەزەلی بەسەریاندا تێپەڕییوەو ناسڕێنەوە ﴿و عنده أم الكتاب﴾ وە دایك و سەرچاوەی هەموو كتێبە ئاسمانیەكان و (لوح المحفوظ) لای خوای گەورەیە، كەوابوو هیچ كەسێك بۆی نییە دەسكاری هیچ بڕیارو حوكمێكی خوا بكاو شتێكی تر بخاتە شوێنی.

پێغەمبەر ڕاگەیانی لەسەرە، حسابیش لە عۆدەی خوایە:

﴿[٤٠] وإما نرينك بعض الذي نعدهم﴾ ئەی پێغەمبەر! یان هەندێ لەو سزادانەی كە بەڵێنمان داوە هەر لەدونیادا كافرانی پێسزا بدەین، نیشانتی دەدەین و دەیبینیت ﴿أو نتوفينك﴾ و یان پێش ئەوە پیشانتی بدەین و بەچاوی خۆت ببیینی دەتمرێنین ﴿فإنما عليك البلاغ﴾ بەڕاستی تۆ تەنها گەیاندنی بەرنامەو بڕیارەكانی خوات لەسەرە ﴿وعلينا الحساب﴾ ئیتر حیساب و پاداش و تۆڵەیان لەسەر ئێمەیە، كەوابوو تۆ درێژە بەكاری خۆت بدەو مەوەستە

﴿[٤١] أولم یروا أنا نأتی الأرض ننقصها من أطرافها﴾ ئایا ئەو بێ باوەڕو بتپەرستانە نەیاندی کەچۆن هەمووکات و ڕۆژێ موسڵمانەکان زاڵ دەکەین بەسەریانداو، دەسەڵات و هێزی ئەوان لەزەوییدا کەم دەکەینەوە؟ واتە: ئایا نەیاندی کە هەر ڕۆژەی پارچەیە زەوییان فەتح ئەکرێ و، مەودای دەسەڵاتیان نامێنێت؟ ﴿والله یحکم لا معقب لحکمه﴾ و هەرحوکم و بڕیارێ خوا دەیدا هیچ کەسێك دەسەڵات و توانای نیە ڕێگری بکاو ڕەتی بکاتەوە ﴿وهو سریع الحساب﴾ زۆریش بەپەلە بەحیساب و پرسینەوەی خەڵکدا ڕائەگات ﴿[٤٢] وقد مکر الذین من قبلهم﴾ و بەراستیی کافرانی بەر لەمان، پیلان و نەخشەی زۆریان کێشاو، فڕوفێڵێکی ئێجگار فرەیان کرد دژی پێغەمبەرەکانیان، هەروەکو قورەیش ئێستا بەرامبەر بەتۆ دریغی ناکاو، بەردەوام فرت وفێڵ دەکەن بۆ فەوتاندنت ﴿فلله المکر جمیعا﴾ بەڵام هەموو نەخشەو پلانێکی سەرکەوتوو هەر بۆخوایە ﴿یعلم ما تکسب کل نفس﴾ بەکارو کردەوەی هەمووکەسێك ئەزانێ ﴿وسیعلم الکفار لمن عقبی الدار﴾ و ئەو بێ باوەڕانەیش بۆ دوایی ئەزانن کە پاشەڕۆژی باش بۆ کێ دەبێ؟

خاوەن نامە دەزانن قورئان هی خوایە:

﴿[٤٣] ویقول الذین کفروا لست مرسلا﴾ و ئەوکافرو بێ باوەڕانە دەڵێن: تۆ پێغەمبەرو نێردراوی خوا نیت! ﴿قل کفی بالله شهیدا بینی وبینکم ومن عنده علم الکتاب﴾ تۆیش پێیان بڵێ: بەسە خواو ئەو کەسانەی کە زانیاریی و زانستی کتێبی (تەورات) و (ئینجیل) یان لایە، شایەت بن لەنێوان من و ئێوەدا، کە پەیامبەرم.

هەمیشە سوپاسی بێ پایان بۆ خوای دەهندەو دلۆڤان کە یارمەتیدام بۆ تەواوکردنی کورتە تەفسرێکی سوورەتی (ڕەعد).

*** *** ***

١٤- سوورەی (ئیبراهیم) ـە

مەککەییەو (٥٢) ئایەتە

بەناوی خوای بەخشەری دلۆڤان

ئەم سوورەتەیش هەرباسی بیروباوەڕو بناغە سەرەکییەکانی دینی ئیسلام دەکات، وەکو: باوەڕ بەخوای گەورە، بە پەیامەکەی پێغەمبەر، ئیمان بەڕۆژی دوایی و، پاداشت و تۆڵەو، حیساب و لێکۆڵینەوە، دەشتوانی بڵێیت: تەوەرەی سوورەتەکە بەگشتیی، باسی پەیامبەرو پەیامەکەیەتیی، چونکە لەم سوورەتەدا زیاتر لەگشت جێگایەك باسی بانگێشەو بانگبەران کراوەو، کاری سەرەکی پەیامبەریش پتر دیاریی دەکات، ڕاڤەی یەکبوونی تەواوی پەیامە ئاسمانییەکان دەکات، ڕایدەگەیەنێت کەپەیامبەران هەموو بۆ مەحکەمکردنی قەڵاو کۆشکی باوەڕ هاتوون، بۆ ناساندنی یەك خوای تاك و تەنیا بە مەردم هاتوون، بۆ جیاکردنەوەی ڕاست و ناراست نێردراون، هاتوون بۆ دەرهێنانی ئادەمزاد لەناو ئەوهەموو پەردە تاریکانەداو، بەرەو نوورو ڕووناکیی دینی ڕاستەقینەی خوای میهرەبان. کەوابوو هەموو پەیامبەران یەك ئامانج و یەك مەبەستیان بووە، ئەگەرچی لە لق و پۆپەکاندا جیاوازییەك بووبێت. هەروەها باسێکی (مووسا)ش ﷺ دەکات کە: چەندە سوور بوو بۆ بانگکردنی نەتەوەکەی بەرەو یەك خواپەرستیی و، چۆنیش پێیدەگوتن کە دەبێ هەردەم سوپاسگوزاریی خوا بکەن، لەگەڵ باسکردنی چەند نموونەیەك لەو گەلانەی بڕوایان بە پەیامبەرەکانیان نەکرد، وەك نەتەوەکەی (نوح و عادو سەموود..) پاشانیش ئەو گفتوگۆو دەمەقاڵێ و مل ملانێیە کە لەنێوان گەلانی پێشوو و پەیامبەرەکانیاندا ڕوویداو، دەرەنجام لەناوبردنی قەومو هۆزەکانیان: (وقال

الذين كفروا لرسلهم لنخرجنكم من أرضنا أو لتعودن في ملتنا..). دیمەنێکی سەختی ڕۆژی دواییش دێنێت کە: چۆن سەرۆك و پێشەوا تاوانبارەکان و شوێنکەوتووە کزۆڵەکانیان دەکەونە مەنع و لۆمەی یەکتر، ئەو دەڵێت: تۆ وات لێکردم، ئەم دەڵێت: نا" تۆ بۆ خۆت ئارەزووت هەبوو، بۆیە بەدوامدا هاتیت، ئەگینا من هیچ زۆرێکم نەبوو بەسەرتا، پاشانیش هەمووخڕ دەکرێنەوە بۆ ناو ئاگری دۆزەخ، ئەوساش چۆن دەسدەکەنە تف و نەفرین کردن لەیەکتر ، کە هیچ کەڵکیشی نابێ بۆیان. ئەم سوورەتە چەند ئایەتێك دێنێت بۆ نموونەی باوەڕو گومڕایی " ئیمان: تەشبیە دەکات بەدرەختێکی جوان و چاك و پاکەوە، گومڕاییش دەشوبهێنێ بەدارێکی نالەبارو پیسەوە.. کۆتاییشی دێت بەباسێکی ئەنجامی ستەمکاران لەڕۆژی دواییدا. ئەم سورەتە بەسوورەتی (ئیبراهیم) ناسراوە، لەبەر ئەوە کە هەتا دنیا دنیا بێت ، هەواڵ و سەر گوزەشتەکانی ئیبراهیم و عليه السلام کارە جوامێرو قەشەنگەکانی ئەو هەرشکۆمەند بن.

قورئان خەڵکی لەتاریکییەوە بۆ ڕووناکی دەبا :

﴿بسم الله الرحمن الرحيم * [1] الـر﴾ ئەم قورئانە موعجیزەیە هەر لەجۆری ئەم پیتانەی: (ئەلیف، لام، را) پێکهاتووە، جا ئەگەر ئێوەش لێتانەدیێ و دەتوانن، دەفەرموون بەلای کەمییەوە وێنەی تەنها سوورەتێکی بێنن ﴿كتاب أنزلناه إليك﴾ ئەم قورئانە کتێبێکە ناردمانە خوارەوە بۆت، واتە: دەست هەڵبەستی تۆ نییە، وەکو موشریکەکانی قوڕەیش ﴿لتخرج الناس من الظلمات إلى النور بإذن ربهم﴾ تاخەڵکی بەفەرمانی پەروەردگاریان لەتاریکاییەکانی کوفرو نەزانی و نەفامی بێنێتە دەر بۆ ڕووناکی و ئیمان و زانست ﴿إلى صراط العزيز الحميد﴾ بۆ ڕێگاو بەرنامەی ئەوخوا بەدەسەڵات و بەتواناو، هەمیشە سوپاسکراوە لەهەردوو جیهانەکەدا ﴿[2] الله الذي له مافي السموات ومافي الأرض﴾ ئەو خوایەی چی لەئاسمانەکان و

وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَسْتَ مُرْسَلًا قُلْ كَفَىٰ بِاللَّهِ شَهِيدًا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَمَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ ﴿٤٣﴾

سُورَةُ إِبْرَاهِيمَ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

الر كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ لِتُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ بِإِذْنِ رَبِّهِمْ إِلَىٰ صِرَاطِ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ ﴿١﴾ اللَّهِ الَّذِي لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَوَيْلٌ لِلْكَافِرِينَ مِنْ عَذَابٍ شَدِيدٍ ﴿٢﴾ الَّذِينَ يَسْتَحِبُّونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا عَلَى الْآخِرَةِ وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَيَبْغُونَهَا عِوَجًا أُولَٰئِكَ فِي ضَلَالٍ بَعِيدٍ ﴿٣﴾ وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ رَسُولٍ إِلَّا بِلِسَانِ قَوْمِهِ لِيُبَيِّنَ لَهُمْ فَيُضِلُّ اللَّهُ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٤﴾ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ بِآيَاتِنَا أَنْ أَخْرِجْ قَوْمَكَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَذَكِّرْهُمْ بِأَيَّامِ اللَّهِ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ ﴿٥﴾

زەوییدایە هی ئەوە، وەکو لەجێیەکی تردا فەرمان دەدا بەپێغەمبەر کە بەگشت خەڵکی جیهان بڵێت: (قل يا أيها الناس: إني رسول الله إليكم جميعا الذي له ملك السموات والأرض) ٧/١٥٨. دیارە هەر لەم ئایەتەدا دەسەڵاتی بێ سنووری خوای گەورە لەئاسمانەکان و زەوییدا ڕادەگەیەنێت ﴿وويل للكافرين من عذاب شديد﴾ واوەیلا بۆ خوانەناس و بێ بڕوایان لەسزایەکی زۆر سەخت ﴿[3] الذين يستحبون الحياة الدنيا على الآخرة﴾ ئەوانەی کە فەزڵ و ڕێزی ژیانی ئەم دونیایە دەدەن بەسەر ژیان ونیعمەتی پاشەڕۆژداو، لەویان خۆشتر دەوێ و هەر بۆ ئەوکار دەکەن ﴿ويصدون عن سبيل الله﴾ و خەڵکیش لەڕێی خوا دەگێڕنەوەو، ناهێڵن بەئازادیی و سەر بەستانە دینداری خۆیان بکەن ﴿ويبغونها عوجا﴾ و دەشیانەوێ ئەو ڕێگا ڕاستەی خوایە، لارو خێچ و کەم و کورت پیشان بدەن، هەتا لەگەڵ

هەواو ئارەزووی ئەواندا بگونجێت ﴿أولئك في ضلال بعيد﴾ ئەوانە لەگومڕایی و سەرلێشێواویدان و، لەهەقەوە ترازاو و دوورن.

هەموو پێغەمبەرێك بەر لە (محمد) ﷺ بە زمانی گەلەكەی هاتووە:

﴿[4] وما أرسلنا من رسول إلا بلسان قومه﴾ هەموو پەیامبەرێكمان بەزمانی هۆزو نەتەوەكەی خۆی ناردووە ﴿ليبين لهم﴾ بۆ ئەوەی شەریعەت و بەرنامەكەی خوایان بۆ ڕۆشن بكاتەوەو، بەئاسانی تێیان بگەیەنێ. پێشەوا (ئەحمەد) ئەم فەرموودەیەی هێناوەو دەڵێت: ((لم يبعث الله عزوجل نبيا إلا بلغة قومه)). هەرگیز خوای گەورە پێغەمبەرێكی نەناردووە بەزمانی نەتەوەكەی نەبووبێ ﴿فيضل الله من يشاء﴾ ئینجا هەركەسێك خۆی حەز بكات لەگومڕایی و سەرلێشێواویی و هەوڵی بۆ بدات، ئەوا خوای گەورەیش بەهۆی ئەو لاسارییەی ئەوەوە، گومڕاو سەرلێشێواوی دەكات ﴿ويهدي من يشاء﴾ وە هەركەسیش خۆی بیەوێ بەرەو ڕێنمایی و هیدایەت بێت، ئەوا خوایش بەئاسانیی ڕێنمایی بۆ لای دینی ئیسلام دەكاو، سەر فرازی دنیاو قیامەت دەبێت ﴿وهو العزيز الحكيم﴾ چونكە بەتەنها خوا بەدەسەڵات و بەتوانایە بەسەر هەموو شتێكدا، هەر ئەویشە كارجوانو، چاك دەزانێ چی دەكات.

كورتە باسێكی مووساو نەتەوەكەی:

﴿[5] ولقد أرسلنا موسى بآياتنا﴾ بەراستیی (موسا)شمان بەچەند بەڵگەو نیشانەیەكی گرنگەوە ناردو فرمانمان پێدا ﴿أن أخرج قومك من الظلمات إلى النور﴾ كە بچۆ هۆزو نەتەوەكەت لەتاریكاییەكانی كوفرو نەزانی و نەفانی دەربێنە بۆ نوورو روناكی ئیمان و زانست ﴿وذكرهم بأيام الله﴾ و ڕۆژەكانی خواشیان وەبیربێنەوە، واتە: ئەورۆژە سەخت و دژوارانەی خودا بەسەر ئوممەتانی پیشوویدا هێنا ﴿إن في ذلك لآيات لكل صبار شكور﴾ چونكە لە وەبیرهێنانەوەی ئەو ڕۆژانەدا گەلێ ئایەت و نیشانەی گەورە هەیە بۆ هەربەندەیەكی زۆر خۆڕاگرو، زۆر سوپاس گوزار و شوكرانە بژێر، پێغەمبەریش ﷺ دەفەرموێ: ((إن أمر المؤمن كله عجب، لا يقضى الله له قضاء إلا كان خيرا له، إن أصابته ضراء صبر، فكان خيرا له، وإن أصابته سراء شكر فكان خيرا له))، مسلم في كتاب الزهد٤/٢٢٩٥.

واتە: بێگومان كاروباری مرۆڤی خاوەن باوەڕ، گشتی جێی خۆشحاڵییە، چونكە هەموو بڕیارەكانی خوای گەورە بەقازانجی ئەو تەواو دەبێت، ئەگەر نەخۆشیی و نەهامەتی تووش بوو، ئەو صەبرو ئارامی لەسەر دەگرێ، دیارە دەبێتە قازانج و خێر بۆی، خۆ ئەگەر فەرەح و خۆشییەكی ئەوقە بوو، شوكرانە بژێر دەبێ، هەمیسان هەر قازانجیەتی ﴿[6] وإذ قال موسى لقومه﴾ ئەوكاتەش وەبیر بێنە كە (مووسا) بەهۆزو نەتەوەكەی خۆی وت: ﴿اذكروا نعمة الله عليكم﴾ ئەو نیعمەت و بەخششەی خوا بەسەرتانەوە وەبیربێننەوە ﴿إذ أنجاكم من آل فرعون﴾ ئەو دەمە كەئێوەی لەژێر زەبرو زۆرو دەسەڵاتی بنەماڵەی فیرعەون و، دەستەو بەستەكەی ڕزگار كرد ﴿يسومونكم سوء العذاب﴾ ئەوە بوو كە بەخراپترین شێوە سزای پێدەچێشتن ﴿يذبحون أبناءكم﴾ زۆر بەبێ بەزەییانە كوڕانتانیان سەر دەبڕین ﴿ويستحيون نساءكم﴾ كچانیشتانیان بۆ خزمەتكاریی و كارەكەریی خۆیان بەزیندوویی ڕادەگرت و دەهێشتەوە ﴿وفي ذلكم بلاء من ربكم عظيم﴾ و لەو هەموو بەڵاو نەهامەتییەدا تووشتان بوو، تاقیكردنەوەیەكی گەورەی تێدابوو لەلایەن پەروەردگارتانەوە، لەجێگایەكی تردا ئەفەرموێ: (وبلوناهم بالحسنات والسيئات لعلهم يرجعون) ٧/١/ ١٦ ﴿[7] وإذ تأذن ربكم﴾ و ئەو دەمە كەپەروەردگارتان پێتانی ڕاگەیاند (لئن شكرتم لأزيدنكم) كە: ئەگەر لەبەرامبەر نیعمەتەكانمەوە سوپاسگوزاریی بكەن، ئەوا منیش نیعمەت و بەخششی خۆمتان بۆ زیاد دەكەم

﴿ولئن كفرتم﴾ خۆ ئەگەر بێ باوەڕو سپڵەو پێ نەزانبن ﴿إن عذابي لشديد﴾ ئەوا بەڕاستیی جەزرەبەو سزام زۆر توندو سەختە، لەوانەیە ئەو هەموو نیعمەتانەتان لێ وەر گرمەوەو، تۆڵەی تریشتان بدەم، ئەمەیە کە پێغەمبەر دەفەرموێ: ((إن العبد ليحرم الرزق بالذنب يصيبه)) پێشەوا ئەحمەد. واتە: مرۆڤ بە هۆی گوناح و تاوانێکەوە دەیکا، رزقی کەم دەکاو دەبڕدرێ ﴿[8] وقال موسى إن تكفروا أنتم ومن في الأرض جميعا﴾ جا موسایش بە گەلەکەی خۆیگوت: ئەگەر ئێوەو هەموو خەڵکانی ڕووی زەویی، گشت بەجارێ کافرو بێ باوەڕبن بەخوای گەورە، هیچ زیانێکی پێ ناگات ﴿فإن الله لغني حميد﴾ چونکە بەڕاستیی خوا بۆخۆی زۆر بێ نیازە لەئێوەو لەهەموو بوونەوەر، زۆریش شیاوی تاریف و سوپاسکردنەو، بوونەوەریش هەموو ملکەچی ئەوە، بۆیە لەسوورەتێکی تردا دەفەرموێ: (إن تكفروا فإن الله غني عنكم ..)، لەفەرموودەیەکی (قودس)یشدا هاتووە: خەڵکینە! ئەگەر ئێوە بەبنیادەم و جنۆکەیشەوە سەرجەم راسالْ و باشبن، چاك بزانن بەوە موڵکی خوا هیچ زیاد ناکا، خۆئەگەر هەمووشتان بەجارێ لاڕێ و لاسار بن، هەمیسان موڵکی خوا بەوە هیچ کەمناکات، ئەگەر هەموویشتان بەیەکجار داخوازیتان هەبێت، خوای گەورە دەتوانێ وەڵامی هەمووتان بداتەوە، لەگەڵ ئەمانە هەمووشدا بەئەندازەی نووکە دەرزییەك زیان بەدەسەڵاتم ناگاو، موڵکم کەمناکات.

الجزء الثالث عشر — سورة إبراهيم

وَإِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِ اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ أَنجَاكُم مِّنْ آلِ فِرْعَوْنَ يَسُومُونَكُمْ سُوءَ الْعَذَابِ وَيُذَبِّحُونَ أَبْنَاءَكُمْ وَيَسْتَحْيُونَ نِسَاءَكُمْ ۚ وَفِي ذَٰلِكُم بَلَاءٌ مِّن رَّبِّكُمْ عَظِيمٌ ﴿٦﴾ وَإِذْ تَأَذَّنَ رَبُّكُمْ لَئِن شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ ۖ وَلَئِن كَفَرْتُمْ إِنَّ عَذَابِي لَشَدِيدٌ ﴿٧﴾ وَقَالَ مُوسَىٰ إِن تَكْفُرُوا أَنتُمْ وَمَن فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا فَإِنَّ اللَّهَ لَغَنِيٌّ حَمِيدٌ ﴿٨﴾ أَلَمْ يَأْتِكُمْ نَبَأُ الَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ ۛ وَالَّذِينَ مِن بَعْدِهِمْ ۛ لَا يَعْلَمُهُمْ إِلَّا اللَّهُ ۚ جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ فَرَدُّوا أَيْدِيَهُمْ فِي أَفْوَاهِهِمْ وَقَالُوا إِنَّا كَفَرْنَا بِمَا أُرْسِلْتُم بِهِ وَإِنَّا لَفِي شَكٍّ مِّمَّا تَدْعُونَنَا إِلَيْهِ مُرِيبٍ ﴿٩﴾ ۞ قَالَتْ رُسُلُهُمْ أَفِي اللَّهِ شَكٌّ فَاطِرِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۖ يَدْعُوكُمْ لِيَغْفِرَ لَكُم مِّن ذُنُوبِكُمْ وَيُؤَخِّرَكُمْ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى ۚ قَالُوا إِنْ أَنتُمْ إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُنَا تُرِيدُونَ أَن تَصُدُّونَا عَمَّا كَانَ يَعْبُدُ آبَاؤُنَا فَأْتُونَا بِسُلْطَانٍ مُّبِينٍ ﴿١٠﴾

٢٥٦ — قالت لهم

هۆزەکانی بەر لە محمدیش چوون بە گژ پێغەمبەرەکانیاندا:

﴿[9] ألم يأتكم نبأ الذين من قبلكم﴾ مەگەر ئێوە هەواڵ و بەسەرهاتی ئەوانەی بەرلەخۆتانتان نەبیستووە ﴿قوم نوح وعاد وثمود﴾ نەتەوەی (نووح)و، (هوود)ی پێغەمبەری عادو، (صالح)ی هۆزی سەمود ﴿والذين من بعدهم﴾ و ئەوانەش کە لەدوای ئەوانەوە پەیدا بوون و هاتن و تێپەڕین ﴿لايعلمهم إلاالله﴾ کەخوا نەبێ کەس بە ژمارەو ڕشتەیان نازانێ و بەئاگانییە لێیان، دە ئاخۆ ئەوانە گشت چییان بەسەراهات؟ ﴿جاءتهم رسلهم بالبينات﴾ پەیامبەرەکانیان بەچەندین نیشانەو موعجیزەی زۆر ڕوونەوە هاتنەلایان ﴿فردوا أيديهم في أفواههم﴾ کەچی لەبەر خۆ بەزلزانین و، وە لەبەر کینەو رکەبەرایەتی، دەستیان بەدەما گرتن و قسەکانیان پێ بڕیین و، بە شێوەیەکی نامەردانە چوون بەگژیاندا ﴿وقالوا إنا كفرنا بما أرسلتم به﴾ و گوتیان: ئێمە حاشا لەوە دەکەین ئێوەی پێنێردراوەو هێناوتانە ﴿وإنا لفي شك مما تدعوننا إليه مريب﴾ وە بەڕاستی ئەوەی ئێمەی بۆ بانگ دەکەن بڕوای پێبکەین، زۆر لێی بەگومان و دوودڵین.

موجادەلەی نێوان پێغەمبەران و هۆزەکانیان:

﴿[10] قالت رسلهم أفي الله شك فاطر السموات والأرض﴾ پەیامبەرەکانیان لەوەڵامی ئەوقسە ناپەسەند و نابەجێیانەیان وتیان: باشە! ئێوە لەخوایەك بەگومانن کەداهێنەرو دروستکەری ئاسمانەکان و زەوییە؟ ﴿يدعوكم

﴿ليغفر لكم من ذنوبكم﴾ بانگێشەتان دەکا هەتا لەگوناحەکانتان ببورێت ﴿ويؤخركم إلى أجل مسمى﴾ لەدنیاشدا تا ئاکامێکی دیارییکراوبۆتان بتانهێڵێتەوەو، بەهۆی یاخیبوونتانەوە بەپەلە لەناوتان نەبا و، سزاتان نەدات ﴿قالوا إن انتم إلا بشر مثلنا﴾ ئەوانیش وتیان: ئەم قسەو باسەتان چییە، خۆ مەگەر ئێوەش هەروەك ئێمە بنیادەم نین؟ ﴿تريدون أن تصدونا عما كان يعبد آباؤنا﴾ دە تانەوێ لەو خوایانەی کە باوو باپیرانمان دەیانپەرستن وەرمان گێڕن ولامان بدەن؟ ﴿فأتونا بسلطان مبين﴾ جا ئەگەر ڕاست ئەکەن ئێوە پێغەمبەرن دەسا فەرموون بەڵگەیەکی ئاشکرامان بۆ بێنن لەسەر چەسپاندن و سەرخستنی داواکەتان ﴿[١١] قالت لهم رسلهم﴾ جا پەیامبەرەکانیان لەوەڵامدا پێیان وتن: ﴿إن نحن إلا بشر مثلكم﴾ بەڵێ ئێمەیش وەك خۆتان وتتان بنیادەمێکین وەکو ئێوە ﴿ولكن الله يمن على من يشاء من عباده﴾ بەڵام ئەوەندە هەیە خوای گەورە حەز بەهەر بەندەیەکی خۆی بکا، کەپلەی پەیامبەرێتی پێببەخشێ، ئەوا دەیداتێ و ئەو خەڵاتەی دەکات ﴿وما كان لنا أن نأتيكم بسلطان إلا بإذن الله﴾ و ئێمەش بۆمان نییەو ناتوانین هیچ نیشانەو بەڵگەیەکتان بۆ بهێنین لەوانەی داوامان لێدەکەن، بەفەرمان و مۆڵەتی خوا نەبێ ﴿وعلى الله فليتوكل المؤمنون﴾ و دەسا باگشت بڕوادارانیش وەکو ئێمە تەنها بەخوا پشت ببەستن ﴿[١٢] وما لنا أن لانتوكل على الله﴾ باشە! دەبێ بۆچی ئێمە پشت بەو خوایە نەبەستین؟ ﴿وقد هدانا سبلنا﴾ کە ئێمەی هەریەکەمانی خستۆتە سەر ڕێگەکەمان، واتە: ئەو ڕێگەیەی کەخوا ڕێنمایی بۆ کردووین ﴿ولنصبرن على ما آذيتمونا﴾ وە دڵنیاشتان دەکەین کە ئێمە لەبەرامبەر ئەوگشت ئازارو عەزیەتەی ئێوەوە بەئارام دەبین و هەرگیز دەست لە کارەکەشمان هەڵناگرین ﴿وعلى الله فليتوكل المتوكلون﴾ وە دووپاتی دەکەینەوە کەدەبێ پشت بەستووەکان بەخوا (تەوەکول) تەنها پشت بەخوا ببەستن، چونکە خوا لەگەڵ ئەهلی تەوەکول و دۆستانی خۆیەتی.. جاکەواتە تۆیش ئەی موحەممەد ﷺ پەیڕەوی لەو پێغەمبەرانە بکەو بەئارامبەو پشتت تەنها بەخوا ببەستە.

الجزء الثالث عشر — سورة إبراهيم

قَالَتْ لَهُمْ رُسُلُهُمْ إِن نَّحْنُ إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ وَلَٰكِنَّ ٱللَّهَ يَمُنُّ عَلَىٰ مَن يَشَآءُ مِنْ عِبَادِهِۦ ۖ وَمَا كَانَ لَنَآ أَن نَّأْتِيَكُم بِسُلْطَٰنٍ إِلَّا بِإِذْنِ ٱللَّهِ ۚ وَعَلَى ٱللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ ٱلْمُؤْمِنُونَ ﴿١١﴾ وَمَا لَنَآ أَلَّا نَتَوَكَّلَ عَلَى ٱللَّهِ وَقَدْ هَدَىٰنَا سُبُلَنَا ۚ وَلَنَصْبِرَنَّ عَلَىٰ مَآ ءَاذَيْتُمُونَا ۚ وَعَلَى ٱللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ ٱلْمُتَوَكِّلُونَ ﴿١٢﴾ وَقَالَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ لِرُسُلِهِمْ لَنُخْرِجَنَّكُم مِّنْ أَرْضِنَآ أَوْ لَتَعُودُنَّ فِى مِلَّتِنَا ۖ فَأَوْحَىٰٓ إِلَيْهِمْ رَبُّهُمْ لَنُهْلِكَنَّ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿١٣﴾ وَلَنُسْكِنَنَّكُمُ ٱلْأَرْضَ مِنۢ بَعْدِهِمْ ۚ ذَٰلِكَ لِمَنْ خَافَ مَقَامِى وَخَافَ وَعِيدِ ﴿١٤﴾ وَٱسْتَفْتَحُوا۟ وَخَابَ كُلُّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ ﴿١٥﴾ مِّن وَرَآئِهِۦ جَهَنَّمُ وَيُسْقَىٰ مِن مَّآءٍ صَدِيدٍ ﴿١٦﴾ يَتَجَرَّعُهُۥ وَلَا يَكَادُ يُسِيغُهُۥ وَيَأْتِيهِ ٱلْمَوْتُ مِن كُلِّ مَكَانٍ وَمَا هُوَ بِمَيِّتٍ ۖ وَمِن وَرَآئِهِۦ عَذَابٌ غَلِيظٌ ﴿١٧﴾ مَّثَلُ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ بِرَبِّهِمْ ۖ أَعْمَٰلُهُمْ كَرَمَادٍ ٱشْتَدَّتْ بِهِ ٱلرِّيحُ فِى يَوْمٍ عَاصِفٍ ۖ لَّا يَقْدِرُونَ مِمَّا كَسَبُوا۟ عَلَىٰ شَىْءٍ ۚ ذَٰلِكَ هُوَ ٱلضَّلَٰلُ ٱلْبَعِيدُ ﴿١٨﴾

٢٥٧

خوا نەناسەکان هەڕەشە لە پێغەمبەرەکانیان دەکەن:

﴿[١٣] وقال الذين كفروا لرسلهم﴾ وە ئەوانەی کە کافرو بێ باوەڕبوون بەپەیامبەرەکانی خۆیانیان گوت: ﴿لنخرجنكم من أرضنا﴾ ئەمە سوێندی بێت لەم وڵات و سەر زەوییەماندا دەرتان دەکەین ﴿أو لتعودن في ملتنا﴾ یان دەبێ واز لەودینە بێنن و، بگەڕێنەوە بۆ دین و بیروباوەڕی ئێمە ، دیارە ئەم هەڕەشەو گوشارە ، دابی هەموو خوا نەناس و کافرێکە، بۆیە هۆزەکەی (شوعەیب)یش عليه السلام بەشوعەیبیان گوت: (لنخرجنك یاشعیب والذین آمنوا معك من قریتنا..) ٨٨/٧. وەیان هۆزەکەی لووت دەڵێ: (أخرجوا آل لوط من قريتكم). ﴿فأوحى إليهم ربهم﴾ ئینجا پاش ئەوە

پەروەردگاریان وەحی بۆ کردن و تێیگەیاندن ﴿لنهلكن الظالمين﴾ کە بەراستیی دەستەو بەستەی ناهەقیکاران و ستەمکاران لەناودەبەین ﴿[١٤] و لنسكننكم الأرض من بعدهم﴾ وبێگومانیش لەپاش لەناوبردنی ئەوانە، ئێوە سەردەخەین و لەشوێنەکانیاندا نیشتەجێتان دەکەین، لەجێگایەکی تردا ئەو راستییە دوویات دەکاتەوەو دەفەرموێ: (وإن جندنا لهم الغالبون) ١٧٢/٢٧ ﴿ذلك لمن خاف مقامي وخاف وعيد﴾ دیارە یارمەتیی ئاواو، لەناوبردنی ئەو ستەمکارانە، بۆکەسێك دەکەین کە لەدەسەڵات و پایە بەرزیی و مەقامی من و، لە هەڕەشەکانم دەترسێ، واتە: هەرکەسێکی تریش ئابەوشێوەیە لەمەقام و دەسەڵاتم شەرم بکاو بترسێت، ئەوامنیش یارمەتی ئەدەم و سەری دەخەم بەسەر دوژمنیدا، پێچەوانەکەیشی مایەی سەر شۆڕیی و دۆزەخە، وەکو دەفەرموێ: (فأما من طغى وآثر الحياة الدنيا فإن الجحيم هي المأوى) ٢٩/٢٧/٧٩. ﴿[١٥] واستفتحوا﴾ جا پەیامبەرەکان داوایان لەخوا کرد کە بەسەر هۆزەکانیاندا سەریان بخات کاتێ نائومێد بوون لەئیمان هێنانیان ﴿و خاب كل جبار عنيد﴾ ئیتر خوایش سەری خستن و قازانجیان کردو هەموو خەڵکێکی ملهوڕو ستەمکارو نکوڵی کەریی هەق و راستییەکان، نائومێدو زیانمەند بوون ﴿[١٦] من ورائه جهنم﴾ لەبەر دەمیشیەوە ئاگری دۆزەخە ﴿ويسقى من ماء صديد﴾ و دەبێ لە زرینچکاوو زۆخاویی دۆزەخییەکانیش بخواتەوە ﴿[١٧] يتجرعه﴾ لەبەر تاڵیی و ناخۆشییەکەی، زۆر بەقێزوو بێزەوە قوم قوم دەیخواتەوە ﴿ولا يكاد يسيغه﴾ و بەئاسانیش بۆی قووت ناچێ ﴿ويأتيه الموت من كل مكان﴾ لە هەموولایەکیشەوە مەرگی بۆ دێت ﴿وما هو بميت﴾ کەچی ناشمرێ تاڵەو سزایە رزگاری ببێ ﴿ومن ورائه عذاب غليظ﴾ و پاش ئەو هەموو تاڵیی و تفتییەش، سزاو جەزرەبەیەکی زۆر بەژانیش بەدوایەوە دێت.

نموونەی کاری کافرانیش، لە نموونەی (خۆڵەمێش) دەچێت:

﴿[١٨] مثل الذين كفروا بربهم أعمالهم كرماد﴾ مەسەل و نمونەی کارو کردەوەی ئەوانەی کە بە پەروەردگاریان کافرو بێ باوەڕن، هەروەکو خۆڵەمێشێکە ﴿اشتدت به الريح في يوم عاصف﴾ کە لەرۆژێکی گەردەلوولدا لەبەرامبەر بایەکی توندا بێت و ببیات بە ئاسماندا ﴿لا يقدرون على شئ مما كسبوا﴾ ئەوانیش ناتوانن لە هەوڵەکانیان و لەوەی کردوویانە هیچ شتێك بەدەست بخەنەوە، هەروەك لەرۆژێکی ئاوادا خاوەنی خۆڵەمێشەکە ناتوانێ کەمێك لەو بووڵ و خۆڵەمێشەیە کۆ بکاتەوە ﴿ذلك هو الضلال البعيد﴾ ئەوجۆرە زیانە گەورەیەش لاڕێ و گومڕاییەکی زۆر دوورە لەرێنمایی خوا. لەگەڵ ئایەتی تردا ئەو ماناو مەبەستە دوویات کراوەتەوە، بۆ نموونە لە جێگایەکدا دەفەرموێ: (وقدمنا إلى ماعملوا فجعلناه هباء منثورا) وە لەجێگایەکی تریشدا دەفەرموێ: (مثل ماينفقون فى هذه الحياة الدنيا كمثل ريح فيها صر أصابت حرث قوم ظلموا أنفسهم فأهلكته..).

ئەزموونی ئاسمان و زەمین بەڵگەی زیندو بوونەوەیە:

﴿[١٩] الم تران الله خلق السموات والأرض بالحق﴾ ئایا نەتدیت ئەی ئادەمزاد! کەبێگومان خوا ﷻ ئەوگشت ئاسمان و زەوییەی بەهەق و بەراست دروستکردووە؟ ﴿إن يشأ يذهبكم﴾ ئەگەر بیەوێ لەناوتان ببات لەناوتان دەبا ﴿ويأت بخلق جديد﴾ و خەڵکێکی تازەو نوێ دێنێتە شوێنەکەتان ﴿[٢٠] وما ذلك على الله بعزيز﴾ و ئەو کارەش بۆ خوا زەحمەت و قورس نییە، دەباشە خوایەکی بەتوانای ئاوا ناتوانێ ئێوە زیندووبکاتەوە پاش مردن ؟.

خەڵکە کەم دەستەکە بە باغرەکانیان دەڵێن:

﴿[٢١] وبرزوا لله جميعا﴾ وە هەموویان لەرۆژی قیامەتدا لەگۆڕەکانیان دەردەکەون لەبەردەم دەسەڵاتی خوادا بۆ لێپرسینەوە ﴿فقال الضعفاء﴾ ئینجا کزو لاوازو شوێنکەوتووەکان دەڵێن: ﴿للذين استكبروا﴾ بەوانەی کەخۆیان

بەزل دەزانی ﴿إناكنا لكم تبعا﴾ بەڕاستی ئێمە لەدونیادا شوێنکەوتوو و پەیڕەوانی ئێوە بووین و، هەرچیتان بگوتبایە بەگوێمان دەکردن ﴿فهل أنتم مغنون عنا من عذاب الله من شئ﴾ دە ئاخۆ ئێوە ئەمڕۆ دەتوانن لەبەشێ لەسزای خوا بمانپارێزن؟ ﴿قالوا لو هدانا الله﴾ ئەوانیش دەڵێن: ئەگەر خوا لەدنیادا ئێمەی بۆ خۆ رزگارکردن رێنما کردبا ﴿لهديناكم﴾ ئەوا ئێوەشمان لەگەڵ خۆمان شارەزاو رێنمادەکرد بۆ خۆ دەربازکردن لەم سزایە ئەمڕۆ دووچارمان بووە ﴿سواء علينا أجزعنا أم صبرنا﴾ جا ئێستاش نارەحەتیی و، بێتاقەتیی بکەین و بیکەینە دادو هاوار، یان بەئارامو لەسەرخۆو بێدەنگ بین، بۆ هەردوولامان یەکسانە و ڕزگارنابین ﴿ما لنا من محيص﴾ و هیچ دەرەتان و پەنایەکمان نیە بۆ رزگار بوون لەسزا.

الجزء الثالث عشر　　سورة إبراهيم

أَلَمْ تَرَ أَنَّ ٱللَّهَ خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ بِٱلْحَقِّ ۚ إِن يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ وَيَأْتِ بِخَلْقٍ جَدِيدٍ ﴿١٩﴾ وَمَا ذَٰلِكَ عَلَى ٱللَّهِ بِعَزِيزٍ ﴿٢٠﴾ وَبَرَزُوا۟ لِلَّهِ جَمِيعًا فَقَالَ ٱلضُّعَفَٰٓؤُا۟ لِلَّذِينَ ٱسْتَكْبَرُوٓا۟ إِنَّا كُنَّا لَكُمْ تَبَعًا فَهَلْ أَنتُم مُّغْنُونَ عَنَّا مِنْ عَذَابِ ٱللَّهِ مِن شَىْءٍ ۚ قَالُوا۟ لَوْ هَدَىٰنَا ٱللَّهُ لَهَدَيْنَٰكُمْ ۖ سَوَآءٌ عَلَيْنَآ أَجَزِعْنَآ أَمْ صَبَرْنَا مَا لَنَا مِن مَّحِيصٍ ﴿٢١﴾ وَقَالَ ٱلشَّيْطَٰنُ لَمَّا قُضِىَ ٱلْأَمْرُ إِنَّ ٱللَّهَ وَعَدَكُمْ وَعْدَ ٱلْحَقِّ وَوَعَدتُّكُمْ فَأَخْلَفْتُكُمْ ۖ وَمَا كَانَ لِىَ عَلَيْكُم مِّن سُلْطَٰنٍ إِلَّآ أَن دَعَوْتُكُمْ فَٱسْتَجَبْتُمْ لِى ۖ فَلَا تَلُومُونِى وَلُومُوٓا۟ أَنفُسَكُم ۖ مَّآ أَنَا۠ بِمُصْرِخِكُمْ وَمَآ أَنتُم بِمُصْرِخِىَّ ۖ إِنِّى كَفَرْتُ بِمَآ أَشْرَكْتُمُونِ مِن قَبْلُ ۗ إِنَّ ٱلظَّٰلِمِينَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٢٢﴾ وَأُدْخِلَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّٰلِحَٰتِ جَنَّٰتٍ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَٰرُ خَٰلِدِينَ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ ۖ تَحِيَّتُهُمْ فِيهَا سَلَٰمٌ ﴿٢٣﴾ أَلَمْ تَرَ كَيْفَ ضَرَبَ ٱللَّهُ مَثَلًا كَلِمَةً طَيِّبَةً كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ أَصْلُهَا ثَابِتٌ وَفَرْعُهَا فِى ٱلسَّمَآءِ ﴿٢٤﴾

٢٥٨　　تؤتي أكلها

وتارەکەی (ئیبلیس)و پۆزش هێنانەوەی بۆ پەیڕەوانی:

﴿[٢٢] وقال الشيطان لما قُضِىَ الأمر﴾ جاکە کار لەکار ترازاو هەموو شتێك برایەوە، واتە: بەهەشتیی بۆ بەهەشت نێردراو، دۆزەخیش بۆ دۆزەخ، ئیتر دۆستە مەزن و گەورەکەیان (شەیتان) سەرزەنشتیان دەکاو دەڵێت: ﴿إن الله وعدكم وعد الحق﴾ بێگومان خوا لەدونیادا لەسەر زمانی پێغەمبەران بەڵێنێکی راست و دروستی پێدان بەزیندوو بوونەوەو جەزاو پاداشت، وا هێنایە دی ﴿ووعدتكم﴾ و منیش بەڵێنی ناراست و درۆو دەلەسەم پێدان ﴿فأخلفتكم﴾ بەڵام من بەڵێنەکەی خۆمم نەبردە سەرو بەپێچەوانەوە فریوم دان و ناتوانم یارمەتیتان بدەم ﴿وما كان لى عليكم من سلطان﴾ خۆ لەوکاتەیشدا هیچ هێزو دەسەڵات و بەڵگەو نیشانەیەکم بەدەستەوە نەبوو، هەتا بەزۆر گوێرایەڵتان بکەم ﴿إلا أن دعوتكم﴾ ئەمە نەبێت کەگومان و دوو دڵیم بۆ پەیداکردن و، بانگم کردن بۆ گومڕایی ﴿فاستجبتم لى﴾ خێرا ئێوەیش وەڵامتان دامەوەو بەگوێتان کردم و بەدەنگمەوە هاتن ﴿فلا تلوموني﴾ جاکەوابوو ئەمڕۆ کەئێوە دووچار بوون، سەرکۆنەو سەرزەنشتی من مەکەن ﴿ولوموا انفسكم﴾ بەڵکو لۆمەو سەرزەنشتی خۆتان بکەن ﴿وما أنا بمصرخكم﴾ و من ناتوانم فریاتان کەوم، هە تا لەسزا رزگارتان کەم ﴿وما أنتم بمصرخى﴾ و ئێوەیش ناتوانن فریای من بکەون، هەتا لەسزا رزگارم بکەن ﴿إنى كفرت بما اشركتمونى من قبل﴾ دڵنیاشبن کە من بێزارم لەوە کە لەبەرا (واتە: لەدنیادا) منتان کردە شەریك و هاوەڵی خواو بەگوێتان کردم ﴿إن الظالمين لهم عذاب أليم﴾ ئەوجا خوای گەورە دەفەرموێ: بەراستیی ستەمکاران، ئەوانەی پشتیان لەهەق کرد، سزای ئێش پێگەیەنەروو نارەحەتکەریان بۆهەیە ﴿[٢٣] وأُدخل الذين آمنوا وعملوا الصالحات جنات﴾ ئەوانەش کەبڕوایان بەخوا هێناو کارەچاکەکانیان ئەنجامدا، دەبرێنە ناوەندیی چەند باخاتێکی بەهەشتەوە ﴿تجرى من تحتها الأنهار﴾ کە چۆمە ئاوو رووبار بەژێر درەختەکانیاندا دەچێت ﴿خالدين فيها بإذن ربهم﴾ بەبڕیاری پەروەردگاریشیان هەتاهەتایە لەوێ

دەمێننەوە ﴿تحیتهم فیها سلام﴾ ڕێزو ئیحترامیان تێیدا بۆیەکتر هەرسڵاوو درووده، لەجێگایەکی تردا دەفەرموێ: (.. وقال لهم خزنتها سلام علیکم..) ئەمەو ئایەت گەلێکی تر هەیە لەمەڕ سڵاوو دروودی بەهەشتییەکان بۆیەکترو، سڵاوی خواو سڵاوی فریشتەکانی بۆیان، پێویست بەهێنانیان ناکات.

یەك خواپەرستی لەشەنگە داریٚ دەچیٚ:

﴿[٢٤] ألم تر کیف ضرب الله مثلا﴾ ئەریٚ تۆ نازانی کەخوا چۆن مەسەل و نموونە دێنێتەوە ﴿کلمة طیبة کشجرة طیبة﴾ بۆ وشەیەکی پاك و خێردارو سوود بەخش ﴿أصلها ثابت﴾ کەڕیشەو ڕەگیی لەنێو زەوییدا جێگیر بووبیٚ ﴿وفرعها فی السماء﴾ و لق و پۆپەکەشی چووبیٚ بەئاسماندا ﴿[٢٥] تؤتی أکلها کل حین بإذن ربها﴾ هەمووکاتیٚ کە کاتی خۆی هات بەرو میوە جاتەکەی بەفەرمانی پەروەردگاری خۆی دەدا ﴿ویضرب الله الأمثال للناس﴾ وە خوا ﷻ وێنەو نموونەی وردو سوود بەخش دێنێتەوە بۆ خەڵکیی ﴿لعلهم یتذکرون﴾ تا بەشکو بیربکەنەوەو عیبرەت و پەندبگرن. بەڵیٚ وشەی یەك خوا پەرستی لەدڵی ئیماندارانda وەك ئەو درەختە وایە.

تُؤْتِىٓ أُكُلَهَا كُلَّ حِينٍۭ بِإِذْنِ رَبِّهَا ۗ وَيَضْرِبُ ٱللَّهُ ٱلْأَمْثَالَ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٢٥﴾ وَمَثَلُ كَلِمَةٍ خَبِيثَةٍ كَشَجَرَةٍ خَبِيثَةٍ ٱجْتُثَّتْ مِن فَوْقِ ٱلْأَرْضِ مَا لَهَا مِن قَرَارٍ ﴿٢٦﴾ يُثَبِّتُ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ بِٱلْقَوْلِ ٱلثَّابِتِ فِى ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا وَفِى ٱلْءَاخِرَةِ ۖ وَيُضِلُّ ٱللَّهُ ٱلظَّـٰلِمِينَ ۚ وَيَفْعَلُ ٱللَّهُ مَا يَشَآءُ ﴿٢٧﴾ ۞ أَلَمْ تَرَ إِلَى ٱلَّذِينَ بَدَّلُوا۟ نِعْمَتَ ٱللَّهِ كُفْرًا وَأَحَلُّوا۟ قَوْمَهُمْ دَارَ ٱلْبَوَارِ ﴿٢٨﴾ جَهَنَّمَ يَصْلَوْنَهَا ۖ وَبِئْسَ ٱلْقَرَارُ ﴿٢٩﴾ وَجَعَلُوا۟ لِلَّهِ أَندَادًا لِّيُضِلُّوا۟ عَن سَبِيلِهِۦ ۗ قُلْ تَمَتَّعُوا۟ فَإِنَّ مَصِيرَكُمْ إِلَى ٱلنَّارِ ﴿٣٠﴾ قُل لِّعِبَادِىَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ يُقِيمُوا۟ ٱلصَّلَوٰةَ وَيُنفِقُوا۟ مِمَّا رَزَقْنَـٰهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً مِّن قَبْلِ أَن يَأْتِىَ يَوْمٌ لَّا بَيْعٌ فِيهِ وَلَا خِلَـٰلٌ ﴿٣١﴾ ٱللَّهُ ٱلَّذِى خَلَقَ ٱلسَّمَـٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ وَأَنزَلَ مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءً فَأَخْرَجَ بِهِۦ مِنَ ٱلثَّمَرَٰتِ رِزْقًا لَّكُمْ ۖ وَسَخَّرَ لَكُمُ ٱلْفُلْكَ لِتَجْرِىَ فِى ٱلْبَحْرِ بِأَمْرِهِۦ ۖ وَسَخَّرَ لَكُمُ ٱلْأَنْهَـٰرَ ﴿٣٢﴾ وَسَخَّرَ لَكُمُ ٱلشَّمْسَ وَٱلْقَمَرَ دَآئِبَيْنِ ۖ وَسَخَّرَ لَكُمُ ٱلَّيْلَ وَٱلنَّهَارَ ﴿٣٣﴾

شیرکیش هەموو لەدارێکی ناجسن دەچیٚ:

﴿[٢٦] ومثل کلمة خبیثة﴾ ئەوجا نموونەی وشەی پیس و ناپاك و بیٚ خێرو بەرەکەت (شیرك) ﴿کشجرة خبیثة﴾ وەکو درەختێکی پیس و ناپاك‌و بیٚ سوودە ﴿اجتثت من فوق الأرض﴾ بە ڕیشکەوە هەڵکێشرابیٚ و لەسەر زەویی فڕیٚ درابیٚ ﴿ما لها من قرار﴾ مانەوەو قەراریی نەبیٚ، جا شیرك و بیٚ باوەڕیش هەرچەندە کێوو دەشت و دەریاکان پڕبکاو بیکاتە هەراو هۆسە، بەو درەختە پیسەیە دەچیٚ کە بەڕیشکەوە هەڵکێشراوەو فڕیٚ دراوەتە سەرزەویی و ناجێگیرە، چونکە هیچ ئەسڵ و بنەمایەکی نیە کەبەڵگەی ژیریی و زانستی پشتگیری لێبکا ﴿[٢٧] یثبت الله الذین آمنوا بالقول الثابت﴾ جا ئەوانە کە باوەڕیان بەخواو بەگشت بڕیارەکانی خوا هێناوە، بەهۆی ئەم وشە جێگرو نەگۆڕاوەی (لا إله إلا لله)وە خوا پێگەیان قایم و تابت دەکا ﴿فی الحیاة الدنیا وفی الآخرة﴾ لەژیانی ئەم دونیاو، لەژیانی ئەودونیا ﴿ویضل الله الظالمین﴾ و ستەمکارانیش گومڕاو سەرلێشێواو دەکات ﴿ویفعل الله ما یشاء﴾ خوا بیەویٚ هەرشتیٚ بکات، زۆر بەئاسانی دەیکات، حەز بکا کیٚ ڕێنموونی بکاو، کێیش گومڕاو سەرلێشێواو بکا، ئەمانە هەموو لە دەسەڵاتی ئەودان. پێشەوا (بوخاریی) ئەم فەرموودەیە دێنیٚ و دەڵێت: موسڵمان هەر کە خرایە گۆڕەوەو پرسیاری لێکرا، خێرا بەهۆی ڕاستیی دنیایەوە شایەتمانێکی ڕاست و بەهەق دێنیٚ، مەبەستیش بەم ئایەتە کە خوا دەفەرمویٚ: (یثبت الله الذین آمنوا بالقول الثابت..) هەر ئەمەیە، بۆیە لەوکاتە ناسك و تەنگەدا وەڵامی پرسیارەکانی گۆڕی بۆئاسان دەکاو، لە گشت گرفتەکان دەیپارێزیٚ. بەڵام مرۆڤی لارو لاسارو خوانەناس کە خرایە گۆڕەوەو

پرسیارەکانی لێکرا، دەحەپەسێ و وەکو شێتی لێدێ و هیچ نازانێ و سەرگەردانە ﴿[٢٨] ألم تر إلى الذين بدلوا نعمة الله كفرا﴾ ئاخۆ ئەوانەت نەبینی نیعمەت و بەخششەکانی خوا (ئیمان و بڕوا)یان گۆڕی بە کوفرو بێ باوەڕیی و سپڵەیی؟ واتە: لەباتی شوکرانە بژێریی نیعمەتی خوا، بێ باوەڕو کافربوون ﴿وأحلوا قومهم دار البوار﴾ هۆزەکەی خۆیانیان بردە ناو خانووی تیاچوون ﴿[٢٩] جهنم يصلونها﴾ ئەویش دۆزەخە دەچنە نێوی ﴿وبئس القرار﴾ ئای دۆزەخیش چ جێگایەکی خراپە بۆ دۆزەخییان ﴿[٣٠] وجعلوا لله أندادا﴾ هەر ئەو خوانەناسانە چەندین شەریك و هاوبەشیان بۆخوا دانا ﴿ليضلوا عن سبيله﴾ هەتا خەڵکی لەڕێگەی ئەولادەن و گومڕاو چەواشەی کەن ﴿قل تمتعوا﴾ ئەی موحەممەد ﷺ پێیان بڵێ: دەسا چەند ڕۆژێ بە ئارەزووی خۆتان لەژیانی دونیا بەهرەمەندبن و رابوێرن ﴿فإن مصيركم إلى النار﴾ ئەوە بزانن و دڵنیابن کە سەرەنجامی کارتان بۆ ئاگری دۆزەخ دەبێ.

نوێژ بکەن و سامانیش ببەخشن:

﴿[٣١] قل لعبادي الذين آمنوا﴾ تۆبەو بەندانەم کە بڕوایان هێناوە بڵێ: ﴿يقيموا الصلاة﴾ بەڕێك و پێکی نوێژەکانیان بکەن ﴿وينفقوا مما رزقناهم سرا وعلانية﴾ و لەو ڕزق و ڕۆزیەی پێمان داون ببەخشن بەنهێنی و بەئاشکرا ﴿من قبل أن يأتي يوم لا بيع فيه ولا خلال﴾ پێش ئەوەکە ڕۆژێ بێت (ڕۆژی دوایی) کە نەفرۆشتن و نەدۆستایەتی تێدایە، هەتا شتێ بکەن بۆ خۆیان.

بەخششی خوا زۆر زۆرە:

﴿[٣٢] الله الذي خلق السموات والأرض﴾ خوا ئەو دەسەڵاتدارەیە ئاسمانەکان و زەویی دروستکردووە ﴿و أنزل من السماء ماء﴾ و لەئاسمان (هەور)ـەوە ئاوێکی باراندووە ﴿فأخرج به من الثمرات رزقا لكم﴾ ئینجا بەو ئاوەیە گەلێ میوەی جیاجیاو مەزە خۆشی لەزەوییدا رواندووەو دەرهێناوە، تابێ بەرزق و ڕۆزی بۆتان ﴿وسخر لكم الفلك﴾ وگەمیی و کەشتیەکانیشی بۆ رامکردوون ﴿لتجري في البحر بأمره﴾ کە بەدەسەڵات و فەرمانی خۆی لەدەریادا بەخۆتان و کەل و پەلتانەوە بێت و بچێ ﴿وسخر لكم الأنهار﴾ و چۆم و ڕووبارەکانیشی بۆ رامکردوون ﴿[٣٣] وسخر لكم الشمس والقمر دائبين﴾ خۆرو مانگیشی بەدائیمی بۆتان ژێر دەستە کردووە، واتە: هەمووکات دێن و دەڕۆن لەبەرخاتری ژیانی ئاسوودەی ئێوە ﴿وسخر لكم الليل والنهار﴾ و شەوو ڕۆژیشی بۆ رامکردوون، بەشەودا بحەوێنەوە، بەڕۆژیشدا هەوڵی ژیان بدەن ﴿[٣٤] وآتاكم من كل ما سألتموه﴾ وە لەهەرشتێك داواتان کردبێ و پێویستی ژیانتان بوو بێ پێیداون ﴿وإن تعدوا نعمة الله لا تحصوها﴾ ئەوانەیش وا باسمان کردن بۆتان، هەندێ بوون لەنیعمەتە بێ ژمارەکانی خوا، خۆئەگەر ئێوە بتانەوێ نیعمەتەکانی خوا بژمێرن ، هەرگیز لە ئەژمار نایەن بۆتان ﴿إن الإنسان لظلوم كفار﴾ بەڕاستیی مرۆڤی لاڕێ زۆر ستەمکارو کوفرکەرو سپڵەیە! بۆیە لەبەرامبەر ئەوهەموو بەخششانەوە ئەوەندە بەدنمەکەو پێنازانێت! پێغەمبەری خوا سپاسی خوای دەکردو دەیفەرموو: ((اللهم لك الحمد غير مكفيّ، ولا مودّع، ولا مستغنى عنه ربنا)) فتح الباري: ٩ /٤٩٣.

دۆعاکەی ئیبراهیم، ئەودەمە کەئیسماعیلی لە پەنای کابەدا دانا:

﴿[٣٥] وإذ قال إبراهيم﴾ وەبیر بێنەو بۆ قەومەکەتی باس بکە کاتێ کە ئیبراهیم وتی: ﴿رب اجعل هذا البلد آمنا﴾ ئەی پەروەردگارم! ئەم شارەی (مەککە)یە کە کابەی پیرۆزی تێدایە بکە بەجێی ئەمن و ئاسایش وحەوانەوە بۆخەڵك و گیان لەبەران، خوای گەورەیش وەڵامی دۆعاکەی دایەوە، وەك لەجێگایەکی تردا فەرمووێ: (أولم يروا أنا جعلنا حرما آمنا..) یان دەفەرمووێ: (إن أول بيت وضع للناس للذي ببكة مباركا وهدى للعالمين فيه آيات بينات مقام

إبراهيم ومن دخله كان آمنا..) ﴿واجنبني وبنيّ أن نعبد الأصنام﴾ خوایە! خۆم و کوڕەکانم لەبتپەرستیی وەدوورخە، بەڵێ پێویستە دۆعاو پاڕانەوە بۆ صالح بوونی ماڵ و منداڵ و کوڕوکاڵ بکرێت، هەروەك ئیبراهیم لەخوا صەلاحەتی منداڵەکانی خواست ﴿[٣٦] رب إنهن أضللن كثيرا من الناس﴾ ئەی پەروەردگارم! بەڕاستیی ئەو بتانە خەڵکێکی زۆریان سەرلێشێواوو گومڕا کردووە ﴿فمن تبعني فإنه مني﴾ جا هەرکەسێك پەیڕەوی لەمن کردو شوێنی ئایینەکەی من کەوت، بێگومان ئەوە لە شوێنکەوتوانی منە ﴿ومن عصاني فإنك غفور رحيم﴾ و هەرکەسێکیش سەرپێچی و نافەرمانی کردم، دیارە تۆ بۆ خۆت چاکدەزانی چی ئەکەیت، چونکە بەڕاستیی تۆ زۆر لێبوردەیت، زۆریش دلاوایت بەرامبەر بەبەندەکانت ﴿[٣٧] ربنا إني أسكنت من ذريتي﴾ ئەی پەروەردگارمان! بێگومان من یەکێ لەمناڵەکانم (ئیسماعیل)ی کوڕم داناو جێم هێشت ﴿بواد غير زرع عند بيتك المحرم﴾ لەشیوو دۆڵێکی وشك و بێ دەرامەت، لای ماڵە پیرۆزو بەڕێزەکەی خۆت لە مەککەدا ﴿ربنا ليقيموا الصلاة﴾ ئەی پەروەردگاری ئێمە! بۆئەوەی لەوێ بەرێك و پێکی نوێژەکانیان بکەن و بێتاقەت نەبن ﴿فاجعل أفئدة من الناس تهوي إليهم﴾ دەسا تۆش دڵی خەڵکێك رابکێشە بۆلایان، تا بەدڵ خۆشیان بوێن ﴿وارزقهم من الثمرات﴾ و لەو دۆڵ و شیوەدا میوەجات و رزق و رۆزییان بدەرێ ﴿لعلهم يشكرون﴾ تا بەڵکو بەباشی خواپەرستیی و سوپاسگوزاری تۆ بکەن. ﴿[٣٨] ربنا إنك تعلم ما نخفي وما نعلن﴾ ئەی پەروەردگاری ئێمە! بەڕاستیی تۆ بەهەمووشتێ دەزانی و ئاگاداریت، ئەوی بیشارینەوەو، ئەوی دەری بخەین و ئاشکرای بکەین ﴿وما يخفى على الله من شئ في الأرض ولا في السماء﴾ خۆ نە لەزەویی، نە لەئاسمان، هیچ شتێك لەخوا پەنهان و شاراوە نیە، واتە: ئاگای لەو دۆعاو پاڕانەوەی منەو هەیەو، دەزانی بەچ مەبەستێك ئەو داوایەم کرد ﴿[٣٩] الحمدلله الذي وهب لي على الكبر إسماعيل واسحاق﴾ سوپاس هەر بۆ ئەوخوایەیە کەبەپیری (ئیسماعیل) و(ئیسحاق) ی پێ بەخشیم، بەڵێ.. ئەودەمە کەخوا ئیسماعیلی کردە خەڵاتی ئیبراهیم، تەمەنی ئیبراهیم (٩٩) ساڵ بوو، هەروەها کاتێکیش (ئیسحاق)ی پێبەخشیی تەمەنی (١١٢) ساڵ بوو ﴿إن ربي لسميع الدعاء﴾ بێگومان پەروەردگارم هەمیشە نزاو هاوارو پاڕانەوەی نزاکاران دەبیسێ و قەبووڵ دەکات ﴿[٤٠] رب اجعلني مقيم الصلاة ومن ذريتي﴾ ئەی پەروەردگارەکەم! خۆم و مناڵەکانم لە نوێژخوێنان دابنێ ﴿ربنا وتقبل دعاء﴾ ئەی پەروەردگارم! هاوارو دوعاکەم قبووڵ بکە ﴿[٤١] ربنا اغفر لي ولوالدي وللمؤمنين﴾ ئەی پەروەردگارمان! هەم لەخۆم و، هەم لەدایکم و بابم و، لەگشت باوەڕدارانیش خۆش ببە ﴿يوم يقوم الحساب﴾ لەو رۆژەدا حیساب و لێکۆڵینەوە بەرپا دەبێ.

سُورَةُ إِبْرَاهِيمَ — الجُزْءُ الثَّالِثَ عَشَرَ

وَءَاتَىٰكُم مِّن كُلِّ مَا سَأَلْتُمُوهُۚ وَإِن تَعُدُّواْ نِعْمَتَ ٱللَّهِ لَا تُحْصُوهَآۗ إِنَّ ٱلْإِنسَٰنَ لَظَلُومٞ كَفَّارٞ ﴿٣٤﴾ وَإِذْ قَالَ إِبْرَٰهِيمُ رَبِّ ٱجْعَلْ هَٰذَا ٱلْبَلَدَ ءَامِنٗا وَٱجْنُبْنِي وَبَنِيَّ أَن نَّعْبُدَ ٱلْأَصْنَامَ ﴿٣٥﴾ رَبِّ إِنَّهُنَّ أَضْلَلْنَ كَثِيرٗا مِّنَ ٱلنَّاسِۖ فَمَن تَبِعَنِي فَإِنَّهُۥ مِنِّيۖ وَمَنْ عَصَانِي فَإِنَّكَ غَفُورٞ رَّحِيمٞ ﴿٣٦﴾ رَّبَّنَآ إِنِّيٓ أَسْكَنتُ مِن ذُرِّيَّتِي بِوَادٍ غَيْرِ ذِي زَرْعٍ عِندَ بَيْتِكَ ٱلْمُحَرَّمِ رَبَّنَا لِيُقِيمُواْ ٱلصَّلَوٰةَ فَٱجْعَلْ أَفْـِٔدَةٗ مِّنَ ٱلنَّاسِ تَهْوِيٓ إِلَيْهِمْ وَٱرْزُقْهُم مِّنَ ٱلثَّمَرَٰتِ لَعَلَّهُمْ يَشْكُرُونَ ﴿٣٧﴾ رَبَّنَآ إِنَّكَ تَعْلَمُ مَا نُخْفِي وَمَا نُعْلِنُۗ وَمَا يَخْفَىٰ عَلَى ٱللَّهِ مِن شَيْءٖ فِي ٱلْأَرْضِ وَلَا فِي ٱلسَّمَآءِ ﴿٣٨﴾ ٱلْحَمْدُ لِلَّهِ ٱلَّذِي وَهَبَ لِي عَلَى ٱلْكِبَرِ إِسْمَٰعِيلَ وَإِسْحَٰقَۚ إِنَّ رَبِّي لَسَمِيعُ ٱلدُّعَآءِ ﴿٣٩﴾ رَبِّ ٱجْعَلْنِي مُقِيمَ ٱلصَّلَوٰةِ وَمِن ذُرِّيَّتِيۚ رَبَّنَا وَتَقَبَّلْ دُعَآءِ ﴿٤٠﴾ رَبَّنَا ٱغْفِرْ لِي وَلِوَٰلِدَيَّ وَلِلْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ يَقُومُ ٱلْحِسَابُ ﴿٤١﴾ وَلَا تَحْسَبَنَّ ٱللَّهَ غَٰفِلًا عَمَّا يَعْمَلُ ٱلظَّٰلِمُونَۚ إِنَّمَا يُؤَخِّرُهُمْ لِيَوْمٖ تَشْخَصُ فِيهِ ٱلْأَبْصَٰرُ ﴿٤٢﴾

٢٦٠ مُهْطِعِينَ مُقْنِعِي

ئاگاداریی: نزای لێخۆشبوون له تاوان و گوناحی باوکی ، پێش ئەوە بۆی دەرکەوێ کەباوکیی ناحەزو دوژمنی خوایه، چونکه هەر کە بۆی دەرکەوت نەیارو دژی دینی خوایه، خێرا بەرائەتی لێکرد.

خوا لە کردەوەی زاڵمان بێ ئاگانییه :

﴿[42] ولا تحسبن الله غافلا عما يعمل الظالمون﴾ هەرگیز تۆ وا بیر مەکەرەوە کە خوا لـە کاروکردەوەی ستەمکاران خافڵ و بێ ئاگابێت، نەخێر، بەڵکو بەهەموو کارێکیان زاناو ئاگادارە، بەڵام بۆماوەیەك مۆڵەتیان دەدات، پاشان دەیانگرێ و تۆڵەیان لێدەسێنێت، وەکو دەفەرموێ: ﴿إنما يؤخرهم ليوم تشخص فيه الأبصار﴾ هەر بۆئەو رۆژە دوایان دەخاو دەیانهێڵێتەوە کەئەوەندە سەختە گشت چاوێك لـە ترسانا ئەبڵەق دەبن و، لـە بزووتن دەکەون ﴿[43] مهطعين مقنعي رؤسهم﴾ و لە ترسانا بە پەلە بەرەو جارچی خوا دەچن و، بەسەر هەڵبڕاوی -بەرەو ئاسمان- ، هەروەکو کەسێك سەرو ملی رەق بووبێ و نەتوانێ بیسووڕێنێ ﴿لا يرتد إليهم طرفهم﴾ پێڵووی چاویشیان وەستاوەو نایەتە خوارەوە، واتە: لەبەر قورس و گرانی ئەورۆژە چاویان ئەبڵەق بووەو نایترووکێنن ﴿وافئدتهم هواء﴾ ودڵیشیان لەهەموو هەست و نەستێك بەتاڵ و حەتاڵە.

الجزء الثالث عشر — سورة إبراهيم

مُهْطِعِينَ مُقْنِعِي رُءُوسِهِمْ لَا يَرْتَدُّ إِلَيْهِمْ طَرْفُهُمْ وَأَفْئِدَتُهُمْ هَوَاءٌ ﴿٤٣﴾ وَأَنذِرِ النَّاسَ يَوْمَ يَأْتِيهِمُ الْعَذَابُ فَيَقُولُ الَّذِينَ ظَلَمُوا رَبَّنَا أَخِّرْنَا إِلَىٰ أَجَلٍ قَرِيبٍ نُّجِبْ دَعْوَتَكَ وَنَتَّبِعِ الرُّسُلَ ۗ أَوَلَمْ تَكُونُوا أَقْسَمْتُم مِّن قَبْلُ مَا لَكُم مِّن زَوَالٍ ﴿٤٤﴾ وَسَكَنتُمْ فِي مَسَاكِنِ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَنفُسَهُمْ وَتَبَيَّنَ لَكُمْ كَيْفَ فَعَلْنَا بِهِمْ وَضَرَبْنَا لَكُمُ الْأَمْثَالَ ﴿٤٥﴾ وَقَدْ مَكَرُوا مَكْرَهُمْ وَعِندَ اللَّهِ مَكْرُهُمْ وَإِن كَانَ مَكْرُهُمْ لِتَزُولَ مِنْهُ الْجِبَالُ ﴿٤٦﴾ فَلَا تَحْسَبَنَّ اللَّهَ مُخْلِفَ وَعْدِهِ رُسُلَهُ ۗ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ ذُو انتِقَامٍ ﴿٤٧﴾ يَوْمَ تُبَدَّلُ الْأَرْضُ غَيْرَ الْأَرْضِ وَالسَّمَاوَاتُ ۖ وَبَرَزُوا لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ ﴿٤٨﴾ وَتَرَى الْمُجْرِمِينَ يَوْمَئِذٍ مُّقَرَّنِينَ فِي الْأَصْفَادِ ﴿٤٩﴾ سَرَابِيلُهُم مِّن قَطِرَانٍ وَتَغْشَىٰ وُجُوهَهُمُ النَّارُ ﴿٥٠﴾ لِيَجْزِيَ اللَّهُ كُلَّ نَفْسٍ مَّا كَسَبَتْ ۚ إِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿٥١﴾ هَٰذَا بَلَاغٌ لِّلنَّاسِ وَلِيُنذَرُوا بِهِ وَلِيَعْلَمُوا أَنَّمَا هُوَ إِلَٰهٌ وَاحِدٌ وَلِيَذَّكَّرَ أُولُو الْأَلْبَابِ ﴿٥٢﴾

٢٦١

سزا هات مۆڵەت نامێنێ:

﴿[44] وانذر الناس يوم يأتيهم العذاب﴾ ئەی موحەممەد ﷺ ئەو خەڵکە لەسەختی و نارەحەتی رۆژێك بترسێنە کە سزاو جەزرەبەی خوایان بۆ دێت ﴿فيقول الذين ظلموا﴾ جا ئەوانەی ستەمیان کردووە، کاتێ سزاکە دەبینن دەڵێن: ﴿ربنا أخرنا إلى أجل قريب﴾ ئەی پەروەردگاری ئێمە! بۆماوەیەکی کەمیش بێت مۆڵەتمان بدەو ئاکاممان دوابخە ﴿نجب دعوتك﴾ تاوەلامی بانگەوازەکەت بدەینەوە ﴿ونتبع الرسل﴾ و شوێنی پەیامبەران کەوین، وەکو لەئایەتێکی تردا دەفەرموێ: (.. حتى إذا جاء أحدهم الموت قال رب ارجعون لعلى أعمل صالحا..) ﴿أولم تكونوا اقسمتم من قبل﴾ ئەوجا پێیان ئەوترێ: ئەی بۆ ئێوە نەبوون لەپێشەوە سوێندتان خوارد؟ ﴿مالكم من زوال﴾ کە هەرگیز فەناو نەمانتان بۆ نیەو، قیامەتیش نایەت، دەسا وابوو؟ وەیان دەفەرموێ: (واقسموا بالله جهد أيمانهم لايبعث الله من يموت..) ﴿[45] وسكنتم فى مساكن الذين ظلموا انفسهم﴾ و ئەی ئێوە جێی ئەوانەتان گرتەوە ستەمیان لەخۆیان کرد؟ ﴿وتبين لكم كيف فعلنا بهم﴾ و بۆتان روون بوویەوە کەچیمان پێکردن ﴿وضربنا لكم الأمثال﴾ و نەزیلەو نموونەی زۆریشمان لەبارەی گەلانی پێشوو بۆهێنانەوە، بەڵام ئێوە هیچ پەندێکتان لێوەرنەگرتن! وەکو دەفەرموێ: (حكمة بالغة فما تغن النذر..) ﴿[46] وقد مكروا مكرهم﴾ بێگومان بەرامبەر بەموسڵمانان درێغیان نەکردو نەوەستان لە ئەنجامدانی فرووفێڵی خۆیان ﴿وعندالله مكرهم﴾ بەڵام ئەنجامی فروفێڵیان لای خوابوو ﴿وإن كان مكرهم لتزول منه الجبال﴾ و ئەگەریش فێڵیان ئەوەندە سەخت بوو

کێوەکانیشیان پێ هەڵدەتەکاندن، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا خوای گەورە هەر ئێوەی پاراست لەدەستیان و، ئێوەی سەر خست و ئەوانی تێشکاند.

خوا لە بەڵێنەکانی خۆی پاشگەز نابێتەوە:

﴿[٤٧] فلا تحسبن الله مخلف وعده رسله﴾ جا لەبەرئەوە هەرگیز گومانی وا نەبەیت کەخوا بەرامبەر بەڵێنی خۆی کە بە پەیامبەرانی داوە، لە یارمەتیدانیان و لەناوبردنی دوژمنانیان پێچەوانەو نادروست بجوڵێتەوە ﴿إن الله عزیز ذو انتقام﴾ بێگومان خوا زۆر بەتواناو دەسەڵاتدارە، خاوەن تۆڵەیە، هیچ باڵادەستێکی نیە ﴿[٤٨] یوم تبدل الأرض غیر الأرض و السموات﴾ تۆڵەیان لێدەسێنێ لە رۆژی قیامەتدا کە ئەم زەوییەی ئێستایە ئەگۆڕدرێ بە زەوییەکی تر، ئاسمانەکانیش هەروا! لەفەرموودەیەکی(متفق علیه)دا هاتووە: خەڵکی سەرجەم لەرۆژی قیامەتدا لە زەوییەکی مەیلەو سوری کاکی بەکاکییدا کۆدەکرێنەوە بۆحەشرکردن ! فەرموودەیەکی تریش هەیە کەدایکمان عائیشە (خ) لەپێغەمبەر ﷺ دەپرسێ: ئەو رۆژە کە ئەم زەوییە نامێنێ، دەبێ مەردم گشت لەکوێ بن؟ ئەویش فەرمووی: لەسەر پردی(صیراط)ن، پێشەوا (ئەحمەد) ریوایەتی دەکات. فەرموودەیەکی تر دەڵێ: ژنانی وەسپ و سەناکەرانی مردوان، ئەگەر تەوبە نەکەن لەوکارەیان، ئەوا لەنێوان بەهەشت و دۆزەخدا رادەگیردرێن و، جل و بەرگەکانیان (قەتیران)ـەو، ئاگریش دەم وچاوو روخساریی داگرتون، موسلیم: ٢/٦٤٤ ﴿وبرزوا لله الواحد القهار﴾ ئەوجا هەموان لەگۆڕەکانیان دەهێنرێنە دەرو، دەبرێن بۆ بەردەم خوای تاك و تەنیای دەسەڵاتدار، وە لەدەشتێکی کاکیی بەکاکیدا دەنوێنرێن بێ ئەوەی پەردەیەك لەنێواندا بێت.

تاوانباران بە زنجیر جەڵە دەکرێن:

﴿[٤٩] وترى المجرمین یومئذ مقرنین فی الأصفاد﴾ ئیتر لەو رۆژەدا تاوانباران دەبینی لەگەڵ هاوکارەکانی خۆیاندا کۆت و زنجیرکراون ﴿[٥٠] سرابیلهم من قطران﴾ و جلك و کراسی بەریان قەترانی رەشە. قەتران: جەویەکی چەورو بۆگەنەو لەداری عەرعەر دێتەدەر، ئەوەندەش ماددەیەکی بە گڕو گەرمە بەسادە ترین شێوە ئاگر ئەگرێ، هەر بۆیەش لەنێو عەرەباندا وشتری گەڕی پێ چەور دەکرێ و بەکاری دەهێنن بۆ چارە سەری گەڕۆڵی ﴿وتغشى وجوههم النار﴾ دەم وچاویشیان ئاگری دۆزەخ دایدەگرێت و دەیبرژێنێت ﴿[٥١] لیجزی الله کل نفس ما کسبت﴾ بۆ ئەوە کەخوای گەورە پاداش و تۆڵەی هەموو کەسێك بەپێی ئەو کاروکردەوە کردوویەتی بداتەوە ﴿إن الله سریع الحساب﴾ بەراستیی خوا حسابکێشێکی چەسپانە، دەرەقەتی هەموان دێت.

قورئان جاڕێکی جیهانیە بۆ گشت مەردم:

﴿[٥٢] هذا بلاغ للناس﴾ ئەم قورئانە راگەیاندنێکی گەورەو مەزنە بۆتەواوی خەڵکانی جیهان لەهەر جێگایەکدا بن، لەجێگایەکی تری قورئاندا دەفەرموێ: (..لأنذركم به ومن بلغ..) ﴿ولینذروا به﴾ و هەتا هەمووخەڵکێکی لەسزای خوا پێ بترسێنرێت ﴿ولیعلموا انما هو إله واحد﴾ تاچاکیش بزانن کەئەو خوایە، خوایەکی تاكو تەنیاو بێ شەریك و بێ هاوەڵە ﴿و لیذکر أولوا الألباب﴾ وە تا خەڵکانی بە ئاوەزوو و هۆشیار پەندو ئامۆژگاری وەرگرن و پێی سەرفرازو بەختیاربن لە هەردوو جیهاندا.

زۆر سوپاسی خوای کارجوان دەکەم کە یارمەتیدام بۆ تەواوکردنی تەفسیری سوورەتی (ئیبراهیم/ﷺ).

کۆتایی جزمی (١٣) سێزدە

ولله الحمد والمنة

١٥ - سوورەتی (حیجر)ـە.

مەککەییەو (٩٩) ئایەتە.

بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان

* مەبەستی سەرەکیی لەم سوورەتەدا ڕاڤەکردنی بناغە سەرەکییەکانی دینی ئیسلامەو سەلماندنیانە ، وەك: یەکخواپەرستیی، پەیامبەریێتیی، زیندوو بوونەوەو پاداش و تۆڵە.. تەوەرەکەی بەدەوری دیاریکردنی پاشە ڕۆژو چارە نووسی زۆرداران و تاغووتاندا دەسوڕێتەوە، بەتایبەت ئەوانەی کە ڕوو بەڕووی پەیامبەرەکانیان دەوەستان و ڕێیان لێدەگرتن. بۆیە بەجۆرە داچڵەکاندنێك و هۆشیارکردنەوەیەك دەست پێ دەکات: (ربما یود الذین کفروا لو کانوا مسلمین * ذرهم یأکلوا ویتمتعوا ویلههم الأمل فسوف یعلمون).

* بانگێشەی پەیامبەران دەکا، لەگەڵ هەڵوێستی بەدبەختان و گومڕاکاندا لەتەکیاندا هەر لە (نووح)ـەوە ﷺ تا دواترین پەیامبەرمان (موحەممەد) ﷺ دڵخۆشیی پەیامبەر دەکاو پێی دەڵێت کە: وەنەبێت ئەوئازارو چەرمەسەرێیە تەنها لەگەڵ تۆدا کرابێت.. نەخێر، چونکە وەکو دەفەرموێ: (ولقد أرسلنا من قبلك فی شیع الأولین، وما یأتیهم من رسول إلا کانوا بە یستهزئون).پێغەمبەرانی زۆر هاتوون و گاڵتەیان پێکراوەو، هەر درێژەیشیان بە تێکۆشانیان داوەو، کۆڵیان نەداوە.

* چەند بەڵگەیەك بۆ گەورەیی و دەسەڵاتی خوای کارزان -لەبوونەوەردا- دێنێتەوە: دیمەنی ئاسمان ، زەویی، "بای" قورس و متوربەکەر، ژیان و مردن، زیندووبوونەوەو کۆبوونەوە.. (ولقد جعلنا فی السماء بروجا وزیناها للناظرین).

* داستانە مەزنەکەی مرۆڤایەتیی.. کە لەدروستکردنی بابە (ئادەم)ـەوە دەست پێ دەکات.. دوژمنایەتی کردنی (ئیبلیس).. کڕنووشی فریشتەکان بۆ ئادەم، لووت بەرزیی و ئیبای شەیتان.. (وإذ قال ربك للملائکة إنی خالق بشرا من صلصال من حمإ مسنون).

* پاشان باسی بەسەرهاتی هەندێ لەپەیامبەران -علیهم الصلاة والسلام- دەکا، وەك (لوط، شعیب، صالح) بەمەبەستی خۆڕاگرتن و ئارامیی پەیامبەر ﷺ.

* کۆتاییشی دێت بە وەبیرهێنانەوەی ئەو بەهرە گەورەیەی قورئانە کە: خوا بە پێغەمبەری بەخشیوەو چۆنیش داوای دڵ ئەستووریی و خۆڕاگرتنی لێ دەکات لەکاتی تەنگانەدا" (ولقد آتیناك سبعا من المثانی والقرآن العظیم).

ناویش نراوە سوورەتی (حیجر) چونکە خوای گەورە باسی (سەموود)ی نەتەوەکەی (صاڵح) پێغەمبەر دەکات کە لە (حیجر) دەژیان.

حیجـــر: شوێنێکە لەنێوان مەدینەو شامداو، ئێستەش ئاسەواری هەرماوە، گەلێکی زۆر ئازاو لێهاتوو و هەڵکەوتەو بەتوانا بوون، لەشاخەکان وا خانوو بەرەیان بۆ خۆیان دەتاشیی، دەتگوت قەت نامرن، جا لەوحاڵە خۆشەیاندا قاری خوای گەورە هات و ئیبادەی کردن: (فأخذتهم الصیحة مصبحین، فما أغنی عنهم ماکانوا یکسبون) .

ڕۆژێ دێ خوانەناس ئاوات دەخوازێ موسڵمان بووبا:

﴿بسم الله الرحمن الرحیم * [1] الر﴾ ئەم کتێبە کە پڕە لەچەندین شتی زۆر گرنگ، هەر لەم جۆرە پیتانە پێکهاتووە، جا ئەگەر ئێوە نکووڵی دەکەن، دەسا فەرموون شتێکی وا بهێنن ﴿تلك آیات الکتاب وقرآن مبین﴾ ئەمانە

ئایەتی کتێب و قورئانێکی ئاشکرایە ، کە لەڕەوانبێژیی و خۆشخوانییدا وێنەی هەر نییەو، گشت ڕێگا ڕاست و چەوتەکانیش ڕۆشن دەکاتەوە ﴿[2] ربما یود الذین کفروا لو کانوا مسلمین﴾ ئەو کەسانەی کە لەدنیادا خوا نەناسبوون ، کاتێ لە ڕۆژی قیامەتدا سزا دەبینن ، گەلێ جار ئاوات ئەخوازن کە: خۆزگا موسڵمان بووبان، بەتایبەتی ئەو ڕۆژە کە موسڵمانەکان دەبینن لەدۆزەخ دێنە دەرێ و ڕزگاریان دەبێ ﴿[3] ذرهم یأکلوا ویتمتعوا﴾ تۆش ئەی پێغەمبەر! ﷺ وازیان لێ بێنە با هەروەك ئاژەڵ بۆماوەیەکی کەم بخۆن و ڕابوێرن ! ﴿ویلههم الأمل﴾ و هیواو ئاواتەکانیشیان سەرگەرم و سەرقاڵیان بکاو، بیان خافڵێنێ و تەوبە نەکەن ﴿فسوف یعلمون﴾ ئەوجا بۆدوایی دەزانن چییان پێ دەکەین، لە جێگایەکی تردا تەئکید لەسەر ئەوە دەفەرموێ: (قل تمتعوا فإن مصیرکم إلی النار..) یان دەفەرموێ: (کلوا وتمتعوا قلیلا إنکم مجرمون).

الجزء الرابع عشر | سورة الحجر

سُورَةُ الحِجْرِ — ترتيبها ١٥ — آياتها ٩٩

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

الر تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ وَقُرْآنٍ مُبِينٍ (١) رُبَمَا يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ كَانُوا مُسْلِمِينَ (٢) ذَرْهُمْ يَأْكُلُوا وَيَتَمَتَّعُوا وَيُلْهِهِمُ الْأَمَلُ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ (٣) وَمَا أَهْلَكْنَا مِنْ قَرْيَةٍ إِلَّا وَلَهَا كِتَابٌ مَعْلُومٌ (٤) مَا تَسْبِقُ مِنْ أُمَّةٍ أَجَلَهَا وَمَا يَسْتَأْخِرُونَ (٥) وَقَالُوا يَا أَيُّهَا الَّذِي نُزِّلَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ إِنَّكَ لَمَجْنُونٌ (٦) لَوْ مَا تَأْتِينَا بِالْمَلَائِكَةِ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ (٧) مَا نُنَزِّلُ الْمَلَائِكَةَ إِلَّا بِالْحَقِّ وَمَا كَانُوا إِذًا مُنْظَرِينَ (٨) إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ (٩) وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ فِي شِيَعِ الْأَوَّلِينَ (١٠) وَمَا يَأْتِيهِمْ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ (١١) كَذَٰلِكَ نَسْلُكُهُ فِي قُلُوبِ الْمُجْرِمِينَ (١٢) لَا يُؤْمِنُونَ بِهِ وَقَدْ خَلَتْ سُنَّةُ الْأَوَّلِينَ (١٣) وَلَوْ فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ بَابًا مِنَ السَّمَاءِ فَظَلُّوا فِيهِ يَعْرُجُونَ (١٤) لَقَالُوا إِنَّمَا سُكِّرَتْ أَبْصَارُنَا بَلْ نَحْنُ قَوْمٌ مَسْحُورُونَ (١٥)

ولقد جعلنا | ٢٦٢

هەموو شارێ ماوەو ئاکامێکی بۆدانراوە:

﴿[4] وما اهلکنا من قریة﴾ وە ئێمە خەڵکی هیچ شارو گوندێکمان لەناو نەبردووە، لەوانە باوەڕیان بە پەیامبەرەکانیان نەهێنا، ئەگەر داوای دابەزینی سزاشیان کردبێ ﴿إلا ولها کتاب معلوم﴾ مەگەر پێش لەناو بردنیان نامەو ئاکامێکی دیاریی کراویان هەبووە ﴿[5] ما تسبق من امة اجلها﴾ بیشزانن کە هیچ هۆزو گەلێك پێش ئاکامی خۆیان ناکەون ﴿وما یستأخرون﴾ و لێیشی دوا ناکەون، کەواتە ئێوەش هۆشیار بن! هەرکات ئاکامتان هات دەپێچرێنەوە.

پێغەمبەر دەکەنە شێت و لێوە !:

﴿[6] وقالوا یا أیها الذی نزل علیه الذکر﴾ بێ باوەڕەکان –بەگاڵتەوە– بەپەیامبەریان ﷺ گوت: ئەی ئەو کەسەی – وەك خۆت دەڵێیت – قورئانت بۆ هاتووە ! ﴿إنك لمجنون﴾ دڵنیابە تۆ دێوانەو شێتی! دیارە ئەو نەفام و شێتانە دەیانەوێ بەو وتە ناقۆڵاو بێ وێڵانەیان پێغەمبەر ﷺ دڵ تەنگ و ناڕەحەت بکەن، ئەگینە بۆخۆیشیان دەیناسن کە شێت نییە ، بەڵکو لەو پەڕی ژیریی و ئاوەزدایە ﴿[7] لو ما تأتینا بالملائکة إن کنت من الصادقین﴾ باشە! ئەگەر تۆ لەڕاستگۆیانیت – کە دەڵێیت من پەیامبەرم– دە بۆ فریشتەکان ناهێنیتە لامان با شایەدیت بۆ بدەن کە: تۆ پێغەمبەریت ، لە گەلێ جێگای تردا قورئانی پیرۆز ئەو قسەلۆکانەیان دەگێڕێتەوە، بۆ نموونە: (فلولا ألقی علیه أسورة من ذهب أو جاء معه الملائکة مقترنین) یان دەفەرموێ: (وقال الذین لایرجون لقاءنا لولا أنزل علینا الملائکة أو نری ربنا..) ﴿[8] ما ننزل الملائکة إلا بالحق﴾ لە وەڵامیاندا دەفەرموێ: ئێمەش بەهەق نەبێت هەر گیز فریشتە نانێرین ، واتە: یا بۆ پەیامهێنان بۆ پێغەمبەران دەیان نێرین ، یان بۆ سزادانی خوا نەناس و موشریکان و ..هتد ﴿وما کانوا إذا منظرین﴾ کە هاتیشن ئیتر ئەوانە مۆڵەت نادرێن و، گورج لەناو دەبرێن.

خۆمان ئەم قورئانە دەپارێزین:

﴿٩ إنا نحن نزلنا الذكر وإنا له لحافظون﴾ بەڕاستیی ئێمە خۆمان ئەم قورئانەمان ناردۆتە خوارێ و، هەر خۆیشمانین ئاگادارو پارێزەریی و، لەدوژمنان ئەیپارێزین و ناهێڵین زێدو کەمی تێدا بکەن، بۆیە ئەوە چەندین سەدە هات و چوو، لەگەڵ ئەو هەموو دژو نەیارانەدا، کەسێك نەیتوانیوە تەنها پیتێکی بگۆڕێ، یان لێی لاببات.

هەموو پێغەمبەرێ تانەو تەشەری لێدراوە:

﴿١٠ ولقد ارسلنا من قبلك فی شیع الأولین﴾ بێگومان لەناو کۆمەڵ و گەلانی پێش تۆیشدا پەیامبەر گەلێکمان نارد ﴿١١ وما یأتیهم من رسول﴾ ئەوانە هەر پەیامبەرێکیان بۆ دەهات ﴿إلا كانوا به یستهزئون﴾ ئیللا گاڵتەیان پێ دەکرد، جا کەوایە تۆیش دڵت بۆ خۆت دانەمێنێ کەقورەیش گاڵتەت پێدەکەن ﴿١٢ كذلك نسلكه فی قلوب المجرمین﴾ هەر چۆنێ سەرسەختیی و عینادیمان خستە دڵی پێشینانەوەو، بڕوایان بەپێغەمبەرەکانیان نەهێنا، هەر ئاوایش نکووڵی و بێزاریی و شیرك دەخەینە دڵی تاوانبارەکانی سەردەمی تۆیشەوە ﴿١٣ لا یؤمنون به﴾ و بڕوا ناهێنن بە قورئان ﴿وقد خلت سنة الأولین﴾ بەراستیی باوو عادەتی خوا لە گەلانی سەرسەختیی پێشوودا رابورد بە لەناو بردنی ئەوەی باوەڕی بەنیشانەو موعجیزەکان نەهێنا، واتە: چۆن فەوتان و لەناو چوون.

چەندە موعجیزە بێنی بۆ خوا نەناسان، هەر باوەڕ ناکەن:

﴿١٤ ولو فتحنا علیهم بابا من السماء﴾ ئەو موشریکانە ئەوەندە ئەهلی عینادن کە: ئەگەر لە ئاسمانیش دەرگایەکیان بۆ بکەینەوە ﴿فظلوا فیه یعرجون﴾ و ئینجا لەوێوە سەرکەون و، پاشان بەچاوی خۆیان فریشتەکان ببینن و شایەتیت بۆ بدەن ﴿١٥ لقالوا إنما سكرت أبصارنا﴾ بێ شك هەر دەڵێن: چاومان تێکدراوەو" هەقیقەتەکان وەك خۆیان نابینین ﴿بل نحن قوم مسحورون﴾ نەخێر، ئەوانە ئێمە دیتمانن فریشتە نەبوون، بەڵکو ئێمە گەلێکی جادوو لێکراوین !! واتە: جادوومان لێکراوە بۆیە حەقیقەتەکان بەپێچەوانەوە دەبینین، کەوابوو ئەوانە تەنها بەعینادی باوەڕ ناهێنن، تۆش چەندە هەوڵ بدەیت بۆ نەهێشتنی بیانووەکانیان بێسوودە ﴿١٦ ولقد جعلنا فی السماء بروجا﴾ وە بەڕاستیی ئەستێرە گەلێکی ڕووناکمان خستۆتە ئاسمانەوە، یان چەند (بورج) و جێگەیەکمان بۆ هاتوو چۆی ئەستێرەو خۆرو مانگ لە ئاسماندا داناوە. عەرەبەکان بۆ زانین و ناسینی کاتو ساتی ئیش و کارەکانیان ئەو شوێن و (بورج)انەیان بەدوازدە هەژمارد، هەر یەکەشیان بەپێی ئەقڵی ئەوسەردەمەیان ناوێکیان بۆ دانابوو، وەك: بورجی (بەرخ، گا، جەوزا، قرژاڵ، شێر، گوڵ، تەرازوو، دووپشك، کەوان، جەدی، سەتڵ، ماسی).

خوێنەری هێژا: لەکاتی نووسینی ئەم کورتە تەفسیرەدا دیتم (عەلمانی)یەکان = کە باوەڕیان بە (میتافیزیقی)و (ماوراء الطبیعة) نیەو، هەمووشتێك بەلای ئەوانەوە هەرئەوەیە کەچاو دەیبینێ = زۆرێکیان بە بورجەکاندا هەڵدەدا، بۆ نموونە دەیانگوت: هەرکەسێك لە مانگی ئەوەندەدا لە دایکبووبێ، ئاییندەو چارەنووسی و (بەخت و ناوچاوی باش دەبێ، یان بێ بەخت و چارە ڕەش دەبێ!) جامنیش بەواجبێکی ئیسلامیم زانی کە لە دیدی ئیسلامەوە ڕوونکردنەوەیەك لەسەرئەو ڕاو بۆچوونەیە بنووسم، بە هیوای دەرکەوتنی هەق و ڕاستییەکان و، گەڕانەوەی ئەوانیش بۆ سەر ڕای ڕاستەقینە: **یەکەم:** پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێ: ((مَنْ أَتى عَرّافاً فَسَأَلَهُ عَنْ شىء لَمْ تُقْبَل الصَلاة أَرْبَعينَ لَيْلَة)) موسلیم/٢٢٣٠، واتە: هەرکەسێك شتێك لە ئەستێرە ناسێك بپرسێت، ئەوا نوێژی چل دانە ڕۆژی وەرناگیردرێ (ئەگەر پێی کافر نەبێت !). **دووەم:** لەپێغەمبەریان پرسی، دەربارەی (کاهین= نقلانە) چی، ئەویش فەرمووی: ((لَيْسوا بِشىء)) لەسەر هیچ بنەمایەك نین و فڕیان بەڕاستییەوە نییە، گوتیان: خۆ ئاخر برێ جار ڕاست

دەڵێن: ئەویش فەرمووی: ((تِلْكَ الكَلِمَةُ مِنَ الحَقِّ يَخْطَفُهاالجِنِيُّ فَيُقَرْقِرُها فى أُذُنِ وَلِيِّه، فَيَخْلِطونَ مَعَها (أَكْثَرَ مِنْ) مَأَةَ كِذْبَة)) مسلم، ١٥٦٨/٤١، بەڵێ دەكرێ كە: (جن)ـەكان یەك بێژەو وشە بفڕێنن و، بیخەنە گوێی دۆستەكانیانەوە، پاشان ئەوانیش سەد درۆی پێوە بنێن. **سێیەم**: (زەیدی كوڕی خالید) دەڵێ: كاتێ لە حودەیبیەدا بووین ، پەڵە هەورێك بەئاسمانەوە دەركەوت، ئەوجا پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: ((أتدرون ماذا قال ربكم الليلة ؟)) واتە: ئەرێ دەزانن پەروەرێنتان ئەمشەو چی گوت؟ گوتیان: مەگەر هەر خواو پێغەمبەرەكەی بزانن، فەرمووی: ((أصبح من عبادى مؤمن بى وكافر)) بەندەكان بوونە دوو بەرەوە: هەندێ بوونە خاوەن باوەڕ، هەندێك بوونە كافرو خوانەناس ((فأما من قال: مُطِرْنا بفضل الله ورحمته، فذلك مؤمن بى، كافر بالكوكب)) واتە: ئەو كەسەی دەڵێت: هەر بە فەزڵ و میهرەبانی خوا بارانمان بۆ دەبارێ، قسەكەی راستەو، باوەڕیشی بەخوا هەیەو هەقەو، نكوولی و حاشای لە ئەستێرانە. ((و أما من قال: مُطِرنا بنَوْء كذا و كذا، فذلك كافر بى، مؤمن بالكوكب)) بوخاریی/٨٤٦، موسلیم٧١. ئەو كەسەش بڵێ: بەهۆی ئەو ئەستێرەیەوە بارانمان بۆ دەبارێ، دیارە كەئەوە باوەڕی بەخوا نییەو، ئەستێرەكان بەهەق دەناسێت!. **چوارەم**: پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێ: ((أربع فى أمتى من أمر الجاهلية، لا يتركونهن" الفخر بالأحساب، والطعن فى الأنساب، والإستسقاء بالأنواء، والنياحة)) موسلیم/٩٣٤. واتە: چوار شت هەن لەكارە خراپەكانی سەردەمی جاهیلیەتن و، لەناو ئوممەتی منیشدا هەردەمێنن و وازیان لێناهێنن: ١) خۆهەڵكێشان بە بنەماڵەو عەشیرەتەوە!. ٢) تانەو تەشەر لەنەسەب و بنەرەتی یەكترا. ٣) خواستنی باران لە ئەستێرەكان!. ٤) شین و وەیڕۆ بەشوێن مردووواندا !. **بەڵێ**.. هەر خێرو شەڕێك لە ئەستێرەكانەوە بناسرێ و بخوازرێ ، ئەوە حەرام و قەدەغەیە، وەكو لە فەرموودەكاندا باسكراوە، بۆ نموونە دەگوترێ: ئەگەر لە فلأنە، مانگدا لە دایكبوویت، ئەوە ژیانت خۆش دەبێ ، سەركەوتوو دەبێ، بڕوانامە وەردەگرێ، هیچ كۆسپ و لەمپەڕێك نایەتە رێگای،.. هتد. كردنی ئەم جۆرە گوتانەو، باوەڕبوون پێیان، ئەگەر مرۆڤی پێ كافر نەبێت، بێگومانێ دەبێتە موشریك و هاوبەشدانەر بۆ خوا، ئاشكرایە كە بیرو بۆ چوونی ئاوا بەتایبەتی لەم سەدەی بیست و یەكەدا زۆر جێگەی سەیرو سەمەرەیە! چونكە خەڵكانی هەڵگری عەلمانییەت ، بڕوای بەهیچ شتێكی نادیارو (ماوراء الطبيعة) نییە، كەچی لەولایشەوە بڕوا بەوشتە تورەهات و ئەفسانانە دەكەن، پێیان وایە شەنس و نگینیان بە فلأنە ئەستێرەوەیە.

خوێنەری بەڕێز: ئەم جۆرە مەسەلانە" ئەو ئەستێرە باران دەبارێنێ و ئەگەر لەفلأنە مانگدا لەدایكبوویت سەركەوتوو دەبیت، ئەمانەو چەندین بیروو بۆچوونی تری ئاوا، لەدینی ئیسلامی پیرۆزدا قبووڵ نین و بە كارێكی ئەفسانەیان دادەنێ، من وادەزانم ئەو كەسانەی ئەوبیرو باوەڕەیان هەیە ، بۆخۆیان رووخاون و، لەبەردەم گیروگرفت و كۆسپەكانی ژیاندا هەرەسیان هێناوە، دەیانەوێ (بەخەیاڵی خۆیان) بەو شتانە تین و گوڕێك بە خۆیان بدەنەوە، لەولایشەوە ئەوانە كە پەرچەمی بی دینی و (عەلمانییەت)یان بەرز كردۆتەوە، نابێ بگەڕێنەوە بۆلای شتە (غەیب)و نادیارەكان، ئەگینە بەرنامەكەیان هەڵدەوەشێتەوەو، دەكرێ باوەڕیان بە (غەیب) ببێ و، باوەڕیان بە هەندێكی نەبێت! دڵنیاش بن كە دیارییكردنی چارەنووس و بەخت خوێندنەوە، تەنیاو تەنیا هەرخوای بالأدەست دەیزانێ و، ئەنجامی ئەمانەش كەئەوان دڵی خۆیانی پێخۆش دەكەن بەسراوە بەهەوڵ و تێكۆشان و جیهادو خۆماندووكردنەوە، نەك بەوە كە لەفلأنە (بورج)دا لە دایك ببێت. ﴿وزيناها للناظرين﴾ وەپێیانمان رازاندۆتەوە بۆ تەماشا كەران ، لەجێگایەكی دیكەدا دەفەرموێ: (تبارك الذى جعل فى السماء بروجا) ﴿[17] وحفظناها من كل شيطان رجيم﴾ ئاسمانیشمان پاراستووە لەهەر شەیتانێكی نەفرین لێكراو، واتە: هەر كاتێ شەیاتینەكان دەیانەوێ

به (الملأ الأعلى)وه بۆ دزینی نهێنیەکانیان نزیك ببنەوه، ئەوا ئێستا ڕێیان لێگیرا، چونکه شەیتان تەنها بۆ ئەم سەر زەوییه دروستکراوەو کارەکانیشی هەر لێرەن ﴿[18] إلا من استرق السمع﴾ بەڵام ئەوەیان کە بییەوێ گوێ بگرێ و شتێك لەهەواڵی ئاسمان بدزێ بۆ سەرگەردان کردنی خەڵکیی ﴿فأتبعه شهاب مبين﴾ شۆڵه ئاگرێکی ڕووناك دوای دەکەوێ ، ئەگەر بەری بکەوێ ئەیسوتێنێ ﴿[19] والأرض مددناها﴾ وه یەکێ تر لەنیعمەتەکانمان بەسەر مرۆڤەوه ئەوەیه کە زەویمان بەپان و بەرین لەپێش، چاویدا بۆ هاتوچۆو ژیانی کرده ڕایەخ، وەك لەجێگایەکی تردا ئەفەرموێ: (والأرض فرشناها فنعم الماهدون)٥١/٤٨. ﴿والقينا فيها رواسي﴾ وه بۆ ئەوه کە زەویی سەرنشینەکانی هەڵنەدێرێ ، چەند کێوێکی بەرزو تابتمان تێهاویشت ﴿وانبتنا فيها من كل شيء موزون﴾ وه زۆر بەوردی و پڕ لە حیکمەت و مەزەندەکاریی، هەموو جۆرە شتێکمان بەدی هێناو، گشت ڕووەکێکمان تیا ڕواند. ﴿[20] وجعلنا لكم فيها معايش﴾ وه هۆکاری گوزەران و ژیانی ئێوەشمان تێدانا ﴿ومن لستم له برازقين﴾ هاوڕێ لەگەڵ ژیانی ئەوانەش، کە ئێوه ڕۆزی دەریان نین" وەك منداڵ و کۆیلەو ئاژەڵەکان، چونکه خۆیشتان و ئەوانیش ڕۆزیتان هەر لەسەر خوایه، جا بەتایبەت لاوازو بێ دەسەڵات.

کلیلی هەموو گەنجینەیەك هەر لای خوایه :

﴿[21] وإن من شئ إلا عندنا خزائنه﴾ وه گەنجینەکانی هەموو شتێك هەر لای ئێمەیه، ئێمه دەزانین ئەکوێیەو چۆن پێکهاتووه، بۆ نموونه: لەچەند گەردیلەیەکی هایدرۆجین و ئۆکسجین(H_2O) ئاومان پێك هێناوەو هەر خۆیشمان چاك دەزانین حەقیقەتەکەی چییه؟ ﴿وما ننزله إلا بقدر معلوم﴾ جا لەگەڵ ئەوەیشدا هەر بەئەندازەیەکی دیاریی کراوو پێویست ئەینێرینه خوار، (ئیبن جەریر) لە (عەبدوڵڵای کوڕی مەسعود)ەوه ئەڵێت: بارانی هیچ ساڵێك لەساڵێکی تر، پتر نیه، بەڵام خوا ساڵێك لێره دەیبارێنێ ، ساڵێك لە شوێنێکی تر، پاشان ئەم ئایەتەی خوێندەوه: (وما من شيء إلا عندنا خزائنه). ﴿[22] وأرسلنا الرياح لواقح﴾ با کانیشمان ناردن بۆ متوربەکەردنی هەورەکان، واته: (با) هەورەکان بەسەر یەکا ئەکوتێ و ئەوجا ئاویان لێ پەیدا دەبێت، هەروەك وشتری مێ بەنێرەکەی متوربه دەکرێ، هەورەکانیش بە باکان (موتوربه) دەکرێن ، لەجێگایەکی تردا دەفەرموێ: (أفرأيتم الماء الذى تشربون أأنتم أنزلتموه من المزن أم نحن المنزلون ..) ﴿فأنزلنا من السماء ماء﴾ ئینجا لەو ئاسمانەوه ئاوێکمان نارده خوارەوه ﴿فأسقيناكموه﴾ و کردمانه ئاوی خواردنەوەتان و پێتانی دەنۆشین، واته: چ خۆتان و، چ مەڕو ماڵاتتانی پێ تێرئاو دەکەین ﴿وما انتم له بخازنين﴾ خۆ ئێوه ناشتوانن لەلای خۆتان ڕایگرن لە ناو دەریاو ڕووبارو کانیاوو شیوو دۆڵەکاندا، بەڵکو ئێمه ڕایدەگرین و کۆیدەکەینەوه لەناو کانیاوو گۆم و گۆلاوەکان و.. هتد ﴿[23] وإنا لنحن نحيي ونميت﴾ بێگومان هەر خۆشمانین کە ژیان دەبەخشین و مردووەکان زیندوو

الجزء الرابع عشر — سورة الحجر

وَلَقَدْ جَعَلْنَا فِي ٱلسَّمَآءِ بُرُوجٗا وَزَيَّنَّٰهَا لِلنَّٰظِرِينَ ﴿١٦﴾
وَحَفِظْنَٰهَا مِن كُلِّ شَيْطَٰنٖ رَّجِيمٍ ﴿١٧﴾ إِلَّا مَنِ ٱسْتَرَقَ ٱلسَّمْعَ
فَأَتْبَعَهُۥ شِهَابٞ مُّبِينٞ ﴿١٨﴾ وَٱلْأَرْضَ مَدَدْنَٰهَا وَأَلْقَيْنَا فِيهَا
رَوَٰسِيَ وَأَنۢبَتْنَا فِيهَا مِن كُلِّ شَيْءٖ مَّوْزُونٖ ﴿١٩﴾ وَجَعَلْنَا لَكُمْ فِيهَا
مَعَٰيِشَ وَمَن لَّسْتُمْ لَهُۥ بِرَٰزِقِينَ ﴿٢٠﴾ وَإِن مِّن شَيْءٍ إِلَّا عِندَنَا
خَزَآئِنُهُۥ وَمَا نُنَزِّلُهُۥٓ إِلَّا بِقَدَرٖ مَّعْلُومٖ ﴿٢١﴾ وَأَرْسَلْنَا ٱلرِّيَٰحَ
لَوَٰقِحَ فَأَنزَلْنَا مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءٗ فَأَسْقَيْنَٰكُمُوهُ وَمَآ أَنتُمْ لَهُۥ
بِخَٰزِنِينَ ﴿٢٢﴾ وَإِنَّا لَنَحْنُ نُحْيِۦ وَنُمِيتُ وَنَحْنُ ٱلْوَٰرِثُونَ ﴿٢٣﴾
وَلَقَدْ عَلِمْنَا ٱلْمُسْتَقْدِمِينَ مِنكُمْ وَلَقَدْ عَلِمْنَا ٱلْمُسْتَـْٔخِرِينَ ﴿٢٤﴾
وَإِنَّ رَبَّكَ هُوَ يَحْشُرُهُمْ إِنَّهُۥ حَكِيمٌ عَلِيمٞ ﴿٢٥﴾ وَلَقَدْ خَلَقْنَا ٱلْإِنسَٰنَ
مِن صَلْصَٰلٖ مِّنْ حَمَإٖ مَّسْنُونٖ ﴿٢٦﴾ وَٱلْجَآنَّ خَلَقْنَٰهُ مِن قَبْلُ مِن نَّارِ
ٱلسَّمُومِ ﴿٢٧﴾ وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَٰٓئِكَةِ إِنِّي خَٰلِقُۢ بَشَرٗا مِّن
صَلْصَٰلٖ مِّنْ حَمَإٖ مَّسْنُونٖ ﴿٢٨﴾ فَإِذَا سَوَّيْتُهُۥ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِن
رُّوحِي فَقَعُواْ لَهُۥ سَٰجِدِينَ ﴿٢٩﴾ فَسَجَدَ ٱلْمَلَٰٓئِكَةُ كُلُّهُمْ
أَجْمَعُونَ ﴿٣٠﴾ إِلَّآ إِبْلِيسَ أَبَىٰٓ أَن يَكُونَ مَعَ ٱلسَّٰجِدِينَ ﴿٣١﴾

٢٦٣

ئەکەینەوە، زیندووەکانیش ئەمرێنین، واتە مردن و ژیان هەر بەدەستی خۆمانە ﴿ونحن الوارثون﴾ هەر ئێمەشین میراتگری هەموو بوونەوەرو، پاش ئەوان بەبەردەوامی دەمێنینەوە ، ئیتر هەمووشتێك تیا دەچێت" وەك لەئایەتی تردا ئەفەرمووێ: (إنا نحن نرث الأرض ومن عليها وإلينا يرجعون)١٥/٤٠. ﴿[٢٤] ولقد علمنا المستقدمين منكم﴾ وەئێوە چاك بزانن کە ئێمە بەپێشینانی ئێوە: زیندووان مردووانتان دەزانین ﴿ولقد علمنا المستأخرين﴾ و هەروا دەشزانین بە پاشینان , ئەوانەش لەپاش ئێوەوە دێنە دنیاوە، واتە: خوا زانایەو ئاگاداری تەواوی بونەوەرە، بە ئێوەیشەوە، چ ئەوانەی لەپێشەوەبوون، چ ئەوانە لەئاییندەدا دەبن و دێن ﴿[٢٥] وإن ربك هو يحشرهم﴾ وە بەڕاستیی پەروەردگارت ئەی موحەممەد ﷺ گش ئەوانە کۆ ئەکاتەوە بۆ حیساب و پاداشت و تۆڵە ﴿إنه حكيم عليم﴾ چونکە بەڕاستیی ئەو زۆر کار بەجێیە، زۆریش زانایە.

ئینسان لە قوڕە ڕەشەی وشك هەڵاتو ئافەرێنراوە:

﴿[٢٦] ولقد خلقنا الإنسان من صلصال من حمإ مسنون﴾ بێگومان ئێمە ئینسانی یەکەم (ئادەم)مان لە قوڕێکی ترشاوو وشکهەڵاتووی وا دروستکرد کە: هەرکات پەنجەی لێ درابا ئەزرنگایەوە ، پاشان خوا بەتوانایی خۆی گیانی بەبەرا کردو بووبە ئادەم، وەکو لە جێگایەکی تردا بۆ دووپاتی ئەو راستیە دەفەرموێ: (خلق الإنسان من صلصال كالفخار ، وخلق الجان من مارج من نار) ﴿[٢٧] والجان خلقناه من قبل من نار السموم﴾ لەپێش دروست کردنی ئادەمیشەوە باوك و سەرۆکی جینیشم (ئیبلیس) لەئاگرێکی بڵێسەدارو بەهاڵاو دروستکرد. پێغەمبەر ﷺ ئەفەرموێ: ((لماصور الله تعالى آدم ﷺ في الجنة، تركه الله ماشاء أن يتركه، فجعل إبليس يطيف، به ينظر ما هو فلما رآه أجوف عرف أنه خلق خلقا لا يتمالك)) (موسليم). في البر والصلة (٢٦١١) باب(٣١). واتە: هەر کە خوای جوانکار وێنەو نەخشەی ئادەم پێغەمبەری ﷺ کێشاو چەندە مەیلی بوو لە بەهەشتدا هێشتیەوە، شەیتانیش بەدەوریدا هەر دەهاتو دەچوو، ئەوسا سەیریکرد ناوەوەی بۆش و خاڵی یە، ئیتر زانی ئەوە دروستکراوێکە توانای بەسەر ئارەزووی خۆیدا نابێ و، ئەو دەتوانێ بە ئاسانی هەڵیخەڵەتێنێ.

فریشتە سوژدە دەبا بۆ ئادەم، ئیبلیس ئیبا دەکات:

﴿[٢٨] وإذ قال ربك للملائكة﴾ وە بیر بێنە ئەو کاتە پەروەردگارت بەفریشتەکانی گوت: ﴿إني خالق بشرا من صلصال من حمإ مسنون﴾ کە من مرۆڤێ دروست دەکەم لە قوڕێکی ڕەشی گۆڕاوی وشکهەڵاتووی وا کە هەرکات پەنجەی لێ درابا دەنگی دەدایەوە ﴿[٢٩] فإذا سويته﴾ ئینجا هەرکە بەتەواوی ڕێکمخست ﴿ونفخت فيه من روحي﴾ و لەگیانی خۆم رۆحم بەبەرا کردوو، بوو بە مرۆڤێکی تەواو خاوەن گیان ﴿فقعوا له ساجدين﴾ ئێوەش (فریشتەکان!) دا وەرنەوەو دەمەو ڕوو سوژدەی بۆ بەرن هەمووتان ﴿[٣٠] فسجد الملائكة كلهم اجمعون﴾ ئینجا فریشتە دەست بەجێ هەموویان بەتێکڕا فەرمانەکەی خوایان بەجێ هێناو کڕنووشی ڕێزو حورمەتیان بۆ ئادەم برد ﴿[٣١] إلا إبليس أبى أن يكون مع الساجدين﴾ شەیتانی گەورە (ئیبلیس) نەبێ، ئەو ملی نەداو، ئیبایکرد لەگەڵ کڕنووش بەران بێت !! چونکە شەیتان وەك خۆی دەڵێ لەئاگرە، فریشتەیش لەنوورە، ئەو هەمیشە سەرپێچی ئەکات، ئەمانیش بەهیچ شێوەیەك نافەرمانی ناکەن، وە بەیەقین وەك زانایان دەڵێن شەیتان لەڕشتەی فریشتە نییە، بەڵکو لەبەر ئەوە کە لە هەموو شوێن و جێگایەکدا لەگەڵیاندا بوو، ئەویش بەر فەرمانەکەی خوا کەوت بۆ سوژدە بردن بۆئادەم (شێخ حەسەنی بەصریی/ خوا لێی ڕازی بێت) ئەڵێ: (والله ما كان إبليس من الملائكة طرفة عين) سوێند بەخوا (ئیبلیس) هیچ کات بەئەندازەی چاو تروکانێکیش فریشتە نەبووە ﴿[٣٢] قال يا إبليس ما لك الا تكون مع الساجدين﴾ خوا

فەرمووی: ئە ری ئیبلیس ! بۆ چ تۆ لەگەڵ کڕنووشبەران نەبوویت، چی ڕێی لێ گرتیت لە گەڵیان بیت ؟! ﴿[٣٣] قال لم أكن لأسجد لبشر﴾ شەیتان وتی: هەرگیز بۆمن شایستە نییە کوڕنوش بۆ مرۆیەك بەرم ﴿خلقته من صلصال من حمإ مسنون﴾ تۆ لەقوڕێکی ترشاوی وشکەهەڵاتوو دروستتکردووە، لە جێگایەکی تردا خوا وتەکەی شەیتان دەگێڕێتە کە گوتی: (أنا خير منه خلقتنی من نار وخلقته من طين) یان گوتی: (أرأيتك هذا الذى كرمت على).

ئیبلیس لەبەهەشت دەردەپەڕێنرێ و تا ڕۆژی سەلاش ململانێ دەکا:

﴿[٣٤] قال فاخرج منها فإنك رجيم﴾ خوا فەرمووی سالەنێو فریشتەدا دەرچۆ، چونکە تۆ لای من دەر کراویت ﴿[٣٥] وإن عليك اللعنة إلى يوم الدين﴾ وەهە تا ڕۆژی تۆڵەو پاداشتیش نەفرینت لەسەرە ﴿[٣٦] قال رب فأنظرنى إلى يوم يبعثون﴾ ئیبلیس وتی: ئەی پەروەردگاری من ! مەودام بدە تاڕۆژێ خەڵکی زیندوو دەکرێنەوە، بۆ ئەوە تۆڵە لەئادەم و نەوەکانی بکاتەوە ﴿[٣٧] قال فإنك من المنظرين﴾ خوایش فەرمووی: دەتۆ لە مۆڵەتدراوانیت ﴿[٣٨] إلى يوم الوقت المعلوم﴾ تا ڕۆژی دیاریکراو بۆ لەناوچوونی هەموو گیانلەبەران، واتە: ڕۆژی (نەفخەی یەکەم) ﴿[٣٩] قال رب بما اغويتنى﴾ شەیتان وتی: ئەیپەروەردگاری من! بەهۆی ئەوەوە کە تۆ گومڕات کردم ، واتە: لەسەر سوژدە نەبردن بۆ ئادەم ﴿لأزينن لهم فى الأرض﴾ مەرج بێت منیش گوناح و لاساری بۆ وەچەو نەوەکانی ئادەم لەزەویدا شیرین کەم ﴿و لأغوينهم أجمعين﴾ و گشتیشیان لەڕێی ڕاست گومڕاو سەر لێشێواو بکەم ﴿[٤٠] إلا عبادك منهم المخلصين﴾ مەگین عەبدە دڵو دەروون پاکەکانت، ئەوانەیان لەبەر هەر حیکمەتێ خۆت دەیزانیت، بڕیارت داوە لەسەر هیدایەت بن ، لە شوێنێکی دیکەدا هاتووە: (أرايتك هذا الذى كرمت علي لإن أخرتنى إلى يوم القيامة لاحتنكن ذريته إلا قليلا) ﴿[٤١] قال هذا صراط على مستقيم﴾ خوایش فەرمووی: ئەمە ڕێگەی ڕاست و ڕێکی بەرەو منە، دەرەنجامیش هەموو بۆلای خۆم دێنەوە، هەر کەسەیش بە پێی کارو کردەوەی خۆی پاداش و تۆڵە وەر دەگرێت, وە لە جێگایەکی تردا هەر لەمەڕ ئەو ڕێبازەی خواوەوە دەفەرموێ: (وعلى الله قصد السبيل) ﴿[٤٢] إن عبادى ليس لك عليهم سلطان﴾ بێگومانیشبە تۆ هیچ جۆرە دەسەڵاتێکت بەسەر دڵی بەندە ڕاساڵەکانی مندا نییە، چونکە هەر لەژێر ڕکێفی خۆمدان و لە (ئەزەل)دا بڕیومەتەوە بەدوای تۆدا نایەن ﴿إلا من اتبعك من الغاوين﴾ مەگەر ئەو گومڕاو لاڕێیانەی پەیڕەویی لەتۆدەکەن و، بەدوای تۆدا دەچن ﴿[٤٣] وإن جهنم لموعدهم أجمعين﴾ و بەڕاستیی دۆزەخیش جێگای ئەوانە هەمووە (واتە: شەیتان و شوێنکەوتووەکانی) لە ئایەتێکی دیکەدا جەخت لە سەر ئەوە دەکاتەوەو دەفەرموێ: (ومن يكفر به من الأحزاب فالنار موعده).

قَالَ يَٰٓإِبۡلِيسُ مَا لَكَ أَلَّا تَكُونَ مَعَ ٱلسَّٰجِدِينَ ﴿٣٢﴾ قَالَ لَمۡ أَكُن لِّأَسۡجُدَ لِبَشَرٍ خَلَقۡتَهُۥ مِن صَلۡصَٰلٖ مِّنۡ حَمَإٖ مَّسۡنُونٖ ﴿٣٣﴾ قَالَ فَٱخۡرُجۡ مِنۡهَا فَإِنَّكَ رَجِيمٞ ﴿٣٤﴾ وَإِنَّ عَلَيۡكَ ٱللَّعۡنَةَ إِلَىٰ يَوۡمِ ٱلدِّينِ ﴿٣٥﴾ قَالَ رَبِّ فَأَنظِرۡنِيٓ إِلَىٰ يَوۡمِ يُبۡعَثُونَ ﴿٣٦﴾ قَالَ فَإِنَّكَ مِنَ ٱلۡمُنظَرِينَ ﴿٣٧﴾ إِلَىٰ يَوۡمِ ٱلۡوَقۡتِ ٱلۡمَعۡلُومِ ﴿٣٨﴾ قَالَ رَبِّ بِمَآ أَغۡوَيۡتَنِي لَأُزَيِّنَنَّ لَهُمۡ فِي ٱلۡأَرۡضِ وَلَأُغۡوِيَنَّهُمۡ أَجۡمَعِينَ ﴿٣٩﴾ إِلَّا عِبَادَكَ مِنۡهُمُ ٱلۡمُخۡلَصِينَ ﴿٤٠﴾ قَالَ هَٰذَا صِرَٰطٌ عَلَيَّ مُسۡتَقِيمٌ ﴿٤١﴾ إِنَّ عِبَادِي لَيۡسَ لَكَ عَلَيۡهِمۡ سُلۡطَٰنٌ إِلَّا مَنِ ٱتَّبَعَكَ مِنَ ٱلۡغَاوِينَ ﴿٤٢﴾ وَإِنَّ جَهَنَّمَ لَمَوۡعِدُهُمۡ أَجۡمَعِينَ ﴿٤٣﴾ لَهَا سَبۡعَةُ أَبۡوَٰبٖ لِّكُلِّ بَابٖ مِّنۡهُمۡ جُزۡءٞ مَّقۡسُومٌ ﴿٤٤﴾ إِنَّ ٱلۡمُتَّقِينَ فِي جَنَّٰتٖ وَعُيُونٍ ﴿٤٥﴾ ٱدۡخُلُوهَا بِسَلَٰمٍ ءَامِنِينَ ﴿٤٦﴾ وَنَزَعۡنَا مَا فِي صُدُورِهِم مِّنۡ غِلٍّ إِخۡوَٰنًا عَلَىٰ سُرُرٖ مُّتَقَٰبِلِينَ ﴿٤٧﴾ لَا يَمَسُّهُمۡ فِيهَا نَصَبٞ وَمَا هُم مِّنۡهَا بِمُخۡرَجِينَ ﴿٤٨﴾ ۞ نَبِّئۡ عِبَادِيٓ أَنِّيٓ أَنَا ٱلۡغَفُورُ ٱلرَّحِيمُ ﴿٤٩﴾ وَأَنَّ عَذَابِي هُوَ ٱلۡعَذَابُ ٱلۡأَلِيمُ ﴿٥٠﴾ وَنَبِّئۡهُمۡ عَن ضَيۡفِ إِبۡرَٰهِيمَ ﴿٥١﴾

جەحەنەم حەوت دەرگای هەیە:

﴿ [٤٤] لها سبعة أبواب﴾ دۆزەخیش حەوت دەرگای هەیە ﴿لكل باب منهم جزء مقسوم﴾ بۆ هەر دەرگایەكیش دەستەیەك لە پەیڕەوانی شەیتانی بۆ دیاریی كراوە, گومڕاكانیش بەپێی تاوانەكانیان جۆراوجۆرن ، بۆیە هەر بەشەی لە دەرگایەكەوە دەنێردرێتە ناوی!. ئینجا خوای میهرەبان پاشە ڕۆژی پارێزكاران باس ئەكاو ئەفەرمووێ: ﴿ [٤٥] إن المتقين فی جنات وعیون﴾ بەڕاستیی لە ئاخیرەتدا پارێزكاران لەناو چەندین باخات و لەلای چەندین كانیاوی (شەراب، شیر، هەنگوێن..) دان ﴿ [٤٦] ادخلوها بسلام آمنین﴾ پێیان دەوترێ: دەسا دوور لەهەموو بەڵاو نەهات و ناخۆشییەك، بەدڵنیاییەوە بچنە ناویانەوە ﴿ [٤٧] ونزعنا ما فی صدورهم من غل﴾ وە هەر قین و قارو دژایەتییەك هەبێت كە بەهۆی ژیان و ژیواری دونیاوە پەیدا بووبێ لەوێ لە سنگیانی لا دەبەین، واتە: بەسنگێكی پاك و سافەوە، بەدڵێكی خاوێنەوە ﴿إخوانا علی سرر متقابلین﴾ لەبەرامبەر یەكتر بە برایانە لەسەر تەخت دادەنیشن ، كە شێوەی دانیشتنی ئاوا باشترین ڕێزو حورمەتە بۆ یەكتر. پێشەوا (بوخاریی) ئەم فەرموودەیە دەهێنێت و دەڵێت: ((یخلص المؤمنون من النار، فیحبسون علی قنطرة بین الجنة والنار، فیقتص لبعضهم من بعض مظالم كانت بینهم فی الدنیا، حتی إذا هذبوا ونقوا، أذن لهم فی دخول الجنة)) واتە: موسڵمانەكان لە ئاگر ڕزگاریان دەبێ, ئینجا لە نێوان بەهەشت و دۆزەخدا رادەگیردرێن، هەر هەقێكیان بەسەر یەكترەوە هەبێت بۆیان جێبەجێ دەكرێت، ئەوسا بەپاك و خاوێنی و بێ رك و كینە گشت دەچنە بەهەشتەوە دوای ئیزندان پێیان ﴿ [٤٨] لا یمسهم فیها نصب﴾ وە لەوێ هیچ ڕەنج و ناڕەحەتیەكیشیان تووشنابێ، لە فەرموودەدا هاتووە: ((أن الله أمرنی أن أبشر خدیجة ببیت فی الجنة من قصب لاصخب فیه ولا نصب..)) متفق علیه.﴿وماهم منها بمخرجین﴾ و هەرگیزیش ناهێنرێنە دەرێ لێی، چونكە نیعمەتی ئەوێ نەبڕاوەو بەردەوامە، لە فەرموودەیەكدا هاتووە: ((بەبەهەشتییەكان دەگوترێت: مژدە بێت كە: هەمیشە لەشساغ و تەندروستن و نەخۆش ناكەون، بەخۆشیی بژین و رابوێرن، ئیتر نامرن، هەر لاوو و شۆخ و شەنگن ، قەت پیر نابن، بەردەوام لێرەن و، هەرگیز جێیناهێڵن)) پێشەوا موسلیم. ﴿ [٤٩] نبئ عبادی﴾ ئەی موحەممەد ﷺ تۆ بەندەكانم ئاگادار بكە ﴿أنی أنا الغفور الرحیم﴾ كە بەڕاستیی هەر خۆمم زۆر لێبوردە، زۆریش میهرەبان‌و دلۆڤان ﴿ [٥٠] وأن عذابی هو العذاب الألیم﴾ و سزاشم سزای زۆر بەژان و ئێش پێكەیەنەرەو وێنەی نیە، بەڵام لێبوردنیشم پێش سزام كەوتووە, بۆیە پێغەمبەری خواش ﷺ دەفەرمویێ: ((لو یعلم المؤمن ما عند الله من العقوبة ما طمع بجنته أحد، ولو یعلم الكافر ما عند الله من الرحمة ما قنط من رحمته أحد)) موسلیم فی التوبة(٣٧٥٥) باب(٤) واتە: ئەر موسڵمان بزانێت خوا چەندە خاوەن تۆڵەیە، هەر گیز كەسێك بەتەمای بەهەشت نەدەبوو، وە ئەگەر كافریش زانیبای رەحم و بەزەیی خوا چەندە زۆرە ، قەت كەسێك لە رەحمەتی خوا تەماح بڕ نەدەبوو!.

باس و خواستی میوانەكانی ئیبراهیم:

﴿ [٥١] ونبئهم عن ضیف إبراهیم﴾ ئەی پێغەمبەر ! دەنگ و باسی میوانەكانی ئیبراهیممان لێ ئاگادار بكە كە: كۆمەڵێ فریشتە بوون و خوا ناردنی بۆ لەناوبردنی قەوم و نەتەوەكەی (لووط)ی ئامۆزای ﴿ [٥٢] إذ دخلوا علیه﴾ ئەوكاتەی چوونە ژوورێ لای ﴿فقالوا سلاما﴾ و دەست بەجێ وتیان: سەلام لەئیبراهیم ﴿قال إنا منكم وجلون﴾ ئیبراهیمیش "دیارە پاش سلاوسەندنەوە پێیگوتن: بەڕاستیی ئێمە ناتانناسین و لێشتان دەترسین، چونكە كە خێرا چووو خواردنی بۆ هێنان و لێیان نەخوارد، پێی وابوو نەیارن ﴿ [٥٣] قالوا لا توجل﴾ ئەوانیش وتیان: مەترسە ﴿إنا نبشرك بغلام علیم﴾ بەڕاستیی ئێمە فریشتەین و هاتووین مزگێنی كوڕێكی زانا بەتۆ بدەین، واتە: ئیسحاق/ سەلامی

لەسەربێ ﴿٥٤ قال أبشرتموني﴾ ئیبراهیم بەسەر سوڕمانێکەوە گوتیی: ئایا موژدەم دەدەنێ ؟ ﴿على أن مسني الكبر﴾ لەحاڵێکا پیری زەربەی لێداوم ؟! ﴿فبم تبشرون﴾ جا لەحاڵی ئاوادا کەمن هێندە پیر بم مژدەم بەچی دەدەنێ ﴿٥٥ قالوا بشرناك بالحق﴾ وتیان: بەشتێکی هەق و ڕاست موژدەت دەدەینێ بۆچی سەرت سوڕ دەمێنێ، واتە: شتەکە ڕاستەو فەرمانی خوایەو بڕاوەتەوە ﴿فلا تكن من القانطين﴾ نابێ تۆیش لەبێ هیوایان بیت ﴿٥٦ قال ومن يقنط من رحمة ربه إلا الضالون﴾ ئیبراهیم وتی: دەبێ کێ لەمیهرەبانی پەروەردگاری خۆی نائومێد بێ، بەدەر لەڕێ لادەرەکان؟ بەڵام لەبەر هێندە پیر بوونم سەرم لەخۆم سوڕ دەمێنێ کە لەحاڵەتی وادا منداڵمان ببێت، نەك لەدەسەڵاتی خوا، هەتا هیوام بەرەحمەتی خوا نەبێ .

فریشتەکان بۆچی هاتن ؟

﴿٥٧ قال فما خطبكم أيها المرسلون﴾ جا دوای ئەوە کە(ئیبراهیم) هێمن دەبێتەوەو ترسی نامێنی دەڵێت: ئەی نێردراوەکان ! دەبێ کاری گرنگتان لەم هاتنەتاندا چی بێت ؟ ﴿٥٨ قالوا إنا أرسلنا إلى قوم مجرمين﴾ وتیان بەڕاستیی لەلای خواوە ناردراوین بۆ لەناوبردنی گەلێکی تاوانبار، واتە: هۆزی لووط ﴿٥٩ إلا آل لوط﴾ خاوو خێزانەکەی لووط نەبێ، چونکە ئەوانە موسڵمانن ﴿إنا لمنجوهم أجمعين﴾ بێگومانیش ئەوانە هەموو ڕزگار دەکەین ﴿٦٠ إلا إمراته﴾ ژنەکەی نەبێت ﴿قدرنا إنها لمن الغابرين﴾ چونکە لەبەر بێ بڕوایی و کلا بوونی لەڕێی هەق، بڕیارمان داوە ئەو لەڕیزی تیاچووەکاندا بێت.

إِذْ دَخَلُوا۟ عَلَيْهِ فَقَالُوا۟ سَلَـٰمًا قَالَ إِنَّا مِنكُمْ وَجِلُونَ ﴿٥٢﴾ قَالُوا۟ لَا تَوْجَلْ إِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلَـٰمٍ عَلِيمٍ ﴿٥٣﴾ قَالَ أَبَشَّرْتُمُونِى عَلَىٰٓ أَن مَّسَّنِىَ ٱلْكِبَرُ فَبِمَ تُبَشِّرُونَ ﴿٥٤﴾ قَالُوا۟ بَشَّرْنَـٰكَ بِٱلْحَقِّ فَلَا تَكُن مِّنَ ٱلْقَـٰنِطِينَ ﴿٥٥﴾ قَالَ وَمَن يَقْنَطُ مِن رَّحْمَةِ رَبِّهِۦٓ إِلَّا ٱلضَّآلُّونَ ﴿٥٦﴾ قَالَ فَمَا خَطْبُكُمْ أَيُّهَا ٱلْمُرْسَلُونَ ﴿٥٧﴾ قَالُوٓا۟ إِنَّآ أُرْسِلْنَآ إِلَىٰ قَوْمٍ مُّجْرِمِينَ ﴿٥٨﴾ إِلَّآ ءَالَ لُوطٍ إِنَّا لَمُنَجُّوهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٥٩﴾ إِلَّا ٱمْرَأَتَهُۥ قَدَّرْنَآ ۙ إِنَّهَا لَمِنَ ٱلْغَـٰبِرِينَ ﴿٦٠﴾ فَلَمَّا جَآءَ ءَالَ لُوطٍ ٱلْمُرْسَلُونَ ﴿٦١﴾ قَالَ إِنَّكُمْ قَوْمٌ مُّنكَرُونَ ﴿٦٢﴾ قَالُوا۟ بَلْ جِئْنَـٰكَ بِمَا كَانُوا۟ فِيهِ يَمْتَرُونَ ﴿٦٣﴾ وَأَتَيْنَـٰكَ بِٱلْحَقِّ وَإِنَّا لَصَـٰدِقُونَ ﴿٦٤﴾ فَأَسْرِ بِأَهْلِكَ بِقِطْعٍ مِّنَ ٱلَّيْلِ وَٱتَّبِعْ أَدْبَـٰرَهُمْ وَلَا يَلْتَفِتْ مِنكُمْ أَحَدٌ وَٱمْضُوا۟ حَيْثُ تُؤْمَرُونَ ﴿٦٥﴾ وَقَضَيْنَآ إِلَيْهِ ذَٰلِكَ ٱلْأَمْرَ أَنَّ دَابِرَ هَـٰٓؤُلَآءِ مَقْطُوعٌ مُّصْبِحِينَ ﴿٦٦﴾ وَجَآءَ أَهْلُ ٱلْمَدِينَةِ يَسْتَبْشِرُونَ ﴿٦٧﴾ قَالَ إِنَّ هَـٰٓؤُلَآءِ ضَيْفِى فَلَا تَفْضَحُونِ ﴿٦٨﴾ وَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ وَلَا تُخْزُونِ ﴿٦٩﴾ قَالُوٓا۟ أَوَلَمْ نَنْهَكَ عَنِ ٱلْعَـٰلَمِينَ ﴿٧٠﴾

فریشتەکان دەبنە میوانی لووط:

﴿٦١ فلما جاء آل لوط المرسلون﴾ ئینجا کە فریشتە ڕاسپاردەکان لەسەرو سیمایەکی جوان و شیریندا هاتنە لای بنەماڵەی لووط ﴿٦٢ قال إنكم قوم منكرون﴾ لووط گوتی: ئێوە کەسانێکن، من ناتانناسم ﴿٦٣ قالوا بل جئناك بما كانوا فيه يمترون﴾ فریشتەکان وتیان: ئێمە پیاوخراپ نین ، دڵنیابە ئێمە فریشتەین و هاتووین بەوەی ئەوان گومانیان تێدایە, واتە: هاتووین سزایەکمان هێناوە کە هۆزەکەت گومانیان لەهاتنیدا هەیە ﴿٦٤ وآتيناك بالحق﴾ هاتووین بۆلات بەهەواڵێکی هەق و ڕاست ، وەکو دەفەرموێ: (ماننزل الملائكة إلا بالحق..) ﴿وإنا لصادقون﴾ وەبێگومان بەڕاسمانەو ڕاست بێژین لەقسەکەماندا .

لووط! شەو ڕەویی بەخاوو خێزانت بکە:

﴿٦٥ فأسر بأهلك بقطع من الليل﴾ جا کەوایە ئەی لووط ! لە دوای تێپەڕبوونی بەشێك لەشەو خاووخێزانت وەدەرنێ و لەشار بڕۆ ﴿واتبع أدبارهم﴾ خۆیشت شوێنیان بکەوە ﴿ولا يلتفت منكم احد﴾ وە نابێ هیچ کەسێکیشتان بەرەو دوا لابکاتەوە تا ئەو نارەحەتی و سزایە نەبینێ کاتێ دەبارێتە سەریان ﴿وامضوا حيث

تؤمرون﴾ وە بۆ ئەو شوێنە کە فەرمانتان پێکراوە لە وڵاتی (شام) کە بۆی بچن، ڕێبگرنە بەر ﴿[٦٦] **وقضينا إليه ذلك الأمر﴾** وە ئەو بڕیارە گرنگ و گەوەرەیەمان سروش بۆ کرد ﴿**أن دابر هؤلاء مقطوع مصبحين﴾** کە بەڕاسیتی لە دەمی بەرەبەیاندا ڕەگ و ڕیشەی هەموو ئەمانە لەبن دەردێ و، ئەبێ هیچ کەسێکیان لێ دەر نەچێت، وەك لەئایەتی تردا دەفەرموێ: (إن موعدهم الصبح أليس الصبح بقريب). یان ئەفەرموێ: (فقطع دابر القوم الذين ظلموا والحمد لله رب العالمين).

خەڵکی شار بەهەلهەلە سەریان هەڵدا:

﴿[٦٧] **وجاء أهل المدينة يستبشرون﴾** وهەر کەخەڵکی شارەکەی (سدوم) بیستیان وا لووط میوانی هاتووە، کەوتنە هەلهەلە کێشان و، لەخۆشیا مژدەیان بەیەکدی دەدا بۆ ئەنجامدانی ئەو کارە زۆر دزێوو قێزەون و ناشیاوەیان !! ﴿[٦٨] **قال إن هؤلاء ضيفي فلا تفضحون﴾** جا لەبەر ئەوە کەلووط نەیزانیبوو ئەوانە فریشتەن، ترسی هەبوو بێ حورمەتیان بکەن، بۆیە وتی: بەڕاستیی ئەوانە میوانی منن، تکاتان لێ دەکەم ڕوو زەردم مەکەن و ئابڕووم مەبەن لایان ﴿[٦٩] **واتقوا الله ولا تخزون﴾** لەخوا بترسن و، شەرمەندەو چاوشۆڕم مەکەن ، جا لەباتی ئەوە هۆزەکەی بەگوێی بکەن ﴿[٧٠] **قالوا أو لم ننهك عن العالمين﴾** وتیان: ئایا پێمان نەگوتیت نابێ کەس تخونت کەوێ و میواندری خەڵکان بکەیت ؟ واتە: بە گوێمان ناکەیت و ڕێگریشمان دەکەیت لە ئەنجامدانی کارەکەمان؟ ﴿[٧١] **قال هؤلاء بناتي إن كنتم فاعلين﴾** لووتیش لەناچاریا وتی: کورە غیرەتتان بێت" ئەمانە کچەکانمن، لێتان مارە ئەکەم، ئەگەر هەر نیازی ئەوکارەتان کردووە، تکایە بگەڕێنەوە سەر فیترەتی پاك و خاوێن، وە لەو بەد ئەخلاقییە لادەن. ڕاڤەکرانی قورئان دەڵێن: مەبەست لە وشەی (بناتي) کیژۆڵەو کچانی هۆزو قەومەکەیەتیی، چونکە هەموو پەیامبەرێك باوکی میللەتەکەی خۆیەتی ﴿[٧٢] **لعمرك إنهم لفي سكرتهم يعمهون﴾** خوا ئەفەرموێ: دە بەگیانی تۆ قەسەم ئەی موحەممەد ﷺ! ئەوانە لەگێژاوی مەستیی وبێ هۆشیی و سەر لێشێواوی خۆیاندا یارییان دەکردو بەیەکدا دەهاتن ، چونکە ئاگایان لێ نەبوو بەیانی چییان لێدێ..!!. (عەبدوڵڵای کوڕی عەباس) دەڵێت: خوا هیچ ڕێزدارێکی تری وەك موحەممەد ﷺ دروست نەکردووەو، نەشم بیستووە کە سوێند بەگیان و ژیانی هیچ کەسێك بخوات، جگە لە پەیامبەر ﷺ. ڕاڤەکەرانی قورئانیش بەکۆی دەنگ دەڵێن: خوا لەو ئایەتەدا سوێندی بەگیان و ژیانی پێغەمبەر خوارد !! دیارە ئەمە بەڵگەیە لەسەر گەورەیی و مەزنایەتی پێغەمبەر، وە شتێکی تر جگە لەمە ناگەیەنێت, وەك شەرعیەتدان بە سوێند خواردن بە غەیرەز خوا، چونکە خوا سوێن بە گەلێ لە دروستکراوەکانی دەخوا، بەڵام بۆ ئێمە ڕەوانیە سوێندیان پێ بخۆین.

قَالَ هَٰٓؤُلَآءِ بَنَاتِيٓ إِن كُنتُمۡ فَٰعِلِينَ (٧١) لَعَمۡرُكَ إِنَّهُمۡ لَفِي سَكۡرَتِهِمۡ يَعۡمَهُونَ (٧٢) فَأَخَذَتۡهُمُ ٱلصَّيۡحَةُ مُشۡرِقِينَ (٧٣) فَجَعَلۡنَا عَٰلِيَهَا سَافِلَهَا وَأَمۡطَرۡنَا عَلَيۡهِمۡ حِجَارَةً مِّن سِجِّيلٍ (٧٤) إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَأٓيَٰتٍ لِّلۡمُتَوَسِّمِينَ (٧٥) وَإِنَّهَا لَبِسَبِيلٍ مُّقِيمٍ (٧٦) إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَأٓيَةً لِّلۡمُؤۡمِنِينَ (٧٧) وَإِن كَانَ أَصۡحَٰبُ ٱلۡأَيۡكَةِ لَظَٰلِمِينَ (٧٨) فَٱنتَقَمۡنَا مِنۡهُمۡ وَإِنَّهُمَا لَبِإِمَامٍ مُّبِينٍ (٧٩) وَلَقَدۡ كَذَّبَ أَصۡحَٰبُ ٱلۡحِجۡرِ ٱلۡمُرۡسَلِينَ (٨٠) وَءَاتَيۡنَٰهُمۡ ءَايَٰتِنَا فَكَانُواْ عَنۡهَا مُعۡرِضِينَ (٨١) وَكَانُواْ يَنۡحِتُونَ مِنَ ٱلۡجِبَالِ بُيُوتًا ءَامِنِينَ (٨٢) فَأَخَذَتۡهُمُ ٱلصَّيۡحَةُ مُصۡبِحِينَ (٨٣) فَمَآ أَغۡنَىٰ عَنۡهُم مَّا كَانُواْ يَكۡسِبُونَ (٨٤) وَمَا خَلَقۡنَا ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضَ وَمَا بَيۡنَهُمَآ إِلَّا بِٱلۡحَقِّۗ وَإِنَّ ٱلسَّاعَةَ لَأٓتِيَةٞۖ فَٱصۡفَحِ ٱلصَّفۡحَ ٱلۡجَمِيلَ (٨٥) إِنَّ رَبَّكَ هُوَ ٱلۡخَلَّٰقُ ٱلۡعَلِيمُ (٨٦) وَلَقَدۡ ءَاتَيۡنَٰكَ سَبۡعٗا مِّنَ ٱلۡمَثَانِي وَٱلۡقُرۡءَانَ ٱلۡعَظِيمَ (٨٧) لَا تَمُدَّنَّ عَيۡنَيۡكَ إِلَىٰ مَا مَتَّعۡنَا بِهِۦٓ أَزۡوَٰجٗا مِّنۡهُمۡ وَلَا تَحۡزَنۡ عَلَيۡهِمۡ وَٱخۡفِضۡ جَنَاحَكَ لِلۡمُؤۡمِنِينَ (٨٨) وَقُلۡ إِنِّيٓ أَنَا ٱلنَّذِيرُ ٱلۡمُبِينُ (٨٩) كَمَآ أَنزَلۡنَا عَلَى ٱلۡمُقۡتَسِمِينَ (٩٠)

لەگەڵ گزنگی هەتاودا خوا گرتنی:

﴿[٧٣] فأخذتهم الصيحة مشرقين﴾ ئینجا لەگەڵ گزنگی خۆردا شریخەو دەنگی فریشتە، یان هەرشریخەیەکی تر گرتنیی و، لاپەڕەی ژیانیان پێچرایەوە ﴿[٧٤] فجعلنا عاليها سافلها﴾ بەو شێوە کەخانووەکانیانمان ژێرو ژوور کرد ﴿وأمطرنا عليهم حجارة من سجيل﴾ وە بە (گڵبەرد) بەردە بارانمانکردن ﴿[٧٥] إن في ذلك لآيات للمتوسمين﴾ بەڕاستیی لەو سزاو تۆڵەدا زۆر بەڵگەو نیشانە هەیە بۆ ئەوانەی پەندو ئامۆژگاری وەر بگرن و، یان ورد دەبنەوە، جا هەر بۆ دووپاتی ئەو مانایەو دەرك و زیرەکی مرۆی ئیماندار ، پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێ: ((إتقوا فراسة المؤمن فإنه ينظر بنور الله)) پاشانیش ئایەتی: (إن في ذلك لآيات للمتوسمين)ی خوێندەوە. الترمذي. (في تفسير القرآن (٣١٣٧) باب (١٦) من سورة الحجر. وفي سنده عطية العوفي وهو ضعيف جدا، وقد أخرجه الشوكاني في الفوائد المجموعة في الأحاديث الموضوعة..) ئەمەو هەندێ لێکۆڵینەوەی تری لەسەرە، دەتوانی تەماشای تەفسیری (قورتبی/ بەرگی/٥ پەراوێزەکەی بکەیت. ﴿[٧٦] وإنها لبسبيل مقيم﴾ و بەڕاستی ئێستاش گوندو شارە وێرانکراوەکان لەسەر ڕێگەی کاروانەکاندایە لەوڵاتی (شام)، هەر بەپێوە ماونەتەوەو دەبینرێن و، بوونەتە دەریاچەیەکی بۆگەن و پیس، وەکو دەفەرموێ: (وإنكم لتمرون عليهم مصبحين ، وبالليل أفلا تعقلون) ﴿[٧٧] إن في ذلك لآية للمؤمنين﴾ بەڕاستیی لەو دەست وەشانەدا نیشانەیەکی گەورەی دەسەڵاتی خوا هەیە بۆ بڕواداران.

یارانی بێشەیش (أصحاب الأيكة) لەناو چوون:

﴿[٧٨] وإن كان أصحاب الأيكة لظالمين﴾ و بەڕاستیی (أصحاب الأيكة) خاوەن بێشەکان، واتە: گەلەکەی (شوعەیب) بڕوایان بەشوعەیب نەهێناو ستەمکارو لەسەر ناهەق بوون.(**ئەیکە**/ بەجێگایەکی پڕ لەدار و درەخت دەڵێن) ﴿[٧٩] فانتقمنا منهم﴾ ئێمەیش لەبەرامبەر ئەوەوە تۆڵەمان لێ سەندن، هەورە تریشقەو بوومە لەرزە گرتنی و، بوونە قوربانی لاساری خۆیان ﴿وإنهما لبإمام مبين﴾ کە بەڕاستیی هەردووکیان شارو گوندە وێراو کراوەکانی نەتەوەکەی (لووط) و، هۆزەکەی (شوعەیب) لەسەرە ڕێگایەکی ئاشکراودان و دەبینرێن ، ڕێبواران هەمووکات بەلایاندا تێپەڕ دەکەن و ئاسەواریان دیارەو دەبینرێت ، ئەوەی خاوەن ئیمان و خاوەن هۆش بێ پەندیان لێ وەردەگرێ، ئەی ئێوە بۆ پەندی لێ وەرناگرن ئەی قورەیش؟

خەڵکی حیجریش (سەموود) تیاچوون:

﴿[٨٠] ولقد كذب أصحاب الحجر المرسلين﴾ وبەڕاستیی خەڵکی شاری (حیجر)یش - نەتەوەکەی صالح کە لەنێوان (مەدینە)و (شام)دایە- پەیامبەرانیان بەدرۆزن دانا، واتە: باوەڕیان بە صالح پێغەمبەر نەکرد، ئەمەش وەکو ئەوە وایە باوەڕیان بەهەموو پێغەمبەران نەکردبێ. ﴿[٨١] وآتيناهم آياتنا﴾ جا لەگەڵ ئەوەیشدا چەندین بەڵگەو نیشانەی دەسەڵاتی خۆشمان نیشاندان، وەکو وشترەکەو، بیرەکە ، بەڵکو باوەڕ بهێنن ﴿فكانوا عنها معرضين﴾ کەچی هەر بێزارییان دەربڕی و ڕوویان لەو گشت موعجیزەو ئایەتانە وەرگێڕا! ﴿[٨٢] وكانوا ينحتون من الجبال بيوتاً آمنين﴾ وە ئەوان هۆزێکی وابوون لە چیاکاندا، خانوویان بۆ ئارەزووو خۆشیی دەتاشیی و، تیایاندا بەئاسوودە دەژیان ﴿[٨٣] فأخذتهم الصيحة مصبحين﴾ هەتا لەئەنجامی بێ دینی خۆیاندا، لە بەرە بەیانێکی زوودا سزاو دەنگی وێرانکەریان هاتە سەرو گرتنیی و تیاچوون ، لە فەرموودەدا هاتووە: هەر کە پێغەمبەر ڕێیکەوتبا ئەو شوێنانە بەهاوەڵەکانی دەگوت: لەم جۆرە شوێنانەدا بەزۆریش بووبێت دەبێ بگرین، نە وەکو سزاکەی ئەوانتان

ئەوقەببێت. پێشەوا ئەحمەد ﴿٨٤ فما أغنى عنهم ماكانوا يكسبون﴾ هەرچیشیان کرد بەر لەهاتنی سزاکە، بێ نیازی نەکردن و ڕزگاریان نەبوو، جا کەواتە ئەی ملهووڕەکان! ئێوەیش بیری بکەنەوەو فریای خۆتان بکەون !.

قیامەت بەڕێوەیەو هەر دێت:

﴿٨٥ وما خلقنا السموات والأرض وما بينهما إلا بالحق﴾ ئاسمانەکان و زەویی و هەرچیش لەنێوانیاندایە، بەدادگەرانەو ڕاستیی دروستمانکردوون ﴿وإن الساعة لآتية﴾ وە بێگومان ڕۆژو ساتی قیامەتیش لەهاتندایەو، هەر پێش دێت ، لەسوورەتی(مؤمنون)دا دەفەرموێ: (أفحسبتم انما خلقناكم عبثا وأنكم إلينا لاترجعون) ﴿فاصفح الصفح الجميل﴾ جا تۆش ئەی پێغەمبەر ﷺ! بەشێوەیەکی چاك و جوان چاوپۆشی لە هۆزەکەت بکە, واتە: تاکاتی خۆی دێت و مۆڵەتت بە جەنگ و کوشتار دەدرێ لە گەڵیان ﴿٨٦ إن ربك هو الخلاق العليم﴾ چونکە هەرپەروەردگاری تۆیە هەمیشە دروستکەرو بەدیهێنەرە، بەئاگاو زانایە بەهەموو کاروکردەوەیەك وەهەر کات بییەوێ زۆر بەئاسانی قیامەت دێنێت.

فەرمان بە پێداگری لەسەر بانگەوازەکەی:

﴿٨٧ ولقد آتيناك سبعا من المثاني﴾ و بێگومان ئێمە حەوت ئایەتەکەی سوورەتی فاتیحە کەچەند جارێ لەنوێژدا دەخوێندرێتەوەو دووپات دەکرێتەوە- وەهەروا ئەم قورئانە گەورەیەشمان پێدایت، کە تەواوکەری گشت کتێبە ئاسمانیەکانەو، هەموو هەواڵ و بڕیارێکی گرنگی تێدایە, لەفەرموودەیەکیشدا بۆ دووپاتی ئەوە هاتووەو دەفەرموێ: ((الحمد لله رب العالمين هى السبع المثانى والقرآن العظيم)) ﴿٨٨ لا تمدن عينيك إلى ما متعنا به ازواجا منهم﴾ ئەی پێغەمبەر! چاو مەبڕە لەو لەزەت و خۆشیەی هەندێ لەو بێ بڕوایانەمان پێ بەهرەمەند کردووە، چونکە ئەو قورئانەی بەتۆمان داوە زۆر گەورەو بەڕێز ترە، لەوەی بەوانمان داوە ﴿ولا تحزن عليهم﴾ و خەفەتیشیان بۆ مەخۆ کەبڕوا ناهێنن ﴿واخفض جناحك للمؤمنين﴾ ئەوان وێڵ بکەو باڵی بەزەیی ومیهرەبانیت بۆ بڕواداران دابخە، واتە: لەگەڵیاندا بەسۆزبەو لەخۆیشت نزیکیان بکەوە، لەسوورەتێکی دیکەدا هاتووەو دەفەرموێ: (واخفض جناحك لمن اتبعك من المؤمنين).

کاری پێغەمبەر ترساندنە:

﴿٨٩ وقل إنى أنا النذير المبين﴾ بڵێ: من تەنها ترسێنەری ئاشکرام ، لەوە بەولاوە هیچم بەدەست نییەو، هەرکەسێك باوەڕ نەکات، ئەوا وەکو گەلانی پێشوو گیرۆدە دەبێت ﴿٩٠ كما أنزلنا على المقتسمين﴾ (ئەبوو سعوود) لە تەفسیری ئەم ئایەتەدا دەڵێ: هەر چۆنێ قورئانمان دابەزاندە خوارەوە بۆتۆ ئەی پێغەمبەر!، هەر ئاواش لەسەردەمی رابوردوودا کتێبمان ناردووە بۆ سەر ئەوجوولەکەو گاورانەش سوێندیان خواردبوو پێکڕا دژایەتی پێغەمبەرەکانیان بکەن ﴿٩١ الذين جعلوا القرآن عضين﴾ ئەوانەیان قورئانیان بەشبەشکرد, واتە: باوەڕیان بە هەندێکی کردو, بە هەندێکی باوەڕیان نەکرد, هەر وەکو کتێبەکانی سەردەمی خۆیانیان بەشبەشکردو، باوەڕیان بە هەندێکی کردو، هێندێکیان خستە ئەولاوە. پێشەوا (بوخاریی) لە (ئیبن عەباس)ـەوە دەڵێ: ئەوانەی قورئانیان بەشبەش کرد خاوەننامەکان بوون , ئەوانبوون باوەڕیان بەهەندێکی هێناو, باوەڕیان بە هەندێکی نەهێنا! ﴿٩٢ فوربك لنسئلنهم أجمعين﴾ سوێند بەپەروەردگارت ئەی موحەممەد! ﷺ لەهەمووان دەپرسین ﴿٩٣ عما كانوا يعملون﴾ لەو کاروکردەوەیە دەیانکردو، چۆنیش وەڵامی پێغەمبەرەکانیان دەدایەوە؟

سپاردەکەت بە ئاشکرا رابگەیەنە:

﴿[٩٤] **فاصدع بما تؤمر**﴾ جا تۆیش ئەی پێغەمبەر! هەرچیت پێ سپێردراوە بێ پەردەو بەئاشکراو نمایان دەری برەو، واتە: ڕوو بەڕوو بەمەردمی ڕا بگەیەنەو، ئایینەکەت ئاشکرا بکە ﴿**وأعرض عن المشركين**﴾ و لە هاوبەشدانەران ڕوو وەرگێڕەو گوێیان مەدەرێ و. ئیبن عەباس ئەڵێ: ئەم ئایەتەی ئێرە بەئایەتی: (فاقتلوا المشركين)ـەی (تەوبە) نەسڕاوەتەوە، بەڵکو ئەمیش بۆکات و ساتی خۆی کاری پێ دەکرێ ﴿[٩٥] **إنا كفيناك المستهزئين**﴾ چونکە بەڕاستیی ئێمە لەبەرابەر گاڵتەکەراندا بۆ تۆ بەسین و ناهێڵین کارەکەت ڕاگرن، خوای گەورە لەجێگایەکی تردا بەرامبەریان دەفەرموێ: (ودوا لو تدهن فيدهنون)٩/٦٨. یان دەفەرموێ: (.. والله يعصمك من الناس..) ﴿[٩٦] **الذين يجعلون مع الله إلها آخر**﴾ ئەوانەی کە لەگەڵ خوادا پەرستراوێکی تر دادەنێن ﴿**فسوف يعلمون**﴾ لەدواییدا چاك ئەزانن چییان پێ دەکەین، ئەوەبوو هەر لەڕۆژی (بەدر)دا خوا ریسوای کردن و ئابڕووی بردن و، پۆزەی لووتبەرزەکانی شکاند، ئێستایش هەر کەسێك شەریك بۆ خوا دابنێ و، گاڵتەو مەسخەرە بەدینی خوا بکات، خوای گەورە خۆی خەمی دەخوات و بەرووا دەیدا بەزەوییدا.

تاهەق سەرنەکەوێ کۆڵ نەدەیت:

﴿[٩٧] **ولقد نعلم أنك يضيق صدرك بما يقولون**﴾ وە بەڕاستیی ئێمە دەزانین کە تۆ لەقسەی ناپەسەندی ئەوانە سنگ و دڵت تەنگ دەبێ، خەریکە نەتوانی کارەکەت بکەیت ﴿[٩٨] **فسبح بحمد ربك**﴾ جا تۆیش بۆلابردنی ئەو نارەحەتیی و دڵتەنگییە هەر شوکری پەروەردگاری خۆت بکە، بەپاك و خاوێن ڕای بگرەو ڕوو لەنوێژ بنێ ﴿**وكن من الساجدين**﴾ و هەردەم لە کڕنووشبەرانبە . پێشەوا (ئەحمەد) ئەم فەرموودە (قودس)یەی هێناوە کە خوا دەفەرموێ : ((يا ابن آدم ! لاتعجز عن أربع ركعات أول النهار أكفك آخره)) واتە: ئەی نەوەی ئادەم! تۆ لەسەرەتای ڕۆژەوە چوار ركات نوێژ بكە ، بۆ کۆتایی ڕۆژیش خۆمت بەسە ﴿[٩٩] **واعبد ربك حتى يأتيك اليقين**﴾ و هەمیشە پەروەردگاری خۆت بپەرستە، تا ئەوکاتە یەقین (مەرگ)ت بۆدێ . (موجاهید)و(قەتادە..) دەڵێن: پێشەوا (بوخاریی)ش وشەی (یەقین)ی هەر بەمەرگ تەفسیرو مانا کردۆتەوە. واتە: هەتا ئەو ڕۆژە دەمریت ، هەر لەسەر دینبەو کلا مەبە .

<ins>**تێبینی:**</ins> تاقمێ لەوانە کە بەباشی لەئایینی خوا حاڵی نەبوونەو خۆیان لەڕاستیەکان لادەدەن دەڵێن: مرۆڤ تائەو کاتە خوا پەرستیی لەسەرە کە بەتەواوی خوای بەبەزەیی دەناسێ، جاپاش ئەوە، ئیدی نەنوێژی لەسەر دەمێنێ و، نەهیچ فەرزو واجیباتێکی تر! دەسا تۆش دڵنیابە ئەی خوێنەری هێژا ! کە تەفسیری پڕ بەپڕیی ئەم ئایەتە هەر ئەوەیە ئێمە بۆمان کرد.

ٱلَّذِينَ جَعَلُواْ ٱلْقُرْءَانَ عِضِينَ ﴿٩١﴾ فَوَرَبِّكَ لَنَسْـَٔلَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٩٢﴾ عَمَّا كَانُواْ يَعْمَلُونَ ﴿٩٣﴾ فَٱصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ وَأَعْرِضْ عَنِ ٱلْمُشْرِكِينَ ﴿٩٤﴾ إِنَّا كَفَيْنَٰكَ ٱلْمُسْتَهْزِءِينَ ﴿٩٥﴾ ٱلَّذِينَ يَجْعَلُونَ مَعَ ٱللَّهِ إِلَٰهًا ءَاخَرَ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿٩٦﴾ وَلَقَدْ نَعْلَمُ أَنَّكَ يَضِيقُ صَدْرُكَ بِمَا يَقُولُونَ ﴿٩٧﴾ فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَكُن مِّنَ ٱلسَّٰجِدِينَ ﴿٩٨﴾ وَٱعْبُدْ رَبَّكَ حَتَّىٰ يَأْتِيَكَ ٱلْيَقِينُ ﴿٩٩﴾

سُورَةُ النَّحْلِ

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

أَتَىٰٓ أَمْرُ ٱللَّهِ فَلَا تَسْتَعْجِلُوهُ سُبْحَٰنَهُۥ وَتَعَٰلَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿١﴾ يُنَزِّلُ ٱلْمَلَٰٓئِكَةَ بِٱلرُّوحِ مِنْ أَمْرِهِۦ عَلَىٰ مَن يَشَآءُ مِنْ عِبَادِهِۦٓ أَنْ أَنذِرُوٓاْ أَنَّهُۥ لَآ إِلَٰهَ إِلَّآ أَنَا۠ فَٱتَّقُونِ ﴿٢﴾ خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ بِٱلْحَقِّ تَعَٰلَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٣﴾ خَلَقَ ٱلْإِنسَٰنَ مِن نُّطْفَةٍ فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُّبِينٌ ﴿٤﴾ وَٱلْأَنْعَٰمَ خَلَقَهَا لَكُمْ فِيهَا دِفْءٌ وَمَنَٰفِعُ وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ ﴿٥﴾ وَلَكُمْ فِيهَا جَمَالٌ حِينَ تُرِيحُونَ وَحِينَ تَسْرَحُونَ ﴿٦﴾

لە (١٤١٦/١/١) کۆچی بەرامبەر بە (١٩٩٥/٥/٣١) زایینی لە تەفسیری ئەم سوورەتە بوومەوە.

(والحمدلله رب العالمین).

*** *** ***

١٦- سوورەتی (نەحل)ـە

مەککەییەو (١٢٨) ئایەتە

بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان

* ئەم سوورەتە بناغەو بنەما سەرەکییەکانی ئیسلام باس دەکات، وەکو خوایەتیی خوای تاك وتەنیا، وەحی و نیگا، زیندووبوونەوەو پاداشت و تۆڵە. لەپاڵ ئەمانەیشدا گەلێ بەڵگەی جۆراوجۆر دێنێتەوە لە ئاسمان و زەویی، لە دەریاو، لە کێوەکان ، لە دەشت و شیوو دۆڵەکان ، لێزمەی باران و، شینبوونی ڕووەك و گژوگیاو، گەمیی و کەشتیەکان، ئەستێرەکان، کە لە تاریکیەکانی شەودا, ڕێبواران بەتایبەتیی سوودیان لێی وەردەگرن و، ڕێیان پێ دەردەکەن، ئەمانەو چەندین دیمەنی تر کە مرۆڤ بەچاوی سەر ئەیانبینێ و بەگوێ دەیانبیسێت.. باس لەمانە دەکات بۆ دۆزینەوەی خواو بەیەك زانینی ئەو.

* لە سەرەتاوە باسێکی سروش و نیگا دەکات، کە جێگای لاقرتیی بێ باوەڕان بوو و بڕوایان پێ نەکردو، هاتنی قیامەتیشیان بەشتێکی زۆر دوور لە قەڵەم دەدا.. تەنانەتیی ئەوەندەیش نەفام بوون ئەیانوت: جا ئەگەر ڕاستە قیامەت دێت دە فەرموو بۆمان بێنە !! تا دواتر بکەوتایە زیاتر گاڵتەیان دەکرد...!

* سوورەتەکە زیاتر تیشك دەخاتە سەربنەمای یەکتاپەرستیی.. بۆیە ڕوودەکاتە مرۆڤەکان و پێیان دەڵێت: هەرکەسە بەپێی دەسەڵاتی خۆی بازیریی خۆی بخاتە گەڕ بۆ دۆزینەوەی خوا، بەتایبەت سەرێك بەرزەوەکەن و دروستکراوە ڕەنگاو ڕەنگ و نەخشینەکانی ئەو ببینن لەم بوونەوەرە فراوانەدا.

* مرۆڤەکان بەگشتیی دادەچڵەکێنێ لە دەرەنجامی سپڵەیی و بێ باوەڕییان سەبارەت بە نعیمەتەکانی خوای گەورە، دەشیانترسێنێ لەپاشە ڕۆژێکی ڕەش و نەگریس، ئەگەر درێژە بەو بیرو بۆچونە هەڵەیەیان بدەن.

* لە کۆتاییدا فەرمان بە پەیامبەر ﷺ دەکات کە زۆر بە حیکمەت و وردبینانە خەڵکی بانگ بکات بۆلای دینی خوا، وەلەگەڵیاندا هەمیشە وشەی جوان و شیرین بەکاربێنێ.. لە هەمان کاتیشدا دەبێ زۆر لێبوردەو بە ئارام و خۆگر بێت لەسەر ئەو ئەزیەت و ئەشکەنجەیە لە پێناوی بیرو باوەڕەکەیدا دەدرێ: (ادع إلی سبیل ربك بالحكمة والموعظة الحسنة..) هەتا (واصبر وماصبرك إلا بالله).

هاتنی قیامەت نزیکە :

﴿بسم الله الرحمن الرحیم* [١] اتی امر الله﴾ ئەوا فەرمانی خوا بۆ سزای بێ باوەڕان هات و گەیشت و قیامەت بەرپا بوو، بەڵێ چونکە قیامەت هەر لە هاتندایەو سەرئەنجامیش (هەر پێشدێت) خوای گەورە بە کرداری ڕابووردوو (ماضی) وشەی (أتی) ی هێنا، هەر وەك لە جێیتردا هەر لەو بارەیەوە دەفەرموێ: (إقترب للناس حسابهم وهم فی غفلة معرضون)١/٢١. یان دەفەرموێ: (إقتربت الساعة وانشق القمر). ﴿فلا تستعجلوه﴾ جا کەوایە پەلەی ئەو ڕۆژە مەکەن ، بێگومانبن هەردێت ، پێغەمبەریش دەفەرموێ: بەر لەهاتنی کات و ساتی قیامەت لەلای خۆرئاواوە پەڵە هەورێکی ڕەش وەکو (مەتاڵە) پەیدا دەبێت ، بەردەوام بەرەو ئاسمان بەرز دەبێتەوەو هەڵدەکشێت، ئەوسا جارچییەك لەناو هەورە ڕەشەکەدا دەڵێت: ئەی خەڵکینە ! ئەوجا خەڵکەکە بەرەو یەکدی دێن، ئەویش دەڵێت: ئەرێ گوێتان لێوە

بوو؟ هەیانە دەڵێ: بەڵێ، هەیشیانە دوودڵە، بۆجاری دووەم هاوار دەکاتەوە: ئەرێ بیستان ؟ خەڵکەکەش دەڵێن ، بەڵێ، جابۆ جاری سێیەم دەڵێ: خەڵکینە ! هوشیار بن! وابڕیاری خوا هات بۆهاتنی قیامەت، پەلە مەکەن و بەرێوەیە ، ئەوجا پێغەمبەر فەرمووی: سوێندم بەو زاتەی گیانی منی بەدەستە! ئەوەندە بەپەلە دێت ، ئەودووکەسە کە پارچە قوماشێکیان راخستبێت، فریای کۆ کردنەوەی ناکەون، ئەوپیاوەی (حەوز)و قومی چاك کردووە بۆ ئاوە خۆرەی ئاژەڵەکەی، مۆڵەتی نابێت ئاویانی تیا بدات، ئەو پیاوەی وشترەکەی دۆشیوە بیخواتەوە، فریای خواردنەوەی ناکەوێت، ئیتر خەڵکی بەگشتیی سەر قاڵن، هەر یەکە بەدەردی خۆیەوە. ﴿سبحانه وتعالى عما يشركون﴾ پاك و خاوێنیی و، بەرزیی و بڵندیی هەمیشە بۆ خوا لەو شتانەی وا ئەوانە دەیکەنە هاوبەشیی و هاوەڵیی و، زیاد لەوەش کە دەڵێن ناتوانێ قیامەت بێنێ !.

فریشتە تاك و تەنیایی خوا دەچەسپێنن :

﴿[٢] ينزل الملائكة بالروح من أمره على من يشاء من عباده﴾ خوا بەفەرمانی خۆی فریشتەی وەحی (جبريل) بەسروش و وەحیەوەو بە فەرمانی پەیامبەریەتیی، دەنێرێ بۆ سەر هەرکەسێك لە بەندەکانی کە خۆی بیەوێ و بەشیاوی بزانێت. ئەم ئایەتە رەتی قسەی ئەوانەیە کە خوا لەسەر زاریانەوە دەفەرموێ: (لولا نزل هذا القرآن على رجل من القريتين عظيم)٣١/٤٣. یان لە جێگەیەکی تردا دەفەرموێ: (الله يصطفى من الملائكة رسلا ومن الناس ..) یان دەفەرموێ: (..الله أعلم حيث يجعل رسالته ..)﴿أن انذروا انه لا إله إلا انا﴾ وەحییان بۆ دەکاو پێیان دەڵێ: کە خەڵك لەسزا بترسێنن و، ئاگاداریان بکەن کە جگە لە من هیچ پەرستراوێك بەهەق نییە ﴿فاتقون﴾ جا کەواتە لەسنوورەکانم پارێز بکەن و، قسەم مەشکێنن ﴿[٣] خلق السموات والأرض بالحق﴾ خوا دەسەڵاتدارێکی وایە کە ئاسمانەکان و زەویی بەڕاست و بەهەق بەدیهێناوە، نەك بێهوودەو هەوانتە، لەجێگایەکی تردا دەفەرموێ: (ليجزي الذين أساؤا بما عملوا ويجزي الذين أحسنوا بالحسنى) ئیدی چۆن هاوبەشی بۆ دابنێن ؟! ﴿تعالى عما يشركون﴾ بەرزو بڵندە لەو بتانەی کە ئەوان ئەیانکەنە هاوبەشیی و، دەسەڵاتی هیچ شتێکیشیان نیە.

ئاسمان و زەویی و مرۆ هەر خوا دایهێناون :

﴿[٤] خلق الإنسان من نطفة﴾ ئەو مرۆڤەی لە تنۆکە ئاو (تۆم)ێکی کەم و لاواز دروستکرد ﴿فإذا هو خصيم مبين﴾ کەچی لەباتی باوەڕهێنان، بوویە دوژمنێکی ئاشکراو ململانێکەر لەگەڵ دروستکارەکەی خۆیداو کەوتە ئینکاری کردنی وجوودی !! لە سوورەتێکی تردا هەر لەوبارەیەوە دەفەرموێ: (وهوالذى خلق من الماء بشرا فجعله نسبا وصهرا وكان ربك قديرا). پێغەمبەریشمان (محمد) لە فەرموودەیەکی قودسیدا دەفەرموێ:((ابن آدم ! أنى تعجزنى وقد خلقتك من مثل هذه؟! حتى إذا سويتك فعدلتك مشيت بين برديك وللأرض منك وئيد (الوئيد: شدة الوطء على الأرض يسمع كالدوى من بُعد) فجمعت ومنعت، حتى إذا بلغت الحلقوم، قلت: أتصدق وأنى أوان الصدقة)) رواه الإمام أحمد٤/٢١٠. پێغەمبەر ﷺ کەمێ (تف) دەکاتە ناو (لەپی) دەستی و پاشان دەفەرموێ: خوای بالاّ دەست دەفەرموێ: ئەی بنیادەم! تۆ دەتەوێ لەدەستم دەرچی، خۆ من تۆم لە چەشنە ئاوێکی ئاوا بەدیهێناوە؟ کەچی بەدەعیەوە بەسەر زەوییدا دەچیت ! ماڵت کۆکردەوەو نەتبەخشی، هەتا گیان گەیشتە گەرووت، تازە دەڵێیت: ماڵ دەبەخشم! جاکەی کاتی بەخشین ماوە؟

مەڕو ماڵاتیشی لەبەر ئێوە دروستکرد :

﴿^٥ **والأنعام خلقها**﴾ مەڕو بزن و گاو وشتریشی بۆ دروستکردن، لەسوورەتی (ئەنعام)دا زیاتر لەسەر ئەم نیعمەتانە چووە، لێرە هەر وەکو وەبیر هێنانەوەیەك خستییە ڕوو ﴿**لكم فيها دفء**﴾ هۆی گەرمییان تێدایە بۆتان، واتە: لەوانە جلك و بەرگ، کەمایەی خۆ گەرمکردنەوەتانە دروست دەکەن و، خۆ لەسەرما دەپارێزن ﴿**ومنافع**﴾ و بێ لەوەش گەلێ سوودو کەڵکی تریان تێدایە بۆتان (شیرو دۆو ڕۆن و پەنیرو..) ﴿**ومنها تأكلون**﴾ و لە گۆشتەکەیشیان دەخۆن ﴿^٦ **ولكم فيها جمال**﴾ وە جەماڵ و جوانیشن بۆتان ﴿**حين تريحون**﴾ کاتێ ئێواران دەیانهێننەوە ﴿**وحين تسرحون**﴾ وە کاتێ بەریان دەدەن بۆ لەوەڕگاکانیان بەیانیان ، ئای چەندە مایەی دڵخۆشیی و جوانییە بۆتان و، خەڵکیش بە چاوی ڕێزەوە سەیرتان دەکەن ، چونکە سەروەت و سامان بۆ دنیاش مایەی قەدرو ئیعتیبارە لای خەڵکی خۆی ﴿^٧ **وتحمل اثقالكم إلى بلد**﴾ وە کەل و پەلە قورسەکانیشتان بۆ ئەوشارانە رادەگوێزن و هەڵدەگرن، کە ئەگەر ئەو ئاژەڵانە نەبووبان ﴿**لم تكونوا بالغيه إلا بشق الأنفس**﴾ ئێوە بە ئەزیەت و ئازاری گیانیی و دەروونیی نەبووبا پێیان نەدەگەیشتن، واتە: لەکاتی حەج و عومرەو بازرگانیی و هەر جم و جووڵێکی تردا بەئاسانی بێ ئەوانە بۆتان ئەنجام نە دەدران، هەر لەوبارەوە لەجێگایەکی تردا دەفەرموێ: (وإن لكم فى الأنعام لعبرة نسقيكم مما فى بطونها ولكم فيها منافع كثيرة ومنها تأكلون، وعليها وعلى الفلك تحملون) و ئەمانەو چەندین ئایەتی تر هەر لەبارەی ئەو نیعمەتە گرنگانەی خواوە هاتوون و هەن، پێویست ناکات بەهێنانیان ﴿**إن ربكم لرؤف رحيم**﴾ بەڕاستیی پەروەردگارتان بەرامبەر بەئێوە زۆر بە بەزەیی و، زۆریش میهرەبان و، دڵاوایە ﴿^٨ **والخيل والبغال والحمير**﴾ هەروەها ئەسپ و مایەن و هێسترو گوێدرێژی دروستکرد ﴿**لتركبوها وزينة**﴾ بۆ ئەوەی کاتێ ئێوە دەچن بۆ جێیەك سواریان بن، بێ لەوەیش ببنە زینەت و جوانیی و جەماڵی دنیاتان ، جا باشە خوایەکی دەسەڵاتدارو، خاوەن نیعمەتێکی ئاوا شیاوی پەرستن نییەو، ناتوانێ مردووان زیندوو بکاتەوە؟.

(ئەبوو حەنیفە) ڕەحمەتی خوای لێ بێت، پێیوایە کە گۆشتی ئەسپ و مایین قەدەغەیەو ناخورێ، چونکە لەئایەتەکەدا خوا دەفەرموێ: (والخيل والبغال والحمير لتركبوها وزينة) واتە: بۆ سواریی و زینەتی دروستکردوون ، نەك بۆ خواردن ، وەکو ئەو دەڵێت. بەڵام جەماوەری زاناکان وەکو ئیمامی (مالیك و، شافعیی و، ئەحمەد) و هاوەڵانیان و زۆربەی زاناکانی (سەلەف و خەلەف) یش دەڵێن: گۆشتی ئەسپ و مایین حەڵاڵە و، دەخورێ، بەم بەڵگانە: یەکەم/ لە بوخاریی و موسلیمدا هاتووە: (نهى رسول الله ﷺ عن لحوم الحمر الأهلية، وأذن فى لحوم الخيل) کە پێغەمبەر ﷺ لەخواردنی گۆشتی (کەر)ی ماڵی ڕێگری کرد و، مۆڵەتی بە خواردنی گۆشتی ئەسپ و مایینداً. دووەم/ ئیمامی

الجزءُ الرابعَ عشر — سُورَةُ النَّحل

وَتَحۡمِلُ أَثۡقَالَكُمۡ إِلَىٰ بَلَدٖ لَّمۡ تَكُونُواْ بَٰلِغِيهِ إِلَّا بِشِقِّ ٱلۡأَنفُسِۚ إِنَّ رَبَّكُمۡ لَرَءُوفٞ رَّحِيمٞ ﴿٧﴾ وَٱلۡخَيۡلَ وَٱلۡبِغَالَ وَٱلۡحَمِيرَ لِتَرۡكَبُوهَا وَزِينَةٗۚ وَيَخۡلُقُ مَا لَا تَعۡلَمُونَ ﴿٨﴾ وَعَلَى ٱللَّهِ قَصۡدُ ٱلسَّبِيلِ وَمِنۡهَا جَآئِرٞۚ وَلَوۡ شَآءَ لَهَدَىٰكُمۡ أَجۡمَعِينَ ﴿٩﴾ هُوَ ٱلَّذِيٓ أَنزَلَ مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءٗۖ لَّكُم مِّنۡهُ شَرَابٞ وَمِنۡهُ شَجَرٞ فِيهِ تُسِيمُونَ ﴿١٠﴾ يُنۢبِتُ لَكُم بِهِ ٱلزَّرۡعَ وَٱلزَّيۡتُونَ وَٱلنَّخِيلَ وَٱلۡأَعۡنَٰبَ وَمِن كُلِّ ٱلثَّمَرَٰتِۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَأٓيَةٗ لِّقَوۡمٖ يَتَفَكَّرُونَ ﴿١١﴾ وَسَخَّرَ لَكُمُ ٱلَّيۡلَ وَٱلنَّهَارَ وَٱلشَّمۡسَ وَٱلۡقَمَرَۖ وَٱلنُّجُومُ مُسَخَّرَٰتُۢ بِأَمۡرِهِۦٓۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَأٓيَٰتٖ لِّقَوۡمٖ يَعۡقِلُونَ ﴿١٢﴾ وَمَا ذَرَأَ لَكُمۡ فِي ٱلۡأَرۡضِ مُخۡتَلِفًا أَلۡوَٰنُهُۥٓۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَأٓيَةٗ لِّقَوۡمٖ يَذَّكَّرُونَ ﴿١٣﴾ وَهُوَ ٱلَّذِي سَخَّرَ ٱلۡبَحۡرَ لِتَأۡكُلُواْ مِنۡهُ لَحۡمٗا طَرِيّٗا وَتَسۡتَخۡرِجُواْ مِنۡهُ حِلۡيَةٗ تَلۡبَسُونَهَاۖ وَتَرَى ٱلۡفُلۡكَ مَوَاخِرَ فِيهِ وَلِتَبۡتَغُواْ مِن فَضۡلِهِۦ وَلَعَلَّكُمۡ تَشۡكُرُونَ ﴿١٤﴾

موسلیم لە خاتوو (ئەسما)وە (خوای لێ رازی بێت) دەگێڕێتەوە دەڵێت: (نحرنا علی عهد رسول الله ﷺ فرسا فأكلناه ونحن بالمدينة) رواه مسلم، كتاب الصيد/١٥٤١. واتە: ئێمە لەسەردەمی پێغەمبەردا ﷺ لەمەدینەدا ماینێكمان سەربڕی و خواردمان. سیٚیەم/ (دوحیە) دەڵێ: بە پێغەمبەرم ﷺ گوت: (ألا أحمل لك حمارا على فرس، فينتج لك بغلا فتركبها؟ قال: إنما يفعل ذلك الذين لا يعلمون) مسند الإمام أحمد٤/٣١١. واتە: رێگەم دەدەیت گوێدرێژێك لە ماینێك بپەڕێنم ، بەشكو هێسترێكی ببێ بۆ ئەملاو ئەولا سواری ببیت ؟ فەرمووی: ئەوە كاری ئەوكەسانەیە نازانن. ﴿ويخلق ما لا تعلمون﴾ بێ لەوانەیش شتی وا دروست دەكات كە تا ئێستا ئێوە پێتان نەزانیوون، رێتان پێ نەبردوون، وەكو چەندین جۆری تری گیانلەبەران و ئاژەڵ و هەرشتێكی تر ﴿[٩] وعلى الله قصد السبيل﴾ وە لەسەر خوایە ڕوونكردنەوەی رێگەی راست و بانگكردن بۆی بە بەڵگەو سەلماندن .(سودیی) دەڵێ: مەبەست بەو رێیە، رێگاو رێبازەكەی دینی ئیسلامە .﴿ومنها جائر﴾ و هەیشیانە لارو چەوتە، مرۆڤ ناگەیەنێتە ئامانج، وەكو ئایین وبەرنامەكانی تر ﴿ولو شاء لهداكم أجمعين﴾ خۆ ئەگەر خوا ویستبای رێنموونیتان بكات بۆڕێ هەق و راستەكە ، ئەوا پێكڕا هەمووتانی رێنوێنی دەكردن، بەڵام هەڵبژاردنی رێگاكان دەخاتە بەر دەس مرۆڤ خۆیی و، ئازادیشی دەكا بۆدیاریكردن و هەڵبژاردنیی، بۆئەوەی نەبێتە زۆرو زۆركاریی، وەكو لەئایەتێكی تردا ئەو هەقیقەتە دووپات دەكاتەوەو دەفەرموێ: (ولو شاء ربك لآمن من في الأرض كلهم جميعا). یان دەفەرموێ: (ولو شاء ربك لجعل الناس أمة واحدة ولا يزالون مختلفين ..).

باران نیشانەی دەسەڵاتی خوایە :

﴿[١٠] هو الذي أنزل من السماء ماء﴾ خوا هەر ئەو زاتە دەسەڵاتدارەیە كە لە حەواوە ئاو دەنێرێتە خوارەوە لەشێوەی باراندا ﴿لكم منه شراب﴾ ئێوە لێیدەخۆنەوە، ئاوێكی خۆش و شیرین بۆ خواردنەوەتان دەشێ ﴿ومنه شجر فيه تسيمون﴾ هەر لەوئاوە دارو درەخت و گیا شین دەبێ و، مەڕو ماڵاتیشی لێ دەلەوەڕێنن، بەتایبەتی وشترەكانتان ﴿[١١] ينبت لكم به الزرع والزيتون والنخيل والأعناب ومن كل الثمرات﴾ هەر بەو ئاوو بارانەوە كشت و كاڵ و گەنم و جۆو و داری زەیتوون و، داری خورماو رەزتان بۆ دەڕوێنێ و سەوز دەكاو غەیرەز ئەوانیش لە هەموو جۆرێكی میوەجات ﴿إن في ذلك لآية﴾ بەراستیی لەوانەدا بەڵگەیەكی ئاشكرای مەزن هەیە بۆ دۆزینەوەی خواو ددان نان بەدەسەڵاتی خوادا ﴿لقوم يتفكرون﴾ بۆ هەر گەلێ بەوردیی بیربكاتەوە لە دەسەڵاتی ئەو، پاشان بییەوێ ددان بنێن بە یەكتاكی خوادا، ئەگینە خەڵكی لارو لاسار چ كەڵكێك وەردەگرێت لەوجۆرە شتانە ؟.

شەوو رۆژو هەیڤ و خۆرو گژوو گیای بۆ رامكردن :

﴿[١٢] وسخر لكم الیل والنهار والشمس والقمر﴾ هەرئەو زاتەیە شەوو رۆژو خۆرو مانگی بۆ رامكردن ﴿والنجوم مسخرات بأمره﴾ گشت ئەستێرەكانی تریش هەر بەفەرمانی ئەو رامكراون، زۆر بەئاسانی بەئاسماندا دێن و دەچن ﴿إن في ذلك لآيات لقوم يعقلون﴾ بە راستیی لەو شتانەدا كۆمەڵێ بەڵگەی مەزن هەیە بۆ گەلێ تێبگا. لەسوورەتی (ئەعراف)یشدا تەئكیدی ئەوە دەكاتەوەو دەفەرموێ: (إن ربكم الله الذي خلق السموات والأرض في ستة أيام ثم استوى على العرش يغشي اليل النهار يطلبه حثيثا والشمس والقمر مسخرات بأمره ألا له الخلق والأمر تبارك الله رب العالمين/٥٤ ﴿[١٣] وما ذرا لكم في الأرض مختلفا ألوانه﴾ وە لەم زەوییەشدا چەندین شتی جۆراو جۆرو، رەنگ و تام لێكجیاوازی بۆ دروستكردوون، ئەگەرچی لە یەك ریشەیش بن ﴿إن في ذلك لآية لقوم يذكرون﴾ بێگومان

لەوەشدا بەڵگەی گەورەو مەزن هەیە بۆ کۆمەڵ و خەڵکێك بیر بکاتەوەو ئامۆژگاری وەرگریٚ بۆ بەیەك دانانی خوای کار جوان.

زەریا و کێوو چۆم و ئەستێرە بەلگەی بوونی خوان :

﴿[١٤] **وهو الذی سخر البحر**﴾ هەر ئەو زاتە دەسەڵاتدارەیە کەدەریای رامکرد ﴿**لتأکلوا منه لحما طریا**﴾ هەتا ئێوە گۆشتێکی ناسکی تازەی لیٚ دەربهێنن و لێی بخۆن، لەماسی یەکانی سوود وەربگرن و، بەدەر ئەوانیش چەندین کەڵکی تری لیٚ وەرگرن ﴿**وتستخرجوا منه حلیة تلبسونها**﴾ هەتا مرواری و مەرجان و هەر شتێکی تری جوانی لیٚ دەر بهێنن و ، بیکەنە خشلٚ و بەکاری بێنن ، وەك ئەم ئایەتەش ئەفەرمویٚ: (یخرج منهما اللؤلؤ والمرجان)٥٥/٢٢ ﴿**وتری الفلك مواخر فیه**﴾ وە کەشتیەکان بەچاوی خۆت دەبینی کە دێن و دەچن و بەسنگیان ئاوی دەریا لەت دەکەن لە رۆیشتندا ﴿**ولتبتغوا من فضله**﴾ و تا بەهۆیانەوە لە نیعمەت و رۆزی خوا بگەڕێن و کەڵك وەرگرن و بازرگانیی بکەن ﴿**ولعلکم تشکرون**﴾ و بەشکو سوپاسی خوا بکەن، لەسەر ئەو هەموو نیعمەت و بەهرانە پێی بەخشیيون ﴿[١٥] **والقی فی الأرض رواسی**﴾ وە لەزەوییدا کێوە زۆر بەرزو بڵندەکانی داناو کردنیە لەنگەرو مێخ و زەویی پێبەستنەوە ﴿**أن تمید بکم**﴾ تا ئێوە نەلەرزێنیٚ و، بەئاسانی بتوانن لەسەری بژیین و بگەنە مەبەستەکانی خۆتان و ڕێنوێن بن ﴿**وأنهارا وسبلا**﴾ و چەندین چۆمو رووبارو ڕێبازیشی نیشاندان ﴿**لعلکم تهتدون**﴾ بەشکو ڕێی ژیانتان بدۆزنەوەو بەخۆشیی بژین ﴿[١٦] **وعلامات**﴾ وە چەندین نیشانەی تریشی بۆدانان، وەکو کێوو گردۆڵکەو ئاوو هاوشێوەی ئەوانە بەرۆژدا ، بۆئەوەی ڕێبواران لەوشکانی و دەریادا ڕێیان پێدەرکەن بۆ گەیشتن بەئامانج و مەبەستەکانیان ﴿**وبالنجم هم یهتدون**﴾ ئەوان بەئەستێرەکانیش ڕێیان دەردەکرد لەتاریکایی شەودا ﴿[١٧] **أفمن یخلق کمن لا یخلق**﴾ دیارە ئەوانە هەموو کاری خوان" دە ئاخۆ کەسێك بتوانیٚ بەدی بهێنیٚ و، مەیلی لەهەر شتێك ببیٚ بەئاسانی دروستی بکات، وەکو ئەوە وایە کەتوانای دروستکردنی هیچ شتێکی نەبیٚ و، نەتوانیٚ تەنانەتی شتێکی سادەیش دروست بکات ؟ ﴿**أفلا تذکرون**﴾ ئایا ئیتر ئێوە بیرناکەنەوە و، پەندو ئامۆژگاری وەرناگرن ؟ ﴿[١٨] **وإن تعدوا نعمة الله لا تحصوها**﴾ ئەوانە کەمێکبوون لەنیعمەت و بەخششەکانی خوای گەورە، خۆ ئەگەر بتانەویٚ گشت نیعمەت و چاکەکانی خوا بژمێرن، بۆتان نازمێردرێن ﴿**إن الله لغفور رحیم**﴾ خوای لەکارزان زۆر لێبوردەیە بەرامبەر بەدرێغییەکانتان ، زۆریش دلۆڤان و میهرەبانە ﴿[١٩] **والله یعلم ماتسرون وما تعلنون**﴾ هەرشتیٚ ئێوە بیشارنەوەو، بە پەنامەکیی و بەنهێنی بیکەن و، هەرشتێکیش دەربخەن و بەئاشکرا ئەنجامی بدەن، خوا هەر دەیزانیٚ ﴿[٢٠] **والذین یدعون من دون الله لا یخلقون شیئا**﴾ ئەو بتانەش کە ئەوانە

الجزء الرابع عشر — سورة النحل

وَأَلْقَىٰ فِي ٱلْأَرْضِ رَوَٰسِيَ أَن تَمِيدَ بِكُمْ وَأَنْهَٰرًا وَسُبُلًا لَّعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿١٥﴾ وَعَلَٰمَٰتٍ وَبِٱلنَّجْمِ هُمْ يَهْتَدُونَ ﴿١٦﴾ أَفَمَن يَخْلُقُ كَمَن لَّا يَخْلُقُ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿١٧﴾ وَإِن تَعُدُّوا۟ نِعْمَةَ ٱللَّهِ لَا تُحْصُوهَآ إِنَّ ٱللَّهَ لَغَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١٨﴾ وَٱللَّهُ يَعْلَمُ مَا تُسِرُّونَ وَمَا تُعْلِنُونَ ﴿١٩﴾ وَٱلَّذِينَ يَدْعُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ لَا يَخْلُقُونَ شَيْـًٔا وَهُمْ يُخْلَقُونَ ﴿٢٠﴾ أَمْوَٰتٌ غَيْرُ أَحْيَآءٍ وَمَا يَشْعُرُونَ أَيَّانَ يُبْعَثُونَ ﴿٢١﴾ إِلَٰهُكُمْ إِلَٰهٌ وَٰحِدٌ فَٱلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِٱلْـَٔاخِرَةِ قُلُوبُهُم مُّنكِرَةٌ وَهُم مُّسْتَكْبِرُونَ ﴿٢٢﴾ لَا جَرَمَ أَنَّ ٱللَّهَ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ إِنَّهُۥ لَا يُحِبُّ ٱلْمُسْتَكْبِرِينَ ﴿٢٣﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُم مَّاذَآ أَنزَلَ رَبُّكُمْ قَالُوٓا۟ أَسَٰطِيرُ ٱلْأَوَّلِينَ ﴿٢٤﴾ لِيَحْمِلُوٓا۟ أَوْزَارَهُمْ كَامِلَةً يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ وَمِنْ أَوْزَارِ ٱلَّذِينَ يُضِلُّونَهُم بِغَيْرِ عِلْمٍ أَلَا سَآءَ مَا يَزِرُونَ ﴿٢٥﴾ قَدْ مَكَرَ ٱلَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ فَأَتَى ٱللَّهُ بُنْيَٰنَهُم مِّنَ ٱلْقَوَاعِدِ فَخَرَّ عَلَيْهِمُ ٱلسَّقْفُ مِن فَوْقِهِمْ وَأَتَىٰهُمُ ٱلْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٢٦﴾

٢٦٩

لەباتی خوا داوای هێنانی خێرو، لادانی شەڕو خراپەیان لێ دەکەن و دەیانپەرستن، قەت لێیان نایەت هیچ شتێ دروست بکەن ﴿وهم يخلقون﴾ و خۆیشیان دروست دەکرێن، کەوابوو چۆن دەبنە خواو بپەرسترێن !! ﴿[٢١] أموات غير أحياء﴾ خۆ مردوون و زیندووونیین ﴿وما يشعرون أيان يبعثون﴾ هەر هەستیش ناکەن کەی پەرستیارەکانیان زیندوو دەکرێنەوە، جائیتر چۆن داوای خێرو قازانجیان لێدەکرێت ؟ لەجێگایەکی تردا دەفەرموێ: (أتعبدون ماتنحتون، والله خلقكم وما تعملون/ ٩٥ ،٩٦).

بەدەر لە (الله) کەسی دی نیە :

﴿[٢٢] إلهكم إله واحد﴾ پەرستراوی بە هەقی ئێوە، تەنها پەرستراوێکی تاك و تەنیایە، بێ شەریك و بێ هاوەڵەو هەر خۆیەتی، ئەگەر چی کافرەکانیش پێیان سەیرە! وەکو لەجێیەکی تردا لەسەر زاری ئەوان دەفەرموێ : (أجعل الآلهة إلها واحدا إن هذا لشيء عجاب) یان دەفەرموێ: (وإذا ذكر الله وحده اشمأزت قلوب الذين لايؤمنون بالآخرة، وإذا ذكر الذين من دونه إذا هم يستبشرون) ﴿فالذين لا يؤمنون بالآخرة﴾ جا ئەوانەی کە بەڕۆژی دوایی باوەڕناهێنن ﴿قلوبهم منكرة﴾ دڵیان نکوولی تەنیایی و وەحدانیەتی خوا دەکا ﴿وهم مستكبرون﴾ و لەگەڵ ئەوەیشدا خۆ بەزل دەزانن لە شوێنکەوتنی هەق ! ﴿[٢٣] لا جرم أن الله يعلم ما يسرون وما يعلنون﴾ راستەو هەقە، کە خوا دەزانێ و بەئاگایە بەگشت ئەو شتانە ئەوان لەخەڵك دەیشارنەوە, یان دەری دەبڕن و بەئاشکرا دەیکەن .

سەرنجێك: بۆ ماناو مەبەست لەوشەی (لاجرم): (خەلیل) و (سیبویە)ی نەحویی دەڵێن: بە واتاو مانای (حقا) هاتووە، وە دەڵێن: (ف ((لا)) و((جرم)) كلمة واحدة، وعن الخليل أيضا أن معناها: لابد، ولامحالة. وقال الزجاج :(لا) هاهنا نفي، ورد لقولهم: إن الأصنام تغنيهم..) شیاوی ئاماژە بۆ کردنە وشەی(لاجرم) لە قورئاندا – لەم ئایەتانەدا– چوار جارهاتووە: (٢٣)یێ و(١٠٩)ی (نەحل). (٤٣)ی (غافر). (٢٢)ی(هود). ﴿إنه لايحب المستكبرين﴾ خۆ بەراستیی خوا خۆشی نایە لە پێشێلکەرانی هەق و راستیی و، خەڵکانی خۆ بەزلزان ، لە سوورەتێکی تردا دەفەرموێ : (إن الذين يستكبرون عن عبادتي سيدخلون جهنم داخرين).

لای خوا نەناسان قورئان چیرۆکی پێشینانە :

﴿[٢٤] وإذا قيل لهم ماذا انزل ربكم﴾ وە هەرکاتێ بەو هاوبەشدانەرانە گوترابا: ئەرێ پەروەردگارتان چی دابەزاندۆتە خوارەوە ؟ ﴿قالوا أساطير الأولين﴾ لە وەڵامە راستەکە خۆ دەبوێرن و دەڵێن: چی ناردووە ؟ هەر ئەفسانەو ئوستورەو پرو پاڵاتەی پێشینانی ناردووە, دیارە بۆیە ئەوقسانەش دەکەن ، هەتا بە خەیاڵی خاوی خۆیان بتوانن خەڵك لە دینی ئسلام و ڕاستیەکان ڕێگری بکەن و، ئیسلام بەشتێکی ئەفسانەو بێ ناوەرۆك نیشانی کۆمەڵگە بدەن !! ﴿[٢٥] ليحملوا اوزارهم كاملة يوم القيامة﴾ ئەوقسەیە دەکەن هەتا رۆژی قیامەت باری گوناهەکانی خۆیان بە تەواوی هەڵگرن ﴿ومن اوزار الذين يضلونهم بغير علم﴾ وە لە گوناهی ئەو کەسانەش هەڵگرن کە بە نەزانیی و گێلانەو بێ بەڵگە، ئەوان گومڕایان دەکەن، چونکە ئەوان سەرۆك و فەرماندەن و، ئەمانیش شوێنکەوتوو خەڵەتاو ﴿الا ساء ما يزرون﴾ هۆشیار بن ! چ بارێکی نالەبارو خراپ هەڵدەگرن ؟.

پێشینانیشیان هەر دەهۆ باز بوون :

﴿[٢٦] قد مكر الذين من قبلهم﴾ بەڕاستیی ئەوانەش لە پێشیانەوە بوون، هەر وەکو ئەمانە فڕوو فێڵیان لەگەڵ پەیامبەرەکانیاندا کرد بۆ لەناو بردنیان ! ﴿فأتى الله بنيانهم من القواعد﴾ ئینجا خوا خانوو بەرەیانی لەبن هێنا ﴿فخر عليهم السقف من فوقهم﴾ بەو شێوە کە سەروو و میچی خانووەکانیان بەسەردا کەوت و گشت مردن، وەکو

لەجێگایەکی تردا دەفەرموێ: (كلما أوقدوا نارا للحرب أطفأها الله..) یان دەفەرموێ: (فأتاهم الله من حيث لم يحتسبوا وقذف في قلوبهم الرعب..) ﴿واتاهم العذاب من حيث لا يشعرون﴾ وە لە شوێنێکەوە سزایان بۆهات کە ئەوان هەستیان پێ نەدەکردو بە خەیاڵیاندا نەدەهات ﴿[٢٧] ثم يوم القيامة يخزيهم﴾ لە پاشان لە ڕۆژی قیامەتیشدا ڕیسوایان دەکاو، نهێنییەکانیان دەردەخات، وەکو دەفەرموێ: (يوم تبلى السرائر..) ﴿ويقول اين شركائى﴾ وەخوا ئەفەرموێ: ئەو هاوبەشانەی کە داتاننان بۆم لەکوێن ؟ ﴿الذين كنتم تشاقون فيهم﴾ ئەوانەی کە ئێوە لەبەر ئەوان ململانێ و دەمەقاڵێ و دژایەتیتان لەگەڵ پەیامبەراندا دەکرد ﴿قال الذين أوتوا العلم﴾ ئەوانەی کەزانستیی دنیاو قیامەتیان لایەو، دەزانن ئەنجام چۆن دەبێت، دەڵێن: ﴿إن الخزى اليوم والسوء على الكافرين﴾ ئەمڕۆ ڕیسوایی و سزای ئابڕووبەرو ، حەیاچوون تەنها بۆکافرو بێ باوەڕانە. ﴿[٢٨] الذين تتوفاهم الملائكة﴾ ئەوانەی کە فریشتەکان گیانیان دەکێشن ﴿ظالمى أنفسهم﴾ و ستەمکاری گیانی خۆیانن ، واتە: موشریکن و هاوبەشیان بۆ خوا دادەنا ﴿فألقوا السلم﴾ ئینجا لەوکاتەدا بەناچاریی ملکەچ و تەسلیم دەبن و دەڵێن: ﴿ماكنا نعمل من سوء﴾ ئێمە هەرگیز کاری ناپەسەندو خراپمان نەکردووە لە دنیادا ! لە قیامەتیشدا بۆ خۆدزینەوە لە تاوانی شیرك دەڵێن: (والله ربنا ماكنا مشركين) یان بە سوێند جەخت دەکەنەوە لەسەر ڕازی کردنی خوای بالآدەست, وەك خۆی لە سەر زاری ئەوان دەفەرموێ: (يوم يبعثهم الله جميعا فيحلفون له كما يحلفون لكم) جاخوای کارزان دەفەرموێ: ﴿بلى إن الله عليم بما كنتم تعملون﴾ بەڵێ، بێگومان خوا خۆی چاك دەزانێ بەوەی کردووتانە ﴿[٢٩] فادخلوا ابواب جهنم﴾ دەسا هەمووتان لە دەرگاکانی دۆزەخەوە بچنە جەهەندەم ، هەر یەکە بەپێی تاوان و گوناحی خۆی ولە دەرگای خۆیەوە ﴿خالدين فيها﴾ بە هەتاهەتاییش لەوێ بمێننەوە ﴿فلبئس مثوى المتكبرين﴾ جاجێگەی خەڵکانی لووتبەرزو خۆبەزلزان - لە ئاستی خوا پەرستییدا- زۆر خراپ و ناهەموارە، لەم ئایەتەشدا هەرجەخت لەسەر ئەوە دەکاتەوە کە دەفەرموێ: (لايقضى عليهم فيموتوا ولا يخفف عنهم من عذابها..) یان دەفەرموێ: (النار يعرضون عليها غدوا وعشيا ويوم تقوم الساعة أدخلوا آل فرعون أشد العذاب).

الجزء الرابع عشر | سورة النحل

ثُمَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يُخْزِيهِمْ وَيَقُولُ أَيْنَ شُرَكَائِيَ الَّذِينَ كُنتُمْ تُشَاقُّونَ فِيهِمْ ۚ قَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ إِنَّ الْخِزْيَ الْيَوْمَ وَالسُّوءَ عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿٢٧﴾ الَّذِينَ تَتَوَفَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ ظَالِمِي أَنفُسِهِمْ ۖ فَأَلْقَوُا السَّلَمَ مَا كُنَّا نَعْمَلُ مِن سُوءٍ ۚ بَلَىٰ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٢٨﴾ فَادْخُلُوا أَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا ۖ فَلَبِئْسَ مَثْوَى الْمُتَكَبِّرِينَ ﴿٢٩﴾ ۞ وَقِيلَ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا مَاذَا أَنزَلَ رَبُّكُمْ ۚ قَالُوا خَيْرًا ۗ لِّلَّذِينَ أَحْسَنُوا فِي هَٰذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةٌ ۚ وَلَدَارُ الْآخِرَةِ خَيْرٌ ۚ وَلَنِعْمَ دَارُ الْمُتَّقِينَ ﴿٣٠﴾ جَنَّاتُ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ۖ لَهُمْ فِيهَا مَا يَشَاءُونَ ۚ كَذَٰلِكَ يَجْزِي اللَّهُ الْمُتَّقِينَ ﴿٣١﴾ الَّذِينَ تَتَوَفَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ طَيِّبِينَ ۙ يَقُولُونَ سَلَامٌ عَلَيْكُمُ ادْخُلُوا الْجَنَّةَ بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٣٢﴾ هَلْ يَنظُرُونَ إِلَّا أَن تَأْتِيَهُمُ الْمَلَائِكَةُ أَوْ يَأْتِيَ أَمْرُ رَبِّكَ ۚ كَذَٰلِكَ فَعَلَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ ۚ وَمَا ظَلَمَهُمُ اللَّهُ وَلَٰكِن كَانُوا أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٣٣﴾ فَأَصَابَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا عَمِلُوا وَحَاقَ بِهِم مَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ ﴿٣٤﴾

٢٧٠ | وَقَالَ الَّذِينَ

هەرچی باشی تەواوە خوا ئەوە دەنێرێ :

﴿[٣٠] وقيل للذين اتقوا﴾ وە بەخەڵکانی خۆپارێز دەگوترێ: ﴿ماذا انزل ربكم﴾ پەروەردگارتان چی بەخەڵات بۆ پێغەمبەر ﷺ ناردە خوارێ ﴿قالوا خيرا﴾ دەڵێن: هەرچی باشە ئەوەی ناردووە ﴿للذين أحسنوا فى هذه الدنيا حسنة﴾ جا بۆ ئەوانەی لەم ژیانی دنیایەدا ئاکاری چاکیان کردووە، پاداشتی باش و چاکیان بۆ هەیە ﴿ولدار الآخرة خير﴾ خۆ بەڕاستیی خانەو ماڵی دوا ڕۆژ زۆر باشترە بۆیان ﴿ولنعم دار المتقين﴾ و بێگومان خانەی

پارێزگاران چاکخانەیەکە ﴿[٣١] جنات عدن﴾ کەچەند باخ و بەهەشتێکی مانەوەیە ﴿یدخلونها﴾ و بەدڵی خۆش و شادییەوە دەچنە ناویەوە ﴿تجری من تحتها الأنهار﴾ چەند چۆم و ڕووبارییش بەژێر دارەکانییدا دەڕوا ﴿لهم فیها ما یشاؤن﴾ هەر شتێك ئارەزو بکەن، بێ عەزیەت و ناڕەحەتیی ، لەوێ دەستیان دەکەوێ ، وەکو دەفەرموێ: (و فیها ما تشتهیه الأنفس وتلذ الأعین وأنتم فیها خالدون) ﴿کذلك یجزی الله المتقین﴾ ئاوا خوا پاداشت دەدات بەپارێزکاران ، دەسا ئێوەیش ئاکار چاکبن ﴿[٣٢] الذین تتوفاهم الملائکة طیبین﴾ ئەوانەی کە فریشتە گیانیان دەکێشن و دڵشادو خۆشحاڵن و لەدنیا پاك و چاك کاریان کردووە، ﴿یقولون سلام علیکم﴾ پێیان دەڵێن: سڵاوتان لەسەر بێت ﴿ادخلوا الجنة بما کنتم تعملون﴾ دەفەرموون بەهۆی ئەو کردەوە چاکانەوە کردتانن بچنە بەهەشتەوە ﴿[٣٣] هل ینظرون إلا أن تأتیهم الملائکة أو یأتی أمر ربك﴾ ئاخۆ ئەوانە کە هەر خەریکی بێ دینی و لاسارین ، بێجگە لەوە کەفریشتەکان بێنە لایان و، گیانیان بکێشن، وە یان فەرمانی سزای پەروەردگاریان بۆ بێت ، چاوەڕوانی چی بن ؟ ﴿کذلك فعل الذین من قبلهم﴾ ئەوانەش کە لەپێش ئەمانەوە بوون هەر وەکو ئەمان هەر ئەوکارە ناپەسەندانەیان کرد، بۆیە دەرەنجام دووچاری سزای شیاو بەخۆیان بوون ﴿وما ظلمهم الله﴾ خۆ خواش ستەم و ناحەقی لێ نەکردن کە سزایدان ﴿ولکن کانوا أنفسهم یظلمون﴾ بەڵکو خۆیان ستەمیان لە خۆیان کردو، لە پێغەمبەرەکان یاخیی بوون و، هاوبەش و هاوەڵیان بۆ خوا دانا! ﴿[٣٤] فأصابهم سیئات ما عملوا﴾ ئەوجا تۆڵەی کاروکردەوە خراپەکانی خۆیانیان تووش بوو ﴿وحاق بهم ماکانوا به یستهزئون﴾ وە ئەو سزایەی گاڵتەیان پێدەکرد ئابڵۆقەی دان لەتۆڵەدا ، لەقیامەتیشدا پێیان دەگوترێت: (هذه النار التی کنتم بها تکذبون) ﴿[٣٥] وقال الذین أشرکوا﴾ وە ئەوانەی هاوبەشیان بۆخوا دانا، بۆ خۆ قوتارکردن لەو سزایە دەڵێن: ﴿لو شاء الله ما عبدنا من دونه من شئ نحن ولا آباؤنا ولا حرمنا من دونه من شئ﴾ ئەگەر خوا ویستبای کە هەر ئەو بپەرستین و، کەسێکی تر نەپەرستین، ئیتر نە ئێمەو نە باوو باپیرانمان غەیری ئەومان نەدەپەرست، وە نەمان دەتوانی بێ فەرمان و مۆڵەتی خۆیشی، هیچ شتێك حەرام و یاساغ بکەین! ﴿کذلك فعل الذین من قبلهم﴾ بەڵێ ئەو کەسانەش کە لەپێش ئەمانەوە بوون هەر ئەوەیان دەگوتوو، هەر ئاواشیان دەکرد ﴿فهل علی الرسل إلا البلاغ المبین﴾ ئایا پێغەمبەران جگە لە ڕاگەیاندنێکی ئاشکراو روون، شتێکی تریان لەسەرە؟ واتە: پێغەمبەران غەیرەز ڕاگەیاندنێکی ئاشکرایان لەسەر نیە, وەك پرسینەوەو سزادان ﴿[٣٦] ولقد بعثنا فی کل امة رسولا﴾ بەراستیی بۆناو هەموو ئوممەت و نەتەوەیەك لەهەموو سەردەمێکدا پەیامبەرێکمان ناردووە ﴿أن اعبدوا الله واجتنبوا الطاغوت﴾ بۆ ئەوە پێیان بڵێ: تەنها خوا بپەرستن و، لە(تاغووت) و یاسا پوچەڵەکان دووربن. بەڵێ ئەو دووخاڵە: (خوا پەرستن

وَقَالَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا عَبَدْنَا مِن دُونِهِ مِن شَيْءٍ نَّحْنُ وَلَا آبَاؤُنَا وَلَا حَرَّمْنَا مِن دُونِهِ مِن شَيْءٍ كَذَٰلِكَ فَعَلَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ فَهَلْ عَلَى الرُّسُلِ إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿٣٥﴾ وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَّسُولًا أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ فَمِنْهُم مَّنْ هَدَى اللَّهُ وَمِنْهُم مَّنْ حَقَّتْ عَلَيْهِ الضَّلَالَةُ فَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ ﴿٣٦﴾ إِن تَحْرِصْ عَلَىٰ هُدَاهُمْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَن يُضِلُّ وَمَا لَهُم مِّن نَّاصِرِينَ ﴿٣٧﴾ وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ لَا يَبْعَثُ اللَّهُ مَن يَمُوتُ بَلَىٰ وَعْدًا عَلَيْهِ حَقًّا وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٨﴾ لِيُبَيِّنَ لَهُمُ الَّذِي يَخْتَلِفُونَ فِيهِ وَلِيَعْلَمَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّهُمْ كَانُوا كَاذِبِينَ ﴿٣٩﴾ إِنَّمَا قَوْلُنَا لِشَيْءٍ إِذَا أَرَدْنَاهُ أَن نَّقُولَ لَهُ كُن فَيَكُونُ ﴿٤٠﴾ وَالَّذِينَ هَاجَرُوا فِي اللَّهِ مِن بَعْدِ مَا ظُلِمُوا لَنُبَوِّئَنَّهُمْ فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَلَأَجْرُ الْآخِرَةِ أَكْبَرُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿٤١﴾ الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٤٢﴾

و، وەلانانی تاغووت) کەهەر پێغەمبەرەی داویەتی بەگوێی ئوممەتەکەی خۆیدا ئەساس و بناغەی گشت ئایینەکان و دینی ئیسلامیشە ، لەجێگایەکی تردا دەفەرموێ: (وما أرسلنا من قبلك من رسول إلا نوحی إلیه أنه لاإله إلاأنا فاعبدون). ﴿فمنهم من هدی الله﴾ بازێکیان خوای دلۆڤان خۆی ڕێی نیشاندان، چونکە ئامادەو شیاو بوون ﴿ومنهم من حقت علیه الضلالة﴾ هی وایشیان هەبوو بەهۆی لاساری خۆیانەوە لاڕێی و گومڕایی بۆ بڕایەوە ﴿فسیروا فی الأرض﴾ جا ئادەی بەسەر زەوییدا بچن و بگەڕێن ﴿فانظروا کیف کان عاقبة المکذبین﴾ و ببینن و بنواڕن چارەنووسی ئەوانەی کە بڕوایان نەهێناو، پەیامبەرەکانیان بە درۆزن دانا چۆن بوو؟ لەجێگایەکی دیکەدا دەفەرموێ: (دمر الله علیهم وللکافرین أمثالها) یان دەفەرموێ: (ولقد کذب الذین من قبلهم فکیف کان نکیر)﴿[٣٧] إن تحرص علی هداهم﴾ هەرچەندە تۆ ئەی پێغەمبەر! ﷺ هەوڵ بدەیت و سووربیت بۆ بڕواهێنان و ڕێنماییان، کەڵکی نابێ بۆیان، چونکە ئەوانە لاڕێ و گومڕان ﴿فإن الله لایهدی من یضل﴾ بەڕاستیی خوایش ڕێنوێنی کەسێك ناکات کەخۆی ڕێگەی گومڕایی هەڵبژێرێ بۆ گومڕابوونی خۆیی و، چەواشەکردنی خەڵکیی ، وەکو دەفەرموێ: (ومن یرد الله فتنته فلن تملك له من الله شیئا) ﴿ومالهم من ناصرین﴾ وە هیچ یارو پشتیوانێکیشیان بۆ نابێ و، دەسەڵاتی تەواو هی خوا دەبێ، لەشوێنێکی تردا بۆ دووپاتکردنەوەی دەفەرموێ: (ألا له الخلق والأمر تبارك الله رب العالمین) ﴿[٣٨] واقسموا بالله جهد ایمانهم﴾ وە بە هەرچی توانایان بوو سوێندیان خوارد ﴿لایبعث الله من یموت﴾ کە ئەوی دەمرێ قەت خوا زیندووی ناکاتەوە، دیارە بەلای ئەقڵ و ژیری ئەوانەوە زیندوو بوونەوە کارێکی نەگونجاوە ! ﴿بلی وعدا علیه حقا﴾ نا.. وانییە، بەڵکو خوا مردوان زیندوو دەکاتەوە، چونکە بەڵێنیی لەسەر داوە و بڕاوەتەوە ﴿ولکن اکثر الناس لا یعلمون﴾ بەلام زۆربەی ئەو خەڵکە جاحیڵن و نازانن بەڵێنی خوا بە زیندووبوونەوە هەق و ڕاستە ﴿[٣٩] لیبین لهم الذی یختلفون فیه﴾ مردوان زیندوو دەکاتەوە تائەوەی ئەوان جیاوازیی و، ناکۆکییان تێیدا هەبوو، بۆیان ڕوون بکاتەوە، واتە: بۆ ئەوەی دەری بخا زیندوبوونەوەو هەرچی تر ئەوان جیاوازیان تێیدا هەبوو بەڕاست دەرچوو ﴿ولیعلم الذین کفروا﴾ و با ئەوانەی کە کافرو بێ باوەڕن چاك بزانن ﴿انهم کانوا کاذبین﴾ کە بێگومان درۆزن بوون کە دەیانگوت مردوو زیندوو نابێتەوە، ئینجا پاش ئەوە فریشتەکان پێیان دەڵێن: (هذه النار التی کنتم بها تکذبون ، أفسحر هذا أم أنتم لاتبصرون ، إصلوها فاصبروا أو لاتصبروا سواء علیکم إنما تجزون ماکنتم تعملون) ﴿[٤٠] إنما قولنا لشئ إذا أردناه﴾ مردوو چۆن زیندوو نابێتەوە، خۆ ئێمە کاتێ بمانەوێ هەر شتێ بکەین، قسەمان هەر ئەمەیە ﴿أن نقول له کن فیکون﴾ کەپێی بڵێین: ببە، دەست بەجێ ئەویش دەبێ و دێتە دی، ئیتر هیچ ناڕەحتییەکی تێدا نییە بۆمان، دیارە قیامەتیش یەکێکە لەوشتانە کە زۆر بەئاسان دەبن، لەسوورەتێکی تردا دەفەرموێ: (وما أمرنا إلا واحدة کلمح بالبصر) یان دەفەرموێ: (ماخلقکم ولا بعثکم إلا کنفس واحدة..).

کۆچبەرانی ڕێی خوا :

﴿[٤١] والذین هاجروا فی الله من بعد ماظلموا﴾ وەئەو کەسانەیش کە لەبەر خوا وڵات و نیشتمانی خۆیانیان بەجێ هێشت ، پاش ئەوەکە ناهەقیی و ستەمیان لێکراو ئازار دران، واتە: ئەوانەی کۆچیان کرد بۆ (حەبەشە) ﴿لنبوئنهم فی الدنیا حسنة﴾ بە تەئکید ئێمەیش هەر لە دنیادا لەجێگایەکی چاکدا نیشتەجێیان دەکەین، ئەوەبوو بۆ دوایی هاتنە (مەدینە)و، خەڵکەکەی پێشوازیەکی گەرم و گوڕیان لێکردن و حەوانیانەوە ﴿ولأجرالآخرة أکبر لو کانوا یعلمون﴾ دڵنیابن پاداش و مزەی ئەو دونیا زۆر باشترو گەورەتر دەبێ لە پاداشی دنیا، ئەگەر دوا کەوتووان لە هیجرەت زانیبایان ﴿[٤٢] الذین صبروا﴾ کۆچبەران ئەوانەبوون کە لەسەر جێهێشتنی زێدو شارو هەموو شتێك لەبەر

خوا ئارامیان گرت ﴿وعلی ربهم یتوكلون﴾ و تەنها هەر بە پەروەردگاریان پشت دەبەستن, بۆیە توانیان وڵات و نیشتمان وسامان و خزم و كەس و كاریان جێهێڵن .

پێغەمبەران هەموو لە پیاوان بوون :

(ئیبن عەباس) دەڵێ: خوای جوانكار هەر كە پێغەمبەرمان (موحەممەد)ی ﷺ نارد، عەرەبەكان نكوولی و ئینكارییان كردو گوتیان: چۆن دەبێ لە نێوبەرەی ئینساندا پێغەمبەر بنێردرێ ! چونكە بەلای ئەوانەوە پێغەمبەر هەر دەبێ فریشتە بێ، جا ئەوەبوو خوا لە سوورەتی (یونس)دا فەرمووی: (أكان للناس عجبا أن أوحینا الی رجل منهم..) لەم سوورەتەشدا دەفەرموێ: ﴿[٤٣] وما أرسلنا من قبلك إلا رجالا نوحی إلیهم﴾ وە لەپێش تۆیشدا ئەی پێغەمبەر! ﷺ هەر پیاومان كردۆتە پێغەمبەرو سروشمان بۆ كردووە، واتە: پێغەمبەران لە فریشتە و لەهیچ دروستكراوێكی تر نە نێردراون ، بەڵكو هەر لەئادەمزادو جنسی ئینسان بوون، لە جێگایەكی تردا جەخت لەسەر ئەوە دەفەرموێ: (وما أرسلنا من قبلك إلا رجالا نوحی إلیهم من أهل القری..) ﴿فاسألوا أهل الذكر إن كنتم لا تعلمون * [٤٤] بالبینات والزبر﴾ جا ئەگەر ئێوە ئەو ڕاستییەتان نەزانیوەو نكوولی دەكەن، دەسا فەرموون لەو جوولەكەو فەلانەی زاناو بەئاگان لە بەڵگەو كتێبەكان بپرسن ، چونكە ئەوان بەئاگان و چاك دەزانن كە ئێمە لەپیاوان نەبێ پێغەمبەرانمان نەناردوون ؟ ﴿وأنزلنا إلیك الذكر﴾ وا بۆ تۆش ئەم قورئانەمان دابەزاندە خوارێ ﴿لتبین للناس ما نزل إلیهم﴾ بۆ ئەوەی بۆ ئەو خەڵكە روون بكەیتەوە ئەوەی بۆیان دابەزێنراوە لە یەكخواپەرستی و شەرع و حەڵاڵ و حەرام..هتد ﴿ولعلهم یتفكرون﴾ وە بەشكو بیربكەنەوەو ڕێنمابن.

الجزء الرابع عشر — سورة النحل

وَمَآ أَرْسَلْنَا مِن قَبْلِكَ إِلَّا رِجَالًا نُّوحِىٓ إِلَيْهِمْ فَسْـَٔلُوٓا۟ أَهْلَ ٱلذِّكْرِ إِن كُنتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٤٣﴾ بِٱلْبَيِّنَٰتِ وَٱلزُّبُرِ وَأَنزَلْنَآ إِلَيْكَ ٱلذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٤٤﴾ أَفَأَمِنَ ٱلَّذِينَ مَكَرُوا۟ ٱلسَّيِّـَٔاتِ أَن يَخْسِفَ ٱللَّهُ بِهِمُ ٱلْأَرْضَ أَوْ يَأْتِيَهُمُ ٱلْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٤٥﴾ أَوْ يَأْخُذَهُمْ فِى تَقَلُّبِهِمْ فَمَا هُم بِمُعْجِزِينَ ﴿٤٦﴾ أَوْ يَأْخُذَهُمْ عَلَىٰ تَخَوُّفٍ فَإِنَّ رَبَّكُمْ لَرَءُوفٌ رَّحِيمٌ ﴿٤٧﴾ أَوَلَمْ يَرَوْا۟ إِلَىٰ مَا خَلَقَ ٱللَّهُ مِن شَىْءٍ يَتَفَيَّؤُا۟ ظِلَٰلُهُۥ عَنِ ٱلْيَمِينِ وَٱلشَّمَآئِلِ سُجَّدًا لِّلَّهِ وَهُمْ دَٰخِرُونَ ﴿٤٨﴾ وَلِلَّهِ يَسْجُدُ مَا فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِى ٱلْأَرْضِ مِن دَآبَّةٍ وَٱلْمَلَٰٓئِكَةُ وَهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ ﴿٤٩﴾ يَخَافُونَ رَبَّهُم مِّن فَوْقِهِمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ ۩ ﴿٥٠﴾ وَقَالَ ٱللَّهُ لَا تَتَّخِذُوٓا۟ إِلَٰهَيْنِ ٱثْنَيْنِ إِنَّمَا هُوَ إِلَٰهٌ وَٰحِدٌ فَإِيَّٰىَ فَٱرْهَبُونِ ﴿٥١﴾ وَلَهُۥ مَا فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَلَهُ ٱلدِّينُ وَاصِبًا أَفَغَيْرَ ٱللَّهِ تَتَّقُونَ ﴿٥٢﴾ وَمَا بِكُم مِّن نِّعْمَةٍ فَمِنَ ٱللَّهِ ثُمَّ إِذَا مَسَّكُمُ ٱلضُّرُّ فَإِلَيْهِ تَجْـَٔرُونَ ﴿٥٣﴾ ثُمَّ إِذَا كَشَفَ ٱلضُّرَّ عَنكُمْ إِذَا فَرِيقٌ مِّنكُم بِرَبِّهِمْ يُشْرِكُونَ ﴿٥٤﴾

الحزب ٢٨ — سجدة

٢٧٢ — ليكفروا بما

ئاخۆ فێڵبازان لەقاری خوا ئەمینن ؟

﴿[٤٥] افأمن الذین مكروا السیئات أن یخسف الله بهم الأرض﴾ ئایا ئەوانەی كە پیلانەكانیان ڕێكخستبوو بە نیازی لەناوبردن و كوشتنی پەیامبەر ﷺ ئاخۆ دڵنیان لەوەی كەخوا نوقمی زەوییان ناكات، وەكو قاروونی نقومكرد ؟ ﴿أو یأتیهم العذاب من حیث لا یشعرون﴾ یان لەلایەكەوە سزایان بۆ بێت كە ئەوان هەر هەستی پێ نەكەن ؟ واتە: ئەو لارێ بوونی ئەوانە، هەر ئەوەی شایەنە، ئەگەر حیلم و حەوسەڵەی خوا نەبوایە، بۆیە لە سوورەتێكی تردا دەفەرموێ: (ءأ منتم من فی السماء أن یخسف بكم الأرض فإذا هی تمور). ﴿[٤٦] أو یأخذهم فی تقلبهم﴾ یان لەرێی جم وجووڵ و گەشت و گەڕیاندا بۆ بازرگانیی و رزق و رۆزیی قاریان لێ بگرێ ؟ ﴿فما هم بمعجزین﴾ نەشتوانن خوا دەستەوسان بكەن و ، خۆیان دەرباز بكەن ، وەكو لە سوورەتێكی تردا دەفەرموێ: (أو أمن أهل القری أن یأتیهم بأسنا بیاتا وهم نائمون، أو أمن أهل القری أن یاتیهم بأسنا ضحی وهم یلعبون). ﴿[٤٧] أو یأخذهم علی تخوف﴾ یان

لەکاتی ترس و چاوەڕوانی کردنی قاردا بیانگریٚ ؟ ﴿فإن ربكم لرؤف رحيم﴾ جا بێگومان پەروەردگارتان لەگەڵ ئەو هەموو دەسەڵاتەدا زۆر بەسۆزو میهرەبانە، بۆیە پەلە ناکاو سزاتان دوا دەخات بۆ ڕۆژی خۆی، پێغەمبەریش دەفەرموێ: ((إن الله ليملى للظالم حتى إذا أخذه لم يفلته)) متفق عليه.

هەموو شتیٚ سوژدە بۆ خوا دەبا :

﴿[٤٨] أو لم يروا إلى ماخلق الله من شئ﴾ ئاخۆ ئەوانە تەماشای هەر شتیٚ لەدروستکراوەکانی خوایان نەکردووە (دارو درەخت و کێوو..هتد) ﴿يتفيؤا ظلاله عن اليمين والشمائل﴾ چۆن سێبەرەکەی لەڕاستەوە بۆ چەپ دەگەڕیٚ، جاریٚ زۆر دەبیٚ و، جارێکیش کەم دەبێتەوە ﴿سجدا لله﴾ کڕنووش و سوژدەش بۆ خوا دەبەن ؟ ﴿وهم داخرون﴾ لە حاڵێکدا ملکەچ و تەسلیمن بەدەسەڵاتی خوا ، واتە: هەموو بوونەوەر لەبەر دەستی دەسەڵاتی خوای گەورەدان و ، بیانەویٚ، یان نەیانەویٚ وجوودەکەیان شایەتی بوون و دەسەڵاتی بیٚ سنووری ئەو دەدەن ﴿[٤٩] ولله يسجد ما فى السموات وما فى الأرض من دابة والملائكة﴾ هەموو ئەو خزۆك و ڕەوەندانەی کە لەئاسمانەکان و زەویدان و، فریشتەکانیش بەهەمیشەیی سوژدە بۆ خوا دەبەن ﴿وهم لا يستكبرون﴾ و عەیبیشیان لێنایەو ، خۆ بەزلیش نازانن، لەئایەتێکی تردا دەفەرموێ: (ولله يسجد من فى السموات والأرض طوعا وكرها وظلالهم بالغدو والآصال). ﴿[٥٠] يخافون ربهم من فوقهم﴾ هەردەم لەدەسەڵات و قاری ئەوپەروەردگارەیان دەترسن لەسەرووویانەوە سزایان بۆ بنێریٚ، ﴿ويفعلون ما يؤمرون﴾ و هەرشتێکیشیان پیٚ بسپێردریٚ بیٚ ملەجەڕیٚ جێبە جێی دەکەن .

دەبیٚ خوا بەتاك و تەنیا بپەرستریٚ :

﴿[٥١] وقال الله لا تتخذوا إلهين اثنين﴾ خوا دەفەرموێ: هەرگیز دوو خوا مەگرن و مەپەرستن ﴿إنما هو إله واحد﴾ چونکە بێگومان پەرستراوی ئێوە هەق هەر یەك پەرستراوی تاك و تەنیایە ﴿فإياى فارهبون﴾ جا کەواتە هەر لەمنیش شەرم بکەن و بترسن ﴿[٥٢] وله مافى السموات والأرض﴾ هەرشتیٚ لە ئاسمانەکان و زەویدا هەن هەرموڵکی ئەون ﴿وله الدين واصبا﴾ فەرمانبەرێتی بەپوختی هەرشایەنی ئەوە ﴿أفغير الله تتقون﴾ جا ئایا ئیتر ئێوە لەغەیری خوا دەترسن ؟ لە سوورەتێکی دیکەدا دەفەرموێ: (أفغير دين الله يبغون وله أسلم من فى السموات والأرض طوعا وكرها وإليه يرجعون) ﴿[٥٣] وما بكم من نعمة فمن الله﴾ هەر رزق و ڕۆزیی و نیعمەتێکتان هەبیٚ ، هەرلە لایەن خواوەیە ﴿[٥٤] ثم إذا مسكم الضر فإليه تجئرون﴾ دواییش ئەگەر تووشی هەر زیانێکیش ببن، هەر بۆلای ئەو هاوارو پەنا دەبەن و دەپاڕێنەوە ﴿ثم إذا كشف الضر عنكم﴾ پاشان هەر کە ئەو زیانەشتان لیٚ لا ببا ﴿إذا فريق منكم﴾ خێرا دەستەیەکتان ﴿بربهم يشركون﴾ شەریك و هاوەڵ بۆ پەروەردگاریان دائەنێن و! هەموو شتێکیان لەبیر دەچێتەوە ﴿[٥٥] ليكفروا بما آتيناهم﴾ هەر لەبەر ئەوە کە ناشکوری ئەو گشت نازو نیعمەتانە بکەن پێمان داون ﴿فتمتعوا فسوف تعلمون﴾ دەسا ڕابوێرن بۆ خۆتان، جادوایی زۆر ناخایەنیٚ دەزانن چیتان ئەوقە ئەبێت .

بەشێکی بژێوییان دەدەنە بتەکان :

﴿[٥٦] ويجعلون لما لا يعلمون نصيبا مما رزقناهم﴾ و لەو رزق و بژێویە پێمان دابوون بەشێکیان دادەنا بۆ ئەو بتانەی کەهیچ نازانن و، قازانج و سوودێکیشیان نیە ! ﴿تالله لتسألن عما كنتم تفترون﴾ وە سوێند بەخوا بەرامبەر ئەو درۆ هەڵبەستنەتان پرسیارتان لیٚ دەکرێت ﴿[٥٧] ويجعلون لله البنات﴾ وە بۆ خوا کچانیان دادەنا، واتە: وایان دەزانی فریشتەکان کچانی خوان !﴿سبحانه﴾ پاك و خاوێنی و بێخەوشیی لەو شتانە ئەوان دەیڵێن هەر بۆخوایە ﴿ولهم ما يشتهون﴾ بۆ خۆشیان ئەوی حەزیان لیٚ هەبوو دایان دەنا، واتە: کوڕ ، لە سوورەتێکی تردا بۆ سەر

زەنشتکردنیان دەفەرموێ: (ألکم الذکر وله الأنثى، تلك إذا قسمة ضیزى) یان دەفەرموێ: (ألا إنهم من إفکهم لیقولون ولدالله وإنهم لکاذبون، أصطفى البنات على البنین، مالکم کیف تحکمون) ﴿[٥٨] **وإذا بشر احدهم بالأنثى**﴾ هەر کاتێکیش مژدەو هەواڵی کچێ بەیەکێکیان بدرێ ﴿**ظل وجهه مسودا**﴾ دەبینی دەم و چاوی ڕەش هەڵ دەگەڕێ ﴿**وهو کظیم**﴾ دەروونیشی بەرامبەر بەخوا پڕە لە قارو ڕك و، پییش دەخواتەوە خەریکە دەتەقێتەوە، هەر لەبەر ئەوە کچی داوەتێ ! ﴿[٥٩] **یتوارى من القوم من سوء ما بشر به**﴾ لە ناخۆشی و خراپی ئەو مژدەیەی پێی دراوە، لەخەڵك خۆی دەشارێتەوەو، حەز ناکات بیبینن ﴿**ایمسکه على هون**﴾ نازانێ ئاخۆ لەسەر سووکیی و شەرمەزاری ڕای گرێ و بەخێوی بکا ؟ ﴿**أم یدسه فی التراب**﴾ یان بیخاتە ژێر خۆڵەوەو زیندە بەچاڵی بکات ؟ ﴿**الا ساء ما یحکمون**﴾ چاك بزانن ! بڕیارێکی زۆر خراپ دەدەن کاتێ کیژ دەدەن بەخواو، بۆ خۆیانیش کوڕ ! ﴿[٦٠] **للذین لا یؤمنون بالآخرة مثل السوء**﴾ بۆ ئەو کەسانەی کە بڕوایان بەڕۆژی دوایی نیە، وێنەو سیفەتێکی خراپیان بۆ هەیە، واتە: حەزکردن لە کوڕان و ڕکبوون لە کچان ﴿**ولله المثل الأعلى**﴾ خۆ مەسەل و وەسفی بەرزو بڵندیش بۆ خوایە: (بێ نیازیی لە منداڵ و لەهەموو شتێك) ﴿**وهو العزیز الحکیم**﴾ هەر ئەویشە باڵادەست و دەسەڵاتدارو کار بەجێ و هەموو کارێکی دروست و ڕەوایە. بەڵێ.. سووك و چرووك تەماشاکردنی ژنان، وە نەبێ تەنها هەر لەناوعەرەبەکانی سەردەمی نەفامییدا باوبووبێ، بەڵکو لەنێو ئەوانەیشدا کەخۆیان بە پێشکەوتوو خاوەن شارستانیەت دەزانن، حاڵی ژنان لەلایان کەمتر نیە لەوانەی سەردەمی نەفامیی کۆن، بۆیە دەڵێین هەر ئیسلام بوو پلەو پایەو کەسێتی ژنانی بەرزکردەوەو، گەیاندیە ئەو جێگایە کەپێغەمبەر ﷺ بفەرموێ: ((إنما النساء شقائق الرجال))، وە بەسەدان وشەی جوان و پرشنگداری تر، پلەو پایەی ئافرەت دەنرخێنێ و دەیخاتە پاڵ پیاو، ئیسلام هەر کەهات ڕایگەیاندو فەرمووی: (ولهن مثل الذی علیهن بالمعروف) بەم وتەی پیرۆزەی خوایە مافی ژنانی دیاری کردو نرخاندی، ئەمە بەو شێوەیە، لەولایشەوە لەپێش چاوی عەرەبەکانەوە پێغەمبەر ﷺ دەستی خاتوو (فاتیمە)ی کچی دەگرت و ماچی دەکرد، لەکاتێکا کە ئەوان کچانیان زیندە بەچاڵ دەکرد، وە هەروەها کاتێ خاتوو (فاتیمە) بهاتبا بۆلای پێغەمبەر ﷺ لەبەری هەڵدەسایەوە، وەکاتێکیش لەسەفەر دەگەڕایەوە سەردانی دەکرد.. بەڵام بەداخەوە تا ئێستایش ژن وەکو پێویست نەگەیشتۆتە جێگەی شیاوی خۆی و، ئەو یاسایانەش ئێستا باسی مافی ژنان دەکەن هەر لەسەر کاغەز ماونەتەوەو، موسڵمانانیش جۆرە بۆچوون و تەسەورێکی تایبەتیان هەیە، خۆ ئەوروپاو وڵاتانی تریش لەپێش چاوەوەن کە چۆن ئافرەتیان کردووە بە بووکە شووشە لەچێشتخانەو جێگا بازرگانیی و، گەشت و گەڕانەکاندا بەوێنەو نیگار دەیرازێننەوە، وە چۆن لە

الجزء الرابع عشر — سورة النحل

لِيَكْفُرُواْ بِمَآ ءَاتَيْنَٰهُمْ فَتَمَتَّعُواْ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٥٥﴾ وَيَجْعَلُونَ لِمَا لَا يَعْلَمُونَ نَصِيبًا مِّمَّا رَزَقْنَٰهُمْ تَٱللَّهِ لَتُسْـَٔلُنَّ عَمَّا كُنتُمْ تَفْتَرُونَ ﴿٥٦﴾ وَيَجْعَلُونَ لِلَّهِ ٱلْبَنَٰتِ سُبْحَٰنَهُۥ وَلَهُم مَّا يَشْتَهُونَ ﴿٥٧﴾ وَإِذَا بُشِّرَ أَحَدُهُم بِٱلْأُنثَىٰ ظَلَّ وَجْهُهُۥ مُسْوَدًّا وَهُوَ كَظِيمٌ ﴿٥٨﴾ يَتَوَٰرَىٰ مِنَ ٱلْقَوْمِ مِن سُوٓءِ مَا بُشِّرَ بِهِۦٓ أَيُمْسِكُهُۥ عَلَىٰ هُونٍ أَمْ يَدُسُّهُۥ فِى ٱلتُّرَابِ أَلَا سَآءَ مَا يَحْكُمُونَ ﴿٥٩﴾ لِلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِٱلْأَخِرَةِ مَثَلُ ٱلسَّوْءِ وَلِلَّهِ ٱلْمَثَلُ ٱلْأَعْلَىٰ وَهُوَ ٱلْعَزِيزُ ٱلْحَكِيمُ ﴿٦٠﴾ وَلَوْ يُؤَاخِذُ ٱللَّهُ ٱلنَّاسَ بِظُلْمِهِم مَّا تَرَكَ عَلَيْهَا مِن دَآبَّةٍ وَلَٰكِن يُؤَخِّرُهُمْ إِلَىٰٓ أَجَلٍ مُّسَمًّى فَإِذَا جَآءَ أَجَلُهُمْ لَا يَسْتَـْٔخِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ ﴿٦١﴾ وَيَجْعَلُونَ لِلَّهِ مَا يَكْرَهُونَ وَتَصِفُ أَلْسِنَتُهُمُ ٱلْكَذِبَ أَنَّ لَهُمُ ٱلْحُسْنَىٰ لَا جَرَمَ أَنَّ لَهُمُ ٱلنَّارَ وَأَنَّهُم مُّفْرَطُونَ ﴿٦٢﴾ تَٱللَّهِ لَقَدْ أَرْسَلْنَآ إِلَىٰٓ أُمَمٍ مِّن قَبْلِكَ فَزَيَّنَ لَهُمُ ٱلشَّيْطَٰنُ أَعْمَٰلَهُمْ فَهُوَ وَلِيُّهُمُ ٱلْيَوْمَ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٦٣﴾ وَمَآ أَنزَلْنَا عَلَيْكَ ٱلْكِتَٰبَ إِلَّا لِتُبَيِّنَ لَهُمُ ٱلَّذِى ٱخْتَلَفُواْ فِيهِ وَهُدًى وَرَحْمَةً لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٦٤﴾

٢٧٣

مەلەوانگەکانـدا لـەزەتی لێ وەردەگیردرێ، وە لـەهوتێل و موتێلەکانـدا چۆن پـڕو پالآنتە بلاو دەکرێتەوە بە وێنەی ئافرەتەوە بۆ پێشکەشکردنی خزمەتی میوانەکانیان ؟! دەخوازم دەستەیەکی پسپۆڕو خاوەن ویژدان دابنرێن بۆ توێژینەوەو لێکۆڵینەوە لەمافی ژنان و مەسەلە گرنگەکانی ژنان لەئیسلامدا، هەتا بەکوێرانە، وەیان بە نەزانین، وەیان بە دوژمنایەتیی موسڵمانان لێرەو لەوێ و ئیسلامیش تاوانبار نەکرێ.

بەزوویی خواگیر نابن :

﴿[٦١] ولو يؤاخذ الله الناس بظلمهم﴾ ئەگەر بەهۆی ستەم و لە سنوور دەرچوونەوە خوای کارجوان خەڵکان بگرێ ﴿ماترك عليها من دابة﴾ ئەوا هیچ ڕەوەندەو گیانلەبەرێکی بەسەر زەویەوە نەدەهێشت، چونکە بەرامبەر فەرمان و نیعمەتەکانی خوا مرۆڤ بە سروش لارو لاسارە ﴿ولكن يؤخرهم إلى أجل مسمى﴾ بەڵام هەتا ئاکامێکی دیارییکراو بۆیان، دوایان دەخاو دەیان هێڵێتەوە ﴿فإذا جاء أجلهم لايستأخرون ساعة ولايستقدمون﴾ ئینجا کە ئاکامیشیان هات، تەنها ساتێك پاش و پێش ناکەن لێی ﴿[٦٢] ويجعلون لله ما يكرهون﴾ وەهەرشتێ خۆیان پێیان ناخۆشەو حەزی لێ ناکەن دایدەنێن بۆخواو دەیکەنە هاوبەشیی، ئەوەتا بڕیاری کچ دەدەن بۆ خوا, کەچی خۆشیان لێی ڕائەکەن ! ئەوەتە شەریکی بۆ دادەنێن ، کەچی خۆیان لە شەریك رادەکەن ! ﴿وتصف ألسنتهم الكذب﴾ لەگەڵ ئەوەیشدا زمانیان گۆ بەدرۆ دەکاو دەڵێت: ﴿أن لهم الحسنى﴾ کە پاشە ڕۆژی چاك و باش – بە بۆچوونی خۆیان – هەر بۆ ئەوانە ! ﴿لاجرم أن لهم النار﴾ بێگومان ئەو قسەیانە وانیە، بۆ ئەوان هەر ئاگری دۆزەخ هەیە ، نەك پاشەڕۆژی چاك وەك خۆیان دەڵێن ﴿وانهم مفرطون﴾ سەرەڕای ئەوەیش پێشی خەڵکانی تر دەخرێن و بەپەلە ڕەوانەی دۆزەخ دەکرێن و، لەوێ بێ سەرو شوێن دەبن و لەبیر دەکرێن ﴿[٦٣] تالله لقد أرسلنا إلى أمم من قبلك﴾ سوێند بەخوا بەر لەتۆیش گەلێ پێغەمبەرمان نارده لای چەند هۆزو نەتەوەیەك ، بۆڕێنمایی و شارەزاکردنیان لەرێی ڕاست ﴿فزين لهم الشيطان أعمالهم﴾ جا شەیتان کاروکردەوە خراپەکانیانی لا شیرین کردن ، بەرهەڵستی پەیامبەرەکان وەستان ﴿فهو وليهم اليوم﴾ جا ئەمرۆش، واتە: لە دنیادا هەر ئەوە دۆست و یارمەتیدەریان، دیارە کە شەیتانیش چ یارمەتیدەرێکی نالەبارو خراپە ﴿ولهم عذاب اليم﴾ و لە ڕۆژی قیامەتیشدا سزایەکی ئێش پێگەیەنەریشیان بۆ هەیە و، ڕزگاریان نابێت لێی ﴿[٦٤] وما أنزلنا عليك الكتاب إلا لتبين لهم الذى اختلفوا فيه﴾ وە ئێمە ئەم قورئانەشمان هەر بۆ ئەوە نارد بۆت ئەی پێغەمبەر! ﷺ بۆ ئەوەی هەرچی جیاوازیی و ئیختیلافیان تێیدا هەیە بۆیانی ڕۆشن بکەیتەوە ﴿وهدى ورحمة لقوم يؤمنون﴾ وە ببێتە ڕێ نیشاندان و، ڕەحمەت و میهرەبانی بۆ گەل و هۆزێ ببیەوێ ئیمان بهێنێ ﴿[٦٥] والله أنزل من السماء ماء﴾ و خوا لە ئاسمانەوە بەدەسەڵاتی خۆی ئاوی بارانده خوارێ ﴿فأحيا به الأرض بعد موتها﴾ ئینجا زەویی، دوای مردنیی و وشك بوونیی پێ زیندوو کردەوەو بووژاندەوە ، واتە: هەر وەکو بەباران زەویی دەبزوێ و وەبەردێت، هەر ئاوایش دڵەکان بە قورئان دەبزوێن و وەبەردێن ﴿إن فى ذلك لآية﴾ بێگومان لەوەدا بەڵگەیەکی گەورەو مەزن هەیە لەسەر بوون و یەکخواپەرستی ﴿لقوم يسمعون﴾ بۆ ئەوخەڵکانە کە گوێ بۆ وتەی ڕاست و دروست بگرن ، لەماناو مەبەستی قسە تێ بگەن.

لەم وڵساتانە پەند بگرن :

﴿[٦٦] وإن لكم فى الأنعام لعبرة﴾ بە ڕاستیی لە دروستکردنی مەڕو بزن و وشترو گادا پەندو ئامۆژگاریی گەورە هەیە بۆتان، دەتوانن زۆر بەئاسانی خوای کارزانی پێبدۆزنەوە ﴿نسقيكم مما فى بطونه من بين فرث ودم لبنا خالصا﴾ لە نێوان سروانی ناوسکیان و ، لە نێوان خوێندا شیرێکی پاك و خاوێنتان پێ دەنۆشین ﴿سائغا

للشاربين﴾ خۆشمەزەو خۆشقووتە بۆ نۆشێنەران، واتە: زۆر بەئاسانیی و سادە دەخورێتەوەو دەچێتە خواریٚ ﴿٦٧ ومن ثمرات النخيل والأعناب تتخذون منه سكرا ورزقا حسنا﴾ وە لە بەرو میوەی داری خورماو ترێدا عەرەق و، رزق و رۆزییەکی چاك و پاك وەردەگرن و، واتە: ئەوەی حەڵاڵە لێیان وەکو سرکەو مێوژو..هتد شەرابیشی لیٚ دروست ئەکەن، باشە! پاش ئەو نیعمەتانە ئیدی شەرم ناکەن لاریٚ دەگرن ؟. (ئیبن عەباس) دەڵیٚ: دیارە ئەمە پێش یاساغبوونی شەرابە ﴿إن في ذلك لآية لقوم يعقلون﴾ بێگومان لەوەدا بەڵگەو نیشانەیەکی گەورە هەیە بۆ هەر خەڵکیٚ تیٚ بگاو، دەرکی هەبیٚ بۆ دۆزینەوەی خوای تاك وتەنیا.

تێبینی: ئەم ئایەتە یەکەم ئایەت بوو دابەزی کەزەمی عەرەق بکات.

مێشەنگ و هەنگوێن بۆ رادەمێنان نیشانن:

﴿٦٨ وأوحى ربك إلى النحل﴾ پەروەردگاری تۆ بە ئیلهام، رێنمایی میشهەنگوێنی کرد ﴿أن اتخذي من الجبال بيوتا ومن الشجر ومما يعرشون﴾ کە بچۆ لەنێو تلە بەردی شاخەکانداو، لەناو دارانداو لەو هەرزاڵ و خانەوانەشدا خەڵك بۆت دروست دەکەن، جێی ژین و ژیواری خۆت سازبدە ﴿٦٩ ثم كلي من كل الثمرات﴾ پاشان بچۆ لەهەر گوڵ و میوەیەك بژیویت بخۆ (بمژە) ﴿فاسلكي سبل ربك ذللا﴾ جا بەئاسانی بەو رێگانەدا برۆ کە پەروەردگارت بۆی دەست نیشان کردوی بۆ مژینی شیلەی گوڵەکان ﴿يخرج من بطونها شراب مختلف ألوانه﴾ لە نێو سکیی مێشهەنگەکاندا خواردنەوەیە (هەنگوێن)ێکی نایاب و هەمەڕەنگ دێتە دەریٚ ﴿فيه شفاء للناس﴾ شفای گەلیٚ نەخۆشیی تێدایە بۆمەردم ﴿إن في ذلك لآية لقوم يتفكرون﴾ بەڕاستیی لەوەشدا بەڵگەو نیشانەیەکی ئێجگار گەورە هەیە بۆ گەلیٚ رابمێنیٚ و بیر بکاتەوە لەدەسەڵاتی خوای گەورە" بیر بکاتەوەو بڵیٚ باشە! ئەو مێش هەنگوێنە چۆن دەزانیٚ و کیٚ فێری کرد ئەو شەش

سُورَةُ النَّحۡلِ — الجُزۡءُ الرَّابِعَ عَشَرَ

وَٱللَّهُ أَنزَلَ مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءً فَأَحۡيَا بِهِ ٱلۡأَرۡضَ بَعۡدَ مَوۡتِهَآۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَأٓيَةً لِّقَوۡمٖ يَسۡمَعُونَ ﴿٦٥﴾ وَإِنَّ لَكُمۡ فِي ٱلۡأَنۡعَٰمِ لَعِبۡرَةٗۖ نُّسۡقِيكُم مِّمَّا فِي بُطُونِهِۦ مِنۢ بَيۡنِ فَرۡثٖ وَدَمٖ لَّبَنًا خَالِصٗا سَآئِغٗا لِّلشَّٰرِبِينَ ﴿٦٦﴾ وَمِن ثَمَرَٰتِ ٱلنَّخِيلِ وَٱلۡأَعۡنَٰبِ تَتَّخِذُونَ مِنۡهُ سَكَرٗا وَرِزۡقًا حَسَنًاۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَأٓيَةٗ لِّقَوۡمٖ يَعۡقِلُونَ ﴿٦٧﴾ وَأَوۡحَىٰ رَبُّكَ إِلَى ٱلنَّحۡلِ أَنِ ٱتَّخِذِي مِنَ ٱلۡجِبَالِ بُيُوتٗا وَمِنَ ٱلشَّجَرِ وَمِمَّا يَعۡرِشُونَ ﴿٦٨﴾ ثُمَّ كُلِي مِن كُلِّ ٱلثَّمَرَٰتِ فَٱسۡلُكِي سُبُلَ رَبِّكِ ذُلُلٗاۚ يَخۡرُجُ مِنۢ بُطُونِهَا شَرَابٞ مُّخۡتَلِفٌ أَلۡوَٰنُهُۥ فِيهِ شِفَآءٞ لِّلنَّاسِۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَأٓيَةٗ لِّقَوۡمٖ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٦٩﴾ وَٱللَّهُ خَلَقَكُمۡ ثُمَّ يَتَوَفَّىٰكُمۡۚ وَمِنكُم مَّن يُرَدُّ إِلَىٰٓ أَرۡذَلِ ٱلۡعُمُرِ لِكَيۡ لَا يَعۡلَمَ بَعۡدَ عِلۡمٖ شَيۡـًٔاۚ إِنَّ ٱللَّهَ عَلِيمٞ قَدِيرٞ ﴿٧٠﴾ وَٱللَّهُ فَضَّلَ بَعۡضَكُمۡ عَلَىٰ بَعۡضٖ فِي ٱلرِّزۡقِۚ فَمَا ٱلَّذِينَ فُضِّلُواْ بِرَآدِّي رِزۡقِهِمۡ عَلَىٰ مَا مَلَكَتۡ أَيۡمَٰنُهُمۡ فَهُمۡ فِيهِ سَوَآءٌۚ أَفَبِنِعۡمَةِ ٱللَّهِ يَجۡحَدُونَ ﴿٧١﴾ وَٱللَّهُ جَعَلَ لَكُم مِّنۡ أَنفُسِكُمۡ أَزۡوَٰجٗا وَجَعَلَ لَكُم مِّنۡ أَزۡوَٰجِكُم بَنِينَ وَحَفَدَةٗ وَرَزَقَكُم مِّنَ ٱلطَّيِّبَٰتِۚ أَفَبِٱلۡبَٰطِلِ يُؤۡمِنُونَ وَبِنِعۡمَتِ ٱللَّهِ هُمۡ يَكۡفُرُونَ ﴿٧٢﴾

٢٧٤ — وَيَعۡبُدُونَ مِن

پاڵووە بەو شێوەیە رێك بخات کە تا ئێستاش ئەندازیاران سەریان لیٚ سور دەمێنیٚ. (ئەبوو سەعیدی خودریی) دەڵێت: پیاوێك هاتە لای پێغەمبەر ﷺ گوتی: براکەم زکی دەچێت؟ فەرمووی: دەبچۆ هەنگوێنی بدەریٚ، ئەویش چوو هەنگوێنی دایەو چاك نەبوو! دووبارەو سێبارە پیاوەکە چوو و هاتەوە لای پێغەمبەر هەر گوتی: ئاخر پێمداو چاك نەبوو! ئەویش ﷺ فەرمووی: ((صدق الله وكذب بطن أخيك)) بیٚ سۆ خوا راست دەکاو زکی براکەی تۆ درۆ دەکات، دەبچۆ هەنگوێنی بدەریٚ، ئەویش چوو و دیسان هەنگوێنی دایەو چاکەوە بوو/ فتح الباری: کتاب الطب : ١٠ /١٦٨، مسلم، کتاب السلام: ١٧٣٦-١٧٣٧. ﴿٧٠ والله خلقكم ثم يتوفاكم﴾ و خوا ئێوەی دروستکرد، پاشانیش هەرکە ئاکامتان هات ئەتانمرێنیٚ ، لەجێیەکی تردا دەفەرمویٚ: (الله الذي خلقكم من ضعف ثم جعل من بعد ضعف قوة..)﴿ومنكم من يرد إلى أرذل العمر﴾ هەیشتانە ئەیباتەوە بۆ تەمەنێکی زۆر کەنەفتو پەککەوتەو، هیچ بیرو

هۆشێکی لانامێنێ و، گەلێ جار قسەی بێ جێش لە زاری دەردەچێ و، دەکەوێتە ورێنە ﴿لكي لا يعلم بعد علم شيئا﴾ تا دەرەنجام پاش بە ئاگایی و زانین، هەموو شتێکی لەبیر دەچێتەوەو، هیچ شتێك نازانێ و: وەك منداڵی لێدێتەوە، پێغەمبەری خوا زۆرجار دەیفەرموو: ((اللهم! إني أعوذ بك من البخل والكسل والهرم، و أرذل العمر وعذاب القبر، وفتنة الدجال وفتنة المحيا والممات ..)) بوخاریی.﴿إن الله عليم قدير﴾ بەڕاستیی خوا زۆر زانایە بە هەڵسووڕاندنی کارو باری بەندەکانی، زۆریش دەسەڵاتدارو بەتوانایە، مەیلی لەکردنی هەرشتێك ببێت بەئاسانی دەیکات ﴿[٧١] والله فضل بعضكم على بعض في الرزق﴾ و خوا فەزڵی هەندێکتانی داوە بەسەر هەندێکتانا، لە رزق و ڕۆزیدا ، لەبەر هەر حیکمەت و بەرژەوەندییەك خۆی دەیزانێ، ئەوە هەژارەو، ئەوە دەوڵەمەندو پاشایە ! ﴿فما الذين فضلوا برادي رزقهم على ماملكت أيمانهم فهم فيه سواء﴾ کەچی ئەوانەی سەرخراون و، رزق و ڕۆزی باش و فرەیان پێدراوە، واتە: ئاغاکان، ئامادەنین بەشی بەندەکانیانی لێ بدەن و ئیدی هەموو وەکو یەك شەریك و بەشدار بن ، واتە: گەورەو سەرداران لەو سامانەدا کە خوا پێیداون ئامادەنین بەندەکانیان بکەنە هاوبەشی خۆیان، جا ئیتر چۆن دەبێ ئەوان بتەکان و هەندێ لە دروستکراوەکان بکەنە شەریك و هاوبەشی خوا لە پەرستندا ؟! لە ئایەتێکی تردا هەر لەو بارەیەوە دەفەرموێ: (ضرب لكم مثلا من أنفسكم هل لكم من ما ملكت أيمانكم من شركاء في ما رزقناكم فأنتم فيه سواء تخافونهم كخيفتكم انفسكم..) .﴿افبنعمة الله يجحدون﴾ جا ئایا نکووڵی نیعمەت و بەخششی خوا دەکەن و، هاوەڵیی بۆ دادەنێن ؟! واتە: ئایا ئێوە چۆن بەشتێ قایەل دەبن بۆ خوا، کەچی بۆ خۆتان قایل نین پێی ؟! رازی نابن بەندەکانتان ببنە هاوبەشتان، ئەی باشە ! چۆن ئەوبتانە دەکەنە هاوبەش بۆ خوا !.

لە بەڵگەو بەخششەکانی خوایە ژن و پیاوو کوڕو نەوە :

﴿[٧٢] والله جعل لكم من انفسكم ازواجا﴾ وەخوا هەر لە جنسی خۆتان هاو لف و هاوسەری دانێ، خۆ ئەگەر لەخۆتان نەبووبا، وەکو ئێستا ئولفەت و پەیوەندی باشتان نەدەبوو و ژیانتان سەری نەدەگرت ﴿وجعل لكم من أزواجكم بنين وحفدة﴾ وە لەو هاولف و هاوسەرانەدا کوڕەزاو نەوەی پێ بەخشین ﴿ورزقكم من الطيبات﴾ و لە رزق و ڕۆزی پاك و حەڵاڵیشی پێدان ﴿افبالباطل يؤمنون﴾ جا ئایا بتپەرستەکان – دوای ئەو هەموو نیعمەت و بەهرانە– بە پرو پووچ و باتڵ بڕوا دەکەن ؟! ﴿وبنعمة الله هم يكفرون﴾ و بەو گشت بەهرەو بەخششەی خوا باوەڕ ناکەن و ناسوپاسی دەکەن ؟!. لە قیامەتدا خوا لەبەرامبەر ئەو نیعمەتانەوە بەمرۆڤەکان دەفەرموێ: ((الم أزوجْك؟ الم أكرمْك؟ الم أسخر لك الخيل والإبل، وأذرْك ترأس و تربع؟)) موسلیم:٤/٢٢٧٩. واتە: ئەرێ هاوسەرم نەدایتێ ؟ ئەرێ ئەسپ و ماین و وشترم بۆ رامنەکردیت ؟ ئەرێ ئازادم نەکردیت سەرداریی خۆت و خانەولانەی خۆت بکەیت ؟. ﴿[٧٣] ويعبدون من دون الله مالايملك لهم رزقا من السموات والأرض شيئا﴾ و ئەوانە لەباتی خوای کارزان شتێك دەپەرستن کە لە ئاسمانەکان و زەوییدا دەسەڵاتی هیچ جۆرە رزق و ڕۆزییەکیان نییە بۆیان ﴿ولايستطيعون﴾ و ناشتوانن باران ببارێنن ، یان دارو درەختیان بۆ سەوز بکەن، کەچی هەردەیان دەپەرستن ! ﴿[٧٤] فلا تضربوا لله الأمثال﴾ جا ئیتر ئێوە نموونەو شەریك بۆ خوا مەهێننە ئاراوە، چونکە ئەو بێ شەریك و بێ وێنەیە ﴿إن الله يعلم وأنتم لا تعلمون﴾ بەڕاستیی خوا پووچەڵی ئەوەی دەیکەن دەیزانێ، وەئێوە بێ ئاگان و نازانن.

نموونەی موسڵمان و کافر، یان بت و خوا :

لێرەدا خوای کارجوان نموونەی مرۆڤی موسڵمان و بێ باوەڕ دێنێتەوەو دەفەرموێ: ﴿[٧٥] ضرب الله مثلا عبدا مملوكا لايقدر على شئ﴾ خوا مەسەل و نموونە – بۆ خۆی و بۆ ئەو بتانە دێنێتەوە ئەیانکەنە هاوبەش بۆی– بە

بەندەیەك كە توانای هیچ شتێكی نەبێت ﴿ومن رزقناه منا رزقا حسنا﴾ و بەكەسێكی خاوەن باوەڕی وایش كەڕزق و ڕۆزییەكی چاك و پاكی داوەتێ ﴿فهو ینفق منه سرا وجهرا﴾ جائەو دەسەلأتدارەیان بە نهێنی و بەئاشكرا لێی دەبەخشێت ودەستی هەر لەخێردایە، ئەوی دیكەش ، واتە: هیچ لێنەهاتووەكە- بێ خێروبێر لێی وەستاوەو هیچی لێناوەشێتەوە ﴿هل یستوون﴾ ئاخۆ ئەو دووكەسە وەكو یەكبن ؟ ﴿الحمد لله﴾ سوپاس بۆ خوا كە هەق و ڕاستیی دەركەوت ﴿بل أكثرهم لا یعلمون﴾ بەلاَم زۆربەیان ئەم حەقیقەت و ڕاستیانە نازانن ، بۆیە دروستكراوو دروستكەر وەكو یەك تەماشا دەكەن !! ﴿[٧٦] وضرب الله مثلا رجلین﴾ خوا بەدوو پیاو دەربارەی هەق و ناهەق مەسەل و نموونەیەك دەهێنێتەوە ﴿أحدهما أبكم لا یقدر علی شئ﴾ یەكێكیان لالەو، توانای هیچ شتێكی نیە, تاكارێكی خێری لێبووەشێتەوە ﴿وهو كل علی مولاه﴾ و پەككەوتەو سەر باری ئاغاكەیەتی ﴿أینما یوجهه لایأت بخیر﴾ بە هەر لایەكا بینێرێ ، خێرێك بەدەست ناهێنێت ﴿هل یستوی هو ومن یأمر بالعدل وهو علی صراط مستقیم﴾ ئاخۆ كەسێكی لالی هیچ لێنەهاتووی ئاواو، كەسێكیش بەردەوام فەرمان بەدادگەریی بداو لەسەر ڕاستە ڕێیش بێ ، وەكو یەك وابن؟! دیارە هەرگیز وەكو یەك نین، جا باشە ئەی چۆن ئێوە بتان دەكەنە شەریك و هاوبەشی خوا ؟!

سورة النحل — الجزء الرابع عشر

ويعبدون من دون الله ما لا يملك لهم رزقا من السموات والأرض شيئا ولا يستطيعون (٧٣) فلا تضربوا لله الأمثال إن الله يعلم وأنتم لا تعلمون (٧٤) ضرب الله مثلا عبدا مملوكا لا يقدر على شيء ومن رزقناه منا رزقا حسنا فهو ينفق منه سرا وجهرا هل يستوون الحمد لله بل أكثرهم لا يعلمون (٧٥) وضرب الله مثلا رجلين أحدهما أبكم لا يقدر على شيء وهو كل على مولاه أينما يوجهه لا يأت بخير هل يستوي هو ومن يأمر بالعدل وهو على صراط مستقيم (٧٦) ولله غيب السموات والأرض وما أمر الساعة إلا كلمح البصر أو هو أقرب إن الله على كل شيء قدير (٧٧) والله أخرجكم من بطون أمهاتكم لا تعلمون شيئا وجعل لكم السمع والأبصار والأفئدة لعلكم تشكرون (٧٨) ألم يروا إلى الطير مسخرات في جو السماء ما يمسكهن إلا الله إن في ذلك لآيات لقوم يؤمنون (٧٩)

٢٧٥

زانینی هەمو نادیارێك و هاتنی ڕۆژی پەسلاَن بۆ خوایە :

﴿[٧٧] ولله غیب السموات والأرض﴾ زانینی كاروباری هەموو نادیارێك لە ئاسمانەكان و زەوییدا، هەر بۆ خوایە، هەر ئەو دەزانێ چۆنەو، كەی دەبێت ﴿وما أمر الساعة إلا كلمح البصر أوهو أقرب﴾ و هاتنی ڕۆژی قیامەتیش هێندە ئاسانەو خێرایە هەر بەقەد چاو تروكانێكە، یان لەخێراییدا لەوەیش نزیكترە، چونكە تەنها هەر ئەوەندەیە كەخوا پێی بفەرموێ ببە، ئەوجا دەست بەجێ دەبێت.. جا ئەوكاتە ئەو ڕۆژەهات، ئیتر هەق و ناهەق ڕوونتر دەرئەكەوێ، لە ئایەتێكی تردا دەفەرموێ: (وماأمرنا إلا واحدة كلمح بالبصر) ﴿إن الله علی كل شئ قدیر﴾ بەڕاستیی خوا بەسەر هەمووشتێكا بەقیامەتیشەوە هێزو دەسەلأتی هەیەو هیچ شتێك ناتوانێ بەر هەڵستی بكات ، یان ئەم ئایەتە دەفەرموێ: (ماخلقكم ولا بعثكم إلا كنفس واحدة) ﴿[٧٨] والله أخرجكم من بطون أمهاتكم لا تعلمون شیئا﴾ خوا ئێوەی لەپزدانی دایكتانا وەدەرهێنا، كەچی ئەوكاتە هیچ شتێكتان نەدەزانی ﴿وجعل لكم السمع والأبصار والأفئدة﴾ و گوێ و چاوو دڵی پێدان ، هەتا بە ژیرانە بیربكەنەوە ﴿لعلكم تشكرون﴾ بەشكو شوكرانە بژێری بن و، بەباشی خوا بناسن، ئەم ئایەتەی: (قل هوالذی أنشأكم وجعل لكم السمع والأبصار والأفئدة قلیلا ماتشكرون) هەر بۆ سەلماندنی ئەو ڕاستیەیە ﴿[٧٩] الم یروا إلی الطیر مسخرات فی جو السماء﴾ ئاخۆ سەیری باڵندەیان نەكردبێت، كە چۆن لەكەش و هەوای ئاسماندا ڕامكراون بۆ فڕین و گەڕان ﴿ما یمسكهن إلا الله﴾ دیارە كەخوا نەبێ كێ دەتوانێ

ئەوانە ڕابگریّ، بەتایبەت کاتیّ باڵەکانیان بڵاودەکەنەوەو، کاتێکیش بەخۆیانیانەوە دەنووسێنن ﴿إن في ذلك لآيات لقوم يؤمنون﴾ کە بێگومان لەوشتانەدا چەندین بەڵگەو نیشانە هەیە بۆ گەلیّ باوەڕ بێنیّ.

خانوو و کالاّ و کەل و پەل هەموو نیعمەتی خوان :

﴿^٨٠ والله جعل لكم من بيوتكم سكنا﴾ خوا لە ماڵ و خانووەکانتاندا حەوانەوەو سوکناگەی بۆدانـاون، بەتایبەت ئەوانەتان گەشتیارو کۆچەری نین ﴿وجعل لكم من جلود الأنعام بيوتا﴾ وە لەپێستی ئاژەڵ (مەڕو بزن و وشترو گا)یش خانووی بۆ فەراهەم هێناون، واتە: لەموو و کورك و خوری و بەرگن ، چادرو جۆرەها نیشتگای تری لیّ دروست دەکەن بۆ حەوانەوەتان ﴿تستخفونها يوم ظعنكم ويوم إقامتكم﴾ کە لە ڕۆژی بارکردن و لەکاتی مانەوەشتاندا، سووك و ئاسان هەڵدەسن و ئەم لا بۆ ئەولا دەگوێزنەوە ﴿ومن اصوافها وأوبارها وأشعارها أثاثا﴾ وە لە خوری مەڕەکان و، کورکیی وشترەکان و، مووی بزنەکان، ڕایەخ و جل و بەرگ و.. کالاّو ناوماڵ دەستدەخەن ﴿ومتاعا إلى حين﴾ وە تا کاتێکی دیاریکراو, کەڵکی تریان لیّ وەردەگرن ، دەسا بۆ شوکری خوا ناکەن؟ ﴿^٨١ والله جعل لكم مما خلق ظلالا﴾ و لەو شتانەدا خوا بۆی دروستکردوون ، سێبەرگەلێکی بۆ بەدیهێناون تا لە گەرما خۆتانی پیّ بپارێزن ﴿وجعل لكم من الجبال أكنانا﴾ و لە کێوەکانیشدا گەلیّ پەناگاو جێگای پەسێوی وەك کەورگ و ئەشکەوت و ..هتد بۆ داناون ﴿وجعل لكم سرابيل تقيكم الحر﴾ و جلك و پۆشاکێکی بۆداهێنان کە لەکاتی گەرماو سەرمادا دەتانپارێزیّ ﴿وسرابيل تقيكم بأسكم﴾ وە جلکێك- زریّی جەنگی- کە لە زەبری جەنگ لەگەڵ یەکتردا دەتانپارێزیّ ﴿كذلك يتم نعمته عليكم﴾ ئا بەو شێوەیە خوا بەخشش و نیعمەتی خۆی تەواو دەکا بۆتان ﴿لعلكم تسلمون﴾ بەشکو باشتر ملکەچی فەرمانەکانی ببن و یەکلا ببنەوە بۆی ﴿^٨٢ فإن تولوا فإنما عليك البلاغ المبين﴾ ئینجا ئەگەر پاش ئەو هەموو هەوڵ و ڕوونکردنەوەیە، هەر ڕوویان لەباوەڕ هێنان وەرگێڕا، نیگەران مەبە، چونکە تۆ تەنها گەیاندنێکی ئاشکراو نمایانت لەسەرە ﴿^٨٣ يعرفون نعمة الله ثم ينكرونها﴾ نیعمەت و بەخششی خوا دەناسن و، پاشانیش نکوولّیی دەکەن ﴿واكثرهم الكافرون﴾ و زۆربەشیان کافرو بیّ باوەڕن !

الجزء الرابع عشر — سورة النحل

وَٱللَّهُ جَعَلَ لَكُم مِّنۢ بُيُوتِكُمۡ سَكَنٗا وَجَعَلَ لَكُم مِّن جُلُودِ ٱلۡأَنۡعَٰمِ بُيُوتٗا تَسۡتَخِفُّونَهَا يَوۡمَ ظَعۡنِكُمۡ وَيَوۡمَ إِقَامَتِكُمۡ وَمِنۡ أَصۡوَافِهَا وَأَوۡبَارِهَا وَأَشۡعَارِهَآ أَثَٰثٗا وَمَتَٰعًا إِلَىٰ حِينٖ ﴿٨٠﴾ وَٱللَّهُ جَعَلَ لَكُم مِّمَّا خَلَقَ ظِلَٰلٗا وَجَعَلَ لَكُم مِّنَ ٱلۡجِبَالِ أَكۡنَٰنٗا وَجَعَلَ لَكُمۡ سَرَٰبِيلَ تَقِيكُمُ ٱلۡحَرَّ وَسَرَٰبِيلَ تَقِيكُم بَأۡسَكُمۡۚ كَذَٰلِكَ يُتِمُّ نِعۡمَتَهُۥ عَلَيۡكُمۡ لَعَلَّكُمۡ تُسۡلِمُونَ ﴿٨١﴾ فَإِن تَوَلَّوۡاْ فَإِنَّمَا عَلَيۡكَ ٱلۡبَلَٰغُ ٱلۡمُبِينُ ﴿٨٢﴾ يَعۡرِفُونَ نِعۡمَتَ ٱللَّهِ ثُمَّ يُنكِرُونَهَا وَأَكۡثَرُهُمُ ٱلۡكَٰفِرُونَ ﴿٨٣﴾ وَيَوۡمَ نَبۡعَثُ مِن كُلِّ أُمَّةٖ شَهِيدٗا ثُمَّ لَا يُؤۡذَنُ لِلَّذِينَ كَفَرُواْ وَلَا هُمۡ يُسۡتَعۡتَبُونَ ﴿٨٤﴾ وَإِذَا رَءَا ٱلَّذِينَ ظَلَمُواْ ٱلۡعَذَابَ فَلَا يُخَفَّفُ عَنۡهُمۡ وَلَا هُمۡ يُنظَرُونَ ﴿٨٥﴾ وَإِذَا رَءَا ٱلَّذِينَ أَشۡرَكُواْ شُرَكَآءَهُمۡ قَالُواْ رَبَّنَا هَٰٓؤُلَآءِ شُرَكَآؤُنَا ٱلَّذِينَ كُنَّا نَدۡعُواْ مِن دُونِكَۖ فَأَلۡقَوۡاْ إِلَيۡهِمُ ٱلۡقَوۡلَ إِنَّكُمۡ لَكَٰذِبُونَ ﴿٨٦﴾ وَأَلۡقَوۡاْ إِلَى ٱللَّهِ يَوۡمَئِذٍ ٱلسَّلَمَۖ وَضَلَّ عَنۡهُم مَّا كَانُواْ يَفۡتَرُونَ ﴿٨٧﴾

الذين كفروا ٢٧٦

حاڵی موشریکان لەڕۆژی حەشردا :

﴿^٨٤ ويوم نبعث من كل امة شهيدا﴾ ئەی پێغەمبەر! هەموو کافرێك وریا بکەرەوە لە ڕۆژیّ کە لەهەموو ئوممەت و نەتەوەیەك ئاگادارو شایەتێك (پەیامبەرێك) دێنین، هەتا شایەتی لەسەر شێوەی وەڵامدانەوەیان بدا ﴿ثم لا يؤذن للذين كفروا﴾ لە پاشان مۆڵەتی قسەو پاڕانەوە بەکافرو بیّ بڕوایان نادرێت ﴿ولا هم يستعتبون﴾ و داوای ڕەزایەت

خوازیشیان لێ ناکرێ بۆ بڕو بیانوو هێنانەوەو خوا لەخۆ ڕازی کردن ، چونکە دیارە کەدرۆ دەکەن، لە جێگایەکی تردا دەفەرموێ: (هذا یوم لاینطقون، ولا یؤذن لهم فیعتذرون) ﴿[85] وإذا رأی الذین ظلموا العذاب﴾ کاتێ کە ستەمکارەکان جەزرەبەو سزای دۆزەخ دەبینن ﴿فلا یخفف عنهم ولاهم ینظرون﴾ ئیتر نەسزایان لێ کەم دەکرێتەوەو، نە مۆڵەتیش دەدرێن بۆ کاتێکی تر، بەڵکو بەپەلە دەیانفڕێنن بۆناو ئاگر، چونکە ئاکامیان ئاشکرایە ﴿[86] وإذا رأی الذین أشرکوا شرکاءهم﴾ جا کە هاوبەشدانەران چاویان بە پەرسراوو هاوبەشەکانیان دەکەوێت ﴿قالوا ربنا هؤلاء شرکاؤنا الذین کنا ندعوا من دونك﴾ دەڵێن: ئەی پەروەردگاری ئێمە!! ئەمانەن هاوبەشەکانمان– کە لەدونیادا– لەباتی تۆ هاوارمان بۆ دەبردن و دەمانپەرستن، دیارە ئەمە پێ لێنانە بەتاوانەکانی خۆیان و داوای سووککردنی سزایشە بۆ خۆیان ﴿فألقوا إلیهم القول﴾ ئینجا خوا لەوکاتەدا پەرسراوەکان دێنێتە وەڵام و قسەکەیان ڕەت دەکەنەوەو دەڵێن: ﴿إنکم لکاذبون﴾ بەڕاستیی ئێوە درۆزنن ، چونکە ئێمە هاوبەش و شەریکی خوا نەبووین ، ئەم ئایەتەیش حاڵەتی دژایەتیی و دەمە دەمێی پەرسیارو پەرسراوەکان لە قیامەتدا باس دەکاو دەفەرموێ: (ومن أضل ممن یدعوا من دون الله من لایستجیب له إلی یوم القیامة وهم عن دعائهم غافلون، وإذا حشر الناس کانوا لهم أعداء وکانوا بعبادتهم کافرین) ﴿[87] وألقوا إلی الله یومئذ السلم﴾ لەو ڕۆژەدا – ڕۆژی قیامەت – هەموو لەبەردەست خوای پەروەردگاردا مل رادەکێشن و هیچ دەسەڵاتێکیان نامێنێ ﴿وضل عنهم ما کانوا یفترون﴾ و ئەو درۆو دەلەسەیەش کە جاران هەڵیان دەبەست گوایە خواکانیان تکایان بۆ دەکەن– هەموو بزر دەبێ و، بەفیڕۆ دەچێ ﴿[88] الذین کفروا وصدوا عن سبیل الله﴾ ئەوانەی کە کافرو بێ باوەڕ بوون و خەڵکیشیان لەڕێی خوا دەگێڕایەوە ﴿زدناهم عذابا فوق العذاب بما کانوا یفسدون﴾ لەجەزای ئەو فەسادو ناپاکیەیاندا سزا لەسەر سزا جەزرەبەیان دەدەین " سزای بێ باوەڕبوونیان و، سزای ڕێگری کردنەکەیشیان لەخەڵك.

الجزء الرابع عشر — سورة النحل

ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ وَصَدُّواْ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ زِدْنَٰهُمْ عَذَابًا فَوْقَ ٱلْعَذَابِ بِمَا كَانُواْ يُفْسِدُونَ ﴿٨٨﴾ وَيَوْمَ نَبْعَثُ فِى كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيدًا عَلَيْهِم مِّنْ أَنفُسِهِمْ وَجِئْنَا بِكَ شَهِيدًا عَلَىٰ هَٰٓؤُلَآءِ وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ ٱلْكِتَٰبَ تِبْيَٰنًا لِّكُلِّ شَىْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً وَبُشْرَىٰ لِلْمُسْلِمِينَ ﴿٨٩﴾ ۞ إِنَّ ٱللَّهَ يَأْمُرُ بِٱلْعَدْلِ وَٱلْإِحْسَٰنِ وَإِيتَآئِ ذِى ٱلْقُرْبَىٰ وَيَنْهَىٰ عَنِ ٱلْفَحْشَآءِ وَٱلْمُنكَرِ وَٱلْبَغْىِ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿٩٠﴾ وَأَوْفُواْ بِعَهْدِ ٱللَّهِ إِذَا عَٰهَدتُّمْ وَلَا تَنقُضُواْ ٱلْأَيْمَٰنَ بَعْدَ تَوْكِيدِهَا وَقَدْ جَعَلْتُمُ ٱللَّهَ عَلَيْكُمْ كَفِيلًا إِنَّ ٱللَّهَ يَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ ﴿٩١﴾ وَلَا تَكُونُواْ كَٱلَّتِى نَقَضَتْ غَزْلَهَا مِنۢ بَعْدِ قُوَّةٍ أَنكَٰثًا تَتَّخِذُونَ أَيْمَٰنَكُمْ دَخَلًۢا بَيْنَكُمْ أَن تَكُونَ أُمَّةٌ هِىَ أَرْبَىٰ مِنْ أُمَّةٍ إِنَّمَا يَبْلُوكُمُ ٱللَّهُ بِهِۦ وَلَيُبَيِّنَنَّ لَكُمْ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ مَا كُنتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ ﴿٩٢﴾ وَلَوْ شَآءَ ٱللَّهُ لَجَعَلَكُمْ أُمَّةً وَٰحِدَةً وَلَٰكِن يُضِلُّ مَن يَشَآءُ وَيَهْدِى مَن يَشَآءُ وَلَتُسْـَٔلُنَّ عَمَّا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٩٣﴾

٢٧٧

هەموو پێغەمبەرێ دەبێتە شایەت لەسەر نەتەوەکەی خۆی :

﴿[89] ویوم نبعث فی کل أمة شهیدا علیهم من أنفسهم﴾ ئەی پێغەمبەر! کافرانی هۆزەکەت وریا بکەرەوە لە ڕۆژێ کە لەنێو هەر ئوممەت و گەلێکدا شایەتێك (واتە: پەیامبەرێك) ڕاست دەکەینەوە تا گەواهییان لەسەر بدات ﴿وجئنا بك شهیدا علی هؤلاء﴾ و تۆیش بەشایەدی دێنین لەسەر ئەمانەی خۆت ، لەسوورەتی (نیساء)شدا هاتووەو دەفەرموێ: (فکیف إذا جئنا من کل أمة بشهید وجئنا بك علی هؤلاء شهیدا) ﴿ونزلنا علیك الکتاب تبیانا لکل شیئ﴾ و ئەم قورئانەشمان بۆ ناردیت ئەی پێغەمبەر! ﷺ تاهەموو شتێك روون بکاتەوە ﴿وهدی ورحمة وبشری للمسلمین﴾

و ببێتە ڕێنمایی و ڕەحمەت و مژدە بۆ موسڵمانان، واتە: ئەم قورئانە هەموو پێویستییەکی ئادەمزادی تێدایە، ئەر بەوردی پەیڕەوی بکەن، قەت تووشی هەڵەو پەڵە نابن.

فەرمان بەعەدالەت :

﴿[٩٠] إن الله يأمر بالعدل والإحسان﴾ بێگومان خوا فەرمان بەدادگەریی و چاکە کردن لەگەڵ تەواوی دروستکراوەکانیدا دەدا، تەنانەتی لەکاتی تۆڵە سەندنیشدا ، بۆیە لە کۆتایی ئەم سوورەتەدا دەفەرمویٚ: (وإن عاقبتم فعاقبوا بمثل ماعوقبتم ولئن صبرتم لهو خير للصابرين) ﴿وإيتاء ذي القربى﴾ و فەرمان بە صیلەی ڕەحم و بەخشش و پیاوەتیی و چاکە لەگەڵ خزم و نزیکانیشدا دەدا ، لەئایەتێکی تردا دەفەرمویٚ: (وآت ذالقربى حقه والمسكين وابن السبيل ولا تبذر تبذيرا) ﴿وينهى عن الفحشاء والمنكر والبغي﴾ وە لە هەموو کارێکی دزێوو خراپەو ستەم و لەسنوور دەرچوون ڕیٚ دەگریٚ ، سەرەتا ئەم ئایەتە هەموو خێرو چاکەیەکی لەخۆ گرتووەو فەرمانیشی پێکردووە، هەروەکو بەشێکی تری ڕیٚ لەهەموو خراپەو خراپەکارییەك دەگریٚ ﴿يعظكم لعلكم تذكرون﴾ خوا بەوشێوەیە ئامۆژگاریتان دەکات، تا بەشکو بیر بکەنەوەو پەند بگرن. (حاکیم) لە (عەبدوڵڵای کوڕی مەسعود)ـەوە دەگێڕێتەوەو ئەڵیٚ: (هذه أجمع آية في القرآن لخير يمتثل، ولشر يجتنب) ، واتە: ئەم ئایەتە پتر لە ئایەتەکانی تر هەمووخێرو بێرێکی لە ئامێز گرتووە، هەروەکو گشت خراپەیەکی لەخۆ گرتووە بۆ خۆلادان لێی.

کە پەیمانتان بەست بەجێی بێنن :

﴿[٩١] وأوفوا بعهد الله إذا عاهدتم﴾ و کاتیٚ پەیمانتان بەخوادا بۆکردنی هەر کارێك بەڕێك و پێکی جێبەجێی بکەن ﴿ولا تنقضوا الأيمان بعد توكيدها﴾ و سوێندو پەیمانەکانتان مەشکێننو بەتاڵیان مەکەنەوە، پاش ئەوەی لێبڕان جێبەجێیان بکەن، واتە: ئەو سوێندو پەیمانەی لەگەڵ خەڵکێکدا گرێی دەدەن ، زۆر گرنگی بدەنیٚ و، بەکەم سەیری مەکەن و، بیٚ هۆی شەرعیی هەڵیمەوەشێننەوە ﴿وقد جعلتم الله عليكم كفيلا﴾ وە بەتایبەتی کە خواتان بەسەر خۆتانەوە کردووە بە(کەفیل) و دەسەبەر ﴿إن الله يعلم ما تفعلون﴾ بەڕاستیی خوا دەزانیٚ هەرکاریٚ ئێوە دەیکەن ﴿[٩٢] ولا تكونوا كالتي نقضت غزلها من بعد قوة أنكاثا﴾ ئێوە وەکو ئەو ئافرەتە مەبن کەهەموو کات ڕێسەکەی خۆی دوای ڕێسان و بەهێزبوونیی، خاودەکردەوەو کوتکوت دەبوو، واتە: پەیماندان بە توندیی و، ئینجا هەڵوەشاندنەوەی بە ئاسانی، وەکوکاری ئەو ئافرەتە وایە کە ڕێسەکەی خۆی پاش ڕێسانی خاو بکاتەوەو بیکاتەوە بە خوری، جا ئێوە خاوەنی قسەو ئیمزاو پەیمانی خۆتان بن، بەتووڕە بوونێکی سادە پەیمان شکێنی مەکەن ﴿تتخذون أيمانكم دخلا بينكم﴾ سوێندو پەیمانەکانتان بەنیازی ئەوەوە بێت فڕو فێڵ لەیەك بکەن و، یەکتر بخەڵەتێنن ﴿أن تكون أمة هي أربى من أمة﴾ بەو بەهانەی فلانە ئوممەت و گەل, لەگەلێکی تر زۆرترو بەهێزترە. لەو سەردەمەدا کە لەگەڵ لایەکدا پەیمانیان دەبەست، پاشان کە دەیاندی لایەکی تر بەهێز ترە، ئەویان هەڵدەوەشاندەوەو، دەهاتن لەگەڵ ئەم لایەنەکەی تردا پەیمانیان دەبەست! جا قورئانی پیرۆز هات کاری وای بەدزێوو ناپەسەند وەسف کرد ﴿إنما يبلوكم الله به﴾ دیارە خوا هەر دەیەویٚ بەو پەیمانە تاقییتان بکاتەوە" بەراوردتان بکات ئاخۆ کیٚ پەیمان دەشکێنیٚ و، کێش نایشکێنیٚ ﴿وليبينن لكم يوم القيامة ما كنتم فيه تختلفون﴾ دڵنیاشبن ئەو شتانەی کەئێوە جیاوازیی و ئیختیلافتان تێیدا هەبوو خوا لەڕۆژی قیامەتدا بۆتان دەردەخا" هەق و ناهەقتان بۆ ڕۆشن دەکاتەوەو، هەموو کەسێکیش بەپێی ئەوە پاداش و تۆڵە وەردەگرێت.

ئه‌رخوا ویستبای گشتتان هاو ئایین ده‌بوون :

﴿[٩٣] **ولو شاء الله لجعلكم أمة واحدة**﴾ ئه‌گه‌ر خوا ویستبای هه‌مووتانی ده‌کرده گه‌لێکی هاو ئایین، واته: گشتتانی ده‌خسته سه‌ر یه‌ك شارێگه، ئیتر ئه‌و ده‌مه جیاوازیی و، په‌راگه‌نده‌یی دروست نه‌ده‌بوو ﴿**ولكن يضل من يشاء ويهدي من يشاء**﴾ به‌ڵام دیاره حیکمه‌ت و خواستی جۆرێکی تره، مه‌یلی له گومراکردنی هه‌رکه‌سێك بێت ، ئه‌وا لاڕێ و گومڕای ده‌کات، حه‌زیشی له ڕێنمایی هه‌ر که‌سێك بێت ، ئه‌وا شاره‌زاو ڕێنمای ده‌کات. له‌ئایه‌تێکی تردا جه‌خت له‌سه‌ر ئه‌وه ده‌کاته‌وه‌و ده‌فه‌رموێ: (ولو شاء ربك لآمن من في الأرض كلهم جميعا) یان ده‌فه‌رموێ: (ولو شاء ربك لجعل الناس أمة واحدة ولايزالون مختلفين إلا من رحم ربك ولذلك خلقهم) ﴿**ولتسألن عما كنتم تعملون**﴾ سوێندبێ له‌وهه‌موو كاروكرده‌وه‌یه ئێوه‌کردتان ده‌پرسرێته‌وه.

سوره‌ة النحل — الجزء الرابع عشر

وَلَا تَتَّخِذُوٓاْ أَيۡمَٰنَكُمۡ دَخَلَۢا بَيۡنَكُمۡ فَتَزِلَّ قَدَمُۢ بَعۡدَ ثُبُوتِهَا وَتَذُوقُواْ ٱلسُّوٓءَ بِمَا صَدَدتُّمۡ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِۖ وَلَكُمۡ عَذَابٌ عَظِيمٞ ﴿٩٤﴾ وَلَا تَشۡتَرُواْ بِعَهۡدِ ٱللَّهِ ثَمَنٗا قَلِيلًاۚ إِنَّمَا عِندَ ٱللَّهِ هُوَ خَيۡرٞ لَّكُمۡ إِن كُنتُمۡ تَعۡلَمُونَ ﴿٩٥﴾ مَا عِندَكُمۡ يَنفَدُ وَمَا عِندَ ٱللَّهِ بَاقٖۗ وَلَنَجۡزِيَنَّ ٱلَّذِينَ صَبَرُوٓاْ أَجۡرَهُم بِأَحۡسَنِ مَا كَانُواْ يَعۡمَلُونَ ﴿٩٦﴾ مَنۡ عَمِلَ صَٰلِحٗا مِّن ذَكَرٍ أَوۡ أُنثَىٰ وَهُوَ مُؤۡمِنٞ فَلَنُحۡيِيَنَّهُۥ حَيَوٰةٗ طَيِّبَةٗۖ وَلَنَجۡزِيَنَّهُمۡ أَجۡرَهُم بِأَحۡسَنِ مَا كَانُواْ يَعۡمَلُونَ ﴿٩٧﴾ فَإِذَا قَرَأۡتَ ٱلۡقُرۡءَانَ فَٱسۡتَعِذۡ بِٱللَّهِ مِنَ ٱلشَّيۡطَٰنِ ٱلرَّجِيمِ ﴿٩٨﴾ إِنَّهُۥ لَيۡسَ لَهُۥ سُلۡطَٰنٌ عَلَى ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَلَىٰ رَبِّهِمۡ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٩٩﴾ إِنَّمَا سُلۡطَٰنُهُۥ عَلَى ٱلَّذِينَ يَتَوَلَّوۡنَهُۥ وَٱلَّذِينَ هُم بِهِۦ مُشۡرِكُونَ ﴿١٠٠﴾ وَإِذَا بَدَّلۡنَآ ءَايَةٗ مَّكَانَ ءَايَةٖ وَٱللَّهُ أَعۡلَمُ بِمَا يُنَزِّلُ قَالُوٓاْ إِنَّمَآ أَنتَ مُفۡتَرِۭۚ بَلۡ أَكۡثَرُهُمۡ لَا يَعۡلَمُونَ ﴿١٠١﴾ قُلۡ نَزَّلَهُۥ رُوحُ ٱلۡقُدُسِ مِن رَّبِّكَ بِٱلۡحَقِّ لِيُثَبِّتَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَهُدٗى وَبُشۡرَىٰ لِلۡمُسۡلِمِينَ ﴿١٠٢﴾

٢٧٨ — وَلَقَدۡ نَعۡلَمُ

سه‌رنجێك: (قورتبی) ده‌ڵێ: (اللام في(وليبينن).. (ولتسألن) مع النون المشددة يدلان على قسم مضمر). واته: ئه‌و پیتی (لام)انه كه له كردارێكا هه‌ن و، كۆتاییشی به‌(نون)ی (ته‌وكید) دێت، بۆ سوێنده، وه‌كو (ليبينن) و.. هتد. ﴿[٩٤] **ولا تتخذوا أيمانكم دخلا بينكم**﴾ وه به سوێندو په‌یمانه‌كانتان ده‌غه‌ڵی و فڕو فێڵ و گزیی له‌گه‌ڵ یه‌کتر مه‌که‌ن، واته: واده‌بێ سوێند بۆ یه‌کتر ده‌خۆن و په‌یمان به‌یه‌کتر ده‌ده‌ن، که‌چی دڵتان شتێکی تری تێدایه ﴿**فتزل قدم بعد ثبوتها**﴾ نه‌کا به‌وکاره (پێ)بخلیسکێ و (له‌سه‌ر ڕێبازی باوه‌ڕ) بترازێت ، پاش دامه‌زراندن و تابتبوونی له‌سه‌ر ئه‌و ڕێبازه ، واته: به‌کار هێنانی سوێندو په‌یمان به‌نیازی ده‌خه‌ڵی و فرت و فێڵه‌وه، مرۆڤ له‌ڕێی ڕاست ده‌ترازێنێ ﴿**وتذوقوا السوء بما صددتم عن سبيل الله**﴾ وه نه‌وه‌ك به‌هۆی ڕێگریتانه‌وه له‌ڕێگه‌ی خوا سزای سه‌خت بچێژن ﴿**ولكم عذاب عظيم**﴾ وه له دواڕۆژیشدا سزایه‌کی گه‌وره‌تان بۆ هه‌یه ﴿[٩٥] **ولا تشتروا بعهد الله ثمنا قليلا**﴾ و به‌ڵێن و په‌یمانێ به‌خواتان داوه‌و, به‌یعه‌تێ به‌په‌یامبه‌رتان داوه، به‌نرخ و به‌هایه‌کی که‌م مه‌فرۆشن و مه‌گۆڕنه‌وه ﴿**إنما عند الله هو خير لكم**﴾ بێگومانبن هه‌رئه‌و خێرو پاداشه‌ی لای خوا ئاماده‌کراوه, له هه‌موو شتێ بۆ ئێوه چاکتره ﴿**إن كنتم تعلمون**﴾ ئه‌گه‌ر بزانن ﴿[٩٦] **ما عندكم ينفد**﴾ هه‌رچی لای ئێوه‌یه تیا ده‌چێ و نابووت ده‌بێت ﴿**وما عند الله باق**﴾ وه‌ئه‌و خێرو پاداشه‌لای خوایه، هه‌رده‌مێنێته‌وه‌و کۆتایی نایه‌ت ﴿**ولنجزين الذين صبروا أجرهم بأحسن ماكانوا يعملون**﴾ وه‌ئه‌مه‌ش سوێندی بێت ئه‌وانه‌ی وا له‌به‌رامبه‌ر فه‌رمانه‌کانی خواوه به‌ئارامبوون و نه‌پسان ، ئێمه به‌چاکتر له‌وه‌ی کردوویانه پاداشیان ده‌ده‌ینه‌وه.

کرداری باشەو پاداشتەکەی :

﴿[٩٧] من عمل صالحا من ذکر او انثی وهو مؤمن﴾ هەرکەسێك - لە نێر یان لە مێ - هەر کارێکی چاك ئەنجامبداو، بەئیمان و باوەڕداریش بێت ﴿فلنحیینه حیاة طیبة﴾ بەڵێن بێت بیژێنین بە ژیانێکی پاك، واتە: بە ژیانێکی بەقەناعەت و بەسەعادەت, لەم فەرموودەیەشدا - کەپێشەوا ئەحمەد لە عەبدوڵلای کوری عەمر ریوایەتی کردووە- بۆ دووپاتی ئەوە هاتووەو دەفەرموێ: ((قد أفلح من أسلم، و رُزق کفافا، وقنعه الله بما آتاه)) وە ئیمامی موسلیمیش ریوایەتی کردووە / مسلم. ٢ / ٧٣٠ . واتە: ئەوی موسڵمان بوو و رزق و رۆزی خود کەفافی درایەو, خواش بەوەی پێیداوە قەناعەتی پێکرد, بێ شك ئەو کەسە بردوویەتیەوە.﴿ولنجزینهم اجرهم بأحسن ماکانوا یعملون﴾ و بەچاکتریش لەوەی کردوویانە پاداشیان بدەینەوە.

بەر لەقورئان خوێندن (أعوذ بالله..)ی بکەن :

﴿[٩٨] فإذا قرات القرآن﴾ جا هەرکە ویستت قورئان بخوێنی ﴿فاستعذ بالله من الشیطان الرجیم﴾ بەرلەوە (أعوذ بالله من الشیطان الرجیم) بکەو هەر بەخوا پەنا بەرە لەپیلان و وەسوەسەی شەیتانی دوورەوە خراو، هەتا نەتوانێ لە وردبوونەوە لەماناو مەبەستی قورئان رێت لێبگرێت، **بۆیە جەماوەری زاناکان دەڵێن** : بەر لە دەست کردن بە قورئان خوێندن سوننەتە (أعوذ بالله..) بکرێ ﴿[٩٩] إنه لیس له سلطان علی الذین آمنوا﴾ چونکە بێگومانە کە (شەیتان) هیچ زۆرو دەسەڵاتێکی بەسەر ئەوانەدا نیە کە بڕوایان هێناوە ﴿وعلی ربهم یتوکلون﴾ تەنها بەپەروەردگاریشیان پشت دەبەستن ﴿[١٠٠] إنما سلطانه علی الذین یتولونه﴾ بەڕاستی هەر تەنها بەسەر ئەوانەدا دەستەڵاتی هەیە کە ئەو دەکەنە پشتیوان و دۆستی خۆیان و گوێرایەڵی دەبن ﴿والذین هم به مشرکون﴾ وە هەروەها بەسەر ئەوانەیشدا کە هاوبەش بۆ خوا دادەنێن، هەمیشە ئەوانە مجرۆ دەکاو تەوبەشیان بە بیردا نایەت ﴿[١٠١] وإذا بدلنا آیة مکان آیة﴾ هەر کات ئێمە ئایەتێك بە ئایەتێکی تر بگۆڕین و لابەرین، وەیان ئایەتێکی تر لەجێی ئەودا بنێین ﴿والله اعلم بما ینزل﴾ و خوا بۆ خۆی زاناترە بەوەی دایدەبەزێنێ, واتە: ئەوچاك دەزانێت چ شتێ چاکە بۆ ئێستاو بۆ ئاییندەو کامەش هەڵگرێ و بیسڕێتەوە ﴿قالوا إنما انت مفتر﴾ کەچی ئەوەندە کەودەن و نەفامن لەوەڵامدا دەیانوت: ئەی موحەممەد! تۆهەر درۆ هەڵدەبەسیت, بۆیە بەو شێوەیەو بەئارەزووی خۆت هەر رۆژەی ئاڵ و گۆڕێ دەکەیت، ئەمڕۆ شتێك دەڵەیت و، سبەینێ شتێکی دیکە ﴿بل اکثرهم لا یعلمون﴾ نا، تۆ درۆ هەڵبەس نیت، بەڵکو ئەوانە زۆربەیان بۆخۆیان نەزانن و، لەحیکمەتی خوا تێناگەن، بۆیە وا رەخنەی بێجێ دەگرن و تەسلیم نابن ﴿[١٠٢] قل نزله روح القدس من ربك بالحق﴾ تۆ لە وەڵامیاندا بڵێ: (روح القدس)ی (جوبریل)ـە کە لەلای پەروەردگارتەوە بەحەق ودادگەرانە دایبەزاندووە ﴿لیثبت الذین آمنوا﴾ تا ئەوانەی بڕوایان هێناوە دامەزراوو دڵنیا بکا ﴿وهدی وبشری للمسلمین﴾ وەهیدایەت و ڕێنمایی و، مژدە بێ بۆموسڵمانان.

دەڵێن بنیادەمێ قورئانی فێرکرد! :

﴿[١٠٣] ولقد نعلم انهم یقولون﴾ سوێندبێ ئەمەش چاك دەزانین کەئەوانە پێت دەڵێن: ﴿إنما یعلمه بشر﴾ هەر ئادەمیە کەئەم قورئانەی فێر دەکات، مەبەستیان لە کابرایەکی رۆمی بوو ! ﴿ولسان الذی یلحدون إلیه أعجمی﴾ خۆ زمانی ئەوکەسەی ئەوان نیازیانە ئەم قورئانە بدەنە پاڵی ئەو، عەجەمییەو لەعارەبیش نەزان و کۆڵە ﴿وهذا لسان عربی مبین﴾ ئەم قورئانەش بەزمانێکی عەرەبیی خۆشخوان و رەوانبێژی ئاشکرایە، باشە! ئەر کەسێك عەرەبی چاك نەزانێ چۆن دەتوانێ شتی وا بەو هەموو رەوانبێژی و بەلاغەتەوە بڵێ ! ﴿[١٠٤] إن الذین لا یؤمنون بآیات الله لا یهدیهم

الله﴾ بەڕاستیی ئەوانەی وا بۆخۆیان ئامادەنین بڕوا بهێنن بە قورئان و بەئایەتەکانی خوا، خوایش هەرگیز شارەزاو ڕێنماییان ناکات بۆلای خۆی ﴿ولهم عذاب اليم﴾ و سزایەکی بەئێشیشیان بۆ هەیە ﴿إنما يفترى الكذب الذين لا يؤمنون بآيات الله﴾ بەڕاستیی هەر ئەوانە درۆ هەڵدەبەسن کە بڕوایان بەئایەتەکانی خوا نییە ﴿اولئك هم الكاذبون﴾ لەڕاستییدا تەنها ئەوانە درۆزنن، ئیتر چۆن بەتۆ دەڵێن ئەی موحەممەد! درۆزنیی و درۆ بۆخوا هەڵدەبەسیت ؟!

تووڕەیی خوا لە مورتەد، بەدەر لەناچاری :

﴿[١٠٦] من كفر بالله من بعد إيمانه﴾ هەرکەسێك پاش بڕوا هێنانی بەخوا، کافرو بێ باوەڕ بێتەوە، بێگومان سزای توند دەدرێ و، دەکەوێتە بەر قارو تووڕەیی خواوە ﴿إلا من اكره وقلبه مطمئن بالإيمان﴾ مەگەر کەسێك زۆری لێ کرابێ و، لەوکاتەیشدا دڵنیابێ بەئیمان، وەکو (عەممار) کوڕی یاسر) خوا لێیان خۆش بێت. (ئیبن عەباس) دەڵێت: موشریکەکان ئازارو ئەشکەنجەی (عەممار)یان زۆردا، بەرادەیەك گەیشتە حاڵەتێك لەژێر سزادا تیا بچێت، ئەوسا لەبەرناچاریی و بەدڵێکی پڕ لە ئیمانەوە ئەوانی ڕازیی کرد، جا بۆ دوایی هاتە لای پێغەمبەری خواو کارەساتەکەی بۆ گێڕایەوە، ئەویش فەرمووی: لەو کاتەدا دڵت چۆن بوو؟ (عەممار) گوتی: دڵنیا بووم بەئیمان: فەرمووی: دەسا ئەگەر ئەم جارەش ئەو حاڵەتە دووبارە بوویەوە، تۆیش جاران چیت گوتبوو بیڵێرەوە. (قورتبیی) دەڵێت: (أجمع العلماء على أن من أكره على الكفر فاختار القتل أنه أعظم أجرا عند الله، ممن أختار الرخصة. واختلفوا فيمن اكره على غير القتل من فعل ما لايحل له، فقال أصحاب مالك: الأخذ بالشدة فى ذلك واختيار القتل والضرب أفضل عند الله من الأخذ بالرخصة. وأجمعوا أيضا على أن من أكره على قتل غيره أنه

سورة النحل — الجزء الرابع عشر

وَلَقَدْ نَعْلَمُ أَنَّهُمْ يَقُولُونَ إِنَّمَا يُعَلِّمُهُۥ بَشَرٌ لِّسَانُ ٱلَّذِى يُلْحِدُونَ إِلَيْهِ أَعْجَمِىٌّ وَهَٰذَا لِسَانٌ عَرَبِىٌّ مُّبِينٌ ﴿١٠٣﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِـَٔايَٰتِ ٱللَّهِ لَا يَهْدِيهِمُ ٱللَّهُ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١٠٤﴾ إِنَّمَا يَفْتَرِى ٱلْكَذِبَ ٱلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِـَٔايَٰتِ ٱللَّهِ وَأُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْكَٰذِبُونَ ﴿١٠٥﴾ مَن كَفَرَ بِٱللَّهِ مِنۢ بَعْدِ إِيمَٰنِهِۦٓ إِلَّا مَنْ أُكْرِهَ وَقَلْبُهُۥ مُطْمَئِنٌّۢ بِٱلْإِيمَٰنِ وَلَٰكِن مَّن شَرَحَ بِٱلْكُفْرِ صَدْرًا فَعَلَيْهِمْ غَضَبٌ مِّنَ ٱللَّهِ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١٠٦﴾ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمُ ٱسْتَحَبُّوا۟ ٱلْحَيَوٰةَ ٱلدُّنْيَا عَلَى ٱلْـَٔاخِرَةِ وَأَنَّ ٱللَّهَ لَا يَهْدِى ٱلْقَوْمَ ٱلْكَٰفِرِينَ ﴿١٠٧﴾ أُو۟لَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ طَبَعَ ٱللَّهُ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ وَسَمْعِهِمْ وَأَبْصَٰرِهِمْ وَأُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْغَٰفِلُونَ ﴿١٠٨﴾ لَا جَرَمَ أَنَّهُمْ فِى ٱلْـَٔاخِرَةِ هُمُ ٱلْخَٰسِرُونَ ﴿١٠٩﴾ ثُمَّ إِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ هَاجَرُوا۟ مِنۢ بَعْدِ مَا فُتِنُوا۟ ثُمَّ جَٰهَدُوا۟ وَصَبَرُوٓا۟ إِنَّ رَبَّكَ مِنۢ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١١٠﴾

٢٧٩

لا يجوز له الإقدام على قتله ولا إنتهاك حرمته.. ويصبر على البلاء الذى نزل به. وإذا استكرهت المرأة على الزنى فلا حد عليها، لقوله تعالى: (إلا من أكره).واتە: زاناکان یەکدەنگن کە: هەرکەسێك زۆری لێبکرێ بۆ کوفرو بێ باوەڕیی، ئەگینە دەیکوژن، پاشان ئەویش کوشتنەکەی هەڵبژاردو وشەی کوفر بەزارییدا نەهات و کوشتییان، بێگومانە کەپاداشی ئەم کەسە زۆر مەزنترە لەوکەسە کەمۆڵەتەکە بۆخۆی هەڵبژێرێ و بەزمان خۆی کافر دەکاو قوتار دەبێت، بەڵام ئەگەر زۆر کردنەکە بۆکردنی کارێکی تری حەرام بوو، غەیری (قەتڵ)، بۆ ئەمە پێشەوا (مالیك) دەڵێ: هەڵبژاردنی توندوو تیژیەکەو خۆبەکوشتدانەکە باشترە. زاناکان بۆ ئەمە یەکدەنگن کە: هەرکەسێ زۆری لێبکرێ بۆ کوشتنی کابرایەك ئەگەرنا خۆی دەکوژرێ، بۆی نییە کاری وابکات، وەهەروەها کاتێ ئافرەتێك بە زۆر زینای لەگەڵ کرا (حەددی) لەسەر نابێت. ﴿ولكن من شرح بالكفر صدرا﴾ بەڵام کەسێك بەپێخۆشبوونی خۆی سینگی بۆ کوفر

فراوان و گوشاد بکاو کوفرەکەشی پێخۆش بێت ﴿فعليهم غضب من الله﴾ ئەوە قارو تورەیی خوایان لەسەردەبێ ﴿ولهم عذاب عظيم﴾ وسزایەکی گەورەشیان لە دواڕۆژدا بۆ هەیە ﴿١٠٧ ذلك بأنهم استحبوا الحياة الدنيا على الآخرة﴾ چونکە ئەوان ژیان و گوزەرانی ئەم دونیایەیان هەڵبژارد بەسەر پاشەڕۆژدا، وەهەڵبژاردنی دنیا بەسەر دوا رۆژدا کافربوونە ﴿وان الله لايهدي القوم الكافرين﴾ بێگومان خواش خەڵکانی بێ باوەڕو کافر شارەزاو ڕێنوێن ناکات بۆسەر ڕێی راست ﴿١٠٨ أولئك الذين طبع الله على قلوبهم وسمعهم وأبصارهم﴾ ئەمانە ئەو کەسانەن کە خوا مۆری بەدبەختیی بەسەر دڵ و گوێ و چاویاندا ناوە، ئیتر هەق و ناهەق لەیەك جیا ناکەنەوە ﴿وأولئك هم الغافلون﴾ وە ئەوانە خافڵ و بێ ئاگایشن، گوێ بەهیچ شتێك نادەن ﴿١٠٩ لا جرم انهم في الآخرة هم الخاسرون﴾ بێگومان لە پاشەڕۆژیشدا زیانمەندو دۆڕاو ئەوانن ﴿١١٠ ثم إن ربك للذين هاجروا من بعد ما فتنوا﴾ جا بەراستی پەروەردگارت سەبارەت بەوانەی کەوا دوای ئەوگشت ئازارو ئەشکەنجە لەمەککەوە کۆچیان کردو بۆمەدینە ﴿ثم جاهدوا وصبروا﴾ پاشان دەستیان دایە جیهادو، لەسەر پێشهاتەکانی جیهاد بەئارام بوون ﴿إن ربك من بعدها لغفور رحيم﴾ بەڕاستیی پەروەردگارت- پاش ئەنجامدانی ئەو کارانە- زۆر لێبووردەیە بەرامبەریان، زۆریش میهرەبانە ﴿١١١ يوم تأتي كل نفس تجادل عن نفسها﴾ رۆژێ دێ کە هەرکەس لەبیری خۆیدایەو دەمەقاڵێ و بەرگری لە خۆی دەکات، بۆ ڕزگارکردنی خۆی، واتە: لەبەر سەختیی ئەورۆژەیە کەسی لەبیر نامێنێ و، بەدەر لە خۆیشی کەسێك نیە پشتیوانی لێ بکات ﴿وتوفى كل نفس ما عملت﴾ هەموو کەسێکیش چی کردبێت بەڕێك و پێکی پاداش و تۆڵەکەی پێدەدرێتەوە ﴿وهم لا يظلمون﴾ و هیچ ستەمێکیشیان لێ ناکرێ.

الجزء الرابع عشر — سورة النحل

﴿ يَوْمَ تَأْتِي كُلُّ نَفْسٍ تُجَادِلُ عَن نَّفْسِهَا وَتُوَفَّىٰ كُلُّ نَفْسٍ مَّا عَمِلَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿١١١﴾ وَضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا قَرْيَةً كَانَتْ آمِنَةً مُّطْمَئِنَّةً يَأْتِيهَا رِزْقُهَا رَغَدًا مِّن كُلِّ مَكَانٍ فَكَفَرَتْ بِأَنْعُمِ اللَّهِ فَأَذَاقَهَا اللَّهُ لِبَاسَ الْجُوعِ وَالْخَوْفِ بِمَا كَانُوا يَصْنَعُونَ ﴿١١٢﴾ وَلَقَدْ جَاءَهُمْ رَسُولٌ مِّنْهُمْ فَكَذَّبُوهُ فَأَخَذَهُمُ الْعَذَابُ وَهُمْ ظَالِمُونَ ﴿١١٣﴾ فَكُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ حَلَالًا طَيِّبًا وَاشْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ إِن كُنتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ ﴿١١٤﴾ إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ وَالدَّمَ وَلَحْمَ الْخِنزِيرِ وَمَا أُهِلَّ لِغَيْرِ اللَّهِ بِهِ فَمَنِ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١١٥﴾ وَلَا تَقُولُوا لِمَا تَصِفُ أَلْسِنَتُكُمُ الْكَذِبَ هَٰذَا حَلَالٌ وَهَٰذَا حَرَامٌ لِّتَفْتَرُوا عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ إِنَّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ لَا يُفْلِحُونَ ﴿١١٦﴾ مَتَاعٌ قَلِيلٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١١٧﴾ وَعَلَى الَّذِينَ هَادُوا حَرَّمْنَا مَا قَصَصْنَا عَلَيْكَ مِن قَبْلُ وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ وَلَٰكِن كَانُوا أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿١١٨﴾

ثُمَّ إِنَّ رَبَّكَ — ٢٨٠

نەزیلەی شاری مەککە :

﴿١١٢ وضرب الله مثلا قرية﴾ خوا مەسەل و نموونەی خۆشگوزەرانی و ئاوەدانیی شاری (مەککە) دێنێتەوە ﴿كانت آمنة مطمئنة﴾ کە ژیانیان پڕ بوو لە ئاسوودەیی و ئارامش، کەچی لەملاو لەولای ئەوانیشەوە خەڵك تاڵاندەکراو دەرفێنران ، پاشان کە پەیامبەریان ﷺ بۆ هات و، لەباتی شوکرانە بژێریی، پشتیان تێکردو دڵیان ئێشان، ئینجا خوای باڵادەست جۆراو جۆر جەزرەبەی دان و لێی تێکدان ﴿يأتيها رزقها رغدا من كل مكان﴾ لەهەمولایەکەوە ڕزق و ڕۆزیی و نیعمەتی زۆریان بۆ دەهات ﴿فكفرت بأنعم الله﴾ کەچی لەباتی شوکرانە بژێریی لەبەرامبەر ئەو هەموو گشت چاکەوە ناسوپاسی نیعمەتەکانی خوایانکردو، باوەڕیان بەپێغەمبەرەکەی نەکردو چوون بەگژیا ﴿فأذاقها الله لباس الجوع والخوف بما كانوا يصنعون﴾ جا خوایش جل و بەرگی برسیەتی و ترسی لەبەرکردن و تاڵاوی پێچەژین، پاش ئەوە کە پێغەمبەر ﷺ دوعای لێکردن و فەرمووی: خودایە ! داوات لێدەکەم: ساڵە قات و قڕەکانی سەردەمی (يوسف)یان بەسەر بێنە،

ئینجا گرانیەکی وایان تێکەوت، بەناچاریی کورکی وشتریان تێکەڵی خوێن دەکردو لەسەر ئاگریان دەناو دەیانخوارد ! ﴿[١١٣] ولقد جاءهم رسول منهم فكذبوه﴾ بێگومان هەر لەخۆیان پەیامبەرێك وەکو موحەممەد ﷺ هاتەلایان، کەچی بڕوایان پێ نەکردو بەدرۆیان خستەوەو ڕووبەڕوی وەستان ﴿فأخذهم العذاب وهم ظالمون﴾ ئینجا هێندە ستەمکاربوون سزا گشتیانی گرتەوە.

حەڵاڵ بخۆن و شوکر بکەن :

﴿[١١٤] فكلوا مما رزقكم الله حلالا طيبا﴾ دەسائێوە ئەی باوەڕداران ! لەو رزق و نیعمەتە حەڵاڵ و پاکەیە بخۆن، خوا پێی بەخشیوون ﴿واشكروا نعمة الله إن كنتم إياه تعبدون﴾ و شوکرو سوپاسی نیعمەتی خوا بکەن، ئەگەر ڕاستە ئێوە هەر ئەو دەپەرستن ﴿[١١٥] إنما حرم الله عليكم الميتة والدم ولحم الخنزير وما أهل لغير الله به﴾ بەڕاستیی خوا هەر گۆشتی مردار بوو و خوێنی ڕەوان و گۆشتی بەرازو ئەو سەربڕاوەی کە بەناوی غەیری خواوە سەر دەبڕێت لێی حەرامکردوون ﴿فمن اضطر غير باغ ولا عاد فإن الله غفور رحيم﴾ جاهەرکەسێك ناچار بوو بۆ خواردنی ئەمانە، دەبا – بێ زیادەڕەویی ولەئەندازە بەدەر – لێیان بخوا، چونکە بێگومان خوا زۆر لێبوردە، زۆریش میهرەبانە، ئەوەتە لەکاتی گرانیی و نەبوونییدا ڕێگەی داوە بەخواردنی ئەو شتە حەرامانە بێ زیادە ڕەویی. ﴿[١١٦] ولا تقولوا لما تصف السنتكم الكذب هذا حلال وهذا حرام﴾ وە بەزمان و سەر زارەکیی و، بێ بەڵگەی شەرعیی، لەخۆتانەوە هەندێ شت حەڵاڵ، یان حەرام مەکەن، مەڵێن: ئەمە حەڵاڵەو ئەوەحەرامە، ئێوە وەکو ئەو موشریکانە مەکەن کە بەئارەزووی خۆیان (بەحیرە)و (سائیبە)و (وەصیلە)و (حام)یان لە خۆ حەرامکرد! ﴿لتفتروا على الله الكذب﴾ هەر بۆ ئەوە لەسەر خوا درۆهەڵبەسن !، چونکە حەڵاڵ و حەرام بەدەستیی ئێوە نیەو، بۆتان نیە سنوور شکێنی بکەن ﴿إن الذين يفترون على الله الكذب لا يفلحون﴾ بێگومان ئەوانەی کەدرۆ بۆ خواو ئایینی خوا هەڵدەبەستن، سەرفرازو ڕزگارو بەختەوەر نابن ﴿[١١٧] متاع قليل﴾ لەم ژیانی دنیادا کەمێك بۆخۆ ڕادەبوێرن و بەهرەیەکی کەمیان بۆ دەبێ ﴿ولهم عذاب اليم﴾ و لە قیامەتیشدا سزایەکی بەژان و ئێش پێگەیەنەریان هەیە، لەجێگایەکی تردا دەفەرموێ: (نمتعهم قليلا ثم نضطرهم إلى عذاب غليظ) ﴿[١١٨] وعلى الذين هادوا حرمنا ما قصصنا عليك من قبل﴾ بۆ ئەوانەش جوولەکەن چەند شتێکمان حەرامکرد کەلەوەو پێش لەسوورەتی (ئەنعام)دا بەم ئایەتە بۆمان گێڕایتەوە کەدەفەرموێ: (وعلى الذين هادوا حرمنا كل ذى ظفر ومن البقر والغنم حرمنا عليهم شحومهما إلا ما حملت ظهورهما..)١٤٦/٦. ﴿وما ظلمناهم ولكن كانوا انفسهم يظلمون﴾ ئێمە بەو حەرامکردنە ستەممان لێ نەکردن ، بەڵام ئەوان ستەمیان لەخۆیان کرد بەهۆی لادان وسنوور بەزاندنەوە، ،وەکو لە جێیەکی تردا دەفەرموێ: (فبظلم من الذين هادوا حرمنا عليهم طيبات أحلت لهم..)﴿[١١٩] ثم إن ربك للذين عملوا السوء بجهالة﴾ ئەوسا بێگومان سەبارەت بەوانەش وا بەنەفامیی و نەزانی کاری خراپ و ناجۆریان کرد ﴿ثم تابوا من بعد ذلك وأصلحوا﴾ لەپاشان دوای ئەو کارە ناهەموارەیان پەشیمان بوونەوەو، خۆیان چاکسازی کرد ﴿إن ربك من بعدها لغفور رحيم﴾ دڵنیابە کە پەروەردگارت پاش ئەوە زۆر لێبوردەیە بەرامبەریان، زۆریش میهرەبان و دلۆڤانە.

ئیبراهیم ڕابەرێکی هەقڕەو بوو :

﴿[١٢٠] إن إبراهيم كان امة قانتا لله﴾ بەڕاستیی (ئیبراهیم)ی پەیامبەر ﷺ هۆگری هەموو کارێکی خێرو ملکەچی فەرمانەکانی خوابوو ﴿حنيفا﴾ لەهەموو ئاینێکی پڕوو پووچ لای داو بەرەو هەق و بەرنامەی پاك و ڕاستی خوا هات ﴿ولم يك من المشركين﴾ و هەرگیز لەهاوبەشدانەرانیش نەبووە ﴿[١٢١] شاكرا لأنعمه﴾ سوپاسگوزاری بەخششەکانی

خوا بوو ﴿اجتباه وهداه إلى صراط مستقيم﴾ خواش بۆ خۆی هەڵیبژارد بۆ پەیامبەرێتی و ڕێنموونیشی کرد بۆ ڕێگەی ڕاست و یەکخواپەرستیی، لەسوورەتی (ئەنبیا)شدا دەفەرموێ: (ولقدآتینا إبراهیم رشده من قبل وکنا به عالمین) ﴿[١٢٢] وآتیناه فی الدنیا حسنة﴾ ئێمەیش هەر لەدونیادا ناوو شۆرەتی باشمان دایە ﴿وإنه فی الآخرة لمن الصالحین﴾ و لەپاشەڕۆژیشدا بێگومان لەڕیزی صاڵحان و چاکاندایە ﴿[١٢٣] ثم أوحینا إلیك أن اتبع ملة إبراهیم حنیفا﴾ لە پاشا وەحیی و سروشمان بۆ تۆ کرد ئەی پێغەمبەر ! ﷺ کە دەبێ پەیڕەوی لەئایینی پاك و ڕاستی ئیبراهیم بکەیت بە ڕێك وراستی ﴿وماکان من المشرکین﴾ و هەرگیز لەهاوبەشدانەران نەبووە، وەکو لە سوورەتی(ئەنعام)دا هاتووەو دەفەرموێ: (قل إننی هدانی ربی إلی صراط مستقیم دینا قیما ملة إبراهیم حنیفا وماکان من المشرکین).

سورة النحل — الجزء الرابع عشر

ثُمَّ إِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ عَمِلُوا السُّوءَ بِجَهَالَةٍ ثُمَّ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذَٰلِكَ وَأَصْلَحُوا إِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١١٩﴾ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ كَانَ أُمَّةً قَانِتًا لِلَّهِ حَنِيفًا وَلَمْ يَكُ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿١٢٠﴾ شَاكِرًا لِأَنْعُمِهِ اجْتَبَاهُ وَهَدَاهُ إِلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿١٢١﴾ وَآتَيْنَاهُ فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَإِنَّهُ فِي الْآخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ ﴿١٢٢﴾ ثُمَّ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ أَنِ اتَّبِعْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿١٢٣﴾ إِنَّمَا جُعِلَ السَّبْتُ عَلَى الَّذِينَ اخْتَلَفُوا فِيهِ وَإِنَّ رَبَّكَ لَيَحْكُمُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿١٢٤﴾ ادْعُ إِلَىٰ سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحِكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ ﴿١٢٥﴾ وَإِنْ عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُوا بِمِثْلِ مَا عُوقِبْتُمْ بِهِ وَلَئِنْ صَبَرْتُمْ لَهُوَ خَيْرٌ لِلصَّابِرِينَ ﴿١٢٦﴾ وَاصْبِرْ وَمَا صَبْرُكَ إِلَّا بِاللَّهِ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَلَا تَكُ فِي ضَيْقٍ مِمَّا يَمْكُرُونَ ﴿١٢٧﴾ إِنَّ اللَّهَ مَعَ الَّذِينَ اتَّقَوْا وَالَّذِينَ هُمْ مُحْسِنُونَ ﴿١٢٨﴾

٢٨١

ڕێزنان لە شەممە بۆ جوولەکانە :

﴿[١٢٤] إنما جعل السبت علی الذین اختلفوا فیه﴾

ڕێزگرتن لە ڕۆژی (شەممە)و ئیش و کارنەکردن تێیدا لەئایینی (ئیبراهیم)دا نەبووە، بەڵکو هەر بۆ ئەوانە بڕیار دراو کرایە ڕۆژی خواپەرستیی کە ئیختلاف و ناکۆکییان بوو لەدیاری کردنی ئەو ڕۆژەدا ، لە سەرەتاوە خوا ڕۆژی هەینیی بۆ دیاریکردن ، کەچی گواستیانەوە بۆ ڕۆژی شەممە، ئینجا خوایش لەسەری گرانکردن کە: نابێ لەو ڕۆژەدا هیچ جمو جوڵو کارێك بکەن ، کەچی لەویشدا هەر کەوتنەوە فرت و فێڵ ﴿وإن ربك لیحکم بینهم یوم القیامة فیما کانوا فیه یختلفون﴾ بێگومان پەروەردگاری تۆ ڕۆژی قیامەت سەبارەت بەوەی ئەوان ناکۆکییان تێیدا هەبوو بەدادگەرانە داوەرییان دەکاو، هەریەکەشیان بەپێی کاروکردەوەی خۆی تۆڵەو پاداشی دەدا.

بەژیرانە نامەکەی خوا بگەیەنە :

﴿[١٢٥] أدع إلی سبیل ربك بالحکمة والموعظة الحسنة﴾

ئەی پێغەمبەر! ﷺ، ئەی ئیماندار! هەر بەژیرانەو نەرم و قسەی خۆش و حیکمەت و، ئامۆژگاری شیرین و جوان، خەڵك بۆ ڕێگای پەروەردگارت بانگ بکە، سروشتی ئادەمزاد وایە خۆی بەشت دەزانێ و بەئاسانی تەسلیم نابێت، جا لەبەر ئەوە دەبێ زۆر بە ژیرانە بۆی بچیتە پێش، نەوەکو دەعیەو خۆ بەزلزانین زاڵببێت بەسەریاو، گوێ نەگرێ بۆت ﴿وجادلهم بالتی هی أحسن﴾ وە بەچاکترو باشترین شێوە قسەو گفت وگۆیان لەگەڵ بکە، بەڵگەی جوان و بەهێزیان بۆ بهێنەوە، هەتا وەزع ئاساییە ، خۆ ئەگەر قۆناغی جەنگ و پێکدادانبوو ، دیارە تۆیش بەیاسای جەنگ کار دەکەیت لەگەڵیاندا، هەتا دینەکەت ڕیسوا نەبێت ، چونکە مەردم دینی سووك و ڕیسوا وەرناگرێت! ﴿إن ربك هو أعلم بمن ضل عن سبیله﴾ تۆ ئاوا موجادەلەیان لەگەڵ بکە ، بەڕاستی پەروەردگاریشت باشتر بەحاڵی ئەوە دەزانێت کە لەڕێی ئەو لایداوە ﴿وهو أعلم بالمهتدین﴾ و زاناتریشە بەحاڵی ئەو کەسانە ڕێنوێنن و لەسەر ڕێی ڕاستن.

قورتبیی دەڵێت: (هذه الآیة: نزلت بمكة فی وقت الأمر بمهادنة قریش ، وأمره أن یدعو الی دین الله وشرعه بتلطف ولین دون مخاشنة وتعنیف، وهكذا ینبغی أن یوعظ المسلمون الی یوم القیامة. فهی محكمة في جهة العصاة من الموحدین، ومنسوخة بالقتال من جهة الكفار).

دەبێ تۆڵە بەرامبەر بێت :

﴿[١٢٦] وإن عاقبتم فعاقبوا بمثل ما عوقبتم به﴾ وەئەگەر تۆڵـەتان كردەوە ، بادار بە داربێ‌و، سەرەرۆیی وزیادە ڕەوی تێدا نەبێ. ڕاڤەكەرانی قورئان دەڵێن: ئەم ئایەتە (مەدەنی)یەو سەبارەت بە (حەمزە)ی (سید الشهداء) هاتۆتە خوارەوە، ئەوكاتـە كـە لـە (ئوحـود) پـاش شـەهیدبوونی موشـریكەكان لاشـەكەیان تێكـداو سكیان دڕیـی، ئـەوجا پەیامبەریش ﷺ زۆر دڵگران و بێ تاقەت بوو، بۆیە فەرمووی: سوێند بەخوابێ: ئەگەر ئەمجارە خوای گەورە زاڵم بكا بەسەریانا، ئەوەی بە (حـەمزە) كراوە، بەحـەفتا كەسیانی دەكـەم. ﴿ولئن صبرتم﴾ دڵنیاشبن ئەگـەر ئێـوە خـۆ ڕابگرن و تۆڵە نەكەنەوە، ئەگەرچی هەقیشتان بێت تۆڵە بكەنەوە ﴿لهو خیر للصابرین﴾ دیارە كاری وا بۆ خۆ ڕاگران و ئارامگران باشترە تا تۆڵە وەرگرتنەوە، بەمـەرجێ بتـوانن شـەڕو خراپـە لـەخۆتان دوور بخـەنـەوەو، بیشـزانن دەبێتـە سەركەوتن بۆتان ﴿[١٢٧] واصبر وما صبرك إلا بالله﴾ ئینجا بەڕاشكاویی داوای ئارامگرتن دەكات، بۆیە دەفەرموێ: خۆ ڕاگربەو ئارامت هەبێ لەتۆڵە وەرگرتنەوەدا، كە دیارە بەئارام بوونیشت، هـەر بەكۆمـەك و فـەرمانی خـوا دەبێت، هـەر ئەو دەتوانێ یارمەتیت بدا بۆ خۆڕاگرتن، ئەگینە كێ دەتوانێ نەفسی ڕام دایمركێنێت؟ ﴿ولا تحزن علیهم﴾ وە لەبـەر ئەوانەش كە بڕوا ناهێنن خەم و خەفەت مەخۆ ﴿ولا تك فی ضیق مما یمكرون﴾ و لە فڕوفێڵیـان دڵتـەنگو سـەخڵەت مەبە، چونكە تۆ تەنها ڕاگەیاندنت لەسەرە، ئیتر باوەڕ بهێنن یانا، تۆ بەرپرس نابیت ﴿[١٢٨] إن الله مع الذین اتقوا﴾ بەراسـتیی خـواش لەگـەڵ ئەوانەدایـە كـەخۆ پـارێزو بەتـەقوان ﴿والـذین هـم محسـنون﴾ و ئەوانـەش چـاكەكارو، چاكەخوازن، ئەم لەگەڵ بوونەش تەنها خوا خۆی باش دەزانێت چۆن دەبێت. لەسوورەتی (ئەنفال) یشدا دەفەرموێ: (إذ یوحی ربك إلی الملائكة أنی معكم فثبتوا الذین آمنوا..).

سوپاس بۆ خوای تاك و تەنیا، بێ حیساب و ئەژمار، شوكرانە بژێرم كە: پشتیوانی لێكردم بۆ تەواوكردنی نووسینی كورتە تەفسیری سوورەتی (نەحل) .

كۆتایی جزمی (١٤) چواردە

ولله الحمد والمنة

*** *** ***

١٧- سوورەتی (ئیسرا) یە.

مەككەیی یەو (١١١) ئایەتە.

بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان

ئەم سوورەتە وەك سوورەتەكانی تر گرنگیی بەبیرو باوەڕدەدات، وەكو یەكخواپەرستیی، پەیامەكەی پێغەمبەر، زیندوو بوونەوە..، بەڵام خاڵی سەرەكیی لەم سوورەتە پیرۆزەدا خستنە پێش چاوی كەسایەتی پەیامبەرە ﷺ لەگەڵ ئەوهەموو موعجیزە گرنگانەدا هێناویەتی بۆ ڕاستیی خۆی، هەزاران هەزار سڵاوی لەسەربێت.

* جا لەسەرەتاوە شەوڕەویە پیرۆزەكە كە موعجیزەو بەهرەو خەڵاتێكی گەورەو مەزن بوو خوای گەورە بەخشی بەپەیامبەر ﷺ باسدەكات، لەلایەكیشەوە دەسەڵاتی باڵادەستیی خوا نیشان دەدات كە چۆن بەو ئەندازە ماوە

زۆرکەمەیە، توانی ئەوهەموو ڕێگە درێژەیەی پێ ببڕێ و، سەیران و سەفای ئاسمانی پێ بکاو، هەر لەو ماوەیەشدا بیگێڕێتەوە جێگای خۆی.

* باسی یاخیبوونی هەردووجارەکەی جوولەکەو سەرگەردان بوونییان دەکا، لە تۆڵەی لاڕێی و لاسارییاندا:(وقضینا إلی بنی إسرائیل فی الکتاب لتفسدن فی الأرض مرتین..).

* هەندێ بەڵگە لەسەر گەورەیی وتاك و تەنیایی خوا – وەك شەوو ڕۆژو ئاڵو گۆڕیان– دێنێ: (وجعلنا اللیل والنهار آیتین، فمحونا آیة اللیل..).

* بڕێ لەیاسای کۆمەڵایەتیی و، ڕەوشتە بەرزەکان دەخاتە ڕوو و هانی مرۆڤەکانی بۆ دەدات, هەتا کۆمەڵ و کۆمەڵگەیەکی خاوەن ڕەوشتی بەرز پەیدا ببێت.

* بەچەند بەڵگەیەك باسی سەرگەردانیی هاوەڵدانەرەکان دەکات، هەروەك باسێکی قورئان دەکات کە گەورەترین مۆجیزەیەو، هەتا هەتایە بەرقەرار دەبێت.. لەگەڵ دابەزینە سەرهاوەڵ دانەرەکان، لەکاتێکا کە داوای موعجیزەیەکی تر "جگە لەقورئان" دەکەن.

* پاك و خاوێنی خوا لەشەریك و هاوەڵ باس دەکا: (وقل الحمد لله الذی لم یتخذ ولدا.. وکبره تکبیرا).

لەگەورەیی ئەم سوورەتەیشدا هاتووە – وەك پێشەوا ئەحمەد لە (ئەبو لوبابە) دەگێڕێتەوە – دەڵێ: خاتوو (عائیشە) وتی: ئەوەندە پەیامبەر ﷺ بەڕۆژوو دەبوو ئەمان گوت , نایەوێ هیچ ڕۆژێ لەساڵ بەڕۆژو نەبێ، ئەوەندەش بە ڕۆژوو نەدەبوو، ئەمان گوت ئیتر هەر بەڕۆژوو نابێ، وە هەموو شەوێکیش سوورەتی (بەنی ئیسرائیل) و (زمر)ی دەخوێند.

الجزء الخامس عشر — سورة الإسراء

سُورَةُ الإِسْرَاءِ — ترتيبها ١٧ — آياتها ١١١

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

سُبْحَٰنَ ٱلَّذِىٓ أَسْرَىٰ بِعَبْدِهِۦ لَيْلًا مِّنَ ٱلْمَسْجِدِ ٱلْحَرَامِ إِلَى ٱلْمَسْجِدِ ٱلْأَقْصَا ٱلَّذِى بَٰرَكْنَا حَوْلَهُۥ لِنُرِيَهُۥ مِنْ ءَايَٰتِنَآ ۚ إِنَّهُۥ هُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْبَصِيرُ ﴿١﴾ وَءَاتَيْنَا مُوسَى ٱلْكِتَٰبَ وَجَعَلْنَٰهُ هُدًى لِّبَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ أَلَّا تَتَّخِذُوا۟ مِن دُونِى وَكِيلًا ﴿٢﴾ ذُرِّيَّةَ مَنْ حَمَلْنَا مَعَ نُوحٍ ۚ إِنَّهُۥ كَانَ عَبْدًا شَكُورًا ﴿٣﴾ وَقَضَيْنَآ إِلَىٰ بَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ فِى ٱلْكِتَٰبِ لَتُفْسِدُنَّ فِى ٱلْأَرْضِ مَرَّتَيْنِ وَلَتَعْلُنَّ عُلُوًّا كَبِيرًا ﴿٤﴾ فَإِذَا جَآءَ وَعْدُ أُولَىٰهُمَا بَعَثْنَا عَلَيْكُمْ عِبَادًا لَّنَآ أُو۟لِى بَأْسٍ شَدِيدٍ فَجَاسُوا۟ خِلَٰلَ ٱلدِّيَارِ ۚ وَكَانَ وَعْدًا مَّفْعُولًا ﴿٥﴾ ثُمَّ رَدَدْنَا لَكُمُ ٱلْكَرَّةَ عَلَيْهِمْ وَأَمْدَدْنَٰكُم بِأَمْوَٰلٍ وَبَنِينَ وَجَعَلْنَٰكُمْ أَكْثَرَ نَفِيرًا ﴿٦﴾ إِنْ أَحْسَنتُمْ أَحْسَنتُمْ لِأَنفُسِكُمْ ۖ وَإِنْ أَسَأْتُمْ فَلَهَا ۚ فَإِذَا جَآءَ وَعْدُ ٱلْءَاخِرَةِ لِيَسُۥٓـُٔوا۟ وُجُوهَكُمْ وَلِيَدْخُلُوا۟ ٱلْمَسْجِدَ كَمَا دَخَلُوهُ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَلِيُتَبِّرُوا۟ مَا عَلَوْا۟ تَتْبِيرًا ﴿٧﴾

عَسَىٰ رَبُّكُمْ — ٢٨٢

شەو ڕەوییەکەی پێغەمبەر ﷺ :

﴿بسم الله الرحمن الرحیم * [1] سبحان الذی أسری بعبده لیلا﴾ پاکەو خاوێنە لەهەرشتێکی ناپەسەندو خراپ، ئەو خوایەی کە شەوڕەوی بەبەندەی خۆی (موحەممەد) ﷺ کرد لەبەشێکی زۆر کەمی شەوێکدا ﴿من المسجد الحرام إلی المسجد الأقصی﴾ لەمزگەوتی (حەرام)ەوە لەمەککەدا بۆ مزگەوتەکەی ئەولاتر (بیت المقدس) لەفەلەستیندا، کە ئەو ڕۆژە کاروانیی بەچەندین ڕۆژ ئەوجا دەیگەیشتێ!! ﴿الذی بارکنا حوله لنریه من آیاتنا﴾ ئەو مزگەوتەی ئێمە دەوروبەریمان پیرۆزو پیتدارکرد بەجۆرەها نیعمەت و میوەو میوەجات و، کردیشمانە بارەگای پەیامبەران، تا هەندێ لە نیشانەکانی دەسەڵات و توانایی خۆمانی پێ نیشان بدەین لەو شەوڕەوییەدا ﴿إنه هو السمیع البصیر﴾ چونکە هەرئەوە زۆر بیسندە بۆ قسەو گوفتاری مەردم، زۆربیناو بەئاگا، بەئەحواڵی گشت مرۆڤەکان، دەزانێ لەدنیاو لەقیامەتدا شایستەی چین.

* (ئیسرا)و(میعراج) له قۆناغێكی زۆرناسك ومەترسییدار لەژیانی پێغەمبەردا ﷺ بوو، ئەو دەمە كە زۆر ماندو و خەستە بوو، بەڵام بەم ڕووداوە گرنگە مێژووییە ئاسۆی ئاسمانی لێدرەوشایەوەو، هیواو ئومێدێكی بەخۆیی و بەیارانی بەخشی، (نەوەویی) و (قورتوبی) دەڵێن: ئەو ڕووداوەیە پێنج ساڵ پاش پێغەمبەرێتی بوو.خاوەنی كتێبی(الرحيق المختوم) دەڵێ: له (٢٧/ی (ڕەجەب)ی ساڵی (١٠)ی پێغەمبەرایەتیدا بوو، لەگەڵ هەندێ ڕاو بۆچوونی برێ لەزاناكانی تر. (ئیبنولقەییم)یش دەڵێ: قسەی ڕاست ئەوەیە كە ئەو شەوڕەویە بە (جەستە)ی پیرۆزی بوو، وە له مزگەوتی (حەرام)ـەوە بۆ مزگەوتی (قودس) بەسواری (بوراق) و هاوڕێتی (جوبریل) عليه السلام ,جا له قودس دابەزیی و پێش نوێژی بۆ پێغەمبەرەكان (عليهم الصلاة والسلام) كردو هەر لەوێش (بوراق)ی بە ئەڵقەیەكی دەرگای مزگەوتەكەوە بەستەوە. پاشان هەر ئەو شەوە له (بيت المقدس)ـەوە بەرز كرایەوە بۆ ئاسمانی دنیاو، دەرگای بۆ كرایەوەو هەر لەوێ (بابە گەورە)ی گشتمانی(ئادەم) دیت، سڵاوی لەسەر بێت، بابەیشمان خۆشحاڵی خۆی بەدیتنی دەربڕیی و ددانی نا بە پێغەمبەرێتیدا، هەر لەوێیش خوای خاوەن توانا ڕۆحی گشت شەهیدەكانی ئامادەكردو لەلای ڕاستیەوە نیشانداو، له چەپیشیەوە ڕۆحانیەتی سەرجەم بەدبەختانی نیشاندا. ئەوسا سەرخرا بۆ ئاسمانی دووەم و لەوێ (یەحیا)و(عیسا)ی دیتن (سڵاویان لەسەربێت) ئەوانیش پێغەمبەرێتییان سەلماندو، پاشان بۆ ئاسمانی سێیەم بەڕێكەوت و لەوێش (یوسف)ی دیت (سڵاوی لەسەر بێت) ئەویش بە خێری هێناو ددانی بە پێغەمبەرێتییدا نا، بۆدوایی بەرەو ژوروتر سەرخرا بۆ ئاسمانی چوارەم، لەوێش (ئیدریس) پێغەمبەری دیت و خۆشحاڵ بوو و پێغەمبەرێتی سەلماند، له پاشا سەرخرا بۆ ئاسمانی (پێنجەم) ولەوێش (هارون)ی كوڕی(عیمران)ی دیت، ئەویش پاش بەخێرهێنانی پێخۆشبوونی خۆی دەربڕیی و ئیقراری بەپێغەمبەرێتی كرد، له ئاسمانی (شەشەم)یشدا بە (موسا) گەیشت و، ئەویش هەر وەكو پێغەمبەرەكانی تر پێشوازی لێكرد، جاكاتێ لەوێ تێپەڕی مووسا گریا! گوتیان بۆچی دەگریت؟ گوتی: چونكە لەبەهەشتدا ئوممەتی ئەم پێغەمبەرە، له ئوممەتی من زیاترە، وە له ئاسمانی (حەوتەم)یشدا بە(ئیبراهیم) شاد بوو، پاش بەخێرهێنان و خۆشحاڵی و ددانان بەپێغەمبەرێتییدا له لایەن ئەویشەوە(سەلاویان لەسەر بێت) چوویە (سدرة المنتهى)، پاش ئەو(بيت المعمور)، ئەوجا بەرزتر چوو تا بەدیداری خوای گەورەشاد دەبێ ولێیەوە نزیك دەبێتەوە، هەر بەقەد دوو (كەوانی) ما، یان نزیكتر، لەوێ هەرچی پێویست بوو بۆئەو قۆناغە وەحیی بۆكردو تێیگەیاند، لەوانە (٥٠) ڕكات نوێژی لەسەر ئوممەتەكەی فەرز كرد، پاشان بەتەگبیرو ڕاوێژی موسا عليه السلام تكای لەخوای میهرەبان كرد هەتا بۆی كەمكردەوە و كردی بەم(٥) نوێژەی ئێستا.

جا لەم سۆنگەیەوە (ئیبن تەیمییە) دەڵێ: هیچ هاوەڵێكی پێغەمبەر ﷺ نەیگوتووە پێغەمبەر ﷺ خوای گەورەی دیتووە، (ئیبن عەباس) نەبێ ئەویش (خاتوو عائیشە) بەرهەڵستی دەوەستێ. (ئیبنولقەییم) دەڵێ: ئەو نزیكبوونەوەیە كە لەسوورەتی (نەجم)دا باسكراوە، مەبەست پێی نزیكبوونەوەی (جبريل)ـە عليه السلام وەكو خاتوو (عائیشە)و(ئیبن مەسعود) دەڵێن. ئەم باسەیە لەسوورەتی (نەجم)دا بەروونتر ڕۆشن كراوەتەوە.

خوێنەری هێژا : باسی(ئیسرا) له یەك ئایەتداو، پاشان باسی تاوانەكانی (بەنی ئیسرائیل) بەدوای ئەوداو، دواتر كە دەڵێ: ئەم قورئانە باشترین ڕێباز دەست نیشان دەكا.. ئەمانە هەموو هێماو ئاماژەن كە (یەهوود) لەسەركردایەتی دەردەكرێن و، دەدرێتە دەستی ئەم پێغەمبەرە تازەیەو قورئانیش بەرنامەی دەبێت، چونكە (یەهوود) ئەوەندە تاوانی كرد، كەڵكی ڕابەرایەتییان نەماو، خوای گەورەیش لێی سەندنەوەو تەسلیمی

(موحەممەد)ی ﷺ کرد، کەوابوو پێویستە رابەرایەتی کردنی هەر ئوممەتێك پڕ بێت لە دادگەریی و دادپەروەریی و، ئـەخلاق و قییـەم و داوێـن پـاکی و دەسـتپاکیی و، هـەوڵ و تێکۆشـان و جیهـادولێڕان و، لێبـوردن و جورئـەت و ئازایەتی و، بێ خیانەت و گزیی و فرت و فێڵ لەگەڵ گەلەکەیدا. ئەگینە خوای گەورە قبوڵی ناکاو دیزەو گۆزەی سەر نخون دەکا، ئەگەرچی زۆریشی پێ بچێت. هیوادارم ئەم ئوممەتی ئیسلامە بەهۆی ئەم سیفەتە پڕشکۆدارانەوە بتـوانێ قیـادەی دنیـا بکـات. بـۆ نووسـینی ئـەم کورتەیـە سـوودم لـەکتێبی (الرحیـق المختـوم)ی (صـفی الـرحمن المبارکفوری) وەرگرت.

مووساو تەوراتەکەی:

﴿[٢] وآتینا موسى الکتاب﴾ وەکتێبی (تـەورات)یشـمان بەمووسا دا ﴿وجعلناه هدى لبنی إسرائیل﴾ و کردمانـە ڕێنمایی بۆ (بەنی ئیسرائیل) ﴿الا تتخذوا من دونی وکیلا﴾ پێمان گوتن: نابێ بێجگە لە من (خوا) هیچ کەس بکەنە بریکاری خۆتان ﴿[٣] ذریة من حملنا مع نوح﴾ ئـەی نـەوەو زاڕۆی ئەوانـەی کـە لـە گـەڵ (نـووح)دا کاتی خـۆی سواری کەشتیمان کردن و لەتۆفانەکە رزگارمان کردن،ئێوەیش وەکو (نووح) سوپاسی خـوا بکـەن ﴿إنه کان عبدا شکورا﴾ چونکە بە راستیی ئـەو بەندەیـەکی شوکرانە بژێر بوو، دەسا ئێوەش باسی چاکەی من بکـەن بەسـەرخۆتانەوە بە ناردنی(محمد) بۆتان , وەهەر ئەو پێغەمبەرە لە بارەی شوکرانە بژێری خواوە دەفەرموێ:(إن الله لیرضى عن العبد أن یأکل الأکلة، أویشرب الشربة فیحمد الله علیها) پێشـەوا ئەحمەد. لـە فەرموودەیەکدا هاتووە کـە لـە قیامەتدا ئـەم خەڵکـە گشـت دەچـن بـۆ لای نـووح تکـاو شـەفاعەتیان بـۆ بکـاو, دەڵـێن: (یـانوح إنـك أول الرسـل إلى أهـل الأرض، وقدسماك الله عبدا شکورا، فاشفع لنا إلى ربك) فتح الباری:٦ /٤٢٨.

جوولەکە دووجار یاخی دەبن:

﴿[٤] وقضینا إلى بنی إسرائیل فی الکتاب﴾ جاهەر لەوکتێبەی تەوراتەدا، یـان لـە (لـوح المحفوظ)دا ئاگاییمان بە نەوەی ئیسرائیل دا ﴿لتفسدن فی الأرض مرتین﴾ کە بە راستیی ئێمە لە(ئەزەل)دا دەزانین: ئێوە لە وڵاتـی (میسر)دا دووجـار فەسـادو گێـرە شـێوێنی دەکـەن وناهـەقیی بەرامبـەر مـەردم دەکـەن، بـەڵێ وابـوو، ئـەوەبووجاری یەکـەمیان هەستان (زەکەریا) پێغەمبەریان کوشت، ئینجا لەتۆڵەی ئەوەدا خـوای گـەورە (بەختەنەصـر)ی بەسـەریاندا زاڵکردو، کوشتارێکی زۆری لێکردن و (بیت المقدس)یشی وێران کرد.

جاری دووەمیشیان (یەحیا) پێغەمبەریان کوشت، خوایش دیسانەوە دوژمنی خۆیانی بەسەریاندا زاڵکردو دووبارە کوشتارێکی زۆری لێکردن و، حەفتا هەزاریشیان لێ دیل کران، چونکە بێ باوەڕبوون و سەرپێچییان لێکرد ﴿ولتعلن علوا کبیرا﴾ وە بەراستیی بەسەر خەڵکی ئەو کاتەدا یاخیی دەبن و سەردەکەون, بەسەرکەوتنێکی زۆر گەورەو، گەشەدەکەن و دەسەڵات بە دەست دەگرن، ئەوجا بادی هەوادەبن و خەڵکی دەچەوسێننەوەو خوایش تووڕە دەبێ لێتان ﴿[٥] فإذا جاء وعد أولاهما﴾ ئینجا هەر کە کاتی تۆڵەی یەکێك لە دووانەکە هاتەپێش, بۆ ئەوەی بیانگرین و سزایان بدەین ﴿بعثنا علیکم عبادا لنا﴾ بەندە زۆر ئازاو تایبەتییەکانی خۆمان (جالووت) ناردە سەرتان ﴿اولی بأس شدید﴾ کە بەڕاستیی لەجەنگدا خاوەن هەڵمەتی توندو تیژو بەووزە بوون ﴿فجاسوا خلال الدیار﴾ ئەوانیش بەناو گشت وڵاتدا, تەنانەتی بەناو ماڵەکانیشتاندا –ماڵ بەماڵ– گەڕان بۆ گرتنی تاوانبارەکانتان ﴿وکان وعدا مفعولا﴾ وە ئەم بڕیاری لەناوبردن و تۆڵەیەتان، بڕیارێکە لەلایەن خواوە دراو جێبەجێش بوو ﴿[٦] ثم رددنا لکم الکرة علیهم﴾ لەپاشان کارێ وامانکرد کە ئێوە ئەی جووەکان! بەسەریاندا زاڵ ببنەوە ﴿وأمددناکم بأموال وبنین﴾

پاش ئەوەش کە ئەوان تالانیان کردن و کوڕەکانیشتانیان کوشت، ئێمە ماڵ و کوڕانتانمان زیاد کردەوە ﴿وجعلناكم اكثر نفيرا﴾ و ژمارەی پیاوان و، دەسەلاتیشتان لەدوژمنەکانتان زیاتر بوو، ئەوەبوو پاش ئەوە توانیتان (بابلی)یەکان دەرکەن و دیلەکانیشتان ئازاد بکە و دەسەلاتیان لێ وەرگرنەوە ﴿[٧] إن احسنتم﴾ جا ئەگەر لەکاتی دەسەلاتدا ئێوە چاکە بکەن و فەرمانی خوا بەجێ بهێنن ﴿احسنتم لأنفسكم﴾ دیارەهەر بۆ خۆتان چاکەتان کردووەو خۆتان کەڵکی لێ وەر ئەگرن ﴿وإن اسأتم فلها﴾ وخۆ ئەگەر خراپەیش بکەن، ئەوە تۆڵەکەی هەر بۆ خۆتان دەبێت، ئەوەبوو هەر کە خراپەتان کرد، دوژمن زاڵ بوو بەسەرتانا، کە گەڕاشنەوە بۆ لای خوا زاڵ بوونەوە بەسەریاندا ﴿فإذا جاء وعد الآخرة﴾ ئینجا کاتێ سەرەی ئەنجامدانی بەڵێنی دوایی هاتە جێ بۆ تۆڵەتان" ئەو دەمەی کە (یەحیا)تان کوشت ﴿ليسوؤا وجوهكم﴾ جا لەتۆڵەدا بەندەکانمان دەنێرینە سەرتان کارێکتان پێ بکەن کە نیشانەی خەمۆکی لە ڕوخسارو ناو چاوتاندا دیاربێت, بە بەدیل کردن و کوشتنتان, واتە: نیشانەی ڕیسوایی بەنێو چاوانتانەوە دەرکەوێ ﴿وليدخلوا المسجد﴾ و ئەو دوژمنانەش بچنە مزگەوتی (قدس)ـەوەو لەپێش چاوتانەوە بیرۆخێنن و دەسەلاتیشتان نەبێ هیچ بکەن ﴿كما دخلوه اول مرة﴾ هەروەکو جاری یەکەمیش چوونە ناویەوە، کاتێ دەستتان کرد بەخراپەکاریی و (زەکەریا)تان شەهید کرد ﴿وليتبروا ما علوا تتبيرا﴾ وتا دەستیان بەسەر هەر جێیەکیشیان گرت وێرانی بکەن و بەتەواوی بەسەرتانا زاڵ بن. **مێژوو ئەڵێت**: بۆ یەکەم جار (بەختە نەصر) هێرشی بۆ بردن و(بيت المقدس)یشی وێران کرد، بۆجاری دووەمیش (اسبيانوس)ی پاشای رۆمەکان بوو، وە ماوەی هەردووهێرشەکە نزیکەی (٥٠٠) ساڵ بوو ﴿[٨] عسى ربكم ان يرحمكم﴾ بێگومان لەکاتی ئاوادا پەروەردگارتان دەتان خاتە بەر ڕەحمەتی خۆی، ئەگەر پەشیمان ببنەوە. ڕاڤەکەرانی قورئان دەڵێن: (وعسى: من الله واجبة)واتە: هەرکردارێکی (عسى) بکارەکەی خوا بێت، حەتمییەت دەگەیەنێت ﴿وإن عدتم عدنا﴾ خۆ ئەگەر تێ هەڵچنەوە بۆ سەرپێچیی و پیاوکوشتن، ئەوا ئێمەیش تێهەڵدەچینەوە بۆ کاری خۆمان و، دووبارە دوژمن زاڵ دەکەینەوە بەسەرتاندا، بەڵێ.. لەسەدەکانی دواییشدا جارێ موسڵمانەکانی زاڵکرد بەسەر یاندا، ئەوەبوو لە نیوەدورگەی عەرەبیی دەریان پەڕاندن، لەم دواترەیشدا(هتلر) دەستی گرت بەسەریاندا، ئێستایش کە دنیا بەگیر هاتووە بە دەستیانەوە، بێگومان خوا کۆمەڵە خەڵکێکی باش و شیاو بەر دەداتە گیان و ملیان با دەدەن، چونکە بەڵێنی خوا خۆیەتی کەهەرکات ڕوویانکردەوە فەساد، هێزێکی وریاو زرنگیان بۆدەنێرێت ﴿وجعلنا جهنم للكافرين حصيرا﴾ ودۆزەخیشمان کردە زیندان و بەندیخانە بۆ بێ باوەڕەکان.

سُورَةُ الإِسْرَاءِ — الجُزْءُ الخَامِسَ عَشَرَ

عَسَىٰ رَبُّكُمْ أَن يَرْحَمَكُمْ وَإِنْ عُدتُّمْ عُدْنَا وَجَعَلْنَا جَهَنَّمَ لِلْكَافِرِينَ حَصِيرًا ﴿٨﴾ إِنَّ هَٰذَا الْقُرْآنَ يَهْدِي لِلَّتِي هِيَ أَقْوَمُ وَيُبَشِّرُ الْمُؤْمِنِينَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ أَجْرًا كَبِيرًا ﴿٩﴾ وَأَنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ أَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿١٠﴾ وَيَدْعُ الْإِنسَانُ بِالشَّرِّ دُعَاءَهُ بِالْخَيْرِ وَكَانَ الْإِنسَانُ عَجُولًا ﴿١١﴾ وَجَعَلْنَا اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ آيَتَيْنِ فَمَحَوْنَا آيَةَ اللَّيْلِ وَجَعَلْنَا آيَةَ النَّهَارِ مُبْصِرَةً لِّتَبْتَغُوا فَضْلًا مِّن رَّبِّكُمْ وَلِتَعْلَمُوا عَدَدَ السِّنِينَ وَالْحِسَابَ وَكُلَّ شَيْءٍ فَصَّلْنَاهُ تَفْصِيلًا ﴿١٢﴾ وَكُلَّ إِنسَانٍ أَلْزَمْنَاهُ طَائِرَهُ فِي عُنُقِهِ وَنُخْرِجُ لَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ كِتَابًا يَلْقَاهُ مَنشُورًا ﴿١٣﴾ اقْرَأْ كِتَابَكَ كَفَىٰ بِنَفْسِكَ الْيَوْمَ عَلَيْكَ حَسِيبًا ﴿١٤﴾ مَّنِ اهْتَدَىٰ فَإِنَّمَا يَهْتَدِي لِنَفْسِهِ وَمَن ضَلَّ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِينَ حَتَّىٰ نَبْعَثَ رَسُولًا ﴿١٥﴾ وَإِذَا أَرَدْنَا أَن نُّهْلِكَ قَرْيَةً أَمَرْنَا مُتْرَفِيهَا فَفَسَقُوا فِيهَا فَحَقَّ عَلَيْهَا الْقَوْلُ فَدَمَّرْنَاهَا تَدْمِيرًا ﴿١٦﴾ وَكَمْ أَهْلَكْنَا مِنَ الْقُرُونِ مِن بَعْدِ نُوحٍ وَكَفَىٰ بِرَبِّكَ بِذُنُوبِ عِبَادِهِ خَبِيرًا بَصِيرًا ﴿١٧﴾

٢٨٣

گەورەیی و مەزنیی قورئان:

﴿[٩] إن هذا القرآن يهدى للتى هى اقوم﴾ بێگومان ئەم قورئانە بۆمان ناردون، ڕێگا و بەرنامەیەکی وا نیشانی خەڵکی دەدا، کە ڕاسترین بەرنامەو ڕێگایە.

بەڵێ.. لە هەموو کات و ساتێکدا، وەبۆ هەرکەسێك ئامادەیی تێدا بێت ئەم قورئانە ڕێ نیشاندەر بووەو، دەرەنجامیش بۆتە سەرکردەی دنیا ﴿ويبشر المؤمنين الذين يعملون الصالحات﴾ ومژدەیش دەدا بەو بڕوادارانەی کە کارو کردەوەی چاك ئەنجام دەدەن:﴿أن لهم أجرا كبيرا﴾ کە بەڕاستیی پاداشێکی زۆر گەورەیان بۆ هەیە لەبەهەشتدا ﴿[١٠] وأن الذين لا يؤمنون بالآخرة﴾ و بەڕاستیی ئەو کەسانەش کەبەدوا ڕۆژ بڕوا ناکەن ﴿أعتدنا لهم عذابا اليما﴾ سزایەکی زۆر ئێش پێگەیەنەرمان بۆ ئامادە کردوون ﴿[١١] ويدع الإنسان بالشر دعاءه بالخير﴾ و مرۆڤ چۆن قینی هەڵ دەسێ و تەنگەتاو دەبێ و نزای شەڕەکا لەماڵ ومنداڵی خۆی دەڵێت: خوا بتکوژێ، خوا لەناوتبەرێ، هەر ئاواش لەکاتی ئاساییدا دوعا بۆ چاکە دەکا" جا ئەگەرخوای گەورە وەلامی نزا شەڕەکەی بداتەوەو دۆعاکەی گیرا بکات، ئەوا زۆر زوو خۆیی و ماڵ ومنداڵی لەناو دەچێ وگیرۆدە دەبن، لە فەرموودەیەکدا هاتووەو دەفەرموێ: ((لاتدعوا على أنفسكم، ولا على أموالكم، أن توافقوا من الله ساعة إجابة يستجيب فيها))موسلیم. واتە: هەرگیز دۆعا لەخۆتان و ماڵ و منداڵتان مەکەن، نەوەك بەر ئەوکاتە بکەوێت دۆعای تیا گیرا دەبێت و وەلام بدرێنەوە. ﴿وكان الإنسان عجولا﴾ و مرۆڤ هەمیشە و بەردەوام هەر بەپەلە و هەڵەشەبووە، نەیزانیوە بەرژەوەندیی لە چیدایە.

شەوو ڕۆژ نیشانەی دەسەلاتی خوان:

﴿[١٢] وجعلنا اليل والنهار آيتين﴾ وە ئێمە دیاردەی شەوو ڕۆژمان بەدووبەڵگەو نیشانە لەسەر تاك وتەنیایی ودەسەلاتی خۆمان نیشاندان ﴿فمحونا آية اليل﴾ ئینجا دیاردەی تاریکیمان بەسەر شەودا هێنا, واتە: ڕووناکی ڕۆژمان پێ لابردو، تاریکی سەری دەرهێنا، هەتا ئێوە تێیدا بحەوێنەوە ﴿وجعلنا آية النهار مبصرة﴾ و دیاردەو نیشانەی ڕۆژیشمان (خۆر) بەئاشکراو بینراو سازاند ﴿لتبتغوا فضلا من ربكم﴾ بۆ ئەوە ئێوە بگەڕێن بە دوای ئەو ڕسق و ڕۆزیەدا پەروەردگارتان بەهرەوەرتان دەکاو دەیدا پێتان ﴿ولتعلموا عدد السنين والحساب﴾ و تابشتوانن بەئاسانی ژمارەی ساڵەکان و، حیسابی شەوو ڕۆژ چاك بزانن، دەسا لەبەرامبەر ئەو بەخششانەوە شوکرانە بژێر بن ﴿وكل شئ فصلناه تفصيلا﴾ وە بەڕاستیی هەرشتێك کە ئێوە نیازتان پێی هەبێ لەدنیاو لەقیامەتدا ئێمە بە وردیی شیمان کردۆتەوە بۆتان، واتە: هیچ شتێك لەم بوونەوەرەدا بێ بەرنامەو حیساب نەماوەتەوە، لە ئایەتێکی تردا هەر لەو بارەیەوە دەفەرموێ: (هوالذى جعل الشمس ضياء والقمر نورا وقدره منازل لتعلموا عدد السنين والحساب ماخلق الله ذلك إلا بالحق..).

هەموو مرۆڤێك لە ڕۆژی سەلادا بە کارنامەی خۆیەوە دێت:

﴿[١٣] وكل إنسان ألزمناه طائره فى عنقه﴾ ئیتر هەموو مرۆڤێك کردەوەکەیمان –خێرو شەڕ کە لە شەوو ڕۆژ دا کردنی– ئاوێزانیملی کرد, واتە: لە قیامەتدا نامەی هەموو کاروکردەوەی مرۆڤ وەك (تەوق)و ملوانکە دەکرێتە ملی و، هەربە پێی ئەوەش لەقیامەتدا پاداش و تۆڵە وەردەگرێتەوە، لەسوورەتێکی دیکەدا هەر لەو بارەوە دەفەرموێ: (فمن يعمل مثقال ذرة خيرا يره ومن يعمل مثقال ذرة شرا يره) ﴿ونخرج له يوم القيامة كتابا﴾ وە لەڕۆژی قیامەتدا نامەیەکی– کە کردەوەکانی تیانووسراوە– بۆ دەردێنین ﴿يلقاه منشورا﴾ و ئەویش بەکراوەیی دەگابەونامەیە و لێی

تێدەگات ﴿[١٤] إقرأ كتابك كفى بنفسك اليوم عليك حسيبا﴾ پێی دەگوترێ: دەسا بۆ خۆت نامەی کردەوەکانت بخوێنەوە، ئەمڕۆ ئیتر هەر تۆ خۆت حیساب لەگەڵ خۆت بکێشەو پێویست بەکەسی تر ناکا، ئەوجا ئەویش خوێندەوار بێ، یا نە، بۆ خۆی کارنامەکەی دەخوێنێتەوەو، باش لە ئەنجام و جێ وشوێنی خۆی تێدەگات، لە سوورەتی(قیامە)دا دەفەرموێ: (ينبأ الإنسان يومئذ بما قدم وأخر، بل الإنسان على نفسه بصيرة ولو ألقى معاذيره).

کەس تاوانی کەس هەڵناگرێ:

﴿[١٥] من اهتدى فإنما يهتدي لنفسه﴾ ئەوی ڕێگای هەق وراستی بگرێ، ئەوەبۆ خۆی شارەزا بووە، واتە: قازانج و پاداشەکەی هەر بۆ خۆی دەبێ و، لەو ڕۆژەیشدا سەر فراز دەبێت ﴿ومن ضل فإنما يضل عليها﴾ هەر کەسێکیش ڕێگە گوم بکاو لاڕێ بێ، ئەوەش تەنها سەر لەخۆی دەکەوێ و، زیان و تۆڵەکەی لەسەر خۆیەتی و هەر خۆی گیرۆدە دەبێت ﴿ولا تزر وازرة وزر أخرى﴾ وکەسیش تاوان و گوناهی کەسی تر هەڵناگرێ، ئەگەرچی (وەلید) ئاسایەکی خوانەناسیش بەڵێنی پێدابن کە: گوناحەکانیان هەڵبگرێ، مەگەر دەستی هەبێت لەو تاوانانەدا، لە ئایەتێکی تردا دەفەرموێ: (وإن تدع مثقلة إلى حملها لايحمل منه شيئا..)، ﴿وما كنا معذبين حتى نبعث رسولا﴾ وئێمە تۆڵەوسزای هیچ خەڵکێکمان نەداوە، هەتا پەیامبەرێکیان بۆ نەناردبن ڕێیان بۆ ڕۆشن بکاتەوە, قورئان بۆ خۆی پڕە لەو بابەتە، بۆ نموونە: (كلما ألقي فيها فوج سألهم خزنتها ألم يأتكم نذير قالوا بلى قد جاءنا نذير فكذبنا..) لێرەدا ئەم پرسیارە دەکرێت: ئاخۆ ئەو منداڵانەی بە منداڵی دەمرن و باوك و دایکیان کافرو خوانەناسە، یان شێت و کەڕو کاس و پیری خەرەفاوە، یان خەڵکی (فەترەت)ە و هیچی نەبیستووە، دەبێ لە قیامەتدا چ بکەن؟ هەندێ زانا دەڵێن: دەوەستێن و لەو بارەوە هیچ ناڵێین. هەندێکیش دەڵێن: بێ شك بەهەشتین. هیواشیان هەیە دەڵێت: جەهەنەمین، دیارە بۆ هەریەکەشیان بەڵگە هەیە، بەڵام بەپێی (عەدل)ی خوایی دەبێ بەهەشتیی بن، ئەگەرچی خۆنەدان لەم شتانە باشترە. ﴿[١٦] وإذا أردنا أن نهلك قرية أمرنا مترفيها﴾ وکاتێکیش ویستبێتمان شارو ئاواییەك لەناو بەرین، ئەوا بەفەرمانێکی(ئەزەل)یی فەرمانداوە – بەتایبەتی بەسەرکردە یاخیی و خۆشگوزەرانەکانیان –کە فەرمانی پەیامبەران جێبەجێ بکەن و گوێرایەڵیان بن ﴿ففسقوا فيها﴾ جا ئەوانیش لەباتی گوێرایەڵیی، نافەرمانی و سەرپێچیان تیا کردووەو لێی دەرچوون ﴿فحق عليها القول﴾ بەوە سزایان بە سەرا سەپاوە ﴿فدمرناها تدميرا﴾ ئەوجائێمەیش بە سەختی کاولمان کردووە، چونکە خۆیان بەڵگەیان بەدەستەوەداین، لە جێگایەکی تردا هەر لەو بارەیەوە دەفەرموێ: (وكذلك جعلنا في كل قرية أكابر مجرميها..). خاتوون (زەینەب) گوتی: ئەی پێغەمبەری خوا! ﷺ (أنهلك وفينا الصالحون؟ قال: نعم، إذا كثر الخبث) متفق عليه. واتە: ئاخۆ ئێمە "لەوحاڵەتانەدا" ئەر خەڵکی باشیشمان تێدابێ هەر تیادەچین؟! فەرمووی: کەکاری خراپەو بەدرەوشتانە سەری هەڵدا بەڵێ ئێوەش لەگەڵ ئەواندا تیادەچن، ئەگەرچی دەستیشتان لەو شتانەدا نەبێ ﴿[١٧] وكم أهلكنا من القرون من بعد نوح﴾ وە زۆر لە خەڵکی سەدەکانمان بە هۆی لاساریانەوە لەناو برد ئەی هۆزی قورەیش! دوای گەلەکەی (نووح) , وەکو گەلانی (عاد)و (سەموود)و (فیرعەون) کە ئەوانیش هەروەك ئێوە لاسار بوون و بڕوایان نەهێنا، دەخۆ ئێوە لەوان نازار تر نین ﴿وكفى بربك بذنوب عباده خبيرا بصيرا﴾ هەر ئەمەش بەسە کە پەروەردگارت ئەی موحەممەد! ﷺ لە تاوان و گوناهی بەندەکانی خۆی ئاگادارو بینایەو، هیچ شتێکی لێ بزر نابێت.

کێ دنیای دەوێ و کێش ڕۆژی پەسڵان؟

﴿[١٨] **من كان يريد العاجلة عجلنا له فيها ما نشاء لمن نريد**﴾ هەرکەسێك لەکاروکردەیدا تەنیا دنیا ویستی بکات، کە دنیاش بە پەلە تێدەپەڕێ، ئەوا ئێمەیش حەزمان لە هەر کەسێك هەبێ، بە زوویی ئاوات و ویستەکەی پێکدێنین و دنیای دەدەینێ ﴿**ثم جعلنا له جهنم يصلاها مذموما مدحورا**﴾ لەپاشان لەقیامەتدا بەسەر زەنشت کراویی و دوور خراوەیی لەمیهرەبانیی خوا , دۆزەخمان بۆداناوەو دەیبرژێنێ، جا ئیتر ئێستا کە لە دنیادایە ئارەزووی خۆیەتی کار بۆ دنیای دەکات، یان بۆ قیامەتی ﴿[١٩] **ومن أراد الآخرة وسعى لها سعيها وهو مؤمن**﴾ وە هەرکەسیش پاشە ڕۆژی لامەبەست بێ و هەوڵیشی بۆ بداو، لەهەمان کاتیشدا بڕوادار بێت بەخواو بە بەرنامەکەی خوا ﴿**فأولئك كان سعيهم مشكورا**﴾ هەوڵ و کۆششی ئەمانە جێگەی سوپاسەو، بەچەند بەرامبەریش پاداشی لە سەر وەردەگرن ﴿[٢٠] **كلا نمد هؤلاء وهؤلاء من عطاء ربك**﴾ هەریەك لەو دوو تاقمە چ دنیا ویستەکان و، چ قیامەت خوازەکان، لەبەخششی پەروەردگارت، لە دنیادا گشت بەهرەوەر دەکەین و، بەماڵ و سامان و خۆشگوزەرانیی هاوکارییان دەکەین، واتە: بەکافرو بڕوادار وەکو یەك ڕزق و ڕۆزی دەدەین، پاشانیش هەر کەسە لە قیامەتدا کوێ هەڵبگرێت دەیدەینێ ﴿**وما كان عطاء ربك محظورا**﴾ خۆ لەم دنیایەشدا بەخششی پەروەردگارت لەهیچ کەسێ قەدەغە کراونیە ﴿[٢١] **انظر كيف فضلنا بعضهم على بعض**﴾ دەسا بڕوانەو سەرنج بدە ئەی پێغەمبەر! ﷺ چۆن هەندێکیانمان -لەدونیادا- بەرز کردۆتەوە بەسەر هەندێکیاندا، وا دەبێ موسڵمان و کافر هەردوو ڕزق و ڕۆزی باشیان دەدەینێ، واش دەبێ هەردوویان نەبوون و نایاندەینێ، وایش دەبێ موسڵمانیشەو بژێوی کەمە، یان هەر نیەتی، چونکە ڕزق و ڕۆزی بەدەست ئەوان نیە ﴿**وللآخرة أكبر درجات وأكبر تفضيلا**﴾ بێگومان پلەو پایەکانی پاشەڕۆژ بۆ بڕواداران گەورەترو زێدەترە، ئەگەر چی لەدنیادا بژێوییان باش نەبێت، لەم بارەوە ئەم فەرموودەیە هاتووەو دەڵێت: ((إن أهل الدرجات العلى ليرون أهل عليين، كما ترون الكوكب الغابر فى أفق السماء)) فتح البارى: ٦ /٣٨٦.﴿[٢٢] **لا تجعل مع الله إلها آخر**﴾ هەرگیز نەکەیت ئەی مرۆڤ! هاوتاوهاوبەش بۆ خوا دابنێیت، چونکە ئەو تاك و تەنیاو بێ هاوتاو بێ هاوبەشە ﴿**فتقعد مذموما مخذولا**﴾ دەنا ئەوکاتە بەسەر زەنشت کراویی و، بێ یارو یاوەر بەرامبەر بە (شیرك)ەکەت دادەنیشیت، واتە: خوای گەورە لێت نایپرسێتەوەو دەرووت لێناکاتەوە.

الجزء الخامس عشر   سورة الإسراء

مَّن كَانَ يُرِيدُ ٱلْعَاجِلَةَ عَجَّلْنَا لَهُۥ فِيهَا مَا نَشَآءُ لِمَن نُّرِيدُ ثُمَّ جَعَلْنَا لَهُۥ جَهَنَّمَ يَصْلَىٰهَا مَذْمُومًا مَّدْحُورًا ﴿١٨﴾ وَمَنْ أَرَادَ ٱلْـَٔاخِرَةَ وَسَعَىٰ لَهَا سَعْيَهَا وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُو۟لَـٰٓئِكَ كَانَ سَعْيُهُم مَّشْكُورًا ﴿١٩﴾ كُلًّا نُّمِدُّ هَـٰٓؤُلَآءِ وَهَـٰٓؤُلَآءِ مِنْ عَطَآءِ رَبِّكَ ۚ وَمَا كَانَ عَطَآءُ رَبِّكَ مَحْظُورًا ﴿٢٠﴾ ٱنظُرْ كَيْفَ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ ۚ وَلَلْـَٔاخِرَةُ أَكْبَرُ دَرَجَـٰتٍ وَأَكْبَرُ تَفْضِيلًا ﴿٢١﴾ لَّا تَجْعَلْ مَعَ ٱللَّهِ إِلَـٰهًا ءَاخَرَ فَتَقْعُدَ مَذْمُومًا مَّخْذُولًا ﴿٢٢﴾ ۞ وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوٓا۟ إِلَّآ إِيَّاهُ وَبِٱلْوَٰلِدَيْنِ إِحْسَـٰنًا ۚ إِمَّا يَبْلُغَنَّ عِندَكَ ٱلْكِبَرَ أَحَدُهُمَآ أَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُل لَّهُمَآ أُفٍّ وَلَا تَنْهَرْهُمَا وَقُل لَّهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا ﴿٢٣﴾ وَٱخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ ٱلذُّلِّ مِنَ ٱلرَّحْمَةِ وَقُل رَّبِّ ٱرْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيَانِى صَغِيرًا ﴿٢٤﴾ رَّبُّكُمْ أَعْلَمُ بِمَا فِى نُفُوسِكُمْ ۚ إِن تَكُونُوا۟ صَـٰلِحِينَ فَإِنَّهُۥ كَانَ لِلْأَوَّٰبِينَ غَفُورًا ﴿٢٥﴾ وَءَاتِ ذَا ٱلْقُرْبَىٰ حَقَّهُۥ وَٱلْمِسْكِينَ وَٱبْنَ ٱلسَّبِيلِ وَلَا تُبَذِّرْ تَبْذِيرًا ﴿٢٦﴾ إِنَّ ٱلْمُبَذِّرِينَ كَانُوٓا۟ إِخْوَٰنَ ٱلشَّيَـٰطِينِ ۖ وَكَانَ ٱلشَّيْطَـٰنُ لِرَبِّهِۦ كَفُورًا ﴿٢٧﴾

ربع الحزب ٢٩

٢٨٤   وَإِمَّا تُعْرِضَنَّ

یەك خوا پەرستیی و چاكە كردن لە گەڵ باوك و دایكدا:

﴿[٢٣] وقضى ربك ألا تعبدوا إلا إياه﴾ پەروەردگارت بڕیاریداوەو وەسیەتی كرد كە: دەبێ هەر خۆی بپەرستن ﴿وبالوالدين إحسانا﴾ وە فەرمانیداكە: دەبێ لەگەڵ دایك و بابدا چاكە بكەن، وەكو دەفەرموێ: (أن اشكر لي ولوالديك إلى المصير) ﴿إما يبلغن عندك الكبر أحدهما أوكلاهما﴾ جاهەركات یەكێكیان یان هەردووكیان -كە لەلای تۆن - تووشی پیریی و لاوازیی بوون ﴿فلا تقل لهما أف﴾ هەرگیز نەكەیت وشەیەكی بێزارییان پێ بڵێیت , تەنانەتی بەرامبەریان ئۆفێكیش مەكە ﴿ولا تنهرهما﴾ و هەرگیز پیایانا هەڵمەشاخێ و بەسەریاندا مەنەڕێنە ﴿وقل لهما قولا كريما﴾ و هەمیشەیش بەوشەی ئەدەب و وێڵی جوان و پیاوانە قسەیان لەگەڵ بكە ﴿[٢٤] واخفض لهما جناح الذل من الرحمة﴾ و باڵی رەحمەت و میهرەبانیان بۆ بێنە خوارێ و، بەرامبەریان هەمیشە خۆت كەم و بچووك بگرە ﴿وقل رب ارحمهما كما ربياني صغيرا﴾ و نزا بكەو بڵێ: پەروەردگاری من! هەر وەكو ئەوان بە شلكی و بەبچووكی لەلەداری منیان كردو رەحمیان پێكردم، دەسا تۆیش لەم پیریی و كەنەفت بوونەیاندا رەحمیان پێ بكەو" میهرەبانبە لە گەڵیان، پێغەمبەریش دەفەرموێ: خوایە! هەر كەسێك دایك وبابی نەیبەنە بەهەشتەوە(واتە: كارو رەفتاری باش نەبێت لەگەڵیاندا) سەر فراز نەبێت ﴿[٢٥] ربكم أعلم بما في نفوسكم﴾ پەروەردگاری ئێوە لەخۆتان چاكتر دەزانێ چی لەدڵتانایە بەرامبەریان، ئاخۆ دەتانەوێ چاكەیان لەگەڵ بكەن، یان ئەزیەتیان بدەن ﴿إن تكونوا صالحين﴾ خۆئەگەر ئێوە ویستتان باش و صالح بن لەگەڵیاندا، كەچی بە (لا ئیرادیی) زەللەیەكتان كرد بەرامبەریان ﴿فإنه كان للأوابين غفورا﴾ بەڕاستیی خوا بۆ تەوبەكاران و پەشیمانان زۆر لێبوردەیە. بەڵێ.. لەقورئانی پیرۆزدا "بەدەر لە فەرموودەكان" زۆر جەخت كراوەتەوە لەسەر چاكە كردن لەگەڵ باوك و دایكدا، چونكە:

١- باوك و دایك زۆر نرخێنراون لەئیسلامدا، بەجۆرێك پاش باسكردنی یەكتاپەرستیی داوا دەكات لەگەڵ ئەواندا چاكە بكەن.

٢- گرنگیدان و وەسیەت بەكاری چاك كردن لەگەڵیاندا گەیشتۆتە پلەیە كە ئەگەر باوك و دایك بێ باوەڕیش بن هەر دەبێ ڕێزیان لێ بگیردرێت.

٣- سوپاسی باوك و دایك و ڕێزو حورمەت گرتنیان لە گەڵ جێگای قورئاندا فەرمانی پێكراوە، هەروەكە چۆن فەرمان بە سوپاسی خوا لە بەرامبەر نیعمەتەكانیەوە كراوە.

٤- جیهاد ئەگەر لەپلەی فەرزی(عەین)دا نەبێ، خزمەتی دایك و باوك گرنگترە لەو، وە ئەگەر لەودەمەدا رازی نەبوون و پێی نارەحەت بن نابێ بچێت.

﴿[٢٦] وآت ذا القربى حقه﴾ و لە چوار چێوەی شەرعدا مافی هەموو خزم و خوێشان بدەو، چاكەیان لەگەڵ بكەو، سەریان لێ بدە، لە فەرموودەكەیشدا پاش دایك و باوك، باسی خزمان دەكا و دەفەرموێ: ((ثم الأقرب فالأقرب)) ﴿والمسكين وابن السبيل﴾ و بێ نەواو ڕێبواریش بێ بەش مەكەو چاوت لێیانەوە بێت، چونكە ئەوانیش لێقەوماون و خاوەن مافن ﴿ولا تبذر تبذيرا﴾ وە نابێ زیادە ڕەوو هەڵە خەرج بیت، بەڵكو دەبێ میانە ڕەوانە خەرج بكەیت، وەكو لەئایەتێكی تردا دەفەرموێ: (والذين إذا أنفقوا لم يسرفوا ولم يقتروا وكان بين ذلك قواما) ﴿[٢٧] أن المبذرين كانوا إخوان الشياطين﴾ بەڕاستی زیادە ڕەوان بوون بە براو هاوكاری شەیتان, لەوەدا كەسامان لەجێی خۆیدا بەخت ناكەن، دیارە ئەوەش گەندەڵییەو كاری شەیتانە، ماڵ و سامان یاسای خەرج كردنیان هەیە، لەو یاسایە لادرا

دەبێتە هەڵە خەرجی و نەزانکاری و، پێویستە دەستی بگیردرێ ﴿وكان الشيطان لربه كفورا﴾ شەیتانیش بۆ پەروەردگاری خۆی زۆر سپلەو ناسوپاسگوزار دەرچوو، ئەو هەموو چەلەحانێ و ململانەیە لەگەڵ پەروەردگاریا کرد ﴿[٢٨] وإما تعرضن عنهم ابتغاء رحمة من ربك ترجوها﴾ وە ئەگەر رووت لەو خزمانە وەرچەرخاندو هیچ نەبوو بەشیان بدەیت و، چاوەنواڕی رەحمەت و میهرەبانی پەروەردگارت بوویت تا بەڵکو لەئاییندەدا شتێ بدا ﴿فقل لهم قولا میسورا﴾ ئەوە دەکرێ بە وتەیەکی ئاسان و خۆش لەگەڵیان بدوێیت و بڵێی: ئیشە الله هەر خوا گەیاندی بێ بەشت ناکەم ﴿[٢٩] ولا تجعل يدك مغلولة إلى عنقك﴾ وە دەستتەکانت لە گەردنت گرێ مەدە، واتە: لەبەر رەزیلیی و چرووکیی خۆت وەك باڵ بەسراو مەکە، مەبەست ئەوەیە هەر وەکو زنجیر دەستی مرۆڤ دەبەستێ چرووکیش هەروا

<table><tr><td>

الجزء الخامس عشر — سورة الإسراء

وَإِمَّا تُعۡرِضَنَّ عَنۡهُمُ ٱبۡتِغَآءَ رَحۡمَةٖ مِّن رَّبِّكَ تَرۡجُوهَا فَقُل لَّهُمۡ قَوۡلٗا مَّيۡسُورٗا ﴿٢٨﴾ وَلَا تَجۡعَلۡ يَدَكَ مَغۡلُولَةً إِلَىٰ عُنُقِكَ وَلَا تَبۡسُطۡهَا كُلَّ ٱلۡبَسۡطِ فَتَقۡعُدَ مَلُومٗا مَّحۡسُورًا ﴿٢٩﴾ إِنَّ رَبَّكَ يَبۡسُطُ ٱلرِّزۡقَ لِمَن يَشَآءُ وَيَقۡدِرُۚ إِنَّهُۥ كَانَ بِعِبَادِهِۦ خَبِيرَۢا بَصِيرٗا ﴿٣٠﴾ وَلَا تَقۡتُلُوٓاْ أَوۡلَٰدَكُمۡ خَشۡيَةَ إِمۡلَٰقٖۖ نَّحۡنُ نَرۡزُقُهُمۡ وَإِيَّاكُمۡۚ إِنَّ قَتۡلَهُمۡ كَانَ خِطۡـٔٗا كَبِيرٗا ﴿٣١﴾ وَلَا تَقۡرَبُواْ ٱلزِّنَىٰٓۖ إِنَّهُۥ كَانَ فَٰحِشَةٗ وَسَآءَ سَبِيلٗا ﴿٣٢﴾ وَلَا تَقۡتُلُواْ ٱلنَّفۡسَ ٱلَّتِي حَرَّمَ ٱللَّهُ إِلَّا بِٱلۡحَقِّۗ وَمَن قُتِلَ مَظۡلُومٗا فَقَدۡ جَعَلۡنَا لِوَلِيِّهِۦ سُلۡطَٰنٗا فَلَا يُسۡرِف فِّي ٱلۡقَتۡلِۖ إِنَّهُۥ كَانَ مَنصُورٗا ﴿٣٣﴾ وَلَا تَقۡرَبُواْ مَالَ ٱلۡيَتِيمِ إِلَّا بِٱلَّتِي هِيَ أَحۡسَنُ حَتَّىٰ يَبۡلُغَ أَشُدَّهُۥۚ وَأَوۡفُواْ بِٱلۡعَهۡدِۖ إِنَّ ٱلۡعَهۡدَ كَانَ مَسۡـُٔولٗا ﴿٣٤﴾ وَأَوۡفُواْ ٱلۡكَيۡلَ إِذَا كِلۡتُمۡ وَزِنُواْ بِٱلۡقِسۡطَاسِ ٱلۡمُسۡتَقِيمِۚ ذَٰلِكَ خَيۡرٞ وَأَحۡسَنُ تَأۡوِيلٗا ﴿٣٥﴾ وَلَا تَقۡفُ مَا لَيۡسَ لَكَ بِهِۦ عِلۡمٌۚ إِنَّ ٱلسَّمۡعَ وَٱلۡبَصَرَ وَٱلۡفُؤَادَ كُلُّ أُوْلَٰٓئِكَ كَانَ عَنۡهُ مَسۡـُٔولٗا ﴿٣٦﴾ وَلَا تَمۡشِ فِي ٱلۡأَرۡضِ مَرَحًاۖ إِنَّكَ لَن تَخۡرِقَ ٱلۡأَرۡضَ وَلَن تَبۡلُغَ ٱلۡجِبَالَ طُولٗا ﴿٣٧﴾ كُلُّ ذَٰلِكَ كَانَ سَيِّئُهُۥ عِندَ رَبِّكَ مَكۡرُوهٗا ﴿٣٨﴾

٢٨٥

</td></tr></table>

دەستی مرۆ دەبەستێ لەبەخشش وهاوکاری لێقەوماوان ﴿ولا تبسطها كل البسط﴾ تەواویش دەستەکانت پان مەکەوە تا هەرچیت هەیە بیڕێژی بۆ خۆت و بۆ خەڵك ﴿فتقعد ملوما محسورا﴾ ئەوسا ئیتر بە لۆمەکراویی و عەزرەتەوە بۆ خۆت دانیشی، چونکە هیچت لا نەماوە، بەڵێ دەبێ مرۆڤ بزانێ لەگەڵ ماڵ و ساماندا چۆن دەجووڵێتەوە، نابێ هەرچی هەیە ملقی بکاتەوە، ناشبێ چرووك و پیسکەبێت، دەبێ میانە رەوانە بجووڵێتەوە ﴿[٣٠] إن ربك يبسط الرزق لمن يشاء ويقدر﴾ بێگومان پەروەردگارت گەر بیەوێ رزق و رۆزی فراوان دەکاو دەبەخشێت بۆ هەرکەسێ خۆی بیەوێ، یان کەمی دەکا بۆ هەر کەسێك مەیلی لێ بێت ﴿إنه كان بعباده خبيرا بصيرا﴾ چونکە بەڕاستی ئەو (خوا)یە سەبارەت بەبەندەکانی خۆی بەئاگاو بینایە، ئەزانێ کێ بەسامان حاڵی چاك دەبێ و، کێش حاڵی پێ تێك دەچێ و، روو لەفەسادو خراپەکاری دەکات، دەست بڵاویی و هەڵە خەرجی کارێکی زۆر ناپەسەندە, هەروەکو چروکیی و دەست نوقاندنیش کاری چنۆك و پیاوە پیسکەکانە، جا لەنێوان هەردووکیان بارێکی ناوەنجی شیاوو پەسەندە، خاتوو (ئەسما) دەڵێ: پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: ئەوەندەو ئەوەندە ببەخشە، واتە: هەمیشە بەخشەربەو قەت لەبەخشین دەست نەگریتەوە، با خوای دلۆڤانیش دەست لە ئێوە نەگرێتەوە، ئەژماری مەکە، با خوایش لەسەرت ئەژماری نەکا. ئەم فەرموودەیەش هەیە: خوایە! هەرکەس دەبەخشێ تۆش پێی ببەخشە، هەرکەسێکیش دەست دەگوشێ، ماڵەکەی بفەوتێنە. (متفق علیه).

مندالآن مەکوژن:

عەرەبەکان هەر کە منالیان دەبوو، خێرا لەترسی نەداریی و هەژاریی دەیانکوشت، بەبیانووی هەژاریی! جاخواش بەزەیی بەمندالآندا هاتەوەو فەرمووی: ﴿[٣١] ولا تقتلوا أولادكم خشية إملاق﴾ زارۆڵەو منالی خۆتان لەترسی هەژاریی مەکوژن ﴿نحن نرزقهم وإياكم﴾ چونکە ئێمەین رزق و رۆزی ئەوان و ئێوەیش دەدەین.

پشوویەك: ئەگەر سەرنجێکی ورد لە ڕەوانبێژیی قورئان و وردەکاریەکانی بدەیت، باشتر بڕوای پێدێنیٚ، چونکە هەر بۆ نموونە لەم سوورەتەی (ئیسراء)دا دەفەرمویٚ: (نحن نرزقهم وإياكم) رۆزی منداڵەکان پێش دەخا بەسەر رزقی باوکاندا، کەچی لەسوورەتی(ئەنعام)دا رزقی باوکان پێش دەخات: (نحن نرزقكم وإياهم) ڕاڤەکەرانی قورئان دەڵێن: حیکمەت لەمەدا خوایش چاکتر دەزانیٚ ئەوەیە کە لەم سوورەتەدا کوشتنی منداڵەکان لەبەر هەژاریی و لێنەهاتوویانە بۆنان پەیدا کردن، بەڵام لەسوورەتی (ئەنعام)دا کوشتنەکەیان بەبۆنەی هەژاریی باوکانەوەیە.﴿إن قتلهم كان خطأ كبيرا﴾ بەڕاستیی کوشتنی ئەومنداڵانە تاوان و هەڵە کاریەکی زۆر گەورەیە لای خوا، کاتیٚ پێغەمبەر ئەوکارە دزێوەی دیت کە بەرامبەر منداڵان دەکرێت فەرمووی: پاش شەریك دانان بۆخوا، تاوانی کوشتنی منداڵان دێت (.. أن تقتل ولدك خشية أن يطعم معك..)) فتح الباري:٨ /١٣.

لە زیناو شەرواڵپیسی دوور بن:

﴿[٣٢] ولا تقربوا الزنى﴾ وە بەهیچ شێوەیەك توخنی زیناو شەرواڵ پیسی و, ئەوانەیش پێشەکین بۆی، وەك ماچ و مۆچ و قسەو.. مەکەون ﴿إنه كان فاحشة وساء سبيلا﴾ چونکە بەڕاستیی زیناوداوێن پیسی تاوان و کردەوەیەکی زۆر خراپ و، ڕێگایەکی زۆر ناپەسەندە، لاوێکی تازە پێگەیشتوو لەپێغەمبەر ﷺ دەخوازیٚ مۆڵەتی زینای بدات! ئینجا خەڵکەکەی دەوروبەری پێیان ناخۆش بوو ویستیان دەمکوتی بکەن, پێغەمبەر هێوری کردنەوەو فەرمووی بە لاوەکە: ئاوەرە پێش، هاتە پێش و لای خۆی دایناو فەرمووی: ئەریٚ حەز دەکەی خەڵکی لەگەڵ دایك و خۆشك و پورتا زینا بکات؟ لاوەکە گوتی: نەخێر، باب و دایکم لەدەورت گەڕێن، فەرمووی، دەسا خەڵکیش حەزناکا تۆ لەگەڵ کەس وکاریا زینا بکەیت، پاشان دەستی پیرۆزی خستە سەرشانی و فەرمووی: خوایە! لەم لاوەیە خۆشببە، دڵی لەگوناح پاکەوە بکە، عەورەتی لەکاری حەرام بپارێزە، ئیتر لاوەکە بڕاوبڕ بیری لەو شتانە نەکردەوە.

خەڵکی بە ناهەق مەکوژن:

﴿[٣٣] ولا تقتلوا النفس التى حرم الله إلا بالحق﴾ وەئەوکەسە خوا خوێنی یاساغ کردووە، بەهەق نەبیٚ ئێوە مەیکوژن , جا ئەر بەهەق بوو ئەوکاتە قەیدی نییە، بۆنموونە: کەسێك لەئیسلام پاشگەز دەبێتەوە، یان بەدەست ئەنقەست کەسیٚ بەناهەق دەکوژیٚ، وەیان کەسێکی (موحصەن) و خاوەن خێزان زینا دەکات..لەم سیٚ حاڵەتەدا کوشتن بۆ دەوڵەت ڕەوایە، وەکو لە فەرموودەی ڕەواندا هاتووە. ﴿ومن قتل مظلوما فقد جعلنا لوليه سلطانا﴾ بە هەقیقەت ئێمە دەسەڵاتمان بەمیراتگرەکەی داوە کە داوا لە قازی بکات بیکوژێتەوە، یان خوێنی لێوەرگریٚ بۆی، یان دەتوانیٚ بیبەخشیٚ و عەفووی بکا ﴿فلا يسرف فى القتل﴾ جائەو (وەلی)یەش نابیٚ لە کوشتن و تۆڵەسەندنەوەدا هەڵەرۆیی و زیادەڕەوی بکات, واتە: بۆی نیە کوڕو براو ئامۆزای یان کەسێکی تری بکوژەکە بکوژێتەوە لەباتی بکوژ، وە یان جەستەی کوژراوەکە بشێوێنیٚ و گویٚ و لووتی ببڕیٚ ﴿إنه كان منصورا﴾ چونکە بەڕاستیی ئەو (وەلی)یە سەرکەوتووەو کۆمەکی پێکراوە لەلایەن خواوە, ئەوەتە مافی (قیصاص) و تۆڵە وەرگرتنەوەی پێداوە.

لە ماڵی هەتیودا باش رەفتار بکەن:

﴿[٣٤] ولا تقربوا مال اليتيم إلا بالتى هى أحسن﴾ وە لەماڵ و سامانی هەتیو نزیك مەبنەوە، مەگەر بەباشترین شێوە، وەك بۆ پاراستنیی و، هەوڵدان بۆ زیادکردنی لەڕێی بازرگانییەوە ﴿حتى يبلغ أشده﴾ تا پیٚ دەگاو باڵغ و ئاقڵ دەبیٚ و دەگاتە هەرەتی لاویی و, دەشزانیٚ چۆن سامانی خۆی بپارێزیٚ، لەئایەتێکدا هاتووەو دەفەرمویٚ: (ولا تأكلوها إسرافا وبدارا أن يكبروا..). ئیمامی (موسلیم) دەگێڕیتەوە کە: پێغەمبەریش بە(ئەبووزەڕی) فەرموو: تۆ

پیاوێکی ئیدارەت لاوازە، جا لەبەرئەوە هەرگیز سەرپەرستی کاروباری هەتیو نەگریتە دەست: ((..ولاتولین مال الیتیم)) ﴿[٣٥] وأوفوا بالعهد إن العهد کان مسؤلا﴾ و پەیمانیشتان - لەگەڵ خوا، لەگەڵ مەردم - بەرنە سەرێ، چونکە بەڕاستی خاوەن پەیمان لەدواڕۆژدا پرسینەوەی هەیە ﴿[٣٥] وأوفوا الکیل إذا کلتم﴾ هەرکە پێوانەش بۆ خەڵك دەکەن، بەتێرو تەسەلیی ئەنجامی بدەن، خەیانەتیان لێ مەکەن ﴿وزنوا بالقسطاس المستقیم﴾ کێشانەشتان دەبێ بەتەرازووی دادگەرانەو بەرانبەر بێ ﴿ذلك خیر واحسن تأویلا﴾ کێشانە و پێوانە بەو شێوەیە چاکترو باشترە لەپاشەڕۆژدا لای پەروەردگارتان. هەموو جاریش (ئیبن عەباس) بە خەڵکەکەی دەگوت: (یامعشر الموالی إنکم ولیتم أمرین بهما هلك الناس قبلکم، هذا المکیال، وهذا المیزان).

شتێ نەزانی چۆنەو چییە، بەدوایا مەچۆ:

﴿[٣٦] ولا تقف ما لیس لك به علم﴾ بەدوای شتێکدا مەچۆو نەزانی چیەو چۆنەو، زانیاریت دەربارەی نیە، واتە: تا بەتەواوی زانینت بە شتێ نەبێت، هەنگاوی جیددی بۆ نەنێیت و، قسەی لێ نەکەیت و، بەدووی گومان مەکەوە، ئەم ئایەتەیش کەدەفەرموێ: (.. اجتنبوا کثیرا من الظن إن بعض الظن إثم..) دووپاتی ئەو بنەمایە دەکاتەوە، یان ئەم فەرموودەیە: (..إیاکم والظن فإن الظن أکذب الحدیث..) ﴿إن السمع والبصر والفؤاد کل أولئك کان عنه مسؤلا﴾ چونکە بەڕاستیی هەموو ئەمانە: (گوێ و چاوو دڵ) هەریەکەیان لەڕۆژی قیامەتدا بەرپرسیارن لێی.

بەفیزەوە هەنگاو بەسەر زەوییدا مەنێ:

﴿[٣٧] ولا تمش فی الأرض مرحا﴾ وە بەفیزو خۆ بەزلزانین و کەش و فشێکەوە، وەك لووت بەرزە ستەمکارەکان بەسەر زەوییدا مەچۆ ﴿إنك لن تخرق الأرض﴾ چونکە بەڕاستیی تۆ هەرگیز ناتوانی ئەم زەویە لەت بکەیت و بقلشێنیت، چونکە تۆ وەکو جەستە، مرۆڤێکی لاوازو بێ دەسەڵاتی، جا ئیتر ئەو خۆ بەزلزانین و کەش و فشەیەت چییە؟ ﴿ولن تبلغ الجبال طولا﴾ قەتیش قەدو باڵات لە درێژیدا ناگاتە درێژی و بەرزی کێوەکان کە بەشێکن لەم زەویە، جا ئیتر ئەو کەشخەیە بۆچییەو، بۆچی سەر دانانوێنیت بۆ پەروەردگاری ئەم بوونەوەرە کەتۆش بەشێکی زۆر بچووکت لێ پێکهێناوە؟ لەفەرموودەیەکدا هاتووە: ((من تواضع لله رفعه فهو فی نفسه حقیر وعند الناس کبیر، ومن استکبر وضعه الله، فهو فی نفسه کبیر وعندالناس حقیر، حتی لهو أبغض إلیهم من الکلب والخنزیر)) ئیبن کەسیر. ﴿[٣٨] کل ذلك کان سیئه عند ربك مکروها﴾ گشت ئەوانە باسکران، ئەو (بیست و پێنج) فەرمان و (نەهیە) بەلای پەروەردگاری تۆوە هەموو ناپەسەندن و، خوا حەزیان پێ ناکات ﴿[٣٩] ذلك مما أوحی إلیك ربك من الحکمة﴾ ئەو ڕێنمایی و ئەخلاق و وێڵ و ڕەوشتە بەرزانە کە بۆمان باسکردیت ، هەموو بەشێکن لەو وێل و یاساو حیکمەتە قەشەنگانەی کە پەروەردگارت بەوەحیی بۆی نیگا کردیت ﴿ولا تجعل مع الله إلها آخر﴾ وە هەرگیز پەرستراوێکی تر لەگەل خوا دامەنێ ﴿فتلقی فی جهنم ملوما مدحورا﴾ ئەوسا بە لۆمە کراوەیی و دەرکراوەیی لە ڕەحمەتی خوا، بێ یارو یاوەر توور بدرێیتە ناو دۆزەخەوە، بێ ئەوە هیچ کەسێك هەبێت لێت بپرسێتەوە.

دەڵێن خوا فریشتەی کردووە بە کچی خۆی!:

﴿[٤٠] افأصفاکم ربکم بالبنین﴾ ئاخۆ کاری وا ڕەوایە کە بەقسەی ئێوەخوای پەروەردگارتان، کوڕانی هەلبژاردبێ بۆئێوە ﴿واتخذ من الملائکة إناثا﴾ وفریشتەکانیشی بەمێینە بۆ خۆی هەڵبژاردبێ؟! ﴿إنکم لتقولون قولا عظیما﴾ بەڕاستیی ئێوە قسەیەکی زۆر زل و گەورەو ناقۆڵا دەکەن بەرامبەر بەخوا، دیارە ئەمە ڕەتی ئەوانەیە کە دەیانگوت: فریشتە کچی خوان!. لە ئایەتێکی تردا دەفەرموێ: (وقالوا اتخذ الرحمن ولدا لقد جئتم شیئا إدا تکاد السموات

یتفطرن منه وتنشق الأرض وتخر الجبال هدا أن دعوا للرحمن ولدا..) ﴿[٤١] ولقد صرفنا فی هذا القرآن لیذکروا﴾ بێگومان ئێمە لەم قورئانەدا هەموو جۆرە پەندو ئامۆژگاریی و پێداویستییەکمان شیکردۆتەوە بۆ مرۆڤ , تا پەند وەرگرن و بیربکەنەوەو بڕوا بهێنن بەیەکتاکیی خوا ﴿وما یزیدهم إلا نفورا﴾ کەچی خوانەناسان تابێت هەر دوور دەکەونەوەو دوورەپەرێز دەبن ﴿[٤٢] قل لو کان معه آلهة کما یقولون﴾ ئەی پێغەمبەر! بەوانە بڵێ کە شەریك بۆ خوا دادەنێن: گریمان ئەر لەگەڵ خوادا چەند خوایەك هەبوبا وەکو ئەوان دەڵێن ﴿إذالابتغوا إلی ذی العرش سبیلا﴾ ئەوسا هە ریەك لەو خوایانە هەوڵی دەدا کە ڕێگەیەك بۆلای خوای خاوەن عەرش بگرێتە بەر،هە تا زاڵ بن بەسەریا , هەروەکو دەسەڵاتدارانی دنیا کە دەبینی دوو پاشا پێکەوە نایانکرێ و، هەوڵی لەناو بردنی یەکتر دەدەن، ئێستا کەئەوە نییە،مانای وایە تەنها خوایەکیتاك و تەنیا هەیە ﴿[٤٣] سبحانه وتعالی عما یقولون علوا کبیرا﴾ پاك و خاوێنیٚ و، بەرزو بڵندی بۆ خوا، سەبارەت بەو قسانەئەو نەفامانە دەیانڵێن بەرامبەر بەو، ئەو خوایە تاك و تەنیایەو، بیٚ هاوەڵ و بیٚشەریکە، بیٚ ژن و بیٚ منداڵ و بیٚ هاوسەرە.

هەموو بوونەوەر پاکانە بۆ خوا دەکا :

﴿[٤٤] تسبح له السموات السبع والأرض ومن فیهن﴾ هەرحەوت ئاسمانەکان و زەویی و،هەموو ئەوانەش کە تێیاندان، هەموو گەورەیی و بیٚ خەوشی ئەو (خوا)یە دەڵێن, گەواهیی بۆ یەکتایی ئەو دەدەن، وەکو شاعیرێك دەڵێت:

ففی کل شئ له آیة تدل علی أنه واحد

﴿وإن من شئ إلا یسبح بحمده﴾ هەموو شتێك هەرهاواری تاك و تەنیایی ئەو ئەکەن" پاڕانەوەو تەسبیحات و حەمدی ئەو دەڵێن، واتە: هەموونیازمەندی ئەون، ئەو بیٚنیازە لە هەموو ﴿ولکن لا تفقهون تسبیحهم﴾ بەڵام ئێوە لەپاکانەو تەسبیحاتیان تێناگەن چونکە عەقڵ و ژیریتان ناخەنە کار بۆ تێگەیشتن.(ئەنەس) دەڵێت: پێغەمبەر چووە ناو هۆزێکەوە، دیتی لە سەر پشتی وڵاخەکانەوەن و سواربوون ورازی قسە یان دامەزراندووە، ئەویش فەرمووی: (إرکبوها سالمة ودعوها سالمة،ولا تتخذوها کراسی لأحادیثکم فیالطرق والأسواق، فرب مرکوبة خیر من راکبها،وأکثر ذکرا لله منه)) پێشەوا ئەحمەد. ﴿إنه کان حلیما غفورا﴾ بەڕاستیی ئەو (خوا)یەهەمیشە بەحەوسەڵەو لەسەر خۆیە، بۆیە لە گەڵ ئەوهەموو گوناح و تاوانەدا مۆڵەتی ئێوە دەدا و ناتانگریٚ , زۆریش لێبووردەیە، بۆیە هەرکەسێك داوای لێبوردنی لیٚبکات, لێیدەبووریٚ.

پەردە دەخەینە سەر دڵی موشریکان با قورئان وەر نەگرن :

(ئیبن هیشام) دەڵیٚ: پاش هاتنی سوورەتی (تبت یدا..) خێزانەکەی (ئەبوولەهەب) زۆر بە تووڕەیی و ئاڵۆزیەکەوە بەرەو پێغەمبەر هات، (ئەبوبەکر)یش ترسی لێنیشت کە پێغەمبەر ﷺ ببینیٚ و،ئازاری بدات،

الجزء الخامس عشر — سورة الإسراء

ذَٰلِكَ مِمَّآ أَوْحَىٰٓ إِلَيْكَ رَبُّكَ مِنَ ٱلْحِكْمَةِ ۗ وَلَا تَجْعَلْ مَعَ ٱللَّهِ إِلَٰهًا ءَاخَرَ فَتُلْقَىٰ فِى جَهَنَّمَ مَلُومًا مَّدْحُورًا ﴿٣٩﴾ أَفَأَصْفَىٰكُمْ رَبُّكُم بِٱلْبَنِينَ وَٱتَّخَذَ مِنَ ٱلْمَلَٰٓئِكَةِ إِنَٰثًا ۚ إِنَّكُمْ لَتَقُولُونَ قَوْلًا عَظِيمًا ﴿٤٠﴾ وَلَقَدْ صَرَّفْنَا فِى هَٰذَا ٱلْقُرْءَانِ لِيَذَّكَّرُوا۟ وَمَا يَزِيدُهُمْ إِلَّا نُفُورًا ﴿٤١﴾ قُل لَّوْ كَانَ مَعَهُۥٓ ءَالِهَةٌ كَمَا يَقُولُونَ إِذًا لَّٱبْتَغَوْا۟ إِلَىٰ ذِى ٱلْعَرْشِ سَبِيلًا ﴿٤٢﴾ سُبْحَٰنَهُۥ وَتَعَٰلَىٰ عَمَّا يَقُولُونَ عُلُوًّا كَبِيرًا ﴿٤٣﴾ تُسَبِّحُ لَهُ ٱلسَّمَٰوَٰتُ ٱلسَّبْعُ وَٱلْأَرْضُ وَمَن فِيهِنَّ ۚ وَإِن مِّن شَىْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِۦ وَلَٰكِن لَّا تَفْقَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ ۗ إِنَّهُۥ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا ﴿٤٤﴾ وَإِذَا قَرَأْتَ ٱلْقُرْءَانَ جَعَلْنَا بَيْنَكَ وَبَيْنَ ٱلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِٱلْءَاخِرَةِ حِجَابًا مَّسْتُورًا ﴿٤٥﴾ وَجَعَلْنَا عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ أَكِنَّةً أَن يَفْقَهُوهُ وَفِىٓ ءَاذَانِهِمْ وَقْرًا ۚ وَإِذَا ذَكَرْتَ رَبَّكَ فِى ٱلْقُرْءَانِ وَحْدَهُۥ وَلَّوْا۟ عَلَىٰٓ أَدْبَٰرِهِمْ نُفُورًا ﴿٤٦﴾ نَّحْنُ أَعْلَمُ بِمَا يَسْتَمِعُونَ بِهِۦٓ إِذْ يَسْتَمِعُونَ إِلَيْكَ وَإِذْ هُمْ نَجْوَىٰٓ إِذْ يَقُولُ ٱلظَّٰلِمُونَ إِن تَتَّبِعُونَ إِلَّا رَجُلًا مَّسْحُورًا ﴿٤٧﴾ ٱنظُرْ كَيْفَ ضَرَبُوا۟ لَكَ ٱلْأَمْثَالَ فَضَلُّوا۟ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ سَبِيلًا ﴿٤٨﴾ وَقَالُوٓا۟ أَءِذَا كُنَّا عِظَٰمًا وَرُفَٰتًا أَءِنَّا لَمَبْعُوثُونَ خَلْقًا جَدِيدًا ﴿٤٩﴾

قُلْ كُونُوا۟ ٢٨٦

پێغەمبەریش فەرمووی: ئەو قەت من نابینێ هەتا بتوانێ ئازارم بدات، ئەوجا هەندێ قورئانی بەدەور خۆیدا خوێند، پاشان ئەم ئایەتە هات و فەرمووی: ﴿[٤٥] وإذا قرات القرآن جعلنا بينك وبين الذين لا يؤمنون بالآخرة حجابا مستورا﴾ هەرکە تۆ قورئانیان بەسەرا دەخوێنی -لە بەرلاساریی و نەگریسیی خۆیان- ئێمە لەنێوان تۆو ئەوانەدا کە باوەڕیان بەپاشە ڕۆژ نیە، پەردەیەکی نادیارو داپۆشراو دادەنێین ﴿[٤٦] وجعلنا على قلوبهم اكنة ان يفقهوه﴾ وچەند سەرپۆشێك لەبان دڵیان دادەنێین تا لێی تێنەگەن. ﴿[٤٦] وفى آذانهم وقرا﴾ و قورسیی و گرانی دەخەینە گوێیانەوە, تا هەق نەبیسن، چونکە خۆیان نایانەوێ ببیسن، خواش بە زۆر پێیان نابیسێ. ﴿وإذا ذكرت ربك فى القرآن وحده﴾ وەهەرکات لەم قورئانەدا بەتەنها ناوی پەروەردگارت دێنیت. واتە: کە باسی (لات) و (هوبەل..) ناکەیت و,هەر بەتەنها دەڵێیت (لا إله إلا الله) ﴿ولوا على أدبارهم نفورا﴾ هاوبەشدانەرەکان بەقینەوە پشت هەڵدەکەن و، هەڵدێن و بێزاری خۆیان دەردەبڕن تا نەیبیسن!

ئاگامان لە سرتە سرتی قورەیشە:

﴿[٤٧] نحن أعلم بما يستمعون به﴾ ئێمە لە هەموو کەس چاکتر دەزانین کە خوا نەناسەکان بە چ نیازێ گوێ بۆ قورئان دەگرن ﴿إذ يستمعون إليك وإذهم نجوى﴾ کاتێ گوێت بۆ دەگرن و, ئەوکاتەش کە دەکەونە چرپە چرپ و سرتە سرت، واتە: ئاگامان لێیانە کەچۆن لاقرتیی و گاڵتە دەکەن ودەڵێن: جادووبازە، یان دەڵێن جادووی لێکراوە! وەکو دەفەرموێ: ﴿إذ يقول الظالمون إن تتبعون إلا رجلا مسحورا﴾ ئەودەمەی کە ستەمکارەکان لەناو یەکتردا دەڵێن: ئێوە هەر لەپیاوێکی جادوو لێکراو پەیڕەوی دەکەن, دیارە سەر زەنشتی یەکتر دەکەن بۆ ئەوەخەڵکەکەی لێ هەڵبنێن و، قورسایی کەم بکەنەوەو ناوی بنێن جادوو لێکراو ﴿[٤٨] انظر كيف ضربوا لك الأمثال فضلوا﴾ دەسابڕوانە چۆن نموونەی جۆراوجۆرت بۆ دەهێننەوە بەوەش سەریان لە خۆیان تێکدا، بۆیە جارێ دەڵێن شێتە، جارێکیتر دەڵێن جادووی لێکراوە.. گومڕایە، ساحیرە، شاعیرە!! ﴿فلا يستطيعون سبيلا﴾ ئینجا ناتوانن ڕێگەیەك بۆ هیدایەت بدۆزنەوە.

دەڵێن کە بووینە ئێسك و پروسك چۆن زیندوو دەبینەوە؟!

﴿[٤٩] وقالوا إإذا كنا عظاما ورفاتا﴾ ئەوانەی باوەڕیان بەزیندوو بوونەوە نەبوو بەسەر سوڕمانێکەوە گوتیان: ئایا کاتێ ئێمە بووینە ئێسکەڕزیوو پارچەپارچە بووین و پواین لەگۆڕدا ﴿إنا لمبعوثون خلقا جديدا﴾ ئاخۆ سەر لەنوێ زیندوو دەکرێینەوەو دروست دەبینەوە؟ لەجێگایەکی تردا دەفەرموێ: (يقولون إإنا لمردودون فى الحافرة.إإذا كنا عظاما نخرة.قالوا تلك إذا كرة خاسرة) ﴿[٥٠] قل كونوا حجارة او حديدا﴾ پێیان بڵێ: حەز دەکەن ببنە بەرد، یان ئاسن- کە هەردوو بەرەواڵەت لەژیاننەوە دوورن- ئەوکاتەش هەرخوا زیندووتان دەکاتەوە, چونکە خوای گەورە هیچیلەدەست دەرناچێت ﴿[٥١] أو خلقا مما يكبر فى صدوركم﴾ یان ببنە شتێك ودورستکراوێکی تر کە لەخەیاڵی ئێوەدا زۆر سەخت و زۆر گەورەبێت، وەك ئاسمان و زەویی.. واتە: ببنە هەرشتێ خوا هەردەتانمرێنێ و زیندووتان دەکاتەوەو تۆڵەتان لێدەسێنێت ﴿فسيقولون من يعيدنا﴾ بەسەرسامییەوە دەڵێن: دەباشە! کەئێمە بووینە بەردو ئاسن، کێدەتوانێ جارێکیتر بمانگێڕێتەوە بۆ ژیان و زیندوومان کاتەوە؟ ﴿قل الذى فطركم اول مرة﴾ بڵێ: هەر ئەوزاتەی کەیەکەمجار ئێوەی بەدیهێنا بێ بناغە, هەر ئەوەش زیندووتان دەکاتەوە. وە لەجێگایەکی دیکەدا هەر لەو بارەوە دەفەرموێ: (وهوالذى يبدأ الخلق ثم يعيده وهو أهون عليه..)، ﴿فسينغضون إليك رؤسهم ويقولون متى هو﴾ ئەوسا لەڕووی ئینکارییەوە دەست دەکەنە سەرەلەقێ و دەڵێن: باشە ئەو زیندوو بوونەوەیە کەی دەبێت؟!یان دەڵێن:

(متى هذا الوعد إن كنتم صادقين) ﴿قل عسى أن يكون قريبا﴾ پێیان بڵێ: لەوانەیە هاتنی نزیك بێت، دیارە هەر شتێکیش لەهاتندا بێت, نزیکەو هەرپێشدێت ﴿٥٢ یوم یدعوکم فتستجیبون بحمده﴾ رۆژێ کە خوای گەورە بانگتان لێدەکات بۆ زیندوو بوونەوە" ئێوەیش بەدەم سوپاسەوە دەست بەجێ وەڵامی ئەدەنەوەو زیدوودەبنەوەو ناتوانن دوابکەون ﴿وتظنون إن لبثتم إلا قليلا﴾ و واگومان دەبەن کە لەدنیادا تەنهاکاتێکی زۆر کەم ماونەتەوەو ژیاون.

چ وشەیە جوانترو باشترە بەوە گۆ بکەن:

﴿٥٣ وقل لعبادي يقولوا التي هي أحسن﴾ ئەی پێغەمبەر! ﷺ بە بەندەکانم بڵێ: بەوشەیەك گۆ بکەن باشترو جوانتربێ‌بۆ راگرتنی سۆزی خۆشەویستیی نێوانیان، واتە:هەوڵ بدەن چ قسەوکارو کرداریێ باشترە، ئەوە بکەن وئەوە بڵێن، هەر شتێك دەبێتە هۆی بچڕانی خۆشەویستیی، دووریی لێبگرن، بۆیە پێغەمبەر ﷺ بەم فەرموودەیە رێدەگرێت لەوە کە لوولەی تەفەنگ ئەگەر خاڵیش بێت بکرێتە هەرموسڵمانێك: ((لايشيرن أحدكم إلى أخيه بالسلاح، فإنه لايدري أحدكم لعل الشيطان أن ينزع في يده فيقع في حفرة من النار)) پێشەوا ئەحمەد. ﴿إن الشيطان ينزغ بينهم﴾ چونکە شەیتان هەمیشە دەیەوێ فیتنەو ئاژاوە لەنێوانیاندا ساز بکا, جا ئەگەرئێوەش زیرەك وهۆشیارنەبن، ئەوا دەتوانێت بە شتێکی بچکۆڵەش بێت نێوانتان تێك بدات! ﴿إن الشيطان كان للإنسان عدوا مبينا﴾ بێگومان شەیتان بۆ مرۆڤ هەمیشە دوژمنێکی ئاشکرایەو،هەر لەمەڵاسدایە بۆیان ﴿٥٤ ربكم أعلم بكم﴾ پەروەردگارتان لەخۆتان چاکتر دەتانناسێو, چاکتر دەزانێ شیاوی چ شتێك بن ﴿إن يشأ يرحمكم﴾ بۆیە ئەگەر بیەوێ رەحمتان پێدەکاو, بەرەورێبازی هیدایەت دەتانبات ﴿أو إن يشأ يعذبكم﴾ خۆ ئەگەر حەزیش بکات سزاتان بدات , کاتێ رێبازی خراپ بگرنەبەر، ئەوا سزاتان دەدات، کەوابووئەو خۆی باشتر دەتانناسێت ﴿وما أرسلناك عليهم وكيلا﴾ و تۆشمان بەوەکیل و بەرپرسیار لەکاری ئەوان نەناردووە، تاناچاریان بکەیت باوەڕ بێنن، بەڵکو تۆ ترسێنەرو مژدەبەخشیت، کێ‌بەگوێی‌کردیت، دەچێتە بەهەشتەوە، کێیش سەر پێچی کرد،جێگای دۆزەخە ﴿٥٥ وربك أعلم بمن في السموات والأرض﴾ و هەرپەروەردگارت لەحاڵی هەموو ئەوانەی لەئاسمانەکان و زەوییدان زاناترو بەئاگاترە کە خەریکی چین وچ هەڵدەگرن ﴿ولقد فضلنا بعض النبيين على بعض﴾ بێگومان لەناو پێغەمبەرەکانیشدا هەندێکیانمان لەهەندێکی تریان بەرزتر گرت , وەکو لەئایەتێکی تردا دەفەرموێ: (تلك الرسل فضلنا بعضهم على بعض منهم من كلم الله ورفع بعضهم درجات) ﴿وآتينا داود زبورا﴾ وە کتێبی زەبووریشمان بە(داود) دا,کەواتە بۆچی‌نکوولی قورئان دەکەن ئەی بەنی ئیسرائیل!.

پەرستراوەکان بەجێی خوا ناتەوانان:

﴿٥٦ قل ادعوا الذين زعمتم من دونه﴾ ئەی پێغەمبەر! ﷺ بەبێ باوەڕان بڵێ: ئادەی هانا بەرنە بەرئەوانەی وا لەباتیخوا دەتانپەرستن، ئایا زیان وبەلاّیەکتان لە سەرلادەبن؟ ﴿فلا يملكون كشف الضر عنكم ولا تحويلا﴾ دڵنیابن کە نەدەسەلاّتیلابردنی خۆشیی و زیانیان هەیە لێتان ,وە نەدەسەلاّتی ئاڵ وگۆڕی بارودۆخیان هەیە، واتە: تەنها خوایە ئەوکارانەی لێدێت ﴿٥٧ أولئك الذين يدعون يبتغون إلى ربهم الوسيلة أيهم أقرب﴾ ئەوانەی ئەوان دەیانپەرستن و هاناوهاواریان بۆ دەبەن، بۆنموونە: (جوولەکە بۆ عوزەیر، گاور بۆ عیسا، موشریکەکان بۆ فریشتە) خۆیشیان هەتا بەخواوە نزیکتربن، هێشتاهەر لەهۆیەك دەگەڕێن کە خۆیانی زیاتر لە پەروەردگار پێ نزیك بکەنەوە، ئیتر ئێوە چۆن ئەوانە دەپەرستن؟! ﴿ويرجون رحمته﴾ بەئومێدی رەحمەت و میهرەبانی ئەو (پەروەردگار)ەن ﴿ويخافون عذابه﴾ و لەتۆڵەو سزایشی دەترسن، بەڵێ خوا پەرستیی دەبێ لەنێوان هیواو ترسدا بێت ﴿إن عذاب ربك كان محذورا﴾ بەڕاستیی سزای پەروەردگاری تۆ وەها سەختە، دەبێ هەموو کەسێك خۆی لێ بپارێزێ.

بەر لە هاتنی قیامەت ئاوەدانی نامێنێ:

﴿٥٨ وإن من قرية إلا نحن مهلكوها قبل يوم القيامة﴾ بەڕاستیی پێش هاتنی ڕۆژی قیامەت هەرچی شارو گوندێك هەبێت ئێمە تێکی دەدەین و وێرانی دەکەین , ئەگەر چاك بێ بەمردنی دانیشتووەکانی ﴿أو معذبوها عذابا شديدا﴾ یان لەدنیادا پێش هاتنی قیامەت سزایەکی سەختیان دەدەین، بەجنگ ئەگەر پیاو خراپ و لاسار بن، لەئایەتێکدا دەفەرموێ: (وما ظلمناهم ولكن أنفسهم يظلمون) یان دەفەرموێ: (وكأين من قرية عتت عن أمر ربها ورسله..) ﴿كان ذلك في الكتاب مسطورا﴾ بڕیاری وا لەدۆسیەی (لوح المحفوظ) دا نوسراوەو بڕاوەتەوەو ناگۆڕێ.

الجزء الخامس عشر — سورة الإسراء

وَمَا مَنَعَنَآ أَن نُّرْسِلَ بِٱلْـَٔايَـٰتِ إِلَّآ أَن كَذَّبَ بِهَا ٱلْأَوَّلُونَ ۚ وَءَاتَيْنَا ثَمُودَ ٱلنَّاقَةَ مُبْصِرَةً فَظَلَمُوا۟ بِهَا ۚ وَمَا نُرْسِلُ بِٱلْـَٔايَـٰتِ إِلَّا تَخْوِيفًا ﴿٥٩﴾ وَإِذْ قُلْنَا لَكَ إِنَّ رَبَّكَ أَحَاطَ بِٱلنَّاسِ ۚ وَمَا جَعَلْنَا ٱلرُّءْيَا ٱلَّتِىٓ أَرَيْنَـٰكَ إِلَّا فِتْنَةً لِّلنَّاسِ وَٱلشَّجَرَةَ ٱلْمَلْعُونَةَ فِى ٱلْقُرْءَانِ ۚ وَنُخَوِّفُهُمْ فَمَا يَزِيدُهُمْ إِلَّا طُغْيَـٰنًا كَبِيرًا ﴿٦٠﴾ وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَـٰٓئِكَةِ ٱسْجُدُوا۟ لِـَٔادَمَ فَسَجَدُوٓا۟ إِلَّآ إِبْلِيسَ قَالَ ءَأَسْجُدُ لِمَنْ خَلَقْتَ طِينًا ﴿٦١﴾ قَالَ أَرَءَيْتَكَ هَـٰذَا ٱلَّذِى كَرَّمْتَ عَلَىَّ لَئِنْ أَخَّرْتَنِ إِلَىٰ يَوْمِ ٱلْقِيَـٰمَةِ لَأَحْتَنِكَنَّ ذُرِّيَّتَهُۥٓ إِلَّا قَلِيلًا ﴿٦٢﴾ قَالَ ٱذْهَبْ فَمَن تَبِعَكَ مِنْهُمْ فَإِنَّ جَهَنَّمَ جَزَآؤُكُمْ جَزَآءً مَّوْفُورًا ﴿٦٣﴾ وَٱسْتَفْزِزْ مَنِ ٱسْتَطَعْتَ مِنْهُم بِصَوْتِكَ وَأَجْلِبْ عَلَيْهِم بِخَيْلِكَ وَرَجِلِكَ وَشَارِكْهُمْ فِى ٱلْأَمْوَٰلِ وَٱلْأَوْلَـٰدِ وَعِدْهُمْ ۚ وَمَا يَعِدُهُمُ ٱلشَّيْطَـٰنُ إِلَّا غُرُورًا ﴿٦٤﴾ إِنَّ عِبَادِى لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَـٰنٌ ۚ وَكَفَىٰ بِرَبِّكَ وَكِيلًا ﴿٦٥﴾ رَّبُّكُمُ ٱلَّذِى يُزْجِى لَكُمُ ٱلْفُلْكَ فِى ٱلْبَحْرِ لِتَبْتَغُوا۟ مِن فَضْلِهِۦٓ ۚ إِنَّهُۥ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا ﴿٦٦﴾

٢٨٨ — وَإِذَا مَسَّكُمُ

هۆی نەناردنی نیشانەکان؟

﴿٥٩ وما منعنا أن نرسل بالآيات إلا أن كذب بها الأولون﴾ هیچ شتێك ڕێی لەئێمە نەگرتووە کە موعجیزەو نیشانەی گرنگ بنێرین و نیشانی قورەیشی بدەین لە سەرداوای خۆیان، ئەوە نەبێ کە بەرلەمان موعجیزەیەکی زۆرمان نیشانی پێشینانیاندا کەچی بڕوایان نەهێنا و بەدرۆیان خستنەوەو، ئەوجا بەر قارو سزامان کەوتن و، لەناومان بردن، ئێستاش کە قورەیش داوای موعجیزە دەکەن و نایاندەینێ، هەر لەبەر ئەوەیە نەوەك ئەمانیش بڕوا نەهێنن، ئەوجا ئێمەیش بەپێی یاسای خۆمان لەناویان بەرین ﴿وآتينا ثمود الناقة مبصرة فظلموا بها﴾ ئێمە وشترەکەمان بەئاشکراوبە ڕوونی لەسەر داوای خۆیان بەهۆزەکەی (سەموود)دا، کەچی ستەمیان لێکردو پەلیانکردو کوشتیان، ئەو جا ئێمەیش سزاماندان و لەناو چوون ﴿وما نرسل بالآيات إلا تخويفا﴾ وەئێمە هەر بۆ ترس

وەبەرنانە کە:جۆراوجۆر ئایەت و موعجیزە دەنێرین، وەك زەمین لەرزەو خۆرگیران و مانگگیران، بۆ ئەوەیە بیری بکەنەوەو دابچڵەکێن، لە سەر دەمی(عەبدو اللە)ی(ئیبن مەسعوود)دا (کووفە) بوومە لەرزەیەك لێیدا، گوتی: خەڵکینە! خوا گلەییتان لێدەکات, بۆیە ئەم بوومە لەرزەیە ناوچەکەی گرتنەوە، دەسا گلەییەکانی خوا مەهێڵن ورووبکەنەوەلێی، جاکاتێکیش خۆر گیرا ((پێغەمبەرﷺ بەخەڵکەکەی گوت:ئەم مانگ وخۆرە دووبەڵگەن لەسەر بوونیخوای گەورە،بۆ لەدایکبوون ومردنیهیچ کەسێك ئاوا نابن، بەڵکو خوای باڵادەست دەیەوێ بەو ئاوابوونەیە بەندەکانی خۆی بترسێنێ،جاهەر کاتێ ئێوە دیتانن گیران و ئاوابوون، خێرا پەلامار بدەنە زیکرو دۆعاو، داوای لێبوردن لە خوا بکەن..)) فتح الباری:٢/٦١٥.

پەروەردگار دەورەی لە مەردم داوە:

﴿٦٠ وإذ قلنا لك إن ربك أحاط بالناس﴾ ئەودەمە وەبیربێنە کە پێمانگوتی:بەڕاستیی پەروەردگاری تۆ ئەی پێغەمبەر! ﷺ دەورەی لەمەردم داوەو دەسەڵاتی تەواوی بەسەریاندا هەیەو دەتپارێزی لێیان ﴿وماجعلنا الرؤيا التي أريناك إلا فتنة للناس﴾ و ئەو شتانەش لە شەو ڕەوییەکەدا نیشانمان دایت و بەچاودیتن، هەر بۆ تاقیکردنەوەی خەڵکیبوو: ئاخۆ کێ بڕوا دێنێو دەترسێ، کێش بڕوا ناهێنێ و ناترسێ؟ پێشەوا (بوخاریی) لە (ئیبن عەبباس)ەوە دەڵێت: (هی رؤيا عين أريها رسول الله ﷺ ليلة أسرى به). واتە: ئەم (رؤيا)یە لێرەدا مانای دیتنی چاوە، نەك دیتن لە خەودا ﴿والشجرة الملعونة في القرآن﴾ ودرەختە نەفرین لێکراوەکەش کەلە قورئاندا بە (شجرة الزقوم) هاتووەو بۆتە گاڵتە جاڕی کافران, ئەویش هەر بۆ تاقیکردنەوەی خەڵکە, ئەوە بوو کاتێ باستکرد بۆیان، دەستیان کردە گاڵتەو گەپ و وتیان: ئاگر درەخت دەسووتێنێ, چۆن چۆنێ لەناو ئاگردا دەڕوێ؟ دەرەنجام نەفرینیان لێکرا.

ڕووداوی (شەورەویی)و دیتنی ئەو هەمووعەجایباتە لەتەنها ساتێکداو، سەوز بوونیئەو درەختە لەنێو ئاگری دۆزەخ دا هەردوو تاقیکردنەوەن بۆ خەڵك! جاخوای گەورە سەبارەت بەو درەختە دەفەرموێ: (إنها شجرة تخرج في أصل الجحيم) یان دەفەرموێ: (أذلك خير نزلا أم شجرة الزقوم إنا جعلناها فتنة للظالمين). ﴿ونخوفهم فما يزيدهم إلا طغيانا كبيرا﴾ ئێمە ئەوکافرانە بەجۆرەها ئایەت و نیشانە دەترسێنین، کەچیپتر خەریکی سەرکەشی خۆیان دەبن!!

سەرگورشتەی ئادەم و ئیبلیس:

﴿٦١ وإذ قلنا للملائكة اسجدوا لآدم﴾ وئەوکاتەیان وەبیر بێنەوە ئەی پەیامبەر! ﷺ کەبە فریشتەکانمان گوت: کڕنوش بۆ ئادەم بەرن , کرنوشی ڕێزو حورمەت ﴿فسجدوا إلا إبليس﴾ جائەوانیش دەست بەجێ گشت کڕنووشیان برد، ئیبلیس نەبێ ﴿قال أأسجد لمن خلقت طينا﴾ لەبەر ئێرەیی و حەسوودیی خۆی وتی: من چۆن کڕنوش دەبەمە بەر کەسێك کە لەقوڕ دروستتکردووە؟ من بەرزو بەڕێزم، ئەو خوارو پەستە! ﴿٦٢ قال أرأيتك هذا الذي كرمت علي﴾ هەمیسان وتی: ئاخر پێم ناڵێیت: ئەمە چییە تۆ ڕێزت بەسەرمندا داوە؟ ئاخۆ چ جەوهەرێکی بەسەرمدا زیادە؟! ﴿لئن أخرتني إلى يوم القيامة﴾ ئەرتا ڕۆژی قیامەت بە زیندوویی بمهێڵیت ﴿لأحتنكن ذريته إلا قليلا﴾ مەرج بێت زارۆو نەوەکانی -کەمێکیان نەبێ- هەموو گومڕاو لارێ بکەم ﴿٦٣ قال اذهب فمن تبعك منهم﴾ خوا فەرمووی:دەسابچۆ مۆڵەتت بێت، هەرچی دەتوانی بەکاری بێنە، ئەو جاهەرکەسێکیان پەیڕەوی لە تۆبکا ﴿فإن جهنم جزاؤكم جزاء موفورا﴾ جائەوە بەڕاستیی سزای هەمووتان پڕ بەپڕ دۆزەخ دەبێت ﴿٦٤ واستفزز من استطعت

﴿منهم بصوتك﴾ وهەرکەسێکیان تۆ پێی دەوێریت بانگی بکەو، بەدەنگ و سەدای ناهەقیی خۆت بیخرۆشێنە ولەهەقیی وە دوورخە، هەتا دەیخەڵەتێنیّ و فریوی دەدەیت.

(شەنقیطیی) لە(أضواء البیان)دا لە تەفسیری(بصوتك) دا دەڵیّ: (مجاهد بۆ تەفسیری: (بصوتك) دەڵیّ:(أی باللهو والغناء والمزامیر , وقیل: أی بوسوستك) واتە: بەگۆرانیی وگاڵتە وگەپ وبە هەموو ئاوازودەنگێکی مۆسیقا مرۆڤەکان بخرۆشێنەو بیانخەڵەتێنە , یان بە وەسوەسەو دەغدەغە.(ئیبن عەباس)یش دەڵیّ: (صوته یشمل كل داع دعا الی معصیة) واتە:دەنگ وئاوازی شەیتان هەموو کارو کردەوەیەکی تاوان وحەرام دەگرێتەوە. ﴿واجلب علیهم بخیلك ورجلك﴾ وەبەگشت لەشکرو هێزی سوارەو پیادەی خۆتەوە دنەیان بدەو هێرشیان بۆبەرە ﴿وشاركهم فی الأموال والأولاد﴾ و ببە هاوبەش لە ماڵو منداڵیاندا. واتە: لە ڕێگەی حەرام و یاساغەوە ماڵیان پیّ پەیدا بکەو هەر لەو ڕێیەشدا پییان دابنیّ ﴿وعدهم﴾ وئەوەندەش بەڵێنیان بدەریّ و سەرگەرمیان بکە بە درۆکانی خۆتەوە وەکو ئەوە: قیامەت بەرپانابیّ، حیساب و کیتاب نابیّ.......! ﴿وما یعدهم الشیطان إلاغرورا﴾ هەرچی بەڵێنی شەیتانە, تەنها چەواشە گەریی و فریودانە، بەکورتیی:خوای گەورە دەفەرمویّ: بە هەرشێوەیەك دەتوانی بچۆ هەڵیان خەڵەتێنە. پێشەوا (موسلیم) ئەم مەرموودەیە هێناوە: ((یقول الله عزوجل: إنی خلقت عبادی حنفاء، فجاءتهم الشیاطین فاجتالتهم عن دینهم،وحرمت علیهم ماأحللت لهم)) ﴿٦٥ إن عبادی لیس لك علیهم سلطان﴾ بێگومانبە تۆ هیچ دەسەڵات و توانایەکت بەسەربەندە ڕاستەاکانی مندا نابێت، واتە: هەرگیز ناتوانی فریویان بدەیت چونکە خوایان لەپشتە. (ئیبن عەباس) دەڵیّ:مەبەست بەوبەندانە کە شەیتان پێیان ناوێریّ، خەڵکە ئیمان دارەکانن. ﴿وكفی بربك وكیلا﴾ تۆش پەروەردگارت پارێزەرو چاودێرو پشتیوانت بێت، بەستە.

گەمیی ناو دە ریاکان نیشانەی دلۆڤانی خوایە :

﴿[٦٦] ربكم الذی یزجی لكم الفلك فی البحر لتبتغوا من فضله﴾ پەرەوەردگاری ئێوە ئەی خەڵکینە! هەرئەو زاتە دەسەڵاتدارەیە کەشتییەکانتان بەناو دەریادا بەهۆی (با)وە هاتووچۆ پێدەکات، یان بە هۆی کارەباو بەنزینەوە، بۆئەوەی رزق و ڕۆزیی بێشوماری خوا بەدەست بێنن و ژیوار پەیدا بکەن ﴿إنه كان بكم رحیما﴾ چونکە ئەو (خوا)یە لەگەڵ ئیوەدا هەمیشە بە بەزەیی و بەرەحمە، بۆیە هۆی ژیانتان بۆ ئاسان دەکات، جا ئیتر ئێوە پاش ئەو هەموو نازو نیعمەتانە چۆن هاوبەشی بۆدا ئەنێن؟!

کافریش لە تەنگانەدا هاوار بۆ خوا دەبا :

﴿[٦٧] وإذا مسكم الضر فی البحر ضل من تدعون إلا إیاه﴾ وهەرکاتیش ئێوە لەناو دەریادا تووشی ناخۆشیی و زەرەرو کۆسپێك بىن، وەك نقوم بوون و بەرەو هەلدێر چوون، هەرخواتان لەبیر دەمێنیّ و، هەرچی پەرستراوێك هەیە لە بیرتان دەچیّ و، باوەڕتان بەهیچ شتێکی تر نامێنیّ ﴿فلمانجاكم إلی البر أعرضتم﴾ کەچی هەر رزگاری کردن و بەرەو وشکانی چوون، خێرا روو وەر دەچەرخێنن لە پەرستنی خوا بە تاك وتەنیا و, کوفری نیعمەت دەکەن!﴿وكان الانسان كفورا﴾ ومرۆڤ بەرامبەر بە خوا هەرئاوا ناشکورو سپلە بووە ﴿[٦٨] افأمنتم ان یخسف بكم جانب البر﴾ ئەوساتە لە دەریا رزگارتان بوو، ئاخۆ لەوە دڵنیان کە لە بەشێك لە وشکانییدا نەعرۆتان بکاو بەزەوییدا رۆچن؟ ﴿او أن یرسل علیكم حاصبا﴾ یان بەردە بارانتان نەکات، وەکو بەردەبارانی گەلی (لووط)ی کرد؟ ﴿ثم لا تجدوالكم وكیلا﴾ لە پاشانیش هیچ یارو سەر پەرشتیکەرێکتان دەست نەکەوێت، لەو سزایە رزگارتان بکات، لەئا یەتێکی تردا دەفەرمویّ: (إنا أرسلنا علیهم حاصبا إلا آل لوط نجیناهم بسحر.نعمة من عندنا) یان دەفەرمویّ: (ءأمنتم من فی

السماء أن يخسف بكم الأرض فإذا هي تمور.أم أمنتم من في السماء أن يرسل عليكم حاصبا فستعلمون كيف نذير) ﴿[٦٩] أم امنتم أن يعيدكم فيه تارة اخرى﴾ یا دوای ئەوە کە لە دەریا رزگاری کردن، لەوە دڵنیان کە بۆ جارێکی‌ترناتانگێڕێتەوە ناو دەریاکە ﴿فيرسل عليكم قاصفا من الريح﴾ جا بایەکی تێکشکێنەرو توند بنێرێتە سەرتان ﴿فيغرقكم بما كفرتم﴾ ئەوجا بە هۆی کافرییەو بێ باوەڕیتانەوە نقومتان بکا لەدەریاکە ﴿ثم لا تجدوا لكم علينا به تبيعا﴾ ئەوسا هیچ پشتیوان و یارمەتیدەرێکتان دەست نەکەوێ داوای خوێنەکەتان بکات لێمان، کەواتە بۆ ئەوەندە لارو لاسارن؟!

ئادەمزاد ڕێزدارە:

الجزء الخامس عشر — سورة الإسراء

وَإِذَا مَسَّكُمُ ٱلضُّرُّ فِي ٱلْبَحْرِ ضَلَّ مَن تَدْعُونَ إِلَّآ إِيَّاهُ فَلَمَّا نَجَّىٰكُمْ إِلَى ٱلْبَرِّ أَعْرَضْتُمْ وَكَانَ ٱلْإِنسَـٰنُ كَفُورًا ﴿٦٧﴾ أَفَأَمِنتُمْ أَن يَخْسِفَ بِكُمْ جَانِبَ ٱلْبَرِّ أَوْ يُرْسِلَ عَلَيْكُمْ حَاصِبًا ثُمَّ لَا تَجِدُوا۟ لَكُمْ وَكِيلًا ﴿٦٨﴾ أَمْ أَمِنتُمْ أَن يُعِيدَكُمْ فِيهِ تَارَةً أُخْرَىٰ فَيُرْسِلَ عَلَيْكُمْ قَاصِفًا مِّنَ ٱلرِّيحِ فَيُغْرِقَكُم بِمَا كَفَرْتُمْ ثُمَّ لَا تَجِدُوا۟ لَكُمْ عَلَيْنَا بِهِۦ تَبِيعًا ﴿٦٩﴾ ۞ وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِيٓ ءَادَمَ وَحَمَلْنَـٰهُمْ فِي ٱلْبَرِّ وَٱلْبَحْرِ وَرَزَقْنَـٰهُم مِّنَ ٱلطَّيِّبَـٰتِ وَفَضَّلْنَـٰهُمْ عَلَىٰ كَثِيرٍ مِّمَّنْ خَلَقْنَا تَفْضِيلًا ﴿٧٠﴾ يَوْمَ نَدْعُوا۟ كُلَّ أُنَاسٍۭ بِإِمَـٰمِهِمْ فَمَنْ أُوتِيَ كِتَـٰبَهُۥ بِيَمِينِهِۦ فَأُو۟لَـٰٓئِكَ يَقْرَءُونَ كِتَـٰبَهُمْ وَلَا يُظْلَمُونَ فَتِيلًا ﴿٧١﴾ وَمَن كَانَ فِي هَـٰذِهِۦٓ أَعْمَىٰ فَهُوَ فِي ٱلْـَٔاخِرَةِ أَعْمَىٰ وَأَضَلُّ سَبِيلًا ﴿٧٢﴾ وَإِن كَادُوا۟ لَيَفْتِنُونَكَ عَنِ ٱلَّذِيٓ أَوْحَيْنَآ إِلَيْكَ لِتَفْتَرِيَ عَلَيْنَا غَيْرَهُۥ ۖ وَإِذًا لَّٱتَّخَذُوكَ خَلِيلًا ﴿٧٣﴾ وَلَوْلَآ أَن ثَبَّتْنَـٰكَ لَقَدْ كِدتَّ تَرْكَنُ إِلَيْهِمْ شَيْـًٔا قَلِيلًا ﴿٧٤﴾ إِذًا لَّأَذَقْنَـٰكَ ضِعْفَ ٱلْحَيَوٰةِ وَضِعْفَ ٱلْمَمَاتِ ثُمَّ لَا تَجِدُ لَكَ عَلَيْنَا نَصِيرًا ﴿٧٥﴾

٢٨٩

﴿[٧٠] ولقد كرمنا بني آدم﴾ وبێ‌سۆ ئێمە ڕێزێکی زۆرمان لەتۆرەمەو نەوەی ئادەم گرت: زانیاریی و، ژیریی و، قەدو قامەتی ڕێك و جوانمان پێ بەخشیی، کە ئەوەمان بۆ گیانلەبەرانی تر نەکردووە،وەکو خوا لەجێیەکی تردا دەفەرموێ: (لقد خلقنا الإنسان في أحسن تقويم) التين/٤. یان دەفەرموێ: (وصوركم فأحسن صوركم)غافر/٦٤. ﴿وحملناهم في البر والبحر﴾ و لەوشکانیی و، لەدەریادا هەڵمانگرتن بەو شێوە کە کەشتیی و جۆرەها هۆی ترمان بۆ گواستنەوەیان پێدان, ئەوەتا ئێستایش سەرەڕای ئەوانە، خەریکە تەواوی زەویی و بۆشاییەکانی ئاسمانیش دەپشکێنێ ﴿ورزقناهم من الطيبات﴾ وڕزق و ڕۆزی پاکیشمان پێدان ﴿وفضلناهم على كثير ممن خلقنا تفضيلا﴾ نەك هەر ئەوەندە، بەڵکو (وەکو ئیبن کەسیر) دەڵێ: لەچاو زۆرێك لەدروستکراوەکانی خۆمان بەفریشتەکانیشەوە پتر قەدرو ڕێزمان گرتوون، بۆیە زاناکان دەڵێن: جنسی ئادەمزاد لە جنسی فریشتە بەرێزترن ﴿[٧١] يوم ندعوا كل اناس بإمامهم﴾ ئەو ڕۆژەیشیان وەبیربێنە کە هەموو کۆمەڵەخەڵکێك بۆ لێپرسینەوە، بە نامەی کرداریان بانگ دەکەین ﴿فمن اوتي كتابه بيمينه﴾ جاهەرکەسێ نامەو دۆسیەی کرداری بدرێتە دەستیی ڕاستیی" کە ئەوشێوەیەش نیشانەی بەختیاریی و سەرفرازییە ﴿فأولئك يقرؤن كتابهم﴾ جائەوانە بەشادیی و بەخۆشییەوە نامەی کردەوەکانی خۆیان دەخوێننەوە، چونکە نامەکەیان دراوەبەدەستی ڕاستیانەوە کە نیشانەی بەختیارییە ﴿ولا يظلمون فتيلا﴾ و بەئەندازەی تاڵی ناو ناوکە خورمایەك (واتە: کەمترین شت) ناحەقیی و ستەمیان لێناکرێ. ﴿[٧٢] ومن كان في هذه أعمى﴾ هەر کەسیش لەم دنیایەدا، کوێر بوو بێت لە ئاستی هەق، واتە: دڵ و دەروونی هەقی وەر نەگرتبێ و لەرێی ڕاستی دینی ئیسلام لای دابێ ﴿فهو في الآخرة أعمى وأضل سبيلا﴾ ئەوە لەپاشەڕۆژیشدا چاوی کوێرەو, سەرلێشێواو تریش دەبێ. واتە: هیچ ڕێیەکی هیدایەتیان وەچنگ نایە.

دەیانەوێ بەرنامەکەی خوایان بۆ بگۆڕیت:

(سیووتی) دەڵێ: پەیامبەر ﷺ لەتەواف و چەرخەکانی ماڵی خوادا هەمووجار دەستی لەبەردە رەشەکە دەدا، قورەیشیش ویستیان تا هێما بۆخواکانی ئەوانیش ئەکا نەهێڵن تەوافەکەی بکات، ئەویش لەبەربێ دەسەڵاتیی و، خۆشە ویستی کابەی ماڵی خوا،هێندەی نەما بوو نەرم ببێ و بە گوێیان بکات، گەرچی لەدڵیشەوە زۆری پێ ناخۆش بوو, جا ئەم ئایەتە هات وفەرمووی: ﴿[٧٣] وإن كادوا ليفتنونك عن الذى اوحينا إليك﴾ بێگومان ئەوەندەی نەمابوو موشریك وبێ باوەڕەکان سەبارەت بەو قورئانەی ئێمە بەوەحیی بۆمان ناردووی کلات بکەن و لەخشتەت بەرن و لەهەندێ فەرمانمان بترازێیت ﴿لتفترى علينا غيره﴾ تا شێوازی بانگەوازەکەت بگۆڕی و غەیری قورئانیان بۆ بخوێنیتەوەو، درۆ لەسەر ئێمە هەڵبەسیت. ﴿وإذا لأتخذوك خليلا﴾ ئیتر کردبایتیان بە دۆست و خۆشەویستیان و، دەبوویتە پیاوی چاك ﴿[٧٤] ولولا أن ثبتناك لقد كدت تركن إليهم شيئا قليلا﴾ دیارە ئەگەر خۆمان توندرامان نەگرتبایت و دەستمان پێتەوە نەبوایە، خەریك بوو لەخشتەت بەرن و، کەمێ بەلای ئەواندا بڕۆیت و بەگوێیان بکەیت ﴿[٧٥] إذا لأذقناك ضعف الحياة وضعف الممات﴾ چاك بزانە ئەوکاتەیش هەرلەم ژیانی دونیایەدا دوو بەرامبەر سزامان دەدایت، لەمەر گییشدا هەردووبەرابنەری ئەوان سزامان پێدەچەشتیت، چونکە گوناهی پێغەمبەرو زانایان لەتاوانی خەڵکانی تر گەورەترە، بۆیە سزایشیان دوو بەرامبەرە ﴿ثم لا تجدلك علينا نصيرا﴾ ئەوسا کەسیشت دەس نەدەکەوت بێتە هاناتەوە ﴿[٧٦] وإن كادوا ليستفزونك من الأرض لتخرجوك منها﴾ و بەڕاستیی ئەوەندەی نەمابوو موشریکەکانی قورەیش لەوسەر زەویی‌و خاکەی (مەککە)دا زۆرت بۆبێنن و سەخڵەتت بکەن بۆ ئەوەی شار بەدەرت بکەن ﴿وإذا لا يلبثون خلافك إلا قليلا﴾ ئەگەر واش با، بەدوای تۆشدا خۆیشیان ئەوەندە نەدەمانەوەو زو بەزوو لەناومان دەبردن،چونکە یاسای خوایە کە هەرگەلێك پەیامبەرەکەیان دەربکەن، خوا بەزوویی تۆڵەیان لێ دەسێنێ، بەڵام ئەوەیان پێ نەکرا، بەڵکو خوا فەرمانی دا کۆچ بکات بۆمەدینە ﴿[٧٧] سنة من قد ارسلنا قبلك من رسلنا﴾ باوو سوننەتی خۆمانەکە:هەر پەیامبەرێکمان لەپێش تۆشەوە ناردبێ و، ئەزیەت و ئازار درابێ، ئەوا لەوخەڵکەمان تێکداوە و تۆڵەمان لێکردوونەتەوە ﴿ولا تجد لسنتنا تحويلا﴾ هەرگیز نابینیت سوننەت و باوی ئێمە گۆڕانی بەسەردا بێ و بگۆڕدرێت، بۆیە پاش ساڵ و نیوێ لەهاتنی ئەم ئایەتە، لەناکاوجەنگی(بەدر) پەیدابووو جەزرەبەی دان.

الجزء الخامس عشر — سورة الإسراء

وَإِن كَادُوا۟ لَيَسْتَفِزُّونَكَ مِنَ ٱلْأَرْضِ لِيُخْرِجُوكَ مِنْهَا ۖ وَإِذًا لَّا يَلْبَثُونَ خِلَـٰفَكَ إِلَّا قَلِيلًا ﴿٧٦﴾ سُنَّةَ مَن قَدْ أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِن رُّسُلِنَا ۖ وَلَا تَجِدُ لِسُنَّتِنَا تَحْوِيلًا ﴿٧٧﴾ أَقِمِ ٱلصَّلَوٰةَ لِدُلُوكِ ٱلشَّمْسِ إِلَىٰ غَسَقِ ٱلَّيْلِ وَقُرْءَانَ ٱلْفَجْرِ ۖ إِنَّ قُرْءَانَ ٱلْفَجْرِ كَانَ مَشْهُودًا ﴿٧٨﴾ وَمِنَ ٱلَّيْلِ فَتَهَجَّدْ بِهِۦ نَافِلَةً لَّكَ عَسَىٰٓ أَن يَبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَّحْمُودًا ﴿٧٩﴾ وَقُل رَّبِّ أَدْخِلْنِى مُدْخَلَ صِدْقٍ وَأَخْرِجْنِى مُخْرَجَ صِدْقٍ وَٱجْعَل لِّى مِن لَّدُنكَ سُلْطَـٰنًا نَّصِيرًا ﴿٨٠﴾ وَقُلْ جَآءَ ٱلْحَقُّ وَزَهَقَ ٱلْبَـٰطِلُ ۚ إِنَّ ٱلْبَـٰطِلَ كَانَ زَهُوقًا ﴿٨١﴾ وَنُنَزِّلُ مِنَ ٱلْقُرْءَانِ مَا هُوَ شِفَآءٌ وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ ۙ وَلَا يَزِيدُ ٱلظَّـٰلِمِينَ إِلَّا خَسَارًا ﴿٨٢﴾ وَإِذَآ أَنْعَمْنَا عَلَى ٱلْإِنسَـٰنِ أَعْرَضَ وَنَـَٔا بِجَانِبِهِۦ ۖ وَإِذَا مَسَّهُ ٱلشَّرُّ كَانَ يَـُٔوسًا ﴿٨٣﴾ قُلْ كُلٌّ يَعْمَلُ عَلَىٰ شَاكِلَتِهِۦ فَرَبُّكُمْ أَعْلَمُ بِمَنْ هُوَ أَهْدَىٰ سَبِيلًا ﴿٨٤﴾ وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنِ ٱلرُّوحِ ۖ قُلِ ٱلرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّى وَمَآ أُوتِيتُم مِّنَ ٱلْعِلْمِ إِلَّا قَلِيلًا ﴿٨٥﴾ وَلَئِن شِئْنَا لَنَذْهَبَنَّ بِٱلَّذِىٓ أَوْحَيْنَآ إِلَيْكَ ثُمَّ لَا تَجِدُ لَكَ بِهِۦ عَلَيْنَا وَكِيلًا ﴿٨٦﴾

٢٩٠ — إلا رحمة

دەبێ نوێژ لەکاتی خۆیدا بکرێت:

﴿[٧٨] أقم الصلاة لدلوك الشمس إلى غسق الليل﴾ نویجژه فەرزەکان ئەو کاتەی خۆر کلادەبێ و لەناوەڕاستی ئاسمان لادەدا نوێژەکەی (نیوەڕۆو عەسر)ت بکە، کاتێکیش تاریکی شەو داهات، نوێژەکەی (شێوان و خەوتنان)ت ئەنجام بدە ﴿وقرآن الفجر﴾ وەنوێژەکەی بەیانیشت بەچاکی ئەنجام بدەو قورئانی زۆریشی تێدا بخوێنە،، هەر لەبەر ئەمەیشە ئەو نوێژە بە (قورئان) لێکدراوەتەوە ﴿إن قرآن الفجر كان مشهودا﴾ چونکە بێگومانە کە قورئان خوێندنی نوێژی سپیدەی بەیانیان فریشتەکانی شەوو ڕۆژی تێدا جەم دەبێت، وەکو(ئەبو هورەیرە) لە پێغەمبەرەوە ﷺ دەگێڕێتەوەو، ئیمامی(بوخاری)یش ئەم فەرموودە یە دێنێت: ((فضل صلاة الجمع على صلاة الواحد، خمس وعشرون درجة، وتجتمع ملائكة اليل وملائكة النهار في صلاة الفجر))﴿[٧٩] ومن الليل فتهجد به نافلة لك﴾ وە لەبەشێکی شەویشدا خۆت ماندوو بکە بە شەونوێژەوە و قورئانی زۆری تیا بخوێنە، ئەمەش بەهرەیەکی تایبەتەو، دراوە بەتۆو زیادە لەفەرزەکانیشە، لەپێغەمبەر ﷺ دەپرسن: پاش نوێژە فەرزەکان چ نوێژێ باشترە؟ فەرمووی: شەونوێژ.(موسلیم/ كتاب الصيام ٨٢١/٢) ﴿عسى أن يبعثك ربك مقاما محمودا﴾ بە ئومێد بەپەروەردگارت بتنێرێتە شوێن و جێگایەکی پەسەندو بەرێزەوە(مەقامەلمەحموود) پێشینان و پاشینانیش سوپاست بکەن،ئەو جێگایەش پێیدەڵێن: (الشفاعة العظمى) لەوێ تکا بۆ هەموو موسڵمانان بەگشتیی دەکرێت، لە پێغەمبەر ﷺ دەپرسن: پاش نوێژە فەرزەکان چ نوێژێ گەورە ترە؟ فەرمووی: (صلاة اليل) موسلیم. پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێ: هەرکەسێك وەلامی بانگ بداتەوەوپاشان ئەم دوعایەی: (اللهم رب هذه الدعوة التامة والصلاة القائمة آت محمدا الوسيلة والفضيلة، وابعثه مقاما محمودا الذي وعدته)) بخوێنی، ئەوا لە ڕۆژی قیامەتدا بەر شەفاعەتی من دەکەوێ. فتح الباری: ٣٩٩/٨ ﴿[٨٠] وقل رب أدخلني مدخل صدق﴾ ئەی موحەممەد! ﷺبڵێ: پەروەردگاری من! لەهەر جێگایە هەم و، هەر کارێکم بەدەستەوە بێ، هاوکاریی و یارمەتیم بدە بۆ ئەنجامدانی، چ لەدونیاو چ لەپاشە ڕۆژدا، تابەڕاست و ڕاستانەبتوانم ئەنجامی بدەم، واتە: با هەردەم جێگەی ڕەزامەندی تۆ بیت، پێغەمبەر ﷺهەتا لەمەدینەدابوو لە ژێر ئازارو بێزارێکی زۆردا دەژیا، ئەوسا کەخوا موڵەتی هیجرەتی دا بۆمککە، ئەم ئایەتەی: (وقل رب أدخلني مدخل صدق وأخرجني مخرج صدق واجعل لي من لدنك سلطانا نصيرا) هاتەخوارێ. ﴿وأخر جني مخرج صدق﴾ بە ڕاست و ڕاستانەو سەرفرازانەش لەوجێگایەدا بەڕێم بکە.

بەکورتیی: چوونم بۆ هەر جێگایەك هەر لە بەرڕەزامەندی و خۆشنوودی تۆ بیت، دەرچوونیشم بۆ هەر جێگایەك: بۆ مدینە، بۆ فەتحی مککە، چونە گۆڕەوە، لە گۆڕ بۆ زیندوو بوونەوە، بائەمانە گش بە پێی مەیل و خواستی تۆبێ و، بتوانم بە باشی لێیان بچمە دەرێ ﴿واجعل لي من لدنك سلطانا نصيرا﴾ هێزێکی پشتیوانو یارمەتی دەریشم بۆ دیاری بکە ﴿[٨١] وقل جاء الحق وزهق الباطل﴾ وە لە لای خۆتەوە بەبەردەوامی بڵێ: تازە وا هەق و ڕاستیی –کە ئایینی پیرۆزی ئیسلامە– هاتو دەرکەوت و بەتاڵو چرووك و ناهەق و شیرك و بێ باوەڕیی هەڵوەشاو نەما ﴿إن الباطل كان زهوقا﴾ دیارە کە باتڵ وکاری ناڕەوا، بەشی هەر تیاچوونو تەفرو توونابوو و نەمانە، چونکە پایەدارو ریشەدار نییە، ئەم ئایەتەیش هەر دووپاتی ئەو ڕاستییەدکاتەوە کە دەفەرموێ (بل نقذف بالحق على الباطل فيدمغه فإذا هو زاهق). ئیمامی(بوخاریی) لە(عەبدو اللە)ی کوڕی (مەسعوود)ـە دەڵێت:کەپێغەمبەر ﷺ چووە (مەککە)وە، دیتی لەدەورو بەری (کابە)دا (٣٦٠) بت دانراوە، ئەوسا بەدارەکەی دەستی لێیدەدان و دەیفەرموو: (جاء الحق وزهق الباطل إن الباطل كان زهوقا.جاء الحق ومايبدئ الباطل ومايعيد) فتح الباری:٢٥٢/٨.

قورئان شفایه بۆ ئیمانداران:

﴿[٨٢] وننزل من القرآن ما هو شفاء ورحمة للمؤمنين﴾ ئێمه لەم قورئانەدابۆتۆمان ناردووه ئەی موحەممەد! ﷺ گەلێئایـەت و سـوورەت دادەبـەزێنین کەمایـەی شـیفاو چـاکبوونەوەیه لەنەخۆشـیی نـەفامیی و گـومڕایی و سەرلێشێواویی دڵـەکان" رەحمـەت وبەزەیی و میهرەبانیشـه بـۆ خـەڵکانی بڕوادار ﴿ولا يزيد الظالمين إلا خسارا﴾ لەگەڵ ئەمەیشدا بۆستەمکاران و خوانەناسان جگه لەمه که دەبێته مایەی زیان بۆیان و،پتر یاخیببوونیان شتێ تر زیاد ناکات بۆیان، چونکه خۆیان ئامادە نین هیچ سوودێکی لێوەرگرن! ﴿[٨٣] وإذا أنعمنا على الإنسان أعرض ونأى بجانبه﴾ وەهەرکات نازو نیعمەتێ وەك سەروەت و سامان، تەندروستیی و ئەمن و ئاسایش بەمرۆڤ دەبەخشین،ئەو خێرا لەخۆبایی دەبێ و، لەفەرمانی خوا ڕوو وەر ئەگێڕێ و دوور ئەکەوێتەوه لەهەق ﴿وإذا مسه الشر كان يئوسا﴾ هـەرکاتیش تووشـی بەڵاو عەزیـەت و تەنگانەیـەك دەبێت بەتـەواویی مـەیووس و نائومێد دەبێ لـەمیهرەبانی خـوا!، وەکو ئەم ئایەتەیش دەفەرموێ: (ولئن أذقنا الإنسان منا رحمة ثم نزعها منه إنه ليؤس كفور ولئن أذقناه نعماء بعد ضراء مسته ليقولن ذهب السيآت عنى إنه لفرح فخور. إلاالذين صبروا..) ﴿[٨٤] قل كل يعمل على شاكلته﴾ بڵێ: با هەردوولا (کافرو بڕوادار) لەسەر بیرو بۆچوونی خۆی چۆنی بۆ دەکرێ کار بکات" ئەگەر دڵ و دەروون پاك بێت، ئـەوا کـارو کرداری پـاکی لێ دەوەشـێتەوه، ئـەگینا بەپێچـەوانەوه ﴿فربكم أعلم بمن هو أهدى سبيلا﴾ دڵنیـاش بـه پـەروەردگارت لەهـەموو کـەس چاکتر دەزانـێ بـەحاڵی ئـەو کەسـه لـەئێوه شـارەزاتره، وەیـا سەرلێشێواوترەو ڕێگـەی هەڵەی کردووه،واته: خوای گەورە هەموو دەناسێ و دەزانی چی دەکەن، بۆ خۆیشی حیسابیان لە گەڵ دەکات، ئیتر ئێستا چۆن رەفتار دەکەن با بیکەن.

رۆح (گیان) چییه؟

(ئیبن جەریر) دەڵێت: خاوەن نامەکان لەپێغەمبـەریان پرسـی: دەبێ (رۆح) چی بێت؟ ئەوسا ئـەم ئایەتـه هـات و فەرمووی: ﴿[٨٥] ويسألونك عن الروح﴾ وه لەبابەت (رۆح)ـەوه لێت دەپرسن ودەڵێن: باشه ئەو رۆحەی که هۆی ژین و زیندوێتیی ئادەمیزاده چییه، ئایا شتێکی کۆنه، تازەیه، هەقیقەتی هەیه؟! ﴿قل الروح من أمر ربى﴾ پێیان بڵێ: رۆح منـیش هیچـی لێ نازانم،چـونکه لەفەرمانـه نهێنییـەکانی پەروەردگارمـە، بەدەسـەڵاتی خـۆی بـەدیهێناوه و، مـرۆڤ و گیانلەبەرانی پێ دەجوڵێ و دەژی، ئەوهەر خۆی لێی بەئاگایه ﴿وما أوتيتم من العلم إلا قليلا﴾ وه ئێوه بەتایبـەتی لەبابـەت رۆحەوەبەشـێکی کـەم زانیاریتـان پێدراوه، کـەوابوو دەملەهـەموو شـتێك مـەکوتن و بـێ چـەندو چۆن خۆ بەدەسەوه بدەن زۆر باشتره، ئەمەیش ئـەوه ناگەیـەنێت که مرۆڤ دەبێ دەرگای هەمووهـەوڵ وتێکۆشانێك لـه خۆی دابخات، بەڵکو تـەنها ئـەوه دەگەیـەنێت کـه: بۆعـەقڵ و ژیریـی مـرۆڤ سنوورێك دانراوه، لـەوه بـەولاوه رێ دەرناکات، کەوابوو بێدەنگ بوون له (رۆح) خێرو قازانجه بۆی.

گەر بمانەوێ قورئانیش دەبەینەوه:

﴿[٨٦] ولـئن شـئنا لنـذهبن بالـذى أوحينـا إليـك﴾ و بـێ سـوێش ئـەو قورئانـه بۆمـان سـروش کردوویت،ئەگـەر بمانەوێلەناو بەرین و لێت وەرگرینەوەو لەسنگتا بیسڕینەوه ئەوا زۆر بەئاسانی دەیسڕینەوەو، ئەمـەیش ناهێڵێن، (عەبدوالله)ی کوڕی (مەسعوود) دەڵێت: لـه رۆژەکانی ئاخر زەمانـدا لـەلای (شام)ـه وه (با)یـەك هەڵدەکاو هـەموو خەڵکی دەگرێتەوەو، پاشان هەرچی قورئان لەسینگ و، له (موصحەف) دایه هەموو دەسڕێتەوەو لـەبیر دەچێتەوەو گوتیشی ئەمەیه که خوا دەفه رموێ: (ولئن شئنا لنذهبن بالذى أوحينا إليك..) ﴿ثم لا تجد لك به علينا كيلا﴾

ئەوجا هیچ کەسیشت دەست ناکەوێ بەرگریت لێ بکاونەهێڵێت کارەکەمان ئەنجام بدەین، واتە: چۆنمان وەحیی بۆ کردوویت، هەر ئاواش بەئاسانی دەتوانین لێت وەرگرینەوە ﴿[٨٧] إلا رحمة من ربك﴾ بەڵام ئێمە ئەوکارە ناکەین، چونکە رەحمەتی پەروەردگارت فراوانە، واتە: ئێمە بەمیهرەبانی خۆمان هەر دەیهێڵینەوە، جا کەواتە تۆش دڵخۆشبە بەکارەکەت و مەوەستە ﴿إن فضله كان عليك كبيرا﴾ بەڕاستیی فەزڵ و میهرەبانیخوا زۆرە بەسەرتەوە، ئەوەتە کردوێتی بە پەیامبەرو بەرنامەی پێداویی و رەوانەی کردویت بۆ گشتی جیهانیان ﴿[٨٨] قل لئن اجتمعت الإنس والجن﴾ بڵێ: ئەگەر هەموو مرۆڤ و جیندیە رەوانبێژو بیر تیژو وریاو زیرەکەکان کۆببنەوە ﴿على أن يأتوا بمثل هذا القرآن﴾ بۆ ئەوەی وێنەی ئەم قورئانە بهێنن ﴿لا يأتون بمثله ولوكان بعضهم لبعض ظهيرا﴾ هەرگیز ناتوانن وێنەی ئەو بهێنن، ئەگەرچی هەندێکیان پاڵپشت وهاوکاری هەندێکیان بن بۆ ئەنجامدانی ئەو کارە! کافران وتیان: ئەگەر بمان ویستبا وەك ئەم قورئانە بڵێین دەمانگوت، ئەوجائەم ئایەتەی(قل لئن اجتمعت الإنس والجن..) هاتە خوارێ ﴿[٨٩] ولقد صرفنا للناس فى هذا القرآن من كل مثل﴾ بێگومان ئێمە لەم قورئانەدا چەندین نەزیلەو ئایەت و بەڵگەی جۆراو جۆرمان بۆخەڵکی هێناوەیەوە تا پەندو ئامۆژگاری لێ وەردەگرن وئیمان پێ بێنن ﴿فأبى أكثر الناس إلا كفورا﴾ کەچی لەگەڵ ئەو هەموو بەڵگەڕۆشنانە دا هێشتای زۆربەی خەڵکی هەر ملە جێڕیێ و سپڵەیی و نکووڵی هەق دەکەن.

الجزء الخامس عشر | سورة الإسراء

إِلَّا رَحْمَةً مِّن رَّبِّكَ إِنَّ فَضْلَهُۥ كَانَ عَلَيْكَ كَبِيرًا ﴿٨٧﴾ قُل لَّئِنِ ٱجْتَمَعَتِ ٱلْإِنسُ وَٱلْجِنُّ عَلَىٰٓ أَن يَأْتُوا۟ بِمِثْلِ هَٰذَا ٱلْقُرْءَانِ لَا يَأْتُونَ بِمِثْلِهِۦ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا ﴿٨٨﴾ وَلَقَدْ صَرَّفْنَا لِلنَّاسِ فِى هَٰذَا ٱلْقُرْءَانِ مِن كُلِّ مَثَلٍ فَأَبَىٰٓ أَكْثَرُ ٱلنَّاسِ إِلَّا كُفُورًا ﴿٨٩﴾ وَقَالُوا۟ لَن نُّؤْمِنَ لَكَ حَتَّىٰ تَفْجُرَ لَنَا مِنَ ٱلْأَرْضِ يَنۢبُوعًا ﴿٩٠﴾ أَوْ تَكُونَ لَكَ جَنَّةٌ مِّن نَّخِيلٍ وَعِنَبٍ فَتُفَجِّرَ ٱلْأَنْهَٰرَ خِلَٰلَهَا تَفْجِيرًا ﴿٩١﴾ أَوْ تُسْقِطَ ٱلسَّمَآءَ كَمَا زَعَمْتَ عَلَيْنَا كِسَفًا أَوْ تَأْتِىَ بِٱللَّهِ وَٱلْمَلَٰٓئِكَةِ قَبِيلًا ﴿٩٢﴾ أَوْ يَكُونَ لَكَ بَيْتٌ مِّن زُخْرُفٍ أَوْ تَرْقَىٰ فِى ٱلسَّمَآءِ وَلَن نُّؤْمِنَ لِرُقِيِّكَ حَتَّىٰ تُنَزِّلَ عَلَيْنَا كِتَٰبًا نَّقْرَؤُهُۥ قُلْ سُبْحَانَ رَبِّى هَلْ كُنتُ إِلَّا بَشَرًا رَّسُولًا ﴿٩٣﴾ وَمَا مَنَعَ ٱلنَّاسَ أَن يُؤْمِنُوٓا۟ إِذْ جَآءَهُمُ ٱلْهُدَىٰٓ إِلَّآ أَن قَالُوٓا۟ أَبَعَثَ ٱللَّهُ بَشَرًا رَّسُولًا ﴿٩٤﴾ قُل لَّوْ كَانَ فِى ٱلْأَرْضِ مَلَٰٓئِكَةٌ يَمْشُونَ مُطْمَئِنِّينَ لَنَزَّلْنَا عَلَيْهِم مِّنَ ٱلسَّمَآءِ مَلَكًا رَّسُولًا ﴿٩٥﴾ قُلْ كَفَىٰ بِٱللَّهِ شَهِيدًۢا بَيْنِى وَبَيْنَكُمْ إِنَّهُۥ كَانَ بِعِبَادِهِۦ خَبِيرًۢا بَصِيرًا ﴿٩٦﴾

٢٩١

بڕوبیانووی قورەیش:

﴿[٩٠] وقالوا لن نؤمن لك حتى تفجر لنا من الأرض ينبوعا﴾ لە گەڵ ئەو هەموو بەڵگانەدا موشریکە خۆبە زلزانەکانی مەککە دوای ئەوەی کە لە بەربەرکانێ کردن لەگەڵ قورئاندا بێ ئومید بوون و پەکیان کەوت گوتیان: هەرگیز ئێمە بڕوات پێ ناکەین ئەی موحەممەد! ﷺ تا لەو زەوییە وشکەی مەککەیە کانی ئاوێکمان بۆ هەڵنەقوڵێنیت و ئاوەکەیشی هەمیشە و بەردەوام بێت ﴿[٩١] او تكون لك جنة من نخيل وعنب﴾ یا خود باغێکی پڕلە خورماو ترێت هەبێ ﴿فتفجر الأنهار خلا لها تفجيرا﴾ و جۆگەو چۆمە ئاوو رووباری زۆرو فراوان لەناویا هەڵقوڵێنی و بە بندارەکانییدا بەخوڕم بڕوات ﴿[٩٢] أوتسقط السماء كما زعمت علينا كسفا﴾ یاخود پارچەپارچەی ئەم ئاسمانەمان بەسەردا بخەیت، هەر وەکو خۆت خەیاڵت دەکردو دەت ترسانین و، هەڕەشەت لێ دەکردین و پێت دەگوتین: ئەگەر بڕوا نەهێنن خوا سزاتان ئەدات ﴿أوتأتى بالله والملائكة قبيلا﴾ یاخود خوای گەورەو فریشتەکانی هەردوو بێنە پێش چاومان و ڕوبەڕوومان بکەیت و بیان بینین ﴿[٩٣] أويكون لك بيت من زخرف﴾ یا ماڵو کۆشکێکی گەورەت لەزێڕ هەبێ و نەخشێنرابێت، ﴿أوترقى فى السماء﴾ وەیان لە پێش چاوماندا بەرەو ئاسمان سەرکەویت ﴿ولن نؤمن لرقيك حتى تنزل علينا كتابا نقرؤه﴾ هیمان بە وەش هەر

باوەرت پێناکەین، هەتا لە گەڵ خۆتدا نامەیەکمان بەزمانی خۆمان بۆ دێنیّ و بیخوێنینەوەو ددان بە پێغەمبەرێتی تۆدابنێ؟!! هەر بۆ کەللە رەقییئەوانەوەیە کە خوای گەورە لە هەندێ جێگای تردا دەفەرموێ: (إن الذین حقت علیهم کلمة ربك لایؤمنون. ولو جاءتهم کل آیة حتی یروا العذاب الألیم). ﴿قل سبحان ربی﴾ بڵێ: پاك و خاوێنی و بێگەردی هەر بۆپەروەردگارەکەمە، لەوەی کە ئێوە پێشنیاری لەسەر دەکەن" بۆچی من چیم تا ئەوانە داوای شتم لێ بکەن؟ ﴿هل کنت إلا بشرا رسولا﴾ مەگەر من تەنها پێغەمبەرێك نیم لە گرۆی ئادەمیزاد؟ جا ئیتر ئەو هەموو ئیقتراح و پیشنیازانەتان لە چییە؟! ﴿[٩٤] وما منع الناس أن یؤمنوا إذ جاءهم الهدی﴾ هیچ شتێ نەبۆیە کۆسپ و رێ لەخەڵکی بگرێت بۆ باوەڕهێنانیان ئەوەدەمە کە رێ نیشاندەرو پێغەمبەریان بۆ هات ﴿إلا أن قالوا أبعث الله بشرا رسولا﴾ ئەمە نەبێت کە بەسەرسامیەوە دەیانگوت: جا چۆن دەبێت خوالە خودی ئادەمزاد پێغەمبەرێك بنێرێ؟! ئەی بۆچی فریشتە بڕابوو؟ جالەبەر ئەوەئێمە بڕوا ناهێنین، لە سەرەتای(یونس)یشدا هەمان بڕووبیانوویان هاتووەو دەفەرموێ: (أکان للناس عجبا أن أوحینا إلی رجل منهم..)﴿[٩٥] قل لو کان فی الأرض ملائکة یمشون مطمئنین﴾ پێیان بڵێ: ئەگەر لەزەوییدا لەباتی ئادەمزادی ئێستا، فریشتە هەبووباو بە دڵنیایی رۆشتبان ﴿لنزلنا علیهم من السماء ملکا رسولا﴾ دیارە ئێمەش ئەوکاتە لە ئاسمانەوە پەیامبەرێکی فریشتەمان بۆ دەناردن" چونکە پێغەمبەر دەبێ هەر لەجۆری خۆیان بێت" تا لەیەکتر تێ بگەن و، باو و نەریتی یەکتری بزانن، بەڵام خۆ ئێستا ئادەمزاد پێغەمبەرە، کەوابوو پێغەمبەریش دەبێ لە ئادەمزاد بێت، لە سەرەتای سوورەتی(ئەنعام)یشدا ئەو داواکاریی و رەخنەیە هێناوەو دەفەرموێ: (وقالوا لولا أنزل علیه ملك ولو أنزلنا ملکا لقضی الأمر ثم لاینظرون.ولو جعلناه ملکا لجعلناه رجلا وللبسنا علیهم مایلبسون) ﴿[٩٦] قل کفی بالله شهیدا بینی وبینکم﴾ بڵێ: هەر خوا بەسە شایەدبێت لەنێوان ئێمەو ئێوەدا بۆ راست و درۆیی من و،لاریی و سەرلێشێواوی ئێوە ﴿إنه کان بعباده خبیرا بصیرا﴾ چونکە بەڕاستیی ئەو (خوا)یە سەبارەت بەبەندەکانی خۆی زۆر بەئاگاو بینایە" دەزانێ کێ لەدین لادەدا و سەرگەردان دەبێت، کێیش بەرەو هەق دێ و بەختیاربێت، دەسا ئیتر چی دەڵێن، باهەر بیڵێن.

وَمَن يَهْدِ ٱللَّهُ فَهُوَ ٱلْمُهْتَدِ ۖ وَمَن يُضْلِلْ فَلَن تَجِدَ لَهُمْ أَوْلِيَآءَ مِن دُونِهِۦ ۖ وَنَحْشُرُهُمْ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ عَلَىٰ وُجُوهِهِمْ عُمْيًا وَبُكْمًا وَصُمًّا ۖ مَّأْوَىٰهُمْ جَهَنَّمُ ۖ كُلَّمَا خَبَتْ زِدْنَٰهُمْ سَعِيرًا ﴿٩٧﴾ ذَٰلِكَ جَزَآؤُهُم بِأَنَّهُمْ كَفَرُوا۟ بِـَٔايَٰتِنَا وَقَالُوٓا۟ أَءِذَا كُنَّا عِظَٰمًا وَرُفَٰتًا أَءِنَّا لَمَبْعُوثُونَ خَلْقًا جَدِيدًا ﴿٩٨﴾ ۞ أَوَلَمْ يَرَوْا۟ أَنَّ ٱللَّهَ ٱلَّذِى خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ قَادِرٌ عَلَىٰٓ أَن يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ وَجَعَلَ لَهُمْ أَجَلًا لَّا رَيْبَ فِيهِ فَأَبَى ٱلظَّٰلِمُونَ إِلَّا كُفُورًا ﴿٩٩﴾ قُل لَّوْ أَنتُمْ تَمْلِكُونَ خَزَآئِنَ رَحْمَةِ رَبِّىٓ إِذًا لَّأَمْسَكْتُمْ خَشْيَةَ ٱلْإِنفَاقِ ۚ وَكَانَ ٱلْإِنسَٰنُ قَتُورًا ﴿١٠٠﴾ وَلَقَدْ ءَاتَيْنَا مُوسَىٰ تِسْعَ ءَايَٰتٍۭ بَيِّنَٰتٍ ۖ فَسْـَٔلْ بَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ إِذْ جَآءَهُمْ فَقَالَ لَهُۥ فِرْعَوْنُ إِنِّى لَأَظُنُّكَ يَٰمُوسَىٰ مَسْحُورًا ﴿١٠١﴾ قَالَ لَقَدْ عَلِمْتَ مَآ أَنزَلَ هَٰٓؤُلَآءِ إِلَّا رَبُّ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ بَصَآئِرَ وَإِنِّى لَأَظُنُّكَ يَٰفِرْعَوْنُ مَثْبُورًا ﴿١٠٢﴾ فَأَرَادَ أَن يَسْتَفِزَّهُم مِّنَ ٱلْأَرْضِ فَأَغْرَقْنَٰهُ وَمَن مَّعَهُۥ جَمِيعًا ﴿١٠٣﴾ وَقُلْنَا مِنۢ بَعْدِهِۦ لِبَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ ٱسْكُنُوا۟ ٱلْأَرْضَ فَإِذَا جَآءَ وَعْدُ ٱلْءَاخِرَةِ جِئْنَا بِكُمْ لَفِيفًا ﴿١٠٤﴾

ڕێنمایی و گومرایی بەدەستیی خوایە :

﴿[٩٧] ومن یهد الله فهو المهتد﴾ هەرکەسێك خوا ڕێنمایی بکاو، شایستەشبێت بۆبڕواهێنان و ڕێنمایی، دیارە ئەوکەسەیە شارەزاو، لەسەر ڕێگەی ڕاست و دروست ﴿ومن یضلل﴾ هەرکەسێکیش گومڕاو سەرگەردان بکات بەهۆی لاساریی خۆیەوە ﴿فلن تجد لهم أولیاء من دونه﴾ ئیتر بێجگە لەرێی ئەو (خوا) باڵادەستەوە، ناتوانی

پشتیوانیان بۆ دەست بخەیت و، ڕزگاریان بکەیت لەسزا، لە ئایەتێکی دیکەدا دەفەرموێ: (من یهدالله فهو المهتد ومن یضلل فلن تجد له ولیا مرشدا) ﴿ونحشرهم یوم القیامة علی وجوههم عمیا وبکما وصما﴾ لەڕۆژی قیامەتیشدا بەدەمەو ڕوویی و کوێری و لاڵی و کەڕی هەموو کۆ دەکەینەوەو حەشەریان دەکەین، چوون لەدنیادا هەقیان نەبیستووە، هەقیان نەدیتووە لەوێش هەرنابیناوکەڕو لاڵ دەبن. لە پێغەمبەریان ﷺ پرسی: چۆن خەڵکی بەروودا حەشەر دەکرێت؟فەرمووی: (الذی أمشاهم علی أرجلهم، قادر علی أن یُمشِیَهم علی وجوههم). ﴿مأواهم جهنم﴾ جێ و ڕێیان دۆزەخە ﴿کلما خبت زدناهم سعیرا﴾ هەر جارێکیش بڵێسەی ئاگرەکە کەم و کز بوو، دووبارە نیلی دەدین و هەڵی دەگیرسێنینەوە و زیاترێ دەکەین بۆیان، وەکو دەفەرموێ: (فذوقوا فلن نزیدکم إلا عذابا)﴿[٩٨] ذلك جزاؤهم بأنهم کفروا بآیاتنا﴾ با ئەو سزاو تۆڵەیە جەزایان بێت، چونکە بڕوایان بە ئایەت و بەڵگەکانی ئێمە نەبوو ﴿وقالوا إذا کنا عظاما ورفاتا﴾ دەیانگوت: باشە! ئەگەر ئێمە بووینە ئێسکە ڕزیوو پارچە پارچەو پەڕاگەندە بووین و ڕزاین؟ ﴿إنا لمبعوثون خلقا جدیدا﴾ ئەرێ دەکرێ‌جارێکی تر سەرلەنوێ زیندوو بکرێینەوە؟ ﴿[٩٩] أولم یروا أن الله الذی خلق السموات والأرض قادر علی أن یخلق مثلهم﴾ ئاخۆ نابینن و تێ نافیکرێن کە هەر ئەو خوایەی ئاسمانەکان و زەویی دروستکردووە.. هەرئەویش بەتوانایەو دەسەڵاتی هەیە بۆ جارێکی تر دروستیان بکاتەوە، خۆ بۆ یەکەمجار بێناغە و بێبنەمایەك بەدییهێناون، دڵنیابن ئێستا زۆر بەئاسانتر دەتوانێ دروستیان بکاتەوە، لە جێگایەکی تردا هەر بۆ سەلمانی دەسەڵات و توانایی خوای گەورە دەفەرموێ: (لخلق السموات والأرض أکبر من خلق الناس..). ﴿وجعل لهم أجلا لا ریب فیه﴾ دیارە کە بۆ زیندوو بوونەوەو گەڕانەوەیان بۆلای خۆمان، ڕۆژو ماوەیەکی تایبەتییمان بۆ دیاریکردوون و، هیچ گومانێکیش لەهاتنی ئەوڕۆژەدا نییەو، بەڕێك و پێکی هەموویشیان لەوکاتەدا زیندوو دەکرێنەوە،وەکو لەئایەتێکی دیکەدا دەفەرموێ: (ومانؤخره إلا لأجل معدود). ﴿فأبی الظالمون إلا کفورا﴾ کەچی لەگەڵ ئەو گشت بەڵگانەدا،هێمان ستەمکارو بێ بڕوایان، هەر نکوڵی و ململانێ دەکەن!

مرۆ ڕژدو چنۆکە:

﴿[١٠٠] قل لو أنتم تملکون خزائن رحمة ربی﴾ پێیان بڵێ: ئەگەر ئێوە خاوەنی گەنجینەکانی ئەو گشت ڕزق و ڕۆزیی و میهرەبانییەی پەروەردگارم بوونایە ﴿إذا لأمسکتم خشیة الإنفاق﴾ ئەوکاتە لەبەرچاو چنۆکیی و ترسی هەژاریی خۆتان،ڕژدیتان دەکردو نەتان دەبەخشیی و بەشی کەستان نەدەدا جا ئیتر داوای چی لەپەیامبەردەکەن‌ﷺ؟! ﴿وکان الإنسان قتورا﴾ ئەوەش جێگەی سەر سوڕمان نییە، چونکە ئادەمیزاد هەر بەسروشت چرووك و بەخیل و بەرچاو تەنگە، بۆیە لەئایەتێکی تردا دەفەرموێ (أم لهم نصیب من الملك فإذا لایؤتون الناس نقیرا). سەخاوەت و بەخششی خوا بێ‌سنوورو بێ وێنەیە، وەکو لەم فەرمووده(متفق علیه)دا هاتووە: ((یدالله مَلأی لایَغیضها نفقةٌ سحاءُ اللیلَ والنهارَ، أرأیتم ماأنفق منذ خلق السماء والأرض،فإنه لم یَغِضْ ما فی یمینه)) واتە:هەمیشە دەستی بەخششی خوا پڕە، قەت بە بەخشین کەم ناکا، بە شەوو بە ڕۆژ هەر دەبەخشێ، ئاخۆ نابینن کە هەر لەو شەوو ڕۆژەوە ئاسمانەکان و زەویی دروستکردوون هەر دەبەخشێ و دەستیشی خاڵی نابێتەوە؟ (متفق علیه).

نۆ بەڵگەکەی مووسا ؑ:

﴿[١٠١] ولقد آتینا موسی تسع آیات بینات﴾ بێ سۆ هەرکە (مووسا)مان نارده لای فیرعەون (٩) ئایەت و بەڵگەی ئاشکراو زۆر ڕوونمان دایە: (عەصاکەی دەستیی، دەستەکە نوورانییەکەی خۆی، تۆفان، کوللە، سوون، بۆق،

خوێن، لەت بوونی دەریا، گرانیی‌و قات و قڕیی؛ هەر یەك لەمانە لەسوورەی (ئەعراف)دا باسکراون ﴿فاسأل بنی إسرائيل إذ جاءهم﴾ حەز دەکەیت (لەبەنی ئیسرائیل)ی سەردەمی خۆت بپرسە: ئەوەدەمەکە موسا هاتە لایان، چییان دەوت؟ لە ئایەتێکی تردا هاتووە: (فاستكبروا وكانوا قوما مجرمين). یان دەفەرموێ: (وجحدوا بها واستيقنتها أنفسهم ظلما وعلوا). ﴿فقال له فرعون إني لأظنك يا موسى مسحورا﴾ کەچی کاتێ موسا بەو هەموو بەڵگانەوە گەیشت، فیرعەون پێیگوت: ئەی موسا! من پێم وایە کە بەراستیی تۆ سیحر لێکراوو شێتیت، بۆیە ئەو قسانە دەکەیت ﴿[١٠٢] قال لقد علمت ما أنزل هؤلاء﴾ موسا وتی: ئەی فیرعەون! بەڕاستیی تۆ چاك دەزانی کە ئەو (٩) بەڵگەو ئایەتانە لەخۆیانەوە نەهاتوون ﴿إلا رب السموات والأرض﴾ بەڵکو هەر پەروەردگاری ئاسمانەکان و زەوی ناردوونیی ﴿بصائر﴾ تابینە بەرچاو روونکەرەوە بۆ ڕاستیی و دروستیی پەیامبەرییەتیم ﴿وإني لأظنك يا فرعون مثبورا﴾ فیرعەون! من دڵنیام کە تۆ لە خەڵکە نەفام و تیاچووو نەحلەتییەکانی" ئەگەر هەر ئەوە عەقڵت بێت ﴿[١٠٣] فأراد أن يستفزهم من الأرض﴾ ئینجا فیرعەون بەتەواوی لێ بڕاو ویستی لەوسەر زەوییەی (میسر)ـە موساو هۆزەکەی دەر بەدەر بکا، لە ئایەتێکی تردا دەفەرموێ: (وإن كادوا ليستفزونك من الأرض ليخرجوك منها). ﴿فأغرقناه ومن معه جميعا﴾ ئینجا ئێمەش دەستی خۆمانمان پێش خست و نوقمی دەریامان کرد، بە خۆی و، بە ئەوانەوە لەگەڵیا بوون ﴿[١٠٤] وقلنا من بعده لبني إسرائيل اسكنوا الأرض﴾ وەلەپاش لەناوبردنی فیرعەون خۆی و دام و دەزگاکەی، بە(بەنی ئیسرائیل)مان گوت: ئێوەلەم سەرزەوییەی (شام) و (میسر)دا نیشتەجێ بن لەجێی ئەواندا ﴿فإذا جاء وعد الآخرة جئنا بكم لفيفا﴾ ئینجاکە کاتی ڕۆژی قیامەت هات، ئەوسا دەستە دەستەو کۆمەڵ کۆمەڵ چاك و خراپتان کۆ دەکەینەوەو بەرەو دادگای خوای گەورە دێن ﴿[١٠٥] وبالحق أنزلناه وبالحق نزل﴾ ئێمە ئەم (قورئان)ـە مان لەسەر بنچینەی ڕاستیی و دروستیی ناردووەو، هەر بۆچەسپاندنی حەق و ڕاستیش هاتۆتە خوارێ، واتە: وەکو خۆی هەقە، بۆ سەر خستنی هەقیش هاتووە، کەوابوو توند باوەشیی پیا بکەن و، هەرگیز بەری مەدەن ﴿وما أرسلناك إلا مبشرا ونذيرا﴾ خۆ تیشمان ئەی موحەممەد! ﷺ تەنها بەمژدەدەرو ترسێنەر رەوانە کردووە، واتە: هەر کسێك گوێ رایەڵت بێت مزگێنی بەهەشتی بدەرێ، هەر کەسیش لاسارو لار بێت بەدۆزەخ بیترسێنە.

قورئانمان بەش بەش نارد:

﴿[١٠٦] وقرآنا فرقناه لتقرأه على الناس على مكث﴾ ئەو قورئانەشمان بەشبەش بۆ ناردوی،هە تا بەرە بەرەو بەشێنەیی و لەسەرخۆ بۆ خەڵکیبخوێنیتەوە. بەڵێ.. قورئان بەتێکڕاو بەیەکجار لە(لوح المحفوظ)ـەوە نێردرایە(بيت العزة) لەم ئاسمانەی خۆمانەدا، ئەوجا لەشەوی قەدردادەستی پێکردو هاتەخوارێ، بەڵام بۆ ماوەی (٢٣)ساڵ ئەوجا کۆتاییهات،وەکو دەفەرموێ:﴿ونزلناه تنزيلا﴾ بەشبەش و بڕگە بڕگەو بەپێیپێویست وردە وردە دامان بەزاند، چونکە ئەگەر بڕیارو فەرمانە فەرزەکان هەموویێکەوە بوونایە، لەوانەبوو بەئاسانی قەبووڵ نەکرابا.

گەلانی بەر لەتۆش باوەڕیان بە قورئان هەبوو:

﴿[١٠٧] قل آمنوا به أو لا تؤمنوا﴾ بەو بێ بڕوایانەی پێشنیازی مۆجیزەیان لێدەکردی بڵێ: بڕوا بەو قورئانە بهێنن، یان بڕوای پێ نەهێنن، بایەخ وبەهای کەم ناکاو وەك خۆی دەمێنێتەوە ﴿إن الذين أوتوا العلم من قبله﴾ بەراستیی ئەوانەی لەپێش ئەم (قورئان)ـەوە زانست و زانیارییان پێدراوە،واتە:خاوەن نامەکان، پیاوە صالح و چاکەکانیان چاك دەزانن کە ئەم قورئانە لەهەمان سەرچاوەوەهاتووە کتێبەکانی ئەوانی لێوە هاتووە ﴿إذا يتلى عليهم يخرون للأذقان سجدا﴾ بۆیە هەر کات بۆیان دەخوێنرێتەوە، بەچەناکەوبەڕوودادەکەونە زەویی بۆ کڕنووش

بردن وسوپاسی خوا،چونکه تەمەنی دانیٚ و گەیەشتنە سەردەمی ئەو پێغەمبەرەو بەدیداری شادبوون، کەوابووئیتر ئێوە ئەی قورەیش و دەورو بەرا‌س کڕنووش بەرن یان نە، گرنگ نییە ﴿[١٠٨] **ویقولون سبحان ربنا إن كان وعد ربنا لمفعولا**﴾ بۆیە دەڵێن: پاکیی و خاوێنی هەر شایستەی پەروەردگاری ئێمەیەو، بێسوێیش بەڵێنی پەروەردگارمان هەمیشە لەکاتی خۆیدا هاتۆتە دی، لەو کتێبانەدا بۆ ئێمە هاتن، ئەو مژدەیە دابوو، وا ئەمڕۆ جێبە جێ بوو ﴿[١٠٩] **ويخرون للأذقان يبكون**﴾ وەبۆ سوپاسی خوا بەچەناکەو دەمەو ڕوودەکەون و کڕنووش دەبەن "وە لەترسی خوادا بەکوڵ دەگرین و فرمێسك لەچاویاندیٚ ﴿**ويزيدهم خشوعا**﴾ وهەتا دیٚ، جار لەدوای جاریش ئەو قورئانە ملکەچییان زیاد دەکاو، پتر تەسلیمی ئەمری خوا دەبن.

ناوە پیرۆزەکانی خوا:

﴿[١١٠] **قل ادعوا الله او ادعوا الرحمن**﴾ پێیان بڵێ: لەنزاو دوعاکانتاندا ئەر ناوی پیرۆزی (الله) بەرن" وەیان هاوار بە هەر یەکیٚ لەسیفەتە پیرۆزەکانی ئەو بکەن، بۆ نموونە: وەکو (الرحمن) هەر یەکەو قەبووڵە ﴿**أياما تدعوا فله الأسماء الحسنى**﴾ جا ئێوەش بەهەر ناوو سیفەتێکەوە، لەو ناوو سیفەتانە بۆخۆی دیارییکردون دەتوانن داوای لیٚ بکەن و هاواری بۆ بەرن، چونکە ناوی پیرۆزی خوا زۆرن" ئەم دوانەیش(الله، الرحمن) هەر لەوانن، وەکو لەئایەتێکی‌تردا دەفەرمویٚ: (هوالله الذی لاإله إلا هو عالم الغیب والشهادة هوالرحمن الرحیم.. له الأسماء الحسنى یسبح له مافی السموات والأرض وهو العزیز الحکیم). جارێکیان کافرو بیٚ بڕواکان گوێیان لەپەیامبەرەوە بوو ﷺ کە لەنزاو دوعاکانییدا ئەیفەرموو: (یا الله! یا رحمان!)، کەچی گوتیان: سەیرە! موحەممەد لەولاوە بۆ یەکتا پەرستیی بانگمان دەکات، لەم لایشەوە لەدوو خوا هاوار دەکات، جا خوایش ئەم ئایەتەی: (قل ادعوا الله..)ی ناردە خواریٚ،

سورة الإسراء — الجزء الخامس عشر

وَبِالْحَقِّ أَنزَلْنَٰهُ وَبِالْحَقِّ نَزَلَ وَمَآ أَرْسَلْنَٰكَ إِلَّا مُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿١٠٥﴾ وَقُرْءَانًا فَرَقْنَٰهُ لِتَقْرَأَهُۥ عَلَى ٱلنَّاسِ عَلَىٰ مُكْثٍ وَنَزَّلْنَٰهُ تَنزِيلًا ﴿١٠٦﴾ قُلْ ءَامِنُوا۟ بِهِۦٓ أَوْ لَا تُؤْمِنُوٓا۟ ۚ إِنَّ ٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ ٱلْعِلْمَ مِن قَبْلِهِۦٓ إِذَا يُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ يَخِرُّونَ لِلْأَذْقَانِ سُجَّدًا ﴿١٠٧﴾ وَيَقُولُونَ سُبْحَٰنَ رَبِّنَآ إِن كَانَ وَعْدُ رَبِّنَا لَمَفْعُولًا ﴿١٠٨﴾ وَيَخِرُّونَ لِلْأَذْقَانِ يَبْكُونَ وَيَزِيدُهُمْ خُشُوعًا ۩ ﴿١٠٩﴾ قُلِ ٱدْعُوا۟ ٱللَّهَ أَوِ ٱدْعُوا۟ ٱلرَّحْمَٰنَ ۖ أَيًّا مَّا تَدْعُوا۟ فَلَهُ ٱلْأَسْمَآءُ ٱلْحُسْنَىٰ ۚ وَلَا تَجْهَرْ بِصَلَاتِكَ وَلَا تُخَافِتْ بِهَا وَٱبْتَغِ بَيْنَ ذَٰلِكَ سَبِيلًا ﴿١١٠﴾ وَقُلِ ٱلْحَمْدُ لِلَّهِ ٱلَّذِى لَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا وَلَمْ يَكُن لَّهُۥ شَرِيكٌ فِى ٱلْمُلْكِ وَلَمْ يَكُن لَّهُۥ وَلِىٌّ مِّنَ ٱلذُّلِّ ۖ وَكَبِّرْهُ تَكْبِيرًۢا ﴿١١١﴾

سُورَةُ الكَهْفِ

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

ٱلْحَمْدُ لِلَّهِ ٱلَّذِىٓ أَنزَلَ عَلَىٰ عَبْدِهِ ٱلْكِتَٰبَ وَلَمْ يَجْعَل لَّهُۥ عِوَجَا ۜ ﴿١﴾ قَيِّمًا لِّيُنذِرَ بَأْسًا شَدِيدًا مِّن لَّدُنْهُ وَيُبَشِّرَ ٱلْمُؤْمِنِينَ ٱلَّذِينَ يَعْمَلُونَ ٱلصَّٰلِحَٰتِ أَنَّ لَهُمْ أَجْرًا حَسَنًا ﴿٢﴾ مَّٰكِثِينَ فِيهِ أَبَدًا ﴿٣﴾ وَيُنذِرَ ٱلَّذِينَ قَالُوا۟ ٱتَّخَذَ ٱللَّهُ وَلَدًا ﴿٤﴾

٢٩٣

سەبارەت بە ناوە جوانەکانی خوا دەکریٚبگەڕێیتەوە بۆئایەتی/١٨٠ ی سوورەتی(ئەعراف)، چونکە لەویٚ ئەم باسە زیاتر قسەی‌لێکراوە ﴿**ولا تجهر بصلاتك ولا تخافت بها**﴾ لەکاتی خوێندنی قورئاندا بەتایبەت لەنوێژەکانتدا دەنگ بەرز مەکەوەو مەقیڕێنە تا قوورەیش نەبیستن و جنێو نەدەن بە دینەکەت" زۆریش هێواش و نزمی مەکە، بەڵکولەسەر خۆبەو بەشێوەیەك بیخوێنە کە ئەوانە لەپشتەوەن گوێیان لیٚ بێت ﴿**وابتغ بين ذلك سبيلا**﴾ لەنێوان ئەو دوو حاڵەتەدا ڕێگایەکی مام ناوەندیی و لەبار بۆ خۆت ڕەچاو بکە" قورەیش کاتیٚ گوێیان لەپەیامبەرەوە دەبوو قورئانی دەخوێند ئەوەندە کەللە ڕەق و سەر سەخت بوون، جنێویان هەم بەخۆی و، هەم بەخواکەشی دەدا، جا بۆ ئەوە ئەو کارە نەگریسەیە نەکن، ئەو ئایەتەی (ولا تجهر بصلاتك..) وەك ئیمامی (بوخاریی) و (موسلیم) دەڵێن هاتە خواریٚ. ﴿[١١١] **وقل الحمد لله الذى لم يتخذ ولدا**﴾ بڵیٚ: سوپاس و ستایش هەر بۆ ئەو خوایە کە کەسی نەکردووە

بەکوڕی خۆی و، منداڵ و کوڕیشی هەر نییە ﴿ولم یکن لە شریک فی الملك﴾ وە لە دەسەڵات و مۆڵکییدا هیچ هاوبەش و هاوتایەکیشی نەبووەو نییە﴿ولم یکن لە ولی من الذل﴾ یارو یاوەریشی بۆ خۆی نەگرتووەو، لە بەر بی دەسەڵات و بێ توانایی‌یشی، داوای هاوکاریشی لەکەس نەکردووە ﴿وکبرە تکبیرا﴾ تۆیش هەمیشە (الله أکبر) بڵێ و، خوا زۆر بەگەورەو گران بزانە، وە هەموو ناووسیفەتێکی بەرزوبڵەندو بەشکۆی بۆ بڵێ.

زۆر زۆر پێدەزانم کە خوای گەورە پشتیوانی لێکردم بۆ نووسین و تەواوکردنی تەفسیری سوورەتی (ئیسراء)، بۆیە هەردەم بەردەوام دەڵێم: الحمد لله رب العالمین والصلاة والسلام علی رسوله محمد الذی أسری به من المسجد الحرام إلی المسجد الأقصی، وعلی آله وأصحابه وکل من والاه.

*** *** ***

١٨- سوورەتی (کەهف)ـە
مەککەییەو (١١٠)ئایەتە

بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان

ئەم سوورەتە یەکێکە لەو پێنج سوورەتانە کە سەرەتاکەیان بە (الحمدلله) دەست پێدەکەن، وەکو: سوورەتی (فاتیحە، ئەنعام، کەهف، سەبەء، فاطر).. هەمووشیان ستایشی خوای دلۆڤان پێشکەش ئەکەن و ددان بەبێخەوشیی و پاك و خاوێنی ئەودا دەنێن.

* ئەم سوورەتە بۆ چەسپاندنی بیروباوەڕو بڕوا بەگەورەیی خوا، سێ داستان و سەر گوزەشتە دەگێڕێتەوە..

یەکەمیان: داستانی (أصحاب الکهف).. کە وانەو دەرسی فیداکاریی و لەخۆبوردنە لەپێناوی بیرو باوەڕدا.. هیجرەت و بەجێهێشتنی ئەو کۆمەڵە لاوە باوەڕ ئەستوورو قایمە، وڵات بەجێ دێڵن و لە دەوڵەت و دەسەڵاتی ئەو سەردەمە خۆقاچاغ دەکەن و ژیانی شاخ و داخ و ئەشکەوت هەڵدەبژێرن.. بەڕاستیی کاری وا ئەوپەڕی قارەمانێتیی و، جوامێرییە. دووەم: داستانی (خدر) و (موسا) یە (علیهما السلام) بەوشێوە کە مووسا ڕێگەی خۆبەکەم زانین و (تواضع)ی گرتە بەر لە پێناوی فێربوونی زانست و زانیارییدا.. پاشان موسا هەر لەو نێوانەدا بەسەر ئەو شتە غەیب و نادیارانەدا کە(خدر) دەیزانین ئاگاداربوو. سێ یەم: داستانەکەی (زیلقەرنەین)ـە، کە بەڕاستی هێماو نیشانەی سەرکەوتنی صەلاحەت و دادگەری وڕاستیی و تەقوایە، هەر لەبەر ئەوەش بوو بەشێکی گەورەی خۆر هەڵات و خۆرئاوای ئازاد کردو، پاشان ناوچەکانی تر خۆیان ئامادە دەکردبۆ پێشوازی کردن لە سوپا رزگارکەرەکەی.

ئەم سوورەتە لەگەڵ ئەوەشدا ئەو سێ داستانە دەگێڕێتەوە، سێ نموونەی تری زیندوو وڕاست و واقعیش بەیان دەکات، تا هەموو کەسێك بزانێت هەق و ڕاستیی پەیوەست بە دەسەڵات و سامانی زۆرەوە نییە، بەڵکو تەنها بە بیرو باوەڕی پتەو بەخوایە, سێ نموونە کەش ئەمانەن: یەکەم: دەوڵەمەندێکی بافیشکارو خۆهەڵکێش و فریو خواردوو بە سامانەکەی. ئینجا هەژارێکی سەربەرزو شانازیکەر بە ئیمانو باوەڕەکەیەوە، پاشان دەرەنجامیان. دووەم: ژیانی ئەم دونیایەو ئەنجامەکەی. سێ یەم: نموونەی مرۆڤی خۆبە زلزان و (متکبر).. وەکو (ئیبلیس)، ئەوەبوو چۆن ئیبای کرد سوژدە بۆ ئادەم ﷺ بەرێ، دەرەنجام لە ڕەحمەت و میهەرەبانی خوا بێ بەشکرا.

لە فەزڵ و گەورەیی سوورەتی (کەهف)، دا ئەم فەرمووودانە هاتوون:

١- پێشەوا (ئەحمەد) لە (ئەبوودەرداو ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: ((من حفظ عشر آيات من أول سورة الكهف عصم من الدجال)) واتە: هەرکەسێ (١٠) ئایەتەکەی سەرەتای سوورەتی (کەهف) لەبەر بکا، لە دەجال دەپارێزرێ.

٢- هەر لە ئەبوودەرداوە پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێ: ((من قرأ العشر الأواخر من سورة الكهف عصم من فتنة الدجال)) واتە: لەبەرکردنی (١٠) ئایەتی کۆتایی ئەم سوورەتی (کەهف)ـە دەبێتە مایەی پاراستن لە دەجال.

٣- ئیبن عومەر (رضى الله عنهما) لە پێغەمبەرەوە ﷺ دەڵێ: ((من قرأ سورة الكهف في يوم الجمعة سطع له نور من تحت قدمه إلى عنان السماء، يضئ له يوم القيامة، وغفر له ما بين الجمعتين)). واتە: هەرکەسێك لە رۆژی هەینییدا سوورەتی (کەهف)ـی خوێند، نورێك لە ژێر پێیەوە دەردەچێ بۆ ئاسمان و، لەرۆژی قیامەتیشدا رێی پێدەردەکاو، دەشبێتە کەفارەتی گوناهی نێوانی ئەم جومعە بۆئەو جومعەکەی تر.

قورئان بەڵگەی راستی پێغەمبەرە:

تەفسیری (تەبەری) و (سیرەی ئیبن هیشام) دەڵێن: قورەیش دووکەس دەنێرنە لای جوولەکەکان لە راستیی و ناراستیی پێغەمبەر ﷺ بپرسن، چونکە ئەوان (تەورات)یان هەیەو دەزانن کەئەگەر موحەممەد ﷺ راست بێت، ئەوانیش پێیان دەڵێن: بچن ئەم سێ پرسیارەی لێبکەن، جائەگەر وەڵامەکەی راست بوو، دیارە کە پێغەمبەری خوایە.

یەکەم: یارانی (غارو رەقیم) کێ بوون؟

دووەم: ئەو پیاوە کێ بوو توانی خۆرهەڵات و خۆرئاوا بگەڕێ؟

سێیەم: (رۆح) چییەو چی لێدەزانیت؟ ئەمیش بێ (إن شاءالله) فەرمووی: سبەینێ وەڵامتان دەدەمەوە! بەڵام لەبەرئەوە کە(إن شاءالله)ی نەکرد، حیکمەتیخوا وابوویازدە رۆژ وەحیی دواکەوت و، قورەیش لێیان کردە هەراو هۆسە، خۆیشی بۆ دواکەوتنی وەحیەکە زۆر بێتاقەت بوو، پاشان(جوبریل) ئەم سوورەتی (کەهف)ـەی بۆ هێناو بەتێرو تەسەلی وەڵامی دانەوەوفەرمووی: ﴿بسم الله الرحمن الرحيم * [١] الحمد لله الذى أنزل على عبده الكتاب﴾ هەموو سوپاس و ستایش و سوپاسگوزارییەکی شیاو هەر بۆ ئەو خوایە کە: ئەم قورئانەی بۆ سەر بەندەی خۆی موحەممەد ﷺ ناردەخوارێ ﴿ولم يجعل له عوجا﴾ وهیچ جۆرە کەم و کوڕی و خواریی و ناتەواوییەکیشی تێنەخستووە، نە لە بێژەو وشەکانییدا، وەنەلە مانا ومەبەستەکانییدا ﴿[٢] قيما﴾ کتێبێکی زۆر ڕاست و پایە داروبەنرخە، وەلە هیچ روویەکەوە کەچی تێدا نیە ﴿لينذر بأسا شديدا من لدنه﴾ تا بەدکاران و کافران لەسزای توندی خۆی بێدار بکاتەوەو بترسێنێ ﴿ويبشر المؤمنين الذين يعملون الصلحات﴾ بەو بڕوادارانەش کارو کردەوەی چاك ئەنجام ئەدەن مژدەو مزگێنی بدا ﴿أن لهم أجرا حسنا﴾ کە بێگومان مزەو پاداشتێکی زۆر چاکیان بۆهەیە، بەهەشت و ڕەزامەندیی وخۆشنوودی خوای گەورە ﴿[٣] ماكثين فيه أبدا﴾ بەهەتاهەتایی و هەمیشەش لەوپاداشەدان و، هەر دەمێننەوەو هەرگیز کۆتایی نایەت و نابڕێتەوە ﴿[٤] وينذر الذين قالوا اتخذ الله ولدا﴾ بەتایبەتی ئەوانە بترسێنێ کە دەڵێن: خوا کوڕی بۆ خۆی داناوە! ﴿[٥] ما لهم به من علم ولا لآبائهم﴾ کە ئەو قسەش دەکەن،نەخۆیان شتێکیان لێزانیوەو، نەباوو باپیرانیشیان , هیچ کامیان زانیارییەکیان لەوبارەوە نییە ﴿كبرت كلمة تخرج من أفواههم﴾ ئای چ قسەو وشەیەکی گەورەو ناقۆڵایان لە دەم دەرچوو ﴿إن يقولون إلا كذبا﴾ درۆو دەلەسە نەبێ هیچ شتێکی تر ناڵێن و نازانن! ئەگینە خوا کوڕو منداڵی لە کوێ بوو؟

بۆ موشریکان خەم مەخۆ:

﴿^٦ **فلعلك باخع نفسك على آثارهم إن لم يؤمنوا بهذا الحديث أسفا**﴾ لەوانەیە تۆیش ئەی پێغەمبەر! ﷺ لەخەم و خەفەتی ئەوانەدا باوەڕ بەم قورئانە ناکەن , خۆت لە ناو ببەیت و تیابچیت، واتە: نابێ وابکەیت، چونکە تۆ تەنها ڕاگەیاندنت لە سەرە، ئیتر کێ باوەڕ دێنێت، کێش ناهێنێت، حیسابی لە سەر تۆ نییە , وەکو لە چەندسوورەتێکی تردا ئەوەی دووپات کردۆتەوەو دەفەرموێ: (فلا تذهب نفسك عليهم حسرات..) یان دەفەرموێ: (لعلك باخع نفسك الا يكونوا مؤمنين). ﴿^٧ **إنا جعلنا ماعلى الأرض زينة لها**﴾ هەرچی لەڕووی ئەم زەوییدایە ئێمە کردومانە مایەی جوانیی و ڕازاندنەوەبۆی ودەرەنجام هەموویشی تیا دەچێت ﴿**لنبلوهم أيهم أحسن عملا**﴾بۆ ئەوە تاقییان بکەینەوەو دەرکەوێ کامیان کارو کردەوەی جوانترو باشتردەکات؟ واتە: ئــەم دنیایــە جێگــای تاقییکردنــەوەی مرۆڤــە، لــەم فەرموودەیەشــدا هــاتووەو دەفــەرموێ: ((إن الــدنيا حلــوة خضرة،وإن الله مستخلفكم فيها،فناظر ماذا تعملون، فاتقوا الدنيا، واتقوا النساء،فإن أول فتنة بنى إسرائيل كانت من النساء)) پێشەوا ئەحمەد. ﴿^٨ **وانا لجاعلون ما عليها صعيدا جرزا**﴾ بێگومان ئێمەئەوەی لەسەر ئەم زەویەدایە تەختی دەکەین و دەیکەینە خاك وخۆڵێکی وشك و بێ گژو گیاو، هیچ سەوزایی و، خێروبێرێکی تیا ناهێڵین، کەواتە تۆیش ئەی پێغەمبەر! ﷺ هیچ خەم و حەسرەتیان بۆ مەخۆ، چونکە هەموویان دەگەڕێنەوە لای خۆمان. ئەوانە دنیا چەواشەی کردبوون، نکووڵی زیندوو بوونەوەیان دەکرد! کەچی گەلێ ڕووداوی وا هەیە هەرلەدنیادا ئەگەر ژیرانە تەماشا بکرێن، دەردەکەوێت کە: ژینێکیتر رادەگەیەنێت، ئەگەرچی پاش ماوەیەکی زۆریش بێت، وەکو داستانەکەی یارانی ئەشکەوت (أصحاب الكهف). ڕاڤەکەرانی قورئان دەگێڕنەوە کە لەدوای سەردەمی (عیسا)دا ﷺ لەوڵاتی (ڕۆم)دا پاشایەکی ستەمکاربە ناوی (دەقیانووس)ـەوە هە بووە و خەڵکی بۆبت پەرستیی بانگ دەکرد، جاهەر موسڵمانێك سوژدەی بۆ نەبردبا دەیکوشت!! تاوای لێهات ئەو کارە بەلای موسڵمانانەوە زۆر گەورەو سەخت و گران بوو، بەتایبەتی لای کۆمەڵی لاوان (فیتیە) شتێکی زۆر خراپ و کارێکی زۆر ناپەسەند بوو، پاشایش ناردی بەدوایانداو ئەوانیش هاتن، پاشان هەڕەشەی کوشتنی لێکردن ئەگەر کڕنووشی بۆ نەبەن!! ئەوسا ئەمانیش ڕووبە ڕووی وەستان و بۆ دوایی هەڵهاتن.

سەرگورشتەی یارانی ئەشکەوت:

﴿^٩ **أم حسبت أن أصحاب الكهف والرقيم كانوا من آياتنا عجبا**﴾ ئاخۆ تۆش پێت وایە کە: یارانی ئەشکەوت (أصحاب الكهف) و (ڕقیم) لەناو بەڵگەکانی ئێمە دا شتێکی سەیرو سەمەرەیە وەکو ئەوان پێیان وابوو..؟!

الجزء الخامس عشر — سورة الكهف

مَّا لَهُم بِهِۦ مِنۡ عِلۡمٖ وَلَا لِأٓبَآئِهِمۡۚ كَبُرَتۡ كَلِمَةٗ تَخۡرُجُ مِنۡ أَفۡوَٰهِهِمۡۚ إِن يَقُولُونَ إِلَّا كَذِبٗا ﴿٥﴾ فَلَعَلَّكَ بَٰخِعٞ نَّفۡسَكَ عَلَىٰٓ ءَاثَٰرِهِمۡ إِن لَّمۡ يُؤۡمِنُواْ بِهَٰذَا ٱلۡحَدِيثِ أَسَفًا ﴿٦﴾ إِنَّا جَعَلۡنَا مَا عَلَى ٱلۡأَرۡضِ زِينَةٗ لَّهَا لِنَبۡلُوَهُمۡ أَيُّهُمۡ أَحۡسَنُ عَمَلٗا ﴿٧﴾ وَإِنَّا لَجَٰعِلُونَ مَا عَلَيۡهَا صَعِيدٗا جُرُزًا ﴿٨﴾ أَمۡ حَسِبۡتَ أَنَّ أَصۡحَٰبَ ٱلۡكَهۡفِ وَٱلرَّقِيمِ كَانُواْ مِنۡ ءَايَٰتِنَا عَجَبًا ﴿٩﴾ إِذۡ أَوَى ٱلۡفِتۡيَةُ إِلَى ٱلۡكَهۡفِ فَقَالُواْ رَبَّنَآ ءَاتِنَا مِن لَّدُنكَ رَحۡمَةٗ وَهَيِّئۡ لَنَا مِنۡ أَمۡرِنَا رَشَدٗا ﴿١٠﴾ فَضَرَبۡنَا عَلَىٰٓ ءَاذَانِهِمۡ فِي ٱلۡكَهۡفِ سِنِينَ عَدَدٗا ﴿١١﴾ ثُمَّ بَعَثۡنَٰهُمۡ لِنَعۡلَمَ أَيُّ ٱلۡحِزۡبَيۡنِ أَحۡصَىٰ لِمَا لَبِثُوٓاْ أَمَدٗا ﴿١٢﴾ نَّحۡنُ نَقُصُّ عَلَيۡكَ نَبَأَهُم بِٱلۡحَقِّۚ إِنَّهُمۡ فِتۡيَةٌ ءَامَنُواْ بِرَبِّهِمۡ وَزِدۡنَٰهُمۡ هُدٗى ﴿١٣﴾ وَرَبَطۡنَا عَلَىٰ قُلُوبِهِمۡ إِذۡ قَامُواْ فَقَالُواْ رَبُّنَا رَبُّ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِ لَن نَّدۡعُوَاْ مِن دُونِهِۦٓ إِلَٰهٗاۖ لَّقَدۡ قُلۡنَآ إِذٗا شَطَطًا ﴿١٤﴾ هَٰٓؤُلَآءِ قَوۡمُنَا ٱتَّخَذُواْ مِن دُونِهِۦٓ ءَالِهَةٗۖ لَّوۡلَا يَأۡتُونَ عَلَيۡهِم بِسُلۡطَٰنِۭ بَيِّنٖۖ فَمَنۡ أَظۡلَمُ مِمَّنِ ٱفۡتَرَىٰ عَلَى ٱللَّهِ كَذِبٗا ﴿١٥﴾

٢٩٤ — وَإِذِ ٱعۡتَزَلۡتُمُوهُمۡ

نەخێر..ئەوە بۆ دەسەڵات وتوانایی ئێمە شتێ نییە جێگەی سەر سوڕمان بێت، چونکە لە بوونەوەردا گەورەترو سەرسوڕهێنەرترمان– وەك ئاسمان وزەویی– هەیە.

(ڕەقیم): وەکو (ئیبن عەباس) دەڵێ: ئەو تەتەڵەوپارچە بەردەیە کە نێوی یارانی ئەشکەوتەکەی لەسەر نووسرابوویەوە پاش مردنیان ﴿[10] إذ أوى الفتية إلى الكهف﴾ کاتێ کە لاوەکان (حەوت کوڕە گەنجەکە) پەنایان بۆ ئەشکەوتەکە برد و،لە دەست ئەو ستەمکارانەی سەردەمە – لەبەر فەرمانی خوا– هەڵهاتن و کڕنووشیان بۆ بتەکانیان نەبرد و سەریان بۆ پاشا دانەنواند ﴿فقالوا ربنا آتنا من لدنك رحمة﴾ وتیان: پەروەردگاری ئێمە! لە لایەن خۆتەوە بەر رەحمەت و میهرەبانییەکی فراوان و گەورەمان بخە، هێزو توانامان بدە لەسەر هەق راوەستین ﴿وهيئ لنا من أمرنا رشدا﴾ ڕێی سەرفرازیی و رزگاریمان بۆ سازبدە لەم ئەشکەوتەدا،، چاوی ئەو یاخییبوانە لە ئاستمان کوێر بکە، بەرەو کارێك بمانبەکە جێگەی رەزامەندی خۆت و، مایەی لێبوردنت بێت، لە فەرموودەیەکدا هاتووەو دەفەرموێ: ((وما قضيت لنا من قضاء فاجعل عاقبته رشدا)) پێشەوا ئەحمەد.﴿[11] فضربنا على اذانهم فى الكهف سنين عددا﴾ بەڵێ هەڵهاتن و ڕۆیشتنە ئەشکەوتەکەوە، ئینجا ئێمەیش نزایانمان گیرا کرد و، بۆ چەند ساڵ وزەمانێك پەردەی(خەو) مان بەسەر گوێیاندا کێشا و، لە خەو راچوونو ئەو ماوە زۆرەیە خەویان لێکەوت و، هیچ دەنگ و سەدایەکیش خەبەری نەکردنەوە ﴿[12] ثم بعثناهم﴾ پاشان دوای ماوەیەکی دوورو درێژ هەڵمان ساندن و خەبەرمان کردنەوە، هەتا یەکێکیان بچێت شتێکیان بۆپەیدا بکات بەو پارەیە لایان بووو بیخۆن،وەکو دوایی بەدرێژە باسیان دێت ﴿لنعلم أى الحزبين أحصى لما لبثوا أمدا﴾ تا بزانین و دەرکەوێ کام یەك لەو دوو دەستەو گروپەیان –کە قسەیان جیاوازە لە بارەی دیارییکردنی ماوەی مانەوەیان– هەر بە هەژمار ساڵەکانی مانەوەیان لەبیرماوە، کام لە دوولا دەزانن کەچەندساڵە خەویان لێکەوتووە، ئەگەر چی ئێمە خۆشمان چاك دەیزانین، بەڵام دەمانەوێ زانایی وتوانایی خۆمانیان نیشان بدەین تا زیاتر سووربن لەسەر باوەڕەکەیان.

لێرەوە داستانەکەیان بەدرێژە باس دەکاو دەفەرموێ: ﴿[13] نحن نقص عليك نبأهم بالحق﴾ ئێمە بەراستیی سەرگوروشتەو هەواڵی ئەوانەت – بێ زیادو کەم– بۆ دەگێڕینەوە ﴿إنهم فتية آمنوا بربهم﴾ بێگومان ئەوانە کۆمەڵە جاحێڵ و لاوێك بوون کە بەراستیی بڕوایان بە پەروەردگاری خۆیان هێنابوو ﴿وزدناهم هدى﴾ و ئێمەیش زیاتر لە نووری ئیمان ڕێنموونیمان کردن و، لەسەر ڕێگە ڕاستەکە سەقامگیرمان کردن، دەرەنجام ئارامیانگرت و کۆچیان کردو، بۆپاراستنی دینەکەیان چوونە ناو ئەو شاخ و کێوە، کەوابوو ئەی لاوەکانی قورەیش! ئێوەیش وەکو ئەوانبن وچاو لە خەڵکە پیرە دڵڕەقانتان مەکەن، دەسا راپەڕن و بەرەو ڕێی هەق و ڕاستیی وەرن.

تێبینی: ئیمامی (بوخاریی) و زۆرێك لەزاناکان ئەم ئایەتەی(وزدناهم هدى..)یە دەکەنە بەڵگەی ئەوەکە (ئیمان) زیاد دەکات ﴿[14] وربطنا على قلوبهم﴾ ودڵیشیانمان پێکەوەبەست و، لەسەر هەق توندو قایم و پتەومانکرد و، ئارامیمان پێبەخشین ﴿إذ قاموا﴾ ئەوکاتەی وا ڕاپەڕینو، لەبەر دەستی پاشا ستەمکارەکەدا وەستان ﴿فقالوا ربنا رب السموات والأرض﴾ ئەوجا گوتیان: پەروەردگاری ئێمە، هەر پەروەردگاری ئاسمانەکان و زەوییە، تۆ هیچ شتێکت بەدەست نییە ﴿لن ندعو من دونه إلها﴾ دڵنیایشبە هەرگیز بێ لەو ناپەرستین وهاناو هاوار بۆ هیچ پەرسراوێکی تر نابەین ﴿لقد قلنا إذا شططا﴾ خۆ ئەگەر کەسێکیتر بپەرستین و هاواری بۆبەرین دیارەکە بێگومان وشەیەکی ستەم و درۆو ناحەقیی بەدەممان‌دا هاتووە،لە ڕاستییەکان تێپەڕمانکردووە و لاماندداوە ﴿[15] هؤلاء قومنا اتخذوا من دونه آلهة﴾ ئەمانەکە لە هۆزو خەڵکانی ئێمەن، بێ لە خوا چەندین خواو پەرستراویان بۆ خۆیان گرتووو

هەڵبژارد، کە بەراستیی کارێکی زۆر خراپ وناهەقییان کردووە! ﴿لولایأتون علیهم بسلطان بین﴾ دەسا بۆچی بەڵگەیەکی ئاشکرا لەسەر راستییان ناهێنن، ئەگەر راست دەکەن ئەوانە خوان ﴿فمن أظلم ممن افترى على الله كذبا﴾ جادەبێ کێ لەوکەسە ستەمکارتربێت کە: لە سەر خوا درۆ هەڵبەسێ وبڵێ خوا شەریکی هەیە؟ دیارە -بێ لەو- هیچ کەسێك نییە، مەگەر هەر ئەوە کە هاوبەشی بۆ دانابێ.

یارانی ئەشکەوت لە خەڵك هەڵبڕان و چوونە غارەکەوە:

﴿[١٦] وإذ اعتزلتموهم وما یعبدون إلا الله﴾ ئەوجا هەندێ لە یارانی ئەشکەوت بەوانی تریانیان گوت: کەبڕیارە ئێوە کەناریگرن و دوورەپە رێزبن لەو خەڵکەو لە پەرستراوەکانیان کە لەجیاتی خوا دەیانپەرستن ﴿فأوا إلى الكهف﴾ دەسا بەم ئەشکەوتە پەنابەرن و بچنە نێویو، لەناو گەلی ئاوای بێدیندا دامەنیشن ﴿ینشر لكم ربكم من رحمته﴾ پەروەردگاریشتان رەحمەت و میهرەبانی خۆیتان بۆ پەخش دەکاو دەرووی خێرتان لێ دەکاتەوە ﴿ویهئ لكم من امركم مرفقا﴾ و کاروباری کۆچەکەتان و، رێگای رزگار بوونتان بۆ ئاسان دەکا و دەحەوێنەوە، ئەوجا خەڵکەکەیان جێهێشت وبۆی دەرچوون وپێیان نەزانین، هەر وەکو پێغەمبەرﷺ لەگەڵ(ئەبووبەکر) دا کۆچیان کردو دوایشیان کەوتن و پێیشیان نەزانین.

الجزء الخامس عشر — سورة الكهف

وَإِذِ ٱعۡتَزَلۡتُمُوهُمۡ وَمَا يَعۡبُدُونَ إِلَّا ٱللَّهَ فَأۡوُۥٓاْ إِلَى ٱلۡكَهۡفِ يَنشُرۡ لَكُمۡ رَبُّكُم مِّن رَّحۡمَتِهِۦ وَيُهَيِّئۡ لَكُم مِّنۡ أَمۡرِكُم مِّرۡفَقٗا ﴿١٦﴾ ۞ وَتَرَى ٱلشَّمۡسَ إِذَا طَلَعَت تَّزَٰوَرُ عَن كَهۡفِهِمۡ ذَاتَ ٱلۡيَمِينِ وَإِذَا غَرَبَت تَّقۡرِضُهُمۡ ذَاتَ ٱلشِّمَالِ وَهُمۡ فِي فَجۡوَةٖ مِّنۡهُۚ ذَٰلِكَ مِنۡ ءَايَٰتِ ٱللَّهِۗ مَن يَهۡدِ ٱللَّهُ فَهُوَ ٱلۡمُهۡتَدِۖ وَمَن يُضۡلِلۡ فَلَن تَجِدَ لَهُۥ وَلِيّٗا مُّرۡشِدٗا ﴿١٧﴾ وَتَحۡسَبُهُمۡ أَيۡقَاظٗا وَهُمۡ رُقُودٞۚ وَنُقَلِّبُهُمۡ ذَاتَ ٱلۡيَمِينِ وَذَاتَ ٱلشِّمَالِۖ وَكَلۡبُهُم بَٰسِطٞ ذِرَاعَيۡهِ بِٱلۡوَصِيدِۚ لَوِ ٱطَّلَعۡتَ عَلَيۡهِمۡ لَوَلَّيۡتَ مِنۡهُمۡ فِرَارٗا وَلَمُلِئۡتَ مِنۡهُمۡ رُعۡبٗا ﴿١٨﴾ وَكَذَٰلِكَ بَعَثۡنَٰهُمۡ لِيَتَسَآءَلُواْ بَيۡنَهُمۡۚ قَالَ قَآئِلٞ مِّنۡهُمۡ كَمۡ لَبِثۡتُمۡۖ قَالُواْ لَبِثۡنَا يَوۡمًا أَوۡ بَعۡضَ يَوۡمٖۚ قَالُواْ رَبُّكُمۡ أَعۡلَمُ بِمَا لَبِثۡتُمۡ فَٱبۡعَثُوٓاْ أَحَدَكُم بِوَرِقِكُمۡ هَٰذِهِۦٓ إِلَى ٱلۡمَدِينَةِ فَلۡيَنظُرۡ أَيُّهَآ أَزۡكَىٰ طَعَامٗا فَلۡيَأۡتِكُم بِرِزۡقٖ مِّنۡهُ وَلۡيَتَلَطَّفۡ وَلَا يُشۡعِرَنَّ بِكُمۡ أَحَدًا ﴿١٩﴾ إِنَّهُمۡ إِن يَظۡهَرُواْ عَلَيۡكُمۡ يَرۡجُمُوكُمۡ أَوۡ يُعِيدُوكُمۡ فِي مِلَّتِهِمۡ وَلَن تُفۡلِحُوٓاْ إِذًا أَبَدٗا ﴿٢٠﴾

الحزب ٣٠

٢٩٥

یاران لە شوێنێکی تەختی ئەشکەوتەکەدان:

﴿[١٧] وترى الشمس إذا طلعت تزاور عن كهفهم ذات اليمين﴾ بەڵێ رۆشتنە ئەشکەوتەکەوە..جاکاتێ لە لای راستیانەوە خۆر هەڵدەهات، دەتبینی لە ئەشکەوتەکەیاندا تیشکی خۆرەکە کلا دەبوو لێیان ودەگەیشتە ناو غارەکەو ئەوانیش سوودیان لێ وەردەگرت ﴿وإذا غربت تقرضهم ذات الشمال﴾ کاتێکیش ئاوا دەبوولە لای چەپیانەوە،تێپەری دەکرد لێیان و تیشکەکەی نەدەچووە ئەشکەوتەکەیانەوە، واتە:گەرما ئازاری نەئەدان وشنەی بایان بۆ دەهات ﴿وهم فی فجوة منه﴾ ئەوانیش لە ناو بۆشایەکی تەختو راستی ئەشکەوتەکەدا راکشابوون و، هەوایەکی ساف و پاکیان بۆ دەهات و، تیشکی خۆریان بەرنەدەکەوت، مەر ئەوەکە تیشکێکی نەرم و کزیان بەر دەکەوت تا جەستەیان تێك نەچێ.

بەڵێ.. لە دیارییکردنی جێیو شوێنەکەیاندا کێشە هەیە، هەندێ دەڵێن: نزیکی (بیت المقدس) بوون، برێکی تردەڵێن: نزیکی (نەینەوا)ی لای (موسل)بوون، هەندێکی تردەڵێن: لە ولاتی(رۆم)بوون، خۆ ئەگەر دیارییکردنی جێگاکەیان پێویست بووبا و، شتێکی لە مەسەلەکە گۆرییبا، ئەوا خوای کارزان بۆمانی دیاریی دەکرد، چونکە هیچ شتێکی پێویست نەماوەتەوە کە خوای گەورە وەکو پێویست روونی نەکاتەوە، پێغەمبەریش ﷺ دەفەرموێ: ((ماترکت شیئا یقربکم إلى الجنة ویباعدکم إلى النار، إلا وقد أعلمتکم به)) ئیبن کەسیر. ﴿ذلك من آیات الله﴾ ئەو کارە

یەکێکە لە نیشانەکانی دەسەڵاتی خوا! ﴿من یهد الله فهو المهتد﴾ هەرکەسێ خوا رێنمایی و شارەزای بکات، وەکو چۆن یارانی ئەشکەوتی خستە سەر رێی هیدایەت، ئەوە رێی دۆزیوەتەوەو رێنوێن بووە ﴿ومن یضلل فلن تجد له ولیا مرشدا﴾ هەر کەسێکیش بەهۆی کاری ناپەسەندی خۆیەوە خوا سەری لێ تێك بدات، هەرگیز تۆ ناتوانی هیچ دۆستێکی رابەری بۆپەیدا بکەیت، تا بیخاتەوە سەرشارێ، وەکو ئەوپاشاو قەومە چەواشە کراوەیە.

لە غارەکەدا خەوتوون:

﴿[١٨] وتحسبهم أیقاظا وهم رقود﴾ ئەگەر سەیرتان کردبان، ئەو دەمە نووستبوون کەچۆن چاویان کرابوویەوەو، ئەم دیوو ئەو دیویان دەکرد، وات دەزانی بێدارن و بەخەبەرن" کەچی لەواقیعدا خەوتوون ﴿ونقلبهم ذات الیمن وذات الشمال﴾ وە ئێمە بە لای راست و چەپدا هەڵگێڕو وەرگێڕو ئەم شانەو شانیان پێدەکەین، بۆ ئەوەی نەرزێن و زەویی جەستەیان نەخواو، وەکو خۆیان بمێننەوە ﴿وکلبهم باسط ذراعیه بالوصید﴾ سەگەکەشیان کە دوایان کەوت بوو لەبەردەم ئەشکەوتەکەدا هەردوو زەندەو دەستی خۆی راخستبوو، دەتگوت پاسەوانییان دەکات، بەڵێ.. هاورێیەتی چاکان و نەمران هەمیشە مایە نەمریی بووە، بۆیە هەتا دنیا دنیا بێت، ناوو شۆرەتی ئەو سەگەیە لە گەڵ نەمراندا هەر دەمێنێتەوە ﴿لو اطلعت علیهم لولیت منهم فرارا﴾ بەشێوەیەکی وا کە ئەگەر تۆ چوبای بت دیبان لەسەر ئەو حاڵەتەیان کە: چۆن خەوتوون و ئەم دیوو ئەو دیو و شانەو شان دەکەن، بەراکردن بەرەو دوا دەگەڕایتەوەو هەڵدەهاتیت ﴿ولملئت منهم رعبا﴾ دڵ و و دەروونیشت پڕ دەبوو لەترس، چونکە ئەوحاڵەتەیان، حاڵەتێکی دژوارو ترسناکە، هەتا کەسێك نەتوانێ لێیان نزیك ببێتەوەو دەسکاریی جەستەیان بکات.

وە خەبەرمان هێنان و چوونە نێو شار بۆ بژێوی:

﴿[١٩] وکذلك بعثناهم﴾ بەڵێ.. هەرچۆنێك خەواندمانن، هەرئاوایش پاش(٣٠٩)ساڵ لە خەوهەڵمانساندن و وەخەبەرمان هێنان ﴿لیتساءلوا بینهم﴾ تا لە نێوان خۆیاندا لە یەکتر بپرسن: ئاخۆ چەند لەو ئەشکەوتەکەدا مابنەوە؟ ﴿قال قائل منهم کم لبثتم﴾ بۆیە قسەکەرێکیان گوتی: باشە! دەبێ‌چەندمابنەوەو، نوستووبن لەم ئەشکەوتەدا؟ ﴿قالوا لبثنا یوما أو بعض یوم﴾ زۆر بە ئاساییەکەوە گوتیان: رۆژێك، یان بەشێکی ماوینەتەوە، بۆیە بۆچوونیان وابوو،چوونکە کاتێ چوونە ئەشکەوتەکەوە، سەرلە بەیانی بوو، کاتێکیش وە خەبەرهاتن ئاخری رۆژ بوو ﴿قالوا ربکم أعلم بما لبثتم﴾ دیارە قسەو بۆچوونیان لێك جیاوازبوو، بۆیە بە ئەنجام نەگەیشتن و، گوتیان: لەڕاستییدا تەنها مەرهەر پەروەردگارتان بزانێ چەندە نوستوون و چەند ماونەتەوە، بۆیە باش وایە حەواڵە بەزانیاریی خوای زانا بکرێت ﴿فابعثوا أحدکم بورقکم هذه إلی المدینة﴾ دەسا هەر ئێستا یەکێکتان بەم (دراوونوقرەو زیوەوە) بنێرنە نێو شار ﴿فلینظر أیها أزکی طعاما﴾ با تەماشا بکات کام خواردن و خۆراکی زۆر چاك و پاکە ﴿فلیأتکم برزق منه﴾ با بە ئەندازەی پێویست بۆتانی بهێنێ ﴿ولیتلطف﴾ وبا زۆر بە سەرنج و زیتیی ببزوێتەوە، زۆر بەنهێنێ بڕواتە ناوشارەوەو خواردەنەکە بکڕێ ﴿ولا یشعرن بکم أحدا﴾ و هیچ کەسێکیشتان لێ بەئاگا نەکات، واتە:بە شێوەیەك کەس پێمان نەزانێ ﴿[٢٠] إنهم إن یظهروا علیکم یرجموکم﴾ چونکە بەڕاستیی ئەگەر ئاگادارتان بن و پێتان بزانن، یائەوەتە بەردەبارانتان دەکەن ﴿أو یعیدوکم فی ملتهم﴾ وە یان دەتانگێڕنەوە بۆ ناوئایینی بتپەرستیی خۆیان ﴿ولن تفلحوا إذا أبدا﴾ ئەوکاتە ئیتر لەدنیاو لە قیامەتدا هەرگیز بەختەوەرو رزگار نابن. بەڵێ.. ئا بەوشێوەیە بۆسەرخستنی کارەکەیان ئەو هەموو ئەسباب و هۆیانەیان بەکار هێناو،هۆشیارییان بە یەکتردا.

خەڵك پێبزانين و (بۆ يادداشت) خانوويەكيان لەسەر كردن:

﴿[٢١] **وكذلك أعثرنا عليهم**﴾ هەروەكو لە خەوهەڵمانساندن - دوای ئەو گشت ماوەيە - هەر ئاوايش خەڵكێكمان لێ بەئاگاكردن ﴿**ليعلموا أن وعد الله حق**﴾ تا ببينن و بزانن كە: بێگومان بەڵێنی خوا بۆ زيندوو بوونەوە راست و دروستە ﴿**وأن الساعة آتية لا ريب فيها**﴾ وبە يەقينيش بەدەر لە دوودڵی قيامەت هەر پەيدا دەبێت ﴿**إذ يتنازعون بينهم أمرهم**﴾ جا ئەودەمەی كە خەڵكەكە بەديداريان شادبوو، سەريان لە راوێژنا سەبارەت بەوە چی بكەن بەرامبەريان ﴿**فقالوا ابنوا عليهم بنيانا**﴾ ئەوانەيان لێيان بە ئاگا كرابوونەوە،بوونە دوو بەشەوە: هەندێكيان وتيان: چاك وايە ماڵۆچكە و گومەزييەكيان لەسەر دروس بكەن، بۆ ئەوەی ئەوشوێنەيە وەكوشتێكی مێژوويی هەربمێنێتەوە، پاشان دەرگای ئەشكەوتەكەيان لێدابخەنەوەو وازيان لێبهێنن ﴿**ربهم أعلم بهم**﴾ پەروەردگاريان لە ئێوەچاكتر دەيانناسێ ﴿**قال الذين غلبوا على أمرهم**﴾ بەڵام ئەوانەی كە زۆرينە بوون وقسەيان باشتر دەرۆيی گوتيان: ﴿**لنتخذن عليهم مسجدا**﴾ نا.. بەخوا سوێند، دەبێ پەرستگەو مزگەوتێكيان لەسەر دروست بكەين ئەوەش لەوسەردەمەدا باوبووە، واتە: لەدەم دەرگای ئەشكەوتەكەدا، سەرەنجام قسەی ئەم دەستەی دووەمە سەريگرت.

وَكَذَٰلِكَ أَعۡثَرۡنَا عَلَيۡهِمۡ لِيَعۡلَمُوٓاْ أَنَّ وَعۡدَ ٱللَّهِ حَقّٞ وَأَنَّ ٱلسَّاعَةَ لَا رَيۡبَ فِيهَآ إِذۡ يَتَنَٰزَعُونَ بَيۡنَهُمۡ أَمۡرَهُمۡۖ فَقَالُواْ ٱبۡنُواْ عَلَيۡهِم بُنۡيَٰنٗاۖ رَّبُّهُمۡ أَعۡلَمُ بِهِمۡۚ قَالَ ٱلَّذِينَ غَلَبُواْ عَلَىٰٓ أَمۡرِهِمۡ لَنَتَّخِذَنَّ عَلَيۡهِم مَّسۡجِدٗا ﴿٢١﴾ سَيَقُولُونَ ثَلَٰثَةٞ رَّابِعُهُمۡ كَلۡبُهُمۡ وَيَقُولُونَ خَمۡسَةٞ سَادِسُهُمۡ كَلۡبُهُمۡ رَجۡمَۢا بِٱلۡغَيۡبِۖ وَيَقُولُونَ سَبۡعَةٞ وَثَامِنُهُمۡ كَلۡبُهُمۡۚ قُل رَّبِّيٓ أَعۡلَمُ بِعِدَّتِهِم مَّا يَعۡلَمُهُمۡ إِلَّا قَلِيلٞۗ فَلَا تُمَارِ فِيهِمۡ إِلَّا مِرَآءٗ ظَٰهِرٗا وَلَا تَسۡتَفۡتِ فِيهِم مِّنۡهُمۡ أَحَدٗا ﴿٢٢﴾ وَلَا تَقُولَنَّ لِشَاْيۡءٍ إِنِّي فَاعِلٞ ذَٰلِكَ غَدًا ﴿٢٣﴾ إِلَّآ أَن يَشَآءَ ٱللَّهُۚ وَٱذۡكُر رَّبَّكَ إِذَا نَسِيتَ وَقُلۡ عَسَىٰٓ أَن يَهۡدِيَنِ رَبِّي لِأَقۡرَبَ مِنۡ هَٰذَا رَشَدٗا ﴿٢٤﴾ وَلَبِثُواْ فِي كَهۡفِهِمۡ ثَلَٰثَ مِاْئَةٖ سِنِينَ وَٱزۡدَادُواْ تِسۡعٗا ﴿٢٥﴾ قُلِ ٱللَّهُ أَعۡلَمُ بِمَا لَبِثُواْۖ لَهُۥ غَيۡبُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِۖ أَبۡصِرۡ بِهِۦ وَأَسۡمِعۡۚ مَا لَهُم مِّن دُونِهِۦ مِن وَلِيّٖ وَلَا يُشۡرِكُ فِي حُكۡمِهِۦٓ أَحَدٗا ﴿٢٦﴾ وَٱتۡلُ مَآ أُوحِيَ إِلَيۡكَ مِن كِتَابِ رَبِّكَۖ لَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَٰتِهِۦ وَلَن تَجِدَ مِن دُونِهِۦ مُلۡتَحَدٗا ﴿٢٧﴾

بەڵێ مەسەلەی مزگەوتكردنە گۆڕستان و ناشتنی مردوان تێيداو، نوێژ تێدا كردنی: زانا شارەزاكانی دينی ئيسلام، كاری وايان بەكارێكی ناپەسەندو ناڕەوا داناوەو، بەتوندي ڕێيان لێگرتووە، تەنانەتی شێخی (ئيبن حەجەر) لە كتێبی (زەواجر) دا بە گوناهی گەورەی داناوە.

پێشەوا (ئەحمەد، ئەبو داود، ترمزيی، ئيبن ماجە) لە (عەبدوڵڵای كوڕی عەباس)ـەوە دەگێڕنەوەكە: پەيامبەر ﷺ فەرموويەتی: ((لعن الله تعالى زائرات القبور والمتخذين عليها المساجد والسرج)).واتە: نەحلەتی خوا لەو ژنانە كە دەچنە سەر گۆڕ، ولەوانەش كە مزگەوت دروست دەكەن لەسەر گۆڕوچراو كارەبايان لەسەر هەڵدەكەن. پێشەوا (موسليم)يش ئەمەی بۆ زياد كردووە: ((ألا وإن من كان قبلكم يتخذون قبور أنبيائهم مساجد وإنىأنهاكم عن ذلك)) واتە:بزانن! ئەگەر ئەوانەی بەر لەئێوە گۆڕی پێغەمبەرەكانيان كردبێتە مزگەوت، ئەوا من ڕێم لێگرتن. وەهەروا (موسليم و نەسايی) لە خاتوو (عائيشە)وە ئەم فەرمودەيە دەگێڕنەوە: ((إن أولئك إذا كان فيهم الرجل الصالح فمات، بنوا على قبره مسجدا وصوروا فيه تلك الصور، أولئك شرار الخلق يوم القيامة)) واتە:ئەوانەی بەر لەئێوە هەركە پياوێكی صاڵحيان لێ دەمرد، مزگەوتێكيان لەسەر دەكردو وێنەو نەخش و نيگاری مردووەكەشيان ساز دەدا، دەسا چاك بزانن كە ئەوانە لە ڕۆژی قيامەتدا لە هەمووكسێك خراپترن.

ئیمامی (قورتوبیی) دەڵێ: (قال علماؤنا: وهذا يحرم على المسلمين أن يتخذوا قبور الأنبياء و العلماء مساجد)، واتە:زاناکانی دینی ئیسلام دەڵێن: ئەمە وا دەگەیەنێت کە لەسەر موسڵمانان حەرامە گۆڕی پێغەمبەرەکان و زاناکان بکەنە مزگەوت. فەرموودەیەکیش هەیە کە ئیمامی موسلیم دەیگێڕێتەوە: ((لا تصلوا إلى القبور، ولا تجلسوا عليها)). پاشان قورتوبیی دەڵێ: (أى لا تتخذوها قبلة، فتصلوا عليها أو إليها كما فعل اليهود والنصارى).

ژمارەیان چەندە؟

﴿[٢٢] سيقولون ثلاثة رابعهم كلبهم﴾ ئەو جوولەکانەی لەچەرخی پەیامبەردا ﷺ دەژیان لەبارەی ژمارەیانەوە دەڵێن: سێن و بە سەگەکەیانەوە چوارن ﴿ويقولون خمسة سادسهم كلبهم﴾ هەندێکی تریان دەڵێن: پێنج کەسن و بە سەگەکەیانە وە شەشن ﴿رجما بالغيب﴾ ئەم دوودەستەیە هەر لەخۆیانەوە بێ بەڵگە قسەدەکەن و، دوای خەیاڵات کەو توون و، دەست لەکاری نادیار دەدەن, واتە: لەو قسە و باسەیاندا یەقینیان نییەو، بەخەیاڵ دەیکەن ﴿ويقولون سبعة وثامنهم كلبهم﴾ دەستەیە تریان دەڵێن: حەوت کەسن و هەشتەمینیان سەگەکەیانە. جابۆ دوو را پێشووەکە فەرمووی: (رجما بالغيب) بەڵام بۆ رای سێیەم هیچی نەگوت و بێدەنگ بوو، وەکو تەسدیقی ئەم ڕاو بۆچوونەی دوایییەی کردبێ وایە، واتە: بە سەگەکەوە دەبنە هەشت ﴿قل ربى أعلم بعدتهم﴾ ئەی پێغەمبەر! ﷺ پێیان بڵێ: لە راستییدا هەر پەروەردگارم بە ژمارەیان زاناترە، کەواتە خۆدان لەو قسەو باسە بێ قازانج وبێ کەڵکە ﴿ما يعلمهم إلا قليل﴾ دەستەیەکی کەمیان نەبێ بۆی نەچوون و ژمارەیان نازانن.(ئیبن عەباس) دەڵێت: من یەکێکم لەوانە کەدەزانم چەند کەسن، ئەوانە حەوت بوون , ئەمە ئەگەرچی هیچ فەرموودەیەکیش بۆ دیارییکردنی ژمارەیان نەهاتووە، بەڵام (ئیبن عەباس) بە زیرەکی و تێگەیشتنی خۆی دەیزانی کە حەوت کەسن ﴿فلا تمار فيهم إلا مراء ظاهرا﴾ جا کەواتە تۆیش لەبارەی ژمارەیانەوە زۆر بە ئاسانی باس بکەو، ئەوەند لەسەری مەچۆ، واتە: چۆنمان بۆ باسم کردییت،هەر ئاواش قسەیان لەگەڵ بکە، قسەکردن لە ژمارەیان کەڵکێکی ئەوتۆ نابەخشێت ﴿ولا تستفت فيهم منهم أحدا﴾ وە لە بارەی ژمارەشیانەوە لە کەسێك لەو خاوەن نامانە مەپرسە, چونکە هەر وەحی بەسە بۆتۆ.

(ئیبن کەسیر) دەڵێت: جارێك دەنگ و باسی (أصحاب الكهف)یان لەپەیامبەر ﷺ پرسی، ئەویش فەرمووی: بەیانی وەڵامتان دەدەمەوە، کەچی وەحیی و سروش بۆ وەڵامەکەی، پازدە رۆژ دواکەوت، پاشان ئەو ئایەتە هات و فەرمووی: ﴿[٢٣] ولا تقولن لشئ إنى فاعل ذلك غدا* [٢٤] إلا ان يشاء الله﴾ هەرگیز لە بارەی هیچ شتێکەوە بەدڵنیاییەوە مەڵێ: من بەیانی ئەوکارە دەکەم، بە وشەی (إن شاء الله) وەنەبێت، واتە: کاتێ ئەتەوێ هەرشتێ بکەیت, هەردەبێ بڵێیت: إن شاءالله. ﴿واذكر ربك إذا نسيت﴾ وەهەر کە لەبیرت چوو (إن شاء الله) بکەیت و ئەوجا وەبیرت هاتەوە،هەر دەبێ(إن شاء الله) بکەیت، وەهەمیشەش یادی پەروەردگارت فەرامۆش نەکەیت ﴿وقل عسى ان يهدين ربى لأقرب من هذا رشدا﴾ وە لەوەڵامی هەرپرسیارێکدا بڵێ: هیوادارم پەروەردگارم لەمە باشتر ونزیکتر بە هەقەوە شارەزاو ڕێنماییم بکات.

چەند مانەوە لە غارەکەدا؟

﴿[٢٥] ولبثوا فى كهفهم ثلاث مائة سنين﴾ لاوەکانیش لەئەشکەوتەکەیاندا سێ سەدساڵی هەتاویی بەخەوتوویی مانەوە ﴿وازدادوا تسعا﴾ و نۆ ساڵیشیان بۆ زیاد کرد، واتە: ئەگەر بەساڵی هەتاویی حسێب بکرێت (٣٠٠) ساڵی رەبەق مانەوە، خۆئەگەر بە ساڵی مانگی (هیلال) یش لێك بدرێتەوە (٣٠٩) ساڵ مانەوە. لە پێشەوە فەرمووی: (سنين عددا) جا گومان لەوەدا نییە کە ئەمە گەورەترین بەڵگەو نیشانەی راستیی پەیامبەرە ﷺ، لە کاتێکدا کەئەو

نە لە کۆلێژی بیرکاریی و ماتماتیك، وەنە لە دانشگای گەردووونناسییدا فێربووە، ئەی ئەگەر ئەوە موعجیزە نەبێت؟ باشە ئەو چۆن دەزانێ کە هەر سەد ساڵی هەتاویی، سێ ساڵی مانگیی زیاد دەکاوپێش دەکەوێ، وە هەر ساڵێکی هەتاویی (١١) رۆژ زیاد دەکاودەڕواتە پێشەوە؟ ﴿[٢٦] **قل الله أعلم بما لبثوا**﴾ پێیان بڵێ: هەرخوا خۆی باشتر دەزانێ لەوئەشکەوتەدا چەندمانەوە، واتە: زانینی حەواڵەی زانست و زانیاریی خوای گەورەی بکە ﴿**له غيب السموات والأرض**﴾ هەرچی نادیارو داپۆشراوی ئاسمانەکانو زەوی هەیە - بەدەنگو باسی یارانی ئەشکەوتیشەوە- بۆخوایە, وە ئەوە لای ئەو دیارو ئاشکرایەو چاك دەیزانێ ﴿**أبصر به**﴾ ئای خوا چ بینایە بۆهەمووشتێ ﴿**وأسمع**﴾ وچ ژنەوایشە، واتە: بینین و بیستنی خوا بێ سنوورە، وەکو بینین و بیستنی هیچ کەسێ نییە ﴿**ما لهم من دونه من ولى**﴾ بۆیارانی ئەشکەوت -جگە لەو زاتی الله یە- هیچ پشت و پەناو دۆسێکیان دەس ناکەوێ هەتا بییان پارێزێ ﴿**ولا يشرك فى حكمه أحدا**﴾ وخوایش لە کارو بڕیاری خویدا هیچ کەسی نەکردووە بە هاوتاو هاوبەشی خۆی، بێ شەریك و بێ وەزیرو بێ هاوتایە، رازیش نابێت قسەی ناحەزو نەیارانی بخرێتە پاڵ قسەیەوە.

قورئان بخوێنەو لەگەڵ ئیمانداران بە :

﴿[٢٧] **واتل ما أوحى إليك من كتاب ربك**﴾ ئەی پێغەمبەر!هەرچی لە قورئان و کتێبەکەی پەروەردگارتدا بەوەحی بۆت هاتووە، بیخوێنەوەو کاری پێبکەو، تەنها تۆزقاڵەیە لێی لانەدەیت ﴿**لا مبدل لكلماته**﴾ نابێ کەسێك بڕیارو وشەکانی خوابگۆڕێ ﴿**ولن تجد من دونه ملتحدا**﴾ لە غەیرەز ئەو هیچ دۆست و پەناگایەکت دەست ناکەوێت،کەوابوو نابێ پەنا بەهیچ کەسێکیش بەریت ﴿[٢٨] **واصبر نفسك مع الذين يدعون ربهم بالغداة والعشى يريدون وجهه**﴾ دان بە خۆتا بگرە لە گەڵ ئەوانەی کە بەیانیان و ئێواران لە پەروەردگاریان دەپاڕێنەوە ودەیپەرستن و، تەنیا رەزامەندیی ئەویشیان دەوێ، ئیتر داران، یان نەدار، بەهێزن، یان بێهێز، نابێ گوێ لە سەرانی قوریش بگریت کە: دەڵێن دەبێ (بیلال وعەممارو صوهەیب و خەبباب و..) لەدانیشتنەکاندا وەدەرنێیت ﴿**ولا تعد عيناك عنهم**﴾ هەرگیز چاویشت لێیان کل نەکەیت و پشتگوێیان نەخەیت، پەیامبەر ﷺ گەلێ سوور بوو لەسەر بڕوا هێنانی ناو دارەکانی قورەیش، بەشێوەیەك خەریك بوو لە هەژارەکان واز بێنێ و، خۆی بێ نیاز بکات لێیان، ئەوسا ئیتر قورئان هات و فەرمووی: هەر لەگەڵ ئەمانەدا بەو، گوێ بەوانە مەدە لەسەر رێی ئیسلام نین ﴿**تريد زينة الحياة الدينا**﴾ بەمەبستی ئەوە روو لە جوانیی و زەرق و بەرقی ئەم دونیایە بکەیت ﴿**ولا تطع من اغفلنا قلبه عن ذكرنا**﴾ و بەگوێی ئەوە مەکە =کە لەبەر لاساریی خۆی = دڵمان بێ ئاگا کرد لە یادی خۆمان، بۆیە هەمیشە سەری کردۆتە دنیا ﴿**واتبع هواه**﴾ و شوێنی هەواو ئارەزووی خۆی کەوتووە و وازی لە فەرمانی خوای گەورە هێناوە ﴿**وكان أمره فرطا**﴾ و هەموو کارو

الجزء الخامس عشر — سورة الكهف

وَٱصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ ٱلَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُم بِٱلْغَدَوٰةِ وَٱلْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُۥ ۖ وَلَا تَعْدُ عَيْنَاكَ عَنْهُمْ تُرِيدُ زِينَةَ ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا ۖ وَلَا تُطِعْ مَنْ أَغْفَلْنَا قَلْبَهُۥ عَن ذِكْرِنَا وَٱتَّبَعَ هَوَىٰهُ وَكَانَ أَمْرُهُۥ فُرُطًا ﴿٢٨﴾ وَقُلِ ٱلْحَقُّ مِن رَّبِّكُمْ ۖ فَمَن شَآءَ فَلْيُؤْمِن وَمَن شَآءَ فَلْيَكْفُرْ ۚ إِنَّآ أَعْتَدْنَا لِلظَّٰلِمِينَ نَارًا أَحَاطَ بِهِمْ سُرَادِقُهَا ۚ وَإِن يَسْتَغِيثُوا۟ يُغَاثُوا۟ بِمَآءٍ كَٱلْمُهْلِ يَشْوِى ٱلْوُجُوهَ ۚ بِئْسَ ٱلشَّرَابُ وَسَآءَتْ مُرْتَفَقًا ﴿٢٩﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّٰلِحَٰتِ إِنَّا لَا نُضِيعُ أَجْرَ مَنْ أَحْسَنَ عَمَلًا ﴿٣٠﴾ أُو۟لَٰٓئِكَ لَهُمْ جَنَّٰتُ عَدْنٍ تَجْرِى مِن تَحْتِهِمُ ٱلْأَنْهَٰرُ يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ أَسَاوِرَ مِن ذَهَبٍ وَيَلْبَسُونَ ثِيَابًا خُضْرًا مِّن سُندُسٍ وَإِسْتَبْرَقٍ مُّتَّكِـِٔينَ فِيهَا عَلَى ٱلْأَرَآئِكِ ۚ نِعْمَ ٱلثَّوَابُ وَحَسُنَتْ مُرْتَفَقًا ﴿٣١﴾ ۞ وَٱضْرِبْ لَهُم مَّثَلًا رَّجُلَيْنِ جَعَلْنَا لِأَحَدِهِمَا جَنَّتَيْنِ مِنْ أَعْنَٰبٍ وَحَفَفْنَٰهُمَا بِنَخْلٍ وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمَا زَرْعًا ﴿٣٢﴾ كِلْتَا ٱلْجَنَّتَيْنِ ءَاتَتْ أُكُلَهَا وَلَمْ تَظْلِم مِّنْهُ شَيْـًٔا ۚ وَفَجَّرْنَا خِلَٰلَهُمَا نَهَرًا ﴿٣٣﴾ وَكَانَ لَهُۥ ثَمَرٌ فَقَالَ لِصَٰحِبِهِۦ وَهُوَ يُحَاوِرُهُۥٓ أَنَا۠ أَكْثَرُ مِنكَ مَالًا وَأَعَزُّ نَفَرًا ﴿٣٤﴾

حزب ٣٠

فەرمانێکی لەرادەو لەسنوور دەرچووە، لە جێگایەکی تردا هەر لەوبارەیەوە دەفەرموێ: (ولا تمدن عينيك إلى ماامتعنا به أزواجا منهم زهرة الحياة الدنيا لنفتنهم فيه ورزق ربك خير وأبقى).

هەق و راستیی هەرلای خوایە، کێ بڕوا دەکاو کێش نایکا:

﴿[٢٩] وقل الحق من ربكم﴾ پێیان بڵێ: ئەی پێغەمبەر! ﷺ هەق و راستیی تەنها هەر ئەوەیە کە لە لای پەروەرگارتانەوە هاتووە بۆتان" کەواتە دوای ئەو بێ دینە غافڵانە مەکەون ﴿فمن شاء فليؤمن ومن شاء فليكفر﴾ ئینجا پاش دەرکەوتنی هەق و راستیی، هەمووشتان سەربەستن، کێ باوەڕدێنێ و موسڵمان دەبێ، با بڕوا بێنێ، کێش دەیەوێ کافرو بێ بڕوا بێت، باهەرکافربێت، دیارە ئەمە هەڕەشەیە، چونکە هەرگیز خوای گەورەڕازی نییە بەکوفروداوا لەخەڵك ناکات کە:بچن رێبازی کوفر هەڵبژێرن، لەولایشەوە هەق و ناهەق بەبوون و نەبوونی ماڵو سامانی ئەم دونیا نییە، هەتا وابزانن هەموو دوڵەمەندێك راست و چاك وپاکە، هەموو هەژارێکیش نەگریس و نەگبەتە. ﴿إنا أعتدنا للظالمين نارا﴾ بێگومان ئێمە ئاگرێکی گەرممان بۆ ناهەقکاران و ستەمکارانی کافران ئامادە کردووە ﴿أحاط بهم سرادقها﴾ کە گڕو بڵێسەکەی، یان درێژییەکەی وەك پەردەی خێوەت هەموولایەکی گرتوون، پێغەمبەر ﷺ لە تۆکمەیی و مەحکەمی دیوارەکانی ئاگری دۆزەخدا دەفەرموێ: چوار دیواری وای بە دەورا کراوە کە ئەستوریی هەریەکەیان ماوەی چل ساڵە رێیە. پێشەوا ئەحمەد ﴿وإن يستغيثوا﴾ خۆ ئەگەر زۆریان بۆهات و هاواریان لێ بەرز بوویەوەوداوای ئاویان کرد ﴿يغاثوا بماء كالمهل يشوي الوجوه﴾ ئاوێکیان فریا دەخرێ وەك قوڕقوشمی تواوەیەو، دەم و چاویان لەبەر زۆر گەرمیی خۆی هەڵدەکرووزێنێ و دەیبرژێنێ ﴿بئس الشراب وساءت مرتفقا﴾ ئای چ خواردنەوەیەکی نالە بارو خراپە ئەو ئاوە، ئای چ ژینگەو جێیەکی نالە بارو خراپە ئەودۆزەخە!! لە ئایەتێکی تردا دەفەرموێ: (وسقوا ماء حميما فقطع أمعاءهم).

پاداشی کارچاکان ون نابێ:

﴿[٣٠] إن الذين آمنوا وعملوا الصالحات﴾ بێگومان ئەوانەش کە بڕوایان هێناوەوکارو کردەوەی چاك ئەنجام دەدەن ﴿إنالا نضيع أجر من أحسن عملا﴾ بادڵنیابن کەئێمە پاداشتی ئەو جۆرە کەسانە زایە ناکەین کە: کارو رەفتاری چاك ئەنجام دەدەن ﴿[٣١] أولئك لهم جنات عدن تجري من تحتها الأنهار﴾ کەسانی وا بۆ نشیمەنو حەوانەوەیان دەیانبەینە ناو باغاتێك،کە چۆم و ڕووبارێکی زۆر بەبەردارو درەختەکەیدا دەڕوا ﴿يحلون فيها من أساور من ذهب﴾ دەس بەندو بازنیی زێڕینیشیان لەدەست دەکرێ، واتە: لە سێ جۆر بازن دەکرێتە دەستیان: (زێڕ، زیو، لۆلۆ) دیارە ئەوجۆرانە هەندێ لەپاشایان لە دنیادا لە دەستیان دەکردن، بەڵام لە قیامەتدا تایبەتە بەو هەژارو بێ نەوایانەوە لەدنیادا نەبووبوون ﴿ويلبسون ثيابا خضرا﴾ جل و بەرگی بەنرخ و سەوزیش لەبەر دەکەن (چوون ئەو رەنگە بۆ چاو زۆر لەبارو مایەی خۆشحاڵی وشادییە) ﴿من سندس واستبرق﴾ دوو تۆییە، چینی ژێرەوە ئاوریشمێکی زۆر ناسك ونەرمەو پێی دەڵێن (سوندس)، چینی سەرەوەیشی ئاوریشمێکی ئەستوورە و پێی دەڵێن: (ئیستەبرەق) ﴿متكئين فيها على الآرائك﴾ بەئەو پەڕی خۆشیو شادییەوە لەسەر کورسی و قەنەفەی جوان و ڕازاوە شانیان داداوە ﴿نعم الثواب﴾ چ پاداشتێکە ﴿وحسنت مرتفقا﴾ وچاك جێگایەکی حەوانەوەیە، لە سوورەتی (فورقان)یشدا دەفەرموێ: (أولئك يجزون الغرفة بما صبروا ويلقون فيها تحية وسلاما.خالدين فيها حسنت مستقرا ومقاما).

نەزیلەی موشریکی داراو، موسڵمانی نەدارا:

﴿[٣٢] واضرب لهم مثلا رجلين﴾ تۆ نمونەو نەزیلەی دووپیاو بۆ موشریکەکان بهێنەوە ئەی پێغەمبەر! کەدونیا لایان زۆر بەنرخەو بە پێغەمبەر دەڵێن: دەبێ موسڵمانە هەژارەکان دوورەوە خەیت ﴿جعلنا لأحدهما جنتين من أعناب﴾ دوو باخە(رەزمان) بە یەکێکیاندا بوو ﴿وحففناهما بنخل وجعلنا بينهما زرعا﴾ و بە(دارخورما) دەورماندابوون و، لەنێوانیشیاندا مەزراو بێستانێکمان شین کردبوو، دیارە کە دیمەنی ئاوا، دیمەنێکی زۆرجوان و دڵڕفێنە: رووبارو ئاوی رەوان هەڵقوڵێن، باخە رەزی تریێ و، باخە خورما دەورەی بدا، ئەوجا رەزو دانەوێڵە لەپاڵ یەکدا لەگەشەدا بێ و هەردەم شنەیان بێت ﴿[٣٣] كلتا الجنتين آتت أكلها﴾ ئەو دوو باخە هەردوو بەتێرو تەسەلی میوەی چاکیان ئەدا ﴿ولم تظلم منه شيئا﴾ و هیچیان لێ خەسار نەدەبوو ﴿وفجرنا خلالهما نهرا﴾ وە لەنێوان هەردوویاندا کانیی و رووبارێکی زۆرمان هەڵقوڵاند بۆ ئاودانیان و جوانیی و زینەتیان ﴿[٣٤] وكان له ثمر﴾ هەمیشە لە کاتی خۆیدا بەرو بووی دەدا ﴿فقال لصاحبه وهو يحاوره﴾ ئەوجا خۆی لێگۆڕاو بە فشەیەکەوە بەهاوەڵە هەژارەکەی گوت: ﴿أنا أكثر منك مالا وأعز نفرا﴾ من ماڵ و سامانم لەتۆ زیاترە, وە بە دەست و پێوەندیش لەتۆ دەسەڵات ترم!! ﴿[٣٥] ودخل جنته وهو ظالم لنفسه﴾ رۆژێك بەکەش و فشێکەوە دەستیی هاوڕێ موسڵمانەکەی گرتوو و رۆیشتە ناو باخەکەیەوەو، خۆی بەشتێکی سەیرهاتە پێش چاو ﴿قال ما أظن أن تبيد هذه أبدا﴾ بە لووتێکی بەرزەوە گوتی: هەرگیز باوەڕ ناکەم ئەم باخ و باخاتەم تیا بچێت ﴿[٣٦] وما أظن الساعة قائمة﴾ باوەڕ ناکەم قیامەتیش هەرگیز بەرپا ببێت ﴿ولئن رددت إلى ربي لأجدن خيرا منها منقلبا﴾ خۆئەگەر هەر برایشمەوە بۆلای پەروەردگارم و قیامەتیش ڕاست بوو هات، ودوای مردنیش زیندوو کرامەوە -وەکو تۆ دەڵێیت -دڵنیام کە لەوێش جێگایەکی چاکترو باخ و باخاتێکی رازاوەترم دەست دەکەوێ، چونکە شان و شەوکەتی خۆم ئەوە هەڵدەگرێت.

الجزء الخامس عشر — سورة الكهف

وَدَخَلَ جَنَّتَهُۥ وَهُوَ ظَالِمٌ لِّنَفْسِهِۦ قَالَ مَآ أَظُنُّ أَن تَبِيدَ هَٰذِهِۦٓ أَبَدًا ﴿٣٥﴾ وَمَآ أَظُنُّ ٱلسَّاعَةَ قَآئِمَةً وَلَئِن رُّدِدتُّ إِلَىٰ رَبِّى لَأَجِدَنَّ خَيْرًا مِّنْهَا مُنقَلَبًا ﴿٣٦﴾ قَالَ لَهُۥ صَاحِبُهُۥ وَهُوَ يُحَاوِرُهُۥٓ أَكَفَرْتَ بِٱلَّذِى خَلَقَكَ مِن تُرَابٍ ثُمَّ مِن نُّطْفَةٍ ثُمَّ سَوَّىٰكَ رَجُلًا ﴿٣٧﴾ لَّٰكِنَّا۠ هُوَ ٱللَّهُ رَبِّى وَلَآ أُشْرِكُ بِرَبِّىٓ أَحَدًا ﴿٣٨﴾ وَلَوْلَآ إِذْ دَخَلْتَ جَنَّتَكَ قُلْتَ مَا شَآءَ ٱللَّهُ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِٱللَّهِ إِن تَرَنِ أَنَا۠ أَقَلَّ مِنكَ مَالًا وَوَلَدًا ﴿٣٩﴾ فَعَسَىٰ رَبِّىٓ أَن يُؤْتِيَنِ خَيْرًا مِّن جَنَّتِكَ وَيُرْسِلَ عَلَيْهَا حُسْبَانًا مِّنَ ٱلسَّمَآءِ فَتُصْبِحَ صَعِيدًا زَلَقًا ﴿٤٠﴾ أَوْ يُصْبِحَ مَآؤُهَا غَوْرًا فَلَن تَسْتَطِيعَ لَهُۥ طَلَبًا ﴿٤١﴾ وَأُحِيطَ بِثَمَرِهِۦ فَأَصْبَحَ يُقَلِّبُ كَفَّيْهِ عَلَىٰ مَآ أَنفَقَ فِيهَا وَهِىَ خَاوِيَةٌ عَلَىٰ عُرُوشِهَا وَيَقُولُ يَٰلَيْتَنِى لَمْ أُشْرِكْ بِرَبِّىٓ أَحَدًا ﴿٤٢﴾ وَلَمْ تَكُن لَّهُۥ فِئَةٌ يَنصُرُونَهُۥ مِن دُونِ ٱللَّهِ وَمَا كَانَ مُنتَصِرًا ﴿٤٣﴾ هُنَالِكَ ٱلْوَلَٰيَةُ لِلَّهِ ٱلْحَقِّ هُوَ خَيْرٌ ثَوَابًا وَخَيْرٌ عُقْبًا ﴿٤٤﴾ وَٱضْرِبْ لَهُم مَّثَلَ ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا كَمَآءٍ أَنزَلْنَٰهُ مِنَ ٱلسَّمَآءِ فَٱخْتَلَطَ بِهِۦ نَبَاتُ ٱلْأَرْضِ فَأَصْبَحَ هَشِيمًا تَذْرُوهُ ٱلرِّيَٰحُ وَكَانَ ٱللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ مُّقْتَدِرًا ﴿٤٥﴾

المال والبنون — ٢٩٨

ئیماندارە نەدارەکە بە ئاخافتن هات:

﴿[٣٧] قال له صاحبه وهو يحاوره﴾ هاوەڵە ئیماندارەکەیشیپێیگوت: ﴿أكفرت بالذي خلقك من تراب﴾ ئەرێ کافرو بێ باوەڕ بووی بەو خوایە کە لەبنەچەی تۆی لەگڵ دروستکرد؟ ﴿ثم من نطفة﴾ پاشان لەتنۆکە ئاوێکی قێزەون ﴿ثم سواك رجلا﴾ ئەوجاقۆناغ بەقۆناغ کردیتی بەپیاوێکی تەواوو، ئێستایش یاخیی بوویت؟! ﴿[٣٨] لكنا هو الله ربي﴾ بەڵام -چاك بزانە- کەمن پێ لێ دەنێم و دەڵێم: کە هەرئەو (الله)یە پەروەردگارو بەدیهێنەرم ﴿ولا أشرك بربي أحدا﴾ و هیچ کەسیش ناکەمە هاوتاو هاوبەشی پەروەردگارم ﴿[٣٩] ولولا إذ دخلت جنتك﴾ دەبووئەو کاتە

چوویتە ناو باخەکەتەوەو ئەو گشت بەروبوومەت دییت ﴿قلت ما شاء الله لا قوة إلا بالله﴾ گوتبات: (ماشاء الله) لەم هەموو بەهرەو نیعمەتەیە خوابەمەیلی خۆی پێیداوم، دیارەهەرچی بدات دەیدات , باوەڕیشم وایە هیچ هێزێك بۆمن نیە لە فەراهەمهێنانی, بە هێزو پشتیوانی خوا نەبێ ,ئەوە دەستەبەر بوو بۆ بەردەوامی ئەو نیعمەتەت.

(سەلەف) دەڵێت: هەر کەسێك شتێکی دیت و سەری سوڕمالێی بڵێت: (ماشاءالله لاقوة إلا بالله) پێغەمبەریش=ص= فەرمووی: ((ألا أدلك على كنز من كنوز الجنة؟: لاحول ولا قوة إلا بالله)) فتح الباری:٢١٧/١١. ﴿إن ترن أنا أقل منك مالا وولدا﴾ بەتایبەتی ئێستا کە تۆ من بەکەمتر بەماڵ و زارۆڵە دەبینیی و، فیزم بەسەردا دەکەیت،دەبوو واتکردبا ﴿[٤٠] فعسى ربي أن يؤتيني خيرا من جنتك﴾ دوور نییە پەروەردگارم لەباخەکەی تۆ چاکترم پێ ببەخشێت" من دەوڵەمەند بکا و تۆ هەژار ﴿ويرسل عليها حسبانا من السماء﴾ وە سزاو بەڵایەکیش لەئاسمانەوەبۆ باخەکەت بنێرێت ﴿فتصبح صعيدا زلقا﴾ و ببێتە زەوییەکی رووت و خلیسك و بێروون و قاقڕ ﴿[٤١] أو يصبح ماؤها غورا﴾ یائاوەکەی بە ناخی زەوییدا رۆبچێ و تەواوی بەرو بووم و دارو درەختەکەیشی تیا بچێت، وەکو لە کۆتایی سوورەتی(ملك) دا هەر لەو بارەیەوە دەفەرموێ: (قل أرأيتم إن أصبح ماؤكم غورا فمن يأتيكم بماء معين). ﴿فلن تستطيع له طلبا﴾ ئیتر هەرگیز نەتوانی بەدەستی بێنی و، جارێکی تر سوودی لێوەرگری.

ئەنجامی شیرك هەر بەد بەختیە:

﴿[٤٢] وأحيط بثمره﴾ سەرەنجام قسەی هاوەڵی خواناسی هاتەدیی و لە هەموو لایەکەوە بەڵاو ئافەت رووی تێکردو فەوتاندی ﴿فأصبح يقلب كفيه على ما أنفق فيها﴾ جا کە هاتە ناویی و ئەوەی دیت هاتبوو بەسەر باخەکەیدا، هەردوو دەستی دەدا بەیەکدا، لەداخی ئەو سامانەی تێیدا بەخت کردبوو بۆ ئاوەدان کردنەوەی ﴿وهي خاوية على عروشها﴾ وا ئێستایش باخ ودارکەپری باخەکەی گشت بەسەر یەکا کەوتوون و وێرانە ﴿ويقول يا ليتني لم أشرك بربي أحدا﴾ هەر دەڵێ: خۆزگە هیچ کەسێکم نەدەکردە هاوبەش بۆ پەروەردگارم و باوەڕی دامەزراوم هەر بەو دەبوو تا ئاوام لێ نەقەومایە ﴿[٤٣] ولم تكن له فئة ينصرونه من دون الله﴾ خۆڵەخوایش بەولاوە هیچ دەستەیەکی وانەبوو(نەهۆزو عەشیرەتیی، نەکوڕو منداڵی) کۆمەکی پێ بکاو بەدەمیەوەبێ ﴿وماكان منتصرا﴾ بەبێ یاریدەدەر مایەوەو، خۆیشی هیچی پێ نەکرا, کەچی لەبەرا بەدارایی و خزم و عەشرەتیەوە خۆی هەڵدەکیشاو شانازی دەسەکرد، وا ئێستاش کەسێك نییە یارمەتییەکی بدات ﴿[٤٤] هنا لك الولاية لله الحق﴾ ئالەوێدا یارمەتی وکۆمەك هەربۆ خوای حەق و راستە بەتەنیا ﴿هوخير ثوابا وخير عقبا﴾ وە ئەو خۆی بۆ بەندەی ئیماندارو بە باوەڕیی, باشترین کەسێکە پاداشتی بداتەوە، وەباشترین کەسیشە پاشە رۆژی بۆ چاك بکات.

نەزیلەی ژینی ئەم دنیایە:

﴿[٤٥] واضرب لهم مثل الحياة الدنيا﴾ ئەی پێغەمبەر! ﷺ تۆ نەزیلەی ژیانی ئەم دونیایەیان بۆ بهێنەوە لە جوانی ورازاوەییدا,وەلە فەناو تیاچوونیدا ﴿كماء أنزلناه من السماء﴾ بەوەی کە وەکو ئەو ئاوە وایە کە لەئاسمانەوە دەیبارێنینە سەر زەویی ﴿فاختلط به نبات الأرض﴾ ئەوجا تێکەڵ بەڕووەك و تۆوی ناو زەویی دەبێ و، هەموو تەرزە گژو گیایەکی جوان و هەمە جۆرەی پێ سەوز دەبێ , هەندێکی پێ ئاوێتە بە هەندێکی تری دەبێ و سەر لێك دەدەن و زەوی دەرازێننەوە ﴿فأصبح هشيما تذروه الرياح﴾ کەچیلەدوای ماوەیەك دەبێتەپووش و پەڵاش و(با) پرژو بلاوی دەکاتەوە ﴿وكان الله على كل شئ مقتدرا﴾ وەهەمیشەخوای گەورە بەسەر هەموو شتێکا بەتواناو بەدەسەڵاتە، وە لەگەڵ جێگای تردا بە چەند شێوازێ تر ئەو مەسەل و نموونەیە دێنێتەوە، بۆ نموونە: لەم ئایەتەدا

دەفەرموێ: (إعلموا أنما الحياة الدنيالعب ولهو وزينة وتفاخر بينكم وتكاثر فیالأموال والأولاد كمثل غيث أعجب الكفار نباته..) وەلەفەرموودەیەکیشدا هاتووە: ((..الدنيا حلوة خضرة..)) ﴿[٤٦] المال والبنون زينة الحياة الدنيا﴾ ماڵ ومناڵ زینەت و جوانیی ژیانی دنیان, کەوابوو هەق نیە کەسێکی پێبخڵەتێ, لە ئایەتێکی تردابۆ تەئکیدی ئەوە دەفەرموێ: (زين للناس حب الشهوات من النساء والبنين والقناطير المقنطرة من الذهب والفضة..) ﴿والباقيات الصالحات خير عند ربك ثوابا وخير أملا﴾ وەکارو کردەوەچاکە هەرماوەکان, وەکوخزمەت بەدین وبە خەڵك وئاوەدانکردنەوەی شارو گوندو هەرکارێکی تر لەو شێوە, باشترەو باشترین هیوایە بۆ مرۆڤ.

(ئیبن کەسیر) دەڵێت: زۆربەی ریوایەتەکان دەڵێن: (الباقيات الصالحات) زیکری (سبحان الله، والحمدلله، ولا إله إلا الله، والله أكبر، ولا حول ولا قوة إلا بالله)یە.

قۆناغە سەختەکانی هاتنی قیامەت:

﴿[٤٧] ويوم نسير الجبال﴾ وئاگاری خەڵك بکەوە بە رۆژێ کە کێوەکان (بەر لەهاتنی قیامەت) دەخەینە گەڕ وەکو هەور بەهەوادا دەڕۆن, وەك لەجێگایەکی تردا جەخت لە سەر ئەوە دەکاتەوەو دەفەرمووێ: (..وهیتمرمر السحاب..) یان دەفەرموێ: (وتكون الجبال كالعهن المنفوش). ﴿وترى الأرض بارزة﴾ و زەوییش بە رووتەڵ دەبینی کە: هیچ شتێکی بەسەرەوە نەماوە, نەکێو, نەدار, نەدرەخت, هەمووی تەخت بووە ﴿وحشرناهم﴾ ئەو خەڵکەیش هەموو (چاك و خراپیان) کۆ دەکەینەوە بۆ پرسیارو وەڵام و لێپرسینەوە لەکارو کردەوەکانی دنیایان ﴿فلم نغادر منهم أحدا﴾ وە هیچ کەسێکیان ناهێڵینەوە بێ لێ پرسینەوە ﴿[٤٨] وعرضوا على ربك صفا﴾ گشت ڕیز دەکرێن و ئەخرێنە بەردەستیی پەروەدگارت بۆ پرسینەوە ﴿لقد جئتمونا كما خلقناكم أول مرة﴾ خوا بە کافرو بێ باوەڕەکان دەفەرموێ: بەڕاستیی وائێستا هەموو بەڕووت و قووتیی و دەستی خاڵی هاتوونە لامان، هەر وەکو چۆن لەسەرەتاوە دروستمانکردن ﴿بل زعمتم ان لن نجعل لكم موعدا﴾ بەڵکوپێشتان وابوو کە هەرگیز وادەیەکتان بۆ دانانێین بۆ لێپرسینەوەو پاداشت و تۆڵە! ﴿[٤٩] ووضع الكتاب فترى المجرين مشفقين مما فيه﴾ وەنامەی کارو کردەوەی هەموو کەس دەهێنرێ و دادەنرێ, ئەوسا دەبینی گشت ئیماندارەکان دڵخۆشن بەنامەکەیان، تاوانبارەکانیش هەموو دڵە لەرزێ و دڵە فرێیانەو لەکارنامەکەیان دەترسن ﴿ويقولون يا ويلتنا﴾ و دەڵێن:ئەی تیاچوونی خۆمان! ﴿ما لهذا الكتاب لا يغادر صغيرة ولا كبيرة إلا احصاها﴾ ئەمە چ نامەیەکە؟ هەموو شتێك گەورەو بچوك، وردو درشتی لەخۆیدا جێکردۆتەوەو ئەژماردوویەتێ؟! ﴿ووجدوا ما عملوا حاضرا﴾ ئەوسا پاداشتی کارو کردەوەکانی خۆیان بە حازری دەبینن ووەری دەگرن ﴿ولا يظلم ربك احدا﴾ پەروەردگاریشت ناهەقیی و ستەم لە هیچ کەسێك ناکات، بەناهەق سزای کەس نادات، پاداشتی چاککارانیش کەم ناکاتەوە، وەکو لە

ٱلْمَالُ وَٱلْبَنُونَ زِينَةُ ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا وَٱلْبَٰقِيَٰتُ ٱلصَّٰلِحَٰتُ خَيْرٌ عِندَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَخَيْرٌ أَمَلًا ﴿٤٦﴾ وَيَوْمَ نُسَيِّرُ ٱلْجِبَالَ وَتَرَى ٱلْأَرْضَ بَارِزَةً وَحَشَرْنَٰهُمْ فَلَمْ نُغَادِرْ مِنْهُمْ أَحَدًا ﴿٤٧﴾ وَعُرِضُوا۟ عَلَىٰ رَبِّكَ صَفًّا لَّقَدْ جِئْتُمُونَا كَمَا خَلَقْنَٰكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍۭ بَلْ زَعَمْتُمْ أَلَّن نَّجْعَلَ لَكُم مَّوْعِدًا ﴿٤٨﴾ وَوُضِعَ ٱلْكِتَٰبُ فَتَرَى ٱلْمُجْرِمِينَ مُشْفِقِينَ مِمَّا فِيهِ وَيَقُولُونَ يَٰوَيْلَتَنَا مَالِ هَٰذَا ٱلْكِتَٰبِ لَا يُغَادِرُ صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً إِلَّآ أَحْصَىٰهَا ۚ وَوَجَدُوا۟ مَا عَمِلُوا۟ حَاضِرًا ۗ وَلَا يَظْلِمُ رَبُّكَ أَحَدًا ﴿٤٩﴾ وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَٰٓئِكَةِ ٱسْجُدُوا۟ لِءَادَمَ فَسَجَدُوٓا۟ إِلَّآ إِبْلِيسَ كَانَ مِنَ ٱلْجِنِّ فَفَسَقَ عَنْ أَمْرِ رَبِّهِۦٓ ۗ أَفَتَتَّخِذُونَهُۥ وَذُرِّيَّتَهُۥٓ أَوْلِيَآءَ مِن دُونِى وَهُمْ لَكُمْ عَدُوٌّۢ ۚ بِئْسَ لِلظَّٰلِمِينَ بَدَلًا ﴿٥٠﴾ ۞ مَّآ أَشْهَدتُّهُمْ خَلْقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَلَا خَلْقَ أَنفُسِهِمْ وَمَا كُنتُ مُتَّخِذَ ٱلْمُضِلِّينَ عَضُدًا ﴿٥١﴾ وَيَوْمَ يَقُولُ نَادُوا۟ شُرَكَآءِىَ ٱلَّذِينَ زَعَمْتُمْ فَدَعَوْهُمْ فَلَمْ يَسْتَجِيبُوا۟ لَهُمْ وَجَعَلْنَا بَيْنَهُم مَّوْبِقًا ﴿٥٢﴾ وَرَءَا ٱلْمُجْرِمُونَ ٱلنَّارَ فَظَنُّوٓا۟ أَنَّهُم مُّوَاقِعُوهَا وَلَمْ يَجِدُوا۟ عَنْهَا مَصْرِفًا ﴿٥٣﴾

سوورەتێکی تردا ئەم راستیە دووپات کراوەتەوەو دەفەرموێ: (إن الله لايظلم مثقال ذرة وإن تك حسنة يضاعفها..).
پێغەمبەرﷺ دەفەرموێ: ((إن الجمّاء لتُقتصّ من القرناء يوم القيامة..)).

سەرگورشتەی ئادەم و ئیبلیس:

﴿٥٠ وإذ قلنا للملائكة اسجدوا لآدم﴾ ئەو رۆژگارە وەبیر بێنە کە بەفریشتەکانمان گوت: سوژدە بۆ ئادەم بەرن، دیارە کەمەبەست لەو سوژدەیە, سوژدەوکڕنوشی ڕێزە, نەك سوژدەی پەرستن ﴿فسجدوا إلا إبليس﴾ ئەوانیش هەموو دەست بەجێ فەرمانەکەیان پیادە کردو کڕنووشیان برد، (ئیبلیس) نەبێ ﴿كان من الجن ففسق عن أمر ربه﴾، ئەو لە(جن) بوو لە فەرمانی پەروەردگاری خۆی دەرچوو.

تێبینی: لە سوورەتی (بەقەرە)دا شتێکمان لەبارەی (شەیتان)ـە وە باسکرد،دەتوانی بۆ زیادە شارەزابوون بگەڕێیتەوە ئەوێ. ﴿أفتتخذونه وذريته أولياء من دوني﴾ ئایا ئیتر ئێوە شەیتان و زارۆو نەوەکانی لەباتی من (خوا) دەکەنە دۆست و پشتیوانی خۆتان..؟ کەسێك ئەوهەمووکارە ناپەسەندانەی لێ وەشابێتەوە, ئێستاچۆن دەکرێ بەپشتیوان ﴿وهم لكم عدو﴾ لەحاڵێکا کە ئەوان (خۆی و نەوەی) دوژمنی ئێوەن و،هەمیشە دژایەتیتان دەکەن ﴿بئس للظالمين بدلا﴾ ئای چ گۆڕینەوەیەکی خراپە گوێ رایەڵیی کردنی ناهەقیکاران بۆ شەتیان لەباتی خوا! ﴿٥١ ما أشهدتهم خلق السموات والأرض﴾ ئێمە لە دروستکردنی ئاسمانەکان و زەوییدا نەمانکردن بە شایەت وهیچ پرسێکمان پێ نەکردن ﴿ولا خلق أنفسهم﴾ وە بۆ دروستکردنی خوودی خۆشیان هەروا، واتە: ئەوانەش (شەیاتینەکان) هەر وەك ئێوە بێ دەسەڵاتن، دەسا ئیتر چۆن ئێوە بەگوێیان دەکەن ﴿وما كنت متخذ المضلين عضدا﴾ وەمن هەرگیز گومڕاکەران و سەرلێشێواوانم نەکردووە بە دۆست و یاریدەدەری خۆم، هەتا لەوکارەیشدا بیانکەمە یاریدەری خۆم، کەوابوو نابێ ئێوەیش بیانکەنە دۆست و پشتیوانی خۆتان ﴿٥٢ ويوم يقول نادوا شركائي الذين زعمتم﴾ ئەو رۆژە وەبیر بێننەوە کە خوا بەهاوەڵدانەرەکان دەفەرموێ و دەپرسێ: بانگ لەوانە بکەن ئێوە لەدنیادا پێتان وابوو شەریك و هاوبەشی منن و، هاوارتان بۆ دەبردن لە کاتی خۆشیی و ناخۆشییدا، دەفەرموون، ئەمڕۆ هاواریان بۆ بەرن با بێنە فریاتان و ڕزگارتان بکەن، لەجێگایەکی تردا دەفەرموێ: (ولقد جئتمونا فرادى كما خلقناكم أول مرة وتركتم ماخولناكم وراء ظهوركم وما نرى معكم شفعاءكم الذين زعمتم أنهم فيكم شركاؤا..).
﴿فدعوهم فلم يستجيبوا لهم﴾ ئەوانیش کە بانگیان دەکەن و هاواریان بۆ دەبەن وەڵامیان بدەنەوە ﴿وجعلنا بينهم موبقا﴾ وە ئێمەش کەندالێکی دادڕاوی بەربڵاومان خستە نێوان خۆیان و خواکانیانەوە کە پێیان نەگەن، بێ لەوەش خۆیان و شوێن کەوتووەکانیشیان دەخەینە ناو ئاگرەوە.

بت پەرستەکان هیچ وەڵامێ نادەنەوە:

﴿٥٣ ورأى المجرمون النار﴾ جا لەو رۆژەدا تاوانباران بەچاوی خۆ ئاگری دۆزەخ دەبینن ﴿فظنوا أنهم مواقعوها﴾ دڵنیادەبن و تێدەگەن کە هەر دەخرێنە ناویەوە ﴿ولم يجدوا عنها مصرفا﴾ وئیدی پەناگاو خۆلادانێکیشیان دەست ناکەوێ، تا خۆیان لێ بشارنەوە ﴿٥٤ ولقد صرفنا في هذا القرآن للناس من كل مثل﴾ بێگومان ئێمە لەم قورئانەدا هەموو جۆرە مەسەل و نەزیلەیەکمان بۆمەردم هێناوەتەوە، هەتا بەباشی لە هەق تێبگەن و، لێرەو لەوێ چواشە نەکرێن ﴿وكان الإنسان أكثر شئ جدلا﴾ کەچی ئینسان لەهەمووشتێك دەمباز ترە,واتە: لە سەر قسە زۆر دەچێ و هەمیشە بەبڕوو بیانووە.

(عەلی کوڕی ئەبو تالیب) دەڵێت: شەوێکیان پێغەمبەر ﷺ هاتە ماڵمان و لەمن وخاتوونە(فاتمە)ی کچیی، پرسیٚ: ئەوە چۆن شەونوێژ ناکەن؟((الا تصلیان؟)) گوتم: ئێمە گیانمان بەدەستی خوایە، ئەگەر بییەوێ هەڵمان دەسێنێت، جاکە پێغەمبەر(ص) ئەوەی بیست لێیان، دای بە ڕانی خۆیداو چووو فەرمووی: (وكان الإنسان أكثر شيء جدلا) متفق علیه. ﴿٥٥ وما منع الناس أن يؤمنوا إذ جاءهم الهدى﴾ تەنیا شتیٚ کە بوویە کۆسپ لەبەردەم ئەو خەڵکەدا کە بڕوا بهێنن کاتیٚ ئەو قورئانەیان بۆهات لەلایەن خواوە ﴿ويستغفروا ربهم﴾ و لەپەروەردگاریان داوای لێبوردن بکەن ﴿إلا أن تأتيهم سنة الأولين﴾ هەرئەوە بوو کە: چاوەنواڕ بوون تووشی چارەنووسی پێشووەکان ببن، کە ئەوان - پاش ململانیٚ لەگەڵ پێغەمبەرەکانیاندا- تیاچوون ﴿أو يأتيهم العذاب قبلا﴾ یان ڕوو بەڕوو سزایان بۆ بێت و بەچاوی سەر ببینن، ئەگینا ئەوان کە ئەو هەموو بەڵگەو نیشانانەیان نیشان دەدریٚ , بۆچی باوەڕ ناهێنن؟ ئەوەبوو هێندێکیان بە پێغەمبەرەکەیانیان دەگوت: (فأسقط علينا كسفا من السماء إن كنت من الصادقين). ﴿٥٦ وما نرسل المرسلين إلا مبشرين ومنذرين﴾ وەپەیامبەرانمان نەناردووە بۆ خەڵکی بە مژدەر (بە بەهشت بۆ ئیمانداران) و بە ترسێنەر (بە دۆزەخ بۆ بێباوەڕان) نەبیٚ ﴿ويجادل الذين كفروا بالباطل﴾ کەچی لەگەڵ ئاشکرایی هەق و ڕاستییدا کافرو بیٚ باوەڕان، هەمیشە دەمەدەم دەکەن لەگەڵ موسڵمانەکاندا ﴿ليدحضوا به الحق﴾ بۆ ئەوەی بەگومانی خۆیان هەق و ڕاستیی پیٚ لەناو بەرن و زاڵ بن بەسەریا، خۆ قەت ئەوەیان بۆ مەیسەر نابێت ﴿واتخذوا آياتي وما انذروا هزوا﴾ وە لە باتی باوەڕ هێنان ئایەتەکانی ئێمە و ئەو سزایە وا ئەوانی پیٚ ترسێنران، بەگاڵتەجاڕیان وەرگرت و کەوتنە مەسخەرە پێیان!

دەبیٚ کیٚ لە هەموو کەسێك ستەمکارتر بێت؟

﴿٥٧ ومن أظلم ممن ذكر بآيات ربه﴾ دەبیٚ کیٚ لەوکەسە ستەمکار تربێت کە بە ئایەتەکانی پەروەردگاری (واتە:بە قورئان) ئامۆژگاری بکریٚ ﴿فأعرض عنها﴾ کەچی ڕوویان لیٚ وەرچەرخێنیٚ ﴿ونسي ما قدمت يداه﴾و ئاکامیئەوکارەخراپانەیش کە بەدەستیی خۆی پێشی خستوون لە بیر کردبیٚ! ﴿إنا جعلنا على على قلوبهم اكنة أن يفقهوه﴾ بەڕاستیی بەهۆی کوفرو لاسارییانەوە، پەردەمان بەسەر دڵیاندا هێنا، هەتا لە ماناو مەبەستی باوەڕ تیٚ نەگەن و کەڵکی لیٚ وەرنەگرن ﴿وفي آذانهم وقرا﴾ وە گوێشیانمان ئەوەندە قورس و گران کرد کە نەتوانن هەق ببیسن، چونکە خۆیان نایانەویٚ بیبیسن، ئێمەش زۆریان لیٚ ناکەین ﴿وإن تدعهم إلى الهدى﴾ خۆ ئەگەر هەوڵی زۆریان لەگەڵبدەیت و بانگیان بکەیت بۆ هیدایەت و ڕێنوێن بوونی ڕێی ڕاست ﴿فلن يهتدوا إذا أبدا﴾ ئیترهەرگیز ڕێنوێن نابن و وەلام نادەنەوە، چونکە خۆ تێناگەیەنن و نابیسن!! ﴿٥٨ وربك الغفور ذو الرحمة﴾ پەروەردگاریشت ئەی پێغەمبەر! ﷺ زۆر لێبوردەی، خاوەن میهرەبانیی و ڕەحمەتە لەگەڵ

سەرپێچیکەرانیشدا، ئەوەتە لە تۆڵەی گوناحەکانیاندا زوونایانگرێت ﴿لو یؤاخذهم بما کسبوا﴾ و خۆئەگەر بیانگرێت بە هۆی کارو کردەوە خراپەکانیانەوە ﴿لعجل لهم العذاب﴾ دەبوو گورج سزای دابان ﴿بل لهم موعد﴾ بەڵام واناکات، چونکە دەم و ساتی جەزرەبەیانی دیاریکردووە ﴿لن یجدوا من دونه موئلا﴾ کاتێ ئەوەش هات ئیدی هیچ پەناگاو ڕێ هەڵهاتنێکیان دەست ناکەوێ،هە تا خۆیانی لێ بشارنەوە ﴿[٥٩] وتلك القری أهلکناهم لما ظلموا﴾ وە خەڵکی ئەم شارو گوندانەشمان: (هۆزەکەی هودو، صالح و، شوعەیب.. هتد) لەناوبردن کاتێ ستەمیانکرد ﴿وجعلنا لمهلکهم موعدا﴾ وەبۆ لەناوبردنیشیان سات و کاتێکمان بۆ دانان، ئاخۆ تۆ بڵێیت پەندی لێ وەربگرن؟.

داستانەکەی مووسا و خدر سلأویان لەسەر بێت:

بەڵێ خوای باڵادەست موسا ئاگادار دەکات کە لە(مەجمەعولبەحرەین دا(واتە: - وەك قەتادە دەڵێ- دەریای فارس و، دەریای رۆم) بەندەیەکم هەیە گەلێ زانست و زانیاریی لایە، ئینجا مووسایش لەبەر پتر فێربوونی زانست، وای بەچاك زانی بڕوا بۆلای و، جێگەکەشی بۆ دیارییکراو (ماسی)یەکی بێ گیانیشیان لەگەڵ خۆیان برد و پێیان وترا: لەهەر جێگایەك ئەوماسیٚیە بزووت و زیندوو بوویەوە،زاناکە لەو جێگەیەدایە، (مووسا)ش بە (یوشەع)ی غولام و هاوەڵیی خۆی گوت: کە گەیشتینە ئەوجێگا دیارییکراوە بۆمان،دەبێ زوو ئاگادارم بکەیت، بەڵام شەیتان لە بیری دەباتەوە!! (فەتا) لەبنەڕەتا بەلاو دەڵێن، عەرەبیش بەخزمەتکاردەڵێت (فەتا)، چونکە بەپێی باوی گشت ناوچەیەك، هەوڵدەدرێ کەسێك بکرێ بەخزمەتگوزار کە لەساڵەکانی لاویەتییدا بێت، شیاوی باسە (یوشع)یش موسای زۆر خۆش دەویست و، زۆریش هەوڵی سەربەرزیی و سەرفرازیی بۆ دەدا، هەر بۆیە مووسایش ئەوی کردە هاوەڵ وهاوڕیی خۆیی و، پاش خۆیشی بووە سەرکردەی (بەنی ئیسرائیل) و (بیت المقدس)ی لەدەستی تاقمە زۆردارەکانی سەردەمدا سەندەوە، ئەمە بەشێکبوو لە واتاومانای فەرموودەیەك کە ئیمامی (بوخاریی) هێناویەتی لە کتێبە ڕاستەکەیدا. وەهەروا ئیمامی (موسلیم)یش هێناویەتیو دەڵێت: خوای گەورە بەمووسای فەرموو: بۆ ئەو مەبەستە دەبێ ماسییەك لەگەڵ خۆت ببەیت، جا لەکوێ لێت گوومبوو، ئەوە (خدر) لەوێیە، بەڵێ ئەویش فەرمانەکەی خوای جێبەجێ کردو ڕۆیشتن تا گەیشتنە لای بەردێك، ئەوجا مووسا دەستی کرد بەگەڕان بەدوای (خدر)داو پێیوا بوو لەو دەورو بەرەدایە، لاوەکەش ماسییەکەی لەسەر بەردەکە دانا و جووڵەجوڵێکی دەست پێکردو لەپڕێکا چووە ناو دەریاکەوە، لاوەکە وتی: هەرکە مووسا هاتەوە پێی دەڵێم، کەچی کاتێ مووسا گەڕایەوە، شەیتان لەبیری بردەوە ڕووداوەکەی بۆ باسبکا! ئەمەیە کە خوا دەفەرموێ: ﴿[٦٠] وإذ قال موسی لفتاه﴾ وە ئەوکاتە وەبیربێنە ئەی پێغەمبەر!ﷺ کە(موسای کوڕی عیمران) بەهاوڕێ و لاوەکەی خۆی (یوشەعی کوڕی نون ی کوڕی یوسف)ی گوت: ﴿لا أبرح حتی أبلغ مجمع البحرین﴾ من لێبڕاوم سەفەرێ بکەم و نەگەڕێمەوە هەتا ئەگەمە جەمسەری بەیەك گەیشتنی هەردوو دەریاکە کە لە(محیطی هیندی) و لەدەریای (سوور) لە (باب المندب)دا یەك دەگرنەوە ﴿او أمضی حقبا﴾ یاخود هێمان هەر ماوەیەکی زۆرتریش بچم، هەتا دەگەمە مەبەست ﴿[٦١] فلما بلغا مجمع بینهما﴾ ئینجا کە گەیشتنە جەمسەری هەر دوو دەریاکە کە جێگەی مەبەستە کەیانبوو ﴿نسیا حوتهما﴾ هەردووکیان ماسی یەکەیان لەبیرچوو! ﴿فاتخذ سبیله فی البحر سربا﴾ ئەویش -ماسی یەکە- بە هەڵبڵوقاویی و هەڵبەزینەوە خۆی گەیاندە دەریاکە ﴿[٦٢] فلما جاوزا﴾ ئینجا کە موساو هاوڕێکەی لە جێی تێکەڵبوونی دووئاوەکە دەرباز بوون و تێپەڕیین ولە جیێەکی ترلایاندا ﴿قال آتنا غداءنا﴾ موسا بە لاوەکەی خۆی گوت: ئادەی خواردنەکەمان بێنە، دیارە دەمێك بوو بە ڕێوە بوون برسیان ببوو ﴿لقد لقینا من سفرنا هذا نصبا﴾ بە ڕاستیی لەم سەفەرەدا ماندوویی زۆرمان

دیت، دیارە ئەمەیش هەر نەخشەی خوایە کەلەو جێگایەدا ماندوو بن و برسییان ببێت و ماسی یەکەشیان بیر بکەوێتەوە!! ﴿[٦٣] **قال ارایت إذ اوینا إلى الصخرة**﴾ لاوەکە بە موسای گوت: ئەرێ دەزانیی چی روویدا؟! هەر ئەوکاتە کە چووینە پەنای بەردە گەورەکەو ئەو پشوویەمان دا ﴿**فإنی نسیت الحوت**﴾ بەڕاستی من ماسییەکەم لەبیر چوو، بۆتی باس بکەم کە: هەر لەوێ زیندوو بوویەوەو خۆی کوتایە ناو دەریاکەو ڕۆیشت،! ﴿**وما أنسانیه إلا الشیطان أن أذكره**﴾ دیارە هەر شەیتانیش لەبیری بردمەوە بۆتی بگێڕمەوە ﴿**واتخذ سبیله في البحر عجبا**﴾ وەلەلای بەردەکە ماسی یەکە بە شێوەیەکی زۆر سەیرو سەمەرە هەڵبەزییەوەو ڕێگەی دەریاکەی گرتە بەر و ڕۆیشتە ناویەوە ﴿[٦٤] **قال ذلك ما كنا نبغ**﴾ موساش وتی: ئێمەش هەر شتێکی وامان دەویست ﴿**فارتدا على آثارهما قصصا**﴾ ئینجا بەچاوگێڕان بە ڕێی خۆیان دا گەڕانەوە بۆ ئەو شوێنە بە جێیان هێشتبوو ﴿[٦٥] **فوجدا عبدا من عبادنا**﴾ ئەوجا لە نزیك بەردەکەوە بە بەندەیەك لە بەندەکانی ئێمە ئاشنا بوون. جەماوەری زانایان دەڵێن: ئەو بەندەیە (خدر) بووەو، (نەبی)ش بووە، بەڵام ئایا ئێستاکە زیندووەو بەسەر زەویەوە ئەژی — وەك دەڵێن خدری زیندە؟ ئەوە کۆمەڵێکی زۆریان بەم چەند بەڵگەیە پێیان وایەکە ئێستا زیندوو نییەو نەماوە، یەکەم: لەبارەی (خدر)و(ئیلیاس) وە لەئیمامی (بوخاریی) پرسیار کرا: ئایا ئێستا هەردوو زیندوون وەکو دەڵێن؟! ئەویش گوتی: چۆن زیندوون، لەکاتێکا پێغەمبەر ﷺ کەمێ بەر لەمردنی خۆی فەرموویەتی: ((لایبقی على رأس المائة ممن هو الیوم على ظهر الارض أحد)). دووەم: ئەم فەرموودە کەئیمامی (موسلیم) هێناویەتی ودەڵێت: ((مامن نفس منفوسة یأتی علیها مائة سنة وهی یومئذ حیة)). هەر بۆیە (ئیبن تەیمییە)ش دەڵێ: (ئەگەر خدر زیندو بووبا،دەبوو بهاتبایە لای پێغەمبەرو جیهادی لەتەك کردبا، درێژەی ئەم باسە لە تەفسیری (روح المعانی)دایە. ﴿**آتیناه رحمة من عندنا**﴾ کەلە بەزەیی و میهرەبانیی خۆمان بەهرەوەرمان کرد بوو ﴿**وعلمناه من لدنا علما**﴾ و زانست و زانیاریی تایبەتیشمان لە خۆمانەوە کەپێی دەڵێن (عیلمی لەدونی) فێرکردبوو.

سُورَةُ الكَهْفِ — الجُزْءُ الخَامِسَ عَشَرَ

فَلَمَّا جَاوَزَا قَالَ لِفَتَىٰهُ ءَاتِنَا غَدَآءَنَا لَقَدْ لَقِينَا مِن سَفَرِنَا هَٰذَا نَصَبًا ﴿٦٢﴾ قَالَ أَرَءَيْتَ إِذْ أَوَيْنَآ إِلَى ٱلصَّخْرَةِ فَإِنِّى نَسِيتُ ٱلْحُوتَ وَمَآ أَنسَىٰنِيهُ إِلَّا ٱلشَّيْطَٰنُ أَنْ أَذْكُرَهُۥ وَٱتَّخَذَ سَبِيلَهُۥ فِى ٱلْبَحْرِ عَجَبًا ﴿٦٣﴾ قَالَ ذَٰلِكَ مَا كُنَّا نَبْغِ فَٱرْتَدَّا عَلَىٰٓ ءَاثَارِهِمَا قَصَصًا ﴿٦٤﴾ فَوَجَدَا عَبْدًا مِّنْ عِبَادِنَآ ءَاتَيْنَٰهُ رَحْمَةً مِّنْ عِندِنَا وَعَلَّمْنَٰهُ مِن لَّدُنَّا عِلْمًا ﴿٦٥﴾ قَالَ لَهُۥ مُوسَىٰ هَلْ أَتَّبِعُكَ عَلَىٰٓ أَن تُعَلِّمَنِ مِمَّا عُلِّمْتَ رُشْدًا ﴿٦٦﴾ قَالَ إِنَّكَ لَن تَسْتَطِيعَ مَعِىَ صَبْرًا ﴿٦٧﴾ وَكَيْفَ تَصْبِرُ عَلَىٰ مَا لَمْ تُحِطْ بِهِۦ خُبْرًا ﴿٦٨﴾ قَالَ سَتَجِدُنِىٓ إِن شَآءَ ٱللَّهُ صَابِرًا وَلَآ أَعْصِى لَكَ أَمْرًا ﴿٦٩﴾ قَالَ فَإِنِ ٱتَّبَعْتَنِى فَلَا تَسْـَٔلْنِى عَن شَىْءٍ حَتَّىٰٓ أُحْدِثَ لَكَ مِنْهُ ذِكْرًا ﴿٧٠﴾ فَٱنطَلَقَا حَتَّىٰٓ إِذَا رَكِبَا فِى ٱلسَّفِينَةِ خَرَقَهَا قَالَ أَخَرَقْتَهَا لِتُغْرِقَ أَهْلَهَا لَقَدْ جِئْتَ شَيْـًٔا إِمْرًا ﴿٧١﴾ قَالَ أَلَمْ أَقُلْ إِنَّكَ لَن تَسْتَطِيعَ مَعِىَ صَبْرًا ﴿٧٢﴾ قَالَ لَا تُؤَاخِذْنِى بِمَا نَسِيتُ وَلَا تُرْهِقْنِى مِنْ أَمْرِى عُسْرًا ﴿٧٣﴾ فَٱنطَلَقَا حَتَّىٰٓ إِذَا لَقِيَا غُلَٰمًا فَقَتَلَهُۥ قَالَ أَقَتَلْتَ نَفْسًا زَكِيَّةًۢ بِغَيْرِ نَفْسٍ لَّقَدْ جِئْتَ شَيْـًٔا نُّكْرًا ﴿٧٤﴾

٣٠١

جا لەبارەی (علم اللدنی)یەوە، (شێخ عبدالوهابی شەعرانیی) دەڵێ: (وأما زبدة علم التصوف الذی وضع القوم فیه رسائلهم فهو نتیجة العمل بالكتاب والسنة، فمن عمل بما علم تكلم بما تكلموا، وصار جمیع ما قالوه بعض ماعنده، لأنه كلما ترقى العبد فی باب الأدب مع الله تعالى دق كلامه على الإفهام). واتە: کاکڵەو پوختەی (تەصەوف) کارکردنە بە(قورئان)و(سوننەت)ی پێغەمبەر ﷺ، ئەوانەش کە ئەو قسانەیان لێدەگێڕنەوە، دیارە کاریان بەو قورئان و فەرموودەیە کردووە کەفێری بوون، وە ئەوەی گوتویانە هێشتا هەر هەندێکی بووە، چونکە هەر بەندەیەك کە بە

پەیـڕەی ئـەدەب و ویـڵـدا قسـە لەگـەڵ خـوادا بکـاو سـەرکەوێ، بێگومـان وتـەو گفتوگۆیشـی زۆر ورد دەبـێ و، هەمووکسێکیش لێی تێناگات. سەیرێکی تەفسیری (ئالوسیی)بکە.

﴿^٦٦ قال لە موسى هل اتبعك﴾ موسا ﷺ پێیگوت: ئاخۆ مۆڵـەتم دەدەیـت شـوێنت بکـەوم؟ واتـە: ڕوخسـەتم ئـەدەیت کە بـەردەوام لەگـەڵت بم؟﴿على أن تعلمن مما علمت رشدا﴾ تا لـەو زانسـتەی- لەلایـەن پەروەردگارتـەوە- فێرکراویت، منیش فێر بکەیت و نیشانمی بدەی، بەڵکو کەڵکی لێ وەرگرم لە کاروبارمدا ﴿^٦٧ قال إنك لن تستطيع معي صبرا﴾ خدر وتـی: بەڕاستی تۆ هـەرگیز لەگـەڵ من هەڵناکەیت، ناتوانی خۆ ڕاگربیت لەبەرامبەر ئیشـەکانی منەوە،چونکە هەندێ شت دەبینی لەمنـەوە، بەرواڵـەت لەگـەڵ شـەریعەتەکەی تۆدا ناگونجێ ﴿^٦٨ وكيف تصبر على مالم تحط به خبرا﴾ وە چۆن لەئاست شتێکدا ئاگات لە بنج و بنـاوانی نـەبێ و، لەڕواڵەتیشدا بە کارێکی ناپەسـەند دیاربێت، چۆن دەردەبەی دەنگ نەگەیت، ئەگەرچی لە (غـەیب)یشدا حیکمـەتی زۆری تیابێ ﴿^٦٩ قال ستجدني إن شاء الله صابرا﴾ موسا بە خدری گوت: ئەگـەر خوا حـەزبکا بەخۆڕاگر دەمبینیت هـەتا لەگـەڵتابم ﴿ولا اعصي لك أمرا﴾ و لەهیچ فەرمانێکی تۆ سەرپێچی ناکەم ﴿^٧٠ قال فإن اتبعتني﴾ خدر وتی: جا ئەگەر قبوڵتـەو بەدوامدا دێیـت ﴿فلا تسألني عن شئ﴾ لە حیکمـەتی هیچ شتێك پرسیارم لێ مەکە ﴿حتى أحدث لك منه ذكرا﴾ تا خـۆم لـەکاتی خۆیدا قسەت بۆ دەکەم و لەنهێنیەکەی ئاگادارت دەکەم.

کونکردنی گەمییەکە!

﴿^٧١ فانطلقا حتى إذا ركبا في السفينة خرقها﴾ ئینجا هەردوو پێکەوە ڕۆیشتن تاکاتێ سواری کەشتیەکە بوون و، خدر کونی تێکردو عەیبداری کرد ﴿قال: اخرقتها لتغرق أهلها﴾ موسا خۆی پێنەگیراو بەسەرسوڕمانێکەوە وتـی: ئاخۆ تۆ ئەم کەشتییە کون دەکەیت، هەتا هەموو سەرنشینەکانی نقوم کـەیت؟! ﴿لقد جئت شيئا إمرا﴾ بەڕاستیی کـارێکی بەدفـەڕوو ناشایسـتەت کـرد ﴿^٧٢ قال ألم أقل إنك لن تستطيع معي صبرا﴾ خـدر گـوتی: مەگـەر پێشـتر پێمنەگوتی تۆ هەرگیز ناتوانی لەگەڵ من خۆ ڕابگریت؟ ﴿^٧٣ قال لا تؤاخذني بما نسيت﴾ مووسا گـوتی: لەمـە لـەبیرم چوو لێم مەگرە ﴿ولا ترهقني من أمري عسرا﴾ وە لەفێربوونی ئەوزانیارییەدا کە دەمەوێ لەتۆوە فێربم، سەختگیریم لەگەڵ مەکە، لەفەرموودەیەکیشدا هاتووە: ((كانت الأولى من موسى نسيانا)) فتح الباري: ٨/ ٢٢٨.

کوشتنی کوڕە لاوەکە!

﴿^٧٤ فانطلقا حتى إذا لقيا غلاما فقتله﴾ بەڵێ ئەمجارەش پۆزشەکەی لێ وەرگرت و پاشان لەکەشتییەکە دابەزین و ڕۆیشتن تا لەڕێگەدا بەکوڕێکی تازەلاو گەیشتن و خدر کوشتیی!! ﴿قال اقتلت نفسا زكية بغير نفس﴾ موسا وتـی: سەیرە! ئایاکەسێکی پاکی بێ گوناهت کوشت، بێ ئەوەی کەسێکی کوشتبێت؟! ﴿لقد جئت شيئا نكرا﴾ بەڕاستیی کارێکی زۆر گەورەی ناپەسەندت ئەنجامدا، چونکە هێمان کونکردنی کەشتیەکە سووکتر بوو، تا کوشتنی ئـەو لاوە بێ تاوانە.

کۆتایی جزمی پازدەیەم

ولله الحمد والمنة

*** *** ***

* ﴿[٧٥] قال ألم أقل لك إنك لن تستطيع معي صبرا﴾ خدر وتی: ئەی پێم نەگوتی هەرگیز تۆ ناتوانی لەگەڵ من ئارام بگری و هەڵبکەیت؟ چونکە من هەندێ شت ئەکەم, بەرواڵەت لەکاری ناپەسەندو نابەجێ دەچن, بەڵام لە واقیعدا شتێکی نهێنیی گرنگی لەبندایە ﴿[٧٦] قال إن سألتك عن شئ بعدها فلا تصاحبني﴾ موسا وتی: دەسا ئەگەر دوای ئەمە جارێکی تر پرسیاری هەرشتێکم لێکردی و رەخنەم لێگرتیت, ئیتر هاوڕێیەتیم مەکە ﴿قد بلغت من لدني عذرا﴾ ئیتر بەڕاستی مافی خۆتە، و لەلایەن منیشەوە بیانووی جیابوونەوەت دەست کەوتووە, منیش گلەیی و بیانووم نامێنێ.

سەرگروشتەی راستکردنەوەی دیوارەکە :

ﺍﻟﺠﺰﺀ ﺍﻟﺴﺎﺩﺱ ﻋﺸﺮ — سُورَةُ الكَهْف

قَالَ أَلَمْ أَقُل لَّكَ إِنَّكَ لَن تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا ﴿٧٥﴾ قَالَ إِن سَأَلْتُكَ عَن شَيْءٍ بَعْدَهَا فَلَا تُصَاحِبْنِي قَدْ بَلَغْتَ مِن لَّدُنِّي عُذْرًا ﴿٧٦﴾ فَانطَلَقَا حَتَّىٰ إِذَا أَتَيَا أَهْلَ قَرْيَةٍ اسْتَطْعَمَا أَهْلَهَا فَأَبَوْا أَن يُضَيِّفُوهُمَا فَوَجَدَا فِيهَا جِدَارًا يُرِيدُ أَن يَنقَضَّ فَأَقَامَهُ قَالَ لَوْ شِئْتَ لَتَّخَذْتَ عَلَيْهِ أَجْرًا ﴿٧٧﴾ قَالَ هَٰذَا فِرَاقُ بَيْنِي وَبَيْنِكَ سَأُنَبِّئُكَ بِتَأْوِيلِ مَا لَمْ تَسْتَطِع عَّلَيْهِ صَبْرًا ﴿٧٨﴾ أَمَّا السَّفِينَةُ فَكَانَتْ لِمَسَاكِينَ يَعْمَلُونَ فِي الْبَحْرِ فَأَرَدتُّ أَنْ أَعِيبَهَا وَكَانَ وَرَاءَهُم مَّلِكٌ يَأْخُذُ كُلَّ سَفِينَةٍ غَصْبًا ﴿٧٩﴾ وَأَمَّا الْغُلَامُ فَكَانَ أَبَوَاهُ مُؤْمِنَيْنِ فَخَشِينَا أَن يُرْهِقَهُمَا طُغْيَانًا وَكُفْرًا ﴿٨٠﴾ فَأَرَدْنَا أَن يُبْدِلَهُمَا رَبُّهُمَا خَيْرًا مِّنْهُ زَكَاةً وَأَقْرَبَ رُحْمًا ﴿٨١﴾ وَأَمَّا الْجِدَارُ فَكَانَ لِغُلَامَيْنِ يَتِيمَيْنِ فِي الْمَدِينَةِ وَكَانَ تَحْتَهُ كَنزٌ لَّهُمَا وَكَانَ أَبُوهُمَا صَالِحًا فَأَرَادَ رَبُّكَ أَن يَبْلُغَا أَشُدَّهُمَا وَيَسْتَخْرِجَا كَنزَهُمَا رَحْمَةً مِّن رَّبِّكَ وَمَا فَعَلْتُهُ عَنْ أَمْرِي ذَٰلِكَ تَأْوِيلُ مَا لَمْ تَسْطِع عَّلَيْهِ صَبْرًا ﴿٨٢﴾ وَيَسْأَلُونَكَ عَن ذِي الْقَرْنَيْنِ قُلْ سَأَتْلُو عَلَيْكُم مِّنْهُ ذِكْرًا ﴿٨٣﴾

٣٠٢ — إِنَّا مَكَّنَّا لَهُ

﴿[٧٧] فانطلقا حتى إذا اتيا أهل قرية﴾ هەردوو پێکەوە ڕۆیشتن تاگەیشتنە خەڵکی شارێك, دیارە بۆ دیاری کردنی ئەوشارە لەناو مێژوونووسەکاندا کێشە هەیە, ئەگەرچی هەندێ ئەڵێن: شاری (ئەنتاکییە)ی ئێستای سەر بە وڵاتی سووریە بوو ﴿استطعما أهلها﴾ داوای خۆراك و خواردەمەنیان لێکردن, هەروەك میوانێك رووبکاتە جێگایەك و برسی بێ ﴿فأبوا ان يضيفوهما﴾ ئەوانیش میوانداریيان نەکردن, چونکە خەڵکێکی رژد وچرووك و پیسکە بوون ﴿فوجدا فيها جدارا﴾ جا دیوارێکیان لەوێ بەدیکرد ﴿يريد ان ينقض فأقامه﴾ خەریکبوو بکەوێ، بەڵام خدر هەڵی چنیەوەو راستیکردەوە ﴿قال لو شئت لأتخذت عليه اجرا﴾ موسا وتی: ئەگەر ئارەزووت بووبا بۆچاککردنەوەی ئەو دیوارە کرێیەت وەرئەگرت ﴿[٧٨] قال هذا فراق بيني وبينك﴾ خدر وتی: ئەوا ئێستا بەپێی قسەی خۆت لەیەك جیادەبینەوە ﴿سأنبئك بتأويل مالم تستطع عليه صبرا﴾ کەمێکی تر حیکمەت و نهێنی ئەو رووداوانەت بۆ باسدەکەم, لەبەرامبەریانەوە بێ ئارام بوویت.

بەسەرهاتی گەمیەکە :

﴿[٧٩] أما السفينة فكانت لمساكين يعملون في البحر﴾ هۆی کونکردنی کەشتییەکە، ئەمەبوو کە هی چەند کەسێکی هەژارو بێنەوا بوو، لەدەریادا ئیشیان پێدەکرد بۆبژێوییان ﴿فأردت ان اعيبها﴾ بۆیە ویستم بە کونکردنی عەیبداری بکەم ﴿وكان وراءهم ملك يأخذ كل سفينة غصبا﴾ چونکە لەپێشیانەوە پاشایەکی ستەمکار هەبوو، هەموو کەشتییەکی چاك و بێ عەیبی زەوت دەکرد.

کوشتنی خوڵامەکە :

﴿[٨٠] وأما الغلام فكان ابواه مؤمنين﴾ تا زەلاوەکەش (کەکوشتم)! دەمزانی کەسروشتی لەسەر بێبڕوایی و خوانەناسیی ئەڕواو, باوك و دایکیشی ئیماندارو موسڵمان بوون ﴿فخشينا ان يرهقهما طغيانا وكفرا﴾ جا ئێمەش

ترساین بەسەرکەشی خۆی هەردوو لەخشتە بەرێ و ناچاریان بکات و هەڵیان بنێ بەرەو سەرکەشی و بێ بڕوایی ﴿٨١ فأردنا ان یبدلهما ربهما خیرا منه زکاة واقرب رحما﴾ ویستمان بەوکارەیە پەروەردگاریان بۆیان بگۆڕێ بەمنداڵێکی چاکترو پاکترو بە میهرەبان تر.

رووخاندنی دیوارەکەو چاککرنەوەی:

﴿٨٢ واما الجدار فکان لغلامین یتیمین فی المدینة﴾ دیوارەکەیش کە خەریك بوو ئەکەوت و ئێمەش بەخۆڕایی چاکمان کردەوە ماڵی دووکوڕە بچکۆلەی هەتیو بوو لە شارەکەدا ﴿وکان تحته کنز لهما﴾ لەژێریا گەنجینەیەك هەبووکە هی ئەو دوومنداڵە هەتیوە بوو، باوکیان بۆی دانابوون ﴿وکان ابوهما صالحا﴾ و باوکیشیان خواناس و پیاوچاك بوو، جا لەبەرخاتری بابیان، خوا پارێزگاری بۆکردبوون، بۆیە ئێمەش ئەو کارەمانکرد، وتمان نەوەك لافاوێ دەری بخاو بفەوتێ. راڤەکەرانی قورئان ئەڵێن: چاکیی و راستیی باوك، سوود بەنەوەکانی دەگەیەنێت، ئەگەر موسڵمان بن. ﴿فأراد ربك ان یبلغا اشدهما﴾ پەروەردگارت ویستی ئەودووانە کاتێ گەنجینەکەیان دەستکەوێتەوە بگەنە تەمەنی بلوغ و بەهێزبوون ﴿ویستخرجا کنزهما﴾ و ئەوسا خەزێنەی خۆیان لەژێر دیوارەکەدا دەربێنن ﴿رحمة من ربك﴾ ئەمەیش بەزەیی و میهرەبانییەك بوو لەلایەن پەروەردگارتەوە بەرامبەر بەودوو کوڕە چکۆلەیە کردی لەبەر چاکی باوکیان ﴿وما فعلته عن امری﴾ دڵنیاشبە لەخۆمەوە نەمکردووە، بەڵکو گشت بەفەرمانی خوا بووە ﴿ذلك تأویل مالم تسطع علیه صبرا﴾ ئەوە روونکردنەوەی ئەوشتانە بوو کەتۆ نەتوانی بەرامبەریان خۆراگر بیت. (تەبەریی) ئەڵێت: گێڕانەوەی ئەم چیرۆکەو، چیرۆکەکەی (موسا) و (یوشع)ی هاوڕێیشی، هەر بۆئەوەیە پەیامبەریش ﷺ بۆ سزادانی هاوبەشدانەران وگاڵتەکەران بەخۆیێ و بەقورئانەکەی پەلە نەکات. داستانی موساو خدر وەك لە(بوخاری) و (موسلیم)دا هاتووە بەم شێوەیە بووە: (ئوبەی) ئەڵێت: پەیامبەر ﷺ فەرمووی: جارێکیان موسا لەناو بەنی ئیسرائیلدا وتاری ئەدا، جا لەودەمەدا لێیان پرسی: کێ لە هەموو کەس زاناترە؟ وتی: من، ئینجا لەبەر ئەوە کە نەیوت خوا ئەزانێ، خواش لێی بەگلەیی هات و، نیگای بۆ کردکە لە (مجمع البحرین)دا بەندەیەکی ساڵح وراساڵم هەیە، ئەو بەندەیەم لە تۆ زاناترە، موسا وتی: خوایا! من چۆن پێیبگەم؟ جاهەر، بەوشێوەیە کەقورئان باسی لێوەکرد، پەیامبەریش ﷺ روونیکردەوە، بەڵام ئاخۆ خدر کێبێت؟ لە چ سەردەمێکا ژیابێ؟ پێغەمبەر بووبێ؟ یاخود پیاوێکیساڵح؟ ئاخۆ ئێستا زیندووبێ؟ یان مردوو؟ جابۆ هەریەکە لەوپرسیارانە جیاوازیی وکێشەیەکی زۆرهەیە، هەرچەندە جەماوەری زانایان دەڵێن: پێغەمبەر نەبووە، ئەگەر چی (شنقیتی) بەلایەوە پێغەمبەر بووە، قسەی راستیش هەرئەوەیە کەئێستا لەژیاندا نەماوەو هەرلەکاتی خۆیدا مردووە، (ئیبنی کەسیر) دەڵێ: هەرفەرموودەیەك لەبارەی ژین وزیندوویێتی (خدر)ـەوە هاتبێ لاوازە، هەروەها (ئیبنی حەجەر) یش زۆرێك لەوفەرموودانەی لاواز کردووە. (أضواء البیان)یش دەڵێ: ئەو ڕەحمەت و (عیلمە لەدونی)یە خوا بەویدا، بەپێی ئایەتی (وما فعلته عن أمری) لەرێی وەحییەوەبوو، چونکە هیچ رێیەکیتر جگە لەوەحیی حوکم و بڕیاری لێوەرناگیرێ و، بینای حوکمی هیچ شتێکی لەسەرناکرێ، بەتایبەتی کوشتنی خەڵکێکی بێ تاوان، جاکەوابوو خدر پێغەمبەر بووە، بەڵێ منیش هەرئەمەی (شنقیتی)م بەلاوە لەهەقەوە نزیکترە، خوایش باشتر دەزانێ.

لەم داستانەدا:

١- دەبێ هەمیشە هەوڵبدرێ رابەرێکی زیرەك وهۆشمەند دابنرێت، سوودیش لە ژیریو زانستەکەی وەربگیرێ هەر وەکو موسا ﷺ هەوڵیداو کەوتە شوێن ئەوزانا بەڕێزە، دیارە ئەمە سەرمەشقە بۆ هەمووکەسێك لەهەر پایەوپلەیەکی زانیارییدا هەبێت، وە لەهەر تەمەن وساڵێکدا بێتن دەبێ بەدوای زاناو کەڵەپیاواندا بگەڕێ ولێیان بەهرەمەند ببێ.

٢- کاکڵەی زانستیی راستەقینەی خوایی هەرلەبەندایەتیی وخواپەرستنەوە سەرچاوە دەگرێ.

٣- فێربوونی زانیاریی دەبێ بۆکارپێکردن بێت، چونکە موسا ﷺ بەماموستاکەی خۆی وت: ((مما علمت رشدا)) واتە: زانیارییەکم فێربکە بمگەیەنێنێتە ئاوات و مەبەستی خۆم.

٤- نابێ پەلە لەئیش وکاری رۆژانەدا بکرێت، چونکە گەلێ لەوکارانە هەیە کاتی گونجاوو شیاویان دەوێ.

٥- زۆربەی رووداوەکان دوو دیمەنیان هەیە، دیمەنێکی ئاشکرا لە ئێمە، دیمەنێکی دیکەی نادیار، جا هەر شتێك لەژیانماندا رووبدا، نابێ بەپەلە بریار بدەین، چونکە گەلێ لەو کارانە کە روودەدەن وحیکمەتەکەیان لە ئێمەوە نادیارە، بۆدوایی دەردەکەوێ کەحیکمەتێکی وردیی خوایی لەبندایە.

٦- دین و ئیمانی باوك کەڵك دەبەخشێ بەرۆڵەی برواداریان، چونکە (خضر) لەبەر باوکێکی صالح وچاککاربوو بەرگری لەگەنجینەی منداڵەکان کرد.

٧- زۆر جارمرۆڤ دەبێتە ناحەزونەیاری هەرشتێك نەیزانێ، دەشێ کەسێك ئامۆژگاری کەسێتر بکاو لێیشی وەرنەگرێ و، گلەییش لەبابای ئامۆژگاربکا!.

٨- دەبێ قوتابی وشاگرد بەرامبەر بەماموستاکەیان، زۆر بەئەدەب ولەسەر خۆبن و لە ئاست یەکتردا زۆریش خۆ بەکەم زانبن.

سُورَةُ الكَهْف — الجُزْءُ السَّادِسَ عَشَرَ

إِنَّا مَكَّنَّا لَهُۥ فِي ٱلۡأَرۡضِ وَءَاتَيۡنَٰهُ مِن كُلِّ شَيۡءٖ سَبَبٗا ﴿٨٤﴾ فَأَتۡبَعَ سَبَبًا ﴿٨٥﴾ حَتَّىٰٓ إِذَا بَلَغَ مَغۡرِبَ ٱلشَّمۡسِ وَجَدَهَا تَغۡرُبُ فِي عَيۡنٍ حَمِئَةٖ وَوَجَدَ عِندَهَا قَوۡمٗاۗ قُلۡنَا يَٰذَا ٱلۡقَرۡنَيۡنِ إِمَّآ أَن تُعَذِّبَ وَإِمَّآ أَن تَتَّخِذَ فِيهِمۡ حُسۡنٗا ﴿٨٦﴾ قَالَ أَمَّا مَن ظَلَمَ فَسَوۡفَ نُعَذِّبُهُۥ ثُمَّ يُرَدُّ إِلَىٰ رَبِّهِۦ فَيُعَذِّبُهُۥ عَذَابٗا نُّكۡرٗا ﴿٨٧﴾ وَأَمَّا مَنۡ ءَامَنَ وَعَمِلَ صَٰلِحٗا فَلَهُۥ جَزَآءً ٱلۡحُسۡنَىٰۖ وَسَنَقُولُ لَهُۥ مِنۡ أَمۡرِنَا يُسۡرٗا ﴿٨٨﴾ ثُمَّ أَتۡبَعَ سَبَبًا ﴿٨٩﴾ حَتَّىٰٓ إِذَا بَلَغَ مَطۡلِعَ ٱلشَّمۡسِ وَجَدَهَا تَطۡلُعُ عَلَىٰ قَوۡمٖ لَّمۡ نَجۡعَل لَّهُم مِّن دُونِهَا سِتۡرٗا ﴿٩٠﴾ كَذَٰلِكَۖ وَقَدۡ أَحَطۡنَا بِمَا لَدَيۡهِ خُبۡرٗا ﴿٩١﴾ ثُمَّ أَتۡبَعَ سَبَبًا ﴿٩٢﴾ حَتَّىٰٓ إِذَا بَلَغَ بَيۡنَ ٱلسَّدَّيۡنِ وَجَدَ مِن دُونِهِمَا قَوۡمٗا لَّا يَكَادُونَ يَفۡقَهُونَ قَوۡلٗا ﴿٩٣﴾ قَالُواْ يَٰذَا ٱلۡقَرۡنَيۡنِ إِنَّ يَأۡجُوجَ وَمَأۡجُوجَ مُفۡسِدُونَ فِي ٱلۡأَرۡضِ فَهَلۡ نَجۡعَلُ لَكَ خَرۡجًا عَلَىٰٓ أَن تَجۡعَلَ بَيۡنَنَا وَبَيۡنَهُمۡ سَدّٗا ﴿٩٤﴾ قَالَ مَا مَكَّنِّي فِيهِ رَبِّي خَيۡرٞ فَأَعِينُونِي بِقُوَّةٍ أَجۡعَلۡ بَيۡنَكُمۡ وَبَيۡنَهُمۡ رَدۡمًا ﴿٩٥﴾ ءَاتُونِي زُبَرَ ٱلۡحَدِيدِۖ حَتَّىٰٓ إِذَا سَاوَىٰ بَيۡنَ ٱلصَّدَفَيۡنِ قَالَ ٱنفُخُواْۖ حَتَّىٰٓ إِذَا جَعَلَهُۥ نَارٗا قَالَ ءَاتُونِيٓ أُفۡرِغۡ عَلَيۡهِ قِطۡرٗا ﴿٩٦﴾ فَمَا ٱسۡطَٰعُوٓاْ أَن يَظۡهَرُوهُ وَمَا ٱسۡتَطَٰعُواْ لَهُۥ نَقۡبٗا ﴿٩٧﴾

٣٠٣

سەرگروشتەی زیلقەرنەین:

﴿[٨٣] **ویسألونك عن ذی القرنین**﴾ لەبارەی (زولقەرنەین) یشەوە پرسیارت لێدەکەن؟ ﴿**قل سأتلوا علیكم منه ذكرا**﴾ پێیان بڵێ: ئەی موحەممەد ﷺ واهەندێ لەبەسەرهاتی ئەویشتان بۆباس ئەکەم ﴿[٨٤] **إنا مكنا له فی الأرض**﴾ بەڕاستی ئێمە هێزو دەسەڵاتمان لە زەوییدا پێدا ﴿**وآتیناه من كل شئ سببا**﴾ وەلە هەموو شتێك کە پێویست بوو هۆکارو ئامرازەکەیمان بۆ ڕەخساند ﴿[٨٥] **فأتبع سببا**﴾ ئەوسا ئەویش هۆیەکانی بەکار هێناو بەدوای مەبەستییدا چوو تاگەیشتە مەبەستی خۆی.

راڤەکەرانی قورئان ئەڵێن: ئەم (زولقەرنەین)ـە هەر ئەسکەندەری یۆنانییە، توانیویەتی خۆرهەڵات وخۆرئاوا بخاتە ژێردەسەڵاتی خۆیەوە، هەربۆیە ناویشیان ناوە (ذو القرنین)، چونکە پاشایەکی بڕوادارو چاك ودادگەر بووە، وە لەنێوان سەردەمی عیساو موحەممەددا سەلامی خوایان لەسەر بێت ژیاوە. هەرچەندە لەدیاریکردنی ئەم (زولقەرنەین)ـەدا لەناو مێژوو نووساندا کێشە هەیە: بۆ نمونە هەندێکیان ئەڵێن: ئەسکەندەری مەقدۆنیی یۆنانییەو بەئەسکەندەری رۆمیش بەناوبانگەو، شاگردی (ئەرەستۆی حەکیم) بووە، (٣٠٠)ساڵیش پێش لەدایکبوونی عیسادا بووە، لەخۆرئاواوە وڵاتی (ئیتالیای) ئەمڕۆو (فەرەنسەو ئیسپانیای) داگیر کردووە، لەولایشەوە ئەوبەری دەریای سپیی باکوری ئەفەریقیای داگیرکردو شاری ئەسکەندەریەی دروستکرد، لەم لایشەوە هیندستان وچین وئەوانەی داگیرکرد.. جا لەگەڕانەوەیدا لە (خورماڵ)ی سەر بەهەڵەبجەی سولەیمانیی نەخۆش دەکەوێت و ئەمرێت، هەندێ زانای مێژووناسیش ئەڵێن: تەرمەکەیان هێناوەتەوە بۆشارۆچکەی ئەسکەندەرییەی لای شاری بەغداو، لەوێ بەخاك سپێرراوە. ئەم زانیارییەم لەتەفسیری نامیی بەدەسکارییەوە وەرگرتووە.

زیلقەرنەین چوو هەتا گەیشتە خۆرنشین:

﴿[٨٦] حتى إذا بلغ مغرب الشمس﴾ خۆی ولەشکرەکەی کەوتە ڕێ تا گەیشتە ناوچەکانی خۆرئاوا ﴿وجدها تغرب في عين حمئة﴾ وا هاتە بەرچاوی خۆر لە گۆم وکانیاوێکی رەش ولێڵدا ئاوا ئەبێت ﴿ووجد عندها قوما﴾ هەرلەوێیشدا گەلێکی دڵڕەق وبت پەرستو خوانەناسی دی ﴿قلنا ياذا القرنين﴾ وتمان: ئەی زولقەڕنەین! ﴿إما أن تعذب﴾ دەتوانی سزایان بدەی، ئەگەر بەردەوامبن لەسەر کوفری خۆیان ﴿وإما أن تتخذ فيهم حسنا﴾ دەشتوانی ڕێگایەکی چاکیان بۆهەڵبژێریت، بانگیان کەیت بۆلای ئایینی خواو چاکەیان لەگەڵ بکەیت ﴿[٨٧] قال أما من ظلم﴾ وتی: بەڵێ وا ئەکەم، بەڵام هەرکەسێ ستەم وهاوبەشێ بۆخوا دابنێ و لەسەر بێبڕوایی خۆیشی بمێنێتەوە ﴿فسوف نعذبه﴾ ئێمەش لەدواییدا سزای ئەدەین وئەیکوژین ﴿ثم يرد إلى ربه﴾ پاشانیش دەبرێتەوە لای پەروەرد گاری ﴿فيعذبه عذابا نكرا﴾ ئەوسا ئەویش سزایەکی زۆر سەخت وگەورەی دەدا لەدۆزەخدا ﴿[٨٨] وأمامن آمن وعمل صالحا﴾ هەرکەسەش بڕوای هێناو لەکوفر دوورکەوتەوە وکاری پەسەندوچاکی کرد ﴿فله جزاءً الحسنى﴾ پاداشتی زۆرباشی بۆئەبێ ﴿وسنقول له من أمرنا يسرا﴾ و کاروباری ئەم دونیایەشی بۆئاسان دەکەین.

زولقەرنەین گەیشتە خۆرهەڵات:

﴿[٨٩] ثم اتبع سببا﴾ پاش ئەوەکە وڵاتی خۆرئاوای گرت دیسانیش سوودی لەوهۆیانە وەرگرت لەبەردەستیا بوون و، ڕێگەی گرتە بەر بۆ خۆرهەڵاتیش ﴿[٩٠] حتى إذا بلغ مطلع الشمس﴾ تا گەیشتە ناوچەکانی خۆرهەڵات، ﴿وجدها تطلع على قوم لم نجعل لهم من دونها سترا﴾ دیتی خۆر لە پێش چاویدا بەسەر هۆزێکا هەڵدێت کە هیچ پەناگاو داپۆشەرێکمان لەونەداونەتێ، واتە: هیچ جل وبەرگ وفەرش ورایەخێکیان نەبوو، وەلە دەشتێکی کاکی بەکاکییدا دەژیان و، نەدارو نەدرەخت و، نەشاخ وکێوی تێدانەبوو، تەنانەت بەکەڵکی بیناو ساختمانیش نەدەهات ﴿[٩١] كذلك وقد أحطنا بما لديه خبرا﴾ ئەوسا رەفتارو هەڵسوکەوتی (ذوالقرنین) لەگەڵ گەلی خۆرهەڵاتیشدا هەروەکو رەفتارو هەڵسووکەوتی وابوو لەگەڵ گەلی خۆرنشیندا، وە بێگومان ئێمە بەتەواویی ئەمانزانی بەوەی ئەوبیری بۆی دەچوو، دەمانزانی سوپاو لەشکرو راوێژکارو دارایی بۆ ئەو جەنگە چەندە.

زولقەرنەین گەیشتە دەڤەری لای ئاجووج و ماجووج:

﴿[٩٢] ثم اتبع سببا﴾ دیسانەوە پاش رامکردنی ولاتی خۆرهەلات ڕێگەیەکی ترو هۆیەکی تری گرتەبەر بەرەو باکوور ﴿[٩٣] حتى إذا بلغ بين السدين﴾ تا گەیشتە نێوان دووکێوی گەورە کەلە باکوری ولاتی چیندان و بۆتە جیاکەرەوەی ولاتی (چین لەمەنغۆلیا)وە لە دەورووبەری (ئەرمینیا)و (ئازەربایجان)دا، ﴿وجد من دونهما قوما﴾ لەخوارووی دوو کێوەکەدا خەلکانێکی دیبت بێجگە لەدوودەستەکەی تر ﴿لا يكادون يفقهون قولا﴾ لەوانە بوو لەهیچ قسەیەك تێنەگەن، واتە: خەلکێکی زماننەزان وکەودەن ودوور لەشارستانییەت بوون، چونکە لەناوچەیەکی شاخاویی ودوورلەئاوەدانییدا بوون، وە ئەوخەلکە بەدەست دوژمنێکی سەر سەخت بەناوی یاجوج وماجوجەوە گیرۆدە ببوون، بۆیە کاتێ دەسەلاتەکەی زولقەرنەین یان دیبت, خێرا پەنایان پێبرد ﴿[٩٤] قالوا يا ذا القرنين﴾ وتیان: ئەی زولقەرنەین! ﴿إن يأجوج ومأجوج مفسدون في الأرض﴾ بەراستی یاجوج وماجووج لەم ولاتەدا بەدفەڕوو خراپەکارن. بەلێ.. ئەمانە لەنەژاددا هەرئادەمزادن، بەلام سیمایان تێکەو لێکەیە، هی وایان هەیە کورتەبالایە، هەیانە بالابەرزە، گەلێکی تالانکەرو دزوو پیاوکوژن، هەرچییان بەرپەلکەویْ ئەیخۆن: (عن زينب بنت جحش -رضي الله عنها- قالت: ((استيقظ النبي ﷺ من نومه وهو محمر وجهه، وهو يقول لا إله إلا الله، ويل للعرب من شر قد اقترب! فتح اليوم من ردم يأجوج ومأجوج مثل هذا وحلق قلت: يا رسول الله ﷺ: أنهلك وفينا الصالحون؟ قال نعم إذا كثر الخبث)) خاتوونە زەینەب خوا لێیرازی بێت دەلێت: پێغەمبەر ﷺ لەخەو بەخەبەر هات، کەرەنگ و روخساریی سوورهەلگەرابوو! دەیگوت: هاوارو واوەیلا بۆ(عەرەب!) لەوشەڕو خراپیی و بەد فەرییەی لێیانەوە نزیك بۆتەوە، وائەمرۆ دەرگای بەربەستەکە لە(یاحوج وماجووج) دەکرێتەوە، وەك ئەم دوو پەنجەیە (پەنجە گەورەو، پەنجەی شایەتومان)، واتە: وەکو ژمارە(٩٠) کەلەلای عەرەب باوبووە بەوجۆرەیە یەکتریان لەژمارە ئاگادارکردووە. خاتوو زەینەب گوتی: ئاخۆ ئێمەش تیابچین کەخەلکانی صالح و باشمان لەنێواندا بێت؟! فەرمووی بەلێ هەرکات زیناو فەسادوو خراپەکاریی زۆربوو. پێشەوائەحمەد. ﴿فهل نجعل لك خرجا﴾ ئاخۆ ئەگونجێ ئێمە باج وخەرجیی ودیارییەکت بۆ کۆبکەینەوە ﴿على أن تجعل بيننا وبينهم سدا﴾ کە لەنێوان ئێمەوئەواندا بەربەستێك دروست بکەیت، تائەوان نەتوانن شالاومان بۆبێنن ﴿[٩٥] قال ما مكني فيه ربي خير﴾ زولقەرنەین وتی: ئەو زانیاریی ومالْ وسامان ودارایی ودەسەلاتەی کەپەروەردگارم پێیداوم چاکترە لەوەی ئێوە ئەمدەنێ ﴿فأعينوني بقوة﴾ سامان پێویست نییە، بەلکو ئێوە بەهێزی بازووی خۆتان یارمەتیم بدەن ﴿أجعل بينكم وبينهم ردما﴾ ئەوسا لەنێوان ئێوەوئەواندا بەربەستێکی ئەستوور دروست دەکەم ﴿[٩٦] اتوني زبر الحديد﴾ دەسالەتە ئاسنی گەورەم بۆ بێنن و کەلەکەی بکەن ﴿حتى إذا ساوى بين الصدفين﴾ ئەوانیش ئاسنیان لەسەریەك کەلەکە کرد تا دیوارێکی دروستکردو ئەم بەروئەوبەری کێوەکەی پڕکرد ﴿قال انفخوا﴾ ئەوجا وتی: بەدەورییدا ئاگر هەلکەن وخۆشیکەن وبیدەمێنن ﴿حتى إذا جعله نارا﴾ ئەوانیش کارەکەیان ئەنجامدا تا پارچەئاسنەکان هەموو بوونە ئاگرو سووربوونەوە ﴿قال آتوني افرغ عليه قطرا﴾ ئینجا وتی: ئێستا مسی قالْ و تواوەم بۆبێنن با سەریا بیرێژم، ئەوانیش داواکەیان جێبەجێکردو، ئەمیش ئاسنەکەی گوشیی و بوو بەیەك پارچەو سەدێکی قایمی دروستکرد ﴿[٩٧] فما اسطاعوا أن يظهروه﴾ ئیتر گێرەشێوینە (مفسد)ەکان نەیانتوانی سەرکەونە سەری لەبەر ئەستووریی و بەرزیی ﴿وما استطاعوا له نقبا﴾ نەشیانتوانی لەخوارەوە کونیکەن لەبەرقایمی و مەحکەمی ﴿[٩٨] قال هذا رحمة من ربي﴾ ئینجا زولقەرنەین وتی: ئەم دەسەلات و بەربەستە رەحمەت ومیهرەبانییەك بوو لەلایەن پەروەردگارمەوە پێی بەخشیوم، ئەگینا

ئـەوکاره لـەتوانای منـدا نیـه ﴿فإذا جاء وعد ربی جعلـه دكا﴾ ئینجا هـەرکاتێ بـەڵێنی بـەرەڵڵابوونیان لەلایـەن پەروەردگارمـەوه بـەجێ گەیشـت کـەکاتی نزیکبوونـەوەی ڕۆژی قیامەتـە ئـەو بەربەسـتە وێـران ئـەکات وئـەیکوتێ بەسەریەکاو وردوخاشی دەکا ﴿وكان وعد ربی حقا﴾ خۆ بێگومانیشه بەڵێنی پەروەردگاری من ڕاست ودروستە و، هەر وەدی دێ.

لەم داستانە مێژووییەدا:

١- هیچ کارێك بێ پەیداکردنی هۆو ئەسبابی شیاوی خۆی ئەنجام بەخش نابێ، وەك زولقەرنەین پێی هەڵسا: (ثم أتبع سببا)... سێ جار قورئان دووپاتی دەکاتەوە.

قَالَ هَٰذَا رَحْمَةٌ مِّن رَّبِّي ۖ فَإِذَا جَاءَ وَعْدُ رَبِّي جَعَلَهُ دَكَّاءَ ۖ وَكَانَ وَعْدُ رَبِّي حَقًّا ﴿٩٨﴾ ۞ وَتَرَكْنَا بَعْضَهُمْ يَوْمَئِذٍ يَمُوجُ فِي بَعْضٍ ۖ وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَجَمَعْنَاهُمْ جَمْعًا ﴿٩٩﴾ وَعَرَضْنَا جَهَنَّمَ يَوْمَئِذٍ لِّلْكَافِرِينَ عَرْضًا ﴿١٠٠﴾ الَّذِينَ كَانَتْ أَعْيُنُهُمْ فِي غِطَاءٍ عَن ذِكْرِي وَكَانُوا لَا يَسْتَطِيعُونَ سَمْعًا ﴿١٠١﴾ أَفَحَسِبَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَن يَتَّخِذُوا عِبَادِي مِن دُونِي أَوْلِيَاءَ ۚ إِنَّا أَعْتَدْنَا جَهَنَّمَ لِلْكَافِرِينَ نُزُلًا ﴿١٠٢﴾ قُلْ هَلْ نُنَبِّئُكُم بِالْأَخْسَرِينَ أَعْمَالًا ﴿١٠٣﴾ الَّذِينَ ضَلَّ سَعْيُهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَهُمْ يَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ يُحْسِنُونَ صُنْعًا ﴿١٠٤﴾ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ وَلِقَائِهِ فَحَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فَلَا نُقِيمُ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَزْنًا ﴿١٠٥﴾ ذَٰلِكَ جَزَاؤُهُمْ جَهَنَّمُ بِمَا كَفَرُوا وَاتَّخَذُوا آيَاتِي وَرُسُلِي هُزُوًا ﴿١٠٦﴾ إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ كَانَتْ لَهُمْ جَنَّاتُ الْفِرْدَوْسِ نُزُلًا ﴿١٠٧﴾ خَالِدِينَ فِيهَا لَا يَبْغُونَ عَنْهَا حِوَلًا ﴿١٠٨﴾ قُل لَّوْ كَانَ الْبَحْرُ مِدَادًا لِّكَلِمَاتِ رَبِّي لَنَفِدَ الْبَحْرُ قَبْلَ أَن تَنفَدَ كَلِمَاتُ رَبِّي وَلَوْ جِئْنَا بِمِثْلِهِ مَدَدًا ﴿١٠٩﴾ قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يُوحَىٰ إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَٰهُكُمْ إِلَٰهٌ وَاحِدٌ ۖ فَمَن كَانَ يَرْجُو لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا ﴿١١٠﴾

٢- هـیچ دەوڵـەت ودەسـەڵاتدارێك سـەرکەوتوو نابێـت تاچـاکان وخزمـەتگوزاران دڵخـۆش نـەکات و" لاسـارو خراپکـارانیش سـزا نـەدات، واتـە: نـابێ بەیـەك چاوسـەیری هەردوولا بکات.

٣- داوای گـران و قـورس لەمیللـەت شـیاوی دەوڵـەتی ئیسلامیی نییە.

٤- نابێ هیچ دەوڵەتێکی دڵسۆز لەداواکارییەکانی گەل بێ وەڵام بێت.

٥- زولقەرنەین تەنانەتی لەگەڵ ئەوانەدا کە لەقسە تێ نەئەگەیشـتن خـەریك بـوو و داخوازییـەکانی وەڵام دانـەوەو بەربەستەکەی بۆ دروستکردن لەگەڵ ئەوهەموو ئەزیەتەدا.

٦- دروسـتکردنی ئەمنییـەت وپاراسـتنی وڵات، یەکـەم مەرجـە بـۆ ژیـانی ئاسـوودەیی، بۆیـە زولقەرنـەین ئەوهـەموو هەوڵەی دا بۆبەندکردنی یاجوج وماجوج تا هێرش نەهێننە سەر ئەوگەلە.

٧- هـــەرەوەزیی وهاریکـــاری لەئەنجامـــدانی کـــاره گشـتییەکاندا لـەناو جـەماوەردا خـاڵێکی زۆر گرنگـە بـۆ پیرۆزی بە دەستهێنان وپاشان بەرگری لێکردنی.

٨- ڕابەری ڕاستەقینە دەبێ ئەوەندە سامان ومادده‌ی لا گرنگ نـەبێ، هـەروەکو پەیامبـەرانیش ئـەو ڕەوشـەیان هەبوو:(لا أسألكم عليه من أجر).

٩- مرۆڤ هەرچەندە دەسەڵات وهێزی زۆر لەبەردەستیا بێت نابێ لەخۆبایی ویاخیی ببێ.

١٠- هەمووشتێك تەواو دەبێ ودەڕوات، ئەگەرچی زۆریش قایم ومەحکەم بێت، کەوابوو لەپێکەوه نانی سامان ودارایی و دەسەڵاتدا دەبێ هۆشیار بین.

﴿[٩٩] وتركنا بعضهم يومئذ يموج فى بعض﴾ وەلەو ڕۆژە بەدواوە وازمان لێهێنان تاوەکو شەپۆل ئـەدەن وبەیەکدا دێن وەك شەپۆلی دەریا، یاخود وازمان لێهێناون بۆئەو ڕۆژەی کەبەربەستەکە دەشکێت، ئەوانیش بەپەلەو بە کۆمەڵ

دێنەدەرێ، کەئەوەیش یەکێکە لەنیشانەکانی ڕۆژی قیامەت. ﴿ونفخ في الصور فجمعناهم جمعا﴾ لەوەو دوا لەنەفخەی دووەمدا فوو بەشەیپووردا ئەکرێ وهەموو کۆئەکەینەوە بۆحیساب و کیتاب.

دۆزەخ لەبەردەم خوانەناساندا رادەنرێ:

﴿١٠٠ وعرضنا جهنم يومئذ للكافرين عرضا﴾وە لەوڕۆژەدا دۆزەخ بەشێوەیەکی زۆر قورس وناڕەحەت بۆکافرو بێبڕوایان دەخەینە ڕوو وهەمووشیانی تێ دەخەین ﴿١٠١ الذين كانت أعينهم في غطاء عن ذكري﴾ ئەوانەی چاویان لەناوپەردەی لێڵی وتاریکییدا قووچاوبوو لەیادی قورئانەکەم و,نەیاندەویست یادی بکەن ﴿وكانوا لا يستطيعون سمعا﴾ نەشیاندەتوانی ببیسن وخۆیان کردبووە کەڕولاڵ و حەزیان لە قورئان نەدەکرد ﴿أفحسب الذين كفروا أن يتخذوا عبادي من دوني أولياء﴾ ئاخۆ کافرو بێباوەڕان لایان وایە وبۆیان دەچێتەسەر ئەگەر- لەباتی من- هەندێ لە بەندەکانم بکەنە پشتیوان ودۆستی خۆیان وکەڵکیان پێدەگەیەنن ولەسزای من ڕزگاریان دەکەن؟! ﴿إنا اعتدنا جهنم للكافرين نزلا﴾ با ئەوانە چاك بزانن کە بێگومان ئێمە دۆزەخمان کردۆتە پەزێرایی و مەنزڵگەی بێبڕوایان ولەوێ نیشتەجێ دەبن.

کێ زۆرتر زیانی پێدەگا لە کردەوەکانیدا:

﴿١٠٣ قل هل ننبئكم بالأخسرين أعمالا﴾ بڵێ ئەی محەممەد ﷺ!: ئایا پێتان بڵێم: زیانبارترین کەس لای خوا کێیە؟ ﴿١٠٤ الذين ضل سعيهم في الحياة الدنيا﴾ ئەوانەن کەهەوڵ وتێکۆشانەکانیان لەم ژیانی دونیادا بەهەوانتەو بێ ناوەرۆك دەرچوو، چونکە بێبڕوابوون وهەرچیشیان کردبێ لێیان وەرنەگیراوە. (تەبەریی) دەڵێت: ئەم هەڕەشەیە تەواوی خەڵکانیبیدعەچی و, خاوەن بیروباوەڕە گەندەڵ و چەواشە کاریەکان دەگرێتەوە. ﴿وهم يحسبون أنهم يحسنون صنعا﴾ لەگەڵ ئەوەیشدا لایان وایە کارێکی شیاوو شایستەیان ئەنجام داوە، خۆیان نەزانکرد کە: ئاکارچاکی لەگەڵ کوفروبێبڕواییدا کەڵکی نابێ ﴿١٠٥ أولئك الذين كفروا بآيات ربهم ولقائه﴾ ئەوانە کەسانێکن کەبەئایەتەکانی پەروەردگاریان وبەگەیشتنی دیداری ئەو لەدواڕۆژدا کافرو بێباوەڕبوون ﴿فحبطت أعمالهم﴾ ئینجا لەبەرئەوە کردەوەکانیان نابوودو پووچەڵبووە﴿فلا نقيم لهم يوم القيامة وزنا﴾ ئینجا ئێمەش لەڕۆژی قیامەتدا هیچ تەرازوو میزانێکی سەنگینیان بۆدانانێین. (واتە:هیچ نرخ و بایەخیەکیان نابێ). (عن أبي هريرة ﷺ قال: قال رسول اللهﷺ: ((إنه ليأتي الرجل العظيم السمين يوم القيامة، لا يزن عند الله جناح بعوضة، وقال: اقرؤا إن شئتم: ((فلا نقيم لهم يوم القيامة وزنا)). متفق عليه!!

﴿١٠٦ ذلك جزاؤهم جهنم﴾ ئەوەتۆڵەیان بێ ئاگریدۆزەخ ﴿بما كفروا واتخذوا آياتي ورسلي هزوا﴾ لەبەر بێبڕوایی وگاڵتەکردنیان بەئایەت وبەپەیامبەرانی من.

پاداشتی موسڵمانە صالحەکان:

﴿١٠٧ إن الذين آمنوا وعملوا الصالحات﴾ بێگومان ئەوانەی ئیمان وباوەڕیان هێناو, کردوەی چاکیان ئەنجام دا ﴿كانت لهم جنات الفردوس نزلا﴾ هەر لەزووەوە باخەکانی فیردەوسمان کردۆتە جێی پەزێراییان. (عن عبادة بن الصامت ﷺ أن رسول الله ﷺ قال: ((الجنة مأة درجة، ما بين كل درجتين كما بين السماء والأرض، أعلاها الفردوس، ومنها تفجر أنهار الجنة الأربعة، فإذا سألتم الله فاسألوا الفردوس)). ونحوه عن أبي هريرة ومعاذ بن جبل وغيرهم من الصحابة). متفق عليه. بەهەشت سەدپلەیە، دووری هەر یەکێکیان لەیەکدی بەقەد دووری ئاسمان و زەمینە لەیەکتر،

مەزن و بڵندتریان باخاتی (فیردەوس)ـە، هەرچوار جۆبارە کانی بەهەشتیش هەرلەوێ هەڵدەقوڵێن، ئەوسا هەرکات ئێوە داواتان لەخوا کرد، فیردەوسی لێبخوازن.

﴿١٠٨ خالدین فیها﴾ بەهەتا هەتاییش لەوێدا ئەمێننەوەو ژیانیان تێیدا نەبڕاوەیە ﴿لا یبغون عنها حولا﴾ هەرگیز بێزارنابن و بۆ خۆشیان داوای جێ گۆڕکێ ناکەن و، قەتیش پێیان خۆش نییە لێی‌دەرچن.

وشەکانی خوا تەواو نابن، ئەر دەریاکانیش ببنە مەرەکەف:

﴿١٠٩ قل لو کان البحر مدادا لکلمات ربی﴾ پێیان بڵێ: ئەگەر بۆ نووسینی وشەکانی پەروەردگارم دەریا گشت مەرەکەف بێ تاحیکمەت ونهێنیەکانی ئەویان پێبنووسرێ ﴿لنفد البحر قبل أن تنفد کلمات ربی﴾ پێش لەکۆتایی هێنانی وتەو بڕیارەکانی پەروەردگارم دەریا هەموو هەڵدەچۆڕێ ﴿ولو جئنا بمثله مددا﴾ ئەگەرچی ئەوەندەی تریشیان فریاخەین بۆکۆمەکیان، هێشتا هەرکۆتاییان نایەت.

موحەممەد ئادەمزادەو، خواش هەریەکە:

﴿١١٠ قل إنما أنا بشر مثلکم یوحی إلی﴾ پێیان بڵێ ئەی پێغەمبەر!ﷺ منیش تەنها هەرمرۆڤێکم وەك ئێوە، وەحیم بۆ دەکردێ کە: ﴿أنما إلهکم إله واحد﴾ بڵێم بەڕاستی تەنیا یەکخواو پەرستراوەیە، تەنها خواو پەرستراوێکی یەکتایە ﴿فمن کان یرجوا لقاء ربه﴾ ئینجا هەرکەسێك لەئێوە ئومێدی بەگەیشتنی دیداری پەروەردگاری خۆی هەبێ لەدوارۆژدا ﴿فلیعمل عملا صالحا﴾ با کاری چاك وکردەوەی دروست ئەنجام بدات ﴿ولا یشرك بعبادة ربه أحدا﴾ وە لەپەرستنی پەروەردگاری خۆیدا هیچ کەسێك نەکاتە هاوتاو هاوبەشیی و رووپامایی نەکات، چونکە خوا تەنها دڵسۆزیی وئیخلاس وەرئەگرێ، نەرییاو رووپامایی وشیرك و هاوبەش دانان.

(ولله الحمد والمنة).

*** *** ***

١٩- سوورەی (مەریەم)ـە

مەککەییەو (٩٨) ئایەتە

بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان

ئەم سوورەتەش هەربۆ چەسپاندنی یەکتاپەرستیی وزیندووبوونەوەو پاداشت وتۆڵەیە، دەشتوانین کورتتر بڵێین کە: هەموو تەوەرەکەی تەوحیدو بڕوا بوونە بەبوون وتاك وتەنیایی خوای گەورە.. پەیڕەوو پرۆگرامی ڕێگاو ڕێبازی ڕاستان و گومڕایان.

* داستانی هەندێ لە پەیامبەران وەکو (زەکەریا)و (یەحیا)ی کوڕیی و(مووسا..)/ علیهم الصلاة و السلام) دێنێ وهەرلەوێشەوە دەست پێدەکات.

* ڕووداوە مێژووییەکەی خاتوو(مەریەم) و عیسای‌کوڕی دەگێڕێتەوە، چونکە ویستی خوا وابوو کەئەو موجیزە گەورەیە ڕووبدات بە لە دایکبوونی عیسا ﷺ بێ هیچ جۆرە پەیوەندییەکی نێرو مێیی! بێ ئەوەی مەریەم مێرد بکات، بۆیە پێی‌دەڵێن: (مریم العذراء).

* لەپاشان باسی (ئیبراهیم) لەگەڵ باوکیدا دێت، ئینجا نرخاندن وڕێزدانان بۆ ئەم پەیامبەرە بەڕێزانە: (ئیسحاق، یەعقوب، مووسا، هاروون، ئیسماعیل، ئیدرس، نووح) -سەلامی خوایان لەسەربێت- دەشتوانین بڵێین: دوولەسەرسێی سوورەتەکە باسی ئەمانەیە، ئەڵبەتە مەبەستیش لەوە ڕاگەیاندنی ئەوڕاستییەیە کە هەموو

پەیامبەران هەر یەك كاری سەرەكییان بووە، ئەویش یەكتاپەرستیی و دووركەوتنەوەیە لەهەر هاوبەش و بڕیاردانێك، بەدەر لە شەریعەتەكەی خوا.

* چەند دیمەنێكی ڕۆژی قیامەت دێنێت، كە چۆن تاوانبارە بێ باوەڕەكان بەدەوری جەهەننەمدا لەسەر ئەژنۆ كەوتوون و چاوەڕوانن فڕێ بدرێنە ناویەوە.

* كۆتاییشی دێت بەدوور ڕاگرتنی خوایگەورە لە هەرجۆرە هاوبەشێك: منداڵ.. هتد. وە بەتوندترین شێوە بەگژ هاوبەشدانەراندا دەڕواو بەهێزترین بەڵگەیان بۆدێنێتەوە، لەسەر بێ شەریكی خوا.

* ناویشی سوورەی (مەریەم)ـە، لەبەرئەوە تا دنیادنیا بێت ئەوداستانە سەر سوڕهێنەرە هەرشكۆمەندبێت وبوترێتەوە، منداڵێك لەدایكبوو بەبێ باوك!! پاشان بۆ پاكانەی دایكەكەی لەلانك وبێشكەدا بێتە گفتوگۆو قسەوباس كەئەمیش دیسانەوە ڕووداوێكی سەیرترە مرۆڤەكان گشت واقیان وڕدەمێنێ لەبەرامبەریەوە، ئەگەر خۆ نەدەن بەدەستەوە.

دەسا سڵاو لە مەریم وكوڕەكەی (واتە: عیسا) ﷺ تا ڕۆژی دوایی دێ، دەباهەر بەرزو شكۆمەند بێت پلەی ژنانی داوێنپاك وسەربڵند وەك بەرزیی وبڵندیی كێوەكانی كوردستان.

الجزء السادس عشر — سورة مريم

سُورَةُ مَرْيَمَ — مكية ١٩ — آياتها ٩٨

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

كٓهيعٓصٓ ۝١ ذِكْرُ رَحْمَتِ رَبِّكَ عَبْدَهُۥ زَكَرِيَّآ ۝٢ إِذْ نَادَىٰ رَبَّهُۥ نِدَآءً خَفِيًّا ۝٣ قَالَ رَبِّ إِنِّى وَهَنَ ٱلْعَظْمُ مِنِّى وَٱشْتَعَلَ ٱلرَّأْسُ شَيْبًا وَلَمْ أَكُنۢ بِدُعَآئِكَ رَبِّ شَقِيًّا ۝٤ وَإِنِّى خِفْتُ ٱلْمَوَٰلِىَ مِن وَرَآءِى وَكَانَتِ ٱمْرَأَتِى عَاقِرًا فَهَبْ لِى مِن لَّدُنكَ وَلِيًّا ۝٥ يَرِثُنِى وَيَرِثُ مِنْ ءَالِ يَعْقُوبَ ۖ وَٱجْعَلْهُ رَبِّ رَضِيًّا ۝٦ يَٰزَكَرِيَّآ إِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلَٰمٍ ٱسْمُهُۥ يَحْيَىٰ لَمْ نَجْعَل لَّهُۥ مِن قَبْلُ سَمِيًّا ۝٧ قَالَ رَبِّ أَنَّىٰ يَكُونُ لِى غُلَٰمٌ وَكَانَتِ ٱمْرَأَتِى عَاقِرًا وَقَدْ بَلَغْتُ مِنَ ٱلْكِبَرِ عِتِيًّا ۝٨ قَالَ كَذَٰلِكَ قَالَ رَبُّكَ هُوَ عَلَىَّ هَيِّنٌ وَقَدْ خَلَقْتُكَ مِن قَبْلُ وَلَمْ تَكُ شَيْـًٔا ۝٩ قَالَ رَبِّ ٱجْعَل لِّىٓ ءَايَةً ۚ قَالَ ءَايَتُكَ أَلَّا تُكَلِّمَ ٱلنَّاسَ ثَلَٰثَ لَيَالٍ سَوِيًّا ۝١٠ فَخَرَجَ عَلَىٰ قَوْمِهِۦ مِنَ ٱلْمِحْرَابِ فَأَوْحَىٰٓ إِلَيْهِمْ أَن سَبِّحُوا۟ بُكْرَةً وَعَشِيًّا ۝١١

٣٠٥

بەم شێوەیە دەست پێدەكات: ﴿بسم الله الرحمن الرحيم

*[١] كهيعص﴾ ئەم پێنج پیتە: (كاف، ها، یا، عەین، صاد) هێمای ئیعجازی قورئانن، هەروەك لەچەند جێیەكدا باسكرا.

زەكەریا هانا دەباتە بەر پەروەرێنی:

﴿[٢] ذكر رحمة ربك عبده زكريا﴾ ئەم باسە یادی ڕەحمەت ومیهرەبانیی پەروەردگاری تۆیە ئەی موحەممەد! دەربارەی (زەكەریا) بەندەی خۆی ﴿[٣] إذ نادى ربه نداء خفيا﴾ ئەودەمەكە زۆر بەهێواش ولەسەرخۆو زۆر بە وێڵ و بەئەدەبەوە لەمیحرابەكەی خۆیدا هاناوهاواری لەپەروەردگاری خۆیكرد بەدەنگێكی نزم ونەوی، تاخزم وكەس وكاری نەزانێ و، پێش هەمووشتێكیش خوا حەزی لەئارامیی و لەسەرخۆیە ﴿[٤] قال رب إني وهن العظم مني﴾ گوتی: ئەیپەروەردگارم! بەڕاستیی خۆت چاك دەزانی كە من پێشەوئێسكەكانم سیس ولاوازبوون وهێزوپێزم نەماوە ﴿واشتعل الرأس شيبا﴾ و هەموو سەریشم لەبەرپیری شۆڵە وتروسكەی دێ ﴿ولم اكن بدعائك ربي شقيا﴾ پەروەردگارم! تابۆمەبەستەكانم لێت پاڕابیمەوە، هەرگیز دڵشكاوو بێهیوا نەبووم، واتە: ئێستایش لوتفت ببێ لە گەڵم ﴿[٥] وإني خفت الموالي من ورائي﴾ و بەڕاستیی من لە دوایخۆم لە هۆزو عەشیرەت وخزمانم نیگەرانم،كە وەك پێویست نەزانن ڕێز لە پەیامبەرێتی و زانست بگرن ﴿وكانت امراتي عاقرا﴾ وخۆشت ئاگاداریی وچاك دەزانیت كەهاوسەرەكەیشم نەزۆكە ﴿فهب لي من لدنك وليا﴾دەساتۆ لەگەڵ ئەوەیشدا لەمیهرەبانیی خۆت، نەك بەپێی

باوونەریت منداڵێکی چاکم پێببەخشە، تا ببێ بەجێگەدارم وڕێز لەوخانەوادەو مەقامە بگرێ ﴿[٦] یرثنی ویرث من آل یعقوب﴾ ومیراتی من وخانەدانی یەعقووب وەرگرێ وببێتە جێنشینمان و، ئیش وکارەکانیش بگرێتە دەست. جاقسەی ڕاست لەم جێگایەدا ئەوەیکە: مەبەست بەومیراتە لەزەکەریای بگرێ، میراتی پێغەمبەرایەتییە، نەك میراتی ماڵ ودارایی، چونکە پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی: ((إنا مَعْشَرَ الأنبياء لا نُورَثُ، ما تركناه صَدَقَةٌ)) واتە:هەرگیز میرات لە ئێمەی دەستەی پێغەمبەران ناگیردرێ و،هەرچیمان پاش خۆمان بەجێهێشت دەبێتە خێرو صەدەقەودەدرێتە (بيت المال)ی موسڵمانان/ بوخاريی: في الفرائض (٦٢٢٧). و دەفەرموێ: (إنَّ العلماءَ وَرَثَة الأنبياء لم يُورِّثُوا دينارا ولادرهما وَرَّثُوا العِلْمَ)) واتە: بێگومانە کەگشت زانایان میراتگرو جێنشینی پێغەمبەرانن، دیارەکە پێغەمبەرانیش دینارو درهەمیان وەپاش نەکەوتووە، بەڵکو زانستوزانیارییان وەپاش خستووە. ئەبووداوود (٣٦٤١). وە هەروەها لەتەفسیری ئایەتی: (وورث سليمان داود) دا، زاناکان بەدەرلە زانایانی شیعە هەمان رایان هەیە ﴿واجعله رب رضيا﴾ ئەی پەروەردگاری من! هیوامە خۆت وبەندەچاکەکانت لەکردارو هەڵسوکەوتی رازیی بن.

خوا دوعاکەی زەکەریای قەبوڵکردو یەحیای پێبەخشی:

لەم چەند ئایەتەدا خوای دلۆڤان، وەڵامی زەکەریا دەداتەوەو دەفەرموێ: ﴿[٧] يا زكريا إنا نبشرك بغلام﴾ ئەی زەکەریا! بەراستیی ئێمە مژدەی کوڕێکت دەدەینێ ﴿اسمه يحيى﴾ ناوی یەحیایە ﴿لم نجعل له من قبل سميا﴾ کە بەرلەو، ناوی وانەبووەو کەسمان هاوناوی ئەونەکردووە ﴿[٨] قال رب أنى يكون لى غلام﴾ زەکەریا لەخۆشیا گوتی: پەروەردگارم! جاکوا لەم تەمەنەدا من کوڕم دەبێ ﴿وكانت امراتى عاقرا﴾ وژنەکەشم نەزۆکە ﴿وقد بلغت من الكبر عتيا﴾ وخۆیشم لەبەر پیری کەلەلام وجومگەکانی لەشم تەواو لاوازن وئوفتادە بووم. تەفسیرەکان دەڵێن: تەمەنی زەکەریا ئەوحەلە (١٢٠) ساڵ بوو و، تەمەنی خێزانەکەیشی (٩٨) ساڵ! ﴿[٩] قال كذلك﴾ پەیامهێنەکەی خواگوتی" بڕیار ئاوایە پێم گوتی ﴿قال ربك هو على هين﴾ پەروەردگاریشت دەفەرموێ: سەری سوورنەمینێ، چونکە ئەم کارە لای من زۆر ئاسانە ﴿وقد خلقتك من قبل ولم تك شيئا﴾ خۆ لەپێش یەحیاشدا خۆتم هەر لەنەبوون دروستکردو هیچ شتێ نەبوویت، واتە: هەروەکو تۆم لەنەبوونەوە بەدی هێنا، هەرئاواش دەتوانم (یەحیا)ت بۆبەدیبێنم ﴿[١٠] قال رب اجعل لى آية﴾ زەکەریا بۆدڵنیایی خۆی گوتی: ئەی پەروەردگارم! بۆ زکپڕبوونی هاوسەرەکەم نیشانەیەکم بۆ بەدی بێنە ﴿قال آيتك الا تكلم الناس ثلاث ليال سويا﴾ خوا فەرمووی: نیشانەوبەڵگەی هاتنەدی ئەومژدەیە ئەوەیە تا سێ شەوان و سێ ڕۆژان بێ ئەوە هیچ وەیەکت هەبێ ناتوانی قسە لەگەڵ خەڵکدا بکەیت ﴿[١١] فخرج على قومه من المحراب﴾ جادوای ئەوکارەساتە بە دڵنیا ییەکەوە لەمیحرابی نویژەکەیەوە چووە دەرەوەو ڕوویکردە هۆزو پەیڕەوکەرانی خۆی. (محراب) هەندێ ئەڵێن: لە(حرب)ەوە وەرگیراوە، وەك بڵێی: پیاوی (میحراب) هەمیشە لەگەڵ شەیتان و هەواو ئارزوودا لە جەنگایە هەندێ دیکە ئەڵێن: لە (حەرەب)ەوە هاتووە: وەك بڵێیت: پیاوی میحراب هەمیشە خەستەو ماندووە! ﴿فأوحى إليهم أن سبحوا بكرة وعشيا﴾ بەهێما وئاماژە پێیگوتن لەبەرامبەر بەخششەکانی خواوە بەیانیان و ئێواران هەر تەسبیحاتی خوا بڵێن و، خەریکی ویردو ئەورادبن.

پەسنی یەحیاو لەدایکبوونی:

هەرکە یەحیا لەدایکبوو و،پاشان گەورە بووگەیشتە ئەوتەمەنەی کە فەرمانی پێغەمبەرێتی پێبدرێ، پێمان گوت: ﴿[١٢] يا يحيى خذ الكتاب بقوة﴾ ئەی یەحیا! بەهەرچی تواناتە ئەو نامەی تەوراتە بگرەو کاروەفتاری پێبکە

﴿وآتیناه الحكم صبیا﴾ وهێشتا هەر زارۆو منداڵ بوو، بیر تێژیو زرنگیی وكارزانیمان پێبەخشی بۆ تێگەشتنی ئایین ﴿١٣ وحنانا من لدنا وزكاة﴾ لەگەڵ دڵسۆزیو پاكژیی لەلایەن خۆمانەوە ولە كرداری نا پەسەندیش پاكمان كردەوەو دوورمان خستەوە ﴿وكان تقیا﴾ وەكەسێكی لەخواترس وپارێزگاریش بوو، هەرگیز بۆ كاری خراپە بیری نەئەكردەوە ﴿١٤ وبرا بوالدیه﴾ وە لەگەڵ باوك ودایكیشیا چاك رەفتارو جوان گوفتاربوو ﴿ولم یكن جبارا عصیا﴾ هەرگیز دەعیەبازو یاخیی وسەرپێچی كەرنەبوو بەرامبەر فەرمانەكانی خوا ﴿١٥ وسلام علیه یوم ولد﴾ درودوسڵاوی لێبێ رۆژێ كەلەدایكبووە ﴿ویوم یموت﴾ و رۆژێ دەمرێ ﴿ویوم یبعث حیا﴾ و رۆژێكیش زیندوو ئەكرێتەوە وهەڵدەستێ.

مەریەم و لە دایەكبوونی عیسا:

﴿١٦ واذكر فی الكتاب مریم﴾ لەم قورئانەدا باس و یادی (مەریەم)یش بكە , لەم باسەدا داستانێكی سەر سوڕهێنەردەبیسیت! ﴿إذانتبذت من اهلها مكانا شرقیا﴾ كاتێ دوورلەكەس وكاری كەناریگرت وجێگایەكی خۆرەڵاتی بۆ خۆی هەڵبژارد بۆ خواپەرستیی، واتە: لەبەشی خۆرهەڵاتی قودسدا ﴿١٧ فاتخذت من دونهم حجابا﴾ لەنێوان خۆی وئەواندا پەردەیەكی دانا تاچاكتر بتوانێ خواپەرستیی بكات ﴿فأرسلنا إلیها روحنا﴾ ئێمەیش رۆحی خۆمان (جوبرەئیل) ناردەلای ﴿فتمثل لها بشرا سویا﴾ ئەوسا لەسیمای پیاوێكدا نەك لە شێوەی فریشتەدا خۆی نیشاندا وهاتە بەرچاوی تا نەترسێ وكارەكەی لاقورس نەبێت ﴿١٨ قالت إنی أعوذ بالرحمن منك﴾ كاتێ كە چاوی پێكەوت ترسا خراپەكاربێت بۆیە گوتی: بەراستیی من پەنا دەبەمەبەر خوای بەبەزەیی لەزەرەرو زیانی تۆ ﴿إن كنت تقیا﴾ دەسائەگەر تۆكەسێكی خۆپارێزو لەخوا ترسبیت لێمەوە نزیك مەبە ﴿١٩ قال إنما انا رسول ربك﴾ جوبرەئیل وتی: مەترسە بەراستیی من تەنها هەر رەوانەكراوی پەروەردگاری تۆم ئەو كەسە نیم لێی ئەترسیت ﴿لأهب لك غلاما زكیا﴾ هاتووم بەفەرمانی خوا كورێكی چاك و پاكت پێببەخشم ﴿٢٠ قالت انی یكون لی غلام﴾ مەریەم وتی: جامن چۆن كورم ئەبێ؟! ﴿ولم یمسنی بشر﴾ كە تا ئێستا شوم نەكردووە وهیچ كەسێك دەستی لێنەداوم ﴿ولم اك بغیا﴾ و هەرگیز كەسێكی داوێن پیسیش نەبووم ﴿قال كذلك﴾ جوبریل وتی: بڕیار بەم شێوەیە ﴿٢١ قال ربك هو علی هین﴾ و پەروەردگاری تۆ فەرموویە: ئەم كارە بەخشینی منداڵ بێ شووكردن بۆمن ئاسانە ﴿ولنجعله آیة للناس﴾ بۆئەوەی بیكەینە ئایەت و نیشانەیەك بۆمەردوم لەسەر دەسەڵاتی خۆم ﴿ورحمة منا﴾ چاكەو میهرەبانییەكیش بێت لەئێمەوە، چونكە ئەو منداڵە دەكەمە پەیامبەرو رێ نیشاندەر ﴿وكان امرا مقضیا﴾ ئەم مەسەلەیەش بڕیارێكی بڕاوەیە و هەر پێش دێ، بەهیچ شێوەیەك ناگۆڕێ و قسەی ناوێ.

سُورَةُ مَرْيَمَ — الجُزْءُ السَّادِسَ عَشَرَ

يَٰيَحْيَىٰ خُذِ ٱلْكِتَٰبَ بِقُوَّةٍ وَءَاتَيْنَٰهُ ٱلْحُكْمَ صَبِيًّا ﴿١٢﴾ وَحَنَانًا مِّن لَّدُنَّا وَزَكَوٰةً وَكَانَ تَقِيًّا ﴿١٣﴾ وَبَرًّا بِوَٰلِدَيْهِ وَلَمْ يَكُن جَبَّارًا عَصِيًّا ﴿١٤﴾ وَسَلَٰمٌ عَلَيْهِ يَوْمَ وُلِدَ وَيَوْمَ يَمُوتُ وَيَوْمَ يُبْعَثُ حَيًّا ﴿١٥﴾ وَٱذْكُرْ فِى ٱلْكِتَٰبِ مَرْيَمَ إِذِ ٱنتَبَذَتْ مِنْ أَهْلِهَا مَكَانًا شَرْقِيًّا ﴿١٦﴾ فَٱتَّخَذَتْ مِن دُونِهِمْ حِجَابًا فَأَرْسَلْنَآ إِلَيْهَا رُوحَنَا فَتَمَثَّلَ لَهَا بَشَرًا سَوِيًّا ﴿١٧﴾ قَالَتْ إِنِّىٓ أَعُوذُ بِٱلرَّحْمَٰنِ مِنكَ إِن كُنتَ تَقِيًّا ﴿١٨﴾ قَالَ إِنَّمَآ أَنَا۠ رَسُولُ رَبِّكِ لِأَهَبَ لَكِ غُلَٰمًا زَكِيًّا ﴿١٩﴾ قَالَتْ أَنَّىٰ يَكُونُ لِى غُلَٰمٌ وَلَمْ يَمْسَسْنِى بَشَرٌ وَلَمْ أَكُ بَغِيًّا ﴿٢٠﴾ قَالَ كَذَٰلِكِ قَالَ رَبُّكِ هُوَ عَلَىَّ هَيِّنٌ وَلِنَجْعَلَهُۥٓ ءَايَةً لِّلنَّاسِ وَرَحْمَةً مِّنَّا وَكَانَ أَمْرًا مَّقْضِيًّا ﴿٢١﴾ ۞ فَحَمَلَتْهُ فَٱنتَبَذَتْ بِهِۦ مَكَانًا قَصِيًّا ﴿٢٢﴾ فَأَجَآءَهَا ٱلْمَخَاضُ إِلَىٰ جِذْعِ ٱلنَّخْلَةِ قَالَتْ يَٰلَيْتَنِى مِتُّ قَبْلَ هَٰذَا وَكُنتُ نَسْيًا مَّنسِيًّا ﴿٢٣﴾ فَنَادَىٰهَا مِن تَحْتِهَآ أَلَّا تَحْزَنِى قَدْ جَعَلَ رَبُّكِ تَحْتَكِ سَرِيًّا ﴿٢٤﴾ وَهُزِّىٓ إِلَيْكِ بِجِذْعِ ٱلنَّخْلَةِ تُسَٰقِطْ عَلَيْكِ رُطَبًا جَنِيًّا ﴿٢٥﴾

نصف الحزب ٣١

٣٠٦ — فَكُلِى وَٱشْرَبِى

منداڵ لە تۆلی مەریەمدا دروستبوو:

﴿[٢٢] فحملته فانتبذت به مكانا قصيا﴾ بەڵێ دوای وتووێژەکەی جوبریل، مەریەم خۆی دایە دەستی قەزای خوا و، جوبریلیش بە فەرمانی خوا فووی پیاکردو دەست بەجێ سکی پڕبوو بەوکۆرپە پاك وچاکەیە، ئینجا لە (بیت المقدس) کەهێشتا منداڵەکە لە سکیا بوو بەغەم و پەژارەیەکی زۆرەوە خۆیگەیاندە شوێنێکی دوور، نەوەك تانەو تەشەری لێ بدەن وتۆمەتباری بکەن ﴿[٢٣] فأجاءها المخاض إلى جذع النخلة﴾ ئینجا ژانی منداڵبوون گرتیی وبردییە لایبنە دارخورمایەك، تاله کاتی منداڵبووندا لێی بخواو، پاڵیشی پێوە بدات ﴿قالت يا ليتني مت قبل هذا﴾ ئەوسا لەبەر پەرێشانی وحەیاو شەرمی خۆی گوتی: خۆزگایە پێش ئەم ڕووداوە مردبام ﴿وكنت نسيا منسيا﴾ وبەیەکجاری لەبیر بچوومایە وەو، هەرگیز باس نەکرابام ﴿[٢٤] فناداها من تحتها﴾ جا ئەومنداڵە کەلە داوێنی بەرۆبوو بانگی لە مەریەم کردوو وتی: دایەگیان! ﴿ألا تحزني﴾ دڵ زویرمەبە وخەفەت مەخۆ بەم ڕووداوە ﴿قد جعل ربك تحتك سريا﴾ بێگومان پەروەردگارت لوتفی لەگەڵ کردوویت و لەخوار پێتەوە جۆگە ئاوێکی باشی پێکهێنا ﴿[٢٥] وهزي إليك بجزع النخلة﴾ وە نیشانەیەکیتری پایە بەرزیت لایخوا ئەوەیە: لقی ئەو کۆتەرە دارخوما وشکەیە بهەژێنە ﴿تساقط عليك رطبا جنيا﴾ فەریکە خورمای تەڕو تازەپێگەیشتووت بە سەردا دەوەرێنێ، چەندە ئارەزوو ئەکەیت بخۆ، کەواتە هەر ئەو کەسە کەئەم کارانەت بۆئەکا ئەشتوانێ بە نائاسایی منداڵت پێبدات ﴿[٢٦] فكلي واشربي وقري عينا﴾ لەوفەریکە خورمایە بخۆو لەو ئاوەیش بخۆرەوە، دەروونت ئاسوودەبێ ﴿فإما ترين من البشر أحدا﴾ ئینجا هەر کەسێکیشت دیەو پرسیاری ئەم منداڵەی لێکردی ﴿فقولي إني نذرت للرحمن صوما﴾ بەهێماو ئاماژە بێژە پێی: بەراستیی من بۆخوای بەبەزەیی بڕیاری بێ دەنگیم داوەو نەزرمکردووە ﴿فلن أكلم اليوم إنسيا﴾ کە ئەمڕۆ لەگەڵ هیچ کەسێکدا قسە نەکەم، ئەوکوڕەش خۆی گفتوگۆتان لەگەڵ دەکاو وەڵامتان دەداتەوە.

الجزء السادس عشر — سورة مريم

فَكُلِي وَاشْرَبِي وَقَرِّي عَيْنًا فَإِمَّا تَرَيِنَّ مِنَ الْبَشَرِ أَحَدًا فَقُولِي إِنِّي نَذَرْتُ لِلرَّحْمَٰنِ صَوْمًا فَلَنْ أُكَلِّمَ الْيَوْمَ إِنْسِيًّا (٢٦) فَأَتَتْ بِهِ قَوْمَهَا تَحْمِلُهُ قَالُوا يَا مَرْيَمُ لَقَدْ جِئْتِ شَيْئًا فَرِيًّا (٢٧) يَا أُخْتَ هَارُونَ مَا كَانَ أَبُوكِ امْرَأَ سَوْءٍ وَمَا كَانَتْ أُمُّكِ بَغِيًّا (٢٨) فَأَشَارَتْ إِلَيْهِ قَالُوا كَيْفَ نُكَلِّمُ مَنْ كَانَ فِي الْمَهْدِ صَبِيًّا (٢٩) قَالَ إِنِّي عَبْدُ اللَّهِ آتَانِيَ الْكِتَابَ وَجَعَلَنِي نَبِيًّا (٣٠) وَجَعَلَنِي مُبَارَكًا أَيْنَ مَا كُنْتُ وَأَوْصَانِي بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ مَا دُمْتُ حَيًّا (٣١) وَبَرًّا بِوَالِدَتِي وَلَمْ يَجْعَلْنِي جَبَّارًا شَقِيًّا (٣٢) وَالسَّلَامُ عَلَيَّ يَوْمَ وُلِدْتُ وَيَوْمَ أَمُوتُ وَيَوْمَ أُبْعَثُ حَيًّا (٣٣) ذَٰلِكَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ قَوْلَ الْحَقِّ الَّذِي فِيهِ يَمْتَرُونَ (٣٤) مَا كَانَ لِلَّهِ أَنْ يَتَّخِذَ مِنْ وَلَدٍ سُبْحَانَهُ إِذَا قَضَىٰ أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ (٣٥) وَإِنَّ اللَّهَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ هَٰذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ (٣٦) فَاخْتَلَفَ الْأَحْزَابُ مِنْ بَيْنِهِمْ فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ مَشْهَدِ يَوْمٍ عَظِيمٍ (٣٧) أَسْمِعْ بِهِمْ وَأَبْصِرْ يَوْمَ يَأْتُونَنَا لَٰكِنِ الظَّالِمُونَ الْيَوْمَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ (٣٨)

٣٠٧

منداڵی بوو و هێنایەوە لای خزمان و کەوتنە چەوت و چیرە:

﴿[٢٧] فأتت به قومها تحمله﴾ ئینجا مەریەم ملی ڕاکێشا بۆفەرمانی خواو هاتەوە بۆلای خزم و کەس وکارو دۆستانی و، منداڵێکیش بە باوەشیەوە بوو! ﴿قالوا يا مريم لقد جئت شيئا فريا﴾ کە ئەوەیان دیت هەموو بە سەرسوڕمانەوە گوتیان: مەریەم! بەراستیی کارێکی سەیر وسەمەرەو ئابڕوبەرت ئەنجامداوە ﴿[٢٨] يا أخت هارون ماكان أبوك امرأ سوء﴾ ئەی خوشکی هاروون! ئەی ئەوەی لەصەلاحەتدا لەهاروون دەچیت! خۆ تۆ نە باوکت پیاوێکی خراپکار بوو ﴿وما كانت أمك بغيا﴾ و نەدایکیشت بەدکارو و داوێن پیس بوو، ئەی ئیتر ئەم منداڵەت

لەکوێ هێنا؟ ﴿[٢٩] فأشارت إليه﴾ مەریەمیش هیچی نەگوت: بەڵکو ئاماژەی بۆ عیسا کرد، واتە: لەگەڵ ئەودا قسە بکەن و ئەو وەڵامتان بداتەوە ﴿قالوا كيف نكلم من كان في المهد صبيا﴾ ئەوانیش بە سەرسورمانێکەوە وتیان: جا چۆن ئێمە لەگەڵ منداڵێکی ساوای نێولانك و سەربێشکەدا قسە بکەین؟ ئەم لاقرتیی وگاڵتەیە چییە؟ ﴿[٣٠] قال إني عبدالله﴾ لەناکاو عیسا هاتەگفت و وتی: بەڵێ من بەندەی خوام، بەدەسەڵاتی خۆی بێ‌باوك دروستی کردووم ﴿آتاني الكتاب وجعلني نبيا﴾ نامەم پێ ئەداو دەشمکاتە پەیامبەر ﴿[٣١] وجعلني مباركا أينما كنت﴾ لە هەرجێگایەکیشدا ببم پیرۆزم دەکا ﴿و أوصاني بالصلاة والزكاة ما دمت حيا﴾ رایشی سپاردووم هەتا ماوم نوێژ بکەمو زەکات بدەم ﴿[٣٢] وبرا بوالدتي﴾ و چاکەکار وگوێ لەمستی دایکیشم بم ﴿ولم يجعلني جبارا شقيا﴾ نەشی کردووم بە زۆردارێکی ملهوڕ ﴿[٣٣] والسلام علي يوم ولدت ويوم أموت و يوم أبعث حيا﴾ وە سڵاوو درودی خوام لەسەربێ، رۆژێ لەدایکبووم و، رۆژێ کە ئەمرم و، رۆژێکیش زیندوو ئەکرێمەوە.

قسەی راست: عیسا بەندەی خوایە:

﴿[٣٤] ذلك عيسى ابن مريم﴾ ئەو وەسفکراوە بەم سیفەتانە عیسای کوڕی مەریەم بوو ﴿قول الحق الذي فيه يمترون﴾ قسەی راستیش دەربارەی ئەو هەرئەمەیە، کەچی ئەوان تیایدا بەدگومان و دوودڵن، ئەوەتە (نەسارا) بە نەفامیی و بێ بەڵگە دەڵێن: کوری خوایە! جوولەکەکانیش دەڵێن: لەداوێن پیسی پەیدابووە ﴿[٣٥] ماكان لله أن يتخذ من ولد﴾ خۆهەرگیز بۆ خوا ناوەشێتەوە منداڵی هەبێ، چونکە منداڵ لەگەڵ خوایەتیدا ناگونجێت ﴿سبحانه﴾ خوا پاکەو بێخەوشە لەوەی ئەوانە دەیڵێن ﴿إذا قضى أمرا﴾ دەسەڵاتدارێکی وایە، هەرکە ویستی بریاری کارێ بدا ﴿فإنما يقول لەكن فيكون﴾ تەنها هەرئەوەندەی دەوێ پێی بڵێ: ببە! ئەویش دەست بەجێ دەبێ و، پێویست بە بەکارهێنانی هۆو سەبەب نیە، هەتا سەر لەشێوەی لەدایکبوونی عیسا بکرێتەوە، وەکو خۆیشی لە سوورەتێکی تردا دەفەرموێ: (إن مثل عيسى عندالله كمثل آدم خلقه من تراب ثم قال لەكن فيكون) ٥٩/٣ ﴿[٣٦] وإن الله ربي وربكم فاعبدوه﴾ بێگومانبن هەر خوایە پەروەردگاری من و، پەروەردگاری ئێوەش، کەوا بوو هەر بەتەنیا ئەو بپەرستن و هاوتا و هاوەڵی بۆ دامەنێن ﴿هذا صراط مستقيم﴾ هەرئەمەیشە رێگاو رێبازی راست و دروست کە من وەسیەتم بۆ کردن، دەسا ئێوەش بەردەوام لەسەری بچن ﴿[٣٧] فاختلف الأحزاب من بينهم﴾ کەچی لەگەڵ ئەوەیشدا هەردوای عیسا هیندێ لەوگروپ ودەستانە لەنێوان خۆیاندا سەبارەت بەعیسا ناکۆکیی و دوودەنگی و راوبۆچوونی جیاوازیان بوو هەیان بوو پێی وابوو عیسا کوڕی خوایە! هەیشبوو ئەیوت: لە داوێن پیسی پەیدا بووە!

هەر بۆیە ئیمپراتۆری رۆمانی (قوستەنتین) ناو، کۆڕێکی بۆ (٢١٧٠) قەشە بەست سەبارەت بە شێوەی لە دایکبوونی عیسا، دەرنجام کەوتنە ناو مشت ومرێکی ئێجگار ئاڵۆزەوە.. هەندێکیان وتیان: عیسا خوایەو هاتۆتە سەر زەویی، کێ بژیەنی دەیژیەنێ و، ویستی لە هەرکەسیش بێ، دەیمرێنێ، لە پاشان سەرکەوتۆتەوە بۆ ئاسمان! هەندێکی تر وتیان: یەکێکە لەو سێ شتەی (الأقانيم الثلاثة) کە خوایان لێ پێکهاتووە: (الأب والإبن و الروح القدس!) برێکی تریان وتیان: یەکێکە لەسێ خواکە: (الله، عیسا، دایکی عیسا)! دەستەیەکیتر گوتیان: نەخێر، بەندەو پەیامبەرو فەرمانو وشەی خوایە.. وەهەروەها هەریەکە بۆچوونی خۆی دەربری و، بە ئەنجام نەگەیشتن و، وتەکانیان بە دڵی ئیمپراتۆر نەبوون و بڵاوەی پێکردن، بەدەر لەکۆمەڵێکی کەمیان، ئەوانەیان گوتیان: عیسا کوڕی مەریەمەو خوای کارزان پێیبەخشیوە ﴿فويل للذين كفروا من مشهد يوم عظيم﴾ دەسا ئاهو ناڵە وسزا بۆئەوکەسانەیە کەبە حیساب و کیتابی رۆژەگەورەو سەختەکەی قیامەت کافرو بێ بڕوان. (عوبادەی کوڕی سامیت)

دەڵێت پێغەمبەر فەرمووی: ((مَنْ شَهِدَ أن لا إلە إلا الله وحدە لاشریك لە، و أن محمدا عبدە و رسولە، وأن عیسی عبدُالله ورسولُهُ وكلمتُهُ ألقاها إلی مریمَ وروحٌ منە، وأن الجنة حقٌ، والنار حقٌ، أدخلە الله الجنةَ علی ماكان من العمل)) بوخاریی٦/٥٧، واتە: هەركەسێ شایەدی بدا كە: خوا تاك وتەنیایەو، موحەممەد بەندەو پێغەمبەری خوایەو، (عیسا)ش هەر بەندەو پێغەمبەریخوایەو، بە وشەوفەرمانی ئەو بووەو، هاویشتوویە بۆ مەریەم و، ڕۆحی خوایەو بەفەرمانی ئەو بووەو، بشڵێت بەهەشت ڕاستەو، ئاگری دۆزەخ ڕاستە، ئەوا خوا دەیباتە بەهەشتەوە، ئیتر كاروكردەوەی هەرجۆر بوو بێ ﴿[٣٨] اسمع بهم وابصر یوم یأتوننا﴾ ئەگەر چی ئەوانە ئەمڕۆ لەدنیادا هەق وراستییەكان نابینن، بەڵام ئەو ڕۆژە كەدێنەلامان، زۆر چاك دەبیسن و زۆر چاك دەبینن! واتە: ناتوانن بەهیچ جۆرێك خۆیان لەڕاستییەكان لابدەن، بۆیە بەڕاشكاوی دەڵێن: (ربنا أبصرنا و سمعنا فارجعنا..) ١٢/٣٢ ﴿لكن الظالمون الیوم فی ضلال مبین﴾ بەڵام ئەمڕۆكە هێشتا لەدنیادان ستەمكارەكان لەسەرلێشێواوییدان و ڕاستیی نابینن و، هەق نابیسن و دوای هەق ناكەون ﴿[٣٩] وانذرهم یوم الحسرة﴾ وە لە ڕۆژی ئاهوو ناڵەو خەم و خەفەت و پەشیمانی (یوم الحسرة) ئاگاداریان بكەو بیانترسێنە ﴿إذ قضي الأمر﴾ ئەوحەلە لەلایەن خوای پەروەرێنەوە بڕیار دەدرێ كە: دەستەیەك بۆ بەهەشت و، دەستەیەكیش بۆ دۆزەخ ڕەوانە بكرێن ﴿وهم فی غفلة﴾ كەچی ئەوانە هێمان لە غەفلەتدان و،بەخۆیان نەزانیوە﴿وهم لایؤمنون﴾ وخۆشیان لە بڕوا بواردووەو، ددان بەزیندوو بوونەوەو پاداشت و تۆڵەشدا نانێن. ئیمامی (تەبەریی) بۆپشتگیری ئەو ڕاستییە ئەم فەرموودەیە دێنێ و دەفەرموێ: ((فلیس نَفْسٌ إلا وهی تنظر الی بیت فی الجنة وبیت فی النار، وهو یومُ الحسرة، فیَرَی أهلُ النار البیتَ الذی فی الجنة، فیقال لهم: لو عملتم، فتأخذهم الحسرة، قال: ویری أهلُ الجنة البیتَ الذی فی النار فیقال: لولا أن منَّ الله علیكم..))واتە: هەمووكەسێك تەماشایماڵێك لەبەهەشتداو، ماڵێ لەئاگردا دەكا دیارە ئەو ڕۆژەیە، ڕۆژی داخ و كەسەر ئەوسا كەدۆزەخییەكان ئەوماڵە ڕازاوە لەبەهەشتدا دەبینن، پێیان دەگوترێت: خۆزگە! لەدنیادا كارتان بۆ دەكردو ئێستا دەبوویە ماڵی ئێوە ئەوسا خەمو خەفەت دایان دەگرێت! لەولاشەوە كەبەهەشتیەكان ئەو ماڵ و جێگایە لەدۆزەخدا ئامادەكراوە دەبینن، پێیان دەگوترێت: ئەگەر خوا فەزڵ و منەتی نەكردبا بەرامبەرتان ئێستا دۆزەخ جێگای ئێوەش دەبوو! تەبەریی: ١٧/ ٨٨ ﴿[٤٠] إنا نحن نرث الأرض ومن علیها﴾ بێ تاقەت مەبە لێیان، چونكە بێگومانە كە سەرئەنجام ئەم زەوییە وهەرچیش وابە سەریەوە بۆدواجار هەر بۆئێمە دەمێنێت ﴿والینا یرجعون﴾ و گشتیشتان دەگێڕدرێنەوە بۆلای ئێمە، جائیتر ئەو كاتە هەركەسە بەپێی شیاویی كردەوەكانی خۆی پاداشت وتۆڵە وەرئەگرێ.

الجزء السادس عشر — سورة مريم

وَأَنذِرْهُمْ يَوْمَ الْحَسْرَةِ إِذْ قُضِيَ الْأَمْرُ وَهُمْ فِي غَفْلَةٍ وَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٣٩﴾ إِنَّا نَحْنُ نَرِثُ الْأَرْضَ وَمَنْ عَلَيْهَا وَإِلَيْنَا يُرْجَعُونَ ﴿٤٠﴾ وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّهُ كَانَ صِدِّيقًا نَبِيًّا ﴿٤١﴾ إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ يَا أَبَتِ لِمَ تَعْبُدُ مَا لَا يَسْمَعُ وَلَا يُبْصِرُ وَلَا يُغْنِي عَنكَ شَيْئًا ﴿٤٢﴾ يَا أَبَتِ إِنِّي قَدْ جَاءَنِي مِنَ الْعِلْمِ مَا لَمْ يَأْتِكَ فَاتَّبِعْنِي أَهْدِكَ صِرَاطًا سَوِيًّا ﴿٤٣﴾ يَا أَبَتِ لَا تَعْبُدِ الشَّيْطَانَ إِنَّ الشَّيْطَانَ كَانَ لِلرَّحْمَٰنِ عَصِيًّا ﴿٤٤﴾ يَا أَبَتِ إِنِّي أَخَافُ أَن يَمَسَّكَ عَذَابٌ مِّنَ الرَّحْمَٰنِ فَتَكُونَ لِلشَّيْطَانِ وَلِيًّا ﴿٤٥﴾ قَالَ أَرَاغِبٌ أَنتَ عَنْ آلِهَتِي يَا إِبْرَاهِيمُ لَئِن لَّمْ تَنتَهِ لَأَرْجُمَنَّكَ وَاهْجُرْنِي مَلِيًّا ﴿٤٦﴾ قَالَ سَلَامٌ عَلَيْكَ سَأَسْتَغْفِرُ لَكَ رَبِّي إِنَّهُ كَانَ بِي حَفِيًّا ﴿٤٧﴾ وَأَعْتَزِلُكُمْ وَمَا تَدْعُونَ مِن دُونِ اللَّهِ وَأَدْعُو رَبِّي عَسَىٰ أَلَّا أَكُونَ بِدُعَاءِ رَبِّي شَقِيًّا ﴿٤٨﴾ فَلَمَّا اعْتَزَلَهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ وَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَكُلًّا جَعَلْنَا نَبِيًّا ﴿٤٩﴾ وَوَهَبْنَا لَهُم مِّن رَّحْمَتِنَا وَجَعَلْنَا لَهُمْ لِسَانَ صِدْقٍ عَلِيًّا ﴿٥٠﴾ وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ مُوسَىٰ إِنَّهُ كَانَ مُخْلَصًا وَكَانَ رَسُولًا نَّبِيًّا ﴿٥١﴾

٣٠٨ وَنَادَيْنَاهُ مِن

باسێکی ئیبراهیم و پەندی بۆ بابی:

﴿[٤١] **واذكر في الكتاب إبراهيم**﴾ لەم قورئانەدا گۆشەیەك لە یادو باسی ئیبراهیمیش بۆ هۆزەکەت بگێرەوە ﴿**إنه كان صديقا نبيا**﴾ کە بە راستیی ئەو کەسایەتییەك بووە هەردەم لەکارو وتاریدا زۆر راستگۆ وپەیامبەری خوایش بوو هەرگیز درۆی نەدەکرد، بتی نەدەپەرست، جا کەوایە بابەتایبەت عەرەبەکان -کە خۆیان بەنەوەی ئەودەزانن- چاوی لێبکەن و، ئتیر بتیش نەپەرستن ﴿[٤٢] **إذ قال لأبيه يا أبت**﴾ ئەو دەمەی بەباوکی خۆی (ئازەر) وت: بابە! ﴿**لم تعبد ما لايسمع ولا يبصر**﴾ تۆ بۆچی شتێکی وا ئەپەرستی کە نەئەبیسێ و، نەئەبینێ؟! ﴿**ولا يغني عنك شيئا**﴾ ونە ئەیشتوانێ لە کاتی تەنگانەدا هیچ زیانێکت لێوە دوورخاو بێنیازت کا ﴿[٤٣] **يا أبت إني قد جاءني من العلم مالم يأتك**﴾ بابە! بێگومانبە من هەندێ شت دەزانم لەبارەی زیندووبوونەوەو سزای بت پەرستان -کە لە لایەن خواوە بۆم هاتووە- بۆ تۆ نەهاتووە، ﴿**فاتبعني أهدك صراطا سويا**﴾ جا داوات لێ ئەکەم لەمن پەیرەوی بکە، شارەزای ریگەیەکی راستت دەکەم ﴿[٤٤] **يا أبت لا تعبد الشيطان**﴾ بابە! شەیتان مەپەرستە، گوێرایەلیی مەکە، بتانیش مەپەرستە ﴿**إن الشيطان كان للرحمن عصيا**﴾ چونکە شەیتان لەفەرمانی خوای بەخشندە یاخیبووە، ﴿[٤٥] **يا أبت إني أخاف أن يمسك عذاب من الرحمن**﴾ بابە! بەراستیی من لەوەئەترسم ئەگەر تۆ بەوحاڵەوە بمری لە خوای میهرەبانەوە تووشی سزایەکی گەورە ببی ﴿**فتكون للشيطان وليا**﴾ ئەو کاتە ببییە دۆستی شەیتان لەدۆزەخدا ﴿[٤٦] **قال أراغب أنت عن آلهتي يا إبراهيم**﴾ باوکی بەسەختییەکەوە وتی: ئاخۆ ئەی ئیبراهیم! تۆ ئەوەندە بێزاری لە خواکانم؟ ﴿**لئن لم تنته لأرجمنك**﴾ بێگومان ئەگەر تۆ دەس هەڵنەگریت لەباسکردنی خواکانیمن بە خراپە، لێت قبووڵ ناکەم و بەردە بارانت ئەکەم ﴿**واهجرني مليا**﴾ دە بۆ ماوەیەکی دوورو درێژیش لێم وەدوور بەو نەتبینم، بەڵێ بابی ئیبراهیم ئا بەوشێوە توندو تیژەیە رووبەرووی ئیبراهیم دەبێتەوە کەچی ئەم هێشتا لەوەڵامدا ﴿[٤٧] **قال سلام عليك**﴾ وتی: سەلامت لەسەر بێ و، هەرگیز تووشی ناخۆشی نەبیت لەلایەن منەوە. جەماوەری زانایان ئەڵێن: مەبەست بەم (سڵاو)ـە، سڵاوی لێك پچڕان وجیابوونەوەیە. هەربۆیەش ئەڵێن: نابێ لە سڵاوکردندا دەست پێش خەری بۆکافر بکرێت، وەك دەفەرموێ: (لايبدأ الكافر بالسلام). هەندێکیش ئەڵێن: نەخێر، ئەوسڵاوە، سڵاوی هەقیقیو وزا لەیەکتر هێنانە، کەوا بوو -وەك (ئیبن عویەینە) ئەڵێ- کافر بەرلەوە سڵاوت لێبکات، تۆدەتوانی سڵاوی لێ بکەیت. چونکە خوا ئەفەرموێت: (لا ينهاكم الله عن الذين لم يقاتلوكم في الدين ولم يخرجوكم من دياركم أن تبروهم وتقسطوا إليهم..) ٨/٦٠ (قورتوبی) یش ئەم رایەی (ئیبن عویەینە) هەڵئەبژێرێ و، فەرموودەیەکیشی هێناوە، کە ئیمامی بوخاری بە ژمارە (٦٢٥٤) لە (باب الإستئذان)دا ریوایەتی کردووە ﴿**سأستغفر لك ربي**﴾ لە پەروەردگارم داوای لێبوردنت بۆئەکەم تا لە گوناحەکانت خۆش ببێ، بەڵێ.. ئەدەب و وێڵی کوڕ لەگەڵ باوکدا هەر دەبێ بەم جۆرەیە بێت ﴿**إنه كان بي حفيا**﴾ چونکە بە راستیی ئەو هەمیشە بەرامبەر من زۆر بە لوتف ومیهرەبانە ﴿[٤٨] **و أعتزلكم وما تعبدون من دون الله**﴾ وە من لە ئێوەو لەو بتانەش کە لەجیاتی خوا هاواریان بۆ ئەبەن ودەیانپەرستن، کەنارو دوور ئەگرم و، لێتان جیا ئەبمەوە. ﴿**وأدعو ربي**﴾ وە من تەنها پەروەردگارم ئەپەرستم وهاناوهاوار هەر بۆئەو ئەبەم ﴿**عسى أن لا أكون بدعاء ربي شقيا**﴾ بەو هیواو ئومێدە لە هاوارو بانگم لای پەروەردگارم بێ وەڵام نەبم و دوعاو نزام لێوەربگیرێت.

ئیسحاق و یاقوب خەڵاتی ئیبراهیم کران:

﴿[٤٩] فلما اعتزلهم وما يعبدون من دون الله﴾ ئینجا کەئیبراهیم وازی لەخۆیان و بتەکانیان هێنا کە ئەوان لەباتی خوا ئەیانپەرستن و لێیان دوورکەوتەوە ﴿وهبنا له إسحاق ويعقوب﴾ لەباتی دوور کەتنەوەی لە باب وکەس وکاری ئێمەش، ئیسحاق ویەعقووبمان پێبەخشی کە زنجیرەی هەموو پەیامبەرەکانی تریش هەر لەمانەوە دەست پێئەکات ﴿وكلا جعلنا نبيا﴾ وهەردووکیشمان کردنە پەیامبەر ونەوەکانیشیان بوونە سەرچاوەو بنەماڵەی پەیامبەران ﴿[٥٠] ووهبنا لهم من رحمتنا﴾ وە لەرحمەت ومیهرەبانیی خۆیشمان هەموو خێروو چاکەیە کمان پێبەخشین، ماڵ وسامان و زایناریی و دەسەڵات ﴿وجعلنا لهم لسان صدق عليا﴾ وە زمانی راستگۆیی و چاکبێژیمان بڕیاردا بۆیان وسیفاتی بەرزیانمان خستە سەر زاری مەردوم کە هەتا دونیا دونیابێ هەر بەخێرو باشە باسیان بکەن.

وَنَٰدَيۡنَٰهُ مِن جَانِبِ ٱلطُّورِ ٱلۡأَيۡمَنِ وَقَرَّبۡنَٰهُ نَجِيّٗا ﴿٥٢﴾ وَوَهَبۡنَا لَهُۥ مِن رَّحۡمَتِنَآ أَخَاهُ هَٰرُونَ نَبِيّٗا ﴿٥٣﴾ وَٱذۡكُرۡ فِي ٱلۡكِتَٰبِ إِسۡمَٰعِيلَۚ إِنَّهُۥ كَانَ صَادِقَ ٱلۡوَعۡدِ وَكَانَ رَسُولٗا نَّبِيّٗا ﴿٥٤﴾ وَكَانَ يَأۡمُرُ أَهۡلَهُۥ بِٱلصَّلَوٰةِ وَٱلزَّكَوٰةِ وَكَانَ عِندَ رَبِّهِۦ مَرۡضِيّٗا ﴿٥٥﴾ وَٱذۡكُرۡ فِي ٱلۡكِتَٰبِ إِدۡرِيسَۚ إِنَّهُۥ كَانَ صِدِّيقٗا نَّبِيّٗا ﴿٥٦﴾ وَرَفَعۡنَٰهُ مَكَانًا عَلِيًّا ﴿٥٧﴾ أُوْلَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ أَنۡعَمَ ٱللَّهُ عَلَيۡهِم مِّنَ ٱلنَّبِيِّـۧنَ مِن ذُرِّيَّةِ ءَادَمَ وَمِمَّنۡ حَمَلۡنَا مَعَ نُوحٖ وَمِن ذُرِّيَّةِ إِبۡرَٰهِيمَ وَإِسۡرَٰٓءِيلَ وَمِمَّنۡ هَدَيۡنَا وَٱجۡتَبَيۡنَآۚ إِذَا تُتۡلَىٰ عَلَيۡهِمۡ ءَايَٰتُ ٱلرَّحۡمَٰنِ خَرُّواْۤ سُجَّدٗاۤ وَبُكِيّٗا۩ ﴿٥٨﴾ ۞ فَخَلَفَ مِنۢ بَعۡدِهِمۡ خَلۡفٌ أَضَاعُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَٱتَّبَعُواْ ٱلشَّهَوَٰتِۖ فَسَوۡفَ يَلۡقَوۡنَ غَيًّا ﴿٥٩﴾ إِلَّا مَن تَابَ وَءَامَنَ وَعَمِلَ صَٰلِحٗا فَأُوْلَٰٓئِكَ يَدۡخُلُونَ ٱلۡجَنَّةَ وَلَا يُظۡلَمُونَ شَيۡـٔٗا ﴿٦٠﴾ جَنَّٰتِ عَدۡنٍ ٱلَّتِي وَعَدَ ٱلرَّحۡمَٰنُ عِبَادَهُۥ بِٱلۡغَيۡبِۚ إِنَّهُۥ كَانَ وَعۡدُهُۥ مَأۡتِيّٗا ﴿٦١﴾ لَّا يَسۡمَعُونَ فِيهَا لَغۡوًا إِلَّا سَلَٰمٗاۖ وَلَهُمۡ رِزۡقُهُمۡ فِيهَا بُكۡرَةٗ وَعَشِيّٗا ﴿٦٢﴾ تِلۡكَ ٱلۡجَنَّةُ ٱلَّتِي نُورِثُ مِنۡ عِبَادِنَا مَن كَانَ تَقِيّٗا ﴿٦٣﴾ وَمَا نَتَنَزَّلُ إِلَّا بِأَمۡرِ رَبِّكَۖ لَهُۥ مَا بَيۡنَ أَيۡدِينَا وَمَا خَلۡفَنَا وَمَا بَيۡنَ ذَٰلِكَۚ وَمَا كَانَ رَبُّكَ نَسِيّٗا ﴿٦٤﴾

مووساو هارونی برای:

﴿[٥١] واذكر في الكتاب موسى﴾ وە هەر لەم کتێبی قورئانەدا باسێکی سیفەتە بەرزەکانی موساش بکە بۆ هۆزەکەت، کە ئەویش هەر لە نەوەی ئیبراهیمە ﴿إنه كان مخلصا﴾ کە بەراستیی کەسێکی هەڵبژێرراوو دڵسۆزی پەروەردگاری بوو ﴿وكان رسولا نبيا﴾ راسپاردەو پەیامبەرێکی گەورەو خاوەن نامەش بوو ﴿[٥٢] وناديناه من جانب الطور الأيمن﴾ لەلای راستی کێوی (طور)ەوە بانگمان کردو، بەبێ هۆو واسیتەش وتووێژمان لەگەڵ کرد، ئەمیامی (تەبەریی) ئەڵێ: ئەو حەلە کە مووسا لە (مەدیەن)ەوە گەڕایەوە بۆ (میسر) کێوەکە ئەکەوتە لای راستییەوە. ﴿وقربناه نجيا﴾ وە لەخۆشمان نزیکمان کردەوە تابەنهێنی قسە و گفتوگۆی لەگەڵ بکەین. ﴿[٥٣] ووهبنا له من رحمتنا أخاه هارون نبيا﴾ هەر بە رەحمەت ومیهرەبانیی خۆشمان هارونی برایمان – کە ئەویش هەر پێغەمبەر بوو– پێبەخشی لەسەر داواکەی خۆیی و، کردمانە یاریدەری، چونکە داوای کردبوو لە خوا بە فەرمایشتی, وەك دەفەرموێ: (واجعل لی وزيرا من أهلي هارون أخي) ٢٠/٢٩–٣٠.

ئیسماعیل عليه السلام یاد بکە:

﴿[٥٤] واذكر في الكتاب إسماعيل﴾ وە لەم کتێبی قورئانەدا یادو باسێکی ئیسماعیلیش کەباوکی عەرەبەکانە بۆ هۆزەکەت بکە ﴿إنه كان صادق الوعد﴾ چونکە ئەو پیاوێکی راستگۆ بوو لەبەڵێنیدا، ئەوە بوو قسەی خۆیشی بردە سەرو خۆڕاگریش بوو لەکاتی بەڵێنی ئامادە بوونیدا بۆ سەربڕینەکە، هەرلەبەرئەوەیشە کە بەتەنها لێرەدا بە (صادق الوعد) ناو دەبرێ ئایەتی: (ستجدني إن شاء الله من الصابرين/ ٣٧/١٠٢) بۆ بەڵێنەکەی ئەو هات و، قسەی خۆیشی راستگۆیانە بردەسەر، جا خوای گەورەش نازناوی (صادق الوعد)ی دایە. بۆیە – بەتایبەتی– مرۆڤی موسڵمان

دەبێ خاوەنی بەڵێنی خۆی بێ، وەئایەتی: (یا أیها الذین آمنوا لم تقولون مالا تفعلون) (٦١/٢) هەڕەشەی پێچەوانەکەیەتی، پێغەمبەریش ﷺ دەفەرموێ: ((آیة المنافق ثلاث: إذا حدث کذب و إذا وعد أخلف، وإذا أؤتمن خان)) متفق علیه. نیشانەی پیاوی دووڕوو سێ شتە: هەرکاتێ قسە بکا درۆدەکا، کاتێ بەڵێن بدا نایباتە سەر، وە کاتێ سپاردەیەکی درایە دەست گزی لێدەکات. ﴿وکان رسولا نبیا﴾ پەیامبەرێکی خاوەن نامەش بوو، خوا ناردی بۆلای هۆزی جورهەم ونامەکەی باوکی پێراگەیاندن ﴿٥٥ وکان یأمر أهله بالصلاة والزکاة﴾ سەرەڕای خۆیشی، بە هەمیشە وبەردەوام فەرمانیشی ئەدا بەئوممەت و خاوخێزان وبنەماڵەکەی بە نوێژو زەکات کە دووپایەی گرنگن ﴿وکان عند ربه مرضیا﴾ وە هەمیشەیش لای پەروەردگاری خۆی جێی خۆشنوودی ورەزامەندی بوو.

کورتە باسێکی ئیدریس عليه السلام:

﴿٥٦ واذکر فی الکتاب إدریس﴾ و لەم قورئانەدا باسی (ئیدریس)یش بۆ قەوم ونەتەوەکەت بکە ﴿إنه کان صدیقا نبیا﴾ چونکە ئەویش پەیامبەرێکی زۆر راستکارو راستگۆ بوو" باپیرەی نوحیشە، لەدوای ئادەم پێغەمبەرعليه السلام ئەم کراوەتە پەیامبەر، وە لە (٣٠) لاپەڕەدا نامەی پێدراوە، لە هەندێ تەفسیردا ئەڵێن: یەکەم کەسێکە بەخامە نووسیویەتی، یەکەم کەسێکە جل وبەرگی دووراوی لەبەرکردووە، لە حاڵێکا خەڵکی دیگشت چەرمیان لەبەردەکرد، شیاوی باسە ئێمە ئەم ریوایەتە تەنها هەر بۆ زانیاری دەهێنین، ئەگینا نازانین تاچەندە راستە بەڵام زیاتر لەهەڵبەسراو دەچێ، لەراستیدا جگە لەوەی کە لە قورئان و فەرموودەدا هاتووە، ئێمە ناتوانین هیچ جۆرە شتێکی لەبارەوە بڵێین﴿٥٧ ورفعناه مکانا علیا﴾ وە بەوە مەقامێکی زۆر بەرزیشمان گەیاند, ئەوە بوو لەناوخەڵکدا ئەومان کردە پەیامبەر عليه السلام ئیمامی (موسلیم) فەرموودەیەکی هێناوە: کە پێغەمبەر ﷺ لەشەوی (میعراج)ـەکەیدا لە ئاسمانی چوارەمدا گەیشت بەئیدریس عليه السلام وەك دەفەرموێ: (لما عرج بی إلی السماء أتیت علی إدریس فی السماء الرابعة). ﴿٥٨ أولئك الذین أنعم الله علیهم من النبیین﴾ ئەوانە کەلە سەرەتای سورەتەکەوە، هەندێکیان باسکران- لە زەکەریاوە تا ئیدریس کە (١٠) پەیامبەرن - خوای گەورەنازو بەهرەی خۆی بەسەرا رشتن ﴿من ذریة آدم وممن حملنا مع نوح ومن ذریة أبراهیم و إسرائیل وممن هدینا واجتبینا﴾ لە نەوەکانی ئادەم و نەوەی ئەوانەش بوون کە لە گەڵ نوح لە کەشتیەکەدا هەڵمانگرتن وە لە نەوەی ئیبراهیم بوون وەك ئیسماعیل وئیسحاق وە لە نەوەی یەعقوب بوون وەکو پێغەمبەرانی بەنی ئیسرائیل وە لەوانەش بوون رێنمایمان کردبوون وهەڵمان بژاردبوون بۆ پەیامەکانمان.﴿وإذا تتلی علیهم آیات الرحمن﴾ ئەمانە هەرکات ئایەتەکانی خوای بەخشندەیان بەسەرا دەخوێنرایەوە ﴿خروا سجدا و بکیا﴾ بەپەلە دەمەوڕوو دەکەوتنە سەرخاك و سوژدەیان ئەبردو دەم بەکوڵی گریان ئەبوون، چونکە پێغەمبەران سڵاویان لێبێ پترلەخەڵکانی دی لەخوای خۆیان دەترسنو دەیناسن.

کەسانێ بوونە جێنشینی پێغەمبەران بەلای نوێژدا نەچوون:

﴿٥٩ فخلف من بعدهم خلف﴾ جالە دوای ئەوان کەسانی لاساری ناشیاو بوونە جێگریان. بەڵی پەیدابوونی ئەو خەڵکە لارولاسارە لەپاش ئەوپێغەمبەرە نەجیم وخانەدان وبەرێزانەوە جێگەی سەرسوڕمان نییە، چونکە دەگونجێت ئادەمیی هەمووجۆرە توخمێکی لێبکەوێتەوە: خراپ وچاك، راساڵ ولاسار، گێرەشێوێن وچاکساز ﴿أضاعوا الصلاة﴾ ئەوسا نوێژەکانیان زایە کردو بەلایا نەچوون، وەیان زۆر خاووسست بون تێیدا، بۆیە دەستەیەك لەپێشینان وپاشینان وپێشەوا ناودارەکانمان وەکو پێشەوا ئەحمەد وئیمامی شافیعیی لەوتەیەکیدا تاریکە صەلاً کافر دەکەن بەبەڵگەی ئەو فەرموودەیە پێشەوا موسلیم هێناویەتی﴿واتبعوا الشهوات﴾ وە شوێن ئارەزووی نەفسی

خۆیان کەوتن ﴿فسوف یلقون غیا﴾ ئەوانە تووشی ئازارو زیان دەبن و دەگەن بە تۆڵەی سەر لێشێواییان لە دنیاو لە ئاخیرەتدا.

بەهەشتی تەوبەکاران و ئاکار چاکان:

﴿٦٠ إلامن تاب وآمن وعمل صالحاً﴾ مەگەر ئەوانە تەوبە دەکەن و پەشیمان دەبنەوەو بڕوای دامەزراوبە هەق دەهێنن و ئاکاری چاك وباش ئەنجام دەدەن ﴿فأولئك یدخلون الجنة﴾ ئەمانە دەچنە بەهەشتەوە ﴿ولا یظلمون شیئا﴾ و هیچ جۆرە ناهەقیی و ستەمێکیان لێناکرێ ﴿٦١ جنات عدن﴾ بەهەشتێ پڕلە باخ وباخاتە بە هەمیشەیی تێیدا نیشتەجێ ئەبن ﴿التی وعد الرحمن عباده بالغیب﴾ ئەوەی کەخوای بەخشندە بەڵێنی بە بەندەکانی خۆیداوە،

ئەگەرچی بەچاویش نەیان دیتووە، بەڵام ئەوان هەر بڕوایان پێ هێناوەو کاریان بۆکردووە، وا ئەمڕۆش بەخۆشی دەچنە ناویەوە ﴿إنە کان وعدە مأتیا﴾ بێگومان بەڵێنی ئەوپەروەردگارە بە بەهەشت مسۆگەرەو هەر بە ڕێوەیەو، دێتە دی ﴿٦٢ لا یسمعون فیها لغوا إلا سلاما﴾ ئەوسا لەوێدا سەلام نەبێت هیچ چەڵتەو وتەیەکی نابەجێ نابیسن ﴿ولهم رزقهم فیها بکرة وعشیا﴾ لەسەرجەم بەیانیان و ئێوارانـدا رزق وڕۆزی فراوانیان هەیە, خۆراك و خواردن و خواردنەوە، بێ بڕانەوەو کۆتایی" بێ ماندووبوون و ئەرکێ، دێتە بەردەستیان ﴿٦٣ تلك الجنة التی نورث من عبادنا من کان تقیا﴾ ئائەمەیە ئەو بەهەشت و شوێنەخۆشەی بەبەندەکانی خۆمانی دەبەخشین ودەیانکەینە میرات بۆ پارێزگاران، ئەوانەی سنوورەکانی خوای گەورەیان پاراستووە.

فریشتە بەفەرمانی خوا نەبێ نایەنە خوار:

ئیمامی (ترمزیی) لە (ئیبن عەباس)ـەوە ئەڵێ: پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: ئەی جبریل! ئەوە بۆچی زۆر زۆر نایێت بۆلامان؟! جا بۆ وەڵامی ئەوە ئەم ئایەتە هات: ﴿٦٤ وما نتنزل إلا بأمر ربك﴾ بەفەرمانی پەروەردگارت نەبێ هەرگیز ئێمە دانابەزین ﴿له مابین ایدینا وما خلفنا وما بین ذلك وما کان ربك نسیا﴾ دەسەڵاتی تەواو هەربۆخوایە، چونکە هەرچی ئێستا لەپێشمانە (واتە: ڕۆژی دوایی)، هەرچییش لە دوامانەوە ڕابووردووە واتە: کاروباری دونیا، وە ئەوەش کە لەونێوانەدایە هەربۆ خوایە، وە پەروەردگاریشت لە بیری نەکردوویت ﴿٦٥ رب السموات والأرض وما بینهما﴾ واتە: ڕاهێنەرو پەروەردگاری ئاسمانەکان و زەویی وهەرچی لە نێوانیاندا هەیە، ئاگاداری تەواوی بوونەوەرەو هەرئەویشە ئەیانبا بەڕێوە ﴿فاعبده﴾ کەواتە تۆش بەردەوام هەرئەوبپەرستە ﴿واصطبر لعبادته﴾ وە بەرامبەر بەئەرکەکانی پەرستنی ئەو زۆر خۆراگر بە. ﴿هل تعلم له سمیا﴾ ئاخۆ ئاگات لێیە هاو ناوێکی هەبێ؟ دیارە چاك دەزانی، کەبێ وێنەو بێ هاوبەشە.

زیندووبوونەوە بەسەیرو سەمەرە دەزانن:

﴿[٦٦] **ویقول الإنسان إذا مامت**﴾ ئینسانی بێ باوەر و سەرکەش بە سەرسوڕمانێکەوە ئەڵێت: ئایا کاتێ مردم ﴿**لسوف أخرج حیا**﴾ تەئکیدە لە ئاییندە دابە زیندوویی لە گۆڕ دەهێنرێمە دەرێ؟! ﴿[٦٧] **اولا یذکر الإنسان**﴾ باشە ئاخۆ ئەو ئینسانە بیر ناکاتەوە؟ ﴿**إنا خلقناه من قبل**﴾ کە ئێمە سەرەتا ئەومان دروستکرد ﴿**ولم یك شیئا**﴾ هیچیش نەبوو، لە نەبوونەوە هێنامان ﴿[٦٨] **فوربك لنحشرنهم والشیاطین**﴾ سوێند بە پەروەردگارەکەت ئەی موحەممەد ﷺ هەموو ئەوانە لەگەڵ ئەو شەیاتینانەدا ئەمانیان فریودا کۆدەکەینەوە، واتە: پێکەوە حەشریان دەکەین ﴿**ثم لنحضرنهم حول جهنم جثیا**﴾ لە پاشا دەوران دەور هەموو لە دۆزەخدا بە چۆکدا دێنین و دەیانخەینە ناوی ﴿[٦٩] **ثم لننزعن من کل شیعة**﴾ لەپاشا لەناوهەر کۆمەڵ و تاقمێك کەسانێ دەردەکێشین ﴿**ایهم اشد علی الرحمن عتیا**﴾ کە لەهەمووان دژی خوای بەخشەر سەرکەشترو سەرسەختر بوون، واتە: بەپێی سەرپێچی و سەرسەختییان، یەك لەدوای یەك ئەیانخەینە ناودۆزەخەوە. ئای لەورۆژە، چ رۆژێکی سەخت و نارەحەتە! ﴿[٧٠] **ثم لنحن اعلم بالذین هم اولی بها صلیا**﴾ لەپاشا هەرخۆمان زۆرچاك ئاگادارترو زاناترین بەوکەسانەی کە بۆسووتان و سزا چێشتن لەناو دۆزەخدا شیاوترن.

دەبێ هەموو بچنە جەهەننەم:

﴿[٧١] **وإن منکم إلا واردها**﴾ ئەی خەڵکینە! ئیللا دەبێ هەموو نزیکی ئاگری دۆزەخ ببنەوەو بەسەر پردەکەی (صیراط)دا تێپەڕن، وە بەتەفسیرێکی تر: دەبێ هەموو بەسەر دۆزەخدا تێپەڕن. (سەلەف) لەمانای (ورود)دا کێشە و جیاوازییان هەیە: (ئیبن عەباس) ئەڵێ: بەمانای چوونە ناو دۆزەخەوەیە، واتە: هەردەبێ هەموو بچنەناو دۆزەخەوە، پاشان هەرکەس بۆ جێی شیاو بەخۆی دەنێردرێ، هەندێتر دەڵێن: بەمانای نزیکبوونەوەو تێپەڕ بوونە بەسەر ئەوپردەدا لەسەر پشتی دۆزەخدا ئامادە کراوە، (تەبەریی) ئەمەی دووەمی هەڵبژاردووە. ﴿**کان علی ربك حتما مقضیا**﴾ ئەمەش بڕیارێکە لەلایەن پەروەردگارتەوەبۆ ئەوەدراوەو بڕاوەتەوە و شتێکی حەتمییە ﴿[٧٢] **ثم ننجی الذین اتقوا**﴾ پاش تێپەڕ بوونی هەموان بەسەر ئاگری دۆزەخدا، ئەوجا ئەوانەی وا پارێزگارو خواناس بوون، لەئاگرەکە رزگاریان ئەکەین ﴿**ونذر الظالمین فیها جثیا**﴾ و ستەمکارانیش لەناودۆزەخدا دەستە ئەژنۆ دێڵینەوە. تەفسیری (بەیزاویی) ئەڵێت: مەبەست لە (ورود) ئەوەیە کە مەردم لەدۆزەخداهەموو بەچۆکدا دێن، لەپاشان باوەڕداران رزگار ئەبن و، کافرانیش لەوێ دەمێننەوە. ﴿[٧٣] **وإذا تتلی علیهم آیاتنا بینات**﴾ هەر کاتێ نیشانەوئایەتە ئاشکرا کانی ئێمە بەسەربێباوەڕاندا بخوێنرێنەوە، ﴿**قال الذین کفروا للذین آمنوا**﴾ خوانەناس و بێ باوەڕان بە خاوەن بڕواکان دەڵێن: ﴿**ای الفریقین خیر مقاما وأحسن ندیا**﴾ باشەئێستا لە دنیادا کام لەو دووگرووپە (ئێمە، یان ئێوە) ماڵو جێ وشوێنی خۆشترو باشترو وعەیش ونۆش بۆ لواوترە؟ هەربەو شێوەیەش لەئاخیرەتدا کەئێوە دەڵێن هەیە بەشی ئێمە لەئێوە باشتر دەبێ، واتە: ئێوە بەو لاتی و بێ دەسەلاتیەوە، خۆتان بە هەقوراست ئەزانن و، ئیمەش بەو سەروەت وسامانەوە بە ناهەق و هیچ وپووچ!!دیارە بڕیاری وا نارەوایە ﴿[٧٤] **وکم اهلکنا قبلهم من قرن**﴾ زۆریشمان لەگەلانی نالەباری پێش ئەوان لەناوبردن ﴿**هم احسن أثاثا ورئیا**﴾ کە لەوانە کەل و پەلی ناوماڵ و داراییان زۆرترو رێکترو، بە سیماورەنگ و دیمەن و رووخسار لەمان جوانتر بوون، کەچی هیچ کەڵکێکی نەبوو بۆیان، خوایگەورە هەر لەبارەی رەخنەگرتنیانەوە لە ئیمانداره‌کان، لە جێگایەکی تردا ئەفەرموێ: (وقال الذین کفروا للذین آمنوا لو کان خیرا ما سبقونا الیه.. ١١/٤٦)، وە هەروەها گەلەکەی (نووح)یش لە بارەی بەکەم تەماشاکردنی موسڵمانە

شوێنکەوتووەکانی نووح ئەیان وت: (أنؤمن لك واتبعك الأرذلون /١١١/٢٦). وە لە جێیەکی دیکەدا- سەبارەت بە تاقیکردنەوەی مرۆڤ بە یەکتر – خوا دەفەرموێ: (وكذلك فتنا بعضهم ببعض ليقولوا أهؤلاء من الله عليهم من بيننا../ ٥٣/٦).

مرۆڤی گومڕا، خوا پەتی بۆ شل دەکا:

﴿[٧٥] قل من كان في الضلالة﴾ ئەی پێغەمبەرﷺ بەوانەی پێیان وایە ئێوە گومڕان وخۆیان ڕاستن, بڵێ: کەسێك کەلە گومڕاییدا بژی ﴿فليمدد له الرحمن مدا﴾ با خوای بەخشندە تەمەنی درێژ ومالْ وسامانی پێببەخشێ ﴿حتى إذا رأوا ما يوعدون﴾ تائەوکاتە ئەوهەڕەشانە دەبینن بەڵێنیان پێیدراوە ﴿إما العذاب وإما الساعة﴾ ئەوسا یان هەرلە دونیادا سزا وئازار دەبینن, یان قیامەت بەرپادەبێو بە تۆڵەی خۆیان دەگەن ﴿فستعلمون من هو شر مكانا وأضعف جندا﴾ جائێوەش ئەوکاتە - کە ڕاستییەکان دەرکەوتن - چاك ئەزانن چ کەسێ جێ و شوێنی خراپ ناخۆشترەو، چ کەسێش سوپاولەشکری بێدەسەلاتر ولاوازترە: (ئێوە, یان ئەوان)؟ ﴿[٧٦] و يزيدالله الذين اهتدوا هدى﴾ ئەو کەسانەش خوا ڕێنمایی کردوون بۆریگەی سەرفرازی و بەختیاریی، زیاتر ڕێنوێنیان ئەکا ﴿والباقيات الصالحات خير عند ربك ثوابا﴾ خوای پەروەردگاریشت, لە دوا ڕۆژداپاداشی چاکترو باشتری لایە،بۆ ئەو گوتارو ڕەفتارەچاکانەی هەر دەمێننەوە, وەدەشیانکاتە زەخیرە بۆخاوەنەکانیان ﴿وخير مردا﴾ وە سەرەنجامیشی چاکترو باشترە ,چونکە دونیا هەموو تیا دەچێ و پاشە ڕۆژیش هەرئەمێنێتەوە، موشریکان پێیان وابوو کەئەوان لە شوینکەوتووانی موحەممەد ﷺ چاکترن، چونکە خاوەن سامان و خاوەن دەسەلاتن!، پێشەوا (بوخاریی و، پێشەوا موسلیم) دەگێرنەوە: (خەبابی کوری ئەرەت) دەلێت: کاری ئاسنگەریم دەکرد، لەئەنجامدا پارەیەکم کەوتە لای (عاصی کوری وائیل) و داوام لیکردو وتی: تا لەموحەممەد ﷺ واز نەهێنی ناتدەمەوە! منیش وتم: سوێند بەخوا قەت وازی لێناهێنم، تا تۆ ئەمری و پاشان زیندوو ئەکرێیتەوە، (عاص) وتی: جائەگەر زیندوو کرامەوەو, تۆش هاتی بۆلام, لەویش من هەرمالْ وسامانم هەیەو ئەتدەمەوە! ئینجا خوا فەرمووی: ﴿[٧٧] افرأيت الذى كفر بآياتنا﴾ ئایا ئەو کەسانەت دیت کەئینکاری ئایەتەکانی ئێمەیان دەکرد﴿وقال لأوتين مالا وولدا﴾ گوتیشی: بێگومانم کە لەدواڕۆژیشدا من مالْ وسامان و منداڵێکی زۆرم ئەدرێتێ؟! ﴿[٧٨] أطلع الغيب أم اتخذ عند الرحمن عهدا﴾ ئاخۆ ئەو بەندە لاسارەیە لەکارە نادیارو نهێنییەکانی خوا بەئاگاو زانایە، یان لەلای خوای بەخشندەوە بەڵێن و پەیمانێکی وەرگرتووە, وا بەخۆڕایی ئەو قسانە دەکاو بەتەمای خێرو خۆشیی ئەولایە؟!! ﴿[٧٩] كلا سنكتب ما يقول﴾ نەخێر، قەت وا نییە ئەوئەیزانێت، دەبا واز لەوقسانە بێنێ, چونکە بێگومان

الجزء السادس عشر — سورة مريم

أَفَرَءَيْتَ ٱلَّذِى كَفَرَ بِـَٔايَٰتِنَا وَقَالَ لَأُوتَيَنَّ مَالًا وَوَلَدًا ﴿٧٧﴾ أَطَّلَعَ ٱلْغَيْبَ أَمِ ٱتَّخَذَ عِندَ ٱلرَّحْمَٰنِ عَهْدًا ﴿٧٨﴾ كَلَّا ۚ سَنَكْتُبُ مَا يَقُولُ وَنَمُدُّ لَهُۥ مِنَ ٱلْعَذَابِ مَدًّا ﴿٧٩﴾ وَنَرِثُهُۥ مَا يَقُولُ وَيَأْتِينَا فَرْدًا ﴿٨٠﴾ وَٱتَّخَذُوا۟ مِن دُونِ ٱللَّهِ ءَالِهَةً لِّيَكُونُوا۟ لَهُمْ عِزًّا ﴿٨١﴾ كَلَّا ۚ سَيَكْفُرُونَ بِعِبَادَتِهِمْ وَيَكُونُونَ عَلَيْهِمْ ضِدًّا ﴿٨٢﴾ أَلَمْ تَرَ أَنَّآ أَرْسَلْنَا ٱلشَّيَٰطِينَ عَلَى ٱلْكَٰفِرِينَ تَؤُزُّهُمْ أَزًّا ﴿٨٣﴾ فَلَا تَعْجَلْ عَلَيْهِمْ ۖ إِنَّمَا نَعُدُّ لَهُمْ عَدًّا ﴿٨٤﴾ يَوْمَ نَحْشُرُ ٱلْمُتَّقِينَ إِلَى ٱلرَّحْمَٰنِ وَفْدًا ﴿٨٥﴾ وَنَسُوقُ ٱلْمُجْرِمِينَ إِلَىٰ جَهَنَّمَ وِرْدًا ﴿٨٦﴾ لَّا يَمْلِكُونَ ٱلشَّفَٰعَةَ إِلَّا مَنِ ٱتَّخَذَ عِندَ ٱلرَّحْمَٰنِ عَهْدًا ﴿٨٧﴾ وَقَالُوا۟ ٱتَّخَذَ ٱلرَّحْمَٰنُ وَلَدًا ﴿٨٨﴾ لَّقَدْ جِئْتُمْ شَيْـًٔا إِدًّا ﴿٨٩﴾ تَكَادُ ٱلسَّمَٰوَٰتُ يَتَفَطَّرْنَ مِنْهُ وَتَنشَقُّ ٱلْأَرْضُ وَتَخِرُّ ٱلْجِبَالُ هَدًّا ﴿٩٠﴾ أَن دَعَوْا۟ لِلرَّحْمَٰنِ وَلَدًا ﴿٩١﴾ وَمَا يَنۢبَغِى لِلرَّحْمَٰنِ أَن يَتَّخِذَ وَلَدًا ﴿٩٢﴾ إِن كُلُّ مَن فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ إِلَّآ ءَاتِى ٱلرَّحْمَٰنِ عَبْدًا ﴿٩٣﴾ لَّقَدْ أَحْصَىٰهُمْ وَعَدَّهُمْ عَدًّا ﴿٩٤﴾ وَكُلُّهُمْ ءَاتِيهِ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ فَرْدًا ﴿٩٥﴾

٣١١

ئەو هەرچی بلّێ، ئێمە بەزوویی ئەینووسین. تێبینی: (قورتوبیی) ئەڵێ: بەشی یەکەمی نیوەی قورئانی پیرۆز، بێژەی (کلا)ی تێدا نییە. (ئالووسیی) ئەڵێ: لەبەشی نیوەی کۆتایی قورئاندا (٣٣) بێژەی (کلا)هاتووە﴿ونمد له من العذاب مدا﴾ وە بەهۆی درۆکەیشیەوە ماوەی جەزرەبەو سزاکەشی بۆدرێژ ئەکەینەوە ﴿[٨٠] ونرثه ما يقول﴾ وهەرچیش بلّێ ،ئێمە دەبینە خاوەنی و لای خۆمان دەمێنێتەوە ﴿ويأتينا فردا﴾ و ئەویش بۆ خۆی بەتاك وتەنیاو دەستی خاڵی، دێتە لامان بۆ لێپرسینەوە.

پەرستراوەکان حاشا لە پەرستیارەکانیان دەکەن:

﴿[٨١] واتخذوا من دون الله آلهة﴾ ئەو بێ باوەڕانە لەباتی خوای بەدەسەڵات چەند شتێکی تریان بۆخۆیان هەڵبژاردوو بەخوایان دانان!﴿ليكونوا لهم عزا﴾ تا بەخەیاڵی خۆیان ببنە تکاکارو دۆست وپشتیوان بۆیان ﴿[٨٢] كلا سيكفرون بعبادتهم﴾ قەت وانییە وەك ئەوان ئەیزانن، چونکە لەرۆژی خۆیدا گشت پەرستراوەکانیان ئینکاری پەرستنیان ئەکەن ویەخەیان لێهەڵئەتەکێنن وبڕوایان بەپەرستنیان نیە ﴿ويكونون عليهم ضدا﴾ و بەسەختیش ئەبنە دژیان، واتە: پەرستن و شوێنکەوتنی مرۆڤ وپەریی و ئادەمیی، هیچ کەڵکیك بە پەرستیارەکە نابەخشێ، جگە لەوەیش کە لەپاشەرۆژدا هەردووکیان دەبنە دژی یەکترو سووتەمەنی دۆزەخ، وەك لەجێگایەکیتردا هەر سەبارەت بەوە ئەفەرموێ: (وإذا حشر الناس كانوا لهم أعداء وكانوا بعبادتهم كافرين). ﴿[٨٣] ألم تر أنا أرسلنا الشياطين على الكافرين﴾ ئایا تۆ نەتزانیوە کەئێمە شەیاتینەکانمان ناردۆتە سەرکافرو بێبڕوایان ﴿تؤزهم ازا﴾ هانیان ئەدەن بۆگوناح وتاوان، واتە: ئاوات وریگەی پووچەڵیان دەخەنە بەر، وەك ئەم ئایەتەش دەفەرموێ: (ومن يعش عن ذكر الرحمن نقيض له شيطانا فهو له قرين) کە ئەمیش هەرئەو ماناومەبەستە دەگەیەنێ. ﴿[٨٤] فلا تعجل عليهم﴾ جاتۆیش ئەی موحەممەد ﷺ هیچ پەلەیەکیان لێمەکە بۆ لەناوچوونیان و، خۆتیش بێ تاقەت مەکە ﴿إنما نعد لهم عدا﴾ چونکە ئێمە کردەوەو گوناحەکانیان ئەژمێرین بە ئەژماردن، واتە: لە رۆژی قیامەتدا حیسابیان لە گەڵ دەکەین ،جا ئێستا چی دەکەنبابیکەن، ئەم ئایەتانەش لەو بارەوە دەفەرموون: (فمهل الكافرين أمهلهم رويدا).(إنما نملي لهم ليزدادوا إثما) یان (نمتعهم قليلا ثم نضطرهم الى عذاب غليظ)، یان (قل تمتعوا فإن مصيركم النار).

پارێزکاران و تاوانباران:

﴿[٨٥] يوم نحشر المتقين إلى الرحمن وفدا﴾ ئەی پێغەمبەر! باسی ئەورۆژە بکە کەئێمە دەستەدەستە خۆپارێزەکان بەرێزو حورمەتەوە دەبەینە دیداری خوای بەخشندە بۆ پاداش، بەریزو بەسواریی، هەروەکو چۆن پێشوازی لە وەفدێ دەکرێ، (جەوهەریی) ئەڵێ: (وفد فلان على الأمير، أي ورد رسولا فهو وافد، والجمع وفد مثل صاحب و صحب). ﴿[٨٦] ونسوق المجرمين إلى جهنم وردا﴾ گوناهەکاران وتاوانبارانیش بەپێ و بەتینوویەتی بەرەو دۆزەخ راو دەنێن و لێ ئەخوڕین وەکو گاگەل بۆ ئاوەخۆرە ملدەنێن ﴿[٨٧] لا يملكون الشفاعة﴾ دەسەڵاتی تکاکردنیان نییەو تکاولاڵەشیان لێوەرناگیرێ ﴿إلا من اتخذ عند الرحمن عهدا﴾ مەگەر کەسێك لای خوای گەورە بەڵێن و پەیمانی ساندبێ، واتە: کردەوەی چاکی بۆخۆی کردبێت، ئەوسا دەسەڵاتی شەفاعەتی دەبێ.

دەڵێن خوا فەرزەندی هەیە:

﴿[٨٨] وقالوا اتخذ الرحمن ولدا﴾ جوولەکەو گاورو بت پەرستەکان گوتوشیانە: خوا بۆخۆی منداڵی هەیە!! ﴿[٨٩] لقد جئتم شيئا إدا﴾ ئای بە راستیی قسەیەکی زۆر رەق و گەورەو دزیوو خراپتان بەدەمدا هاتووە! (جەوهەریی) ئەڵێ: (الإدُّ والإدةُ: الداهية والأمر الفظيع).﴿[٩٠] تكاد السموات يتفطرن منه﴾ لەبەر ئەو قسە ناقولایە نزیکە

ئاسمانەکان لەیەك بترازین ولەت وپەت ببن ﴿وتنشق الأرض﴾ زەویش قاژقاژ ببێ ﴿وتخر الجبال هدا﴾ و کێوەکانیش بەهاڕەهاڕبروخێن وبەیەکا بچن وبکەون (جەوهەریی) ئەڵێ: (هد البناء یهده هدا، کسره وضعفه) وە لەفەرموودەیشدا هاتوو: (اللهم إني أعوذ بك من الهد والهدة) خوایا! لەقسەو کردەوەی خراپ و درێوو لاوازی، پەنا هەر بەتۆ دەبەم، أبوداود. ﴿[٩١] أن دعوا للرحمن ولدا﴾ لەبەرئەوە کەگوتیان خوای بەخشەر منداڵی هەیە ﴿[٩٢] وما ينبغي للرحمن أن يتخذ ولدا﴾ خۆ هەرگیز لەخوای میهرەبانیش ناوەشێتەوە مندال بۆخۆی دابنێ، چونکە ئەر وابێ ئەوکاتە ئەویش دەبێ وەك مرۆکان بێ و تازە پەیدابووبێ! بەڵێ.. زەنگ و دەنگی ئەم وشانە بەوشێوە زۆر رەق وتوندە، خەشم وقینی خوای گەورە نیشان ئەدات بەرامبەر بەوکەسانە شەریك وهاوبەشی بۆبریار ئەدەن. ﴿[٩٣] إن كل من في السموات والأرض﴾ بەراستیی هەرچی لەناو ئاسمانەکان وزەویدایە ﴿إلا آتي الرحمن عبدا﴾ سەرجەم هەموو بە بەندێتی و خولامەتی دێنە لای پەروەردگاری بەخشەر و وملکەچی دەبن ﴿[٩٤] لقد أحصاهم وعدهم عدا﴾ بەراستیی زۆر بەوردی سەرحیسابی هەموویانەو هەر بەهەژمار سەر ژمێری کردوون وهەرچیشیان کردووە چاك ئەیزانێ ﴿[٩٥] وكلهم آتيه يوم القيامة فردا﴾ و هەر هەموویشیان رۆژی قیامەت بە تاك و تەنیایی و دوور لە هەموو دەسەلاتیك" دێنەلای خوا.

باوەڕداران خۆشەویستن:

﴿[٩٦] إن الذين آمنوا وعملوا الصالحات﴾ بە راستیی ئەوانەی باوەڕیان هێناو کردەوە چاکەکانیان ئەنجامدا ﴿سيجعل لهم الرحمن ودا﴾ بێسۆ خوای میهرەبان دەیانکاتە خۆشەویست و، خۆشەویستییان دەخاتە دڵی بەندەکانی خۆیەوە تا گشت خۆشیان بوێن. پێشەوا (بوخاریی) و، پێشەوا(ئەحمەد) لە(ئەبو هورەیرە)وە دەگێڕنەوە کەپەیامبەر ﷺ دەفەرموێ: هەرکەخوا بەندەیەکی خۆشویست (جبريل) تێدەگەیەنێت: وا من فلانم خۆش ئەوێت، تۆش خۆشت بوێت، ئەوجا جوبرەئیلیش خۆشی دەوێت. پاشان ئەویش بەناو دانیشتوانی ئاسماندا جاڕ دەدات کە: خوای میهرەبان فلانە کەسی خۆش دەوێ، ئێوەیش خۆشتان بوێت، ئەوسا گشت ئەوایش خۆشیان دەوێ. پاشان بەوبۆنەوە لەزەویشدا پلەی بەرزو خۆشەویستی وەردەگرێ وریزی بۆدادەنرێ. خۆهەر کاتێکیش خوا بەندەیەکی خۆشنەویست و ڕقی لێبوویەوە بەجوبریل دەفەرموێ: من فلانم خۆشناوێ، دەبێ تۆیش خۆشت نەوێ، ئیتر ئەویش ڕقی لێهەڵدەگرێ.. لەپاشان خەڵکی ئاسمانەکان ئاگادار ئەکرێن کەخوا ڕقی لەفلانە کەسە، دەبێ ئێوەش رقی لێ هەڵگرن، ئینجا ئەوانیش ڕقی لێهەڵدەگرن. پاشان لەزەوییشدا پلەی بێڕێزی وبێ حورمەتی بۆدادەنرێ ﴿[٩٧] فإنما يسرناه بلسانك﴾ بۆیە ئێمە خوێندنی ئەم قورئانەمان لەسەر زمانی تۆ ئاسان کرد، کە بەئاسانی دەیخوێنیتەوە ﴿لتبشر به المتقين﴾ تا بەوقورئانە موژدە بەخواناس وپارێزکاران بدەی بەرەزامەندی و خۆشنوودی خوا ﴿وتنذر به قوما لدا﴾ و گەلی دوژمن وسەرسەخت ودڵرەقیشی پێ بترسێنی لەئەنجامی کارە شوومەکانیان (اللد: جمع الله، وهو الشديد الخصومة). ﴿[٩٨] وكم أهلكنا قبلهم من قرن﴾ وە خەڵکی زۆرمان لەپێش ئەمانیشەوە –بەهۆی سەرپێچییانەوە– تیا بردو قڕ تێخست ﴿هل تحس منهم من أحد﴾ ئاخۆ ئێستا هەست بەهیچ کەسێکیان ئەکەیت؟! ﴿أو تسمع لهم ركزا﴾ وەیان سرتەو نووزەیان لێدەبیسی؟! واتە: کەئەوانە سەرپێچییان کرد، ئێمەیش بەشێوەیەك لە ڕیشەمان هێنان، دەڵێیت هەرنەبوون ورۆژێك نەژیاون.

هەم هەوەڵ و، هەم ئاخر گەلێ سوپاسی خوای پەروەرێنم دەکەم کە یارمەتیدام بۆ تەواو کردنی سوورەتی (مەریەم).

٢٠- سوورەتی (تاها)یـە

مەککەییەو (١٣٥) ئایەتە

بەناوی خوای بەبەزەیی و میهرەبان

ئەم سوورەتە وەك سوورەتە مەككەییەكانی تر، باسی بناغە سەرەكییەكانی ئایین دەكات: یەكخواپەرستیی، پەیامبەرێتی، زیندوو بوونەوە، لەم سوورەتەدا كەسێتی پەیامبەر ﷺ دەردەكەوێ كە: چەندە خۆراگرو، دڵ ئەستوور بووە.. هەروەها داستانی هەندێ پەیامبەرانی تریش باس دەكات.. ئەوسا بەسەرپێیی و بەپەلەیەكەوە دیمەنێكی سەختی رۆژی قیامەت دەردەخات، لەگەڵ باس كردنی داستان و چیرۆكی (ئادەم) پەیامبەردا عليه السلام..

(تاها)یش لەپیتە بچڕبچڕەكانە كە لەسەرەتای هەندێ سوورەتەوەن، هاتوون بۆ دەسەوسان كردنی عەرەبەكان، لەهێنانی تەنها بەشێك وەك قورئان، ئەگەرچی زۆركەمیش بێت.

شُورَةُ طٰه | الجزء السادس عشر

إِنَّ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ سَيَجۡعَلُ لَهُمُ ٱلرَّحۡمَٰنُ وُدّٗا ﴿٩٦﴾ فَإِنَّمَا يَسَّرۡنَٰهُ بِلِسَانِكَ لِتُبَشِّرَ بِهِ ٱلۡمُتَّقِينَ وَتُنذِرَ بِهِۦ قَوۡمٗا لُّدّٗا ﴿٩٧﴾ وَكَمۡ أَهۡلَكۡنَا قَبۡلَهُم مِّن قَرۡنٍ هَلۡ تُحِسُّ مِنۡهُم مِّنۡ أَحَدٍ أَوۡ تَسۡمَعُ لَهُمۡ رِكۡزَۢا ﴿٩٨﴾

سُورَةُ طٰه — ترتيبها ٢٠ — آياتها ١٣٥

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

طه ﴿١﴾ مَآ أَنزَلۡنَا عَلَيۡكَ ٱلۡقُرۡءَانَ لِتَشۡقَىٰٓ ﴿٢﴾ إِلَّا تَذۡكِرَةٗ لِّمَن يَخۡشَىٰ ﴿٣﴾ تَنزِيلٗا مِّمَّنۡ خَلَقَ ٱلۡأَرۡضَ وَٱلسَّمَٰوَٰتِ ٱلۡعُلَى ﴿٤﴾ ٱلرَّحۡمَٰنُ عَلَى ٱلۡعَرۡشِ ٱسۡتَوَىٰ ﴿٥﴾ لَهُۥ مَا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِي ٱلۡأَرۡضِ وَمَا بَيۡنَهُمَا وَمَا تَحۡتَ ٱلثَّرَىٰ ﴿٦﴾ وَإِن تَجۡهَرۡ بِٱلۡقَوۡلِ فَإِنَّهُۥ يَعۡلَمُ ٱلسِّرَّ وَأَخۡفَى ﴿٧﴾ ٱللَّهُ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَۖ لَهُ ٱلۡأَسۡمَآءُ ٱلۡحُسۡنَىٰ ﴿٨﴾ وَهَلۡ أَتَىٰكَ حَدِيثُ مُوسَىٰٓ ﴿٩﴾ إِذۡ رَءَا نَارٗا فَقَالَ لِأَهۡلِهِ ٱمۡكُثُوٓاْ إِنِّيٓ ءَانَسۡتُ نَارٗا لَّعَلِّيٓ ءَاتِيكُم مِّنۡهَا بِقَبَسٍ أَوۡ أَجِدُ عَلَى ٱلنَّارِ هُدٗى ﴿١٠﴾ فَلَمَّآ أَتَىٰهَا نُودِيَ يَٰمُوسَىٰٓ ﴿١١﴾ إِنِّيٓ أَنَا۠ رَبُّكَ فَٱخۡلَعۡ نَعۡلَيۡكَ إِنَّكَ بِٱلۡوَادِ ٱلۡمُقَدَّسِ طُوٗى ﴿١٢﴾

الحزب ٣٢

وَأَنَا ٱخۡتَرۡتُكَ | ٣١٢

قورئان پەندەو لای خواوە هاتووە:

﴿بسم الله الرحمن الرحیم * [١] طه * [٢] ما أنزلنا علیك القرآن لتشقی﴾ ئەی پێغەمبەر! ئەم قورئانەمان بۆ نەناردویت ئەوەندە خۆت ماندوو و شەكەت بكەیت, بەڵێ.. كاتێ ئەم قورئانە هاتە خوارێ، پەیامبەر ﷺ هەم خۆیی و، هەم هاوەڵانی درێژەیان بە نوێژو شەونوێژ دەداو زۆریش ماندوو دەبوون، هەتا خوای دلۆڤان ئەو ئایەتەی ناردو فەرمووی: ﴿[٣] إلا تذكرة لمن یخشی﴾ هەر بۆئەوە ناردوومانە ببێتە ئامۆژگاریی و بیرخەرەوەی رۆژی پەسڵان بۆ ئەوكەسەی لەخوا دەترسێ ﴿[٤] تنزیلا ممن خلق الأرض والسموات العلی﴾ لەلایەن ئەو خواوە نێرراوە كە زەویی و ئاسمانە بەرزەكانی دروستكردووە ﴿[٥] الرحمن علی العرش استوی﴾ ئەو خوا بەخشندەیە چوویە سەر عەرشی خۆی، بەڵێ.. مەبەست بەم چوون و سەركەوتنەیە بۆسەر عەرش، سەركەوتنێكە شیاوی زاتی بڵندی ئەو بێ‌و، بەوشێوەیە كە(سەلەف)و پێشینانمان تەفسیریان كردووەو، بێ هیچ شوبهاندن و لێكدانەوەو چوونە ناو قوڵاییەوە، جابۆزیاتر بەئاگابوون لەم چوونە سەر عەرشە، سەیری سوورەتەكانی: (ئەعراف) و (یونس) و (رەعد) بكە. ﴿[٦] له مافی السموات وما فی الأرض و ما بینهما و ما تحت الثری﴾ هەرچی لەئاسمانەكان و، هەرچیش لە زەوییدایەو، هەرشتێكیش لەنێوانیاندایە و، ئەوەش لەنێو خاكدایەو پەنهانە, هەرهەموو موڵكی ئەوە، وەك لەسوورەتی (فورقان)یشدا ئەفەرموێ: (قل أنزله الذی یعلم السر فی السموات والأرض إنه كان غفورا رحیما). ﴿[٧] و إن تجهر بالقول فإنه یعلم السر واخفی﴾ وە ئەگەر تۆ بەئاشكرا قسە بكەیت و دەنگ هەڵبری، وەیان بەهێواش و هێدی تریش، لای خوا یەكسانە، چونكە ئەوئاگای لەنهێنی نێوان خەڵك و ئەوەیش مرۆ لەدڵی خۆیدا پەنهانی دەكا هەیە

﴿[8] الله لاإله إلاهو﴾ زاتێکە بێجگە لە خۆی هیچ پەرستراوێك نیە شیاوی پەرستن بێت ﴿له الأسماء الحسنی﴾ گشت ناوە جوانەکان, هەرهی ئەون، پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێ: ((إن لله تسعةً وتسعينَ إسماً مَنْ أحْصاها دَخَلَ الجَنَّةَ)) ترمزيي. واتە: خوا نەوەت و نۆ ناوی هەیە، هەرکەسێ بیانخوێنێ و لەبەریانکاو کاریشیان پێبکا، ئەوا دەچێتە بەهەشتەوە، بەڵێ ئەم باسەی ناوە جوانەکانی خوایە، لەئایەتی: (١٨٠) سوورەتی (ئەعراف) و سوورەتی (حەشەر)دا پتر روون کراوەتەوە، بۆ زیاتر بەئاگابوون بگەڕێوە ئەوێ.

چیرۆکی پەیامەکەی مووسا ﷺ:

ئینجا داستانەکەی مووساو سەرەتای دەستپێکردنی سروش و وتووێژی ئەو لەگەڵ پەروەردگاری خۆیدا دەستپێدەکاو دەفەرموێ: ﴿[9] وهل اتاك حديث موسى﴾ ئاخۆ ئەی پێغەمبەر!ﷺ هەواڵ و بەسەرهاتی مووسات بۆهاتووە؟ ﴿[10] إذ رأى نارا فقال لأهله امكثوا﴾ کاتێ لەو سەفەرەیدا هەر لە دوورەوە لەچۆڵی (سینا)دا ئاگر (نوور)ێکی چاوکردو ئەوسا بەژن وماڵەکەی خۆیی وت: ئێوە لێرە بن و مەبزوون ﴿إني آنست نارا﴾ بەڕاستیی من ئاگرێکم چاو کردووە ﴿لعلي آتيكم منها بقبس﴾ بەشکوم لەوێ چلۆسك و سەلکە بزووتێکتان بۆبێنم خۆتانی پێ گەرم بکەنەوە، خوا لەجێیەکی تردا بەزمانی مووساوە دەفەرموێ: (..أو جذوة من النار..)٢٨/٢٩. ﴿أو أجد على النار هدى﴾ و یان چاوساغێکم بۆ شارەزایی دەستکەوێ و بە هۆی ئەوەوە ڕێگا دەرکەین، ڕاڤەکەرانی قورئان دەڵێن: گەڕانەوەی مووسا بۆ وڵاتی میسر پاش تەواوکردنی (١٠) ساڵەکەی لای (شوعەیب) بوو، جا دەبێ پاش ئەو ئەمنیەت و ئاسایشە لەلای شوعەیب دەستی کەوتبوو, بۆچی ئێستا جارێکیتر بگەڕێتەوە بۆ وڵاتێك، کە کاتی خۆی لێی هەڵهاتبێت؟! دیارە بەدەر لەکارە نهێنییەکانی خوا، سۆزی وڵات و نیشتمان لەگەڵ شت بەهێزترەو، هەرگیزیش لەبیرناچێ، ئەگەرچی ڕێگاکەیشی پربێت لەدەیان هەڵدێرو مەترسی، جا لەڕێگەی گەڕانەوەیدا خوا منداڵێکیان پێدەدا، کاتەکەیشی زۆر سەرما دەبێ، هەرچەندە لە چەخماخ دەدا، ئاگر ناگرێت! بەڵام لە دوورەوە ئەو ئاگرەی چاوکرد، بۆ زیاتر ئاگاداری سەیرێکی تەفسیری (ئیبن کەسیر) بکە.

سەرەتای وەحیی بۆ مووسا ﷺ:

﴿[11] فلما اتاها نودي يا موسى﴾ ئینجا کە نزیکبووەو هاتەلای نوورەکە، دیتی وا لەناو درەختێکی زۆر جوان و تەڕدا ئاگرێك دەدرەوشێتەوە، ئەوجا لەوێدا بانگی لێکرا ئەی مووسا! ﴿[12] إني انا ربك فاخلع نعليك﴾ بێگومان من پەروەردگاری تۆم، جا تۆیش لەبەر ئەدەب و وێڵی جێگاکە پێڵاوو شەکالەکەت لەپێداکەنە ﴿إنك بالواد المقدس طوى﴾ چونکە بەڕاستیی تۆ وای لە دۆڵی پیرۆزی (طوا)دا، لە ئایەتیتردا دەفەرموێ: (فلما أتاها نودي من شاطئ الواد الأيمن في البقعة المباركة من الشجرة أن يا موسى إني أناالله..)٢٨/٣٠. وە یان دەفەرموێ: (إذ ناداه ربه بالوادي المقدس طوى)٨٩/١٦. ﴿[13] وانا اخترتك فاستمع لما يوحى﴾ من بۆ خۆم تۆم لەنێو هۆزەکەت دا بەپەیامبەریی دەست نیشان کردو هەڵبژارد, جاکەوایە چاك گوێدێری ئەو فەرمایشتانە بە لەڕێگای وەحیەوە بۆت دێت ﴿[14] إنني اناالله﴾ بێگومان هەر منم خوا (الله) ﴿لا إله إلا انا﴾ من نەبێ هیچ پەرستراوێکی هەق نیە ﴿فاعبدني﴾ دەسا تۆش بەشێوەیەکی جوان بم بپەرستە ﴿واقم الصلاة لذكري﴾ وە بۆئەوە کە منت هەر لەیادبێ و لەبیرم نەکەیت، بە تێروتەسەلی نوێژ بکەو، ڕوویشت هەر لەمن بکە ﴿[15] إن الساعة آتية﴾ دیارەکە بەیەقین ڕۆژی قیامەت وابەڕێوەو هەردێت ﴿اكاد اخفيها﴾ (قەتادە) ئەڵێ: واتە: من دەمەوێ تەنانەتی لەخۆشمی بشارمەوە، چ جای لەفریشتەو لەپێغەمبەرانیش، واتە: جارێ بۆ هیچ کەسێك ئاشکرا نەبێت. (ئیبن عەباس) ئەڵێ: بێجگە لەخۆم

کەسێکی لێ بەئاگا ناکەم. (سدی) دەڵێ: لەئاسمان و لەزەوییدا هیچ کەسێ نیە کە خوا کاتی هاتنی قیامەتی لێ نەشاردبێتەوە. ﴿لتجزی کل نفس بما تسعی﴾ ئەو ڕۆژە دێ، هەتا هەمووکەسێ لە بەرامبەر هەوڵ و تێکۆشانی خۆیەوە پاداش و تۆڵەی دەسکەوێ ﴿[١٦] فلا یصدنك عنها من لا یؤمن بها واتبع هواه فتردی﴾ جا ئەی موسا! ئەوکەسەی بڕوای بەهاتنی نیەو شوێنی هەواو ئارەزووی خۆی کەوتووە، وریابە با ڕێگریت نەکا لەبڕوا پێبوونی، ئەوسا تیا بچیت.

عەساکەی مووسا ﷺ دەبێتە ئەژدەها:

وَأَنَا ٱخْتَرْتُكَ فَٱسْتَمِعْ لِمَا يُوحَىٰٓ ﴿١٣﴾ إِنَّنِيٓ أَنَا ٱللَّهُ لَآ إِلَٰهَ إِلَّآ أَنَا۠ فَٱعْبُدْنِي وَأَقِمِ ٱلصَّلَوٰةَ لِذِكْرِيٓ ﴿١٤﴾ إِنَّ ٱلسَّاعَةَ ءَاتِيَةٌ أَكَادُ أُخْفِيهَا لِتُجْزَىٰ كُلُّ نَفْسٍۭ بِمَا تَسْعَىٰ ﴿١٥﴾ فَلَا يَصُدَّنَّكَ عَنْهَا مَن لَّا يُؤْمِنُ بِهَا وَٱتَّبَعَ هَوَىٰهُ فَتَرْدَىٰ ﴿١٦﴾ وَمَا تِلْكَ بِيَمِينِكَ يَٰمُوسَىٰ ﴿١٧﴾ قَالَ هِيَ عَصَايَ أَتَوَكَّؤُاْ عَلَيْهَا وَأَهُشُّ بِهَا عَلَىٰ غَنَمِي وَلِيَ فِيهَا مَـَٔارِبُ أُخْرَىٰ ﴿١٨﴾ قَالَ أَلْقِهَا يَٰمُوسَىٰ ﴿١٩﴾ فَأَلْقَىٰهَا فَإِذَا هِيَ حَيَّةٌ تَسْعَىٰ ﴿٢٠﴾ قَالَ خُذْهَا وَلَا تَخَفْ سَنُعِيدُهَا سِيرَتَهَا ٱلْأُولَىٰ ﴿٢١﴾ وَٱضْمُمْ يَدَكَ إِلَىٰ جَنَاحِكَ تَخْرُجْ بَيْضَآءَ مِنْ غَيْرِ سُوٓءٍ ءَايَةً أُخْرَىٰ ﴿٢٢﴾ لِنُرِيَكَ مِنْ ءَايَٰتِنَا ٱلْكُبْرَى ﴿٢٣﴾ ٱذْهَبْ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ إِنَّهُۥ طَغَىٰ ﴿٢٤﴾ قَالَ رَبِّ ٱشْرَحْ لِي صَدْرِي ﴿٢٥﴾ وَيَسِّرْ لِيٓ أَمْرِي ﴿٢٦﴾ وَٱحْلُلْ عُقْدَةً مِّن لِّسَانِي ﴿٢٧﴾ يَفْقَهُواْ قَوْلِي ﴿٢٨﴾ وَٱجْعَل لِّي وَزِيرًا مِّنْ أَهْلِي ﴿٢٩﴾ هَٰرُونَ أَخِي ﴿٣٠﴾ ٱشْدُدْ بِهِۦٓ أَزْرِي ﴿٣١﴾ وَأَشْرِكْهُ فِيٓ أَمْرِي ﴿٣٢﴾ كَيْ نُسَبِّحَكَ كَثِيرًا ﴿٣٣﴾ وَنَذْكُرَكَ كَثِيرًا ﴿٣٤﴾ إِنَّكَ كُنتَ بِنَا بَصِيرًا ﴿٣٥﴾ قَالَ قَدْ أُوتِيتَ سُؤْلَكَ يَٰمُوسَىٰ ﴿٣٦﴾ وَلَقَدْ مَنَنَّا عَلَيْكَ مَرَّةً أُخْرَىٰٓ ﴿٣٧﴾

﴿[١٧] وما تلك بیمینك یا موسی﴾ جا خوا فەرمووی موسا! ئەی ئەمە چییە کەبەدەستی ڕاستتەوەیە؟ ﴿[١٨] قال هی عصای اتوکأ علیها﴾ موسا وتی: ئەوە گۆچانەکەمە، لەکاتی ڕۆشتندا دەیگرم بەدەستەوەو، وە بەرپشتی خۆشمی دەدەم ﴿واهش بها علی غنمی﴾ و گەڵای دارانی پێ ئەوەرێنم بۆ پەزو مەڕەکانم ﴿ولی فیهامآرب اخری﴾ و چەند کاری تریشی پێ ئەنجام دەدەم نان و تفاقی پێهەڵدەگرم، دورندەی پێئەکوژم..هتد بەڵێ.. کەڵکی (عەسا) گرتن بەدەستەوە زۆرەو لەشەریعەتیشدا بنەڕەتێکی هەیە، پێغەمبەریش ﷺ وەك ئیمامی بوخاریی ئەڵێ: لە دەشت و چۆڵەوانیدا ئەیکردە نیشانەی ڕووگەی نوێژو لەبەردەمی خۆیدا دایدەچەقان، وە لەڕۆژی جەژنیشدا لە نوێژگاکەیدا دایدەچەقان، کاتێکیش گەیشتبا لای بەردە ڕەشەکە ئەگەر دەرفەت نەبووبا ماچی بکا بە عەساکەی ئاماژەی بۆ دەکرد. زانایان یەکدەنگن کە عەسا بەدەستەوە گرتن لەکاتی وتاری هەینیدا سوننەتە، دەشتوانی بۆئەم مەبەستە سەیرێکی تەفسیری قورتوبی بکەیت تا زیاتر بەئاگابی ﴿[١٩] قال القها یا موسی﴾ خوا فەرمووی: موسا! دە ئەو عەسایە بهاوێژە! ﴿[٢٠] فألقاها فإذا هی حیة تسعی﴾ هەرکە فڕێیدا کتوپڕ دیتی وا مارێکی گەورەیەو دەجولێت و دەشڵەژێ، موساش هەرکە ئەوەی دیت کەوتە شڵەژان و ترسان ﴿[٢١] قال خذها ولا تخف﴾ خوا فەرمووی: بیگرەو ترست نەبێ ﴿سنعیدها سیرتها الأولی﴾ هەر ئێستاکە وەك ئەوسای خۆی لێ ئەکەینەوەو دەبێتەوە عەساکەی جارانت.

دەستی مووسا وەك چۆری شیر سپی بوو:

﴿[٢٢] واضمم یدك إلی جناحك﴾ وە دەستت بخە باخەڵتەوە، لەجێیەتردا ئەفەرموێ: (واضمم الیك جناحك من الرهب فذانك برهانان من ربك الی فرعون وملئه...) ٣٢/٢٨ ﴿تخرج بیضاء من غیر سوء﴾ ئەوسا بەبێ ئازار دێتە دەرێ، سپی و بێ عەیب و نەخۆشی وەك کافوری لێهاتووە، واتە: نە تووشی بەڵەکی بووە، نەهیچ شتێکی تر، بەڵکو هەروەك چرایەك بۆت هەڵگیرسابێ وایە ﴿آیة اخری﴾ ئەوەیش بێجگە لە عەساکەت موجیزەیەکیترە ﴿[٢٣] لنریك من

﴿آياتنا الكبرى﴾ تا ئێمە هەندێ لەنیشانە گرنگ و گەورەکانی خۆمانت نیشان بدەین و چاك بزانیت کەتواناکمان بەسەر هەمووشتێکدا هەیە. دوای نیشاندانی ئەوگشت نیشانەو دەسەلاتانەو ئامادەکردنی مووسا، ئینجا فەرمووی: ﴿[٢٤] إذهب إلى فرعون إنه طغى﴾ دەهەر ئێستا بڕۆ بۆلای فیرعەونی پاشای میسر, چونکە بێگومان بە یەکجاری تووڵی لێهەڵکێشاوەو لە فەرمانم یاخی بووە.

مووسا کە چوویە لای فیرعەون لە خوا پاڕایەوە:

﴿[٢٥] قال رب اشرح لي صدري﴾ موسا داوای پشتیوانی لەخوا ئەکاو دەفەرمویٚ: ئەی پەروەردگارم! سینگم گوشادکە ﴿[٢٦] و يسرلي أمري﴾ ئیش و کاریشم بۆئاسان کە بۆگەیاندنی پەیامەکەی تۆ ﴿[٢٧] واحلل عقدة من لساني﴾ گرێیەك کە لەزمانمدایە بۆمی بکەوە, تا زمانم نەگیرێ و ڕەهابێ و بتوانم وەك پێویست پەیامەکەت ڕابگەیەنم ﴿[٢٨] يفقهوا قولي﴾ تاله ئاخافتن و قسەکانمدا تێبگەن و حاڵی ببن لێم ﴿[٢٩] واجعل لي وزيرا من أهلي﴾ وە لە بنەماڵەو کەس وکارم وەزیرو یارمەتیدەرێکم بۆ دابنێ ﴿[٣٠] هارون أخي﴾ ئەویش هارونی برام بێ ﴿[٣١] اشدد به أزري﴾ پشتمی پێ بەهێزکە ﴿[٣٢] وأشركه في أمري﴾ و لەکارمدا کەپەیامبەریەتیە بیشیکە بەیاریدەرو هاوبەشم ﴿[٣٣] كي نسبحك كثيرا﴾ تا ئێمە زیاتر پاك وخاوێنی تۆ ڕاگرین، سوپاس و تەسبیحاتت زۆر بکەین ﴿[٣٤] ونذكرك كثيرا﴾ وە زۆریش یادت بکەین, ناوت زۆر بەرین بەڵێ کەڵکی براو برایەتی دەبێ بۆ بەهێزکردنی بەرنامەکەی خوابێ ﴿[٣٥] إنك كنت بنا بصيرا﴾ بەڕاستیی هەمیشە تۆ بیناو زانای بە ئەحواڵی ئێمە. بەڵێ.. هەرکارێك ئەنجام ئەدرێ، پێویستە هەموو پێداویستییەکی بۆئامادە بکرێ، خۆئەگەر کەسێکی شیاوتریش بۆ ئەوکارە هەبێ، ئەبێ داوای کەیت و فەزڵی بدەیت بەسەر خۆتدا ﴿[٣٦] قال قد أوتيت سؤلك ياموسى﴾ خواش فەرمووی: مووسا! بەڕاستیی هەرچی تۆ ویستت جێبەجێ کراو پێت درا، وە ئەمەش منەتێکە بەسەرتەوە ﴿[٣٧] ولقد مننا عليك مرة اخرى﴾ وە بێگومان پێش ئەوەش ئێمە جارێکیتر منەتمان نایە سەرت, بێ ئەوە خۆت داوا بکەیت ﴿[٣٨] إذ أوحينا إلى أمك ما يوحى﴾ ئەوکاتەی کە تۆ لەدایکبووی، دایکت لە ترسی فیرعەوندا گیری خوارد بەدەستتەوە نەوەك بتکوژێ نەیئەزانی چی بکات، جا ئێمەیش ئەوەی پێویست و شایستە بوو بۆ ئەوکارە خستمانە دڵیەوەو پێمان گەیاند ﴿[٣٩] أن اقذفيه في التابوت﴾ و پێمان وت: کە بیخە ناو داربەستەو سندوقێکەوە ﴿فاقذفيه في اليم﴾ و بیهاوێژە ناو دەریاوە ﴿فليلقه اليم بالساحل﴾ دەبا دەریاش بیخاتە کەنار ﴿يأخذه عدو لي وعدو له﴾ تا دوژمنێکی من و دوژمنێکی خۆی (فیرعەون)، بیگرێتەوە, بەڵێ.. یەکێ لە قیبتییەکان سندوقەکەی وەلاناو بردیە لای فیرعەون ﴿و القيت عليك محبة مني﴾ ڤیان و خۆشەویستی خۆمم بەتۆدا، بە شێوەیەك کە هەرکەسێ تۆی دیتبا

إِذْ أَوْحَيْنَا إِلَىٰ أُمِّكَ مَا يُوحَىٰ (٣٨) أَنِ اقْذِفِيهِ فِي التَّابُوتِ فَاقْذِفِيهِ فِي الْيَمِّ فَلْيُلْقِهِ الْيَمُّ بِالسَّاحِلِ يَأْخُذْهُ عَدُوٌّ لِّي وَعَدُوٌّ لَّهُ ۚ وَأَلْقَيْتُ عَلَيْكَ مَحَبَّةً مِّنِّي وَلِتُصْنَعَ عَلَىٰ عَيْنِي (٣٩) إِذْ تَمْشِي أُخْتُكَ فَتَقُولُ هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَىٰ مَن يَكْفُلُهُ ۖ فَرَجَعْنَاكَ إِلَىٰ أُمِّكَ كَيْ تَقَرَّ عَيْنُهَا وَلَا تَحْزَنَ ۚ وَقَتَلْتَ نَفْسًا فَنَجَّيْنَاكَ مِنَ الْغَمِّ وَفَتَنَّاكَ فُتُونًا ۚ فَلَبِثْتَ سِنِينَ فِي أَهْلِ مَدْيَنَ ثُمَّ جِئْتَ عَلَىٰ قَدَرٍ يَا مُوسَىٰ (٤٠) وَاصْطَنَعْتُكَ لِنَفْسِي (٤١) اذْهَبْ أَنتَ وَأَخُوكَ بِآيَاتِي وَلَا تَنِيَا فِي ذِكْرِي (٤٢) اذْهَبَا إِلَىٰ فِرْعَوْنَ إِنَّهُ طَغَىٰ (٤٣) فَقُولَا لَهُ قَوْلًا لَّيِّنًا لَّعَلَّهُ يَتَذَكَّرُ أَوْ يَخْشَىٰ (٤٤) قَالَا رَبَّنَا إِنَّنَا نَخَافُ أَن يَفْرُطَ عَلَيْنَا أَوْ أَن يَطْغَىٰ (٤٥) قَالَ لَا تَخَافَا ۖ إِنَّنِي مَعَكُمَا أَسْمَعُ وَأَرَىٰ (٤٦) فَأْتِيَاهُ فَقُولَا إِنَّا رَسُولَا رَبِّكَ فَأَرْسِلْ مَعَنَا بَنِي إِسْرَائِيلَ وَلَا تُعَذِّبْهُمْ ۖ قَدْ جِئْنَاكَ بِآيَةٍ مِّن رَّبِّكَ ۖ وَالسَّلَامُ عَلَىٰ مَنِ اتَّبَعَ الْهُدَىٰ (٤٧) إِنَّا قَدْ أُوحِيَ إِلَيْنَا أَنَّ الْعَذَابَ عَلَىٰ مَن كَذَّبَ وَتَوَلَّىٰ (٤٨) قَالَ فَمَن رَّبُّكُمَا يَا مُوسَىٰ (٤٩) قَالَ رَبُّنَا الَّذِي أَعْطَىٰ كُلَّ شَيْءٍ خَلْقَهُ ثُمَّ هَدَىٰ (٥٠) قَالَ فَمَا بَالُ الْقُرُونِ الْأُولَىٰ (٥١)

خۆشتی ئەویست ﴿ولتصنع علی عینی﴾ وە تا لەپێش چاو خۆشمدا گەورە بیت و پەروەردە بکرێیت ﴿[٤٠] إذ تمشی اختك فتقول﴾ لەبیرتە ئەوکاتە تۆ بەسندوقەکەوە کەوتیتە بەردەستی فیرعەون و، ئەوانیش زۆر گەڕان بەدوای دایەندا تاشیرت بداتێ، بەڵام ئێمە ویستمان وابوو کە تۆ شیری کەس نەخۆیت! لەوکاتەیشدا خوشکەکەت چاودێری تۆی ئەکرد لەنزیکی کۆشکی فیرعەونەوە دیتی گیریان خواردووە بە دەستیەوە گوتی: ﴿هل ادلکم علی من یکفله﴾ ئەتانەوێ کەسێکی خانەدانتان نیشان بدەم تا بەخێوی بکات بۆتان؟ ﴿فرجعناك إلی امك﴾ جا ئیتر بەوشێوەیە گێڕایتمانەوە لای دایکت وەك بەڵێنمان پێدابوو ﴿کی تقر عینها و لا تحزن﴾ کە چاوی پێت روون بێتەوەو زویرو خەفەتبار نەبێ ﴿و قتلت نفسا﴾ ئەی موسا! ئەرێ ئەمەش چاك دەزانی، کە گەورەش بوویت یەکێکت لەقیبتییەکان بەهەڵە کوشت و ناچار هەڵهاتی بۆ مەدیەن ﴿فنجیناك من الغم﴾ پاشان لەو خەم و پەژارەیەش ڕزگارمان کردیت ﴿وفتناك فتونا﴾ و بەرووداو دوای رووداو تاقیمان کردیتەوە، بەڵا دوای بەڵا، بۆئەوەی ببیتە پیاوی تەنگانەو، بۆ پاشەڕۆژ بەرگەی نەهامەتییەکانی ڕۆژگار بگریت ﴿فلبثت سنین فی اهل مدین﴾ جا هەر لەودەمەدا بەرەو مەدیەن ڕۆیشتی و، چەند ساڵێك لەناوخەڵکی ئەوێدا مایتەوە بە شوانکاریی ژیانی خۆتت دەبردە سەر ﴿ثم جئت علی قدر یا موسی﴾ پاش ئەوە (مەدیەن) گەڕایتەوە لەو کاتەدا دیاریمان کرد بوو، بۆ رەوانە کردنت بەپێغەمبەریی، هاتیت ئەی موسا ﴿[٤١] واصطنعتك لنفسی﴾ و هەڵمبژاردی و کردیتم بەپەیامبەری خۆم ﴿[٤٢] إذهب انت واخوك بآیاتی﴾ ئەوجا تۆو هارونی برات هاوڕێ بە (٩) نۆ نیشانەی منەوە وەك دار عەساو، دەستەکە.. بڕۆن بۆلای فیرعەون بۆ ئەنجامدانی کارەکانی من ﴿و لا تنیا فی ذکری﴾ و لەیادی مندا هەرگیز کۆتایی و سستی مەکەن، ئەوە باشترین چەك و هۆی سەرکەوتنتانە.

لەگەڵ فیرعەون نەرم و نیان بدوون:

﴿[٤٣] إذهبا إلی فرعون إنه طغی﴾ هەردووکتان بچنە لای فیرعەون، چونکە بەڕاستیی ئەو یاخیی و لەخۆبایی بووە ﴿[٤٤] فقولا لە قولا لینا﴾ جا بەنەرمی و لەسەرخۆ قسەی لەگەڵ بکەن و بیدوێنن، چونکە بارەگای پاشایەتی وا هەڵئەگرێ ﴿لعله یتذکر او یخشی﴾ بەڵکو بیربکاتەوەو قسەکەتان لێوەرگرێ، وە یان بترسێ لەخوا.

مووسا دەترسێ فیرعەون تووڕە ببێ:

﴿[٤٥] قالا ربنا إننا نخاف ان یفرط علینا﴾ موساو هارون وتیان: ئەی پەروەردگاری ئێمە! ئەترسین کەفیرعەون لێمان پێش بکەوێ و هەڵکوتێتە سەرمان، وەپێش ئەوەی ڕاستیی بۆ دەربخەین سزامان بدا ﴿او ان یطغی﴾ یان یاخی ببێ ﴿[٤٦] قال لا تخافا﴾ خوا دڵنیای کردن و فەرمووی: مەترسن ﴿إننی معکما﴾ بەڕاستیی من لەگەڵ ئێوەم ﴿اسمع واری﴾ هەموو شتێك ئەبیسم و هەمووشتێکیش ئەبینم ﴿[٤٧] فأتیاه فقولا﴾ دەسا بچنە لایی و پێی بڵێن: ﴿إنا رسولا ربك﴾ بەڕاستیی ئێمە هەردوکمان راسپاردەو رەوانەکراوی پەروەردگاری تۆین ﴿فأرسل معنا بنی إسرائیل﴾ جا تۆیش تۆرەم و نەوەکانی یەعقوبمان لەگەڵ بنێرە ﴿ولا تعذبهم﴾ و چیتر ئەشکەنجەو سزایان مەدەو بەکارو بێگار ماندوویان مەکە ﴿قد جئناك بآیة من ربك﴾ وا بۆ ڕاست بێژی خۆیشمان بە بەڵگەو نیشانەیەکی ڕوونەوە لەلایەن پەروەردگارتەوە هاتووین بۆلات (عەساو، دەستەکە) ﴿والسلام علی من اتبع الهدی﴾ وە سڵاو و درووود لەسەر ئەوکەسە بێ کەپەیڕەوی لەڕێگای هیدایەت دەکاو لەڕاستە ڕێ لاناکەوێ، بۆیە پێغەمبەریش ﷺ کاتێ نامەی بۆ (هرقل)ـی گەورەی ڕۆمەکان نووسیی، سڵاوی هەر بەم ڕستەیە کرد: (سلام علی من اتبع الهدی)، ئەمەش دەقی نامەکەیەتی هەر بۆ پیرۆزی دەینووسم: (بسم الله الرحمن الرحیم، من محمد رسول الله إلی هرقل عظیم الروم، سلام

على من اتبع الهدى، أما بعد فإني ادعوك بدعاية الإسلام، أسلم تسلم، يؤتك الله أجرك مرتين) متفق عليه. هەر بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبانەوە، لەموحەممەدی پێغەمبەری خواوە، بۆ هرقەلی گەورەی رۆم، درووود بۆ کەسێك لەراستە رێ لانەکەوێ، پاشانیش: من بە بانگهێشتی ئیسلام داوەتت دەکەم: موسڵمانبە، سەلامەت دەبی و، خوای گەورەش دووجار پاداش و مزەت دەداتیّ. ﴿[٤٨] إنا قد أوحى إلينا أن العذاب على من كذب و تولى﴾ بێگومان ئێمە لەلایەن خواوە وەحیی و سروشمان بۆ هاتووە کە سزای خوا بۆ کەسێکە بانگەکەمان بەدرۆ دەخاتەوەو پشتی تێدەکات ﴿[٤٩] قال فمن ربكما يا موسى﴾ وتی: جا پەروەردگاری ئێوە کێیە ئەی موسا؟! ﴿[٥٠] قال ربنا الذى اعطى كل شئ خلقه ثم هدى﴾ موسا وتی: پەروەردگاری ئێمە ئەو زاتەیە کە هەمووشتێکی دروستکردووە، پاشانیش ڕێنمایی هەموو پێداویستییەکیشی کردوون ﴿[٥١] قال: فما بال القرون الأولى﴾ فیرعەون وتی: ئەی حاڵی ئەوهەموو بەرەو گەلانەی پێشووە چۆن بووە؟! خۆ ئەوان خوایان بەراستیی نەپەرستووە؟ ﴿[٥٢] قال: علمها عند ربى فى كتاب﴾ موسا فەرمووی: زانینی حاڵی ئەوانە لای پەروەردگارمە لەکتێبێکدا, واتە: لە (لوح المحفوظ)دا تۆمار کراوە ﴿لا يضل ربى ولا ينسى﴾ پەروەردگاری من نەهیچ شتی لیّ بزر دەبیّ و، نە هیچیشی لەبیر دەچیّ ﴿[٥٣] الذى جعل لكم الأرض مهدا﴾ ئەو خوایەی کە زەویی بارهێناوەو کردوویە بەلانك و بێشکە بۆ ئێوەو، زۆر بەئاسانی تیایا ئەژین ﴿وسلك لكم فيها سبلا﴾ وە چەند ڕێگاو ڕێبازێکی بۆتان تێیدا دروستکرد تا لەناو شاخ و چیاو دەشتیدا بەئاسانی هاتوچۆ بکەن، لەجێیەکیدیکەشدا دەفەرمویّ: (وجعلنا فيها فجاجا سبلا لعلهم يهتدون) ٣١/٢١. ﴿و أنزل من السماء ماء﴾ وە لەئاسمانیشەوە ئاوێکی ناردووەتە خوارەوە ﴿فأخرجنا به أزواجا من نبات شتى﴾ ئەوجا چەندین جۆر گژوگیای هاولفمان پیّ دەرهێناوەو رواند ﴿[٥٤] كلوا وارعوا انعامكم﴾ ئێوە خۆتان لە هەندێکی بخۆن و، لەهەندێکیشی ئاژەڵەکانتان بلەوەڕێنن ﴿إن فى ذلك لآيات لأولى النهى﴾ بەراستیی لەو شتانەدا باسمان کردن گەلیّ بەڵگەو نیشانەی روون هەیە لەسەر یەکتاکی خوا بۆ خاوەن ئاوەزان و فامیدەکان ﴿[٥٥] منها خلقناكم﴾ لەسەرەتاوە ئێوەمان هەرلەو زەوییە دروستکرد ﴿وفيها نعيدكم﴾ وە لەودا دوای مردن ئەتانگێڕینەوە بۆ گلّ ﴿ومنها نخرجكم تارة أخرى﴾ وە جارێکی تر لەودا ئەتانهێنینەوە دەرو زیندووتان ئەکەینەوە. خوا لەجێیەکیتردا دەفەرمویّ: (يوم يدعوكم فتستجيبون بحمده وتظنون إن لبثتم إلا قليلا) ٥٢/١٧ یان دەفەرمویّ: (قال فيها تحيون وفيها تموتون ومنها تخرجون) ٢٥/٧.

قَالَ عِلْمُهَا عِندَ رَبِّي فِي كِتَٰبٍ لَّا يَضِلُّ رَبِّي وَلَا يَنسَى ﴿٥٢﴾ ٱلَّذِي جَعَلَ لَكُمُ ٱلْأَرْضَ مَهْدًا وَسَلَكَ لَكُمْ فِيهَا سُبُلًا وَأَنزَلَ مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءً فَأَخْرَجْنَا بِهِۦٓ أَزْوَٰجًا مِّن نَّبَاتٍ شَتَّىٰ ﴿٥٣﴾ كُلُوا۟ وَٱرْعَوْا۟ أَنْعَٰمَكُمْ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَءَايَٰتٍ لِّأُو۟لِي ٱلنُّهَىٰ ﴿٥٤﴾ ۞ مِنْهَا خَلَقْنَٰكُمْ وَفِيهَا نُعِيدُكُمْ وَمِنْهَا نُخْرِجُكُمْ تَارَةً أُخْرَىٰ ﴿٥٥﴾ وَلَقَدْ أَرَيْنَٰهُ ءَايَٰتِنَا كُلَّهَا فَكَذَّبَ وَأَبَىٰ ﴿٥٦﴾ قَالَ أَجِئْتَنَا لِتُخْرِجَنَا مِنْ أَرْضِنَا بِسِحْرِكَ يَٰمُوسَىٰ ﴿٥٧﴾ فَلَنَأْتِيَنَّكَ بِسِحْرٍ مِّثْلِهِۦ فَٱجْعَلْ بَيْنَنَا وَبَيْنَكَ مَوْعِدًا لَّا نُخْلِفُهُۥ نَحْنُ وَلَآ أَنتَ مَكَانًا سُوًى ﴿٥٨﴾ قَالَ مَوْعِدُكُمْ يَوْمُ ٱلزِّينَةِ وَأَن يُحْشَرَ ٱلنَّاسُ ضُحًى ﴿٥٩﴾ فَتَوَلَّىٰ فِرْعَوْنُ فَجَمَعَ كَيْدَهُۥ ثُمَّ أَتَىٰ ﴿٦٠﴾ قَالَ لَهُم مُّوسَىٰ وَيْلَكُمْ لَا تَفْتَرُوا۟ عَلَى ٱللَّهِ كَذِبًا فَيُسْحِتَكُم بِعَذَابٍ وَقَدْ خَابَ مَنِ ٱفْتَرَىٰ ﴿٦١﴾ فَتَنَٰزَعُوٓا۟ أَمْرَهُم بَيْنَهُمْ وَأَسَرُّوا۟ ٱلنَّجْوَىٰ ﴿٦٢﴾ قَالُوٓا۟ إِنْ هَٰذَٰنِ لَسَٰحِرَٰنِ يُرِيدَانِ أَن يُخْرِجَاكُم مِّنْ أَرْضِكُم بِسِحْرِهِمَا وَيَذْهَبَا بِطَرِيقَتِكُمُ ٱلْمُثْلَىٰ ﴿٦٣﴾ فَأَجْمِعُوا۟ كَيْدَكُمْ ثُمَّ ٱئْتُوا۟ صَفًّا وَقَدْ أَفْلَحَ ٱلْيَوْمَ مَنِ ٱسْتَعْلَىٰ ﴿٦٤﴾

گشت نیشانەکان، نیشانی فیرعەون دران، باوەڕیشی نەهێنا:

﴿٥٦ ولقد اريناه آياتنا كلها﴾ بێگومان ئێمە هەموو ئایەت و بەڵگەکانمان نیشانداو خستمانە پێش چاوی، تا بەشکو بڕوا بێنێ ﴿فكذب وابى﴾ کەچی ئەو هەرهەمووی بەدرۆ داناو گوێڕایەڵی نەکرد ﴿٥٧ قال أجئتنا لتخرجنا من أرضنا بسحرك يا موسى﴾ فیرعەون وتی: ئەی موسا! ئاخۆ تۆ هاتیە لامان تا لەخاك و ولاتماندا بەو جادووەت دەرمانکەی؟ ﴿٥٨ فلنأتينك بسحر مثله﴾ جا بەدڵنیایی ئێمەیش لەوێنەی ئەوەی تۆ جادوویەکت بۆدێنین ﴿فاجعل بيننا وبينك موعدا﴾ جا ئێستا بۆ ئێمەو بۆخۆت جیٚو کاتێك دیاری بکە ﴿لا نخلفه نحن ولا أنت مكانا سوى﴾ کە نە ئێمە سەرپێچی لێبکەین، نەتۆش، تا لەیەك جێگایەکی تەختانیدا ئامادەبین بۆ ئەنجامدانی ئەو کارەمان ﴿٥٩ قال موعدكم يوم الزينة﴾ موسا بەدڵنیاییەکەوە وتی: باشە وادەی دیاریکراومان ڕۆژی جەژنی گشتیی بیٚ، ڕۆژی جەژنی نەورۆز، ڕۆژی کەیف و سەفاو سروربیٚ کە جەژنی ئێوەیەو لەو ڕۆژەدا ئێوە هەموو کۆ ئەبنەوە ﴿وأن يحشر الناس ضحى﴾ وە لەکاتی چێشتەنگاوێکدا کە لەوکاتەدا هەوا میانەیەو، هێمان زۆریشی ئەمێنیٚ بۆ خۆرئاوا بوون خەڵکی کۆ بکرێنەوە تاکارەکەمان بەئاشکرا بیٚ ﴿٦٠ فتولى فرعون فجمع كيده ثم اتى﴾ ئینجا فیرعەون ئەوێی جێهێشت و هەموو فڕوفێڵی خۆی کۆکردەوەو خستەکار، لەپاشا هەموویانی بۆ وادەی کۆبوونەوەکە هێنا ﴿٦١ قال لهم موسى﴾ موسا ئەیەویٚ پێش ئەوە دەست پیٚ بکەن ئامۆژگارییەکیان بکات، بەشکو واز لەو یاخی بوونەیان بێنن، بۆیە پێی وتن: ﴿ويلكم لا تفتروا على الله كذبا﴾ هاوارو وەی بۆ ئێوە! درۆ لە سەرخوا هەڵ مەبەستن، واتە: بەوەی کە بڵێن موجیزەکەی منیش جادووە وەك جادووەکەی خۆتان ﴿فيسحتكم بعذاب﴾ جا خوای گەورە گشتتان بەبەلاو سزا تەفرو تونا بکاو لەناوتان بەرێت ﴿وقد خاب من افترى﴾ وە بێگومان کیٚ درۆ لەسەرخوا بکا زەرەرمەندو بیٚ هیوایە ﴿٦٢ فتنازعوا أمرهم بينهم﴾ ئینجا ئامۆژگارییەکەی موسا کاری تێکردن، هەندێکیان دڵیان گۆڕا بەرەو خێر، بۆیە ناکۆکی و جیاوازی کەوتە نێوانیانەوە، هەندێکیان موسایان بەڕاست زانی و وتیان: ئەم قسەیە لە قسەی پێغەمبەرانە ﴿وأسروا النجوى﴾ وە ملیان لە سرتە سرت و چپە چپ نا ﴿٦٣ قالوا إن هذان لساحران﴾ وتیان: دیارە ئەم دووانە موساو هاروون جادووگەرن ﴿يريدان ان يخرجاكم من أرضكم بسحرهما﴾ ئەیانەویٚ بە هۆی جادوویانەوە لەولاتی (میسر)دا بتانکەنە دەرەوە، تا دەسەلات بەدەست بگرن ﴿ويذهبا بطريقتكم المثلى﴾ و بەرنامەو نەریتە هەرە بە نرخەکەی ئێوە پووچەڵ بکەنەوە ﴿٦٤ فأجمعوا كيدكم﴾ جا کەواتە فڕوفێڵتان یەکخەن ﴿ثم ائتوا صفا﴾ لەپاشا هەموو بە ریزێك وەرن ﴿وقد افلح اليوم من استعلى﴾ وە بێگومان ئەمڕۆش هەرکەسیٚ سەرکەویٚ سەرفرازو بەختیارە.

مووسا سەرکەوت و جادووگەرەکانیش موسڵمان بوون:

﴿٦٥ قالوا: يا موسى إما ان تلقى﴾ ئەوسا جادوگەرەکان بە دەعیەو بەفیزەوە وتیان: ئەی موسا! یا تۆ یەکەمجار دەسبەکاربە، عەساکەت هەڵدەو جادووی خۆت بکە ﴿وإما ان نكون اول من القى﴾ وەیان ئێمە پێش تۆ دەهاوێژین و یەکەم کەس ئەبین؟؟ ﴿٦٦ قال بل القوا﴾ موسا وتی: نا، یەکەمجار ئێوە دەست پیٚ بکەن و بیهاوێژن ﴿فإذا حبالهم وعصيهم يخيل إليه من سحرهم﴾ بەڵیٚ.. ئەوان دەستپێشخەرییان کرد، جا پەت و گوریس و گۆچانەکانیان هەڵدایە گۆڕەپانی جادووەکەوە ئەوەندە سەر سوڕهێنەر بوو مووسا وا گومانی برد لە جادووەکەیان ﴿انها تسعى﴾ پەتەکان و عەساکانیان ئەجووڵێنەوەو دێن و دەچن وەك (مار)ێکی گەورە. (ئیبن کەسیر) ئەڵیٚ: بەو هۆیەوە کە لە(جیوە)یان هەڵکێشابوون گشت دەجولانەوەو، دۆڵ و شیوەکەیان پڕ کرد لە مارو هەڵمەت هەڵمەت

بەسەریەکا دەکەوتن ﴿٦٧ **فأوجس فی نفسه خیفة موسی**﴾ جا لەبەرئەوە موسا کە ئەوەی دیت لەدڵی خۆیدا کەمێك ترسا کە خەڵکەکە پاش ئەوکارەیە شوێنی نەکەون و، بەکارەکەی ئەویش بڵێن جادووە ﴿٦٨ **قلنا لا تخف إنك أنت الأعلی**﴾ ئێمەش لەوکاتە ناسکەدا وەحیمان بۆکردو وتمان: هیچ مەترسە! بەڕاستیی هەر تۆ لەسەر تری ﴿٦٩ **والق ما فی یمینك**﴾ ئەوی لە دەستی ڕاستتدایە (عەساکەت) بیهاوێژە ﴿**تلقف ما صنعوا**﴾ جا هەرچی ئەوانە کردوویانە هەمووی قوت ئەدا و ئەیپێچێتەوە ﴿**إنما صنعوا کید ساحر**﴾ بێگومان هەرچی ئەوانە کردیان هەموو فرت وفێڵی جادووگەر بوو ﴿**ولا یفلح الساحر حیث أتی**﴾ و جادووبازیش هەرچی بکاو لە هەرکوێ بیّ سەرکەوتوو نابیّ، کەوایە زۆر بە دڵنیاییەوە کاری خۆت بکە ئەی مووسا. (جوندوب) ئەڵیّ: پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: ((إذا أخذتم – یعنی الساحر– فاقتلوه ثم قرأ: ((ولا یفلح الساحر حیث أتی))، قال: لا یؤمن حیث وجد)) ئیبن ئەبی حاتەم. هەرکە جادووبازتان دەسکەوت بیکوژن، پاشان ئایەتی (ولا یفلح الساحر..)ی خوێندەوەو فەرمووی: جادووگەر لەهەر کویّ بێت بڕوای نیە. ﴿٧٠ **فألقی السحرة سجدا**﴾ هەر کە موسا عەساکەی خۆی هەڵداو تەواوی پەت و عەساکانی ئەوانی قوتدا، بەخێرایی جادووگەرەکان هەموو کەوتنە سوژدە و کڕنووشیان برد بۆ پەروەردگارو، زانییان کە ئەم کارە لەدەسەڵاتی ئادەمزاددا نییە ﴿**قالوا: آمنا برب هارون وموسی**﴾ لەڕووی فیرعەون وئەو هەموو خەڵکەدا وتیان: بڕوامان هێنا بەپەروەردگاری هاروون وموسا!

فیرعەون هەڕەشەی لە جادووگەرەکان کرد:

﴿٧١ **قال آمنتم له قبل أن آذن لکم**﴾ جا کە فیرعەون ئەوەی دیت، گوتی: پێش ئەوەی من مۆڵەتتان بدەم بڕواتان پیّ هێنا؟! ﴿**إنه لکبیرکم الذی علمکم السحر**﴾ بە ڕاستی دەرکەوت کەهەر موسایە گەورەو سەرۆکتان وئەویش فێری جادووی کردوون ﴿**فلأقطعن أیدیکم وأرجلکم من خلاف**﴾ ئەمەیش سوێندی بێت هەموو دەست و پایەکانتان ڕاست وچەپ دەبڕم ﴿**ولأصلبنکم فی جذوع النخل**﴾ وەبە دارخورماکاندا هەڵتاندەواسم، تا خەڵکی تر عیبرەت وەرگرن ﴿**ولتعلمن أینا أشد عذابا وأبقی**﴾ وەدەشزانن سزای کاممان سزای ئێمە، یان سزای خواکەی مووسا توندترو بەماوەترە؟ ﴿٧٢ **قالوا لن نؤثرك علی ماجاءنا من البینات**﴾ ئەوانیش گوتیان: تازە ئیتر ئێمە هەرگیز دوای ئەو نیشانانە دیومانن لەبەرتۆ دەس لەو هەڵناگرین. ﴿**والذی فطرنا**﴾ وە ڕێزی تۆنادەین بەسەر ئەو زاتەدا ئێمەی دروست کردووە، سوێندمان پێی ﴿**فاقض ما أنت قاض**﴾ ساتۆ هەربڕیاریّ دەدەیت بەرامبەرمان بیدە، یا هەرچیت لەدەستدیّ درێغی مەکە ﴿**إنما تقضی هذه الحیاة الدنیا**﴾ بەڕاستی تۆ هەر تەنها لەم ژیانی دونیایەدا دەستت دەڕواو دەسەڵاتت هەیەو کارێکت پیّ ئەکریّ ﴿٧٣ **إناآمنا بربنا لیغفر لنا خطایانا**﴾ بێگومان ئێمە بڕوامان بەپەروەردگاری خۆمان هێنا تالە گوناهەکانمان خۆش ببیّ. ﴿**وما**

اكرهتنا عليه من السحر﴾ وەلەو جادووگەریەش تۆ سەپاندت بەسەرماندا ببورێ ﴿والله خير وأبقى﴾ وە خوا لەهەمووکەسێ چاکتروبە بەقاترە، بەڵام تۆ خۆت و دەوڵەتەکەت دواییتان دێت. ﴿[٧٤] إنه من يأت ربه مجرما﴾ بەڕاستی هەر کەسێك بەتاوانباری لە ڕۆژی قیامەتدا بچێتەوە لای پەروەردگاریی ﴿فإن له جهنم لايموت فيها ولايحى﴾ بێگومان بەشی دۆزەخەو ئیتر نەئەمرێ تیایدا، تا لەسزا ڕزگاری ببێت، وە نە دەشژی بەئاسوودەیی، وەك خوای گەورە ئەفەرموێ: (لايقضى عليهم فيموتوا ولا يخفف عنهم من عذابها كذلك نجزى كل كفور) ٣٥/ ٣٦ ﴿[٧٥] ومن يأته مؤمنا﴾ وە ئەوکەسەش بڕوای هێنابێ و بەباوەڕەوە بچێتە لای پەروەرد گاری خۆی ﴿قد عمل الصالحات﴾ ئاکاروکردەوەچاکەکانی ئەنجام دابێت ﴿فأولئك لهم الدرجات العلى﴾ جا ئەوانە لەدواڕۆژدا چەندان پلەی بەرزیان هەیە: ﴿[٧٦] جنات عدن تجرى من تحتها الأنهار خالدين فيها﴾ چەند باخ وباخاتێکی چڕوپڕن و بەهەتا هەتاییش تێیاندا دەمێننەوە, لەبەردەمیانەوە چەند چۆم وڕووبار تێدەپەڕێ کەجوانترین سیماو وێنەی هەیە ﴿وذلك جزاء من تزكى﴾ وەئەو پاداشت وخۆشیی وئیسراحەتەیە پاداشتی کەسانی دڵ ودەرون پاکە, واتە: ئەوانەی خۆیان پاك ڕاگرتبێ لەبت پەرستیی، خەڵك پەرستیی، فیرعەون پەرستیی. (ئەبووسەعید) دەڵێ: پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: ((إن أهل الدرجات العلى ليراهم من تحتهم كما ترون الكوكب الدرى فى أفق السماء، وإن أبابكر وعمر منهم وأنعما)) أخرجه أحمد وأبوداود و الترمذى. بێ سۆ خەڵکانی خاوەن پلە بەرزەکان (لەبەهەشتدا)، خەڵکانی خوارووی لای خۆیان دەیانبینن و بۆیان دەنواڕن هەروەکو بۆ ئەستێرەی پرشنگدار لە ئاسۆی ئاسماندا بنواڕن، ئەبوبەکرو عومەریش هەر لەوانن و خەریکی نازونیعمەت و خۆشین.

ۨوَلَقَدْ أَوْحَيْنَآ إِلَىٰ مُوسَىٰٓ أَنْ أَسْرِ بِعِبَادِى فَٱضْرِبْ لَهُمْ طَرِيقًا فِى ٱلْبَحْرِ يَبَسًا لَّا تَخَٰفُ دَرَكًا وَلَا تَخْشَىٰ ﴿٧٧﴾ فَأَتْبَعَهُمْ فِرْعَوْنُ بِجُنُودِهِۦ فَغَشِيَهُم مِّنَ ٱلْيَمِّ مَا غَشِيَهُمْ ﴿٧٨﴾ وَأَضَلَّ فِرْعَوْنُ قَوْمَهُۥ وَمَا هَدَىٰ ﴿٧٩﴾ يَٰبَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ قَدْ أَنجَيْنَٰكُم مِّنْ عَدُوِّكُمْ وَوَٰعَدْنَٰكُمْ جَانِبَ ٱلطُّورِ ٱلْأَيْمَنَ وَنَزَّلْنَا عَلَيْكُمُ ٱلْمَنَّ وَٱلسَّلْوَىٰ ﴿٨٠﴾ كُلُوا۟ مِن طَيِّبَٰتِ مَا رَزَقْنَٰكُمْ وَلَا تَطْغَوْا۟ فِيهِ فَيَحِلَّ عَلَيْكُمْ غَضَبِى ۖ وَمَن يَحْلِلْ عَلَيْهِ غَضَبِى فَقَدْ هَوَىٰ ﴿٨١﴾ وَإِنِّى لَغَفَّارٌ لِّمَن تَابَ وَءَامَنَ وَعَمِلَ صَٰلِحًا ثُمَّ ٱهْتَدَىٰ ﴿٨٢﴾ ۞ وَمَآ أَعْجَلَكَ عَن قَوْمِكَ يَٰمُوسَىٰ ﴿٨٣﴾ قَالَ هُمْ أُو۟لَآءِ عَلَىٰٓ أَثَرِى وَعَجِلْتُ إِلَيْكَ رَبِّ لِتَرْضَىٰ ﴿٨٤﴾ قَالَ فَإِنَّا قَدْ فَتَنَّا قَوْمَكَ مِنۢ بَعْدِكَ وَأَضَلَّهُمُ ٱلسَّامِرِىُّ ﴿٨٥﴾ فَرَجَعَ مُوسَىٰٓ إِلَىٰ قَوْمِهِۦ غَضْبَٰنَ أَسِفًا ۚ قَالَ يَٰقَوْمِ أَلَمْ يَعِدْكُمْ رَبُّكُمْ وَعْدًا حَسَنًا ۚ أَفَطَالَ عَلَيْكُمُ ٱلْعَهْدُ أَمْ أَرَدتُّمْ أَن يَحِلَّ عَلَيْكُمْ غَضَبٌ مِّن رَّبِّكُمْ فَأَخْلَفْتُم مَّوْعِدِى ﴿٨٦﴾ قَالُوا۟ مَآ أَخْلَفْنَا مَوْعِدَكَ بِمَلْكِنَا وَلَٰكِنَّا حُمِّلْنَآ أَوْزَارًا مِّن زِينَةِ ٱلْقَوْمِ فَقَذَفْنَٰهَا فَكَذَٰلِكَ أَلْقَى ٱلسَّامِرِىُّ ﴿٨٧﴾

٣١٧

مووساو بەنی ئیسرائیل لە میسر دەرچوون:

لێرەدا ئەو دیمەنە تەواو ئەبێ و، بەشێکی تری داستانەکەی موسا دەست پێدەکات وەك دەفەرموێ: ﴿[٧٧] ولقدأوحينا إلى موسى﴾ بێگومان ئێمە سروشمان بۆ موساکرد: ﴿أن أسر بعبادى﴾ کە شەو لەتەك بەندەکانم لەڕێگەی دەریاوە لە میسر دەرچۆ ﴿فاضرب لهم طريقا فى البحر يبسا﴾ ڕێگایەکی وشکانییان لە دەریای نیلدا بۆ بکەرەوە ﴿لاتخاف دركا ولا تخشى﴾ نەبترسە لە لەشکرەکەی فیرعەون پێت بگا، نەخەمی نقوم بوونشیت هەبێت، چونکە ئێمە چاودێرتانین ﴿[٧٨] فأتبعهم فرعون بجنوده﴾ موسا بەفەرمانی خوا کارەکەی خۆی ئەنجامدا، جاکاتێ فیرعەون پێیزانین ئەوسا بەخۆیو سوپاکەیەوە وە دوویان کەوت بەناو نیلدا، چونکە لەپێش چاو ئەوەوە دەریاکە وشك و برنگبوو ﴿فغشيهم من اليم ما غشيهم﴾ کتوپڕ شەپۆلی دەریا هاتەسەریان و دایپۆشین و هەموویانی نقوم کرد ﴿[٧٩] وأضل فرعون قومه وما هدى﴾ سەرئەنجام فیرعەون ری ڕاستەکەی لە گەلەکەی هەڵە کردو، نەیتوانی ڕێنوێنییان بکا.

بەنی ئیسرائیل! ئەم بەخششانەتان لەیاد بێ:

دوای سەرکەوتن ڕووئەکاتە ئەو بەنی ئیسرائیلیانەی ڕزگاریان ببوو, نیعمەتەکانی خۆی وەبیریان دێنێتەوە تاهەرگیز لەبیریان نەچێتەوەو هەرسوپاسی بکەن , وەك ئەفەرموێ: ﴿[٨٠] يا بني إسرائيل قد أنجيناكم من عدوكم﴾ ئەی نەوەکانی یەعقوب! بێگومان ئێوەمان لە چنگی دوژمنیخۆتان ڕزگار کرد ﴿وواعدناكم جانب الطور الأيمن﴾ بەڵێنیشماندانێ لە لای ڕاستی کێوی (توور)دابە پێدانی تەورات ﴿ونزلنا عليكم المن والسلوى﴾ لە ڕۆژە سەختەکانیشدا فریاتان کەوتین، ئەوەبوو لەودەشتە چۆڵەدا گەزۆو مەلی شێلاقە (هەوێردە)مان بۆناردنە خوارێ، ئێوەش بەئاسانی ڕاوتان دەکردن ﴿[٨١] كلوا من طيبات ما رزقناكم﴾ پێمان وتن: لەو ڕزق وڕۆزییە چاك و پاکانەی پێمان داون بخۆن ﴿ولاتطغوا فيه﴾ وەلەو ژیانە خۆشەدا ستەم وسەرکەشی مەکەن ﴿فيحل عليكم غضبي﴾ تا تووڕە بوونم بێتە سەرتان ﴿ومن يحلل عليه غضبي فقد هوى﴾ هەرکەسێ ڕق و تووڕە بوونی من بێتە سەری، ئەوە بەهەقیقەت تیا ئەچێ ﴿[٨٢] وإني لغفار لمن تاب وآمن وعمل صالحا ثم اهتدى﴾ وە بێگومان من بەرامبەر بەوکەسەی تەوبەکارو پەشیمان و، بڕوادارو ئاکارچاك بێ، پاشا ڕێگای ڕاستی گرتبێ,زۆر لێبوردەو بەخشەرم. لێرە دیمەنی سەرکەوتن و بەختیاریی تەواو ئەبێ.

تا مووسا لە گور گەڕایەوە قەومەکەی بوونە گوێرەکە پەرست:

ئەوجا لەدیمەنی پاڕانەوەو لاڵەدا (مووسا) لەلای کێوی (طوور)دا دەبینین، خوا فەرمووی: ﴿[٨٣] وما أعجلك عن قومك يا موسى﴾ ئەی موسا! چیپەلەی لێنایتە وە,وا لەگەلەکەت پێشکەوتی هەتا زووتر بگەیتە کێوی توور؟! بەڵێ پێشتر خوا بەڵێنی بە موسا دابوو کەدوای چل ڕۆژ پیاوماقووڵانی گەلەکەی لەتەك خۆی بێنێ بۆ خزمەت پەروەردگاریی. جا ئەویش لەگەڵ حەفتا کەسدا هاتن و ئەوانی لە خوار کێوەکەدا بەجێ هێشت ﴿[٨٤] قال هم أولاء على أثري﴾ مووسا گوتی: ئەوانیش وان لەدوامەوە ﴿وعجلت إليك رب لترضى﴾ من پەلەم کرد بۆلای تۆ, تا خۆشنوودو ڕازیی بێ ﴿[٨٥] قال فإنا قد فتنا قومك من بعدك﴾ خوا فەرمووی: بێگومان دوای هاتنی تۆ ئێمە گەلەکەتمان تاقیکردەوە ﴿وأضلهم السامري﴾ وە سامریی گومڕایکردن بە گوێرەکە پەرستن، چونکە کاتی خۆی ئەوەندە لەناو کۆیلەگەرییدا مابوونەوە سرووشتییان بەزیبوو.. بۆیە خێرا چوونە سەرقسەی سامیریی ﴿[٨٦] فرجع موسى إلى قومه غضبان أسفا﴾ ئینجا موسا کاتێ ئەوەی بیست دوای جێبەجێ کردنی کارەکەی بەپەلەو زۆر دڵ بە مەراق و بەخەفەت وخەشمەوە گەڕایەوە بۆ لای گەلەکەی ﴿قال ياقوم الم يعدكم ربكم وعدا حسنا﴾ وتی: هۆزی من! ئاخۆ پەروەردگارتان بەڵێنی باشی پێنەدان بەخێرو خۆشی دونیاوئاخیرەت ﴿أفطال عليكم العهد﴾ یاخۆ کەمن بەجێم هێشتن زۆرم پێچوو؟ تا ئێوە ئەو هەموو چاکەیەتان لەبیربچێتەوە؟!﴿ام اردتم أن يحل عليكم غضب من ربكم﴾ یاهەر ویستتان بەرسزای پەروەردگارتان بکەون, چونکە ئەوکارەی ئێوە کاری کەسێکە کە بەدەست ئەنقەست بیبەوێ دووچاری سزای خوا بێت ﴿فأخلفتم موعدي﴾ واپەیمانی منتان شکاند و لەدژی بەڵێنەکەی من جووڵانەوە، ئەی بڕیار وانەبوو لەسەر یەکخواپەرستیی بمێننەوە؟ ﴿[٨٧] قالوا ما أخلفنا موعدك بملكنا﴾ ئەوانیش ئەیانەوێ داوای لێبوردن بکەن و پاساو بێننەوە, بۆیە وتیان: ئێمە بەدەسەڵات و ویستی خۆمان سەرپێچیمان لەفەرمانەکەی تۆ نەکرد ﴿ولكن حملنا أوزارا من زينة القوم﴾ بەڵکو کاتێ کە دەرچووین زێڕو زیوێکی ژنە میسریەکان – کە گیریان خواردبوو بە دەستیەوە– لە کۆڵ نابووین ﴿فقذفناها﴾ جا بەناچاری فڕێمان دایە ناو بۆتەکە کەوەوپڕبوو لەئاگر ﴿فكذلك ألقى السامري﴾ سامیریش هەروا بەو جۆرە فرت وفێڵی خۆی گێڕاو فڕێیدایە سەر جێپێی ئەسپەکەی

جوبرەئیل و ئەنجامەکەی ئەمە دەرچوو ﴿[٨٨] فأخرج لهم عجلا جسدا له خوار﴾ ئیتر – لەخشڵەکە– پەیکەری گوێلکێکی بۆ سازدان، کە دەنگ وبۆڕەی دەهات!. ئەڵێن: سامریی تەواوی زێڕەکەی لێوەرگرتن و فڕێدایەناو بۆتەکەوەو توانیەوەو قاڵبێکی گوێرەکەی بۆ داڕشتن، ئەو جا زێرو زیوەکەی ڕژاند بەسەریاو جارجارێك بۆڕەیەکی لێوە دەهات ﴿فقالوا هذا إلهكم وإله موسى﴾ ئەوسا سامیری وگەلە بێ دینەکەی وتیان: ئەمە خوای ئێوەو، خوای موساشە ﴿فنسي﴾ جا ئەو لەبیری چوو کە خوا لێرەیە، ئەگینا نەدەچوو بۆ کێوی (طوور) ﴿[٨٩] أفلا يرون ألا يرجع إليهم قولا ولا يملك لهم ضرا ولا نفعا﴾ ئاخۆ ئەوانە کە ئەو گوێلکە ئەپەرستن نابینن کە ئەو گوێلکەیە نە وەڵامێکیان دەداتەوە ئەگەر داوایەکی لێبکەن وە نە دەسەڵاتی زیانێکی بۆ یان هەیە، واتە: هەر هیچ نەبێ وەکو گوێرەکەی خواکردیش نییە، جۆرە کەڵکێکی لێوەربگیرێ، ئەی ئیتر ئەوانە بۆچی ئەوەندە کەو دەنن؟ (ئیبن کەسیر) دەڵێت: پوختەی ئەو شتەی کە ئەو نەفامانە کردیانە بیانوو بۆ خۆیان بەم جۆرە بوو کە: خشڵ و زێڕەکەیان بە حەرام دەزانی، لەبەر ئەوە فڕێیان دا، کەچی لەو لاوە گوێرەکە دەپەرستن!! واتە: لە گوناهی بچووك سڵ دەکەنەوە، کەچی گوناهە گەورەکان دەکەن، ئەمە وەك ئەوە وایە کە لە ریوایەتێکی راستدا هاتووە: (عن ابن عمر أنه سأله رجل من أهل العراق عن دم البعوض إذا أصابت الثوب– يعني هل يصلي فيه أم لا؟– فقال ابن عمر: انظروا إلى أهل العراق قتلوا ابن بنت رسول الله ﷺ – يعني الحسين – وهم يسألون عن دم البعوض) فتح الباري، مسند الإمام أحمد. واتە عەبدوڵلای کوڕی عومەر– خوالێیان رازیی بێ– پیاوێکی عێراقی پرسیاری خوێنی مێشوولەی لێدەکات، ئایا نوێژییە یان نا؟ لە وەڵامدا وتی: تەماشای سەلیقەی عێراقیەکان بکە! لەلایەکەوە (حسین)ـی کچەزای پێغەمبەر ﷺ دەکوژن! لەم لایشەوە لەخوێنی مێشوولە دەپرسن!.

الجزء السادس عشر — سورة طه

فَأَخْرَجَ لَهُمْ عِجْلًا جَسَدًا لَّهُۥ خُوَارٌ فَقَالُوا۟ هَٰذَآ إِلَٰهُكُمْ
وَإِلَٰهُ مُوسَىٰ فَنَسِىَ ﴿٨٨﴾ أَفَلَا يَرَوْنَ أَلَّا يَرْجِعُ إِلَيْهِمْ قَوْلًا وَلَا
يَمْلِكُ لَهُمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا ﴿٨٩﴾ وَلَقَدْ قَالَ لَهُمْ هَٰرُونُ مِن قَبْلُ
يَٰقَوْمِ إِنَّمَا فُتِنتُم بِهِۦ ۖ وَإِنَّ رَبَّكُمُ ٱلرَّحْمَٰنُ فَٱتَّبِعُونِى وَأَطِيعُوٓا۟
أَمْرِى ﴿٩٠﴾ قَالُوا۟ لَن نَّبْرَحَ عَلَيْهِ عَٰكِفِينَ حَتَّىٰ يَرْجِعَ إِلَيْنَا مُوسَىٰ
﴿٩١﴾ قَالَ يَٰهَٰرُونُ مَا مَنَعَكَ إِذْ رَأَيْتَهُمْ ضَلُّوٓا۟ ﴿٩٢﴾ أَلَّا تَتَّبِعَنِ ۖ
أَفَعَصَيْتَ أَمْرِى ﴿٩٣﴾ قَالَ يَبْنَؤُمَّ لَا تَأْخُذْ بِلِحْيَتِى وَلَا بِرَأْسِىٓ ۖ
إِنِّى خَشِيتُ أَن تَقُولَ فَرَّقْتَ بَيْنَ بَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ وَلَمْ تَرْقُبْ
قَوْلِى ﴿٩٤﴾ قَالَ فَمَا خَطْبُكَ يَٰسَٰمِرِىُّ ﴿٩٥﴾ قَالَ بَصُرْتُ
بِمَا لَمْ يَبْصُرُوا۟ بِهِۦ فَقَبَضْتُ قَبْضَةً مِّنْ أَثَرِ ٱلرَّسُولِ
فَنَبَذْتُهَا وَكَذَٰلِكَ سَوَّلَتْ لِى نَفْسِى ﴿٩٦﴾ قَالَ
فَٱذْهَبْ فَإِنَّ لَكَ فِى ٱلْحَيَوٰةِ أَن تَقُولَ لَا مِسَاسَ ۖ وَإِنَّ لَكَ
مَوْعِدًا لَّن تُخْلَفَهُۥ ۖ وَٱنظُرْ إِلَىٰٓ إِلَٰهِكَ ٱلَّذِى ظَلْتَ عَلَيْهِ
عَاكِفًا ۖ لَّنُحَرِّقَنَّهُۥ ثُمَّ لَنَنسِفَنَّهُۥ فِى ٱلْيَمِّ نَسْفًا ﴿٩٧﴾ إِنَّمَآ
إِلَٰهُكُمُ ٱللَّهُ ٱلَّذِى لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ۚ وَسِعَ كُلَّ شَىْءٍ عِلْمًا ﴿٩٨﴾

٣١٨ — كذلك نقص

هارون لە گوێرەکە پەرستن ڕێی لێگرتن:

﴿[٩٠] ولقد قال لهم هارون من قبل﴾ بێگومان لە پێش گەڕانەوەی موسادا هاروونیش پێیگوتن: ﴿يا قوم إنما فتنتم به﴾ ئەی هۆزی من! وریا بن! ئێوە بەو گوێرەکە زێڕینەیە تاقیکراونەتەوە، دەسا فریو مەخۆن و مەیپەرستن ﴿وإن ربكم الرحمن فاتبعوني﴾ و بەراستی پەروەردگارتان خوا بەخشندەکەیە، دە شوێنی من کەون ﴿وأطيعوا أمري﴾ و فەرمانی من جێبەجێ بکەن" گوێرەکە مەپەرستن ﴿[٩١] قالوا لن نبرح عليه عاكفين﴾ کەچی دوای ئەم هەمووقسەو ئامۆژگاریە وتیان: هەرگیزای هەرگیز ئێمە لەو گوێلکە دەست هەڵناگرین و، هەر بەردەوام لەلای دەمێنینەوە و ئەیپەرستین ﴿حتى يرجع إلينا موسى﴾ تاموسا ئەگەڕێتەوە لامان بابزانین ئەو چی ئەڵێت؟

مووسا پاش گەڕانەوەی لەگەڵ هاروون:

﴿٩٢ قال یاهارون مامنعك إذ رایتهم ضلوا﴾ موسا کەبەو هەموو ڕق وو خەشمەوە گەڕایەوە وتی: هارون! کە دیتت ئەوانە گومڕا بوون چی وای لێکردیت ﴿٩٣ الا تتبعن﴾ کە بەزوویی نەیەت بەدوامداو بەسەرهاتەکەم بۆ باس بکەیت؟! ﴿افعصیت أمری﴾ ئاخۆ تۆش سەرپێچی فەرمانەکەمت کردو قسەکەمت شکاند، ئەی پێم نەگوتی تۆ جێگری منی؟ جابە توندی مووی سەرو ڕیشی ڕاکێشا ﴿٩٤ قا یا ابن ام لا تأخذ بلحیتی ولا برأسی﴾ هاروون ئەیەوێت بەوشەی (یاابن أم) سەرنجی موسا ڕاکێشێت -ئەگەر چی برای باوك ودایکییەتی- بۆیە وتی: ئەی کوڕی دایکم! ڕیش و قژم مەگرە، ﴿إنی خشیت ان تقول فرقت بین بنی إسرائیل ولم ترقب قولی﴾ من بۆیە بەزوویی ئاگادارم نەکردیت لەوە ترسام پێم بڵێیت: تۆ جیاوازیت خستە ناو بەنی ئیسرائیل و چاوەڕوانی قسەی منت نەکرد بەڵێ.. ڕاستە موسا هارونی کردە جێنشینی خۆی، بەڵام ئەمیش لەترسی دروستبوونی دوو بەرەکی نەیوێرا بە خێرایی هەواڵەکەی پێ بگەیەنێت.

سامری و ئەنجامدانی گوێلکەکە:

﴿٩٥ قال فما خطبك یا سامری﴾ ئینجا موسا ڕووئەکاتە سامیریی و، پێی ئەڵێت: ئەی سامیریی! ئەم کارە خەتەرناکە چبوو ئەنجامت دا؟. (سەیید) ئەڵێ: بۆیەلە سەرەتاوە ڕوویکردە سامیریی، چونکە بە پلەی یەکەم خەڵکەکە خۆیان بەرپرسیارن و نابێ دوای هەموو زایەڵەو ئاپۆرایەك بکەون. لە(ئیبن عەباس)ـەوە ئەگێڕنەوە: سامیریی لە بنەڕەتا خەڵکی گوندی (باجرما) ی (جەزیرە) یەو، گاپەرس بوونە، ئەمیش زۆر وەك ئەوان حەزی لێدەکرد، ئەگەرچی لەگەڵ (بەنی ئیسرئیل)ییەکاندا موسڵمان ببوو! لەڕیوایەتێکیتردا ئەڵێن: خەڵکی (کرمان)ـە، (قەتادە)ش ئەڵێ: خەڵکی (سامەڕا)ی عێراقە. ﴿٩٦ قال بصرت بما لم یبصروا به﴾ سامیری وتی: من شتێکم دیت و ئاگاداربووم لێی، ئەوانی دی نەیان دی و لێی بە ئاگا نەبوون ﴿فقبضت قبضة من اثر الرسول فنبذتها﴾ لەجێ پێی ئەسپەکەی جوبریل کاتێ هات بۆ لەناوبردنی فیرعەون لاویچە خۆڵێکم هەڵگرت و ئەویشم هاویشتە ناوی. ڕاڤەکەرانی قورئان دەڵێن: جوبریل سواری ئەسپێك ببوو، پێی بەهەرشتێکا بنابا جێگە پێکەی سەوز ئەبوو، ئەمیش مشتێ لەو خۆڵەی هێناو کردیە ناو زێڕەکەوەو، ئیترچونکە بڕیاری خوای لەسەربوو، جارجارێك دەنگێکی لێوە دەهات ودەیبۆڕاند، ئیتر لەوەوەخەڵکەکەش پەرستیان. سەیید -خوا پلەی بەرزبکاتەوە- پاش لە بێژنگدانی هەموو ئەو ڕیوایەتانە لەو بارەیەوە هاتوون دەڵێت: ئەوی من پێم باش بێت ئەمەیە کە: سامیریی هەر خۆی ئەو شتەی هەڵبەست و ویستی لەو کارە خۆی قوتار بکات، چونکە لەوەدەچێت ئەوبەزیرەکی خۆی ئەو گوێرەکەیەی لەزێڕی میسرییەکان دروستکردبێ و لەپاشان با هاتبێ و چووبێ بەناو پەیکەرەکەداو بۆڕەی لێوە هاتبێ ﴿وکذلك سولت لی نفسی﴾ ئاوەها نەفسم ئەوەی لا شیرینکردم، دیارە ئەمە داوای پۆزشی لێبوردنە، نەك پەشیمان بوونەوە لە گوناهەکەی ﴿٩٧ قال فاذهب فإن لك فی الحیاة ان تقول لا مساس﴾ بۆیە موسا لەو کۆمەڵگەیە دەری ئەکاو پێی وت: دەسا بڕۆ گومبە! دەشێ تاماوی لەژیانی دونیادا هەرکەسێکت لێ نزیك بکەوێتەوە بڵێیت: نزیکم مەکەوەو، دەستم لێمەدە. لە ئایینی موسادا سزای هەندێ گوناح دەرکردن بووە لە کۆمەڵگەو، نەدەبوو نە ئەو نزیکی ئەو خەڵکە بکەوێتەوەو، نە خەڵکیش نزیکی ئەو ببنەوە، وەك گولی دوور لە ئاوایی لێ بێت ﴿وإن لك موعدا لن تخلفه﴾ دڵنیاشبە چارەنووس و کاتێکت بۆدیاریکراوە، هەردێت و هەرگیز ناشتوانی لێی دەربازبیت ﴿وانظر الی إلهك الذی ظلت علیه عاکفا﴾ وە ئێستاش بنواڕە ئەوخوایە (گوێلکەکە)ت کە هەمیشە بەلایەوە کەوتبویت و ئەتپەرست

﴿لنحرقنه﴾ بة تەئكيدئاگرى دەدەين ودەيسوتێنين ﴿ثم لننسفنه فى اليم نسفا﴾ لەپاشا خۆڵەكەشى لەو دەريايە پرژو بڵاو دەكەين وشوێنەوارى ناهێڵين ﴿[٩٨] إنما إلهكم الله الذى لا إله إلا هو﴾ دڵنيابن كە ئەوە خوا نەبوو، پەرستراوتان هەر تەنها ئەو زاتەيە، كە جگەلەو هيچ پەرستراوێكى تر بەهەق نييە ﴿وسع كل شئ علما﴾ و زانياريى وزانستى ئەو، هەمووشتێكى داگرتووەو ئاگاى لە هەمووشتێكە ﴿[٩٩] كذلك نقص عليك من أنباء ما قد سبق﴾ ئابەو شێوەيە هەواڵ و داستانى موسات بۆ باس دەكەين، هەواڵ وداستانى گەلانى پێشينت- يەك لەدواى يەك- بۆ باس دەكەين ﴿وقد آتيناك من لدنا ذكرا﴾ بێگومان لەلايەن خۆمانەوە بيرخەرەوەيەكمان (واتە: قورئان) بە تۆ بەخشيى.

﴿[١٠٠] من أعرض عنه﴾ هەر كەسێك پشتى تێ بكاو گوێى نەداتێ ﴿فإنه يحمل يوم القيامة وزرا﴾ ئەوە بەڕاستى لە ڕۆژى قيامەتدا كۆڵێ گوناح هەڵئەگرێ ﴿[١٠١] خالدين فيه﴾ و بە هەتايش بەكۆڵيەوە ئەبێ ﴿وساء لهم يوم القيامة حملا﴾ وە لەرۆژیقيامەتدا بۆ ئەوانە، كۆڵ وبارێكى بێ فەڕو خراپ هە يە.

كَذَٰلِكَ نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ أَنۢبَآءِ مَا قَدْ سَبَقَ وَقَدْ ءَاتَيْنَٰكَ مِن لَّدُنَّا ذِكْرًا ﴿٩٩﴾ مَّنْ أَعْرَضَ عَنْهُ فَإِنَّهُۥ يَحْمِلُ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ وِزْرًا ﴿١٠٠﴾ خَٰلِدِينَ فِيهِ وَسَآءَ لَهُمْ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ حِمْلًا ﴿١٠١﴾ يَوْمَ يُنفَخُ فِى ٱلصُّورِ وَنَحْشُرُ ٱلْمُجْرِمِينَ يَوْمَئِذٍ زُرْقًا ﴿١٠٢﴾ يَتَخَٰفَتُونَ بَيْنَهُمْ إِن لَّبِثْتُمْ إِلَّا عَشْرًا ﴿١٠٣﴾ نَّحْنُ أَعْلَمُ بِمَا يَقُولُونَ إِذْ يَقُولُ أَمْثَلُهُمْ طَرِيقَةً إِن لَّبِثْتُمْ إِلَّا يَوْمًا ﴿١٠٤﴾ وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنِ ٱلْجِبَالِ فَقُلْ يَنسِفُهَا رَبِّى نَسْفًا ﴿١٠٥﴾ فَيَذَرُهَا قَاعًا صَفْصَفًا ﴿١٠٦﴾ لَّا تَرَىٰ فِيهَا عِوَجًا وَلَآ أَمْتًا ﴿١٠٧﴾ يَوْمَئِذٍ يَتَّبِعُونَ ٱلدَّاعِىَ لَا عِوَجَ لَهُۥ وَخَشَعَتِ ٱلْأَصْوَاتُ لِلرَّحْمَٰنِ فَلَا تَسْمَعُ إِلَّا هَمْسًا ﴿١٠٨﴾ يَوْمَئِذٍ لَّا تَنفَعُ ٱلشَّفَٰعَةُ إِلَّا مَنْ أَذِنَ لَهُ ٱلرَّحْمَٰنُ وَرَضِىَ لَهُۥ قَوْلًا ﴿١٠٩﴾ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِهِۦ عِلْمًا ﴿١١٠﴾ ۞ وَعَنَتِ ٱلْوُجُوهُ لِلْحَىِّ ٱلْقَيُّومِ وَقَدْ خَابَ مَنْ حَمَلَ ظُلْمًا ﴿١١١﴾ وَمَن يَعْمَلْ مِنَ ٱلصَّٰلِحَٰتِ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَا يَخَافُ ظُلْمًا وَلَا هَضْمًا ﴿١١٢﴾ وَكَذَٰلِكَ أَنزَلْنَٰهُ قُرْءَانًا عَرَبِيًّا وَصَرَّفْنَا فِيهِ مِنَ ٱلْوَعِيدِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ أَوْ يُحْدِثُ لَهُمْ ذِكْرًا ﴿١١٣﴾

ڕۆژێك كە فوو بە شەيپووردا دەكرێ:

﴿[١٠٢] يوم ينفخ فى الصور﴾ باسى ئەو ڕۆژە بكە فوو بە (شەيپوور)دا ئەكرێ ﴿ونحشر المجرمين يومئذ زرقا﴾ و لەورۆژەدا تاوانباران كۆدەكەينەوە ،بەچاو شينى و كوێرى. (تەبەريى) ئەڵێ: لە تينوێتيدا ڕوويان ڕەش دەبێ وچاويان شين وەرئەگەرێ ﴿[١٠٣] يتخافتون بينهم إن لبثتم إلا عشرا﴾ لە ناوخۆياندا بەسرتەو چپە بەيەكتر ئەڵێن: ئێوە هەر دە ڕۆژێك لەدونيادا ماونەتەوە ﴿[١٠٤] نحن أعلم بما يقولون﴾ ئێمە زاناترين بەوشتەى ئەوان لێى دەدوێن ﴿إذ يقول أمثلهم طريقة﴾ كاتێ لەگشتيان ژيرتر و زيرەكتريان ئەڵێ: ﴿إن لبثتم إلا يوما﴾ ئێوە تەنها هەر ڕۆژێك ماونەتەوە، واتە:ئێش وئازارەكەيان ئەوەندە زۆرە، مانەوەى دونيايان بە تەنيا ڕۆژێك لێك ئەدەنەوە.

چياكان دەهاڕدرێن و، زەوييش دەبێتە دەشتێكى كاكى بەكاكى:

﴿[١٠٥] ويسألونك عن الجبال﴾ لەبارەى كێوەكانەوە لێت دەپرسن: ئاخۆ لە ڕۆژى قيامەتدا چييان لێ دێت؟ ﴿فقل ينسفها ربى نسفا﴾ لە وەڵامدا بڵێ: پەروەردگارم لەجێگەى خۆياندا هەڵيان ئەكەنێ، بەڵام چۆن هەڵكەندنێ! وردوخاشاكيان ئەكا و بەبايان دەكا ﴿[١٠٦] فيذرها قاعا صفصفا﴾ شوێنەكەشيان دەكاتە دەشتێكى ساف و پان وكاكىبە كاكى، وەك هەر هيچى تيا نەبووبێ ﴿[١٠٧] لا ترى فيها عوجا ولا أمتا﴾ هيچ خواريىو ناڕێكى وبەرزى و نزمى تيا نابينى، هەمووى يەك پارچە ئەبێتەوە ﴿[١٠٨] يومئذ يتبعون الداعى لا عوج له﴾ جا لەو ڕۆژەدا هەموو خەڵكى دواى دەنگى جاڕچى(ئيسرافيل) ئەكەون، كە هيچ وەرچەرخان و لادانێك نيە لێى ﴿وخشعت الأصوات

للرحمن﴾ و هەموو خەڵكی لەبەر خوای بەخشندە دەنگیان نەوی دەبێ ﴿فلا تسمع إلا همسا﴾ دەنگی ژێر لێوو چپەچپ و ئەسپایی نەبێ، هیچ شتێ تر نابیسی.

شەفاعەت و پاداش و تۆڵە:

﴿[١٠٩] يومئذ لا تنفع الشفاعة إلا من أذن له الرحمن﴾ لەو ڕۆژەدا تكاو لالانەوە لای خوا هیچ سوود نابەخشێ، مەگەر لە كەسێك خوای بەخشندە خۆی مۆڵەتی پێدابێ شەفاعەت بكا ﴿ورضي له قولا﴾ وتارو قسەكەشی پەسەند بكا. لە فەرموودەیەكی (متفق عليه) پێدا هاتووە: ((آتی تحت العرش فأخر لله ساجداً، ويفتح علي بمحامد لا أحصيها الآن، فيَدعني ما يشاءالله أن يَدَعَني، ثم يقول: يا محمد! إرفع رأسك، وقل يُسمع، واشفع تُشَفع. قال: فَيَحُد لي حَداً، فأدخلهم الجنة، ثم أعود)).فذكر أربع مرات). واتە: دێمە بن عەرش، ئەوسا لەوێ سوژدە دەبەم بۆ خوا، پاشان دەرگای گشت حەمدو سوپاسێكم لێ ئەكرێتەوە، كەبۆم نازمێردرێ، بۆ دواییش خوا خۆی چەندەی ئارەزووبوو ئەوەندە ئەمهێڵێتەوە، ئەوجا ئەڵێ: موحەممەد! سەرت بەرزەوەكە، دەبڵێ گوێت بۆ ئەگیردرێ، شەفاعەت بكە، لێت قبولْ دەكرێ، فەرمووی: ئەوسا سنورێكم بۆ دادەنرێ، جا ئەو (چاكانە) دەبەمە بەهەشتەوە، دیسانەوە هەر دێمەوە بۆ تكاو شەفاعەت. پێغەمبەرﷺ چوار جار ئەو وتەیەی دووبارە كردەوە. ﴿[١١٠] يعلم ما بين أيديهم وما خلفهم﴾ خوابە هەموو ئەوشتانە دەزانێت كە ئەوان پێشیان خستووە وكردویانە لە دونیاودا، وەهەروەها بەوشتانەش چاك دەزانێت كە لەرۆژی دواییدا چاوەرێیانە، واتە: ئاگای لە هەمووشتێكیانە ﴿ولا يحيطون به علما﴾ ئەوان بەزانین عیلم ناتوانن دەورە بدەن بە بەرێوەبردن و حیكمەتی خوا ﴿[١١١] وعنت الوجوه للحي القيوم﴾ وە هەموو دەموچاوو روخسارەكان لەو ڕۆژەدا لەئاستی ئەو خوایەی كە هەمیشە زیندووە و هەرگیز نامرێ و راگیركەری هەموو بوونەوەرە لارە مل و سەرنەویی و ملكەچن ﴿وقد خاب من حمل ظلما﴾ وە بێگومان كێ ستەمی كردوهەڵیگرت زیانمەندو ناهومێدە ﴿[١١٢] ومن يعمل من الصالحات و هو مؤمن﴾ هەر كەسیش ئاكاروكردەوەی چاك ئەنجام بدا لەهەمانكاتیشدا بڕواداریش بێت ﴿فلا يخاف ظلما ولا هضما﴾ جا نە لەوە دەترسێت, گوناهەكانی لەسەر زیاد بكرێن، وە نە لەوە چاكەكانی كەم بكرێنەوە.

قورئان هات تا مەردم لە گوناح دوورەوە كەون:

﴿[١١٣] وكذلك أنزلناه قرآنا عربيا﴾ وەهەر وەكو ئەو دابەزاندنەی ئایەتەكانی پێشێ, هەموو قورئانمان دابەزاند بەزمانی عەرەبی ﴿وصرفنا فيه من الوعيد﴾ و چەندان جار هەڕەشەمان تیا دووبارە كردۆتەوە ﴿لعلهم يتقون﴾ بەشكو پارێز بكەن وخۆیان دووربگرن لە گوناهو تاوانكاریی و كاری ناپەسەند ﴿أو يحدث لهم ذكرا﴾ وەیان بێداری و ئامۆژگارییەكیان بۆ بێنێ، یان بۆ ئەوەكە قورئان پەندو شەرەف و ئیعتیباریان بۆ نوێ بكاتەوە ﴿[١١٤] فتعالى الله الملك الحق﴾ بڵندە خوای پاشا و دەسەڵاتداری بە هەق و راست ﴿ولا تعجل بالقرآن من قبل أن يقضى إليك وحيه﴾ تۆش لەخوێندنەوەی قورئاندا ئەی محمد ﷺ پێش ئەوەی بەتەواوی وەحیی وسروش بكرێتە لات پەلەو تاڵوكەت نەبێ، پەیامبەر ﷺ ترسی هەبوو كەقورئانی لەبیر بچێتەوە، جالەبەرئەوە پەلەی دەكرد بۆ وەرگرتنی، وەك لە فەرموودەیەكی (متفق عليه)دا هاتووە. ﴿وقل رب زدني علما﴾ بڵێ: ئەی پەروەردگارم! زانست و زانیارییم زیاد بك, واتە: بە قورئان وواتاكانی، بۆیە (ئەویش ﷺ) تا كۆچی دواییكرد هەر هەوڵی زیاد بوونی زانستی بوو.

داستانی بابە ئادەم و ئیبلیس:

ئینجا داستان و بەسەرهاتی ئادەمیش ﷺ دەست پێدەکاو، ئەفەرموێ: ﴿[115] ولقد عهدنا إلى آدم من قبل﴾ بە هەقیقەت هەر لە پێشەوە پەیمانمان لە ئادەم وەرگرت کە لەو درەختەیە نەخوا ﴿فنسي ولم نجد له عزما﴾ کەچی لەبیری چووو، بەڵام لێبڕان و پلانێکی بەهێزمان لێنەدی بۆشکاندنی فەرمانەکەمان ﴿[116] وإذ قلنا للملائكة اسجدوا لآدم﴾ بیری ئەوکاتەش بکەوە بەفریشتەکانمان وت: کڕنوش بۆئادەم بەرن. (سەعید حەوا) لەتەفسیرە کەیدا ئەڵێت: هەڵدەگرێ ئەم کڕنووشە، هەر کڕنووشی سەرخستنە سەرزەویی بێت، چونکە لەوسەردەمەدا ئادەم وەك رووگە وابووە بۆیان ﴿فسجدوا إلا إبليس أبى﴾ ئەوانیش هەموو بەپەلە سوژدەیان بۆ برد، ئیبلیسی (شەیتان) نەبێت، ئەو فیزی نەیهێناو سوژدەی نەبرد ﴿[117] فقلنا يا آدم إن هذا عدولك ولزوجك﴾ ئینجا وتمان: ئەی ئادەم! هۆشیار بە! بەڕاستی ئەمە هەم نەیارو دوژمنی تۆو، هەم نەیارو دووژمنی ژنەکەتە، جا هەرگیز بە گوێی نەکەی ﴿فلا يخرجنكما من الجنة فتشقى﴾ وریابن لەم بەهەشتەتان دەرنەکا، تووشی چەرمە سەرێ و نارەحەتی ژیان ببی ﴿[118] إن لك أن لا تجوع فيها ولا تعرى﴾ بێگومانبە هەتا لە بەهەشتدابیت نەبرسی دەبی، نەرووت دەبی ﴿[119] وأنك لا تظمأ فيها ولا تضحى﴾ وە تینوو دەبی تێیدا، نەخۆران گاز ﴿[120] فوسوس اليه الشيطان﴾ جا شەیتان دنەی داو بەدگومانی خستە دڵیەوە ﴿قال يا آدم هل أدلك على شجرة الخلد﴾ پێی وت: ئادەم! ئایادەتەوێت داری نەمرییت ناشیان بدەم؟ واتە: دارێك ئەگەر لێی بخۆی هەرگیز نەمرییت؟ ﴿وملك لا يبلى﴾ ودەسەڵات و سامانێکی بێ بڕاوەت شارەزا بکەم، کە هەرگیز تیا نەچێ؟ دیارە ئارەزووی مانەوەی دونیا و دەسەڵات وسامان، ئەمانە دووصیفەتی زگماکین و بە هەمیشە لەئادەمزاددا هەن، جا ئەگەر ئادەمیی فریای خۆی نەکەوێ، ئەوا بە زوویی فریو ئەدرێ.. هەر بۆیەش گەلێ جار زۆربەی سەرۆك وقیادەکان لەو سۆنگەیەوە لێیان دەقەومێ و سەریان لێ تێك دەچێ ﴿[121] فأكلا منها﴾ شەیتان هەر کۆڵی لێنەدان تا دەرەنجام ئادەم و حەوا —هەردوو— لە بەری درەختەکەیان خوارد کە قەدەغە بوو لێیان ﴿فبدت لهما سوآتهما﴾ ئیتر جل و بەرگی بەهەشتیان لەبەرا نەماو رووت و قوت مانەوەو شەرمی خۆیان بۆ دەرکەوت ﴿وطفقا يخصفان عليهما من ورق الجنة﴾ بەپەلە خەریکبوون و هەوڵیاندا کە بەگەڵای درەختەکانی بەهەشت عەورەتیان داپۆشن پاش ئەوە کە هەستیان بەشەرمەزاریی کرد. وادیارە ئەودرەختە ماددەیەکی تیابووبێ کە ئارەزووی ژن ومێردی بوروژێنێ، هەر بۆیەش لەسەرەتاوە ڕێگری لێکردن، خوایش باشتر ئەزانێ ﴿وعصى آدم ربه فغوى﴾ ئابەم شێوەیە ئادەم سەرپێچی لە پەروەردگاری خۆیکردو لەدرەختەکەی خواردو لەرێ دەرچوو، جا لە تۆڵەی ئەوەدا خراییە ئەم دونیای پڕ لە

فَتَعَٰلَى ٱللَّهُ ٱلۡمَلِكُ ٱلۡحَقُّۗ وَلَا تَعۡجَلۡ بِٱلۡقُرۡءَانِ مِن قَبۡلِ أَن يُقۡضَىٰٓ إِلَيۡكَ وَحۡيُهُۥۖ وَقُل رَّبِّ زِدۡنِي عِلۡمٗا ﴿١١٤﴾ وَلَقَدۡ عَهِدۡنَآ إِلَىٰٓ ءَادَمَ مِن قَبۡلُ فَنَسِيَ وَلَمۡ نَجِدۡ لَهُۥ عَزۡمٗا ﴿١١٥﴾ وَإِذۡ قُلۡنَا لِلۡمَلَٰٓئِكَةِ ٱسۡجُدُواْ لِأٓدَمَ فَسَجَدُوٓاْ إِلَّآ إِبۡلِيسَ أَبَىٰ ﴿١١٦﴾ فَقُلۡنَا يَٰٓـَٔادَمُ إِنَّ هَٰذَا عَدُوّٞ لَّكَ وَلِزَوۡجِكَ فَلَا يُخۡرِجَنَّكُمَا مِنَ ٱلۡجَنَّةِ فَتَشۡقَىٰٓ ﴿١١٧﴾ إِنَّ لَكَ أَلَّا تَجُوعَ فِيهَا وَلَا تَعۡرَىٰ ﴿١١٨﴾ وَأَنَّكَ لَا تَظۡمَؤُاْ فِيهَا وَلَا تَضۡحَىٰ ﴿١١٩﴾ فَوَسۡوَسَ إِلَيۡهِ ٱلشَّيۡطَٰنُ قَالَ يَٰٓـَٔادَمُ هَلۡ أَدُلُّكَ عَلَىٰ شَجَرَةِ ٱلۡخُلۡدِ وَمُلۡكٖ لَّا يَبۡلَىٰ ﴿١٢٠﴾ فَأَكَلَا مِنۡهَا فَبَدَتۡ لَهُمَا سَوۡءَٰتُهُمَا وَطَفِقَا يَخۡصِفَانِ عَلَيۡهِمَا مِن وَرَقِ ٱلۡجَنَّةِۚ وَعَصَىٰٓ ءَادَمُ رَبَّهُۥ فَغَوَىٰ ﴿١٢١﴾ ثُمَّ ٱجۡتَبَٰهُ رَبُّهُۥ فَتَابَ عَلَيۡهِ وَهَدَىٰ ﴿١٢٢﴾ قَالَ ٱهۡبِطَا مِنۡهَا جَمِيعَۢاۖ بَعۡضُكُمۡ لِبَعۡضٍ عَدُوّٞۖ فَإِمَّا يَأۡتِيَنَّكُم مِّنِّي هُدٗى فَمَنِ ٱتَّبَعَ هُدَايَ فَلَا يَضِلُّ وَلَا يَشۡقَىٰ ﴿١٢٣﴾ وَمَنۡ أَعۡرَضَ عَن ذِكۡرِي فَإِنَّ لَهُۥ مَعِيشَةٗ ضَنكٗا وَنَحۡشُرُهُۥ يَوۡمَ ٱلۡقِيَٰمَةِ أَعۡمَىٰ ﴿١٢٤﴾ قَالَ رَبِّ لِمَ حَشَرۡتَنِيٓ أَعۡمَىٰ وَقَدۡ كُنتُ بَصِيرٗا ﴿١٢٥﴾

خەفەت و ئێش وئازارەیە ﴿[١٢٢] ثم اجتباه ربه فتاب علیه﴾ پاشان پەروەردگاریی هەڵیبژارد بۆ پێغەمبەرێتی و لەخۆیی نزیك خستەوەو تەوبەشی لێوەرگرت ﴿وهدى﴾ و شارەزا و ڕێنمایی کرد، بۆپارانەوەو داوا کردنی لێخۆشبوون.

ئادەم لەبەهەشتەوە بۆ سەر زەویی:

﴿[١٢٣] قال اهبطا منها جمیعا﴾ خوای گەورە فەرمووی: هەردووکتان (ئادەم وحەوا) لەبەهەشت سەربەرەو ژێر دابەزنە خوارێ ﴿بعضكم لبعض عدو﴾ سەرەنجامیش هەندێکتان دوژمنی هەندێکتان بن، ئێوە نەیارو دوژمنی شەیتان دەبن، ئەویش نەیارودوژمنی ئێوە دەبێ ﴿فإما یأتینكم منی هدى﴾ جا ئەگەر لەمنەوە ڕێنمایەکتان بۆ هات ﴿فمن تبع هداى فلا یضل ولا یشقى﴾ ئەوسا ئەوەی پەیڕەوی لەڕێنمایی منی کرد، ئیتر نەلە دونیادا گومڕا ئەبێ و، نەلەقیامەتیشدا بەدبەخت ئەبێ بەسزا. باشترین راوبۆچوون سەبارەت بەوحاڵەتەی بەسەر ئادەمدا هات ئەمەیە کە دەڵێت: ئەو بەسەرهاتەی (ئادەم) پێشبوونی بەپێغەمبەر بووە، بەپێی ئایەتی: (ثم اجتباه ربه فتاب علیه وهدى). ﴿[١٢٤] ومن أعرض عن ذكرى﴾ وهەرکەسێکیش لەو قورئانەیەم ڕووەرگێڕێ ﴿فإن له معیشة ضنكا﴾ ئەوە بێگومان ژیانێکی سەختی دەبێ، هەرچەند خاوەنی دونیایش بێ. بەڵێ مرۆ هەرکە پەیوەندی لە خوا بچڕا دڵی تەنگە، بچووکە، بێئارامە، هەرگیز تێرنابێ ﴿ونحشره یوم القیامة أعمى﴾ وە لەڕۆژی قیامەتیشدا بەکوێریی حەشرو دادگایی ئەکەین ﴿[١٢٥] قال رب لم حشرتنی أعمى﴾ ئەویش لەو هەڵوێستەدا ئەڵێ: ئەی پەروەردگارم! بۆچی منت بەکوێری حەشرکرد؟ ﴿وقد كنت بصیرا﴾ خۆمن لەدونیادا چاوم ساغ بوو و بینا بووم ﴿[١٢٦] قال كذلك﴾ خوا لەوەڵامدا دەفەرموێ: کارهەروایە ﴿أتتك آیاتنا فنسیتها﴾ تۆ بەڵگەو ئایەتە ڕۆشنەکانی ئێمەت بۆهات لەبیرت کرد ﴿كذلك الیوم تنسى﴾ ئاوائەمرۆش تۆش لەبیر دەچیت، پشت گوێت ئەخەین وفەرامۆشت ئەکەین ﴿[١٢٧] وكذلك نجزی من أسرف ولم یؤمن بآیات ربه﴾ هەرئابەوجۆرەیە تۆڵە ئەکەینەوە لەو کەسەی سەرپێچی وزیادە ڕەویی کردبێ وبڕوای بەئایەتەکانی پەروەردگاری نەهێنابێ ﴿ولعذاب الآخرة أشد و أبقى﴾ وە بێگومان سزاو جەزرەبەی ئەو ڕۆژەکەیتریش توندترو بەردەوامترە. وەك پێغەمبەر ﷺ بەنەفرین کارانی فەرموو: ((إن عذاب الدنیا أهون من عذاب الآخرة)) موسلیم. واتە: بێگومان سزای ئەم دونیایە، گەلێ لەسزای دوا ڕۆژ سووکترە.

الجزء السادس عشر — سورة طه

قَالَ كَذَٰلِكَ أَتَتْكَ ءَايَٰتُنَا فَنَسِيتَهَا وَكَذَٰلِكَ ٱلْيَوْمَ تُنسَىٰ (١٢٦) وَكَذَٰلِكَ نَجْزِى مَنْ أَسْرَفَ وَلَمْ يُؤْمِنۢ بِـَٔايَٰتِ رَبِّهِۦ وَلَعَذَابُ ٱلْءَاخِرَةِ أَشَدُّ وَأَبْقَىٰٓ (١٢٧) أَفَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ كَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُم مِّنَ ٱلْقُرُونِ يَمْشُونَ فِى مَسَٰكِنِهِمْ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَءَايَٰتٍ لِّأُوْلِى ٱلنُّهَىٰ (١٢٨) وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِن رَّبِّكَ لَكَانَ لِزَامًا وَأَجَلٌ مُّسَمًّى (١٢٩) فَٱصْبِرْ عَلَىٰ مَا يَقُولُونَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ ٱلشَّمْسِ وَقَبْلَ غُرُوبِهَا وَمِنْ ءَانَآئِ ٱلَّيْلِ فَسَبِّحْ وَأَطْرَافَ ٱلنَّهَارِ لَعَلَّكَ تَرْضَىٰ (١٣٠) وَلَا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ إِلَىٰ مَا مَتَّعْنَا بِهِۦٓ أَزْوَٰجًا مِّنْهُمْ زَهْرَةَ ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا لِنَفْتِنَهُمْ فِيهِ وَرِزْقُ رَبِّكَ خَيْرٌ وَأَبْقَىٰ (١٣١) وَأْمُرْ أَهْلَكَ بِٱلصَّلَوٰةِ وَٱصْطَبِرْ عَلَيْهَا لَا نَسْـَٔلُكَ رِزْقًا نَّحْنُ نَرْزُقُكَ وَٱلْعَٰقِبَةُ لِلتَّقْوَىٰ (١٣٢) وَقَالُوا۟ لَوْلَا يَأْتِينَا بِـَٔايَةٍ مِّن رَّبِّهِۦٓ أَوَلَمْ تَأْتِهِم بَيِّنَةُ مَا فِى ٱلصُّحُفِ ٱلْأُولَىٰ (١٣٣) وَلَوْ أَنَّآ أَهْلَكْنَٰهُم بِعَذَابٍ مِّن قَبْلِهِۦ لَقَالُوا۟ رَبَّنَا لَوْلَآ أَرْسَلْتَ إِلَيْنَا رَسُولًا فَنَتَّبِعَ ءَايَٰتِكَ مِن قَبْلِ أَن نَّذِلَّ وَنَخْزَىٰ (١٣٤) قُلْ كُلٌّ مُّتَرَبِّصٌ فَتَرَبَّصُوا۟ فَسَتَعْلَمُونَ مَنْ أَصْحَٰبُ ٱلصِّرَٰطِ ٱلسَّوِىِّ وَمَنِ ٱهْتَدَىٰ (١٣٥)

٣٢١

لەقڕبوونی گەلانی زوو عیبرەت گرن:

﴿[١٢٨] افلم یهد لهم کم اهلکنا قبلهم من القرون﴾ ئینجا پێش هاتنی سزای دوا ڕۆژ ،ئەنجامی یاخیبوونەکەیان نیشان ئەداو ئەفەرموێ: ئاخۆ بۆیان ڕوون نەبۆتەوە خەڵکانێکی زۆرمان پێش ئەمان لەناوبرد؟ ﴿یمشون فی مساکنهم﴾ کەئێستا ئەمان لەجێگا وێرانەکانی ئەواندا هاتووچۆ ئەکەن وشوێنەواری سزاشمان دەبینن؟ ﴿إن فی ذلك لآیات لأولی النهی﴾ بە ڕاستی ئالەو لەناوبردنەدا گەلێك بەڵگەو نیشانە هەیە بۆ ئەوانەی ژیرن وخاوەن ئاوەزن ﴿[١٢٩] ولولا کلمة سبقت من ربك لکان لزاما وأجل مسمی﴾ وەئەگەر بەڵێنێك پێش نەکەوتبا لەلایەن پەروەردگارتەوە تاکاتێکی دیاریکراو بۆسزانەدانیان، هەرئێستا لەناوبردنیان پێویست و مسۆگەر دەبوو ﴿[١٣٠] فاصبر علی مایقولون﴾ جاکەواتە لەسەرئەوەی ئەوان ئەیڵێن خۆڕاگربە ﴿وسبح بحمد ربك قبل طلوع الشمس﴾ پێش خۆرهەڵاتن هەرپاك وخاوێنی و تەسبیحاتی پەروەردگارت ڕابگرەو سوپاسگوزاریی ئەوبە ﴿وقبل غروبها﴾ وە لەپێش ئاوا بوونیشدا. واتە: نوێژەکانی نیوەڕۆ وعەسرو شێوان بکە، لەفەرموودەیەکی(متفق علیه)دا هاتووە: کە (جەریری عبداللەی بەجەلی) دەڵێ: ڕۆژێ لای پێغەمبەر ﷺ دانیشتبووین، ئەوجا سەیرێکی مانگە چواردە شەوەکەی کردو فەرمووی: ((إنکم سترون ربکم کما ترون هذا القمر، لا تُضامون في رؤیته، فإن استطعتم ألا تُغْلَبُوا علی صلاة قبل طلوع الشمس وقبل غروبها، فأفعلوا)) پاشان ئەم ئایەتەی (وسبح بحمد ربك..)ی خوێندەوە ﴿ومن آناء اللیل فسبح﴾ وە لە ساتەکانی شەویشدا هەرتەسبیحات ویادی خوابکە، واتە: (نوێژی شێوان وعیشا) ئەنجام بدە ﴿وأطراف النهار﴾ وە لەهەردوو تەرەفەکانی ڕۆژیشدا هەروا ﴿لعلك ترضی﴾ بەشکو بەئاواتت بگەیت و خۆشنودو ڕازیش بیت بەبڕیارەکانی خواو دڵت ئارام بگرێ لەسەرکارەکەت.

چاو لەوە مەدە داومانە بە خوانەناسان:

﴿[١٣١] ولاتمدن عینیك إلی ما متعنا به أزواجا منهم زهرة الحیاة الدنیا﴾ تۆ چاو لەوماڵ وسامانە مەبڕە ئەی پێغەمبەر ﷺ! ئێمە بەتاقمێك لە بێباوەڕەکانمان داوە، ئەوە هەر شکۆفەو خۆشی ژیانی ئەم دنیایەو کەم دەوامە ﴿لنفتنهم فیه﴾ چونکە هەرویستومانە بەوماڵ وسامان وشکۆفەو جوانی دنیایە، تاقییان بکەینەوە، پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: لەرزق و ڕۆزی ئەم دنیایە لە هەمووشت پتر دەترسم کەچەواشەتان بکاو لەخشتەتان بەرێ. ئیبن ئەبی حاتەم ﴿ورزق ربك خیر وأبقی﴾ بێگومان ڕزق وڕۆزی پەروەردگاری تۆ لەبەهەشتدا باشترەو پایەدار ترە لەوەی ئەوان ئەمڕۆ لەبەر دەسیاندایە ﴿[١٣٢] وامر أهلك بالصلاة﴾ ئەی پێغەمبەر!ﷺ ئەی ئیماندار! بەخاوو خێزان و کەس وکارت فەرمان بە نوێژ بدە ﴿واصطبر علیها﴾ و خۆیشت لەسەر ئەنجامدانی ڕابهێنەو، هەرگیز وازی لێمەهێنەو دەوامت هەبێ, بەڵێ پێویستە مرۆڤی موسڵمان هەردەم هەوڵ بدات کە: نێو ماڵەکەی بکاتە ماڵی موسڵمان و، تەواوی تاکەتاکەی خانەوادەکەی هەرلەخوا ڕووبکات، بۆیە خوا لەجێیەکی تردا دەفەرموێ: (یاأیهاالذین آمنوا قوا أنفسکم وأهلیکم نارا). ﴿لا نسألك رزقا﴾ داوای ڕزق وڕۆزیی لەتۆ ناکەین ﴿نحن نرزقك﴾ بەڵکو ئێمە خۆمان ڕزق و ڕۆزیی و بژێویی بەتۆ ئەدەین، جاکەوایە ئەوەندەش بەکاروباری ڕزق وڕۆزییەوەخۆت سەرگەرم مەکە ﴿و العاقبة للتقوی﴾ سەرەنجام و پاشەڕۆژی چاك وپیرۆزیش، تەنها هەربۆخەڵکانی پارێزکارو بە تەقوایە، ئەوانەی سنوورەکانی خوا دەپارێزن، پێغەمبەری ئازیزو ڕێزدارمان دەفەرموێ: ((یقول الله تعالی: یابن آدم تَفَرَّغْ لعبادتی، امْلأْ صدرَك غِنیً، وأسُدَّ فقرَك، وإن لم تفعل، ملأتُ صدرَكَ شُغْلاً، ولم أسُدَّ فقرَك)) ترمزیی.

موشریکان - وێڕای قورئان- نیشانەیان دەوێ:

﴿[١٣٣] وقالوا لولا يأتينا بآية من ربه﴾ بێ باوەڕانی مەککەش گوتیان: بۆچی موحەممەد ﷺ لەلایەن پەروەردگار یەوە ئایەت و بەڵگەیەکمان بۆ ناهێنێ لەسەر پەیامبەرێتی خۆی، دیارە قورئان بەبەڵگە دانانێن! ﴿أو لم تأتهم بينة ما في الصحف الأولى﴾ ئایا ئەوان بەڵگەی ئاشکرایان بۆ نەهات، کەلە پەڕاوە پیشووەکاندا هەبووو بڕواشیان نەهێنا،واتە: ئەمانیش هەر شتێکیان بۆبێت , ئەنجامەکەی وەك ئەنجامی ئەو پێشوانە دەبێ، دەسا ئیتر داوای بەڵگەی چی دەکەن؟ ئیمامی(بوخاریی وموسلیم) ریوایەت دەکەن کە: پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی: ((ما من نبي إلا وقد أوتي من الآيات ما آمن على مثله البشر، وإنما كان الذي أوتيته وحياً اوحاه الله الى, فأرجو أن أكون أكثرهم تابعاً يوم القيامة)).واتە: هەموو پێغەمبەرێك ئەوەندە مووجیزەی پێدراوە کەخەڵکەکەی بڕوای پێ بکەن, بەڵام ئەوەی بەمن دراوە، هەرئەوەیە خوا بە وەحی بۆمی دەنێرێ ئومێدەوارم کەپەیرەوانی من لەرۆژی قیامەتدا لەهی هەموان زیاتر بێ. ﴿[١٣٤] ولو أنا أهلكناهم بعذاب من قبله﴾ خۆ ئەگەر ئێمە پێش هاتنی ئەم قورئانە وپەیامبەرەیە, ئەوانمان بەسزایەك لەناوبردبا ﴿لقالوا ربنا لولا أرسلت إلينا رسولا﴾ لە دوارۆژدا بۆیان هەبوو بڵێنو دەشیان گوت: ئەی پەروەردگاری ئێمە! بۆچی لە دونیادا پەیامبەرێکت بۆنەناردین ﴿فنتبع آياتك من قبل أن نذل ونخزى﴾ تا پەیڕەوی بەرنامەو ئایەتەکانی تۆبکەین پێش ئەوەی ئەمڕۆ ئاوا ریسواو سەرشۆڕبین ﴿[١٣٥] قل كل متربص فتربصوا﴾ ئەی موحەممەد! ﷺ بەخوانەناسان بڵێ: هەموومان (ئێمەو ئێوە) چاوەڕوانین: پاشەرۆژی چاك بۆکام لامان بێت؟ ﴿فستعلمون من أصحاب الصراط السوى﴾ بێگومان کە لێتان حاڵی بوو، چاك ئەزانن چ کەسانێك خاوەنی رێگەی راستن ﴿ومن اهتدى﴾ وچ کەسێکیش رێنوێن بووە؟ جاکەوایە تۆش هەر سوور بە لەسەر گەیاندنی پەیامەکەی خۆت و، وەك مووساش ئارامت ببێ، پاشەرۆژیش هەربۆ تۆ ئەبێ. وەك لەجێگایەکی تردا ئەفەرموێ: (وسوف يعلمون حين يرون العذاب من أضل سبيلا) ٤٢/٢٥، یان دەفەرموێ: (سيعلمون غدا من الكذاب الأشر) ٢٦/٥٤.

کۆتایی تەفسیری سورەتی تاها.

کۆتایی جزمی شازدەیەم

و لله الحمد والمنة

*** *** ***

٢١- سوورەتی (ئەنبیاء)ـە

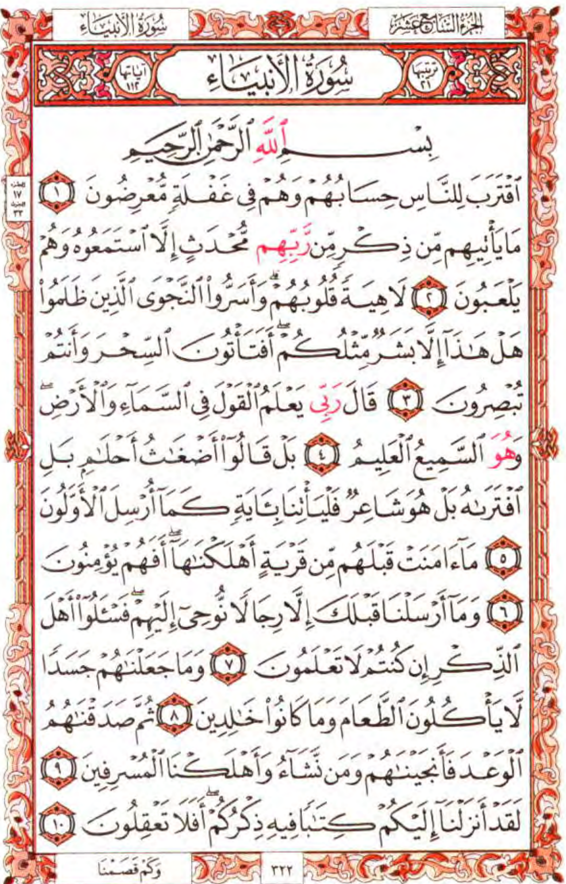
مەککەییەو (١١٢) ئایەتە

بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان

ئەم سوورەتە وەك هاووێنەکانی خۆی باسی خاڵە بنەڕەتییەکان: بیرو باوەڕ، پەیام، پەیامبەرێتی، زیندوو بوونەوە، پاداشت و تۆڵە دەکا.. هەریەك لەوانەش بەچەند دیاردەیەکی ئەم بوونەوەرەیە دەسەلمێنێ و بەهێزدەکات، بەئاسمان و زەویی و، شاخ و کێوەکان و، بەرزایی و نزمییاندا ئەتگێرێ.. پاشان ڕۆژو خۆرو مانگ.. جابۆچەسپاندنیی یەکتاپەرستیی ئایەتی: (لوكان فيهما آلهة إلا الله لفسدتا) دێنێ، سەرچاوەی هەموو بوونەوەریش بەئایەتی: (وجعلنا من الماء كل شئ حى) یەکدەخات، دەرەنجام وکۆتایی بوونەوەرو، هەموو زیندەوەرەکانیش بەئایەتی: (كل نفس ذائقة الموت) دێت، جابۆکوێ دەگەڕێنەوە: (وإلينا يرجعون)، پاشان کاری گشت پەیامبەران و یەك جۆریی کارەکانیان، ئەگەرچی ماوەی نێوانیشیان زۆر بووبێت: (وما أرسلنا من قبلك من رسول إلا نوحى إليه

أنه لا إله إلا أنا فاعبدون) هاوكات لەگەڵ باسكردنی نەخشەی خوای گەورە كە پەیامبەران هەموو لە پیاوان دەبن: (وما أرسلنا قبلك إلا رجالا نوحی إليهم). زنجیرەی پەیامبەرانیش هەریەكەیان كاری ئەوی‌تر تەواو دەكات. بۆیە ئەم سوورەتەیش بەپەلەو بەكورتە هەندێكیان دێنێ وەك:(نوح، موسا, هاروون، لووت، ئیسماعیل، ئیدریس، زیكیفل، زەنوون، زەكەریاو یەحیاو عیسا، سەلامی خوایان لەسەربێ، هەندێكی دیكەشیان بەدرێژیی، وەك داستانی (ئیبراهیم و داودو سولەیمان)، سەلامی خوایان لێبێ.

كۆتاییشی بەوە دێ كە پاشەڕۆژ - هەرچەندە ئەمڕۆ دنیای راستیی وراستگۆیان تاریك بێت - هەر بۆڕاستیی و راستانە،وەكو دەفەرموێ: (بل نقذف بالحق على الباطل فيدمغه فإذا هو زاهق)یان دەفەرموێ: (ولقد كتبنا فی الزبور من بعد الذكر أن الأرض يرثها عبادی الصالحون). لە گەورەیی ومەزنیی ئەم سوورەتی(ئەنبیاء)یەدا ئەم فەرموودەهاتووە كەدەفەرموێ: ((عن عبد الله قال: بنو إسرائيل، والكهف، ومريم، وطه، والأنبياء،هُنَّ من العتاق الأول، وهن من تلادی، أی: مما حفظ قديما)) بوخاریی. (ومراد ابن مسعود: أنهن من أول ما تعلم من القرآن، وأن لهن فضلا لما فيهن من القصص وأخبار الأنبياء). واتە: عەبدوڵلا دەڵێ: سوورەتی بەنی ئیسرائیل(ئیسراء)، كەهف، تاها، ئەنبیا،ئەمانە لەو سوورەتانەن كە هەر لەسەرەتاوە وەرگیراون و پارێزراون و فەزڵی تایبەتیی خۆیانیان هەیە.

الجزء السابع عشر سورة الأنبياء

سُورَةُ الأَنبِيَاءِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

اقْتَرَبَ لِلنَّاسِ حِسَابُهُمْ وَهُمْ فِي غَفْلَةٍ مُّعْرِضُونَ ﴿١﴾ مَا يَأْتِيهِم مِّن ذِكْرٍ مِّن رَّبِّهِم مُّحْدَثٍ إِلَّا اسْتَمَعُوهُ وَهُمْ يَلْعَبُونَ ﴿٢﴾ لَاهِيَةً قُلُوبُهُمْ وَأَسَرُّوا النَّجْوَى الَّذِينَ ظَلَمُوا هَلْ هَٰذَا إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ أَفَتَأْتُونَ السِّحْرَ وَأَنتُمْ تُبْصِرُونَ ﴿٣﴾ قَالَ رَبِّي يَعْلَمُ الْقَوْلَ فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٤﴾ بَلْ قَالُوا أَضْغَاثُ أَحْلَامٍ بَلِ افْتَرَاهُ بَلْ هُوَ شَاعِرٌ فَلْيَأْتِنَا بِآيَةٍ كَمَا أُرْسِلَ الْأَوَّلُونَ ﴿٥﴾ مَا آمَنَتْ قَبْلَهُم مِّن قَرْيَةٍ أَهْلَكْنَاهَا أَفَهُمْ يُؤْمِنُونَ ﴿٦﴾ وَمَا أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ إِلَّا رِجَالًا نُّوحِي إِلَيْهِمْ فَاسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِن كُنتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٧﴾ وَمَا جَعَلْنَاهُمْ جَسَدًا لَّا يَأْكُلُونَ الطَّعَامَ وَمَا كَانُوا خَالِدِينَ ﴿٨﴾ ثُمَّ صَدَقْنَاهُمُ الْوَعْدَ فَأَنجَيْنَاهُمْ وَمَن نَّشَاءُ وَأَهْلَكْنَا الْمُسْرِفِينَ ﴿٩﴾ لَقَدْ أَنزَلْنَا إِلَيْكُمْ كِتَابًا فِيهِ ذِكْرُكُمْ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿١٠﴾

وَكَمْ قَصَمْنَا ٣٢٢

قیامەت بەڕاسەری خەڵكەوەیە:

﴿بسم الله الرحمن الرحيم * [1] اقترب للناس حسابهم﴾ كاتی حیساب و لێپرسینەوەی مەردم لە كاروكردەوەیان نزیك بۆتەوە ﴿وهم فی غفلة معرضون﴾ وئەوانیش لە خەفڵەتان لەو ڕۆژە, ڕوودەسووڕێنن و گوێیان لێ نیەو، لەوە داناچڵەكێن كە خوا پێیان ئەكات!، لەئایەتێكی تردا هاتووە: (أتى أمرالله فلا تستعجلوه..) یان دەفەرموێ:(اقتربت الساعة وانشق القمر.وإن يروا آية يعرضوا..) ﴿[2] ما يأتيهم من ذكر من ربهم محدث إلا استمعوه﴾ هەربەش و پەندێكی تازەی قورئانیان لەلایەن پەروەردگاریانەوە بۆبێت، گوێیبۆ ڕائەگرن،هەتابزانن چیە؟ ﴿وهم يلعبون﴾ كەچی لەگەڵ ئەوەشدا گورج دەكەونە گاڵتەو گەپ پێی ﴿[3] لاهية قلوبهم﴾ ودڵیان خافڵ و بێ ئاگایە، تا بیرێكی لێ بكەنەوەو بەخۆیاندا بچنەوە. بەڵێ.. دڵەمردووەكان لەكاتی پێویستدا ئاگایان لەخۆ نیەو، هەر سەرگەرمن بەگاڵتەو گەمەوە ﴿وأسروا النجوى الذين ظلموا﴾ ئەوانەش ستەمیان كرد و لەسنوور دەرچوون، لەنێوخۆیاندابەسرتە سرت دەڵێن: ﴿هل هذا إلا بشر مثلكم﴾ ئایا ئەم (موحەممەد)ـە ﷺ كەداوای پەیامبەرێتی دەكات، ئەویش هەر وەكو ئێوە مرۆڤ نیە، وا ئێستا داوای پەیامبەرێتی دەكات؟! ﴿افتأتون السحر وانتم تبصرون﴾ دە ئایا ئێوە دێنەلای جادووودەسخەڕۆی جادوودەبن و،لەحاڵێكا چاوتان هەیەو دەبینن!واتە:ئەر پەیرەوی لێ بكەن،وەك

ئەوەیەپەیڕەویتان لەسیحر کردبێ، بەڵێئەوانە پێیان وابوو کە پەیامبەر هەر دەبێ فریشتە بێت، ئیتر پاش ئەوە ئەرکەسێك داوای پەیامبەرێتی بکات و موجیزەی خۆیشی بێنێ ئەوان هەر بەجادووی دائەنێن، جا کەوایە – وەك خۆیان ئەڵێن– چۆن ئەبێ ئامادەی جادوو بین؟ ﴿[٤] قال ربی یعلم القول فی السماء والأرض﴾ پەیامبەر فەرمووی: پەروەردگاری من لەهەموو قسەو وتەیەك چ لەئاسماندا، چ لەزەوییدا بکرێ بەئاگایەو ئەزانێ ﴿وهو السمیع العلیم﴾ هەر ئەویشە بیسندەو زانا هەرچی ئەوترێ چ بەنهێنی و، چ بە ئاشکرا، ئەو هەر ئەیزانێ و ئەیبیسێ ﴿[٥] بل قالوا أضغاث أحلام﴾ نە هەر ئەوەندە بەرامبەر بە قورئان بڵێن، بەڵکو گوتیان: ئەم قورئانە هەر تێکەو لێکەی خەوی پڕوو پووچ و خەونە درۆزنەیە ﴿بل افتراه﴾ نەخێر، بەڵکو موحەممەد ﷺ خۆی هەڵیبەستووە! ﴿بل هو شاعر﴾ بەڵکودەشبێ شاعیرو هۆنیارێك بێ و، خۆی ئەم قورئانەی هۆنیبێتەوە ﴿فلیأتنا بآیة کما أرسل الأولون﴾ جا ئەگەر راست ئەکاو پێغەمبەرە، دەبا بەڵگەو نیشانەیەکمان غەیرەز قورئان بۆ بێنێ، لە چەشنی موجیزەی پێغەمبەرانی پێشوو، ئەوان بەبەڵگەو نیشانەوە نێردران ﴿[٦] ما آمنت قبلهم من قریة أهلکناها﴾ پێش ئەمانیش ئەو شارو گوندانە (بەنموونە هۆزی صالح..)"کە داوای بەڵگەیان دەکرد , بەڵگەیان بۆ هات و باوەڕیان نەهێنا! ئێمەش قڕمان کردن ﴿أفهم یؤمنون﴾ ئاخۆ ئەمان "کە داوای هێنانی بەڵگە ئەکەن" بڕوا دەکەن بەئایەت و موجیزەکانمان ئەگەر بەچاو دیتنیان، دیارە ئەمانیش هەر وەك ئەوان بڕوا ناهێنن، جا ئیتر ناترسن لەناو ببرێن؟.

بەدەر لە ئادەمزاد پێغەمبەر نەبووە:

﴿[٧] وما أرسلنا قبلك إلا رجالا نوحی إلیهم﴾ بۆ چ ئەوانە لەوە سەریان سوڕئەمێنێ کە تۆ پەیامبەربی و ئادەمیزادیش بیت؟! خۆ ئێمە ئەوپێغەمبەرانەش لە پێش تۆوە سروشمان بۆ ناردن, هەموو لەمێران ودەستەی پیاوان بوون، وەك ئەفەرموێ: (وما ارسلنا من قبلك إلا رجالا نوحی إلیهم من أهل القری)١٢/١٠٩، یا دەفەرموێ: (قل ما کنت بدعا من الرسل)٤٦/٩. ﴿فاسألوا أهل الذکر إن کنتم لا تعلمون﴾ دەسا ئەگەر ئێوە نازانن و بڕوایش ناکەن، دەبڕۆن لەزاناکانی تەورات و ئینجیل بپرسن ﴿[٨] وما جعلناهم جسدا لا یأکلون الطعام﴾ ئێمە پەیامبەرانمان بەلەش و پەیکەرێك دروست نەکرد، تا وەك فریشتە خۆراك نەخۆن، وەك ئەم ئایەتەش ئەفەرموێ: (وما أرسلنا قبلك من المرسلین إلا أنهم لیأکلون الطعام ویمشون فی الأسواق) ٢٥/٢٠. یان: (ما لهذا الرسول یأکل الطعام و یمشی فی الأسواق لولا أنزل إلیه ملك فیکون معه نذیرا)٢٥/٧. ﴿وماکانوا خالدین﴾ نەمریش نەبوون لە دونیادا، بەڵکو ماوەیەکی دیاریکراو ژیان، پاشان ئەوانیش مردن ﴿[٩] ثم صدقناهم الوعد﴾ لەپاشان راستمان لەگەڵ کردن و بەڵێنی خۆمانمان بۆ هێنانە جێ بەلەناوبردنی ستەمکاران ﴿فأنجیناهم ومن نشاء﴾ ئینجا بڕواداران و هەرکەسێکی دیکەش خۆمان ویستمان رزگار بێن, رزگارمان کردن ﴿وأهلکنا المسرفین﴾ وە لەسنوور دەرچووانیشمان ئەوانەی وا بڕوایان بەپەیامبەرەکانمان نەبوو فەوت وفەنا کرد.

مەزنایەتی قورئان:

﴿[١٠] لقد أنزلنا إلیکم کتابا فیه ذکرکم﴾ وا ئێمە کتێبێکی بەرێزو گەورەمان بۆ ئێوە نارد, باسی شەرەف و رێزی ئێوەشی تێدایە, بەتایبەت ئەو کەسەی پەیڕەوی لێ بکا و کاری پێ بکات ئەبێتە سالارو سەروەری هەردووجیهان، وەك ئەفەرموێ: (وإنه لذکر لك ولقومك وسوف تسئلون). ﴿أفلا تعقلون﴾ دە ئایاتێناگەن, تێنافکرێن لە ئایەتەکانمان، تا بەتوندی وەری بگرن وکاری پێبکەن؟ کەچی لەباتی ئەوەی بیپارێزن وببنە بالاگەردانی، لەگەڵیا ئەجەنگێن!! ﴿[١١] وکم قصمنا من قریة کانت ظالمة﴾ چەند گوندو شاریشمان تێکشکاند لەبەر ئەوەی کەخەڵکەکەی

ستەم کارو بتپەرست بوون ﴿وانشأنا بعدها قوما آخرین﴾ بە دوای ئەوانیشدا گەلانی ترمان لێدامەزراند ﴿[12] فلما احسوا بأسنا إذا هم منها یرکضون﴾ ئینجا هەر کە هەستییانکرد ویەقینیان پەیدا کردوو، بە چاوی سەریش دیتیان کەسزامان هاتە سەریان، ئیتر بە پەلە لە ئاوایی هەڵدەهاتن و رایاندەکرد ﴿لا ترکضوا وارجعوا إلی ما أترفتم فیه﴾ ئەوسا بە گاڵتەوە پێیان وترا: رامەکەن، بگەڕێنەوە سەرئەو خۆشگوزەرانییەی سەرگەرم ببوون تێیدا ﴿ومساکنکم لعلکم تسألون﴾ بۆجێگاو شوێن وکۆشك و خانوو بەرەکانی خۆتان، بەشکو پرسیارتان لێبکرێت، ئایا شوکرانە بژێربوونە لەبەرامبەر نیعمەتەکانی منەوە؟ دیارە ئیتر کاتی پرسیارو وەڵام نەماوەو بڕیاری تیاچوونیان دراوە، ئەم قسەو باسەیشیان (وەك قەتادە ئەڵێ) لە رووی گاڵتەولاقرتییەوە پێیاندەگوترێت ﴿[14] قالوا: یا ویلنا إنا کنا ظالمین﴾

الجزء السابع عشر — سورة الأنبياء

وَكَمْ قَصَمْنَا مِن قَرْيَةٍ كَانَتْ ظَالِمَةً وَأَنشَأْنَا بَعْدَهَا قَوْمًا ءَاخَرِينَ ﴿١١﴾ فَلَمَّآ أَحَسُّواْ بَأْسَنَآ إِذَا هُم مِّنْهَا يَرْكُضُونَ ﴿١٢﴾ لَا تَرْكُضُواْ وَٱرْجِعُوٓاْ إِلَىٰ مَآ أُتْرِفْتُمْ فِيهِ وَمَسَٰكِنِكُمْ لَعَلَّكُمْ تُسْـَٔلُونَ ﴿١٣﴾ قَالُواْ يَٰوَيْلَنَآ إِنَّا كُنَّا ظَٰلِمِينَ ﴿١٤﴾ فَمَا زَالَت تِّلْكَ دَعْوَىٰهُمْ حَتَّىٰ جَعَلْنَٰهُمْ حَصِيدًا خَٰمِدِينَ ﴿١٥﴾ وَمَا خَلَقْنَا ٱلسَّمَآءَ وَٱلْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا لَٰعِبِينَ ﴿١٦﴾ لَوْ أَرَدْنَآ أَن نَّتَّخِذَ لَهْوًا لَّٱتَّخَذْنَٰهُ مِن لَّدُنَّآ إِن كُنَّا فَٰعِلِينَ ﴿١٧﴾ بَلْ نَقْذِفُ بِٱلْحَقِّ عَلَى ٱلْبَٰطِلِ فَيَدْمَغُهُۥ فَإِذَا هُوَ زَاهِقٌ وَلَكُمُ ٱلْوَيْلُ مِمَّا تَصِفُونَ ﴿١٨﴾ وَلَهُۥ مَن فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَمَنْ عِندَهُۥ لَا يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِهِۦ وَلَا يَسْتَحْسِرُونَ ﴿١٩﴾ يُسَبِّحُونَ ٱلَّيْلَ وَٱلنَّهَارَ لَا يَفْتُرُونَ ﴿٢٠﴾ أَمِ ٱتَّخَذُوٓاْ ءَالِهَةً مِّنَ ٱلْأَرْضِ هُمْ يُنشِرُونَ ﴿٢١﴾ لَوْ كَانَ فِيهِمَآ ءَالِهَةٌ إِلَّا ٱللَّهُ لَفَسَدَتَا فَسُبْحَٰنَ ٱللَّهِ رَبِّ ٱلْعَرْشِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿٢٢﴾ لَا يُسْـَٔلُ عَمَّا يَفْعَلُ وَهُمْ يُسْـَٔلُونَ ﴿٢٣﴾ أَمِ ٱتَّخَذُواْ مِن دُونِهِۦٓ ءَالِهَةً قُلْ هَاتُواْ بُرْهَٰنَكُمْ هَٰذَا ذِكْرُ مَن مَّعِىَ وَذِكْرُ مَن قَبْلِى بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ٱلْحَقَّ فَهُم مُّعْرِضُونَ ﴿٢٤﴾

٣٢٣

ئەوجا کەزانیان کار لەکار ترازاوە وتیان: ئەی تیا چووی خۆمان! بێگومان ئێمە ستەمکار بووین "ئەمە تۆڵەی کارەکانی دنیامانە، بەڵام تازە لەدەستیان دەرچووە و، ئەم پێ لێنانەشیان هیچ کەڵکێکیان پێ نابەخشێ" ﴿[15] فما زالت تلك دعواهم﴾ ئیتر هەر ئەمە دوعایان بوو دەیانوت: (یا ویلنا إنا کنا ظالمین) ﴿حتی جعلناهم حصیدا خامدین﴾ تا هەموویانمان دروێنەکرد و بێ دەنگ وبێ ورتەمانەوە.

بوونەوەرمان بۆ گەمە دروست نەکردووە:

﴿[16] وما خلقنا السماء والأرض وما بینهما لاعبین﴾ خۆ ئێمە ئاسمان و زەویی و هەرچی لە نێوانیاندایە بەگەمە دروست نەکردووە، بەڵکو بۆئەوەیە کە ئەوان گەورەیی‌و عەداڵەتی خوای پێ بدۆزنەوە، جا ئیتر ئەوان چۆن دەوێرن لاقرتی کەن؟! ﴿[17] لو اردنا أن نتخذ لهوا لاتخذناه من لدنا﴾ گریمان ئەگەر ئێمە ویستبامان لە هەموو: (ژن) بۆ خۆمان دابنێین لە شیاومان بوایە لای خۆمان بڕیارمان ئەدا. واتە هەر لە ئەزەلدا بڕیارمان ئەداو ئەمانکرد و پەیوەندی بە دروستکراوەکانەوە نەئەبوو" (قەتادە) ئەڵێ وشەی (لهو) لە زمانی (یەمەنی) یەکاندا بەواتای ژنە ﴿إن کنا فاعلین﴾ ئەگەر بڕیاربووبا ئەوکارە ئەنجام بدەین، هەردەمان کرد، بەڵام وامان نەکرد کەوابوو کاری هەوانتەو(لەهو) هەرگیز لای ئێمە نەبووەو نییە"، چونکە ئێمە هەموو شتێکمان بە هەق و راستە، (موقاتل، قەتادە، ئیبنی جورەیج) هەموویان ئەڵێن: (إن کنا فاعلین) بە واتای (ما کنا فاعلین)ـە، وەك (إن أنت إلا نذیر). ﴿[18] بل نقذف بالحق علی الباطل فیدمغه﴾ نا، ئەوە دەستووری ئێمە نیە: بەڵکو ئێمە دەمانەوێ بەهەق باتڵ بکوتین و داغانی بکەین و لەریشەی بێنین ﴿فإذا هو زاهق﴾ کتوپڕ نابوودبێ و تیابچێت وراستیی جێگەی بگرێتەوە ﴿ولکم الویل مما تصفون﴾ هاوارو واوەیلا وتیاچوون ئەی بێ بڕوایان بۆ ئەو جۆرە درۆو بۆ ختانانەتان بە خوای ئەکەن ﴿[19] وله من فی السموات والأرض﴾ هەرچی لەئاسمانەکان و زەوی دایە هەر بۆ خوایە، هەرئەویش دروستی کردوون و، هەر ئەویش ئەتوانێ ئاڵو گۆڕیان تێدا بکات ﴿ومن عنده لا یستکبرون عن عبادته﴾

ئەوانەش کە لای ئەون (واتە: فریشتەکان) لەپەرستنی ئەودا خۆ بەزلزان نین ﴿ولا یستحسرون﴾ و هەرگیزیش ماندوو نابن و، هەمووکات و ژیانیان هەر بۆ خواپەرستییە ﴿[٢٠] یسبحون اللیل والنهار لایفترون﴾ بەردەوام بە شەو و بەڕۆژ هەر تەسبیحات وپاکانە ئەکەن و هیچ کات دەست هەڵناگرن و، بەڵکو هەردەم تەسبیحی دەکەن.

خوا ناڕاستەکانیان:

﴿[٢١] أم اتخذوا آلهة من الأرض هم ینشرون﴾ ئاخۆ ئەو خوانەناسانە چەند خوایەکیان لە سەرزەویدا بۆخۆیان پەیدا کردووە، ئەوان مردووان زیندوو دەکەنەوە نا، بەڵکو چەند خوایەکی بێ گیانی بێ دەسەڵاتیان هەڵبژاردووە!! ﴿[٢٢] لوکان فیهما آلهة إلا الله لفسدتا﴾ گریمان ئەرلەئاسمان و زەوی چەند خواو پەرستراوێکی هەق -غەیرەزخوا- بهەق هەبوبا وەك ئەوان پێیان وایە بێ شك ئاسمان و زەویی تێك ئەچوو چونکە سەرەنجام سەری ئەکێشا بۆ ئاژاوەو کێشمانکێش ﴿فسبحان الله رب العرش عما یصفون﴾ جا پاك وخاوێنی و، بەرزو بڵندی هەر بۆخوای پەروەردگاری عەرشە، لەو باس وخواسانە ئەوان وەسفی خوای پێدەکەن: هاوبەش و هاوەڵی بۆدائەنێن" ﴿[٢٣] لا یسأل عما یفعل وهم یسألون﴾ چی ئەو زاتە بیکا نابێ لێی بپرسرێتەوە چونکە خوایە، بەڵام لەکارو کردەوەی ئەوانە پرسیار ئەکرێ چونکە بەندەن، کەوابوو ئەبێ هەرگوێڕایەڵی ئەوبن و ئەو بپەرستن ﴿[٢٤] أم اتخذوا من دونه آلهة﴾ ئاخۆ ئەوان بێجگە لەخوا چەند خوایەکیان بۆخۆیان هەڵبژاردووە؟ ﴿قل هاتوا برهانکم﴾ پێیان بڵێ: ئەی موحەممەد! ﷺ بەڵگەی خۆتان بێنن بۆ ڕاستیی ئەوەی ئەیڵێن ﴿هذا ذکر من معی وذکر من قبلی﴾ ئەمەی لەم قورئانەدایە پەندو یادخەرەوەیە بۆخۆم و بۆئەوانەی هاوەڵی منن و لەگەڵمدان، وەبەسەرهاتی پێغەمبەران وگەلانی پێش منیش باس دەکات، دەئایا لە کتێبی هیچ کامێکیاندا هاوەڵ و هاوبەش بۆ خوا ڕەوابووە، ئەی ئێوە ئەوەتان لەکوێ هێنا؟ ﴿بل اکثرهم لایعلمون الحق﴾ بەڵکو ئەوان زۆربەی زۆریان هاوەڵ بۆ خوا دادەنێن و حەق و ڕاستیی نازانن ﴿فهم معرضون﴾ بێ لەوەش ڕوو وەردەگێڕن لە یەك خوا پەرستی و شوێنکەوتنی پێغەمبەر ﷺ ﴿[٢٥] وما أرسلنا من قبلك من رسول﴾ لەپێش تۆشەوە ئەی پێغەمبەر ﷺ هەر پەیامبەرێکمان ناردووە ﴿إلا نوحی إلیه أنه لا إله إلا أنا فاعبدون﴾ وەحیی و سروشمان بۆکردووە کە: هیچ پەرستراوێك بێ لە من نییە جاکەوایە هەر بەتەنها من بپەرستن.

سُورَةُ الأَنبِيَاءِ — الجُزْءُ السَّابِعَ عَشَرَ

وَمَآ أَرۡسَلۡنَا مِن قَبۡلِكَ مِن رَّسُولٍ إِلَّا نُوحِيٓ إِلَيۡهِ أَنَّهُۥ لَآ إِلَٰهَ إِلَّآ أَنَا۠ فَٱعۡبُدُونِ ﴿٢٥﴾ وَقَالُواْ ٱتَّخَذَ ٱلرَّحۡمَٰنُ وَلَدٗاۗ سُبۡحَٰنَهُۥۚ بَلۡ عِبَادٞ مُّكۡرَمُونَ ﴿٢٦﴾ لَا يَسۡبِقُونَهُۥ بِٱلۡقَوۡلِ وَهُم بِأَمۡرِهِۦ يَعۡمَلُونَ ﴿٢٧﴾ يَعۡلَمُ مَا بَيۡنَ أَيۡدِيهِمۡ وَمَا خَلۡفَهُمۡ وَلَا يَشۡفَعُونَ إِلَّا لِمَنِ ٱرۡتَضَىٰ وَهُم مِّنۡ خَشۡيَتِهِۦ مُشۡفِقُونَ ﴿٢٨﴾ ۞ وَمَن يَقُلۡ مِنۡهُمۡ إِنِّيٓ إِلَٰهٞ مِّن دُونِهِۦ فَذَٰلِكَ نَجۡزِيهِ جَهَنَّمَۚ كَذَٰلِكَ نَجۡزِي ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٢٩﴾ أَوَلَمۡ يَرَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓاْ أَنَّ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضَ كَانَتَا رَتۡقٗا فَفَتَقۡنَٰهُمَاۖ وَجَعَلۡنَا مِنَ ٱلۡمَآءِ كُلَّ شَيۡءٍ حَيٍّۚ أَفَلَا يُؤۡمِنُونَ ﴿٣٠﴾ وَجَعَلۡنَا فِي ٱلۡأَرۡضِ رَوَٰسِيَ أَن تَمِيدَ بِهِمۡ وَجَعَلۡنَا فِيهَا فِجَاجٗا سُبُلٗا لَّعَلَّهُمۡ يَهۡتَدُونَ ﴿٣١﴾ وَجَعَلۡنَا ٱلسَّمَآءَ سَقۡفٗا مَّحۡفُوظٗاۖ وَهُمۡ عَنۡ ءَايَٰتِهَا مُعۡرِضُونَ ﴿٣٢﴾ وَهُوَ ٱلَّذِي خَلَقَ ٱلَّيۡلَ وَٱلنَّهَارَ وَٱلشَّمۡسَ وَٱلۡقَمَرَۖ كُلّٞ فِي فَلَكٖ يَسۡبَحُونَ ﴿٣٣﴾ وَمَا جَعَلۡنَا لِبَشَرٖ مِّن قَبۡلِكَ ٱلۡخُلۡدَۖ أَفَإِيْن مِّتَّ فَهُمُ ٱلۡخَٰلِدُونَ ﴿٣٤﴾ كُلُّ نَفۡسٖ ذَآئِقَةُ ٱلۡمَوۡتِۗ وَنَبۡلُوكُم بِٱلشَّرِّ وَٱلۡخَيۡرِ فِتۡنَةٗۖ وَإِلَيۡنَا تُرۡجَعُونَ ﴿٣٥﴾

ربع الحزب ٣٣

٣٢٤ — وَإِذَا رَءَاكَ

خوانەناسان دەڵێن خوا منداڵی هەیە:

﴿[٢٦] وقالوا اتخذ الرحمن ولدا﴾ بێبڕوایان وتیشیان: خوای بەخشندە فریشتەکانی کردووە بە منداڵ وکچی خۆی!! ﴿سبحانه بل عباد مکرمون﴾ نەخێر، ئەوانە منداڵی خوا نین، بەڵکو کۆمەڵە بەندەیەکی ڕێزداری ئەون و، خوا

خۆی هەڵی بژاردوون و، زۆریش پاك وبێخەوشن ﴿[٢٧] لا یسبقونه بالقول﴾ هەرگیز ئەوفریشتانە قسەی خۆیان پێشی قسەی ئەوناخەن، واتە: شتێك ناڵێن لەگەڵ فەرمایشتی خوادا دژبێو نەگونجێت ﴿وهم بأمره یعملون﴾ وهەر بەپێی فەرمانی ئەو کارئەکەن. ﴿[٢٨] یعلم مابین أیدیهم وما خلفهم﴾ خوا بە هەموو ئەحواڵ وئەعمالیان دەزانێ، چ ئەحواڵ وئەعمالی پێشیان، چ ئەحواڵ وئەعمالی پاشیان. واتە: خوا دەزانێ بە بەروودوایان ﴿ولا یشفعون إلا لمن ارتضی﴾ لەدوا ڕۆژیشدا تکاو شەفاعەت ناکەن، مەگەر بۆ کەسێك خوا خۆی خۆشنوودو رازی بێ لێی و، خاوەن بڕواو موسڵمان بێ، وەك خۆی ئەفەرموێ: (من ذا الذی یشفع عنده إلا بإذنه)٢٥٥/٢، یان دەفەرموێ: (ولا تنفع الشفاعة عنده إلا لمن أذن له) ٢٣/٣٤. ﴿وهم من خشیته مشفقون﴾ لە زۆر ترسی خواو گەورەیی، هەردەم دەلەرزن وناوێرن سەرپێچی لێبکەن ﴿[٢٩] ومن یقل منهم إنی إله من دونه﴾ هەرکەسێك لەوان غەررابێ و بڵێ: منیش خوایەکم جگەلەو،﴿فذلك نجزیه جهنم﴾ ئەوە پاداشتی بە دۆزەخ ئەدەینەوە ﴿کذلك نجزی الظالمین﴾ هەرئاوایش تۆڵە و پاداشتی یاخییان و ستەمکاران ئەدەینەوە.

ئاسمان و زەمین یەك پارچە بوون:

﴿[٣٠] أو لم یرالذین کفروا﴾ ئاخۆ خوانەناسان و بێ باوەڕان نەیانبینیوە، واتە: بە چاوی دڵ سەیریان نەکرد تا بزانن ﴿أن السموات والأرض کانتا رتقا﴾ کە بێگومان ئاسمانەکان و زەویی یەکپارچە بوون و، هەردووپێکەوە نووسابوون , نە ئەم بارانی دەباراند، نە ئەویش ڕووەکی سەوز دەکرد، وەك (ئیبن عەبباس) ئەڵێ ﴿ففتقناهما﴾ جا لە وەو دوائێمە لە یەکمان کردنەوە، بەڵێ ئەمەیە دیدو بۆچوونی ئێمە لەمەڕ سەرەتای دروستبوونی هەردووکیانەوە، ئیتر ئەمڕۆ بیردۆزەکان هەرچی ئەڵێن با بڵێن، ئینجا ئەوەی لەگەڵ قورئاندا شیاوو گونجاو بوو، ئێمەش وەری ئەگرین، ئەگینا رەتی ئەکەینەوە.

بیردۆزەکان ئەڵێن: کۆمەڵەی ئەستێرەو کۆمەڵەی خۆر -کە پێکهاتووە لە خۆرومانگ و زەوی- لەسەرەتاوە یەکپارچەو، یەك سەدیم بوون، لەپاشا لە یەك جیا بوونەتەوەو شکڵێکی هێلکەییان بە خۆیانەوە گرتووە، زەویش پارچەیەك بوو لەخۆرو لێی پچڕاو وردە وردە سارد بوویەوە، ئەو بیردۆزانە وا دەڵێن، بەڵام ئێمەش لەوە زیاتر ناتوانین بڕۆین کە قورئان دیاریی دەکات بۆمان جائەگەر بۆچوونی بیردۆزەکانیش لەگەڵ ئەوەی قورئاندا گونجا, ئەوا ئێمەیش وەری دەگرین بەڵام خۆ دەبێ ئەوەش بزانین کە مەبەستی ئەوان لە بۆچوونە کانیاندا ئەوەیە کە ئەم بوونەوەرە گەورەیە هەر لە خۆیەوە ئەو ئاڵو گۆڕە دەکات، نەك خوایەکی بێ وێنە کردبێتی!! ﴿وجعلنا من الماء کل شئ حی﴾ لە ئاویش هەموو شتێکی زیندوومان دروست کرد" واتە: ئاومان گێڕا بە بناغەی هەموو شتێکی زیندوو وهۆکار بۆ ژیان..((عن أبي هريرة أنه قال: يا نبي الله! إذا رأيتك قرت عيني وطابت نفسي، فأخبرني عن -كل شئ- قال: كل شئ خلق من ماء)) أخرجه الحاكم وصححه" ئەبو هورەیرە وتی: ئەی پێغەمبەری خوا! کاتێ کە ئەتبینم چاوم ڕووناك دەبێتەوەو! دڵم خۆش ئەبێ، حەز ئەکەم ئێستاحەقیقەتی هەموو شتێکم پێ بڵێیت، ئەویش فەمووی: هەموو شتێ لە سەرەتاوە، لە ئاو دروستکراوە. ﴿افلا یؤمنون﴾ ئاخۆ هێشتا هەر بڕوا ناکەن" بە دەسەڵاتی خوا؟"

﴿[٣١] وجعلنا فی الأرض رواسی أن تمید بهم﴾ لەزەویشدا چەند کەژو شاخێکی تابت و مەحکەممان وەدیهێناو دامان چەقاند وکردمانە مێخ، تاجووڵەو لەرزەتان پێ نەکاو، ژیانتان لێ تێك نەچێ ﴿وجعلنا فیها فجاجا سبلا﴾ وە چەندین ڕێگەی پان و ڕێگەی کراوەمان خستە ناویەوە ﴿لعلهم یهتدون﴾ تا ئەوخەڵکە ڕێ دەرکەن و بتوانن بە ئاسانی ئەم شارو ئەو شار بکەن، ئایەتی: (والسماء بنیناها باید و انا لموسعون) ٤٧/٥١، یاخود ئایەتی (افلم ینظروا الی السماء

فوقهم كيف بنيناها و زيناها و ما لها من فروج) ٦/٤٥. هەر ئەو راستییە دوویات ئەکاتەوە ﴿[٣٢] وجعلنا السماء سقفا محفوظا﴾ ئاسمانیشمان کردە سەقف و میچێکی پارێزراو و پتەوو مەحکەم بۆزەوی ﴿وهم عن آياتها معرضون﴾ کەچی ئەوان هێمان روو وەرگێرن لە هەموو نیشانەکانی لەکاتێکا گشتیئەوانە بەڵگەن بۆ بوونی بەدیهێنەرێك ﴿[٣٣] وهو الذي خلق الليل والنهار والشمس والقمر﴾ هەرئەویشە شەوو رۆژو خۆرو مانگی دروست کردووە ﴿كل في فلك يسبحون﴾ هەریەکەشیان لە دائیرەو خولگەی خۆی وەك مەلەوان دەخولێتەوە، وەك ئەفەرموێ: (فالق الإصباح و جعل الليل سكنا والشمس والقمر حسبانا ذلك تقدير العزيز العليم) ٩٦/٦ هەر بۆ ئەو مەبەستەیە.

هیچ کەسێك نەمر نیە :

الجزء السابع عشر — سورة الأنبياء

وَإِذَا رَءَاكَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓاْ إِن يَتَّخِذُونَكَ إِلَّا هُزُوًا أَهَٰذَا ٱلَّذِي يَذۡكُرُ ءَالِهَتَكُمۡ وَهُم بِذِكۡرِ ٱلرَّحۡمَٰنِ هُمۡ كَٰفِرُونَ ﴿٣٦﴾ خُلِقَ ٱلۡإِنسَٰنُ مِنۡ عَجَلٖۚ سَأُوْرِيكُمۡ ءَايَٰتِي فَلَا تَسۡتَعۡجِلُونِ ﴿٣٧﴾ وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَٰذَا ٱلۡوَعۡدُ إِن كُنتُمۡ صَٰدِقِينَ ﴿٣٨﴾ لَوۡ يَعۡلَمُ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ حِينَ لَا يَكُفُّونَ عَن وُجُوهِهِمُ ٱلنَّارَ وَلَا عَن ظُهُورِهِمۡ وَلَا هُمۡ يُنصَرُونَ ﴿٣٩﴾ بَلۡ تَأۡتِيهِم بَغۡتَةٗ فَتَبۡهَتُهُمۡ فَلَا يَسۡتَطِيعُونَ رَدَّهَا وَلَا هُمۡ يُنظَرُونَ ﴿٤٠﴾ وَلَقَدِ ٱسۡتُهۡزِئَ بِرُسُلٖ مِّن قَبۡلِكَ فَحَاقَ بِٱلَّذِينَ سَخِرُواْ مِنۡهُم مَّا كَانُواْ بِهِۦ يَسۡتَهۡزِءُونَ ﴿٤١﴾ قُلۡ مَن يَكۡلَؤُكُم بِٱلَّيۡلِ وَٱلنَّهَارِ مِنَ ٱلرَّحۡمَٰنِۗ بَلۡ هُمۡ عَن ذِكۡرِ رَبِّهِم مُّعۡرِضُونَ ﴿٤٢﴾ أَمۡ لَهُمۡ ءَالِهَةٞ تَمۡنَعُهُم مِّن دُونِنَاۚ لَا يَسۡتَطِيعُونَ نَصۡرَ أَنفُسِهِمۡ وَلَا هُم مِّنَّا يُصۡحَبُونَ ﴿٤٣﴾ بَلۡ مَتَّعۡنَا هَٰٓؤُلَآءِ وَءَابَآءَهُمۡ حَتَّىٰ طَالَ عَلَيۡهِمُ ٱلۡعُمُرُۗ أَفَلَا يَرَوۡنَ أَنَّا نَأۡتِي ٱلۡأَرۡضَ نَنقُصُهَا مِنۡ أَطۡرَافِهَآۚ أَفَهُمُ ٱلۡغَٰلِبُونَ ﴿٤٤﴾

٣٢٥

﴿[٣٤] وما جعلنا لبشر من قبلك الخلد﴾ ئێمە پێش لەتۆ وامان نەکرد مرۆیەك نەمریٚ ﴿أفإن مت فهم الخالدون﴾ ئایا ئەگەر تۆ بمری، ئەوانە ژیانی هەتا هەتاییان دەبیٚ؟! نە، هەرگیز شتی وانییە، وەك دەفەرموێ: (كل من عليها فان و يبقى وجه ربك ذو الجلال والإكرام) ٥٥/٢٦-٢٧ ﴿[٣٥] كل نفس ذائقة الموت﴾ هەموو گیانێك تامی مردن هەردەچێژیٚ ودەمریٚ ﴿ونبلوكم بالشر والخير فتنة﴾واتە: بەناخۆشیی، خۆشیی، هەژاریی، دەوڵەمەندیی، لەش ساغیی و، نەخۆشیی، تا سابیرو ناشوکر دەرکەویٚ وەئیللا خوا بۆ خۆی دەزانیٚ وە بەمەش ئیقامە حوججەیان لە سەر دەکات تا کەس بیانووی نەمێنیٚ ﴿وإلينا ترجعون﴾ سەرەنجام هەر بۆلای خۆمان دەگێردرێنەوە ئەوسا بەپێی رەفتارو دەرچوونتان لە تاقی کردنەوەکەدا پاداش و تۆڵە وەرئەگرن.

خوانەناسان گاڵتەیان بە پێغەمبەر ﷺ دەکرد:

﴿[٣٦] وإذا رآك الذين كفروا﴾ کاتیٚ بیٚ باوەڕەکان تۆ دەبینن ئەی موحەممەد ﷺ ﴿إن يتخذونك إلا هزوا﴾ هەر گاڵتەت پێدەکەن و، ئەڵێن: ﴿أهذا الذي يذكر آلهتكم﴾ ئا ئەمەیە ناوی خواکانتان بەخراپە دەبا؟! وە لە جێگەیەکی تردا دەفەرموێ: (وإذا رأوك ان يتخذونك الا هزوا أهذا الذي بعث الله رسولا) ٢٥/٤١ ﴿وهم بذكر الرحمن هم كافرون﴾ کەچی بۆ خۆشیان بەناوو زیکری خوای بە بەزەیی باوەڕدار نین ﴿[٣٧] خلق الانسان من عجل﴾ ئادەمیی لە پەلەو تاڵو کە دروست بووە، واتە: ئەوەندە لەسەرشت بێتاقەت و بیٚ ئارامە وپەلە دەکات، دەڵێیت هەر لەپەلە دروستکراوە، هەر بۆیەش لەدنیادا پەلەی سزادان ئەکات، وە لە جێگەیەکیتردا ئەفەرموێ: (وكان الإنسان عجولا)١٧/١١. ﴿سأوريكم آياتي فلا تستعجلون﴾ ئێوە پەلەم لیٚ مەکەن، بەزوویی بەڵگەو نیشانەکانی خۆمتان نیشان ئەدەم، جا ئەو کاتە ئەزانن چۆن تۆڵەتان لیٚ ئەسێنم و هیچیشتان لەدەستم دەرناچن ﴿[٣٨] و يقولون متى هذا الوعد إن كنتم صادقين﴾ خوانەناسان ئەڵێن: باشە ئەگەر بەراستانە ئەم بەڵێنەتان (بەهاتنیسزا)، کەی دێتە دی هەر بۆیەش ئەوەندە نەفامن وپەلەی بۆئەکەن! ﴿[٣٩] لو يعلم الذين كفروا﴾

ئەگەر ئەو بێ باوەڕانە حاڵی خۆیان زانیبا ﴿حین لا یكفون عن وجوههم النار ولاعن ظهورهم﴾ كاتێ ناتوانن بڵێسەی ئەو ئاگرە لە دەم و چاوو پشتیان دوور بخەنەوە ﴿ولاهم ینصرون﴾ و یارمەتیش نادرێن ئیتر هەرگیز پەلەی سزای ئەو ڕۆژەیان نەئەكرد ﴿[٤٠] بل تأتیهم بغتة﴾ ئەوانە پەلە ئەكەن، خۆ بەپەلەی ئەوانە نابێت، بەڵكو كتوپڕ قیامەتیان دێت ﴿فتبهتهم﴾ جا واقیان وڕدەمێنێ ومات وسەرگەردانیان ئەكا ﴿فلا یستطیعون ردها ولاهم ینظرون﴾ ئیتر ئەوكاتە نە ئەتوانن لەخۆیانی لادەن، وە نە مۆڵەتیش ئەدرێن بۆ تۆبەو پەشیمانی.

بە پێغەمبەرانی تریش گاڵتە كراوە:

﴿[٤١] ولقد استهزئ برسل من قبلك﴾ لەگاڵتەو لاقرتی ئەوان دڵ زویر مەبە، چونكە گاڵتە بەپێغەمبەرانی بەر لەتۆش ئەی موحەممەد ﷺ كراوە ﴿فحاق بالذین سخروا منهم ماكانوا به یستهزئون﴾ جا دەرەنجام ئەو سزایە ئەوان بەگاڵتەو گەپ گرتبوویان دەوری گرتن ﴿[٤٢] قل من یكلؤكم باللیل والنهار من الرحمن﴾ پێیان بڵێ: كێیە كاتێ ئێوە لەجەرگەی شەوو ڕۆژدان بتوانێ لە سزاو تۆڵەی خوای بەخشندە بتانپارێزێ؟ ﴿بل هم عن ذكر ربهم معرضون﴾ نا، بەڵكو ئەوانە لەیادی پەروەردگاریان ڕوو وەردەگێڕن و بیرناكەنەوە لەدەسەڵاتی خواو بەخەیاڵیانا نایە ﴿[٤٣] ام لهم آلهة تمنعهم من دوننا﴾ یاخۆ ئەوان -جگە لەئێمە- چەند خوایەكیان هەیە دەتوانن لە سزای ئێمە بیانپارێزێ؟! ﴿لا یستطیعون نصر انفسهم﴾ نا، ئەوخوا ناهەقانە ناتوانن یارمەتی خۆشیان بدەن و لەسزا خۆیان بپارێزن، ئیتر لەكوێ ئەتوانن پەرستیارەكان بپارێزن ﴿ولاهم منا یصحبون﴾ وە لەلایەن ئێمەشەوە هیچ یارمەتی و پەنایە نادرێن.

بەتەمەن زۆرییان چەواشە بوون:

﴿[٤٤] بل متعنا هؤلاء وآباءهم حتی طال علیهم العمر﴾ ئێمە بەپەلە تۆڵە لەوانە ناسێنین، بەڵكو ئەوانەو باو باپیرانی ئەوانەشمان بەگوزەرانی خۆشی دونیا بەهرەمەند كرد هەتا تەمەنیان درێژ بوو، وایان دەزانی ئیتر ئەو خۆشی و ڕابواردنەیە هەر بۆیان ئەمێنێتەوە ﴿افلا یرون انا نأتی الأرض ننقصها من أطرافها﴾ ئایا ئەوانە نابینن كە ئێمە ڕۆژانە دێین و لە گشت لایەكی وڵات و ناوچەكەیان كەم ئەكەینەوە و، ئەوان بێ دەسەڵات دەكەون، بەم جۆرە ساڵ لەدوای ساڵ فەتحی شوێنەكانیان ئەكەین بۆ پەیامبەر ﷺ، وەك خوا ئەفەرموێ: (ولقد أهلكنا ماحولكم من القری وصرفنا الآیات لعلهم یرجعون) ٢٧/٤٦ ﴿أفهم الغالبون﴾ جا ئایا ئەوانە زاڵن؟ یان ئێمە؟ ﴿[٤٥] قل إنما انذركم بالوحی﴾ تۆ پێیان بڵێ: ئەی محمد ﷺ من تەنها هەر بەوەحی هوشیارتان ئەكەمەوەو دەتانترسێنم ﴿ولا یسمع الصم الدعاء إذا ما ینذرون﴾ ئەوان لەبەر درێژە كێشانی پشت كردنیان لە دەنگی هەق خوا مۆری ناوە بەسەر گوێیاندا هەتا وەك كەڕیان لێهاتووە، وە كەڕیش بانگ نابیسێ كاتێ بترسێنرێن بە سزا. ﴿[٤٦] ولئن مستهم نفحة من عذاب

الجزء السابع عشر — سورة الأنبياء

قُلْ إِنَّمَآ أُنذِرُكُم بِٱلْوَحْيِ ۚ وَلَا يَسْمَعُ ٱلصُّمُّ ٱلدُّعَآءَ إِذَا مَا يُنذَرُونَ ﴿٤٥﴾ وَلَئِن مَّسَّتْهُمْ نَفْحَةٌ مِّنْ عَذَابِ رَبِّكَ لَيَقُولُنَّ يَـٰوَيْلَنَآ إِنَّا كُنَّا ظَـٰلِمِينَ ﴿٤٦﴾ وَنَضَعُ ٱلْمَوَٰزِينَ ٱلْقِسْطَ لِيَوْمِ ٱلْقِيَـٰمَةِ فَلَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْـًٔا ۖ وَإِن كَانَ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِّنْ خَرْدَلٍ أَتَيْنَا بِهَا ۗ وَكَفَىٰ بِنَا حَـٰسِبِينَ ﴿٤٧﴾ وَلَقَدْ ءَاتَيْنَا مُوسَىٰ وَهَـٰرُونَ ٱلْفُرْقَانَ وَضِيَآءً وَذِكْرًا لِّلْمُتَّقِينَ ﴿٤٨﴾ ٱلَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُم بِٱلْغَيْبِ وَهُم مِّنَ ٱلسَّاعَةِ مُشْفِقُونَ ﴿٤٩﴾ وَهَـٰذَا ذِكْرٌ مُّبَارَكٌ أَنزَلْنَـٰهُ ۚ أَفَأَنتُمْ لَهُۥ مُنكِرُونَ ﴿٥٠﴾ ۞ وَلَقَدْ ءَاتَيْنَآ إِبْرَٰهِيمَ رُشْدَهُۥ مِن قَبْلُ وَكُنَّا بِهِۦ عَـٰلِمِينَ ﴿٥١﴾ إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِۦ مَا هَـٰذِهِ ٱلتَّمَاثِيلُ ٱلَّتِىٓ أَنتُمْ لَهَا عَـٰكِفُونَ ﴿٥٢﴾ قَالُوا۟ وَجَدْنَآ ءَابَآءَنَا لَهَا عَـٰبِدِينَ ﴿٥٣﴾ قَالَ لَقَدْ كُنتُمْ أَنتُمْ وَءَابَآؤُكُمْ فِى ضَلَـٰلٍ مُّبِينٍ ﴿٥٤﴾ قَالُوٓا۟ أَجِئْتَنَا بِٱلْحَقِّ أَمْ أَنتَ مِنَ ٱللَّـٰعِبِينَ ﴿٥٥﴾ قَالَ بَل رَّبُّكُمْ رَبُّ ٱلسَّمَـٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ٱلَّذِى فَطَرَهُنَّ وَأَنَا۠ عَلَىٰ ذَٰلِكُم مِّنَ ٱلشَّـٰهِدِينَ ﴿٥٦﴾ وَتَٱللَّهِ لَأَكِيدَنَّ أَصْنَـٰمَكُم بَعْدَ أَن تُوَلُّوا۟ مُدْبِرِينَ ﴿٥٧﴾

٣٢٦ فَجَعَلَهُمْ جُذَٰذًا

ربك﴾ ئەوە حاڵیانە، خۆ ئەگەر سۆزەیەك لەهاڵاوی سزای پەروەردگارت لێیان بدات ﴿لیقولن یا ویلنا إنا کنا ظالمین﴾ خێرا خوانەناسان ئەڵێن: ئەی تیاچووی خۆمان!! بێگومان ئێمە هەرکەسانێکی ستەمکار بووین بۆیە وامان بەسەرهات ﴿٤٧ و نضع الموازین القسط لیوم القیامة﴾ بێگومان رۆژی قیامەت ئێمە تەرازووی بەرامبەر دادپەروەریی دائەنێین و کردەوەکانیانی پێ ئەکێشین ﴿فلا تظلم نفس شیئا﴾ ئەوسا هیچ کەسێك کەمترین ستەمی لێناکرێ چ لەچاك کاران و، چ لە خراپکاران ﴿وإن کان مثقال حبة من خردل﴾ تەنانەت ئەگەر کردەوەکانیان بەئەندازەی سەنگی دەنکە خەرتەلەیەکیش بێت کە لەبچووکیدا کراوە بەنموونە ﴿أتینابها وکفی بنا حاسبین﴾ ئێمە ئەیهێنین و ئامادەی ئەکەین، وە ئەوەندە بەسە بۆ ئێمە کە بە وردی ژمێریاری کردەوەکانیان بین، وە لە جێگەیەکیتردا ئەفەرموێ: (ولا یظلم ربك أحدا)٤٩/١٨. یاخود ئەفەرموێ: (إن الله لا یظلم مثقال ذرة)٤/٤٠. یاخود ئەفەرموێ: (یا بنی إنها إن تك مثقال حبة من خردل فتکن فی صخرة أو فی السموات أو فی الأرض یأت بهاالله...) ١٦/٣١.

کتێبمان بە مووساو هاروون دا:

﴿٤٨ ولقد آتینا موسی وهارون الفرقان وضیاء وذکرا للمتقین﴾ بێگومان ئێمە کتێبی جیاکەرەوە (تەورات)مان بەمووساو هاروون دا، کە جیاکەرەوەی حەق وناحەقە، وە روونکەرەوەو بیرخەرەوەو ئامۆژگاریشە بۆ پارێزکاران ﴿٤٩ الذین یخشون ربهم بالغیب﴾ ئەوانەی کە لەپەنامەکی و پەنهانییدا لەپەروەردگاریان ئەترسن، هەر چەندەیش پەروەردگاری خۆیان نەدیتووە ﴿وهم من الساعة مشفقون﴾ لە بەرپابوونی رۆژی قیامەتیش هەمیشە لە ترسدان ﴿٥٠ وهذا ذکر مبارك أنزلناه﴾ ئەم قورئانەش ئامۆژگارییەکی پیرۆزو بەپیتەو بەزمانی خۆتان ناردوومانە خوارێ ﴿أفأنتم له منکرون﴾ ئاخۆ ئێوە هێمان نکوڵی ئەکەن و دانی پیا نانێن؟.

سەرگروشتەی ئیبراهیم و قەومەکەی:

﴿٥١ ولقد آتینا إبراهیم رشده من قبل﴾ لەمەوبەریش بیر تیژی و رێنوێنیمان بۆ دۆزینەوەی خوای گەورە بە ئیبراهیم بەخشیی، وەك ئەفەرموێ: (وتلك حجتنا آتیناها إبراهیم علی قومه) ﴿وکنا به عالمین﴾ ئێمە بە ئەحواڵی ئەو زاناو ئاگادار بووین ﴿٥٢ إذ قال لأبیه وقومه﴾ ئەوکاتە کە بە باوکیی و نەتەوەکەی خۆی وت: ﴿ما هذه التماثیل التی أنتم لها عاکفون﴾ ئەم بت و پەیکەرە بێ گیانانە چین ئێوە هەردەم لەبەریان کەوتوون؟ ﴿٥٣ قالوا وجدنا آباءنا لها عابدین﴾ لەوەڵامدا وتیان: باوو باپیرانی ئێمەش هەر ئەمانەیان دەپەرست، بۆیە ئێمەش لاسایی و پەیڕەوی لەوان ئەکەین ﴿٥٤ قال لقد کنتم أنتم وآباؤکم فی ضلال مبین﴾ ئیبراهیم وتی: ئەگەر راستتان دەوێ باوو باپیرانیشتان هەروەکو خۆتان لە گومڕایی و سەرلێشێواوییەکی ئاشکرادا بوون ﴿٥٥ قالوا أجئتنا بالحق﴾ ئەوانیش وتیان: ئاخۆ تۆ راستیی و هەقێکت بۆ هێناوین ﴿أم أنت من اللاعبین﴾ یاخۆ لە گاڵتە چیانی؟ واتە: ئەو قسانەت بەڕاستە، یان گاڵتەمان پێدەکەی؟ ﴿٥٦ قال بل ربکم رب السموات والأرض﴾ ئیبراهیم وتی: من گاڵتەچی نیم و بەڕاستیمە، چونکە ئەوانە هیچیان خوا نین.. بەڵکو پەروەردگاری ئێوە، پەروەردگاری ئاسمانەکان و زەوییە ﴿الذی فطرهن﴾ ئەوەی دروستیی کردوون هەر ئەویش شایستەی پەرستنە ﴿وأنا علی ذلکم من الشاهدین﴾ منیش خۆم لەسەر ئەو ڕاستیە کە یەك خوا هەیەو ناوی (الله)یەو، گشت خواکانی ئێوەش پڕوو پووچن لەڕیزی شایەدانم.

ئیبراهیم بتەکانی تیکەتیکە کرد:

﴿٥٧ وتالله لأکیدن أصنامکم بعد أن تولوا مدبرین﴾ سوێند بەخوا پاش ئەوە کە پشت هەڵکەن نەخشەیەك دەکێشم بۆ تێکشکاندنی بتەکانتان، ئیبراهیم ئەمەی لە بەرخۆیەوە گوت کاتێك کە ئەیانویست برۆنە دەرەوە بۆ

جەژن وسەفاوسەیران چونکە لەساڵێکا جارێك خڕ ئەبوونەوەو ئەچوون بۆ جەژنگێڕان، جا بۆ ئامادە بوونی ئەو ڕۆژە ئیبراهیمیشیان دەعوەت کرد، ئەویش بە بیانووی نەخۆشی نەرۆشت, وە هەر لە دوای ئەوان ویستی نەڕواو لەڕێگە زوو بگەڕێتەوەو کارو نەخشەی خۆی ئەنجام بدا، بۆیە وتی: (إنی سقیم) ﴿[٥٨] فجعلهم جذاذا إلا كبيرا لهم﴾ بەر بووە بتەکان وهەموویانی وردو خاش کردن، بتە گەورەکەیان نەبێ، ئەوی هێشتەوەو تەورەکەی لە سەر دانا، وەك ئەفەرموێ: (فراغ علیهم ضربا بالیمین). ﴿لعلهم إليه يرجعون﴾ بەڵکو بێنەوە پرسیاری ئەو کارەساتە لەو بکەن و یەخەی ئەو بگرن و، بۆشیان دەرکەوێ کە ناتوانێ هیچ قسەیش بکاو وەڵام بداتەوە! ئیتر چۆن ئەبێ بکرێت بەخوا؟! ﴿[٥٩] قالوا من فعل هذا بآلهتنا﴾ بەڵێ، گەڕانەوەو کارەساتەکەیان چاو پێکەوت وتیان: ئاخۆ کێ ئاوای بە خواکانمان کردووە؟ ﴿إنه لمن الظالمين﴾ دیارە کەسێکە لەستەمکارانەو" ئەبێ تۆڵەی خۆی وەربگرێ ﴿[٦٠] قالوا سمعنا فتى يذكرهم يقال له إبراهيم﴾ کاتێ خۆی گوێیان لە ئیبراهیمەوە ببوو بێزاری لە بتەکانیان دەردەبری (وتالله لأكيدن أصنامكم) بۆیە وتیان: ئێمە بیستوومانە لەلاوێك جاربەجار خواکانی ئێمەی بەخراپە باس ئەکرد، وە ئەویش پێیان دەگوت ئیبراهیم. جا ئەمکارە، ببێ و نەبێ هەر کاری ئەوە ﴿[٦١] قالوا فأتوا به على أعين الناس﴾ وتیان: دە بیهێنن بەبەر چاوی خەڵکیەوە لێی بکۆڵنەوە ﴿لعلهم يشهدون﴾ شایەد ئەوانیش بەئاگابن بەوەی ئەنجامی داوە.﴿[٦٢] قالوا: أنت فعلت هذا بآلهتنا يا إبراهيم﴾ ئەوسا کۆبوونەوەو ئیبراهیمیان هێناو وتیان: ئاخۆ تۆ ئەم کارەت بەخواکانمان کردووە ئەی ئیبراهیم؟ دیارە ئەوانە هێشتا ژیر نەبوون، بۆیە هێمان هەر بەخوا ناویان ئەبەن!! ﴿[٦٣] قال بل فعله كبيرهم هذا﴾ ئیبراهیم وتی: بەڵکو بتە گەورەکەیان ئەمەی کردووە! ئیبراهیم دەیەوێ بە خۆیاندا بچنەوە وبۆیان ڕوون بێتەوە ئەوانە خوا نین وبە کەڵکی خوایەتی نایێن. (ئەبووداود، تیرمزیی، ئیبنولمونزیر، ئیبن ئەبی حاتم) لە (ئەبا هورەیرەوە) هێناویانەو ئەڵێن: پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: ((لم يكذب إبراهيم في شئ قط إلا في ثلاث كلهن في الله: قوله: (إني سقيم) ولم يكن سقيما، وقوله لسارة: أختي، وقوله "(بل فعله كبيرهم هذا). ئەم ڕیوایەتە بەدرێژتر لەبوخاریی وموسلیمیشدا هاتووە. واتە: هەرگیز ئیبراهیم درۆی نەکردووە، مەگەر لەسێ حاڵەتدا، ئەویش لەبەر خوا بوو، وتی: من نەخۆشم، نەخۆشیش نەبوو، وتی: سارە خوشکمە، خوشکیشی نەبوو، وتی: ئەم بتە گەورەیە ئەوکارەی کردووەو بتە گەورەکەیش نەی کردبوو. وتی: ﴿فاسألوهم إن كانوا ينطقون﴾ دە ئەوەتانێ لێیان بپرسن ئەگەر قسە ئەکەن.

الجزء السابع عشر — سورة الأنبياء

فَجَعَلَهُمْ جُذَاذًا إِلَّا كَبِيرًا لَّهُمْ لَعَلَّهُمْ إِلَيْهِ يَرْجِعُونَ ﴿٥٨﴾ قَالُوا مَن فَعَلَ هَٰذَا بِآلِهَتِنَا إِنَّهُ لَمِنَ الظَّالِمِينَ ﴿٥٩﴾ قَالُوا سَمِعْنَا فَتًى يَذْكُرُهُمْ يُقَالُ لَهُ إِبْرَاهِيمُ ﴿٦٠﴾ قَالُوا فَأْتُوا بِهِ عَلَىٰ أَعْيُنِ النَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَشْهَدُونَ ﴿٦١﴾ قَالُوا أَأَنتَ فَعَلْتَ هَٰذَا بِآلِهَتِنَا يَا إِبْرَاهِيمُ ﴿٦٢﴾ قَالَ بَلْ فَعَلَهُ كَبِيرُهُمْ هَٰذَا فَاسْأَلُوهُمْ إِن كَانُوا يَنطِقُونَ ﴿٦٣﴾ فَرَجَعُوا إِلَىٰ أَنفُسِهِمْ فَقَالُوا إِنَّكُمْ أَنتُمُ الظَّالِمُونَ ﴿٦٤﴾ ثُمَّ نُكِسُوا عَلَىٰ رُءُوسِهِمْ لَقَدْ عَلِمْتَ مَا هَٰؤُلَاءِ يَنطِقُونَ ﴿٦٥﴾ قَالَ أَفَتَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنفَعُكُمْ شَيْئًا وَلَا يَضُرُّكُمْ ﴿٦٦﴾ أُفٍّ لَّكُمْ وَلِمَا تَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٦٧﴾ قَالُوا حَرِّقُوهُ وَانصُرُوا آلِهَتَكُمْ إِن كُنتُمْ فَاعِلِينَ ﴿٦٨﴾ قُلْنَا يَا نَارُ كُونِي بَرْدًا وَسَلَامًا عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ ﴿٦٩﴾ وَأَرَادُوا بِهِ كَيْدًا فَجَعَلْنَاهُمُ الْأَخْسَرِينَ ﴿٧٠﴾ وَنَجَّيْنَاهُ وَلُوطًا إِلَى الْأَرْضِ الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا لِلْعَالَمِينَ ﴿٧١﴾ وَوَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ نَافِلَةً وَكُلًّا جَعَلْنَا صَالِحِينَ ﴿٧٢﴾

قەومەکەی ئیبراهیم بەخۆدا چوونەوە:

﴿٦٤ فرجعوا إلى أنفسهم﴾ جا ئیتر کەمێك داچڵەکان و چوونەوە بە خۆیاندا وئیعادە نەزەریان کرد. ﴿فقالوا إنكم انتم الظالمون﴾ دەرەنجام وتیان بەخۆیان: ئێوە هەر خۆتانن ستەمکار، نەك ئیبراهیم، ئەگینا شتێ قسە نەکاو، دەسەڵاتی نەبێ بەرگری لە خۆی بکا، ئەوشتە چۆن ئەبێ بە خوا؟! ﴿٦٥ ثم نكسوا على رؤوسهم﴾ "هەردوای ئەوە، کە گەڕانەوە لای بیرو ژیریی خۆیان" زۆری نەخایاند دیسانەوە سەرەوخوار بوونەوە "لەراکەی خۆیان لایانداو کەوتنەوە دەمەقاڵێ و وتیان:" ﴿لقد علمت ما هؤلاء ينطقون﴾ ئەی ئیبراهیم! بێگومان بۆ خۆت ئەزانیت کە ئەوانە گۆیا وقسەکەرنین، ئیترچۆن ئەڵێی لەوان بپرسن؟﴿٦٦ قال: أفتعبدون من دون الله ما لا ينفعكم شيئا ولا يضركم﴾ ئیبراهیم ئەوپێ لێنانەی ئەوانی بەهەل زانی، بۆیە وتی: باشە، ئاخۆ غەیرەزخوا شتێ ئەپەرستن کە نەهیچی کەڵکتان پێدەگەیەنێ ونەهیچی زیانیشتان لێدەدا؟! ﴿٦٧ اف لكم ولما تعبدون من دون الله﴾ بێزاریو ئۆف لە ئێوەو لەوشتانەش کە لەجێی خوا ئەیپەرستن ﴿أفلا تعقلون﴾ ئایا ئاوەز ناخەنە کار؟.

ئیبراهیمیان خستە مەنجەنیقەوە:

﴿٦٨ قالوا حرقوه﴾ دیارە خواکانیان هیچ دیفاع وبەرگرییان بۆخۆیانیش لێ نەهات، بۆیە ئەمان بەرگرییان لێ کردن و وتیان: ئیبراهیم بسوتێنن. ئیمامی (بوخاریی) لە ئیبنی عەباسەوە دەڵێ: کاتێ ئیبراهیم تووڕ درایە نێو ئاگرەکەوە وتی: (حسبنا الله ونعم الوكيل)، هەم پێغەمبەریش موحەمەد ﷺ کاتێ پێیان وت: خەڵکێکی زۆرتان بۆخڕ بووەتەوە، حەقە لێیان بترسن وچارەیەکی خۆتان بکەن، کەچی لەباتی ترس و حیساب بۆ کردنیان ئیمانیان زیاتر بووبە بەڵێن و بڕیارەکانی خوای خۆیان و فەرموویان: (حسبى الله ونعم الوكيل). ﴿وانصروا آلهتكم﴾ یارمەتی خواکانتان بدەن!! ئەی هاوار وئۆف بۆئەو خوایانە کە نەتوانن بەرگری لەخۆشیان بکەن ﴿إن كنتم فاعلين﴾ ئەگەر ئێوە شتێکتان لەدەست دێ، جا ئەوانیش ئاگرێکی زۆرگەورەیان کردەوە, پاش ئەوە کە نزیکەی مانگێك دارو چیلکەیان بۆ کۆکردەوە" پاشان ئیبراهیمی حەقدۆستی تێ فڕێ درا!! ﴿٦٩ قلنا يا نار كوني بردا وسلاما على إبراهيم﴾ خوای گەورە دەفەرموێ: ئێمەش وتمان: ئەی ئاگر! ساردو بێ زیان بە لەبۆ ئیبراهیم، جا ئیتر دەست بەجێ ئاگرەکە سارد بوویەوەو بوو بەخۆشیی و، سەلام بۆی، بەڵام چۆن سارد بوویەوە؟ ئەم پرسیارە بۆدەبێ بکرێ، چونکە هەر ئەوکەسە کە ئەفەرمووێ: (كن فيكون) هەر ئەویش ئەفەرمووێ: (يا نار كوني..). ﴿٧٠ وأرادوا به كيدا﴾ ویستیان بەو کارە فێڵێ لە ئیبراهیم بکەن و لەناوی ببەن ﴿فجعلناهم الأخسرين﴾ بەڵام ئێمە ئەوانمان زۆر زەرەرمەندتر کرد. ئیمامی (ئەحمەد، ئیبن ماجە، ئیبن حیبان.. تەبەریی) لەخاتوو عائیشەوە دەڵێن: پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: ((إن إبراهيم حين ألقي في النار لم تكن دابة إلا تطفى منه النار غير الوزغ فإنه كان ينفخ على إبراهيم)) کاتێ کە ئیبراهیم هەڵدرایە ناو ئاگرەکەوە، هیچ دەعبایەك نەما هەوڵی کوژاندنەوەی نەدا (وەزەغ) نەبێ، بۆیە کوشتنی ڕەوایەو ڕێیپێدراوە. قسەیەك بۆ مێژوو: تەفسیریی(فتح القدیر)ی شەوکانی دەڵێ: (وقيل: هذا القائد هو نمرود، وقيل: رجل من الأكراد). (قورتوبیی)ش دەڵێ: (روى أن قائل هذه المقالة هو رجل من الأكراد من أعراب فارس (أى من باديتها) قاله ابن عمر و مجاهد وإبن جريج، ويقال إسمه (هەیزەن). ئیبن کەسیر – لە تەبەرییەوە– دەڵێ: (بإشارة رجل من أعراب فارس من الأكراد..). (روح المعانی) دەڵێ: (أخرج إبن جرير عن مجاهد قال: تلوت هذه الآية على عبد الله بن عمر فقال: أتدرى يا مجاهد! من الذى أشار بحريق إبراهيم بالنار؟ قلت: لا. قال: رجل من أعراب فارس يعنى الأكراد، ونص –على أنه من الأكراد ابن عطية، وذكر أن الله تعالى خسف به الأرض فهو يتجلجل

فیها إلی یوم القیامة) پاشان لێکۆڵەرەوەکەی: (محمد حسین العرب) ئەڵێ: (هذا ظاهر فی أن الأکراد من الفرس، وقد ذهب کثیر إلی أنهم من العرب، وذکر أن منهم أبا میمون بن جابان من الصحابة ﷺ.

مەبەست لە هێنانی ئەم راوبۆچوونانە چەن خاڵێکە، لەوانە:

١- خوای گەورە خۆی چاکتر دەزانێت" ئەوکەسە کێ بووە" لە چ نەژادو گەل و نەتەوەو هۆزێك بووە؟

٢- گێڕانەوەی ئەو شتانە - بۆمێژوو- نابنە بەڵگەو سەرچاوە بۆ ڕاستیەکان، چونکە مێژوو سەرچاوەیەکی ڕەوان و دیاریی و باوەڕ پێکراوی نیە، بۆیە ئێمەی موسڵمان: گش ڕووداوەکانی رابوردوو، هەموو شتێکی ئێستاو ئایندەشمان لەگەڵ (قورئان) و (فەرمووده) ڕاستەکان هەڵدەسەنگێنن، وە بەئاشکراش هەردوویان -قورئان و فەرمووده- دەست نیشانی کەسێکی تایبەتیان نەکردووه.

٣- نابێ بەوتی" وتی، قەومێك، هۆزێك، نەتەوەیەك کەم ئیعتبار بکرێ و نرخی کەم بکرێتەوە لەمێژووی پرشنگداری ئیمانداراندا، لەحاڵێکا کە ئەو قەومە سەدان و هەزاران مێری مەردی، جوامێری پێشکەش بەئیسلام کردبێت.

٤-ئەوقسەو قسەلۆکانە - زۆرجاران- کراونەتە بەڵگەی لاڕێی و خراپی گەلی کورد، تەنانەت (تەفسیری روح البیان)ی (ئیسماعیل حەق)ی لەو دەرگایەوە، زۆر شتان دەڵێ بەگەلی کورد!!

ئیبراهیم بە هاوڕێیەتی لووط لە عێراق باری کرد بۆ شام:

﴿[٧١] **ونجیناه ولوطا إلی الأرض التی بارکنا فیها للعالمین**﴾ ئێمە (ئیبراهیم) و (لووت) ی برازایشمان لەدەستیان ڕزگار کرد و لەوڵاتی (عێراق)ـەوە ڕۆشتن بۆدەڤەری (شام) و بەرەو ئەو وڵاتەی کەبۆ هەموو خەڵکان، پیرۆزو پڕ بەرەکەتمان کرد، وە پێغەمبەرانی زۆریشمان بۆنارد. ﴿[٧٢] **ووهبنا له إسحاق ویعقوب نافلة**﴾ ئیسحاقیشمان بە ئیبراهیم -دوای ئەوەی داوای لێ کردبن- بەخشی، پاشان (یەعقووب)یشمان بەزیادەبەش پێبەخشیی، واتە: زیادلەداواکەی خۆی ﴿**وکلا جعلنا صالحین**﴾ و هەریەك لەوانەشمان کردە ئەهلی خێرو چاکە ﴿٧٢ **وجعلناهم ائمة یهدون بأمرنا**﴾ وکردیشمانن بە سەرۆك و پێشەوا، کە هەر بەفەرمانی ئێمە مەردم ڕێنوێن و شارەزا بکەن بۆلای ئاینی خوا ﴿**وأوحینا إلیهم فعل الخیرات**﴾ بەهەموشیانمان نیگاکرد کە بەردەوام گشت کارە چاکەکان ئەنجام بدەن ﴿**وإقام الصلاة وإیتاء الزکاة**﴾ و هەڵسن بە نوێژ، زەکات لەماڵ و سامانیان بدەن ﴿**وکانوا لنا عابدین**﴾ وهەمیشەش هەموو ئەو بەڕێزانە ئێمەیان دەپەرست و گوێڕایەڵی بڕیاروفەرمانی ئێمە بوون ﴿[٧٤] **ولوطا آتیناه حکما وعلما**﴾ وردبینیی‌و فەرمانی پێغەمبەرێتی و زانستمان بە (لووت)یش بەخشی، واتە: کردمانە پەیامبەرو ناردمان بۆ گوندەکانی‌دەڤەری (سەدوم) ﴿**ونجیناه من القریة التی کانت تعمل الخبائث**﴾ ولەو شارەی (سدوم)ـە کە خەڵکێکی زۆر خراپ و یاخیبوون و لەفەرمانی خوا دەرچووبوون و

الجزء السابع عشر — سورة الأنبياء

وَجَعَلْنَٰهُمْ أَئِمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا وَأَوْحَيْنَآ إِلَيْهِمْ فِعْلَ ٱلْخَيْرَٰتِ وَإِقَامَ ٱلصَّلَوٰةِ وَإِيتَآءَ ٱلزَّكَوٰةِ ۖ وَكَانُوا۟ لَنَا عَٰبِدِينَ ﴿٧٣﴾ وَلُوطًا ءَاتَيْنَٰهُ حُكْمًا وَعِلْمًا وَنَجَّيْنَٰهُ مِنَ ٱلْقَرْيَةِ ٱلَّتِى كَانَت تَّعْمَلُ ٱلْخَبَٰٓئِثَ ۗ إِنَّهُمْ كَانُوا۟ قَوْمَ سَوْءٍ فَٰسِقِينَ ﴿٧٤﴾ وَأَدْخَلْنَٰهُ فِى رَحْمَتِنَآ ۖ إِنَّهُۥ مِنَ ٱلصَّٰلِحِينَ ﴿٧٥﴾ وَنُوحًا إِذْ نَادَىٰ مِن قَبْلُ فَٱسْتَجَبْنَا لَهُۥ فَنَجَّيْنَٰهُ وَأَهْلَهُۥ مِنَ ٱلْكَرْبِ ٱلْعَظِيمِ ﴿٧٦﴾ وَنَصَرْنَٰهُ مِنَ ٱلْقَوْمِ ٱلَّذِينَ كَذَّبُوا۟ بِـَٔايَٰتِنَآ ۚ إِنَّهُمْ كَانُوا۟ قَوْمَ سَوْءٍ فَأَغْرَقْنَٰهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٧٧﴾ وَدَاوُۥدَ وَسُلَيْمَٰنَ إِذْ يَحْكُمَانِ فِى ٱلْحَرْثِ إِذْ نَفَشَتْ فِيهِ غَنَمُ ٱلْقَوْمِ وَكُنَّا لِحُكْمِهِمْ شَٰهِدِينَ ﴿٧٨﴾ فَفَهَّمْنَٰهَا سُلَيْمَٰنَ ۚ وَكُلًّا ءَاتَيْنَا حُكْمًا وَعِلْمًا ۚ وَسَخَّرْنَا مَعَ دَاوُۥدَ ٱلْجِبَالَ يُسَبِّحْنَ وَٱلطَّيْرَ ۚ وَكُنَّا فَٰعِلِينَ ﴿٧٩﴾ وَعَلَّمْنَٰهُ صَنْعَةَ لَبُوسٍ لَّكُمْ لِتُحْصِنَكُم مِّنۢ بَأْسِكُمْ ۖ فَهَلْ أَنتُمْ شَٰكِرُونَ ﴿٨٠﴾ وَلِسُلَيْمَٰنَ ٱلرِّيحَ عَاصِفَةً تَجْرِى بِأَمْرِهِۦٓ إِلَى ٱلْأَرْضِ ٱلَّتِى بَٰرَكْنَا فِيهَا ۚ وَكُنَّا بِكُلِّ شَىْءٍ عَٰلِمِينَ ﴿٨١﴾

٣٢٨ — وَمِنَ ٱلشَّيَٰطِينِ

کاری دزێویان تێدا دەکرد، ڕزگار کرد ﴿إنهم کانوا قوم سوء فاسقین﴾ چونکە بە ڕاستیی خەڵکی ئەویّ زۆر خراپ و لە ڕیّ لادەر بوون ﴿[٧٥] وأدخلناه فی رحمتنا إنه من الصالحین﴾ و بردمانە ناو بەزەیی و میهرەبانیی خۆمانەوە، چونکە پیاوێکی صاڵح و چاك ڕەفتار بوو.

نووح و قەومەکەی:

﴿[٧٦] ونوحا إذ نادی من قبل﴾ و باسی داستانی (نووح)یش بکە، کە بەر لەو پێغەمبەرانەوە ڕقی لە گەلەکەی هەستاو داوای لەخوا کرد کە لەناویان ببا ﴿فاستجبنا له﴾ ئێمەیش نزاکەیمان گیراکردو وەڵاممان دایەوە ﴿فنجیناه وأهله من الکرب العظیم﴾ و خۆیی و خەڵکەموسڵمانەکەیمان لەبەلاّ گەورەو سەختەکە ڕزگار کرد، واتە: ئەوەی بڕوای هێناو هاتە ناو کەشتییەکەوە ڕزگاری بوو، ئەوەیش بڕوای نەهێنا نقوم بوو ﴿[٧٧] ونصرناه من القوم الذین کذبوا بآیاتنا﴾ وە لەبەرامبەر ئەو قەوم و هۆزەیەوە کە نیشانەکانی ئێمەیان بەدرۆ خستەوە یارمەتیمانداو سەرمانخست ﴿إنهم کانوا قوم سوء﴾ چونکە بەڕاستیی ئەوان گەلێکی ئێجگار نالەبارو خراپەکار بوون ﴿فأغرقناهم أجمعین﴾ هەموویانمان لەئاو نقوم کردو کەسیان لیّ دەر نەچوو.

داستانی داوود و سولەیمان (علیهما السلام):

﴿[٧٨] وداود وسلیمان إذ یحکمان فی الحرث﴾ لە داودو سولەیمانیش باسێك بکە ئەوکاتە کە سەبارەت بە کێڵگەیەك داوەرییان کرد ﴿إذ نفشت فیه غنم القوم﴾ ئەوسا کە مەڕوماڵاتی هۆزێك بیّ شوان بە شەو تێی کەوتبوون و تێیدا لەوەڕابوون ﴿وکنا لحکمهم شاهدین﴾ و ئێمە شایەدو ئاگاداری داوەرییەکەی هەردووك بووین ﴿[٧٩] ففهمناها سلیمان﴾ چارەسەری کێشەکەمان فێری سولەیمان کردو تێمان گەیاند کە چۆن بڕیار بدا ﴿وکلا آتیناه حکماوعلما﴾ بەهەردووك – داودو سولەیمان – داوەریی و زانیاریمان پیّ بەخشین، ڕاڤەکەرانی قورئان ئەڵێن: دوو پیاو سکاڵاو کێشەیەکیان هەبوو: کە ڕانەمەڕێك چوو بووە ناو کێڵگە و کشتوکاڵی کابرایەك و زیانێکی گەورەی لیّ دابوو، بردیانە لای (داود)و ئەویش بڕیاریدا: لەباتی زیانەکە ڕانەمەڕەکە بدریّ بەخاوەن دەغڵ ودانەکە، دیارە ئەوەش بەدڵی خاوەن مەڕەکە نەبوو، بۆیە هەردووکیان چوونە لای سولەیمان و بەسەرهاتەکەیان بۆ گێڕایەوە، پاشان ئەویش چوو بۆلای داودی باوکی و سەلامی لیّ کردوو وتی: بەڕای من ئەگەر زەوییەکە بەخاوەنی مەڕەکان بدرایەو، بیکردایە بەدەغڵ ودان، تاوەك خۆی لیّ ئەهاتەوەو، مەڕەکانیش بدرایە لای خاوەن زەوییەکە کەڵکی لەشیرو خوری و بەرەکەی وەرگرتایە، جا هەر کاتیّ کشتوکاڵەکە وەك خۆی لیّ هاتەوە بدرێتەوە بە خاوەنەکەی. (داود) وتی: ڕۆڵەکەم: بڕیارەکەت باش وپەسەندە، شیاوی باسە داوەر هەرکات دەقێکی دەست نەکەوت بۆ پشتگیریی بڕیارەکەی، دەتوانیّ پەنا بباتە بەر (ئیجتیهاد) هەر بۆیە ئەو دوو پێغەمبەرە بەڕێزەیش بڕیارەکانیان لێك جیاواز بوو، پێغەمبەریش موحەممەد ﷺ هەر لەو بارەیەوە دەفەرمویّ: ((إذا اجتهد الحاکم فأصاب فله أجران، وإذا اجتهد فأخطأ فله أجر واحد)) بوخاریی. واتە: هەرگا داوەر ئیجتیهاد بکاو، پڕ بەپڕمەبەستەکەی پێکا، ئەوەلای خوا دوو جار پاداشی بۆهەیە، خۆ ئەگەر نەی پێکاو بەهەڵەدا چوو، ئەوە یەك پاداشی بۆهەیە. ﴿وسخرنا مع داود الجبال یسبحن والطیر﴾ کێوەکان و پەلەوەرەکانیشمان ملکەچ و ڕام کرد، کە هەموان لەتەك داوودا پێکەوە تەسبیحاتی خوا بکەن. داود بە ئاوازو دەنگە خۆشەکەی خۆی تەسبیحاتی ئەخوێندو، گشت بوونەوەریش لەگەڵیا ئەیوتەوە، جا ئیتر چۆن وبەچ شێوەیەك؟ ئێمە هەموو ملکەچی ئەو شتانەین کە لەقورئاندا هاتوون ﴿وکنا فاعلین﴾ زۆر بەتواناو بەکاریش بووین بۆ ئەنجامدانی ئەو کارە ﴿[٨٠] وعلمناه صنعة لبوس لکم﴾ فێریشمان کرد کەچەندین جۆر پۆشاکی

جەنگیی دروست بکابۆتان، خوا جۆرەها قەڵغان و زرێی نیشاندا کە دروستی بکات بۆ خۆپاراستن لەکاتی جەنگدا. بەڵێ پیشەسازیی و تەکنەلۆجیا هەر لە پەیامبەرانەوە وردە وردە هەنگاوی هاویشتووە، ئەگەرچی بەیناو بەینیش پشوویەکی دابێت، بەڵام نەك وەك ئێستا موسڵمانان بەتەواوی دەستیان لێ شۆربیێ!﴿لتحصنكم من بأسكم﴾ تا لە زەبری یەکتر لە کاتی جەنگەکاندا بتانپارێزێ ﴿فهل أنتم شاكرون﴾ دە ئاخۆئێوە لەبەرامبەر ئەو نیعمەتانەوە سوپاسگوزار ئەبن؟ واتە: دەسوپاسی خوا بکەن. داستانی داوود ﷺ بەو شێوەیە بەکورتی باسکرا، ئینجا چیرۆکی سولەیمانیش بەم شێوەیە دەست پێ ئەکا: ﴿[٨١] ولسليمان الريح عاصفة﴾ بۆ سولەیمانیش بایەکی سەختی بەهێزمان رەخساندو رام کرد ﴿تجرى بأمره إلى الأرض التى باركنا فيها﴾ بەفەرمانی ئەو دەڕۆشت بۆ ناوچەو وڵاتی شام، کە پڕپیت و پیرۆزمان کرد بە خێرات و بەرووبوم و نێردرانی زۆربەی پێغەمبەران لەوێ ﴿وكنا بكل شئ عالمين﴾ وە ئێمە بە هەموو شتێ زاناو ئاگادار بووین، خۆمان چاك ئەمانزانی سولەیمان ئەو پلەیەی شایستەیە لەم باسەی سولەیمانەدا وتوێژێکی زۆر هەیە، زۆربەشیان دەست هەڵبەستی جوولەکەیەو، بۆیە ئێمەش بێجگە لە دەقە قورئانیەکە ناڕۆینە ناو کێشەکەوە ﴿[٨٢] ومن الشياطين من يغوصون له﴾ وە هەروا لە شەیاتینەکانیش کەسانێکمان رام کردبوو بۆی ئەڕۆیشتنە ناو بنی دەریاکانەوە مرواری و مەرجانیان بۆ دەردەهێنا ﴿ويعملون عملا دون ذلك﴾ و بێجگە لەوەیش کاری تریشیان بۆ ئەنجام ئەدا، کە مرۆیەکان بۆیان ئەنجام نەئەدرا ﴿وكنا لهم حافظين﴾ خۆیشمان چاودێرو پارێزەریان بووین، نەمان دەهێشت لەفەرمانی ئەو لا بدەن. لەم باسی جنییانەدا گەلێ چیرۆك و داستانی جوولەکەی تێکەڵ کراوە، بۆیە ئێمەش لەم ئەندازەدا ئەوەستین.

الجزء السابع عشر — سورة الأنبياء

وَمِنَ ٱلشَّيَٰطِينِ مَن يَغُوصُونَ لَهُۥ وَيَعۡمَلُونَ عَمَلٗا دُونَ ذَٰلِكَۖ وَكُنَّا لَهُمۡ حَٰفِظِينَ ﴿٨٢﴾ ۞وَأَيُّوبَ إِذۡ نَادَىٰ رَبَّهُۥٓ أَنِّي مَسَّنِيَ ٱلضُّرُّ وَأَنتَ أَرۡحَمُ ٱلرَّٰحِمِينَ ﴿٨٣﴾ فَٱسۡتَجَبۡنَا لَهُۥ فَكَشَفۡنَا مَا بِهِۦ مِن ضُرّٖۖ وَءَاتَيۡنَٰهُ أَهۡلَهُۥ وَمِثۡلَهُم مَّعَهُمۡ رَحۡمَةٗ مِّنۡ عِندِنَا وَذِكۡرَىٰ لِلۡعَٰبِدِينَ ﴿٨٤﴾ وَإِسۡمَٰعِيلَ وَإِدۡرِيسَ وَذَا ٱلۡكِفۡلِۖ كُلّٞ مِّنَ ٱلصَّٰبِرِينَ ﴿٨٥﴾ وَأَدۡخَلۡنَٰهُمۡ فِي رَحۡمَتِنَآۖ إِنَّهُم مِّنَ ٱلصَّٰلِحِينَ ﴿٨٦﴾ وَذَا ٱلنُّونِ إِذ ذَّهَبَ مُغَٰضِبٗا فَظَنَّ أَن لَّن نَّقۡدِرَ عَلَيۡهِ فَنَادَىٰ فِي ٱلظُّلُمَٰتِ أَن لَّآ إِلَٰهَ إِلَّآ أَنتَ سُبۡحَٰنَكَ إِنِّي كُنتُ مِنَ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٨٧﴾ فَٱسۡتَجَبۡنَا لَهُۥ وَنَجَّيۡنَٰهُ مِنَ ٱلۡغَمِّۚ وَكَذَٰلِكَ نُـۨجِي ٱلۡمُؤۡمِنِينَ ﴿٨٨﴾ وَزَكَرِيَّآ إِذۡ نَادَىٰ رَبَّهُۥ رَبِّ لَا تَذَرۡنِي فَرۡدٗا وَأَنتَ خَيۡرُ ٱلۡوَٰرِثِينَ ﴿٨٩﴾ فَٱسۡتَجَبۡنَا لَهُۥ وَوَهَبۡنَا لَهُۥ يَحۡيَىٰ وَأَصۡلَحۡنَا لَهُۥ زَوۡجَهُۥٓۚ إِنَّهُمۡ كَانُواْ يُسَٰرِعُونَ فِي ٱلۡخَيۡرَٰتِ وَيَدۡعُونَنَا رَغَبٗا وَرَهَبٗاۖ وَكَانُواْ لَنَا خَٰشِعِينَ ﴿٩٠﴾

٣٢٩

یادێکی ئەیوب پێغەمبەر ﷺ:

﴿[٨٣] وأيوب إذ نادى ربه﴾ باسێکی بەسەرهات و چیرۆکی (ئەیوب)یش بکە کاتێ کە پاڕایەوەو هاواری لە پەروەردگاری خۆی کردو وتی: ﴿أنى مسنى الضر﴾ بێگومان دووچاری بەڵاو نەخۆشییەك بووم ﴿وأنت أرحم الراحمين﴾ ئەتۆیش لەهەموو خاوەن بەزەییەکان بەبەزەیی تری. ئەیوب ﷺ پەیامبەرێك بوو خوای دلۆڤان منداڵ وسامانێکی زۆری پێدابوو، بەڵام دواتر بە ئیرادەو بڕیاری خۆی هەمووی تیاچوو، ئەویش هیچ گوێی نەداو پێی تێك نەچوو، پاشان نەخۆشیش درا بەسەریاو، زۆریش بەئارام و بەوێڵەوە داوای شیفای لەخوا کرد ﴿[٨٤] فاستجبنا له﴾ ئێمەیش بەهانایەوە چووین و وەڵاممان دایەوە ﴿فكشفنا ما به من ضر﴾ غەمو پەژارەو نەخۆشیمان لە سەر لابرد ﴿وآتيناه أهله ومثلهم معهم﴾ وە هەموو خێزانەکەیمان پێدایەوەو ئەوەندەی تریش لەگەڵیا ﴿رحمة من عندنا﴾ بە بەزەییەك لە لای خۆمانەوە بە ئەیوبدا ﴿وذكرى للعابدين﴾ کردمان بە بیرەوەریی و پەندیش بۆ بەندە خواپەرستەکان

تا ئەوانیش وەك ئەو لە كاتی مەینەتی و بەڵاو نەهاتدا ئارامیان ببێ و چاو لەو بكەن ﴿[٨٥] و إسماعيل و إدريس و ذا الكفل﴾ باسی (ئیسماعیلی كوڕی ئیبراهیم و، ئیدریسی كوڕی شیت و، زولكیفل)یش بكە ﴿كل من الصابرين﴾ هەریەكێكیان لەدەستەی خۆڕاگران و ئارامگران بوون بەرامبەر بە بەڵاو تاقیكردنەوەكان چونكە، ئیسماعیل بوو ئامادەیی خۆی دەربڕی بۆ سەربڕینەكە. دەڵێن ئیدریس: ناوی –ئوزوریس– بووەو، میسریەكان پەرستوویانەو، یەكەم كەسێكیش بووە ئەوانی فێری كشتوكاڵ و پیشەسازی كردووە!. زولكیفلیش: كات و شوێنی و جێگەی ژیانی نادیارە لای ئێمە، بەڵام ئەوە ئاشكرایە كە پەیامبەرێكی بەنی ئیسرائیلییە ﴿[٨٦] وأدخلناهم في رحمتنا﴾ هەموویانمان بەهۆی ئارامیی و صەلاحەتیانەوە خستە ناو سۆزو میهرەبانی خۆمانەوە بەهەشت و پەیامبەرێتیمان پێ بەخشین ﴿إنهم من الصالحين﴾ چونكە ئەوان لە پیاوچاكان و ساڵحان بوون. ڕوونكردنەوەیەك: ئەو درۆیانەی لەبارەی (ئەیوب)ەوە ﷺ هەڵبەستراون و خزێنراونەتە تەفسیرەكانەوە، هیچ زانایەكی تێگەیشتوو فامیدە ددانی پیادا نانێ، بەڵكو زانایان هەموو یەك دەنگن لەوەدا كە ئەو داستانە دەستی جوولەكەی تێخراوە، چونكە پێغەمبەران خوایان لە سەر بێ دەبێ لەهەر عەیبێك بەریی و پاك بن و، گشت هەستیارەكانیشیان سەلامەت بن.

خاوەن ماسی یەكە (یونس ﷺ):

﴿[٨٧] وذا النون إذ ذهب مغاضبا﴾ باسێكی خاوەن ماسییەكەیش (یونس) بكە، بەڵێ هەرلەبەر ئەوە (یونس) كاتی خۆی ماسی قوتییدا ئێستا پێی ئەڵێن (زەنوون) "خاوەن ماسیی ئەوەش ئەوكاتە بوو بە ڕق و قینێكی زۆرەوە قەوم و گەلەكەی بەجێ هێشت و ڕۆیشت، پاش ئەوەی زۆری لەگەڵ وتن بڕوا بێنن، بڕوایان نەهێناو بێ سوود بوو، ئیتر وای بەچاك زانی بەجێیان بهێڵێ و، ڕوو بكاتە ولاتێكیتر بۆ گەیاندنی بانگەوازەكەی خوا ﴿فظن أن لن نقدر عليه﴾ ئەو پێی وابوو ئێمە دەربەست نین و دونیای لێ تەنگ ناكەینەوە "چونكە بەبۆچوونی ئەو زەویی فراوانە و، ئەڕوا بۆ شارو گوندێكی ترو خەڵكیش زۆرە بانگیان بكات بۆلای خوا ﴿فنادى في الظلمات﴾ جا ڕقەكەی بەرەو دەریا بردیی و، سواری كەشتیی بوو ودەرەنجام بەهۆی باری قورسی كەشتییەكەوە فڕێ درایە ناو دەریاكەوەو ماسی قوتی دا، ئەویش لەناو تاریكستانی شەوو دەریاو ناوسكی نەهەنگەكەدا هاوارو بانگی لەخوا كردو وتی: ﴿أن لا إله إلا أنت﴾ پەروەردگارا!بێ لە تۆ هیچ پەرستراوێك شك نابەم ﴿سبحانك إني كنت من الظالمين﴾ هەر تۆیش لە هەموو نەنگێك خاوێن ڕائەگرم، بێگومان من لەڕیزی ستەمكاران بووم" ستەمم لە خۆم كردو، پەشیمانم ﴿[٨٨] فاستجبنا له ونجيناه من الغم﴾ سا ئێمەش بەهانایەوە هاتین و وەڵاممان دایەوەو لەو تەنگانەو خەم و پەژارەیە تێیكەوتبوو ڕزگارمان كرد ﴿وكذلك ننجي المؤمنين﴾ هەروەك یونسمان ڕزگار كرد هەر ئاوایش هەموو بڕواداران ڕزگار ئەكەین, دیارە ئەوەش بە ڕەچاوكردنی مەرجەكانی دوعا. شیاوی باسە خوا قەوم وهۆزەكەی یونسی ڕزگار كرد كاتێ ئیمانیان هێنا وەكو لەم ئایەتەدا: (فلولا كانت قرية آمنت فنفعها إيمانها إلا قوم يونس لما آمنوا كشفنا عنهم عذاب الخزي في الحياة الدنيا ومتعناهم إلى حين)(١٠/٩٨. هەر واتای ڕزگار كردنی هۆزەكەی (یونس)ە. پاشان پەشیمان بوونەوەیان.

زەكەریاو یەحیا سلاویان لێ بێ:

﴿[٨٩] وزكريا إذ نادى ربه﴾ هەروەها زەكەریاش وەبیر بێنە كە لەناخی دڵیەوە هاوارو بانگی لە پەروەردگاری خۆی كردو وتی: ﴿رب لا تذرني فردا﴾ ئەی پەروەردگارا! هەر بە تەنهاییم مەهێڵەوە بێ منداڵ و واریس، ئەڵێن ئەو دەمە تەمەنی زەكەریا گەیشتبووە سەد ساڵ و، تەمەنی ژنەكەشی نەوەدو نۆ ساڵ بوو، هێمان هیچ منداڵیان نەبوبوو

﴿وانت خير الوارثين﴾ وە تۆش چاکترینی واریسانی بۆ من، واتە: هەر ئەتۆم بەسە ئەگەر واریسیشم پێنەبەخشی. ﴿٩٠ فاستجبنا له﴾ دوعامان لێ گیرا کردو وەڵاممان دایەوە ﴿ووهبنا له يحيى﴾ و یەحیاشمان پێ بەخشیی ﴿وأصلحنا له زوجه﴾ و ژنەکەییشمان بۆ هێنایە باری منداڵ بوون لەحاڵێکا پێشتر منداڵی نە ئەبوو ﴿إنهم كانوا يسارعون في الخيرات﴾ چونکە ئەوان هەموویان لە کاری خێرو چاکەدا بەردەوام پەلەو تالوکەیان دەکرد ﴿ويدعوننا رغبا ورهبا﴾ هەمیشە لەبەر هیوای میهرەبانی و رەحمەتی ئێمەدا نزایان دەکرد، وە لەترسی دۆزەخ هاواریان دەکرد ﴿وكانوا لنا خاشعين﴾ لە ئاست ئێمە هەمووکات خۆ بەکەم زان و ملکەچی کارو فەرمانی ئێمە بوون.

وَٱلَّتِيٓ أَحۡصَنَتۡ فَرۡجَهَا فَنَفَخۡنَا فِيهَا مِن رُّوحِنَا وَجَعَلۡنَٰهَا وَٱبۡنَهَآ ءَايَةٗ لِّلۡعَٰلَمِينَ ﴿٩١﴾ إِنَّ هَٰذِهِۦٓ أُمَّتُكُمۡ أُمَّةٗ وَٰحِدَةٗ وَأَنَا۠ رَبُّكُمۡ فَٱعۡبُدُونِ ﴿٩٢﴾ وَتَقَطَّعُوٓاْ أَمۡرَهُم بَيۡنَهُمۡۖ كُلٌّ إِلَيۡنَا رَٰجِعُونَ ﴿٩٣﴾ فَمَن يَعۡمَلۡ مِنَ ٱلصَّٰلِحَٰتِ وَهُوَ مُؤۡمِنٞ فَلَا كُفۡرَانَ لِسَعۡيِهِۦ وَإِنَّا لَهُۥ كَٰتِبُونَ ﴿٩٤﴾ وَحَرَٰمٌ عَلَىٰ قَرۡيَةٍ أَهۡلَكۡنَٰهَآ أَنَّهُمۡ لَا يَرۡجِعُونَ ﴿٩٥﴾ حَتَّىٰٓ إِذَا فُتِحَتۡ يَأۡجُوجُ وَمَأۡجُوجُ وَهُم مِّن كُلِّ حَدَبٖ يَنسِلُونَ ﴿٩٦﴾ وَٱقۡتَرَبَ ٱلۡوَعۡدُ ٱلۡحَقُّ فَإِذَا هِيَ شَٰخِصَةٌ أَبۡصَٰرُ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ يَٰوَيۡلَنَا قَدۡ كُنَّا فِي غَفۡلَةٖ مِّنۡ هَٰذَا بَلۡ كُنَّا ظَٰلِمِينَ ﴿٩٧﴾ إِنَّكُمۡ وَمَا تَعۡبُدُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ حَصَبُ جَهَنَّمَ أَنتُمۡ لَهَا وَٰرِدُونَ ﴿٩٨﴾ لَوۡ كَانَ هَٰٓؤُلَآءِ ءَالِهَةٗ مَّا وَرَدُوهَاۖ وَكُلّٞ فِيهَا خَٰلِدُونَ ﴿٩٩﴾ لَهُمۡ فِيهَا زَفِيرٞ وَهُمۡ فِيهَا لَا يَسۡمَعُونَ ﴿١٠٠﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ سَبَقَتۡ لَهُم مِّنَّا ٱلۡحُسۡنَىٰٓ أُوْلَٰٓئِكَ عَنۡهَا مُبۡعَدُونَ ﴿١٠١﴾

باسی مەریەم و عیسا (درووديان لێ بێ):

﴿٩١ والتى احصنت فرجها﴾ هەروەها وەبیر بێنە (خاتوو مەریەم) ئەو ژنەی کە شەرم و داوێنی خۆی پاك و خاوێن ڕاگرت و پاراستیی لە حەرام، بۆیە، ناوی مەریەمی نەهێنا، بەڵکو فەرمووی: (والتى..) چونکە لێرەدا مەبەست باسی پێغەمبەرانەو، تەنها کوڕەکەشی (عیسا) لە زنجیرەی پەیامبەرانە، نەك خۆی. ﴿فنفخنا فيها من روحنا﴾ ئینجا ئێمەش بەهۆی فریشتەی خۆمانەوە "جوبرەئیل" فوومان پێدا کرد و بووبەهۆی سك پڕبوونی و" عیسای لێ بوو!! (شێخی سابوونیی) لەپەراوێزی (ئیبن کەسیر)دا دەڵێ: (يراد من الفرج: فرج القميص، أي لم يعلق بثوبها ريبة، اي أنها طاهرة الأثواب" قال السهيلي: فلا يذهبن وهمك إلى غير هذا من لطيف الكناية..). واتە: مەبەست بەبێژەی (فەرج)یەخەی کراسەکەی خاتوو (مەریەم)ـە" واتە: ئەو قەت جێی بەدگومانی نەبووەو، هەمیشە دامێن پاکبووە، بۆیە وەك تەفسیری (سوهەیلی) دەڵێت: نابێ بیر لەهیچ شتێکی دیکە بکرێتەوە، بەتایبەتی کە (روح القدس= جوبريل) بەفەرمانی خوای (قُدّوس) ئەوکارەی ئەنجام داوە، چۆن دەبێ بیر لەشتێ تر بکرێتەوە. ﴿وجعلناها وابنها آية للعالمين﴾ مەریەم و کوڕەکەیشمان کردە موعجیزەو نیشانەیەکی گەورەو بێ وێنە بۆ هەموو خەڵکانی جیهان، چونکە تائەو سەردەمە شتی وا نەبوبوو ولە ئاییندەشا هەرگیز نایشبێت. ﴿٩٢ إن هذه أمتكم أمة واحدة﴾ بەڕاستیی ئەم پەیامبەرو ئوممەتانەن هاوبیروهاو ڕێبازی ئێوەن کە یەك گەل و یەك ئوممەتن" عەقیدەیان یەکەو، یەك شێوە ئەڕۆن و هەر هەمووشیان بۆ خوا کار ئەکەن، بەڵام موشریکەکان کەناریان لێگرتوو لێیان جیا بوونەوە! ﴿وأنا ربكم فاعبدون﴾ منیش پەروەردگاری ئێوەم، دەشێ تەنها منیش بپەرستن ﴿٩٣ وتقطعوا أمرهم بينهم﴾ لەگەڵ ئەوەشدا کە هەموو پەیامبەران و ئوممەتانیان ئیش و کاروئەرکیان یەك بووە وعەقیدەشیان یەك بووە، بەڵام زۆربەی ئەوانە لەئاینی یەکتاپەرستیی لایانداو کاروباری ئاینەکەیان لە ناوخۆیاندا بچڕ بچڕ کردو بوونە چەند

گروپ و چەند دەستەوە ﴿كل إلينا راجعون﴾ هەریەکێ لەوانیش- لەدواڕۆژدا- بۆلای ئێمە ئەگەڕێنەوە بۆحیساب و لێپرسینەوە ﴿[٩٤] فمن يعمل من الصالحات وهو مؤمن﴾ جا هەرکەسێك لە كارو كردەوەی چاك خەریك بێ، لەهەمان کاتدا بڕواداریش بێت ﴿فلا كفران لسعية﴾ بێگومان تەقالاو هەوڵ و تێکۆشانەکانی بەزایە ناچن و ون نابن ﴿وإنا له كاتبون﴾ بێگومان ئێمە کۆششەکەی بۆدەنوسین وهیچ شتێکی لێ گوم نابێت ﴿[٩٥] وحرام على قرية اهلكناها انهم لا يرجعون﴾ خەڵکانی هەرشارو گوندێکیان لەناومان بردبن هەرگیز جارێکی تر ناتوانن بەرەو دوا بگەڕێنەوە بۆدونیاو، تەوبەیان لێوەرناگیردرێ.

یاجوج و ماجوج:

﴿[٩٦] حتى إذا فتحت يأجوج ومأجوج﴾ دونیاش بەردەوام دەبێت تا ئەو کاتەی دەرگا- بەربەستەکەی ذوالقرنین- لە تیرەی (یاجوج و ماجوج) ئەکرێتەوەو بڵاوئەبنەوە، کە ئەوەش نیشانەی نزیکبوونەوەی کۆتایی دونیایە, جا ئەوانیش ﴿وهم من كل حدب ينسلون﴾ لەهەموو بەرزایی وکون و کەلێنێکەوە بە پرتاو دادەپڕن و دەر دەچن، واتە: یاجوج و ماجوج لە هەموو دەرگاو ڕێگایەکەوە دێنە دەرەوە بۆ فەسادو گێرە شێوێنی. بەڵام ئاخۆ یاجوج و ماجوج کێن؟ و ئێستا لەکوێن؟ چیان لێ هات؟ یاخود سەرئەنجام چیان لێ دێت؟ ئەمانە کۆمەڵێ پرسیارن و وەڵامەکەیان زۆر گرانە، وە ئێمە بێجگە لەوەی لەقورئاندا هاتووە هیچ شتێ نازانین، ئەگەرچی لەوانەیشە هەر شەپۆلەکەی "تەتار" بووبێ، چونکە لە نزیك شاری تیرمیزدا سەددێك دۆزراوەتەوە ناوبانگی بە "باب الحديد" دەرکردووە، وە زانای ئەڵمانی (سیل بردر) لە سەرەتای سەدەی پازدەدا سەرێکی لەوێ داو لە نووسینەکەیدا تۆماری کرد، لەوە ئەچێ ئەو جێگایە،هەر جێگا کەی یاجوج و ماجوج بێت ﴿[٩٧] واقترب الوعد الحق﴾ ئەوسا ئیتر بەڵێنە ڕاست و دروستەکەش "بۆ هاتنی قیامەت" نزیك دەبێتەوە، واتە: هەر یاجوج و ماجوج لەو جێگای خۆیانە هاتنە دەرێ، ئەوە ئیتر قیامەتیش نزیکە ﴿فإذا هى شاخصة أبصار الذين كفروا﴾ ئەوسا ئیتر چاوی ئەو کەسانەی خوانەناس و بێ بڕوان ئەبڵەق ئەبێ و، لەجێی خۆی ناجووڵێ، واتە: لەبەر نارەحەتی ئەو ڕۆژە چاویان بۆ ناتروکێ ﴿يا ويلنا قد كنا في غفلة من هذا﴾ هاواریان لێ بەرز ئەبێتەوە وئەڵێن: ئەی تیاچووە خۆمان! بەڕاستیی ئێمە لە غەفڵەت و بێئاگاییدا بووین لەم ڕۆژە﴿بل كنا ظالمين﴾ نەك هەر غافڵ بووین، بەڵکو ستەمکاریش بووین لە خۆمان.

خۆتان و بتەکانتان سووتەمەنی دۆزەخن:

﴿[٩٨] إنكم وما تعبدون من دون الله حصب جهنم﴾ ئینجا ئەم بڕیارە دەر ئەچێ و پێیان ئەوترێ:بێگومان ئێوەو ئەوشتانەش لەجێی خوا ئەتانپەرستن" گشت دەبنە دارو دەوەن و سووتەمەنی دۆزەخ ﴿انتم لها واردون﴾ هەر دەبێ "لەگەڵ بتەکاندا" بچنە نێویەوە ﴿[٩٩] لوكان هؤلاء آلهة ما وردوها﴾ بەموشریکان دەوترێت: خۆ ئەگەر ئەو بتانە وەك ئێوە پێتان وایە- خوا بوونایە ئاوا نەئەچوونە ناو دۆزەخەوە ﴿وكل فيها خالدون﴾ هەر هەموشیان -پەرستیارو پەرستراو- لەدۆزەخدان بەهەتاهەتایی ئەمێننەوە ﴿[١٠٠] لهم فيها زفير﴾ لەوێ هەناسەدانێکی زۆر توندیان بۆهەیە.﴿وهم فيها لا يسمعون﴾ وە لەبەر ئێش وئازارو نارەحەتی لەدۆزەخدا هیچ قسەیەکی خۆش نابیستن، کڵپە کڵپی جەهەننەم نەبێ ﴿[١٠١] إن الذين سبقت لهم منا الحسنى﴾ بێگومان کەسانێك لە پێشدا لە لایەن ئێمەوە بەهۆی کاروکردەوە چاکەکانیانەوە، بەڵێنی پاشە ڕۆژی چاکتریان پێدرابوو. ﴿أولئك عنها مبعدون﴾ ئەوانە لەو ئاگرە دوور

ڕادەگێردرێن و گەرماو نارەحەتیش ناچێژن ﴿ ١٠٢ لا یسمعون حسیسها ﴾ دەنگی قرچەو بڵێسەی دۆزەخ نابیستن ﴿وهم في ما اشتهت انفسهم خالدون﴾ بەڵکو ئەوانە لەناو نازو نیعمەتێکدان کە نەفسیان حەزی پێ دەکات، وە بە هەتا هەتاییش لەوێ ئەمێننەوە ﴿ ١٠٣ لا یحزنهم الفزع الأکبر﴾ تەنگانەی بێ سنوور" ترسە گەورەکەی ئەو ڕۆژە ئەوان زویر و غەمگین ناکات ترسی لێپرسینەوەو حیساب و کیتابیان نی یە ﴿وتتلقاهم الملائکة﴾ وە بەڵکو فریشتەکانیش بەڕووی خۆشەوە لەدەرگای بەهەشتدا پێشوازییان لێ ئەکەن ﴿هذا یومکم الذی کنتم توعدون﴾ و پێیان ئەڵێن: ئەوا ئەمڕۆ هەر ئەو ڕۆژەیە کە "لەدونیادا" بەڵێنتان پێ درابوو.

ئاسمان وەك قاقەزی تۆمار هەڵدەپێچرێ:

﴿ ١٠٤ یوم نطوی السماء کطی السجل للکتب﴾ باسی ئەو ڕۆژەبکە ئاسمان، وەکو هەڵپێچانی تۆماری قاقەز بۆ نووسین هەڵدەپێچین، چۆن نووسەر ئەو پەڕەی بەردەستی لوول ئەکاو ئەیپێچێتەوە، ئەمەش هەر ئەوەیە کە خوای گەورە دەربارەی ئەفەرموێ: (وما قدروا الله حق قدره والأرض جمیعا قبضته یوم القیامة والسموات مطویات بیمینه..)٣٩/٦٧. ئیمامی بوخاریش ئەم فەرموودەیە دەهێنێ: ((إن الله یقبض یوم القیامة الأرضین، وتکون السموات بیمینه)).واتە: بەڕاستی لە ڕۆژی قیامەتدا خوا گشت زەوییەکان دەگرێ و، ئاسمانەکانیش هەموو بەدەستیەوەن، ئەم باسە زیاتر لە سوورەتی (زومەر)دا روونکراوەتەوە. ﴿کما بدأنا أول خلق نعیده﴾ هەر وەك چۆن لە سەرەتاوە دروستمان کرد، دیسان هەر ئاوایش وەك خۆی لێ ئەکەینەوە ﴿وعدا علینا﴾ بەڵێنێکە ئەنجامدانی لەسەر ئێمەیە ﴿إنا کنا فاعلین﴾ و بێگومانیش ئێمە هەر ئەنجامی ئەدەین. پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: ((إنکم تحشرون إلى الله –عز وجل– حفاة عراة غرلا، کما بدأنا أول خلق نعیده وعدا علینا إنا کنا فاعلین)) پێشەوا ئەحمەد. بێگومان ئێوە گشتان بەپێی پەتیی و، سەرو لاشەی ڕووت و قووت و، خەتەنە نەکراوەیی وەك ڕۆژی لەدایك بوونتان گشت کۆدەکرێنەوە و دەبرێن بۆلای خوا، هەر وەکو چۆن یەکەم جار دروستمان کردوون، هەر ئاواش ئەتان گێڕینەوە، ئەمە بەڵێنێکە ئەنجام دانەکەی لەسەر ئێمەیە، خۆ ئێمەش هەمیشە بەکارو لێهاتوو بووین.

سُورَةُ الأَنبِيَاءِ — الجُزْءُ السَّابِعَ عَشَرَ

لَا يَسْمَعُونَ حَسِيسَهَا وَهُمْ فِي مَا اشْتَهَتْ أَنفُسُهُمْ خَالِدُونَ ﴿١٠٢﴾ لَا يَحْزُنُهُمُ الْفَزَعُ الْأَكْبَرُ وَتَتَلَقَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ هَٰذَا يَوْمُكُمُ الَّذِي كُنتُمْ تُوعَدُونَ ﴿١٠٣﴾ يَوْمَ نَطْوِي السَّمَاءَ كَطَيِّ السِّجِلِّ لِلْكُتُبِ كَمَا بَدَأْنَا أَوَّلَ خَلْقٍ نُّعِيدُهُ وَعْدًا عَلَيْنَا إِنَّا كُنَّا فَاعِلِينَ ﴿١٠٤﴾ وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِي الزَّبُورِ مِن بَعْدِ الذِّكْرِ أَنَّ الْأَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ ﴿١٠٥﴾ إِنَّ فِي هَٰذَا لَبَلَاغًا لِّقَوْمٍ عَابِدِينَ ﴿١٠٦﴾ وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ ﴿١٠٧﴾ قُلْ إِنَّمَا يُوحَىٰ إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَٰهُكُمْ إِلَٰهٌ وَاحِدٌ فَهَلْ أَنتُم مُّسْلِمُونَ ﴿١٠٨﴾ فَإِن تَوَلَّوْا فَقُلْ آذَنتُكُمْ عَلَىٰ سَوَاءٍ وَإِنْ أَدْرِي أَقَرِيبٌ أَم بَعِيدٌ مَّا تُوعَدُونَ ﴿١٠٩﴾ إِنَّهُ يَعْلَمُ الْجَهْرَ مِنَ الْقَوْلِ وَيَعْلَمُ مَا تَكْتُمُونَ ﴿١١٠﴾ وَإِنْ أَدْرِي لَعَلَّهُ فِتْنَةٌ لَّكُمْ وَمَتَاعٌ إِلَىٰ حِينٍ ﴿١١١﴾ قَالَ رَبِّ احْكُم بِالْحَقِّ وَرَبُّنَا الرَّحْمَٰنُ الْمُسْتَعَانُ عَلَىٰ مَا تَصِفُونَ ﴿١١٢﴾

سُورَةُ الحَجِّ — آياتها ٧٨ — ترتيبها ٢٢

٣٣١

ئەم زەمینە هەر بۆ بەندە صالحەکان دەبێ:

﴿ ١٠٥ ولقد کتبنا فی الزبور من بعد الذکر﴾ بێگومان ئێمە لەکتێبی (زەبوور)ی (داود)دا لەپاش تۆمار کردنی لە (لوح المحفوظ)دا نووسیمان و بڕیارماندا ﴿أن الأرض یرثها عبادی الصالحون﴾ کە بەندە ساڵحەکانم دەسەڵات و حکومەتی ئەم زەوییە بەدەست ئەگرن. بەڵێ خوای گەورە ئادەمیزادی خستە سەر زەویی بۆ ئاوەدان کردنەوەیی و،

بەدەست هێنانی خێرو بەروو بوومی، بەرنامەو پرۆگرامیشی پێدان، جا کەواتە هەر لەبناغەدا خوای گەورە ئەم زەوییەی بۆ بڕواداران دروست کردووە، بۆیە پێویستە لەسەریان بەبڕوای دروست و هەوڵ و تێکۆشان و مەزراو کشتوکاڵ، ئاوەدانی بکەنەوە ﴿[١٠٦] إن في هذا لبلاغا لقوم عابدين﴾ بێگومان ئا لەم قورئانەدا باسمانکرد ڕاگەیاندنێکی ئاشکراو روون هەیە بۆ کەسانی خوا پەرست , یاسای بوونەوەرو پاشەڕۆژو ژیان وگەیشتن بە خۆشنوودی خوا,بۆ هەرگەلێکی پەرستیار وخوا ناسە, ئەوانەی سەر لەخۆیان تێك نادەن و، تەنهاو تەنها ئەم قورئانە دەکەنە بەرنامەی ژینیان.

پێغەمبەر ڕەحمەت و چاکە بوو بۆ گشت خەڵکانی جیهان:

﴿[١٠٧] وما ارسلناك إلا رحمة للعالمين﴾ ئێمە هەر بۆیە تۆمان نارد کەرەحمەت و بەزەیی و میهرەبانییەك بیت بۆ هەموو جیهانیان تادەستیی تەواوی مەردوم بەرەو هیدایەت و ڕێگەی بەختیاریی بگریی، دیارە هەر تەنها ئەوانەش بەهرەمەند ئەبن پێت کە خۆشیان ئامادە بن بۆ بیستنی بانگەوازەکەت، ئیمامی (موسلیم) ئەم فەرموودەیەی هێناوە: ((إني لم أُبْعَثْ لَعَّانا، وإنما بُعِثْتُ رحمةً)) واتە: بێگومانە کە من بۆ ئەوە نەنێراوم هەردەم نەفرینکارو نزاکاری شەڕو خراپە بم بۆ خەڵکان، بەشکوم هەر بەرەحمەت و میهرەبانیی و، دڵاوایی رەوانە کراوم. یان دەفەرموێ: ((إنما أنا رَحْمَةٌ مُهْداةٌ)) من هەر ڕەحمەت و شارەزا کراوێکی دەستی خوام و نێردراوم بۆلای ئێوە، واتە: خراپەکاریی و، ئەزیەت و ئازاردان، ئەمانە هیچیان کاری من نین/ ئیبن عەساکیر.

کاکڵی وەحیی یەکخوا پەرستیە:

﴿[١٠٨] قل إنما يوحى إلي أنما إلهكم إله واحد﴾ پێیان بڵێ: بەڕاستیی من هەر بۆیە وەحیی و نیگام بۆ کراوە کە بڵێم پەروەردگارو پەرستراوی ئێوە، هەر خوایەکی تاك و تەنیایە ﴿فهل انتم مسلمون﴾ ئاخۆ ئێوە تەسلیم و ملکەچ دەبن؟واتە: ملکەچبن بۆ پەرستنی خوا بە تاك و تەنیاو, فەرمان و بڕیارەکانی بی دووو سێ ئەنجام بدەن ﴿فإن تولوا فقل آذنتكم على سواء﴾ خۆ ئەگەر ملکەچ نەبوون و پشتیان هەڵکرد، پێیان بڵێ: وا من بە یەکسانی پەیامی خوام بەهەمووتان راگەیاند، پاش ئەوەو پاش تەسلیم نەبوونتان, ئیتر لە نێوان ئێمەو ئێوەدا تەنها جەنگ ماوە. ﴿وإن أدرى أقريب أم بعيد ما توعدون﴾ من نایشزانم هاتنی ئەو سزایەی بەڵێنتان پێ دراوە نزیکە و زوو دێتە جێ" یان دوورە و ماوەیەك دەخایەنێ. لەدونیادا ئەبێ، یان لە دواڕۆژدا؟ ﴿[١١٠] إنه يعلم الجهر من القول ويعلم ما تكتمون﴾ بێگومان ئەو زاتەبە گوفتاری ئاشکراتان ئەزانێ و، بەوەش هەر دەزانێ ئێوە ئەیشارنەوە ﴿[١١١] وإن أدري لعله فتنة لكم﴾ وەمن نایشزانم لەوانەیە دواخستنی ئەو سزایە هەر بۆ تاقیکردنەوەیەك بێت بۆتان ﴿ومتاع إلى حين﴾ رابواردنێك بێ تا ماوەیەکی دیاریکراو ,ئەوجا سزاکەتان بۆ بێت ﴿[١١٢] قال رب احكم بالحق﴾ جا دوای گەیاندنی پەیامەکەیی و گوێ نەدانی خوانەناسان پێی، پەیامبەر روو ئەکاتە پەروەردگاریی خۆیی و ئەڵێ: ئەی پەروەردگارم! لەنێوان من و ئەوانەدا بڕیاری راستەقینەی خۆت بدە، چونکە من زۆر هەوڵمداو هۆشیارم کردنەوە، لە سزای تۆ ئاگادارم کردنەوە، بەلام باوەڕیان نەهێنا، جا ئیتر تۆیش چۆن باشە" بڕیاری خۆت بدە ﴿وربنا الرحمن المستعان على ما تصفون﴾ پەروەردگارمان -کە خوایەکی بەخشەرە- کۆمەك لێخوازراوە بۆ تۆڵەو جەزرەبەدان لەسەر ئەوقسە ناقۆڵاو ناشیاوانەتان, هەر ئەویشە یارمەتیم ئەداو سەرم ئەخا بە سەر ئێوەدا، ئەر ئێوە لارو لاسار بن، چونکە من هەوڵێکی زۆرم لەگەڵدان, بەلام ئێوە هەرنەتان بیست!.

فرە چاو لەبەروو مەمنوونم کە خوای دەھندەو پەروەرێنم، پشتیوانی کردم بۆ نووسینی تەفسیری سوورەتی (ئەنبیاء).

*** *** ***

٢٢- سوورەتی (حەج)ـە
مەدەنییەو (٧٨) ئایەتە

بەناوی خوای بەخشندەی میھرەبان

ئەم سوورەتە وەك سوورەتە مەدەنییەکانی تر، گرنگییەکی زۆر دەدا بە نەخشەو یاسادانان، ھەرچەند کەش و ھەوای سوورەتە مەککەییەکانیشی بەسەرا زاڵە، چونکە ئەمیش ھەرباسی ئیمان و باوەڕ و یەکتاپەرستیی و، ئاگادارکردنەوەو ترساندن و زیندوو بوونەوەو پاداش و تۆڵەو نیشاندانی دیمەنەکانی ڕۆژی قیامەت دەکات، خۆ ئەمانەش ھەرھەموو باسی سەرەکی سوورەتە مەککەییەکانن، لەلایەکیشەوە مۆڵەتدان بە (قیتال) و جەنگ و کوشتارو، یاسادانان بۆ حەج و، دیاریی و قوربانیی بۆ (کابە)ی شەریفەو، فەرماندان بە جیھاد لەرێی خوادا.. ئەمانە ھەر ھەموو باسی سوورەتە مەدەنییەکانن، بۆیە ھەندێ لە زانایان دەڵێن: ئەم سوورەتەیە ھاوبەشە لەنێوان مەککەیی و مەدینەیی دا.

* لەسەرەتاوە بەباسێکی سامناك و ترسێنەر: (یا أیها الناس اتقوا ربکم إن زلزلة الساعة شئ عظیم) دەست پێدەکات، کە بەڕاستی ھەمووکەسێك دادەچڵەکێنێ و سەرسام دەمێنێت، تەنانەت دایکی بەسۆزی شیردەریش چاوەکانی مۆڵەق و زەق دەبێ و، خۆشەویستی کۆرپەلەکەی خۆی لەبیر دەچێتەوە، ھەروەك ژنی دووگیانیش منداڵی لەبار دەچێ و، مرۆڤەکان ھەموو عەقڵ و ژیرییان تێك دەچێ و، وەك مەست و سەرخۆشیان لێدێ و، تەنانەت خزم و کەس و کاری نزیکیش لەتاو قورسیو ناڕەحەتی ئەو ڕۆژە لە یەکتر ھەڵدێن و ڕادەکەن:

* کۆمەڵێ بەڵگەی بەھێز دێنێتەوە بۆ ڕاستیی ئەو ڕووداوە گەورەیە: ڕۆژی قیامەت، بەگشت بوونەوەریش دەڵێت: باشە! دەسەڵاتێك بتوانێ ئەم ھەموو قۆناغانە بەسەر مرۆڤدا بێنێو تێپەڕێنێ: (یا أیها الناس إن کنتم فی ریب من البعث..) پاشانیش پاداش، یان تۆڵە وەردەگرێتەوە، ئەی چۆن ناتوانێ مردووان زیندوو بکاتەوە؟!

* چەند دیمەنێکی دڵتەزێنی ڕۆژی قیامەت باس دەکات، دەرەنجام چاکان لە بەھەشتداو، خراپان لە دۆزەخدا ھەموو خۆیان دەبیننەوە.

* وێنەی چەند شارو وڵاتێکی کاول و وێرانکراو، بەھۆی سەرپێچی و یاخی بوونیانەوە دێنێتەوە، لە لایەکەوە بۆ ئەوەی بانگ بەرانی ئیسلام دڵنیابن کە خوا لە پشتیانەو، لەلایەکی تریشەوە با ستەمکاران چاك بزانن کە خوا ھەر بۆ ماوەیەکی کەم چاوپۆشیان لێ ئەکات.

لەکۆتاییشدا نموونەیەك بۆ بتپەرستەکان دێنێتەوەو پێیان دەڵێ: پەرستراوەکانیان زۆر پەسترو لاوازترن لەوەش کەھیچ نەبێت بتوانن تاکە مێشێکیش دروست بکەن، جا پاش ئەوە داوا ئەکات کەتەنھا پەیڕەوی لەدین و ئایینی ئیبراھیم بکرێ. وە بۆیە بەناوی سوورەتی (حەج)ـەوە ناونراوە،بۆئەوەی تا دنیا دنیابێت باسی ئیبراھیم و کارو کردەوەکانی ھەر پرشنگداربێ، چونکە ئیبراھیم بوو ,مرۆڤەکانی بانگکرد بۆ جێبەجێکردنی فەریزەی حەج، جا ھەموو خەڵك،ئەو بانگەی ئەویان بیست، تەنانەت ئەوانەش کە ھێشتاھەر لەپشتی باپیاندا بوون بە: (لبیك اللھم لبیك) وەڵامیان دایەوە.

ڕۆژە سەختەکانی قیامەت:

خوا لەم سوورەتەدا مرۆڤ لەکات وساتە سەختەکانی ڕۆژی سەلا هوشیار دەکاتەوەو دەفەرموێ: ﴿بسم الله الرحمن الرحيم * [1] يا أيها الناس اتقوا ربكم﴾ ئەی خەڵکینە! بەردەوام لەپەروەردگارتان بترسن و خۆ بپارێزن لە خەشم و ڕکی ئەو،فەرمانەکانی بەچاکی جێبەجێ بکەن، بەو جۆرە کە لەپێناسەی (تەقوا)دا لەلایەن یەکێ لەخوا ناسانەوە هاتووەو دەڵێت: نەچیتە جێگایەکەوە، خوا ڕێگری لێکردبیت، لە جێگایەکیشدا دەبێ ببی، ببەوونادیار نەبیت ﴿إن زلزلة الساعة شئ عظيم﴾ چونکە بەڕاستیی بوومەلەرزەو شۆکەی هاتنی ڕۆژی قیامەت و کاولبوونی دنیا، کارێکی زۆر سامناك و گەورەیە، وەك خوا خۆی لەسوورەتێکی تردا ئەفەرموێ: (إذا زلزلت الأرض زلزالها وأخرجت الأرض أثقالها..)٩٩/١-٢. یان دەفەرموێ: (وحملت الأرض والجبال فدكتا دكة واحدة فيومئذ وقعت الواقعة..) ٦٩/١٤-١٥) ئیمامی (بوخاریی) لەتەفسیری ئەم ئایەتەدا لە (ئەبی سەعید)ـەوە دەڵێ: پێغەمبەر دەفەرموێ: ((يقول الله تعالى يوم القيامة: يا آدمُ! فيقول: ربَّنا لبيك وسعديك، فنادى بصوت: إن الله يأمرك أن تُخْرِجَ من ذريتك بعثاً إلى النار، قال: يارب! وما بَعْثُ النار؟ قال: من كل ألْفٍ- أراه قال- تسعُمأةٍ وتسعةٌ وتسعون، فحينئذ تَضَعُ الحاملُ حَمْلَها ويَشُبُّ الوَلَدُ وترى الناسَ سكارى وماهم بسكارى ولكن عذاب الله شديد)). بەکورتیی: لەنێو یەك هەزار کەس دا (٩٩٩) کەسیان بۆ نێو ئاگر ڕەوانە دەکرێن، لە هەزار کەس تەنیا یەك کەس ڕەوانەی بەهەشت دەکرێ، بۆیە ئیتر لەترسانا دووگیان بەر ئەخاو، دایکی (شیردەر) بیری بەلای منداڵەکەیەوە نامێنێو خافڵ دەبێ..وەکو دەفەرموێ: ﴿[2] يوم ترونها تذهل كل مرضعة عما أرضعت﴾ هەرکە کارەساتی ئەو ڕۆژە پێشهات، ئەبینن هەر ژنێکی شیردەر منداڵە شیرەخۆرەکەی خۆی لەکاتی شیر پێدانیدا فەرامۆش دەکاو لێی غافڵ ئەبێو لەباوەشی بەردەبێتەوە ﴿وتضع كل ذات حمل حملها﴾ وهەرچی مێینەی دووگیان و زکپڕیشە،لەترس و لە هەیبەتا زکەکەی دادەنێو لەباریدەچێت ﴿وترى الناس سكارى﴾ و هەمووخەڵکیش وەك مەست و سەرخۆش دەبینێ ﴿وماهم بسكارى﴾ خۆ لەڕاستییدا مەست و سەرخۆش نین ﴿ولكن عذاب الله شديد﴾ بەڵکوسزای خوا زۆر توندوسەختە،بۆیە ئاوا بیرو هۆشیان نەماوەو، وەك سەرخۆشیان لێ هاتووە.

الجزء السابع عشر — سورة الحج

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ ٱتَّقُواْ رَبَّكُمْۚ إِنَّ زَلْزَلَةَ ٱلسَّاعَةِ شَيْءٌ عَظِيمٌ ﴿١﴾ يَوْمَ تَرَوْنَهَا تَذْهَلُ كُلُّ مُرْضِعَةٍ عَمَّآ أَرْضَعَتْ وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمْلٍ حَمْلَهَا وَتَرَى ٱلنَّاسَ سُكَٰرَىٰ وَمَا هُم بِسُكَٰرَىٰ وَلَٰكِنَّ عَذَابَ ٱللَّهِ شَدِيدٌ ﴿٢﴾ وَمِنَ ٱلنَّاسِ مَن يُجَٰدِلُ فِي ٱللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَيَتَّبِعُ كُلَّ شَيْطَٰنٍ مَّرِيدٍ ﴿٣﴾ كُتِبَ عَلَيْهِ أَنَّهُۥ مَن تَوَلَّاهُ فَأَنَّهُۥ يُضِلُّهُۥ وَيَهْدِيهِ إِلَىٰ عَذَابِ ٱلسَّعِيرِ ﴿٤﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ إِن كُنتُمْ فِي رَيْبٍ مِّنَ ٱلْبَعْثِ فَإِنَّا خَلَقْنَٰكُم مِّن تُرَابٍ ثُمَّ مِن نُّطْفَةٍ ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ ثُمَّ مِن مُّضْغَةٍ مُّخَلَّقَةٍ وَغَيْرِ مُخَلَّقَةٍ لِّنُبَيِّنَ لَكُمْۚ وَنُقِرُّ فِي ٱلْأَرْحَامِ مَا نَشَآءُ إِلَىٰٓ أَجَلٍ مُّسَمًّى ثُمَّ نُخْرِجُكُمْ طِفْلًا ثُمَّ لِتَبْلُغُوٓاْ أَشُدَّكُمْۖ وَمِنكُم مَّن يُتَوَفَّىٰ وَمِنكُم مَّن يُرَدُّ إِلَىٰٓ أَرْذَلِ ٱلْعُمُرِ لِكَيْلَا يَعْلَمَ مِنۢ بَعْدِ عِلْمٍ شَيْـًٔاۚ وَتَرَى ٱلْأَرْضَ هَامِدَةً فَإِذَآ أَنزَلْنَا عَلَيْهَا ٱلْمَآءَ ٱهْتَزَّتْ وَرَبَتْ وَأَنۢبَتَتْ مِن كُلِّ زَوْجٍۭ بَهِيجٍ ﴿٥﴾

٣٣٢ — ذَٰلِكَ بِأَنَّ

پەیڕەوانی شەیتان:

خوای میهرەبان لەوکەسانە توورەیە کەباوەڕ بەڕۆژی پەسلان ناکەن، بۆیە دەفەرموێ:﴿[3] ومن الناس من يجادل فى الله بغير علم﴾ لەگەڵ ئەوەشدا کە ڕۆژێکی سەختی ئاوا لە پێشیەتی, کەچی دەبینی هەندێ خەڵك بێهیچ بەڵگەوتێگەیشتن و زانیارییەك لەبارەی دەسەڵاتی خواوە ململانێو دەمبازی دەکەن ﴿ويتبع كل شيطان مريد﴾

وەکەوێتە شوێنی هەموو شەیتانێکی یاخیی‌و، سەرکێش ﴿٤ كتب عليه انه من تولاه﴾ لەسەرشەیتان بڕیار دراوەو بۆی نووسراوە: هەرکەسێك ئەو بکا بەدۆست وسەروەری خۆی ﴿فأنه يضله ويهديه إلى عذاب السعير﴾ بێگومان گومڕای دەکاو، بۆ سزایەکی سووتێنەرو هەڵگیرساویش ڕێنموونی دەکات، واتە:ئەنجامی بەدواداچوونی‌شەیتان، هەر ئاگری دۆزەخە.

قۆناغەکانی دروستکردنی مرۆڤ:

ئەمەش نیشانەگەلێکە بۆ توانایی ودەسەڵاتی خوا, لەسەر زیندوکردنەوە، خوا دەفەرموێ: ﴿٥ يا أيها الناس إن كنتم في ريب من البعث﴾ ئەی خەڵکینە! ئەر ئێوە لەزیندوبوونەوە دوودڵ و بەگومانن ﴿فإنا خلقناكم من تراب﴾ وەرن تەماشایەکی سەرەتاو بنەڕەتی‌دروستبوونی خۆتان بکەن و، چاکیش بزانن:ئێمە ئەسڵتان (ئادەم)مان، لە گڵ دروستکردووە ﴿ثم من نطفة﴾ لەپاشا (نەوەکانی) لە تنۆکە ئاوێك،کە لەپشتی باوك هەڵدەقوڵێ ﴿ثم من علقة﴾ ئینجا لە خوێنپارەیەك وەك زەروو ﴿ثم من مضغة﴾ پاشان لەگۆشتپارەیەك ﴿مخلقة وغير مخلقة﴾ تەواوو سەرو سیما پێدراو، یا ناتەواوو، پێش تەواو بوون لەبار دەچێ ﴿لنبين لكم﴾ تا دەسەڵاتی خۆمانتان بۆ دەرخەین و، تێبگەن کە دەسەڵاتێك بتوانێت ئەوئاوە – نوتفە – یە بکا بەپارچە خوێنێك، پاشان بەپارچە گۆشتێك، لەوێیشەوە بۆ ئادەمزاد، دیسان هەرئەو دەسەڵاتەیە دەتوانێت زیندووتان بکاتەوە، بەڵکو زۆر بەئاسانتر ﴿ونقر في الأرحام ما نشاء﴾ ئینجا چیمان بوێ دەیخەینە منداڵدانەوەو هەر لەوێش بڕیاری لەسەر دەدەین و دەیهێڵینەوە تا دیمەن و نیگاری تەواو ئەبێت ﴿إلى أجل مسمى﴾ تاکاتی دیاریکراو بۆلەدایکبوونی لەوێ ڕایدەگرین ﴿ثم نخرجكم طفلا﴾ لەپاشان بەساوایی‌و زۆرلاوازو بێ دەسەڵات لەو منداڵدانەدا دەتان هێنینە دەرێ! ﴿ثم لتبلغوا أشدكم﴾ لەپاشان پەروەردەتان دەکەین تا وردە وردە دەگەنە هێزو پێزی تەواوتان و، بیرو هۆشتان کامڵ دەبێ ﴿ومنكم من يتوفى﴾ وهەتانە هەر لەسەرەتای ژیانەوە دەمرن و ئەوەندە نامێنننەوە ﴿ومنكم من يرد إلى أرذل العمر﴾ و هی وایشتان هەیە دەمێنێ‌و تەمەنی درێژ دەبێ تا دەگاتە کەلەلایی‌وسەخترین پلەی ژیانیی‌و، بەتەواوی کەنەفت و ئوفتادەو پیردەبێ ﴿لكي لايعلم من بعد علم شيئا﴾ تاوای لێدێت پاش ئەوەی کاتی خۆی شتێکی دەزانی، ئێستا هەمووشتێکی لەبیردەچێتەوە. بەڵێ مەتەڵی چۆنیەتی دروستبوونی ئادەمیی بۆکێ هەڵدێت؟ کێ‌یە؟ لەکوێوە هات؟ چۆن پەیدابوو؟ چەن قۆناغی بڕی؟ قورئان بەکورتەیەك وەڵامی ئەوگشتە مەتەڵە بەم شێوەیە ئەداتەوە:

١) لەسەرەتاوە لەخاك وخۆڵ ئافەرێنرا، کەوابووئینسان ڕۆڵەی زەوییەو، لەزەویی لەدایك بووە، لەسەرپشتی ئەوپێگەیشتووەو ژیاوە، هەموو توخمەکانی لەگەڵ زەویدا چوون یەکن، مەگەر تەنیا (ڕۆح) جیایان بکاتەوە، بەڵام ئەی ئەو گڵە لەکوێ بوو؟ ئەو هەموو گەردیلانە چۆن کۆکرانەوە؟ چ زاتێك کۆی کردنەوە؟.

٢) هەرلەو دڵۆپە ئاوە (نوتفە)یە.. بەڵێ هەر لەوئاوەی ژن وپیاوە، کە تەنها دڵۆپێکەو، بەسەدانیش ملیۆن حەیوانی مەنەویی هەڵگرتووە.. تەنها(خەلیە) یەك لەوملیۆنەها خەلیە، لەگەڵ ئاوی ژندا موتوربە دەبێ و لەمنداڵداناو لەجێگایەکی قایم وئەستووردا قەرار دەگرێ.. پاشان هەر لەو دڵۆپە بچووکە ئاوەیە، ڕەنگیی، جوانیی و ناشیرینی، قەدو باڵا، قەڵەویی ولاوازیی، ئازایەتیی و جوامێریی، بێ وەرەیی و ترسنۆکیی، زیرەکیی و بلیمەتیی، تەمەڵی و کەودەنیی هەڵدەگرێت.. هتد.

٣) خوێنپارە.

٤) گۆشتپارە.

پاشان پەیکەری ئێسکیی (الهیکل العظمی).. دواتر قۆناغەکانی منداڵیی و، ئینجا پیر بوون و گەڕانەوە بۆ قۆناغی منداڵیی، بەشێوەیەك کەهیچ شتێك نەزانیّ، لەڕابردووی خۆی، جا باشە ئەبیّ کیّ بێت ئەم هەموو قۆناغانە بەسەر مرۆڤدا بێنیّ؟ دەبیّ بۆچی مرۆڤ خۆی لەبیرباتەوە، تا بەئاسانی خوای خۆی بدۆزێتەوە؟

﴿وتری الأرض هامدة﴾ بەڵگەیەکی تری دەسەڵاتمان بۆ زیندوو کردنەوەتان: لەوەرزی زستاندا ئەم زەوییە وشك و مردووەیە،دەبینی کە هیچ گژو گیایەکی تیا نیەو خامۆش و بیّ هەست و خوست ﴿فإذا انزلنا علیها الماء﴾ کەچی هەرکە ئاوی بارانی بەسەردا دەبارێنین ﴿اهتزت وربت﴾ رادەچەنیّ و دەبزویّ و بەجووڵە دەکەویّ و ئەژیەتەوە و بەخۆدا دیّ و گەشە دەکا ﴿وانبتت من کل زوج بهیج﴾ و لە هەمووجۆرە گژو گیایەکیجوان دەڕویّ ﴿[٦] ذلك بأن الله هو الحق﴾ دروستکردنی ئادەمیزاد بەو جۆرەو، زیندووکردنەوەی زەوییش بەو شێوەیە، هەر هەموو بۆ ئەوەیە ئێوە بیر بکەنەوەو چاك بزانن کە بەڕاستیی تەنها خوا زاتێکی ڕاست و هەقە ﴿وانە یحی الموتی﴾ وبێگومان هەرئەویشە مردووان زیندوو ئەکاتەوە ﴿وانە علی کل شئ قدیر﴾ وهەر ئەوە بەسەر هەموو شتێکدا بەتوانایە ﴿[٧] وان الساعة آتیة لا ریب فیها﴾ دڵنیابن قیامەتیش بەرپا دەبێت، کەهیچ گومانی تێدا نیە. ﴿وان الله یبعث من فی القبور﴾ و بەڕاستیی خوا هەموو ئەوانەی لەگڵکۆو گۆڕدان زیندوو ئەکاتەوە، تاپاداشت و تۆڵەیان وەرگرنەوە، لەسوورەتی(یاسین)یشدا دەفەرمویّ: (قل یحییها الذی أنشأها أول مرة..)٧٩/٣٦. کەچی لەگەڵ ئەو هەموو بەڵگانەدا: ﴿[٨] ومن الناس من یجادل فی الله﴾ لەنێو خەڵکیدا مرۆڤی وا هەیە -دەربارەی زاتی خواو، دەسەڵاتی فراوانی- موجادەلەو شەڕە قسە دەکات!! ﴿بغیر علم ولا هدی ولا کتاب منیر﴾ بیّ ئەوە هیچ جۆرە زانست و زانیاریی و ڕێنموونیی و نامەیەکی ڕوون و ئاشکرای ببێت، کەواتە زۆر جێگەی سەر سوڕمانە لەگەڵ ئەو هەموو نیشانەو بەڵگانەدا هەر ملە ملیّ و چەلەحانیّ لەگەڵ خوادا بکات!.

الْجُزْءُ السَّابِعَ عَشَرَ — سُورَةُ الحَجِّ

ذَٰلِكَ بِأَنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلْحَقُّ وَأَنَّهُۥ يُحْىِ ٱلْمَوْتَىٰ وَأَنَّهُۥ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿٦﴾ وَأَنَّ ٱلسَّاعَةَ ءَاتِيَةٌ لَّا رَيْبَ فِيهَا وَأَنَّ ٱللَّهَ يَبْعَثُ مَن فِى ٱلْقُبُورِ ﴿٧﴾ وَمِنَ ٱلنَّاسِ مَن يُجَٰدِلُ فِى ٱللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلَا هُدًى وَلَا كِتَٰبٍ مُّنِيرٍ ﴿٨﴾ ثَانِىَ عِطْفِهِۦ لِيُضِلَّ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ لَهُۥ فِى ٱلدُّنْيَا خِزْىٌ وَنُذِيقُهُۥ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ عَذَابَ ٱلْحَرِيقِ ﴿٩﴾ ذَٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتْ يَدَاكَ وَأَنَّ ٱللَّهَ لَيْسَ بِظَلَّٰمٍ لِّلْعَبِيدِ ﴿١٠﴾ وَمِنَ ٱلنَّاسِ مَن يَعْبُدُ ٱللَّهَ عَلَىٰ حَرْفٍ فَإِنْ أَصَابَهُۥ خَيْرٌ ٱطْمَأَنَّ بِهِۦ وَإِنْ أَصَابَتْهُ فِتْنَةٌ ٱنقَلَبَ عَلَىٰ وَجْهِهِۦ خَسِرَ ٱلدُّنْيَا وَٱلْءَاخِرَةَ ذَٰلِكَ هُوَ ٱلْخُسْرَانُ ٱلْمُبِينُ ﴿١١﴾ يَدْعُوا۟ مِن دُونِ ٱللَّهِ مَا لَا يَضُرُّهُۥ وَمَا لَا يَنفَعُهُۥ ذَٰلِكَ هُوَ ٱلضَّلَٰلُ ٱلْبَعِيدُ ﴿١٢﴾ يَدْعُوا۟ لَمَن ضَرُّهُۥٓ أَقْرَبُ مِن نَّفْعِهِۦ لَبِئْسَ ٱلْمَوْلَىٰ وَلَبِئْسَ ٱلْعَشِيرُ ﴿١٣﴾ إِنَّ ٱللَّهَ يُدْخِلُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّٰلِحَٰتِ جَنَّٰتٍ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَٰرُ إِنَّ ٱللَّهَ يَفْعَلُ مَا يُرِيدُ ﴿١٤﴾ مَن كَانَ يَظُنُّ أَن لَّن يَنصُرَهُ ٱللَّهُ فِى ٱلدُّنْيَا وَٱلْءَاخِرَةِ فَلْيَمْدُدْ بِسَبَبٍ إِلَى ٱلسَّمَآءِ ثُمَّ لْيَقْطَعْ فَلْيَنظُرْ هَلْ يُذْهِبَنَّ كَيْدُهُۥ مَا يَغِيظُ ﴿١٥﴾

٣٣٣

ڕابەرانی کوفر بە فیزەوە مل بە لاوە دەنێن:

حاشاکەرانی دین ودینداری, هەمیشە ئەمە باوو نەریتیانە کە ئەم ئایەتە باسی دەکاو دەفەرمویّ:﴿[٩] ثانی عطفە﴾ هەریەکە لەو جۆرە کەسانە بەفیزەوە مل بەلاوەدەنیّو لەئاستی هەق ڕوو وەردەگێڕیّ، واتە: لەهەق و ڕاستیی لا دەداو بەردەوام بەرەو بیّ بڕوایی‌مل دەنێت، وەك لەئایەتی تردا هاتووە: (وفی موسی إذ أرسلناه إلی فرعون بسلطان مبین فتولی برکنه..)٣٩/٥١. یاخود وەك دەفەرمویّ: (رأیت المنافقین یصدون عنك صدودا). یان دەفەرمویّ: (وإذا قیل لهم تعالوا یستغفر لکم رسول الله لووا رؤسهم ورأیتهم یصدون وهم مستکبرون). ﴿لیضل عن سبیل الله﴾ تاخۆی و خەڵکیش لەڕیّ و ڕێبازی خوا چەواشەو لاڕیّ بکات ﴿لە فی الدنیا خزی﴾ لەدونیادا

بەشیئەوە. هەر ڕیسوایی وسەرشۆڕییە ﴿ونذيقه يوم القيامة عذاب الحريق﴾ و لەڕۆژی قیامەتیشدا لەئێوە سزای سووتێنەری پێ ئەچێژین ﴿[١٠] ذلك بما قدمت يداك﴾ پێی ئەوترێ: ئەو تۆڵەیە لەئەنجامی ئەو کارەدایە کە بەهەردوو دەستت پێشی خۆتت خستووە و کردووتە لەدونیادا ﴿وأن الله ليس بظلام للعبيد﴾ بەڕاستیی خواش هەرگیزستەم ناکا لەبەندەکانی خۆی.

هەیە بە دوودڵیی خوا دەپەرستێ:

گەلێ لەمەردم بەشێوەیەکیسادەونەبەدڵ خوادەپەرستێ: وەکو دفەرموێ:﴿[١١] ومن الناس من يعبد الله على حرف﴾ هەندێ خەڵك هەیە دوودڵەو، هەر بەشێوەیەکی زارەکی خوا پەرستی ئەکات ومتمانەو بڕوای تەواوی بە خوای گەورە نیە ﴿فإن أصابه خير اطمأن به﴾جا گەرهاتوو خێرو چاکەیەکی تووشهات، واتە:ئەو ساڵە مەڕو ماڵات و دەغڵ و دانەوێڵەکەی بەئارەزووی‌ئەو بوو، ئەوا بەخوا پشت ئەستوور ودڵنیا دەبێ و ئەڵێ: ئاییني ئیسلام ئاینێکی زۆر بەپیت وپیرۆزە ﴿وإن أصابته فتنة﴾ وخۆ ئەگەر گرفتار بوو بەلایەکی ئەوقە بوو﴿انقلب على وجهه﴾ ئەوا سواری سەری خۆی دەبێ و" وەرئەگەڕێتەوەو ئەڕواتەوە سەر باری خراپی پێشووی خۆیی و، سەنگەری خەبات دەگوێزێتەوە! ﴿خسر الدنيا والآخرة﴾ ئابەو جۆرە دونیاو پاشەڕۆژیشی لەدەست خۆی دا، لەدونیادا دەستەو تاقمەکەی خۆی بڕوایان پێی نەماو دۆڕانی، لەدواڕۆژیشدا ئەڕواتە ناو دۆزەخەوە ﴿ذلك هو الخسران المبين﴾ هەر ئەویشە دووسەرە زەرەرو زیانی زەق و ڕوون و ئاشکرا!! بەڵێ.. پێش چاوگرتنی زیان و قازانج بۆ ماڵ و سامان و بازرگانی دەست ئەدات، بەڵام بۆ عەقیدەو ئایدیالۆژی و خواپەرستیی هەرگیز دەست ناداو ناگونجێت، نابێ لەسەر حسابی قازانج و زیان عەقیدە وەر بگیردرێ و خواپەرستیی بکرێ ﴿[١٢] يدعو من دون الله مالا يضره وما لا ينفعه﴾ لەباتی خوا هاناو هاوار لە شتێك ئەکات کە نە ئەتوانێ زیانێکی لێ بدات، نە ئەشتوانێ قازانج و کەڵکێکی پێ بگەیەنێ، سەرگەردان و بەدبەختەو نازانێ بۆ کوێ بڕوات..؟ سەرلێشێواوە، چونکە یا بتێك ئەپەرستێ، وەیان گرووپ و لایەنێ، یا کەسێك، یا بەرژەوەندییەك، هەروەك ئێستا پەیرەو دەکرێت!!﴿ذلك هوالضلال البعيد﴾ ئەوحاڵەتەیە لاڕێی و گومڕاییەکی دوور لە ڕێنماییە ﴿[١٣] يدعو لمن ضره أقرب من نفعه﴾ شتێ ئەپەرستێ و هاواری لێ دەکا، هەمیشە زەرەرو زیانەکەی نزیکترە لەقازانجی ئەوە بۆدونیاکەی، وە لەقیامەتیشدا زەرەرو زیانی حەتمیی مسۆگەرە ﴿لبئس المولى ولبئس العشير﴾ ئای چ یارمەتیدەرێکی خراپە و، چ هاودەم و هاوڕێیەکی بەد فەڕەئەوشەیتانە، یان ئەو کەسە، یان ئەو گرووپە کەکاتی خۆی ئەمی لەخشتە بردووە. ئینجا پاش باسکردنی بەختی بێبەختان، باسی بەختی بەختداران ئەکا، ئەفەرموێ: ﴿[١٤] إن الله يدخل الذين آمنوا وعملوا الصالحات جنات تجري من تحتها الأنهار﴾ بێگومان ئەو کەسانەی بڕوایان هێناوەو کارو کردەوە چاکەکانیان ئەنجام داوە خوا دەیانباتە ناو باخ و باخاتی بەهەشتەوە کە جۆگەو ڕووبارو چۆم لەبەر درەختەکانیدا دێت و دەڕوا ﴿إن الله يفعل ما يريد﴾ بەڕاستی خوا هەرچۆنێکی بوێ ئەیکات.

خۆشتان بخنکێنن، خوا پێغەمبەرهەر سەردەخات:

﴿[١٥] من كان يظن أن لن ينصره الله في الدنيا والآخرة﴾ هەرکەسێك وەك (ئیبن عەباس) ئەڵێ: پێی وایە کە خوا هەرگیزلەدنیاو لەقیامەت،یارمەتی پێغەمبەرەکەی خۆی موحەممەد ﷺ نەداو سەری ناخات ﴿فليمدد بسبب إلى السماء ثم ليقطع﴾ دەبا گوریسێك بێنێ وبە میچی خانووەکەی خۆیەوە خۆی پێ هەڵواسێ، لەپاشا خۆی پێبخنکێنێ ﴿فلينظر هل يذهبن كيده ما يغيظ﴾ ئینجابا بزانێت ئەو هەموورق وتووڕەیی و ناڕەحەتی دڵی

دەڕوات؟ چونكە خوا یارمەتی لە پێغەمبەری خۆی ﷺ نابڕێ، دەبا ئەویش لەڕقا خۆی بتاسێنێت ﴿[16] وكذلك انزلناه آيات بينات﴾ وەك ئەو دابەزاندنە ئابەو شێوە پڕ لە حیكمەت و ڕەوانبێژییە، ئەم قورئانەمان ناردەخوار، كە ئایەتەكانی ڕۆشن و ئاشكران ﴿وأن الله يهدى من يريد﴾ و بێگومان هەركەسێك كە خوا خۆی بیەوێ و شایستەش بێت، ئەوا بەم قورئانە بەرەوخۆی ڕێنوێنی دەكات، چونكە خۆی‌چاك ئەزانێ ئەو كەسە چی هەڵئەگرێ، وەك خۆی ئەفەرمووێ: (لايسأل عمايفعل وهم يسألون). ﴿[17] إن الذين آمنوا﴾ بێگومان ئەو كەسانەی كە بڕوایان هێناوە ﴿والذين هادوا﴾ ئەوانەش بوونە جوولەكەو شوێنكەوتەی موسا ﴿والصابئين﴾ و ئەوانەش (سوببیی)ین و لایان داوەو ئەستێرە، یافریشتە پەرستن ﴿والنصارى﴾ و ئەوانەش شوێنكەوتەی عیسان و مەسیحین ﴿والمجوس﴾ و ئەوانەش زەردەشتیی وئاگرپەرستن ﴿والذين أشركوا﴾ و ئەوانەش كە هاوبەشیان بۆ خوا دانا ﴿إن الله يفصل بينهم يوم القيامة﴾ بێگومان خوای هەق لەڕۆژی دوایی و سەلادا، بەكاری هەمووان ڕادەگاو داوەرییان دەكا بڕوادارەكانیان ئەنێرێ بۆ بەهەشت و، ئەوانی تریش ئەنێرێ بۆ دۆزەخ. (قەتادە) ئەڵێت: ئایینەكان شەشن، پێنجیان بۆ شەیتان كارو كۆشش ئەكەن و باتڵن، ئەوی دیكەش - كە بڕوا بوونە تەنها بەم ئیسلامە - بۆ خوایەو حەقە ﴿إن الله على كل شئ شهيد﴾ بەڕاستیی خوا بەسەر هەموو شتێكدا شایەدو ئاگادارەو ئەزانێ چی ئەكەن، كەواتە ئەوانە هەرچی ئەكەن، با بیكەن لەخوا شاراوە نابێ. (بۆزیاتر ئاگاداربوون لە ئایین و ڕشتەی (سوببیی) تەماشای ئایەتی ٦٢ سوورەتی بەقەرە بكە).

بوونەوەر سەرجەم سوژدە بۆ خوا دەبات:

﴿[18] الم تر أن الله يسجد له من فى السموات ومن فى الأرض﴾ ئاخۆ نەتزانیوەكە هەرچی لەئاسمانەكان و، لە زەوییدایە، سەرجەم هەموو بۆخوا سوژدە دەبەن؟ ﴿والشمس والقمر والنجوم والجبال والشجر والدواب﴾ خۆرو هەیڤ و ئەستێرەو كێوەكان و درەخت و جفۆك و خزۆكیش، دیارە هەندێك لەو خەڵكە خۆر پەرستبوون، بۆیە لەسوورەتی (٤١/٣٧) ئەفەرموێ: (لا تسجدوا للشمس ولا للقمر واسجدوا لله الذى خلقهن إن كنتم إياه تعبدون). لە فەرموودەیەكی (متفق عليه) یشدا هاتووەكە: (ئەبو زەڕ) ئەڵێ: پێغەمبەرﷺ فەرمووی: ((أتَدْرِي أيْنَ تَذْهَبُ هذه الشمسُ؟)) ئایادەزانی ئەم خۆرە پاش ئاوا بوونی چی لێدێ و بۆكوێ دەچێت؟ دەڵێ: گوتم: نەخێر، بەڵكو خوا باشتر دەزانێ، ئەویش فەرمووی: ((فإنها تذهب لِتَسْجُدَ تحت العرش، ثم تَسْتَأذِنُ يُوشِكُ أن يقال لها: إرجعي مِنْ حَيْثُ شِئْتِ)). دەڕوا لەبن (عەرش)دا سوژدە دەبا بۆ خوا، پاشان لەخوا داوای مۆڵەتی گەڕانەوە دەكات، نزیكە پێی بگوترێ: بگەڕێوە بۆ هەر جێگایەك كەدەتەوێ. (عەمری كوڕی عاس) ئەڵێ: پێغەمبەر ﷺ باسی پازدە سوژدەی قورئانی بۆ كردم، سیانیان لە (حزب المفصل)دان كە لە

الجزء السابع عشر — سورة الحج

وَكَذَٰلِكَ أَنزَلْنَٰهُ ءَايَٰتٍ بَيِّنَٰتٍ وَأَنَّ ٱللَّهَ يَهْدِى مَن يُرِيدُ ﴿١٦﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَٱلَّذِينَ هَادُوا۟ وَٱلصَّٰبِـِٔينَ وَٱلنَّصَٰرَىٰ وَٱلْمَجُوسَ وَٱلَّذِينَ أَشْرَكُوٓا۟ إِنَّ ٱللَّهَ يَفْصِلُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ شَهِيدٌ ﴿١٧﴾ أَلَمْ تَرَ أَنَّ ٱللَّهَ يَسْجُدُ لَهُۥ مَن فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَن فِى ٱلْأَرْضِ وَٱلشَّمْسُ وَٱلْقَمَرُ وَٱلنُّجُومُ وَٱلْجِبَالُ وَٱلشَّجَرُ وَٱلدَّوَآبُّ وَكَثِيرٌ مِّنَ ٱلنَّاسِ ۖ وَكَثِيرٌ حَقَّ عَلَيْهِ ٱلْعَذَابُ ۗ وَمَن يُهِنِ ٱللَّهُ فَمَا لَهُۥ مِن مُّكْرِمٍ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ يَفْعَلُ مَا يَشَآءُ ۩ ﴿١٨﴾ ۞ هَٰذَانِ خَصْمَانِ ٱخْتَصَمُوا۟ فِى رَبِّهِمْ ۖ فَٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ قُطِّعَتْ لَهُمْ ثِيَابٌ مِّن نَّارٍ يُصَبُّ مِن فَوْقِ رُءُوسِهِمُ ٱلْحَمِيمُ ﴿١٩﴾ يُصْهَرُ بِهِۦ مَا فِى بُطُونِهِمْ وَٱلْجُلُودُ ﴿٢٠﴾ وَلَهُم مَّقَٰمِعُ مِنْ حَدِيدٍ ﴿٢١﴾ كُلَّمَآ أَرَادُوٓا۟ أَن يَخْرُجُوا۟ مِنْهَا مِنْ غَمٍّ أُعِيدُوا۟ فِيهَا وَذُوقُوا۟ عَذَابَ ٱلْحَرِيقِ ﴿٢٢﴾ إِنَّ ٱللَّهَ يُدْخِلُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّٰلِحَٰتِ جَنَّٰتٍ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَٰرُ يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ أَسَاوِرَ مِن ذَهَبٍ وَلُؤْلُؤًا ۖ وَلِبَاسُهُمْ فِيهَا حَرِيرٌ ﴿٢٣﴾

٣٣٤ وَهُدُوٓا۟ إِلَى

سوورەتی (ق)ەوە دەست پێدەکا، بۆ کۆتایی قورئان، دوانیشیان لە سوورەی (حەج)دان. (ئەبی داود، ئبن ماجە) ڕیوایەتیان کردووە. ﴿وكثير من الناس﴾ وە زۆرێکیش لە مەردوم! بەئارەزووی خۆی و بەپێخۆشبوونی خۆی سوژدە هەربۆخوا دەبا ﴿وكثير حق عليه العذاب﴾ زۆرێکیشیان لاڕێ دەگرن و، سزای خوایان لەسەر شایستەو پێویست بووە ﴿ومن يهن الله فما له من مكرم﴾ خوا هەرکەسێك بێ ڕێزو سووکی بکات (بەهۆی لاساری خۆیەوە)، واتە: هەر لەئەزەلدا لای خوا بێ بڕواو شەقیی بێت ئیتر هیچ کەسێك ناتوانێ ڕێزی لێ بنێت و بەرەو بەختیاریی بیهێنێتەوە ﴿إن الله يفعل ما يشاء﴾ بەڕاستی خوا هەرشتێکی ئارەزووبێ ئەیکات، سزای کێ بدات.. میهرەبانی لەگەڵ کێ بکات.

ئیماندارو خوانەناس:

ئینجا دیمەنێکی سەختیی ڕۆژی قیامەت نیشان ئەدات، تا لەوێ ڕێزدارو بێ ڕێز دەرکەوێ،وەکو دەفەرموێ: ﴿[١٩] هذان خصمان﴾ ئەمانەی کە باسکران دوو دەستەی ناحەزو دژ بەیەکن، بڕوادارو بێ بڕوا ﴿اختصموا في ربهم﴾ لەسەر پەروەرندەی خۆیان کێشمە کێشم وقڕەقڕیانە، بڕوادارەکان دیفاع و بەرگرییان لەئایینی خوا دەکردو، بێ بڕوایانیش ویستیان ئایینی خوا بەفووی دەمیان بکوژێننەوە!!﴿فالذين كفروا قطعت لهم ثياب من نار﴾ جا ئەوانەیکافرو بێبڕوابوون، جل وبەرگ و پۆشاکی ئاگریان بۆبڕاوە، بەئەندازەی قەدو باڵای خۆیان ﴿يصب من فوق رؤسهم الحميم﴾ ئاوی کوڵ بەکوڵیشیان لەسەروەوە بەسەرا دەکرێ ﴿[٢٠] يصهر به مافي بطونهم والجلود﴾ هەربەوئاوە ناوسکیان و پێستیان ئەتوێنرێتەوەو دەبێتە ئاو و دێتە خوارەوە، پێستەکەشیان هەموو لەتاو گەرمای ئەو ئاوەدا دەبلۆخێ. ﴿[٢١] ولهم مقامع من حديد﴾ بەرگورزی ئاسنیش دەدرێن ﴿كلما أرادوا أن يخرجوا منها من غم﴾ هەر کاتێکیش گەرەکیان بێ کە لێی دەرچن لە خەم وخەفەتاندا ﴿أعيدوا فيها﴾ ئەگەڕێنرێنەوە بۆ ناویی‌و قەتیش ڕزگاریان نابێ ﴿وذوقوا عذاب الحريق﴾ بۆ ئەوەی زیاتریش ئێشیان پێ بگات، پێیان ئەوترێ: دەی سزای سووتێنەر بچێژن، ئەمە پاداشت و تۆڵەی بێ بڕوایان بوو، ئەمەیش پاداشتی بڕوادارانە کەدەفەرموێ: ﴿[٢٣] إن الله يدخل الذين آمنوا وعملوا الصالحات جنات تجري من تحتها الأنهار﴾ بەڕاستیی ئەوانەی بڕوایان هێناوەو کارە چاکەکانیان کردووە، خوا ئەیانباتە ناو چەند باخ و باخاتێکی بەهەشتەوە کە بەبنکی دارو درەختەکانیدا چەندین ڕووبارو چۆماو دێت ودەڕوا ﴿يحلون فيها من أساور من ذهب و لؤلؤا﴾ خشڵدار دەکرێن لەوێدا بە بازنی زێڕو مرواری ﴿ولباسهم فيها حرير﴾ و جل وبەرگی ئەوێشیان هەورێشمە، ئینجا بەهۆی دەرکەوتنی سەر ئەنجامی هەردوو لایانەوە - بڕواداران بۆ بەهەشت و، بێ بڕوایانیش بۆ دۆزەخ -. ئەم وانەیەش پێشکەش دەکرێت: ﴿وهدوا إلى الطيب من القول﴾ بەرەو قسەی جوان و وتەی شیرین ڕێنوێنی کراون کەوشەی (لا إله إلا الله)یە ﴿[٢٤] وهدوا إلى صراط الحميد﴾ هەروەها ڕێنوێنی کراون بۆ ڕێگەی پەسەندی خوا.

ئەوانەڕێ لە ماڵی خوا دەگرن:

﴿[٢٥] إن الذين كفروا ويصدون عن سبيل الله والمسجد الحرام﴾ بەڕاستی ئەو کەسانەش خوا نەناس و بێ باوەڕن و، هێمان بڕوادارانیش لەڕێگاو ڕێبازی خوا دەگێڕنەوەو، دەبنە لەمپەر لەمزگەوتی (حەرام)و ناهێڵن زیارەتی ئەومزگەوتە بکەن، تووشی جەزرەبە دەبن ﴿الذي جعلناه للناس سواء العاكف فيه والباد﴾ ئەومزگەوتەی کە کردوومانە بە زیارەتگەو پەرستگە بۆ تەواوی خەڵکیی، چ ئەوانەی نیشتەجێی مەککەن و، چ ئەوانەش لەشوێنانی

دوورەوە بۆی دێن ﴿ومن يرد فيه بإلحاد بظلم﴾ وە هەرکەسێك لەمزگەوتی (حەرام) لەڕێی ڕاست لا بداو کاری ناپەسەند بکا, هاوبەش بۆ خوا پەیدا بکا ﴿نذقه من عذاب اليم﴾ سزایەکی زۆر ئێش پێگەیەنەری پێ دەچێژین.

دروستکردنی کابەو بانگەوازی حەج:

﴿[٢٦] وإذ بوأنا لإبراهيم مكان البيت﴾ ئەی پێغەمبەر ﷺ بێنەوە بیر ئەوکاتە کە (ئیبراهیم) مان لە جێگای (کابە) دا ئەنواداو تێمانگەیاند کە لەکوێدا دروستی بکات، واتە: ئەم (بەیتە) کە ئێستا ئەوان بتی تیا ئەپەرستن، هەر ئەو کاتە جێگای یەکتاپەرستیی بووە و، خۆمان دیارییمان کردووە ﴿أن لا تشرك بي شيئا﴾ وتیشمان بەئیبراهیم: هیچ شتێك مەکە بەهاوەڵ و هاوبەشی من ﴿وطهر بيتي للطائفين والقائمين والركع السجود﴾ وە ماڵەکەم بۆ تەواف کاران و نوێژکەران و ڕکوع بەران و سوژدە بەران پاك بکەوە، واتە: لە (کابە)دا تەنها جێگای ئەوانە دەبێتەوە، نەك ئەوانەی بتی تیا ئەپەرستن، ﴿[٢٧] وأذن في الناس بالحج﴾ ئەی ئیبراهیم! ﷺ جاڕی حەج بدە بەناو خەڵکدا, واتە: جاڕبدە بابێن بۆ زیارەتی کابە بەنیازی حەجەوە، جا بۆ دڵنیایی ئیبراهیم و گەیشتنی بانگەکەی بەمەردوم ئەفەرمووێ: ﴿يأتوك رجالا﴾ بەپیادەیی دێن بۆلات ﴿وعلى كل ضامر يأتين من كل فج عميق﴾ وە لەسەر پشتی هەموو وشترێکی لاواز,لەبەر ئەوە کە لە ڕێگا دوور و درێژەکانەوە دێن بۆ حەج.

وَهُدُوٓاْ إِلَى ٱلطَّيِّبِ مِنَ ٱلۡقَوۡلِ وَهُدُوٓاْ إِلَىٰ صِرَٰطِ ٱلۡحَمِيدِ ﴿٢٤﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ وَيَصُدُّونَ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ وَٱلۡمَسۡجِدِ ٱلۡحَرَامِ ٱلَّذِي جَعَلۡنَٰهُ لِلنَّاسِ سَوَآءً ٱلۡعَٰكِفُ فِيهِ وَٱلۡبَادِۚ وَمَن يُرِدۡ فِيهِ بِإِلۡحَادِۭ بِظُلۡمٖ نُّذِقۡهُ مِنۡ عَذَابٍ أَلِيمٖ ﴿٢٥﴾ وَإِذۡ بَوَّأۡنَا لِإِبۡرَٰهِيمَ مَكَانَ ٱلۡبَيۡتِ أَن لَّا تُشۡرِكۡ بِي شَيۡـٔٗا وَطَهِّرۡ بَيۡتِيَ لِلطَّآئِفِينَ وَٱلۡقَآئِمِينَ وَٱلرُّكَّعِ ٱلسُّجُودِ ﴿٢٦﴾ وَأَذِّن فِي ٱلنَّاسِ بِٱلۡحَجِّ يَأۡتُوكَ رِجَالٗا وَعَلَىٰ كُلِّ ضَامِرٖ يَأۡتِينَ مِن كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٖ ﴿٢٧﴾ لِّيَشۡهَدُواْ مَنَٰفِعَ لَهُمۡ وَيَذۡكُرُواْ ٱسۡمَ ٱللَّهِ فِيٓ أَيَّامٖ مَّعۡلُومَٰتٍ عَلَىٰ مَا رَزَقَهُم مِّنۢ بَهِيمَةِ ٱلۡأَنۡعَٰمِۖ فَكُلُواْ مِنۡهَا وَأَطۡعِمُواْ ٱلۡبَآئِسَ ٱلۡفَقِيرَ ﴿٢٨﴾ ثُمَّ لۡيَقۡضُواْ تَفَثَهُمۡ وَلۡيُوفُواْ نُذُورَهُمۡ وَلۡيَطَّوَّفُواْ بِٱلۡبَيۡتِ ٱلۡعَتِيقِ ﴿٢٩﴾ ذَٰلِكَ وَمَن يُعَظِّمۡ حُرُمَٰتِ ٱللَّهِ فَهُوَ خَيۡرٞ لَّهُۥ عِندَ رَبِّهِۦۗ وَأُحِلَّتۡ لَكُمُ ٱلۡأَنۡعَٰمُ إِلَّا مَا يُتۡلَىٰ عَلَيۡكُمۡۖ فَٱجۡتَنِبُواْ ٱلرِّجۡسَ مِنَ ٱلۡأَوۡثَٰنِ وَٱجۡتَنِبُواْ قَوۡلَ ٱلزُّورِ ﴿٣٠﴾

بەهرەو قازانجەکانی حەج:

﴿[٢٨] ليشهدوا منافع لهم﴾ تا ئەوان ئامادەی گەلێ لە کەڵکەکانی دونیاو دواڕۆژیان بن. واتە: ئامادە بوون لەو جێگەدا کەڵکی ئاینی ودنیایی تیایە.هەموو کەڵکێکی بازرگانیی و کۆمەڵایەتیی و ئابووریی تیایە ﴿ويذكروا اسم الله في أيام معلومات﴾ وە لە ڕۆژانێکی زانراودا واتە: لە ڕۆژەکانی قوربانی کردندا با یادی خوا بکەن و بڵێن (لبیك اللهم لبیك). ﴿على ما رزقهم من بهيمة الأنعام﴾ لەسەر سەربڕینی ئەو وشترو مەڕوماڵاتانە خوا پێیانی داوە واتە: با لەکاتی سەربڕینی حەیوانی قوربانیدا تەنیا ناوی خوا بێنن ﴿فكلوا منها﴾ خۆتان لەگۆشتی ئەو ئاژەڵی قوربانیە بخۆن ﴿وأطعموا البائس الفقير﴾ و بەشی ئەوانەشی لێ بدەن کە برسیەتییان پێوە دیارەو تامەزرۆن، ئەوانەش کە پێوەیانەوە دیار نیە، (هەژاران و نەداران) هەموویان لێی بخۆن ﴿[٢٩] ثم ليقضوا تفثهم﴾ لەپاشا با ئیحرامەکەیان لەخۆیان بکەنەوەو سەریان بتاشن و، نینۆك بکەن و چڵك و چەپەڵیش لەخۆیان بکەنەوە، دیارە ماوەی ئیحرام تۆزو چڵك و چەپەڵییان لێ دەنیشێت جا دوای شکاندنی ئیحرامەکەیان پاك و خاوێنی خۆیان ئەکەن ﴿وليوفوا نذورهم﴾ هەروەها نەزرەکانیان جێبەجێ بکەن "نەزری حەج و دیاریی" ﴿وليطوفوا بالبيت العتيق﴾ و باتەوافی ماڵی دێرین و پارێزراوی خوا بکەن: (طواف الإفاضة). ئیمامی (ترمزیی) ئەم فەرموودەیەی هێناوەو دەڵێ: ((إنما سمي البيت:

العتیق، لأنه لم یظهر علیه جبار)) بەڵێ هەر لەو کاتەوە ئەو بانگە دراوە تا ئێستا مەردوم دوور ونزیك بەهەزاران کیلۆمەتر بەرەو کابە ئەڕۆن و ئامادەی ئەو هەموو کەڵك و قازانجە ئەبن.. حەج عیبادەتێکی جەماعی ساڵانەیە، وە گەلێ سودو قازانجی مەعنەوی ومادی تێدایە بۆئەوانەی ئامادە دەبن بۆ ئەنجامدانی ئەو فەیزە گەورەیە.

رێزگرتن لەو شیعارانە خوا دایناون:

﴿[٣٠] **ذلك ومن یعظم حرمات الله**﴾ بەرنامەی حەج ئاوایە (کە باسکرا)، جا تۆیش بەتوندی ئەو بەرنامەیە بگرەو کاری پێ بکە، شیاوی باسیشە هەرکەسێك ڕێز لە فەرمانەکانی خوا بگرێ و بەگەورەیان دانێ و لەگوناه خۆی بپارێزێ ﴿**فهو خیر له عند ربه**﴾ئەوە لای پەروەردگاری بۆی چاکترە. موشریکەکان هەندێ شتیان لەسەر خۆیان حەرام و یاساغ کردبوو، وەك (بەحیرەو، سائیبەو، وەصیلەو، حامی..) کە خوا حەڵاڵی کردبوون وەك ئەفەرموێ: ﴿**وأحلت لكم الأنعام إلا ما یتلى علیكم**﴾ گۆشتی وشترو گاو مەڕو بزنیشتان بەهەموو جۆرەکانیەوە بۆ حەڵاڵ کراوە، ئەوە نەبێت "لەقورئاندا" یاسای حەرامیەتی بۆتان ئەخوێنرێتەوە، وەك لەئایەتی: (حرمت علیكم المیتة والدم..)دا حەرامکراوەکان باسکراون، ئیتر ئێوە بۆتان نییە بەئارەزووی خۆتان حەڵاڵ و حەرام بکەن و، یاسای ژیان دابنێن ﴿**فاجتنبوا الرجس من الأوثان**﴾ بت پەرستن شتێکی زۆر بێ نرخ و پیسە، سەربڕینی ئاژەڵ بۆیان پیسە، جا کەوایە ئێوەش لە بتان خۆ دوور بگرن، چونکە پیسن ﴿**واجتنبوا قول الزور**﴾ هەروەها هاوەڵ دانان بۆ خوا درۆیەکی گەورەیە، کەوایە لە هەموو گوتارو وتەیەکی درۆو نابەجێ و هەڵبەستراویش دوور بگرن، شایەتیدانی درۆینەش کەمتر نییە لە شیرك، وەك لەم فەرموودە هاتووە: ((عدلت شهادة الزور الإشراك بالله "عز وجل")) رواه أحمد. واتە: شایەتی ناحەقیی و درۆیینە هاوکێشە لەگەڵ شەریك و هاوبەش داناندا بۆ خوای گەورە. ﴿[٣١] **حنفاء لله غیر مشركین به**﴾ هەمیشە هەوڵ بدەن دڵپاك و ڕاستبن و، هەر بۆ خوا خۆ یەکلا بکەنەوە، وەلە هەموو جۆرە شیرکێك خۆ لابدەن و، هاوەڵی بۆ دامەنێن ﴿**ومن یشرك بالله**﴾ و هەرکەسێك هاوەڵ و هاوبەش بۆ خوا دابنێت ﴿**فكأنما خر من السماء فتخطفه الطیر**﴾ وەکو ئەوەیە لە ئاسمانەوە بەربێتەوە "بۆ قوڵایی زەویی" کتوپڕ هەر لەهەواوە مەل و پەلەوەر لەسەری ئامادە بێت و بیفڕێنێ و پارچە پارچەی بکات ﴿**او تهوی به الریح فی مكان سحیق**﴾ یاخود بایەکی بەهێز و قورس بیبا بۆ جێگایەکی دوورو چەپەك و ملی بشکێنێ، ئەوە نموونەی کەسێکە هاوەڵ بۆ خوا دابنێ، چونکە لەئاسۆی بەرزی باوەڕەوە ئەگەوێتە چاڵی هەرە خواری تیا چوونەوەو، جێگەی قایمی خۆی لەدەست داوەو پەلەوەر سەری تێ ئەکەن ﴿[٣٢] **ذلك ومن یعظم شعائر الله**﴾ کاروباری حەج ئا بەو شێوەیە بۆتان ڕۆشن کرایەوەو دەبێ ئاوا ئەنجامی بدەن، جا هەرکەسێك بەو پێودانەی

الجزء السابع عشر — سُورَةُ الحَجِّ

حُنَفَاءَ لِلَّهِ غَيْرَ مُشْرِكِينَ بِهِۦ وَمَن يُشْرِكْ بِٱللَّهِ فَكَأَنَّمَا خَرَّ مِنَ ٱلسَّمَآءِ فَتَخْطَفُهُ ٱلطَّيْرُ أَوْ تَهْوِى بِهِ ٱلرِّيحُ فِى مَكَانٍ سَحِيقٍ (٣١) ذَٰلِكَ وَمَن يُعَظِّمْ شَعَٰٓئِرَ ٱللَّهِ فَإِنَّهَا مِن تَقْوَى ٱلْقُلُوبِ (٣٢) لَكُمْ فِيهَا مَنَٰفِعُ إِلَىٰٓ أَجَلٍ مُّسَمًّى ثُمَّ مَحِلُّهَآ إِلَى ٱلْبَيْتِ ٱلْعَتِيقِ (٣٣) وَلِكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنسَكًا لِّيَذْكُرُوا۟ ٱسْمَ ٱللَّهِ عَلَىٰ مَا رَزَقَهُم مِّنۢ بَهِيمَةِ ٱلْأَنْعَٰمِ ۗ فَإِلَٰهُكُمْ إِلَٰهٌ وَٰحِدٌ فَلَهُۥٓ أَسْلِمُوا۟ ۗ وَبَشِّرِ ٱلْمُخْبِتِينَ (٣٤) ٱلَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ ٱللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَٱلصَّٰبِرِينَ عَلَىٰ مَآ أَصَابَهُمْ وَٱلْمُقِيمِى ٱلصَّلَوٰةِ وَمِمَّا رَزَقْنَٰهُمْ يُنفِقُونَ (٣٥) وَٱلْبُدْنَ جَعَلْنَٰهَا لَكُم مِّن شَعَٰٓئِرِ ٱللَّهِ لَكُمْ فِيهَا خَيْرٌ ۖ فَٱذْكُرُوا۟ ٱسْمَ ٱللَّهِ عَلَيْهَا صَوَآفَّ ۖ فَإِذَا وَجَبَتْ جُنُوبُهَا فَكُلُوا۟ مِنْهَا وَأَطْعِمُوا۟ ٱلْقَانِعَ وَٱلْمُعْتَرَّ ۚ كَذَٰلِكَ سَخَّرْنَٰهَا لَكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ (٣٦) لَن يَنَالَ ٱللَّهَ لُحُومُهَا وَلَا دِمَآؤُهَا وَلَٰكِن يَنَالُهُ ٱلتَّقْوَىٰ مِنكُمْ ۚ كَذَٰلِكَ سَخَّرَهَا لَكُمْ لِتُكَبِّرُوا۟ ٱللَّهَ عَلَىٰ مَا هَدَىٰكُمْ ۗ وَبَشِّرِ ٱلْمُحْسِنِينَ (٣٧) ۞ إِنَّ ٱللَّهَ يُدَٰفِعُ عَنِ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ خَوَّانٍ كَفُورٍ (٣٨)

الحزب ٣٤

٣٣٦ أذن للذين

ڕێزی قوربانیی و فەرمان و دروشمەکانی تری خوا ڕابگرێ، واتە: کاروباری حەج و قوربانیی و دیاریی (کابە) قەڵەو بکا بۆ ڕۆژی سەر بڕین ﴿فإنها من تقوى القلوب﴾ چونکە بە گەورە دانانی ئەو دروشمانە لە تەقواو خۆپاراستنی دڵەکانە، ئەوەی مەبەست بێ لەحەج و دروشمەکانی خوادا، تەنها تەقوایە. (ئەبو ڕافیع) ئەڵێ: پێغەمبەر ﷺ دوو بەرانی گەورەی قەڵەوی شاخداری خەسێنراوی کردە قوربانیی. پێشەوا (ئەحمەد)" هەروەها (عەلی ئەبی تالیب) ئەڵێ: پێغەمبەر ﷺ فەرمانیدا تەماشای چاوو گوێی حەیوانی قوربانی بکەین (تا دەکرێ بێ عەیب و ناتەواو نەبن) پێشەوا ئەحمەد. بەکورتیی: هەر عەیبێك گۆشت کەم بکاو حەیوانەکە لەڕولاواز بکا، ئەوە بۆ قوربانی ناشێ. ﴿[٣٣] لکم فيها منافع إلى أجل مسمى﴾ دەتوانن تا کاتی دیاریی کراو بۆ سەر بڕینی حەیوانەکانی دیاری کابە جۆرەها کەڵك و سوودیان لێ وەرگرن وەك بەکارهێنانیان بۆ سواریی و شیرو دۆو کەرەو ماست و.. ﴿ثم محلها إلى البيت العتيق﴾ لەپاشان جێگەی بەقوربانیکردنیان لای ماڵی دێرینە بەڕێزەکەی خوایە، لە حەرەم، یان لەمینادا سەر ئەبڕدرێ، وەك خوی ئەفەرمووێ: (هديا بالغ الكعبة)٩٥/٥، یا وەك: ئەفەرموێ: (والهدى معكوفا أن يبلغ محله)٢٥/٤٨.

لە هەموو ئایینێکدا قوربانی هەبووە:

﴿[٣٤] ولكل امة جعلنا منسكا﴾ ئەم دیاریی و قوربانیە وە نەبێ تەنها بۆ ئێوە بێت، بەڵکو بۆ هەموو ئوممەتێك (لە ئوممەتانی پێشوو)دروشمی قوربانیی و خوێن ڕشتنمان دانابوو ﴿ليذكروا اسم الله على ما رزقهم من بهيمة الأنعام﴾ تا لە سەر سەربڕینی ئەو مەڕو ماڵاتە کە خوا پێیانی بەخشیبوو، نێوی خوا بێنن و سوپاسی بکەن ﴿فإلهكم إله واحد﴾ خۆ خواو پەرستراوی ئێوە پەرستراوێکی تاك و تەنهایە ﴿فله أسلموا﴾ جا کەواتە ئێوە هەمووتان تەنها ملکەچی بۆ ئەو بکەن و، تەسلیمی بڕیارەکانی ئەو ببن ﴿وبشر المخبتين﴾ موژدەش بدە بەو بەندە خۆ بەکەمزان و ملکەچ کەرانە ﴿[٣٥] الذين إذا ذكر الله وجلت قلوبهم﴾ ئەوانەی کاتێ ناوی خوا برا، دڵیان - دائەچڵەکێ و پڕ ئەبێ لە ترس و هەیبەت ﴿والصابرين على ما أصابهم﴾ خۆڕاگرانیش لەبەرامبەر هەر نارەحەتیی و بەڵایەك دووچاریان ئەبێ ملکەچ دەبن و ڕەخنەیان نیە ﴿والمقيمي الصلاة﴾ ئەوانەش نوێژەکانیان بەباشی ئەنجام دەدەن ﴿ومما رزقناهم ينفقون﴾ لەو ماڵ و سامانەی پێمان بەخشیون دەبەخشن، ئابەم شێوەیە خوای گەورە گشت عەقیدەو دروشمەکانی خۆی پەیوەست ئەکات بەیەکەوە ﴿[٣٦] والبدن جعلناها لكم من شعائر الله﴾ سەربڕینی وشتری قەڵەوی زلە بۆ کردنی بە قوربانیمان کردە هێمای نیشانەی جێبەجێ کردنی دروشمەکانی خوا بۆتان, دەشێ لەکات و لەشوێنی خۆیدا ئەنجام بدرێت ﴿لكم فيها خير﴾ بێگومان کەڵکی زۆری دونیاو قیامەتیان تیایە بۆتان" لە دونیادا خێری زۆریان لێ ئەبینن و، لەقیامەتیشدا پاداشتیان پێ وەر ئەگرن ﴿فاذكروا اسم الله عليها صواف﴾ ئەو دەمەی وشترەکان بەپێوە وستاون و بۆ سەربڕین ئامادەن, ناوی خوایان لەسەر بێنن و، بڵێن: (بسم الله.. الله أكبر). مەبەست لە وشەی (صواف) ئەوەیە: وشتری قوربانی لەکاتی وەستاندا, هەردوو دەستی تائەژنۆی پێکەوە دەبەسترێن، هەتا لەکاتی سەربڕینیدا تەکانی زۆر نەدا و هەڵنەیەت ﴿فإذا وجبت جنوبها﴾ جاکاتێك -دوای سەربڕین - لەسەر تەنیشت کەوتن و گیانیان تیا نەماو لەجووڵە کەوتن ﴿فكلوا منها﴾ لێیان بخۆن ﴿وأطعموا القانع و المعتر﴾ ودەر خواردی ئەو مرۆڤە شەرمنە (داوا ناکا) ئەومرۆڤەیش پارسەکە (داوا دەکات) بدەن ﴿كذلك سخرناها لكم﴾ وەك ڕامکردنی شتەکانی دیکە وشتریشمان بەو گەورەیی و زلەییە بۆ ڕامکردوون، بەئاسانی سەری دەبڕن و، لەکاتی پێویستیشدا سواری دەبن ﴿لعلكم تشكرون﴾ بەشکو سوپاسگوزاریم بکەن.

بە پاکی قوربانی بکەن:

جا کە فەرمانیش بەسەربڕینی وشترەکان ئەدرێ، وە نەبێ لەبەر پێویستی خوا بێ پێیان، چونکە ﴿[٣٧] لن ينال الله لحومها ولا دماؤها﴾ نە گۆشتیان و، نەخوێنیان ناگاتە خوا! ﴿ولكن يناله التقوى منكم﴾ بەڵکو تەنها پاکی و پارێزگاریی ئێوەی پێدەگا، کە یەکلا بوونەوەتانە بۆ ئەو، نەك وەك قورەیشییەکان ئاژەڵیان سەر ئەبڕیی و خوێنەکەیان بە کابەدا هەڵئەسوی، بتەکانیشیان پێ ڕەنگ ئەکرد! ﴿كذلك سخرها لكم﴾ ئا بەوشێوە کە دەبینن خوا چوار پێییانی بۆ ئێوە کەوی و رامکرد ﴿لتكبروا الله على ما هداكم﴾ هەتاخوا – لە بەرامبەر ئەوەوەڕێگەی ڕاستی نیشان داون – بە گەورە ڕای بگرن ﴿وبشر المحسنين﴾ موژدەش بەخێر خوازان و چاکەکاران بدە ئەوانە بیریان چاکە، بۆ چوونیان چاکە، خوا پەرستییان چاکە، چاکیش ئەزانن کە چۆن پەیوەندی بە خواوە بکەن.

خوا لەسەر باوەڕداران دەکاتەوە:

﴿[٣٨] إن الله يدافع عن الذين آمنوا﴾ بەڕاستی خوا بەرگریی وبەرەوانی لەوانە دەکات ئیمان و باوەڕیان هێناوە. واتە: خراپە وخراپەکاری بێ بڕوایان ڕەت ئەکاتەوە لێیان، وەك خۆی دەفەرموێ: (أليس الله بكاف عبده)٣٩/٣٦. یا وەك ئەفەرموێ: (ومن يتوكل على الله فهو حسبه)٦٥/٣. ﴿إن الله لا يحب كل خوان كفور﴾ بەڕاستی خوا هەموو جۆرە کەسێکی گزیکاری بێ بڕواو سپڵەی خۆش ناوێ.

فەرمان بە جیهاد و تۆڵە کردنەوە:

﴿[٣٩] أذن للذين يقاتلون بأنهم ظلموا﴾ بڕیارو مۆڵەتی تۆڵەکردنەوە دراوە بەرامبەر بەو ئیماندارانەی شەڕیان بەسەردا سەپێنراوە و جەنگیان لەگەڵکراوە – لەلایەن بێ بڕواکانەوە – چونکە ناهەقی و ستەمیان لێکراوە. (ئیبن عەبباس) ئەڵێت: ئەم ئایەتەی (أذن..) یەکەم ئایەتێك بوو لەرێدان بەجیهاد، گەڵێ جار یاران و هاوەڵان بەسەر شکاویی و دەست شکاوی ئەهاتنە لای پێغەمبەر ﷺ.. ئەویش ئەیفەرموو: خۆتان ڕابگرن، تا ئێستاش فەرمان بەجیهاد نەهاتووە، ئەوسا لەناچارییدا کۆچیان کرد ,پاشان ئەم ئایەتە هاتە خوارەوەو مۆڵەتی جەنگیان پێدراو دڵنیاشی کردن کە هەمیشە لەژێر حیمایەت و پارێزگاری خوادا دەبن ﴿وإن الله على نصرهم لقدير﴾ بەڕاستی خواش بۆ کۆمەك و یارمەتیدانیان زۆر بەتواناو بەهێزە، چونکە ئەو بڕوادارانە سەرەڕای ئەوەی ستەمی عەقیدەیان لێکراوە، لەوڵات و ناوچەو خاك و نیشتمانیشیان دەرکراون، بۆیە ئەفەرموێ: ﴿[٤٠] الذين أخرجوا من ديارهم بغير حق﴾ ئەوانەی هەر بەناهەقی لەزێدو ماڵ و شاری خۆیان دەر کران!! ﴿إلا أن يقولوا ربنا الله﴾ هیچ گوناهێکیان نەبوو، مەگەر هەر ئەمە کە ئەیان وت: پەروەردگاری ئێمە(اللـه) خوایەکی تاك و تەنیایە!دیارە ئەمان وەك ئەوان هیچ کەسێکیان نەئەکردە هاوبەش و هاوەڵیخوا، بێگومانەهەموو کاتێ ملهوڕان لەو یەکلابوونەوەیە ترساون وئەیشترسن

سُورَةُ الحَجِّ — الجُزْءُ السَّابِعَ عَشَرَ

أُذِنَ لِلَّذِينَ يُقَٰتَلُونَ بِأَنَّهُمْ ظُلِمُواْۚ وَإِنَّ ٱللَّهَ عَلَىٰ نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ ﴿٣٩﴾ ٱلَّذِينَ أُخْرِجُواْ مِن دِيَٰرِهِم بِغَيْرِ حَقٍّ إِلَّآ أَن يَقُولُواْ رَبُّنَا ٱللَّهُۗ وَلَوْلَا دَفْعُ ٱللَّهِ ٱلنَّاسَ بَعْضَهُم بِبَعْضٍ لَّهُدِّمَتْ صَوَٰمِعُ وَبِيَعٌ وَصَلَوَٰتٌ وَمَسَٰجِدُ يُذْكَرُ فِيهَا ٱسْمُ ٱللَّهِ كَثِيرًاۗ وَلَيَنصُرَنَّ ٱللَّهُ مَن يَنصُرُهُۥٓۗ إِنَّ ٱللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ ﴿٤٠﴾ ٱلَّذِينَ إِن مَّكَّنَّٰهُمْ فِي ٱلْأَرْضِ أَقَامُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتَوُاْ ٱلزَّكَوٰةَ وَأَمَرُواْ بِٱلْمَعْرُوفِ وَنَهَوْاْ عَنِ ٱلْمُنكَرِۗ وَلِلَّهِ عَٰقِبَةُ ٱلْأُمُورِ ﴿٤١﴾ وَإِن يُكَذِّبُوكَ فَقَدْ كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَعَادٌ وَثَمُودُ ﴿٤٢﴾ وَقَوْمُ إِبْرَٰهِيمَ وَقَوْمُ لُوطٍ ﴿٤٣﴾ وَأَصْحَٰبُ مَدْيَنَۖ وَكُذِّبَ مُوسَىٰ فَأَمْلَيْتُ لِلْكَٰفِرِينَ ثُمَّ أَخَذْتُهُمْۖ فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ ﴿٤٤﴾ فَكَأَيِّن مِّن قَرْيَةٍ أَهْلَكْنَٰهَا وَهِيَ ظَالِمَةٌ فَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلَىٰ عُرُوشِهَا وَبِئْرٍ مُّعَطَّلَةٍ وَقَصْرٍ مَّشِيدٍ ﴿٤٥﴾ أَفَلَمْ يَسِيرُواْ فِي ٱلْأَرْضِ فَتَكُونَ لَهُمْ قُلُوبٌ يَعْقِلُونَ بِهَآ أَوْ ءَاذَانٌ يَسْمَعُونَ بِهَاۖ فَإِنَّهَا لَا تَعْمَى ٱلْأَبْصَٰرُ وَلَٰكِن تَعْمَى ٱلْقُلُوبُ ٱلَّتِي فِي ٱلصُّدُورِ ﴿٤٦﴾

٣٣٧

﴿ولولا دفع الله الناس بعضهم ببعض﴾ سوننەتی خوا وایە کە: ئەگەر خوا خۆی هەندێ خەڵکی بە هەندێکی دی پاڵ پێوە نەناباو فەرمانی جیهادی نەدابا ﴿لهدمت صوامع وبيع وصلوات﴾ هەرچی دێرو پەرستگای گۆشەگیران (رهبان) و کەنشتەی جوولەکان ﴿ومساجد يذكر فيها اسم الله كثيرا﴾ و مزگەوتی موسڵمانان -کە ناوی خوایان زۆر تیا دەبرێ- وێران دەکران، واتە: بێ بڕوایان زاڵدەبوون بەسەر تەواوی ئایینە ئاسمانییەکانداو گشت پەرستگاکانیشیان وێران دەکرد ﴿ولينصرن الله من ينصره﴾ بێگومانە خوا یارمەتی ئەو کەسە دەدات، کە یارمەتی ئایینەکەی ئەو بداو، مەڵبەندەکانی خواپەرستیی بپارێزێو، لە پێناویاندا جیهاد بکات، خۆ حیکمەتی خوایگەورەش وایە هەرگیزیارمەتی تەممەڵ و خۆ لاوازکەرو سستەکان نادات، بەڵکو تەنها یارمەتی ئەهلی گۆڕەپان و کۆشەران ئەدات ﴿إن الله لقوى عزيز﴾ بەڕاستیی خوا زۆر بەهێزو دەستەڵاتە، هیچ کەسێك دەرەقەتی نایە. بەڵێ.. ئیسلام تەنها بەنوێژ و قورئان خوێندن و.. هتد سەرناکەوێ، بەڵکو "سەرەڕای ئەوانەش" هەوڵ و کۆشان و جیهادو هیجرەت و لێ بڕانیشی دەوێ.

ئەو دەمە موسڵمان حوکمی دەکەوێتە دەست:

﴿[٤١] الذين إن مكناهم فى الأرض اقاموا الصلاة وآتوا الزكاة﴾ ئەوانەی وا شایستەیئەوەن کە خوا یارمەتییان بدات و بەرگرییان لێ بکات، کەسانێکن کە ئەگەر خوا لەم زەوییەدا پایەدارو بەهێزیان بکاو دەسەڵاتیان پێ بدا، نوێژ بە ڕێك وپێکی ئەکەن و، ملکەچی فەرمانی خوا ئەبن و، بەشێکی سامانیشیان لە زەکاتا ئەدەن, واتە: مافی دارایی خۆیان جێبەجێ ئەکەن ﴿وأمروا بالمعروف﴾ و فەرمان بەچاکە ئەدەن و، مەردوم بەرەو خێرو صەلاحەت ئەبەن ﴿ونهوا عن المنكر﴾ و بەر لەکاری خراپە دەگرن و ڕووبەڕووی فەسادو هێزی شەڕ ئەوەستن ﴿ولله عاقبة الأمور﴾ کۆتایی و سەرەنجامی هەموو کارەکانیش هەر بۆ خوایە.

دوارۆژی بەدرۆ خەرەوان:

بەڵێ.. سەرخستن و یارمەتیدانی موسڵمانان گەلێ مەرجی تایبەتی خۆی هەیە، زەحمەت و ماندوو بوونێکی زۆری دەوێ پێویستە ئەو مەرجانە گشت بێنە جێ، ئەوجا یارمەتیش دەبێ. خوای گەورە بەم ئایەتە دڵخۆشی پەیامبەرﷺ ئەداتەوەو ئەفەرموێ: ﴿[٤٢] وإن يكذبوك فقد كذبت قبلهم قوم نوح وعاد وثمود﴾ خۆ ئەگەر ئەوانە تۆ بەدرۆزن دەزانن و بڕوات پێناکەن، دڵ زویر مەبە، چونکە لە پێش ئەمانەیشەوە گەلی نوح وعاد وثمود پەیامبەرانی خۆیانیان بەدرۆزن زانیوەو بڕوایان پێ نەهێناون و چوون بەگژیاندا، وەك گەلی نوح و عادو سەموود، چوون بەگژ پەیامبەرەکانیاندا و بەدرۆزنیان دانان و بڕوایان پێ نەهێنان ﴿[٤٣] وقوم إبراهيم وقوم لوط *[٤٤] وأصحاب مدين﴾ وە گەلەکەی ئیبراهیم و لوت و هۆزی شوعەیب (نیشتەجێکانی مەدیەن)یش ﴿وكذب موسى﴾ وموسایش لەلایەن فیرعەون و دارو دەستەکەیەوە بەدرۆزن دانرا ﴿فأمليت للكافرين ثم اخذتهم﴾ ئینجا منیش بۆماوەیەك مۆڵەتم بەوبێ بڕوایانە دا، هەروەك دەبینی مۆڵەت بەقوڕەیش درا، پاشانیش قارو غەزەبم لێ گرتن ﴿فكيف كان نكير﴾ جا ئینکاریی و بێزاریی من لەوانە چۆنبوو؟ وەك ئەفەرموێ: (ثم اخذتهم فكيف كان نكير)؟ خەڵکێکی زۆر لە سەلەف دەڵێن: ماوەی نێوان وتەکەی فیرعەون (أنا ربكم الأعلى) و تیا چوونەکەی چل ساڵی خایاند! بۆیە (بوخاریی و موسلیم) ئەم فەرموودەیان هێناوە: ((إن الله ليملى للظالم حتى إذا أخذه لم يفلته)) واتە: لەسەرەتاوە خوا مۆڵەت بە مرۆی ناهەقکارو ستەمکار دەدا – واتە: جڵەوی بۆ شل دەکا– تا کاتێ کتوپڕ کە گرتی، ئیتر هەرگیز بەری نادا و ڕزگاری نابێ. پاشان پێغەمبەر ﷺ ئەم ئایەتەی خوێندەوە: (وكذلك أخذ ربك إذا أخذ القرى وهى ظالمة إن أخذه اليم

شدید). بەڵێ.. بەهەقیقەت گرتنەکەی زۆر سەخت و قورس وبێ وێنە بوو، تۆفان، نقوم کردن و خنکاندن، وێران کردن و بوومە لەرزەو باو بۆران ﴿٤٥ فکأین من قریة أهلکناها﴾ ئینجا فەوتاندنی گەلانی بێ باوەڕی پێشووی بۆ باس ئەکات، و ئەفەرمووێ: ئای چ خەڵکێکی زۆری شارو گوندەکانمان لەناو برد (پاش ماوە پێدانیان) ﴿وهی ظالمة﴾ چونکە ناهەق و ستەمکارو بێ بڕوا بوون ﴿فهی خاویة علی عروشها﴾ دیواری خانوو بەرەیان بەسەر سەقف و میچ و لای سەرویدا کەوت، واتە: ڕووداوەکە ئەوەندە توندو قورس بوو" لە پێشەوە بەشی سەرەوەی کەوت، ئینجا دیوارەکانی، یا بڵێین: کورد واتەنی داریان بەسەر بەردا درا ﴿وبئر معطلة﴾ و دەوری زۆر چاڵاوو بیری پڕ ئاویان بێ خاوەن کەوت و چۆڵ کراو کەسێك نەبوو سوودی لێ وەرگرێ ﴿وقصر مشید﴾ وە زۆر کۆشکی بتەوو بەرزو سەر بەئاسمان کشاوو ڕازاوەیان وێرانکران و، خاوەنەکانیان تیا چوون، دەئایا ئەو کارانە پەندو ئامۆژگاری ناگەیەنن!! وەك ئەفەرمووێ: (أینما تکونوا یدرککم الموت ولو کنتم فی بروج مشیدة)٧٨/٤. ﴿٤٦ أفلم یسیروا فی الأرض﴾ ئاخۆ هێشتا ئەوانە بەزەوییدا نەگەڕاون؟ ﴿فتکون لهم قلوب یعقلون بها﴾ تا ببنە خاوەن دڵان و ڕاستییەکانی پێ دەرك بکەن؟ ﴿او آذان یسمعون بها﴾ وە یاگوێچکە گەلێکی ژنەوا کە بانگی ڕاستیی پێ ببیستن؟ واتە: ئەوانە هەر وەك دڵ و گوێیان نەبێ وایە، بۆیە بەژیرانە نابینن و نابیسن و بیر ناکەنەوە؟ ﴿فإنها لا تعمی الأبصار﴾ لەڕاستیدا چاو کوێر نابن ﴿ولکن تعمی القلوب التی فی الصدور﴾ بەڵکو ئەو دڵانە کوێر دەبن و هێزی دەرك کردنیان نامێنێ و بینایی خۆیان لەدەست ئەدەن.. کە جێیان لەناو سینەکانە، بۆیە چاوەکانیش بەدوای ئەواندا ئەڕۆن و زەینیان نامێنێ.

الجزء السابع عشر — سورة الحج

وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ وَلَن يُخْلِفَ اللَّهُ وَعْدَهُ وَإِنَّ يَوْمًا عِندَ رَبِّكَ كَأَلْفِ سَنَةٍ مِّمَّا تَعُدُّونَ ﴿٤٧﴾ وَكَأَيِّن مِّن قَرْيَةٍ أَمْلَيْتُ لَهَا وَهِيَ ظَالِمَةٌ ثُمَّ أَخَذْتُهَا وَإِلَيَّ الْمَصِيرُ ﴿٤٨﴾ قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّمَا أَنَا لَكُمْ نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿٤٩﴾ فَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُم مَّغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ﴿٥٠﴾ وَالَّذِينَ سَعَوْا فِي آيَاتِنَا مُعَاجِزِينَ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ ﴿٥١﴾ وَمَا أَرْسَلْنَا مِن قَبْلِكَ مِن رَّسُولٍ وَلَا نَبِيٍّ إِلَّا إِذَا تَمَنَّىٰ أَلْقَى الشَّيْطَانُ فِي أُمْنِيَّتِهِ فَيَنسَخُ اللَّهُ مَا يُلْقِي الشَّيْطَانُ ثُمَّ يُحْكِمُ اللَّهُ آيَاتِهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٥٢﴾ لِّيَجْعَلَ مَا يُلْقِي الشَّيْطَانُ فِتْنَةً لِّلَّذِينَ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ وَالْقَاسِيَةِ قُلُوبُهُمْ وَإِنَّ الظَّالِمِينَ لَفِي شِقَاقٍ بَعِيدٍ ﴿٥٣﴾ وَلِيَعْلَمَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِن رَّبِّكَ فَيُؤْمِنُوا بِهِ فَتُخْبِتَ لَهُ قُلُوبُهُمْ وَإِنَّ اللَّهَ لَهَادِ الَّذِينَ آمَنُوا إِلَىٰ صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٥٤﴾ وَلَا يَزَالُ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي مِرْيَةٍ مِّنْهُ حَتَّىٰ تَأْتِيَهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً أَوْ يَأْتِيَهُمْ عَذَابُ يَوْمٍ عَقِيمٍ ﴿٥٥﴾

٣٣٨ — الْمُلْكُ يَوْمَئِذٍ

خوانەناسان پەلەی سزایانە:

﴿٤٧ ویستعجلونك بالعذاب ولن یخلف الله وعده﴾ و لەباتی ئەوەکە وردببنەوە لەشوێنەواری تیاچووەکان! کەچی بەگاڵتەوە بەپەلە داوای سزات لێ ئەکەن! خۆ هەرپێش دێت، بەڵام هەموو شتێك بەلای خواوە کاتێکی بۆ بڕاوەتەوە، خواش هەرگیز لەبەڵێنی خۆی پێچەوانە کار ناکات ﴿وإن یوما عند ربك کألف سنة مما تعدون﴾ خوا زۆر لەسەر خۆ کار ئەکا.. چونکە تاکە ڕۆژێ لەلای پەروەردگارت، بە قەد هەزار ساڵە کە ئێوە ئەیژمێرن، ﴿٤٨ وکأین من قریة أملیت لها وهی ظالمة﴾ شارو گوندێکی زۆر –کە ستەمکار بوون– مۆڵەتم دان ﴿ثم أخذتها وإلی المصیر﴾ لەپاشان غەزەبم لێ گرتن و لەناوم بردن و، هەمووشیان تەنها بۆلای من ئەگەڕێنەوە، ئەم ئایەتەیش ئەوپەڕی نەفامییان دەر دەخا کاتێ کە پەلە ئەکەن بۆ سزا وەك ئەفەرمووێ: (وإذ قالوا اللهم إن کان هذا هو الحق من عندك فأمطر علینا حجارة من السماء أو ائتنا بعذاب ألیم)٨/٣٢. یاخود (قالوا ربنا عجل لنا قطنا قبل یوم الحساب)١٦/٣٨. ئیمامی (ترمزیی و نەسائی) ئەم فەرموودەیان هێناوە (بۆ پشتگیری کردنی ئەوە کە تەنها ڕۆژێکی‌قیامەت لەلای خوا بەقەد هەزار ساڵی

ئێمەیە: ((يدخل فقراء المسلمين الجنة قبل الأغنياء - بنصف يوم - خمسمأة عام))، واتە: موسڵمانە هەژارەکان بەنیو ڕۆژ پێش دەوڵەمەندەکان دەچنە بەهەشت، پرسیار لە ئەندازەی ئەو نیو ڕۆژەیە کرا، فەرمووی: پێنج سەد ساڵە.

جەزاو تۆڵەی چاکان و خراپان:

ئینجا داوا لە پەیامبەر ﷺ ئەکات کە بەپاشە ڕۆژێکی ناقۆڵاو ڕەش بیانترسێنێ: ﴿[٤٩] قل يا أيها الناس إنما أنا لكم نذير مبين﴾ بڵێ: ئەیخەڵکینە! بەڕاستیی من بۆ ئێوە تەنیا هەر ترسێنەرێکی ئاشکرام، ئیتر لەوە بەولاوە دەسەڵاتێکم نییە بۆ پێشخستنی سزا، وەیا بۆ دواخستنی، ئینجا پاشەڕۆژی بڕواداران دیاریی ئەکات: ﴿[٥٠] فالذين آمنوا وعملوا الصالحات لهم مغفرة ورزق كريم﴾ جا ئەوانەی وا بڕوایان هێناوەو کارەچاکەکانیان ئەنجام داوە لێبوردن و ڕۆزیەیەکی پاك و پیرۆزیان لەبەهەشتدا بۆ دەبێ ﴿[٥١] والذين سعوا في آياتنا معاجزين﴾ و ئەوانەش بۆ لەکار خستن و پووچەڵ کردنەوەی ئایەتەکانی ئێمە کۆشان و ویستیان پەکیان بخەن و زاڵ بن ﴿أولئك أصحاب الجحيم﴾ ئەوانە هاوڕێی دۆزەخن و لێی دوورناکەونەوە.

شەیتان مێملی هەموو پێغەمبەرێك بووە:

دیارە هەرچۆنێ خوای گەورە بانگەوازەکەی لەبێ بڕوایان ئەپارێزێ، هەروایش لەفێڵی شەیتان ئەیپارێزێ و ناهێڵێ دەغەڵی ئەوی تێکەڵ ببێ، وەك ئەفەرموێ: ﴿[٥٢] وما أرسلنا من قبلك من رسول ولا نبي﴾ لەپێش تۆشدا ئێمە هەرپێغەمبەرێکی خاوەننامەو بێ نامەمان ناردبێت، کە نیشانەکانمان بەخەڵك ڕاگەیێنێت ﴿إلا إذا تمنى ألقى الشيطان في أمنيته﴾ ئیللا شەیتان گۆڕانکاریی و دەغدەغەی خۆی لەپاڵ ئاخنیوە. (فتح القدير) ئەڵێ: (قال البغوي: إن أكثر المفسرين قالوا معنى (تمنى) تلا وقرأ كتاب الله، ومعنى (ألقى الشيطان في أمنيته) أي في تلاوته وقراءته. قال ابن جرير: هذا القول أشبه بتأويل الكلام. قال القاضي عياض: واعلم أن الأمة مجتمعة على عصمة النبي ﷺ من الشيطان في جسمه وخاطره و لسانه..) کەوابوو پێغەمبەر هیچ کات هەڵەو ناهەقی بەزمانیدا نەهاتووە، ئەگەرچی موشریکانیش شتێکیان لێ کردبێ بەهەرا، ئەوە هەر بەئاماژەی شەیتان بووە، وە ئەوەش تەنها بۆ پێغەمبەر ﷺ نەبووە، بەڵکو پێغەمبەرانی پێش ئەویش تووشی ئەو دیعایەو چاوڕایە بوون، بەڵێ: گەلێ ڕیوایەت هاتووە دەم لەهۆی هاتنە خوارەوەی ئەم ئایەتانە ئەدەن، بەڵام (ئیبن کەسیر) ئەڵێ: ئەو ڕیوایەتانە گشتیان (مورسەل)ن و، لەڕێگەیەکی ڕەوانەوە پشتگیرێکم دەست نەکەوتووە بۆیان. بەڵێ.. پەیامبەران زۆریان پێ خۆش بووە مەردوم لێیان کۆ ببنەوەو بڕوایان پێ بێنن، بۆیە گەلێ جار لەو پێناوەدا ئاواتیان ئەخواست کەخەڵکەکە بانگەوازەکەیان لێوەرگرن، وە لەوڕێگەیەشدا جاری وا ئەبوو لەبەرخاتری بانگەوازەکەیان- نەرم و نیانیشیان ئەکرد، جا شەیتانیش ئەوەی بە هەلدەزانی و ای ی ئەکردنە هەراو، ئیتر فرت و فێڵی خۆی ئەهاویشتە دڵی موشریکانەوە، وەك داستانەکەی (ئیبن ئوم مەکتوم) و (زەینەبی کچی جەحش) و..هتد، بەڵام خوا مەسەلەکەی لە بێژنگ داو هەق و ناهەقی لێك کردەوە. "سەید"یش پاش هێنانی هەموو ڕیوایەتەکان دەڵێت: ئەوانەی لەم جێگایەدا داستانی (غەرانیق) دەگێڕنەوەو هەندێ پاڵپشتیشی بۆ دێنن، هەموو لەبنەڕەتدا لاوازن، وە لە ڕووی (سەنەد)ەوە پشتیان پێ نابەستڕێ. وە زانایانی ئەهلی حەدیس دەڵێن: هەرکەسێ قسەی لێ وەرگیرابێ ئەو ڕیوایەتەی نەهێناوە، چونکە سەنەدێکی متمانە پێکراوی نەبووە. "ئەبوبەکری بەززار" ئەڵێت: قەناعەتم نییە کە لەپەیامبەرەوە ﷺ بەسەنەدێکی پەیوەستەوە ئەو قسەیە گێڕدرابێتەوە، لەولایشەوە لەگەڵ بناغەیەکی بەرزی بیرو

باوەڕدا کە بریتی یە لەوە پەیامبەر ﷺ دەبێ شەیتان نەتوانێ پەیامەکەی لێ تێک بدات و خەڵتەو پەڵتەی تێکەڵ بکات بەیەکا هەڵ ئەتەقێن، ئیتر چۆن دەبێت ﴿أفرایتم اللات والعزی ومناة الثالثة الأخری الکم الذکر وله الأنثی؟﴾ بخوێنێ و شەیتان بەزمانی ئەوەوە ئەم وشانە: (وإنهن لهن الغرانیق العلی، وإن شفاعتهن لهی التی ترتجی..) بڵاو بکاتەوەو بیگەیەنێت بە هەموو موشریکان و ئەوانیش بڕوا بکەن.. کاتێ پەیامبەر ﷺ لێ ببێتەوە لە سوورەتی (نەجم) سوژدە ببات و ئەوانیش وا بزانن کە بۆ بتەکان سوژدەی بردووە؟! ﴿فینسخ الله ما یلقی الشیطان﴾ ئەوسا خوا فەندو فێڵەکەی شەیتانی پووچ کردەوەو سڕییەوە ﴿ثم یحکم الله آیاته﴾ لەپاشان ئایەتەکانی خۆی جێگیرو پتەو پایەدار کردۆتەوە و بەچاکیی هێشتوویەتەوە ﴿والله علیم حکیم﴾ و خوا زانست و زانیاریی زۆرە، کار جوان و لەکارزانە، گشت کارێکی پڕ لە حیکمەتە ﴿[٥٣] لیجعل ما یلقی الشیطان فتنة للذین فی قلوبهم مرض﴾ هەتا وا بکا ئەوەی شەیتان هاویشتوویەتیە ناو خوێندنەکەی پێغەمبەرەوە، ببێتە فیتنەو مێملێ بۆ ئەوانەی دڵیان دەغزدارو نەخۆشە ﴿والقاسیة قلوبهم﴾ وە بۆ ئەوانەش کە هەردەم دڵڕەق و دڵڕەشن، دەبێ خەڵك لەبێژنگ بدرێ، تا دەرکەوێ کێ بەدوای چاوو ڕادا ئەگەڕێ و، کێش ڕاستیی و هەقیقەتی ئەوێ و، بڕوای دامەزراوەو، بەفرت و فێڵی شەیتانەکان دوو دڵی ڕووی تێ ناکات ﴿وإن الظالمین لفی شقاق بعید﴾ و بێگومان ستەمکاران سەبارەت بەئایینی خوا بەردەوام لەدژایەتیەکی زۆر قوڵ و دوور لەڕاستییدان" بۆیە ئاوا چاوو ڕای تێکەڵ ئەکەن ﴿[٥٤] ولیعلم الذین أوتوا العلم أنه الحق من ربك﴾ دەبا ئەوکەسانەش وازانیاریـیەکی کەڵك بەخشیان پێدراوە چاك بزانن کە بەڕاستیی تەنهائەو قورئانەیە ڕاست و دروست و لەلایەن پەروەردگارتەوەیەو، هەق و ناهەق لێك جیا ئەکاتەوە ﴿فیؤمنوا به﴾ ئینجا باوەڕی پێ بهێنن ﴿فتخبت له قلوبهم﴾ دڵەکانیشیان تەسلیمی ئەو ببێ و،

ٱلْمُلْكُ يَوْمَئِذٍ لِّلَّهِ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ ۚ فَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّٰلِحَٰتِ فِى جَنَّٰتِ ٱلنَّعِيمِ ﴿٥٦﴾ وَٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ وَكَذَّبُوا۟ بِـَٔايَٰتِنَا فَأُو۟لَٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُّهِينٌ ﴿٥٧﴾ وَٱلَّذِينَ هَاجَرُوا۟ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ ثُمَّ قُتِلُوٓا۟ أَوْ مَاتُوا۟ لَيَرْزُقَنَّهُمُ ٱللَّهُ رِزْقًا حَسَنًا ۚ وَإِنَّ ٱللَّهَ لَهُوَ خَيْرُ ٱلرَّٰزِقِينَ ﴿٥٨﴾ لَيُدْخِلَنَّهُم مُّدْخَلًا يَرْضَوْنَهُۥ ۗ وَإِنَّ ٱللَّهَ لَعَلِيمٌ حَلِيمٌ ﴿٥٩﴾ ۞ ذَٰلِكَ وَمَنْ عَاقَبَ بِمِثْلِ مَا عُوقِبَ بِهِۦ ثُمَّ بُغِىَ عَلَيْهِ لَيَنصُرَنَّهُ ٱللَّهُ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ لَعَفُوٌّ غَفُورٌ ﴿٦٠﴾ ذَٰلِكَ بِأَنَّ ٱللَّهَ يُولِجُ ٱلَّيْلَ فِى ٱلنَّهَارِ وَيُولِجُ ٱلنَّهَارَ فِى ٱلَّيْلِ وَأَنَّ ٱللَّهَ سَمِيعٌۢ بَصِيرٌ ﴿٦١﴾ ذَٰلِكَ بِأَنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلْحَقُّ وَأَنَّ مَا يَدْعُونَ مِن دُونِهِۦ هُوَ ٱلْبَٰطِلُ وَأَنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلْعَلِىُّ ٱلْكَبِيرُ ﴿٦٢﴾ أَلَمْ تَرَ أَنَّ ٱللَّهَ أَنزَلَ مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءً فَتُصْبِحُ ٱلْأَرْضُ مُخْضَرَّةً ۗ إِنَّ ٱللَّهَ لَطِيفٌ خَبِيرٌ ﴿٦٣﴾ لَّهُۥ مَا فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِى ٱلْأَرْضِ ۗ وَإِنَّ ٱللَّهَ لَهُوَ ٱلْغَنِىُّ ٱلْحَمِيدُ ﴿٦٤﴾

بەملاو بەولادا جموجوڵی نەمێنێ ﴿وإن الله لهاد الذین آمنوا﴾ و بێگومان خوا شارەزایی و ڕێنوێنی ئەوکەسانە دەکا بڕوایان هێناوە ﴿إلی صراط مستقیم﴾ بۆ ڕێگەو ڕێبازی ڕاست، وە لەگومڕایی و سەر لێشێواوی ڕزگاریان ئەکات.

خوانەناس هەتا قیامەت لە قورئان دوودڵە:

﴿[٥٥] ولا یزال الذین کفروا فی مریة منه﴾ ئەوانەیش خوا نەناس و بێ باوەڕن هێشتا هەر دوودڵ و بەدگومانن سەبارەت بەقورئان ﴿حتی تأتیهم الساعة بغتة﴾ تا ڕۆژێ کتوپڕ قیامەتیان دەگاتێ ﴿أو یأتیهم عذاب یوم عقیم﴾ یاخود تا سزای ڕۆژێکی بێ پیت و نەزۆکیان وەك (ڕۆژی بەدر)، یا وەك ڕۆژی (قیامەت) دەگاتێ،ئەوان تا ئەو ڕۆژەیە هەر ژەهری خۆیان ئەڕێژن و، بەم لاو بەولادا هەوڵ ئەدەن! ﴿[٥٦] الملك یومئذ لله﴾ جا ئیتر لەو ڕۆژەدا دەسەڵات و فەرمانڕەوایی تەنها بۆ خوایەو هیچ کەسێك ناتوانێ هیچ شتێك بکات، وەك خۆیشی ئەفەرمووێ: (مالك

یوم لدین)١/٤.یا دەفەرمووێ: (الملك یومئذ الحق للرحمن وكان یوما علی الكافرین عسیرا). ﴿یحكم بینهم﴾ لەنێوانیاندا داوەریی دەكا ﴿فالذین آمنوا وعملوا الصالحات فی جنات النعیم﴾ ئەوسا ئەو كەسانەی بڕوایان هێناوەو لەگەڵ بڕواكەیاندا كارە چاكەكانیان ئەنجام داوە لەناو بەهەشتە خۆش و پڕ لە نازونیعمەت و نەبڕاوەكاندا نشتەجێ ئەبن ﴿٥٧ والذین كفروا وكذبوا بآیاتنا﴾ ئەوكەسانەش بێ بڕوا بوون و ئایەتەكانی ئێمەیان بە درۆ دەدایە قەڵەم ﴿فأولئك لهم عذاب مهین﴾ سزایەكی ڕیسواكەرو ئابڕوو بەریان –لەدۆزەخدا– بۆ هەیە. كۆچ (هجرەت) لەپێش ئازاد كردنی شاری مەككەو دامەزراندنی دەوڵەتی ئیسلامییدا هەر دەبوو بكرایە بۆ مەدینە، بەڵام دوای ئەوئازاد كردنەیە ئیتر كارو تێكۆشان و جیهادە. ئینجا باسی ئەو هیجرەت و كۆچ كەرانە ئەكات، دوای ئەوەی لە پێناوی پاراستنی عەقیدەكەیاندا مۆڵەتی جەنگ دران، بۆیە ئەفەرمووێ: ﴿٥٨ والذین هاجروا فی سبیل الله﴾ ئەوكەسانەش لەبەر خوا لە مەككەوە بۆ مەدینە كۆچیان كردوو وڵات و نیشتمانیان بەجێ هێشت و ئاوارە بوون ﴿ثم قتلوا أو ماتوا﴾ پاشان كوژراون و شەهید كراون، وەیان بەهەر هۆیەكی تربووە مردون، ئەگەرچی لەسەر رایەخ و جێی خۆیشیدا مردبێت، ئەوە هەر ئەو پاداش و مزەیەیان بۆ هەیە، وەك خوای گەورە ئەفەرمووێ: (ومن یخرج من بیتە مهاجرا إلی الله ورسوله ثم یدركه الموت فقد وقع أجره علی الله)١٠٠/٤. (شەرەحبیل) دەڵێ: لەكاتی گرتنی قەڵایەكی ڕۆمەكانا زۆر دواكەوتین و ماتڵ بووین! جا (سەلمان) دای بەلاماناو وتی: لەپێغەمبەرم ﷺ بیستووە فەرموویەتی: ((من مات مرابطا أجری الله علیه مثل ذلك الأجر، وأجری علیه الرزق وأمن من الفتانین)) واتە: هەركەسێكیش هەر لەكاتی خۆ ئامادەكردندا بۆ جیهاد بمرێ دیسان خوای بالادەست هەر ئەوكرێ و پاداشتەی پێدەبەخشێ و، ڕزق و ڕۆزیشی پێدەداو، لەهەردوو سزادەرەكەش هێور دەكرێتەوە. ئەگەر حەزیش ئەكەن ئایەتی: (والذین هاجروا ثم قتلوا أو ماتوا...) بخوێننەوە. ئیمامی موسلیم. ﴿لیرزقنهم الله رزقا حسنا﴾ بێگومان خوا ڕۆزی و نیعمەتێكی فرە چاكی نەبڕاوەیان پێ ئەبەخشێ ﴿وإن الله لهو خیر الرازقین﴾ وە بەڕاستیی هەر خوایە چاكترین ڕزق و ڕۆزی دەدات ﴿٥٩ لیدخلنهم مدخلا یرضونه﴾ و خوای گەورە هەر خۆی دەیانخاتە ئەوجێگایە كەپێی ڕازیی و خۆشنوودن ﴿وإن الله لعلیم حلیم﴾ و بەڕاستیی خوا زۆر زانایە، زۆر خۆگرو لەسەر خۆیە ئەزانێ پاداشتی كێ بداتەوەو، تۆڵەیش لەكێ وەربگرێ ﴿٦٠ ذلك ومن عاقب بمثل ما عوقب به﴾ بڕیار ئاوایە.. ئنیجا هەركەسێك تۆڵەی لێ سەنرایەوە بەپێی ئەوستەمە كردوویەتی كە ئەمەیش لە ئیسلامدا مافێكی ڕەوایە ﴿ثم بغی علیه لینصرنه الله﴾ دیسان بۆجارێكی تر دەستدرێژیی و ناهەقیی لێكرا هەر لەلایەن ئەو كەسەی پێشەوە، بەڕاستیی ئەوكەسە خوا كۆمەكی و یارمەتی ئەدا، تۆڵە لەدەست درێژیكار وەرگرێ ﴿إن الله لعفو غفور﴾ بێگومان خوا زۆر چاوپۆشی كارو، زۆریش لێبوردەیە.

هەرخوایە دەسەڵاتداری بێ وێنە:

﴿٦١ ذلك بأن الله یولج الیل فی النهار ویولج النهار فی الیل﴾ ئەوەش چونكە خوای گەورە زاتێكی ئاوایە شەو بەناو ڕۆژدا دەباو، ڕۆژیش دەخاتە ناو شەو. ئەمە لەچوار وەرزەكاندا زۆر بەڕوونی ئەبینرێ بەڵام لەبەر زۆر هۆگری لەگەڵیاندا بە شتێكی زۆر سادەو ئاسان سەیر ئەكرێن، جاباشە زاتێك كاری ئاوا بكا، بێگومانیشە دەشتوانێ یارمەتی بەندەی خۆی بدا ﴿وأن الله سمیع بصیر﴾ چونكە خوا ژنەواو بینایە ﴿ذلك بأن الله هو الحق﴾ ئەو دەسەبەر بوونەی خوا بۆ یارمەتیدانی ستەم لێكراوان لەبەرئەوەیە چونكە تەنها هەر خۆی ڕاست و هەقە، هەر ئایین و پەرستنی ئەو هەقە ﴿وأن ما یدعون من دونه هو الباطل﴾ و هەرشتێ كە بێ بڕوایان لەباتی ئەو هاواری بۆ ئەبەن و

ئەپیەرستن بتەکان و هەرشتێکیتر ئەوە باتڵە و پووچەڵە و لە ناهەق بەدەر نیە ﴿وأن الله هو العلی الكبیر﴾ و هەر ئەو خوایەیە بالادەستی گەورە، نە لەو بڵندتر هەیەو نە لەویش گەورەتر.

ئەمانەش بەڵگەو نیشانەی خوان:

﴿[٦٣] الم تر أن الله انزل من السماء ماء﴾ هەرلەسەر بەڵگە هێنانەوە دەڕوات بۆ دەسەڵاتی خۆی، بۆیە ئەفەرمووێ: ئەی نەتدیوە خوا بارانی لەئاسمانەوە باراند ﴿فتصبح الأرض مخضرة﴾ زەویی دوای وشك بوون پێ کەسك و سەوزو جوان هەڵگێڕاو، ئەوسا زیندوو ئەبێتەوە و هەمووجۆرە دانەوێڵەو گیایەك ئەڕوێنێ ﴿إن الله لطیف خبیر﴾ بەڕاستیی خوا زۆر بەلوتفە بۆ بەندەکانی خۆی زۆریش بەئاگایە بەوەی لەدڵیاندایە ﴿[٦٤] لە ما فی السموات وما فی الأرض﴾ هەرچی لەئاسمانەکان و لەزەویدایە موڵکی ئەوەو تەنها هەرئەویش ئەتوانێ دەست کاریان بکات ﴿وإن الله لهو الغنی الحمید﴾ و بێگومان ئەوخوا بۆخۆی دەوڵەمەندو بێ نیازە لەهەموو بەندەکانی، هەر بۆ خۆیشی شیاوی سوپاس و ستایشە لەسەر نیعمەتەکانی ﴿[٦٥] الم تر أن الله سخر لكم ما فی الأرض﴾ دیسانەوە هەر لەسەر بەڵگە هێنانەوە ئەڕوات و ئەفەرمووێ: ئەی نەتزانیوە کە بەڕاستیی هەرچی لە زەویدایە کانگاو گڵ و هەواو توخمەکان و ئاوێتە کراوەکان، زیندەوەران، بێ گیانەکان، گژو گیا خوا بۆ ئێوەی دەستەمۆو ڕام کردووە؟ ﴿والفلك تجری فی البحر بأمره﴾ نە هەر ئەوەندە بەڵکو یاسای دەریاکانی وا دامەزراندووە کە: گەمیی و، کەشتیەکان هەر بەفەرمانی ئەو ,بەوهەموو بارو بارخانەوە بەنێویاندا دەڕۆن ﴿ویمسك السماء أن تقع علی الأرض إلا بإذنه﴾ ئەم ئاسمانەش رادەگرێ تابەسەر زەویدا نەکەوێ ,مەگەر بەفەرمانی خۆی، بۆیە بەیناو بەین مۆڵەت ئەدات هەندێ (نیازك) دێنە خوارێ بۆ زەوی ﴿إن الله بالناس لرؤف رحیم﴾ بەڕاستی خوا بەرامبەر بەم خەڵکە، زۆر میهرەبان و دڵاوایە, ئەوەتا هەموو یاسای بوونەوەری بۆ ڕامکردووە: نایشهێڵێ ئاسمان بەربێتەوە بەسەریاندا, لەپاشا لە نەفس و دەروونی ئادەمزادیشدا هەندێ بەڵگە دەهێنێتەوە، بۆیە ئەفەرمووێ: ﴿[٦٦] وهو الذی أحیاكم﴾ هەرئەویشە بۆ یەکەم جار گیان و ژیانی پێدان ﴿ثم یمیتكم﴾ لەپاشا ئەتانمرێنێ، بەڕاستی مردن نهێنیەکی گەورەیە، کەس نازانێ چیە ﴿ثم یحییكم﴾ ئینجا گیانتان پێ ئەبەخشێتەوەو، زیندووتان ئەکاتەوە ﴿إن الإنسان لكفور﴾ لەگەڵ ئەو هەموو شتانەدا بێگومان ئادەمیزاد زۆر سپڵەو، ناسوپاسە.

سُورَةُ الحَجِّ	الجزء السابع عشر

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ سَخَّرَ لَكُم مَّا فِي الْأَرْضِ وَالْفُلْكَ تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِأَمْرِهِ وَيُمْسِكُ السَّمَاءَ أَن تَقَعَ عَلَى الْأَرْضِ إِلَّا بِإِذْنِهِ إِنَّ اللَّهَ بِالنَّاسِ لَرَءُوفٌ رَّحِيمٌ ﴿٦٥﴾ وَهُوَ الَّذِي أَحْيَاكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ إِنَّ الْإِنسَانَ لَكَفُورٌ ﴿٦٦﴾ لِّكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنسَكًا هُمْ نَاسِكُوهُ فَلَا يُنَازِعُنَّكَ فِي الْأَمْرِ وَادْعُ إِلَىٰ رَبِّكَ إِنَّكَ لَعَلَىٰ هُدًى مُّسْتَقِيمٍ ﴿٦٧﴾ وَإِن جَادَلُوكَ فَقُلِ اللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿٦٨﴾ اللَّهُ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيمَا كُنتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ ﴿٦٩﴾ أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ إِنَّ ذَٰلِكَ فِي كِتَابٍ إِنَّ ذَٰلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ ﴿٧٠﴾ وَيَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهِ سُلْطَانًا وَمَا لَيْسَ لَهُم بِهِ عِلْمٌ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِن نَّصِيرٍ ﴿٧١﴾ وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ تَعْرِفُ فِي وُجُوهِ الَّذِينَ كَفَرُوا الْمُنكَرَ يَكَادُونَ يَسْطُونَ بِالَّذِينَ يَتْلُونَ عَلَيْهِمْ آيَاتِنَا قُلْ أَفَأُنَبِّئُكُم بِشَرٍّ مِّن ذَٰلِكُمُ النَّارُ وَعَدَهَا اللَّهُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿٧٢﴾

٣٤٠	يَا أَيُّهَا النَّاسُ

هەرکۆمەڵێك پێودان ودەستوورێکی هەبووە:

﴿[٦٧] لكل امة جعلنا منسكا﴾ ئینجا ڕوو ئەکاتە پەیامبەر ﷺ کەگوێ بەلاسارییەکانی قورەیش نەدات، چونکە بۆ هەرئوممەتێك بەرنامەو جۆرە خواپەرستییەکی تایبەتمان داناوە ﴿هم ناسكوه﴾ کەئەوان هەر ئاوا ئەنجامی بدەن

و پەیڕەوی بکەن ﴿فلا ینازعنك فی الأمر﴾ جاکەواتە ئەوانە حەقیان نیە سەبارەت بەو فەرمانەی تۆ هێناوتە کێشە کێشت لەگەڵ بکەن ,چونکە هەموو گەل و چەرخێك سیستمێکی تایبەتی خۆی هەبووە، تۆیش ئەی پێغەمبەر!سیستمی ئەم ئوممەت و چەرخەت هێناوە، ئیتر ئەوانە بۆیان ڕەوا نیە کێشەو ناکۆکی بنێنەوە وەك دەفەرمووێ: (ولا یصدنك عن آیات الله بعد إذ أنزلت إلیك). ﴿وادع إلی ربك﴾ تۆ بەردەوام بانگەواز بکە بۆلای ئایینی پەروەردگارت و بۆ پەرستنی ئەو ﴿إنك لعلی هدی مستقیم﴾ چونکە تۆ لەسەر ڕێبازو ڕێگەیەکی هەق و ڕاستیی ,جاکەوایە دڵنیاو، پشت ئەستوور بە ﴿[٦٨] وإن جادلوك فقل: الله أعلم بما تعملون﴾ خۆ ئەگەر کەوتنە موجادەلەو دەمەدەمێ لەگەڵت، تۆ موجادەلە مەکەو بڵێ: خوا خۆی چاك ئاگادارە بەوەی ئێوە ئەیکەن ئەو خۆی ئەزانێ کەئێوە شایستەی چین هەر وەکو ئەفەرمووێ: (هو أعلم بما تفیضون فیه کفی به شهیدا بینی وبینکم) ٨/٤٨. ﴿[٦٩] الله یحکم بینکم یوم القیامة فیما کنتم فیه تختلفون﴾ هەر خوا خۆی لەڕۆژی قیامەتا داوەریی دەکا لە نێوانتاندا لەو شتانەی کەئێوە کێشەتان تێیدا هەبوو. لەجێگەیەکی تردا دەفەرمووێ: (فلذلك فادع واستقم کما أمرت ولا تتبع أهواءهم وقل آمنت بما أنزل الله من کتاب..) ١٥/٤٢. ﴿[٧٠] الم تعلم ان الله یعلم ما فی السماء و الأرض﴾ مەر تۆ نەتزانیوە ئەی مرۆڤی ژیرا! کە هەرچی لەئاسمان و زەوییدایە کەخوا ئاگای لێیەتی و دەیزانێ؟ جاکەواتە هەر ئەویش بە تەنها خۆی بەئاگایە لەوشتانەدا ئێوە ئیختیلافتان تێیدا هەیە. ﴿إن ذلك فی کتاب﴾ چونکە بە ڕاستیی هەموو ئەو شتانە لە نامەی (لوح المحفوظ)دا تۆمار کراوەو "هیچیلێ زایە نابێت" ﴿إن ذلك علی الله یسیر﴾ بێگومان ئەوکارەش بۆ خوا زۆر ئاسانە، هەر وەکو ئەم فەرموودەیەش دەسەڵاتی فراوانی خوا ڕادەگەیەنێ: (إن الله قدر مقادیر الخلائق قبل خلق السموات والارض بخمسین ألف سنة وکان عرشه علی الماء) موسلیم. کتاب القدر ٢٠٤٤/٤. بێگومان خوا پێش دروستکردنی ئاسمانەکان و زەویی بەپەنجا هەزار ساڵ و، هەر ئەو دەمەی کە هێمان عەرشیشی بەسەر ئاوەوە بوو ئەندازە گیری و بڕیاری هەموو ڕووداوو کاروباری دروستکراوەکانی خۆیدا. ﴿[٧١] ویعبدون من دون الله ما لم ینزل به سلطانا﴾ و پێویستە بەرنامەو سەرچاوەی ژیان هەر لەبەرنامەی ئەو خواوە وەربگیردرێ, نەك وەك بێ بڕواکان لەباتی بەرنامەکەی خوا,دوای بەرنامەوشتیوا ئەکەون و، شتێکی دی ئەپەرستن، لەکاتێکدا خواش بۆپەرستنیئەوانە هیچ جۆرە پشتگیرییەکی نەناردۆتە خوارێ, وەك ئەفەرموێ: (ومن یدع مع الله ألها آخر لا برهان له به، فإنما حسابه عند ربه إنه لا یفلح الکافرون)١١٧/٢٣. بەهەڕەشەیە لەو کەسانە بە نەفامی و گێلایخۆیان, دارو بەرد دەپەرستن!. ﴿وما لیس لهم به علم﴾ خۆیشیان هیچ جۆرە زانیارییەکیان بەشیاوییان نییە نە لەڕووی ژیریی و مەنتیقەوە, وە نە لەڕووی دین و شەرعەوە ﴿وما للظالمین من نصیر﴾ دیارە ئەو جۆرە کەسانە ستەمکارن، وە ستەمکارانیش هیچ کۆمەك کارو پشتیوانێکیان نیە ﴿[٧٢] وإذا تتلی علیهم آیاتنا بینات﴾ کاتێ ئایەتە ڕوون و ئاشکراکانی ئێمەشیان بەسەرا بخوێنرێ ﴿تعرف فی وجوه الذین کفروا المنکر﴾ لەدەم و چاوو دیمەنی بێبڕواکاندا گرژیی و تاڵی و ئینکاری دەبینیی ﴿یکادون یسطون بالذین یتلون علیهم آیاتنا﴾ بەجۆرێکی وا نزیکە بەمستەکۆڵە هێرش و هەڵمەت بەرنە سەر ئەوانەی کە ئایەتەکانی ئێمەیان بەسەردا ئەخوێننەوە ﴿قل افأنبئکم بشر من ذلکم النار وعدها الله الذین کفروا﴾ پێیان بڵێ: ئایا هەواڵتان بدەمێ چی لەوە خراپترە، مەگەر هەر ئەو ئاگرەی کە خوا بەڵێنی داوە بەبێ بڕوایان ﴿وبئس المصیر﴾ کە ئەو ئاکامە سامناکترین و خراپترینی ئاکام و جێگەیە.

بت وبت پەرست چەن زەبوونن:

﴿٧٣ **يا أيها الناس ضرب مثل فاستمعوا له**﴾ ئینجا ئێستا دەدا بەگوێی هەموو بتپەرستەکاندا کە ئەو پەرستراوو بتانە کزۆڵەو لاوازن و، هیچ دەسەڵاتێکیان نیە، وەك ئەفەرموێ: ئەی خەڵکینە! نموونەیەك هێنراوەتەوە دەسا ئێوەیش چاك گوێی بدەنێ ﴿**إن الذين تدعون من دون الله**﴾ بەڕاستی لە خوا بەدەر ئەوانەی ئێوە ئەیانپەرستن و هاواریان بۆ دەبەن ﴿**لن يخلقوا ذبابا ولو اجتمعوا له**﴾ هەرگیز ناتوانن تەنها مێشێکیش بەدی بێنن، ئەگەرچی هەموویشیان کۆببنەوە، وەکو ئەم فەرمووده (قودسی)یەش دەفەرموێ: (قال الله –عز وجل– ومن أظلم ممن ذهب يخلق كخلقي؟ فليخلقوا ذرة، فليخلقوا شعيرة) واتە: چ کەسێ ستەمکارترە لەو کەسەی بیەوێ وەکو دروستکراوەکانی من (واتە: خوا) دروست بکا،دەسا ئەگەر دەتوانێ با بچێ تاکە مێروولەیەك، یا خود دنکە جۆیەك بەدی بێنێ! (متفق علیه). کەواتە کەی حەق و ڕەوایە ئەوانە بکرێن بەخواو بپەرسترێن؟! خۆ دروستکردنی مێش و فیل و وشتریش بۆ خوای گەورە یەکسانە، چونکە لەمێشیشدا چەندین نهێنی سەر سوڕهێنەری ژیان بەدی ئەکرێ، هەروەك لەوانی تردا بەدی ئەکرێ، بەڵام مێش لە هەموویان لاوازترە، جا کە ئەوان تاکە مێشێکیان بۆ دروست نەکرێ، دیارەچاکتر فیلێکیان بۆ دروست نابێ بەڵێ ژیان شتێکی سەر سوڕهێنەرە، بۆیە ئادەمیزادی کافرو بێ بڕوا هەر ململانێ دەکا لەئاستی بەرنامەی خاوەنی ئەم ژیانەو هەوڵیان داوە بۆ دروستکردنی بەرنامەیەکیتر و، ئاخۆ لەرووی کیمیاو ییەوە دەتوانن ژیان بەدی بێنن؟! وڵاتی (رووس) زانایەکی بەناوی (ئۆبارین)ەوە تەکلیف کرد کەهەوڵ بدات: ئایا تا چ ئەندازە یەك فەراهەم هێنانی ژیان (ایجاد الحیاة) دەست ئەدات لە ڕێگەی ئاوێتە کردنی مادده کیمیاوییەکانەوە (التفاعل الکیمیاوی)؟ ئەویش هەروا

> سورة الحج — الجزء السابع عشر
>
> يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ ضُرِبَ مَثَلٌ فَٱسۡتَمِعُواْ لَهُۥٓۚ إِنَّ ٱلَّذِينَ تَدۡعُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ لَن يَخۡلُقُواْ ذُبَابٗا وَلَوِ ٱجۡتَمَعُواْ لَهُۥۖ وَإِن يَسۡلُبۡهُمُ ٱلذُّبَابُ شَيۡـٔٗا لَّا يَسۡتَنقِذُوهُ مِنۡهُۚ ضَعُفَ ٱلطَّالِبُ وَٱلۡمَطۡلُوبُ ﴿٧٣﴾ مَا قَدَرُواْ ٱللَّهَ حَقَّ قَدۡرِهِۦٓۚ إِنَّ ٱللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ ﴿٧٤﴾ ٱللَّهُ يَصۡطَفِي مِنَ ٱلۡمَلَٰٓئِكَةِ رُسُلٗا وَمِنَ ٱلنَّاسِۚ إِنَّ ٱللَّهَ سَمِيعُۢ بَصِيرٞ ﴿٧٥﴾ يَعۡلَمُ مَا بَيۡنَ أَيۡدِيهِمۡ وَمَا خَلۡفَهُمۡۚ وَإِلَى ٱللَّهِ تُرۡجَعُ ٱلۡأُمُورُ ﴿٧٦﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱرۡكَعُواْ وَٱسۡجُدُواْۤ وَٱعۡبُدُواْ رَبَّكُمۡ وَٱفۡعَلُواْ ٱلۡخَيۡرَ لَعَلَّكُمۡ تُفۡلِحُونَ۩ ﴿٧٧﴾ وَجَٰهِدُواْ فِي ٱللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِۦۚ هُوَ ٱجۡتَبَىٰكُمۡ وَمَا جَعَلَ عَلَيۡكُمۡ فِي ٱلدِّينِ مِنۡ حَرَجٖۚ مِّلَّةَ أَبِيكُمۡ إِبۡرَٰهِيمَۚ هُوَ سَمَّىٰكُمُ ٱلۡمُسۡلِمِينَ مِن قَبۡلُ وَفِي هَٰذَا لِيَكُونَ ٱلرَّسُولُ شَهِيدًا عَلَيۡكُمۡ وَتَكُونُواْ شُهَدَآءَ عَلَى ٱلنَّاسِۚ فَأَقِيمُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتُواْ ٱلزَّكَوٰةَ وَٱعۡتَصِمُواْ بِٱللَّهِ هُوَ مَوۡلَىٰكُمۡۖ فَنِعۡمَ ٱلۡمَوۡلَىٰ وَنِعۡمَ ٱلنَّصِيرُ ﴿٧٨﴾
>
> سُورَةُ المُؤْمِنُونَ — ٢٣ — آياتها ١١٨
>
> ٣٤١

نزیکەی بیست ساڵێك خۆی بۆ یەکلا کردەوەو کاری بۆکرد، سەرەنجام لە دەوروبەری ساڵی (١٩٦٢)دا ڕایگەیاند کە: زانیاریی کیمیاویی دەستەو سانەو هیچی پێناکرێ لە تاقیگەکاندا بۆ دروستکردنی ژیان، چونکە زانیاری تەنها هەر لە بنەما هەست پێکراوەکاندا دەستی هەیە. بۆ ئەمە سەیری کتێبی (الله جل جلاله/ سعید حوی، ل ٥٦) بکە ﴿**وإن يسلبهم الذباب شيئا**﴾ نەك هەر ئەوەندە ناتوانن وە ئەگەر ئەو مێشە لاوازەش شتێك لە خۆیان و لە خواکانیان بت، گروپ، مرۆ بفڕێنێ ﴿**لا يستنقذوه منه**﴾ ناتوانن پێی بزانن و لێی بسێننەوە لەگەڵ ئەو لاوازی و بێ دەسەڵاتییەیدا، خۆ ئەمەش ئاشکرایە کە زۆرشتی مەردم ئەفڕێنێ و ناتوانێ لێی وەرگرێتەوە، لە بەر ئەمەش لەناو هەموو گیانلەبەرەکاندا، خوا بە مێش نموونە دەهێنێتەوە،چونکە مێش زۆر لاوازو بێ هێزە، لە هەمانکاتیشدا سامناکترین نەخۆشی بەخۆیەوە هەڵئەگرێ و، بەنرخترین ئەندامی ئادەمزاد لە دەست ئەدات، ئەوەتا مرۆڤ گەلێ جار

بەهۆی میکرۆبیمێشەوە, چاوو هەندێ لەئەندامەکانی تری لە دەست ئەدات.. نە هەر ئەوەندە, بەڵکو ژیان و ڕۆحیش لە دەست ئەدا.. چونکە دەتوانێ میکرۆبی (سیل) و (تیفۆئید) و (دوسنتاریا) و.. هتد هەڵبگرێ.. باشە بەدەر لە خوا کێ ئەتوانێ مرۆڤ لەو میکرۆبەیە رزگار بکات؟! ﴿ضعف الطالب والمطلوب﴾ لە راستییدا هەم داواکار و، هەم داوا لێکراو، پەرستیارو، پەرستراو، (بتەکان و وێنەکانیان) زۆر لاوازو بێ توانان ﴿[٧٤] وما قدروا الله حق قدره﴾ ئای بێ بڕوایان چەندە سپڵەن، چونکە بەو جۆرەیە کە دەبێ خوا بناسن، وریزی لێ بگرن نە یان ناسیوەو ڕێزمان لێ نە گرتووە, ئەوەتا دارو بەردو مرۆڤ و ماددە دەکەنە خوا!! ﴿إن الله لقوی عزیز﴾ بە راستی خوا زۆر بەهێزە و زاڵە، زۆریش بە دەسەڵات و دەسەڵاتدارە، بتەکانیش زۆر لاوازو بێدەسەڵات.

خوا لە فریشتە و لە مرۆڤ پەیامبەری هەیە :

﴿[٧٥] الله یصطفی من الملائكة رسلا ومن الناس﴾ خوانەناسان پێیان وابوو:کە هەر لەناو ئادەمزادا پەیامبەرهەیە! بۆیە فەرمووی: خوا لە فریشتە (وەکو جوبرەئیل)و, لە مرۆڤ هەڵدەبژێرێ ودەیکاتە نوێنەر. ﴿إن الله سمیع بصیر﴾ بە راستی خوا زۆر بیسندەی، بینایە ئەزانێ ئەوانە چی ئەڵێن و، چی ئەکەن ﴿[٧٦] یعلم ما بین أیدیهم وما خلفهم﴾ هەر ئەو خوایە کاری ئێستاو، پاشە رۆژیان ئەزانێ، ئاگادارەچی لە پێشیانەوەیە و، چیش لە پشت سەریانەوەیە ﴿وإلى الله ترجع الأمور﴾ ودەرەنجامی هەموو کاروباری بەندەکان, تەنها بۆ لای خوا ئەگەڕێنرێتەوە.

باش خوا بپەرستن و، جیهاد بکەن:

دوای دەرکەوتنی بێ هێزیو لاوازیی پەرستراوی بێ بڕواکان.. ئینجا بۆ ئەوەی گەلی بڕواداران بەچاکی ئەرکەکانی خۆیان جێبەجێ بکەن، ڕوویان تێدەکاو ئەفەرموێ: ﴿[٧٧] یا أیها الذین آمنوا ارکعوا واسجدوا﴾ ئەی ئەوانەی بڕواتان هێناوە بەخوا! بچەمێنەوەو کڕنووش و سوژدەی بۆ بەرن،واتە: بە تێرو تەسەلی هەردەم نوێژەکانتان بکەن، بەڵێ.. دەربارەی سوژدەی دووەمی سوورەتی حەج لەناو زانایاندا دەنگە دەنگێك هەیە کە ئاخۆ سوننەتە، یا نا؟ بەڵام ئەم فەرموودەیە کەپێشەوا ئەحمەد هێناویەتی: ((فُضِّلَتْ سورةُ الحج بسجدتين، فمن لم يسجُدْهُما فلا يَقْرَأْهُما)) دەیبڕێتەوە. ﴿واعبدوا ربکم﴾ وەتەنها پەروەردگارتان بپەرستن و، کەسێکیتر مەکەنە سەروەرتان ﴿وافعلوا الخیر﴾ وەتا دەشتوانن هەر کاری خێرو چاکە بکەن، با لەخوا نزیك ببنەوە ﴿لعلکم تفلحون﴾ وبەشکو لەدنیاو لەقیامەتدا ڕزگارو سەرفرازو بەختیاربن.

ئینجا دەچێتە سەر باسی ئەو کارە گرنگەیە کەهەموو کارە چاکەکانیتر بە هۆی ئەوەوە ئەمێننەوە، ئەویش جیهادە, بۆیە ئەفەرموێ: ﴿[٧٨] وجاهدوا فی الله حق جهاده﴾ بەبەردەوام و، بەدڵ و داو وەك پێویستە لەڕێگەی خوادا جیهادی تێر و تەسەل بکەن و مافی جیهاد جێبەجێ بکەن و،هەرچی لەتواناتاندایە بەختی بکەن بۆ ئەو ڕێیە، چونکە بەتایبەت ئەو هەر خۆی هەڵیبژاردوون بۆ ئەو کارە گەورەیە، وەك دەفەرموێ: ﴿هو اجتباکم﴾ لەناو گەلانی تردا ئەوخۆیهەڵبژاردون بۆئەو شەرەفە بەڕێزو گەورەیە ﴿وما جعل علیکم فی الدین من حرج﴾ وشیاوی باسە لەم دینەشدا، هیچ جۆرە شتێکی ناڕەواو قورسی نەخستۆتە سەرشانتان،تائێوە نەتوانن ئەنجامی بدەن، واتە: بڕیاری هیچ شتێکی بەسەرتانا نەداوە کەلە توانای خۆتاندا نەبێت، نە هەر ئەوەندە بەڵکو وەکو پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێ: ((بُعِثْتُ بالحنیفیة السَّمْحَة)) بەرنامەی ئەو ئایینە هەموو کار ئاسانییەکی تێدایە (ئیمام ئەحمەد). ﴿ملة أبیکم إبراهیم﴾ جا ئێوەش هەر لەئایینی (ئیبراهیم) ی باوکتان پەیڕەوی بکەن، جۆری یەکتاپەرستیی ئایینەکەتان هەر لەئایینەکەی ئیبراهیمی باوکتانە و هەر لەویشەوە سەرچاوەی گرتووە، جا کەواتە هەرگیز ئێوە لێیجیامەبنەوە ﴿هو

﴿سماكم المسلمين من قبل وفي هذا﴾ له پێشداو لەم قورئانەشدا هەر خوا ئێوەی ناوناوە موسڵمان و خۆبەدەستەوەدەر. هەم لەنامەی پەیامبەرانی پێش تۆ و هەم لەم قورئانەیشدا ناو نراون موسڵمان بەڵێ.. گەلی موسڵمان بەدرێژایی مێژوو لە عەقیدەدا یەك پەیڕەوو پرۆگرامی هەبووە، هەتا دراوەتە دەستی ئەم گەلەیە ﴿ليكون الرسول شهيدا عليكم﴾ تاپەیامبەر (موحەممەد ﷺ)شایەت بێ بەسەرتانەوە،نەخشەی ژیانتان بۆ بکێشێ و چاك و خراپتان بۆ دەستنیشان بکات ﴿وتكونوا شهداء على الناس﴾ و ئێوەش بەگەیاندنی ئەو پەیامەیە شایەت بن و مامۆستاو ڕێ نیشاندەربن بۆ خەڵکی، بەتایبەت دوای مردنی ئەو پەیامبەرە، واتە: چاك و خراپ هەر لای ئێوەوە دیاریی ئەکرێ، بەرنامەی ژیان هەر لای ئێوە دادەڕێژرێ، وەك دەفەرموێ: (وكذلك جعلناكم أمة وسطا..)٢/١٤٣.

دیارە كاری جیهاد و خۆ ئامادەكردن و كاری بە كۆمەڵی دەوێ، بۆیە ئەفەرموێ: ﴿فأقيموا الصلاة وآتوا الزكاة﴾ جا کەواتە بەرێك و پێکی لەکاتەکانی خۆیاندا نوێژەکانتان بکەن و بەشێکی سامانیشتان بە زەکات بدەن ﴿واعتصموا بالله هو مولاكم﴾ ودەست بە ئایینی خوای هەقەوە بگرن و هەر بەو نەخشەیەی ئەویش كاربكەن، چونکە تەنها هەرئەو زاتە خۆیەتی سەردارو سەروەرتان ﴿فنعم المولى ونعم النصير﴾ ئای کە چاك دۆست و چاك کۆمەککارە. بەڵێ ئابەو زەخیرەوە گەلی موسوڵمان هەموو كات دەتوانێ هەڵسێ بە جێبەجێ کردنی ئەرکەکانی سەرشانی خۆی، دەتوانێ لەنهێنیەکانی بوونەوەر سوودمەند ببێ و، لە جێبکاری خراپ و فەسادا، ئیصلاح وچاکسازیی بکا، هەموو دنیاش بەرەوخێر بگۆڕێ.

دیسان زۆر شوكرانە بژێریی خوا دەکەم، کە یارمەتی دام بۆ تەواو کردنی تەفسیری سوورەتی (حەج).

کۆتایی جزمی حەڤدەیەم

و لله الحمد والمنة

*** *** ***

٢٣- سوورەتی (موئمینون)ـە مەککەییەو (١١٨) ئایەتە

بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان

ئەم سوورەتی (موئمینون)ـە، یەکێکە لە سوورەتە مەککەییەکان کە هەمووکات ئەم خاڵانەی خوارەوە لە خۆ دەگرن: یەکتایی خوا، پەیام، زیندوو بوونەوە، بۆیە بە ناو نراوە سوورەتی (مؤمنون) ,کە هەتا د نیا دنیابێ ,ناوی پرشنگداری ئیمانداران هەر لەسەر زمان بێ و، هەردەم سیفەتەکانیشیان لەبیر نەچێ و، هەر بەو پێیەش کارو رفتار بکەن و، بجووڵێنەوە. ئەم سوورەتە بۆ چەسپاندنی دەسەڵات وتوانایی‌خوای باڵادەست, هەڵدەسێ بە نمایشێکی بوونەوەر لە (مرۆڤ، ئاژەڵ، رووەك و گژوگیا)، پاشان ئاسمانە رازێنراوەکان دێنێت، دیسانەوە دێتەوە سەر زەویی‌و، هەندێ شتی نایاب دەخاتە پێش چاو: خورما، ترێ، زەیتوون، هەنار، میوەی جۆراوجۆرو رەنگاو رەنگ، پاشان ئەو کەشتیانەی بە قوڵایی دەریاکاندا دێن ودەچن..هتد. داستانی هەندێ لە پەیامبەران: (نووح، هوود، موسا، مەریەم و عیسای کوڕی مەریەم) – سەلامی خوایان لەسەربێت– بۆپێغەمبەر ﷺ باس دەکا، تابەرامبەر بەژان و ئازارەکانی قورەیش خۆگربێ، ئینجا لاساریی ولارێیی قورەیش سەبارەت بە راستیەکان – لەکاتێکدا وەك خۆری نیوەڕۆ ئاشکراوروونن– دەخاتە روو، بەڵگەی زیندوو بوونەوەو، هەڵوەشانەوەی بەڵگەکانی "ناهەق" بێژان. ئەو بارودۆخ و حاڵەتانەی کە بێ باوەڕان لە کاتی سەرەمەرگدا دەریان دەبڕن، بەشێوەیەك کە ئاواتی گەڕانەوە دەخوازن بۆ دونیاو

بۆ پڕکردنەوەی کەم و کورییەکانیان.. بەڵام هەی هەی!! بەکورتە بەباسێکی ڕۆژی قیامەت دەرگا لەخۆدادەخات کەچۆن لەوڕۆژەدا مرۆڤەکان دەبنە دوو دەستە، بەختیارو پیرۆز، بەدبەخت و ڕەنجەڕۆ، لە کاتێکا ڕشتەو بنەماڵەش لەو ڕۆژەدا هیچ ڕۆڵێکی نامێنیّ" تەنها ئیمان و کارو کردەوەی چاك وسوود بەخش ئەبیّ، لەگەڵ تۆمارکردنی گفتوکۆیەك لە نێوان خوای گەورەو ستەمکاراندا، کە چۆن پەروەردگار هاوارو بانگ و پاڕانەوەیان تۆمار ئەکات (ربنا أخر جنا منها فإن عدنا فإنا ظالمون...) جا لەگەورەیی ئەم سوورەتەدا (عومەری کوڕی خەتتاب) دەڵیّ: کاتیّوەحی بۆ پێغەمبەر ﷺ بهاتبا دەنگێکی لیّ دەبیسترا وەك دەنگی هەنگ، جاپاش ماوەیەك هەمووومان ڕوو لەقیبلە دەبووین و پێغەمبەر ﷺ هەردوو دەستی بەرەو ئاسمان دەکردو دەیفەموو: (اللهم زِدْنا ولا تَنْقُصْنا، وأَكْرِمْنا ولا تُهِنّا، وأَعْطِنا ولا تَحْرِمْنا، وآثِرْنا ولا تُؤْثِرْ علينا، وارضَ عنّا و أَرْضِنا، ثم قال: لقد أنزل على عشر آيات مَنْ أقامهن دخل الجنة ثم قرأ (قد أفلح المؤمنون) حتى خَتَمَ العَشْرَ)) پێشەوا ئەحمەد، ترمزیی، نەسایی.

الجزء الثامن عشر — سُورَةُ المُؤْمِنُونَ

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

قَدْ أَفْلَحَ ٱلْمُؤْمِنُونَ ﴿١﴾ ٱلَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خَٰشِعُونَ ﴿٢﴾ وَٱلَّذِينَ هُمْ عَنِ ٱللَّغْوِ مُعْرِضُونَ ﴿٣﴾ وَٱلَّذِينَ هُمْ لِلزَّكَوٰةِ فَٰعِلُونَ ﴿٤﴾ وَٱلَّذِينَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حَٰفِظُونَ ﴿٥﴾ إِلَّا عَلَىٰٓ أَزْوَٰجِهِمْ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَٰنُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ ﴿٦﴾ فَمَنِ ٱبْتَغَىٰ وَرَآءَ ذَٰلِكَ فَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْعَادُونَ ﴿٧﴾ وَٱلَّذِينَ هُمْ لِأَمَٰنَٰتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَٰعُونَ ﴿٨﴾ وَٱلَّذِينَ هُمْ عَلَىٰ صَلَوَٰتِهِمْ يُحَافِظُونَ ﴿٩﴾ أُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْوَٰرِثُونَ ﴿١٠﴾ ٱلَّذِينَ يَرِثُونَ ٱلْفِرْدَوْسَ هُمْ فِيهَا خَٰلِدُونَ ﴿١١﴾ وَلَقَدْ خَلَقْنَا ٱلْإِنسَٰنَ مِن سُلَٰلَةٍ مِّن طِينٍ ﴿١٢﴾ ثُمَّ جَعَلْنَٰهُ نُطْفَةً فِي قَرَارٍ مَّكِينٍ ﴿١٣﴾ ثُمَّ خَلَقْنَا ٱلنُّطْفَةَ عَلَقَةً فَخَلَقْنَا ٱلْعَلَقَةَ مُضْغَةً فَخَلَقْنَا ٱلْمُضْغَةَ عِظَٰمًا فَكَسَوْنَا ٱلْعِظَٰمَ لَحْمًا ثُمَّ أَنشَأْنَٰهُ خَلْقًا ءَاخَرَ فَتَبَارَكَ ٱللَّهُ أَحْسَنُ ٱلْخَٰلِقِينَ ﴿١٤﴾ ثُمَّ إِنَّكُم بَعْدَ ذَٰلِكَ لَمَيِّتُونَ ﴿١٥﴾ ثُمَّ إِنَّكُمْ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ تُبْعَثُونَ ﴿١٦﴾ وَلَقَدْ خَلَقْنَا فَوْقَكُمْ سَبْعَ طَرَآئِقَ وَمَا كُنَّا عَنِ ٱلْخَلْقِ غَٰفِلِينَ ﴿١٧﴾

٣٤٢ وَأَنزَلْنَا مِنَ

ئەم بڕوادارانەن سەرفراز:

﴿بسم الله الرحمن الرحيم *[١] قد أفلح المؤمنون﴾ بە ڕاستی خەڵکانی خاوەن ئیمان وبڕوادار سەرکەوتوو ڕزگارن، چونکە خاوەنی ئەم سیفەتە بەرزانەن کە خوا لە بارەیانەوە دەفەرمویّ:﴿[٢] الذين هم في صلاتهم خاشعون﴾ ئەوانەن کە لە نوێژەکانیاندا خۆشکێن و ملکەچن و، هەردەم بە ترسەوە نوێژ ئەکەن و بەرامبەر بە خوا ئەهلی شەرمن، ئەوەی کەپێغەمبەر ﷺ لەبارەی نوێژەوە بە (بیلال)یفەرموو: ((یا بِلالُ أَرِحْنا بالصلاة)) واتە: ئادەی بیلال بەنوێژەکە بمانحەوێنەوە، پڕ بەبالأیانە (رواه الإمام أحمد). ﴿[٣] والذين هم عن اللغو معرضون﴾ ئەوانەشن کە لە بەرامبەر کارو کرداری پڕوو پووچ و، شتی بیّ مانا وبیّ سوود، ڕووهەڵدەسووڕێنن و پشت هەڵدەکەن، وەك خوا لە جێیەکی تردا لە بارەیانەوە ئەفەرمویّ: (وإذا مروا باللغو مروا كراما) ٣٢/٢٥. ﴿[٤] والذين هم للزكاة فاعلون﴾ ئەوانەشن وا بە هەژارو بیّنەوایان زەکات دەدەن ﴿[٥] والذين هم لفروجهم حافظون﴾ ئەوانەشن پارێزەری داوێنیانن، خۆیان لە هەموو ڕێگەیەکی یاساغ و ناشەرعیی دەپارێزن، وە لە جێبە جیّ کردنی ئارەزووەکانیان خۆراگرن ﴿[٦] إلا على ازواجهم أو ما ملكت ايمانهم﴾ مەگەر لەگەڵ هاوسەری خۆیان، یان لەگەڵ کەنیزانیان (ئەوانەی موڵکی خۆیانن) ﴿فإنهم غير ملومين﴾ جا بێگومان لەو ڕێیەوە لۆمە کراو نابن و لێیان ناگیریّ ﴿[٧] فمن ابتغى وراء ذلك﴾ ئینجا هەر کەسیّ لە غەیری ئەو ڕێگایەوە هەوڵ بدا بۆ جێبەجێکردنی ئارەزووی خۆی،وەك زیناو نێربازییو.. ﴿فأولئك هم العادون﴾ ئەو جۆرە کەسانە ئەوەرەفتاریان بێت, دەست درێژکەروسنوور بەزێنێکیلە ئەندازەبەدەرن. ئیمامی (شافعی) و،دەستەیەکی تر لەزانایان، ئەم ئایەتەی: (فمن ابتغى وراء ذلك...) دەکەنە بەڵگە بۆ حەرامیەتی

(ئیستیمنا) واتە: ئاوهێناوە بە دەست. ﴿^٨ والذین هم لأماناتهم وعهدهم راعون﴾ ئەوانەشن کە چاودێرو ڕاگری سپاردەو بەڵێن و پەیمانی خۆیانن،بۆ هەر سپاردەو، ئیمزاو مۆرو نووسین و بەڵێن و قسەیەکی خۆیان بایەخ دادەنێن ﴿^٩ والذین هم علی صلواتهم یحافظون﴾و ئەوانەشن کە لەسەر نوێژەکانیان دەوامکارن و دەیانپارێزن و،تەممەڵییان تێدا ناکەن و، نایان فەوتێنن، وەلە کاتی خۆیاندا بە تەواوی پایەو مەرجەکانیانەوە جێبەجێیان دەکەن.

جا لە پێشەوە باسی ئەوانەی کرد کە لە نوێژەکانیاندا هەمیشە بۆ خوا کزو ملکەچن، ئینجا باسی ئەوانەشی کرد کە بایەخی ئەدەنێ و ئەییپارێزن، بۆیە پێغەمبەر ﷺ کە (عەبدوڵڵای کوری مەسعوود) لێیدەپرسیٚ:چ کاریٚ لای خوا لەهەمووشتیٚ خۆشەویسترە؟ ئەویش دەفەرمویٚ: ((الصلاةُ علی وقتها)) نوێژ کردنە لە کاتی خۆیدا، لە پاشان لێیپرسییەوەوگوتی: ئەیپاش ئەوە؟ فەرمووی: ((بِرُّ الوالِدَیْنِ)) چاکە کردن لەگەڵ باوك و دایك. دیسانەوە لێیپرسییەوە: ئەی پاش ئەوە؟ فەرمووی: ((الجهادُ فی سبیل الله)) جیهاد کردن لەبەرئایینی خوا. ئیمامی (بوخاریی و موسلیم).﴿^١٠ أولئك هم الوارثون﴾ هەرئەوانەن میراتگران و خاوەنی بەهەشت ﴿^١١ الذین یرثون الفردوس﴾ ئەوانەی دەبنە خاوەنی (فیردەوسی) بەهەشتی بڵند و بەمیرات ئەیبەن، چونکە ڕەنج و ئازارێکی زۆریان بۆ کێشاوە، بۆیە جگە لەوان کەسێکی تر شیاوی ئەوە نیە ﴿هم فیها خالدون﴾ بەهەتا هەتاییش تیایا ئەمێننەوە، بەڵیٚ، ئەو سیفەتانە کەسایەتیی و تایبەتمەندییەکانی موسڵمانان دەست نیشان ئەکەن، نیشانەی کۆمەڵ و کۆمەڵگەی بڕواداران دیاری دەکەن. هەر بەو سیفەتانەش لەبیٚ بڕوایان جیا ئەبنەوە، هێمای بەکامڵبوونی ئادەمیین و، هەر بەوانەش دەبنە مرۆڤی ڕاستەقینە، نەك ئەوانەی کە وەك ئاژەڵ هەر ئەخۆن و ئەخەون، بیٚ ئەوەی هیچ تەکلیف و پێویستییەك جێبەجیٚ بکەن، ئەم ئایەتە: (تلك الجنة التی نورث من عبادنا من کان تقیا)١٩/٦٣. یان ئەم ئایەتەش: (وتلك الجنة أورثتموها بما کنتم تعملون)٤٣/٧٢، هەردووئەو مانایە دوویات دەکەنەوە.

بەدیهێنانی مرۆڤ, نیشانەی دەسەلاٚتی خوایە:

﴿^١٢ ولقد خلقنا الإنسان من سلالة من طین﴾ بێگومان ئێمە مرۆڤی یەکەممان لەپاڵاوتەو پوختەیەك لەقوڕ" بەدی هێنا ﴿^١٣ ثم جعلناه نطفة فی قرار مکین﴾ لەپاشان نەوەکەیمان کردە تنۆکە ئاوێك (نوتفە) و لەبنکەو قەرارگایەکی زۆر مەحکەمدا دامان مەزراندو لەنگەرمان پێگرت, واتە: خستمانە جێگایەکی زۆر ئارام و زۆر قایمەوە کە منداڵدانە ﴿^١٤ ثم خلقنا النطفة علقة﴾ لەپاشان (مەنی)یەکەمان کردە خوێنپارەیەك وخۆی بەدیواری منداڵداناهەڵواسیی ﴿فخلقنا العلقة مضغة﴾ خوێنپارەکەشمان کردە گۆشتپارەیەك ﴿فخلقنا المضغة عظاما﴾ جا ئەو پارچە گۆشتەیشمان کردە کرۆك و ئێسك، خانەکانی ئێسکمان تیا دروستکرد ﴿فکسونا العظام لحما﴾ ئینجا گۆشتمان کرد بەبەر ئێسکەکاندا.بەڵیٚ.. چەندین ساڵە قورئان ئەم ڕاستییەی تۆمار کردووەکە:خانەکانی ئێسك بەر لەخانەکانی گۆشت پێك دێن،ئەمەش تازە زانیاریی دەرکی پێکردووە!(عەبدوڵڵای کوڕی مەسعوود) ئەڵیٚ: پێغەمبەری هەمیشە ڕاست بێژمان فەرمووی: ((إنَّ أحدکُمْ لَیُجْمَعُ خَلْقُهُ فی بطن امه فی اربعین یوما، ثم یکونُ عَلَقَةً مثل ذلك، ثم یکون مُضْغَةً مثل ذلك، ثم یُرْسِلُ الله إلیه المَلَكَ فیَنْفُخُ فیه الروحَ، ویُؤْمَرُ بأربع کلماتٍ: رِزْقِه، وأَجَلِه، وعَمَلِه، وهل هو شَقِیٌّ أو سَعِیدٌ...)) واتە: بێگومان، هەریەك لەئێوە چل ڕۆژ بەنوتفەیی لەمنداڵدانی دایکیدا دەمێنێتەوە، دیسان چل ڕۆژی تر بەخوێنپارەیی، ئەوسا کەبووە گۆشتپارەش هەروا، واتە: تائەوسیٚ قۆناغە (١٢٠) ڕۆژ دەبڕیٚ، یادەڵێن: چوار مانگ دەچیٚ، ئەوجا خوای باڵادەست فریشتە دەنێریٚ و، فوی پیادەکاو، (ڕۆح) دەکریٚ

بەبەریا! ئیتر هەرلەو کاتەوە چوارشتی بۆدیاری دەکرێ: ڕزق و ڕۆژی، تەمەن وئاکامیی، کاروکردەوەی، چارەنووسیی (بەد بەختیی،یان بەختیاریی).. بوخاریی، کتاب الأنبیاء ٣٦٣/٦، موسلیم. کتاب القدر، ٢٠٣٦/٤.

﴿ثم انشأناه خلقا آخر﴾ پاشان کردمانە شێوەی دروستکراوێکی تر، واتە: گیانمان کرد بەبەردا. بەڵێ.. ئادەمزاد ئا بەو شێوە دروستکران قورئان باس ئەکات بۆمان.. هەروەك گیانلەبەرانی تر، بەڵام خوای گەورە هەندێ شتی تایبەتی بەم بەخشیوەو، لەئاژەڵ جیایکردەوەو، ئاژەڵ هەر لەجێگەی خۆیدا مایەوە. وەك ئەفەرمووێ: ﴿فتبارك الله احسن الخالقين﴾ زۆر گەورەو پڕ بەرەکەتە ئەوخوایەی کە باشترینی دروستکەرانەو, هەر ئەویشە دەس ڕەنگین، چونکە غەیری ئەو تەنها وێنەو نیگار ئەکێشن، بەڵام ئەوخوا گەورەیە بەوتنۆکە ئاوە ئەو هەموو قۆناغانە ئەبڕێ، پاشان ئەبێتە ئەو مرۆڤەو گیان ئەکات بەبەریا! ﴿[١٥] ثم إنكم بعد ذلك لميتون﴾ پاشان بەڕاستیی دوای ئەوهەموو ژیان وبڕینی قۆناغانە ئێوە گشت ئەمرن ﴿[١٦] ثم إنكم يوم القيامة تبعثون﴾ دوایی بۆجارێکیتر هەر ئێوە لەرۆژی قیامەتدا زیندوو دەکرێنەوەو گیان دەکرێتەوە بەبەرتانا.

بەدیهێنانی ئاسمان و باران و شین بوونی ڕووەك:

﴿[١٧] ولقد خلقنا فوقكم سبع طرائق﴾ بەڕاستیی ئێمە بەلای سەرووتانەوە حەوت نهۆم ئاسمانمان دروستکرد. (طرائق): بە چەند پارچەیەك دەڵێن، کە هەندێکی لەبان هەندێکی بێت، یان هەندێکی بەلای سەرووی ئەوی تریەوەبێت، خۆ لەوانەیشە مەبەست بەوە، حەوت خولگە بێت، یان حەوت کۆمەڵە ئەستێرە بێت، وەکو کۆمەڵەی خۆر.. یان.. یان..هتد، ئەگەرچی خوای گەورەش باشتر دەزانێ بەمەبەستی خۆی ﴿وماكنا عن الخلق غافلين﴾ و ئێمە بەتەگبیرو حیکمەت دروستمانکردوون و، هەرگیز لەدروستکراوەکانیشمان غافڵ و بێ ئاگانین ﴿[١٨] وانزلنا من السماء ماء بقدر﴾ وە لەوئاسمانەوە بەئەندازەیەکی

وَأَنزَلْنَا مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءًۢ بِقَدَرٍ فَأَسْكَنَّٰهُ فِى ٱلْأَرْضِ ۖ وَإِنَّا عَلَىٰ ذَهَابٍۭ بِهِۦ لَقَٰدِرُونَ ﴿١٨﴾ فَأَنشَأْنَا لَكُم بِهِۦ جَنَّٰتٍ مِّن نَّخِيلٍ وَأَعْنَٰبٍ لَّكُمْ فِيهَا فَوَٰكِهُ كَثِيرَةٌ وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ ﴿١٩﴾ وَشَجَرَةً تَخْرُجُ مِن طُورِ سَيْنَآءَ تَنۢبُتُ بِٱلدُّهْنِ وَصِبْغٍ لِّلْـَٔاكِلِينَ ﴿٢٠﴾ وَإِنَّ لَكُمْ فِى ٱلْأَنْعَٰمِ لَعِبْرَةً ۖ نُّسْقِيكُم مِّمَّا فِى بُطُونِهَا وَلَكُمْ فِيهَا مَنَٰفِعُ كَثِيرَةٌ وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ ﴿٢١﴾ وَعَلَيْهَا وَعَلَى ٱلْفُلْكِ تُحْمَلُونَ ﴿٢٢﴾ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِۦ فَقَالَ يَٰقَوْمِ ٱعْبُدُوا۟ ٱللَّهَ مَا لَكُم مِّنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُۥٓ ۖ أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٢٣﴾ فَقَالَ ٱلْمَلَؤُا۟ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ مِن قَوْمِهِۦ مَا هَٰذَآ إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يُرِيدُ أَن يَتَفَضَّلَ عَلَيْكُمْ وَلَوْ شَآءَ ٱللَّهُ لَأَنزَلَ مَلَٰٓئِكَةً مَّا سَمِعْنَا بِهَٰذَا فِىٓ ءَابَآئِنَا ٱلْأَوَّلِينَ ﴿٢٤﴾ إِنْ هُوَ إِلَّا رَجُلٌۢ بِهِۦ جِنَّةٌ فَتَرَبَّصُوا۟ بِهِۦ حَتَّىٰ حِينٍ ﴿٢٥﴾ قَالَ رَبِّ ٱنصُرْنِى بِمَا كَذَّبُونِ ﴿٢٦﴾ فَأَوْحَيْنَآ إِلَيْهِ أَنِ ٱصْنَعِ ٱلْفُلْكَ بِأَعْيُنِنَا وَوَحْيِنَا فَإِذَا جَآءَ أَمْرُنَا وَفَارَ ٱلتَّنُّورُ ۙ فَٱسْلُكْ فِيهَا مِن كُلٍّ زَوْجَيْنِ ٱثْنَيْنِ وَأَهْلَكَ إِلَّا مَن سَبَقَ عَلَيْهِ ٱلْقَوْلُ مِنْهُمْ ۖ وَلَا تُخَٰطِبْنِى فِى ٱلَّذِينَ ظَلَمُوٓا۟ ۖ إِنَّهُم مُّغْرَقُونَ ﴿٢٧﴾

دیاریکراو، ئاومان بۆتان باراندە خوارێ, بەجۆرێ کە نە ئەوەندە زۆر بێت مەردم بخنکێنێ، وە نەوەئەوەندەیش کەم بێت کە: تۆمەی زەویی و، گژوگیاوشك ببێو نەڕوێ ﴿فأسكناه في الأرض﴾ ئینجا لە زەوییدا لەجێگایەکی تایبەتدا جێمان پێدا ورامانگرت و، کردمانە پاشەکەوت. بەدەریاچە، یان بەکانی و سەرچاوە ﴿وإنا على ذهاب به لقادرون﴾ وە لەهەمان کاتیشدا ئێمە دەتوانین لەناوی بەرین و لەناو سکی زەوییدا، یان لەناو بەردە خڕەکاندا گومی بکەین. بەڵێ ئاو سەرچاوەی ژین و ژیانە، بۆیە ئەفەرموێ: ﴿[١٩] فانشأنا لكم به جنات من نخيل واعناب﴾ سا هەر بەهۆی ئەو ئاوەوە گەڵێ باخە خورماو باخە ترێمان بۆتان بەدی هێنا ﴿لكم فيها فواكه كثيرة﴾ لەو باخانەدا میوەهاتی جۆراوجۆری زۆرمان بۆ بەدیهێنان ﴿ومنها تأكلون﴾ کە لەبەرهەمەکانیشیان ئەخۆن، لە هاوین و زستان و وەرزەکانی تر ﴿[٢٠] وشجرة تخرج من طور سيناء﴾ وە هەروەها جۆرە درەختێکیش,واتو: زەیتوون کە لەکێوی تووری سینادا

دێته دەر ﴿تنبت بالدهن وصبغ للآكلين﴾ شین دەبێ بەهەڵگرتنیڕۆن و چەوری و پێخورەوە بۆ بخۆران، واتە: هەر ئا بەوجۆرە لەو جێگایەدا دارێکی قەشەنگمان سەوز کردووە، کە هەم زەیتی هەیەو، هەم ڕۆنی لێ ئەگیرێ بۆ خواردن، پێغەمبەر ﷺ ئەفەرمووێ: ((كلوا الزيت وأدهنوا به فإنه من شجرة مباركة))، واتە: لەڕۆنی زەیت بخۆن و، سەریشی پێچەور وئارایش بدەن، چونکە لە درەختێکی پیرۆزە. أخرجه الإمام أحمد٤٩٧/٣. ﴿[٢١] وإن لكم فى الأنعام لعبرة﴾ بەڕاستیی لە بەدیهێنانی مەڕو بزن و گاو وشتردا پەندی فراوان و زۆرتان بۆ هەیە، کە حەقوایە بیانکەن بەبەڵگە لەسەر بوونی خوا... ﴿نسقيكم مما فى بطونها﴾ وەلەوەی کە لە سکیاندایە پێتانی دەنۆشین، واتە:بە شیرەکەیان- کە لەنێوان خوێن و سەڕواندا پەیدا ئەبێ- سوودمەند ئەبن و ئەیخۆنەوە ﴿ولكم فيها منافع كثيرة﴾ بەهرە و کەڵکی تری زۆریان بۆتان هەیە: خوریی و موو کورکەکەیان بەکار دێنن بۆ پێویستییەکانتان ﴿ومنها تأكلون﴾ لێشیان ئەخۆن ﴿[٢٢] وعليها وعلى الفلك تحملون﴾ وە لەسەر پشتی هەندێ لەوئاژەڵانەو، لەسەر کەشتیەکان هەڵئەگیرێن و ئەگوێزرینەوە. لە چەند سوورەتێکی دیکەشدا هەندێ لەو نیعمەتانە بەگەلانی پێشوویدا باس دەکا، لەگەڵ ئەوەدا کە بەهیچ شێوەیەك بیریان لەو هەموو بەهرانەی خوا نەکردەوەو سوودیان لێوەر نەگرتن، وەك ئەفەرموێ: (وتحمل أثقالكم إلى بلد لم تكونوا بالغيه إلا بشق الأنفس إن ربكم لرؤف رحيم)٧/١٦، یان (وذللناها لهم فمنها ركوبهم ومنها يأكلون ولهم فيها منافع ومشارب أفلا يشكرون)٧٢/٣٦-٧٣. خوا - بۆنموونە- چوار شتی گرنگی بۆ نیشانەی دەسەڵات و توانایی خۆی باسکرد، تا ببنە هۆی بڕوا هێنان: شێوەی دروستکردنی ئادەمیزاد، کە ئەو هەموو ئاڵو گۆڕەی بەسەردا دێت: ئاسمانەکان، باراندنی باران، دارو درەخت، ئاژەڵ و جۆرەها هۆی دیکە بۆ کەڵك لێ وەرگرتن.

نووح عليه السلام دەچێتە لای هۆزەکەی:

دوای باسکردنی ئەو هەموو نازو نیعمەتە بۆئادەمزاد, ئیستاش باسێکی(نووح) دەکاو دەفەرموێ: ﴿[٢٣] ولقد أرسلنا نوحا إلى قومه﴾ بێگومان ئێمە (نووح) ی پەیامبەرمان عليه السلام نارده لای هۆزەکەی خۆی، تاهۆشیاریان بکاتەوە ﴿فقال يا قوم اعبدوا الله مالكم من إله غيره﴾ ئەوسا پێیگوتن: ئەی هۆزەکەم! تەنها خوا بپەرستن" چونکە جگە لەوهیچ پەرستراوێکیتری راستەقینە بۆئێوە نیە ﴿أفلا تتقون﴾ دە ئایا هێشتا ناترسن و پارێز ناکەن لەپەرستنی غەیری ئەوو" کۆتایی ناهێنن؟ ﴿[٢٤] فقال الملأ الذين كفروا من قومه﴾جا گەورە گەورەکانی هۆزەکەی، -کە خوانەناس و بێ وەڕ بوون- وتیان: ﴿ما هذا إلا بشر مثلكم يريد أن يتفضل عليكم﴾ ئەم (نووح)ەیش هەر مرۆڤێکە وەکو ئێوە, هیچ پلەو پایەیەکی لەئێوە زیاتر نیە! ئەیەوێ خۆی بەسەر ئێوەدا زاڵ بکا، جاکەوابوو وریابن! نەخەڵەتێن ﴿ولوشاء الله لأنزل ملائكة﴾ سەرباری ئەوەش ئەگەر خوا ویستبای پەیامبەرێك بنێرێ, فریشتەی ئەنارد، نەك ئادەمیی، جا کەوایە با ئەوهەربۆخۆی بڵێ، ئێوەش بەگوێی مەکەن ﴿ما سمعنا بهذا فى آبائنا الأولين﴾ ئەم قسەو باسە کە نوح ئەیکا(داوای پێغەمبەرێتی و,یەکخواپەرستی) تا ئێستا ئێمە لەباوو باپیرانمانەوە نەمان بیستووە، کەوایە باهەر بۆخۆی بڵێ ﴿[٢٥] إن هو إلا رجل به جنة﴾ دیارە ئەو هیچ بەڵگەیەکی بەدەستەوە نیە، سەرەڕای ئەوەش، بەبۆچوونی ئێمە, هەر پیاوێکە تووشی نەخۆشی شێتی بووە و عەقڵی تێك چووە ﴿فتربصوا به حتى حين﴾ وا باشە تا ماوەیەك خۆتان بگرن و چاوەڕوان بن,هەتا شێتیەکەی نامێنێ یا لە ناو ئەچێ، یان بەشکو بگەڕێتەوە سەر بەرنامەو ئایینەکەی ئێوە، دیارە ئەم بۆچوونەیان, بۆچوونێکی پووچەڵ و بێ ناوەڕۆکە، بۆیە خوا نەوەڵامیانیدایەوەو، نە بایەخی پێدان، ئینجا (نووح)یش بۆی دەرکەوت کە قەومەکەی گومڕایی و سەر لێشێواوی

چەتری ڕەشی بەسەردا هەڵداون وچاك نابن, بۆیە ﴿قال رب انصرنی بما كذبون﴾ وتی: پەروەردگارم! دەسا یارمەتیم بدەو سەرمخە، چونكە ئەوان منیان بەدرۆزن داناو باوەڕیان پێ نەكردم. ئینجا خوا وەڵامیدایەوەوفەرمووی: ﴿[٢٧] فأوحينا إليه أن آصنع الفلك بأعيننا ووحينا﴾ ئێمە سروشمان بۆ نووح كرد: لە ژێر چاودێریی وفەرمانی ئێمە دا, كەشتییەك دروست بكە ﴿فإذا جاء أمرنا﴾ ئینجا هەركە وادەی بڕیارمان بۆ لەناو بردنیان هات ﴿وفار التنور﴾ وئاولەتەنوور وجێگانان كرنەكەیاندا هەڵقوڵی وفەوارەیكرد- ئەمەش نیشانەی لەناو بردنیانە- ﴿فاسلك فيها من كل زوجين اثنين﴾ لەهەموو جۆرەگیانلەبەرو كائیناتێكی زیندو, جووتە نێرو مێیەكی بخە ناو ﴿وأهلك إلا من سبق عليه القول منهم﴾ هەروەها خێزان و كەس و كارو بنەماڵەكەی خۆیشت، ئەوانەیان نەبێت- ژنەكەت وكوڕەكەت- كە پێشتر بڕیاری غەرقبوون و تیاچوونیان بۆ دراوە ﴿ولا تخاطبني في الذين ظلموا﴾ سەبارەت بەوانەی كە ستەمكار بوون وباوەڕیان نەهێنا, قسەم لەگەڵ مەكە بۆ ڕزگار بوونیان ﴿إنهم مغرقون﴾ چونكە بەڕاستیی ئەوانە لە نقوم كراوان و تیاچووانن لەزەریانەكەدا ﴿[٢٨] فإذا استويت أنت ومن معك في الفلك﴾ جاكاتێ خۆت و ئەوانەی لەگەڵتان لەسەر كەشتییەكە سوار بوون و جێگیر بوون ﴿فقل الحمد لله الذي نجانا من القوم الظالمين﴾ بڵێ: سوپاسی تەواوو و شیاو هەر بۆ ئەو خوایەیە وا لەدەست هۆزی ستەمكار ڕزگاری كردین، لەسوورەتێكی تردا. نموونەی ئەوە هاتووە وئەوفەرموێ: (وجعل لكم من الفلك والأنعام ما تركبون لتستووا على ظهوره ثم تذكروا نعمة ربكم إذا استويتم عليه وتقولوا سبحان الذي سخر لنا هذا وما كنا له مقرنين وإنا إلى ربنا لمنقلبون)٤٣/١٤،١٢ ﴿[٢٩] وقل رب أنزلني منزلا مباركا﴾ كاتێكیش بە سەلامەت گەیشتیت و ویستت لەكەشتیەكە دابەزیت بڵێ: پەروەردگارم! لەجێگایەكی پیرۆزو بەپیت دامبەزێنەو نیشتەجێم بكە, لەخراپەو شەڕدوور رامگرە ﴿وأنت خير المنزلين﴾ چونكە تۆ باشترین زاتێكی بۆ نیشتەجێكردنی بەندەكانت, دەرەنجام لەكوردستان كەشتیەكە لەنگەری گرت. ﴿[٣٠] إن في ذلك لآيات﴾ بەڕاستیی‌لەوبە سەرهاتەی هۆزی (نووح)دا, گەلێ بەڵگەی عیبرەت هەیە بۆ خاوەن عەقڵەكان ﴿وإن كنا لمبتلين﴾ خۆ بەڕاستیی ئێمە تاقیكەرەوە بووین بۆ هۆزەكەی نووح,ویستمان بیان ئەزموێنین.

تێبینی: ئەم بەسەرهاتەی قەومی (نووح) عليه السلام لەئایەتەكانی (٢٥-٤٨)ی سوورەتی (هوود) زیاتر ڕوونكراوەتەوە.

الجزء الثامن عشر — سورة المؤمنون

فَإِذَا ٱسْتَوَيْتَ أَنتَ وَمَن مَّعَكَ عَلَى ٱلْفُلْكِ فَقُلِ ٱلْحَمْدُ لِلَّهِ ٱلَّذِى نَجَّىٰنَا مِنَ ٱلْقَوْمِ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٢٨﴾ وَقُل رَّبِّ أَنزِلْنِى مُنزَلًا مُّبَارَكًا وَأَنتَ خَيْرُ ٱلْمُنزِلِينَ ﴿٢٩﴾ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَءَايَٰتٍ وَإِن كُنَّا لَمُبْتَلِينَ ﴿٣٠﴾ ثُمَّ أَنشَأْنَا مِنۢ بَعْدِهِمْ قَرْنًا ءَاخَرِينَ ﴿٣١﴾ فَأَرْسَلْنَا فِيهِمْ رَسُولًا مِّنْهُمْ أَنِ ٱعْبُدُوا۟ ٱللَّهَ مَا لَكُم مِّنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُۥٓ ۖ أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٣٢﴾ وَقَالَ ٱلْمَلَأُ مِن قَوْمِهِ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ وَكَذَّبُوا۟ بِلِقَآءِ ٱلْءَاخِرَةِ وَأَتْرَفْنَٰهُمْ فِى ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا مَا هَٰذَآ إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يَأْكُلُ مِمَّا تَأْكُلُونَ مِنْهُ وَيَشْرَبُ مِمَّا تَشْرَبُونَ ﴿٣٣﴾ وَلَئِنْ أَطَعْتُم بَشَرًا مِّثْلَكُمْ إِنَّكُمْ إِذًا لَّخَٰسِرُونَ ﴿٣٤﴾ أَيَعِدُكُمْ أَنَّكُمْ إِذَا مِتُّمْ وَكُنتُمْ تُرَابًا وَعِظَٰمًا أَنَّكُم مُّخْرَجُونَ ﴿٣٥﴾ ۞ هَيْهَاتَ هَيْهَاتَ لِمَا تُوعَدُونَ ﴿٣٦﴾ إِنْ هِىَ إِلَّا حَيَاتُنَا ٱلدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا وَمَا نَحْنُ بِمَبْعُوثِينَ ﴿٣٧﴾ إِنْ هُوَ إِلَّا رَجُلٌ ٱفْتَرَىٰ عَلَى ٱللَّهِ كَذِبًا وَمَا نَحْنُ لَهُۥ بِمُؤْمِنِينَ ﴿٣٨﴾ قَالَ رَبِّ ٱنصُرْنِى بِمَا كَذَّبُونِ ﴿٣٩﴾ قَالَ عَمَّا قَلِيلٍ لَّيُصْبِحُنَّ نَٰدِمِينَ ﴿٤٠﴾ فَأَخَذَتْهُمُ ٱلصَّيْحَةُ بِٱلْحَقِّ فَجَعَلْنَٰهُمْ غُثَآءً ۚ فَبُعْدًا لِّلْقَوْمِ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٤١﴾ ثُمَّ أَنشَأْنَا مِنۢ بَعْدِهِمْ قُرُونًا ءَاخَرِينَ ﴿٤٢﴾

ربع الحزب ٣٥

داستانەکەی عادو سەموود:

﴿[٣١] ثم انشأنا من بعدهم قرنا آخرین﴾ ئنجا دوای هۆزی نووح،نەوەو گەلێکی ترمان (هۆزی عاد) بەدی هێنا ﴿[٣٢] فأرسلنا فیهم رسولا منهم﴾ هەر لەناو خۆشیاندا پەیامبەرێکمان (هوود)عليه السلام بۆ ناردن ﴿أن اعبدوا الله مالكم من إله غیره﴾ کە پێیان بڵێ: هەرخوا بەتاك و تەنها بپەرستن، چونکە بێجگە لەو زاتە پەرستراوێکی تری واتان نی‌یە بۆ پەرستن بشێ ﴿افلا تتقون﴾ دە ئایا لێی ناترسن و، پارێز ناکەن ﴿[٣٣] وقال الملأ من قومه الذین كفروا وكذبوا بلقاء الآخرة واترفناهم فی الحیاة الدنیا﴾ بەڵام گەورە گەورەو دەمراسانی هۆزەکەی- ئەوانەیان باوەڕیان بەدیداری گەیشتن بەپاشەڕۆژ نەبوووبەدرۆیان دەزانی، وە لەژیانی دونیاشدا نازو نیعمەتێکی زۆرمان پێدابوون- وتیان: ﴿ما هذا إلا بشر مثلكم﴾ ئەم پێغەمبەرە! مرۆیە کە, هەر وەك ئێوە زیاتر نیە لەوە،واتە: نە فریشتەیەو نەشتێکی تر ﴿یأكل مما تأكلون منه﴾ لەوشتانەش دەخوا کە ئێوە لێیدەخۆن ﴿ویشرب مما تشربون﴾ و لەوشتانەش ئەخواتەوە کە ئێوە لێیدەخۆنەوە، واتە:هەمووسیفەتەکانی, سیفەتی ئادەمزادن! ﴿[٣٤] ولئن أطعتم بشرا مثلكم﴾ ئەگەرئێوە بۆکەسێکی وەك خۆتان, ملکەچ و گوێرایەڵیی بکەن وقسەی لێ وەرگرن ﴿إنكم إذا لخاسرون﴾ بێگومان ئەوکات,ئێوە زیانمەندانن, سەیرکە چەندە نەزان و کەودەنن، شوێنکەوتنی پەیامبەران بەزیانمەندی ئەدەنە قەڵەم، کەچی بت پەرستن بەقازانج و سەرکەوتن دائەنێن؟! ﴿[٣٥] أیعدكم أنكم إذا متم وكنتم ترابا وعظاما﴾ ئایا هوود بەڵێن بە ئێوە دەدا هەرکە مردن وبوونە گڵ وچەند ئێسکێك ﴿أنكم مخرجون﴾ سەر لەنوێ زیندوو دەکرێنەوەو لەگۆڕ دەردەهێنرێن! ﴿[٣٦] هیهات هیهات لما توعدون﴾ هەی هۆ! هەی هۆ! لەو بەڵێنانە بە ئێوە ئەدرێن,گوایا پاش مردن زیندوو بوونەوە ببێ، بەتایبەت پاش ڕزین و بوونە گڵ! ﴿[٣٧] إن هی إلا حیاتنا الدنیا﴾ ژیانمان هەر ئەم ژیانەی دونیایە,جارێکی تر ژیانەوە نیە ﴿نموت ونحیا﴾ دەستەیەکمان ئەمرین,و، دەستەیەکی تر لەدایك ئەبن و ئەژین، ئیتر ژیانەوەیەکی تر نیە ﴿وما نحن بمبعوثین﴾ زیندووش ناکرێینەوە , واتە: زیندوو بوونەوە نیەدوای مردن ﴿[٣٨] إن هو إلا رجل افترى على الله كذبا﴾ جا کەوایە باوەڕی پێ مەکەن، چونکە ئەو پیاوە,هەر پیاوێکە درۆ لەسەرخوا هەڵدەبەستێ ﴿وما نحن له بمؤمنین﴾ خۆ ئێمەش هەرگیزباوەڕی پێناکەین ﴿[٣٩] قال رب انصرنی بما كذبون﴾ هوود —دوای ئەوەی بەتەواوی لێیان مەیووس و بێزار بوو- وتی: ئەی پەروەردگاری من! دەسا یارمەتیم بدەو سەرم بخە بەسەریانداو تۆڵەیان لێ وەرگرە لەبەرامبەر ئەوەوە کە ئەوان منیان بەدرۆزن دانا ﴿[٤٠] قال عما قلیل لیصبحن نادمین﴾ خوا فەرمووی: کەمێکی ترو هەر بەم زوانە- لەوسەرپێچییان -پەشیمان دەبنەوە, ئەویش کاتی دیتنی سزاکەیە ﴿[٤١] فأخذتهم الصیحة بالحق﴾ ئەوسا بە هەق نارەتەو دەنگێکی زۆر بەهێز دایگرتن ودڵی بچڕاندن و مێشکی تەقاندن ﴿فجعلناهم غثاء﴾ وکردماننە وەك پووش و پەڵاشی سەر ئاومان. ڕاڤەکەرانی قورئان ئەڵێن: جبریل یەك نارەتەی بەهێزو توندی بەسەرا کردن، زەویی لەژێریانەوە کەوتە لەرزە لەرزو هەموویان بەدەما کەوتن و مردن ﴿فبعدا للقوم الظالمین﴾ دەبا دووری لەرەحمەتی خوا بۆگەلی ستەمکاربێ.

چەند گەل و هۆزێکی تر:

﴿[٤٢] ثم انشأنا من بعدهم قرونا آخرین﴾ لەدوای ئەوان چەندبەرەو گەلێکی ترمان- وەکو هۆزی صالح و، لووط و، شوعەیب و.. هتد- هێنایە کایەوە, سەرەنجام ئەوانیش سەرپێچییان کردو, وەك ئەوان لەناومان بردن ﴿[٤٣] ما تسبق من أمة أجلها وما یستأخرون﴾ چونکە هەر نەتەوەو گەلێك کاتێ بڕیاری لەناو بردنی دەدرێت، ئیتر لە ئاکامی حەتمیی خۆی نەپێش ئەکەوێ و، نە دوایش ئەکەوێ، واتە: بۆ لەناوبردنی هەمووکۆمەڵ و گەلێك کاتێکی دیاریی

هەیە، ئیتر لەو کاتەی خۆیە هیچ پاش و پێشێك ناکات ﴿[٤٤] ثم أرسلنا رسلنا تترا﴾ پاشان بۆ هەر گەلێ لەوانە، پەیامبەرانی خۆمانمان -یەك لەدوای یەك- ناردووە، وەك ئەم ئایەتەش دەفەرموێ: (ولقد بعثنا فی کل أمة رسولا أن اعبدوا الله واجتنبوا الطاغوت فمنهم من هدیالله ومنهم من حقت علیه الضلالة..)٣٦/١٦. ﴿کلما جاء أمة رسولها کذبوه﴾ هەرجارێ ئوممەت و گەلێکیان پێغەمبەری- لەخۆی بۆ هاتبا- زۆربەیان بڕوایان پێ نەکردون و بەدرۆزنیان دانان، وەك ئەفەرموێ: (یا حسرة علی العباد ما یأتیهم من رسول إلا کانوا به یستهزؤن)٣٦/٣٠. ﴿فأتبعنا بعضهم بعضا﴾ ئێمەش ئەوانەمان بەدوای یەکدا لەناو بردن بەهۆی لاساریانەوە ﴿وجعلناهم احادیث﴾ وکردیشماننە باس وخواسی سەرزاری خەڵکی، هەردەم بە داستان بۆیەکتریان ئەگێڕایەوە، وەك ئەفەرموێ: (فجعلناهم أحادیث ومزقناهم کل ممزق) ١٩/٣٤. ﴿فبعدا لقوم لا یؤمنون﴾ دەبا ئەوانەی باوەڕناهێنن هەر دووربن لە ڕەحمەت ومیهرەبانی خوای دلۆڤان.

الجزء الثامن عشر — سورة المؤمنون

مَا تَسۡبِقُ مِنۡ أُمَّةٍ أَجَلَهَا وَمَا يَسۡتَـٔۡخِرُونَ ﴿٤٣﴾ ثُمَّ أَرۡسَلۡنَا رُسُلَنَا تَتۡرَاۖ كُلَّ مَا جَآءَ أُمَّةً رَّسُولُهَا كَذَّبُوهُۖ فَأَتۡبَعۡنَا بَعۡضَهُم بَعۡضٗا وَجَعَلۡنَٰهُمۡ أَحَادِيثَۚ فَبُعۡدٗا لِّقَوۡمٖ لَّا يُؤۡمِنُونَ ﴿٤٤﴾ ثُمَّ أَرۡسَلۡنَا مُوسَىٰ وَأَخَاهُ هَٰرُونَ بِـَٔايَٰتِنَا وَسُلۡطَٰنٖ مُّبِينٍ ﴿٤٥﴾ إِلَىٰ فِرۡعَوۡنَ وَمَلَإِيْهِۦ فَٱسۡتَكۡبَرُواْ وَكَانُواْ قَوۡمًا عَالِينَ ﴿٤٦﴾ فَقَالُوٓاْ أَنُؤۡمِنُ لِبَشَرَيۡنِ مِثۡلِنَا وَقَوۡمُهُمَا لَنَا عَٰبِدُونَ ﴿٤٧﴾ فَكَذَّبُوهُمَا فَكَانُواْ مِنَ ٱلۡمُهۡلَكِينَ ﴿٤٨﴾ وَلَقَدۡ ءَاتَيۡنَا مُوسَى ٱلۡكِتَٰبَ لَعَلَّهُمۡ يَهۡتَدُونَ ﴿٤٩﴾ وَجَعَلۡنَا ٱبۡنَ مَرۡيَمَ وَأُمَّهُۥٓ ءَايَةٗ وَءَاوَيۡنَٰهُمَآ إِلَىٰ رَبۡوَةٖ ذَاتِ قَرَارٖ وَمَعِينٖ ﴿٥٠﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلرُّسُلُ كُلُواْ مِنَ ٱلطَّيِّبَٰتِ وَٱعۡمَلُواْ صَٰلِحًاۖ إِنِّي بِمَا تَعۡمَلُونَ عَلِيمٞ ﴿٥١﴾ وَإِنَّ هَٰذِهِۦٓ أُمَّتُكُمۡ أُمَّةٗ وَٰحِدَةٗ وَأَنَا۠ رَبُّكُمۡ فَٱتَّقُونِ ﴿٥٢﴾ فَتَقَطَّعُوٓاْ أَمۡرَهُم بَيۡنَهُمۡ زُبُرٗاۖ كُلُّ حِزۡبِۭ بِمَا لَدَيۡهِمۡ فَرِحُونَ ﴿٥٣﴾ فَذَرۡهُمۡ فِي غَمۡرَتِهِمۡ حَتَّىٰ حِينٍ ﴿٥٤﴾ أَيَحۡسَبُونَ أَنَّمَا نُمِدُّهُم بِهِۦ مِن مَّالٖ وَبَنِينَ ﴿٥٥﴾ نُسَارِعُ لَهُمۡ فِي ٱلۡخَيۡرَٰتِۚ بَل لَّا يَشۡعُرُونَ ﴿٥٦﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ هُم مِّنۡ خَشۡيَةِ رَبِّهِم مُّشۡفِقُونَ ﴿٥٧﴾ وَٱلَّذِينَ هُم بِـَٔايَٰتِ رَبِّهِمۡ يُؤۡمِنُونَ ﴿٥٨﴾ وَٱلَّذِينَ هُم بِرَبِّهِمۡ لَا يُشۡرِكُونَ ﴿٥٩﴾

٣٤٥

کورتە باسێکی مووساو فیرعەون:

﴿[٤٥] ثم أرسلنا موسی وأخاه هارون بایاتناوسلطان مبین﴾ لەپاشان موساو هاروونی برایمان ڕەوانەکردهاوڕێ بە نیشانەکانمان و بەڵگەیەکی ئاشکراو ڕوونەوە ﴿[٤٦] إلی فرعون وملائه﴾ بۆلای فیرعەون وپیاوە سەرزل گەورەکانی هۆزەکەی ﴿فاستکبروا﴾ کەچی نکوڵی و تەکە بوریان کرد" لەبڕواهێنان " ﴿وکانوا قوما عالین﴾ چونکە کۆمەل و گەلێکی لووت بەرزو خۆبەزلزان بوون ﴿[٤٧] فقالوا انؤمن لبشرین مثلنا﴾ جافیرعەون و داروەستەکەی گوتیان: جائایا دەبێ ئێمە بەدوو کەسی وەك خۆمان بڕوا بێنین " کەهیچیان لە ئێمە زیاتر نیە!!" ﴿وقومهما لنا عابدون﴾ لەکاتێکا هۆزو نەتەوە کەشیان بەگشتیی ملکەچ و خزمەتگوزارو کۆیلەی خۆمانن؟" ﴿[٤٨] فکذبوهما فکانوا من المهلکین﴾ ئینجا لەدوای ئەوهەموو کۆشش و هەوڵە هەر باوەڕیان پێ نەکردن و بەدرۆزنیان دانان و دەرەنجامیش یاخی بوون، چوونە ڕیزی تیاچووانەوە ﴿[٤٩] ولقد آتینا موسی الکتاب﴾ بێگومان لەدوای فەوتاندنی (فیرعەون) نامەی تەورات -کەپڕ بوو لە حوکم و بڕیار- بە موسامان بەخشی ﴿لعلهم یهتدون﴾ بەڵکو قەومەکەی ڕێدەرکەن و بەڕێی ڕاستدا بڕۆن ﴿[٥٠] وجعلنا ابن مریم وأمه آیة﴾ هەروەها کوڕەکەی مەریەم "عیسا" و دایکیمان کردنە نیشانەو بەڵگەیەکی گەورە لەسەر دەسەڵاتی خۆمان، چونکە عیسا بێ باوك لەدایك بوو، دایکیشی بێ ئەوەی مێرد بکات عیسای لێ بوو!! ﴿وآویناهما إلی ربوة ذات قرار ومعین﴾ و هەردووکمان لە گردوجێگایەکی بەرزی (بیت المقدس) حەوانەوەو نیشتەجێ کردن، کە شوێنی قەرارگرتن و حەوانەوەو،ئاوی لەبەر ڕۆیشتووی تێدابوو.

پاك خۆر بن و ئاكار چاك بن:

﴿٥١ يا أيها الرسل كلوا من الطيبات واعملوا صالحا﴾ وتمان: ئەی پەیامبەران! هەر لەخۆراكی پاك و حەڵاڵ بخۆن و، بەردەوام كاری چاك ئەنجام بدەن، واتە: پەیامبەرانمان گشت بەو جۆرە ڕێنمایی كردوون، كەواتە ئوممەت و گەلەكەیشیان دەبێ هەروا ڕەفتار بكەن ﴿إني بما تعملون عليم﴾ بێگومان من زاناو ئاگادارم بەوكارو كردەوەیە ئێوە دەیكەن، دیارە ئەمە هەڕەشەیەكی گەورەیشە لە ئوممەت وگەلانی هەموو پەیامبەران (علیهم الصلاة والسلام) بۆیە هەریەكەیان هەوڵی زۆری داوە كە هەرلە ڕەنجەشانی خۆی نان بخوات، وەك ئەفەرموێ: ((مامن نبی إلا رَعی الغَنَمَ، قالوا: وأنتَ یارسولَ الله؟ قال: نَعَمْ، كُنْتُ أرعاها علی قَراریطَ لأهل مكة)) هەموو پێغەمبەرێك شوانیی مەڕوپەزی كردووە، وتیان: مەگەر تۆش ئەی پێغەمبەری خوا! فەرمووی: بەڵێ منیش، لەبەرامبەر شەش یەكی درەمێكەوە (مەڕم بەخێودەكرد) بۆخەڵكانی مەككە. أخرجه البخاری فی كتاب الاجاره ١٤٤/٤). وە هەروا فەرموویەتی: ((إن داود ﷺ كان یأكل من كسب یده)) أخرجه البخاری كتاب البیوع ٣٠٣/٤، واتە: بێگومانە داوود پێغەمبەر هەمیشە لە كرد و كۆششی دەستی خۆی نانی دەخوارد! ﴿٥٢ وإن هذه امتكم أمة واحدة﴾ وە بەڕاستیی هەر ئەمەشە ئایین و بەرنامەی تاك و تەنهای ئێوە ئەی پەیامبەران كەهەر یەك ئایین و یەك بەرنامەیە بۆ بانگ كردنی خەڵكی بۆ پەرستنی یەك تاكەخوا، هەرچەند لەهەندێ ئەحكامی فەرعیدا جۆرە جیاوازییەك هەبێت، بەڵام لەعەقیدەو ئایدۆلۆژیدا هەموویان یەكن ﴿وأنا ربكم فاتقون﴾ ومن پەروەردگاری ئێوەم، جا كەوایە هۆشیار بن, لەسەرپێچی و، نافەرمانی من خۆبپارێزن ﴿٥٣ فتقطعوا أمرهم بینهم زبرا﴾ كەچی لەباتی یەكگرتن و یەكریزبوون لەناوخۆیاندا, كارو فەرمانی ئایینەكەیان بچڕ بچڕ كرد و بوونە چەند گروپ و دەستەیەكەوە، هەر گروپەش ڕێگاو ڕێبازێكی بۆ خۆی هەڵبژارد! ﴿كل حزب بما لديهم فرحون﴾ هەموودەستەو گروپێك بەو بەرنامەیەی لایانە خۆشحاڵ و دڵخۆشن، بۆیە بەهەڕەشەوە ئەفەرموێ: ﴿٥٤ فذرهم في غمرتهم حتى حين﴾ ئەی پێغەمبەر! وازیان لێ بێنە با تاماوەیەك لە زەلكاوی نەفامی و غەفڵەتی خۆیاندا قەتیس بمێنن، ئەوجا ئەوكاتە چاك ئەزانن چییان پێدەكەم ﴿٥٥ أيحسبون أنما نمدهم به من مال وبنين﴾ ئاخۆ ئەوان پێیان وایە كە بەو ماڵ و منداڵە پێیان دەبەخشین ﴿نسارع لهم في الخيرات﴾ دەمانەوێ بەپەلە لەونیعمەتانە بەهرەوەریان بكەین؟ ﴿بل لا يشعرون﴾ نەخێر, ئەوانە تێناگەن، ئەگینا ماڵ و منداڵ نیشانەی چاكی و ڕێز لێنان نیە, بەڵكو بۆ تاقیكردنەوەیە.

خێرخوازان بناسە:

جا دوای ریسوا كردنی ئەوانەی بوونەتە چەند دەستەو تاقمێك، دێتە سەر وەسفی ئەوانەی كە بەڕاستی شیاوی ماڵ و منداڵ پێدانن ویەكریزیشن, وەك ئەفەرموێ: ﴿٥٧ إن الذين هم من خشية ربهم مشفقون﴾ بێگومان ئەوكەسانەی كە هەمیشە لە بەرپەروەردگاریان دڵیان دەترسێ ﴿٥٨ والذين هم بآيات ربهم يؤمنون﴾ ئەوانەش كە بەگشت بەڵگەكانی پەروەردگاریان باوەڕ دەكەن ﴿٥٩ والذين هم بربهم لا يشركون﴾ ئەوانەش كە هەرگیزهاوبەش بۆ پەروەردگاریان دانانێن ﴿٦٠ والذين يؤتون ماآتوا﴾ و ئەوانەش وا هەقە ببەخشن لەوماڵەی خوا پێیداون, دەبەخشن ﴿وقلوبهم وجلة﴾ كەچی هێمان دڵیان دەلەرزێ ﴿أنهم إلى ربهم راجعون﴾ لەگەڕانەوەیان بۆلای پەروەردگاریان،واتە: ئەترسن لەو ڕۆژەدا كارەكانیان باتڵ و پووچەڵ بێت ﴿٦١ أولئك يسارعون في الخيرات﴾ ئەوانەی ئەو وەسفانەیان تێدایە، كەسانێكن لە ئەنجامدانی كارە چاكەكاندا – لەبەر ڕەزامەندی خوا – هەمیشە بە تالووكەن و پەلەئەكەن ﴿وهم لها سابقون﴾ وەبۆ ئەنجامدانی كارەچاكەكان , لە خەڵكی تر لە پێشترن.

دادوەریی خواو بێباری موشریکان:

﴿ [٦٢] **ولا نكلف نفسا إلا وسعها**﴾ ئەركێ بەپێی توانا نەبێ نایخەینە سەر كەس ﴿**ولدينا كتاب ينطق بالحق**﴾ دۆسیەو نامەی هەمووكە سێكمان بۆ تۆماركردنی كردەوەكانیان لایە كە بە ڕاست و هەقگۆیانە قسە ئەكات, هەر بە پێی ئەوەش تۆڵەو پاداش ئەدرێنەوە ﴿**وهم لا يظلمون**﴾ وە هیچ جۆرە ستەمێكیشیان لێناكرێ ﴿ [٦٣] **بل قلوبهم في غمرة من هذا**﴾ بەڵكو بێ باوەڕانی قورەیش لەمە دڵیان خافڵ و بێ ئاگایە و سەریان دەرناچێ و تێناگەن ﴿**ولهم اعمال من دون ذلك**﴾ وە بێجگە لەوەش چەند كارو كردەوەیەكی ناپەسەندونابەجێیان هەیە ﴿**هم لها عاملون**﴾ كە هەمیشە ئەنجامی ئەدەن ﴿ [٦٤] **حتى إذا اخذنا مترفيهم بالعذاب**﴾ تا ئەوكاتەی كە خەڵكە خۆشگوزەرانەكانیان دوچاورو گرفتار ئەكەین بە سزای دوا ڕۆژی قیامەت, لە دنیاشدا گەلێجار دووچار دەبن ﴿**إذا هم يجأرون**﴾ ئیتر ئەوكاتە لەپڕ نەعرەو هاواریان لێ بەرز ئەبێتەوە، وەك هاواری وەحشیی بیابانەكان، وەك خوا لەجێیەكیتردا هەڕشەدەكا و ئەفەرموێ: (وذرني والمكذبين أولي النعمة و مهلهم قليلا) ١١/٧٣. یان دەفەرموێ: (كم أهلكنا من قبلهم من قرن فنادوا ولات حين مناص) ٣/٣٨.﴿ [٦٥] **لا تجأروا اليوم**﴾ لەقیامەتدا پێیان ئەڵێن: ئەمرۆ ئیتر ئێوە بەهیچ جۆرێ هاوار مەكەن ﴿**إنكم منالا تنصرون**﴾ چونكە بێگومان ئێوە لە لایەن ئێمەوە كۆمەكی ناكرێن ﴿ [٦٦] **قد كانت آياتي تتلى عليكم**﴾ چونكە بەڕاستیی ئەوكاتەی ئایەتەكانی ئێمەتان بەسەردا ئەخوێنرانەوە ﴿**فكنتم على اعقابكم تنكصون**﴾ ئێوە هەمووتان پاشەو پاش ئەكشانە وە، وەك خواخوێ لەجێیەكی تردا ئەفەرموێ: (ذلكم بانه إذا دعى الله وحده كفرتم و إن يشرك به تؤمنوا فالحكم لله العلى الكبير). ﴿ [٦٧] **مستكبرين به**﴾ لە بەرامبەریاندا خۆتان زۆر بە زل ئەزانی ﴿**سامرا تهجرون**﴾ بێجگە لەوەش بە درێژایی شەوو شەوگاریش لەدەوری كابەدا دادەنیشتن و سەبارەت بە قورئان و بەپەیامبەر ﷺ هەرقسەی خراپ و نابەجێتان ئەكرد ﴿ [٦٨] **أفلم يدبروا القول**﴾ ئاخۆ ئەوان تێنەفكران لەم گوفتارە, واتە: لەقورئان , تا بەو هۆیەوە بزانن كتێبێكی موعجیزەو لە لای خواوەندیانەوەیە؟ ﴿**أم جاءهم مالم يأت آباءهم الأولين**﴾ یان ئەو بانگەوازەی پێغەمبەرەی هاتووە بۆلایان, نامۆیە بە بانگەوازەكانی پێغەمبەرانی پێشوو,كە باپیرانیان پێیان گەیشتوون؟ واتە:ئەو بانگەوازەش موحەممەد (پێغەمبەر)هاتووە پێی, هەر لە جۆرو چەشنی بانگەوازی پێغەمبەرانی پێشووە, كە بەباپیرانیان نامۆنەبووە ﴿ [٦٩] **أم لم يعرفوا رسولهم فهم له منكرون**﴾ یاخود ئەوەیەكە پەیامبەرەكەی خۆیان نەناسی بوو كە چەندە بەرەوشت و ڕاستگۆو كردار شیرین بووە، بۆیە ئاوا دژی دەوەستن و نكوڵی ئەكەن؟ خۆ ئەوەش وانییە، چونكە چاك ئەیناسن، كە چ ڕەوشت بەرزێكە ﴿ [٧٠] **أم يقولون به جنة**﴾ یاخود ئەڵێن شێتەو جن دەستی

الجزء الثامن عشر　　سورة المؤمنون

وَٱلَّذِينَ يُؤۡتُونَ مَآ ءَاتَواْ وَّقُلُوبُهُمۡ وَجِلَةٌ أَنَّهُمۡ إِلَىٰ رَبِّهِمۡ رَٰجِعُونَ ﴿٦٠﴾ أُوْلَٰٓئِكَ يُسَٰرِعُونَ فِي ٱلۡخَيۡرَٰتِ وَهُمۡ لَهَا سَٰبِقُونَ ﴿٦١﴾ وَلَا نُكَلِّفُ نَفۡسًا إِلَّا وُسۡعَهَاۚ وَلَدَيۡنَا كِتَٰبٌ يَنطِقُ بِٱلۡحَقِّ وَهُمۡ لَا يُظۡلَمُونَ ﴿٦٢﴾ بَلۡ قُلُوبُهُمۡ فِي غَمۡرَةٖ مِّنۡ هَٰذَا وَلَهُمۡ أَعۡمَٰلٞ مِّن دُونِ ذَٰلِكَ هُمۡ لَهَا عَٰمِلُونَ ﴿٦٣﴾ حَتَّىٰٓ إِذَآ أَخَذۡنَا مُتۡرَفِيهِم بِٱلۡعَذَابِ إِذَا هُمۡ يَجۡـَٔرُونَ ﴿٦٤﴾ لَا تَجۡـَٔرُواْ ٱلۡيَوۡمَۖ إِنَّكُم مِّنَّا لَا تُنصَرُونَ ﴿٦٥﴾ قَدۡ كَانَتۡ ءَايَٰتِي تُتۡلَىٰ عَلَيۡكُمۡ فَكُنتُمۡ عَلَىٰٓ أَعۡقَٰبِكُمۡ تَنكِصُونَ ﴿٦٦﴾ مُسۡتَكۡبِرِينَ بِهِۦ سَٰمِرٗا تَهۡجُرُونَ ﴿٦٧﴾ أَفَلَمۡ يَدَّبَّرُواْ ٱلۡقَوۡلَ أَمۡ جَآءَهُم مَّا لَمۡ يَأۡتِ ءَابَآءَهُمُ ٱلۡأَوَّلِينَ ﴿٦٨﴾ أَمۡ لَمۡ يَعۡرِفُواْ رَسُولَهُمۡ فَهُمۡ لَهُۥ مُنكِرُونَ ﴿٦٩﴾ أَمۡ يَقُولُونَ بِهِۦ جِنَّةُۢۚ بَلۡ جَآءَهُم بِٱلۡحَقِّ وَأَكۡثَرُهُمۡ لِلۡحَقِّ كَٰرِهُونَ ﴿٧٠﴾ وَلَوِ ٱتَّبَعَ ٱلۡحَقُّ أَهۡوَآءَهُمۡ لَفَسَدَتِ ٱلسَّمَٰوَٰتُ وَٱلۡأَرۡضُ وَمَن فِيهِنَّۚ بَلۡ أَتَيۡنَٰهُم بِذِكۡرِهِمۡ فَهُمۡ عَن ذِكۡرِهِم مُّعۡرِضُونَ ﴿٧١﴾ أَمۡ تَسۡـَٔلُهُمۡ خَرۡجٗا فَخَرَاجُ رَبِّكَ خَيۡرٞۖ وَهُوَ خَيۡرُ ٱلرَّٰزِقِينَ ﴿٧٢﴾ وَإِنَّكَ لَتَدۡعُوهُمۡ إِلَىٰ صِرَٰطٖ مُّسۡتَقِيمٖ ﴿٧٣﴾ وَإِنَّ ٱلَّذِينَ لَا يُؤۡمِنُونَ بِٱلۡأٓخِرَةِ عَنِ ٱلصِّرَٰطِ لَنَٰكِبُونَ ﴿٧٤﴾

٣٤٦　　وَلَوۡ رَحِمۡنَٰهُمۡ

لێوەشاندووە؟! ﴿بل جاءهم بالحق﴾ نا, هەرگیز وانیە، بەڵکو ئەو بە ئایینێکی هەق و ڕاستیی بۆلای ئەوان هاتووە ﴿وأكثرهم للحق كارهون﴾ بەڵام زۆربەیان هەقیان پێناخۆشەو, سەخڵەتن پێی ﴿٧١ ولو اتبع الحق أهواءهم﴾ ئەگەر هەق و ڕاستیی خوا دوای هەواو ئارەزووی ئەوان کەوتبا، چۆنیان پێخۆشبا, هەق ئاوا بووبا ﴿لفسدت السموات والأرض ومن فيهن﴾ بێگومان ئێستا سیستەمی ئاسمانەکان و زەوی و هەر دروستکراوێکیتریش تیایاندایە, دەشێواو تێکدەچوو ,چونکە بوونەوەر لەسەر بناغەی دادپەروەریی و دادگەریی دامەزراوە، نەك بەئارەزووی ئەوان بێت، چونکە هەندێ شت هەرچەند ناهەقی و ستەمیش بێت هەربەلای ئەوانەوە حەقە! وەك خوا ئەفەرموێ: (لوكان فيهما آلهة إلا الله لفسدتا) ٢٢/٢١. ﴿بل أتيناهم بذكرهم﴾ لەحاڵێکدا ئێمە قورئانێکمان پێدان کە بەهەق ئامۆژگارییان دەکا ﴿فهم عن ذكرهم معرضون﴾ کەچی ئەوان لەوە ڕوو وەردەگێڕن ﴿٧٢ أم تسألهم خرجا﴾ یان لە بەرامبەر ئەوەوە کە تۆ ئیسلامیان بۆباسدەکەیت، داوای مزەو هەزینەیەکیان لێدەکەیت، تائەوانیش بڕوا نەهێنن؟! ﴿فخراج ربك خير﴾ خۆئەوەش نەبووە، چونکە کرێ و مزەی پەروەردگارت لە هەمووشتێك چاکترە، وەکو خوا خۆی لەسوورەتێکی تردا ئەفەرموێ: (قل ما سألتكم من أجر فهو لكم إن أجرى إلا على الله) ٤٧/٣٤. یان وەك ئەفەرموێ: (قل ما أسألكم عليه من أجر وما أنا من المتكلفين) ٨٦/٣٨. ﴿وهو خيرالرازقين﴾ وەئەویش باشترینی ڕۆزیدەرانە ﴿٧٣ وإنك لتدعوهم إلى صراط مستقيم﴾ وە بێگومان تۆبانگیان هەربۆ ڕێگاو ڕێبازی ڕاست و دروست دەکەیت ,کە ئایینی پیرۆزی ئیسلامە، کەواتە ئەوپەیامبەرە زۆر شایستەیە کە ئێوە دوای بکەون ﴿٧٤ وإن الذين لا يؤمنون بالآخرة﴾ ئەوانەش کە باوەڕ بە ڕۆژەکەیتر(ئاخیرەت) ناهێنن ﴿عن الصراط لناكبون﴾ ئەوە لەڕێگاو ڕێبازی ڕاست لادەدەن، ئەگینا چۆن ئابەو شێوەیە ئەتوانن ملە ملێ بکەن؟ ﴿٧٥ ولو رحمناهم وكشفنا ما بهم من ضر﴾ خۆ ئەگەر لەگەڵ ململانێکردنیاندا ڕەحممان پێکردبان و ئەوناڕەحەتی وبەڵایەشمان لەسەر لابردبان، واتە: گرانی و بێ بارانیمان لەسەر لادابان ﴿للجوا في طغيانهم يعمهون﴾ هەربە سەرگەردانی لە سەرکەشی خۆیان ملیان دەناو دەمانەوە ﴿٧٦ ولقد أخذناهم بالعذاب﴾ بەراستیی بەسزای جۆراوجۆریش قارمان لێگرتن,واتە: (بەڵاو گرانی و قات و قڕیمان بەسەریاندا) ﴿فما استكانوا لربهم﴾ کەچی لەگەڵ ئەوەشدا بەرامبەربە پەروەردگاریان نە ملکەچ بوون و ﴿وما يتضرعون﴾ نەکرووزانەوە,بۆ لابردنی سزاکە، بەڵکو هەر درێژەیان بە خراپەو خراپەکاری خۆیاندا، ئەگینە خوا وەڵامی ئەدانەوە ﴿٧٧ حتى إذا فتحنا عليهم بابا ذا عذاب شديد﴾ تا کاتێ کە دەرگای سزایەکی توندو قورسیان لێدەکەینەوە ﴿إذاهم فيه مبلسون﴾ ئیتر هەموو تێیدا نائومێد دەبن، واتە: بە چەند جۆرەسزایەك تاقیمانکردنەوە، کەچی هەر کەڵکی نەبوو، تاسەرەنجام دووچاری سزای سەختی قیامەت دەبن، ئیتر لە هەموو دەرگایەکی خێرو

الجزء الثامن عشر — سورة المؤمنون

وَلَوْ رَحِمْنَٰهُمْ وَكَشَفْنَا مَا بِهِم مِّن ضُرٍّ لَّلَجُّواْ فِي طُغْيَٰنِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿٧٥﴾ وَلَقَدْ أَخَذْنَٰهُم بِٱلْعَذَابِ فَمَا ٱسْتَكَانُواْ لِرَبِّهِمْ وَمَا يَتَضَرَّعُونَ ﴿٧٦﴾ حَتَّىٰٓ إِذَا فَتَحْنَا عَلَيْهِم بَابًا ذَا عَذَابٍ شَدِيدٍ إِذَا هُمْ فِيهِ مُبْلِسُونَ ﴿٧٧﴾ وَهُوَ ٱلَّذِيٓ أَنشَأَ لَكُمُ ٱلسَّمْعَ وَٱلْأَبْصَٰرَ وَٱلْأَفْـِٔدَةَ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ ﴿٧٨﴾ وَهُوَ ٱلَّذِي ذَرَأَكُمْ فِي ٱلْأَرْضِ وَإِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٧٩﴾ وَهُوَ ٱلَّذِي يُحْيِۦ وَيُمِيتُ وَلَهُ ٱخْتِلَٰفُ ٱلَّيْلِ وَٱلنَّهَارِ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٨٠﴾ بَلْ قَالُواْ مِثْلَ مَا قَالَ ٱلْأَوَّلُونَ ﴿٨١﴾ قَالُوٓاْ أَءِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظَٰمًا أَءِنَّا لَمَبْعُوثُونَ ﴿٨٢﴾ لَقَدْ وُعِدْنَا نَحْنُ وَءَابَآؤُنَا هَٰذَا مِن قَبْلُ إِنْ هَٰذَآ إِلَّآ أَسَٰطِيرُ ٱلْأَوَّلِينَ ﴿٨٣﴾ قُل لِّمَنِ ٱلْأَرْضُ وَمَن فِيهَآ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٨٤﴾ سَيَقُولُونَ لِلَّهِ قُلْ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٨٥﴾ قُلْ مَن رَّبُّ ٱلسَّمَٰوَٰتِ ٱلسَّبْعِ وَرَبُّ ٱلْعَرْشِ ٱلْعَظِيمِ ﴿٨٦﴾ سَيَقُولُونَ لِلَّهِ قُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٨٧﴾ قُلْ مَنۢ بِيَدِهِۦ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ يُجِيرُ وَلَا يُجَارُ عَلَيْهِ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٨٨﴾ سَيَقُولُونَ لِلَّهِ قُلْ فَأَنَّىٰ تُسْحَرُونَ ﴿٨٩﴾

٣٤٧

چاکە بێ هیواو ناهومێد دەبن. لە (بوخاریی) و (موسلیم)دا هاتووە: کاتێ کە قورەیش نافەرمانی و، سەرپێچییان لەپێغەمەرکرد ﷺ، نزای شەڕی لێکردن و فەرمووی: ((اللهم أعِنّي عليهم بِسَبْعٍ كَسَبْعِ يُوسُفَ)) خوایە! بە حەوت ساڵی وشکە ساڵ(واتە:حەوت ساڵی‌بێبارانی وگرانی) وەك حەوت ساڵەکەی (یووسف) یارمەتیم بدەو سەرمخەبەسەریاندا, جاپاش دووچار بوونیان لەخواپاڕانەوە، بەڵام چونکە راستبێژ نەبوون، خوا وەڵامی نەدانەوەو نەهات بەهانایانەوە.﴿[٧٨] وهو الذي انشأ لكم السمع والأبصار والأفئدة﴾ هەرئەوزاتەیە کە هێزی بیستن و بینین وئامێری ئاوەزو دڵی‌پێدان، تا بەهەر یەك لەوانە لە بوونەوەر,باشتر تێبگەن و ورد ببنەوەودڵیان بدەنێ و، سەرئەنجام گوێرایەڵی خوا بن ﴿قليلا ما تشكرون﴾ کەچی ئێوە لە چاوئەو گش نیعمەتانەدا زۆر کەم سوپاس وشوکرانە بژێریی دەکەن! ﴿[٧٩] وهو الذي ذرأكم في الأرض﴾ هەر ئەویشە ئێوەی وەك تۆو لەم زەوییەدا بڵاوە پێکرد ﴿وإليه تحشرون﴾ وهەرلای ئەویش کۆدەکرێنەوە، بۆ حیساب و پاداش و تۆڵە، پاش پەراگەندەبیتان ﴿[٨٠] وهو الذي يحيي ويميت﴾ هەر ئەویشە ژین دەبەخشێ و، مردوان زیندوو دەکاتەوەو، زیندوانیش ئەمرێنێ ﴿وله اختلاف الليل والنهار﴾ جیاوازی شەوو ڕۆژ،ئاڵ و گۆڕو، زیاد و کەمکردنیان و بەدوا یەکهاتنیان، هەر بۆئەوە, نەك کەسێکی تر ﴿افلا تعقلون﴾ دەی هەر تێناگەن و ژیریتان ناخەنەگەڕ؟ناڵێن زاتێك خاوەنی ئەو هەموو دەسەڵاتە بێ، ئەی چۆن لێینایەت سەر لەنوێ مردوان زیندوو بکاتەوە؟! ﴿بل قالوا مثل ماقال الأولون﴾ نەخێر، ژیرنابن و تێناگەن، بەڵکوئەمانیش هەر ئەوە دەڵێن کە پێشینانیان گوتیان ﴿[٨٢] قالوا: إذا متنا وكنا ترابا وعظاما﴾گوتیان: باشە! هەرکە مردین و بووینە گڵ و ئێسکە ڕزیو ﴿إنا لمبعوثون﴾ ئاخۆ بۆجارێکی‌تر زیندوو دەکرێینەوە؟!دیارەئەوان شتیوا زۆر بەنەگونجاوو دوور دەزانن ﴿[٨٣] لقد وعدنا نحن وآباؤنا هذا من قبل﴾ خۆ بێ‌سۆئەم بەڵێنی زیندوو بوونەوەیە، هەم بەخۆمان و،هەم بە باپیرانیشمان -پێش هاتنی موحەممەد ﷺ -پێدرا ﴿إن هذا إلا أساطير الأولين﴾ ئێمە دڵنیاین کەئەم قسانە گش پرو پاڵاتەو هەڵبەستراوی پێشینانە،لەوە بەولاوە شتێکی‌تر نیە،خواش لەسەر زمانی ئەوان، لەچەند سوورەتێکی ترد ئەفەرموێ: (إذا كنا عظاما نخرة قالوا تلك إذا كرة خاسرة) ٧٩/١١-١٢. یان دەفەرموێ: (وضرب لنا مثلا ونسي خلقه...) ٧٨/٣٦.

موشریکیش ددان بە (ڕبووبییەت)دا دەنێ:

﴿[٨٤] قل لمن الأرض ومن فيها﴾ پێیان بڵێ: ئەی موحەممەد! ﷺ باشە! زەویی و گشت ئەوانەی لەزەوییدان ودەژین هی کێیە؟ "کێ دروستی کردوون و، لە نەبوونەوەهێناونی خانەی بووەکانەوە؟ ﴿إن كنتم تعلمون﴾ ئەگەر ئێوە ئەزانن، ئادەی پێم بڵێن،دیارەچاریان نیە هەر دەبێ ڕاستیەکان بسەلمێنن، بۆیە لەوەڵامدا ﴿[٨٥] سيقولون لله﴾ دەڵێن: ئەوانە هەموو موڵك وتایبەتمەندی خوان ﴿قل أفلا تذكرون﴾ پێیان بڵێ: جا کە ئاوایە، ئەی بۆ بیر ناکەنەوە, تا بزانن زاتێك دەسەڵاتی ئاوای هەبێ، هەر هەمان دەسەڵاتیشی دەبێ بۆزیندوو کردنەوە ﴿[٨٦] قل من رب السموات السبع ورب العرش العظيم﴾ پێیان بڵێ: ئەی کێ پەروەردگاری حەوت ئاسمانەکانە؟ ئەی‌کێ پەروەردگاری (عەرش) ی مەزن و گەورەیە؟ لەکۆتایی سوورەتەکەدەدەفەرموێ: (..رب العرش الكريم) ﴿[٨٧] سيقولون لله﴾ دیسان گش دەڵێن: هەر خوایە پەروەردگارو بەدیهێنەریان ﴿قل أفلا تتقون﴾ پێیان بڵێ: باشە! ئیتر بۆ لەخوا ناترسن، تا هاوبەش و هاوەڵی بۆ دانەنێن؟ ﴿[٨٨] قل من بيده ملكوت كل شئ﴾ پێیان بڵێ: ئەی دەسەڵاتی گش بوونەوەر بەدەست کێیە ﴿وهو يجير ولا يجار عليه﴾ وکە ئەو پەنای پەناخواز دەدا و، دژی ئەو پەنا نادرێت ﴿إن كنتم تعلمون﴾ ئەگەر ئەزانن کێیە؟ ئادەی پێم بڵێن. ﴿[٨٩] سيقولون لله﴾ دیسان دەڵێن: هەر بۆ خوایە ﴿قل فأنى تسحرون﴾ پێیان بڵێ: دەسائەی

چۆن فریو دەخۆن و چاوتان لە ئاستی راستییەکان بەستراوە؟! ﴿[٩٠] بل أتيناهم بالحق﴾ بەڵکو ئێمە راستیی و هەقمان بۆیان هێنا، ﴿وإنهم لكاذبون﴾ ئەوان درۆزنن کەدەڵێن: خوا منداڵ و هاوبەشی هەیە.

خوا شەریکی نییە :

خوای گەورە لەم ئایەتانەدا حاشادەکا لەدانانی شەریك وهاوبەش بۆی، وەکو دەفەرموێ: ﴿[٩١] ما اتخذ الله من ولد﴾ خوا هەرگیز منداڵی بۆ خۆی هەڵنەبژاردووە، جا ئەوکەی پێویستی بە منداڵ هەیە،تامنداڵ بۆخۆی بگرێت؟ ﴿وما كان معه من إله﴾ و هیچ پەرستراوێکیشی نەکردووە بەشەریك بۆخۆی، هەر خۆیەو تاك و تەنیایە ﴿إذا لذهب كل إله بما خلق﴾ خۆ ئەگەر هاوبەشی بووبا – وەك ئەوان پێیان وایە – ئەوددەمە هەریەك لەو خوایانە دەچووبەلای دروستکراوی خۆیەوە، بۆ خۆی سەپەرشتی دەکردو ئەوسا یاسای بوونەوەر تێك دەچووو،وەکو ئێستا نەدەما ﴿ولعلا بعضهم على بعض﴾ وهەندێکی زاڵ دەبووبەسەر هەندێکدا،وەك پاشاکانی دنیا، جا کەئێستا هیچ شتێکی وا نابینرێ، مانای وایە هەر خوایەکی تاك و تەنیاهەیە ﴿سبحان الله عما يصفون﴾ خواتاك و تەنیایە،بێخەوشە بێگەردە،لە ئەوشتانەی ئەوان وەسفی خوای پێدەکەن و، دەڵێن هاوەڵ و منداڵیهەیە ﴿[٩٢] عالم الغيب والشهادة﴾ لە گش نهێنی و نادیار، ئاشکراو دیار،زاناو بەئاگایە ﴿فتعالى عما يشركون﴾ جا کەوابوو خوا بەرزەو،لە سەرووی ئەو شتانەوەیە موشریکان دەیانکەنە شەریك و هاوبەش وهاوتای.

فەرماندان بە پێغەمبەر، بە پارانەوە بەرلەهاتنی سزا :

خوای کاردروست فەرمان بە پێغەمبەر دەداکە لەکاتی بەلاو نارەحەتییدا بپارێتەوەودۆعابکات: وەکو دەفەرموێ: ﴿[٩٣] قل رب إما تريني ما يوعدون﴾ بڵێ: ئەی پەروەردگاری من! ئەر هەر دەبێ بڕێ لەو سزایەم نیشان بدەیت کە هەڕەشەی پێدەکەیت لەوخوانەناسانە،واتە:ئەرسزاتدان و،منیش لەژیندابووم ﴿[٩٤] رب فلا تجعلني في القوم الظالمين﴾ پەروەردگارەکەم! مەمخەرە ریزیخەڵکانی ستەمکارەوە، لەفەرموودەیەکدا هاتووەو دەفەرموێ: ((وإذا أردتَ بقومٍ فتنةً،فَتَوَفَّنِي إليكَ غَيْرَ مَفْتُونٍ)) پێشەوا(ئەحمەد،ترمزیی). ﴿[٩٥] وإنا على أن نريك ما نعدهم لقادرون﴾ وخۆ بەڕاستیی ئێمە دەتوانین ئەو سزاو تۆڵەیەی ئەوانەت نیشان بدەین کە بەڵێنمان پێداون، بەڵام لەبەر هەر بڕیارو حیکمەتێك بێت کەخۆمان ئەیزانین ئەنجامیئەو هەڕەشەیە دوا ئەخەین بۆ رۆژی بەرێ، هەتا بەڵکو مناڵەکانیان باش ببن.

بَلْ أَتَيْنَٰهُم بِٱلْحَقِّ وَإِنَّهُمْ لَكَٰذِبُونَ ﴿٩٠﴾ مَا ٱتَّخَذَ ٱللَّهُ مِن وَلَدٍ وَمَا كَانَ مَعَهُۥ مِنْ إِلَٰهٍ ۚ إِذًا لَّذَهَبَ كُلُّ إِلَٰهٍۭ بِمَا خَلَقَ وَلَعَلَا بَعْضُهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ ۚ سُبْحَٰنَ ٱللَّهِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿٩١﴾ عَٰلِمِ ٱلْغَيْبِ وَٱلشَّهَٰدَةِ فَتَعَٰلَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٩٢﴾ قُل رَّبِّ إِمَّا تُرِيَنِّى مَا يُوعَدُونَ ﴿٩٣﴾ رَبِّ فَلَا تَجْعَلْنِى فِى ٱلْقَوْمِ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٩٤﴾ وَإِنَّا عَلَىٰٓ أَن نُّرِيَكَ مَا نَعِدُهُمْ لَقَٰدِرُونَ ﴿٩٥﴾ ٱدْفَعْ بِٱلَّتِى هِىَ أَحْسَنُ ٱلسَّيِّئَةَ ۚ نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَا يَصِفُونَ ﴿٩٦﴾ وَقُل رَّبِّ أَعُوذُ بِكَ مِنْ هَمَزَٰتِ ٱلشَّيَٰطِينِ ﴿٩٧﴾ وَأَعُوذُ بِكَ رَبِّ أَن يَحْضُرُونِ ﴿٩٨﴾ حَتَّىٰٓ إِذَا جَآءَ أَحَدَهُمُ ٱلْمَوْتُ قَالَ رَبِّ ٱرْجِعُونِ ﴿٩٩﴾ لَعَلِّىٓ أَعْمَلُ صَٰلِحًا فِيمَا تَرَكْتُ ۚ كَلَّآ ۚ إِنَّهَا كَلِمَةٌ هُوَ قَآئِلُهَا ۖ وَمِن وَرَآئِهِم بَرْزَخٌ إِلَىٰ يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿١٠٠﴾ فَإِذَا نُفِخَ فِى ٱلصُّورِ فَلَآ أَنسَابَ بَيْنَهُمْ يَوْمَئِذٍ وَلَا يَتَسَآءَلُونَ ﴿١٠١﴾ فَمَن ثَقُلَتْ مَوَٰزِينُهُۥ فَأُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْمُفْلِحُونَ ﴿١٠٢﴾ وَمَنْ خَفَّتْ مَوَٰزِينُهُۥ فَأُو۟لَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ خَسِرُوٓا۟ أَنفُسَهُمْ فِى جَهَنَّمَ خَٰلِدُونَ ﴿١٠٣﴾ تَلْفَحُ وُجُوهَهُمُ ٱلنَّارُ وَهُمْ فِيهَا كَٰلِحُونَ ﴿١٠٤﴾

ئینجا بۆ تێکەڵیکردنی مەردم بە شێوازێکی خواپەسەندانە خوای کارڕەوان دەفەرمویٚ: ﴿[٩٦] ادفع بالتی هیأحسن السیئة﴾ هەمیشە ئەی پێغەمبەر!هەوڵ بدە لە گەڵیاندا بەجوانترین و چاکترین شێوە پاڵ بەخراپەوە بنیٚ. واتە: هەردەم بەکرداری جوان وشیرین لەگەڵ بتپەرستەکانی هۆزەکەتدا، رەفتار بکەو چاوپۆشییان لیٚ بکە، لە سوورەتێکی تردا هاتووەو دەفەرمویٚ: (إدفع بالتی هی أحسن فإذا الذی بینك وبینه عداوة كأنه ولی حمیم. ومایلقیها إلا الذین صبروا..). ﴿نحن أعلم بما یصفون﴾ ئێمە باشتر ئەزانین بەوەی ئەوان دەیڵێن و وەسفی تۆی پێدەکەن, دەرەنجامیش پاداشتیانی لەسەر دەدەینەوە، جا کەوایە تۆ بیٚ تاقەت مەبە لێیان، بەڵیٚ چاکە کردن لەگەڵ خراپکاراندا بەلای نەفسەوە شتێکی زۆر قورسەو، شەیتان صەد گرفتی بۆدروست دەکات، بۆیە خوا بەپێغەمبەر ئەفەرمویٚ: ﴿[٩٧] وقل رب أعوذ بك من همزات الشیاطین﴾ بڵیٚ پەروەردگاری من! پەنا بەتۆ ئەگرم لەتێکوتاندن و دنەدنەو وەسوەسەی شەیتانەکان "کە بەرەو کاری خراپ بمبەن و نەهێڵن لەبەرامبەری خراپەوە چاکە بکەم ﴿[٩٨] وأعوذ بك رب أن یحضرون﴾ وخۆشم هەر بەتۆ ئەسپێرم ئەی پەروەردگارم! کە ئەوان بێنە لامەوە بۆ تێکدانی کارەکانم. (وەلیدی کوڕی وەلید) وتی: ئەی پێغەمبەری خوا! گەلیٚ جار هەست بەتەنیایی و بیٚ تاقەتیی ئەکەم، ئەویش فەرمووی: ((إذا أخَذْتَ مَضْجِعَكَ فقل: أعوذ بكلمات الله التامة مِنْ غَضَبِهِ وعِقابِهِ وشَرِّ عِبادِهِ، ومن هَمَزاتِ الشیاطینِ وأن یحضرون)) کاتیٚ چوویتە سەرجێگەکەت بۆخەو ئەم دوعایە بخوێنە، ئیتر بێگومان هەرگیز ئەوانە لێت نزیك نابنەوەو، ناشتوانن هیچ جۆرە زیانێکت پیٚ بگەیەنن.

حاڵی کافران لە سەرە مەرگدا:

حاڵی بەدحاڵی حاشاکەرانی دینی ئیسلام لەگیانەڵلاٚ دا، لەم چەن ئایەتانەدا رادەگەیەنیٚ و، دەفەرمویٚ: ﴿[٩٩] حتی إذا جاء أحدهم الموت﴾ خوانەناسان هەر درێژە بەکاری خراپ و بیٚ بڕوایی خۆیان ئەدەن تا کاتیٚ مردن یەخەی یەکە بەیەکەیان دەگرێت و ئەحواڵی ئاخیرەتی بۆ ئاشکرا دەبیٚ ﴿قال رب ارجعون﴾ ئەوسا ئەڵیٚ: پەروەردگارم! بمگێڕەوە بۆ دنیا ﴿[١٠٠] لعلی أعمل صالحا فیما ترکت﴾ بەشکو ئەوکارەچاکەی کاتیخۆی لەدەستم چووە بیکەم ﴿کلا إنها کلمة هو قائلها﴾ نەخێر! هەرگیز ئەو داخوازیە جێبەجیٚ نابێت، ئەوەیش هەر قسەیەو- ئەو بەناچاری- دەیکات ﴿ومن ورائهم برزخ إلی یوم یبعثون﴾ وەتاڕۆژیٚ زیندوو دەکرێنەوە لەمپەرێکی زۆر گەورەیان لەپێشدایەو ناتوانن بگەڕێنەوە بۆ دنیا، واتە: هەرگیز ناگەڕێنەوەو هەر لەسزاشدا دەبن.(تەفسیری ئیبن کەسیر)دەڵیٚ: (قال مجاهد: البرزخ: الحاجز مابین الدنیا والآخرة. وقال محمد بن كعب: البرزخ: ما بین الدنیا والآخرة، لیسوا مع أهل الدنیا یأکلون ویشربون، ولا مع أهل الآخرة یجازون بأعمالهم. وقال أبو صخر: البرزخ: المقابر، لاهم فی الدنیا ولا هم فی الآخرة، فهم مقیمون إلی یوم یبعثون). واتە: پاش مردن حاڵەتی (بەرزەخ)یان دیٚ، ئەویش نەوەك حاڵەتی قیامەتە , تا پاداش و تۆڵە وەرگرن، نەوەك باری دنیاشە، تا خۆراك و ئیسراحەتی هەبیٚ.

کاروکردەوەی مرۆڤ کێشانە دەکریٚ:

﴿[١٠١] فإذا نفخ فی الصور﴾ ئینجا کاتیٚ لە جاری دووەمدا، فوکرا بەشەیپوردا، بۆ زیندوو بوونەوە ﴿فلا أنساب بینهم یومئذ﴾ ئیتر لەبەر قورسیی و نارەحەتیی ئەو رۆژەیە، هیچ نەسەب و خزمایەتییەك لەنێوانیاندا ناخوێنرێتەوە, چونکە هەرکەسەی سەرقاڵ و سەرگەرمە بەکاری خۆیەوەو، پەردەژی نییە، تا ئاوەڕ بەلای خزمەکەیەوە بداتەوە، تەنها کردەوەی چاك و بڕوای چاك کەڵکی دەبیٚ بۆی ﴿ولا یتساءلون﴾ و لەیەکتریش ناپرسن، چونکە هەریەکە کاری خۆی هەیە، بەو شێوەیە کە خوا دەفەرمویٚ: (یوم یفر المرء من أخیه، وأمه وأبیه)٣٥/٣٤/٨٠.

﴿[١٠٢] فمن ثقلت موازينه﴾ ئینجا ئەوکەسەی تای تەرازووی کێشانەی کردەوەکانی قورس و سەنگین بێ ﴿فأولئك هم المفلحون﴾ ئەوە ئەوانەن سەرفرازو ڕزگاردەبن ﴿[١٠٣] ومن خفت موازينه﴾ هەر کەسێکیش تەرازووی چاکەی سووک بێ، واتە خراپەکانی لەچاکەکانی زیاتر بێت. ﴿فأولئك الذين خسروا أنفسهم﴾ ئەمانە ئەو کەسانەن زیانیان بەخۆیان گەیاندووە و گومڕاو بەدبەختبوون و خۆیانیان لەکیس چووە ﴿في جهنم خالدون﴾ بەهەتا هەتاییش لەدۆزەخدا ئەمێننەوەو هەرگیز ڕزگاریان نابێت ﴿[١٠٤] تلفح وجوههم النار﴾ شۆڵەو بڵێسەی ئاگر چرو چاویان دەبرژێنێ و ﴿وهم فيها كالحون﴾ ولێوەکانیشیان هەڵدەچرچێ. لەفەرموودەیەکیشدا هاتووە: (تَشْوِيهِ النارُ فتَتَقَلَّصُ شَفَتُهُ العُلْيا حتى تَبْلُغَ وَسَطَ رأسِهِ، وتَسْتَرْخِي شفتُهُ السُّفْلَى حتى تَضْرِبَ سُرَّتَهُ)) رواه أحمد والترمذي وقال: حسن غریب. واتە: ئاگر ڕوومەتیان دەبرژێنێ و، لێوەکانی سەروویان هەڵدەقرچێ و، ئەرەوێتەوە بۆ تەوقەسەریان و، لێوی خوارەوەیشیان بەردەبێتەوە تا دەگاتە ناوکیان!

أَلَمْ تَكُنْ آيَاتِي تُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ فَكُنتُم بِهَا تُكَذِّبُونَ (١٠٥) قَالُوا رَبَّنَا غَلَبَتْ عَلَيْنَا شِقْوَتُنَا وَكُنَّا قَوْمًا ضَالِّينَ (١٠٦) رَبَّنَا أَخْرِجْنَا مِنْهَا فَإِنْ عُدْنَا فَإِنَّا ظَالِمُونَ (١٠٧) قَالَ اخْسَئُوا فِيهَا وَلَا تُكَلِّمُونِ (١٠٨) إِنَّهُ كَانَ فَرِيقٌ مِّنْ عِبَادِي يَقُولُونَ رَبَّنَا آمَنَّا فَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا وَأَنتَ خَيْرُ الرَّاحِمِينَ (١٠٩) فَاتَّخَذْتُمُوهُمْ سِخْرِيًّا حَتَّىٰ أَنسَوْكُمْ ذِكْرِي وَكُنتُم مِّنْهُمْ تَضْحَكُونَ (١١٠) إِنِّي جَزَيْتُهُمُ الْيَوْمَ بِمَا صَبَرُوا أَنَّهُمْ هُمُ الْفَائِزُونَ (١١١) قَالَ كَمْ لَبِثْتُمْ فِي الْأَرْضِ عَدَدَ سِنِينَ (١١٢) قَالُوا لَبِثْنَا يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ فَاسْأَلِ الْعَادِّينَ (١١٣) قَالَ إِن لَّبِثْتُمْ إِلَّا قَلِيلًا لَّوْ أَنَّكُمْ كُنتُمْ تَعْلَمُونَ (١١٤) أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ (١١٥) فَتَعَالَى اللَّهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْكَرِيمِ (١١٦) وَمَن يَدْعُ مَعَ اللَّهِ إِلَٰهًا آخَرَ لَا بُرْهَانَ لَهُ بِهِ فَإِنَّمَا حِسَابُهُ عِندَ رَبِّهِ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الْكَافِرُونَ (١١٧) وَقُل رَّبِّ اغْفِرْ وَارْحَمْ وَأَنتَ خَيْرُ الرَّاحِمِينَ (١١٨)

سُورَةُ النُّورِ

دۆزەخییەکان ددان بە بەدبەختی خۆیاندا دەنێن:

خوا لەدوای ئەو سزا قورس و سەختەی ڕۆژی قیامەتەیان، سەرکۆنەو سەرزەنشتیان دەکاو دەفەرموێ:﴿[١٠٥] ألم تكن آياتي تتلى عليكم﴾ ئایا کاتی خۆی لەدنیادا ئایەتەکانی ئێمەتان بە سەردا نەدەخوێنرایەوە؟ ﴿فكنتم بها تكذبون﴾ کەچی لەگەڵ ئاشکراو ڕوونیشیاندا ئێوە هەر بڕواتان پێ نەکردن؟ ئەوجا وائەزانن ئەگەر پێ لێ بنێن بەو کارەیان ڕزگار دەبن و بەهرەمەند ئەبن، بۆیە: ﴿[١٠٦] قالوا ربنا غلبت علينا شقوتنا﴾ بەکەساسیەکەوە دەڵێن: پەروەردگارمان! نەگبەتی و بەدبەختی بەسەرماندا زاڵ بوو ﴿وكنا قوما ضالين﴾ وگەلێکی گومڕاو سەرلێشێواو بووین ﴿[١٠٧] ربنا أخرجنا منها﴾ پەروەردگارمان! لەو ئاگرە دەرمانکەو بۆ دنیامان وەگێڕە ﴿فإن عدنا فإنا ظالمون﴾ ئەنجا ئەگەر ئەمجارەش گەڕاینەوە بۆ بێ بڕوایی، بەڕاستیی ئێمە کەسانێکی ستەمکارین، لەوە ئەچێ پرسیارەکەی سەرەوە هەر بۆ خەم و خەفەتخواردن بێت، نەك بۆ وەڵام و وتوێژ، بۆیە ﴿[١٠٨] قال اخسئوا فيها ولا تكلمون﴾ خوا دەفەرموێ: دوورکەونەوەو قسەم لەگەڵ مەکەن ﴿[١٠٩] إنه كان فريق من عبادي يقولون﴾ کاتێ دەستەیەك لەبەندەکانم ئەیانوت: ﴿ربنا آمنا فاغفر لنا﴾ پەروەردگارمان! ئێمە بڕوای دامەزراومان بەتۆ هێنا، جا تۆیش لێمان خۆش ببە ﴿وارحمنا وأنت خير الراحمين﴾ وەبەزەییت پیامانا بێتەوە، چونکە تۆ چاکترین زاتێکی کە لەهەموو میهرەبانێك میهرەبانتری، دەڵێن: ئەو تاقمە ئەوە داوایانە (بیلال و صوهەیب و خەبباب و..) بوون، کە (ئەبوجەهل) گاڵتەی پێ دەکردن. بەڵام تا ڕۆژی قیامەتیش هەر موسڵمانێك گاڵتەی پێ بکرێ هەر وایە ﴿[١١٠] فاتخذتموهم سخريا﴾ ئێوە کردتانن بەمەسخەرەی خۆتان ﴿حتى أنسوكم ذكري﴾ هەتاخەریکبوونتان بیگاڵتە پێکردنیانەوە،ناوی منیان لەبیر بردنەوە ﴿وكنتم منهم تضحكون﴾ وبەردەوام بەوان

پێدەکەنین ﴿١١١ إنی جزیتهم الیوم بما صبروا﴾ جا با بزانن ئەمرۆ منیش - لەم ڕۆژە سەختەدا- پاداشتم دانەوە بەهۆی ئارام و خۆگرتنیانەوە ﴿انهم هم الفائزون﴾ کە تەنها ئەوانن سەربەرزو بەختیار.جا لەدوای ئەو ریسوایی و سەر شۆڕییەیان هەندێ پرسیاری تریان لێ ئەکرێ: ﴿١١٢ قال کم لبثتم فی الأرض عدد سنین﴾ ئەوسا خوای گەورە ئەفەرموێ: ئەرێ چەند ساڵ لەزەویدا مانەوە، واتووشی ئەو خەجاڵەتییە بوون وئێستاش داوای گەڕانەوە ئەکەن؟ ﴿١١٣ قالوا لبثنا یوما أو بعض یوم﴾ جا لەبەر سەختیی رۆژەکە دەڵێن: ئێمە هەر رۆژێك، یا کەمتر لەڕۆژێك ماینەوە ﴿فسئل العادین﴾ جا لەحیسابگران بپرسە، چونکە ئێمە لەبەر سزای خۆمان هیچمان لەبیر نەماوە ﴿١١٤ قال إن لبثتم إلا قلیلا﴾ خوا ئەفەرموێ: لەڕاستییدا ئێوە زۆر کەمماونەتەوە لەچاو رۆژەکانی قیامەتدا، هەرچەندە بووبێت ﴿لو انکم کنتم تعلمون﴾ خۆ ئەگەر ئێوە سەرەنجامی کوفرو تاوان و ئەندازەی ماوەی مانەوەتان لەدنیادا زانیبا، باوەڕتان دەهێناو گوێڕایەڵیتان دەکرد،هەتا ئەمرۆ ئاوا گیرۆدەبن. ئینجا بۆ سەرزەنشت و سەرداخستنیان ئەفەرموێ: ﴿١١٥ افحسبتم انما خلقناکم عبثا﴾ ئایا پێتان وابوو بە گەمەو بێ هودە دروستمان کردوون ﴿وانکم إلینا لا ترجعون﴾ وقەتیش بۆلای ئێمە ناهێنرێنەوە بۆ تۆڵەو پاداش؟! ﴿١١٦ فتعالی الله الملك الحق﴾ مەزنایەتیو بەرزی و بڵندی هەر بۆ خوای پاشاو فەرمانڕەوای هەقە، زۆر لەوەش بەرزترە کە ئەوان گاڵتەی پێ بکەن، هەر ئەوە پاشا، هەر ئەوە ڕاست و دروستبێژ، هەرچی شتە بەدەستی ئەوە ﴿لا إله إلا هو﴾ هیچ پەرستراوێکی هەق جگە لەو زاتە نیە ﴿رب العرش الکریم﴾ ئەر خۆی خاوەنیعەرشی بەدیکۆرە.

خوانەناس ڕزگاری نابێ:

خوا هەڕەشە لەو کەسانە دەکا، شەریك وهاوتای بۆدادەنێن، بۆیە دەفەرموێ:﴿١١٧ ومن یدع مع الله إلها آخر﴾ ئەوەی لە گەڵ خوادا هانا بۆ خوایەکی تر دەبات و، دەیپەرستێ ﴿لا برهان له به﴾ هیچ بەڵگەیەکیش نیە لە سەر شیاوی بۆ پەرستنایە تی﴿فإنما حسابه عند ربه﴾ ئەوە هەر پرسینەوەی کارو کردەوەکانی لای پەروەردگاریەتی,وەنایگەیەنێت بە بەختیاری, چونکە کافرو بێباوەڕە ﴿إنه لا یفلح الکافرون﴾ دەیخۆ بێباوەڕەکان هەرگیز بەختیارو ڕزگار نابن، بەڵکو تەنها بڕواداران پیرۆزو بەختیار ئەبن، وەك لەسەرەتای سوورەتەکەدا فەرمووی: (قد أفلح المؤمنون..) لێرەشدا فەرمووی: (إنه لایفلح الکافرون). ﴿١١٨ وقل رب اغفر وارحم﴾دەسا ئەی موحەممەدﷺ ڕووبکەرە خواو بڵێ: ئەی پەروەردگاری من! بمبەخشە و، بەزەییت پێمدا بێتەوە ﴿وانت خیر الراحمین﴾ چونکە هەرئەتۆی چاکترینی بە بەزەییان.

ئێمەش لەکۆتاییدا ئەڵێین: (اللهم اغفر لنا وارحمنا برحمتك التی وسعت کل شئ یا أرحم الراحمین، اللهم آمین).

زۆریش شوکرانە بژێرم بۆ خوا، لەبەرامبەر تەواو کردنی تەفسیری ئەم سوورەتەی (موئمینون)ـە.

*** *** ***

٢٤- سوورەتی (نوور)ـە

مەدەنییەو (٦٤) ئایەتە

بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان

ئەم سوورەتەش گرنگییەکی تەواو دەدات بەلایەنی بڕیارو ئەحکام، ئاڕاستە، ڕەوش، هەندێ کاروباری تری گشتیی، تایبەتیی، بۆ ئەوەی موسڵمانان بە (تاك و کۆمەڵ)ـەوە لەسەری پەروەردە بکرێ، جگە لەوەیش چەندین ئاڕاستەی تایبەت بەخێزانەوەی تێدایە. ئەم سوورەتە ئاداب و نەریتی کۆمەڵایەتی ڕۆشن دەکاتەوە، چ بۆ کارو باری تاکی کەسێتی، چ بۆ گشتیی، وەك مۆڵەت وەرگرتن بۆ هاتوچۆو ڕۆیشتنە ماڵی یەکتر، چاو گرتنەوە لە ئاستی نامەحرەم، پاراستنی عەورەت لە جێی حەرام.. یاساغ کردنی تێکەڵیی نێوان ژن و پیاوی نامەحرەم، ئینجا ئەو بنەمایانەش کە دەبێ بونیادی خێزانی موسڵمان و، ماڵی موسڵمانی لەسەر بینا بکرێ، وەك ڕاگرتنی دەست پاکیی و داوێن پاکیی، پاك و خاوێنی و" خۆداپۆشین و کپ کردنەوەی هێزی ڕابواردن و،پێ هەڵخلیسکاندن و قایم و مەحکەم پێ داگرتن لەسەر شەریعەتی خوا، دوور کەوتنەوە لەو شتانە کۆمەڵ و کۆمەڵگە دەڕوخێنن.

بسم الله الرحمن الرحيم

سورة أنزلناها وفرضناها وأنزلنا فيها آيات بينات لعلكم تذكرون (١) الزانية والزاني فاجلدوا كل واحد منهما مائة جلدة ولا تأخذكم بهما رأفة في دين الله إن كنتم تؤمنون بالله واليوم الآخر وليشهد عذابهما طائفة من المؤمنين (٢) الزاني لا ينكح إلا زانية أو مشركة والزانية لا ينكحها إلا زان أو مشرك وحرم ذلك على المؤمنين (٣) والذين يرمون المحصنات ثم لم يأتوا بأربعة شهداء فاجلدوهم ثمانين جلدة ولا تقبلوا لهم شهادة أبدا وأولئك هم الفاسقون (٤) إلا الذين تابوا من بعد ذلك وأصلحوا فإن الله غفور رحيم (٥) والذين يرمون أزواجهم ولم يكن لهم شهداء إلا أنفسهم فشهادة أحدهم أربع شهادات بالله إنه لمن الصادقين (٦) والخامسة أن لعنت الله عليه إن كان من الكاذبين (٧) ويدرؤا عنها العذاب أن تشهد أربع شهادات بالله إنه لمن الكاذبين (٨) والخامسة أن غضب الله عليها إن كان من الصادقين (٩) ولولا فضل الله عليكم ورحمته وأن الله تواب حكيم (١٠)

لەم سوورەتەدا: هەندێ لە تۆڵەی شکاندنی سنوورە شەرعییەکان باس دەکرێ " وەك: زیناو شەرواڵ پیسیی، بوختان کردن (قذف). نەفرین کردنی ژن و پیاو لە یەکتر (ملاعنة)..، دیارە گشت ئەم یاسایانە بۆ پاراستنی کۆمەڵگە دەبێ لە فەسادو خراپەو پشێوی و تێکەڵبوونی ڕشتەو نەژادو دابەزینی ڕەوشتی پیرۆز.

لەم سوورەتەدا گەورەترین لایەنی کۆمەڵگە (خێزان) لە هەر مەترسییەك ڕووی تێ بکات و بەرەو ڕووخان بیبات دەپارێزرێ، ئیتر لەو لایشەوە هەڵنانی مرۆ بۆ ڕەوشتی بەرزو قەشەنگ با بوەستێ.

بەکورتیی: ئەم سوورەتی (نوور)ـە بەتەنیاخۆی بەسە بۆ هەر خێزانێك بیەوێ بە سەربەرزی بژی و، ژیانی سەربڵندانە بەسەر ببا، بۆیە پێشەوا عومەر خوا لێی ڕازی بێ بۆخەڵکی کوفەی نووسی: (علموا نساءكم سورة النور)، ژنەکانتان ئەی ئیمانداران فێری سورەتی (نور) بکەن. بەم شێوەیەش دەست پێ ئەکات: ﴿**بسم الله الرحمن الرحيم** * [١]**سورة انزلناها**﴾ ئەمە سورەتێکی زۆرگرنگی قورئانە و، "پڕە لەچەندین یاسای قەشەنگ، ئێمە بۆ تۆمان نار دۆتە خوارەوە ئەی پێغەمبەر ﷺ " (وفرضناها) وە گەلێ فەرمان و یاسامان تێیدا بڕیار داوە ﴿**وانزلنا فيها آيات بينات**﴾ وە چەندان ئایەتی ئاشکراو ڕوونی" تەشریع" ییمان تێیدا ناردووەتە خوارەوە جا کەواتە ئەم سوورەتە هەر

بۆ خوێندنەوە نیيە، بەڵكو بۆ یاساو بەرنامە و كارپێكردنیشە ﴿لعلكم تذكرون﴾ تا بەڵكو بیربكەنەوەو ئامۆژگاری پێ وەرگرن و، بەپێی ئایەتەكانی هەریەكەی ئەم سوورەتە ڕەفتار بكەن، بەڵێ پاش ئەوە" ئەم سوورەتە بەوشێوەیە دەرگای لە خۆی كردەوە.

زینا كەرانی (مێرو ژن) هەریەك سەد تازیانەیان لێدەن:

ئینجا دێتە سەر باسی تاكەتاكەی یاساكان، وەلە سنوورو حوكمی زیناكەرانەوە دەست پێ ئەكات: ﴿٢ الزانية والزاني فاجلدوا كل واحد منهما مائة جلدة﴾ ئەو كچ و كوڕەی زیناو شەروالْ پیسیی ئەكەن، دەبێ لە هەریەكەیان سەد جەڵدە "شەلاق"ی لێ بدەن. ئەمە تۆڵەی هەر كەسێكە (نێر، یان مێ) پێشتر بە شێوەی شەرعیی جووت نەبووبێ (واتە: كچ وكوڕ) بن، بەڵام ئەو كەسانەی كە بەیەك گەیشتبن " لە نیكاحێكی سەحیحدا " وە ئازادو، ژیربن، پێگەیشت و(باڵغ) بن، موسوڵمان بن، ئینجا زینا بكەن، ئەوە دەبێت بەردەباران بكرێن ﴿ولا تأخذكم بهما رافة في دين الله﴾ نابێ بەزەیی‌و نەرم و نیانیی و سۆز بتانگرێ لەبەرامبەر هەریەك لەو دوانەوە لە ڕاپەراندنی حوكمی خوادا، واتە: لەكاتی جێ بە جێ كردنی بڕیاری خوادا، توندوتیژبن وبەزەییتان بە زیناكەراندا نەیەتەوە، بەوشێوەیە ژمارەی شەلاقەكان، یا بەردە بارانەكە، وەكو خۆی جێ بە جێ نەكەن ﴿إن كنتم تؤمنون بالله واليوم الآخر﴾ ئەگەر ئێوە باوەڕتان بە خواو بە ڕۆژی دوایی هەیە ﴿وليشهد عذابهما طائفة من المؤمنين﴾ جا بۆ ئەوەی ئەودوانەپتر ئێشیان پێ بگات و، خەڵكیش پەند وەرگرن، باكۆمەڵێ لە بڕواداران ئامادەی سزاكەیان بن و ببینن "دیارە ئەوخەڵكە ئامادەبووە تازۆرتر بێت چاكترە، هەرچەندە بەئامادەبوونی چوار كەسیش جێ بە جێ ئەبێ، ئینجا بۆ پتر قیزەون كردنی زیناو، سووك كردنی زیناكاران ئەفەرموێ: ﴿٣ الزاني لا ينكح إلا زانية أو مشركة﴾ پیاوی زیناكەرو شەروالْ پیس هەردەبێ ژنی زیناكەروداوێن تەڕ،وە یان موشریك و بتپەرست مارە بكات بۆخۆی، چونكە ئافرەتی شەریفەو داوێن پاك هەرگیز هاوشانی ئەو نییە، كەواتە زیناكەران لە كۆڕی بڕواداران ئەچنە دەرەوە" ﴿والزانية لا ينكحها إلا زان أو مشرك﴾ ژنی زیناكار و داوێن تەڕیش، وە پیاوی زیناكارو،موشریكیش هەروا ئەبێ ﴿وحرم ذلك على المؤمنين﴾ بێگومانە ئەوجۆرە شووكردنە و" " مارەكردنەی ژنانی زیناكاران" لەسەر بڕوادارانی داوێن پاك حەرامكراوە. چونكە زیانی گەورەی تێدایە، قورئانیش ئەیەوێ لە نێوان موسڵمانان و ئەو تاقمەدا گشت پەیوەندیەك بپچڕێنێ.

<u>**ڕوونكردنەوەیەك:**</u> ئیمامی (ئیبن كەسیر) ئەڵێ: ئەم ئایەتەی: (الزاني لا ينكح الا زانية او مشركة..) یە وەكو ئایەتی (٢٥/ ٤): (محصنات غير مسافحات ولا متخذات أخدان) هەروا وەكوئایەتی: (٥/٥): (محصنين غير مسافحين ولا متخذي اخدان..) وایە. واتە: تابكرێ پیاو" ژنی داوێن پاك مارەبكات، ژنیش تابۆی دەست بدا شوو بە پیاوی داوێن پاك بكاو، دووریش بێت لەدۆست گرتن وداوێن پیسیی، بەڵام ئیمامی ئەحمەد– خوالێی خۆش بێت– لە وئایەتەوە ئەڵێت: ژنی زیناكار تا تەوبە نەكا، پیاوی داوێن پاك نابێ مارەی بكا، ئەگینە مارەی نایەت، وە هەروەها ژنی داوێن پاكیش نابێ شوو بە پیاوی داوێن پیس بكا، تا ئەویش تەوبەیەكی ڕەوان و دروست نەكا، جا ئەمەیە مانای ﴿وحرم ذلك على المؤمنين﴾. وەلە (سننی ئەبی داود /كتاب النكاح) ٢٢١/٢ لە (ئەبی هورەیرە)وە هاتووە: پێغەمبەرﷺ فەرموویەتی: ((لا ينكح الزاني المجلود الا مثله)) پیاوی زیناكەری شەلاق لێدراو، هەردەبێ ژنێكی قامچی لێدراوی وەكو خۆی مارە بكات، نابێ ژنێكی تر بێنێت. بەڵام (ئەبووعەبدول قاسم)لە كتێبی (الناسخ

والمنسوخ) دا ئەڵێ: ئەو ئایەتەی: ﴿وحرم ذلك على المؤمنين﴾ بەئایەتی (وأنكحوا الأيامى منكم) نەسخ بۆتەوە، وە هەر ئیمامی (شافعی)یش دانی بەوەدا ناوە ودەشڵێت: ئەوئایەتە سڕاوەتەوە.

بوختان کردن بۆ ژنانی داوێن پاك:

ئینجا بۆزیاتر پاراستنی نامووس و شەرەفی موسڵمانان بەگشتیی" خوای گەورە ئەفەرموێ: ﴿[٤] والذين يرمون المحصنات﴾ ئەو کەسانەش کە ژنانی داوێن پاك (یا پیاوانی داوێن پاك) تۆمەت بار ئەکەن بە زیناوە ﴿ثم لم يأتوا بأربعة شهداء﴾ پاشانیش چوار شایەت ناهێنن بۆ چەسپاندنی داواکەیان ﴿فاجلدوهم ثمانين جلدة﴾ دەبێ ئەوانە هەشتا شەلاقیان لێ بدەن تاجارێکیتر بە ناهەق و ناڕەوا نامووسی خەڵك لەکەدارو برینـدار نەکەن ﴿ولا تقبلوا لهم شهادة أبدا﴾ هەتا هەتاشە نابێ شایەتیشیان بۆ شتی تر لێ وەرگرن" ﴿وأولئك هم الفاسقون﴾ ئا ئەوانەن لە سنوور دەر چووان" ولای خوا بە فاسق ئەدرێنە قەڵەم " ﴿[٥] إلا الذين تابوا من بعد ذلك وأصلحوا﴾ مەگەر ئەوانەی دوای ئەو کارە دزێوو ناشیرینە پەشیمان دەبنەوەو کردەوەکانیشیان چاك دەکەنەوەو، جارێکیتریش ناگەڕێنەوە بۆ ئەوکارە ﴿فإن الله غفور رحيم﴾ ئەوە بێگومانە خوا بۆ ئەوجۆرەکەسانە زۆر لێبوردەیە، زۆریش میهرەبانە. " زانایان کێشەیان لەوەدا هەیە: ئایا ئەو ئیستیسنایەی– إلا الذين تابوا..– کوێی بڕیارەکان ئەگرێتەوە؟ جا هەریەکە یان لەوبارەوە قسەیەك ئەکات، هەندێکیان ئەڵێن: هەر سێ بڕیارەکەی لە کۆڵ ناکەوێ: (شەلاق)، وە هەمیشەش هەر فاسقەو نابێ بە شایەت، مەگەر پەشیمان ببێتەوەو لەناو خەڵکیشا بڵێ: بەڕاستیی فلان –کە من بوختانم بۆ کرد– کەسێکی پاکە، بۆ ئەوەی بە تەواوی شوێنەواری ئەو بوهتانە نەمێنێ لەناو مەردومدا، لەولاشەوە ئابڕووی ئەو خێزانە بگەڕێتەوە. بەڵێ تا ئێستا باسی پاراستنی شەرەفی موسڵمانان بوو بەگشتیی.ئێستاش باسی ئەوکەسانە ئەکات هاوسەرو ژنی خۆیان بە زیناو شەروالّ پیسیی تاوانبار ئەکەن: ﴿[٦] والذين يرمون أزواجهم﴾ ئەو کەسانەش کە تۆمەتی زینا و شەروالّ پیسیی دەدەنە پاڵ هاوسەرانیان ﴿ولم يكن لهم شهداء إلا أنفسهم﴾ لەهەمان کاتدا بێجگە لە خۆیان شایەتی تریان نییە شایەتییان بۆ بدەن کە ئەو ژنە زینای کردووە"چونکە چوار شایەت پێویستە بۆ ئیسپاتی زینا﴿فشهادة أحدهم أربع شهادات بالله﴾ جا بۆ ئەوەی ئەو هەشتا شەلاقەی لە کۆڵ بکەوێ – ئەگەر شایەد نەبوو– ئەبێ هەریەك لەو جۆرە پیاوانە چوار جار بە ناوی خواوە شایەتی بدات و سوێند بخوات بەخوا ﴿إنه لمن الصادقين﴾ بڵێت: بە راستیی من لەراستگۆیانم "کە ئەڵێم ئەم ژنەم زینای کردووە" وە بەچاویخۆم تاوانەکە یـیم بینیوە ﴿[٧] والخامسة أن لعنة الله عليه إن كان من الكاذبين﴾ پێنجەم جاریش بڵێت: نەفرینی خوام لەسەر بێت ئەگەر لە درۆزنانیش بم "بە کورتیی: هەر کات کابرایەك لە ژنەکەی خۆی خانەگومان کەوت و تۆمەتباری کرد بەزینا، ئەبێ بیبات بۆ لای دادوەری ئیسلام، ئەوجا دادوەریش چوار ئەشهەدو بیللای پێ بکێشێ کە لەوقسانەدا راست ئەکات، جا بۆ جاری پێنجەم نەفرین لە خۆی بکات، ئەگەر بوختان بکاو درۆ بکات، جا ئەگەر ژنەکە بێدەنگبوو بەردەباران دەکرێت.ئینجا ئەوکاتە بەلای ئیمامی شافیعی وزۆرێکی ترلەزانایانەوە ئەو ژنەی بەهەتا هەتایی لێ حەرام ئەبێت و، دەبێ مارەییەکەشی بەتەواوی بداتێ، لە پاشان ژنەکە بەردەباران ئەکرێ و، پیاوەکەش رزگاری ئەبێ" بەڵام لەگەڵ ئەویشدا خوایدلۆڤان دەرفەتیشی بۆ ژنەکە هێشتووتەوە، کە پاش سوێندی ئەوپیاوە دەتوانێ دیفاع لە خۆی بکات، وەك ئەفەرموێ: ﴿[٨] ويدرأ عنها العذاب﴾ سزا لەسەر ئافرەتە "قەزف کراوەکەش "لائەبرێت و" سزانادرێ" ﴿أن تشهد أربع شهادات بالله﴾ کە ئەویش چوار جار شایەتی بداو" سوێند بە خوا بخوات و ئەشهەدوبیللا بکێشێ ﴿إنه لمن الكاذبين﴾ کە مێردەکەی لە درۆزنانەو، "درۆش ئەکات زینای داوەتە پاڵم " ﴿[٩] والخامسة أن غضب الله

عليها ﴾ و بۆ جاری پێنجەمین ژنەکە بڵێت: خەشم و قینی خوام لەسەر بێت ﴿**إن كان من الصادقين**﴾ ئەگەر ئەو مێردەم لە ڕاستگۆیان بێت ومنیش زینام کردبێت وە لە دوای ئەمە دادوەری ئیسلام لێکیان جیا دەکاتەوەو بۆ هەتا هەتایی لێك حەرام دەبن لە وتەی ئیمامی شافعی و زۆرترینی زانایاندا وە ژنەکە هەموو مارەیەکەشی دەکەوێ. ﴿[١٠] **ولو لا فضل الله عليكم ورحمته وأن الله تواب رحيم**﴾ خۆ ئەگەر فەزڵ و میهرەبانیی و ڕەحمی خوا نەبووبا لەسەرتان، وئەوەش نەبوایە کە خوا زۆر تەوبە وەرگرە ولە کار زان و کار جوانیشە ئێوە تووشی نارەحەتیی ئەبوون و، زۆربەی کاروبارتان لا قورس دەبوو. (ئیبن کەسیر) ئەڵێت: ئەم دە ئایەتەی خوارەوە: (إن الذين جاؤا بالإفك..) سەبارەت بە دایکی موسڵمانان (خاتوو عائیشە رضی الله عنها) هاتوونەتە خوارەوە، ئەو کاتە دووڕووەکان نەخشەی بۆهتانێکی گەورەیان بۆ کێشا: جا خوای گەورەیش جل جلاله ئەوکارەی بەلاوە شتێکی زۆر قورس و ناڕەحەت بوو.

بوختان بۆ خاتوو عائیشە (خوا لێی ڕازی بێ):

ئەوجا بۆ دیفاع و بەرگری لە نامووس و شەرەفی پەیامبەر ﷺ لەسەریەك دە ئایەت ئەنێرێ و ئەفەرموێ: ﴿[١١] **إن الذين جاؤا بالإفك عصبة منكم**﴾ بێگومان ئەوانەی کە ئەو درۆو بوختانە گەورەیان هەڵبەست، کۆمەڵێك بوون لە خۆتان" ﴿**لا تحسبوه شرا لكم**﴾ وا مەزانن ئەو ڕووداوە بۆ ئێوە شەڕو خراپە ﴿**بل هو خير لكم**﴾ بەڵکو چاك وخێرە بۆتان ئێوە "بەویاسایە لەئایندەدا نامووسی ملیۆنەها موسڵمان ئەپارێزرێ و" بەرگری لێ ئەکرێ... کەوابوو زۆر چاکە بۆتان، چونکە لەلایەکەوە دوژمنایەتی بێ بڕواکانتان بۆ دەرکەوت" کە تاچ ئەندازەیەك ئەیانەوێ ئابڕووی ئەو بنەماڵەو خێزانە پاکانە بەرن، شەرەفی ئەو بنەماڵانە بشکێنن.. چاکە بۆتان، چونکە خوای گەورە بەدوای یەکدا(١٠) ئایەت دەنێرێ بۆ دیفاع لە نامووسی داوێن پاکان "﴿**لكل امرئ منهم ما اكتسب من الإثم**﴾ بێگومان هەریەکەش لەوانە چەند لەو گوناهو تاوانە بەشدارە" بەشێك تاوانی تایبەتی لە ئەستۆی خۆیدایە" واتە: هەرکەسە چەندە کۆششی بۆ کردبێ بە ئەندازەی ئەوەش تۆڵە وەرئەگرێ" ﴿**والذي تولى كبره منهم**﴾ ئەو کەسەش کە سەرۆکایەتی بەشێکیزۆری ئەو تاوانەیەی کرد (کوڕەکەی سەلول) ﴿**له عذاب عظيم**﴾ سزایەکی سەخت وگەورەی بۆ هەیە چونکە هەر ئەوکاتە (صەفوان) وشترەکەی لێ ئەخوڕی و، خاتوو عائیشەش لەناو کەژاوەکەدا بوو، کوڕەکەی سەلوول لەناو خەڵکێکی زۆردا وەستابوو و پرسی ئەمە کێیە؟! وتیان: عائیشەی خێزانی پەیامبەرە ﷺ، وتی: ئەمە سوێندی بێت بەپاکی نەگەڕاوەتەوە!! ﴿[١٢] **لولا إذ سمعتموه**﴾ بۆچ کاتێ ئێوە ئەودەنگۆو تۆمەتەتان بیست ﴿**ظن المؤمنون والمؤمنات بأنفسهم خيرا**﴾ پیاوان و ژنانی بڕوادار گومانی چاکیان بە یەکتر نەبرد ﴿**وقالوا هذا إفك مبين**﴾ ونەیانگوت: ئاشکرایە ئەمە بوختان و درۆیەکی زل و ڕوونە، هەر وەك (ئەبوو ئەیوب) و خێزانەکەی وتیان.

الجزء الثامن عشر — سورة النور

إِنَّ الَّذِينَ جَاءُو بِالْإِفْكِ عُصْبَةٌ مِّنكُمْ لَا تَحْسَبُوهُ شَرًّا لَّكُم بَلْ هُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ لِكُلِّ امْرِئٍ مِّنْهُم مَّا اكْتَسَبَ مِنَ الْإِثْمِ وَالَّذِي تَوَلَّىٰ كِبْرَهُ مِنْهُمْ لَهُ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١١﴾ لَّوْلَا إِذْ سَمِعْتُمُوهُ ظَنَّ الْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بِأَنفُسِهِمْ خَيْرًا وَقَالُوا هَٰذَا إِفْكٌ مُّبِينٌ ﴿١٢﴾ لَّوْلَا جَاءُو عَلَيْهِ بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ فَإِذْ لَمْ يَأْتُوا بِالشُّهَدَاءِ فَأُولَٰئِكَ عِندَ اللَّهِ هُمُ الْكَاذِبُونَ ﴿١٣﴾ وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ لَمَسَّكُمْ فِي مَا أَفَضْتُمْ فِيهِ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١٤﴾ إِذْ تَلَقَّوْنَهُ بِأَلْسِنَتِكُمْ وَتَقُولُونَ بِأَفْوَاهِكُم مَّا لَيْسَ لَكُم بِهِ عِلْمٌ وَتَحْسَبُونَهُ هَيِّنًا وَهُوَ عِندَ اللَّهِ عَظِيمٌ ﴿١٥﴾ وَلَوْلَا إِذْ سَمِعْتُمُوهُ قُلْتُم مَّا يَكُونُ لَنَا أَن نَّتَكَلَّمَ بِهَٰذَا سُبْحَانَكَ هَٰذَا بُهْتَانٌ عَظِيمٌ ﴿١٦﴾ يَعِظُكُمُ اللَّهُ أَن تَعُودُوا لِمِثْلِهِ أَبَدًا إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ ﴿١٧﴾ وَيُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمُ الْآيَاتِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿١٨﴾ إِنَّ الَّذِينَ يُحِبُّونَ أَن تَشِيعَ الْفَاحِشَةُ فِي الَّذِينَ آمَنُوا لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿١٩﴾ وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ وَأَنَّ اللَّهَ رَءُوفٌ رَّحِيمٌ ﴿٢٠﴾

بەڵی ئەوانە (کوڕەکەی سەلوول) ونموونەیان لە زووەوە لە مەڵاسدابوون بۆ شکاندنی بنەماڵەی پەیامبەر ﷺ ﴿[١٣] لولا جاؤا علیه بأربعة شهداء﴾ ئەی بۆ چ بوختانچییەکان چوار شایەدیان نەهێنا بۆسەلماندنی داواکەیان ﴿فإذ لم یأتوا بالشهداء﴾ ئەوسا کە هەر شایەتیان نەهێنان ﴿فأولئك عند الله هم الکاذبون﴾ ئیتردیارە کەئەوانە بەلای خواوە درۆزنن"، دیارە ئەمە هەرەشەیەکە بۆهەموو بوهتانچییەك، بەتایبەت بۆ ئەهلی ئیفك ﴿[١٤] ولولا فضل الله علیکم ورحمته فی الدنیا والآخرة﴾ خۆ ئەگەر فەزڵ و میهرەبانی خوا نەبوایە لەسەرتان لە دونیاولە قیامەتدا ﴿لمسکم فیما أفضتم فیه عذاب عظیم﴾ توشی سزایەکی گەورەی سەخت دەبوون لە سەرئەو درۆیە لە سەری چوون ﴿[١٥] إذ تلقونه بألسنتکم﴾ کاتێ دەمادەم ئەو درۆیەتان لە زمانی یەکتر وەرئەگرت و لەیەکترتان ئەپرسی ﴿وتقولون بأفواهکم ما لیس لکم به علم﴾ و بە دەمتانا دەهات و هیچ زانیارییەکیشتان پێی نەبوو ﴿وتحسبونه هینا﴾ پێشتان وابوو هەروا شتێکی بچووك وئاسانە! ﴿وهو عند الله عظیم﴾ بەڵام ئەو بوهتانە بەلای خواوە زۆرناقۆڵاوگەورەبوو ﴿[١٦] ولولا إذ سمعتموه قلتم ما یکون لنا أن نتکلم بهذا﴾ بۆچی کاتێ گوێتان لە و بۆختانەوەبوو نەتانگوت: ئێمە بۆمان نییە ئەم قسەیە بکەین ﴿سبحانك هذا بهتان عظیم﴾ ئەبوایە (سبحان الله)تان بکردایەو، سەرتان سوڕ بمایە لەو درۆو بوختانەو بتانوتایە: ئەمە تۆمەت و بوهتانێکی زۆرناقولاو گەورەیە!! بۆ هاوسەری پەیامبەر ﷺ "کراوە ﴿[١٧] یعظکم الله أن تعودوا لمثله أبدا﴾ خوا ئامۆژگاریتان ئەکات کە هەرگیز کاری ئاوا دووبارە نەکەنەوە ﴿إن کنتم مؤمنین﴾ ئەگەر ئێوە بروادارن بن ﴿[١٨] ویبین الله لکم الآیات﴾ وە خوا بەڵگەو ئایەتەکانی خۆیتان بۆ ڕوون ئەکاتەوە" کە دەلالەت لە سەر ڕوونکردنەوەی ئەحکامی تایبەت بە بوهتان کردن دەکات هاوڕێ لە گەڵ ڕێنمایی و وەعز وهتد... ﴿والله علیم حکیم﴾ وخوا خۆی زۆر زانایەو"هیچی لێ بزر نابێ وبە هەموو شت دەزانێ, کار جوانیشە لە دانانی هەموو حوکمێك لە جێی خۆیدا.

دەنگۆو قاویی زینا بۆ بڕواداران:

﴿[١٩] إن الذین یحبون أن تشیع الفاحشة فی الذین آمنوا﴾ بێگومان ئەو کەسانەی پێیان خۆشەو ئەیانەوێ کاری ناشیرین و نادروست لەناو خەڵکانی بڕواداردا بلاو ببێتەوە و ببێتە قاو ﴿لهم عذاب ألیم فی الدنیا والآخرة﴾ ئەوە لەدونیاو لەئاخیرەتدا سزای پڕ بەئێشیان بۆ ئامادە کراوە" لەدونیادا داری حەددیان لێ ئەدرێ و" لەدوا ڕۆژیشدا دۆزەخ جێگەیان دەبێت ﴿والله یعلم وانتم لا تعلمون﴾ وە خوا هەموو شتێ ئەزانێ لە سەر ئێوە وە ئێوە نازانن ئەوەی ئەو دەیزانێ ﴿[٢٠] ولولا فضل الله علیکم ورحمته﴾ خۆ ئەگەر فەزڵ و میهرەبانیخوا نەبوایە لەسەرتان ﴿وأن الله رؤوف رحیم﴾ و خواش بە سۆز ودڵاوا نەبووبا، ئەوا بەهۆی ئەو بوختانەوە هەمووتانی بە پەلە سزا دەدا بەڵام لەو تاوان و گوناحە -پاش تۆڵە لێ سەندن- پاکی کردنەوە، پێشەوا (نەواویی) دەڵێت: (فیها براءة عائشة رضي الله عنها براءة قطعیة بنص القرآن العزیز، فلو شك فیها إنسان -والعیاذ بالله- صار کافرا مرتدا بإجماع المسلمین. قال إبن عباس رضي الله عنهما: لم تزن إمرأة نبی من أنبیاء الله- صلوات الله وسلامه علیهم- وهذا إکرام من الله تعالی لهم). مسلم ب ١٧، ل١١٧. واتە ئەم ئایەتەی: (إن الذین جاؤا بالإفك..) بەرائەت و پاکانەیەکی حەتمییە بۆ خاتوو (عائشە) بەدەقی قورئانی پیرۆز، جا ئەگەر کەسێك بەگومان بوو تێیدا پەنا بەخوا، ئەوە بەکۆی دەنگی زانایان بەکافرو هەڵگەڕاوە دادەنرێ. (ابن عباس) ئەڵێ: هەرگیز ژنی هیچ پێغەمبەرێك زیناکار نەبووە. وە ئەمەش ڕێز گرتن بووە لە خوای بالاوە بۆیان. (قورتوبی)یش ئەڵێ: (هیشامی کوڕی عەممار) وتی: لەپێشەوا (مالیك)م بیست دەیوت: هەرکەس جوێن بە (ئەبوبەکر)، یاخود بە (عائیشە) بدا، ئەوە خوێنی حەلاڵەو دەکوژرێت، چونکە خوا ئەفەرموێت: (یعظکم

الله أن تعودوا لمثله أبدا ان كنتم مؤمنين) خاوەنی تەفسیری (كاشف) ئەڵێت: (إن الشيعة الإمامية يعتقدون أن نساء الأنبياء جميعهن عفيفات طاهرات، وأن النبي -أي نبي- لا يضع ماءه إلا في أرحام مطهرة، وأن زوجته قد تكون كافرة ولن تكون بغيا، لأن الرسول أكرم على ربه وأعز من أن يجعل تحته بغيا). واتە: هەموو شیعەی ئیمامی ئیتیفاقیان وایە كە: ژنانی هەموو پێغەمبەران خاوێن و داوێن پاكن، وە هیچ پێغەمبەرێك (ئاوی خۆی نەكردۆتە جێی حەرامەوە، بەڵێ.. دەشێ ژنە پێغەمبەرێ كافر بووبێ، بەڵام هەرگیز نەبووە داوێن پیس بووبێ. تەفسیری (مجمع البيان)یش ئەڵێت: (إن نساء الأنبياء يجب أن ينزهن عن مثل هذه الحال لأنها تشين، وقد نزه الله أنبياءه عما هو دون ذلك توقيرا لهم وتعظيما عما ينفر من قبول قولهم والعمل بدعوتهم).

الجزء الثامن عشر — سورة النور — الحزب ٣٦

﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تَتَّبِعُواْ خُطُوَٰتِ ٱلشَّيْطَٰنِۚ وَمَن يَتَّبِعْ خُطُوَٰتِ ٱلشَّيْطَٰنِ فَإِنَّهُۥ يَأْمُرُ بِٱلْفَحْشَآءِ وَٱلْمُنكَرِۚ وَلَوْلَا فَضْلُ ٱللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُۥ مَا زَكَىٰ مِنكُم مِّنْ أَحَدٍ أَبَدًا وَلَٰكِنَّ ٱللَّهَ يُزَكِّي مَن يَشَآءُۗ وَٱللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٢١﴾ وَلَا يَأْتَلِ أُوْلُواْ ٱلْفَضْلِ مِنكُمْ وَٱلسَّعَةِ أَن يُؤْتُوٓاْ أُوْلِي ٱلْقُرْبَىٰ وَٱلْمَسَٰكِينَ وَٱلْمُهَٰجِرِينَ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِۖ وَلْيَعْفُواْ وَلْيَصْفَحُوٓاْۗ أَلَا تُحِبُّونَ أَن يَغْفِرَ ٱللَّهُ لَكُمْۚ وَٱللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٢٢﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ يَرْمُونَ ٱلْمُحْصَنَٰتِ ٱلْغَٰفِلَٰتِ ٱلْمُؤْمِنَٰتِ لُعِنُواْ فِي ٱلدُّنْيَا وَٱلْأٓخِرَةِ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٢٣﴾ يَوْمَ تَشْهَدُ عَلَيْهِمْ أَلْسِنَتُهُمْ وَأَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلُهُم بِمَا كَانُواْ يَعْمَلُونَ ﴿٢٤﴾ يَوْمَئِذٍ يُوَفِّيهِمُ ٱللَّهُ دِينَهُمُ ٱلْحَقَّ وَيَعْلَمُونَ أَنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلْحَقُّ ٱلْمُبِينُ ﴿٢٥﴾ ٱلْخَبِيثَٰتُ لِلْخَبِيثِينَ وَٱلْخَبِيثُونَ لِلْخَبِيثَٰتِۖ وَٱلطَّيِّبَٰتُ لِلطَّيِّبِينَ وَٱلطَّيِّبُونَ لِلطَّيِّبَٰتِۚ أُوْلَٰٓئِكَ مُبَرَّءُونَ مِمَّا يَقُولُونَۖ لَهُم مَّغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ﴿٢٦﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تَدْخُلُواْ بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ حَتَّىٰ تَسْتَأْنِسُواْ وَتُسَلِّمُواْ عَلَىٰٓ أَهْلِهَاۚ ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿٢٧﴾

٣٥٢ — فإن لم تجدوا

لە دووی شەیتان مەڕۆن:

دوای ئەوە خوای گەورە ئیمانداران بەگشتی هۆشیار ئەكاتەوەو ئەفەرمووێ: ﴿[٢١] يا أيها الذين آمنوا لا تتبعوا خطوات الشيطان﴾ ئەی ئەوانەی بڕواتان هێناوە! بەدوای نەخشەو هەنگاوەكانی شەیتاندا مەڕۆن" واتە: گوێ مەگرن بە درۆو بوهتانكردن بە بڕواداران" چونكە ئەوەش لە هەنگاوەكانی شەیتانە ﴿ومن يتبع خطوات الشيطان﴾ هەركەسێك شوێنی هەنگاوو پیلانەكانی شەیتان بكەوێ" دیارە ئەوە دووچاری كاری ناپەسەندو ناشیاو ئەبێت ﴿فإنه يأمر بالفحشاء والمنكر﴾ چونكە بێگومان شەیتان هەمیشە فەرمان بەكاری ناپەسەندو قێزەون ئەكات ﴿ولولا فضل الله عليكم ورحمته﴾ خۆ ئەگەر فەزڵ و میهرەبانی خوا نەبوایە لەسەرتان ﴿ما زكى منكم من أحد أبدا﴾ یەك كەستان هەرگیز لەگوناح پاك و پوختە نەئەبووەوە، واتە: ئەگەر ئەو ڕێنموونی نەكردنایە بۆ پەشیمان بوونەوە قەت ڕێتان دەر نەئەكرد ﴿ولكن الله يزكي من يشاء﴾ بەڵام خوا میهرەبانی زۆرە، بۆیە بۆ هەركەسێ خۆی حەزبكاو بیەوێ و شایستەش بێت" لەگوناحەكانی پاكی ئەكاتەوە ﴿والله سميع عليم﴾ چونكە خوا زۆر ژنەوایە بەوتەو كردارتان، زۆر زانایشە بە هەموو نیازو نیەتێكتان، جا كەواتە پەلە بكەن و پەشیمان ببنەوەو دەست لەبوختان كردن هەڵبگرن ﴿[٢٢] ولا يأتل أولوا الفضل منكم والسعة﴾ ئەی خەڵكینە! بائەوانەتان دەوڵەمەندن و" خاوەنی فەزڵ و سامان و ماڵن سوێند نەخۆن ﴿أن يؤتوا أولى القربى والمساكين والمهاجرين فى سبيل الله﴾ كە بەخشش و كەرەمی خۆیان لە نزیكان و خزم و بێنەوایان و كۆچكەرانی ڕێگەی خوا بگرنەوە لەبەرئەو بوختانەی بەرامبەریان كرا، ئەڵبەتە یەكێ لەوانە دەستی خستبوو ناو مەسەلەكەی خاتوو عائیشەوە، (مسطح)ی پورزای پێشەوا (ئەبوبەكر) بوو، ئەو پیاوێكی زۆرلات و بێ دەسەڵات وهەژار بوو، ئەبوبەكر دەستگیرۆیی ئەكرد، كەچی كاتێ ئەو بوختانە پێش هات، ئەویش بەشی خۆی تێخست!! جا ئەبوبەكر سوێندی لێ خوارد ئیتر هیچی نەداتێ... ئەوسا خوایش ئەم ئایەتەی

دابەزاند ونەیی کرد لە پیاوانی مەردو جوامێرو دەهەندە کە سوێند بخۆن دەست بگرنەوە لە دەستگرۆیی خزمان وهەژاران و کۆچکەرانی ڕێگەی خوا. ﴿وليعفوا وليصفحوا﴾ دەبا ئەو جۆرە مەردانە عفویان بکەن وچاویان لێ بپۆشن" لەوەی بەسەریاندا دێت ببوورن و پشتگوێی بخەن و بڕۆنەوە سەر پیاوەتییەکەی جارانی خۆیان ﴿الا تحبون أن يغفر الله لكم﴾ مەگەر ئێوە – خاوەن بەخششان – خوا لێتان ببووڕێت!! جا کاتێ ئیمامی (ئەبوبەکر) ئەو ئایەتەی بیست، وتی: (بلى أحب أن يغفر الله لى) بەڵێ.. بەڵێ پێم خۆشە، خوا لێم خۆشبێ، ئیتر پاش ئەوە جیرەکەی مستەحی ناردەوە بۆی و، لێی خۆش بوو، جا دوای ئەوەش (حەسان و، حیمنەو، میستەح) شەلاقی ئەو بوختانەیان لێ درا، دیارە ئەم ئایەتە ڕێزوپلەو جێگایەکی ئێجگارمەزنی ئەبوبەکر ﷺ نیشان ئەدات. (تەفسیری ئیبن کەسیر) ﴿والله غفور رحيم﴾ چونکە خوا زۆر لێبوردەیە، زۆریش بەسۆزو میهرەبانە.

بوختان کردن بۆ ژنانی خاوەن باوەڕی بێ ئاگا:

جا دوای باس کردنی ڕووداوەکەی (ئیفك) دێتە سەر باسی ئەوانەی وا بوختان بۆ ژنانی موسڵمان وداوێن پاك ئەکەن بەگشتیی و، خاتوو (عائیشە) بەتایبەتیی، بۆیە ئەفەرموێ: ﴿[٢٣] إن الذين يرمون المحصنات الغافلات المؤمنات﴾ بێگومان ئەوانەی بوختان بە ژنانی داوێنپاکی و بێ خەبەری برواداردەکەن ﴿لعنوا فى الدنيا والآخرة﴾ لەدوارۆژیشدا نەفرینیان لێکراوە ﴿ولهم عذاب عظيم﴾ لەگەڵ ئەوەشدا سزایەکی گەورەشیان بۆ ئامادەکراوە" ﴿[٢٤] يوم تشهد عليهم ألسنتهم وايديهم وأرجلهم بما كانوا يعملون﴾ لەو ڕۆژەدا زمان و دەست و پێییان دەبێتە شایەد لەبەرامبەر ئەو کارانەوە دەیان کرد، جا یا هەر بەواقیعی ئەوانە دێنە قسەو گفتوگۆ و، هەریەکەیان قسەی خۆی ئەکات و، یەکە یەکە ئەو شتانە ئەڵێت کردوویانە، یان هەر شتێکیان کردبێت لەسەریان تۆمار کراوەو لێی ئاشکرا دەبێت، وەك ئیمزاو مۆرو –طبع الأصابع–ی پەنجەکان، کە ئیمڕۆ گەلێ تاوانیان پێ ئاشکرا دەکرێ ﴿[٢٥] يومئذ يوفيهم الله دينهم الحق﴾ لەو ڕۆژەدا خوای گەورە تۆڵەو جەزای بە جێیان دەدا. ﴿ويعلمون أن الله هو الحق المبين﴾ ئەوسا چاك ئەزانن کە بەڕاستیی خوایە زاتی هەقی ئاشکراکەری هەموو شتێك. تەفسیری (کەشاف) ئەڵێت: لە تەواوی قورئاندا تاوانێك نییە کە خوای گەورە بەو توندو تیژیە هەڕەشەی لێ کردبێت وەك ئەوە هەڕەشە لەبوختان کەرانی خاتوو عائشە دەکات خوا لێی رازی بێت.

پاکان بۆ پاکان، ناپاکانیش بۆ ناپاکان:

﴿[٢٦] الخبيثات للخبيثين﴾ ژنانی پیس و ناپاك بۆ پیاوانی پیس وناپاکن ﴿والخبيثون للخبيثات﴾ وە پیاوانی پیس و ناپوختیش بۆ ژنانی پیس و ناپاکن، چونکە هاو تەرازووی یەکن ﴿والطيبات للطيبين﴾ و ژنانی پاکیش بۆ پیاوانی پاك ﴿والطيبون للطيبات﴾ و پیاوانی پاکیش بۆ ژنانی پاکن، چونکە هیچ لایەکیان بەدناو نەبوون، ئەم ئایەتەش بەڵگەیە بۆ پاك وخاوێنی خاتو عائشە –خوا لێی رازی بێت– چونکە ئەگەر پاك نەبووبا بۆ پێغەمبەر ﷺ نەدەبوو ﴿أولئك مبرؤن مما يقولون﴾ ئەمانە (عائشەو صەفوان) دوورو بەرین لەو تۆمەتانەی ناپاکان ئەیڵێن و ڕەواجی پێئەدەن ﴿لهم مغفرة ورزق كريم﴾ لەپاداشتی ئەو بوختانەدا بۆیان کراوە و ڕۆزییەکی نەبڕاوەیان لەبەهەشتدا بۆ هەیە.

بێ ئیزن سەر بەماڵی هیچ کەسێکدا مەکەن:

ئینجا بۆ ئەوەی کۆمەڵ وکۆمەڵگە, بەپاکی بمێنێتەوەو نەتوانن بوختان بۆ یەکتری بکەن ,بەرنامەی زیارەت وسەردانی یەکتر ىدادەنێت,بۆیە دەفەرموێ: ﴿[٢٧] يا أيها الذين آمنوا لا تدخلوا بيوتا غير بيوتكم﴾ ئەی ئەوانەی

باوەڕتان هێناوە! بێ لە ماڵی خۆتان مەچنە هیچ ماڵێکی تر ﴿**حتى تسأنسوا وتسلموا على أهلها**﴾ تا مۆڵەت دەخوازن وسڵاوله دانیشتووان و خاوەن ماڵەکان دەکەن ﴿**ذلكم خير لكم**﴾ ئائەوە بۆ ئێوە چاکترە, تا بەبێ مۆڵەت خۆتان بکەن بە ژوورا ﴿**لعلكم تذكرون**﴾ بەشکو لەو شێوەیە پەندو ئامۆژگاری وەر بگرن و کاری پێبکەن. پیاوێك وتی: ئەی پەیامبەری خوا ﷺ! ئایا دەبێ لەدایکشم مۆڵەت وەربگرم؟ ئەویش فەرمووی: بەڵێ" کابرا وتی: ئاخر جگە لەمن کەسێکی دیکەی نی یە خزمەتی بکا؟ پەیامبەریش فەرمووی: باشە پێت خۆشە دایکت بەرووتی ببینی؟ کابرا وتی: نا، ئەویش فەرمووی کەواتە هەرکاتێ دەتەوێ بچیتە ژوورەکەیەوە ئاگاداریی بکە" ئەوجا بچۆ ژوورەوە. ئیمامی (بەیهەقیی و تەبەریی) ڕیوایەتیان کردووە ﴿[28] **فإن لم تجدوا فيها أحدا**﴾ ئینجا ئەگەر کەسێکتان لەو ماڵانەدا دەست نەکەوت مۆڵەتتان بدا، وە یا زانیتان کەس لەماڵ نیە ﴿**فلا تدخلوها حتى يؤذن لكم**﴾ مەچنە ژوورەوە تا مۆڵەتتان ئەدرێ لەلایەن کەسێکەوەئیزنیبەدەست بێ، چونکە خانوو بەرە ڕێزو حورمەتێکی تایبەتی خۆی هەیە، هیچ کەسێك بۆی نیە حورمەتی بشکێنێ ﴿**وإن قيل لكم إرجعوا**﴾ خۆ ئەگەر پێشتان وترا بگەڕێنەوە (لەبەر هەر هۆیەك بێت) ﴿**فارجعوا**﴾ ئێوەش بەبێ دڵگرانی ونارەحەتی بگەڕێنەوە ﴿**هو ازكى لكم**﴾ ئەوەش بۆئێوە باشترو چاکترە ﴿**والله بما تعملون عليم**﴾ خواش ئاگادارو زانایە بە هەرچی ئێوە ئەیکەن. کەواتە پێویستە ڕێزو حورمەتی خانەو مەنزڵی هەموو کەسێك بپارێزرێ, وەنابێ هەرکەس بە ئارەزوو خۆی بکات بە ژووری هیچ کەسێکی تردا.

سُورَةُ النُّور — الجُزءُ الثَّامِنَ عَشَرَ

فَإِن لَّمْ تَجِدُوا فِيهَا أَحَدًا فَلَا تَدْخُلُوهَا حَتَّىٰ يُؤْذَنَ لَكُمْ ۖ وَإِن قِيلَ لَكُمُ ارْجِعُوا فَارْجِعُوا ۖ هُوَ أَزْكَىٰ لَكُمْ ۚ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ ﴿٢٨﴾ لَّيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَن تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ مَسْكُونَةٍ فِيهَا مَتَاعٌ لَّكُمْ ۚ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا تَكْتُمُونَ ﴿٢٩﴾ قُل لِّلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ ۚ ذَٰلِكَ أَزْكَىٰ لَهُمْ ۗ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا يَصْنَعُونَ ﴿٣٠﴾ وَقُل لِّلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا ۖ وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَىٰ جُيُوبِهِنَّ ۖ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ أَوْ آبَائِهِنَّ أَوْ آبَاءِ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ أَبْنَائِهِنَّ أَوْ أَبْنَاءِ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنِي إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنِي أَخَوَاتِهِنَّ أَوْ نِسَائِهِنَّ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُنَّ أَوِ التَّابِعِينَ غَيْرِ أُولِي الْإِرْبَةِ مِنَ الرِّجَالِ أَوِ الطِّفْلِ الَّذِينَ لَمْ يَظْهَرُوا عَلَىٰ عَوْرَاتِ النِّسَاءِ ۖ وَلَا يَضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْفِينَ مِن زِينَتِهِنَّ ۚ وَتُوبُوا إِلَى اللَّهِ جَمِيعًا أَيُّهَ الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٣١﴾

٣٥٣

تێبینی: ئیمامی ئەحمەد -خوا ڕەحمی پێ بکا- ئەڵێ: ئینسان هەرکات گەڕایەوە بۆ ماڵی خۆی، چاك وایە لەدەم دەرگادا بکوکێ، یا پێ بکوتێ بە ئەرزدا، هەر بۆیە پێغەمبەرﷺ ڕێ نادا بەوانەی - لەسەفەرێکی دوور دەگەڕێنەوە- بێ ئاگادار کردنەوەی ماڵ و منداڵ بەشەو خۆیان بکەن بەماڵا! لە فەرموودەیەکی دیکەدا هاتووە: کاتێ پێغەمبەر ﷺ لەسەفەر دەگەڕایەوە، لەنزیك شاری مەدینەدا بارخانەیان دەخست تاکو نزیکی ئێوارە، ئەوسا ئەیفەموو: با ئەو ژنانە ئامادە نین بۆ پێشوازی مێردەکانیان, خۆ ئامادە بکەن و، پاك و تەمیزی خۆیان بکەن و، پرچەکانیان شانە بکەن. (متفق عليه). خێزانی (عەبدوڵڵای کوڕی مەسعود) ئەڵێ: هەرکات عەبدوڵڵا ئەگەڕایەوە بۆ ماڵ لەدەم دەرگاکەدا ئەکۆکی و، توفی دەکردەوە، تا بێ ئاگاداری ئێمە نەیێتە ژورەوەو شتێ ببینێ، حەزی پێ نەکا. ﴿[29] **ليس عليكم جناح**﴾ هیچ جۆرە سەرکۆنەو گوناهێکتان لەسەرنییە بێ مۆڵەت وەرگرتن ﴿**أن تدخلوا بيوتا غير مسكونة**﴾ کە بچنە ماڵێکەوەچۆڵ بێ و کەسی تیا نیشتەجێ نەبێ، وەك میوانخانەو دام و دەزگا حکومییەکان و مزگەوت وشوێنەگشتییەکان... ﴿**فيها**

﴿متاع لكم﴾ کەل و پەلی ئێوەی تێدا بێت ﴿والله يعلم ما تبدون وما تكتمون﴾ ئێوە هەرچی دەر بخەن و، هەرچیش بشارنەوە خوا دەیزانێو ئاگادارە لێی , دەزانێ بە چ مەبەستێکەوە ئەچنە ئەو ماڵانەوە.

لە ژنانی نامەحرەم چاو داخەن:

ئینجا لەم چەند ئایەتەشدا خوا ڕێنمایی موسڵمانان دەکات , بۆ وەزەن نەکردن لە ژنان و,چاو نووقاندن هەمیشە لە ئاستیان: ﴿[٣٠] قل للمؤمنين يغضوا من أبصارهم﴾ ئەی موحەممەد ﷺ بەپیاوانی بڕوادار بڵێ: چاو بنووقێنن لەئاستی ژنانی نامەحرەمدا " واتە لەئاستی ئەوانەی وا ئەتوانن مارەیان بکەن" چونکە لە چاو داخستندا دەرگای هەموو خراپەیەك دائەخرێت. (ئەحمد شەوقیی) چەندەجوان ئەڵێت:

نظرة فابتسامة فسلام *** فكلام فموعد فلقاء

﴿ويحفظوا فروجهم﴾ وە داوێن و عەورەتی خۆیان بپارێزن ﴿ذلك أزكى لهم﴾ بێگومان ئەوە باشترە بۆیان ﴿إن الله خبير بما يصنعون﴾ بێگومان خوا بەو هەموو ئاکارانەیان بە ئاگایە" دیارە ئەمە هەڕەشەیەکی سەختە لەوانەی سنووری خوا ئەشکێنن.

جل و بەرگی بالاّ پۆش (حیجاب):

﴿[٣١] وقل للمؤمنات يغضضن من أبصارهن ويحفظن فروجهن﴾ بەژنانی باوەڕدار بڵێ: باچاویان دابخەن لەتەماشای نامەحرەم و، عەورەتیشیان بپارێزن لەگوناه ﴿ولا يبدين زينتهن إلا ما ظهر منها﴾ زینەت و جوانی وخشڵی خۆیان دەرنەخەن لەئاستی نامەحرەم, بێجگە لەوەی لێیدەردەکەوێ، واتە: ئەو ئەندامانە نەبێت لە کاتی ئیش و کاری ناو ماڵدا دەرئەکەون وەك دەم و چاوو هەردوو دەست –وەك ئیبن عەبباس دەڵێ –، ئەوە قەیناکات. (شێخی بەیزاوی) یش ئەڵێت: قسەی ڕاست ئەوەیە: مۆڵەتدان بۆ دەرکەوتنی دەم و چاوو هەردوو دەست تەنها بۆ کاتی ئەنجامدانی نوێژەکانە، نەك لە دەرەوەی نوێژەکان، چونکە هەموو جەستەو لاشەی ژنان عەورەتەو، ڕەوا نییە دەرخستنی و تەماشا کردنی، بۆ مێردو مەحرەم نەبێت، وەهەروەها یاساغە بۆ نامەحرەم تەماشای هەر جێگایەکی ژنان بکات، مەگەر کاتی ناچاریی، وەك سەیرکردنی پزیشکی پیاو، کاتێ پزیشکی ژن نەبێت، یاکاتێ بۆ هەڵگرتنی شایەتی بێت. بەشێکی زۆر لە زانایان ئەڵێن: نابێ ئافرەتیش سەیری هیچ شوێنێکی پیاوان بکا، نەبە ئارەزووەوە، نەبە ناچاریی، بەبەڵگەی ئەم فەرموودەیە (ئیمامی تیرمزیی) ئەیگێڕێتەوەلە (ئوم سەلەمە) وەکە ئەوو (خاتوو مەیمونە) لای پێغەمبەر ﷺ بوون, جالەوکاتەدا (ئیبن ئومی مەکتومی) نابینا هات، پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: چاوی خۆتان بگرن لە نەزەرو,خۆداپۆشن! ئوم سەلەمە ئەڵێ: وتم: باشە! ئەی ئەو نابینا نییە؟ فەرمووی ئەی بۆ ئێوەش ئەو نابینن؟. هەندێکی دی پێیان وایە نواڕینی ژنان بۆ پیاوی نامەحرەم بەبێ ئارەزوو و ئەنقەست ڕەوایە، وەك لە فەرموودەیەکی (متفق عليه) دا هاتووە: (حەبەشە) ییەکان ڕۆژی جەژن شەڕەنێزەیان ئەکرد لەمزگەوتدا پێغەمبەرﷺ خۆیشی سەیری دەکردن و خاتوو عائیشەیشی لەپشت خۆیەوە دانابوو سەیری دەکردن. ﴿وليضربن بخمرهن على جيوبهن﴾ با گۆشەی سەرپۆش و لەچکەکانیان بدەن بەسەر سینگیشیاندا تا گەردن و سینگ وبەرۆکیان دەرنەکەوێ ﴿ولا يبدين زينتهن إلا لبعولتهن﴾ وخشڵ و جوانیی و زینەتیان "سەرو مل وگوێ وسنگ وقۆڵ وباڵ ولاقیان" دەرنەخەن بۆ مردەکانیان نەبێت ﴿أو آبائهن أو آباء بعولتهن﴾ یان بۆ باوکیان، یان بۆ باوکی شووەکانیان "خەزوریان" ﴿أو أبنائهن﴾ یان بۆ کوڕی خۆیان ﴿أو أبناء بعولتهن﴾ یان بۆ کوڕانی مێردەکانیان ﴿أو إخوانهن﴾ یان بۆ براکانی خۆیان ﴿أو بني إخوانهن﴾ یان بۆ کوڕی براکانیان ﴿أو بني أخواتهن﴾ یان بۆ کوڕی خوشکەکانیان

چونکه ژیان لەگەڵ ئەو جۆرە کەسانەدا کەمتر چاوەڕوانی فیتنەو کاری خراپیان لێوە دەکرێ. جا لەبەر ئەوە بۆ ژنان ڕەوایە دەست و پێ و لاق و سەرو مل و سینگ لە لای ئەوانەدا دەر بخەن، ئەڵبەتە بۆ مێردەکانیان زیاتریش لەوانە دروستە ﴿أو نسائهن﴾ یا بۆ ژنانی هاوبڕوایان" وەك خۆیان، بەڵام نابێ لەلای ژنێکی پاشگەز بووە، یان لەلای ژنانی جوولەکەو گاوردا خۆیان دەر بخەن ﴿أو ماملکت أيمانهن﴾ یان ژنە بەندەکانیان -کەنیزان-، بەڵام زانایان لەنێری خولاًمیاندا قسەی جیاوازیان هەیە ﴿أو التابعين غير أولى الإربة من الرجال﴾ یان پیاوانی شوێنکەوتووانی ژنان بێ ئارەزوو بێ نیاز، (لەخزمەتکارو گێلە پیاو) کە هەستی ژن و مێردییان نیە , جا لەبەر پیریی، یان لەبەر پەتەڕییان، یان لەبەر ئەوە کەڵکی ژن و مێردییان پێوە نەبێ، مەبەستیشیان لە شوێنکەوتنیان تەنها تێرکردنی ئارەزووی زکیانە ﴿أو الطفل الذين لم يظهروا على عورات النساء﴾ یان ئەو منداڵانەی ئاگایان لەبەدەن و جێ شەرمی ژنان نیە و, هێشتا باڵغ نەبوون و کاروباری ژن و مێردی نازانن، دیارە ئەوەش گوناه نیە ژنان دەست و پێ و مل و سنگیان لەلایاندا وەدەرخەن ﴿ولا يضربن بأرجلهن ليعلم ما يخفين من زينتهن﴾ وە هەروەها ژنان -لەکاتی ڕۆیشتندا- نابێ پێیان بەزەویدا بدەن کە بزانرێت چ خشڵ و زینەتێکیان داشاردووە. لەسەردەمی نەفامی‌دا ژنان بەلای خەڵکدا ئەڕۆیشتن و توند قاچیان بەزەوییدا دەداو خرەی خرخاڵ و پاوانەو بازنەکانیان ئەهات تا مەردوم سەیریان بکات، جا خوای گەورە فەرمووی نابێ ئەو کارە بکەن، ئێستایش گەلێ لە ژنان جۆرە پێڵاوێ لە پێ ئەکەن و لەکاتی ڕۆیشتندا توند بەزەویی دەدەن و تەقەی دێت!! ﴿وتوبوا إلى الله جميعا أيها المؤمنون﴾ کەوابوو ئەی باوەڕداران! هەمووتان بەرەو لای خوا بگەڕێنەوەو پەشیمان ببنەوەو چاوتان لەئاستی نامەحرەم دابخەن و عەورەتتان بپارێزن.. ﴿لعلکم تفلحون﴾ بەشکو گشتیان هەم لەدونیاو، هەم لەقیامەت، ڕزگارو بەختیار بن و, بۆ هەتا هەتاییش لەگوناهو سەرپێچی دوور بکەونەوە.

سُورَةُ النُّورِ الجُزْءُ الثَّامِنَ عَشَرَ

وَأَنكِحُوا الْأَيَامَىٰ مِنكُمْ وَالصَّالِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَإِمَائِكُمْ إِن يَكُونُوا فُقَرَاءَ يُغْنِهِمُ اللَّهُ مِن فَضْلِهِ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ (٣٢) وَلْيَسْتَعْفِفِ الَّذِينَ لَا يَجِدُونَ نِكَاحًا حَتَّىٰ يُغْنِيَهُمُ اللَّهُ مِن فَضْلِهِ وَالَّذِينَ يَبْتَغُونَ الْكِتَابَ مِمَّا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ فَكَاتِبُوهُمْ إِنْ عَلِمْتُمْ فِيهِمْ خَيْرًا وَآتُوهُم مِّن مَّالِ اللَّهِ الَّذِي آتَاكُمْ وَلَا تُكْرِهُوا فَتَيَاتِكُمْ عَلَى الْبِغَاءِ إِنْ أَرَدْنَ تَحَصُّنًا لِّتَبْتَغُوا عَرَضَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَمَن يُكْرِههُّنَّ فَإِنَّ اللَّهَ مِن بَعْدِ إِكْرَاهِهِنَّ غَفُورٌ رَّحِيمٌ (٣٣) وَلَقَدْ أَنزَلْنَا إِلَيْكُمْ آيَاتٍ مُّبَيِّنَاتٍ وَمَثَلًا مِّنَ الَّذِينَ خَلَوْا مِن قَبْلِكُمْ وَمَوْعِظَةً لِّلْمُتَّقِينَ (٣٤) ۞ اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ مَثَلُ نُورِهِ كَمِشْكَاةٍ فِيهَا مِصْبَاحٌ الْمِصْبَاحُ فِي زُجَاجَةٍ الزُّجَاجَةُ كَأَنَّهَا كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ يُوقَدُ مِن شَجَرَةٍ مُّبَارَكَةٍ زَيْتُونَةٍ لَّا شَرْقِيَّةٍ وَلَا غَرْبِيَّةٍ يَكَادُ زَيْتُهَا يُضِيءُ وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ نُّورٌ عَلَىٰ نُورٍ يَهْدِي اللَّهُ لِنُورِهِ مَن يَشَاءُ وَيَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ لِلنَّاسِ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ (٣٥) فِي بُيُوتٍ أَذِنَ اللَّهُ أَن تُرْفَعَ وَيُذْكَرَ فِيهَا اسْمُهُ يُسَبِّحُ لَهُ فِيهَا بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ (٣٦)

ربع الحزب ٣٦

رِجَالٌ لَّا تُلْهِيهِمْ ٣٥٤

ژنانی بێ مێرد بە شوو بدەن:

جا دوای باس کردنی چاو داخستن و پاراستنی عەورەت، ئەفەرموێ: ﴿[٣٢] وانکحوا الأيامى منکم﴾ ئەی موسڵمانان!ژنە بێمێردەکانتان بەشووبدەن، بۆ پیاوە بێ هاوسەرەکانیشتان, هاوسەر پەیدا بکەن، واتە: هاوکاریی‌و، یارمەتی نێرینەکانتان بدەن با ژن بێنن، ئاسانکاری و ڕێگەش بۆ ژنان خۆش بکەن با مێرد بکەن ﴿والصالحين من عبادکم و إمائکم﴾ بۆ بەندەو کەنیزەچاك و صاڵحەکانیشتان هەروا بکەن, واتە:بو بەندەکان ژن بهێنن و، کەنیزەکانیش بەشووبدەن، بە کورتیی: خوای گەورە فەرمان بەسەرپەرشتی کارانیان ئەدا کە بەندەی بێ ژن، یان کەنیزەکی بێ مێرد نەهێڵنەوە، تا فەساد و خراپە ڕوو نەدات ﴿إن يکونوا فقراء يغنهم الله من فضله﴾ ئەگەر

لات و دەستەنگیش بن، دڵ سارد مەبن لێیان، چونکە خوا لە فەزڵ و میهرەبانی و بەهرەی خۆی بێنیازو دەوڵەمەندیان ئەکات ﴿والله واسع عليم﴾ وە خوا خۆی پەرەدەرو بەخشەرو، زۆر زانایە بە بەرژەوەندی بەندەکانی. واتە: هەژاریی مەکەنە لەمپەر لە بەردەم خواستنی خوازراوەکەتان, چونکە خوا بەخشش و بەهرەی زۆرە.

ئینجا روو ئەکاتە ئەوانەی دەسەڵاتی ژن هێنانیان نیە و ئەفەرموێ: ﴿[٣٣] وليستعفف الذين لا يجدون نكاحا﴾ با ئەوانەش دەسەڵاتی زەماوەندو ژن هێنانیان نیە, بەردەوام بە(عیففەت) خۆرابگرن و,بە پاکی رەفتاربکەن ﴿حتى يغنيهم الله من فضله﴾ هەتا خوا لە فەزڵ و بەهرەی خۆی دەروێکیان لێ دەکاتەوە ودەوڵەمەندو بێنیازیان ئەکا ﴿والذين يبتغون الكتاب مما ملكت أيمانكم﴾ ئەو بەندانەشتان , ئەیانەوێ خۆ ڕزگار بکەن و لە کۆیلایەتی ئازاد ببن ﴿فكاتبوهم إن علمتم فيهم خيرا﴾ پسووڵەیان بۆ بنووسن و بیکەنە مانگانە بەسەریانەوە, ئەگەر خێرو چاکەو تواناییکارکردن و خۆ ئازاد کردنتان لێدیتن , واتە:ئەتانزانی ئەمانەت و فامیان تیایەو, ناوەرۆکی پسووڵەتان بۆجێبەجێ ئەکەن ﴿وآتوهم من مال الله الذى آتاكم﴾ لەو ماڵ و سامانەش خوا پێیبەخشیون, بەشیان بدەن, زەکات بێ، یان صەدەقە، بۆ ئەوە بتوانن خۆ ئازاد بکەن پێی, ئەمەیە کە پێغەمبەر ﷺ ئەفەرموێ ((ثلاثة حق على الله عونهم: الناكح يريد العفاف، والمكاتب يريد الأداء، والغازي في سبيل الله)) رواه الامام احمد، والترمذي، والنسائي، وابن ماجه). سێ کەس هەن، هەقە کە خوا یارمەتییان بدات: ژن هێنەر بەمەبەستی خۆ لادان لە گوناح، هاوکاری خاوەن نامە وپسووڵەدارەکان , ئەوانەیان دەیانەوێ حەقەکە جێبەجێ بکەن , موجاهید لەپێناوی سەر خستنی ئایینی خوادا. پێشەوا (موسلیم و ئەبو داود) ئەڵێن: (عەبدوڵڵای کوڕی ئوبەی)موونافیق, دوو کەنیزەکی هەبوو، گەلێ جار بۆ زیناو شەرواڵ پیسیی زۆری لێ ئەکردن!! ئینجا هەر ئەوکەنیزانە سکاڵایان بردەلای پێغەمبەرﷺ، (سەدی) ئەڵێ: بۆ قێزەونکردنی ئەو جۆرە خووە ناپەسەندانە خوا فەرمووی: ﴿ولا تكرهوا فتياتكم على البغاء﴾ هەرگیز کەنیزەکانتان ناچارمەکەن بۆ داوێن پیسیی، واتە: لەبەر بەدەست هێنانی دەستکەوتێکی دونیایی ناچاریان مەکەن بەزیناو لەشفرۆشی خۆیان. ﴿إن أردن تحصنا﴾ ئەگەر ویستیان داوێن پاکبن, واتە: زۆر کارێکی ناپەسەندو نابەجێیە فەرماندان بە لەشفرۆشی وشەرواڵ پیسیی، بەتایبەت کە خۆشیان لەوکارە ناشیرینە بێزاربن. بەڵێ ئافرەتان بەسروشت -وەك دەڵێن- هێزی ئارەزووی جنسییان زیاترە، جاکەوابوو زۆر عارە لەسەر خاوەنەکانیان ئەو ژنە داوێن پاکانە لەکاتی خۆیدا بەشوو نەدەن و ناچاریان بکەن بۆ لەشفرۆشی ڕوونکردنەوەیەك: بەپێی زانیاری (علم الأصول) ئەم ئامێرو ئەداتی شەرتە: (إن)، بۆ بەیانی واقیعە، کەواتە هیچ مەفهومێکی موخالەفەی نییە. (ئیبن کەسیر) ئەڵێ: (هذا-الشرط-خرج مخرج الغالب فلا مفهوم له). ﴿لتبتغوا عرض الحياة الدنيا﴾ بۆ ئەوە هەتا ماڵ و سامانی ژیانی ئەم دنیایەتان دەسکەوێ، وەك مارەیی و،بە کرێدانیان و، منداڵەکانیان ﴿ومن يكرهن﴾ جا هەرکەسێك بەزۆر ناچاریان بکات بۆ زیناو شەرواڵ پسیی و، پاشانیش پەشیمان ببێتەوە ﴿فإن الله من بعد إكراههن غفور رحيم﴾ بێگومان خوا لەپاش زۆر لێکردنیان- بۆ ئەو کارە ناپەسەندە- زۆر لێبوردەیەکی میهرەبانە. ﴿[٣٤] ولقد انزلنا إليكم آيات مبينات ومثلا من الذين خلوا من قبلكم وموعظة للمتقين﴾ بێگومان ئێمە چەندین ئایەتی روونکەرەوەی ئەحکاممان بۆ دابەزاندن, وێڕای چەندین نموونەو بەسەرهات وداستانی ئەو گەلانەی بەر لە خۆتان بوون، هەروەها لەگەڵ پەندو ئامۆژگارییەك بۆ خەڵکانی لەخواترس، ئەوانەی کە ئامادەییان تیایە بۆ ترس لەخوا" هەندێ لەپیاوە وردەکارەکان ئەڵێن: کاتێ (یوسف) بوختانەکەی بۆکرا، خوای گەورە لەسەر زمانی منداڵێك - کە هێشتای لە لانکەدا بوو- پاکانەی بۆ کرد، کاتێکیش خاتوو (مەریەم) تووشی ئەو بوختانە

بوو، ئەویش هەر لەسەر زمانی منداڵی (عیسا)ی کوڕیدا پاکانەی بۆ کرا، بەڵام کاتێ خاتوو عائیشە تووشی ئەو بوختانە گەورەیە کرا، خوا خۆی لەقورئاندا پاکانەی بۆکرد. هەروەها باسکردنی هەواڵ و داستانی گەلانی رابردووی پێش ئێوەش، بەتایبەت یوسف و مەریەم کە ئەشوبهێ بەبەسەرهاتەکەی خاتو عائیشەوە دڵدانەوەیە هەم بۆ پێغەمبەر، هەم بۆ خاتوو عائیشە.

ئەزیلەی نوورو ڕووناکی خوا:

بەڵێ کاتێ خوا لەم سورەتەدا گەلێ حوکمی روون کردەوە. ئێستا دێتە سەر ئەوباسەیە کە خوا هەر خۆی خاوەنی هەموو نوورو رووناکییەکە لە دنیاو لەقیامەتدا, ئەفەرموێ: ﴿[٣٥] الله نور السموات والأرض﴾ هەر خوایە نوورو رووناکیی ئاسمانەکان و زەویی.

ئەوەیە کە لەئاسماندا ئەو هەموو ئەستێرەو بەڵگانەی دروستکردووە، لەزەویشدا پەیامبەری ناردووە بەو هەموو بەڵگەو ئەحکامەوە، خەڵکی پێ شارەزاو رێنموونی بکات بۆ ڕێبازی ڕاستیی، خوا هەر خۆیەتی داهێنەری ئەم بوونەوەرە، هەر خۆیەتی هۆی دەرکەوتن لەم بوونەوەرەدا، رێنموونکارو، راوێژکاری ئاسمانەکان و زەوییە، دروستکراوەکان هەموو بە نووری ئەو رێ دەر ئەکەن، هەر بە فەرمان و بڕیاری ئەو ئەسووڕێن ﴿مثل نوره كمشكاة فيها مصباح﴾ نموونەی نوورو رووناکی ئەوخوایە, وەك تاقێکە کەچرایەکی گەورەی پرشنگداری پڕ نووری تێدا هەڵکرابێت ﴿المصباح فى زجاجة﴾ چراکەش لەناو چوار چێوەیەکی پاکی درەوشاوەی شووشەیەکدا بێت ﴿الزجاجة كأنها كوكب درى﴾ شووشەکەش وەك ئەستێرەیەکی پرشنگدارو گەش بێت ﴿يوقد من شجرة مباركة زيتونة﴾ چراکە لەدار (زەیتوون)ێکی بە فەڕو بە بەرەکەت, ڕۆن وسووتەمەنیەکەی وەربگیرێ ﴿لا شرقية ولا غربية﴾ دارەکەشی نەهەمیشە لەبەر خۆرگەیە, تابە درێژایی ڕۆژ ,خۆر لێی بدا، نەهەمیشەش لە نزارو سێبەردایە, تا قەت خۆر لێی نەدات, بەڵکو لە شوێنێکدا ڕوابێت خۆرانگەز نەبێو بە هەمیشەش سەوزو جوان بێت ﴿يكاد زيتها يضئ﴾ ڕۆنەکەشی ئەوەندە پاك وپاکژ بێت, نزیك بێت هەر لە خۆیەوە گڕ بگرێ ﴿ولو لم تمسسه نار﴾ بە بێ ئەوە ئاگریشی بەر کەوێ, چونکە زەیتی ڕەسەن, ئەوەندە جوانە کاتێ سەیری ئەکەی, دەڵێیت بێ ئەوە ئاگری تخون کەوێ خۆی داگیرسێ، کاتێ ئاگریشی ئەگاتێ شوڵەو رووناکیەکەی زیاتر ئەبێت, دڵی باوەڕدارانیش ئاوایە، بەنوورو ڕووناکی خوا دائەگیرسێ، پێش ئەوە ڕێنوێنی و شارەزا بکرێ، جا هەر کاتێکیش باسی ئیسلامی بۆ کرا وڕێنما بوو، ئەوا بە زوویی بەرەو ڕێگەی ڕاست ئەڕوا و هیدایەت ئەبێ ﴿نور على نور﴾ ڕووناکی لەسەر ڕووناکیی، تاقەکە، چراکە، شووشەکە، زەیتە پاکەکە، ئەمانە هەر هەموو ئەبنە هۆی زێدە ڕووناکیی و بریقەی چراکە ﴿يهدى الله لنوره من يشاء﴾ بێگومان خوا ویستی لەهەر کەسێك ببێ، ئەوا ڕێنموونی ئەکات بۆ نوورو رووناکی خۆی ﴿ويضرب الله الأمثال للناس﴾ و خوا هەمیشە بۆ خەڵکی نموونە دێنێتەوە، بۆ ئەوەی باشترو چاکتر تێ بگەن ﴿والله بكل شئ عليم﴾ وە خوا بەهەموو شتێك زاناو ئاگادارە، ئەزانێ کێ شایستەی هیدایەتە.

ڕێزی مزگەوتەکان و یادی خوا:

ئینجا خوا باسی شوێن وجێگاخوا پەرستییەکانیان بۆ ئەکاو دەفەرموێ: ﴿[٣٦] فى بيوت أذن الله أن ترفع﴾ لەناو چەند ماڵ و مزگەوتێکدا خوا مۆڵەتی داوە کە دەستی ڕێزیان لە بان بێ، ئەو مزگەوتانەش دەبێ تەنها لەسەر ناوی ئەو بینابکرێن، تا ببنە مەنارەی هیدایەت و تیشکی ڕۆحیی ﴿ويذكر فيها اسمه﴾ وە دەبێ تەنها ناوی ئەویان تیا ببرێت ﴿يسبح له فيها بالغدوّ والآصال﴾ بە بەیانی و ئێواراندا, نوێژو ستایش و تەسبیحاتی پاکی ئەودەکەن:

﴿[٣٧] رجال لا تلهيهم تجارة ولا بيع عن ذكر الله وإقام الصلاة وإيتاء الزكاة﴾ پیاوانێك بازرگانیی و کڕین و فرۆش، لەیادی خوا و لە بەرپاکردنی نوێژو بەخشینی زەکات غافڵیان ناکا، واتە: لەلایەکەوە هەردەم خەریکی پەیدا کردنی ژیان و ژیوارن و، لەلایەکی تریشەوە یادی خوا دەکەن و، هەر کات بانگ گوترا، ئەوان بەپەلە ئەڕۆن بەدەم نوێژەکانیانەوە، وە هەرکاتێکیش زەکاتیان کەوتە سەر، بەخێرایی جێبەجێی ئەکەن ﴿يخافون يوما تتقلب فيه القلوب والأبصار﴾ لەرۆژێك ئەترسن کە دڵ و چاو تێیدا گش ئەگەڕێن و وەر دەچەرخێن، واتە: لە رۆژێ ئەترسن ئاخۆ لە چ لایەکەوە فریشتەی سزا بیانگرن و، نامەیان چۆن بدرێتێ؟ ﴿[٣٨] ليجزيهم الله أحسن ما عملوا﴾ بەردەوام ئابەو شێوەیە سەرگەرمی خواپەرستین، تا خوا لەبەرامبەر کردەوەکانیانەوە بەچاکترین شێوە پاداشیان بداتەوە ﴿ويزيدهم من فضله﴾ وە لەفەزڵی خۆی بۆیان زیاد کا،واتە: لەونیعمەتانەی کە ئەمان نایزانن و تەنها خوا خۆی ئەیزانێ بەهرەمەندیان بکا ﴿والله يرزق من يشاء بغير حساب﴾ وەخوا بە هەرکەسێك خۆی بییەوێ وحەزبکا، رۆزی بێ ژمارەی ئەداتێ.. چونکە ئەوان لەدونیادا زۆرخۆیان ماندوودەکرد بۆ ئەو، بۆیە ئەمیش ئەمڕۆ بێ ئەندازە پاداشتیان ئەداتەوە.

لەفەزڵ و گەورەیی مزگەوتدا،ئیمامی (بوخاریی) و، ئیمامی (موسلیم) ریوایەتیان کەپێشەوا (عوسمان) گوتویەتی: گوێم لە پێغەمبەر بوو ﷺ دەیفەرموو:((من بنى لله مسجدا يبتغى به وجه الله بنى الله له مثله فى الجنة)) واتە: هەر کەسێك لە بەرخوا مزگەوتێك بکاتەوە، مەبەستیشی هەر ڕەزامەندیی وخۆشنوودیی ئەوبێت، بێگومانە کە خوای دلۆڤانیش نموونەی ئەومزگەوتە- لە گەورەیی وبچوکییدا- کۆشکێکی دەداتێ لە نێو بەهەشتدا.

ئیمامی (موسلیم)یش لە (ئەبوو بورد)ەوە ئەڵێ: پیاوێك لەمزگەوتدا هاواری بۆ شتێکی گومبووی خۆی ئەکرد، پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: ((لا وجدت، إنما بنيت المساجد لما بنيت له)) واتە:یاخوا نەکەوێتەوە دەستت، ئەی مەگەر نازانی مزگەوتەکان تەنها بۆ خواپەرستی بیناکراون! وە لەفەرموودەیەکی (متفق عليه)دا هاتووە: ((إذا مر أحد بسهام ان يقبض على نصالها، لئلا يؤذى الناس)) واتە: هەرگا کەسێك بیەوێ بەناومزگەوتدا تێپەڕێ "یابمێنێتەوە" تفەنگ و چەکیشی پێ بوو، دەبا باشباشێ تیرەکەی مەحکەم بکاو، (مەترسی دەرچونی نەهێڵێت) تاخەڵکی ئازار نەدات.

رِجَالٌ لَّا تُلۡهِيهِمۡ تِجَٰرَةٞ وَلَا بَيۡعٌ عَن ذِكۡرِ ٱللَّهِ وَإِقَامِ ٱلصَّلَوٰةِ وَإِيتَآءِ ٱلزَّكَوٰةِ يَخَافُونَ يَوۡمٗا تَتَقَلَّبُ فِيهِ ٱلۡقُلُوبُ وَٱلۡأَبۡصَٰرُ ﴿٣٧﴾ لِيَجۡزِيَهُمُ ٱللَّهُ أَحۡسَنَ مَا عَمِلُواْ وَيَزِيدَهُم مِّن فَضۡلِهِۦۗ وَٱللَّهُ يَرۡزُقُ مَن يَشَآءُ بِغَيۡرِ حِسَابٖ ﴿٣٨﴾ وَٱلَّذِينَ كَفَرُوٓاْ أَعۡمَٰلُهُمۡ كَسَرَابِۭ بِقِيعَةٖ يَحۡسَبُهُ ٱلظَّمۡـَٔانُ مَآءً حَتَّىٰٓ إِذَا جَآءَهُۥ لَمۡ يَجِدۡهُ شَيۡـٔٗا وَوَجَدَ ٱللَّهَ عِندَهُۥ فَوَفَّىٰهُ حِسَابَهُۥۗ وَٱللَّهُ سَرِيعُ ٱلۡحِسَابِ ﴿٣٩﴾ أَوۡ كَظُلُمَٰتٖ فِي بَحۡرٖ لُّجِّيّٖ يَغۡشَىٰهُ مَوۡجٞ مِّن فَوۡقِهِۦ مَوۡجٞ مِّن فَوۡقِهِۦ سَحَابٞۚ ظُلُمَٰتُۢ بَعۡضُهَا فَوۡقَ بَعۡضٍ إِذَآ أَخۡرَجَ يَدَهُۥ لَمۡ يَكَدۡ يَرَىٰهَاۗ وَمَن لَّمۡ يَجۡعَلِ ٱللَّهُ لَهُۥ نُورٗا فَمَا لَهُۥ مِن نُّورٍ ﴿٤٠﴾ أَلَمۡ تَرَ أَنَّ ٱللَّهَ يُسَبِّحُ لَهُۥ مَن فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِ وَٱلطَّيۡرُ صَٰٓفَّٰتٖۖ كُلّٞ قَدۡ عَلِمَ صَلَاتَهُۥ وَتَسۡبِيحَهُۥۗ وَٱللَّهُ عَلِيمُۢ بِمَا يَفۡعَلُونَ ﴿٤١﴾ وَلِلَّهِ مُلۡكُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِۖ وَإِلَى ٱللَّهِ ٱلۡمَصِيرُ ﴿٤٢﴾ أَلَمۡ تَرَ أَنَّ ٱللَّهَ يُزۡجِي سَحَابٗا ثُمَّ يُؤَلِّفُ بَيۡنَهُۥ ثُمَّ يَجۡعَلُهُۥ رُكَامٗا فَتَرَى ٱلۡوَدۡقَ يَخۡرُجُ مِنۡ خِلَٰلِهِۦ وَيُنَزِّلُ مِنَ ٱلسَّمَآءِ مِن جِبَالٖ فِيهَا مِنۢ بَرَدٖ فَيُصِيبُ بِهِۦ مَن يَشَآءُ وَيَصۡرِفُهُۥ عَن مَّن يَشَآءُۖ يَكَادُ سَنَا بَرۡقِهِۦ يَذۡهَبُ بِٱلۡأَبۡصَٰرِ ﴿٤٣﴾

دوو مەسەل بۆ حاشاکەران لە دین:

﴿[٣٩] والذين كفروا أعمالهم كسراب بقيعة﴾ کاتێ خوای گەورە باسی حاڵی بڕوادارانی کرد، ئێستا دێتە سەر باسێکی بێ بڕوایانیش، وەك ئەفەرموێ: ئەوانەی خوا نەناس و بێ بڕوا بوون، کردەوەکانیان- کە لەدونیادا

دەیانکردن– وەك سەراب و تراویلکەیەك وایە لەدوورەوە لەدەشتێکی کاکی بەکاکیی وبیاباندا لە گەرمای نیوەڕۆدا بریسکە بداتەوە ﴿یحسبه الظمآن ماء﴾ مرۆڤی تینوو لەدوورەوە وادەزانێت ئاوە ﴿حتى إذا جاءه﴾ هەتا کاتێ دەگاتە لای ﴿لم یجده شیئا﴾ هیچ شتێکی دەست ناکەوێ, نە ئاوو، نە تەڕی ئاو ﴿ووجد الله عنده فوفاه حسابه﴾ وە ئەوەندە دەزانێ خوا لە لای ئامادەیە و، بەپێی کاروکردەوەکانی, حسابی بە تێرو تەسەل بۆ دەکات, واتە: کەلە قیامەت بە خوا دەگات, ئاوا خوا دەبینی حیسابی بۆ تەواو کردووە ﴿والله سریع الحساب﴾ خواش حیسابکێشی بەچەسپانە. لە فەرموودەیەکی (متفق علیه)دا هاتووە: لەڕۆژی قیامەتدا بەجوولەکەکان ئەوترێ: ئێوە لەدونیادا چیتان دەپەرست؟ ئەوانیش ئەڵێن: (عوزەیر)مان دەپەرست! پێیان ئەوترێ: درۆ ئەکەن، چونکە خوا منداڵی بۆ خۆی نەگرتووە. دیسان پێیان ئەوترێ: ئەی ئێستا داوای چی ئەکەن؟ ئەڵێن: ئەی پەروەردگاری ئێمە! زۆر تینوومانە، تێراومان بکە، لەپاشا پێیان ئەوترێ: سەیر بکەن ئایا نابینن؟ ئینجا ئاگرێك وەك تراویلکە ئەهێنرێتە بەردەمیان و لەتووڕەییدا خۆی دەخواتەوە، ئەوانیش بەناچاری بەرەو ڕووی دەچن و دەکەونە نیویەوە. ﴿[٤٠] أو كظلمات في بحر لجي﴾ یا خود کاروکردەوەیان وەك چەند تاریکییەکە لە ناو دەریایەکی قووڵ وبێ پەیدا ﴿یغشاه موج من فوقه موج﴾ شەپۆل لە سەر شەپۆل دایپۆشێ ﴿من فوقه سحاب﴾ لەژووری ئەویشەوە هەورێکی ڕەشی بارانزاوی چڕوپڕ بێ ﴿ظلمات بعضها فوق بعض﴾ ئیتر چەندتاریکییەك هەندێکی لە سەرووی هەندێکیەوە.

﴿إذا أخرج یده لم یکد یراه﴾ هەرکە بیەوێ دەستی خۆی بێنێتە دەرێ ,لەوانەیە دەستی خۆی نەبینێ! لەبەر ئەو هەموو تاریکیانە، تاریکی دەریاکە، تاریکی شەپۆلەکان, تاریکی هەورەکە، ئەمانە هەموو ﴿ومن لم یجعل الله له نورا﴾ وە هەر کەسێ کە خوا خۆی ڕێنموونی نەکاو نوورو ڕووناکی پێ نەدات ﴿فما له من نور﴾ هیچ نوورو ڕووناکییەکی نیە ڕێی پێدەر بکات، ئەوەش نموونەی دڵی هەمووکافرێکە، کە نەزانێ بۆچی بەدیهێنراوەو, ئەنجامی بۆ کوێیە؟!. (ئیبن عەباس) ئەڵێ: مەبەست بەم ئایەتی: (یغشاه موج من فوقه موج من فوقه سحاب) ئەو پەردەیە کە بەسەر دڵ وگوێی و چاوەکانیاندا هاتووە، وەك ئەفەرموێ: (ختم الله على قلوبهم وعلى سمعهم وعلى أبصارهم غشاوة..)٢/٧. جاکاتێ خوا دڵی بڕوادارەکانی وەسف کرد بە جێگەی نوورو هیدایەت: (الله نور السموات والأرض), دڵی بێ بڕواکانیشی وەسپکرد بە جێگەی تاریکی و زوڵمەت.

توانایی خواو باڵا دەستیی:

جا ئیتر دوای ئەوە چەند بەڵگەیەك بۆ کافران دێنێتەوە، تا بەشکو بڕوا بێنن: ﴿[٤١] ألم تر أن الله یسبح له من في السموات والأرض﴾ ئایانەتزانیوە ئەی‌موحەممەد ﷺ! هەرچی و هەرکەس لەئاسمانەکان و لەزەویدان، (فریشتە، جن, ئینسان) لە هەموو عەیب و نەنگێك خوا پاك ڕا ئەگرن؟ هەندێکی بەزمانی وتارو, هەندێکی بە زمان حاڵ ﴿والطیر صافات﴾ وە ئەومەل و پەلەوەرانەش, کە پۆل پۆل بەئاسماندا دەفڕن و باڵیان دەکەنەوە ﴿کل قد علم صلاته وتسبیحه﴾ هەر یەکەشیان نوێژو تەسبیحی خۆی دەزانێ، بەڵێ هەموو پەلەوەران و گیانلەبەران، وجوود و بوونیان بەو شێوەیە کە هەیە، نیشانەو بەڵگەن لەسەر بوونی خواو تاك وتەنیایی ئەو! ﴿والله علیم بما یفعلون﴾ و خوا لەتەواوی ئەو کردەوانەی ئەوان ئەنجامی ئەدەن زاناو ئاگادارە ﴿[٤٢] ولله ملك السموات والأرض﴾ وە خاوەنێتی ئاسمانەکان و زەویی هەر هەموو بۆخوایە ﴿وإلى الله المصیر﴾ سەرەنجام گەڕانەوەی هەمووانیش,هەر بۆلای خوایەو, پاداشت و تۆڵەی هەموو کەسیش ئەداتەوە.

دیسـانەوە خوا بەڵگەیـەکی تـر دێنێتـەوە بـۆ دەسـەڵات و توانـایی خـۆی، وئەفـەرموێ: ﴿[٤٣] الم تـر أن الله یزجی سحابا﴾ ئایا تۆ نەتزانیوە کە:خوا بەشێنەیی و لەسەر خۆ پەڵە هەورەکان, دەئاژۆکێ و دەبات بۆ هەرجێگایەك خۆی مەبەستی بێت ﴿ثم یؤلف بینه﴾ پاشان پەیوەستیان دەکاو موتوربە دەبن ﴿ثم یجعله رکاما﴾ ئەوسا چین چین لەسەریەك کەڵەکەیان ئەکا ﴿فتری الودق یخرج من خلاله﴾ ئینجا دەبینی دڵۆپە دڵۆپە باران لەتۆی هەورەکانەوە دێتە خوارێ ﴿وینزل من السماء من جبال فیها من برد﴾ وەخوا لـەو هەورانـەوە-کە بە کێو دەچن – هەندێ جار تـەرزە دەبارێنێ.

(ئیبن کەسیر) دەڵێ: (قال بعض النحاة: (من) الأولی لإبتداء الغایة، والثاني للتبعیض، فالثالثة لبیان الجنس، ومعناه: أن في السماء جبال برد ینزل الله منها البرد. وأما من جعل الجبال هنا کنایة عن السحاب فإن (من) الثانیة عنده لإبتداء الغایة، لکنها بدل من الأولی) والله أعلم. ﴿فیصیب به من یشـاء﴾ ئینجـاهەرکەسـێ ئـەو مـەیلی لێبـێ, تەرزەکـە لێی‌دەدات ﴿ویصـرفه عـن مـن یشـاء﴾ هەرکەسـیش خـۆی بیـەوێ لێـی نـەدا, لـێی‌لادەدا ﴿یکـاد سـنا برقـه یـذهب بالأبصار﴾ نزیکە تیشکی بریسکەکەی سۆمای چاویان ببا ﴿[٤٤] یقلب الله اللیل والنهار﴾ بێگومان هـەر خوایـە شـەوو ڕۆژ تاوتوێ و" ئاڵو گۆڕ ئەکات، جارێ درێژ، جارێکیش کورت، دەمێ سارد، دەمێ گەرم ﴿إن فی ذلك لعبرة لأولی الأبصار﴾ بێگومـان لـەو ئاڵوگۆڕەشدا پەنـدو ئامۆژگارییـەکی زۆر هەیـە بۆ خـاوەن بینـایی و ئـاقڵان، بۆ ئەوانـەی وا بـەوردیی سـەیر ئەکـــەن و، بـــەوردیش بـــیر ئەکەنـــەوە. یـــەکێکی تـــر لەنیشـانەکانەی دەسـەڵاتی فراوانـی زاتـی خـوا ئەمەیـە کـە دەفـەرموێ: ﴿[٤٥] والله خلـق کـل دابـة مـن مـاء﴾ گشـت زینـدەوەرو هـەموو جووڵندەیـەکی لـەئاو دروسـت کـردووە، (فریشـتە)و (جینـی) نـەبێ، ئـەوان لـەنوورو ئـاگرن. ئینجـا ئەفەرموێ: ﴿فمنهم من یمشی علی بطنه﴾ هەیانە لە سەرزگ دەڕوا (وەك مارو هەموو گیاندارێکی خشۆك) ﴿ومنهم من یمشی علی رجلین﴾ هەیشیانە لەسەر دووپێ ئەڕۆن (وەك ئادەمزادو مەل و پەلەوەرەکان) ﴿ومنهم من یمشی علی أربع﴾ و لێیانە لەسەر چوار پەلان ئەڕۆن(وەك بزن و مەڕو وشترو..) ﴿یخلق الله ما یشاء﴾ خوا نـە هـەر ئەوانـەی دروست کردبێ، بەڵکو هەر شتێ حەز لێ بکا, بە مەیلی خۆی دروستی ئەکات ﴿إن الله علی کل شئ قدیر﴾ چونکە خوا بەسەر هەموو شتێکدا دەسەڵاتی هەیە, بەکورتیی، ئەو هەموو جۆرە ئاژەڵ و گیانلەبەرانە، کەلەم بوونەوەرەدان، هـەموو دەستمان ڕائەکێشن بۆ بـاوەڕ هێنـان بـە خوایـەکی بەدەسـەڵاتی کـار جـوان ﴿[٤٦] لقد انزلنا آیات مبینات﴾ بێگومان ئێمە چەند بەڵگەو ئایەتێکی ئاشکراو ڕوونکەرەوەمان ناردە خوارێ بۆ هیدایەتکردن ﴿والله یهدی من یشاء إلی صراط مستقیم﴾ خوا ڕێنوێنی هەرکەسێ ئەکات بۆڕێی ڕاست, خۆی بیەوێ و شیاویش بێت.

يُقَلِّبُ ٱللَّهُ ٱلَّيْلَ وَٱلنَّهَارَ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَعِبْرَةً لِّأُو۟لِى ٱلْأَبْصَٰرِ ﴿٤٤﴾ وَٱللَّهُ خَلَقَ كُلَّ دَآبَّةٍ مِّن مَّآءٍ فَمِنْهُم مَّن يَمْشِى عَلَىٰ بَطْنِهِۦ وَمِنْهُم مَّن يَمْشِى عَلَىٰ رِجْلَيْنِ وَمِنْهُم مَّن يَمْشِى عَلَىٰٓ أَرْبَعٍ يَخْلُقُ ٱللَّهُ مَا يَشَآءُ إِنَّ ٱللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿٤٥﴾ لَّقَدْ أَنزَلْنَآ ءَايَٰتٍ مُّبَيِّنَٰتٍ وَٱللَّهُ يَهْدِى مَن يَشَآءُ إِلَىٰ صِرَٰطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٤٦﴾ وَيَقُولُونَ ءَامَنَّا بِٱللَّهِ وَبِٱلرَّسُولِ وَأَطَعْنَا ثُمَّ يَتَوَلَّىٰ فَرِيقٌ مِّنْهُم مِّنۢ بَعْدِ ذَٰلِكَ وَمَآ أُو۟لَٰٓئِكَ بِٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿٤٧﴾ وَإِذَا دُعُوٓا۟ إِلَى ٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ إِذَا فَرِيقٌ مِّنْهُم مُّعْرِضُونَ ﴿٤٨﴾ وَإِن يَكُن لَّهُمُ ٱلْحَقُّ يَأْتُوٓا۟ إِلَيْهِ مُذْعِنِينَ ﴿٤٩﴾ أَفِى قُلُوبِهِم مَّرَضٌ أَمِ ٱرْتَابُوٓا۟ أَمْ يَخَافُونَ أَن يَحِيفَ ٱللَّهُ عَلَيْهِمْ وَرَسُولُهُۥ بَلْ أُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلظَّٰلِمُونَ ﴿٥٠﴾ إِنَّمَا كَانَ قَوْلَ ٱلْمُؤْمِنِينَ إِذَا دُعُوٓا۟ إِلَى ٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ أَن يَقُولُوا۟ سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا وَأُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْمُفْلِحُونَ ﴿٥١﴾ وَمَن يُطِعِ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ وَيَخْشَ ٱللَّهَ وَيَتَّقْهِ فَأُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْفَآئِزُونَ ﴿٥٢﴾ ۞ وَأَقْسَمُوا۟ بِٱللَّهِ جَهْدَ أَيْمَٰنِهِمْ لَئِنْ أَمَرْتَهُمْ لَيَخْرُجُنَّ قُل لَّا تُقْسِمُوا۟ طَاعَةٌ مَّعْرُوفَةٌ إِنَّ ٱللَّهَ خَبِيرٌۢ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿٥٣﴾

باوەڕداران و دووڕازییەکان:

﴿[٤٧] **ويقولون آمنا بالله وبالرسول وأطعنا**﴾ مونافقەکانیش بەسەر زاری ئەڵێن: ئێمەش بڕوامان بە خواو بەپەیامبەر هێناوە و گوێڕایەڵیشیمان کردووە ﴿**ثم يتولى فريق منهم من بعد ذلك**﴾ کەچی هەر دوای ئەوە دەستەیەکیان، لەبڕیارەکانیخوا ڕوو وەر ئەچەرخێنن و ڕازی نابن! ﴿**وما أولئك بالمؤمنين**﴾ ئەوانە لە بنەڕەتدا بڕوادار نین، بەڵکو تەنها بەدەم بڕوایان هێناوەو ئەڵێن گوێڕایەڵین ﴿[٤٨] **وإذا دعوا إلى الله ورسوله ليحكم بينهم**﴾ کاتێکیش بانگ بکرێن بۆلای بڕیارەکانی خواو پەیامبەرەکەی ئەو، تا لەنێوانیاندا داوەری بکەن ﴿**إذا فريق منهم معرضون**﴾ کەچی دەستەیەکیان، کت وپڕ ڕوو وەر ئەگێڕن و ئامادە نابن ﴿[٤٩] **وإن يكن لهم الحق يأتوا إليه مذعنين**﴾ وە ئەگەر سوور بزانن ،ئەو سوود وقازانجە بۆ ئەوان دەبێ و، بەوان دەدرێ، بەپەلە دێنە لای و ملکەچی ئەبن و، ڕازی دەبن بەبڕیاری پەیامبەر ﷺ ﴿[٥٠] **أفي قلوبهم مرض أم ارتابوا**﴾ مەگەر نەخۆشی نیفاق و دووڕوویی لە دڵیاندا هەیە، یاخود دوو دڵ و بەگومانن ، سەبارەت بەپەیامبەرێتی موحەممەد ﷺ ﴿**أم يخافون أن يحيف الله عليهم ورسوله**﴾ یاخود ئەترسن – لەکاتی بڕیارەکاندا – خواو پەیامبەرەکەی ﷺ ستەم وناهەقییەکیان لێ بکەن؟ بۆیە ئاوا گوێڕایەڵ نابن؟!! ﴿**بل أولئك هم الظالمون**﴾ نا.. بەڵکو ئەوان لەبنەڕەتا خۆیان ستەمکارن ، دڵیان نەخۆشە، ئەگینا چاك ئەزانن کە پەیامبەر زۆر دادپەروەروو دادگەرە ﴿[٥١] **إنما كان قول المؤمنين إذا دعوا إلى الله ورسوله ليحكم بينهم**﴾ ئەوە حاڵی دوو ڕووەکان بوو، بەڵام وتەو گوفتاری بڕوادارەکانیش کاتێ بانگ دەکرێن بۆلای خواو پێغەمبەرەکەی ﷺ بۆ ئەوەی لەنێوانیاندا داوەری بکا ﴿**أن يقولوا سمعنا وأطعنا**﴾ هەر ئەمەیە کە ئەڵێن: ئەوا بیستمان و گوێڕایەڵیشین. واتە: ئەگەر ئەوانیش بڕوادار بوونایە، دەبوو هەر ئاوایان بووتایە ﴿**وأولئك هم المفلحون**﴾ ئائەوانە – کە بۆ ڕەزامەندی خوا پەلە ئەکەن– سەرفرازی ڕاستەقینەی دونیاو قیامەتن ﴿[٥٢] **ومن يطع الله ورسوله**﴾ هەرکەسێ گوێڕایەڵی خواو پەیامبەرەکەی بکا ﴿**ويخش الله ويتقه**﴾ و لەخوا بترسێت، لەبەر ئەو درێغییانەی کە کردوویەتی، وە لەسەرپێچیش خۆی بپارێزێ ، ﴿**فأولئك هم الفائزون**﴾ ئا ئەوانەن سەرکەوت و براوەن. بۆ جارێکی تر دێتەوە سەر باسی دووڕووەکان و دەفەرموێ:﴿[٥٣] **وأقسموا بالله جهد أيمانهم**﴾ وەبەوپەڕی هێز سوێندیان بەخوا دەخوارد ﴿**لئن أمرتهم ليخرجن**﴾ ئەگەر تۆ فەرمانیان پێ بکەیت بە دەرچوون بۆ جیهاد" ئەوا زوو لەگەڵت دەر ئەچن ﴿**قل لا تقسموا طاعة معروفة**﴾ پێیان بڵێ: سوێند مەخۆن، چونکە سوێندەکانتان درۆیە، گوێڕایەڵی و ملکەچی ئێوەش، شتێکی دیارەو زانراوە، ئاشکرایە کە ئەوەی ئێوە دەیڵێن تەنها بەزمانە، نەك بەدڵ ﴿**إن الله خبير بما تعملون**﴾ بەڕاستیی خوا بەئاگایە بە هەموو کارو کردەوەکانتان ، چ نهێنیی و، چ ئاشکرایی ﴿[٥٤] **قل أطيعوا الله وأطيعوا الرسول**﴾ پێیان بڵێ: گوێڕایەڵی ڕاستەقینەی خواو گوێڕایەڵی پەیامبەر ﷺ بکەن، نەك وەك خۆتان ئەیڵێن،کەچی واش نیە ﴿**فإن تولوا فإنما عليه ما حمل**﴾ خۆ ئەگەر ڕوویان وەرگێڕا و ڕاستیان نەوت، ئەوە بەڕاستیی زیانتان هەر بەخۆتان گەیاندووە، چونکە ئەو پەیامبەرە ﷺ تەنها ئەرکی ڕاگەیاندنی پەیامی خوای لەسەرە ﴿**وعليكم ما حملتم**﴾ ئێوەش بەرپرسی ئەرکی سەرشانی خۆتان دەبن و، تۆڵەی یاخیبوونتان و. سەرپێچیتان لە گوێڕایەڵیی و فەرمانبەرداریی پێغەمبەر– وەك (ئیبن عەباس) ئەڵێ– لە سەر خۆتان دەکەوێ ﴿**وإن تطيعوه تهتدوا**﴾ خۆ ئەگەر فەرمانبەردارو گوێڕایەڵی ئەو بن ئەوا ڕێنوێن و بەختیار ئەبن ﴿**وما على الرسول إلا البلاغ المبين**﴾ دڵنیاشبن کە پێغەمبەر ﷺ تەنها ڕاگەیاندنی ئاشکراو ڕوونی لەسەر شانە، ئیتر ئەگەر ئێوە سەرپێچی لەو بکەن، ئەوا ئەو هەرکاری خۆی دەکات، گوناه و تاوان بەتەنها لەسەر ئێوەیە.

باوەڕداران دەبنە جێنشین:

خوای میهرەبان جۆرێکی تر لەپاداشی موسڵمانە ملکەچەکان باس ئەکات و ئەفەرموێ: ﴿٥٥ وعد الله الذين آمنوا منكم وعملوا الصالحات﴾ بێگومان خوا بەو کەسانەتان کە بڕوایان هێناوەو کارە چاك و جوانەکانیان ئەنجامداوە, بەڵێنی دا: ﴿ليستخلفنهم في الأرض﴾ لەم زەمینەدا بییانکا بە جێنشین و, کلیلی دەسەلاتداری دونیایان تەسلیم بکا , واتە:بیانکات بە خەلیفەی رووی زەویی ﴿كما استخلف الذين من قبلهم﴾ هەروەك چۆن موسڵمانانی پێش ئەوانی کردە جێنشین. کاتێ هاوەڵانی پەیامبەر ﷺ هاتنە مەدینە، عەرەبەکان لێیان زیت بوونەوە، ئەمانیش لەبەر ئەوە نەیانتوانی تەنها ساتێکیش چەکەکانیان دابنێن، لەناو خۆیاندا وتیان: باشە! خۆئێمە بۆ ئەوە باوەڕمان هێناو کۆچمان کرد، ئیتر تەنها لە خوا بترسین، کەچی وا ئێستا وەزعمان ئەوەیە دەیبینین, ئەو جار خوایگەورەش بەو شێوەیە دڵخۆشی کردن، موژدەیشیپێدان بە فەتحی خۆرهەڵات و خۆرئاوای ڕوو زەوی، لە هەمانکاتدا ئەوەیشی بۆ کردن، چونکە بێ وچان پێغەمبەر ﷺ خۆیی و، خەلیفەکانی - دوای خۆی- هەر لە جیهادو لە جم و جووڵدا بوون، وە پێغەمبەر ﷺ لەبەر ڕۆشنایی بەڵێنەکانی خوادا فەرمویەتی: ((إن الله زوى لي الأرض فرأيت مشارقها ومغاربها، وسيبلغ ملك أمتي ما زوى لي منها)) موسلیم. واتە:خوا دەسەلاتدار زەویی بۆ پێچامەوەو بۆی تۆمارکردم، ئەمنیش تەماشای گش خورهەلاتیی وخۆرئاواییم کرد، جامزگێنی بێت کە دەسەلات وهێزی ئوممەتەکەم دەگاتە گشت ئەوشوێنانە. وەلەفەرموودەیەکی دیکەدا-پێشەوا موسلیم هێناویەتی لە (جابیر) ەوە- ئەڵێ: لە پێغەمبەرم ﷺ بیست, فەرمووی: ((لا يزال أمر الناس ماضيا ما وليهم اثنا عشر رجلا)) لە فەرموودەیەکی تردا هاتووە: ((الخلافة ثلاثون سنة، ثم تكون ملكا عضوضا)) پێشەوا

قُلْ أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ فَإِن تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا عَلَيْهِ مَا حُمِّلَ وَعَلَيْكُم مَّا حُمِّلْتُمْ وَإِن تُطِيعُوهُ تَهْتَدُوا وَمَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿٥٤﴾ وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِي ارْتَضَىٰ لَهُمْ وَلَيُبَدِّلَنَّهُم مِّن بَعْدِ خَوْفِهِمْ أَمْنًا يَعْبُدُونَنِي لَا يُشْرِكُونَ بِي شَيْئًا وَمَن كَفَرَ بَعْدَ ذَٰلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿٥٥﴾ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٥٦﴾ لَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مُعْجِزِينَ فِي الْأَرْضِ وَمَأْوَاهُمُ النَّارُ وَلَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿٥٧﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِيَسْتَأْذِنكُمُ الَّذِينَ مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ وَالَّذِينَ لَمْ يَبْلُغُوا الْحُلُمَ مِنكُمْ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ مِّن قَبْلِ صَلَاةِ الْفَجْرِ وَحِينَ تَضَعُونَ ثِيَابَكُم مِّنَ الظَّهِيرَةِ وَمِن بَعْدِ صَلَاةِ الْعِشَاءِ ثَلَاثُ عَوْرَاتٍ لَّكُمْ لَيْسَ عَلَيْكُمْ وَلَا عَلَيْهِمْ جُنَاحٌ بَعْدَهُنَّ طَوَّافُونَ عَلَيْكُم بَعْضُكُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمُ الْآيَاتِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٥٨﴾

ئەحمەد.واتە: هەتا ئەودوانزە پیاوە - مەبەستی دوازدە خەلیفەکەیە - سەرپەرەشتی کارو فەرمانی خەڵکی بکەن، ئەوا ئیش وکاری مەردوم بەچاکی دەڕوا. ﴿وليمكنن لهم دينهم الذي ارتضى لهم﴾ ئەودین و ئاییینەش خوا خۆی بۆی پەسەند کردوون، ڕیشەدارو سەقامگیر و سابت و دامەزراو دەکا بۆیان ﴿وليبدلنهم من بعد خوفهم أمنا﴾ وە ترس و بیمەکەشیان بۆ دەگۆڕێ بە ئارامییو ئاسوودەیی ﴿يعبدونني لا يشركون بي شيئا﴾ ئیتر ئەو کاتە تەنها من بپەرستن و هیچ شتێکش نەکەنە هاوبەشم ﴿ومن كفر بعد ذلك﴾ ئەوسا هەرکەسێکیش - پاش ئەوە-کافر بوو, واتە: پاش هاتنە دی بەڵێنەکە ﴿فأولئك هم الفاسقون﴾ ئائەوانەن فاسیق ودەرچووولەسنووری شەرع ﴿٥٦ واقيموا الصلاة وآتوا الزكاة﴾ (ئەی ئیمانداران!) نوێژی کامڵ بکەن و، بەشێك لە داراییتان بەناوی زەکاتەوە بدەن ﴿وأطيعوا الرسول﴾ وەلە پەیامبەریش ﷺ فەمانبەرداریو گوێرایەڵی بکەن ﴿لعلكم ترحمون﴾ تابەشکو بەر ڕەحمەت و بەر

سۆزی خوا بکەون. ئینجا ئەنجامی بێ بڕوایان ئەبڕێتەوەو ئەفەرموێ: ﴿٥٧ لا تحسبن الذين كفروا معجزين في الأرض﴾ پێت وانەبێ ئەوانەی خوا نەناس وبێ بڕوان, دەتوانن کە لە سزای خوا ڕابکەن ودەسەو سانمان بکەن لە زەویداو, نەتوانین تۆڵەیان لێ وەرگرین, نە, شتی وانابێ و, هەر گیزیش لە دەستمان دەرناچن ﴿ومأواهم النار ولبئس المصير﴾ لە دوارۆژیشدا جێگەی ئەوانە ئاگری دۆزەخەو, وای چ جێگایەکی خراپە دۆزەخ.

خولام و کەنیزەو منداڵی نابلوق سێ کات ئیزن دەخوازن:

لە ئایەتەکانیپێشەوە هەندێ لە شێوەو ئادابی هاتوچۆی بۆ لای یەکتر باس کرد, ئێستایش باسی سەردانی خزم و خوێشان ئەکات بۆلای یەکتر, وەك ئەفەرموێ: ﴿٥٨ يا أيها الذين آمنوا ليستأذنكم الذين ملكت أيمانكم والذين لم يبلغوا الحلم منكم ثلاث مرات﴾ ئەی ئەوانەی باوەڕتان هێناوە! باخولام وبەندەوکەنیزەکانتان و, ئەوانەش کە هێمان پێ نەگەیشتوون و (باڵغ نەبوون)بەڵام مەیلی جینسییان هەیە, لە سێ کاتدا مۆڵەت وەرگرن! بۆ هاتنە ناو ژووری تایبەتینووستنی ژن و مێرد ﴿من قبل صلاة الفجر﴾ لە پێش نوێژی بەیانیدا" دیارە لەو کاتەدا مرۆڤ خۆی کردووەتەوە بۆ حەوانەوە ﴿وحين تضعون ثيابكم من الظهيرة﴾ دووەم: نیوەڕۆیان،کاتێ جل و بەرگتان دائەنێن بۆ ئیسراحەت ﴿ومن بعد صلاة العشاء﴾ لە پاش نوێژی خەوتنان "کە لەو کاتەشدا خۆتانتان ئامادە کردووە بۆ خەو دیارە ئەم سێ کاتە، کاتی دانانی جل و بەرگی ئیشەو، کاتی حەوانەوە و پشوودانە، بۆیە بە تایبەت ناویان ئەبات ﴿ثلاث عورات لكم﴾کە ئەم سێ کاتە, کاتی تەنیایی ئێوەیە، وەعەورەتی ئێوەی تیادەرکەوێ,کەواتە دەبێ بەندەو کەنیزەو منداڵەکانیشتان ئاگادار بکەن تا لەوسێ کاتەدا بێ مۆڵەت نەیەنە ژوورەوە ﴿ليس عليكم ولا عليهم جناح بعدهن﴾ د وای ئەو سێ کاتە! ئیتر هیچ قەیناکا و گلەیی لە ئێوەش و ئەوانیش ناکرێت ﴿طوافون عليكم بعضكم على بعض﴾ بەیانیان و ئێواران بگەڕێن بەسەرتانا،چونکە زۆر قورسە بۆ هەردوولاتان گش کات ئەوانە هەر داوای مۆڵەت بکەن" ﴿كذلك يبين الله لكم الآيات﴾ هەر ئا بەو شێوەیە خوا ئایەتەکانی قورئان بۆ ئێوە ڕوون ئەکاتەوە ﴿والله عليم حكيم﴾ ئەو خوایەش زۆر زاناو،بە ئاگایە , بەکاری بەندەکانیی دروستکارە.

ئینجا حوکمی ئەو منداڵانەش باس ئەکات باڵغ دەبن, ئەفەرموێ: ﴿٥٩ وإذا بلغ الأطفال منكم الحلم﴾ وەهەر کاتێ منداڵەکانتان گەورە بوون و پێگەیشتن، ئەگەر چی بۆ ساڵی باڵغ بوونیش "زانایان قسەی جیاوازیان هەیە: ئایا نیشانەی باڵغ بوون چیەو، ساڵی باڵغ بوون چەندە؟ ﴿فليستأذنوا﴾ بائەوانیش لە هەموو کاتدا مۆڵەت بخوازن ﴿كما استأذن الذين من قبلهم﴾ وەك چۆن ئەو باڵغ و پێگەیشتوانەی پێش ئەمان ,مۆڵەتیان دەخواست ﴿كذلك يبين

الجزء الثامن عشر — سورة النور

وَإِذَا بَلَغَ الْأَطْفَالُ مِنكُمُ الْحُلُمَ فَلْيَسْتَأْذِنُوا كَمَا اسْتَأْذَنَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ ۚ كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ ۗ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٥٩﴾ وَالْقَوَاعِدُ مِنَ النِّسَاءِ اللَّاتِي لَا يَرْجُونَ نِكَاحًا فَلَيْسَ عَلَيْهِنَّ جُنَاحٌ أَن يَضَعْنَ ثِيَابَهُنَّ غَيْرَ مُتَبَرِّجَاتٍ بِزِينَةٍ ۖ وَأَن يَسْتَعْفِفْنَ خَيْرٌ لَّهُنَّ ۗ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٦٠﴾ لَّيْسَ عَلَى الْأَعْمَىٰ حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْأَعْرَجِ حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْمَرِيضِ حَرَجٌ وَلَا عَلَىٰ أَنفُسِكُمْ أَن تَأْكُلُوا مِن بُيُوتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ آبَائِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أُمَّهَاتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ إِخْوَانِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أَخَوَاتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أَعْمَامِكُمْ أَوْ بُيُوتِ عَمَّاتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أَخْوَالِكُمْ أَوْ بُيُوتِ خَالَاتِكُمْ أَوْ مَا مَلَكْتُم مَّفَاتِحَهُ أَوْ صَدِيقِكُمْ ۚ لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَن تَأْكُلُوا جَمِيعًا أَوْ أَشْتَاتًا ۚ فَإِذَا دَخَلْتُم بُيُوتًا فَسَلِّمُوا عَلَىٰ أَنفُسِكُمْ تَحِيَّةً مِّنْ عِندِ اللَّهِ مُبَارَكَةً طَيِّبَةً ۚ كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمُ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٦١﴾

٣٥٨ إنما المؤمنون

﴿الله لكم آياته﴾ هەر ئابەو شێوەیە خوا حوکمەکانی خۆی بۆ ئێوە ڕوون ئەکاتەوە, دە ئێوەش بەباشی وەریان بگرن ﴿والله عليم حكيم﴾ و خوا زۆر زاناو ئاگایە زۆریش کار جوانە. ئینجا خوا باسی حیجاب ئەکات بۆ دوای پیر بوون، پاش ئەوە بۆسەردەمی لاوێتی باسیکرد، وەك ئەفەرموێ: ﴿[٦٠] والقواعد من النساء اللاتي لا يرجون نكاحا﴾ ئەو ژنانەی لەئیش و کار کەوتون" ئوفتادەبوون و لەبەر پیریی‌و، نەمانی ئارەزوو بەتەمای شووکردن نین. (سەعیدی کوڕی جوبەیر، قەتادە، زەحاك) ئەڵێن: مەبەست بەوانە، ئەو ژنانەیە (حەیز)یان نەماوەو، تەمای منداڵیشیان بڕاوە. ﴿فليس عليهن جناح أن يضعن ثيابهن﴾ هیچ گوناهێکیان لەسەر نیە کە هەندێ لە جل و بەرگی سەرەوەیان دابنێن و نەیپۆشن, وەك عەباو چەتفەو کەواو سەڵتە، وە هەروەها ئەگەر بەبەردەم پیاوانیشدا بێن و بڕۆن ﴿غير متبرجات بزينة﴾ بەڵام نابێ بەرامبەر بەخەڵك زینەت و جوانی خۆیان نیشان بدەن وەك موو و سەرومل و گەردن و سینگ و لاقیان، شتێك نەکەن سەرنجی بێگانە ڕاکێشن ﴿وان يستعففن خير لهن﴾ خۆ ئەگەر عیففەتیش نیشان بدەن و کەواو سەڵتەو چەتفەوعاباکانیان, هەر دانەنێن و خۆیان داپۆشن وەك ژنێکی لاو, ئەوە چاکترە بۆیان ,چونکە لەبوختان و قسەی ناقۆڵا دوور ئەکەونەوە ﴿والله سميع عليم﴾ خوا زۆر ژنەوایە، هەمیشەش زانایە ئەزانێ چی لەنێوان ئەوان و پیاوانی نائاشناو بێگانەدا ڕوو دەدات. کەواتە هۆشیاربن! (سەدی) ئەڵێ: بەناوی (موسلیم)ەوە، هاوڕێیەکم هەبوو خوڵامی ژنەکەی حوزەیفەبوو، ڕۆژێ لەبازاڕدا بە دەستی خەناوییەوە دیتم و، لێم پرسی ئەوە چییە؟! وتی: خەنەم لەسەری (مەولا)کەم (خێزانی حوزەیفە)گرتووە، منیش بڕوام نەکرد، وتی: ئەگەر حەز ئەکەی وەرە ئەتبەمەلای خۆی، بەڵێ ڕۆیشتم، سەیر ئەکەم سەلارە ژنێکە، منیش وتم: موسلیم ڕیوایەتێکی وای بۆ گێڕامەوە؟! وتی: بەڵێ، وایە، ڕۆڵەم! چونکە من لەڕیزی ئەو ژنانەدام خوا بەرامبەریان ئەفەرموێ: (والقواعد من النساء اللاتي لا يرجون نكاحا) ئیبن کەسیر.

خواردن لای ماڵی خزمان:

﴿[٦١] ليس على الأعمى حرج ولا على الأعرج حرج ولا على المريض حرج ولا على انفسكم أن تأكلوا من بيوتكم﴾ لەسەرکوێر و شەل و نەخۆش وخۆشتان, هیچ تاوانێك نیە کە لەماڵکانی خۆتان وکوڕەکانتان نان بخۆن بێ‌مۆڵەت. موسوڵمانان لەو سەردەمەدا زۆر بەلایانەوە قورس و سەخت بوو لەگەڵ کوێرو نەخۆش و شەل و ئیفلیجدا نان بخۆن، چونکە ئەوان وەك پێویست ناتوانن نان بخۆن، وە یا نابینن بخۆن، جا ئەمانیش لەترسی ئەوە نەوەك ستەمیان لێ بکەن، خۆیانیان لێ دەپاراستن، تا ئایەتی ﴿ليس على الأعمى..﴾ هات. (موجاهید) ئەڵێ: هەندێ کەس ئەو نەخۆش و نابیناو ئیفلیجانەی دەبردە ماڵی بابی, یان ماڵی برای، یان ماڵی خوشکی،.. ئەوانیش وتیان: لەباتی ماڵی خۆیان بۆ ماڵانی‌ترمان ئەبەن! جا ئەو ئایەتە: (ليس على الأعمى) تا(ولا على أنفسكم أن تأكلوا من بيوتكم) تا(ليس عليكم جناح أن تأكلوا جميعا أو أشتاتا) هات و مۆڵەتی پێدان کە لەو جۆرە ماڵانەشدا بخۆن. ﴿أو بيوت آبائكم أو بيوت أمهاتكم﴾ یا لەماڵی باوکتان، یا لە ماڵی دایکتان ﴿أو بيوت إخوانكم﴾ یا لەماڵی براکانتان ﴿أو بيوت اخواتكم﴾ یا لەماڵی خوشکەکانتان ﴿أو بيوت أعمامكم﴾ یالەماڵی مامەکانتان ﴿أو بيوت عماتكم﴾ یان لە ماڵی پورەکانتان (پووری باوکیی) ﴿أو بيوت أخوالكم﴾ یا لەماڵی خاڵەکانتان ﴿أو بيوت خالاتكم﴾ یان لەماڵی پورەکانی "دایکتان", واتە: خواردن لەماڵی ئەوانەدا گوناح نییەو، پێویست بە مۆڵەتدان و، فەرموو ناکا و، بۆتان هەیە بچنە سەر سفرەیان، چونکە مرۆڤ بۆ خزم و کەس و کاری دڵێ کراوەتەوە ﴿أو ما ملكتم مفاتحه﴾ یا ئەو ماڵەی کلیلەکانی لای ئێوەیەو, کراونەتە وەکلیلدار, تا خاوەنەکەی ئەگەڕێتەوە. هاوەڵان کاتی خۆی کە ئەچوون بۆ سەفەرو بۆ جیهاد

گەڵ جار کلیلی خانووەکانیان ئەدا بەبرایەکی دراوسێیان جا ئەمیش پێی وابوو کە هەرگیز نابێ شتێ لەو ماڵە بخوا، ئەوساخوای گەورە فەرمووی: (أوما ملكتم مفاتحه) ﴿او صديقكم﴾ یا لە ماڵی دۆست و برادەرتانا، بەڵام بەو مەرجە بزانن پێی خۆشە، ئەگەرچی لەماڵەوەش نەبێ ﴿ليس عليكم جناح ان تأكلوا جميعا أو أشتاتا﴾ هیچ گوناهیشتان ناگات هەموو پێکەوە لەسەر یەك سفرە نان بخۆن" یاخودهەر کەس بە تەنیا بخوا. کاتی خۆی هەندێ لەخێڵەکان لەبەر سەلاری خۆیان، پێیان ناخۆش بوو بە تەنها نان بخۆن، ئەوجا خوا فەرمووی: ئەوە قەیدی نیە.

ئینجا دوای مۆڵەتدان بۆ هاتوچۆ، فەرمووی: ﴿فإذا دخلتم بيوتا فسلموا على انفسكم﴾ هەرکاتیش چوونە ماڵێکەوە سڵاو لەخۆتان و یەکتری بکەن، چونکە مایەی خۆشەویستیە ﴿تحية من عند الله مباركة طيبة﴾ ئەمە دروودێکی پیرۆز و پاکە لە لای خوا ﴿كذلك يبين الله لكم الآيات﴾ ئا بەو شێوەیە خوا ئایەت و ئادابەکانی خۆی ڕوون ئەکاتەوە بۆتان ﴿لعلكم تعقلون﴾ بەشکو تێ بگەن و ئەو ئایەتانە بکەنە بەرنامەی ژیانتان..

إِنَّمَا ٱلْمُؤْمِنُونَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ وَإِذَا كَانُوا۟ مَعَهُۥ عَلَىٰٓ أَمْرٍ جَامِعٍ لَّمْ يَذْهَبُوا۟ حَتَّىٰ يَسْتَـْٔذِنُوهُ ۚ إِنَّ ٱلَّذِينَ يَسْتَـْٔذِنُونَكَ أُو۟لَـٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ ۚ فَإِذَا ٱسْتَـْٔذَنُوكَ لِبَعْضِ شَأْنِهِمْ فَأْذَن لِّمَن شِئْتَ مِنْهُمْ وَٱسْتَغْفِرْ لَهُمُ ٱللَّهَ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٦٢﴾ لَّا تَجْعَلُوا۟ دُعَآءَ ٱلرَّسُولِ بَيْنَكُمْ كَدُعَآءِ بَعْضِكُم بَعْضًا ۚ قَدْ يَعْلَمُ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ يَتَسَلَّلُونَ مِنكُمْ لِوَاذًا ۚ فَلْيَحْذَرِ ٱلَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ أَمْرِهِۦٓ أَن تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ أَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٦٣﴾ أَلَآ إِنَّ لِلَّهِ مَا فِى ٱلسَّمَـٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۖ قَدْ يَعْلَمُ مَآ أَنتُمْ عَلَيْهِ وَيَوْمَ يُرْجَعُونَ إِلَيْهِ فَيُنَبِّئُهُم بِمَا عَمِلُوا۟ ۗ وَٱللَّهُ بِكُلِّ شَىْءٍ عَلِيمٌۢ ﴿٦٤﴾

سُورَةُ الفُرْقَانِ

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَـٰنِ ٱلرَّحِيمِ

تَبَارَكَ ٱلَّذِى نَزَّلَ ٱلْفُرْقَانَ عَلَىٰ عَبْدِهِۦ لِيَكُونَ لِلْعَـٰلَمِينَ نَذِيرًا ﴿١﴾ ٱلَّذِى لَهُۥ مُلْكُ ٱلسَّمَـٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَلَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا وَلَمْ يَكُن لَّهُۥ شَرِيكٌ فِى ٱلْمُلْكِ وَخَلَقَ كُلَّ شَىْءٍ فَقَدَّرَهُۥ تَقْدِيرًا ﴿٢﴾

٣٥٩

لەکاری بە کۆمەڵدا بێ ئیزن لا مەکەون:

لەپێشەوە باسی مۆڵەت وەرگرتن لەکاتی هاتوو چۆی ماڵاندا کرا, ئێستاش باسی مۆڵەت وەرگرتن ئەکا لەکاتی گەڕانەوەو هەڵسان, بەتایبەت لەلای پێغەمبەر ﷺ ئەفەرموێ: ﴿[٦٢] إنما المؤمنون الذين آمنوا بالله ورسوله﴾ بڕوادارانی ڕاستەقینە هەر ئەو کەسانەن کە بڕوایان هێناوە بەخواو بەپەیامبەرەکەی ﴿وإذا كانوا معه على أمر جامع﴾ وەکاتێ بۆ کارێکی بە کۆمەڵ لەگەڵ پێغەمبەردا بوون, وەك مەشوەرەت بۆ جەنگ و، یا بۆ هەر شتێکی تری گرنگ و پێویست ﴿لم يذهبوا حتى يستأذنوه﴾ بێ مۆڵەت لێ وەرگرتنی بەهیچ جێگایەکدا نەئەڕۆیشتن, دیارە ئەمە ئەوپەڕی هێمای ئەدەب و وێڵەو ڕێز دانانە لەگەڵ سەرکردەدا، مۆڵەت وەرگرتن، هێمای بڕوای تەواوە، بۆیە ئەفەرمووێ: ﴿إن الذين يستأذنونك﴾ بێگومان ئەو کەسانە مۆڵەتت لێ دەخوازن کاتێ ئەڕۆن ﴿أولئك الذين يؤمنون بالله ورسوله﴾ هەر ئەوانەن کە بەڕاستیی بڕوایان بە خواو بەپەیامبەری ئەو هەیە ﴿فإذا إستأذنوك لبعض شأنهم﴾ هەر کاتێکیش هاتن بۆ هەندێ کاری تایبەتی خۆیان مۆڵەتت لێ بخوازن ئەی پەیامبەر ﷺ ﴿فأذن لمن شئت منهم﴾ تۆیش هەرکەسێکیانت ویست لێان مۆڵەتی بدە با بڕوا بۆ ئەونجامدانی ئیشەکەی لە (تەبووك)دا (عومەر) کارێکی تایبەتی خۆی بۆ پێش هات، هەر ئەبوایە بگەڕایەتەوە، جا ئەوەبوو داوای مۆڵەتی لێکردو، ئەویش فەرمووی: بڕۆ خۆ تۆ لەدوو ڕوویان نیت ﴿واستغفر لهم الله﴾ لەخواش داوای لێخۆش بوونیان بۆ بکە سەبارەت بەو شتانە کە ڕوویداوە لێیان ﴿إن الله غفور رحيم﴾ چونکە خوا زۆر لێبوردەیە، زۆریش میهرەبان و دلۆڤانە.

وەك خۆتـان بانگ لە پێغەمبەر مەکەن:

جا پاش ئەوە ڕێزو شەرەفی پەیامبەر ﷺ لەو سوورەتەدا دەرکەوت، بۆ جارێکی تر ئەو قەدر زانینە باس ئەکاتەوەو ئەفەرمووێ: ﴿[٦٣] لا تجعلوا دعاء الرسول بينكم كدعاء بعضكم بعضا﴾ ئەی موسڵمانەکان! بانگ کردن لەپەیامبەر ﷺ وەك بانگکردن لەخۆتان دامەنێن یا خود بەناوی خۆیەوە بانگی لێ مەکەن، وەك ئێوە لەیەکتر بانگ ئەکەن، بەڵکو بەو بڵێن: یا (رسول الله، یانبی الله...) ﴿قد يعلم الله الذين يتسللون منكم لواذا﴾ بێگومان خوا ئاگای لەو کەسانە هەیە کە لەپشت یەکتر خۆ ئەشارنەوەو خۆ ئەدەنە پاڵ یەکترو خۆ دەدزنەوە لێتان" وە لە مزگەوت یەکە یەکە خۆیان دەکێشایە دەرەوە، بێ مۆڵەت ﴿فليحذر الذين يخالفون عن أمره﴾ دەبا ئەوانەی سەرپێچی لە فەرمانی پەیامبەر ﷺ ئەکەن، بترسن ﴿أن تصيبهم فتنة﴾ کە سەرەنجام تووشی بەڵاو نەهاتێك ببن ﴿أو يصيبهم عذاب أليم﴾ یا تووشی سزایەکی بەئێش ببن ﴿[٦٤] ألا إن لله مافی السموات والأرض﴾ وشیاربە! بەڕاستیی هەرچی لە ئاسمانەکان و زەویدایە هەر بۆ خوایە ﴿قد يعلم ما انتم عليه﴾ بێگومان ئەو خوایە ئەزانێ بەوەی ئێستا ئێوە وان لە سەری لە نیفاق و سەرپێچی ﴿ويوم يرجعون إليه فينبئهم بما عملوا﴾ هەم ئەو ڕۆژەش کە ئەگەڕێنرێنەوە لای ئەو، ئاگاداری ئەوهەموو کاروکردەوەیانە دەکات ئەنجامیان داوە، گەورەو بچووك، جا هەر بەپێی ئەوەش تۆڵەو پاداشتیان ئەداتەوە ﴿والله بكل شئ عليم﴾ چونکە خوا بە هەموو شتێك زاناو ئاگایە.

زۆر شوکرانە بژێرم بۆ خوای دەهندەی دڵاوا کە شەرەفمەندی کردم بە نووسینی

تەفسیری ئەم سوورەتی (نوور)ـە.

وصل اللهم على النبى الأمى محمد وعلى آله وصحبه.

*** *** ***

٢٥- سوورەتی (فورقان)ـە

مەککەییەو (٧٧) ئایەتە

بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان

ئەم سوورەتە لەپاش سوورەتی (یاسین)ـەوە هاتۆتە خوارێ، ئەمیش هەروەك باوی سوورەتە مەککەییەکانی تر، کاروباری ئیمان وبیروباوەڕ چارەسەر دەکات، لەگەڵ بەرپەرچدانەوەی هەندێ لە رەخنەی موشریکان، سەبارەت بە پەیامەکەی پەیامبەر ﷺ.

بەکورتیی: تەوەرەی سوورەتەکە لەم خاڵانەدا دەسوڕێ: ڕاستیی وحەقیانەتی قورئان، دروستیی و واقیعییەتی پەیامەکەی پەیامبەر ﷺ، زیندووبوونەوەو ژینی ئەولاو، پاداشت و تۆڵە، کۆتاییشی بەباسی بڕێ لەوەسف و پەسنەکانی (عبادالرحمن) دێت.

مەزنایەتی خوا:

خوای کارزان - کەئەم قورئانەی ناردۆتە خوارێ- لەم چەند ئایەتەدا باسی مەزنیی وبڵندیی خۆی دەکاو دەفەرموێ:﴿بسم الله الرحمن الرحيم *[١] تبارك الذى نزل الفرقان على عبده﴾ بڵندو گەورەیە، پیرۆزو بەپیتە، ئەو خوایەی کە فورقان وجیاکەرەوەی ڕاست لەناڕاستی ناردەسەر بەندەی خۆی موحەممەد ﷺ واتە: قورئان ﴿ليكون للعالمين نذيرا﴾ تاببێتە هۆی بێدارکەرەوەو ترسێنەر بۆجیهانەکانی پەری و ئادەمزاد، لەسزای خوا.

ئینجا خوا -جل جلاله- چوار سیفەتی تایبەتمەندیی خۆی باس دەکات بۆیان ودەفەرموێ:﴿[٢] الذی له ملك السموات والأرض﴾ یەکەم: ئەو زاتەی موڵکایەتیی ودەسەڵاتی گشت ئاسمانەکان و زەویی هەر هی ئەوە ﴿ولم یتخذ ولدا﴾ دووەم: هیچ منداڵێکی بۆخۆی رانەگرتووە, وەك جوولەکەو گاوران پێیان وایەکە: خوا تۆرم و منداڵی هەیە! ﴿ولم یکن له شریك فی الملك﴾ سێیەم: لەمەودای دەسەڵاتیدا، هیچ شەریك و هاوبەشێکی نیە، وەك بت پەرستەکان پێیان وایە کە: شەریك وهاوبەشی هەیە! ﴿وخلق کل شئ فقدره تقدیرا﴾ چوارەم: هەموو شتێکی لەنەبوون و(عەدەم)ەوە دروسکردوو بەدی هێناو, ئەندازەگیری تەواویشی بۆ کرد , بە میزانێکی ورد ﴿[٣] واتخذوا من دونه آلهة﴾ کەچی هاوبەشدانەرەکان لەجیاتی ئەوە کەتەنها ئەوتاکەخوایە بپەرستن، هەستان چەند شتێکیان بۆخۆیان هەڵبژاردو کردیانە خوا! ﴿لایخلقون شیئا﴾ کەتوانای دروستکردنی هیچ شتێکیشیان نیە ﴿وهم یخلقون﴾ وبۆخۆشیان – ئەوبتانە- تاشراوو دروستکراون، وێنەیان بۆکێشراوە ﴿ولا یملکون لأنفسهم ضرا ولانفعا﴾ تەنانەتی دەسەڵاتی ئەوەشیان نیە هیچ زیان و سوودێك بەخۆیشیان بگەیەنن ﴿ولا یملکون موتا ولاحیاتا ولانشورا﴾ ودەسەڵاتی مردن و ژیان و زیندوو بوونەوەشیان نیە، جا شتێك ئاوابێت، چۆن ئەبێتە خوا؟! چۆن ئێوە ملیان بۆ کەچ دەکەن؟!

ٱلْجُزْءُ ٱلثَّامِنَ عَشَرَ — سُورَةُ ٱلْفُرْقَانِ

وَٱتَّخَذُواْ مِن دُونِهِۦٓ ءَالِهَةً لَّا يَخْلُقُونَ شَيْـًٔا وَهُمْ يُخْلَقُونَ وَلَا يَمْلِكُونَ لِأَنفُسِهِمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا وَلَا يَمْلِكُونَ مَوْتًا وَلَا حَيَوٰةً وَلَا نُشُورًا ﴿٣﴾ وَقَالَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓاْ إِنْ هَٰذَآ إِلَّآ إِفْكٌ ٱفْتَرَىٰهُ وَأَعَانَهُۥ عَلَيْهِ قَوْمٌ ءَاخَرُونَ فَقَدْ جَآءُو ظُلْمًا وَزُورًا ﴿٤﴾ وَقَالُوٓاْ أَسَٰطِيرُ ٱلْأَوَّلِينَ ٱكْتَتَبَهَا فَهِىَ تُمْلَىٰ عَلَيْهِ بُكْرَةً وَأَصِيلًا ﴿٥﴾ قُلْ أَنزَلَهُ ٱلَّذِى يَعْلَمُ ٱلسِّرَّ فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ إِنَّهُۥ كَانَ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴿٦﴾ وَقَالُواْ مَالِ هَٰذَا ٱلرَّسُولِ يَأْكُلُ ٱلطَّعَامَ وَيَمْشِى فِى ٱلْأَسْوَاقِ لَوْلَآ أُنزِلَ إِلَيْهِ مَلَكٌ فَيَكُونَ مَعَهُۥ نَذِيرًا ﴿٧﴾ أَوْ يُلْقَىٰٓ إِلَيْهِ كَنزٌ أَوْ تَكُونُ لَهُۥ جَنَّةٌ يَأْكُلُ مِنْهَا وَقَالَ ٱلظَّٰلِمُونَ إِن تَتَّبِعُونَ إِلَّا رَجُلًا مَّسْحُورًا ﴿٨﴾ ٱنظُرْ كَيْفَ ضَرَبُواْ لَكَ ٱلْأَمْثَٰلَ فَضَلُّواْ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ سَبِيلًا ﴿٩﴾ تَبَارَكَ ٱلَّذِىٓ إِن شَآءَ جَعَلَ لَكَ خَيْرًا مِّن ذَٰلِكَ جَنَّٰتٍ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَٰرُ وَيَجْعَل لَّكَ قُصُورًا ﴿١٠﴾ بَلْ كَذَّبُواْ بِٱلسَّاعَةِ وَأَعْتَدْنَا لِمَن كَذَّبَ بِٱلسَّاعَةِ سَعِيرًا ﴿١١﴾

٣٦٠ — إِذَا رَأَتْهُم

خوانەناسان گێل و نەزانن:

ئەر سەیری راو بۆچوونی کافران لەبارەی قورئانەوە بکرێ، دەر دەکەوێ کە چەندە گێل و گەوجن، بۆیە خوای گەورە لەوبارەوە دەفەرموێ:﴿[٤] وقال الذین کفروا﴾ وە ئەو کافروبێباوەڕانەدەربارەی قورئان گوتیان:﴿إن هذا إلا إفك افتراه﴾ ئەم قورئانە هەر درۆیەو، موحەممەد ﷺ خۆی هەڵیبەستووە ﴿وأعانه علیه قوم آخرون﴾ و کەسانی تریش -وەك خاوەن نامەکان- بۆ هۆنینەوەو رێکخستنی یارمەتییان داوە ئینجا خوا رەدیان ئەداتەوەو ئەفەرموێ: ﴿فقد جاؤ ظلما وزورا﴾ بەڕاستیی هەرچییەکیان گوت، بوختانەو ستەمێکی گەورەش دەکەن، چۆن ئەودرۆو پڕوپاڵانتەیە بەرامبەر بە پەیامبەر ﷺ ئەکەن، خۆئەو رووبەڕوویان وەستاو وتی: دەئەگەر دەتوانن تەنها سوورەتێکی بچووکیش بێت بیهێنن، ئەوانیش تەواوی رەوانبێژوخۆشخوانەکانیان بۆئەو مەبەستە کۆبوونەوەو، پەکیان کەوت، دەسا ئەگەر بیانتوانایە نەیان دەکرد؟.

دەڵێن قورئان چیرۆکی پێشینانە:

﴿[٥] وقالوا أساطیر الأولین﴾ گوتیان ئەم قورئانە هەموو ئەفسانەو وتەی باتڵ و پڕوو پووچی پێشینانە ﴿اکتتبها﴾ ئەوان بۆی رێنووس دەکەن وەك داستانی: رۆستەم، ئیسفەندیار.. ﴿فهی تملی علیه بکرة وأصیلا﴾ کە

هەموو بەیانی وئێوارانێك بۆی ئەخوێننەوەو ئەویش لەبەری ئەكات ﴿[٦] قل انزله الذی یعلم السر فی السموات والأرض﴾ خوا فەرمانی پێ ئەكات كە رەدیان بداتەوەو ئەفەرموێ: ئەی پێغەمبەرا ﷺ بڵێ: وانیە ئێوە ئەیڵێن! بەڵكو هەرئەوزاتە ناردوویەتی كە بە هەموو نهێنیەكانی ئاسمان و زەویی ئەزانێ و ئاگاداره , هەربۆیە ئێوەش چەندە هەوڵتاندا نەتانتوانی وەك تەنها سوورەتێكی بچكۆلەشی بێنن ﴿إنه كان غفورا رحیما﴾ بێگومان ئەویش (خوا) لەگوناح زۆر لێبوردەیە، زۆردڵاوایە بۆیە ئێستا لەدونیادا سزاتان نادات.

رەخنە لە پێغەمبەر دەگرن:

بەڵێ تا ئێستا خوانەناسەكان رەخنەیان لە قورئان دەگرت، كەچی وا رەخنە لەپەیامبەر ﷺ خۆیشی ئەگرن: ﴿[٧] وقالوا ما لهذا الرسول یأكل الطعام﴾ خوانەناس وكافران گوتیان: بۆئەوچی لەئێمە زیاترە، وا داوای پەیامبەرێتی ئەكات؟ وای ئەمە چ پەیامبەرێكە، خۆراك دەخوا ﴿ویمشی فی الأسواق﴾ وبەبازاڕیشدا دەگەڕێ؟ كەوایە فریشتە نیە، چوون فریشتە خۆراك ناخوات، دیارە پاشایش نیە، چونكە پاشا بەبازاڕدا ناگەڕێ، پێیان وابوو پێغەمبەر دەبێ حاڵ و وەزعی لەوان جیاواز بێت! ﴿لولا انزل إلیه ملك فیكون معه نذیرا﴾ ئەی بۆچی فریشتەیەكی لەگەڵ نەهات لەلایەن خواوە تا بەهاوڕێیەتی ئەوخەڵك بترسێنن ئەگەر راست ئەكا پێغەمبەره؟ ﴿[٨] أو یلقی إلیه كنز﴾ یان گەنجینەیەكی لەئاسمانەوە بۆفڕێ نەدرایە خوارێ، تاخۆی پێ ژیاندباو، و پێویستیشی بەكردوكۆشش نەبووبا؟ ﴿أو تكون له جنة یأكل منها﴾ یان باخێكی هەبوایە تالەدەرامەتەكەی خواردایە؟! ﴿وقال الظالمون إن تتبعون إلارجلا مسحورا﴾ بتپەرستە ستەمكارەكانیش بە موسڵمانەكانیان گوت: ئێوە هەرشوێن پیاوێكی جادوو لێكراوو سەر لێتێكچووكەوتوون؟

ئینجا خوا دڵخۆشی پەیامبەر ﷺ ئەداتەوەو، ئەفەرموێ: ﴿[٩] انظر كیف ضربوا لك الأمثال فضلوا﴾ دە بنواڕەوسەرنج بدە لەوستەمكارانە چۆن نەزیلەوومەسەلیان بۆهێنایتەوە، هەرجارەی بیانووی شتێ ئەگرن، جابەوهۆیەوە گومڕاو سەرلێشێواوولاڕێ بوون ﴿فلا یستطیعون سبیلا﴾ ئیتر هەرچی دەكەن ناتوانن رێگەیەك بدۆزنەوە بۆ دەربازبوون لەوگومڕاییە ﴿[١٠] تبارك الذی إن شاء جعل لك خیرا من ذلك﴾ پیرۆزیی و گەورایەتی، هەر بۆخوایەك، كە ئەوەندە بەدەسەڵاتە ئەگەر ویستی لەوەی ئەوان وتیان, چاك ترت ئەداتێ ﴿جنات تجری من تحتها الأنهار﴾ باخ و باخاتێكت پێدەبەخشێت,جۆگە ئاوەكان بە ژێریاندا دەڕۆن ﴿ویجعل لك قصورا﴾ ودەتكا بە خاوەنیچەندكۆشكێك, وەك هی پاشاكان. ﴿[١١] بل كذبوا بالساعة﴾ نا، ئەوانە هیچ هۆیەك نیە بۆنكوڵی وململانێیان، ئەوە نەبێت كە هەر رۆژیی قیامەتیان بەدرۆ دانا ﴿واعتدنا لمن كذب بالساعة سعیرا﴾ ئێمەش ئاگرێكی سووتێنەری بڵێسەدارمان ئامادە كردووە بۆهەركەسێ قیامەت بە درۆدادەنێ ﴿[١٢] إذا رأتهم من مكان بعید﴾ كاتێ لەشوێنێكی دوورەوە ئەو ئاگرەیە خوا نەناسان دەبینێ ﴿سمعوا لها تغیظا وزفیرا﴾ دەنگێكی ڕقاوی ومرقنی لێ دەبیستن. ئەڵێیت دەنگی پرمەی ولاخە.(ئیبن عەباس) ئەڵێ: ئەو كەسەی وابۆ جەهەننەم رادەكێشرێ , جەهەننەم بۆی دەپرمێنێ, وەكو ئێستر بۆ(جۆ)دەپرمێنێ ﴿[١٣] وإذا القوا منها مكانا ضیقا مقرنین﴾ هەركاتێكیش بەدەست و پێ كۆت و زنجیر كراوەوە دەخرێنە ناو جێگایەكی تەسك و تەنگەبەرلەدۆزەخدا، ﴿دعوا هنالك ثبورا﴾ ئەوسابەپەلە هاواری تیا چوون و ماڵ وێرانی و داوای مەرگ دەكەن و بەر دەبنە بانگ و سەڵای حەسرەت و هەناسە ساردی ﴿[١٤] لا تدعوا الیوم ثبورا واحدا﴾ ئەوسا پێیان ئەوترێ: ئەمڕۆ ئیتر هەریەك جار داوای مەرگی خۆتان مەكەن: ﴿وادعوا ثبورا كثیرا﴾ بەڵكو زۆرو بێ شمار هاوارو واوەیلا وداوای مردن بكەن.

بەهەشت چاكە، یان دۆزەخ؟:

﴿١٥ قل أذلك خير أم جنة الخلد التى وعد المتقون﴾ جا بۆ ئەوەی زیاتر ئێشیان پێ بگا خوا ئەفەرمویٚ: پێیان بڵێ: ئاخۆ ئەو حاڵەی كافرانە چاكترە، یا ئەم بەهەشتە هەتا هەتاییە كە بەڵێنی بەخواناسان و پارێزگارانی سنوورەكانی خوا دراوە؟! ﴿كانت لهم جزاء ومصيرا﴾ كەلەدواڕۆژدا هەم پاداشتی كارەكانیانەو، هەم جیٚ وشوێنی گەرانەوەشیانە ﴿١٦ لهم فيها ما يشاؤن خالدين﴾ چییان بۆی لەویٚ دەستیان ئەكەوێت و بۆیان ئامادەیە، بە هەتا هەتاییش تێیدا ئەمێننەوە ﴿كان على ربك وعدا مسؤلا﴾ ئەوەش بەڵێنێكە لەلایەن پەروەردگارتەوە هەر دەبیٚ بێتەدی و" خواش خۆی كردووە بەرپرسیار لێی.

قیامەت هاتن بتان لە بتپەرستان حاشا دەكەن:

﴿١٧ ويوم يحشرهم وما يعبدون من دون الله﴾ وە بۆ ئامۆژگاریان باسی ئەو رۆژە بكە هەم خۆیان و، هەم ئەوانەی -بێجگە لەخوا (الله)- ئەیانپەرستن، خوا لەجێیەك كۆیان ئەكاتەوە، (موجاهید) ئەڵیٚ: مەبەست لەوپەرستراوانە عیساو عوزەیرو فریشتەكانە ﴿فيقول أأنتم أضللتم عبادى هؤلاء﴾ جا ئەڵێت: ئاخۆ ئێوە بوون ئەم بەندانەی منتان گومڕا كردو، بانگتان كردن بۆ پەرستنی خۆتان؟! ﴿أم هم ضلوا السبيل﴾ یاخود ئەوان خۆیان ڕێیان گوم كردو گومڕا بوون و ئێوەشیان پەرست؟ ﴿١٨ قالوا سبحانك﴾ ئەوانیش- بەسەر سوڕمانێكەوە- ئەڵێن: خوایە! لەهەموو شەریك و هاوەڵێك تۆ بیٚ نیازو پاكیت" خۆیشت چاك ئەزانیت هەرگیز ئێمە شتی وامان نەكردووە. وەك لە (٣٤/ ٤٠-٤١)دا ئەفەرمووێ: (ويوم نحشرهم جميعا ثم نقول للملائكة أهؤلاء إياكم كانوا يعبدون قالوا سبحانك أنت ولينا من دونهم بل كانوا يعبدون الجن اكثرهم به مؤمنون). ﴿ماكان ينبغى لنا أن نتخذ من دونك من أولياء﴾ هەرگیز شیاوو ڕەوا نییە بۆئێمە لەباتی تۆ دۆستێكی تر بگرین و، بیپەرستین و خەڵكیشیان بۆلا بانگ بكەین ﴿ولكن متعتهم وآباءهم حتى نسوا الذكر﴾ بەڵام تۆخۆت ئەی خوایە! ئەوان و باو باپیرانیانت ئەوەندە بەهرەوەرو و تەمەن درێژ كرد، هەموو جۆریٚ نازو نیعمەت و رۆزیت پێدان، ئیتر شوكرو ڕووكردنە تۆیان بە پەرستن بە تەنیا لە بیر كرد ﴿وكانوا قوما بورا﴾ سەرەنجام تیا چوون وبوونە قەومێكی وا بیٚ خێر ﴿١٩ فقد كذبوكم بما تقولون﴾ ئینجا بەپەرسشەكان ئەوتریٚ: بەڕاستیی پەرستراوەكان قسەكانی ئێوەیان بەدرۆخستنەوە كە گوایا ئەوان ئێوەیان گومڕا كردبیٚ، خۆ ئێستا وا دەر نەچوو. ﴿فما تستطيعون صرفا ولا نصرا﴾ ئینجا چی ئەكەن؟ خۆ ئێستا هیچ دەسەڵاتێكتان نییەو ناتوانن نە سزا لەخۆتان لا بدەن و، نەیارمەتی لە كەسێك وەرگرن ﴿ومن يظلم منكم نذقه عذابا كبيرا﴾ و

الجزء الثامن عشر — سورة الفرقان

إذا رأتهم من مكان بعيد سمعوا لها تغيظا وزفيرا ﴿١٢﴾ وإذا ألقوا منها مكانا ضيقا مقرنين دعوا هنالك ثبورا ﴿١٣﴾ لا تدعوا اليوم ثبورا واحدا وادعوا ثبورا كثيرا ﴿١٤﴾ قل أذلك خير أم جنة الخلد التي وعد المتقون كانت لهم جزاء ومصيرا ﴿١٥﴾ لهم فيها ما يشاءون خالدين كان على ربك وعدا مسئولا ﴿١٦﴾ ويوم يحشرهم وما يعبدون من دون الله فيقول أأنتم أضللتم عبادي هؤلاء أم هم ضلوا السبيل ﴿١٧﴾ قالوا سبحانك ما كان ينبغي لنا أن نتخذ من دونك من أولياء ولكن متعتهم وآباءهم حتى نسوا الذكر وكانوا قوما بورا ﴿١٨﴾ فقد كذبوكم بما تقولون فما تستطيعون صرفا ولا نصرا ومن يظلم منكم نذقه عذابا كبيرا ﴿١٩﴾ وما أرسلنا قبلك من المرسلين إلا إنهم ليأكلون الطعام ويمشون في الأسواق وجعلنا بعضكم لبعض فتنة أتصبرون وكان ربك بصيرا ﴿٢٠﴾

٣٦١

هەرکەسیشتان "ئەی بێ بڕوایان!" شیرك وستەم بكا و خەڵكی بانگ بكات بۆ دواكەوتنی غەیری خواو بۆ بەرنامەو پڕۆگرامی تر، ئەوە لەدواڕۆژدا ئێمە سزایەكی گەورەی پێ ئەچێژین.

گشت پێغەمبەرێك ئادەمزاد بووە:

﴿[٢٠] **وما أرسلنا قبلك من المرسلين**﴾ ئێمە بەرلەتۆش ئەی پێغەمبەر ﷺ هەرپەیامبەرێكمان نارد بێت ﴿**إلا أنهم ليأكلون الطعام ويمشون فى الأسواق**﴾ خواردنیان دەخواردو بە بازاڕیشدا دەڕۆشتن ﴿**وجعلنا بعضكم لبعض فتنة**﴾ لەهەمانكاتدا هەندێكیشتانمان كردۆتە هۆی تاقیكردنەوە بۆ هەندێكی ترتان، بڕێ پەیامبەرە، بڕێ دەوڵەمەندە، بازێ پاشایە ﴿**أتصبرون**﴾ ئاخۆئێوە خۆتان ڕادەگرن؟ ﴿**وكان ربك بصيرا**﴾ بێگومان پەروەردگارت هەمیشە بینایە، و ئەزانێ كێ خۆی ڕائەگرێ و، سوپاسی ئەكات، كێش خۆی ڕاناگرێ وسپڵە ئەبێت. پێشەوا (موسلیم) ئەم فەرموودە ئەهێنێ: ((أنظر إلى من أسفل منكم، ولا تنظروا إلى من هو فوقكم، فإنه أجدر ألا تزدروا نعمة الله عليكم)). واتە: ئێوە هەمیشە تەماشای لای خوارووی خۆتان بكەن،واتە: قەت سەیری لای سەرووی خۆتان مەكەن، كاری ئاوا دەبێتە هۆی ئەوە كەئێوە بەكەم نەڕواننە نیعمەتەكانی خوا.

كۆتایی جزمی هەژدەیەم

ولله الحمد والمنة

*** *** ***

الجزء التاسع عشر — سورة الفرقان

وَقَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا لَوْلَا أُنزِلَ عَلَيْنَا الْمَلَائِكَةُ أَوْ نَرَىٰ رَبَّنَا ۗ لَقَدِ اسْتَكْبَرُوا فِي أَنفُسِهِمْ وَعَتَوْ عُتُوًّا كَبِيرًا ﴿٢١﴾ يَوْمَ يَرَوْنَ الْمَلَائِكَةَ لَا بُشْرَىٰ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُجْرِمِينَ وَيَقُولُونَ حِجْرًا مَّحْجُورًا ﴿٢٢﴾ وَقَدِمْنَا إِلَىٰ مَا عَمِلُوا مِنْ عَمَلٍ فَجَعَلْنَاهُ هَبَاءً مَّنثُورًا ﴿٢٣﴾ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ يَوْمَئِذٍ خَيْرٌ مُّسْتَقَرًّا وَأَحْسَنُ مَقِيلًا ﴿٢٤﴾ وَيَوْمَ تَشَقَّقُ السَّمَاءُ بِالْغَمَامِ وَنُزِّلَ الْمَلَائِكَةُ تَنزِيلًا ﴿٢٥﴾ الْمُلْكُ يَوْمَئِذٍ الْحَقُّ لِلرَّحْمَٰنِ ۚ وَكَانَ يَوْمًا عَلَى الْكَافِرِينَ عَسِيرًا ﴿٢٦﴾ وَيَوْمَ يَعَضُّ الظَّالِمُ عَلَىٰ يَدَيْهِ يَقُولُ يَا لَيْتَنِي اتَّخَذْتُ مَعَ الرَّسُولِ سَبِيلًا ﴿٢٧﴾ يَا وَيْلَتَىٰ لَيْتَنِي لَمْ أَتَّخِذْ فُلَانًا خَلِيلًا ﴿٢٨﴾ لَّقَدْ أَضَلَّنِي عَنِ الذِّكْرِ بَعْدَ إِذْ جَاءَنِي ۗ وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِلْإِنسَانِ خَذُولًا ﴿٢٩﴾ وَقَالَ الرَّسُولُ يَا رَبِّ إِنَّ قَوْمِي اتَّخَذُوا هَٰذَا الْقُرْآنَ مَهْجُورًا ﴿٣٠﴾ وَكَذَٰلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا مِّنَ الْمُجْرِمِينَ ۗ وَكَفَىٰ بِرَبِّكَ هَادِيًا وَنَصِيرًا ﴿٣١﴾ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ الْقُرْآنُ جُمْلَةً وَاحِدَةً ۚ كَذَٰلِكَ لِنُثَبِّتَ بِهِ فُؤَادَكَ ۖ وَرَتَّلْنَاهُ تَرْتِيلًا ﴿٣٢﴾

٣٦٢ — ولا يأتونك

سەرسەختی خوا نەناسان:

﴿[٢١] **وقال الذين لا يرجون لقاءنا**﴾ ئەوانەی ئومێدیان بەڕووبەڕووبوونەوەو گەیشتن بەدیداری ئێمە نیە و، نكووڵی زیندووبوونەوە ئەكەن ,گوتیان: ﴿**لولا أنزل علينا الملائكة**﴾ بۆچی فریشتە دانەبەزێنرایە لامان و پێمان بڵێن: موحەممەد وقورئانەكەی هەردوو ڕاستن؟ ﴿**أو نرى ربنا**﴾ یان بۆ پەروەردگاری خۆمانمان بەچاونەدی؟ تاڕاستیی پەیامبەرمان پێ بڵێت ﴿**لقد استكبروا فى أنفسهم**﴾ بێگومان ئەوانە گرفتاری دەردی لەخۆبایی بوون و، خۆیان زۆربەگەورە زانی ﴿**وعتوا عتوا كبيرا**﴾ و ئێجگاریش نافەرمانییانكردوسەركەشییەكی گەورەیان كرد ﴿[٢٢] **يوم يرون الملائكة لا بشرى يومئذ للمجرمين**﴾ ئەو ڕۆژەش فریشتەكان، دێن بۆ گیان كێشانیان، بەچاوی خۆیان دەیانبینن كە هیچ جۆرە موژدەو مزگێنیەكیان پێ نیە بۆیان ﴿**ويقولون حجرا محجورا**﴾ و پێیان ئەڵێن: چوونە بەهەشت وموژدەی لێخۆشبوون، بۆ ئێوە قەدەغە یەو" هەرگیز شتیوا نابیسن ﴿[٢٣] **وقدمنا إلى ما عملوا من عمل**﴾ هاتین هەركارێكیان كردبوو (وەك سەردانی خزم و كەس وكارو هەرچاكەیەكی تر) ﴿**فجعلناه هباء منثورا**﴾ هەموویمان وەك تۆزو گەردی بڵاوە پێكراوی بەربا پێكرد، واتە: هیچ سوودێكی نەبوو بۆیان ﴿[٢٤] **أصحاب الجنة يومئذ خير مستقرا**﴾ جێگەی بەهەشتییەكانیش زۆرباشە ﴿**وأحسن**

مقیلا﴾ و جێگای حەوانەوەی نێوەڕۆژیشتان زۆر باشترە، چونکە ئەوکاتە، کاتی پشوودانە ﴿[٢٥] ویوم تشقق السماء بالغمام﴾ ئاسمان بەهۆی دەرکەوتنی هەورێك دەقەڵەشێ و شەقار شەقار دەبێ.(ئیبن کەسیر) ئەڵێ: (وهو – الغمام– ظل النور العظیم الذی یبهر الأبصار). واتە: مەبەست بە (غەمام), ئەوهەورەیە: سێبەری ئەو نوورێکی گەورەیەو چاوەکان ئەبەزێنن, وەك ئەفەرموێ: (هل ینظرون إلا أن یأتیهم الله فی ظلل من الغمام والملائكة وقضی الأمر وإلی الله ترجع الأمور)٢/٢١٠.

مەبەست پێی هاتنی زاتی خوایە–جل جلالە– سێبەرەکەش، سێبەری زاتی خۆیەتی، (خوایش بۆخۆی باشتر ئەزانێ). جاکە ئەو ڕۆژە هات, ئیتر تەواوی خۆرەکان وئەستێرە گەڕۆکەکان، وەك تۆزێکی پرژو بڵاویان لێ دێ و، دڵەکانیش هەموو لە حەیبەتا تروسکاییان تیا نامێنێ ﴿ونزل الملائكة تنزیلا﴾ فریشتەکانیش –بەنامەی کارو کردەوەی ئەوانەوە– پۆل پۆل ودەستە دەستە, دادەبەزێنرێن بۆسەر زەوی بۆحیساب ولێپرسینەوە ﴿[٢٦] الملك یومئذ الحق للرحمن﴾ لەو ڕۆژەدا فەرمانڕەوایی و دەسەڵاتی تەواوو ڕاستەقینە , هەر بۆخوای دەهندەی بەبەزەییە, کەسێکی تر هیچ دەسەڵاتێکی نیە ﴿وكان یوما علی الكافرین عسیرا﴾ بێگومان بۆکافرانیش ئەو ڕۆژە, ڕۆژێکی پڕ تەنگانەو سەخت ودژوارە، چونکە ڕۆژی دەرکەوتنی کارو کردەوەی ڕاست و ناڕاستە. بەڵام بۆموسڵمانان لە ئەنجامدانی نوێژێکی فەرز ئاسانترە، وەك (سەعیدی خودری) ئەڵێ: بەپێغەمبەریان ﷺ وت: (یوم كان مقداره خمسین الف سنة) دەبێ ئەو ڕۆژە چەندە سەخت و درێژ بێ؟ فەرمووی: ((والذي نفس محمد بیده یخفف علی المؤمن حتی یكون أخف علیه من صلاة مكتوبة یصلیها فی الدنیا)) مسند الامام أحمد ٣/٧٥.

ستەمکار ڕۆژی سەلا دەستی خۆی دەگەزێ:

﴿[٢٧] ویوم یعض الظالم علی یدیه﴾ لەو ڕۆژەدا ناهەقکاروستەمکار –لە حەسرەت وپەشیمانی ئەوە کە لەدونیادا گوێرایەڵی پەیامبەر نەبوو –بە هەردوودەستی خۆیدادەنووسێ ﴿یقول یالیتنی اتخذت مع الرسول سبیلا﴾ و ئەڵێ: ئەی خۆزگە! منیش لەگەڵ پەیامبەردا ڕێگەی ئیمانم دەگرتە بەر ﴿[٢٨] یا ویلتی لیتنی لم اتخذ فلانا خلیلا﴾ ئەی تیاچوونی خۆم, خۆزگە! فلانەکەسی گومڕاکەرم نەکردبا بە دۆستیخۆم ﴿[٢٩] لقد اضلنی عن الذكر بعد إذجاءنی﴾ چونکە بەڕاستیی لە ئاستی ئەم قورئانە منی گومڕاوویڵکردو سەری لێ تێکدام، پاش ئەوەی ڕێبازی ڕاستیم بۆ هات ﴿وكان الشیطان للإنسان خذولا﴾ بێگومان شەیتان هەمیشە و بەردەوام بۆ مرۆڤ شەرمەزارکەرو ناپشتگیر بووە، لەڕێگەی ڕاست لایداوەو، بەرەو هەڵدێر بردوویەتی.

پێغەمبەر سکاڵای قەومەکەی دەکات:

بێ بڕوایان و خوانەناسان هەردەم تانەو تەشەرێکی زۆریان لە قورئان ئەداو گوێیان بۆ نەدەگرت، پەیامبەریش زۆربەوە نارەحەت دەبوو، بۆیە سکاڵادەباتە لای پەروەردگاریەو, قورئانیش ئەفەرموێ: ﴿[٣٠] وقال الرسول یا رب إن قومی اتخذوا هذا القرآن مهجورا﴾ پێغەمبەرگوتی:ئەیپەروەردگاری من! بێگومان–وەك خۆت ئاگاداریی– قەوم و هۆزەکەم وازیان لەم قورئانە هێناو پشتگوێیان خست و بەدوایا نەچوون و لێی دوور کەوتنەوە!! خوایش دڵی پەیامبەر ﷺ ئەداتەوەو، ئەفەرموێ: ﴿[٣١] وكذلك جعلنا لكل نبی عدوا من المجرمین﴾ هەرئابەو شێوەیە تۆ دوژمنایەتی دەکرێیت بۆهەرپێغەمبەرێکیش دوژمن وملۆزمێکمان – لەتاوانباران– داناوەو ڕاستکردۆتەوە، لەکاتی خۆیدا ئەزیەتی کردووە، ڕێگەی پێگرتووە ﴿وكفی بربك هادیا ونصیرا﴾ وە بەسە پەروەردگارت ڕێنوێن ویاریدەدەرت بێت , وە لەداهاتووشدابەسەردوژمناندا سەرت دەخاودەتگەیەنێتە مەبەستی بەرزی خۆت.

بۆچی ئەم قورئانە پێکرا نەنێردرا؟:

خوای بالأدەست بروبیانوویەکی تریان بۆ پێغەمبەر باس ئەکاو ئەفەرموێ: ﴿[٣٢] **وقال الذين كفروا لولا نزل عليه القرآن جملة واحدة**﴾ خوانەناس وبێ باوەڕان گوتیان: بۆچی قورئانی بەیەکجار بۆنایەت! "هەروەك تەورات و ئینجیل، پێکرا بۆ موساو عیسا هاتن؟ دیارە ئەمەیشیان هەر درۆیە، چونکە تەورات لە ماوەی (١٨) ساڵدا ئەوجا بەتەواوی هاتووەو، لاریەکی دیکەشیانە لەقورئان، جاخوا بۆچوونەکەیان ڕەت ئەکاتەوەو ئەفەرموێ: ﴿**كذلك لنثبت به فؤادك**﴾ هەرئابەو جۆرەیە –بەیناو بەین و کەم کەم، وەلەماوەی (٢٣) ساڵدا ئەم قورئانەمان دابەزاند بۆت– تادڵی تۆی زیاتر پێ بەهێز و قایم بکەین ﴿**ورتلناه ترتيلا**﴾ وبە ڕێك وپێکیوهێدی هێدی، بۆتمان خوێندەوە لەسەر زمانی جبریل.

الجزء التاسع عشر سورة الفرقان

وَلَا يَأْتُونَكَ بِمَثَلٍ إِلَّا جِئْنَٰكَ بِٱلْحَقِّ وَأَحْسَنَ تَفْسِيرًا ﴿٣٣﴾ ٱلَّذِينَ يُحْشَرُونَ عَلَىٰ وُجُوهِهِمْ إِلَىٰ جَهَنَّمَ أُو۟لَٰٓئِكَ شَرٌّ مَّكَانًا وَأَضَلُّ سَبِيلًا ﴿٣٤﴾ وَلَقَدْ ءَاتَيْنَا مُوسَى ٱلْكِتَٰبَ وَجَعَلْنَا مَعَهُۥٓ أَخَاهُ هَٰرُونَ وَزِيرًا ﴿٣٥﴾ فَقُلْنَا ٱذْهَبَآ إِلَى ٱلْقَوْمِ ٱلَّذِينَ كَذَّبُوا۟ بِـَٔايَٰتِنَا فَدَمَّرْنَٰهُمْ تَدْمِيرًا ﴿٣٦﴾ وَقَوْمَ نُوحٍ لَّمَّا كَذَّبُوا۟ ٱلرُّسُلَ أَغْرَقْنَٰهُمْ وَجَعَلْنَٰهُمْ لِلنَّاسِ ءَايَةً ۖ وَأَعْتَدْنَا لِلظَّٰلِمِينَ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿٣٧﴾ وَعَادًا وَثَمُودَا۟ وَأَصْحَٰبَ ٱلرَّسِّ وَقُرُونًۢا بَيْنَ ذَٰلِكَ كَثِيرًا ﴿٣٨﴾ وَكُلًّا ضَرَبْنَا لَهُ ٱلْأَمْثَٰلَ ۖ وَكُلًّا تَبَّرْنَا تَتْبِيرًا ﴿٣٩﴾ وَلَقَدْ أَتَوْا۟ عَلَى ٱلْقَرْيَةِ ٱلَّتِىٓ أُمْطِرَتْ مَطَرَ ٱلسَّوْءِ ۚ أَفَلَمْ يَكُونُوا۟ يَرَوْنَهَا ۚ بَلْ كَانُوا۟ لَا يَرْجُونَ نُشُورًا ﴿٤٠﴾ وَإِذَا رَأَوْكَ إِن يَتَّخِذُونَكَ إِلَّا هُزُوًا أَهَٰذَا ٱلَّذِى بَعَثَ ٱللَّهُ رَسُولًا ﴿٤١﴾ إِن كَادَ لَيُضِلُّنَا عَنْ ءَالِهَتِنَا لَوْلَآ أَن صَبَرْنَا عَلَيْهَا ۚ وَسَوْفَ يَعْلَمُونَ حِينَ يَرَوْنَ ٱلْعَذَابَ مَنْ أَضَلُّ سَبِيلًا ﴿٤٢﴾ أَرَءَيْتَ مَنِ ٱتَّخَذَ إِلَٰهَهُۥ هَوَىٰهُ أَفَأَنتَ تَكُونُ عَلَيْهِ وَكِيلًا ﴿٤٣﴾

٣٦٢

خوا ئەیەوێت پتر پەیامبەر دڵ ئەستوور بکات، بۆیە ئەفەرموێ: ﴿[٣٣] **ولا يأتونك بمثل إلا جئناك بالحق واحسن تفسيرا**﴾ ئەوکافرو موشریکانە هەرمەسەل ونەزیلەیەکت بۆ دێننەوە، بۆ وەستانی کارەکەت و ناشرین کردنیئەم قورئانە، ئێمەیش بەردەوام بەوەڵامی هەق و بەجێ وجوانترین تەفسیرێکەوە هاتوین بەهاناتەوە. ئینجا حاڵی بێ بڕواکان باس ئەکاو ئەفەرموێ: ﴿[٣٤] **الذين يحشرون على وجوههم إلى جهنم**﴾ ئەو تاوانبارانەی لە سەر ڕوخساریان دەبرێن بۆدۆزەخ ولەوێ کۆدەکرێنەوە ﴿**ولئك شرمكانا واضل سبيلا**﴾ ئائەوانە خراپترین خەڵکن بەجێگە، وە لەهەموو کەسێ گومبووترین خەڵکیشن بە ڕێگە، واتە: لەرووی جێگاو شوێنەوە، خراپترین خەڵکن لە جەحەنەمدا، وەلە رووی ڕێگاو ڕێبازیشەوە،گومراترینی خەڵکن (ئەنەس) ئەڵێ: پیاوێك بەپێغەمبەری ﷺ وت: کافر چۆن بەسەر روو ودەم وچاودا حەشر ئەکرێ؟! فەرمووی: ((إن الذى امشاه على رجليه قادر أن يمشيه على وجهه يوم القيامة)) متفق علیە. بەڕاستی ئەوکەسەی کەدەتوانێ بەسەر هەردوو پێدا بەڕێوەی ببا، هەرئەو زاتەش دەتوانێ لەڕۆژی قیامەتدا بەسەر روخساریا بەڕێوەی ببا.

خوا قورەیش هوشیار دەکاتەوە:

جا بۆدڵدانەوەی پێغەمبەر ﷺ داستانی هەندێ لەپەیامبەران باس ئەکاو ئەفەرموێ: ﴿[٣٥] **ولقد آتينا موسى الكتاب**﴾ بێگومان ئێمە تەوراتیشمان بەمووسادا ﴿**وجعلنا معه أخاه هارون وزيرا**﴾ هاروونی برایشیمان کردە وەزیری لەکارو باریدا ﴿[٣٦] **فقلنا آذهبا إلى القوم الذين كذبوا بآياتنا**﴾ ئینجا پێمان وتن: بچن بۆلای ئەوهۆزوگەلە کەبەڵگەو نیشانەکانی ئێمەیان بەدرۆ دادەنا ﴿**فدمرناهم تدميرا**﴾ ئینجا ئێمەیش– لەتۆڵەی ئەوەدا– زۆر بەتوندی تێکمان شکاندن ولەناومان بردن ،کەواتە تۆش ئەی پەیامبەر ﷺ! لە قورەیش بێتاقەت مەبە، چونکە ئەم جۆرە

کارانە دوژمنیان زۆرە، وئەنجامیشیان هەر ئاوایە ﴿[٣٧] وقوم نوح لما كذبوا الرسل﴾ وەهۆزو گەلی (نووح)یش کاتێ پەیامبەرەکانیان بەدرۆخستەوە (بەدرۆخستنەوەی تەنها پێغەمبەرێکیش، وەکو بەدرۆخستنەوەی هەموو پێغەمبەرانە، بۆیە بە کۆ فەرمووی(الرسل) ﴿اغرقناهم وجعلناهم للناس آية﴾ لەناوتۆفانەکەدا نقوممان کردن و وکردیشمانن بەپەندوعیبرەت بۆخەڵکی ﴿وأعتدنا للظالمين عذابا أليما﴾ وە سزایەکی دەرداویشمان ئامادەکردووە بۆستەمکارەکان لەقورەیش و لە خەڵکانی تر ﴿[٣٨] وعادا وثمود وأصحاب الرس﴾ وەگەلی عاد و سەموودی (گەلی صالح) و، خاوەنی چاڵ و بیرەکانیشمان هەریەکەیان بەجۆرە سزایەکی شیاو بەتاوانەکەی لەناو برد. (أصحاب الرس) لە (یەمامە) دائەنیشتن. (ئیبن عەبباس) دەڵێ: (رەس) گوندێك بوو لە گوندەکانی (سەموود). (عیکرەمە)ش دەڵێ: (أصحاب الرس) لە (فەلەج)بوون و، هاوەڵ و ئوممەتی (یاسین)بوون، (قەتادە) دەڵێ: یەکێك بووە لەگوندەکانی (یەمامە) هەندێکیش دەڵێن: (رەس) بیرێکە کە پێغەمبەرەکانیان تیا دەناشت. ﴿وقرونا بين ذلك كثيرا﴾ وە خەڵکانی زۆری خوانەناسی تریشمان لەو نێوانەدا لەناو برد "کاتێ لەفەرمانەکانمان سەرپێچیان کرد". ئاخۆ (قەرن) چەند سال بێت؟ هەندێ ئەڵێن: (١٢٠) ساڵە، هەندێ دی دەڵێ: (١٠٠) ساڵە، هی وایش هەیە دەڵێ: (٤٠) ساڵە، وهەروەها. بەلام قسەی ڕۆشن ئەوەیە بە ئوممەتێکی هاوچەرخ دەوترێ (قەرن)، جا کە ئەوانە ڕۆیشتن، ئیتر دەستەی پاش ئەوان دەبێتە (قرن)ی دووەم. وە لەفەرموودەیەکی (متفق عليه) داهاتووە: ((خير القرون قرني، ثم الذين يلونهم، ثم الذين يلونهم)). ﴿[٣٩] وكلا ضربنا له الأمثال﴾ بۆهەریەکەیان چەند بەڵگەو نموونەمان هێناوەوبۆمان ڕۆشن کردنەوەو بڕوو بیانوومان نەهێشتن ﴿وكلا تبرنا تتبيرا﴾ ئینجاپاش ئەوە بەڵگەکەڵکی نەبوو و هەر پێی ژێر نەبوون، هەموانیانمان ونجڕ بە ونجڕکردو تەفرو تونامان کردن،خانووەکانیانمان کاولکرد بەکاولکردن. جاخوا بەیناوبەین بەسەرهاتی گەلانی پێشوو وەبیری قورەیش دێنێتەوە، بۆیە ئەفەرموێ ﴿[٤٠] ولقد أتوا على القرية التى أمطرت مطر السوء﴾ وەبێگومان بێباوەڕانی قورەیش – لەگەشتەکانی هاوێنیاندا – بە سەرئەوشارەدا(سەدووم) ڕابووردون، کەبارانی شەڕو بەلامان بۆباراندن. سەدووم: گەورەترین شاری هۆزی لووت بوو. ﴿أفلم يكونوا يرونها﴾ ئایا بەچاوی‌خۆیان ئاسەواری ئەوشارەیان نەدی، تا ژێر ببن و ئامۆژگاری پێ وەرگرن؟ ﴿بل كانوا لا يرجون نشورا﴾ بەڵکو بەتەمای زیندووبوونەوە نەبوون! ئەگینا بینیویان.

قورەیش پێغەمبەر دەکەنە گە پچاڕی خۆیان!:

﴿[٤١] وإذا رأوك إن يتخذونك إلا هزوا﴾ ئەوانەکە تۆ دەبێنن , هیچ ڕێزو پایەیەکت بۆ قایەلنابن، بەڵکو دەتکەنە گاڵتەجارو بەیەکتر دەڵێن: ﴿أهذا الذى بعث الله رسولا﴾ ئا ئەمەیە خوا کردوویە بە پەیامبەرو ڕەوانەی کردووە؟! ﴿[٤٢] إن كاد ليضلنا عن آلهتنا لولا أن صبرنا عليها﴾ خۆ نزیك بوو لەپەرستنی خواکانمان گومڕامان بکاو سەرمان لێ تێکبدا ئەگەر ئێمە خۆڕاگرنەبووینایە لەسەر پەرستنیان ﴿وسوف يعلمون حين يرون العذاب من أضل سبيلا﴾ ئێستا وادەڵێن، وەلەئاییندەدا کاتێ کە سزاکە دەبینن, چاك ئەزانن کێ گومڕاترو سەرلێشێواوترە؟! ﴿[٤٣] أرأيت من اتخذ إلهه هواه﴾ ئایا تۆئەو کەسەت دیتووە کە ئارەزووی خۆی دەکاتەخوای خۆی؟ ئەمرۆ ئەم ئەپەرستێ‌و، سبەینێ پشتگیریی, لە یەکێکی تر ئەکات؟ هەر ڕۆژەی لە جێگایەك ئەبینرێ!! (ئیبن عەبباس) ئەڵێ پیاوی وا هەبوو ئەمرۆ بەردێکی سپی ئەپەرست، کاتێ بەردێکی جوانتر لەوی دیتبا، ئەمی دەپەرست و، پشتی لەودەکرد! ﴿أفأنت تكون عليه وكيلا﴾ ئاخۆ تۆ دەتەوێ بریکارو ڕێنوێنکاری ئەو کەسە بی و، نەهێڵی دوای ئارەزووی خۆی بکەوێ؟ ﴿[٤٤] أم تحسب أن أكثرهم يسمعون أو يعقلون﴾ یا پێت وایە کە زۆربەیان "وتەکانت" بە دڵ ئەبیسن، وبیر لەماناو

مەبەستەکەی ئەکەنەوەو تێدەگەن؟ ﴿إن هم إلا كالأنعام بل هم أضل سبيلا﴾خۆ ئەوانە هەر وەك مالاتن (بزن، مەڕ، وشتر، گا) خاوەنی بیرکردنەوەنین, بەڵکو لەوانەشە گێل و وێلْ تر و نەزانتربن , چونکە گەلێ جارئاژەڵ بەگوێی خاوەنەکەی ئەکاو، هەرکەسێکیش چاکەی لەگەڵ بکات لەبیری ناچێت.

بەڵگەی بوونی خواو، دەسەلات و توانایی:

جادوای ئەوە کە خوا باسی نەفامیی و سەرلێشێواوی بێ بڕوایانی کرد، ئێستاش پێنج بەڵگەیان بۆدێنێتەوە لەسەر قودرەت وتوانایی خۆی ودەفەرموێ: ﴿[٤٥] الم تر إلى ربك كيف مد الظل﴾ یەکەم: ئاخۆ نەتدیوە ئەی موحەممەد ﷺ! پەروەردگارت -بەدەسەلاتی خۆیی و لەبەر بەرژەوەندی مرۆڤەکان -چۆن سێبەری درێژ کردۆتەوە؟ هەر لەهەڵهاتنی خۆرە وە تا ئاوابوونی؟ تالە گەرمای خۆردا سوودی لێوەربگرن" ﴿ولوشاء لجعله ساكنا﴾ خۆ ئەگەرخۆی بیویستبا،وای‌دەکرد لەجێی خۆی‌نەبزوێ،ئنجا بۆ هەمیشەرۆژ هەر سێبەر دەبوو، بەلام ئالو گۆڕو ئەم لاوئەولاو پاش وپێش وراست و چەپی پێ ئەکات، تا ئێوە چۆن حەزی لێبکەن سوودی لێ وەرگرن ﴿ثم جعلنا الشمس عليه دليلا﴾ لەپاشان خۆریشمان کرد بە بەڵگە لەسەری، بەهۆی ئەوەوە گۆڕانکاری لەسێبەردادەبێو سێبەر پەیدا دەبێت، ئەی نابینی بەهەڵهاتنی خۆر سێبەرەدەرئەکەوێ؟ خۆ ئەگەر خۆر نەبووبا سێبەریش نەدەزانرا ﴿[٤٦] ثم قبضناه إلينا قبضا يسيرا﴾ لە پاشا کەمە کەمەو لەسەرخۆ بۆلای خۆمانی‌دەبەینەوە واتە: بەیەك کەرەت لای نابەین، وەلە وەشدا سوودو کەڵکی ئێوەی تێدایە. ڕاڤەکەرانی قورئان ئەڵێن: سێبەر حاڵەتێکی مام ناوەندییە لەنێوان ڕۆشنایی و تاریکییدا، لەکاتی دەرکەوتنی بەیاندا دەست پێ ئەکات تا خۆر هەڵدێت ﴿[٤٧] وهو الذي جعل الليل لباسا﴾ دووەم: هەر ئەو خوایەیە بە میهرەبانی خۆی شەوی گێراوە بە جل و بەرگ و پۆشاك بۆتان، واتە: بە تاریکییەکەی وەك پۆشاك داتان ئەپۆشێ ﴿والنوم سباتا﴾ وەخەویشمان گێراوە بەمایەی ئیسراحەت و ماتی و ئارامش " ئەوەتەلەش ودەروونتان بەهۆی ئەوەوە ئەحەوێتەوە﴿وجعل النهار نشورا﴾ و ڕۆژیشی کردووە بەهۆی هەستانەوەو جموجوڵ و کارو کۆشش بۆتان ﴿[٤٨] وهوالذي أرسل الرياح بشرا بين يدى رحمته﴾ سێیەم: هەر ئەوخوایەیە (با)یەکانی هەڵکردووەو، ناردووە بەمژدەدان, لەپێش باراندا ﴿وانزلنا من السماء ماء طهورا﴾ وە لەئاسمانەوە ئاوێکی پاك و خاوێنکەرمان ناردەخوار ﴿[٤٩] لنحيي به بلدة ميتا﴾ تا شارو ناوچە مردووە کشتوکاڵیەکانی پێ ببوژێنینەوەوبکرێنە مەزراو باخ و باخات ﴿ونسقيه مما خلقنا أنعاما واناسى كثيرا﴾ وەمالات و مەردمێکی زۆر, لەوانەی خۆمان دروستمان کردوون" تێراوبکەین،بەوجۆرەلە شیوو دۆڵەکاندا ئاوەکە ئەوەستێتەوەو، سوودی لێ وەر ئەگیرێ، یان ئاوی دەریاکان و کانییەکان زۆر ئەبن ﴿[٥٠] ولقد صرفناه بينهم

ليذكروا﴾ بێگومان ئەم قورئانەمان ڕوونکردەوە لەنێوانیاندا، بۆ ئەوەی ئەوان بیربکەنەوەو سوپاسی خوای لە سەر بکەن ﴿فابى أكثر الناس إلا كفورا﴾ کەچی زۆربەی ئەوخەڵکە نکوڵییان کردو ناسوپاسگوزار بوون!

موحەممەد ﷺ پێغەمبەری هەمووانە:

﴿[٥١] ولو شئنا لبعثنا فى كل قرية نذيرا﴾ وە ئەگەر ویستبامان بۆ هەر شارو گوندێك پێغەمبەرێكی ترسێنەرمان ڕەوانە دەكرد، جا ئەو كاتە كاری تۆ ئاسانتر ئەبوو، بەڵام وامان نەكرد، لەبەر ڕێزلێنانی تۆ، جا كەواتە تۆیش زۆر بەئارامەوە كاربكە بۆ گشتگیركردنی بەرنامەكەی خوا، وەك خوا خۆی دەفەرموێ: (لأنذركم به ومن بلغ)(١٩/٦) یادەفەرموێ: (قل يا أيها الناس إنى رسول الله إليكم جميعا..) (١٥٨/٧). لە فەرموودەیشدا هاتووە: ((بعثت إلى الأحمر والأسود))(متفق عليه) من ڕەوانە كراوم بۆلای سوور پێس و ڕەش پێس، واتە: بۆلای هەمووان، وە هەروەها فەرموویەتی: ((كان النبى يبعث إلى قومه خاصة، وبعثت إلى الناس عامة..)) بوخاریی و موسلیم. هەر پێغەمبەرێك بۆلای هۆزەكەی خۆی بەتایبەتی دەنێردرا، بەڵام من بۆلای هەموو خەڵكانی سەر زەوی نێردراوم و ئاینەكەم گشتگیرە. ﴿[٥٢] فلا تطع الكافرين وجاهدهم به جهادا كبيرا﴾ جا كەواتە تۆئەی پێغەمبەر ﷺ! بەردەوامبە لەسەر گەیاندنی پەیامی خۆت و هەرگیز گوێڕایەڵی بێباوەڕایان مەكە، وە بەم قورئانە (وەك ئیبن عەبباس دەڵێ) بە هەموو هێزو توانایەكت جیهاد و ململانەیەكی گەورەو زۆریان لەگەڵ بكە. وە فەرمایشتی خوا: (يا أيها النبى جاهد الكفار والمنافقين..) (٩/٦٦). پشتگیری ئەو مانایە دەكات. ﴿[٥٣] وهوالذى مرج البحرين﴾ چوارەم: خوا هەرئەو زاتەیە – بەمیهرەبانی خۆی– ئاوی دوو دەریا، یا دوو ڕووباری لەپاڵ یەكدا بەرداوەتەوە ﴿هذا عذب فرات﴾ ئەمەیان خۆش وسازگارە بۆ خواردنەوە دەشێت ﴿وهذا ملح أجاج﴾ ئەمەشیان خوێیەكی سوێرو تاڵە، بۆئەوە دەریاكان بۆگەن نەكەن، چونكە ئەگەر ئاوە سوێرەكان نەبن، وەك دەریای (فارس) دەریای (چین).. گشت دەریاكانیتر تێك دەچن. ﴿وجعل بينهما برزخا وحجرا محجورا﴾ وە لە نێوانیاندا بەربەست و لەمپەرێكی داناوە كەتێكەڵ بەیەك نەبن وئاوی ئەم نەچێ بەسەر ئەویتریاندا، بۆیە هیچ كاتیش یەكتر نافەوتێنن.. هەروەك دەفەرموێ: (مرج البحرين يلتقيان بينهما برزخ لايبغيان) (٥٥/١٩–٢٠). ﴿[٥٤] وهوالذى خلق من الماء بشرا﴾ پێنجەم: خوا هەر ئەو زاتەیە كە لەتنۆكە ئاوێ (مەنی) مرۆیەكی ژیرو بیسندەو گۆیاو بینای دروست كرد ﴿فجعله نسبا وصهرا﴾ جا كردییە ماكی تۆرەمەو خزمایەتیی لەڕێگەی پیاوەوە كۆمەڵێك خزم دروست دەبێت، هەروەها بەهۆی ژنیشەوە، واتە: توخمی بەشەر دووبەشە: بەشێكیان بە ڕشتەیەو نێرینەكانی ئەدرێنە پاڵیان، چونكە ڕشتە بەباوكەوە پاڵ ئەدرێ، ئەوی تریشیان ژن و ژن خواستنە بەهۆی ژن بەیەك دان هۆگری و خۆشەویستی پەیدا ئەبێ دیارە ئەمانەش هەموو هەر لەو تنۆكە ئاوە لاوازەن ﴿وكان ربك قديرا﴾ وە پەروەردگارت هەمیشە بە توانایەو دەسەڵاتی بێ سنوورە.

نەزانی و نەفامیی موشریكەكان:

﴿[٥٥] ويعبدون من دون الله ما لا ينفعهم ولا يضرهم﴾ وە لەگەڵ ئەوهەموو بەڵگانەدا لەسەر یەك خوا پەرستی ئەو خوا نەناسانە –لەباتی خوا– شتێ ئەپەرستن نەكەڵكیان پێدەگەیەنێت، نە زیان ﴿وكان الكافر على ربه ظهيرا﴾ بێ باوەڕ هەمیشە دژ بە پەروەردگاری خۆی بەدوژمنایەتی و بت پەرستی پشتیوانی لەشەیتان دەكات، بەڵام سەرەنجام هەر بەرنامەی خوا زاڵ ئەبێ ﴿[٥٦] وما أرسلناك إلا مبشرا ونذيرا﴾ وە ئێمە تۆمان هەر بۆئەوە ناردووە موژدەدەرو ترسێنەر بی ﴿[٥٧] قل ما أسئلكم عليه من أجر﴾ بەو خەڵكە بڵێ: من لەبەرامبەر ڕاگەیاندنی پەیامەكەوە هیچ كرێ و پاداشێكم لەئێوە ناوێ تا بڵێن بۆ دونیا وا دەكات ﴿إلا من شاء أن يتخذ إلى ربه سبيلا﴾ جگە لەوە كێ حەز بكا

بەرەو پەروەردگاری خۆی ڕێ بگرێتە بەر، واتە: من هەر ئەوەم ئەوێ لەئێوە بەرەو خوا بێن، ئیتر نە پارەو پوڵ نە دونیا ﴿٥٨ و توکل علی الحی الذی لا یموت﴾ وە لەکارەکانتدا تەنها پشت بەو خوایە ببەستە کە هەمیشە زیندووە و، هەیەو هەرگیز نامرێ ئیتر گوێت لەئەزیەت وئازاری ئەوانەوە نەبێت ﴿وسبح بحمده﴾ بەردەوامیش پاکانەی خواوەندت بکە بە شوکرانە بژێری کردنی، وە لەهەر ناووسیفەتێکی نەشیاوو نەگونجاویش دوور رایبگرە ﴿وکفی بە بذنوب عبادە خبیرا﴾ وە بەسە بۆخوا کە بەگوناهەکانی بەندەکانی بە ئاگایە، وە بەپێی ئەوانەش تۆڵەو پاداشتیان ئەداتەوە ﴿٥٩ الذی خلق السموات والأرض وما بینهما فی ستة ایام﴾ ئەو خوایەی ئاسمانەکان و زەویی و هەرچی لەنێوانیاندایە لەماوەی شەش رۆژدا بەدی هێنا ﴿ثم استوی علی العرش﴾ پاشان چووە سەرتەخت و عەرشی فەرمانڕەوایی خۆی -جل جلالە- بەو شێوەیە کە هەر شایستەی زاتی خۆی بێت، وە بەبێ هیچ شوبهاندن ودەست تێوەردانێك، ئێمەیش بڕوامان بەو (استوا) یەی هەیە بەوجۆرە لەقورئان ولە فەرموودەکاندا هاتووەو (سەلەف)یش وەریان گرتووە و مانایان بۆ کردووە ﴿الرحمن﴾ هەرئەوە بە بەزەیی ﴿فاسأل به خبیرا﴾ ساتۆ داواو هاوار هەر لەو زاتە بکە، چونکە هەرئەو بە هەموو شتێك چاك ئاگادارە. دوای باسکردنی ئەوهەموو بەهرانەی خوایە هێشتا ئەوان لەباتی ئەوە سوپاسگوزاری ئەو بکەن، کەچی بەردەوام ناسوپاسی ئەکەن، ئەفەرموێ: ﴿٦٠ وإذا قیل لهم اسجدوا للرحمن﴾ وە ئەگەر بەبت پەرستەکان گوترابا: کە کڕنووش ببەن بۆ خوای بەخشندە و بە بەزەیی و ملکەچی ئەوبن ﴿قالوا وما الرحمن﴾ یاخی دەبوون و دەیانگوت: (ڕەحمان) کێیە؟! ئێمە نایناسین! بۆیە لە (حودەیبیە)شدا (الرحمن الرحیم)یان پێ کوژاندەوەو، کردیانە (باسمك اللهم)..! جاخوایش فەرمووی: (قل ادعوا الله أو ادعوا الرحمن أیا ما تدعوا فله الأسماء الحسنی) (١١٠/١٧). ﴿انسجد لما تأمرنا﴾ ئایا کڕنووش ببەین بۆ ئەوەی فەرمانمان پێدەدەیت؟ لەکاتێکدا ئێمە نایناسین ﴿و زادهم نفورا﴾ وە فەرمان دان بەکڕنووش بردن بۆ (ڕەحمان) دوور کەوتنەوەو سڵ کردنەوەیانی زیاد کرد، واتە: بەوە زیادتر دوور کەوتنەوە.

باڵا دەستی و توانایی خوا:

﴿٦١ تبارك الذی جعل فیالسماء بروجا﴾ بەرز و بڵندە ئەو خوایەی چەندان قۆناغی ئەستێرەی گەورە گەورەو شۆڵەداری لە ئاسماندا دامەزراندووە ﴿و جعل فیها سراجا و قمرا منیرا﴾ وە چرایەکی پرشنگدار (خۆر) و مانگێکی رووناکیشی تێدا داناوە بۆ ڕووناکی ڕۆژوو شەو لەزەویدا، وەك دەفەرموێ: (وهو الذی جعل الشمس ضیاء والقمر نورا) (٤/١٠) یان دەفەرموێ: (وجعل القمر فیهن نورا وجعل الشمس سراجا)(١٦/٧١) بۆ کەماڵی دەسەڵاتی ئەو خوا

سُورَةُ الفُرْقَانِ — الجُزْءُ التَّاسِعَ عَشَرَ

وَمَآ أَرْسَلْنَٰكَ إِلَّا مُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿٥٦﴾ قُلْ مَآ أَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِلَّا مَن شَآءَ أَن يَتَّخِذَ إِلَىٰ رَبِّهِۦ سَبِيلًا ﴿٥٧﴾ وَتَوَكَّلْ عَلَى ٱلْحَىِّ ٱلَّذِى لَا يَمُوتُ وَسَبِّحْ بِحَمْدِهِۦ ۚ وَكَفَىٰ بِهِۦ بِذُنُوبِ عِبَادِهِۦ خَبِيرًا ﴿٥٨﴾ ٱلَّذِى خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِى سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ ٱسْتَوَىٰ عَلَى ٱلْعَرْشِ ۚ ٱلرَّحْمَٰنُ فَسْـَٔلْ بِهِۦ خَبِيرًا ﴿٥٩﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ ٱسْجُدُوا۟ لِلرَّحْمَٰنِ قَالُوا۟ وَمَا ٱلرَّحْمَٰنُ أَنَسْجُدُ لِمَا تَأْمُرُنَا وَزَادَهُمْ نُفُورًا ۩ ﴿٦٠﴾ تَبَارَكَ ٱلَّذِى جَعَلَ فِى ٱلسَّمَآءِ بُرُوجًا وَجَعَلَ فِيهَا سِرَٰجًا وَقَمَرًا مُّنِيرًا ﴿٦١﴾ وَهُوَ ٱلَّذِى جَعَلَ ٱلَّيْلَ وَٱلنَّهَارَ خِلْفَةً لِّمَنْ أَرَادَ أَن يَذَّكَّرَ أَوْ أَرَادَ شُكُورًا ﴿٦٢﴾ وَعِبَادُ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى ٱلْأَرْضِ هَوْنًا وَإِذَا خَاطَبَهُمُ ٱلْجَٰهِلُونَ قَالُوا۟ سَلَٰمًا ﴿٦٣﴾ وَٱلَّذِينَ يَبِيتُونَ لِرَبِّهِمْ سُجَّدًا وَقِيَٰمًا ﴿٦٤﴾ وَٱلَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا ٱصْرِفْ عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ ۖ إِنَّ عَذَابَهَا كَانَ غَرَامًا ﴿٦٥﴾ إِنَّهَا سَآءَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا ﴿٦٦﴾ وَٱلَّذِينَ إِذَآ أَنفَقُوا۟ لَمْ يُسْرِفُوا۟ وَلَمْ يَقْتُرُوا۟ وَكَانَ بَيْنَ ذَٰلِكَ قَوَامًا ﴿٦٧﴾

سجدة

٣٦٥

کارجوانە. ﴿[٦٢] وهو الذی جعل اللیل والنهار خلفة﴾ وە ئەو خوایەیە شەوو ڕۆژی جێنشینی یەك کردووە، بەنۆرە لەدوای یەك دێن، ئەمەیان ڕەشەو تاریك، ئەوەشیان ڕووناك و سپی ﴿لمن أراد أن یذكر أو أراد شكورا﴾ بۆ کەسێك بیەوێ لە نیعمەتەکانی خوا بیر بکاتەوەو، یان بییەوێ سوپاسگوزار بێت،

پەسن و جەزای عەبدەکانی خوای بەبەزەیی:

ئەوجاپاش ئەوە بەم شێوەیە باسی یازدە سیفەتی بەرزی گرنگی (عبادالرحمن) ئەکات: ﴿[٦٣] وعباد الرحمن الذین یمشون علی الأرض هونا﴾ یەکەم: بەندە ڕاستەکانی خوای بە بەزەیی ئەوانەن کەزۆر بەسەلاریی و نەرمیی و لەسەرخۆو بێ دەعیەو فیز بەسەر زەوییدا دەڕۆنە ڕێوە. وەك ئەفەرموێ: (ولا تمش فی الأرض مرحا) (١٨/٣١). یان ئەم فەرموودەیە: ((إذا أتیتم الصلاة فلا تأتوهاوأنتم تسعون...)) هەرکات و یستتان وەر نە نوێژ، بە تاڵووکەولەز مەیەن (بەڵکو زۆر لە سەرخۆبچنە ڕێوە).دووپاتی ئەی مانایەن.

﴿وإذا خاطبهم الجاهلون قالوا سلاما﴾ دووەم: کاتێکیش نەزانەکان لەڕوویان دەوەستن بەقسەی ناشیرین و نەفامانە ئەوان قسەو وتەی چاك و بێ وەی دەڵێن، واتە: بەوتەی ناشیرین لەڕوویان ناوەستنەوە، وەك ئەفەرمووێ: (وإذا سمعوا اللغو أعرضوا عنه)(٥٥/٢٨). ﴿[٦٤] والذین یبیتون لربهم سجدا وقیاما﴾ سێیەم: ئەوانەن کە شەوگار بە نوێژکردن و سوژدەبردن و بەپێوە وەستان دەبەنەسەر، وەك ئەفەرمووێ: (كانوا قلیلا من اللیل ما یهجعون) (١٧/٥١). ﴿[٦٥] والذین یقولون ربنا اصرف عنا عذاب جهنم﴾ چوارەم: ئەوانەن کە ئەڵێن: ئەی پەروەردگاری هەمووومان! سزای ئاگری دۆزەخمان لێ لابدە ﴿إن عذابها كان غراما﴾ چونکە سزای دۆزەخ سزایەکی جیا نەبووەو لە کۆڵ نەکەوتووە ﴿[٦٦] إنها ساءت مستقرا ومقاما﴾ بەڕاستیی ئەو دۆزەخە جێ و شوێنێکی ناسازو خراپە. ﴿[٦٧] والذین إذا أنفقوا لم یسرفوا ولم یقتروا﴾ پێنجەم: ئەوانەن کاتێ ماڵ و سامان ئەبەخشن نە زیادەڕەویی تیا ئەکەن و، نەچرووکی، بەشی خەڵکی لێ ئەدەن و لەشتی ڕەوادا سەرفی ئەکەن و خۆیشیانی لێ بێ بەش ناکەن ﴿وكان بین ذلك قواما﴾ بەڵکو لەنێوان ئەو دووبارەدا مام ناوەندیین، وەك دەفەرموێ: (ولا تجعل یدك مغلولة إلى عنقك ولا تبسطها كل البسط) (٥/٦٤). (ئەبو دەرداء) لەپێغەمبەرەوە ﷺ ئەگێڕێتەوە: ((من فقه الرجل رفقه فی معیشته)) مسند أحمد (١٩٤/٥). واتە: لە تێگەیشتنی مرۆیە هەڵبژاردنی بارێکی مامناوەندیێ بۆ ژیانی خۆی. وە فەرموودەی: ((ما عال من اقتصد)) پێشەوا ئەحمەد. واتە: هەرکەسێ بارێکی مامناوەندیی بۆ خۆی هەڵبژێرێ لەژیاندا، هەژار نابێ. ﴿[٦٨] والذین لا یدعون مع الله إلها آخر﴾ شەشەم: ئەوانەن وێڕای خوا هیچ پەرستراوێکی تر ناپەرستن ﴿ولا یقتلون النفس التی حرم الله إلا بالحق﴾ کەسێکیش ناکوژن کە خوا کوشتنی یاساغ کردبێ، مەگەر بەهەق و ڕەوا، وەکو پاشگەز بوونەوە لەئیسلام، زینا کردن، کوشتنی خەڵکی بێ تاوان ﴿ولا یزنون﴾ زیناو شەرواڵ پیسیش ناکەن باسکردنی ئەم دوو سیفەتە پیاو نەکەوشتن و زینا نەکردن هەر بۆئەوەیە کە قورەیش هۆشیار بکاتەوە، چونکە ئەوان هەردوو سیفەتەکەیان تێدابوو ﴿ومن یفعل ذلك یلق أثاما﴾ وە هەرکەسێ ئەو کاروکردەوە ناپەسەندانە بکات، ئەوە لە دواڕۆژدا دەگات بەسزای تاوانەکەی خۆی ﴿[٦٩] یضاعف له العذاب یوم القیامة﴾ لەڕۆژی قیامەتیشدا دوو بەرامبەر ئازار دەدرێ، چونکە لەلایەکەوە هاوەڵی بۆ خوا بڕیار داوە، لەلایەکی تریشەوە ئەو گوناهە ناشیرینانەی کردووە ﴿ویخلد فیه مهانا﴾ و بەسووکی و زەلیلی و ڕیسوابییەوە بەهەتا هەتایی‌هەر لەوێدا ئەمێنێتەوە. (عەبدوڵڵا) لە پێغەمبەری ﷺ پرسی: کام گوناح لەهەموان گەورەترە؟ فەرمووی: ((أن تدعو لله ندا وهو خلقك)) ئەوە کە تۆ هاوبەش و دژ بۆخوا دابنێیت، لەحاڵێکدا هەر ئەوتۆی دروستکردووە. دیسانەوە وتی: ئەی دوای ئەوە؟ فەرمووی:

((أن تقتل ولدك كراهية أن يطعم معك)) كوشتنى منالْى خۆت لەبەرئەوە خواردنت لەگەڵ بخوات لەپاشان پرسيارى لێكردەوە؟ ئەويش فەرمووى: ((أن تزاني حليلة جارك)) لەگەڵ ژنى دراوسێكەتدا زينا و ناپاكى بكەيت! پاشان ئايەتى (والذين لا يدعون مع الله...) تا كۆتاييەكەى خوێندەوە. تفسير الطبري ٤٢/١٩.

﴿[٧٠] إلا من تاب وآمن وعمل عملا صالحا﴾ مەگەر كەسێك پەشيمان دەبێتەوەو بڕوا بێنێ و كارى چاك ئەنجام بدا ﴿فأولئك يبدل الله سيئاتهم حسنات﴾ ئا ئەوكەسانە خوا گوناهو خراپەكانيان بۆ دەگۆڕێت بەچاكە. پێشەوا (موسليم)يش لەم بارەيەوە ئەم فەرموودانەى هێناوە: ((إن الحسنات يذهبن السيئات)).. وە ((...أتبع السيئة الحسنة تمحها..)) بەردەوام لە جێگەى خراپەدا، چاكەبكە، تا خراپەكان بسرێتەوە. ئيمامى (تەبەريى) سەبارەت بەگۆڕينى تاوان و خراپە بەچاكە دەڵێ: ئەمە هەر لەدونيادا جێبەجێ ئەبێت. هەندێكى تريش ئەڵێن: نا، لەپاشەڕۆژدا تاوتوێ دەكرێت، (ئيبنى عەبباس و، حەسەن و، موجاهيد)يش پشتگيرى راى يەكەمن. وە (ئيبن كەسير) دەڵێ: (ئيبن عەبباس وتوويەتى:(هم المؤمنون كانوا من قبل إيمانهم على السيئات فرغب الله بهم عن السيئات فحولهم إلى الحسنات، فأبدلهم مكان السيئات الحسنات). وقال سعيد بن جبير: (أبدلهم بعبادة الأوثان عبادة الرحمن، وأبدلهم بقتال المسلمين قتال المشركين...) وقال الحسن البصري: (أبدلهم الله بالعمل السيئ العمل الصالح، وأبدلهم بالشرك إخلاصا..) وقال بعض: (أن تلك السيئات الماضية تنقلب بنفس التوبة النصوح حسنات، كما ثبت بذلك السنة الصحيحة، وصحت به الآثار المروية عن السلف - رضي الله عنهم-). ﴿وكان الله غفورا رحيما﴾ وە هەميشە خوا گوناه پۆش و ميهرەبانە ﴿[٧١] ومن تاب وعمل صالحا﴾ وە ئەوەى لە گوناحەكانى تەوبەى كردو،كردەوەى چاكى كرد ﴿فإنه يتوب إلى الله متابا﴾ ئەوە بەڕاستيى زۆر بەمەزنى دەگەڕێتەوە بۆلاى خوا.

الجزء التاسع عشر — سورة الفرقان

وَٱلَّذِينَ لَا يَدۡعُونَ مَعَ ٱللَّهِ إِلَٰهًا ءَاخَرَ وَلَا يَقۡتُلُونَ ٱلنَّفۡسَ ٱلَّتِي حَرَّمَ ٱللَّهُ إِلَّا بِٱلۡحَقِّ وَلَا يَزۡنُونَۚ وَمَن يَفۡعَلۡ ذَٰلِكَ يَلۡقَ أَثَامًا ﴿٦٨﴾ يُضَٰعَفۡ لَهُ ٱلۡعَذَابُ يَوۡمَ ٱلۡقِيَٰمَةِ وَيَخۡلُدۡ فِيهِۦ مُهَانًا ﴿٦٩﴾ إِلَّا مَن تَابَ وَءَامَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَٰلِحًا فَأُوْلَٰٓئِكَ يُبَدِّلُ ٱللَّهُ سَيِّـَٔاتِهِمۡ حَسَنَٰتٍۗ وَكَانَ ٱللَّهُ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴿٧٠﴾ وَمَن تَابَ وَعَمِلَ صَٰلِحًا فَإِنَّهُۥ يَتُوبُ إِلَى ٱللَّهِ مَتَابًا ﴿٧١﴾ وَٱلَّذِينَ لَا يَشۡهَدُونَ ٱلزُّورَ وَإِذَا مَرُّواْ بِٱللَّغۡوِ مَرُّواْ كِرَامًا ﴿٧٢﴾ وَٱلَّذِينَ إِذَا ذُكِّرُواْ بِـَٔايَٰتِ رَبِّهِمۡ لَمۡ يَخِرُّواْ عَلَيۡهَا صُمًّا وَعُمۡيَانًا ﴿٧٣﴾ وَٱلَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبۡ لَنَا مِنۡ أَزۡوَٰجِنَا وَذُرِّيَّٰتِنَا قُرَّةَ أَعۡيُنٍ وَٱجۡعَلۡنَا لِلۡمُتَّقِينَ إِمَامًا ﴿٧٤﴾ أُوْلَٰٓئِكَ يُجۡزَوۡنَ ٱلۡغُرۡفَةَ بِمَا صَبَرُواْ وَيُلَقَّوۡنَ فِيهَا تَحِيَّةً وَسَلَٰمًا ﴿٧٥﴾ خَٰلِدِينَ فِيهَاۚ حَسُنَتۡ مُسۡتَقَرًّا وَمُقَامًا ﴿٧٦﴾ قُلۡ مَا يَعۡبَؤُاْ بِكُمۡ رَبِّي لَوۡلَا دُعَآؤُكُمۡۖ فَقَدۡ كَذَّبۡتُمۡ فَسَوۡفَ يَكُونُ لِزَامَۢا ﴿٧٧﴾

سُورَةُ الشُّعَرَاءِ — ترتيبها ٢٦ — آياتها ٢٢٧

٣٦٦

﴿[٧٢] والذين لا يشهدون الزور﴾ حەوتەم: ئەوانەن كە ئامادەى شايەتىدانىدرۆ نابن, شايەتييەك نادەن مافى خەڵكى تيا پێشێل بكرێ ﴿وإذا مروا باللغو مروا كراما﴾ وەكاتێك بەلاى گوتارو كردارى نا پەسەندو پڕو پووچدا ڕادەبوورن، -وەك سينەماو قومارخانەو..هتد- بەڕێزەوە ڕادەبوورن. تێبينى: هەركەس شايەدى درۆى دابا، پێشەوا (عومەر) چل شەلاقى لىئەداو رووى رەش ئەكردو، سەرى ئەتاشى و، بەبازاڕدا ئەيگێڕا. ﴿[٧٣] والذين إذا ذكروا بآيات ربهم﴾ هەشتەم: ئەوانەن كاتى ئايەتەكانى پەروەردگاريان وە بير هێنرايەوە، ئامۆژگارى وەردەگرن و ﴿لم يخروا عليها صما وعميانا﴾ ناڕۆن بەسەرياندا وەك كەرو كوێر، بەڵكو گوێ هەڵدەخەن و چاو ئەكەنەوە. ﴿[٧٤] والذين يقولون ربنا هب لنا من أزواجنا وذرياتنا قرة أعين﴾ نۆيەم: ئەوانەن كە دەڵێن: ئەى پەروەردگارمان! لەهاوسەرانمان و نەوەكانماندا مايەى ڕووناكى ديدە و، خۆشيمان پىٚ ببەخشە، تا هاوكاريمان بكەن لە خواپەرستيداو، گەل و

کۆمەڵێکی وامان ببێ، کەخواناس بێت ﴿واجعلنا للمتقين إماما﴾ وە خۆیشمان بگێرە بە پێشەنگ بۆ لەخوا ترسان. هەربۆیە پێغەمبەر ﷺ ئەفەرموێ: ((إذا مات ابن آدم انقطع عمله إلا من ثلاث: ولد صالح يدعو له، أو علم ينتفع به من بعده، أو صدقة جارية)) مسلم، كتاب الوصية/ ٢٥٥، کاتێ ئادەمزاد دەمرێت ئیتر هەموو کاروکردەوەکانیشی کۆتاییان دێ، مەگەر لەرێگەی سێ شتەوە: منداڵێکی صالح و چاکی ببێ دوعای خێری بۆ بکا، زانستێکی بەجێ هێشتبێ "پاش خۆی" کەڵکی لێ وەر بگیردرێ، سێیەم: خێرو صەدەقەیەکی بەردەوامیی بەجێ هێشتبێ. ﴿[٧٥] أولئك يجزون الغرفة بما صبروا﴾ دەیەم: ئا ئەو بەندە بەرێزانە، کە ئەوهەموو سیفەتە قەشەنگانەیان هەیە لەپاداشی خۆراگرتنیان ژوورە رازاوەکانی بەهەشتیان پێدەدرێ، هەر لەوێش پایەوپلەی بەرزوبڵندیان دەدرێتێ لەسەر خواپەرستیی ﴿ويلقون فيها تحية وسلاما﴾ وە لە لایەن فریشتەکانیشەوە بەسڵاوو درورد پێشوازییان لێدەکرێ ﴿[٧٦] خالدين فيها حسنت مستقرا ومقاما﴾ بەهەتا هەتاییش هەر لەوێ ئەمێننەوە، وە بەراستیی بەهەشت بنکە و جێگایەکی خۆشە. ﴿[٧٧] قل ما يعبأ بكم ربي لولا دعاؤكم﴾ یازدەهەم: ئەی موحەممەد ﷺ پێیان بڵێ: (خەڵکینە) پەروەردگارم هیچ بایەخێکتان پێنادات، ئەگەر لەبەری نەپارێنەوەو نەیپەرستن، واتە: ئەو رێز لێنانەتان بەهۆی چاکی و راساڵی و ملدانتانە بەفەرمانەکانی ئەو ﴿فقد كذبتم فسوف يكون لزاما﴾ بەراستی ئێوەش (ئەی بێباوەران) ئەو پەیامبەرو قورئانەتان بەدرۆ خستەوە و برواتان پێ نەهێنان، ئەگەر هەر وابن ئەوە لەدوارۆژدا سزایەکی خوایی یەخەتان پێدەگرێ و هەرگیز لەکۆڵتان نابێتەوە.

زۆرو فراوان شوکرانەی خوای کار جوان دەکەم کە شەرەفی تەواوکردنی نووسینی سوورەتی (فورقان)ی پێدام لە مزگەوتی (فورقان)ی هەولێری خواناس.

*** *** ***

٢٦- سوورەتی (شوعەرا) یە

مەککەییەو (٢٢٧)ئایەتە

بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان

ئەم سوورەتە بۆچەسپاندنی بناغە سەرەکییەکانی ئایین هاتووە: یەکتاپەرستیی، پەیامەکەی پەیامبەر ﷺ، زیندووبوونەوە. جا لەسەرەتاوە باسێکی کورتی قورئان ئەکات، کە چۆن بەوشێوە قەشەنگە خوا ناردوویەتی بۆهیدایەت و رێنمونی خەڵك و دەرمانکردنی نەخۆشیەکانی مرۆڤ، هاوکات لەگەڵ هەڵوێستی چەوتی هاوبەش پەیداکەراندا بەرامبەریی، لەگەڵ هێنانی ئەوهەموو بەڵگەو نیشانە ئاشکراو روونانەدا تێیدایە!! باسی دەستەیەك لە پەیامبەرانیش دەکات کە خوا ناردوونی بۆ رێ نیشاندانی گەلان، ئەمەیش لە موساوە عليه السلام دەست پێدەکات کەچۆن بەوشێوە ناوازەیە لەگەڵ ئەو سەر سەخت و، کەللە رەقەدا -فیرعەون- رووبە رووبوویەوە، بەڵام ئەم هەر کۆڵی‌نەداو, کۆڵی‌نەدا تابەفەرمانی خوا ئەم سەرکەوت وپیرۆز بوو، ئەویش لەناوچوو، ئینجا دێتە سەرداستانەکەی ئیبراهم و هەڵوێستی لەگەڵ هۆزونەتەوەکەیی و باوکیدا, بەرامبەر بەبتپەرستنیان، ئەوە بووبەڵگەی زۆربەهێزو، بە ئەقڵ و ژیریی کەم وێنەی خۆی توانی پروپووچیی خواکانیان روون بکاتەوە بۆیان، هاورێ لەگەڵ دیاریی کردنی چارەنووسی هەردوولایان (خۆیی وقەومەکەی) وە داستانی‌پەیامبەران: (نوح، هود، صالح، لووط، شوعەیب/ عليهم الصلاة والسلام) باسدەکات ,وە بەرنامەو سوننەتی‌خوایی لەبەرامبەر ئەوانەی بە درۆیان خستنەوە، بەدیار دەخات (وإنه لتنزيل رب العالمين * نزل به الروح الأمين على قلبك لتكون من المنذرين بلسان عربي مبين) ١٩٢/٢٦-١٩٥.

کۆتاییشی دێت بە ڕەواندنەوەی بەد گومانی ئەوانەی کە دەیانوت قورئان جنیەکان دەیهێنن بۆی!! وە لە گەورەیی ومەزنی سوورەتەکانی (طسم)دا پێغەمبەر ئەفەرموێ: ((إن الله أعطاني السبع الطوال مكان الإنجيل، وأعطاني الطواسين مكان الزبور، فضلني بالحواميم و المفصل، ما قرأهن نبی قبلی)). السيوطی فی جمع الجوامع (٤٧٠٠)و الهندی فی كنز العمال (٢٥٨١).

﴿بسم الله الرحمن الرحيم * [1] طسم﴾ ئەم پیتانە هەرچەند لەگەڵ شوێندا لێیان دواوین، بەلام کورتەی هەرهەموویان ئەوەیە کە: ئەو قورئانە وائەوان دانی پیانانێن، هەر لەوجۆرە پیتانە پێکهاتووە، جا ئەگەر بێزاری و، نکوڵی لێ دەرئەبڕن، دەفەرموون وێنەی بێنن! ﴿[2] تلك آيات الكتاب المبين﴾ ئەم ئایەتانە -کەلەم سورەتەدا هەن- ئایەتی کتێبێکی زۆر ڕوون وئاشکراکارە بەجۆرێ کە ئەگەرکەسێك کەمێك تیفکرێ لێیان، چاك ئەزانێ لەخواوە هاتوون ﴿[3] لعلك باخع نفسك الايكونوا مؤمنين﴾ لەوانەیە لەداخ وخەفەتدا خۆت لەناو ببەیت، لەبەر ئەوە کەئەوانە باوەڕ ناهێنن، واتە: تۆئاوا مەبە، چونکە تۆتەنها ئاگاداریان بکەو بیانترسێنە، ئیتر باوەڕ بهێنن، یان نا، تۆبەرپرس نابیت لێیان. دیارە ئەمە بۆدڵدانەوەی پەیامبەرە ﷺ، هەمان مەبەستیش لە سوورەتی (٦/١٨):(فلعلك باخع نفسك...) وە لە ئایەتی (٨٨-١٥/٩٠)یشدا ڕوون کراوەتەوە.

الجزء التاسع عشر — سورة الشعراء

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

طسٓمٓ ﴿١﴾ تِلْكَ ءَايَٰتُ ٱلْكِتَٰبِ ٱلْمُبِينِ ﴿٢﴾ لَعَلَّكَ بَٰخِعٌ نَّفْسَكَ أَلَّا يَكُونُوا۟ مُؤْمِنِينَ ﴿٣﴾ إِن نَّشَأْ نُنَزِّلْ عَلَيْهِم مِّنَ ٱلسَّمَآءِ ءَايَةً فَظَلَّتْ أَعْنَٰقُهُمْ لَهَا خَٰضِعِينَ ﴿٤﴾ وَمَا يَأْتِيهِم مِّن ذِكْرٍ مِّنَ ٱلرَّحْمَٰنِ مُحْدَثٍ إِلَّا كَانُوا۟ عَنْهُ مُعْرِضِينَ ﴿٥﴾ فَقَدْ كَذَّبُوا۟ فَسَيَأْتِيهِمْ أَنۢبَٰٓؤُا۟ مَا كَانُوا۟ بِهِۦ يَسْتَهْزِءُونَ ﴿٦﴾ أَوَلَمْ يَرَوْا۟ إِلَى ٱلْأَرْضِ كَمْ أَنۢبَتْنَا فِيهَا مِن كُلِّ زَوْجٍ كَرِيمٍ ﴿٧﴾ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَءَايَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُم مُّؤْمِنِينَ ﴿٨﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ ٱلْعَزِيزُ ٱلرَّحِيمُ ﴿٩﴾ وَإِذْ نَادَىٰ رَبُّكَ مُوسَىٰٓ أَنِ ٱئْتِ ٱلْقَوْمَ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿١٠﴾ قَوْمَ فِرْعَوْنَ أَلَا يَتَّقُونَ ﴿١١﴾ قَالَ رَبِّ إِنِّىٓ أَخَافُ أَن يُكَذِّبُونِ ﴿١٢﴾ وَيَضِيقُ صَدْرِى وَلَا يَنطَلِقُ لِسَانِى فَأَرْسِلْ إِلَىٰ هَٰرُونَ ﴿١٣﴾ وَلَهُمْ عَلَىَّ ذَنۢبٌ فَأَخَافُ أَن يَقْتُلُونِ ﴿١٤﴾ قَالَ كَلَّا فَٱذْهَبَا بِـَٔايَٰتِنَآ إِنَّا مَعَكُم مُّسْتَمِعُونَ ﴿١٥﴾ فَأْتِيَا فِرْعَوْنَ فَقُولَآ إِنَّا رَسُولُ رَبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿١٦﴾ أَنْ أَرْسِلْ مَعَنَا بَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ ﴿١٧﴾ قَالَ أَلَمْ نُرَبِّكَ فِينَا وَلِيدًا وَلَبِثْتَ فِينَا مِنْ عُمُرِكَ سِنِينَ ﴿١٨﴾ وَفَعَلْتَ فَعْلَتَكَ ٱلَّتِى فَعَلْتَ وَأَنتَ مِنَ ٱلْكَٰفِرِينَ ﴿١٩﴾

٣٦٧

نامانەوێ بەزۆر ئیمان بەسەریاندا بسەپێنین:

﴿[4] إن نشأ ننزل عليهم من السماء آية﴾ ئەگەر بمانەوێ ئەوانە ناچار بکەین بڕوابهێنن، ئەوا لە ئاسمانەوە موعجیزەو نیشانەیەکیان بۆدادەبەزێنین ﴿فظلت أعناقهم لها خاضعين﴾ ئەوسا لەبەرامبەریەوە بەردەوام گەردنیان کەچ دەبێ بۆی‌و، بەناچاریش بڕوا دێنن، بەلام سوننەتمان وانیە. ﴿[5] وما يأتيهم من ذكر من الرحمن محدث﴾ ئەوانە هەربەشێکی نوێ‌وتازەی قورئانیان لە لایەن خوای بەخشندەوە بۆبێت ﴿إلا كانوا عنها معرضين﴾ لەبەرامبەریەوە ڕوو وەرئەگێڕن وپشتی‌لێ‌دەکەن، واتە: پیشەیان هەمیشە هەرئینکاری کردنی قورئان بووە ﴿[6] فقد كذبوا فسيأتيهم انباء ما كانوا به يستهزئون﴾ ئەوانەبەو وەحیە تازەیەی ئێمە بڕوایان نەهێناوبەدرۆیان زانی! جالە ئاییندەیەکی نزیکدا هەواڵەکانی ئەوسزایەیان پێدەگا کە ئەوان گاڵتەیان پێ‌ئەکرد ﴿[7] أولم يروا إلى الأرض كم أنبتنا فيها من كل زوج كريم﴾ ئایا ئەو هاوبەشدانەرانە سەیری زەوییان نەکردووەو ورد نەبوونەتەوە کە چ گژو گیایەکی زۆر و، جۆراو جۆری جووت و بەبایەخ و جوانمان تیا ڕواندووە؟ ﴿[8] إن فی ذلك لآية﴾ بەڕاستیی ئا لەو گیاو گوڵ و سەوزەلانیەدا بەڵگە هەیە بۆ زیندووبوونەوە ﴿وماكان أكثرهم مؤمنين﴾ کەچی لەگەڵ ئەوەیشداهەرە زۆریان بڕوا ناهێنن، واتە:هێمان ئەو هەموونیشانە سەرسوڕهێنەرانە تینیان تێ ناکات! ﴿[9]

﴿وإن ربك لهوالعزيز الرحيم﴾ جائەوانە با هەر وابن،و هەرگیزیش لەدەست دەرناچن, چونکە بەڕاستیی پەروەردگاری تۆ دەسەڵاتدارو زاڵە بەسەر هەمووشتێکدا, دلۆڤان ومیهرەبانیشە ,ئەگەر پەشیمان ببنەوە لێیان خۆش ئەبێ.

لەنێوان مووساو فیرعەوندا:

خوا دڵخۆشی پەیامبەر ﷺ ئەداتەوەکە:تەنها ئەو عەزیەت و ئازار نەدراوەو، بەتەنها هەر گەلەکەی ئەویش نیە سەرپێچی کردبێت , بۆیە دەفەرموێ: ﴿[١٠] وإذ نادى ربك موسى﴾ ئەوکاتە وەبیربێنە کە پەروەردگارت لە لای کێوی طوردا موسای بانگکرد: ﴿أن ائت القوم الظالمين﴾ کە بچۆ بۆلای ئەو گەلە ستەمکارە, ئەوانەی ستەمیان هەم لە خۆیان و،هەم لە گەلی بەنی ئیسرائیل کردووەو، کردوویانن بە کۆیلە ﴿[١١] قوم فرعون﴾ هۆزوگەلی فیرعەون ﴿ألا يتقون﴾ پێیان بڵێ: ئایا لە سەرەنجامی نافەرمانی خوا ناترسن و پارێز ناکەن؟﴿[١٢] قال رب إني أخاف أن يكذبون﴾ موسا وتی: ئەی پەروەردگارم! من ئەترسم بەدرۆم بخەنەوەو بڕوام پێ نەکەن پەیامبەریتۆبم ﴿[١٣] ويضيق صدري﴾ سینەتەنگ بم ﴿ولا ينطلق لساني﴾ و زمانم باش هەڵنەسوڕێ بۆ ڕاگەیاندنی پەیامەکەم ﴿فأرسل إلى هارون﴾ جاپەیام بۆ - براکەشم- هاروون بنێرە، تایارمەتیم بدات، چونکە زمانی ڕەوانترە,جاجگە لەوە دیسان هۆیەکی ترباس ئەکات: ﴿[١٤] ولهم على ذنب﴾ بێگومان ئەوان تۆڵەی گوناهێکیان بەسەرمەوە هەیە,واتە: یەکێکیانم لێکوشتوون ﴿فأخاف أن يقتلون﴾ ئەترسم بەو بۆنەوە بمکوژنەوەو پەیامەکەم بۆ نەگات.لە سوورەتی (٣٣/٢٨):دا ئەفەرموێ: (قال رب إني قتلت منهم نفسا فأخاف أن يقتلون) دەرئەکەوێ کە گوناهەکەی بەلای ئەوانەوە کوشتنی (قبطي)یەکەیە، هەروەك شێوەی کوشتنەکەش لەسوورەتی (١٥/٢٨) ئاشکراکردووە ﴿[١٥] قال كلا﴾ خوا فەرمووی: نەخێر، گومانت وانەبێودڵنیابە هەرگیزئەوانە ناتوانن کاری وابکەن ﴿فاذهبا بآياتنا﴾ جاخۆ تۆو هارون, هاوڕێ بەئایەت وبەڵگەکانی ئێمەوە بڕۆن بۆ لای فیرعەون وگەلەکەی ﴿إنا معكم مستمعون﴾ بەراستی خۆمان لە گەڵتانین بەپارێزگارییو، گوێ بیستی قسەکانتانین, واتە:لەگوفتارو وتەکانی ئێوەو، لە وەڵامی ئەوان بەئاگاین. لە سوورەتی: (٤٦/٢٠) وە (٣٥/٢٨) خوا ئەو(لەگەڵ بوونە) یان بۆدوویات ئەکاتەوە ﴿[١٦] فأتيا فرعون﴾ بچن بۆ لای فیرعەون ﴿فقولا إنا رسول رب العالمين﴾ و بڵێن: بێگومان ئێمە هەردوکمان پێغەمبەرو نێرراوی پەروەردگاری جیهانەکانین. لە سورەتی(٤٧/٢٠)دا: (فقولا إنا رسولا ربك) هاتووە.﴿[١٧] أن أرسل معنا بني إسرائيل﴾ داوات لێ ئەکەین کە بەنی ئیسرائیلمان لە گەڵ بنێرەو ڕێیان لێ مەگرە، بچن بۆ شام جا فیرعەون - وەك منەتنان بەسەر بەمووسادا. بەڵێ هەردووکیان ڕۆیشتنە لای فیرعەون و پەیامەکەیان پێگەیاند ﴿[١٨] قال ألم نربك فينا وليدا﴾ فیرعەون بە موسای گوت: ئەرێ ئەمەیە پاداشتی پیاوەتیت؟! ئەی تۆمنداڵێکی بچووك نەبوویت، لەناو خۆماندا پەروەردەمان کردیت؟ ئیتر ئێستا ئەم داوایەت لەچیە؟!. لەسوورەتی (٩/٢٨ و ٣٩/٢٠) ئەوشێوەی بەخێوکردن وپەروەردەیە ڕوون دەکاتەوە ﴿ولبثت فينا من عمرك سنين﴾ وە سەرەرای ئەوەیش ئایا تۆ چەند ساڵێکی زۆر تەمەنت لەناوماندا نەبردە سەر؟ خۆتۆ ئەوماوەیە ئەوقسەوباسەت هەر نەدەکرد، کەچی وا ئێستا لە باتی ئەوەکە مەمنوونمان بیت داوای کوێخاییمان لێئەکەیت؟! ﴿[١٩] وفعلت فعلتك التي فعلت﴾ وە تۆئەوکارە گەورەیەشت کرد کەکردت، قیبتیە خزمە نزیکەکەی منت کوشت. لەسوورەتی (١٥/٢٨ و ١٩/٢٨) دا ئەو کارەی کە مووسا کردوویەتی باسیدەکات ﴿وأنت من الكافرين﴾ کەچی تۆ لە پاداشی پیاوەتیماندا لە ڕیزی ناسوپاسانیت ﴿[٢٠] قال فعلتها إذا وأنا من الضالين﴾ موسا وتی: بەلێڕاستە، ئەوەم لەدەس قەوما, بەڵام من کاتێ ئەوکارەمکرد، لە هەڵەکاران و بێخەبەران بووم، وە پێش پەیامبەرایەتیم بوو، وە من بەنیازی سەرزەنش کردنیشەوە مشتەکۆڵەیەکم لێدا، نەك

بەنیازی کوشتنەوە ﴿[٢١] ففررت منکم لما خفتکم﴾ ئینجا چوون لە ئێوە دە ترسام ،بمکوژنەوەهەڵهاتم بۆ وڵاتی مەدیەن. لە سوورەتی (٢٨/٢٠-٢١) وە (١٨/٢٨) دا ئەندازەو جۆری ترسەکە باسکراوە. ﴿فوهب لی ربی حکما﴾ جا ئیتر پەروەردگارم -جل جلاله- دانایی وکارزانی و، زانیاریی پێ بەخشیم ﴿وجعلنی من المرسلین﴾ و کردیشمی بە یەکێ لە پەیامبەران" و ناردمی بۆ لای ئێوە ﴿[٢٢] وتلك نعمة تمنها علی﴾ موسا ئەیەوێ کارەکەی فیرعەون کەم نرخ وبێ منەت بکات، بۆیە ئەڵێت: تۆمنەتیئەو بەخێو کردنەیشم دەخەیتە سەر، بێگومان من ئەوە بە نیعمەت و پیاوەتی دانانێم ﴿أن عبدت بنی إسرائیل﴾ چونکە تۆ نەوەکانی یەعقوبت هەموو کردۆتە کۆیلەو خزمەتکاری خۆت؟! ﴿[٢٣] قال فرعون وما رب العالمین﴾ ئینجا فیرعەون بە موسای وت: کە تۆپێت وایە پەیامبەری پەروەردگاری جیهانەکانی؟! باشە ئەو پەروەردگاری جیهانیانە کێیە؟! ئایەتەکانی سوورەتی (٢٠/٤٩) و (٢٦/٢٩/) و (١٧/١٠٢) و (٢٧/١٤) بۆ رۆشن کرنەوەی ئەم مەبەستەیەن. ﴿[٢٤] قال رب السموات والأرض وما بینهما﴾ موسا وتی: هەرگیز تۆخوانیت، خوای جیهانەکان، پەروەردگارو بەدیهێنەری ئاسمانەکان و زەویی و ئەوەی لە نێوانیاندایە، ئەی تۆ چیت بە دەستە؟ ﴿إن کنتم موقنین﴾ ئەگەر دڵێکی ورياو چاویکی کراوەتان هەبێت و لە یەقین داران بن بەو وەڵامە. جا فیرعەون لە قسەکەی موسا زۆر سەری سورما، بۆیە بەفیزێکەوە بەوانەی لە دەوروبەرییدا بوون گوتی: ﴿[٢٥] قال لمن حوله الا تستمعون﴾ ئایا نابیسن ئەم پیاوە چی ئەڵێ؟ سەیرە! ئەو پێی وایە کە بیجگە لە من خوایەکی تر هەیە! ﴿[٢٦] قال ربکم ورب آبائکم الأولین﴾ مووسا ئەیەوێ پتر سیفەتی خوایان بۆ رۆشن بکاتەوە، بۆیە وتی: خەڵکینە! هەر ئەو خوایە، پەروەردگاری ئێوەش و پەروەردگاری باووباپیرانە پێشینەکانیشتانە , لەنەبوون ئێوەی دروست کردووە، ئیترفیرعەون کەی خوایە؟! فیرعەون کە پەکی ئەکەوێ لە

قَالَ فَعَلْتُهَآ إِذًا وَأَنَا۠ مِنَ ٱلضَّآلِّينَ ﴿٢٠﴾ فَفَرَرْتُ مِنكُمْ لَمَّا خِفْتُكُمْ فَوَهَبَ لِى رَبِّى حُكْمًا وَجَعَلَنِى مِنَ ٱلْمُرْسَلِينَ ﴿٢١﴾ وَتِلْكَ نِعْمَةٌ تَمُنُّهَا عَلَىَّ أَنْ عَبَّدتَّ بَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ ﴿٢٢﴾ قَالَ فِرْعَوْنُ وَمَا رَبُّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٢٣﴾ قَالَ رَبُّ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَآ إِن كُنتُم مُّوقِنِينَ ﴿٢٤﴾ قَالَ لِمَنْ حَوْلَهُۥٓ أَلَا تَسْتَمِعُونَ ﴿٢٥﴾ قَالَ رَبُّكُمْ وَرَبُّ ءَابَآئِكُمُ ٱلْأَوَّلِينَ ﴿٢٦﴾ قَالَ إِنَّ رَسُولَكُمُ ٱلَّذِىٓ أُرْسِلَ إِلَيْكُمْ لَمَجْنُونٌ ﴿٢٧﴾ قَالَ رَبُّ ٱلْمَشْرِقِ وَٱلْمَغْرِبِ وَمَا بَيْنَهُمَآ إِن كُنتُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٢٨﴾ قَالَ لَئِنِ ٱتَّخَذْتَ إِلَٰهًا غَيْرِى لَأَجْعَلَنَّكَ مِنَ ٱلْمَسْجُونِينَ ﴿٢٩﴾ قَالَ أَوَلَوْ جِئْتُكَ بِشَىْءٍ مُّبِينٍ ﴿٣٠﴾ قَالَ فَأْتِ بِهِۦٓ إِن كُنتَ مِنَ ٱلصَّٰدِقِينَ ﴿٣١﴾ فَأَلْقَىٰ عَصَاهُ فَإِذَا هِىَ ثُعْبَانٌ مُّبِينٌ ﴿٣٢﴾ وَنَزَعَ يَدَهُۥ فَإِذَا هِىَ بَيْضَآءُ لِلنَّٰظِرِينَ ﴿٣٣﴾ قَالَ لِلْمَلَإِ حَوْلَهُۥٓ إِنَّ هَٰذَا لَسَٰحِرٌ عَلِيمٌ ﴿٣٤﴾ يُرِيدُ أَن يُخْرِجَكُم مِّنْ أَرْضِكُم بِسِحْرِهِۦ فَمَاذَا تَأْمُرُونَ ﴿٣٥﴾ قَالُوٓا۟ أَرْجِهْ وَأَخَاهُ وَٱبْعَثْ فِى ٱلْمَدَآئِنِ حَٰشِرِينَ ﴿٣٦﴾ يَأْتُوكَ بِكُلِّ سَحَّارٍ عَلِيمٍ ﴿٣٧﴾ فَجُمِعَ ٱلسَّحَرَةُ لِمِيقَٰتِ يَوْمٍ مَّعْلُومٍ ﴿٣٨﴾ وَقِيلَ لِلنَّاسِ هَلْ أَنتُم مُّجْتَمِعُونَ ﴿٣٩﴾

رەتدانەوەی مووسادا،ئیتر ئەیەوێ سووکایەتی بە کەسایەتی ئەو بکاو لەپێش چاوی خەڵکەکەدا بیشکێنێ بۆیە بەگاڵتەوە ﴿[٢٧] قال إن رسولکم الذی أرسل إلیکم لمجنون﴾ وتی: خەڵکینە! وا دیارە ئەو پێغەمبەرەی کە بۆئێوە نێردراوە دیوانەو شێتە!! ئەگینا چۆن قسەی وائەکات؟ ﴿[٢٨] قال رب المشرق و المغرب و مابینهما إن کنتم تعقلون﴾ موسا زیاترو زیاتر وەسفی خوایان بۆ ئەکات، بۆیە وتی: ئەو خوایە،راهێنەروپەروەردگاری خۆرهەڵات و خۆرئاواوگشت ئەوشتانەشە لە نێوانیاندایە، ئەگەرئارەزووفامتان هەبێ و، بیروئەقڵتان بخەنە کار، خوائەوەیە کە دەتوانێ ئەستێرەکان لە خۆرهەڵات هەڵبێنێو،لەخۆرئاواوە, ئاوایان بکا ﴿[٢٩] قال لئن إتخذت إلها غیری﴾ کاتێ فیرعەون پەکی کەوت وهیچی بۆنەمایەوە پەنایبردە بەرهەڕەشەکردن و وتی: بێگومان ئەگەرجگە لە من کەسێکیتربپەرستییو بیکەیتە خوای خۆت ﴿لاجعلنك من المسجونین﴾ دڵنیابە ئەتخەمە ریزی زیندانکراوەکانەوە,

خۆیشت چاك ئەزانی هەر کەسێ من زیندانی بکەم هەرگیز رزگاری نابێ ﴿[٣٠] قال اولو جئتك بشئ مبين ﴾ موسا زۆر لەسەر خۆ وتی: باشە ئەگەر بەڵگەیەکیزۆر روون و ئاشکرایشم بۆهێنای لەسەر راستیی خۆم؟ تۆ هەر زیندانیم ئەکەیت و باوەڕ ناهێنی؟ ﴿[٣١] قال فائت به إن كنت من الصادقين ﴾ فیرعەون وتی: ئادەی ئەگەر لە راستگۆیانیت فەرموو بەڵگەکانت بێنە"فیرعەون وای ئەزانی ئەگەر بیهێنێت ئەو ئەتوانێ بەرهەڵستی بوەستێ!! ﴿[٣٢] فألقى عصاه فإذا هي ثعبان مبين ﴾ مووساش دەست بە جێ دارەدەستەکەی خۆی فرێدا و بوو بە ئەژدیهایەکی گەورە ﴿[٣٣] ونزع يده فإذا هي بيضاء للناظرين ﴾ لەوە ئەچێ فیرعەون داوای نیشانەیەکی تری کردبێت، بۆیە موساش "دەستی خستە بن هەنگڵی خۆی و هێنایە دەرەوە، کتوپڕ لە پێش چاوی بینەراندا سپی و رووناك دەرچوو، ئەو دەوروبەرەی روناککردەوە، هەر وەك مانگ هەڵبێت ﴿[٣٤] قال للملإ حوله إن هذا لساحر عليم ﴾ فیرعەون کە ئەمەی بینی بەگەورەگەورەکانیدەورو بەری خۆی گوت: بێگومان ئەمە جادوو بازێکی زۆر زاناو بەتوانایە، مەبەستی ئەوەیە بڵێ: بەمە فریومەخۆن، چونکە ئەوەی بینیتان لە کاری جادووبازانە. ﴿[٣٥] يريد أن يخرجكم من أرضكم بسحره ﴾ ئەیەوێ بەجادوویخۆی لەجێ وزێدو وڵاتی خۆتان دەرتان بکات. ﴿فماذا تأمرون ﴾ جا ئێوەلەوبارەوە فەرمانتان بەچییە؟ چی بکەین باشە بۆ بەرهەڵستی ئەم بەڵایە ﴿[٣٦] قالوا أرجه وأخاه ﴾ ئەوانیش وتیان: خۆی وبراکەی مۆڵەت بدە، واتە:پەلە مەکە ﴿وابعث في المدائن حاشرين ﴾ وە سەربازان بنێرەبۆ تەواوی شارەکانی ژێر دەسەڵاتت ، جادوو بازانت بۆ کۆ بکەنەوە ﴿[٣٧] يأتوك بكل سحار عليم ﴾ ئەوساهەرچی جادوبازێکی کارامەوزۆر زانە بۆت دێنن.

لَعَلَّنَا نَتَّبِعُ ٱلسَّحَرَةَ إِن كَانُواْ هُمُ ٱلْغَٰلِبِينَ ﴿٤٠﴾ فَلَمَّا جَآءَ ٱلسَّحَرَةُ قَالُواْ لِفِرْعَوْنَ أَئِنَّ لَنَا لَأَجْرًا إِن كُنَّا نَحْنُ ٱلْغَٰلِبِينَ ﴿٤١﴾ قَالَ نَعَمْ وَإِنَّكُمْ إِذًا لَّمِنَ ٱلْمُقَرَّبِينَ ﴿٤٢﴾ قَالَ لَهُم مُّوسَىٰٓ أَلْقُواْ مَآ أَنتُم مُّلْقُونَ ﴿٤٣﴾ فَأَلْقَوْاْ حِبَالَهُمْ وَعِصِيَّهُمْ وَقَالُواْ بِعِزَّةِ فِرْعَوْنَ إِنَّا لَنَحْنُ ٱلْغَٰلِبُونَ ﴿٤٤﴾ فَأَلْقَىٰ مُوسَىٰ عَصَاهُ فَإِذَا هِيَ تَلْقَفُ مَا يَأْفِكُونَ ﴿٤٥﴾ فَأُلْقِيَ ٱلسَّحَرَةُ سَٰجِدِينَ ﴿٤٦﴾ قَالُوٓاْ ءَامَنَّا بِرَبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٤٧﴾ رَبِّ مُوسَىٰ وَهَٰرُونَ ﴿٤٨﴾ قَالَ ءَامَنتُمْ لَهُۥ قَبْلَ أَنْ ءَاذَنَ لَكُمْ إِنَّهُۥ لَكَبِيرُكُمُ ٱلَّذِى عَلَّمَكُمُ ٱلسِّحْرَ فَلَسَوْفَ تَعْلَمُونَ لَأُقَطِّعَنَّ أَيْدِيَكُمْ وَأَرْجُلَكُم مِّنْ خِلَٰفٍ وَلَأُصَلِّبَنَّكُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٤٩﴾ قَالُواْ لَا ضَيْرَ إِنَّآ إِلَىٰ رَبِّنَا مُنقَلِبُونَ ﴿٥٠﴾ إِنَّا نَطْمَعُ أَن يَغْفِرَ لَنَا رَبُّنَا خَطَٰيَٰنَآ أَن كُنَّآ أَوَّلَ ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿٥١﴾ ۞ وَأَوْحَيْنَآ إِلَىٰ مُوسَىٰٓ أَنْ أَسْرِ بِعِبَادِىٓ إِنَّكُم مُّتَّبَعُونَ ﴿٥٢﴾ فَأَرْسَلَ فِرْعَوْنُ فِى ٱلْمَدَآئِنِ حَٰشِرِينَ ﴿٥٣﴾ إِنَّ هَٰٓؤُلَآءِ لَشِرْذِمَةٌ قَلِيلُونَ ﴿٥٤﴾ وَإِنَّهُمْ لَنَا لَغَآئِظُونَ ﴿٥٥﴾ وَإِنَّا لَجَمِيعٌ حَٰذِرُونَ ﴿٥٦﴾ فَأَخْرَجْنَٰهُم مِّن جَنَّٰتٍ وَعُيُونٍ ﴿٥٧﴾ وَكُنُوزٍ وَمَقَامٍ كَرِيمٍ ﴿٥٨﴾ كَذَٰلِكَ وَأَوْرَثْنَٰهَا بَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ ﴿٥٩﴾ فَأَتْبَعُوهُم مُّشْرِقِينَ ﴿٦٠﴾

لەنێوان مووساو جادووبازەکاندا:

﴿[٣٨] فجمع السحرة لميقات يوم معلوم ﴾ ئینجا جادوو بازەکان لەسەرفرمانەکەی ئەو لەڕۆژێکی دیاریی کراودا کۆکرانەوە" دیارە فیرعەون ئەیەوێ خەڵکێکی زۆر کۆببێتەوەو لە پێش چاوی هەموانەوە ئابڕووی مووسا بەرێ!! ﴿[٣٩] وقيل للناس هل أنتم مجتمعون ﴾ بەخەڵکەکەش وترا: ئاخۆئێوە کۆدەبنەوە؟ "لەوە دەچێ فیرعەون زۆردڵنیابێ لەسەرکەوتندا، بۆیە ئاواپەلەیدەکات ﴿[٤٠] لعلنا نتبع السحرة إن كانوا هم الغالبين ﴾ ئەگەرئەم جادووبازانە سەرکەوتووپیرۆز بوون وبردیانەوە، لەوانەیە ئێمەش پشتگیری وپەیڕەویان لێبکەین ﴿[٤١] فلما جاء السحرة قالوا لفرعون ﴾ ئینجا جادووبازەکان کەهاتنە بەرەوە بەفیرعەونیان وت: ﴿إن لنا لأجرا إن كنا نحن الغالبين ﴾ ئایا ئەگەر ئێمە پیرۆزوسەرکەوتووبووین و بردمانەوە هیچ کرێ وپاداشێکمان بۆدەبێت؟ ﴿[٤٢] قال نعم وإنكم إذا لمن المقربين ﴾ فیرعەون وتی: بەڵێ، بێگومان ئەوسا ئێوە لەریزی پیاوە نزیکە تایبەتمەندە کانی خۆم دەبن ﴿[٤٣] قال لهم موسى ألقوا ما أنتم ملقون ﴾ جارۆژی دیاریکراو هاتوو، مووسا بەجادووگەرانی گوت: ئێوە دەست پێبکەن وچیتان پێیە

بۆهاویشتن بیهاوێژن, من هیچ ترسێکم نیه، چونکه خوام له گەڵه ﴿[٤٤] فأ لقوا حبالهم و عصیهم﴾ جا ئەوانیش هەرچی پەت وداردەستەکانیان بوو, تووڕیان هەڵداوهاویشتیان ﴿وقالوا بعزة فرعون إنا لنحن الغا لبون﴾ وتیان: بەیارمەتیی ودەسەڵات وتوانایی فیرعەون: ئێمە بەسەر مووسادا زاڵ ئەبین ودەیبەینەوە، دیارە – وەك (شێخی ئالووسی) دەڵێ– سوێند خواردن بە نیعمەت و، گەورەیی و دەسەڵاتی (پاشا) کان و دەسەڵاتدارانی ڕۆژگار، وەهەروا بەسەرورپیش و، گۆڕوگڵی سەرگۆڕی پیاوچاکان، داب ونەریتی سەردەمی جاهیلیەت ونەفامییە. زاناکان دەڵێن: گوناحی سوێند بە درۆ خواردن بە زاتی خوا بچووکترە، لە گوناحیسوێند خواردن بەراستیی بەوجۆرە شتانە. ﴿[٤٥] فألقی موسی عصاه فإذا هی تلقف ما یأفکون﴾ ئەوسا مووسایش داردەستەکەی خۆی تووڕهەڵداو، کتوپڕ بووبە مارێکی گەورە وهەمووداروگوریسی ئەوانی چنییەوەو هەڵی لووشیین ﴿[٤٦] فالقی السحرة ساجدین﴾ ئیتر جادووبازەکان هەر هەموویان ,کاتێ ئەوەیان بینی خۆیان بۆنەگیراو سوژدەو کرنووشیان برد بۆخوا, چونکە بۆیان دەرکەوت کە ئەو کارەی مووسا ﷺ مۆجیزەیە، نەك جادوو" ﴿[٤٧] قالوا آمنا برب العالمین﴾ بە راشکاوی وتیان: ئێمە باوەڕمان بە پەروەردگاری جیهانەکان هێنا ﴿[٤٨] رب موسی وهارون﴾ پەروەردگاری مووساوهاروون.

لەنێوان فیرعەون و جادووبازەکاندا:

﴿[٤٩] قال آمنتم له قبل ان آذن لکم﴾ فیرعەون وتی: هەرئاوا باوەڕتان پێهێنا, بەرلەوەی من مۆڵەتتان بدەم؟! دەبوو داوای مۆڵەتم لێبکەن ﴿إنه لکبیرکم الذی علمکم السحر﴾ ئەوا دەرکەوت کەهەر مووساگەورەتانە، ئەوئێوەی فێری جادوو کردووە، فیرعەون ئەیەوێ بە خەڵکەکە بڵێت: فریو نەخۆن بەو بڕوا هێنانەیان، چونکە بە نهێنی دەستیان لەگەل موسادا تێکەڵ کردووە بۆ ڕووخاندنی حکومەتەکەتان ﴿فلسوف تعلمون﴾ لە ئاییندەیەکی نزیکدا ئەزانن چیتان پێ ئەکەم ﴿لأقطعن أیدیکم وارجلکم من خلاف﴾ ئەمە سوێندی بێت، دەبێدەست وپێتان –راست وچەپ– بقرتێنم, دەستی راست وقاچیچەپ، یان بەپێچەوانەوە:دەستیچەپ، قاچی راست ﴿ولأصلبنکم اجمعین﴾ و هەموویشتان لەداردەدەم ﴿[٥٠] قالوا لا ضیر﴾ وتیان: کەیفی خۆتە، چی ئەکەی بیکە، دڵنیاشبە کەهیچ زیانێك نابێت، تازە ئێمە بڕوامان هێناوە. (قال الجوهری: ضاره یضره و یضیره ضیرا وضوارا أي: ضره. قال الکسائي: التضور: الصیاح و التلوی عند الضرب أو الجوع. ﴿إنا إلی ربنا منقلبون﴾ نایشترسین ,چونکە بە ڕاستیی ئێمە بۆلای پەروە ردگاری خۆمان دەگەڕێینەوە ﴿[٥١] إنا نطمع أن یغفر لنا ربنا خطایانا﴾ بەڕاستیی ئێمە ئومێدەوارین پەروەردگارمان لەگوناهەکانمان خۆش ببێ ﴿أن کنا أول المؤمنین﴾ کەهەربەوە ئێمە یەکەم دەستەین کەپێش" گەلەکەمان بڕوامان هێنا بەمووسا. فیرعەون ئەو هەموو هەڕەشەو گورەشەیە ئەکاو، خوا ئەفەرموێ: ﴿[٥٢] واوحینا إلی موسی أن أسر بعبادی إنکم متبعون﴾ وەئێمەش بەمووسا سروشمان کردو تێمانگەیاند: بەندەکانم –ئەوانەی بڕوایان پێت هێناوە– بەشەو بەرەو دەریا ببە، چونکە تاقیبا تتان دەکەن و دواتان دەکەون, تا بتانگێڕنەوەو بتانکوژن ﴿[٥٣] فأرسل فرعون فی المدائن حاشرین﴾ ئینجا کاتێ دەنگ وباس گەیشتەوە فیرعەون کەمووسا خەڵکەکەی لەشار بردە دەرێ: ئەوسا کۆکەرەوانی بەشارەکانی میسردا نارد تاسوپاولەشکر کۆبکاتەوە"وبڕۆن بەدوایاندا﴿[٥٤] إن هؤلاء لشرذمة قلیلون﴾ ئەیەوێ سوپاکەی هەڵنێت، بۆیە جاڕی داو وتی: بێگومان ئەوانە دەستەو کۆمەڵێکی کەمن ,زۆر بەئاسانیی ئەیانگرن ﴿[٥٥] وإنهم لنا لغائظون﴾ وەبەڕاستی ئەوانە ئێمەیان تووڕەو قەڵسکردووە،﴿[٥٦] وإنا لجمیع حاذرون﴾ وەبێگومان ئێمە کۆمەڵێکی ئاگادارو وریاین، بەکورتیی: ئەوانەی لای موسا کۆمەڵێکی هێندك هیچن، ئەتوانین بەئاسانترین شێوە لەناویان بەرین، جاخوا تۆڵەی لە فیرعەون و لەشکرەکەی سەند،و فەرمووی: ﴿[٥٧] فأخرجناهم من

جنات وعيون﴾ ئینجا ئێمە بەو شێوەیە فیرعەون و داروودەستەکەیمان وە دەرنا لەناو باخ و باخات و کانیاوەکانیان ﴿[٥٨] **وكنوز ومقام كريم**﴾ وە لەناو خەزنەو دارایی و جێگاو خانووی جوان ە خۆشیاندا ﴿[٥٩] **كذلك وأورثناها بني إسرائيل**﴾ ئاوا بۆمان وەسف کردی وە دەرمان نان، وە دەسەڵات و دارایییەکەیانمان خستە ژێر دەستی نەوەکانی یەعقوب لە دوای ئەوەی نەبوو دیستکورت بوون.

فیرعەون بەنی ئیسرائیل دەردە پەرێنێ:

﴿[٦٠] **فأتبعوهم مشرقين**﴾ فیرعەونییەکان هەرگزنگ سەری هەڵدا شوێنیانکەوتن ﴿[٦١] **فلما تراءا الجمعان**﴾ ئینجا کاتێ هەر دوو کۆمەڵەکە یەکتریان چاوکرد ئەوەندە نزیکبوون ﴿**قال أصحاب موسى إنا لمدركون**﴾ هاوەڵانی موسا وتیان: تازە لەشکرو سوپاکەی فیرعەونمان هەر پێدەگا ﴿[٦٢] **قال كلا**﴾ دڵنیای کردن و پێی وتن: وانیە ئێوە ئەیزانن ﴿**إن معي ربي سيهدين**﴾ چونکە من پەروەردگارم لەگەڵە ڕێنماییم دەکا بۆ ڕێگای ڕزگار بوون ﴿[٦٣] **فأوحينا إلى موسى**﴾ جا دەست بەجێ نیگامان بۆ موسا کرد ﴿**إن اضرب بعصاك البحر**﴾ کە بە داردەستەکەت لە دەریادە ﴿**فانفلق**﴾ ئەویش هەر لێیدا دەریاقەڵشیو لەت بوو ﴿**فكان كل فرق كالطود العظيم**﴾ و هەرلایەکی وەك کێوێکی گەورەی لێهات، دوازدە ڕێگای لێ بووەوە بە ئەندازەی دوازدە دەستە کەی کورەکانی یەعقووب! ﴿[٦٤] **وازلفنا ثم الآخرين**﴾ ئینجا ئەوانیشمان فیرعەون و لەشکرەکەی -هەرلەوێ" نزیك بە دەریاخستەوە و ڕۆیشتنە ناو دەریاوە بەشوێنیاندا ﴿[٦٥] **وانجينا موسى ومن معه أجمعين**﴾ وە موساوسەرجەم ئەوانەی لەگەڵیا بوون ڕزگارمان کردن و پەڕینەوە لە دەریاکە ﴿[٦٦] **ثم أغرقنا الآخرين**﴾ لەپاشا ئەوانیترمان -فیرعەون و گەلەکەی- نقوم کردو خنکان ﴿[٦٧] **إن في ذلك لآية**﴾ بێگومان لەو ڕووداوەدا نیشانەیەکی گەورە هەبوو لەسەر ڕاستی ئەوەی مووسا پێی هاتبوو وە پووچەڵی ئەوەی فیرعەون و هۆزەکەی لەسەری بوو ﴿**وما كان أكثرهم مؤمنين**﴾ لە گەڵ بینینی ئەو نیشانە گەورانە یشدا زۆربەیان هەر بڕوایان نەهێنا و نەگەڕانەوە بۆ لای هەق و ڕاستیی! ﴿[٦٧] **وإن ربك لهو العزيز الرحيم**﴾ وە بێگومان پەروەردگاری دەسەڵاتداری میهرەبانە، بە دەسەڵاتی فیرعەون و سوپاکەی نقوم کردو، بە میهرەبانی مووساو هاوەڵانی ڕزگار کرد.

الجزء التاسع عشر — سورة الشعراء

فَلَمَّا تَرَاءَا الْجَمْعَانِ قَالَ أَصْحَابُ مُوسَىٰ إِنَّا لَمُدْرَكُونَ ﴿٦١﴾ قَالَ كَلَّا إِنَّ مَعِيَ رَبِّي سَيَهْدِينِ ﴿٦٢﴾ فَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ مُوسَىٰ أَنِ اضْرِب بِّعَصَاكَ الْبَحْرَ فَانفَلَقَ فَكَانَ كُلُّ فِرْقٍ كَالطَّوْدِ الْعَظِيمِ ﴿٦٣﴾ وَأَزْلَفْنَا ثَمَّ الْآخَرِينَ ﴿٦٤﴾ وَأَنجَيْنَا مُوسَىٰ وَمَن مَّعَهُ أَجْمَعِينَ ﴿٦٥﴾ ثُمَّ أَغْرَقْنَا الْآخَرِينَ ﴿٦٦﴾ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُم مُّؤْمِنِينَ ﴿٦٧﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿٦٨﴾ وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ إِبْرَاهِيمَ ﴿٦٩﴾ إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ مَا تَعْبُدُونَ ﴿٧٠﴾ قَالُوا نَعْبُدُ أَصْنَامًا فَنَظَلُّ لَهَا عَاكِفِينَ ﴿٧١﴾ قَالَ هَلْ يَسْمَعُونَكُمْ إِذْ تَدْعُونَ ﴿٧٢﴾ أَوْ يَنفَعُونَكُمْ أَوْ يَضُرُّونَ ﴿٧٣﴾ قَالُوا بَلْ وَجَدْنَا آبَاءَنَا كَذَٰلِكَ يَفْعَلُونَ ﴿٧٤﴾ قَالَ أَفَرَأَيْتُم مَّا كُنتُمْ تَعْبُدُونَ ﴿٧٥﴾ أَنتُمْ وَآبَاؤُكُمُ الْأَقْدَمُونَ ﴿٧٦﴾ فَإِنَّهُمْ عَدُوٌّ لِّي إِلَّا رَبَّ الْعَالَمِينَ ﴿٧٧﴾ الَّذِي خَلَقَنِي فَهُوَ يَهْدِينِ ﴿٧٨﴾ وَالَّذِي هُوَ يُطْعِمُنِي وَيَسْقِينِ ﴿٧٩﴾ وَإِذَا مَرِضْتُ فَهُوَ يَشْفِينِ ﴿٨٠﴾ وَالَّذِي يُمِيتُنِي ثُمَّ يُحْيِينِ ﴿٨١﴾ وَالَّذِي أَطْمَعُ أَن يَغْفِرَ لِي خَطِيئَتِي يَوْمَ الدِّينِ ﴿٨٢﴾ رَبِّ هَبْ لِي حُكْمًا وَأَلْحِقْنِي بِالصَّالِحِينَ ﴿٨٣﴾

٣٧٠ — وَاجْعَل لِّي

هەواڵ و داستانی ئیبراهیم:

﴿[٦٩] **واتل عليهم نبأ إبراهيم**﴾ هەواڵ و داستانی ئیبراهیمیان بۆ بخوێنەوە ﴿[٧٠] **إذ قال لأبيه وقومه ما تعبدون**﴾ ئەوکاتە کە بە باوکیی و، بەهۆزو نەتەوەکەی خۆیی وت: ئێوە چی ئەپەرستن؟! خۆ دەشزانێ چی ئەپەرستن، بەڵام مەبەستی لیخنکردنی بتەکان لە پێش چاوی ئەوان ﴿[٧١] **قالوا نعبد أصناما**﴾ بە شانازییەکەوە وتیان: ئێمە بتانێك

ئەپەرستین ﴿فنظل لها عاکفین﴾ بەردەوام هەموو رۆژێکیش خەریکی پەرستنی ئەوانین و واین بە دیاریانەوە ﴿[٧٢] قال هل یسمعونکم إذ تدعون﴾ ئیبراهیم وتی: ئایا کاتێ هاناو هاواریان بۆ ئەبەن، قسەتان ئەبیستن و، وەڵامتان ئەدەنەوە؟ ﴿[٧٣] أو ینفعونکم أو یضرون﴾ یاخودهیچ کەڵك و زیانێکتان پێ دە گەیەنن؟ ﴿[٧٤] قالوا بل وجدنا آباءنا کذلك یفعلون﴾ وتیان: نەخێر هیچ شتێ لەوە ناکەن، بەڵکو باووباپیرانی خۆمانمان بینیوە هەرئاوایان ئەکرد بۆیە ئێمەیش ئێستا هەروەك ئەوان ئەکەین ﴿[٧٥] قال أفرأیتم ما کنتم تعبدون﴾ ئیبراهیم ﷺ وتی: ئاخر ئێوە بیرتان لێ نە کردووەتەوە، چی دەپەرستن ﴿[٧٦] أنتم وآباؤکم الأقدمون﴾ خۆتان و، باووباپیرانی پێشینان، ئایا شیاوە بۆ پەرەستن یان نا؟ ﴿[٧٧] فإنهم عدو لی إلا رب العالمین﴾ ئیبراهیم وتی: من بەڕاشکاوی ئەڵێم: بەراستی ئەوانە هەموویان دوژمنی منن جگەلە پەروەردگاری جیهانەکان ﴿[٧٨] الذی خلقنی فهو یهدین﴾ ئەوەی منی دروست کرد، ئینجا هەرئەویش شارەزای رێگەی بەختیاریم ئەکات ﴿[٧٩] والذی هو یطعمنی ویسقین﴾ هەر ئەو زاتەیە رزق و رۆزی بەمن ئەداو، تێر ئاویشم ئەکات و لەئاسمانەوە باران دەبارێنێ ﴿[٨٠] وإذا مرضت فهو یشفین﴾ کاتێ نەخۆش کەوتم، ئەو شیفام ئەداو هێزی شیفا هەرئەو دروستی ئەکات ﴿[٨١] والذی یمیتنی ثم یحیین﴾ ئەویشە دەم مرێنێ و، پاشانیش زیندووم دەکاتەوە ﴿[٨٢] والذی أطمع أن یغفرلی خطیئتییوم الدین﴾ هەرئەویشە بەتەمام لەڕۆژی سەڵاو پاداشتدا لەهەڵەو گوناهەکانم ببورێ ئیبراهیم لەپاش سەناکردنی پەروەردگاری، ئیتر دێتە سەر مەبەستەکەیی و، داوای چەند شتێکی زۆر گرنگی لێدەکات ﴿[٨٣] رب هب لی حکما﴾ ئەی پەروەردگارم! تێگەیشتنی راست و دروست، زانست و زانیاریی، پێغەمبەریەتیم پێ ببەخشە رێگای خواناسانم پێبناسە ﴿والحقنی بالصالحین﴾ وە بمگەیەنە بەچاکان. پێغەمبەریش ﷺ لەکاتی سەرەمەرگەکەیدا سێجار فەرمووی: ((اللهم فی الرفیق الأعلی)). کاتەکانیتریش کە بپاڕایەتەوە ئەی فەرموو: ((اللهم أحینا مسلمین، و أمتنا مسلمین، وألحقنا بالصالحین غیر خزایا ولامبدلین)) ئیمامی ئەحمەد ٣/٤٢٤. ﴿[٨٤] واجعل لی لسان صدق فی الآخرین﴾ ناوی چاك و شۆرەتێکی چاکم بخە سەر زاری ئەوانەی لەدوای خۆمەوە دێن تا هەمووکات بە خێر ناوم ببەن و، پەیڕەویم لێبکەن.. بەڵێ خوای گەورە نزاکەی لی وەرگرت و، ئێستا تەواوی گەلان بە خێر ناوی ئەبەن، تەنانەت لە نوێژە کانیشدا هەر ناو دەبرێ ﴿[٨٥] واجعلنی من ورثة جنة النعیم﴾ بمگێرە لە میراتگرانی بەهەشتی خۆش و، پڕ لەنازو نیعمەت ﴿[٨٦] واغفر لأبی إنه کان من الضالین﴾ لە گوناهی باوکیشم خۆش ببە، چونکە ئەو لەسەر لێشێواوان بوو، ئیبراهیم ﷺ کاتی خۆی بەڵێنی بەبابی دابوو داوای لێبوردنی بۆ بکات ئەگەر موسڵمان ببێ، هەر بۆیە بۆی پاڕایەوە، بەڵام کاتێکیش بۆی دەرکەوت دوژمنی خوایە، یەخەی خۆی لێهەڵتەکان و خوایش دۆعاکەی لێوەرنەگرت ﴿[٨٧] ولا تخزنی یوم

وَاجْعَل لِّي لِسَانَ صِدْقٍ فِي الْآخِرِينَ ﴿٨٤﴾ وَاجْعَلْنِي مِن وَرَثَةِ جَنَّةِ النَّعِيمِ ﴿٨٥﴾ وَاغْفِرْ لِأَبِي إِنَّهُ كَانَ مِنَ الضَّالِّينَ ﴿٨٦﴾ وَلَا تُخْزِنِي يَوْمَ يُبْعَثُونَ ﴿٨٧﴾ يَوْمَ لَا يَنفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ ﴿٨٨﴾ إِلَّا مَنْ أَتَى اللَّهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ ﴿٨٩﴾ وَأُزْلِفَتِ الْجَنَّةُ لِلْمُتَّقِينَ ﴿٩٠﴾ وَبُرِّزَتِ الْجَحِيمُ لِلْغَاوِينَ ﴿٩١﴾ وَقِيلَ لَهُمْ أَيْنَ مَا كُنتُمْ تَعْبُدُونَ ﴿٩٢﴾ مِن دُونِ اللَّهِ هَلْ يَنصُرُونَكُمْ أَوْ يَنتَصِرُونَ ﴿٩٣﴾ فَكُبْكِبُوا فِيهَا هُمْ وَالْغَاوُونَ ﴿٩٤﴾ وَجُنُودُ إِبْلِيسَ أَجْمَعُونَ ﴿٩٥﴾ قَالُوا وَهُمْ فِيهَا يَخْتَصِمُونَ ﴿٩٦﴾ تَاللَّهِ إِن كُنَّا لَفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿٩٧﴾ إِذْ نُسَوِّيكُم بِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٩٨﴾ وَمَا أَضَلَّنَا إِلَّا الْمُجْرِمُونَ ﴿٩٩﴾ فَمَا لَنَا مِن شَافِعِينَ ﴿١٠٠﴾ وَلَا صَدِيقٍ حَمِيمٍ ﴿١٠١﴾ فَلَوْ أَنَّ لَنَا كَرَّةً فَنَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٠٢﴾ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُم مُّؤْمِنِينَ ﴿١٠٣﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٠٤﴾ كَذَّبَتْ قَوْمُ نُوحٍ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٠٥﴾ إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ نُوحٌ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٠٦﴾ إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿١٠٧﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿١٠٨﴾ وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَىٰ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٠٩﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿١١٠﴾ ۞ قَالُوا أَنُؤْمِنُ لَكَ وَاتَّبَعَكَ الْأَرْذَلُونَ ﴿١١١﴾

الحزب ٣٨

يبعثون﴾ ڕۆژێ ئەوخەڵکە زیندوو دەکرێنەوە ڕیسواو شەرمەزارم مەکە، دیارە ئەمە ئەوپەڕی (تواضع)و خۆبەکەم زانینە لەلایەن ئەو پێغەمبەرە بەرێزەوە، ئەگینا خۆ خوا ڕێزی لێناوەو براوەتەوە، ئیمامی (بوخاری) لە (ئەبوهورەیرە)وە دەڵێ: پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی: ((يلقى إبراهيم أباه، فيقول: يارب! إنك وعدتني أن لا تخزني يوم يبعثون. فيقول الله: إني حرمت الجنة على الكافرين)) ئیبراهیم ﷺ لەڕۆژی قیامەتا بەبابی خۆی دەگاو دەبینێ تۆزو گەردێکی زۆری لێنیشتووەو، ڕووی ڕەش داگیرساوە، ئەوجا ئەڵێ پەروەردگاری من! خۆ تۆ بەڵێنت دامێ کە ڕیسوام نەکەیت؟ خوایش ئەفەرموێ: بەڕاستی من بەهەشتم لەسەر کافران یاساغ کردووە. ﴿٨٨ يوم لا ينفع مال ولا بنون﴾ ئەو ڕۆژە کە نەماڵ سوود دەداو، نەمندال و کوڕان بە کەڵك دێن ﴿٨٩ إلا من اتى الله بقلب سليم﴾ مەگەر کەسێ کەبە دڵێکی ساغەوە بێتە حزووری خوا، ساغ بوو بێت لە نەخۆشی شیرك و نیفاق و دووڕوویی و سیفاتی دڕندەیی و ئاژەڵیی، خۆیشی تەنها بەخواوە پەیوەست کردبێ‌و هەر لەگەڵ بەرنامەی ئەودا کاری کردبێت، وە لە مانای (لا إله إلا الله) نەترازابێت، زاناکان پێناسەی (قەلبی سەلیم) ئەکەن: (هو القلب الخالي من البدعة، المطمئن على السنة) بیدعەچی نەبێ‌و، دامەزراوو مەحکەم بێت لەسەر سوننەت و ڕەوشتەکانی پێغەمبەر ﷺ، ئینجا دەست دەکات بەباس کردنی ڕووداوەکانی ئەوڕۆژە سەختە بەم شێوەیە: یەکەم: ﴿٩٠ وأزلفت الجنة للمتقين﴾ ئەو ڕۆژە بەهەشت بۆ پارێزگاران نزیك ئەخرێتەوە. دووەم: ﴿٩١ وبرزت الجحيم للغاوين﴾ دۆزەخیش دەخرێتە ڕوو بۆ لاسارو گومڕایان، واتە: بەهەشت دەدرێ بەخواناسان و، دۆزەخیش بە چەوت و چەپەکان. سێیەم: ﴿٩٢ وقيل لهم﴾ لەو ڕۆژەدا بەوخەڵکە سەرسەخت و کەللە ڕەقانە ئەوترێ: ﴿اين ماكنتم تعبدون * من دون الله﴾ کوان ئەو بتانەی ئێوە لەباتی خوا ئەتانپەرستن؟ ﴿هل ينصرونكم او ينتصرون﴾ ئایا ئەمڕۆ دەتوانن کۆمەکتان پێ بکەن تا لەسزای خوا ڕزگارتان بکەن, یان یارمەتی دەرێك بۆ خۆیان پەیدا بکەن؟ دیارە هیچیان پێناکرێ،ئەوسا هەموو دەبنە سووتەمەنی دۆزەخ. چوارەم:﴿٩٤ فكبكبوا فيها هم والغاوون﴾ ئینجا هەموویەوان و گومڕاکانی تر – پەرستراوو پەرستیارەکان– دەمەوڕوو فڕێ ئەدرێنە ناو دۆزەخەوە ﴿٩٥ وجنود إبليس أجمعون﴾ هاوڕێ لەگەڵ هەموو سوپاو لەشکرەکانی ئیبلیس"دا. لە سوورەتی (٦٣/١٧)،(٤٣/١٥-٤٤)، وەهەندێ جێگای دیکەش لەقورئاندا ئەوەپتر روون کراوەتەوە. پێنجەم:﴿٩٦ قالوا وهم فيها يختصمون﴾ بتپەرستەکان لەناو دۆزەخدا دەست بە دەمە قاڵێ‌و شەڕە قسە ئەکەن وبەرق وکینەوە، ئەڵێن: ﴿٩٧ تالله إن كنالفى ضلال مبين﴾ سوێند بەخوا! ئێمە لەدونیادا لەسەر لێشێواوییەکی ئاشکرادابووین, بۆیە وا ئێستایش ئاوامان بەسەر هات ﴿٩٨ إذ نسويكم برب العالمين﴾ کەئێوەمان (ئەی بتەکان!) لەگەڵ پەروەردگاری جیهانەکاندا, یەکسان وەکویەك دەپەرست,جا وا ئەمڕۆیش ئێوە ناتوانن هیچ شتێکمان بۆ بکەن! وەك دەفەرموێ: (إنا كنا لكم تبعا فهل أنتم مغنون عنا من عذاب الله من شئ) (٢١/١٤). ﴿٩٩ وما أضلنا إلا المجرمون﴾ وە تەنها سەرکردە تاوانبارەکان بوون سەریان لێ شێواندین. واتە کاتێ کەسەرکردەو بتەکان بەبێ دەسەلات ئەبینن, ئەوجا ئەکەونە شەڕەدەم و پتر بەدبەختی خۆیان دەرئەبڕن و ئەڵێن:﴿١٠٠ فما لنا من شافعين﴾ وائێستاش هیچ تکاکارێکمان نیە ,تا تکامان بۆ بکاولەوتەنگەژەیە ڕزگارمان ببێ ﴿١٠١ ولا صديق حميم﴾ وەهیچ دۆستێکی نزیك و دڵگەرم و بەسۆزیشمان نیە، بتوانێ یارمەتیەکمان بدات ﴿١٠٢ فلوأن لنا كرة فنكون من المؤمنين﴾ خۆ ئەگەر تەنها جارێ، گەڕانەوەمان بۆ دونیا دەبوو, ئەوسا لەبڕواداران دەبووین، بۆئەوە دووچاری ئەم سزایە نەبین، وەك ئەفەرموێ: (إن ذلك لحق تخاصم أهل النار) ٣٨/٦٤. ﴿١٠٣ إن فى ذلك لآية﴾ بەڕاستیی لەوداستانەی ئیبراهیم لەگەڵ گەلەکەیدا، سەبارەت بە دەسەلات و بوونی خوا.. بەڵگەیەکی زۆر گەورەهەیە لەسەر

بوون و یەکتایی‌خواو هاتنی‌دوا ڕۆژ ﴿وماكان أكثرهم مؤمنين﴾کەچی لەگەڵ ئەوەیشدا زۆربەی هۆزەکەی باوەڕناکەن و لەسەر بێ باوەڕی خۆیان سوورن! ﴿[١٠٤] وإن ربك لهو العزيز الرحيم﴾ بێگومان هەرپەروەردگارت بەتوانایە لەسەر تۆڵە کردنەوە لەتاوانباران, زۆریش میهرەبان و دڵاویە بەرامبەر بەباوەڕداران، جاکەواتە تۆش ئەی موحەممەد ﷺ غەمگین و دڵ زویر مەبە لەگەلەکەی خۆت،چونکە ئەمە سوننەتی خوایە.

داستانی نووح و گەلەکەی:

ئینجا دوای داستانی ئیبراهیم, دێتە سەرداستانی باوکی دووەمی ئادەمیزاد ,پیری پێغەمبەران(نووح) عليه السلام: بۆیە دەفەرموێ: ﴿[١٠٥] كذبت قوم نوح المرسلين﴾ هۆزی (نووح)یش ,پەیامبەرانیان بەدرۆ خستەوەو، بڕوایان پێ نەهێنان. بەڵێ.. هەرچەندە تەنها لەگەڵ نوح دا ڕووبەڕوو بوونەوەو بەدرۆیان خستەوە، بەڵام وەك لەگەڵ گشت پەیامبەراندا جەنگابن وایە، بۆیە فەرمووی: (كذبت قوم نوح المرسلين). ﴿[١٠٦] إذ قال لهم أخوهم نوح الا تتقون﴾ ئەو دەمەی نووحی برای بنەچەییيان پێگوتن:ئایا ئێوە لەخوا ناترسن، لەپەرستنی بتان پارێزناکەن؟! ﴿[١٠٧] إنى لكم رسول أمين﴾ ئەوسا نووح دووشتیان پێ ئەڵێ، یەکەم: بێگومان من نێرراوێکی ئەمینم بۆتان،واتە: لەلایەن خواوە هەرچیم پێ سپێرراوە بێ زیادو کەم پێتان ڕائەگەیەنم" ﴿[١٠٨] فاتقوا الله وأطيعون﴾ جا کەواتە لەخوا بترسن و، گوێرایەڵی منیش بکەن لەوەی فەرمانتان پێدەدەم.دووەم: ﴿[١٠٩] وما أسألكم عليه من أجر﴾ لەجێ بەجێ کردنی ئەو ئەرکەشمدا داوای هیچ کرێ و مزیەکتان لێ ناکەم ﴿إن أجرى إلا على رب العالمين﴾ پاداش و کرێی من هەر لە سەر پەروەردگاری جیهانەکانە ﴿[١١٠] فاتقوا الله وأطيعون﴾ دەسا بەردەوام لەخوا بترسن، گوێرایەڵی منیش بکەن. ﴿[١١١] قالوا أنؤمن لك﴾ جاکە هیچیان پێ نەما بەنوحیان وت:ئایا ئێمە بڕوا بەتۆ بێنین؟! ﴿واتبعك الأرذلون﴾ لەحاڵێکدا خەڵکانێکی پەست و قسە نەزان و هەژار بە دوواوەتەن؟. لەسوورەتی (٢٧/١١)دا: (وما نراك اتبعك إلا الذين هم أراذلنا..) هاتووە، کەبێ باوەڕانی (قوڕەیش)یش هەر هەمان ڕەخنەیان لەمحمد ﷺ گرت. ﴿[١١٢] قال وما علمى بما كانوا يعملون﴾ نووح وتی: خۆمن عیلم وئاگام نیە ئەوان چ کارێکیانکردووە؟!واتە: من نازانم پیيشەو ئیشیان چی بووە؟ چونکە من بڕوام ویست لێيان، ئەوانیش وەڵامیان دامەوە و بڕوایان هێنا. ﴿[١١٣] إن حسابهم إلا على ربى لو تشعرون﴾ لێکۆڵینەوە-لەکارو ئیشەکانیان- هەر بۆ پەروەردگارمە.. ئەگەر هەست دەکەن ﴿[١١٤] وما أنا بطارد المؤمنين﴾ وەهەرگیز من دوور خەرەوەی بڕواداران نیم وەك ئێوە داوا ئەکەن,ئیدی حاڵیان هەر چۆن بێ لەهەژاریی و دۆڵەمەندی.ئایەتی (وما أنا بطارد الذين آمنوا) (٢٠/١١), وە (٥٢/٦) وە (٢٨/١٨) هەر بۆ پشتگیری هەمان مەبەستە. ﴿[١١٥] إن أنا إلا نذير مبين﴾ وە من هەر ترسێنەرێکی

الجزء التاسع عشر — سورة الشعراء

قَالَ وَمَا عِلْمِي بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ (١١٢) إِنْ حِسَابُهُمْ إِلَّا عَلَىٰ رَبِّي لَوْ تَشْعُرُونَ (١١٣) وَمَا أَنَا بِطَارِدِ الْمُؤْمِنِينَ (١١٤) إِنْ أَنَا إِلَّا نَذِيرٌ مُبِينٌ (١١٥) قَالُوا لَئِنْ لَمْ تَنْتَهِ يَا نُوحُ لَتَكُونَنَّ مِنَ الْمَرْجُومِينَ (١١٦) قَالَ رَبِّ إِنَّ قَوْمِي كَذَّبُونِ (١١٧) فَافْتَحْ بَيْنِي وَبَيْنَهُمْ فَتْحًا وَنَجِّنِي وَمَنْ مَعِيَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ (١١٨) فَأَنْجَيْنَاهُ وَمَنْ مَعَهُ فِي الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ (١١٩) ثُمَّ أَغْرَقْنَا بَعْدُ الْبَاقِينَ (١٢٠) إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ (١٢١) وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ (١٢٢) كَذَّبَتْ عَادٌ الْمُرْسَلِينَ (١٢٣) إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ هُودٌ أَلَا تَتَّقُونَ (١٢٤) إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ (١٢٥) فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ (١٢٦) وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَىٰ رَبِّ الْعَالَمِينَ (١٢٧) أَتَبْنُونَ بِكُلِّ رِيعٍ آيَةً تَعْبَثُونَ (١٢٨) وَتَتَّخِذُونَ مَصَانِعَ لَعَلَّكُمْ تَخْلُدُونَ (١٢٩) وَإِذَا بَطَشْتُمْ بَطَشْتُمْ جَبَّارِينَ (١٣٠) فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ (١٣١) وَاتَّقُوا الَّذِي أَمَدَّكُمْ بِمَا تَعْلَمُونَ (١٣٢) أَمَدَّكُمْ بِأَنْعَامٍ وَبَنِينَ (١٣٣) وَجَنَّاتٍ وَعُيُونٍ (١٣٤) إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ (١٣٥) قَالُوا سَوَاءٌ عَلَيْنَا أَوَعَظْتَ أَمْ لَمْ تَكُنْ مِنَ الْوَاعِظِينَ (١٣٦)

إن هذا إلا — ٣٧٢

ئاشکرام بۆئێوە, بێجیاوازی لە نێوان دەوڵەمەندو هەژاردا ﴿[١١٦] قالوا لئن لم تنته یا نوح﴾ کاتێ بێ هیوا بوون,کە نووح لەکارەکەی خۆی دەس هەڵبگرێ.. وتیان: ئەی نووح! ئەگەر واز لەم جۆرە قسانە نەهێنێ ﴿لتکونن من المرجومین﴾ بێگومان لەبەردبارانکراوان دەبیت, واتە: بەردبارانت ئەکەین: نوحیش کە ئەوەی بیست، ئیتر تەماح بڕ بوو لێیان، بۆیە:﴿[١١٧] قال ربی إن قومی کذبون﴾ وتی: پەروەردگارم! خۆت ئاگاداری, هۆزەکەم بڕوایان پێ نەکردم وبەدرۆیان خستمەوە!. لەسوورەتی (٧١/٥-٧)وە(٥٤/١٠)دا هەمان ماناومەبەست هەیە. ﴿[١١٨] فافتح بینی وبینهم فتحا﴾ جا تۆلەنێوان من و ئەواندا, بڕیارێکی تەواو بدەو، لەیەکمان جیابکەرەوە ﴿ونجنی ومن معی من المؤمنین﴾ وەخۆم وئەو بڕوادارانەی لەگەڵمدان، ڕزگار بکە﴿فأنجیناه ومن معه فی الفلك المشحون﴾ ئینجا نوح و ئەوانەی لەگەڵی بوون لەکەشتیە پڕەکەدا ڕزگارمان کردن. لە سوورەتی (٢٩/١٥):دا (فأنجیناه وأصحاب السفینة..) هەرجەخت لەسەر ئەو مانایە دەکاتەوە. ﴿[١٢٠] ثم اغرقنا بعد الباقین﴾ لەپاشان ئەوانەش وامانەوە نقوممان کردن. لەسوورەتی (٢٩/١٤)وە(١١/٣٧)یشدائەو مانایە ڕوونکراوەتەوە. ﴿[١٢١] إن فی ذلك لآیة﴾ بەڕاستیی لەوەشدا بەڵگەی زۆر گەورەهەیە,لەسەر ڕاستی پێغەمبەران وتوانایی خوا ﴿وماکان اکثرهم مؤمنین﴾ بەڵام لەگەڵ ئەوەیشدا, زۆربەی هۆزەکەت هەر بڕوا ناهێنن ﴿[١٢٢] وإن ربك لهو العزیز الرحیم﴾ بێگومان پەروەردگارت هەر ئەو زاڵ و بەتوانایە -ئاوا ئەکات بەستەمکاران کە کردی- زۆر میهرەبان و بە بەزەییشە لەگەڵ خواناساندا. ئینجا بۆدڵ قایمکردنی پەیامبەرﷺ لەسەر ئیشەکەی باسی هۆزی (هوود)یش -سڵاوی لەسەربێ- ئەکا: ﴿[١٢٣] کذبت عاد المرسلین﴾ هۆزی (عاد)یش هەموو پەیامبەران و (هوود)یشیان بە درۆزن دانا، واتە بەدرۆزن زانینی هوود، بڕوا نەکردنە بەهەموان.

﴿[١٢٤] إذ قال لهم أخوهم هود ألا تتقون﴾ ئەو دەمەی کە هوودی برایان-لەبنەچەدا- پێیگوتن: ئایا ئەوە ئێوە لە خوا شەرم ناکەن و، لێی ناترسن؟! ﴿[١٢٥] إنی لکم رسول أمین﴾ بەڕاستیی من نێرراوێکی ڕاست و ئەمینم بۆتان ﴿[١٢٦] فاتقوا الله وأطیعون﴾ جا کەوایە لە خوا بترسن و، بەگوێی منیش بکەن ﴿[١٢٧] وما أسألکم علیه من أجر﴾ و من هیچ کرێ و پاداشێکملەسەر گەیاندنی پەیامەکەمدا, لەئێوە ناوێ ﴿إن أجری إلا علی ربی العالمین﴾ بەڵکو مزەو پاداشتم هەر لە سەر پەروەردگاری جیهانەکانە. بەڵێ.. ئەم پێغەمبەرە بەڕێزانە (نووح، هوود، صالح، لووط، شوعەیب) عليهم السلام ئەم هەقیقەتەیان- مزەو کرێمان لەئێوە ناوێ - هەموو وەك یەك ڕاگەیاند..ئەمەش بەڵگەیە بۆ ئەوە کەپێغەمبەران هەر هەموو یەك بەرنامەیان هەبووە ﴿[١٢٨] اتبنون بکل ریع آیة تعبثون﴾ هوود پاش ئەوە لەمەبەستەکەی بوویەوە.. پێیان ئەڵێت: ئایا ئێوە لە هەمووجێگایەکی بەرزو بڵند - بەبێ پێویست- بەڵکو لەڕووی هەواو ئارەزوو وخۆنواندن و یاریی و لاقرتی و نیشاندانی دەسەڵات بەسەر خەڵکیدا, ساختمانی گەورەگەورە دروس دەکەن؟ ﴿[١٢٩] وتتخذون مصانع لعلکم تخلدون﴾ وەکۆشك و قەڵای زۆر مەحکەم و حەوزی گەورە گەورە ساز ئەدەن؟ وا دەزانن کە هەمیشە دەمێننەوەو دەژین. (الریع: ما ارتفع من الأرض، جمع ریعة، یقال: کم ریع ارضك؟ أي: کم إرتفاعها، قال قتادة: الریع: الطریق. ﴿[١٣٠] وإذا بطشتم﴾ هەرکات پەلامارو هەڵمەتیش بەرن بۆ تۆڵە وەرگرتنەوە ﴿بطشتم جبارین﴾ بەشێوەیەکی زۆر دارانەو بێ بەزەییانە,هێرش و هەڵمەت دەبەن! ﴿[١٣١] فاتقوا الله وأطیعون﴾ جا لەخوا بترسن و شەرم بکەن و گوێڕایەڵی منیش بکەن ﴿[١٣٢] واتقوا الذی أمدکم بما تعلمون﴾ وقلەو خوایە بترسن کەخۆتان ئەزانن چیپێداون.

هوودو عادی قەومی:

لەم چەند ئایەتەشدا خوای میهرەبان گەلێ لەو نیعمەتانەی دای بە نەتەوەکەی هوود دەخاتە ڕوو: ﴿١٣٣ أمدكم بأنعام وبنين * وجنات وعيون﴾ ماڵات و کوران و باخات و، کانیاوو ڕووبارو جۆگەی زۆری پێبەخشین (ئەی هۆزی هوود!)، دەحەق نیە کە لەوخوایە شەرم بکەن؟﴿١٣٥ إنى أخاف عليكم عذاب يوم عظيم﴾ بەڕاستیی من ئەترسم ئێوە دووچاری سزای ڕۆژێکی گەورە ببن ,ئەگەر بەردەوام بن لەسەر بێ بڕواییتان, دیارە هوود بەردەوام هەر ئامۆژگاریانی کرد، ئەوانیش لە وەڵاما: ﴿١٣٦ قالوا سواء علينا أوعظت أم لم تكن من الواعظين﴾ وتیان: لای ئێمە یەکسانە ئامۆژگاری بکەیت، یا نەیکەی؟! "ئێمە گرنگی نادەینێ و مەبەستمان نیەو لێت وەر ناگرین" ﴿١٣٧ إن هذا إلا خلق الأولين﴾ چونکە ئەم ئایینەی کە تۆ هێناوتە, جگە لە درۆودەلەسەی پێشینان نەبێ,شتێکی تر نیە ﴿١٣٨ وما نحن بمعذبين﴾ و ئێمە هەرگیز سزا دراو نابین وەك تۆ ئەڵێی.

﴿١٣٩ فكذبوه فأهلكناهم﴾ جابەدرۆیان خستەوەو (بڕوایان پێ نەهێنا) ئێمەیش لەناومان بردن,ئەوەبوو (با)یەکی زۆر ساردی کوشندەمان بۆ هەڵکردن و لەریشەی هێنان ﴿إن فى ذلك لآية﴾ بەڕاستیی لەو دەست وەشاندنەدا بەڵگەی زۆر گەورە هەیە بۆ دەسەڵاتمان ﴿وما كان اكثرهم مؤمنين﴾ کەچی هەر زۆربەی هۆزەکەت(ئەی پێغەمبەر!) باوەڕ ناهێنن ﴿١٤٠ وإن ربك لهو العزيز الرحيم﴾ بەڕاستیی پەروەردگارت زۆر بەدەسەڵاتە ,ئاوا ئەکات بەدوژمنان کە کردی, میهرەبانیشە بۆ دۆستانی خۆی.

الجزء التاسع عشر | سورة الشعراء

إِنْ هَٰذَا إِلَّا خُلُقُ الْأَوَّلِينَ ﴿١٣٧﴾ وَمَا نَحْنُ بِمُعَذَّبِينَ ﴿١٣٨﴾ فَكَذَّبُوهُ فَأَهْلَكْنَاهُمْ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُم مُّؤْمِنِينَ ﴿١٣٩﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٤٠﴾ كَذَّبَتْ ثَمُودُ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٤١﴾ إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ صَالِحٌ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٤٢﴾ إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿١٤٣﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿١٤٤﴾ وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَىٰ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٤٥﴾ أَتُتْرَكُونَ فِي مَا هَاهُنَا آمِنِينَ ﴿١٤٦﴾ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿١٤٧﴾ وَزُرُوعٍ وَنَخْلٍ طَلْعُهَا هَضِيمٌ ﴿١٤٨﴾ وَتَنْحِتُونَ مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا فَارِهِينَ ﴿١٤٩﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿١٥٠﴾ وَلَا تُطِيعُوا أَمْرَ الْمُسْرِفِينَ ﴿١٥١﴾ الَّذِينَ يُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ وَلَا يُصْلِحُونَ ﴿١٥٢﴾ قَالُوا إِنَّمَا أَنْتَ مِنَ الْمُسَحَّرِينَ ﴿١٥٣﴾ مَا أَنْتَ إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَا فَأْتِ بِآيَةٍ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿١٥٤﴾ قَالَ هَٰذِهِ نَاقَةٌ لَهَا شِرْبٌ وَلَكُمْ شِرْبُ يَوْمٍ مَعْلُومٍ ﴿١٥٥﴾ وَلَا تَمَسُّوهَا بِسُوءٍ فَيَأْخُذَكُمْ عَذَابُ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿١٥٦﴾ فَعَقَرُوهَا فَأَصْبَحُوا نَادِمِينَ ﴿١٥٧﴾ فَأَخَذَهُمُ الْعَذَابُ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٥٨﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٥٩﴾

٣٧٣

صالح و سەمودی قەومی:

دوای چیرۆکی (عاد وهوود)، باسی داستانی گەلی (سەموود)یش دەکا و، ئەفەرموێ: ﴿١٤١ كذبت ثمود المرسلين﴾ هۆزی سەموود (صالح)یان بەدرۆزن داناو بڕوایان پێ نەهێنا , بەدرۆزن زانینیپێغەمبەرێك, وەك بەدرۆزن زانینی هەموو پەیامبەرانیان وایە ﴿١٤٢ إذ قال لهم أخوهم صالح الا تتقون﴾ ئەوکاتەی کە صالحی برایان-لەبنەچەدا- پێیگوتن: ئەرێ ئێوە لەخوا ناترسن؟! ﴿١٤٣ إنى لكم رسول أمين﴾ بێگومان من پەیامبەرێکی ئەمین و دەست پاکم بۆتان ﴿١٤٤ فاتقوا الله وأطيعون﴾ جا کەواتە لە خوا بترسن و, گوێرایەڵی منیش بکەن، چونکە من نێرراوی ئەوم بۆ لای ئێوە و هەر لەخۆیشتانم ﴿١٤٥ وما اسألكم عليه من اجر﴾ وە لە سەر ڕاگەیاندنی پەیامەکەم هیچ کرێ و مزەیەکتان لێ داوا ناکەم ﴿إن أجرى إلا على رب العالمين﴾ کرێ و پاداشم تەنها لەسەر پەروەردگاری جیهانەکانە. ئینجا بە چەند شتێك ئەیانترسێنێ کە ئەگەر لاسار بن، دەرەنجام خوا قاریان لێ دەگرێت، یەکەم: ﴿١٤٦ أتتركون فيما ههنا آمنين * فى جنات وعيون﴾ ئایا ئێوە پێتان وایە هەر ئاوا لەم دونیایەدا بەخۆشی و بێ ترس لە سزا، وە لەناو ئەم باخ و باخات و کانیاوەدا دەمێننەوە و"ڕادەبوێرن" ﴿١٤٨ وزروع ونخل طلعها هضيم﴾ و کشتوکاڵ

و باخه خورمای خاوەن -بەرشیرین و،شکۆفه نەرم و ناسك و بەتامدا؟! دیارە ولاتی سەموود، ولاتێکی پڕ لەکانیاو وبــاخ و جۆرەهــا میــوەو درەخــت بــووە. دووەم: ﴿١٤٩ وتنحتــون مــن الجبــال بيوتــا فــارهين﴾ وە بەخۆشییوشادەمانی,لەکێوەکان خانوو شوێنیخۆش دە تاشن. گەلی صالح -عليه السلام- زۆر حەزیان لەماڵ وخانووی جوان و، خۆراکی خۆش و رابواردن بووە، وە تەمەنیشیان زۆر درێژ بووە. تەفسیری (صاویی) ئەڵێت: هی وایان هەبووە، سێسەد ساڵ، تا هەزار ساڵ ژیاوە ﴿١٥٠ فاتقوا الله وأطيعون﴾ جا لەخوا بترسن و گوێرایەڵی منیش بکەن ,چاکیش بزانن کە من هەر خێری ئێوەم ئەوێ، دەمەوێ خوا قارتان لێ نەگرێ. سێیەم: ﴿١٥١ ولا تطيعوا أمر المسرفين﴾ وە بە فەرمانیهەڵەڕۆو لەسنووردەرچووەکان مەکەن ﴿١٥٢ الذين يفسدون في الأرض ولا يصلحون﴾ ئەوانەی لەزەوییدا فەسادو خراپە ئەکەن و، هەرگیز هەوڵی چاك سازیی نادەن، مەبەست بەمانە , ئەو نۆ دەستەیە کە خوا ئەفەرموێ: (وكان في المدينة تسعة رهط يفسدون في الأرض ولا يصلحون) ٤٨/٢٧.. ﴿١٥٣ قالوا إنما أنت من المسحرين﴾ کاتێ یەکیانکەوت و هیچیان بۆ نەمایەوە,کەوتنە گومان دروستکردن لەدڵی خەڵکەکەداو وتیان: بەڕاستیی تۆ -ئەی صالح!- ببێ و نەبێ دەستت جادووت لێکراوەو، ئەقڵ و ژیریت لەدەستداوە، جا لەبەر ئەوەقسەەتۆ، لای ئێمە بێ نرخەو رەواجی نیە ﴿١٥٤ ماأنت إلا بشر مثلنا﴾ تۆش هەر مرۆیەکی وەکو ئێمە ,لەوە بەولاوە شتێکی تر نیت، ئیتر چۆن بڕوات پێ بکەین وەحیت بۆ هاتووە؟! ﴿فأت بآية إن كنت من الصادقين﴾ دە ئەگەر شێت نیت و، لەڕاستبێژانی بەڵگەیەکمان بۆ بێنە کە راستی تۆ بسەلمێنێ ﴿١٥٥ قال هذه ناقة﴾ وتی: ئەمە وشترێکەو، مۆجیزەی منە بۆتان.

(ئیبن کەسیر) ئەڵێ: داوایان لەصالح کرد عليه السلام لە بەردێکی رەق و تەق وشترێ بێتە دەرێ و، هەر خێراش بەچکەیەکی ببێ،ئەوسا (صالح)یش عليه السلام پەیمانی لێ وەرگرتن کە: پاش ئەوە دەبێ بڕوا بێنن، ئەوانیش قبووڵیان کرد، ئیتر (صالح)یش عليه السلام لەخوا پاڕایەوە بۆ جێبەجێ بوونی داواکەیان، پاشان ئەو بەردەی ئەوان دەست نیشانیان کردبوو لەت بوو و، ئەو وشترەی لێهاتە دەرێ، کەچی زۆربەیان باوەڕیان هەرنەهێناو، ئەوەش قسەیان بوو!. ﴿لها شرب ولكم شرب يوم معلوم﴾ بۆخۆی بەشەئاوی خۆیهەیە،بۆ ئێوەیش بەشە ئاوی رۆژێکی دیاری کراوتان هەیە، بەڵێ ئەو رۆژە کە وشترەکە نۆرە ئاوی ئەو بوایە بەتەنها خۆی ئاوەکەی ئەخواردەوە، ئیتر لەسەرە ئاوی خەڵکەکەدا نزیك نە دەبوویەوە ﴿١٥٦ ولا تمسوها بسوء﴾ دەستیشی بۆ مەبەن و هیچ جۆرە زیانێکی پێ مەگەیەنن , نە پەیکردنی و نەلێدانی ﴿فيأخذكم عذاب يوم عظيم﴾ دەنا سزای رۆژێکی گەورە یەخەتان ئەگرێت ﴿١٥٧ فعقروها﴾ کەچی قسەکەی صاڵحیان شکاندو، وشترەکەیان پەیکردو کوشتیان ﴿فأصبحوا نادمين﴾ دوایش لەکارەکەیان پەشیمان بوونەوە ﴿١٥٨ فأخذهم العذاب﴾ بەڵام پەشیمانی لەو کاتەدا بێ کەڵکە، ئینجاخێرا سزای خوا دەرگای پێگرتن ,ئەوەبوو لە ژێرپێیانەوە زەویی لەرزە گرتنی و، لەسەرووشیانەوە بەردەبارانکران وقڕیان تێکەوت ﴿إن في ذلك لآية﴾ بێگومان لەودەست وەشانەدا بەڵگەیەکی گەورە هەیە بۆ دەسەڵات و قاری خوا ﴿وما كان أكثرهم مؤمنين﴾ کەچی هێشتای زۆربەی هۆزەکەت (ئەی پێغەمبەر!) باوەڕ ناهێنن! ﴿١٥٩ وإن ربك لهو العزيز الرحيم﴾ وە بەڕاستیی پەروەردگاری تۆ زاڵ و بەتوانایە، هەرچی ئەکات ئەیکات و، دڵاوا میهرەبانیشە بەرامبەر بەصاڵحان و راساڵان.

داستانەکەی لووت و قەومەکەی:

ئەمە لەخوارەوە دێت هەواڵ وبەسەرهاتی هۆزەکەی (لووتی کوڕی هارانی کوڕی ئازەری) برازای ئیبراهیمی خەلیلە، هەر لەسەردەمی ئیبراهیمدا خوا(لووط)ی کردە پێغەمبەرو ناردی بۆ ئەوهۆزە گەورەیە کەلە (سەدووم)وشارەکانی دەوروبەرییدا ئەژیان و، دەرەنجامیش خوا لەناوی بردن و، جێگاکەیانی کردە دەریاچەیەکی بۆگەنی فاسیدو خراپ و نێو بانگی بە (شارە وێران بووەکان) دەر کرد, ئەوشوێنەش لەنزیکی(بیت المقدس)ودەوروبەری (عومان) وشارەکانی(کەرەك)ی شامدایە. ﴿[١٦٠] **كذبت قوم لوط المرسلين**﴾ هۆزی (لوط) هەموو پەیامبەرانیان بەدرۆزن داناو، بڕوایان پێ نەهێنان واتە: بڕوا نەهێنانیان بەلوط وەك هەموو پێغەمبەران بەدرۆ خرابنەوە وایە ﴿[١٦١] **إذ قال لهم أخوهم لوط ألا تتقون**﴾ کاتێ کە لووتی برایان لە بنەچەدا پێی وتن: ئەرێ ئێوە لە خوا ناترسن و، تەقیەی ناکەن ﴿[١٦٢] **إني لكم رسول أمين**﴾ بێگومان من پەیامبەرێکی دەست پاك و دڵسۆزو ئەمینم بۆتان ﴿[١٦٣] **فاتقوا الله وأطيعون**﴾ جا لەخوا بترسن و، فەرمانی منیش جێ بەجێ بکەن ﴿[١٦٤] **وما أسألكم عليه من أجر**﴾ وە من داوای هیچ جۆرە مزەو پاداشتێکتان لێ ناکەم لە بەرامبەر راگەیاندنی پەیامەکەمدا ﴿**إن أجري إلا على رب العالمين**﴾ کرێ و پاداشی من هەر لەسەر پەروەردگاری جیهانەکانە، ئیتر هیچم لەئێوە ناوێ، ئەوە نەبێ کە گوێم بۆ رابگرن. ئینجا سەرزەنیشتیان ئەکات لەسەر داهێنانی ئەو کارە ناشیرینەیان و پێ ناخۆش بوون و بێزاری خۆی دەرئەبڕێ بەرانبەریی و ئەڵێ:﴿[١٦٥] **أتأتون الذكران من العالمين**﴾ ئەرێ لەناو ئەوهەموو خەڵکەدا ئێوە دەڕۆنە لای نێرەکان و، ئارەزووتان لەگەڵ ئەواندا جێبەجێ بکەن ﴿[١٦٦] **وتذرون ما خلق لكم ربكم من أزواجكم**﴾ وە خێزان و هاو لوفی خۆتان کەخوا بۆی دروست کردوون وەلا دەنێن!

كَذَّبَتْ قَوْمُ لُوطٍ ٱلْمُرْسَلِينَ ﴿١٦٠﴾ إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ لُوطٌ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٦١﴾ إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿١٦٢﴾ فَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿١٦٣﴾ وَمَآ أَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَىٰ رَبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿١٦٤﴾ أَتَأْتُونَ ٱلذُّكْرَانَ مِنَ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿١٦٥﴾ وَتَذَرُونَ مَا خَلَقَ لَكُمْ رَبُّكُم مِّنْ أَزْوَٰجِكُم بَلْ أَنتُمْ قَوْمٌ عَادُونَ ﴿١٦٦﴾ قَالُوا۟ لَئِن لَّمْ تَنتَهِ يَٰلُوطُ لَتَكُونَنَّ مِنَ ٱلْمُخْرَجِينَ ﴿١٦٧﴾ قَالَ إِنِّي لِعَمَلِكُم مِّنَ ٱلْقَالِينَ ﴿١٦٨﴾ رَبِّ نَجِّنِي وَأَهْلِي مِمَّا يَعْمَلُونَ ﴿١٦٩﴾ فَنَجَّيْنَٰهُ وَأَهْلَهُۥٓ أَجْمَعِينَ ﴿١٧٠﴾ إِلَّا عَجُوزًا فِي ٱلْغَٰبِرِينَ ﴿١٧١﴾ ثُمَّ دَمَّرْنَا ٱلْـَٔاخَرِينَ ﴿١٧٢﴾ وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِم مَّطَرًا فَسَآءَ مَطَرُ ٱلْمُنذَرِينَ ﴿١٧٣﴾ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَـَٔايَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُم مُّؤْمِنِينَ ﴿١٧٤﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ ٱلْعَزِيزُ ٱلرَّحِيمُ ﴿١٧٥﴾ كَذَّبَ أَصْحَٰبُ لْـَٔيْكَةِ ٱلْمُرْسَلِينَ ﴿١٧٦﴾ إِذْ قَالَ لَهُمْ شُعَيْبٌ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٧٧﴾ إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿١٧٨﴾ فَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿١٧٩﴾ وَمَآ أَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَىٰ رَبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿١٨٠﴾ ۞ أَوْفُوا۟ ٱلْكَيْلَ وَلَا تَكُونُوا۟ مِنَ ٱلْمُخْسِرِينَ ﴿١٨١﴾ وَزِنُوا۟ بِٱلْقِسْطَاسِ ٱلْمُسْتَقِيمِ ﴿١٨٢﴾ وَلَا تَبْخَسُوا۟ ٱلنَّاسَ أَشْيَآءَهُمْ وَلَا تَعْثَوْا۟ فِي ٱلْأَرْضِ مُفْسِدِينَ ﴿١٨٣﴾

﴿**بل أنتم قوم عادون**﴾ بەڵکو ئێوە هەر گەلێکی زۆر دەست درێژکەرو ناڕەسەن و سەرکەشن ﴿[١٦٧] **قالوا لئن لم تنته يا لوط لتكونن من المخرجين**﴾ کاتێ کە هیچیان پێنەما! کەوتنە هەڕەشەو وتیان: ئەی لوط! ئەگەر واز لەم قسانە نەهێنی سووربزانە لەدەرکراوان ئەبی واتە: شار بەدەرت ئەکەین ﴿[١٦٨] **قال إني لعملكم من القالين**﴾ لوط وتی: بەڕاستیی من قەڵس و بێزارم لە کارو کردەوەتان ﴿[١٦٩] **رب نجني وأهلي مما يعملون**﴾ لووت نزای لێیان کردو وتی: ئەی پەروەردگارم! خۆم و ماڵ و خێزانم "لەسزای" ئەو ئاکارەی ئەوان ئەیکەن ڕزگار بکە ﴿[١٧٠] **فنجيناه وأهله أجمعين**﴾ خواش نزاکەی وەرگرت و فەرمووی: ئێمەش لوت و خێزانیمان هەموویان لەو سزایە کە هاتە سەریان ڕزگار کرد ﴿[١٧١] **إلا عجوزا في الغابرين**﴾ تاقە پیرەژنێك نەبێت ژنەکەی لووط ئەو لەناویاندا نەبێت مایەوەو تیاچوو، چونکە ئافرەتێکی بەدکارو خراپ بوو، بڕوای بەلوت نەهێناو لەگەڵی دەرنەچوو وەك لەسوورەتەکانی: (أعراف) و

(هود) و (حیجر)دا هاتووه. ﴿ ١٧٢ ثم دمرنا الآخرين﴾ لەپاشا خەڵكەكەی‌تڕمان ئەوانەی شوێنی لوط نەكەوتن قڕ تێخست و بەتوندی فەوتاند ﴿ ١٧٣ وأمطرنا عليهم مطرا﴾ وە بەسەختی وەك لێزمەی باران بەرد بارانمان كردن ﴿ فساء مطر المنذرين﴾ چ بارانێكی خراپ و بەد بوو بارانی ترسێنراوەكان ﴿ ١٧٤ إن فى ذلك لآية وماكان أكثرهم مؤمنين * ١٧٥ وإن ربك لهو العزيز الرحيم﴾ ئەو دوو ئایەتە لە پێشترەوە چەند جاری‌تر ڕاڤەمان كردوون.. بگەڕێرەوە بۆی.

(مەراغیی) ئەڵێت: دكتۆر (ئۆلبرایت) هەڵسا بەچەند تاقیكردنەوەیەك لە دۆڵ و شیوەكانی (ئوردون) و دەوروبەری دەریای مردوو (البحر الميت — بحيرة لوط)دا، بۆ ئەوەی بۆی ڕۆشن بێتەوە: ئایا ڕاستە سەدوم وعمورە و سێ شارەكەی‌تر كە لەسەردەمی لوطدا تیاچوون لەوێدا بوون؟ جادوای لێكۆڵینەوەكەی بڕیاریدا: بەڵێ ئەو شارە كاولكراوانە لەوێ بوون، ئەمەیش شتێكی تازە ڕووداوو ناوازە نییە، بەڵكو گەلێ جار زەمین لەرزەو تەقینەوەی زەویی ڕوویداوە، كە چەندەها شارو شارۆچكەی وێران كردووە هەروەكو ئێستایش زۆر هەیە.

وَٱتَّقُواْ ٱلَّذِى خَلَقَكُمْ وَٱلْجِبِلَّةَ ٱلْأَوَّلِينَ ﴿١٨٤﴾ قَالُوٓاْ إِنَّمَآ أَنتَ مِنَ ٱلْمُسَحَّرِينَ ﴿١٨٥﴾ وَمَآ أَنتَ إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُنَا وَإِن نَّظُنُّكَ لَمِنَ ٱلْكَٰذِبِينَ ﴿١٨٦﴾ فَأَسْقِطْ عَلَيْنَا كِسَفًا مِّنَ ٱلسَّمَآءِ إِن كُنتَ مِنَ ٱلصَّٰدِقِينَ ﴿١٨٧﴾ قَالَ رَبِّىٓ أَعْلَمُ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٨٨﴾ فَكَذَّبُوهُ فَأَخَذَهُمْ عَذَابُ يَوْمِ ٱلظُّلَّةِ إِنَّهُۥ كَانَ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿١٨٩﴾ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَءَايَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُم مُّؤْمِنِينَ ﴿١٩٠﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ ٱلْعَزِيزُ ٱلرَّحِيمُ ﴿١٩١﴾ وَإِنَّهُۥ لَتَنزِيلُ رَبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿١٩٢﴾ نَزَلَ بِهِ ٱلرُّوحُ ٱلْأَمِينُ ﴿١٩٣﴾ عَلَىٰ قَلْبِكَ لِتَكُونَ مِنَ ٱلْمُنذِرِينَ ﴿١٩٤﴾ بِلِسَانٍ عَرَبِىٍّ مُّبِينٍ ﴿١٩٥﴾ وَإِنَّهُۥ لَفِى زُبُرِ ٱلْأَوَّلِينَ ﴿١٩٦﴾ أَوَلَمْ يَكُن لَّهُمْ ءَايَةً أَن يَعْلَمَهُۥ عُلَمَٰٓؤُاْ بَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ ﴿١٩٧﴾ وَلَوْ نَزَّلْنَٰهُ عَلَىٰ بَعْضِ ٱلْأَعْجَمِينَ ﴿١٩٨﴾ فَقَرَأَهُۥ عَلَيْهِم مَّا كَانُواْ بِهِۦ مُؤْمِنِينَ ﴿١٩٩﴾ كَذَٰلِكَ سَلَكْنَٰهُ فِى قُلُوبِ ٱلْمُجْرِمِينَ ﴿٢٠٠﴾ لَا يُؤْمِنُونَ بِهِۦ حَتَّىٰ يَرَوُاْ ٱلْعَذَابَ ٱلْأَلِيمَ ﴿٢٠١﴾ فَيَأْتِيَهُم بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٢٠٢﴾ فَيَقُولُواْ هَلْ نَحْنُ مُنظَرُونَ ﴿٢٠٣﴾ أَفَبِعَذَابِنَا يَسْتَعْجِلُونَ ﴿٢٠٤﴾ أَفَرَءَيْتَ إِن مَّتَّعْنَٰهُمْ سِنِينَ ﴿٢٠٥﴾ ثُمَّ جَآءَهُم مَّا كَانُواْ يُوعَدُونَ ﴿٢٠٦﴾

شوعەیب و خاوەن دەحلانەكەی:

﴿ ١٧٦ كذب أصحاب الأيكة المرسلين﴾ ئەمەیش چیرۆك و داستانی شوعەیب و عليه السلام خاوەنانی باخە چڕو پڕەكە (أصحاب الأيكة)یە كە لەنزیك شاری (مەدیەنە)وە دەژیان، هەموویان پەیامبەرانیان بەدرۆزن داناو بڕوایان پێ نەهێنان، دیارە لێرەیشدا مەبەست تەنها شوعەیبە عليه السلام. (الأيك: الشجرالملتف الكثير، واحده: أيكة) ﴿ ١٧٧ إذ قال لهم شعيب ألا تتقون * ١٧٨ إنى لكم رسول أمين * ١٧٩ فاتقوا الله وأطيعون * ١٨٠ وما أسألكم عليه من أجر إن أجرى إلا رب العالمين﴾ ڕاڤەی ئەم كۆمەڵە ئایەتەش لەپێشەوە كراوە، بۆیە لێرەدا دووبارەی ناكەمەوە.. جا لە دوای ئەو پەندو ئامۆژگارییانە، پەنجە ئەخاتە سەر كەم و كورتی و ناتەواوییەكانیان و ئەفەرموێ: ﴿ ١٨١ أوفوا الكيل ولا تكونوا من المخسرين﴾ لە پێوانەدا بەتێرو تەسەلی بۆ خەڵك پێوانە بكەن و لەوكەسانە مەبن كە زەرەرو زیان بەخەڵك ئەگەیەنن و پێوانەیان ناتەواوە ﴿ ١٨٢ وزنوا بالقسطاس المستقيم﴾ وە كێشانەشتان بە تەرازوویەكی ڕاست و دروست بكەن و مافی خەڵكی بدەن ﴿ ١٨٣ ولا تبخسوا الناس أشياءهم ولا تعثوا فى الأرض مفسدين﴾ كەل وپەل و شتومەكی خەڵكی مەشكێنن، كەم نرخ و سووك سەیری مەكەن و لێیان كەم مەكەن، وە فەسادو گێرە شێوێنیش مەكەن لەعەرزدا، واتە: بێ باكانە دزیی و تالان و بڕۆو زەوت كردن و..هتد مەكەن ﴿ ١٨٤ واتقوا الذى خلقكم والجبلة الأولين﴾ هەر لەو خوایە بترسن كە ئێوەو كەسانی‌تری پێشووی دروست كرد (الجِبِلَّة و الجِبْلَة و الجُبْلَة و الجُبْل و الجبل والجبل لغات، وهو الجمع ذو العدد الكثير). ﴿ ١٨٥ قالوا إنما أنت من المسحرين﴾ لەوەڵامدا وتیان: بەڕاستیی تۆ (ئەی شوعەیب!) بێ و نەبێ جادووت لێكراوە ﴿ ١٨٦ وما أنت إلا بشر مثلنا﴾ وە تۆش هەر ئادەمیزادێكی لەوە زیاتر نیت ﴿ وإن نظنك لمن

الكاذبين﴾ وە هەروا گومانت لێدەکەین هەر لەدرۆزنەکانیت و درۆ ئەکەیت کە ئەڵێیت پەیامبەری خوام ﴿[١٨٧] **فأسقط علينا كسفا من السماء إن كنت من الصادقين﴾** دەسا ئەگەر ڕاست ئەکەیت و لە ڕاستگۆیانیت چەند پارچە (بەرد)ێکمان لەئاسمانەوە بەسەراببارێنە با لەناومان ببەن!ئەوانە پێیان وابوو هەرگیز شتی وانابێت، بۆیە داوای ئەوەیان دەکرد: ﴿[١٨٨] **قال ربى اعلم بما تعملون﴾** شوعەیب ﷺ وتی: پەروەردگارم بە کاروکردارەکانتان زاناترە، جا ئەگەر شیاوی ئەوەبن، ئەوا بێگومان سزاتان ئەدات، ئەگینا ستەمتان لێ ناکات. ﴿[١٨٩] **فكذبوه فأخذهم عذاب يوم الظلة﴾** جا سەرەنجام بڕوایان بە(شوعەیب) نەکردو، کردیان بە درۆوە ئینجا لەسەر داوای خۆیان سزای ڕۆژی هەورەکە گرتنی، ڕاڤەکەرانی قورئان ئەڵێن: خوا تۆڵە سێن لەو ڕۆژەدا گەرمایەکی سەیرو سەمەرەی بۆ ناردن کە (٧) ڕۆژ لەناویاندا مایەوە، وە لەتاو ئەو گەرمایەدا ماڵ وشوێنەکانی خۆیانیان چۆڵکردو هەڵاتن بۆ دەشت و چۆڵایی لەپاشا خوا هەورێکی زۆر چڕو پڕی بۆ ناردن و، سێبەری لە سەر کردن، فێنکیان بوویەوەو، یەکتریان بانگ دەکردو، هەرهەموویان جەم بوون لەژێر هەورەکەدا.. ئینجا خوا ئاگرێکی بۆ ناردن و هەموویانی سووتاند ﴿**إنه كان عذاب يوم عظيم﴾** بەڕاستیی ئەوسزایە، سزای ڕۆژێکی گەورە بوو ﴿[١٩٠] **إن فى ذلك لآية﴾** بەڕاستیی لەو تۆڵەشدا بەڵگەی زۆر گەورە هەبوو بۆ دەسەڵاتی خوای بەتوانا ﴿**وما كان اكثرهم مؤمنين﴾** کەچی لەگەڵ ئەوەشدا زۆربەی هۆزەکەت بڕوا ناهێنن ﴿[١٩١] **وإن ربك لهو العزيز الرحيم﴾** بێگومان پەروەردگاری تۆ زۆر بەتوانا و زاڵە بەسەر هەموو شتێکدا، میهرەبانیشە، بەرامبەر هەرکەسێك بەڕاستیی ڕووی تێ بکات.

لێرەداهەر (٧) داستانەکە -کە خوا بۆ پەیامبەری ﷺ گێڕانەوە- کۆتاییان دێت,حیکمەتیش لەگێڕانەوەیاندا, ئەوەبوو کە پێغەمبەر, ئەوەند بێتاقەت و سوور نەبێت لەسەر باوەڕهێنانی هۆزو نەتەوەکەی,چونکە ئەو پەیامبەرانەیش (علیهم الصلاة والسلام) بەر لەو هاتوون , لەگەڵ ئەو هەموو هەوڵەیاندا, لەگەڵ نەتەوەکەیاندا,هەر بەگوێیان نەکردن وباوەڕیان نەهێنا، هەتاخوای کارجوان قاری لێگرتن' هەروەك لەسێ سوورەتدا شێوەی قاروڵەناوبردنەکەی باسکردووە، شیاوی باسە هەر شوێنەی بەپێی گونجاوو شیاوی خۆی، بۆ نموونە: لە (ئەعراف) دا، بەزەمین لەرزەو (رەجفە) گرتنی،پاش ئەوەی ئەوان پێغەمبەرەکەیان هێنایە لەرزەو پێیانگوت: (لنخرجنك يا شعيب والذين آمنوا معك من قريتنا أو لتعودن في ملتنا). لە (هوود)یشدا ئەوان گاڵتەولاقرتییان ئەکرد: (أصلاتك تأمرك أن نترك ما يعبد آباؤنا أو أن نفعل فى أموالنا مانشاء إنك لأنت الحليم الرشيد) کەوابوو شیاوی (صەیحە) وشریخەیەك بوون بۆدەمکوتکردنیان، بۆیە (وأخذت الذين ظلموا الصيحة). لێرەشدا عینادیو ئینکاری زۆریان دەکرد، بۆیە بەوگڕەبایە زوو لەناوبران، وەك فەرمویٚ: (فأخذهم عذاب يوم الظلة..).جا دوای باسکردنی داستانی ئەو پەیامبەرانەو گەلەکانیان، وا بۆ جارێکی دێتەوە سەرباسی قورئان ئەوقورئانەی واباسی ئەو داستانە ئەکات، وەك دەفەرمویٚ: ﴿[١٩٢] **وإنه لتنزيل رب العالمين﴾** بێگومان ئەو قورئانە نێرراوی پەروەردگاری جیهانەکانە ﴿[١٩٣] **نزل به الروح الأمين﴾** جوبرەئیلی دەستپاك و ئەمین هێنایە خواریٚ ﴿[١٩٤] **على قلبك لتكون من المنذرين* [١٩٥] بلسان عربى مبين﴾** بۆ سەردڵیتۆ, تا ببیتە یەکێ لەترسێنەران و خەڵکی پێ بترسێنی، ئەمەیش بەزمانێکی عەرەبیی ڕوون و ئاشکرادابەزێنراوە, واتە: بەزمانیقورەیشە, تا هیچ بڕوبیانوویەکیان نەمێنێ.

قورئان لە کتێبەکانی پێشوودا ناوی هەیە:

﴿[١٩٦] **وإنه لفى زبر الأولين﴾** بەڕاستیی ناوو باسی ئەم قورئانە لەنامەی پەیامبەرانی پێشووشدا هاتووە ﴿[١٩٧] **أولم يكن لهم آية﴾** ئایا ئەم نیشانە بۆ ئەوان بەس نیە، لەسەر ڕاستیی قورئان ﴿**أن يعلمه علماء بنى إسرائيل﴾** کە

زانایانی بەنی ئیسرائیل (وەك عەبدوڵڵای كوڕی سەلام و، سەلمان) ئەیزانن و ئاگادارن كە لە (تەورات و ئینجیل)دا باسی قورئان هاتووە. ئەوان لێیان ئەپرسین، ئەمانیش ئەیان وت كاتی هاتنیان هاتووە ﴿[١٩٨] **و لو نزلناه على بعض الأعجمين**﴾ .خۆئەگەر ئەم قورئانەمان بەوهەموو ڕەوانبێژییەوە بۆ هەندێ (ئەعەجەمیی) ناردبا، لەباتی ئەوەی كە ئێستا بۆ پێغەمبەرێكی عەرەبی زمانپاراو هاتووە ﴿[١٩٩] **فقراه عليهم ماكانوا به مؤمنين**﴾ بۆیانیخوێندبایەتەوە، لەعینادیدا هەر بڕوایان پێ نە دەكرد. ﴿[٢٠٠] **كذلك سلكناه في قلوب المجرمين**﴾ هەر چۆنێك كە ئەگەر ئەم قورئانە بۆ پیاوێكی ئەعجەمی هاتبا بڕوایان نەدەكردو ئەنجامەكەی هەرئەوە دەبوو, هەرئاوایش خستمانە دڵی تاوانبارانەوە ,هەرچەندە بەزمانی خۆیشیان بێت ﴿[٢٠١] **لايؤمنون به**﴾ كە لەبەر عینادی خۆیان بڕوای پێ ناهێنن ﴿**حتى يروا العذاب الأليم**﴾ تا بەچاوی سەر سزا بە ئێشەكە دەبینن ﴿[٢٠٢] **فيأتيهم بغتة وهم لا يشعرون**﴾ جا كتوپڕیش بێتە لایان و هەستیش نەكەن بەهاتنی ﴿[٢٠٣] **فيقولوا هل نحن منظرون**﴾ ئەوجا لەپەشیمانیدا: بڵێن: ئاخۆ ئیتر بۆ ماوەیەك مۆڵەتمان پێدەدرێ؟ تا بڕوا بێنین، خۆ ئەیشزانن كەجارێكی تر مۆڵەت و گەڕانەوە نیە، بەڵام چی بكەن لەناچاریدا دەبێ هەر ئەوە بڵێن. (موقاتل) دەڵێ: هاوبەش دانەرەكان بەپێغەمبەریان ﷺ دەوت: ئیتر تاكەی تۆ هەر بەڵێنی سزامان پێ ئەدەیت و نایهێنی..؟! جا ئەم ئایەتە هاتوو فەرمووی: ﴿[٢٠٤] **افبعذابنا يستعجلون**﴾ ئایا بۆ سزای ئێمە پەلە دەكەن كە زوو بەخەیان بگرێت! ﴿[٢٠٥] **افرايت إن متعناهم سنين**﴾ ئایا زانیتە ئەگەر چەندساڵێكیش بیانژێنین باوەڕ دەهێنن؟ ﴿[٢٠٦] **ثم جاءهم ماكانوا يوعدون**﴾ لەپاشا هەرئەو هەڕەشەو سزایەی بەڵێنیان پێدرا بوو بێتە لایان ﴿[٢٠٧] **ماأغنى عنهم ماكانوا يمتعون**﴾ ئەو تەمەن درێژیو خۆشگوزەرانیەیان هیچ كەڵكێكیان پێنابەخشێ جا ئیتر بۆ مۆڵەت بدرێن؟. ﴿[٢٠٨] **وما أهلكنا من قرية إلا لها منذرون**﴾ وە هیچ شارو گوندێكمان لەناو نەبردووە، ئیللا چەند ترسێنەرو ئاگاداركەرەوەیەكمان ناردووە بۆیان ﴿[٢٠٩] **ذكرى**﴾ تا ئامۆژگاری وەرگرن و داچڵەكێن ﴿**وما كنا ظالمين**﴾ بێگومان ئێمە ستەمكار نەبووین، چونكە پێش ئەوە موعجیزەو بەڵگەمان پێداون.

الجزء التاسع عشر — سُورَةُ الشُّعَرَاءِ

مَآ أَغْنَىٰ عَنْهُم مَّا كَانُواْ يُمَتَّعُونَ ﴿٢٠٧﴾ وَمَآ أَهْلَكْنَا مِن قَرْيَةٍ إِلَّا لَهَا مُنذِرُونَ ﴿٢٠٨﴾ ذِكْرَىٰ وَمَا كُنَّا ظَٰلِمِينَ ﴿٢٠٩﴾ وَمَا تَنَزَّلَتْ بِهِ ٱلشَّيَٰطِينُ ﴿٢١٠﴾ وَمَا يَنۢبَغِي لَهُمْ وَمَا يَسْتَطِيعُونَ ﴿٢١١﴾ إِنَّهُمْ عَنِ ٱلسَّمْعِ لَمَعْزُولُونَ ﴿٢١٢﴾ فَلَا تَدْعُ مَعَ ٱللَّهِ إِلَٰهًا ءَاخَرَ فَتَكُونَ مِنَ ٱلْمُعَذَّبِينَ ﴿٢١٣﴾ وَأَنذِرْ عَشِيرَتَكَ ٱلْأَقْرَبِينَ ﴿٢١٤﴾ وَٱخْفِضْ جَنَاحَكَ لِمَنِ ٱتَّبَعَكَ مِنَ ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿٢١٥﴾ فَإِنْ عَصَوْكَ فَقُلْ إِنِّي بَرِيٓءٌ مِّمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٢١٦﴾ وَتَوَكَّلْ عَلَى ٱلْعَزِيزِ ٱلرَّحِيمِ ﴿٢١٧﴾ ٱلَّذِي يَرَىٰكَ حِينَ تَقُومُ ﴿٢١٨﴾ وَتَقَلُّبَكَ فِي ٱلسَّٰجِدِينَ ﴿٢١٩﴾ إِنَّهُۥ هُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْعَلِيمُ ﴿٢٢٠﴾ هَلْ أُنَبِّئُكُمْ عَلَىٰ مَن تَنَزَّلُ ٱلشَّيَٰطِينُ ﴿٢٢١﴾ تَنَزَّلُ عَلَىٰ كُلِّ أَفَّاكٍ أَثِيمٍ ﴿٢٢٢﴾ يُلْقُونَ ٱلسَّمْعَ وَأَكْثَرُهُمْ كَٰذِبُونَ ﴿٢٢٣﴾ وَٱلشُّعَرَآءُ يَتَّبِعُهُمُ ٱلْغَاوُۥنَ ﴿٢٢٤﴾ أَلَمْ تَرَ أَنَّهُمْ فِي كُلِّ وَادٍ يَهِيمُونَ ﴿٢٢٥﴾ وَأَنَّهُمْ يَقُولُونَ مَا لَا يَفْعَلُونَ ﴿٢٢٦﴾ إِلَّا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ وَذَكَرُواْ ٱللَّهَ كَثِيرًا وَٱنتَصَرُواْ مِنۢ بَعْدِ مَا ظُلِمُواْ ۗ وَسَيَعْلَمُ ٱلَّذِينَ ظَلَمُوٓاْ أَيَّ مُنقَلَبٍ يَنقَلِبُونَ ﴿٢٢٧﴾

آياتها ٩٣ — سُورَةُ النَّمْلِ — ترتيبها ٢٧

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ — ٣٧٦

جبريل قورئانی هێناوە:

جا كاتێ خوا دەمكوتی ئەوانەی كرد ئەیانوت: موحەممەد ﷺ نوقلانە لێدەرەو، پەیامەكەیشی هەرشەیاتینی بۆی دێنێ، فەرمووی: ﴿[٢١٠] **وما تنزلت به الشياطين**﴾ وە شەیاتینی قورئانیان نەهێناوەتە خوارێ بەڵكو جوبریلی ئەمین هێناویەتی ﴿[٢١١] **وما ينبغي لهم وما يستطيعون**﴾ ئەوان نەئەوەیان لێدەوەشێتەوەو نە دەیشتوانن قورئانێكیئاوا بێنن ﴿[٢١٢] **إنهم عن السمع لمعزولون**﴾ چونكە ئەو شەیتانانە هەر لەوكاتەوە پێغەمبەر ﷺ نێردرا,

ئەوان لە گوێگرتن لەفریشتە بەرکەنارکران، وە لە هێنانیهەواڵ لە ئاسمانەوەو بڵاو کردنەوەی بەسەر زەوییدا ڕێیان لێگیرا, جا دوای ئەو ڕونکردنەوەیە خوا چوار فەرمان بە پەیامبەر ﷺ دەدا:

یەکەم: ﴿[٢١٣] فلا تدع مع الله إلها آخر﴾ جا کەوابوو تۆهیچ کەسێکی تر بانگ مەکەو مەپەرستە لەگەڵ خوادا ﴿فتكون من المعذبين﴾دەنا لەڕیزی سزادراوان دەبیت.﴿[٢١٤] وأنذر عشيرتك الأقربين﴾ دووەم: سەرەتا عەشرەت وخێڵکە نزیکەکەت بەسزای خوا بترسێنە، نەوەك وا بزانن کە هەر لەبەرئەوە خزمی تۆن لەسزا ڕزگار ئەبن.. بۆیە ئەویش ﷺ قۆڵی لێهەڵماڵییو، یەکە یەکە بانگی کردن و ناوی بردن و بەسزای خوای گەورە ترساندنی، وەك ئەو فەرموودەیە کە ئیمامی (موسلیم) لە (ئەبی هورەیرە)وە ئەڵێت: (لما نزلت هذه الآية: (وأنذر عشيرتك الأقربين) دعا رسول الله ﷺ قريشا فاجتمعوا، فعم وخص، فقال: ((يا بنى كعب بن لؤي أنقذوا أنفسكم من النار، يا بنى مرة بن كعب! أنقذوا أنفسكم من النار: يا بنى عبد مناف! أنقذوا أنفسكم من النار، يابني هاشم! أنقذوا أنفسكم من النار، يابنى عبدالمطلب! أنقذوا أنفسكم من النار، يا فاطمة! أنقذىنفسك من النار، فإنى لاأملك من الله شيئا، غير أنى لكم رحما سأبلها ببلالها)) لەم ئایەت و فەرموودەدا وەردەگیردرێ کە خزمایەتی و نزیکی بەپیاو چاکانەوە لەگەڵ لاساریىو بێباوەڕییدا هیچ سوودێکی نابێ, هەروەك ئەوەش دەگەیەنن کە بۆ موسڵمان ڕەوایە ئامۆژگاری کافرو خزم و کەس و کاری گومڕا ىبکاو پەیوەندیان پێوە بکا. وە لەکتێبەکەی ئیمامی موسلیم دا: ((والذى نفسى بيده لا يسمع بى أحد من هذه الأمة، يهودى ولا نصرانى، ثم لايؤمن بى إلا دخل النار)). هاتووە. واتە: سوێند بەوزاتەی کەگیانی منی بەدەستە، کەسێ نییە لەم ئوممەتەدا، جوولەکەو گاورەکانیش ناوی من ببیسیێوبڕوام پێ نەهێنێ ئەگینا ئەڕواتە نێوئاگرەوە.

﴿[٢١٥] واخفض جناحك لمن اتبعك من المؤمنين﴾ سێیەم: باڵی میهرەبانی و سۆزت نەوی بکە بۆ ئەو بڕوادارانەی کە پەیڕەوییت لێ ئەکەن. ﴿[٢١٦] فإن عصوك فقل إنى برئ مما تعملون﴾ ئینجا ئەگەر- ئەو خوانەناسانە- یاخی بوون و بەگوێیان نەکردیت، پێیان بڵێ: بەڕاستیی لەهەموو کارو کردەوەیەك کە ئێوە ئەنجامی بدەن من بەریىوبێزارم , ودڵنیاشبن دەرەنجام دووچاری سزا ئەبن. ﴿[٢١٧] وتوكل على العزيز الرحيم﴾ چوارەم: تەنهاهەر بەخوای زۆر زاڵ و بەدەسەڵات و زۆر میهرەبان پشت ببەستە، چونکە هەرگیز ئەو دەس لە دۆستانی خۆی بەرنادا ﴿[٢١٨] الذى يراك حين تقوم﴾ ئەوخوایەی کە تۆدەبینێ کاتێبەئێوارە ئەوەستی بۆ نوێژ بە کۆمەڵ "وەیان بەتەنها لە شەوگاردا ﴿[٢١٩] وتقلبك فى الساجدين﴾ هەڵسوکەوتت لەناو ڕیزی سوژدە بەرانادەبینێ , واتە: ئەگەر هەر خۆت بیت، یان لەگەڵ کۆمەڵێکدا بیت، ئەو هەر ئەتبینێو، چاوی لیتەوەیە ﴿[٢٢٠] إنه هو السميع العليم﴾ بەڕاستیی هەر ئەویشە زۆر ژنەوا, هەموو چپەیەك ئەبیستێ, زۆریش بە ئاگاو زانایە، بەهەموو جمو جوڵێکیان.

شیاتین لای کێ دێن؟:

لەپێشەوە وتیان: قورئان شەیاتین هێناویەتی بۆ موحەممەد ﷺ. جاوا ئێستا ڕەتی ئەداتەوەو ئەفەرموێ: ﴿[٢٢١] هل أنبئكم على من تنزل الشياطين﴾ ئایا پێتان بڵێم شەیتانەکان بۆلای کێ دێن؟ ﴿[٢٢٢] تنزل على كل أفاك أثيم﴾ ئەوان بۆلای پیاوێکی زۆر درۆزن و بوختانچی و گوناهکاردادەبەزن "وەك خۆتان ئەیانناسن، نەك بۆلای موحەممەدﷺ کەچەندە ڕاستگۆو دەستپاکە ﴿[٢٢٣] يلقون السمع وأكثرهم كاذبون﴾ گوێ لەفریشتە ڕادەگرن و, پاشان هەرچی ئەبیسن ئەیدەن بەگوێی فاڵچیو دۆستەکانی خۆیاندا، بەڵام لەهەمانکاتدا زۆربەشیان درۆزن و بۆخۆشیان شتیکەی تێکەڵدەکەن,کەواتە:ئێوە بڕوایان پێ مەکەن. لە فەرموودەیەکیشدا هاتووە: ((تلك الكلمة من الحق يحفظها

الجنی فیقرقرها -أی یرددها- فی أذن ولیه کقرقرة الدجاج فیخلطون معها أکثر من مأة کذبة)) رواه البخاري. کە خاتوو عائیشە ئەڵێ: خەڵکێك پرسیاری (کاهن، فاڵچی)یان لەپێغەمبەر ﷺ دەکرد، ئەویش فەرمووی: ((إنهم لیسوا بشیء)) بەڕاستیی ئەوانە شتێکی ئەوتۆنین، وتیان: ئاخر گەلێ جار قسەئەکەن و بەڕاستیش دەرئەچێ..! ئەویش فەرمووی: (تلك الکلمة..) ئەوەی کە بەڕاست دەرئەچێ، هەر ئەوەیە کە جنیەکان ئەیفڕێنن و ئەیخەنە گوێی دۆستانی خۆیانەوە، وەك قرە قڕی مریشك، جا دەبینی سەد درۆ تێکەڵ بەو وشە ڕاستەیە ئەکەن و خەڵکی پێ گومڕا ئەکەن). ﴿[٢٢٤] والشعراء یتبعهم الغاوون﴾ بێ باوەڕەکان پێیان وابوو کە موحەممەدﷺ شاعیرە، خواش فەرمووی: پێغەمبەر شاعیر نیە،چونکە شاعیران کەسانێکن کە گومڕاکان و لادەرانی ڕێی هەق پەیڕەوییان لێ ئەکەن، ئەوانەی وا لە شەرعی خوا لایانداوە, بەڵام خۆ موحەممەدﷺ کۆمەڵێکی دڵپاك و دەستپاك و داوێن پاك شوێنی کەوتوون.

شیعرو هۆنراوەش هەندێکی ناپەسەندو (مەکروهە)، هەندێکی تری حەرام و یاساغە، برێکیشی دروست و ڕەوایە, ئیمامی (موسلیم) لە (عەمر)ەوە دەڵێ: ڕۆژێ لە پاشکۆی پێغەمبەرداﷺ بەسواری وڵاخ ئەڕۆیشتین، فەرمووی: ((هل معك من شعر أمیة بن الصلت بشیء)) لە شیعرەکانی (ئومەییە) شتێکت لەبەرە.؟ وتم: بەڵێ، فەرمووی: ((هیه))! ئەوسا منیش تانزیکەی (١٠٠) سەد بەیتێکم بۆگوت" کەوابوو لە بەرکردنی شیعری چاك وپاك وپڕمانا حیکمەت و گرنگی پێدانیشی شتێکی زۆر باشە. ﴿[٢٢٥] ألم تر أنهم فی کل واد یهیمون﴾ئایا نابینی ئەوانە (شاعیران) لەهەموو دۆڵ و شیوێکدا سەرهەڵدەدەن و لەهەموو شتێك دەدوێن ئەمڕۆ مەدح و ستایشی کەسێك ئەکەن، سبەینێ دای ئەپلۆسن!! دیارە ئەوە بەڵگەی ئەوەیە کە ئەوان شوێنی هەق ناکەون، بۆیە ئاوا ئەمبەرو ئەوبەرئەکەن ﴿[٢٢٦] وانهم یقولون مالا یفعلون﴾ و بەڕاستی ئەوانە شتێ ئەڵێن , کەچی خۆشیان کاری پێ ناکەن،خەڵکی هەڵئەنێن بۆ بەخشش و فیداکاریی، کەچی خۆیان نایکەن!! ﴿[٢٢٧] إلا الذین آمنوا وعملوا الصالحات﴾ ئەوە پیشەی شاعیرە بەد فەڕەکان بوو، بەڵام ئەوانەیان کەبڕوایان هێناوەو کارە چاکەکان ئەنجام دەدەن ﴿وذکروا الله کثیرا﴾ و یادیخوا زۆردەکەن باسی یەکتاپەرستی ئەکەن، باسی پایەی پەیامبەرێتیو بانگەوازەکەی ئەو ئەکەن ﴿وانتصروا من بعدما ظلموا﴾ وە بەوتواناییەی هەیانە پشتیوانی لەبڕواداران دەکەن و, کاتێکیش ستەمیان لێبکرێت تۆڵە دەسێنن، سەیری (عەبدوڵڵای کوڕی ڕەواحە)و(حەسسان)و(کەعبی کوڕی مالیك)و(کەعبی کوڕی زوهەیر)بکە چۆن موشریکەکان دائەکوتن ,کاتێ ڕێ لەئیسلام و موسڵمانان دەگرن, وەلەسوورەتی (٤٢/٤١-٤٢) وە(١٢٦/١٦) داهەر ئەو مەبەستە هاتووە. ﴿وسیعلم الذین ظلموا﴾ وەئەوانەی واستەمیان کردووەو پشتیان لە ئیسلام کردووە بەم زوانە ئەزانن ﴿أی منقلب ینقلبون﴾ کە بۆ چ جێگایەك دەگەڕێنەوە. بەڵێ.. شیعرو هۆنراوە بەشە چاکەکەی چاکەو، خراپەکەشی خراپە, واتە: ئەوەی بەیانی ڕاستییو ئەخلاق و قییەم ئەکات، دیارە ئەوە چاکەو لەئیسلامدا پەسەندە، ئەوەیشی شتی حەرام و یاساغ لەپێش چاوی مرۆڤدا جوان دەکات، حەرام و یاساغە. بۆیە بەوشێوەیەش قورئان باسی ئەکات، چونکە گەلێ جار لەلایەن شاعیرانەوە باوی مرۆڤی ترسنۆك ئەدرێ بەسەر مرۆڤی ئازاو بلیمەتدا! وە ناڕەوا دەکرێ بە ڕەوا! بۆیە پەیامبەری خۆشەویستمان ﷺ ئەفەرموێ: ((لأن یمتلئ جوف رجل قیحا ودما یریه (أي: یأکله ویفسده، وأصاب رئته بالإفساد، خیرله من أن یمتلئ شعرا)) متفق علیه(فتح الباری: ٥٤٨/١٠، مسلم: ١٧٧٠/٤).واتە: ئەگەرپیاوێ گەدەو ڕیخۆڵەی خۆی پڕبکا لە کێماووخوێناوی دوژەهییان،

تاریخۆڵەکانی خراپ دەبن، زۆرلەوە بۆی باشترە کەدڵ و دەروونی خۆی پڕبکا لەشیعر! حەسسان کاتێ دیفاع و بەرگری لەپەیامبەر ﷺ دەکات بە ئەبوسوفیان ئەڵێ:

هَجَوْتَ محمدا فأجبتُ عنهُ — وعندالله فی ذاك الجزاءُ

وإن أبی ووالدتی وعِرْضِی — لِعرضِ محمد منكم وِقاءُ

اتشتمه ولَستَ له بِكُفْؤ — فَشرُكُما لِخيركُما الفداءُ

لسانی صارمٌ لا عيبَ فيهِ — وبحری لا تكدره الدِّلاءُ

له(١٤١٦/١١/١٦/١٥) ك بەرامبەر بە(١٩٩٦/٤/١٥/١٤)ز لەم سوورەتە بوومەوە لەهەڵبجە

لە ڕاگەیاندنی بزووتنەوەی ئیسلامیی.

*** *** ***

٢٧- سوورەتی (نەمل)ـە

مەککەییەو (٩٣) ئایەتە

بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان

ئەم سوورەتە لە پاش سوورەتی (شوعەرا)وەهاتۆتە خوارەوە، ئەمیش هەروەك سوورەتە مەککەییەکانیتر باسی بیروباوەڕو عەقیدەو یەکتاپەرستیی و، پەیامەکەی پەیامبەرو، زیندوو بوونەوە ئەکات، یەکێکە لەو سێسوورەتانەی بەدوای یەکدا هاتوونەتە خوارەوە، هەر وەك لە قورئانیشدا لەدوای یەك دانراون: (شوعە راء، نەمل، قەصەص). ئەم سوورەتە باسی گەورەیی قورئان ئەکات کەچەند مۆجیزەیەکی زۆر مەزن و گەورەیە!! پاشان داستانی پەیامبەرەکان، هەندێکیان بە کورتیی و، هەندێکیشیان بەدرێژیی، بە تایبەت (سولەیمان) پێغەمبەر ﷺ کە چۆن ئەو هەموودەسەڵات و داراییە هەیبوو بەختیکرد بۆ بانگەوازەکەی خوا، قسەی لەگەڵ گەلێ لەحاکم و دەسەڵاتدارەکانی چەرخیسەردەمی خۆیکرد و، بانگی کردن بۆ لای خوا، (بەلقیس)یش یەکێك بوو لەوانە.

قورئان ڕێنماو ترسێنەرە:

﴿بسم الله الرحمن الرحيم* [١] طس﴾ ئەم جۆرە پیتانە لە چەند جێگایەکی تردا تەفسیر کراون ﴿تلك آيات القرآن وكتاب مبين﴾ ئەم ئایەتانە دەیاننێرینە لای تۆ ئەی موحەممەد! ﷺ ئایەتی قورئان وکتێب ونامەیەکی زۆرئاشکراو روونەلای ئەوانەی کە بەوردیی بیری لێبکەنەوە ﴿[٢] هدى وبشرى للمؤمنين﴾ ڕێنمایی و، مژدەیە بۆ باوەڕداران، بەرەو ڕاستیی زیاتردەستیان ئەگرێ ﴿[٣] الذين يقيمون الصلاة ويؤتون الزكاة﴾ ئەوانەی وا بە تێرو تەسەل نوێژەکانیان دەکەن و، لەماڵ وسامانیان زەکات ئەدەن ﴿وهم بالآخرة هم يوقنون﴾ ولەهەمانکاتیشدا یەقینییان بە ڕۆژی دواییش هەیە.

ئینجا دێتە سەرباسی ئەوانەی بڕوایان بە دوارۆژ نیە و، هاتنیشیبەدوور دەزانن، وەك دەفەرموێ:﴿إن الذين لا يؤمنون بالآخرة﴾ بێشك ئەو کەسانەی باوەڕیان بەقیامەت نیە ﴿زينا لهم أعمالهم﴾ کردەوەکانیانمان بۆ شیرین کردوون بە دروستکردنیئارەزوو تێیاندا. ئەزانن هەرئەو کارەی ئەوان چاکە، واتە: چونکە خۆیان بۆخۆیان حەزیان لە فەسادو گێرەشێوێنییە، ئێمەیش ئەوەمان لاخۆشەویستکردن و،ئازادو سەربەستیشمانکردن بۆ هەڵبژاردنی هەر ڕێگەیەك دەیانەوێ ﴿فهم يعمهون﴾ لە گومڕاییاندا وێڵن، چاك و خراپ لە یەك ناکەنەوە، بۆیە ئاوا ڕێبازی گومڕاییان گرتووەو تێیدا دەسووڕێنەوە ﴿[٥] أولئك الذين لهم سوء العذاب﴾ ئا ئەوانە کەسانێکن هەر لەدنیادا ناسۆرترین

سزایان بۆ هەیە، بە کوژران و دیلکردن، هەروەك لە (بەدر)دا بینران ﴿وهم فی الآخرة هم الأخسرون﴾ لە دوارۆژیشدا ئەوانن لە هەمووکەسێك زیانمەندترن، واتە: کەسێ تر وەك ئەوان تووشی زیانی ئاوا نابێ. دوای باسکردنی گەورەیی و پلەی قورئان، ئینجا باسی گەورەیی پەیامبەر ﷺ دەکات، بۆیە ئەفەرموێ: ﴿٦ وإنك لتلقى القرآن من لدن حکیم علیم﴾ بێگومان تۆ ئەی موحەممەد! ﷺ هەر لەلایەن خوایەکی کار بەجێ و داناو زاناوە ئەم قورئانەت پێدەگا.

مووساو فیرعەون و دوا رۆژیی:

لەم چەن ئایەتەدا خوا سەر گروشتەی (مووسا) بۆ پێغەمبەر دەگێڕێتەوە، هەتا چاوی لێبکاو ئەمیش وەکو ئەو نەفەس درێژبێ و، کۆڵ نەدا لەکارەکەیدا، بۆیە دەفەرموێ:﴿٧ إذ قال موسى لأهله إنی آنست نارا﴾ یادیان بێنە کە: مووسا لە گەڕانەوەیدا بۆ (میسر) بەخێزان وهاوسەرەکەی خۆی گوت: بەراستیی من ئاگر (نوور)ێکم لە دوورەوە چاوکرد. (تەبەریی) دەڵێت: ئەم بەسەر هاتە ئەوکاتەبوو کەلە(مەدیەن)ـەوە گەڕایەوە بۆ میسر، جالەوسەفەرەیدا ڕێگەیان گومکردو شەویان بەسەرهات، زۆرشەوەکەشی تاریك و سارد بوو، خێزانەکەیشی خەریك بوو مندالی دەبوو. ﴿سآتیکم منها بخبر﴾ دەڕۆم بە زوویی هەواڵێکتان بۆدێنم ﴿وآتیکم منها بشهاب قبس﴾ یان چلۆسکێکی ئاگرتان بۆدێنم ﴿لعلکم تصطلون﴾ بەشکوم خۆتانی پێگەرم بکەنەوە ﴿٨ فلما جاءها﴾ جا کە نزیکی ئاگرەکە بوویەوەو هاتەلای، ڕووداوێکی سەیروسەمەرەی دیبیت: دیبتی لەناو درەختێکی تەڕدا شۆڵەو نوورێك دەدرەوشێتەوە! ﴿نودی أن بورك من فی النار ومن حولها﴾ و لە(غەیب)ـەوە بانگ کراو پێیگوترا: کە پیرۆز کرا ئەوەی لەلای ئەو ئاگرەدایەو لەدەوروبەری ئەودایە، واتە: مووساو فریشتەکان، گوتراوە: ئاگر نەبووە هەر نوور بووە، ئەم فەرموودەیەش پتر ئەو ماناو مەبەستە ڕۆشن دەکاتەوە کەدەفەرموێ: ((إن الله لاینامُ، ولا ینبغی‌له أن یَنامَ، یَخْفِضُ القِسْطَ ویَرْفَعُهُ، یُرْفَعُ إلیه عمَلُ اللیل قَبْلَ النهار، وعملُ النهار قبلَ اللیل)) (مەسعوودی) دەڵێ: (حجابُهُ النورُ ولو کَشَفَهُ لَأَحْرَقَتْ سُبُحاتُ وَجْهِهِ کلَّ شئٍ أدرکَهُ بَصَرُهُ). پاشان (ئەبووعوبەیدە) ئەم ئایەتەی: (أن بورك من فی النار ومن حولها) خوێندەوە. (ئیبن ابی‌حاتم). وأصل الحدیث فی صحیح مسلم. (تەفسیری ئیبن کەسیر). واتە: هەرگیز دەست نادا خوای گەورە بخەوێ، خوا هەندێ جار تەرازووی دادی خۆی بەرەو خوار نەوی دەکا (بەرزق و ڕۆزی بۆ زەویی) هەندێ جاریش هەڵی دەبڕێ بەرەولای خۆی (بە بەرزکردنەوەی کردەوەی مرۆیەکان) وە کاروکردەوەی شەو، پێش کاروکردەوەی ڕۆژ بڵند دەکرێ و سەر دەخرێ، هی ڕۆژیش پێشکردەوەی شەو، وەتەنیا پەردەو لەمپەرێك هەبێ بۆدیتنی خوا، هەر ئەوەیەکە ئەگەر ئەوپەردەیە لابدرێ بۆ بینینی خوا، ئەوا نووری روخساری خوای گەورە دەیسووتێنێ/ شەرحی موسلیم. ﴿وسبحان الله رب العالمین﴾ زۆر

سورة النمل — الجزء التاسع عشر

بسم الله الرحمن الرحيم

طس تلك ءايت القرءان وكتاب مبين (١) هدى وبشرى للمؤمنين (٢) الذين يقيمون الصلوة ويؤتون الزكوة وهم بالأخرة هم يوقنون (٣) إن الذين لا يؤمنون بالأخرة زينا لهم أعملهم فهم يعمهون (٤) أولئك الذين لهم سوء العذاب وهم في الأخرة هم الأخسرون (٥) وإنك لتلقى القرءان من لدن حكيم عليم (٦) إذ قال موسى لأهله إني ءانست نارا سئاتيكم منها بخبر أو ءاتيكم بشهاب قبس لعلكم تصطلون (٧) فلما جاءها نودي أن بورك من في النار ومن حولها وسبحن الله رب العلمين (٨) يموسى إنه أنا الله العزيز الحكيم (٩) وألق عصاك فلما رءاها تهتز كأنها جان ولى مدبرا ولم يعقب يموسى لا تخف إني لا يخاف لدي المرسلون (١٠) إلا من ظلم ثم بدل حسنا بعد سوء فإني غفور رحيم (١١) وأدخل يدك في جيبك تخرج بيضاء من غير سوء في تسع ءايت إلى فرعون وقومه إنهم كانوا قوما فسقين (١٢) فلما جاءتهم ءايتنا مبصرة قالوا هذا سحر مبين (١٣)

حزب ٣٨

٣٧٧

بەرزو پاکە ئەوخوایە کە پەروەردگاری جیهانەکانە ﴿[٩] یا موسی إنه أنا الله العزیز الحکیم﴾ ئەی مووسا! بەڕاستیی (ئەوەی قسەت لەگەڵ دەکا) ئەمنم، خوای بەدەسەڵات وداناو کارجوان، هەموو کارێکم بەحیکمەت و بەرنامەیە ﴿[١٠] وألق عصاك﴾ وە دار دەستەکەت هەڵدە، هەتا بەچاوی خۆت ببینی چی ڕوودەدا و، بشزانی دەسەڵات و توانای ئێمەش چەندە؟ ﴿فلما رآها تهتز کأنها جان﴾ جا کە (دار دەستەکەی) هاویشت و دیتی، وا زۆر بەپەلە وەکو تیرە مارێك دەخزێ و دەجوڵێتەوە. (ئیبن کەسیر) ئەڵێ: (والجان: ضرب من الحیات، أسرعه حرکة وأکثره إضطرابا) لە فەرموودەیەکی (متفق علیه)دا هاتووە: ((نَهی عن قَتْلِ جَنانِ البیوت)) واتە: ڕێ لەکوشتنی مارە چکۆلەکانی ناو ماڵ گیراوە ﴿ولی مدبرا ولم یعقب﴾ مووسا بەپەلە هەڵات و، لای نەکردەوە ﴿یا موسی لا تخف﴾ بۆیە لەلایەن خواوە بانگی لێکرا: ئەی مووسا! مەترسە، وەرە بۆلای خۆم، لەپەنای مندا بە ﴿إني لا یخاف لدی المرسلون﴾ چونکە بەڕاستیی پەیامبەران لای من نابێ بترسن و دووچاری ئەزیەت بن، واتە: ترست نەبێ، چونکە تۆ پێغەمبەری منی ﴿[١١] إلا من ظلم ثم بدل حسنا بعد سوء﴾ وە کەسێ کە لەنێو مەردمدا ستەم بکا، دیارە ئەوە دەبێ لەخۆی بترسێ، من دووچاری سزایان بکەم، مەگەر ئەوەی ستەمی کردبێ پەشیمان بێتەوەو خراپەکەی بەچاکە گۆڕیبێتەوە ﴿فإني غفور رحیم﴾ ئەوە بەڕاستیی من بۆ ئەو جۆرە کەسانە خوایەکی زۆر لێبووردەی میهرەبانم، (ئیبن کەسیر) دەڵێ: (هذا إستثناء منقطع).(روح المعانی)یش دەڵێ: (الإستثناء فیه منقطع عند کثیر، إلا أنه روی عن الفراء والزجاج وغیرهما: أن المراد بمن ظلم من أذنب عن غیر الأنبیاء ﷺ و المعنی علیه: لکن من ظلم من سائر العباد ثم تاب فإني أغفر له. وقال جماعة: إن المراد به من فرطت منه صغیرة ماوجد فیه خلاف الأولی بالنسبة إلی من شأنه من المرسلین ﷺ). ﴿[١٢] وأدخل یدك في جیبك تخرج بیضاء من غیر سوء﴾ وە دەستیشت بخە باخەڵتەوەو، پاشان دەریخەوە دەبینی وەکو چۆڕی شیر سپی پاك و بێعەیب دێتە دەرێ و، ڕووناکی دەداتەوە ﴿في تسع آیات إلی فرعون و قومه﴾ ئەو دوو موعجیزەو بەڵگانە "دەست و، داردەستەکەت" دوو ئایەتن لەو نۆئایەتانەی پێت دەبەخشین و ئەبنە بەڵگەت، کاتێ دەچیت بۆلای فیرعەون وگەلەکەی ﴿إنهم کانوا قوما فاسقین﴾ چونکە بەڕاستیی ئەوانە گەلێکی یاخیی لەسنوور دەرچوون ﴿[١٣] فلما جاءتهم آیاتنا مبصرة﴾ ئینجا کاتێکیش بەڵگە ئاشکراو ڕۆشنەکەرەوەکانی ئێمەیان بۆهات ﴿قالوا هذا سحر مبین * [١٤] وجحدوا بها﴾ وتیان: ببێ و نەبێ ئەمەهەر جادوویەکی ئاشکرایەو نکوڵییان کردن ﴿واستیقنتها أنفسهم﴾ وە لەناخی دەروونیاندا متمانەو یەقینیان هەبوو بەڕاستیان ﴿ظلما وعلوا﴾ نکوڵییان کردن لەڕووی ستەمکاریی و خۆ بەزل زانینەوە نەك لەڕووی هەق و ڕاستیەوە ﴿فانظر کیف کان عاقبة المفسدین﴾ جا تۆیش سەیر بکە پاشەڕۆژی خراپکارەکان چۆن بوو،

سُورَةُ النَّمْلِ — الجُزْءُ التَّاسِعَ عَشَرَ

وَجَحَدُواْ بِهَا وَٱسۡتَيۡقَنَتۡهَآ أَنفُسُهُمۡ ظُلۡمٗا وَعُلُوّٗاۚ فَٱنظُرۡ كَيۡفَ كَانَ عَٰقِبَةُ ٱلۡمُفۡسِدِينَ ﴿١٤﴾ وَلَقَدۡ ءَاتَيۡنَا دَاوُۥدَ وَسُلَيۡمَٰنَ عِلۡمٗاۖ وَقَالَا ٱلۡحَمۡدُ لِلَّهِ ٱلَّذِي فَضَّلَنَا عَلَىٰ كَثِيرٖ مِّنۡ عِبَادِهِ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ ﴿١٥﴾ وَوَرِثَ سُلَيۡمَٰنُ دَاوُۥدَۖ وَقَالَ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ عُلِّمۡنَا مَنطِقَ ٱلطَّيۡرِ وَأُوتِينَا مِن كُلِّ شَيۡءٍۖ إِنَّ هَٰذَا لَهُوَ ٱلۡفَضۡلُ ٱلۡمُبِينُ ﴿١٦﴾ وَحُشِرَ لِسُلَيۡمَٰنَ جُنُودُهُۥ مِنَ ٱلۡجِنِّ وَٱلۡإِنسِ وَٱلطَّيۡرِ فَهُمۡ يُوزَعُونَ ﴿١٧﴾ حَتَّىٰٓ إِذَآ أَتَوۡاْ عَلَىٰ وَادِ ٱلنَّمۡلِ قَالَتۡ نَمۡلَةٞ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّمۡلُ ٱدۡخُلُواْ مَسَٰكِنَكُمۡ لَا يَحۡطِمَنَّكُمۡ سُلَيۡمَٰنُ وَجُنُودُهُۥ وَهُمۡ لَا يَشۡعُرُونَ ﴿١٨﴾ فَتَبَسَّمَ ضَاحِكٗا مِّن قَوۡلِهَا وَقَالَ رَبِّ أَوۡزِعۡنِيٓ أَنۡ أَشۡكُرَ نِعۡمَتَكَ ٱلَّتِيٓ أَنۡعَمۡتَ عَلَيَّ وَعَلَىٰ وَٰلِدَيَّ وَأَنۡ أَعۡمَلَ صَٰلِحٗا تَرۡضَىٰهُ وَأَدۡخِلۡنِي بِرَحۡمَتِكَ فِي عِبَادِكَ ٱلصَّٰلِحِينَ ﴿١٩﴾ وَتَفَقَّدَ ٱلطَّيۡرَ فَقَالَ مَالِيَ لَآ أَرَى ٱلۡهُدۡهُدَ أَمۡ كَانَ مِنَ ٱلۡغَآئِبِينَ ﴿٢٠﴾ لَأُعَذِّبَنَّهُۥ عَذَابٗا شَدِيدًا أَوۡ لَأَاْذۡبَحَنَّهُۥٓ أَوۡ لَيَأۡتِيَنِّي بِسُلۡطَٰنٖ مُّبِينٖ ﴿٢١﴾ فَمَكَثَ غَيۡرَ بَعِيدٖ فَقَالَ أَحَطتُ بِمَا لَمۡ تُحِطۡ بِهِۦ وَجِئۡتُكَ مِن سَبَإِۭ بِنَبَإٖ يَقِينٍ ﴿٢٢﴾

دیارە، پاشەرۆژیان هەر ئەوە بوو کەفیرعەون و قەوم و گەلەکەی خنکێنران. کەوابوو ئەی نکوڵی کاران بە پێغەمبەر ﷺ دە ئێوەش وشیارو ئاگادار بن! ئەگینە ئەوەی دووچاری ئەوان بوو، دووچاری ئێوەیش ئەبێ.

جا دێتە سەر چیرۆکی دووەم: داستانی (داود) و (سولەیمان) سڵاوی خوایان لێ بێت: ﴿[١٥] ولقد آتينا داود وسليمان علما﴾ ئێمەیش بووین زانست و زانیارییەکی فراوانمان بە داوودو سولەیمان بەخشیی ﴿وقالا الحمدلله الذي فضلنا على كثير من عباده المؤمنين﴾ جا هەردووکیان لەبەرامبەر ئەو بەخششەوە وتیان: سوپاس و ستایش هەر بۆخوایێ کە میهرەبانی لەگەڵ کردین و ڕێزی ئێمەی دا بەسەر زۆرێك لە بەندە بڕوادارەکانی خۆیدا، لەوانە کە وەك ئێمە میهرەبانی لەگەڵ نەکردوون ﴿[١٦] وورث سليمان داود﴾ سولەیمان – لەناوکوڕەکانی تری داوددا– بووبە جێنشینی داوودی باوکی، پەیامبەرێتی و دەسەڵاتی بەدەست گرت، ئەوسا (با)کان و جنییەکانی بۆ ڕام کرا. (ئیبن کەسیر) ئەڵێ: مەبەست بەو میراتە، میراتی دەسەڵات و پێغەمبەرایەتییە، نەك میراتی ماڵ و سامان، چونکە پێغەمبەران میراتی ماڵیان لێ نەبراوە، وەك پێغەمبەر ﷺ ئەفەرموێ: ((نحن معاشر الأنبياء لا نورث، ما تركناه فهو صدقة)) متفق عليه. واتە: ئێمەی کۆمەڵی پێغەمبەران میراتمان لێ نابرێ، بەڵکوهەرشتێکمان پاش خۆمان بەجێ هێشت، دەبێتەخێروسەدەقە بۆ (بيت المال)ی گشتیی. ﴿وقال يا أيها الناس علمنا منطق الطير﴾ سولەیمان لەڕووی ددان نان بە نیعمەتەکانی خوا وتی: خەڵکینە! ئێمە فێری زمان ودەنگ وئاوازی باڵندە کراوین تێگەیەنراوین و ئەزانین چی ئەڵێن. بەڵێ.. زۆرێکی زۆرینە لەم چەرخەدا هەوڵیان داوە بۆ تێگەیشتن لەسەداو ئاوازی پەلەوەرەکان، ئەوەتا زۆربەیان خەریکە لێیان تێدەگەن. هاوارو دەنگی برسیەتیی، تینوویەتیی، سەرما، گەرما، دوژمن بێتە سەری.. هتد. لەو سەردەمەیشدا خوا سولەیمانی فێری زمانی پەلەوەر کرد، وەك بفەرموێ: ئێستا ئێوە هیچی لێ نازانن، بەڵام ڕۆژێك دێت خەڵکی لێیان تێدەگاو ئەیزانن. ﴿واوتينا من كل شئ﴾ لەهەموو شتێك –لەوانەی پێویستمان پێیان هەیە– بەشێکمان پێدراوە بۆ بەڕێوەبردنی حکوومەت و دەسەڵاتەکەمان ﴿إن هذا لهو الفضل المبين﴾ بەڕاستیی ئەمە فەزڵ و بەهرەیەکی ڕوون و ئاشکرایە، کە خوا لەگەڵ ئێمەی کردووە ﴿[١٧] وحشر لسليمان جنوده من الجن والإنس والطير﴾ یەکێ لەو بەهرانەش ئەمەیە کە: هەرچی سەربازولەشکری سولەیمان هەبوو، دەستە دەستە تێکەڵاو لەجنیی و، لە ئادەمیی و، باڵندە، بۆئەوەی دەسەڵاتی پاشایەتی دەرکەوێ لەشزێنێکدا کۆکرانەوە، بەڵێ پێویستە دەسەڵاتداری موسڵمان هێزو وزەی ببێ، بەتایبەت لەم چەرخەدا ﴿فهم يوزعون﴾ جا ئەوان دەستە دەستە نمایش کران و ڕێك و پێك ڕاگیران ودەڕۆیشتن وەك یاسای سوپا، سەرەتاو کۆتایی بۆ دیاریی کرا، تا لەڕۆیشتندا زۆر بەڕێك و پێك بچن و پێشی یەك نەکەون.

سولە یمان و بوهلی مێروولان:

لەم ئایەتانەشدا یەکێ تر لەو بەهرانە بە سولەیمان درابوو – تێگەیشتن لە وتوێژی مێرووولە– دەخاتە ڕوو: ﴿[١٨] حتى إذا أتواعلى واد النمل﴾ تا گەیشتنە دۆڵی میرووولان لەشامدا وەك قەتادە دەڵێ. ﴿قالت نملة يا أيهاالنمل ادخلوا مساكنكم﴾ مێرووولەیەکی مێچکە هاواری کردو وتی: ئەی مێرووولەکان! بچنەوە ناوماڵ و کون و جێگاکانتانەوە ﴿لا يحطمنكم سليمان وجنوده وهم لا يشعرون﴾ با سولەیمان وسوپاکەی بێ ئاگایانە پێشێلتان نەکەن، واتە: ئەگەر پێتان بزانن لەشکرێکی بەبەزەیین و شتی وا ناکەن ﴿[١٩] فتبسم ضاحكا من قولها﴾ ئینجا سولەیمان لە بیستنی وتەی مێرووولەکە (نەوەك پێتان نەزانن) کەیف خۆش بوو و زەردەخەنەیەکی کردو پێکەنی واتە: لەشکرێکی بەسۆزو میهرەبانن، خۆئەگەر بزانن پێ بەمێروو لەشدا نانێن ﴿وقال رب أوزعني أن أشكر نعمتك

التی أنعمت علی وعلی والدی﴾ سولەیمان وتی: ئەی پەروەردگاری من! وا ڕامم بێنە تابتوانم هەمووکات سوپاسی ئەو نیعمەتانەت بکەم کە ڕشتووتن بەسەر من ودایك و باوکمدا ﴿**وأن اعمل صالحا ترضاه**﴾ وکۆمەکیم بکە تاهەمیشە کارێکی چاك وباشی وائەنجام بدەم، تۆ پێی ڕازیی وخۆشنوودبیت ﴿**وادخلنی برحمتك فی عبادك الصالحین**﴾ و بە لوتف و میهرەبانی خۆشت بمخەرە ڕیزی بەندە چاك کارەکانتەوە. بەڵێ.. هەرکەسێك کەمێك لەژیان و سیاسەتی مێرووڵە بکۆڵێتەوە، زیاتر ملکەچی بڕیارو فەرمانەکانیخوا ئەبێت، بۆ یەش لێرەدا بەو شێوەیە باسی مێرووڵە ئەکات، کە بزانرێ مێرووڵەش - وەکو ئادەمیزاد- خاوەنی عەقڵ و تەگبیرو ڕاوێژو سیاسەتێکی تایبەتی خۆیەتی، دەفامن خۆیان لەتیاچوون و بەژێرپێ بوونەوە لابدەن.

سُورَةُ النَّمْلِ — الجُزْءُ التَّاسِعَ عَشَرَ

إِنِّي وَجَدتُّ ٱمْرَأَةً تَمْلِكُهُمْ وَأُوتِيَتْ مِن كُلِّ شَيْءٍ وَلَهَا عَرْشٌ عَظِيمٌ ﴿٢٣﴾ وَجَدتُّهَا وَقَوْمَهَا يَسْجُدُونَ لِلشَّمْسِ مِن دُونِ ٱللَّهِ وَزَيَّنَ لَهُمُ ٱلشَّيْطَٰنُ أَعْمَٰلَهُمْ فَصَدَّهُمْ عَنِ ٱلسَّبِيلِ فَهُمْ لَا يَهْتَدُونَ ﴿٢٤﴾ أَلَّا يَسْجُدُوا۟ لِلَّهِ ٱلَّذِي يُخْرِجُ ٱلْخَبْءَ فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَيَعْلَمُ مَا تُخْفُونَ وَمَا تُعْلِنُونَ ﴿٢٥﴾ ٱللَّهُ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ رَبُّ ٱلْعَرْشِ ٱلْعَظِيمِ ۩ ﴿٢٦﴾ ۞ قَالَ سَنَنظُرُ أَصَدَقْتَ أَمْ كُنتَ مِنَ ٱلْكَٰذِبِينَ ﴿٢٧﴾ ٱذْهَب بِّكِتَٰبِي هَٰذَا فَأَلْقِهْ إِلَيْهِمْ ثُمَّ تَوَلَّ عَنْهُمْ فَٱنظُرْ مَاذَا يَرْجِعُونَ ﴿٢٨﴾ قَالَتْ يَٰٓأَيُّهَا ٱلْمَلَؤُا۟ إِنِّيٓ أُلْقِيَ إِلَيَّ كِتَٰبٌ كَرِيمٌ ﴿٢٩﴾ إِنَّهُۥ مِن سُلَيْمَٰنَ وَإِنَّهُۥ بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ ﴿٣٠﴾ أَلَّا تَعْلُوا۟ عَلَيَّ وَأْتُونِي مُسْلِمِينَ ﴿٣١﴾ قَالَتْ يَٰٓأَيُّهَا ٱلْمَلَؤُا۟ أَفْتُونِي فِيٓ أَمْرِي مَا كُنتُ قَاطِعَةً أَمْرًا حَتَّىٰ تَشْهَدُونِ ﴿٣٢﴾ قَالُوا۟ نَحْنُ أُو۟لُوا۟ قُوَّةٍ وَأُو۟لُوا۟ بَأْسٍ شَدِيدٍ وَٱلْأَمْرُ إِلَيْكِ فَٱنظُرِي مَاذَا تَأْمُرِينَ ﴿٣٣﴾ قَالَتْ إِنَّ ٱلْمُلُوكَ إِذَا دَخَلُوا۟ قَرْيَةً أَفْسَدُوهَا وَجَعَلُوٓا۟ أَعِزَّةَ أَهْلِهَآ أَذِلَّةً وَكَذَٰلِكَ يَفْعَلُونَ ﴿٣٤﴾ وَإِنِّي مُرْسِلَةٌ إِلَيْهِم بِهَدِيَّةٍ فَنَاظِرَةٌۢ بِمَ يَرْجِعُ ٱلْمُرْسَلُونَ ﴿٣٥﴾

٣٧٩

سولە یمان لە پە پوو سێمانە دەگەڕێ:

پاشای زیرەك ودڵسۆز هەمیشە لە حاڵی لەشکرەکەی دەپێچێتەوەو دەپرسێت: ﴿[٢٠] **وتفقد الطیر**﴾ سولەیمان عليه السلام وەك باوی پاشاکان کەوتە پەیجووری باڵندە وە ﴿**فقال ما لی لا أری الهدهد**﴾ وتی: چیمە پەپووسێمانە نابینم؟ ﴿**أم کان من الغائبین**﴾ یان لێرە نیەو لەنادیارانە؟ ﴿[٢١] **لأعذبنه عذابا شدیدا**﴾ سولەیمان هەڕەشەی لێدەکات و ئەڵێت: مەرج بێ لەسەر ئەمە سزایەکی زۆر توندی بدەم ﴿**أو لأذبحنه**﴾ یا سەری بڕم بۆئەوەی ئەوانیتر پەندی لێ وەربگرن ﴿**أولیأتینی بسلطان مبین**﴾ یان بەڵگەیەکی رونم بۆ دێنێ، بابزانم هۆی نادیاریەکەی چیە؟.

پە پوو سێمانەو دەنگ و باسەکەی (سەبا):

پەپوو سێمانە چەندەی پێدەچێت،پاشان دەگەڕێتەوە،وەکو دەفەرموێ: ﴿[٢٢] **فمکث غیر بعید فقال احطت بما لم تحط به**﴾ زۆری نەخایاند هاتەوەو وتی: من ئاگاداری شتێك بووم کە تۆ تا ئێستا ئاگات لێ نەبووە و پێت نەزانیوە ﴿**وجئتك من سبإ بنبإ یقین**﴾ وە من لەشاری (سەبا)ییەمەنەوە هاتووم بۆلات بە هەواڵێکیواوە هیچ شکت لە راستی نەبێ!! ﴿[٢٣] **إنی وجدت أمراة تملکهم**﴾ هەواڵەکەیش ئەمەیە لەوگەشتەمدا, ئافرەتێکم دیت لەوێ پاشایەتی دەکردن, وەك (قورتوبی)دەڵێ بەناوی بەڵقیس فەرمان ڕەوایی و سەرداریی‌مەملەکەتەکەی دەکردن، ئەوانیش ملکەچی بۆن ﴿**وأوتیت من کل شئ**﴾ وە لەهەمووشتێکی پێدراوە: سامان و دارایی و لەشکروسوپاو هێزودەسەڵاتی زۆر ﴿**ولها عرش عظیم**﴾ تەختێکیپاشایەتی گەورەشی هەیەو رازێنراوەتەوە بەزێڕو گەوهەرو مرواریی و، لە کۆشکێکی سەرسوڕهێنەردایە ﴿[٢٤] **وجدتها وقومها یسجدون للشمس من دون الله**﴾ لەڕووی بیروباوەڕیشەوە دیتم کە خۆیی و گەلەکەی لەباتی خوا کڕنووش بۆخۆر دەبەن ﴿**وزین لهم الشیطان أعمالهم**﴾ و شەیتان کارەکانی لەپێش چاوشیرین کردوون ﴿**فصدهم عن السبیل**﴾ بەوەش ڕێگای ڕاستیی لێگرتوون ﴿**فهم لا یهتدون**﴾ ئیتر ڕێی هەق دەرناکەن ﴿[٢٥] **الا یسجدوا لله الذی**

﴿يخرج الخبأ في السموات والأرض﴾ دەبوو کڕنووش نابەن بۆ ئەوخوایە کەشتی شاراوە -لە ئاسمانەکان و زەویدا- بە دیار دەخا ﴿ويعلم ما تخفون وما تعلنون﴾ دەشزانێت چیدەشارنەوەو، چیش ئاشکرا دەکەن لەرازو نیاز, لە تۆمەو دانەوێڵە ﴿[٢٦] الله لا إله إلا هو رب العرش العظيم﴾ ئەوزاتەی کەجگە لەخۆی,هیچ پەرسراوێکی ترنییەو، پەروەردگارو خاوەنی عەرشی گەورەیە، تەنها ئەو کاروباری بوونەوەری بەدەستە. (تا ئێرە وتەی پەپووەکە بوو).

بەڵێ.. بانگبەرانی خێرو چاکە، هەردەم دەبێ ڕێزیان لێ بگیردرێ، بۆیە پێغەمبەریش ﷺ وەك ئەبووهورەیرە ئەڵێ: ((نهى رسول الله ﷺ عن قتل أربع من الدواب: النملة والنحلة والهدهد والصرد)) رواه الإمام أحمد وأبوداود وإبن ماجة. لە کوشتنی چوار جۆر لەجووڵندە ڕێیگرت: مێرووله، مێشە هەنگ، پەپووسلێمانە، ئەو جۆرە چۆلەکانەیش کە سەرو دەنووکیان گەورەیەو (حشرات) و جانەوەر دەخۆن. ﴿[٢٧] قال سننظر أصدقت أم كنت من الكاذبين﴾ سولەیمان ﷺ وتی بەپەپوو: ئێمە لەم گوفتارەی تۆ دەکۆڵینەوە، تا بزانین ڕاستت وت و لەڕاستگۆیانی، یان لەڕیزی درۆزنانی؟.

سولەیمان نامە دەنێرێ بۆ بەلقیسی شا:

پاشان سلێمان نامەیەکی نووسیی و، مۆری کردو دایەدەستی پەپوو وتی: ﴿[٢٨] إذهب بكتابي هذا فألقه إليهم﴾ بڕۆ ئەم نامەیەم ببە ولەشوێنێکی بەرچاودا بۆیان فڕێ بدە ﴿ثم تول عنهم﴾ پاشان بگەڕێ دواوەو لەشوێنێکا خۆت حەشار بدە لێیان با نەتبینن ﴿فانظر ماذا يرجعون﴾ ئینجا سەرنج بدە وەڵامیان چیەو لەناو خۆیاندا چ ڕەدێك ئەدەنەوە, جا پاش ئەوە پەپوسلێمانە نامەکە لەسولەیمان وەرئەگرێو، دەیبات بۆ بەلقیس و، ئەیخاتە کۆشیەوە ﴿[٢٩] قالت يا أيها الملأ إني ألقي إلي كتاب كريم﴾ دوای ئەوە کە پەپوسلێمانەکە نامەکەی گەیاندو بەلقیس خوێندیەوە، ئیتر دەست بەجێ پیاوانی پلەداری سوپاو مەملەکەتەکەی کۆکردەوەو وتی: ئەی گەورە پیاوانی مەملەکەت وپلەدارانی سوپا! بەڕاستیی من نامەیەکی ڕێزدارو گرنگ و پیرۆزیان بۆهاوێشتووم. (مەراغیی) ئەڵێت: دیارە پەپووسلێمانەکە زۆر بەپەلە نامەکەی گەیاندووە، زۆریش وریاو هۆشیار بووە، توانیویەتی لێیان تێبگات، شاژن بەلقیس پێ ئەچێ دەستەیەك لە وەرگێڕانی لابووبێ.. بۆیە خێرا نامەکەیان بۆ وەرگێڕاو تێیان گەیاند، بەڵێ هەموو نوێنەرو وەفدێك ئەبێ بۆماوەیەك کۆڕەکە چۆڵ بکات ودەرفەتێك بدەن بەوانەی کە نامەیان بۆ بردوون، تا لەناو خۆیاندا مەشوەرەتێ بکەن و، بکۆڵنەوەو ئەنجامێك بەدەست بێنن. ﴿إنه من سليمان﴾ کە بەڕاستیی نامەکە لە سولەیمانەوە هاتووە ﴿[٣٠] وإنه بسم الله الرحمن الرحيم﴾ لەپاشا نامەکەی خوێندەوە بۆیان و وتی ئەم نامەیە تیانووسراوە(بسم الله الرحمن الرحيم) واتە:دەبێ هەموو کارو بارێك تەنها بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبانەوە بکرێت ﴿[٣١] الا تعلوا علي وأتوني مسلمين﴾ وخۆتان بەبەرز مەگرن و دەعیەو فیز بەسەر مدامەکەن -وەك باوی پاشاکان- وەرن موسڵمان ببن و، واز لەخۆرپەرستیی بێنن. بەڵێ ئەگەرچی نامەیەکی زۆر کورت بوو، بەڵام گەلێ کاروباری ئایین ودونیایانی تێدا بوو.

بەلقیس مەشوەرەت دەکا بە پیاو ماقوڵان:

﴿[٣٢] قالت يا أيها الملأ أفتوني في أمري﴾ ئینجا بەلقیس وتی: ئەی کۆمەڵی باڵای مەملەکەت! رای خۆتان دەربڕن , سەبارەت بەو نامەیە هاتووە بۆم چیبکەم باشە؟ ﴿ماكنت قاطعة أمرا حتى تشهدون﴾ من قەت بێ ئامادەبوون و ڕاوەرگرتن و ڕەزامەندی ئێوە بڕیارم لەسەر هیچ شتێك نەداوە, دیارە لەم ڕاوەرگتنەدا ژیریی و هۆشیاریی ئەو ئافرەتە شایە دەرئەکەوێ.. خۆئەمیش - مەشوەرەت وڕاوێژ- بنەمایەکی زۆر گەورەو گرنگە لە

ئیسلامدا ﴿[٣٣] قالوا نحن أولوا قوة وأولوا بأس شديد﴾ ئەنجوومەنەکەی وتیان: ئێمە خاوەن هێزو دەسەڵاتێکی سەختی تەواویی جەنگیین ﴿والأمر إليك فانظري ماذا تأمرين﴾ فەرمانیش بۆتۆیە, تەماشا بکەو, تێفکرە بەچی فەرمانمان پێ ئەدەیت ﴿[٣٤] قالت إن الملوك إذا دخلوا قرية أفسدوها﴾ بەڵقیس کاتێ هەستی کرد کە ئەنجوومەنەکەی حەزیان لەجەنگە، ویستی ڕێگای راستییان بۆ روون بکاتەوە، بۆیە وتی: بێگومان پاشایان هەر کاتێ بەجەنگ بچنە هەر شارو ئاوەدانیەکەوە, خراپ و وێران وکاولی دەکەن ﴿وجعلوا أعزة أهلها أذلة﴾ و بەرێزان و پیاوماقوڵانی ئەو شوێنەش بە کوشتن ودیل کردن و تاراندن و زەلیل و بێ ڕێزدەکەن ﴿وكذلك يفعلون﴾ هەر ئاوا بوون و، هەر بەوجۆرەدەکەن، بەڵقیس حەزی بەئاشتییەو ,دەشیەوێ سولەیمان تاقی بکاتەوە بزانێ پێغەمبەری,یان پاشایە بۆیە دەڵێ ﴿[٣٥] وإني مرسلة إليهم بهدية﴾ وامن دیارییەکی بەنرخیان بۆدەنێرم ,بزانم پاشایە، یان پەیامبەرە؟ چونکە ئەگەر وەری نەگرت و، گوێی لە ماڵ وسامان نەبوو، دیارە بێگومان ئەوە پەیامبەرەو، هەر ئەبێ ئێمەش پەیرەوی لێ بکەین و، بچینە سەر ئایینەکەی ﴿فناظرة بم يرجع المرسلون﴾ ئەوساچاوەروان دەبم بزانم نێرراوەکان بەچیەوە ئەگەرێنەوە؟ ﴿[٣٦] فلما جاء سليمان قال أتمدونن بمال﴾ جا کاتێ نوێنەرەکەی بەڵقیس هاتە لای سولەیمان" بەودیاریەوە بۆی ناردبوو، ئیترسولەیمان زۆر تووڕە بوو و ڕقی هەڵساووتی: ئایا ئەتانەوێ بەسامان ودارایی دونیا هاوکاریم بکەن؟ ﴿فما آتاني الله خير مما آتاكم﴾ شتیی وا، هەرگیز نەگونجاوە، چونکە ئەوسامان ودەسەڵاتەی خوا پێیداوم زۆر لەوەی کەبەئێوەی داوە چاکترە ﴿بل أنتم بهديتكم تفرحون﴾ نا.. من بەدیاریی وسامانی ئێوە دڵخۆش نیم، بەڵکوئەوە هەرئێوەن کە بەدیاریی‌خۆتان دڵشاد ئەبن ﴿[٣٧] إرجع إليهم﴾ ئەی نوێنەری بەڵقیس! بگەڕێرەوە لایان ﴿فلنأتينهم بجنود لا قبل لهم بها﴾

فَلَمَّا جَآءَ سُلَيْمَٰنَ قَالَ أَتُمِدُّونَنِ بِمَالٍ فَمَآ ءَاتَىٰنِۦَ ٱللَّهُ خَيْرٌ مِّمَّآ ءَاتَىٰكُم بَلْ أَنتُم بِهَدِيَّتِكُمْ تَفْرَحُونَ ﴿٣٦﴾ ٱرْجِعْ إِلَيْهِمْ فَلَنَأْتِيَنَّهُم بِجُنُودٍ لَّا قِبَلَ لَهُم بِهَا وَلَنُخْرِجَنَّهُم مِّنْهَآ أَذِلَّةً وَهُمْ صَٰغِرُونَ ﴿٣٧﴾ قَالَ يَٰٓأَيُّهَا ٱلْمَلَؤُا۟ أَيُّكُمْ يَأْتِينِى بِعَرْشِهَا قَبْلَ أَن يَأْتُونِى مُسْلِمِينَ ﴿٣٨﴾ قَالَ عِفْرِيتٌ مِّنَ ٱلْجِنِّ أَنَا۠ ءَاتِيكَ بِهِۦ قَبْلَ أَن تَقُومَ مِن مَّقَامِكَ وَإِنِّى عَلَيْهِ لَقَوِىٌّ أَمِينٌ ﴿٣٩﴾ قَالَ ٱلَّذِى عِندَهُۥ عِلْمٌ مِّنَ ٱلْكِتَٰبِ أَنَا۠ ءَاتِيكَ بِهِۦ قَبْلَ أَن يَرْتَدَّ إِلَيْكَ طَرْفُكَ فَلَمَّا رَءَاهُ مُسْتَقِرًّا عِندَهُۥ قَالَ هَٰذَا مِن فَضْلِ رَبِّى لِيَبْلُوَنِىٓ ءَأَشْكُرُ أَمْ أَكْفُرُ وَمَن شَكَرَ فَإِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهِۦ وَمَن كَفَرَ فَإِنَّ رَبِّى غَنِىٌّ كَرِيمٌ ﴿٤٠﴾ قَالَ نَكِّرُوا۟ لَهَا عَرْشَهَا نَنظُرْ أَتَهْتَدِىٓ أَمْ تَكُونُ مِنَ ٱلَّذِينَ لَا يَهْتَدُونَ ﴿٤١﴾ فَلَمَّا جَآءَتْ قِيلَ أَهَٰكَذَا عَرْشُكِ قَالَتْ كَأَنَّهُۥ هُوَ وَأُوتِينَا ٱلْعِلْمَ مِن قَبْلِهَا وَكُنَّا مُسْلِمِينَ ﴿٤٢﴾ وَصَدَّهَا مَا كَانَت تَّعْبُدُ مِن دُونِ ٱللَّهِ إِنَّهَا كَانَتْ مِن قَوْمٍ كَٰفِرِينَ ﴿٤٣﴾ قِيلَ لَهَا ٱدْخُلِى ٱلصَّرْحَ فَلَمَّا رَأَتْهُ حَسِبَتْهُ لُجَّةً وَكَشَفَتْ عَن سَاقَيْهَا قَالَ إِنَّهُۥ صَرْحٌ مُّمَرَّدٌ مِّن قَوَارِيرَ قَالَتْ رَبِّ إِنِّى ظَلَمْتُ نَفْسِى وَأَسْلَمْتُ مَعَ سُلَيْمَٰنَ لِلَّهِ رَبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٤٤﴾

پێیان بڵێ: دەبێ لەشکرێکیان بۆ بێنم کە نەیان دیبێت و هەر گیز نەتوانن روو بە رووی بووەستن لەکاتی جەنگدا ﴿ولنخرجنهم منها أذلة وهم صاغرون﴾ وە دەبێ لە(سەبا)بە زەلیلی دەریان بکەین سەر شۆڕبن, ئەگەر ملکەچ نەکەن.

هێنانی تەختەکەی بەلقیس:

جاکە نوێنەرەکانی بەڵقیس لای سولەیمان گەڕانەوەو، هەواڵەکەیان بۆگێڕایەوە ﴿[٣٨] قال يا أيها الملأ أيكم يأتيني بعرشها قبل أن يأتوني مسلمين﴾ وتی: سوێند بە خوا من هەر ئەمزانی (سولەیمان) پاشا نیەو، ناتوانین زاڵ ببین بەسەریا، بۆیە بۆجارێکی تر بەڵقیس ناردیەوە بۆلای سولەیمان کەدەمەوێ خۆم وپیاوەگەورەکانی مەملەکەتم سەرتان لێ بدەین و، مەشوەرەتێ بکەین و، بزانین چۆن ئەبێ و، چیت ئەوێ.

هێندێ تەفسیر ئەڵێن: (بەڵقیس) دوازدە هەزار فەرماندەو پیاو هەڵکەوتەی مەملەکەتەی لەگەڵ خۆی برد، سولەیمانیش کە دڵنیابووئەوان دێن، چاودێریی بۆدانان، بۆ ئەوەی کەهەرکە نزیک بووەوە، هەواڵی‌بدەنێ، بۆیەئەمیش گشت ناودارانی سوپاکەی کۆکردەوەو وتی: گەورەوماقولان! کامتان ئەتوانێ‌هەرئێستا تەختی پاشایەتییەکەی بەڵقیسم بۆ بێنی، پێش ئەوەی بگەنەلام؟ سولەیمان ئەیەوێ هەندێ لە دەسەڵاتی خوای نیشان بدات کە پێی بەخشیوە، هەتا باشترکار بکاتە سەر بەڵقیس بۆبڕواهێنان ﴿[٣٩] قال عفريت من الجن﴾ دێوێکی زەبەلاح و زۆر بەهێزو بە توانا لە جنۆکەکان وتی: ﴿أنا آتيك به قبل أن تقوم من مقامك﴾ ئەمن پێش ئەوەی لەجێگەی خۆت هەڵسیت ودەوام تەواوبێت بۆتی دێنم. (سوودی)دەڵێ: هەموو ڕۆژێ هەرلەبەیانی تا نێوەڕۆ لە سەر تەختی دادگا دادەنیشت، واتە: من لەو ماوەیەدا فریات ئەخەم ﴿وإني عليه لقوي أمين﴾ وە من بۆ ئەوکارە بە هێزودەست پاکم،ئامادەم هەروەکو خۆی بێهێنمە بەردەستت ﴿[٤٠] قال الذي عنده علم من الكتاب﴾ بەڵام یەکێ لەوانەی کە شارەزایی لە کتێبی ئاسمانی هەبوو- ئیتر سولەیمان خۆی بووبێ، یا خود پیاوێکی تری‌صالح بووبێ، یان زانایەك بووبێ لەجنیەکان- وتی: ﴿أنا آتيك به قبل أن يرتد إليك طرفك﴾ من پێش ئەوەی چاو بنێیت بە یەکا بۆتی‌دێنم، بەڵێ لە ماوەی چاوتروکانێکا عەرشەکەی بەڵقیسی هێنایە بەردەستی، ئیتر ئایا چۆنی هێنا؟ چی بەکارهێنا؟ چی ئەزانی؟ هیچ جۆرە شتێك لەوانە لەقورئانەکەدا دیاری نەکراوە، دڵنیاشبە، ئەگەر پێویست بوایە، خوای‌گەورە روونی دەکردەوە ﴿فلما رآه مستقرا عنده﴾ جا کاتێ سولەیمان دیتی واتەختەکەی بەڵقیس لەلای ئامادەوحازرە ﴿قال هذا من فضل ربي﴾ وتی: ئەمەش هەرلەبەش و بەهرەکانی پەروەردگاری‌منە ﴿ليبلوني أشكر أم أكفر﴾ بوئەوەی تاقیم بکاتەوە:ئایاسوپاسگوزاریی ئەکەم، یا سپڵە وبەدنمەك و نەزان ئەبم ﴿ومن شكر فإنما يشكر لنفسه﴾ خۆهەر کەسێك سوپاسگوزار بوو، بۆخۆی دەکاو، کەڵکەکەی بۆخۆی ئەگەڕێتەوە ﴿ومن كفر فإن ربي لغني كريم﴾ کێش سپڵەوناشوکربوو، ئەوە بێگومان پەروەردگاری من،خوایەکی بێ نیازەوبەبەخششە. ئیمامی (موسلیم) یش ئەم فەرموودەیەی هێناوە کە: خوای گەورە لەفەرموودەی (قودسیی) دا فەرموویەتی: ((ياعبادي! لو أن أولكم وآخركم وإنسكم وجنكم، كانوا على أتقى قلب رجل منكم، ما نقص ذلك من ملكي شيئا، ياعبادي! لو أن أولكم وآخركم، وإنسكم وجنكم، كانا على أفجر قلب رجل منكم، ما نقص ذلك من ملكي شيئا، يا عبادي! إنماهي أعمالكم أحصيها لكم، فمن وجد خيرا فليحمد الله، ومن وجد غير ذلك فلا يلومن إلا نفسه)).

سولەیمان ژیریی بەلقیس دە ئەزموێنێ:

﴿[٤١] قال نكروا لها عرشها﴾ بەڵێ، تەختەکەی بەڵقیس هێنرایە بەردەستی سولەیمان و، بەڵقیسیش هەربەرێوەیە، جا بۆئەوە ژیریی ومەزننەی بیروهۆشی بەڵقیس بۆسلێمان دەرکەوێ وتی: ڕەنگ و رووی تەختی پاشایەتیە کەی بۆ بگۆڕن، (موجاهید) دەڵێ: ڕەنگی سووری گۆڕا بەزەرد، زەرد بە سوور، سەوز بەسوور، وە هەروەها. (عیکرەمە) دەڵێ: دەسکارییەکی باش کرا. ﴿ننظر أتهتدي أم تكون من الذين لا يهتدون﴾ سەرنج دەدەین ئایا ڕێی پێدەبات و ئەیناسێتەوە وئەزانێ تەختەکەی خۆیەتی" یان ڕێی پێ نابات و نایناسێتەوە ﴿[٤٢] فلما جاءت قيل أهكذا عرشك﴾ کاتێ شاژن هات و گەیشت، پێی وترا: ئایا تەختی پاشایەتی تۆوابوو؟ ﴿قالت كأنه هو﴾ ئەویش زۆر بە ژیرانە وەڵامی‌دایەوەو وتی: هەردەڵێی‌خۆیەتی، بە تەواوی‌ددانی پیادا نەنا، هەرچەندە زۆر لەوئەچوو" ﴿وأوتينا العلم من قبلها وكنا مسلمين﴾ ئێمە پێش ئەمەش ئاگادار کرابووین دەربارەی دەسەڵاتی سولەیمان، وهەر گوێ‌بەفەرمان وتەسلیم بووین ﴿[٤٣] وصدها ما كانت تعبد من دون الله﴾ وەئەوەش ،(واتە: خۆر)بوو کە (بەڵقیس) لەباتی‌خوا

دەپیەرست ،ئەوی گێڕایەوە لە باوەڕهێنان بەخوا ﴿إنها كانت من قوم كافرين﴾ چونکە بە راستیی کاتی خۆی ئەولەگەل وکۆمەڵێکی بێ باوەڕبوو، واتە: تا نەهاتە لای سولەیمان موسڵمان نەبوو ﴿[٤٤] قيل لها ادخلي الصرح﴾ جا پێش ئەوەی بەڵقیس بگاتە لای سولەیمان کۆشکێکی سەیری بۆئامادە کردو شووشە پۆشی کردو، لە ژێریشییەوە ئاوو رووبار ئەهات ودەڕۆیشت، ماسیی وشتی دەریایی بەنێویا هاتووچۆیان دەکرد، بۆئەوەی دەسەڵاتی خۆی پێنیشان بدات! جائەوەبوو کەموڵك ودەسەڵاتەکەی سولەیمانی دییت، ئەوسا ملکەچ بوو بەفەرمانی خواو، بۆیشی دەرکەوت سولەیمان پێغەمبەری خوایە. ئیمامی (ئیبن کەسیر) ئەڵێ: ئەو ریوایەتانەی بەجۆری تر هێنراون لەبارەی هۆی لاق هەڵکردنی بەڵقیس: (منكر وغريب جدا) پاشانیش ئەڵێ: ئەشگونجێ لە گومان و وەهمی (عەتای کوڕی سائیب)بێ، بەرامبەر بە (ئیبن عەباس). بەڵێ کاتێ هاتەپێشەوە، پێی وترا: وەرە نێوکۆشکەوە ﴿فلما راته حسبته لجة﴾ جا کە مەلیکە لێیڕوانیپێی وابوو ئاوێکی زۆروزەبەندە، کە ئەگەر بەسەریا بڕوا لاقی تەڕئەبێت ﴿وكشفت عن ساقيها﴾ بۆیە هەردوولاقی خۆی هەڵکرد (وپاوو پووزی دەرکەوت) تا لە ئاوەکە بپەڕێتەوەو لاقی تەڕنەبێ ﴿قال إنه صرح ممرد من قوارير﴾ سولەیمان بەبەڵقیسی وت: بەراستی ئەوپانتایی کۆشکە تۆدەیبینیت شووشە بەندەو ئاونیە، واتە:پێویست ناکات لاقت هەڵبکەیت ﴿قالت ربي إني ظلمت نفسي﴾ بەڵقیسیش کە ئەوکۆشك وتەلارو دەسەڵاتەی چاوپێکەوت وتی: ئەیپەروەردگاری من! بێگومان من تائێستا ستەمم لەخۆم کردووە" کە خۆرم پەرستووە" ﴿وأسلمت مع سليمان لله رب العالمين﴾ وەلە ئیستاوە لەگەڵ سولەیماندا ملکەچ و تەسلیمیی خوای پەروەردگاری جیهانەکان بووم.دەسائێوەش ئەی سەرزلەکانی قورەیش! دەعیە نەتانگرێ کە باوەڕ بێنن بەئایینی ئیسلام وموحەممەد بکەنە پێغەمبەری خۆتان،و هەردوو پێکەوە ملکەچی خوابن،ئەها بەڵقیس سولەیمانی قبووڵ کرد بەپێغەمبەرو، هەردووش پێکەوە ملکەچی خوابوون.

الجزء التاسع عشر — سورة النمل

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا إِلَىٰ ثَمُودَ أَخَاهُمْ صَالِحًا أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ فَإِذَا هُمْ فَرِيقَانِ يَخْتَصِمُونَ ﴿٤٥﴾ قَالَ يَا قَوْمِ لِمَ تَسْتَعْجِلُونَ بِالسَّيِّئَةِ قَبْلَ الْحَسَنَةِ ۖ لَوْلَا تَسْتَغْفِرُونَ اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٤٦﴾ قَالُوا اطَّيَّرْنَا بِكَ وَبِمَن مَّعَكَ ۚ قَالَ طَائِرُكُمْ عِندَ اللَّهِ ۖ بَلْ أَنتُمْ قَوْمٌ تُفْتَنُونَ ﴿٤٧﴾ وَكَانَ فِي الْمَدِينَةِ تِسْعَةُ رَهْطٍ يُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ وَلَا يُصْلِحُونَ ﴿٤٨﴾ قَالُوا تَقَاسَمُوا بِاللَّهِ لَنُبَيِّتَنَّهُ وَأَهْلَهُ ثُمَّ لَنَقُولَنَّ لِوَلِيِّهِ مَا شَهِدْنَا مَهْلِكَ أَهْلِهِ وَإِنَّا لَصَادِقُونَ ﴿٤٩﴾ وَمَكَرُوا مَكْرًا وَمَكَرْنَا مَكْرًا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٥٠﴾ فَانظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ مَكْرِهِمْ أَنَّا دَمَّرْنَاهُمْ وَقَوْمَهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٥١﴾ فَتِلْكَ بُيُوتُهُمْ خَاوِيَةً بِمَا ظَلَمُوا ۗ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٥٢﴾ وَأَنجَيْنَا الَّذِينَ آمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ ﴿٥٣﴾ وَلُوطًا إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ أَتَأْتُونَ الْفَاحِشَةَ وَأَنتُمْ تُبْصِرُونَ ﴿٥٤﴾ أَئِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ شَهْوَةً مِّن دُونِ النِّسَاءِ ۚ بَلْ أَنتُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ ﴿٥٥﴾

٣٨١

نێوان صالح و (سەموود):

جا دێتە سەرباسی داستانی سێیەمی سورەتەکە (صالح پێغەمبەر عليه السلام) بە کورتەیەك ئەفەرموێ: ﴿[٤٥] ولقد أرسلنا إلى ثمود أخاهم صالحا أن اعبدوالله﴾ بێگومان ئێمە براکەیانمان (صالح) ناردەلای هۆزی سەموود وپێی وتن: تەنها خوا بپەرستن ﴿فإذا هم فريقان يختصمون﴾ کەچی ئەوان لەبەرامبەر ئەوقسەوە بوونە دوودەستەی دژبەیەك: موسڵمان وبێ باوەڕ، جا لەنێوانیاندا بووبە قرەقرو دەمەقاڵێ سەبارەت بەو بەرنامەیە بۆی هێنابوون: (قال الملأ الذين استكبروا من قومه للذين استكبروا إنا بالذي آمنتم به كافرون) (٧/٧٥-٧٦) ﴿[٤٦] قال ياقوم لم تستعجلون بالسيئة

قبل الحسنة﴾ صاڵحیش ﷺ وتی: ئەی قەوم وهۆزی‌من! بۆچی‌تالووکە دەکەن بەسزا,پێش چاکەو رەحمەت؟ واتە: لەباتی داوای سزا وبەلا، داوای فەزڵ و رەحمەتی خوا بکەن؟ ﴿لولا تستغفرون الله لعلکم ترحمون﴾ بۆچی داوای لێبوردن لەخوا ناکەن بۆخۆشبوون لەگوناهەکانتان, بەلشکو رەحمەتان پێ بکرێ ولێتان خۆشی‌ببێ ﴿[٤٧] قالوا اطیرنا بك وبمن معك﴾ کەچی دوای ئەوهەمووئامۆژگاریەیان وتیان: ئێمەش تۆو وئەوکەسەش کەلەگەڵ تۆن, بەمایەی شوم و بەدکاری دەزانین, واتە: ئەم گرانیی وقات و قڕیی و نەگبەتیە هەرلەنێو چاوانی ئێوەی ئەناسین ﴿قال طائرکم عند الله﴾ ئەویش وتی: نەخێر.. ساڵی نەهاتتان و، شووم ونەگبەتیتان لای خوایە ﴿بل انتم قوم تفتنون﴾ بەڵکو ئێوە قەوم وهۆزێکن تاقی ئەکرێنەوەو لەژێر چاودێرییدان وتاقی‌دەکرێنەوە، ئایا کاری چاکە ئەکەن، یان کاری خراپە.

فرت و فێڵی سەموودو چارەنووسیان:

﴿[٤٨] وکان فی المدینة تسعة رهط﴾ لەوشارەی صاڵحدا (حیجر) نۆ دەستە دەسەڵاتدارو سەرۆکی نەگونجاو هەبوون ﴿یفسدون فی الأرض﴾ گوناح و خراپەکارییان دەکرد لەزەوییدا ﴿ولا یصلحون﴾ بەلای‌چاکەدا نەئەچوون، فەساد ببوویە پیشەیان ,هەر بەفەرمانی ئەوانیش بوو وشترەکەیان کوشت! ﴿[٤٩] قالوا تقاسموا بالله﴾ جا وەك (ئیبن عەباس)دەڵێ: دوای کوشتنی وشترەکە مەشۆرەتیان بەیەکترکردو سوێندیان بەخوا بۆیەکترخوارد ﴿لنبیتنه وأهله﴾ کە ئەمشەو صالح و ژن ومناڵی لەناویان دەبەین ﴿ثم لنقولن لولیه﴾ لەپاشان ئەگەر گومانێکیان لێکردین بەخاوەن خوێنەکەی ئەڵێین: ﴿ما شهدنا مهلك أهله﴾ ئەوخێزانە کە کوژراون، ئاگامان لێنەبوو ﴿وإنا لصادقون﴾ دڵنیاشبە راستیش ئەکەین، بەڵێ هەڵسان و رۆیشتن و گەمارۆی ماڵی صاڵحیاندا ﷺ، بەلام پێش ئەنجامدانی کارەکەیان، بەفەرمانی خوا فریشتە ئەوانیان بەردە باران کرد وتیاچوون، وەك ئەفەرموێ: ﴿[٥٠] ومکروا مکرا﴾ ئەوتاوانبارانە فرت وفێڵێکیان ئەنجامدا بۆ کوشتنی صالح ﴿ومکرنا مکرا﴾ ئێمەش پلانێکمان سازاند، واتە: ئێمەش نەخشەیەکی گرنگمان دارشت بۆلەناو بردنیان ﴿وهم لایشعرون﴾ کە ئەوان ئاگایان لێ نەبوو ﴿[٥١] فانظر کیف کان عاقبة مکرهم﴾ سا بنۆڕە وبیربکەوە، بزانە سەرەنجامی پیلان و کەتن وفێڵەکەیان چۆن بوو؟ ﴿أنا دمرناهم وقومهم أجمعین﴾ کە بێگومان ئێمە بەوانیشەوە هۆزەکەیانمان پێکرا لەناوبرد بەهۆی زەمین لەرزەوە ﴿[٥٢] فتلك بیوتهم خاویة بما ظلموا﴾ دوای قەلاچۆکردنیان خوا ئەفەرموێ: ئەوەش خانووەکانیان دەیان بینی‌کاول وچۆڵن لەبەرستەم وناهەقییان ﴿إن فی ذلك لآیة لقوم یعلمون﴾ بە راستیی لەوەدابەڵگە هەیە – لەسەر دەسەڵاتی خوا– بۆ گەلێك بزانێ و پەند وەربگرێ ﴿[٥٣] وانجینا الذین آمنوا وکانوا یتقون﴾ ئەوە ئەنجامی بێ باوەران بوو، ئەوانەش کە بڕوایان هێنابوو و پارێزکاربوون، رزگارمان کردن, واتە: ئەی موحەممەد ﷺ هەر ئاواش ئەتوانین بێ بڕواکانی سەردەمی تۆش لەناو ببەین و، خۆت و بڕوادارەکان رزگار بکەین.

ئنجا داستانی چوارەم: کە باسی پێغەمبەر لووطە ﷺ..دێت، وەك ئەفەرموێ: ﴿[٥٤] ولوطا إذ قال لقومه﴾ باسی (لووط) یش بکە، کاتێ کە بەگەلەکەی خۆی وت, بۆ ئەوەی بێدارو هۆشیار ببنەوەو، لە سزای خوا بترسن ﴿أتأتون الفاحشة﴾ ئایا ئێوە کاری زۆر درێوو نێربازیی ئەنجام دەدەن؟ کە تائێستا ئێوە نەبێ، هیچ کەسێك ئەوکارەی نەکردووە ﴿وانتم تبصرون﴾ وەخۆێشتان ئەبینن وئەزانن ئەوجۆرەکارانە چ کارێکی بەدوناشیرینن ﴿[٥٥] إنکم لتأتون الرجال شهوة من دون النساء﴾ ئایا رەوایە ئێوە ئارەزووی سیکسی خۆتان لای پیاوان ئەنجام دەدەن ووازتان لە ژنان هێناوە؟! خۆ بۆئەنجامدانی ئەوکارە خوا ژنانی داناوە، ئەویش پاش ئەوە بەشێوەی شەرعی

مارەبكرێن ﴿بل انتم قوم تجهلون﴾ بەڵكو ئێوە هۆزوكۆمەڵە خەڵكێكن خۆتان نەزان ئەكەن , كەپێتان وایە پیاوان جێی ئەنجامدانی ئارەزووی سێكسین!

كۆتایی جزمی نۆزدەیەم

و لله الحمد والمنة

*** *** ***

﴿٥٦ فما كان جواب قومه إلا أن قالوا اخرجوا آل لوط من قريتكم﴾ وەڵامی هۆزەكەی تەنها ئەوەندە بوو كە بەیەكتریان وت: لووط و شوێنكەوتوانی ئەو، لەشارو وڵاتەكەتان (سەدووم) دەركەن ﴿إنهم اناس يتطهرون﴾ چونكە ئەوانە خەڵكانێكن خۆیانبە پاكن رادەگرن و، لەو كارەی ئێمە بێزارن! واتە: گوایە لافیپاكی لێدەدەن و، ئەوكارە ئێمە دەیكەین ئەوان بەتاوانی دادەنێن! ﴿٥٧ فأنجيناه واهله إلا امرأته قدرناها من الغابرين﴾ ئینجا ئێمە لوط و خانەوادە كەیمان ڕزگاركرد، جگە لەژنەكەی، چونكە بڕیارماندا ئەولەریزی باقی بێ باوەڕەكاندا بمێنێت تائەویش لەتەكیاندا تیابچێت" بەڵێ.. بەهۆی سەرپێچی ئافرەتەكە خۆیەوەو، رازی بوونیشی بەو كارانە كە ئەو خەڵكە ناپاكانە، ئەیانكردو، دركاندنی نهێنی هاتنی میوانەكانی لوت لەلای خزمەكانی، خوا لەناوی برد ﴿٥٨ وامطرنا عليهم مطرا﴾ وبارانێكمان بەسەریاندا باراند, بەڵام چ بارانێك، واتە: بەردەبارانمان كردن،چ بەردە بارانێك, وەك ئەفەرموێ: (حجارة من سجيل منضود مسومة عند ربك وماهي من الظالمين ببعيد)١٨٣/١١. ﴿فساء مطر المنذرين﴾ ئای چ سەخت وگران وذژواربوو بەردە بارانی ترسێنراوەكان ,بەڵام چ سوودێكیان لێ وەرگرت!. لەسوورەی (ئەعراف) و(هوود) یشدا ئەورووداوە,پتر لێرەروونكراوەتەوە.

سُورَةُ النَّمْلِ — الجُزْءُ العِشْرُونَ

فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِۦٓ إِلَّآ أَن قَالُوٓاْ أَخْرِجُوٓاْ ءَالَ لُوطٍ مِّن قَرْيَتِكُمْۖ إِنَّهُمْ أُنَاسٌ يَتَطَهَّرُونَ ﴿٥٦﴾ فَأَنجَيْنَٰهُ وَأَهْلَهُۥٓ إِلَّا ٱمْرَأَتَهُۥ قَدَّرْنَٰهَا مِنَ ٱلْغَٰبِرِينَ ﴿٥٧﴾ وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِم مَّطَرًاۖ فَسَآءَ مَطَرُ ٱلْمُنذَرِينَ ﴿٥٨﴾ قُلِ ٱلْحَمْدُ لِلَّهِ وَسَلَٰمٌ عَلَىٰ عِبَادِهِ ٱلَّذِينَ ٱصْطَفَىٰٓۗ ءَآللَّهُ خَيْرٌ أَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٥٩﴾ أَمَّنْ خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ وَأَنزَلَ لَكُم مِّنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءً فَأَنۢبَتْنَا بِهِۦ حَدَآئِقَ ذَاتَ بَهْجَةٍ مَّا كَانَ لَكُمْ أَن تُنۢبِتُواْ شَجَرَهَآۗ أَءِلَٰهٌ مَّعَ ٱللَّهِۚ بَلْ هُمْ قَوْمٌ يَعْدِلُونَ ﴿٦٠﴾ أَمَّن جَعَلَ ٱلْأَرْضَ قَرَارًا وَجَعَلَ خِلَٰلَهَآ أَنْهَٰرًا وَجَعَلَ لَهَا رَوَٰسِىَ وَجَعَلَ بَيْنَ ٱلْبَحْرَيْنِ حَاجِزًاۗ أَءِلَٰهٌ مَّعَ ٱللَّهِۚ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٦١﴾ أَمَّن يُجِيبُ ٱلْمُضْطَرَّ إِذَا دَعَاهُ وَيَكْشِفُ ٱلسُّوٓءَ وَيَجْعَلُكُمْ خُلَفَآءَ ٱلْأَرْضِۗ أَءِلَٰهٌ مَّعَ ٱللَّهِۚ قَلِيلًا مَّا تَذَكَّرُونَ ﴿٦٢﴾ أَمَّن يَهْدِيكُمْ فِى ظُلُمَٰتِ ٱلْبَرِّ وَٱلْبَحْرِ وَمَن يُرْسِلُ ٱلرِّيَٰحَ بُشْرًۢا بَيْنَ يَدَىْ رَحْمَتِهِۦٓۗ أَءِلَٰهٌ مَّعَ ٱللَّهِۚ تَعَٰلَى ٱللَّهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٦٣﴾

٣٨٢ — أَمَّن يَبْدَؤُاْ

شوكرانەی خواو، درووود بۆ عەبدە هەڵبژاردەكان:

لەپاش باسكردنی داستانی دەستەیەك لەپەیامبەران –علیهم الصلاة والسلام– ئەوجا هەندێ لەتوانایی و دەسەڵاتی خۆی باس ئەكات: ﴿٥٩ قل الحمد لله وسلام على عباده الذين اصطفى﴾ ئەی موحەممەد ﷺ! بڵێ: سوپاس و ستاییشی تەواو هەر بۆ خوای میهرەبان، لەبەرامبەر لەناو بردنی بێ بڕوایاندا, سڵاوودروودیش لەسەر ئەوبەندانەی خۆی هەڵیبژاردون, بۆهەڵگرتن وگەیاندنی پەیامەكەیخۆی، (سوددیی و، سەوریی و، ئیبن عەباس) دەڵێن: مەبەست بەو هەڵبژێرراوانە هاوەڵانی پێغەمبەرە (صلی الله علیه وعلی آله وصحبه أجمعين).

بەڵێ زاناکان ئەڵێن: الحمدلله وسەلاوات لەپێش هەموو کارێکیچاکەوە، شتێکی زۆرجوانە! هەربۆیە ئێستاش وتارخوێنەکان بەوانە دەست پێ ئەکەن. ﴿آلله خیر امایشرکون﴾ ئایا ئەوخوای تاك وتەنیایە چاکترە.. بپەرسترێت، یائەوبتانە کەئەیانکەنە شەریك وهاوبەشی ئەو؟!

هەندێ بەڵگە بۆ تاك وتەنیایی خوا:

لەم ئایەتانەشدا خوای دلۆڤان بەڵگە گەلێ لەسەر تاك وتەنیایی خۆی دێنێتەوە: ﴿[٦٠] امن خلق السموات والأرض﴾ یاخۆ کییەئاسمانەکان وزەوی بەدی هێناوە؟. (ئیبن کەسیر) ئەڵێ: (أمن) فی هذه الآیات کلها تقدیره: أمن یفعل هذه الأشیاء کمن لایقدر علیشیء منها؟). ﴿وانزل لکم من السماء ماء﴾ لەلای سەرووشتانەوە ئاوێکی بۆئێوەباراندووە؟ ﴿فأنبتنا به حدائق ذات بهجة﴾ ئنجا بەو ئاوەچەندان باخ وباخچەی جوانمان رواند﴿ماکان لکم ان تنبتوا شجرتها﴾ ئێوە نەتاندەتوانی –تەنانەت– درەختەکەیشی بروێنن ,چ جای ئەوە بتوانن بەرهەمەکەی وە بەر بێنن ﴿إله مع الله﴾ دە ئایا پەرستراوێکیتر لەگەڵخوادا هەیە ,شایستەی پەرستن بێ و، بتوانێ ئەو کارانە بکا، تائێوەچەواشەبێن و بیکەنە شەریك وهاوەڵی خوا؟! ﴿بل هم قوم یعدلون﴾ نەخێرنیە،بەڵکو لەگەڵ ئەوهەموو بەڵگانەدا ئەوانەخەڵکێکن لە یەکخوا پەرستی لادەدەن,و هاوتابۆخوا دائەنێن وئەیکەنە شەریك وهاوبەشی ﴿[٦١] امن جعل الأرض قرارا﴾ یا خۆکێ یە زەوییکرد بە جێگایەکی ئارام ,بۆمرۆڤ وئاژەڵ وپەلەوەرەکان؟ ﴿وجعل خلالها انهارا﴾ و لەنێوان شیوو دۆڵەکانیشدا چەندان جۆگەو رووباری دانا بۆتان ﴿وجعل لها رواسی﴾ وچەندان شاخ و چیای بتەویشی بۆ زەویی دامەزراند، تا لە لەرزەوجموجوڵی نائاسایی خۆی بکەوێت ﴿وجعل بین البحرین حاجزا﴾ و لەنێوان ئەودوو دەریا، (سوێرو شیرین)ـەدا بەرزەك وبەرهەڵستێکیدانا تاتێکەڵ بەیەکتر نەبن ﴿إله مع الله﴾ ئایا پەرستراوێکی تر لەگەڵ خوادا هەیە،بەشداری بکات لەو کارانەیدا؟ دیارە کەهەرگیزشتیواناگونجێت,کەوابووبۆ بتان ئەپەرستن؟! ﴿بل اکثرهم لا یعلمون﴾ نەخێرنییە،کەچی لەگەڵ ئەو هەموو بەڵگانەدا هێشتای زۆربەیان گەورەیی خواو، یەك تاکی ئەو نازانن و راستییەکان دەرك ناکەن، بۆیە شەریك و هاوەڵی بۆ دائەنێن!! ﴿[٦٢] امن یجیب المضطر إذا دعاه﴾ یاخۆکێیە وەڵامی هاوارو نزای لێقەوماوو داماوو ناچارو هەژار دەداتەوە، کاتێ کە داوای بەهانا هاتنی لێ بکا و، هانای پێ ببات ﴿ویکشف السوء﴾ ئەوبەلاو ناخۆشییە لادەباکە لەسەرشانیانە ﴿ویجعلکم خلفاء الأرض﴾ دەتانکاتە جێنشینی پێشینان لەزەوییدا, کلیلی ئاوەدان کردنەوەی زەویتان دەداتی؟ ﴿إله مع الله﴾ ئایا لەگەڵ ئەوخوایەدا پەرستراوێکی تر هەیە بتوانێ ئەو کارانە بکا؟! ﴿قلیلا ما تذکرون﴾ نیە,بەلام ئێوەکەم پەندوەرئەگرن و بیر ئەکەنەوە!! "بۆیە ئابەو شێوەیە شەریك و هاوبەشی بۆ دائەنێن" ﴿[٦٣] امن یهدیکم فی ظلمات البر والبحر﴾ بتەکانی ئێوە بەتواناو چاکترن، یاخۆ ئەوزاتەی کە لە تاریکییەکانیوشکانیی و، دەریادائێوەرێنوین دەکا؟ ﴿ومن یرسل الریاح بشرا بین یدی رحمته﴾ ئەیکێلەپێش بارانیرەحمەتدا بایمزگێنیدەنێری؟ ﴿إله مع الله﴾ ئایا لەگەڵ خوایەکیئاواداخوای ترهەیە بتوانێئەوکارانەبکا؟ ﴿تعالی الله عما یشرکون﴾ ئەوخوا یەزۆر بڵندترو بەرزترە لەو شتانەی کە نەفامان دەیکەنە هاوبەشی ﴿[٦٤] أمن یبدؤوا الخلق ثم یعیده﴾ بتەکانی ئێوە بەتواناو چاکترن، یان ئەو زاتەی کەلەسەرەتاوە –بێ بنەماو بناغە– دروستکراوەکان بەدی دێنێت، لەپاشان دوای مردن و فەوتان و تیاچوونی، سەر لەنوێ دەیانگێرێتەوەو وەك خۆیانیان لێ ئەکاتەوە؟ ﴿ومن یرزقکم من السماء والأرض﴾ئەی کێیە لەئاسمان وزەوییەوە رۆزیتان ئەداتی؟ واتە: لەئاسمانەوە بەهۆی تیشکی خۆرو هەورو بارانەوە، لە زەویشدا بەهۆی خاکەوەگەنم ودانەوێڵەسەوزدەکا ﴿إله مع الله﴾ ئایا لەگەڵ خوایەکی ئاواداخوای تر هەیە بتوانێ ئەوکارەبکات؟

﴿قل هاتوا برهانكم إن كنتم صادقين﴾ ئەوانە باسكران پێنج بەڵگە بوون بۆ دەسەڵات وتواناوتەنهایی زاتی خوا، ئینجا ئەی موحەممەد ﷺ پێیان بڵێ[٧٠]: باشەئەگەرئێوەلەراست بێژانن، دە بەڵگەتان بێنن بۆراستیی خواكانتان و بۆ دروستی ئەوەكە پێتان وایە خواشەریك وهاوبەشی هەیە.

هەرخوا غەیب دەزانێ:

موشریكەكان بۆهاتنی رۆژی قیامەت زۆر دەپرسن ,خوایش دەفەرموێ: ﴿[٦٥] قل لا يعلم من فى السموات والأرض الغيب إلا الله﴾ ئەی موحەممەد ﷺ پێیان بڵێ: هیچ كەسێك لەوانەی كە لەئاسمانەكان و زەوییدان – بێجگەلەخوا–ئاگایان لەغەیب نیە ﴿وما يشعرون أيان يبعثون﴾ ونازانن "و هەست ناكەن كەی زیندوو دەكرێنەوەو,كەیش پاداشت وتۆڵەدەدرێن؟جا كەواتەهەرخوا–بەتەنیا– شایستەی پەرستن وگوێرایەڵییە , هەرئەویش خۆی دەزانێ قیامەت كەی دێ؟.

ئیمامی(موسلیم) لە خاتوو (عائیشە)وە ئەڵێ: (من زعم أن محمدا يعلم ما فى غد فقد أعظم على الله الفرية، والله تعالى يقول: (قل لا يعلم من فى السموات والارض الغيب إلا الله).

واتە:هەر كەسێ پێی وابێ كە موحەممەد ﷺ دەزانێ سبەینێ چ دەبێ، ئەوە بە هەقیقەت درۆیەكی زۆرگەورەی لە سەر خواوهەڵبەستووە، چونكە خوا ئەفەرموێ: بێجگە لە خودی(الله) كەس غەیب نازانێ. ﴿[٦٦] بل آدراك علمهم فى الآخرة﴾ نا، بەڵكو زانیاریی و زانستیان سەبارەت بەهاتنی رۆژی دوایی‌كۆتاوكورتەونایگاتێ تا ئەوان بپرسن كەی دێت؟ ﴿بل هم فى‌شك منها﴾ بەڵكو ئەوان هەر لەگوماندان لێی , بڕوایان پێی نیە بۆیەململانێ ئەكەن ﴿بل هم منها عمون﴾ بەڵكو لەحاستی نابیناو كوێرن، بۆیە وا نكوڵی و ئینكاری ئەكەن! ﴿[٦٧] وقال الذين كفروا إذا كنا ترابا وآباؤنا﴾ ئەو كەسانەی خوانەناس وبێ‌بڕوان وتیان: ئایا

أَمَّن يَبۡدَؤُاْ ٱلۡخَلۡقَ ثُمَّ يُعِيدُهُۥ وَمَن يَرۡزُقُكُم مِّنَ ٱلسَّمَآءِ وَٱلۡأَرۡضِۗ أَءِلَٰهٞ مَّعَ ٱللَّهِۚ قُلۡ هَاتُواْ بُرۡهَٰنَكُمۡ إِن كُنتُمۡ صَٰدِقِينَ ﴿٦٤﴾ قُل لَّا يَعۡلَمُ مَن فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِ ٱلۡغَيۡبَ إِلَّا ٱللَّهُۚ وَمَا يَشۡعُرُونَ أَيَّانَ يُبۡعَثُونَ ﴿٦٥﴾ بَلِ ٱدَّٰرَكَ عِلۡمُهُمۡ فِي ٱلۡأٓخِرَةِۚ بَلۡ هُمۡ فِي شَكّٖ مِّنۡهَاۖ بَلۡ هُم مِّنۡهَا عَمُونَ ﴿٦٦﴾ وَقَالَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓاْ أَءِذَا كُنَّا تُرَٰبٗا وَءَابَآؤُنَآ أَئِنَّا لَمُخۡرَجُونَ ﴿٦٧﴾ لَقَدۡ وُعِدۡنَا هَٰذَا نَحۡنُ وَءَابَآؤُنَا مِن قَبۡلُ إِنۡ هَٰذَآ إِلَّآ أَسَٰطِيرُ ٱلۡأَوَّلِينَ ﴿٦٨﴾ قُلۡ سِيرُواْ فِي ٱلۡأَرۡضِ فَٱنظُرُواْ كَيۡفَ كَانَ عَٰقِبَةُ ٱلۡمُجۡرِمِينَ ﴿٦٩﴾ وَلَا تَحۡزَنۡ عَلَيۡهِمۡ وَلَا تَكُن فِي ضَيۡقٖ مِّمَّا يَمۡكُرُونَ ﴿٧٠﴾ وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَٰذَا ٱلۡوَعۡدُ إِن كُنتُمۡ صَٰدِقِينَ ﴿٧١﴾ قُلۡ عَسَىٰٓ أَن يَكُونَ رَدِفَ لَكُم بَعۡضُ ٱلَّذِي تَسۡتَعۡجِلُونَ ﴿٧٢﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَذُو فَضۡلٍ عَلَى ٱلنَّاسِ وَلَٰكِنَّ أَكۡثَرَهُمۡ لَا يَشۡكُرُونَ ﴿٧٣﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَيَعۡلَمُ مَا تُكِنُّ صُدُورُهُمۡ وَمَا يُعۡلِنُونَ ﴿٧٤﴾ وَمَا مِنۡ غَآئِبَةٖ فِي ٱلسَّمَآءِ وَٱلۡأَرۡضِ إِلَّا فِي كِتَٰبٖ مُّبِينٍ ﴿٧٥﴾ إِنَّ هَٰذَا ٱلۡقُرۡءَانَ يَقُصُّ عَلَىٰ بَنِيٓ إِسۡرَٰٓءِيلَ أَكۡثَرَ ٱلَّذِي هُمۡ فِيهِ يَخۡتَلِفُونَ ﴿٧٦﴾

كاتێ ئێمەو باوو باپیرانمان "مردین" و بووینە گڵ ﴿ائنا لمخرجون﴾ ئایا دووبارە زیندووئەكرێینەوە وبۆ ژیانێكی تردەردەچینەوە؟! بەلایانەوە شتێكی زۆردوورە بۆیە وتیان: ﴿[٦٨] لقد وعدنا هذا نحن وآباؤنا من قبل﴾ بێگومان ئەوجۆرە بەڵێنە, پێشتر بەخۆمان و باووباپیرانیشمان درا ﴿إن هذا إلا أساطير الأولين﴾ ئەم بەڵێنە هەرئەفسانەی پێشینەكانەو، هیچ هەقیقەتێكی نیە ﴿[٦٩] قل سيروا فى الأرض﴾ بەوبێ باوەڕانە بڵێ: بەسەر زەوییدا بڕۆن وبگەڕێن ﴿فانظروا كيف كان عاقبة المجرمين﴾ ئنجاسەرنج بدەن و بڕوانن، پاشە رۆژی تاوانكارو تاوانباران چۆن بوو؟ مەگەر خوا شارو وڵاتیانی كاول و وێران نەكردوو هەریەكەیانی بە شێوەیەك قار لێ نەگرتن؟ ﴿[٧٠] ولا تحزن عليهم ولا تكن فى ضيق مما يمكرون﴾ هەرگیز تۆ لەوپیلان وفرتوفێڵەیان و لە رەتكردنەوەی قسەكانتدا خەفەت مەخۆو دڵتەنگیش مەبە, چونكە تۆ خوات لەگەڵە ﴿[٧١] ويقولون متى هذا الوعد إن كنتم صادقين﴾ ئەو بێ باوەڕانە بەگاڵتەوە

ئەڵێن: ئەگەر ئێوە ڕاست ئەکەن" زیندوو بوونەوە هەیەو قیامەت دێت" دەباشە، ئەم بەڵێنە کەی پێش دێت؟ ﴿[٧٢] قل عسى أن يكون ردف لكم بعض الذى تستعجلون﴾ پێیان بڵێ" ڕەنگە هەندێ لەوڕان و سزایەی کە ئێوە بەپەلەن بۆی نزیکتان بێ "بەڵێ.. وەك (قورتوبی) ئەڵێ: ئەوەبوو لەبەدردا خۆیان دیتەوە، کە چییان بەسەرهات" ﴿[٧٣] وإن ربك لذو فضل على الناس﴾ وە بێگومان پەروەردگاری تۆ سەبارەت بەخەڵك خاوەن فەزڵ و بەهرەیە" ئەوە تا گەلێ جار وازیان لێ ئەهێنێو، سزایان دوا ئەخا بۆ دوا ڕۆژ ﴿ولكن اكثرهم لايشكرون﴾ بەڵام زۆربەیان سوپاسگوزاری خوا ناکەن و، بەو فەزڵ و بەهرەیەی نازانن ﴿[٧٤] وإن ربك ليعلم ماتكن صدورهم وما يعلنون﴾ بێگومان پەروەردگاری تۆ چاك دەزانێ بەوەی کە لەدڵ و دەروونیاندا دەیشارنەوەو، ئەوەیش ئاشکرای دەکەن ﴿[٧٥] وما من غائبة فى السماء والأرض إلا فى كتاب مبين﴾ هەموو شتێکی پەنهان ونادیار لەئاسمان وزەویدا لەنامەیەکی ڕوون وئاشکرا " لوح المحفوظ"دا تۆمارکراوە، وەك ئەفەرموێ: (ألم تعلم أن الله يعلم مافى السموات والأرض إن ذلك فى كتاب إن ذلك على الله يسير). لەپێشەوە باسی بنەڕەت و سەرەتای دروست بوونی ئادەمیزادی کرد، پاشانیش زیندوو بوونەوەو ڕاستیی و دروستی پەیامی پەیامبەر ﷺ.

وَإِنَّهُۥ لَهُدًى وَرَحۡمَةٞ لِّلۡمُؤۡمِنِينَ ﴿٧٧﴾ إِنَّ رَبَّكَ يَقۡضِي بَيۡنَهُم بِحُكۡمِهِۦۚ وَهُوَ ٱلۡعَزِيزُ ٱلۡعَلِيمُ ﴿٧٨﴾ فَتَوَكَّلۡ عَلَى ٱللَّهِۖ إِنَّكَ عَلَى ٱلۡحَقِّ ٱلۡمُبِينِ ﴿٧٩﴾ إِنَّكَ لَا تُسۡمِعُ ٱلۡمَوۡتَىٰ وَلَا تُسۡمِعُ ٱلصُّمَّ ٱلدُّعَآءَ إِذَا وَلَّوۡاْ مُدۡبِرِينَ ﴿٨٠﴾ وَمَآ أَنتَ بِهَٰدِي ٱلۡعُمۡيِ عَن ضَلَٰلَتِهِمۡۖ إِن تُسۡمِعُ إِلَّا مَن يُؤۡمِنُ بِـَٔايَٰتِنَا فَهُم مُّسۡلِمُونَ ﴿٨١﴾ ۞وَإِذَا وَقَعَ ٱلۡقَوۡلُ عَلَيۡهِمۡ أَخۡرَجۡنَا لَهُمۡ دَآبَّةٗ مِّنَ ٱلۡأَرۡضِ تُكَلِّمُهُمۡ أَنَّ ٱلنَّاسَ كَانُواْ بِـَٔايَٰتِنَا لَا يُوقِنُونَ ﴿٨٢﴾ وَيَوۡمَ نَحۡشُرُ مِن كُلِّ أُمَّةٖ فَوۡجٗا مِّمَّن يُكَذِّبُ بِـَٔايَٰتِنَا فَهُمۡ يُوزَعُونَ ﴿٨٣﴾ حَتَّىٰٓ إِذَا جَآءُو قَالَ أَكَذَّبۡتُم بِـَٔايَٰتِي وَلَمۡ تُحِيطُواْ بِهَا عِلۡمًا أَمَّاذَا كُنتُمۡ تَعۡمَلُونَ ﴿٨٤﴾ وَوَقَعَ ٱلۡقَوۡلُ عَلَيۡهِم بِمَا ظَلَمُواْ فَهُمۡ لَا يَنطِقُونَ ﴿٨٥﴾ أَلَمۡ يَرَوۡاْ أَنَّا جَعَلۡنَا ٱلَّيۡلَ لِيَسۡكُنُواْ فِيهِ وَٱلنَّهَارَ مُبۡصِرًاۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَأٓيَٰتٖ لِّقَوۡمٖ يُؤۡمِنُونَ ﴿٨٦﴾ وَيَوۡمَ يُنفَخُ فِي ٱلصُّورِ فَفَزِعَ مَن فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَن فِي ٱلۡأَرۡضِ إِلَّا مَن شَآءَ ٱللَّهُۚ وَكُلٌّ أَتَوۡهُ دَٰخِرِينَ ﴿٨٧﴾ وَتَرَى ٱلۡجِبَالَ تَحۡسَبُهَا جَامِدَةٗ وَهِيَ تَمُرُّ مَرَّ ٱلسَّحَابِۚ صُنۡعَ ٱللَّهِ ٱلَّذِيٓ أَتۡقَنَ كُلَّ شَيۡءٍۚ إِنَّهُۥ خَبِيرُۢ بِمَا تَفۡعَلُونَ ﴿٨٨﴾

قورئان کێشەی بەنی ئیسرائیل دەخاتە ڕوو:

ئێستاش لەوە باس دەکات کە قورئان چاکترین بەڵگەیە بۆ ڕاستیی پەیامبەر ﷺ، ئەفەرموێ: ﴿[٧٦] إن هذا القرآن يقص على بنى إسرائيل أكثر الذى هم فيه يختلفون﴾ بێگومان ئەم قورئانە "کەبۆمان ناردوویت" زۆربەی ئەو شتانەی کەجوولەکە ناکۆکیی وکێشەیانە لەسەری، باسی دەکاو بۆیان، جاکەوایە هەقبوو ئەوانە دوایبکەوتنایە تاهەق وناهەقیان بۆدەرکەوتایە" ﴿[٧٧] وإنه لهدى ورحمة للمؤمنين﴾ و بەڕاستیی ئەو قورئانە ڕێنموونی و ڕەحمەت و میهرەبانیيە بۆ بڕواداران، ئەیانگەیەنێتە ئاسۆی سەروەریی و بەختیاریی ﴿[٧٨] إن ربك يقضى بينهم بحكمه﴾ بەڕاستیی پەروەردگارت داوەریی دەکات لەنێوان ئەوانەدا –لەڕۆژی قیامەتدا– بە فەرمان و بڕیاری خۆی ﴿وهو العزيز العليم﴾ هەر ئەویشە دەسەڵاتدارو زانا بە هەموو کارو کردەوەی بەندەکانی خۆی ﴿[٧٩] فتوكل على الله﴾ جا کەواتە لەتەواوی کاروبارتدا تەوەکولت بەخوابێ ﴿إنك على الحق المبين﴾ چونکە بەڕاستیی تۆ لەسەر هەقە ئاشکراکەیت "هەرچەندە ئەوانە سەرپێچیت لێبکەن، ئینجا لەبڕواهێنانی ئەوانە پێغەمبەر ﷺ بێئومێد دەکات، وەك ئەفەرموێ: ﴿[٨٠] إنك لاتسمع الموتى﴾ بەڕاستی تۆناتوانی بەمردووان – بەبێبڕوایان– کەوەك مردوو وانە ببیسێنی، چونکە خۆیان کەڕوکوێر ولاڵ کردووە.

خاوەنی (أضواءالبيان) لەم جێگایەدا ئەڵێت: قسەیپەسەند لای زانایان ئەوەیە کە: مردوو لە گۆڕدا قسە دەبیسێ، چونکە یەکەم: لەو بارەوە فەرموودەیەکی زۆرو زەبەندە هاتووەو (طعن)یش نەکراون، لەولایشەوە نەوتراوە

که ئەو بیستنەی مردووانه تایبەته به کەسێکەوە، یان بەکاتێکەوە. پێشەوا (بوخاریی) ئەڵێت: ((إن نبی الله ﷺ أمر یوم بدر بأربعة وعشرین رجلا من صنادید قریش، فقذفوا في طوی من أطواء بدر خبیث مخبث، وکان إذا ظهر علی قوم أقام العرصة ثلاث لیال، فلما کان ببدر الیوم الثالث أمر براحلته فشد علیها رحلها، ثم مشی وتبعه أصحابه، قالوا: ما نری ینطلق إلا لبعض حاجته، حتی قام علیکفة الرکي فجعل ینادیهم بأسمائهم وأسماء آبائهم: یا فلان ابن فلان! و یافلان ابن فلان! أیسرکم أنکم أطعتم الله ورسوله، فإنا قدوجدنا ربناحقا، فهل وجدتم ما وعدکم ربکم حقا؟ قال: فقال عمر: یا رسول الله ﷺ! ماتکلم من أجساد لا أرواح لها!! فقال رسول الله ﷺ: ((والذي نفسي بیده ما أنتم بأسمع لما أقول منهم)) بەڵێ پەیامبەر ﷺ سوێندی خوارد کە هەرگیز زیندووەکان لە مردووەکان باشتر نابیسن، کەوابوو ئەم فەرموودەیە بە ڕاشکاوی دان بە بیستنی مردوو لە گۆڕدا ئەنێ. دیارەت نەیشی فەرمووە کە ئەم بیستنە تەنها بۆ کوژراوەکانی بەدره، ئەوەیش (قەتادە) ئەیڵێت: کە گوایا خوای گەورە ئەوانەی زیندوو کردووەتەوە، ئەوجا پێغەمبەر ﷺ بانگی لێکردوون، هەر لەخۆیەوە بێ بەڵگە ئەیڵێت!!.(عەبدوڵڵای کوڕی عومەر) خوایان لێ ڕازیبێ ئەڵێت: پەیامبەر ﷺ چوەلای بیری (قولەیب)و فەرمووی: ((هل وجدتم ماوعد ربکم حقا؟)) پاشان فەرمووی: ((إنهم الآن یسمعون ما أقول))، دڵنیابن کە ئێستا ئەوانە گوێیان لێیە من چیان پێئەڵێم. دوایی ئەم قسەوباسەیان بۆ خاتووعائشە گێڕایەوە، ئەویش وتی: دەکرێ مەبەستی پەیامبەر ﷺ ئەوە بووبێ لە: ((إنهم الآن لیعلمون أن الذي کنت أقول لهم هو الحق)). کە ئیتر ئێستاچاك ئەزانن ئەوەی کەپێشتر من پێم ئەوتن ڕاستە. وە ئەو ئایەتەی (إنك لا تسمع الموتی..)ی کردە بەڵگە بۆ قسەکەی خۆی"(بوخاریی)ڕیوایەتی کردووە. بەڵێ لەبەر ئەوەهیچ ئایەتێك نییە کەبێ پێچ وپەنا نەبیستنی مردوولەگۆڕدا ڕەت بکاتەوە، لەولایشەوە فەرموودە زۆرە بۆبیستنی، کەوابوو ئەوفەرمودانە بەتەئویلی هاوەڵێك لەهاوەڵان ڕەت ناکرێنەوە، خاتوو (عائشە)یش هەربەبیروبۆچوونی خۆی بەتەنها ئەوەی بەوجۆرە لێك دایەوە، وە پێشەوا (بوخاریی) لەئەنەسەوە ئەگێڕێتەوە: ((إن النبي ﷺ قال: إن العبد إذا وضع فی قبره وتولی عنه أ صحابه، و إنه لیسمع قرع نعالهم، أتاه ملکان فیقعدانه فیقولان ما کنت تقول فی هذا الرجل محمد ﷺ فیقول: أشهدأنه عبدالله ورسوله، فیقال: انظر إلیمقعدك من النار أبدلك الله به مقعدا من الجنة..)). جا ئەم فەرموودەیە بەڕاشکاویی دان ئەنێت بەوەداکە: مردووەکە تەنانەت تەقەی پێڵاوی خەڵکەکە دەبیسێ، ئیتر هەرئەمە دەبێتە بەڵگە بۆئەوە کەمردوو ببیستێ. وەپێشەوا موسلیمیش هەمان مەبەست دێنێت، بەڵام بەچەند دەستەواژەیەکی تر بۆ پشتگیریی ئەوباسە پشتیوانن. جا کەوابوو ئایەتی: (إنك لا تسمع الموتی..).. (وما أنت بمسمع من فی القبور) لەسەر ڕاست ترین تەفسیر یان دژی ئەوە ناوەستن کە تۆ ناتوانی هەق بەو بێ باوەڕانە ببیسێنی کەخوا دڵی مراندوون وسزایان لەسەر کەوتووە، بەشێوەیەك کە ئەوان کەڵکی لێوەرگرن، بۆ ئەمەیش (ئیبنی تەیمیە) لە (مجموع الفتاوی)دا ئەڵێت: (وقد یعاد الروح إلی البدن في غیر وقت المسألة.. کما جاء عن النبي ﷺ: ((ما من رجل یمر بقبر الرجل الذي کان یعرفه في الدنیا فیسلم علیه إلا رد الله علیه روحه حتی یرد علیه السلام)).لە (سنن)ی ئەبوداودیشدا هاتووە: ((أن النبي ﷺ قال: إن خیر أیامکم یوم الجمعة فأکثروا علي من الصلاة یوم الجمعة ولیلة الجمعة، فإن صلاتکم معروضة علي، قالوا یا رسول الله ﷺ! کیف تعرض صلاتنا علیك وقد رمت؟ قال إن الله حرم علی الأرض أن تأکل أجساد الأنبیاء)). سەرەڕای ئەمەش، هەر بۆپشتگیریی ئەم باسەیە چەندین فەرموودەی ترهەیە، بەڵام باس کردنیان لەم جێگایەدا درێژەئەکێشێت، بێگومان هەموویان ئەوە دەگەیەنن کە مەردوم لەگۆڕدا بە(لەش وبەڕۆح) خۆشیی و، ناخۆشیی دەزانێ هەربۆیە پەیامبەر ﷺ فەرمانی بەهاوەڵان کرد

کەسڵاو لەمردووەکان بکەن: ((السلام علیکم أهل الدیار من المؤمنین وإنا إن شاء الله بکم لاحقون، یرحم الله المستقدمین منا ومنکم والمستأخرین، نسأل الله لنا ولکم العافیة، اللهم لاتحرمنا أجرهم ولاتفتنا بعدهم، واغفر لنا ولهم)).(ابن القیم) لە کتێبی (الروح)دا ئەڵێت: ئایا مردووان هەست بە سەردانی زیندوان ئەکەن کاتێ‌دێنە لایان؟ بۆ وەڵامی ئەوپرسیارە ئەم فەرموودەیە ئەهێنێ: ((ما من مسلم یمر علی قبر أخیه کان یعرفه فی الدنیا فیسلم علیه، إلا رد الله علیه روحه حتی یرد علیه السلام)). جگە لەمەیش فەرمودەی تر زۆرە بۆپشتگیریی ئەو باسە" وەك:((مامن رجل یزور قبر أخیه ویجلس عنده إلا استأنس به ورد علیه، حتیٰیقوم)) وە پیشەوا (موسلیم) ئەگێڕێتەوە کە (عەمری کوری عاص) لەسەرەمەرگەکەیدا زۆر گریاوپشتی لەدانیشتوان کردو رووی لەدیوارەکە نا.. پاشان وتی.. (فإذا أنامت فلا تصحبني نائحة ولانار، فإذا دفنتموني فسنوا علي التراب سنا، ثم اقیموا حول قبري قدر ما تنحر الجزور، ویقسم لحمها، حتی استأنس بکم وانظر ماذا أراجع به رسل ربي..) ئینجا (ئیبنی قەیم) ئەڵێت: ئەمە بەڵگەیە کە مردوو زیندوو دەناسێ وپێوەی هۆگر دەبێ.. هەروەها ناوبراو لەسەر باسەکەی دەرواودەڵێت: (ویدل علی هذا أیضا ماجری علیه عمل الناس قدیما وإلی الآن من تلقین المیت فی قبره.. وقد سئل الامام أحمد –رحمه الله– فاستحسنه وأصبح علّیه بالعمل) وە ئەم فەرمودەش دێنێ –هەرچەند لاوازبێت–((إذا مات أحدکم فسویتم علیه التراب فلیقم أحدکم رأس قبره فیقول: یا فلان بن فلانة.. اذکر ما خرجت علیه من الدنیا شهادة أن لاإله إلاالله، وأن محمدا رسول الله، وأنك رضیت بالله ربا وبالاسلام دینا، وبمحمد نبیا ورسولا، وبالقران إماما))، پاشان (ابن القیم) دەڵێت: ئەم فەموردەیە هەرچەند سابت نەبوو، بەڵام موسڵمانان لە شارو گوندەکاندا بەردەوام کاریان پێکردووە بە بێ ململانێ‌یەکی ئەو تۆ، وە هەروەها کۆبوونەوەی موسڵمانان خۆرهەڵات و خۆرئاوا بەو هەموو زانا بەرێزانە و ئاگاداربە فەرمودەو فیقە و، بە کار پیکردنی.. ئەوانە هەموو ئەوە دەگەیەنێت کە مردوو قسە دەبیستێ، گومانی نییە (تەلقین)یش بەشیکە لەوە. ئەمە راو بۆ چوونی (شەنقیتی)بوو.﴿ولا تسمع الصم الدعاء﴾ هەروەها ناتوانی بەبێ‌گوێیان بانگەوازەکەت ببیسینی ,چونکە هەق نابیسن وخۆیان کەڕ کردووە ﴿إذا ولوا مدبرین﴾ کاتێ کە پشت لە تۆ بکەن و لە هەق دوور بکەونەوە. دووبارە خوا ئەوە دووپات ئەکاتەوە کە ئەو جۆرەکەسانە توانای هیدایەتیان نییە، وەك ئەفەرموێ: ﴿[٨١] وما انت بهادی العمی عن ضلالتهم﴾ هەرگیز تۆ ناتوانی نابیناو کوێرەکان (واتە بێ باوەرەکان) لە گومراییان بگێڕ یتەوە و، رینماییان بکەیت بۆ رێی ڕاست ودروست ﴿إن تسمع إلا من یؤمن بآیاتنا﴾ بەڵکوتۆ تەنها دەتوانی هەق و راستییەکان هەربە و کەسە , ببیسینی کە ئامادەیی تیا بێت بۆ بڕوا هێنان بە ئایەتەکانی ئێمە﴿فهم مسلمون﴾ جا ئەوان ملکەچی فەرمانەکانی ئێمەش ئەبن.

هاتنی دەعباکە (دابة الأرض):

﴿[٨٢] وإذا وقع القول علیهم﴾ کاتێ کە فەرمانی سزای ئەوانە دراو، بڕیاریش درا کە قیامەت بێت ﴿اخرجنا لهم دابة من الأرض﴾ ئەوا لە سکی زەوییدا (دابة الأرض)یان بۆدەردەهێنین ﴿تکلمهم أن الناس کانوا بآیاتنا لا یوقنون﴾ قسەیان لەگەڵ ئەکاو ئەڵێ: بەڕاستی زۆربەی ئەم خەڵکە باوەڕیان بەئایەتەکانی ئێمە نەهێناو یەقینیان پێیان نەبوو.

هاتنی (دابة الأرض)، یەکێکە لە نیشانە گەورەکانی ڕۆژی قیامەت. (سەیید قطب) – خوا لێی خۆش بێت – ئەڵێت: لەگەڵێ فەرموودەدا باسی (دابة الأرض)، هاتووە، ئەگەرچی هەندێکیشیان ڕەوان وپەسەندن، بەڵام هیچ شێوەیەکی ئەو (دابة)یە باس ناکەن، جالە بەرئەوە پشت بەوفەرموودانەی دیکەش نابەسرێ کە: دەڵێن: درێژی ئەو(دابة الأرض)ـە (٦٠) گەزە، پەڕوباڵ وسمی هەیە! ڕیشی هەیە! سەری وەك سەری گایە، چاوی وەك چاوی

بەرازە، شاخی وەك شاخی بزنە كێوی یە، مل وكلكی وەك بەران وایە، پێی وەك پێی وشترە.. هتد، بەداخەوە زۆربەی (موفەسیرین) بیٚ سیٚ و دوو ئەوجۆرەشتانەیان هێناوە، بەڵام ئێمە ناتوانین جیٚ پێیان هە ڵگرین وپێیان قایل ببین،چونكەهیچ دەقێكی بڕوا پێكراو نیە كە ئەوقسانە بسەلمێنیٚ، تەنها ئەوەند هەیە كە (دابة الأرض) یەكێكە لە نیشانە گەورەكانی ڕۆژی قیامەت، وەك پێغەمبەرئەفەرمویٚ: ((لا تقوم الساعة حتى تروا عشرآيات: طلوع الشمس من مغربها، والدخان، والدابة، وخروج يأجوج ومأجوج، وخروج عيسى ابن مريم، والدجال، و ثلاثة خسوف: خسف بالمغرب، وخسف بالمشرق، وخسف بجزيرة العرب، ونار تخرج من قعر عدن تسوق – أو: تحشر – الناس، تبيت معهم حيث باتوا، وتقيل معهم حيث قالوا)) مو سليم وپێشەوا ئەحمەد. واتە: ڕۆژی قیامەت بەرپا نابێت تادە بەڵگەونیشانە نەبینن.. هەڵهاتنی خۆر لەخۆرئاواوە، هاتنی (دابة الأرض) یشی لەودە بەڵگانە ژمارد (ئیبنی كەسیر) دەڵیٚ: ئەم (دابة الأرض)ە لە ئاخرو ئۆخری دونیاوە پەیدا دەبیٚ، كاتیٚ كەخەڵك دەبێتە فەسادكارو ئاینیی ڕاستیٚخوادەگۆڕنەوە بەرێچكەو بیردۆزی مرۆڤ كردەكان، هەندیٚ دەڵێن: لە مەككەدا سەرهەڵ ئەدا، هە ندێكی دیكە دەڵێن: لە نزیكی شاری مەككەوە، (ئیبن عەباس) دەڵیٚ: لە دەورووبەری دۆڵەكانی (توهامە)دا دەبیٚ. (تەبەریی) دەڵی: ئەو دابەیە پەیدا دەبیٚ و قسەلەگەڵ خەڵك دەكاودەڵیٚ: (إن الناس كانوا بآياتنا لا يوقنون).

حەشری ستەمكاران لە ڕۆژی سەلادا:

ئینجا دیمەنێكی دوارۆژ باس ئەكا و ئەفەرمویٚ: ﴿[٨٣] **ويوم نحشر من كل أمة فوجا**﴾ باسی ئەو ڕۆژە بكە كە ئێمە لە هەموو ئوممەتێك خەڵكێكی زۆر كۆ ئەكەینەوە بۆ حیساب وكیتاب ﴿**ممن يكذب بآياتنا فهم يوزعون** * [٨٤] **حتى إذا جاؤوا**﴾ لەوانەی كە لەئایەتەكانمان نكوڵییان ئەكرد، بەدرۆیان دەزانین , ئینجا رادەگیردرێن تاكاتیٚ هەموو دێن ,ڕیز دەبن و خڕ دەبنەوە و ئامادەی حیساب و لێكۆڵینەوە دەبن ﴿**قال أكذبتم بآياتي**﴾ ئەوجا خوا ئەفەرمووێ: ئایا ئێوە نكوڵی ئایەتەكانی ئێمەتان كرد كە بەپێغەمبەرانمان دابوون؟ ﴿**ولم تحيطوا بها علما**﴾ بیٚ ئەوەی كە زانستێكتان پێیان بووبێت ﴿**أمّاذا كنتم تعملون**﴾یاخۆ ئێوە لەدونیادا چیتان دەكرد؟! ئەی نەدەبوو لەم ڕۆژە گەورەیە بترسن، تا بیریٚ بكەنەوەو خۆتان دووچار نەكەن ﴿[٨٥] **ووقع القول عليهم بما ظلموا**﴾ سەرەنجام بەهۆی شیركیانەوە بڕیاروفەرمانی سزایان بۆهات وئەوقەیان بوو ﴿**فهم لا ينطقون**﴾ ئیترهیچ قسەیەكیان بۆناكریٚ، واتە: چونكە هیچ بڕووبیانوویەكیان نەماوە، دەمیان مۆردەكریٚ و، ناتوانن هیچ قسەیەك بكەن ﴿[٨٦] **ألم يروا أنا جعلنا الليل ليسكنوا فيه والنهار مبصرا**﴾ ئایا ئەوانە نابینن كە ئێمە شەومان بۆ ئارامی ئەوان داهێناوتاریك كرد, تا لەهەوڵ و كۆششەكانی ڕۆژیان بحەوێنەوە ,وەڕۆژیشمان بەرووناك داناوە، تاژیان و ژیواریانی تیاپەیدا بكەن؟! ﴿**إن في ذلك لآيات لقوم يؤمنون**﴾ بەراستیی لەودیاردانەدا چەندین بەڵگەونیشانە هەیە بۆ گەلێك كەئامادەبیٚ ئیمان وبڕوابێنیٚ ,چونكە هەركەسێك تۆزێك لەگۆڕانی شەوورۆژ بەوردی بیربكاتەوە دەبیٚ بڕوا بێنیٚ بە توانایی ودەسەڵاتیٚخوا.

ڕۆژەنالەبارەكانی قیامەت و پاداش و تۆڵە:

﴿[٨٧] **ويوم ينفخ في الصور**﴾ ئەورۆژە وەبیربێنە ئەی موحەممەدﷺ!كە فوونەكریٚ بەشەیپووردا بۆمراندنی هەموان. (قورتوبی) ئەڵیٚ: (والصحيح فيالصور: أنه قرن من نور ينفخ فيه إسرافيل) قال مجاهد: كهيئة البوق، وقيل: هو البوق بلغة أهل اليمن).(ئیبن جریر) ئەڵیٚ: (والصواب من القول في ذلك عندنا ما تظاهرت به الأخبار عن رسول الله ﷺ أنه قال: ((ان إسرافيل قد التقم الصور وحنى جبهته، ينتظرمتى يؤمر ينفخ)) ئیمامی ئەحمەد ٧٣/٣. ﴿**ففزع من في السموات ومن في الأرض إلا من شاء الله**﴾ جا هەركەس لەئاسمانەكان و لەزەویدا هەیە ترس و

بیمێکی زۆر دایدەگرێ و هەموو ئەمرن، جگە لەوانە کە ویستی خوا وایە نەترسن و بمێنن "لەنێو فریشتەو پەیامبەران وشەهیدان" ﴿وکل اتوه داخرین﴾ ئیتردوای زیندوو کردنەوە هەموو بەملکەچی و بەزەلیلی دێنەلای ئەو.

بەڵێ (ئیسرافیل)بە فەرمانی خوا لە ئاخرو ئۆخری دونیادا , بۆ ترساندنی خەڵك فوو بەشەیپووردا ئەکاو، ئەوسا ئیترقیامەت لەسەرخراپکاران هەڵئەسێ, ئیتر ئەوکاتە پێغەمبەران و فریشتەکانی نەبێ، تەواوی خەڵکانی ئاسمان وزەوییگشت دەمرن, ئەودیاردەسامناکەیە پێیئەڵێن: (نفخة الفزع)، پاشان بۆجارێکی ترفوودەکرێتەوە بە (صور)دا بۆ مردن (نفخة الصعق)، دیسانەوە بۆ جاری سێهەم بۆ ئامادە بوون لەبەر دەم پەروەردگاردا (نفخة النشور). ئیمامی (موسلیم) ئەم فەرموودەیە دێنێ: ((یخرج الدجال فی أمتي فیمکث أربعین، لا أدری أربعین یوما، أو أربعین شهرا، أو أربعین عاما– فیبعث الله عیسی ابن مریم –کأنه عروة بن مسعود –فیطلبه فیهلکه. ثم یمکث الناس سبع سنین، لیس بین اثنین عداوة، ثم یرسل الله ریحا باردة من قبل الشام، فلا یبقی علی وجه الأرض احد فی قلبه مثقال ذرة من خیر، أو إیمان إلا قبضته، حتی لو أن أحدهم دخل في کبد جبل لدخلته علیه حتی تقبضه. قال: –أی عبد الله بن عمرو –سمعتها من رسول الله ﷺ قال: فیبقی شرار الناس فی خفة الطیر وأحلام السباع، لا یعرفون معروفا، ولاینکرون منکرا، فیتمثل لهم الشیطان فیقول: ألا تستجیبون؟ فیقولون: فما تأمرنا؟ فیأمرهم بعبادة الأوثان وهم فی ذلك دار رزقهم، حسن عیشهم، ثم ینفخ في الصور فلا یسمعه أحد إلا أصغی لیتا ورفع لیتا – واللیت: صفحة العنق وهی جانبه–. قال: وأول من یسمعه رجل یلوط حوض إبله – أی یطینه ویصلحه– قال فیصعق، ویصعق الناس ثم یرسل الله –أوقال ینزل الله – مطرا کأنه الطل –أوقال الظل.ألطل: المطرالخفیف، –نعمان الشاك– فتنبت منه أجساد الناس، ثم ینفخ فیه أخری فإذا همقیام ینظرون، ثم یقال: یا أیها الناس! هلموا إلی ربکم، وقفوهم إنهم مسئولون. ثم یقال: أخرجوا بعث النار، فیقال: من کم؟ فیقال: من کل ألف تسعمائة وتسعة وتسعین، قال: فذلك یوم یجعل الولدان شیبا، وذلك یوم یکشف عن ساق). ﴿[٨٨] وتری الجبال تحسبها جامدة﴾ لەکاتی نەفخەی یەکەمدا تۆ کێوەکان ئەبینی وا دەزانیت وەستاون و ناجوڵێن و تەکان نادەن و "وەك جاران تابتن" ﴿وهی تمرمرالسحاب﴾ کەچی وەك هەوربەتوندی دێن وئەڕۆن ولەجووڵەدان و لەجێی خۆیان ترازاون وەك دەفەرموێ: (وتسیر الجبال سیرا) واتە: ئەوەندە بە پەلەئەڕۆن تۆ وائەزانی تابتن" ﴿صنع الله الذی اتقن کل شئ﴾ ئەوەش کاری ئەوخوایەیە کە هەموو شتێکی زۆربەرێکوپێکی دروست کردووە ﴿إنه خبیر بما تفعلون﴾ بەڕاستیی ئەوزاتە زۆرئاگایە بەهەرکارێ ئێوە بیکەن چاك وخراپ ﴿[٨٩] من جاء بالحسنة فله خیرمنها﴾ جا ئەوەی کاری چاك بکاو بەوەشەوە بێبۆلامان، ئەوە پاداشی لەوەچاکتروبەرزتریان, بۆ هەیە ﴿وهم من فزع یومئذ آمنون﴾ ولەنارەحەتی و ترسی ئەوڕۆژە ئەمین وپارێزراوو بێ باك ئەبن وەك دەفەرموێ: (لا یحزنهم الفزع الأکبر)٢١/٣٣. ﴿[٩٠] ومن جاء بالسیئة فکبت وجوههم فی النار﴾ بەڵام ئەوکەسەی بە تاوان وکاری خراپ وبەدەوە دێت, ئەوە بە سەرروودا دەخرێنە نێوئاگر ﴿هل تجزون إلا ماکنتم تعملون﴾ پێیان ئەوترێ: ئایا پاداشتان هەر بەپێیکاروکردەوەکانتان نادرێتەوە؟!.

فەرمان بە پەرستنی خواو بانگەواز بە قورئان:

لەم ئایەتانەشدا فەرمان دەدات کە تەنها پەروەردگاری کەعبە بپەرستێ:﴿[٩١] إنما أمرت أن أعبد رب هذه البلدة الذی حرمها﴾ واتە:پێیان بڵێ: بەڕاستیی من تەنها فەرمانی ئەوەم پێکراوە کە هەرپەروەردگاری ئەم شارەیە (مەککە) بپەرستم، کەخوا ڕێزی لێناوەو, کوشتنیمرۆڤ وگیانداارانی تیا یاساغکردووە،وەك دەفەرموێ: (فلیعبدوا رب هذا البیت الذی أطعمهم...)١٠٦/٣. ﴿وله کل شئ﴾ هەرچی لە بوونەوەردا هەیە هەر هی خوایە, واتە:

هەرچیشتە پەیوەندی بەوەوەهەیەو، هەرئەویش دروستی کردووەو، هەر ئەویش خاوەنیەتی، بیّ شەریك بیّ وهاوەڵە ﴿وامرت ان اكون من المسلمین﴾ فەرمانم پیّکراوە کە لەموسڵمانان بم و تەنهابۆ ئەو ملکەچ بکەم ﴿[٩٢] وان اتلوا القرآن﴾ فەرمانیشم پیّکراوە کە قورئان بخویّنم بەسەرخەڵکداو پیّیان رابگەیەنم ﴿فمن اهتدی فإنما یهتدی لنفسه﴾ ئینجا ئەوەی بە قورئان ریّنویّن بیّ، ئەوە هەر بۆ خۆی ریّنویّن ئەبیّ و " کەڵك و سوودەکەی بۆ خۆی ئەگەریّتەوە" ﴿ومن ضل فقل إنما انا من المنذرین﴾ ئەوەش گومرابوو، پیّی بڵیّ: من تەنها لە ترسیّنەرانم "کارم وەك کاری پیّغەمبەرانی ترە، ئیتر کیّ بەگویّم ئەکات و، کیّیش سەرپیّچیم لیّ ئەکات، ئارەزووی خۆیەتی، وەك دەفەرمویّ: (فإنما علیك البلاغ..). ﴿[٩٣] وقل الحمد لله﴾ ئەی موحەممەد ﷺ بڵیّ: تەواوی سوپاس وستایش لەسەر نیعمەتی پیّغەمبەریّتی و هیدایەت ﴿سیریکم آیاته﴾ لەئایندەیەکی نزیکدا بەڵگەو دەسەلاّتی خۆیتان نیشان ئەدات لە بوونەوەردا، وەك دەفەرمویّ:(سنریهم آیاتنا فیالآفاق...)٥٣/٤١. ﴿فتعرفونها﴾ جا شارەزایان ئەبن ودەیانناسنەوە ودانیان وپیّدا ئەنیّن وەك دەفەرمویّ:(وفی الأرض آیات للموقنین وفیأنفسكم أفلا تبصرون)٥١/٢٠-٢١. ﴿وما ربك بغافل عما تعملون﴾ بیّگومان پەروەردگاری تۆغافلّ و بیّئاگا نییە ولەوکاروکردەوەیە ئیّوە ئەنجامی دەدەن "ئەگەرچی تۆڵەش دوابخات بۆ ئەوکاتە کەخۆی بۆی دیاریی کردوون". هەزار رەحمەت لە پیّشەوا (ئەحمەد) کەسەبارەت بەئاگایی خوا لەم دوو هۆنراوەیەدا دەڵی:

إذا ما خلوتَ الدهرَ یوماً فلا تقل

خلوتُ ولكنْ قلْ علیَ رقیبُ

ولا تحسبن الله یغفل ساعةً

ولا أنَ ما تُخْفِی علیه یغیبُ

لە (١٤١٦/١٢/١)ك بەرامبەر (١٧ / ٤ / ١٩٩٩) لەم سوورەتە بوومەوە لە هەڵەبجە،

لەراگەیاندنی بزووتنەوەی ئیسلامیی.

(والحمد لله أولا وآخرا).

*** *** ***

٢٨- سوورەتی (قەسەس)ـە

مەککەییەو (٨٨) ئایەتە

بەناوی خوای بەخشەرو دلۆڤان

سوورەتی(قەسەس)یش وەك هاوویّنەکانی خۆی، بایەخ وگرنگی بەلایەنی: بیرو باوەڕو، پەیام و، زیندوو بوونەوە دەدا. ئەم سوورەتە وەك راڤەیەك بیّ وایە بۆ سوورەتی (شوعەراء، نەمل)، وە تەوەرەکەی بەدەوری بیروباوەڕی هەق و ناهەق دایە، ملکەچ بوون بۆ سوننەتی خوای گەورە، ململانیّ لە نیّوان سوپایخواو، لەشکری شەیتاندا، داستانی فیرعەونی ستەمکارو ملهوڕ و ریسواکردنی گەلەکەی، موساو هەوڵەکانی لەپیّناوی رزگار کردنی گەل و نەتەوەکەیدا، ئەوسا هەواڵ وچیرۆکی قاروونیش دیّت.

سەرگروشتەی مووساو قەومەکەی لەگەڵ فیرعەون:

﴿**بسم الله الرحمن الرحيم**﴾* [١] **طسم**﴾ ئەم جۆرە پیتانە گەلێ جار باسمان لێوەکردوون، لێرەش واتاکەی هەر ئەوەیە کە: قورئان موعجیزەیەو، هەرلەم جۆرەپیتانەپێکهاتووە، دەفەرموون ئێوەش وێنەی بێنن ﴿[٢] **تلك آيات الكتاب المبين**﴾ ئەم ئایەتانە، گشت ئایەتی قورئانێکی روون و ئاشکرا یە، یان روون کەرەوەی رێبازو رێگایە ﴿[٣] **نتلوا عليك من نبأ موسى وفرعون بالحق**﴾ ئێمە لەوقورئانەدا بەشێك لە داستان وهەواڵی موساو فیرعەونت بەراست و رەوا بۆ ئەخوێنینەوە ﴿**لقوم يؤمنون**﴾ ئەم هەواڵەیش کەڵك بەخش ئەبێ بۆ گەلێك کە ئیمان و بڕوا بێنن و ئامادەبن سوودی لێوەربگرن، وەك ئەفەرموێ: (نحن نقص عليك احسن القصص) ٣/١٢ ﴿[٤] **إن فرعون علا فی الأرض**﴾ بێگومان فیرعەون یاخی بوو ودەعیەی بەسەر وڵات وخەڵکی سەرزەمینی میسردا کرد ﴿**وجعل أهلها شيعا**﴾ وە خەڵکەکەشی لە حەق ترازان و کردیە دەستە دەستەو جودایی دروست کرد لە نێوانیاندا، دەرنجام بوونە چەند گروپ و، هەریەکەشیان لەهەوڵی پووچەڵکردنەوەی فرت و فێڵی ئەویتردا بوو، پاشان فیرعەونیش ئەو تەفرەقەیەی قۆزتەوەو کردنیە خزمەتکاری خۆی! ﴿**يستضعف طائفة منهم**﴾ هەندێکیانی (بەنیئیسرائیل) لاوازو بێهێزو ریسواو زەلیل ئەکرد شەوو ڕۆژ خزمەتی خۆی و قیبتیەکانی پێدەکردن ﴿**يذبح أبناءهم ويستحيى نساءهم**﴾ جگە لەوەش نێرینەو کوڕانیانی سەر ئەبڕی کاتێ کە لەدایك ئەبوون، ئەوەك قارەمانێکیان لێهەڵکەوێ و دەسەڵاتەکەی لێ بسێنێ بۆیە خەڵکێکی زۆری کردە چاودێرو هەر ژنێ نێرینەی دەبوو سەری دەبڕی و، ژنانیشی بەزیندوویی ڕادەگرت بۆخزمەتگوزاریی و کارەکەریی ﴿**إنه كان من المفسدين**﴾ بە ڕاستیی ئەو لە تێکدەران وموفسیدان بوو پیشەی هەرتۆقاندن و پیاوکوشتن وله سێدارەدان بوو. پاش ئەوەی خوای گەورە باسی بەهرەکانی خۆی بەسەر بەنی ئیسرائیلەوە ئەکاو، ئەفەرموێ: ﴿[٥] **ونريد أن نمن على الذين استضعفوا فی الأرض**﴾ ئێمە ئەمانەوێ بە سەر کزو لاوازانی رووی زەویی (بەنی ئسرائیل) منەت بنێین رزگار یان بکەین لە شاڵاوی فیرعەونی داگیرکەر ئەگەرچی ئەو هەر هەوڵی بنەبڕکردنی دەدان، هەرئەمەش مەبەستە کەلە سورەتی (١٣٧/٧)دا دەفەرموێ: (وتمت كلمة ربك الحسنى على بنى إسرائيل) جا لێرەدا باسی ئەوە ناکات هۆی چیبوو سەرەنجام گەلێك کەسی لە بەنی ئیسرائیل کردە پێشەوا؟ هەروەك باسی جۆری میراتەکە ناکات، بەڵام لەسوورەتی (٢٤/٣٢)دا: (وجعلنا منهم أئمة يهدون بأمرنا لماصبروا وكانوا بآياتنا يوقنون) دەست نیشان کراوە کە: تەنها خۆگرتن و متمانە بەخۆو (صەبر) و (یەقین)ی تەواو بوو بوونە پێشەوا، دەستکەوت و میراتەکەش لەسوورەتی (١٣٧/٧)دا: (و أورثنا القوم الذين كانوا يستضعفون مشارق الأض ومغاربها..) وە لە (٢٦/٥٧-٥٩) دا: (كم تركوا

الجزء العشرون — سورة النمل

مَن جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ خَيْرٌ مِّنْهَا وَهُم مِّن فَزَعٍ يَوْمَئِذٍ آمِنُونَ (٨٩) وَمَن جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَكُبَّتْ وُجُوهُهُمْ فِي النَّارِ هَلْ تُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ (٩٠) إِنَّمَا أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ رَبَّ هَٰذِهِ الْبَلْدَةِ الَّذِي حَرَّمَهَا وَلَهُ كُلُّ شَيْءٍ وَأُمِرْتُ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ (٩١) وَأَنْ أَتْلُوَ الْقُرْآنَ فَمَنِ اهْتَدَىٰ فَإِنَّمَا يَهْتَدِي لِنَفْسِهِ وَمَن ضَلَّ فَقُلْ إِنَّمَا أَنَا مِنَ الْمُنذِرِينَ (٩٢) وَقُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ سَيُرِيكُمْ آيَاتِهِ فَتَعْرِفُونَهَا وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ (٩٣)

سُورَةُ الْقَصَصِ — ترتيبها ٢٨ — آياتها ٨٨

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

طسم (١) تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْمُبِينِ (٢) نَتْلُو عَلَيْكَ مِن نَّبَإِ مُوسَىٰ وَفِرْعَوْنَ بِالْحَقِّ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ (٣) إِنَّ فِرْعَوْنَ عَلَا فِي الْأَرْضِ وَجَعَلَ أَهْلَهَا شِيَعًا يَسْتَضْعِفُ طَائِفَةً مِّنْهُمْ يُذَبِّحُ أَبْنَاءَهُمْ وَيَسْتَحْيِي نِسَاءَهُمْ إِنَّهُ كَانَ مِنَ الْمُفْسِدِينَ (٤) وَنُرِيدُ أَن نَّمُنَّ عَلَى الَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا فِي الْأَرْضِ وَنَجْعَلَهُمْ أَئِمَّةً وَنَجْعَلَهُمُ الْوَارِثِينَ (٥)

٣٨٥

من جنات وعيون وزروع ومقام كريم ونعمة كانوا فيها فاكهين كذلك وأورثناها قوما آخرين) وە لەسوورەتی (٤٤/٢٥-٢٨)دا: (فأخرجناهم من جنات وعيون وكنوز ومقام كريم كذلك وأورثناها بنى إسرائيل) روون كراوەتەوە. ﴿ونجعلهم أئمة﴾ دەمانەوێت بیانكەینە پێشەوای دین ودونیا، وەك ئەفەرموێ: (وجعلهم ملوكا) ٥/٢٠ م ﴿ونجعلهم الوارثين﴾ وەبیانكەینە میراتگرانی فیرعەون، ئەو لەناوبەرین و، ئەمان ببنە خاوەنی وڵات وەك ئەفەرموێ: (وتمت كلمة ربك الحسنى على بنى اسرائيل) ١٣٧/٧.﴿[٦] ونمكن لهم فى الارض﴾ دەمانەوێ ئەوانە لەوسەرزەویەدا دەسەڵات و حكومەتیان بۆساز بكەین، تا دەسەڵاتی وڵاتی میسر بگرنە دەست و بەبەرنامەی خوا حوكم بكەن ﴿و نرى فرعون و هامان و جنودهما منهم ما كانوا يحذرون﴾ وە ئەوەی كە فیرعەون و هامان و لەشكرەكەیان لێی ئەترسان نیشانیان بدەین، بەڵێ.. سەرنجام هەر وایش بوو، وە ئەم ئاڵ و گۆڕەیش كە تۆ دەیبینی ئەمڕۆ ئەوە پاشایە، سبەینێ گەدایە هەرسوننەتێكی نەگۆڕاوی خوایە، وەك دەفەرموێ: (وتلك الآيام نداولها بين الناس)٣/١٤٠. فارس و رۆم چ دەسەڵات وتوانایەكیان هەبوو؟! سەیربكە چۆن تۆزیان بە ئاسمانا رۆیشت، موڵك وسامانیان بە (با) چوو، بە هۆی ستەمی گەلەكەیانەوە، دوای ئەوانیش دەوڵەتێكی ئیسلامیی هاتە جێگایان، ئەوانیش ژیان هەرچەندە ژیان، پاشان، عوسمانلی یەكان، دواتر كاتێ لەئیسلامەكەیان خاوبوونەوە ئەوروپا بە سەریاندا زاڵ بوو.

سُورَةُ القَصَصِ — الجزء العشرون

وَنُمَكِّنَ لَهُمْ فِي الْأَرْضِ وَنُرِيَ فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَجُنُودَهُمَا مِنْهُم مَّا كَانُوا يَحْذَرُونَ ﴿٦﴾ وَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ أُمِّ مُوسَىٰ أَنْ أَرْضِعِيهِ فَإِذَا خِفْتِ عَلَيْهِ فَأَلْقِيهِ فِي الْيَمِّ وَلَا تَخَافِي وَلَا تَحْزَنِي إِنَّا رَادُّوهُ إِلَيْكِ وَجَاعِلُوهُ مِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿٧﴾ فَالْتَقَطَهُ آلُ فِرْعَوْنَ لِيَكُونَ لَهُمْ عَدُوًّا وَحَزَنًا إِنَّ فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَجُنُودَهُمَا كَانُوا خَاطِئِينَ ﴿٨﴾ وَقَالَتِ امْرَأَتُ فِرْعَوْنَ قُرَّتُ عَيْنٍ لِّي وَلَكَ لَا تَقْتُلُوهُ عَسَىٰ أَن يَنفَعَنَا أَوْ نَتَّخِذَهُ وَلَدًا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٩﴾ وَأَصْبَحَ فُؤَادُ أُمِّ مُوسَىٰ فَارِغًا إِن كَادَتْ لَتُبْدِي بِهِ لَوْلَا أَن رَّبَطْنَا عَلَىٰ قَلْبِهَا لِتَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٠﴾ وَقَالَتْ لِأُخْتِهِ قُصِّيهِ فَبَصُرَتْ بِهِ عَن جُنُبٍ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿١١﴾ ۞ وَحَرَّمْنَا عَلَيْهِ الْمَرَاضِعَ مِن قَبْلُ فَقَالَتْ هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَىٰ أَهْلِ بَيْتٍ يَكْفُلُونَهُ لَكُمْ وَهُمْ لَهُ نَاصِحُونَ ﴿١٢﴾ فَرَدَدْنَاهُ إِلَىٰ أُمِّهِ كَيْ تَقَرَّ عَيْنُهَا وَلَا تَحْزَنَ وَلِتَعْلَمَ أَنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٣﴾

٣٨٦ — وَلَمَّا بَلَغَ

خوا دایكی مووسای تێگەیاند چۆن مووسا لابدات:

ئینجا خوا باسی بەشێك لەبەهرەكانی خۆی بەسەر موساوە دەكات: ﴿[٧] وأوحينا إلى أم موسى أن أرضعيه﴾ ئێمە خستمانە دڵی دایكی موساوە كە شیری بدا ﴿فإذا خفت عليه فألقيه فى‌اليم﴾ جا كە لە (مووسا) ترست بوو - فیرعەون و سیخوڕەكانی پێی بزانن - بیخە ناوسندوقێكەوەو و بیهاوێژە ناو دەریای (نیل)ەوە. (ئیبن عەباس) ئەڵێ: ماڵی دایكی موسا لەسەر دەریای (نیل)بوو.﴿ولاتخافى ولاتحزنى﴾ وە نەبترسەو، نەغەمیشت بۆیبێ ﴿إنا رادوه إليك﴾ چونكە بەراستیی ئێمە ئەیگێرینەوە لات و هەرخۆت ئەبیتە دایەنی ﴿وجاعلوه من المرسلين﴾ لە ئاییندەشدا دەیكەین بەیەكێ لەپێغەمبەران ئەینێرین بۆلای ئەو سەركەشە.. بەڵێ ئەویش سندوقێكی هێناو موسای خستە نێو لانكێكی بچوكەوە، جابەموساوە هەڵیدایە ناودەریاكەوە!! ﴿[٨] فالتقطه آل فرعون ليكون لهم عدوا وحزنا﴾ ئینجا دارودەستەو بنەماڵە وخێزانی فیرعەون هەڵیان گرتەوە، تاسەرەنجام ببێتە دوژمن ومایەی دڵنیگەرانیی وخەفەت و تیاچوونیان، (أضواء البيان) ئەڵێت: پاش هەوڵێكی زۆر بۆم دەركەوت كە (ل)ی (ليكون)، (ل)ی (كی)یە، واتە: بۆ تەعلیلە" وە ئایەتی: (وما تشاؤون إلا أن يشاء الله) هەرئەوە دەگەیەنێت، چونكە بەراشكاویی دەیگەیەنێت كە ویست وئیرادەی خوای باڵادەستە بەسەر ویست وئیرادەی بەندەدا، ئەوەتافیرعەون

وبنەماڵەکەی ئەیانەوێ موسابکەنە کوڕیخۆیان و سوودیان پێبگەیەنێت (عسى أن ينفعنا..) کەچی خوای گەورە ویستێکی تری هەیەو، دەیەوێ ڕەگ و ڕیشەی ئەو دام و دەزگایەی پێ دەربێنێ!! تێبینی:شەنقیطی خاوەنی (أضواء البيان) یەکێکە لەوانەی کەنکوولی بوونی (مەجاز) ئەکات لە قورئاندا ﴿إن فرعون وهامان وجنودهما كانوا خاطئين﴾ بێگومان فیرعەون و هامان و لەشکرەکەیان تاوانبارو خەتاکاربوون، خەڵکێکی زۆریان بەکوشتدا بۆئەوەی دەسەڵاتەکەیان نەڕوا، کەچی موسایان لەماڵی خۆیاندا گەورە کردو، دەرنجامیش هەر ئەو ڕیشەی دەرهێنان!. وەك لەسوورەتی (٢٥/٧١)دا: (مما خطيئاتهم أغرقوا فأدخلوا نارا..) هاتووە، وە لەسوورەتی (٣٦/٦٩-٣٧)دا: (ولا طعام إلا من غسلين لا يأكله إلا الخاطئون) هاتووە، وە لە سوورەتی (العلق)دا هاتووە: (ناصية كاذبة خاطئة) وە لەسوورەتی (يوسف)داهاتووە: (إنك كنت من الخطئين) ﴿[٩] و قالت امراة فرعون قرة عين لى ولك﴾ بەڵێ موسا هێنرایە بەردەستی فیرعەون، ئەویش ویستی بیکوژێ، بەڵام خێزانەکەی فیرعەون (خاتوو ئاسیە) نەیهێشت و وتی: ئەم کوڕە مایەی ڕووناکی چاوی من و تۆیە چاو ڕوونیەکە بۆهەردوکمان ﴿لا تقتلوه﴾ مەیکوژن ﴿عسى أن ينفعنا أو نتخذه ولدا﴾ بەڵکو لەئاییندەدا سوودیبۆمان هەبێ، وەیان بیکەینە کوڕی خۆمان بەباوی خانەوادەی پاشایەتی ئەوسەردەمە، وە ژنەکەیشی منداڵی نەئەبوو ﴿وهم لا يشعرون﴾ ئەوان هیچ ئاگاشیان لێنەبوو چیدەکەن دەستی قەدەر چۆنەو سەرەنجامیان چی لێدێت بەدەست مووساوە.

مووسا کەوتەوە دەستی فیرعەون:

﴿[١٠] واصبح فؤاد أم موسى فارغا﴾ ئەوسا دڵی دایکی موسا هەستی بەبێتاقەتی کردو لە هەمووشتێ خاڵێ بوو جگە لەمووسا بیری هیچ شتێکیلانەمابوو وەك (موجاهیدوئیبن عەبباس) دەڵێن. ﴿إن كادت لتبدى به﴾ بە ڕاستیی لەوانە بوو بیدرکێنێ وبەئاشکرا بڵێ ئەمە کوڕی منە، بەتایبەت ئەوکاتەی کە کەوتەوە دەستی فیرعەون ﴿لولا أن ربطنا على قلبها﴾ ئەگەر ئێمە دڵیمان تابت و قایم نەکردایە ﴿لتكون من المؤمنين﴾ تا لەوانەبێت کە بروایان بەبەڵێنی خوا هەیە، ئەوەی کاتی خۆی (انارادوه اليك)ی فەرمووو﴿[١١] وقالت لأخته قصيه﴾ بەخوشکەکەی موسای وت: سۆراخی بکەو بەدوایدا بڕۆ، دەنگوباس و هەواڵی بزانە بۆم ﴿فبصرت به عن جنب وهم لا يشعرون﴾ جا ئەویش چوو بۆ هەواڵ زانینی، ئینجا زۆر بە ژیرانە ئەرۆیشت و لە کەنارێکەوە بینی و ئەوان هەستیان نەکرد ﴿[١٢] و حرمنا عليه المراضع من قبل﴾ وە لە پێش ڕەتکردنەوەی بۆلای دایکی، گشت ژنێکمان لەسەر یاساغ کرد، ئەوانیش کەوتنە هەوڵدان بۆی، ئەوجا خوشکەکەی کە زانی بۆ ژنێ دەگەڕێن مەمکی بمژێ ﴿فقالت هل ادلكم على أهل بيت يكفلونه لكم﴾ زۆر بەحەکیمانە وتی: ئایا دەتانەوێ خانەوادەیەکتان پێ بناسێنم کە ئەو منالەتان بۆ بەخێو بکات و دەسەبەری بێت؟ ﴿وهم له ناصحون﴾ و خێرخوازو دڵسۆزیش بن بۆی بەڵێ خوشکەکەی چوو بۆلای دایکی موسا و، هەردوو پێکەوە هاتن بۆ ماڵی فیرعەون، دیتی واموسا ئەگریی، ئەویش دای بەدەستی دایکیەوەو، مەمکی خستە دەمیەوەو گرتیی و، ئەوانیش دیارییەکی زۆریان دایەو بە موساوە گەڕایەوە بۆ ماڵ، وەك ئەفەرموێ: ﴿[١٣] فرددناه إلى امه كى تقر عينها و لاتحزن﴾ بەو شێوەیە موسامان گێڕایەوە لایدایکی – دوای ئەو هەموو ژان سزاوئازارەی دیتی – تا چاوی ڕۆشن و دڵی فێنك بێتەوەو خەم نەخوا ﴿ولتعلم أن وعد الله حق﴾ بشزانێ کە بەڵێنی خوا هەق و ڕاستە ﴿ولكن اكثر هم لايعلمون﴾ بەڵام زۆرترینی خەڵك نەیاندەزانی موسا دەگێڕینەوە بۆلای دایکی.

بە دەستی مووسا پیاوێکی (قیبتی) کوژرا:

بەڵێ.. موسا وردە وردە پلەکانی منداڵیی و، لاویەتی خۆی ئەبرێ و پێدەگا، وەك ئەفەرموێ: ﴿[١٤] ولما بلغ أشده واستوى﴾ کاتێ دوای چەندساڵێك پێگەیشت وتەن و ژیریی تەواو بەهێزبوو و بەخۆداهات ﴿آتيناه حكما وعلما﴾ ژیریی وتێگەیشتن و زانیاریمان پێش پەیامبەرایەتی پێبەخشی ﴿وكذلك نجزي المحسنين﴾ هەر ئابەوشێوەیە پاداشیچاککاران ئەدەینەوە ﴿[١٥] ودخل المدينة على حين غفلة من أهلها﴾ موسالەکاتی خەفڵەتی خەڵکی شاردا خۆی کرد بە نێو شاردا. (ئیبن عەباس) ئەڵێ: ئەودەمە کاتی نیوەڕۆ بوو، خەڵکی هەمووی چوو بوو بۆ ئیسراحەت و حەوانەوە ﴿فوجد فيها رجلين يقتتلان﴾ دیتی دوو پیاو جەنگیانەو لەیەك ئەدەن جوولەکە و قبتیەك ﴿هذا من شيعته وهذا من عدوه﴾ ئەمەیان لە تایەفەو هۆزی پەیرەوانی خۆیبوو (بنی إسرائیل)، ئەویتریشیان لە دەستەی دوژمنانی بوو، لەپیاوانی فیرعەون (قیبتی)یەك بوو ﴿فاستغاثه الذي من شيعته على الذي من عدوه﴾ ئەوەی کەلەهۆزو کۆمەڵی خۆیبوو هانای بۆموسا بردوو داوای یارمەتی لێکرد کە لەدەستی دوژمنەکەی رزگاریبکات ﴿فوكزه موسى﴾ موسا بەپەلە چوو بەهاواریەوەو، بە توندی مشتەکۆڵەیەکی لێدا بەڵکو لێکبنەوە ﴿فقضى عليه﴾ کەچی کەوتە زەویی وکوشتیی ﴿قال هذا من عمل الشيطان﴾ موسا پەشیمان بووەوەو لەبەر خۆیەوە وتی: ئەمە کاری شەیتانە، واتە: ئەورقیهەلسانم، ئەگەرنا وام لێنەئەدا ﴿إنه عدو مضل مبين﴾ بەراستییئەودوژمنێکی گومڕاکەری ئاشکرایە ﴿[١٦] قال رب إني ظلمت نفسي فاغفرلي﴾ موساپەشیمان بوویەوەو وتی: پەروەردگاری من! بە راستیی من ستەمم لە خۆمکرد، ساتۆیش لێم ببورە وبمبەخشە ﴿فغفر له﴾ جاخوایش لێی خۆشبوو، چونکە دەست ئەنقەست لێینەدابوو ﴿إنه هو الغفور الرحيم﴾

الجزء العشرون — سورة القصص

وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُۥ وَٱسْتَوَىٰٓ ءَاتَيْنَٰهُ حُكْمًا وَعِلْمًا ۚ وَكَذَٰلِكَ نَجْزِى ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿١٤﴾ وَدَخَلَ ٱلْمَدِينَةَ عَلَىٰ حِينِ غَفْلَةٍ مِّنْ أَهْلِهَا فَوَجَدَ فِيهَا رَجُلَيْنِ يَقْتَتِلَانِ هَٰذَا مِن شِيعَتِهِۦ وَهَٰذَا مِنْ عَدُوِّهِۦ ۖ فَٱسْتَغَٰثَهُ ٱلَّذِى مِن شِيعَتِهِۦ عَلَى ٱلَّذِى مِنْ عَدُوِّهِۦ فَوَكَزَهُۥ مُوسَىٰ فَقَضَىٰ عَلَيْهِ ۖ قَالَ هَٰذَا مِنْ عَمَلِ ٱلشَّيْطَٰنِ ۖ إِنَّهُۥ عَدُوٌّ مُّضِلٌّ مُّبِينٌ ﴿١٥﴾ قَالَ رَبِّ إِنِّى ظَلَمْتُ نَفْسِى فَٱغْفِرْ لِى فَغَفَرَ لَهُۥٓ ۚ إِنَّهُۥ هُوَ ٱلْغَفُورُ ٱلرَّحِيمُ ﴿١٦﴾ قَالَ رَبِّ بِمَآ أَنْعَمْتَ عَلَىَّ فَلَنْ أَكُونَ ظَهِيرًا لِّلْمُجْرِمِينَ ﴿١٧﴾ فَأَصْبَحَ فِى ٱلْمَدِينَةِ خَآئِفًا يَتَرَقَّبُ فَإِذَا ٱلَّذِى ٱسْتَنصَرَهُۥ بِٱلْأَمْسِ يَسْتَصْرِخُهُۥ ۚ قَالَ لَهُۥ مُوسَىٰٓ إِنَّكَ لَغَوِىٌّ مُّبِينٌ ﴿١٨﴾ فَلَمَّآ أَنْ أَرَادَ أَن يَبْطِشَ بِٱلَّذِى هُوَ عَدُوٌّ لَّهُمَا قَالَ يَٰمُوسَىٰٓ أَتُرِيدُ أَن تَقْتُلَنِى كَمَا قَتَلْتَ نَفْسًۢا بِٱلْأَمْسِ ۖ إِن تُرِيدُ إِلَّآ أَن تَكُونَ جَبَّارًا فِى ٱلْأَرْضِ وَمَا تُرِيدُ أَن تَكُونَ مِنَ ٱلْمُصْلِحِينَ ﴿١٩﴾ وَجَآءَ رَجُلٌ مِّنْ أَقْصَا ٱلْمَدِينَةِ يَسْعَىٰ قَالَ يَٰمُوسَىٰٓ إِنَّ ٱلْمَلَأَ يَأْتَمِرُونَ بِكَ لِيَقْتُلُوكَ فَٱخْرُجْ إِنِّى لَكَ مِنَ ٱلنَّٰصِحِينَ ﴿٢٠﴾ فَخَرَجَ مِنْهَا خَآئِفًا يَتَرَقَّبُ ۖ قَالَ رَبِّ نَجِّنِى مِنَ ٱلْقَوْمِ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٢١﴾

٣٨٧

بەراستیی ئەوخوایە زاتێکی زۆرلێبوردەی میهرەبان ودڵاوایە ﴿[١٧] قال رب بما أنعمت علي﴾ موسا وتی: ئەی پەروەردگارم! بە حەقی چاکەت لەسەرم موەفەقم بکە ﴿فلن أكون ظهيرا للمجرمين﴾ ئەوساهەرگیز نابمە پشتیوانیکافرو تاوانکاران.

مووسا لەبەر قەتڵەکە ترسی لێنیشت:

﴿[١٨] فأصبح في المدينة خائفا يترقب﴾ ئەوسا ترس وبیم موسای داگرت لەوشارەدا" کە پیاوەکەی تیاکوشتبوو" دەسووڕایەوەو چاوەڕوانیدەکرد ﴿فإذا الذي استنصره بالأمس﴾ کتوپرهەرئەو پیاوەی کەدوێنی داوای کۆمەکی لێکرد وموسا فریای کەوت ﴿يستصرخه﴾ دووبارە هاواری بۆ هێناو داوای یارمەتی لێکرد! لەگەڵ قیبتییەکی تردا بەشەڕهاتبوو، جاکاتێ کەموسای چاوکرد، بە دەنگێکی بەرز هاواری لێکرد فریای بکەوێت ﴿قال له

موسى إنك لغوى مبين﴾ موسا چوو بەهاواریەوە وپێیوت: بەراستیی تۆ بەئاشکراپیاوێکی شەرەنگێزو خراپ ولارێیت ﴿[١٩] **فلما أن أراد أن يبطش بالذى هو عدو لهما﴾** ئینجا کاتێ کەموسا ناچاربوو ویستی هێرش بەرێ بۆئەوەی کەدوژمنی هەردوکیانەو بەری لێبگرێ ﴿**قال ياموسى اتريد أن تقتلنى كما قتلت نفسا بالأمس﴾** کەچی (بەنی ئیسرائیل)یەکە وایزانی دەیەوێ ئەوبکوژێ ,بۆیە وتی ئەیمووسا! ئایائەتەوێ منیش بکوژییت هەروەك دوێنی پیاوێکت کوشت ﴿**إن تريد إلا أن تكون جبارا فى الأرض﴾** دیارە هەرئەتەوێ ببیتە دەسەلاتدارو زۆردارو ستەمکار لە ڕووی زەویدا، کاتێ کابرای قیبتی بیستی قۆزتیەوەو، هەواڵەکەی گەیاندە کۆشکی فیرعەون ﴿**وما تريد ان تكون من المصلحين﴾** وە تۆناتەوێ لە چاکسازان بیت" لەوانەی هەردەم ئیسلاح ئەکەن" ﴿[٢٠] **وجاء رجل من أقصى المدينة يسعى﴾** دوای ماوەیەك پیاوێك لە پەڕگەی شارەوە بەهەڵەدەوان هات وخۆی گەیاندە موسا ﴿**قال يا موسى إن الملأ يأتمرون بك ليقتلوك﴾** و وتی: موسا! وشیاربە! بەراستیی پیاوەناودارو دەسەلاتدارەکانی "فیرعەون" دانیشتوون وقسەدەکەن بۆکوشتنیتۆ ﴿**فاخرج انى لك من الناصحين﴾** دەسا لەشار دەرچۆ, چوون من لەدڵسۆزانم بۆتۆ, لەگێم بکە.

وَلَمَّا تَوَجَّهَ تِلْقَآءَ مَدْيَنَ قَالَ عَسَىٰ رَبِّىٓ أَن يَهْدِيَنِى سَوَآءَ ٱلسَّبِيلِ ﴿٢٢﴾ وَلَمَّا وَرَدَ مَآءَ مَدْيَنَ وَجَدَ عَلَيْهِ أُمَّةً مِّنَ ٱلنَّاسِ يَسْقُونَ وَوَجَدَ مِن دُونِهِمُ ٱمْرَأَتَيْنِ تَذُودَانِ قَالَ مَا خَطْبُكُمَا قَالَتَا لَا نَسْقِى حَتَّىٰ يُصْدِرَ ٱلرِّعَآءُ وَأَبُونَا شَيْخٌ كَبِيرٌ ﴿٢٣﴾ فَسَقَىٰ لَهُمَا ثُمَّ تَوَلَّىٰٓ إِلَى ٱلظِّلِّ فَقَالَ رَبِّ إِنِّى لِمَآ أَنزَلْتَ إِلَىَّ مِنْ خَيْرٍ فَقِيرٌ ﴿٢٤﴾ فَجَآءَتْهُ إِحْدَىٰهُمَا تَمْشِى عَلَى ٱسْتِحْيَآءٍ قَالَتْ إِنَّ أَبِى يَدْعُوكَ لِيَجْزِيَكَ أَجْرَ مَا سَقَيْتَ لَنَا فَلَمَّا جَآءَهُۥ وَقَصَّ عَلَيْهِ ٱلْقَصَصَ قَالَ لَا تَخَفْ نَجَوْتَ مِنَ ٱلْقَوْمِ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٢٥﴾ قَالَتْ إِحْدَىٰهُمَا يَٰٓأَبَتِ ٱسْتَـْٔجِرْهُ إِنَّ خَيْرَ مَنِ ٱسْتَـْٔجَرْتَ ٱلْقَوِىُّ ٱلْأَمِينُ ﴿٢٦﴾ قَالَ إِنِّىٓ أُرِيدُ أَنْ أُنكِحَكَ إِحْدَى ٱبْنَتَىَّ هَٰتَيْنِ عَلَىٰٓ أَن تَأْجُرَنِى ثَمَٰنِىَ حِجَجٍ فَإِنْ أَتْمَمْتَ عَشْرًا فَمِنْ عِندِكَ وَمَآ أُرِيدُ أَنْ أَشُقَّ عَلَيْكَ سَتَجِدُنِىٓ إِن شَآءَ ٱللَّهُ مِنَ ٱلصَّٰلِحِينَ ﴿٢٧﴾ قَالَ ذَٰلِكَ بَيْنِى وَبَيْنَكَ أَيَّمَا ٱلْأَجَلَيْنِ قَضَيْتُ فَلَا عُدْوَٰنَ عَلَىَّ وَٱللَّهُ عَلَىٰ مَا نَقُولُ وَكِيلٌ ﴿٢٨﴾

مووسا دەگاتە مەدیەن و پەزی دوو کیژە کە ئاو دەدات:

﴿[٢١] **فخرج منها خائفا يترقب﴾** ئەوجا موسادەست بەجێ بەترسەوە لە شاردەرچوو، چاوەڕوانیش بوو کە شتێ ڕوویدات بۆیە بەنیگەرانیهەر بەولاوبەولای خۆیدا دەیڕوانی ﴿**قال رب نجنى من القوم الظالمين﴾** وتی: پەروەردگاریمن!لەوخەڵکە ستەمکارانە ڕزگارم کە ﴿[٢٢] **و لما توجه تلقاء مدين﴾** جا کاتێ مووسا شارەکەی بەجێهێشت و، بەرەو شاری مەدیەن ڕووی نا، خۆشحاڵ بووو ﴿**قال عسى رب أن يهدينى سواء السبيل﴾** زۆر بەسۆزەوە وتی: ئومێدەوارم کە پەروەردگارم ڕێنموونیم بکات بۆ ڕاستە ڕێ.

شیاوی باسە نێوان (میسر) و (مەدیەن) هەشت ڕۆژە ڕێ بوو و، خواش باشترین چاودێری کرد ﴿[٢٣] **ولما ورد ماء مدين وجد عليه أمة من الناس يسقون﴾** هەر کە موسا گەیشتە شاری (مەدیەن) وچووە سەرئاوەکەی، "ئەوئاوەی کە مەڕومالات ئاوی لێ ئەخواردەوە" خە ڵکێکی دی و ئاژەڵەکانیان ئاودەدەن ﴿**ووجدمن دونهم امراتين تذودان﴾** لەنزیکیانەوە دووئافرەتی دی کە پەزەکانیان دوور دەخەنەوە ﴿**قال ما خطبكما﴾** پێی وتن: ئیشتان چیە، بۆ پەزەکانتان ئاو نادەن؟ ﴿**قالتا لا نسقى حتى يصدر الرعاء﴾** وتیان: ئێمە مەڕەکانی خۆمان ئاو نادەین تا شوانەکان مەڕەکانی خۆیان ئاو نەدەن و نەڕۆنە دواوە ئەوجا ئێمەش دێین، چونکە نامانەوێ عەزیەتی خەڵکی بدەن و تێکەڵی پیاوان ببین ﴿**وأبونا شيخ كبير﴾** باوکیشمان پیرە مەردێکی بەساڵاچووەو، تەمەنی گەورەیەو، " توانای نییە بۆخۆی مەڕەکان ئاوبدا، بۆیە ئێمە خۆمان بەناچاریی هاتووینەتە ئەم مەیدانەوە" ئەوە دەنگوباس وهەواڵی ئێمەیە ﴿[٢٤]

﴿فسقالهما ثم تولى إلى الظل﴾ ئینجا مووسا مەردانە ئاوی بۆهەڵێنجان ومەڕەکانی بۆئاودان، پاشان دوور کەوتەوە و چووە بن سێبەری داری بحەسێتەوە، وە زۆریشی برسی بوو ﴿فقال رب إنی لما انزلت إلى من خیر فقیر﴾ جا وتی: ئەی پەروەردگاری من! بەڕاستیی من ئاتاجی هەر خێرو چاکەیەکم (ماڵ وسامان و خواردن) کەبۆم بنێری، (عەتا) ئەڵێ: ژنەکان بیستییان چی وت! ﴿[٢٥] فجاءته إحداهما تمشی على استحیاء﴾ جادوای تاوێك یەکێ لەو دووانە هات بۆلای موسا کەبە ئەوپەڕی حەیاوشەرمەوە دەڕۆیشت بەڕێدا، پاش گەڕانەوەیان بۆلای باوکیان و، گێڕانەوەی بەسەرهاتەکەیان بۆی، ئەویش بەیەکێکیانی وت: بڕۆ بانگیبکە ئینجا ئەوەیان هات بەدوای موسادا، زۆربەشەرم ئەڕۆیشت، واتە سیفەتی ئەخلاق وداوێن پاکی ونەفس بەرزی پێوە دیاربوو ﴿قالت إن أبی یدعوك لیجزیك أجر ماسقیت لنا﴾ کەگەیشتەلای پێیگوت: بێگومان باوکم بانگت ئەکات و بۆئەوەی پاداش و کرێی ئاودانی مەڕەکان - کە بۆئێمەت ئاودان- بداتەوە ﴿فلما جاءه وقص علیه القصص﴾ ئینجا کاتێ موسا هاتە لای باوکیان و هەموو بەسەرهاتەکەی خۆی بۆگێڕایەوە ﴿قال لا تخف نجوت من القوم الظالمین﴾ وتی: مەترسە ئیتر تۆ وای لەشارێکی هێمندا و لە گەڵ ستەمکاران فیرعەن وتاقمەکەی رزگارت بووە ﴿[٢٦] قالت إحداهما یا أبت استأجره﴾ یەکێ لەکچەکان وتی: بابە! بە کرێی بگرە بۆ خزمەت و لەوەڕاندنی مەڕەکان ﴿إن خیر من استأجرت القوی الأمین﴾ بەڕاستیی چاکترین رەنجبەر کە تۆ بەکرێی بگریت، دەبێ دووسیفەتی تیابێت:

یەکەم: بەهێزو بەتوانا بێت بۆپاراستنی ئاژەڵەکان. دووەم: ئەمین ودەس پاك وجێی باوەڕبێت "خیانەت لە ئەنجامدانی ئیشەکانیدا نەکا. (ئیبن کەسیر) ئەڵێ: باوکیان وتی: چۆن ئەزانی ئەوپیاوە ئەودووسیفەتەی تیایە؟ کچەکە وتی: چاوم لێبوو کە بەتەنها خۆی بەردی سەربیرەکەی لابرد، لەکاتێکا بە دەپیاو لانەئەچوو، کاتێکیش چووم بە دوایا بۆ شارەزاکردنی، لە کاتی گەڕانەوەدا پێشی کەوتم بۆشارەزایی، کەچی وتی: لە پشت سەرمەوە وەرە، هەر کاتێکیش رێگەکەم هەڵەکرد ئاگادارم بکەوە، سەرنجم دا چاوی بەرز نەکردەوە وتەماشای نەکردم ﴿[٢٧] قال إنی أرید أن أنكحك إحدى ابنتیهاتین﴾ کاتێ کچەکە ئەودووسیفەتەی لێ گێڕایەوە، کەوتە دڵی باوکییەوە کە کچێکیانی لێ مارە بکات، بۆیە وتی: موسا! من دەمەوێ یەکێ لەم دووکچانەمت لێ مارە بکەم ﴿على أن تأجرنی ثمانی حجج﴾ بەو شەرتەی هەشت ساڵ کارم بۆبکەیت و مەڕەکانم بۆ بەخێو بکەیت ﴿فإن اتممت عشرا فمن عندك﴾ خۆ ئەگەر دە ئیش و کارم بۆ بکەیت ئەوە چاکەو پیاوەتی خۆتە، ئەگینا تۆ تەنها هەشت ساڵت لە سەرە ﴿وما أرید أن اشق علیك﴾ وە من نامەوێت زۆرت بۆ بێنم و بارت لەسەرگران بکەم وبتخەمە ناوزەحمەت ﴿ستجدنی إن شاء الله من الصالحین﴾ ئەگەر خوا بیەوێ زوو دەزانی من قسەی خۆم بەجێ دێنم و تۆیش لە چاکانم دەبینیتەوە، چەندە جوانە.. باوك پیاوی باش دیاریی بکات بۆ کچی خۆی، وەك (شوعەیب و عومەری کوری خەتتاب)، وەیان ئافرەتی داناو ژیر، خۆی بکاتە هاوسەری پیاوی موسڵمان و پاك، (عوتبە) ئەڵێ: ئێمە لەلای پێغەمبەردا بووین ﷺ ئەم (طسم)ی خوێندەوە تاگەیشتە داستانەکەی مووساو فەرمووی: (بەڕاستی مووسا هەشت ساڵ- یان دەساڵ- رەنج بەری کرد لەبەر پاراستنی عەورەتی لە (زینا) و، تێرکردنی زکیی! /٨١٧. ﴿[٢٨] قال ذلك بینی و بینك﴾ بۆیە وتی: دەباشە، ئەوە بڕیارێك بێت لەنێوان من و تۆدا هەشت ساڵ شوانی من و، مارەکردنی کچەکەش لەتۆوە ﴿ایما الأجلین قضیت فلا عدوان علی﴾ ئەوکاتەیش ئارەزووی خۆمە هەرکامێك لەو دووانە -هەشت ساڵەکە، یان دەساڵ- راپەڕاندو جێبەجێم کرد، نابێ هیچ ستەمێکم لێ بکرێت ﴿والله على ما نقول وكیل﴾ خوای گەورە وەکیل و بەئاگایە بەرامبەر بەوەی کە ئەیڵێین. راڤەکەرانی قورئان سەبارەت بەدیاریکردنیئەو پیرە گەورەیە قسەیان جیاوازە: ئایا

شوعەیب پەیامبەرە؟ یان کەسێکی دیکەیە؟ بۆ دەست نیشان کردنەکەی زۆربەیان دەڵێن: شوعەیب پەیامبەرە، هەندێکی دیکەیان دەڵێن: برازای شوعەیب بووە، ڕایەکیتر دەڵێت: هیچ پەیوەندییەکی بەوەوە نەبووە. سەیری تەفسیری (ئیبن کەسیر) بکە. (عبدالوهاب النجار)یش ئەڵێت: گەلێ جار ویستوومە بڵێم: ئەو پیرە گەورەیە شوعەیبی پەیامبەرە بەڵام دەترسام لە قیامەتدا یەخەم بگرێ و بمبا بۆ دادگایی لای خوای کارجوان و بڵێ: پەروەردگاری من! لەمە بپرسە بۆچی منی کردە ئەوکەسە کەموسای کردە ڕەنجبەر و بەکرێی گرت! دیارە خۆمن نەئەوم، وە نە لەکاتی ئەویشدا بووم. (قصص الأنبیاء/ ٢٠٤). ﴿[٢٩] فلما قضی موسی الأجل﴾ جاکاتێ موسا ماوەی دیاریکراوی خۆی ڕاپەڕاندو تەواوی کرد، ئیبن عەبباس دەڵێ: لەباتی هەشت ساڵەکە دەساڵەکەی بۆ تەواوکرد، هەر ناوبراو ئەڵێ: پێغەمبەرﷺ فەرمووی: ((سألت جبریل: أی الأجلین قضی موسی؟ قال: أتمهما واکملهما)) واتە: لە جبریلم پرسی: ئاخۆ مووسا کامیانی لەودووماوەیە بردە سەری؟ وتی: تەواو باشەکەیان! واتە: دەساڵەکە. تەبەری. ﴿وسار بأهله﴾ ئیتر لەگەڵ ژنەکەیدا مەدیەنیان بەجێ هێشت وڕێگەیان گرتە بەر و ڕۆیی، وشەوێکی زۆرتاریك و باراناوییان ئەوقەبوو، دەرەنجام وەك (ئیبن عەبباس) ئەڵێ ڕێگەکەیان هەڵەکرد ﴿آنس من جانب الطور نارا﴾ لە لای کێوی توردا ئاگر (نور) ێکی چاوکرد ﴿قال لأهله امکثوا إنی آنست نارا﴾ بە ژنەکەی خۆی گو: ئێوە لێرە بمێننەوە من ترووسکایی ئاگرێکی شۆڵەدار دەبینم ﴿لعلی آتیکم منها بخبر او جذوة من النار﴾ بەشکو لەلای ئەو ئاگرەوە هەواڵێك لەبارەی ڕێگەکەوە یان سەرە بزووتێکی ئاگرتان بۆبێنم ﴿لعلکم تصطلون﴾ بەڵکو خۆتانی پێگەرم بکەنەوە ﴿[٣٠] فلما أتاها نودی من شاطئ الواد الأیمن فی البقعة المبارکة من الشجرة﴾ جا کاتێ موسا هاتە نزیك ئاگرەکەوە، سەیرئەکات ئاگرنییە، بەڵکو (نوور)ێکە، ئەوجا لەلای ڕاستیی گەلییەکەوەو لەشوێنە

سُورَةُ القَصَص — الجُزْءُ العِشْرُون

۞ فَلَمَّا قَضَىٰ مُوسَى ٱلْأَجَلَ وَسَارَ بِأَهْلِهِۦٓ ءَانَسَ مِن جَانِبِ ٱلطُّورِ نَارًا قَالَ لِأَهْلِهِ ٱمْكُثُوٓا۟ إِنِّىٓ ءَانَسْتُ نَارًا لَّعَلِّىٓ ءَاتِيكُم مِّنْهَا بِخَبَرٍ أَوْ جَذْوَةٍ مِّنَ ٱلنَّارِ لَعَلَّكُمْ تَصْطَلُونَ ﴿٢٩﴾ فَلَمَّآ أَتَىٰهَا نُودِىَ مِن شَٰطِئِ ٱلْوَادِ ٱلْأَيْمَنِ فِى ٱلْبُقْعَةِ ٱلْمُبَٰرَكَةِ مِنَ ٱلشَّجَرَةِ أَن يَٰمُوسَىٰٓ إِنِّىٓ أَنَا ٱللَّهُ رَبُّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٣٠﴾ وَأَنْ أَلْقِ عَصَاكَ فَلَمَّا رَءَاهَا تَهْتَزُّ كَأَنَّهَا جَآنٌّ وَلَّىٰ مُدْبِرًا وَلَمْ يُعَقِّبْ يَٰمُوسَىٰٓ أَقْبِلْ وَلَا تَخَفْ إِنَّكَ مِنَ ٱلْءَامِنِينَ ﴿٣١﴾ ٱسْلُكْ يَدَكَ فِى جَيْبِكَ تَخْرُجْ بَيْضَآءَ مِنْ غَيْرِ سُوٓءٍ وَٱضْمُمْ إِلَيْكَ جَنَاحَكَ مِنَ ٱلرَّهْبِ فَذَٰنِكَ بُرْهَٰنَانِ مِن رَّبِّكَ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَإِي۟هِۦٓ إِنَّهُمْ كَانُوا۟ قَوْمًا فَٰسِقِينَ ﴿٣٢﴾ قَالَ رَبِّ إِنِّى قَتَلْتُ مِنْهُمْ نَفْسًا فَأَخَافُ أَن يَقْتُلُونِ ﴿٣٣﴾ وَأَخِى هَٰرُونُ هُوَ أَفْصَحُ مِنِّى لِسَانًا فَأَرْسِلْهُ مَعِىَ رِدْءًا يُصَدِّقُنِىٓ إِنِّىٓ أَخَافُ أَن يُكَذِّبُونِ ﴿٣٤﴾ قَالَ سَنَشُدُّ عَضُدَكَ بِأَخِيكَ وَنَجْعَلُ لَكُمَا سُلْطَٰنًا فَلَا يَصِلُونَ إِلَيْكُمَا بِـَٔايَٰتِنَآ أَنتُمَا وَمَنِ ٱتَّبَعَكُمَا ٱلْغَٰلِبُونَ ﴿٣٥﴾

٣٨٩

پیرۆزەکەدا لەدارەکەوە، لەلایەن پەروەردگارەوە بانگی لێکرا: ﴿أن یاموسی إنی انا الله رب العالمین﴾ ئەی موسا! بەڕاستیی من هەرخودی خۆم (الله)م، پەروەردگاری هەمووجیهانەکانم، لەسوورەی (نەمل) یشدا ئەم نووروبانگ لێکردنە کەمێ باسکراوە خوا ئەیەوێ موسا ئامادەو تەیار بکات و بینێرێ بۆلای فیرعەون ﴿[٣١] وأن الق عصاك﴾ دە دار دەستەکەشت فرێدە ﴿فلما رآها تهتز کأنها جان ولی مدبرا ولم یعقب﴾ هەرکە موسا فرێیدا دیتی کەزۆر بەخێرایی و بەپەلەو تیژ وەك تیرەمارێك دەبزوێ و دەجوولێ، ئیتر ترساوپشتی لێهەڵکردولای نەکرد بەلایەوە، (سیدقطب) ئەڵێت: موسا کەبەفەرمانی خوا داردەستەکەی فڕیدا.. کتوپر ئەبێتە ئەوئەژدیها سەرسوڕهێنەرە داروبەرد قوت ئەدات، دیارە ئەمە ڕووداوێکی سەمەرەیەو مووساش پێشتر هیچ ئامادەبوونێکی بۆی نیە، بۆیە ئا بەوشێوەیە وەك سروشتی گشت ئادەمیزادێك هەرشتێکی ئاوها ببینێ دەترسێ. ﴿یاموسی اقبل ولا تخف إنك من

الأمنين﴾ خوا هێوری ئەکاتەوەوبانگی ئەکات: ئەی‌موسا بەرەو رووی من وەرەو مەترسە، چونکە تۆ لەوانەیت کەبێ باکن و هەردەم لە ئەماندان و لەهیچ شتێ ترسیان نیە ﴿[٣٢] اسلك يدك فی جيبك تخرج بيضاء من غيرسوء﴾ دەستیشت بخەرە بن باخەڵتەوە وبیهێنە دەرەوە، ئەوسا دەبینی بەسپیەتی و جوان و بێ هیچ عەیبێك دێتەدەر ﴿واضمم إليك جناحك من الرهب﴾ خوای گەورە ئەیەوێ ترسەکەی بنیشێتەوە، بۆیە ئەفەرموێ: دەستت بخەرە سەرسنگ وسەردڵت، بۆئەوەی ترسەکەت نەمێنێ وادەرئەکەوێ دەست خستنە سەردڵ لەکاتی ترسدا ئەبێتە مایەی هێور بوونەوە و نەمانی ترس و لەرز وەك ئیبن عەباس ئەڵێ. ﴿فذانك برهانان من ربك﴾ جا ئەو"عەصاو دەستەیە" دوو موعجیزەن لە لایەن پەروەردگارتەوە ﴿إلى فرعون وملإيه﴾ تا ببنە بەڵگەی راستیت، کاتێ ئەرۆیت بۆلای فیرعەون و کۆمەڵانی دەوروبەری ﴿إنهم كانوا قوما فاسقين﴾ چونکە ئەوانە گەلێکی لە سنوور دەرچوو و یاخی بووەوە.

هاروونیش بوویە پێغەمبەر و لەگەڵ موسا چوونە لای فیرعەون:

﴿[٣٣] قال رب إنی قتلت منهم نفسا فأخاف أن يقتلون﴾ موسا وتی: پەروەردگاری من! تۆ ئەفەرموی برۆ بۆلایان و لە هەمان کاتدا خۆیشت چاك ئەزانیت کەمن پیاوێکم لێ کوشتوون بێگومان ئەو رقەیان هەر لەدڵایە ئەترسم بمکوژن، ئیتر نەتوانم پەیامەکەم رابگەیەنم، واتە: با بەتەنیا نەرۆم ﴿[٣٤] واخی هارون هو افصح منی لسانا﴾ هاروونی برام لە من زمان پاراوترە ﴿فأرسله معی ردءا يصدقنی﴾ لەگەڵم بنێرە تا ببێ بەکۆمەکم و وتەکانی منیان پێ بسەلمێنێ ﴿إنی اخاف أن يكذبون﴾ چونکە ئەترسم بروام پێ نەکەن و بەدرۆم بخەنەوە ﴿[٣٥] قال سنشد عضدك بأخيك ونجعل لكما سلطانا﴾ خوایش وەڵامی دایەوەو فەرمووی: پشت وبازووی تۆ بەهاروونی برات بەهێز ئەکەین و دەسەڵاتێکتان ئەدەینێ ﴿فلا يصلون إليكما﴾ ئیتر بەهیچ شێوەیەك دەستیان نەتانگاتێ ﴿بآياتنا انتما ومن اتبعكما الغالبون﴾ بەئایەتەکانمانەوە برۆن ئێوەو ئەوەی شوێنتان دەکەوێ زاڵ دەبن ﴿[٣٦] فلما جاءهم موسى بآياتنا بينات﴾ جا کاتێ موسا بەئایەت و بەڵگە روونەکانمانەوە هاتە لای فیرعەون و تاقمەکەی ﴿قالوا ما هذا إلا سحر مفترى﴾ لەباتی ئەوەی ملکەچ بن.. وتیان: ئەمکارە هەرجادوویەکی هەڵبەستراوە و، هیچ شتێکی‌تر نیە ﴿وما سمعنا بهذا فی آبائنا الأولين﴾ لە باووباپیرە پێشینەکانیشمان شتێوامان نەبیستووە، واتە: یەك خواپەرستیی، ئێستا وا موسا داوای ئەکات ﴿[٣٧] وقال موسى ربی اعلم بمن جاء بالهدى من عنده ومن تكون له عاقبة الدار﴾ موسا وتی: پەروردگارم لە هەمووکەس چاکتر بەحاڵی ئەوکەسە دەزانێت کە لەلای ئەوەوە بە رێنماییەوە هاتووە وەکێ پاشەرۆژی چاکی بۆ دەبێت ﴿إنه لا يفلح الظالمون﴾ بەراستیی ستەمکاران هەرگیز بەختیارنابن.

الجزء العشرون — سورة القصص

فَلَمَّا جَاءَهُم مُّوسَىٰ بِآيَاتِنَا بَيِّنَاتٍ قَالُوا مَا هَٰذَا إِلَّا سِحْرٌ مُّفْتَرًى وَمَا سَمِعْنَا بِهَٰذَا فِي آبَائِنَا الْأَوَّلِينَ ﴿٣٦﴾ وَقَالَ مُوسَىٰ رَبِّي أَعْلَمُ بِمَن جَاءَ بِالْهُدَىٰ مِنْ عِندِهِ وَمَن تَكُونُ لَهُ عَاقِبَةُ الدَّارِ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ ﴿٣٧﴾ وَقَالَ فِرْعَوْنُ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ مَا عَلِمْتُ لَكُم مِّنْ إِلَٰهٍ غَيْرِي فَأَوْقِدْ لِي يَا هَامَانُ عَلَى الطِّينِ فَاجْعَل لِّي صَرْحًا لَّعَلِّي أَطَّلِعُ إِلَىٰ إِلَٰهِ مُوسَىٰ وَإِنِّي لَأَظُنُّهُ مِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿٣٨﴾ وَاسْتَكْبَرَ هُوَ وَجُنُودُهُ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَظَنُّوا أَنَّهُمْ إِلَيْنَا لَا يُرْجَعُونَ ﴿٣٩﴾ فَأَخَذْنَاهُ وَجُنُودَهُ فَنَبَذْنَاهُمْ فِي الْيَمِّ فَانظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الظَّالِمِينَ ﴿٤٠﴾ وَجَعَلْنَاهُمْ أَئِمَّةً يَدْعُونَ إِلَى النَّارِ وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ لَا يُنصَرُونَ ﴿٤١﴾ وَأَتْبَعْنَاهُمْ فِي هَٰذِهِ الدُّنْيَا لَعْنَةً وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ هُم مِّنَ الْمَقْبُوحِينَ ﴿٤٢﴾ وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ مِن بَعْدِ مَا أَهْلَكْنَا الْقُرُونَ الْأُولَىٰ بَصَائِرَ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَرَحْمَةً لَّعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٤٣﴾

٣٩٠ — وَمَا كُنتَ

فیرعەون تەکەبووری کردو دوچار بوو:

﴿[٣٨] وقال فرعون يا أيها الملأ ماعلمت لكم من إله غيري﴾ فیرعەون سەرکەشانە وتی: ئەی ئەنجومەنی مەملەکەت، موسا داوای یەك خواپەرستیی ئەکات، من بۆ ئێوە کەسێ تر شك نابەم خواتان بێت بێجگە لەخۆم، (ئیبن عەبباس) ئەڵێت: نێوان ئەم و تەشەیتانەیی و، و تەشەیتانییەکەی تری: (أنا ربكم الأعلى) ماوەی چل دانەساڵ بوو ﴿فأوقد لي يا هامان على الطين فاجعل لي صرحا﴾ سا هامان! تۆخشتم بۆسوورەوە کەو کۆشکێکی بەرزو بڵندم بۆدروست بکە ﴿لعلي أطلع إلى إله موسى﴾ تا بەشکو سەرکەوم و خواکەی موسا ببینم؟! ﴿وإني لأظنه من الكاذبين﴾ وە من بڕوام وایە کەلە درۆزنانە ﴿[٣٩] واستكبر هو وجنوده في الأرض بغير الحق﴾ فیرعەون خۆیی ولەشکرودەست وپێوەندی هەربەنارەوا لەسەرزەویی (میصر)دا خۆیان بەگەورە دەزانیی و، نکووڵی هەقیان دەکرد ﴿وظنوا أنهم إلينا لايرجعون﴾ وگومانیشیان وابوو کەهەرگیز ناگێردرێنەوە بۆلای ئێمە! ﴿[٤٠] فأخذناه وجنوده فنبذناهم في اليم﴾ جا ئێمەش لە تۆڵەی ئەوەدا قارمان لەخۆیی و، لەسوپاکەی گرت و پێچامانەوەو فڕێمان دانە ناو دەریاوەو هەمووومان خنکاندن ﴿فانظر كيف كان عاقبة الظالمين﴾ دە سەیرکەو ببینە ئاکام و سەرەنجامی ستەمکاران چۆنبوو؟ ﴿[٤١] وجعلناهم أئمة يدعون إلى النار﴾ لەبەر لارییان کردیشمانن بەپێشەوایانێ خەڵکیان بانگ دەکرد بۆ ئاگر ﴿و يوم القيامة لا ينصرون﴾ و لەرۆژی قیامەتیشدا یارمەتی نادرێن بۆ رزگار بوونیان لەسزا ﴿[٤٢] وأتبعناهم في هذه الدنيا لعنة﴾ هەر لەم دونیایەشدا نەفرینمان بە دوادا ناردن ﴿ويوم القيامة هم من المقبوحين﴾ و لەرۆژی قیامەتدا زۆر ئێسك تاڵ و ناشیرینن "دوورن لە میهرەبانیخواوە". لە سورەتی (٩٩/١١)دا ئەفەرموێ: (وأتبعوا في هذه لعنة ويوم القيامة بئس الرفد المرفود).

الجزء العشرون — سورة القصص

وَمَا كُنتَ بِجَانِبِ ٱلْغَرْبِيِّ إِذْ قَضَيْنَآ إِلَىٰ مُوسَى ٱلْأَمْرَ وَمَا كُنتَ مِنَ ٱلشَّٰهِدِينَ ﴿٤٤﴾ وَلَٰكِنَّآ أَنشَأْنَا قُرُونًا فَتَطَاوَلَ عَلَيْهِمُ ٱلْعُمُرُ وَمَا كُنتَ ثَاوِيًا فِىٓ أَهْلِ مَدْيَنَ تَتْلُواْ عَلَيْهِمْ ءَايَٰتِنَا وَلَٰكِنَّا كُنَّا مُرْسِلِينَ ﴿٤٥﴾ وَمَا كُنتَ بِجَانِبِ ٱلطُّورِ إِذْ نَادَيْنَا وَلَٰكِن رَّحْمَةً مِّن رَّبِّكَ لِتُنذِرَ قَوْمًا مَّآ أَتَىٰهُم مِّن نَّذِيرٍ مِّن قَبْلِكَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٤٦﴾ وَلَوْلَآ أَن تُصِيبَهُم مُّصِيبَةٌۢ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ فَيَقُولُواْ رَبَّنَا لَوْلَآ أَرْسَلْتَ إِلَيْنَا رَسُولًا فَنَتَّبِعَ ءَايَٰتِكَ وَنَكُونَ مِنَ ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿٤٧﴾ فَلَمَّا جَآءَهُمُ ٱلْحَقُّ مِنْ عِندِنَا قَالُواْ لَوْلَآ أُوتِىَ مِثْلَ مَآ أُوتِىَ مُوسَىٰٓ أَوَلَمْ يَكْفُرُواْ بِمَآ أُوتِىَ مُوسَىٰ مِن قَبْلُ قَالُواْ سِحْرَانِ تَظَٰهَرَا وَقَالُوٓاْ إِنَّا بِكُلٍّ كَٰفِرُونَ ﴿٤٨﴾ قُلْ فَأْتُواْ بِكِتَٰبٍ مِّنْ عِندِ ٱللَّهِ هُوَ أَهْدَىٰ مِنْهُمَآ أَتَّبِعْهُ إِن كُنتُمْ صَٰدِقِينَ ﴿٤٩﴾ فَإِن لَّمْ يَسْتَجِيبُواْ لَكَ فَٱعْلَمْ أَنَّمَا يَتَّبِعُونَ أَهْوَآءَهُمْ وَمَنْ أَضَلُّ مِمَّنِ ٱتَّبَعَ هَوَىٰهُ بِغَيْرِ هُدًى مِّنَ ٱللَّهِ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَهْدِى ٱلْقَوْمَ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٥٠﴾

٣٩١

خوا نیعمەت گەلێکی بەخشی بە موسا:

﴿[٤٣] ولقد آتينا موسى الكتاب من بعد ما أهلكنا القرون الأولى﴾ بێگومان پاش ئەوەی گەلانی رۆژگاری پێشوومان فەوتاند گەلانی (نوح، عاد، سەموود، لوط،..هتد) کتێبی تەوراتمان بەموسا دا ﴿بصائر للناس﴾ تا بۆمەردم ببێتە نوورو رووناکیی دڵەکان ﴿وهدى و رحمة لعلهم يتذكرون﴾ وە ببێتە رێ نیشاندەروو میهرەبانی بەشکو ئامۆژگاری پێوەرگرن ﴿وما كنت بجانب الغربي﴾ ئەی پێغەمبەرﷺ تۆ لەبەشی خۆرئاوای کێوی توردا نەبووی ﴿إذ قضينا إلى موسى الأمر﴾ کاتێ کەفرمانی پەیامبەریەتیمان بەموسادا ﴿[٤٤] وماكنت من الشاهدين﴾ وە تۆ لە ئامادە بووانیش نەبوویت تا رووداوەکەیان بۆ بگێڕیتەوە ﴿[٤٥] ولكنا أنشأنا قرونا فتطاول عليهم العمر﴾ وە بەڵام ئێمە خەڵکانێکی زۆرمان دروست کردن ئینجا تەمەنی زۆریان رابوارد جا پەیمانی خوایان لەبیر کرد ئێمەیش

وەحیی و سروشمان بۆ کردییت کەبێدارو هۆشیاریان بکەیتەوە ﴿وما کنت ثاویا فی اهل مدین تتلوا علیهم آیاتنا﴾ وە تۆهیچ کات لەناوخەڵکی شاری مەدیەندا نەبوویت ئایەتەکانی ئێمەیان بەسەرا ئەخوێنیتەوەو تا بڵێن: لەوانەوە هەواڵی موسا وەردەگری و بۆمانی دەگێڕیتەوە ﴿ولکنا کنا مرسلین﴾ وە بەلاّم ئێمە پێغەمبەرانمان ناردووە، تۆشمان بۆ ناوخەڵکی مەککە ناردو، ئەو دەنگ و باس و هەواڵانەمان پێدایت بۆیان دەگێڕێتەوە ﴿[٤٦] وما کنت بجانب الطور إذ نادینا﴾ وەتۆ ئەی پێغەمبەر ﷺ لەتەنیشتی کێوی توریشدا نەبوویت کاتێ کەموسامان بانگ کردوقسەمان لەگەڵ کرد ﴿ولکن رحمة من ربك﴾ بەلاّم ئەمەش هەر میهرەبانیی و بەزەییەك بوو لەلایەن پەروەردگارتەوە کەتۆمان لێ ئاگادار کردی ﴿لتنذر قوما ما أتاهم من نذیر من قبلك﴾ تا گەلێك واتە: هۆزە قورەیش بێدار بکەیتەوەو بیانترسێنیت کەلە پێش تۆوە هیچ ترسێنەرێکیان نەهات بوو ﴿لعلهم یتذکرون﴾ بەڵکو بیربکەنەوەو ئامۆژگاریی وەربگرن، مەبەست ماوەی نێوان عیساو موحەممەدە (علیهما الصلاة و السلام)، کە نزیکەی (٦٠٠) ساڵ بوو ﴿[٤٧] و لولا أن تصیبهم مصیبة بما قدمت أیدیهم﴾ خۆئەگەر لە بەر ئەوە نەبا کە تووشی بەلاّو دەردێك بووبان بەهۆی ئەو کردەوانەی کردوونیان (پێش هاتنی تۆ) ﴿فیقولوا ربنا لولا ارسلت إلینا رسولا﴾ ئەوجا بڵێن پەروەردگاری ئێمە! بۆچی پێش ئەم سزایە پەیامبەرێکت بۆ نەناردین تا ﴿فنتبع آیاتك و نکون من المؤمنین﴾ تاپەیرەوی لە ئایەتەکانت بکەین و لەریزی برواداارانیشدا بووینایە، واتە: تۆمان ناردە لایان تا بیانوو و هیچ قسەیەکیان نەمێنێ.

عینادی خوانەناسان:

﴿[٤٨] فلما جاءهم الحق من عندنا﴾ جا کاتێك کەئەم هەق و راستییەیان بۆهات لەلایەن ئێمەوە، واتە: کاتێ پێغەمبەر ﷺ موحەممەدیان بۆ هات بە قورئانەوە ﴿قالوا لولا أوتی مثل ما أوتی موسی﴾ وتیان: بۆچی نەدرا بە ئەو چەشنی ئەوەی درا بە موسا لە موعجیزات ﴿أولم یکفروا بما أوتی موسی من قبل﴾ ئایا ئەوانە لەپێش تۆوە بێبڕوانەبوون بەوەی کەبەموساو(عیسا) درا! ﴿قالوا سحران تظاهرا﴾ وتیشیان: ئەم دوانە –قورئان و تەورات– دوو جادوون پەیدابوون وهەردووپشتگیری یەکتر ئەکەن قورئان ددان ئەنێت بەتەوراتدا، ئەمیش ددان ئەنێت بەودا، ئیترلەراستیی‌یەوە زۆردوورن ﴿وقالوا إنا بکل کافرون﴾ وتیشیان ئێمە باوەڕمان بەهیچ کامیان (تەورات) و (قورئان) نیە ﴿[٤٩] قل فأتوا بکتاب من عند الله﴾ لە وەلاّمیاندا پێیان بڵێ: ئێوە نامەیەکیتر بێجگە لە تەورات و قورئان لەلایەن خواوە بێنن ﴿هو اهدی منهما اتبعه إن کنتم صادقین﴾ کە لە هەردووکیان باشتر ڕێگەنیشان بدا، ئەوجا منیش پەیرەوی لێدەکەم ئەگەر ڕاست ئەکەن ئەودووانە جادوون ﴿[٥٠] فإن لم یستجیبوا لك فاعلم أنما یتبعون أهواءهم﴾ خۆئەگەر وەلاّمیان نەدایتەوە نەیانتوانی نامەیەکیتر بێنن ئەوە بزانە کە ئەوانە هەر پەیرەوی لە ئارەزووی خۆیان ئەکەن ﴿ومن أضل ممن اتبع هواه بغیر هدی من الله﴾ چ کەسێ گومڕاترە لەو کەسەی پەیرەوی هەواو ئارەزووی خۆی کردووە، بێ ئەوەی هیچ ڕێنوێنێکی لەخواوە هەبێ..؟ ﴿إن الله لا یهدی القوم الظالمین﴾ بەڕاستیی خواش ڕێنوێنی گەلی ستەمکاران ناکات ﴿[٥١] ولقد وصلنا لهم القول﴾ بەڕاستیی پەیامی قورئانمان یەك لەدوای یەك پێگەیاندوون هەندێکی لە شوێن هوندێکی ﴿لعلهم یتذکرون﴾ بەشکو بیر بکەنەوەو ئامۆژگاری وەربگرن.

خاوەن نامەکان لێیان موسڵمان دەبێ:

﴿[٥٢] الذین آتیناهم الکتاب من قبله﴾ ئەو کەسانەی کە لەپێش قورئاندا نامەی (تەورات و ئینجیل)مان پێ بەخشین ﴿هم به یؤمنون﴾ هەیانە باوەڕ بە موحەممەدﷺ دەهێنێت، چونکە لەنامەکانیدا باسی خۆی و ئەم ئایینە تازەیەی هاتووە ﴿[٥٣] وإذا یتلی علیهم قالوا آمنا به﴾ هەرکاتێکیش قورئانیان بۆبخوێنرێتەوە خێرا ئەڵێن: بڕوامان

پێهێنا ﴿إنه الحق من ربنا﴾ بەڕاستیی ئەو هەقەیە لەلایەن پەروەردگارمانەوە پێمان ڕاگەیەنراوە ﴿إنا كنا من قبله مسلمين﴾ کە ئێمە پێش ئەویش کەبێتە خوارێ هەر ملکەچ و موسڵمان بووین ﴿٥٤ أولئك يؤتون أجرهم مرتين بما صبروا﴾ ئا ئەوانە بەهۆی ئارامیی و خۆگرییانەوە دووجار پاداشت دەدرێنەوە ﴿ويدرءون بالحسنة السيئة﴾ وە بە چاکەش بەرهەڵستی کاری خراپە دەکەن ﴿ومما رزقناهم ينفقون﴾ و لەوەیش پێمان بەخشیون، دەبەخشن ﴿٥٥ و إذا سمعوا اللغو أعرضوا عنه﴾ هەرکە قسەی بێهوودە دەبیسن، و رووی لێوەر دەگێڕن ﴿و قالوا لنا أعمالنا و لكم أعمالكم﴾ بەنەفامان دەڵێن: کاروکردەوەی خۆمان بۆ خۆمان و، کارو کردەوەی ئێوەیش بۆخۆتان ﴿سلام عليكم لا نبتغي الجاهلين﴾ سڵاوتان لەسەربێت، ئێمە نامانەوێ بە گژ نەزانانا بڕۆین و، ڕاو بۆچوونی ئەوانمان نیە دیارە مەبەست بەم سڵاوە، سڵاوی دوور کەوتنەوەیە لێیان، نەك سڵاوی خۆشەویستیی و نزیکبوونەوە. نزیکەی (٢٠) کەسێ لە گاورەکانی (حەبەشە) هاتنە لای پێغەمبەرو ﷺ پێکەوە لەمزگەوتدا دانیشتن، چ قسەو پرسیارێکیان هەبووکردیان، پاشان بانگی کردن بۆلای ئیسلام و هەندێ قورئانی بۆخوێندنەوە ئەوجا زۆر گریان، پاشان موسڵمان بوون، جاکاتێ کەهەستان (ئەبووجەهل)یان پێگەیی و، هەندێ قسەی هەڵەو بێجێی لەگەڵ کردن لەخەم و خەفەتی ئەوەکە بروایان هێناوە، ئەوانیش وتیان: ((سلام عليكم لانجاهلكم، لنا مانحن عليه ولكم ما أنتم عليه)) ئینجا ئایەتی: (الذين آتيناهم الكتاب... لانبتغي الجاهلين) هاتە خوارێ. تەفسیری (ئیبن کەسیر).

الجزء العشرون — سورة القصص

۞ وَلَقَدْ وَصَّلْنَا لَهُمُ الْقَوْلَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ (٥١) الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ مِن قَبْلِهِ هُم بِهِ يُؤْمِنُونَ (٥٢) وَإِذَا يُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ قَالُوا آمَنَّا بِهِ إِنَّهُ الْحَقُّ مِن رَّبِّنَا إِنَّا كُنَّا مِن قَبْلِهِ مُسْلِمِينَ (٥٣) أُولَٰئِكَ يُؤْتَوْنَ أَجْرَهُم مَّرَّتَيْنِ بِمَا صَبَرُوا وَيَدْرَءُونَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ (٥٤) وَإِذَا سَمِعُوا اللَّغْوَ أَعْرَضُوا عَنْهُ وَقَالُوا لَنَا أَعْمَالُنَا وَلَكُمْ أَعْمَالُكُمْ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ لَا نَبْتَغِي الْجَاهِلِينَ (٥٥) إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَن يَشَاءُ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ (٥٦) وَقَالُوا إِن نَّتَّبِعِ الْهُدَىٰ مَعَكَ نُتَخَطَّفْ مِنْ أَرْضِنَا أَوَلَمْ نُمَكِّن لَّهُمْ حَرَمًا آمِنًا يُجْبَىٰ إِلَيْهِ ثَمَرَاتُ كُلِّ شَيْءٍ رِّزْقًا مِّن لَّدُنَّا وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ (٥٧) وَكَمْ أَهْلَكْنَا مِن قَرْيَةٍ بَطِرَتْ مَعِيشَتَهَا فَتِلْكَ مَسَاكِنُهُمْ لَمْ تُسْكَن مِّن بَعْدِهِمْ إِلَّا قَلِيلًا وَكُنَّا نَحْنُ الْوَارِثِينَ (٥٨) وَمَا كَانَ رَبُّكَ مُهْلِكَ الْقُرَىٰ حَتَّىٰ يَبْعَثَ فِي أُمِّهَا رَسُولًا يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِنَا وَمَا كُنَّا مُهْلِكِي الْقُرَىٰ إِلَّا وَأَهْلُهَا ظَالِمُونَ (٥٩)

وما أوتيتم — ٣٩٢

پێغەمبەریش ﷺ بێ ئیزنی خوا ڕێنمایی کەسی پێناکرێت:

﴿٥٦ إنك لا تهدي من أحببت﴾ بێگومان تۆناتوانی ئەی پێغەمبەر ﷺ کەسێ بخەیتە سەر ڕێی ڕاست و بروا هێنان کە بۆخۆت خۆشت بوێ هەرچەندە هەوڵ و تەقالای لەگەڵ بدەیت ﴿ولكن الله يهدي من يشاء﴾ بەڵام خوا ڕێنمایی هەرکەسێ خۆی بیەوێ دەکا ﴿و هو أعلم بالمهتدين﴾ خۆیشی زاناترە بەوانە کە ڕێبازی هیدایەت دەگرن، ئەوخۆی ئەزانێ کێ شایستەی هیدایەتەو ئامادەیی تێدایە. ئەم ڕاستیە لە گەلێ ئایەتدا روون کراوەتەوە، لەوانە: فەرمایشتی (إن تحرص على هداهم فإن الله لا يهدي من يضل..) وە فەرمایشتی: (ومن يرد الله فتنته فلن تملك له من الله شيئا أولئك الذين لم يرد الله أن يطهر قلوبهم..) ئیمامی (بوخاری) و (موسلیم) یش ئەڵێن: ئەم ئایەتە سەبارەت بە (ئەبو تالیب) هاتووە، ئەوەبوو پەیامبەر ﷺ زۆر داوای لێکرد بروا بێنێ و، هەوڵێکی زۆریشی لەگەڵدا، بەڵام بێ کەڵك بوو و هەر بڕوای نەهێنا! جا خوای گەورەیش ئەو ئایەتەی بەگوێی پەیامبەرا دا ﷺ. ﴿٥٧ و قالوا إن نتبع الهدى معك نتخطف من أرضنا﴾ بت پەرستەکانی مەککە وتیان: ئەگەر پەیڕەوی لە دینەکەی تۆ بکەین ئەوا لەسەرئەم زەویی و ناوچەی خۆمانەدا دەرفێنرێین ﴿أو لم نمكن لهم حرما آمنا﴾ ئەدی ئێمە ئەوانمان لە حەرەمێکی هێمن و ئارامدا جێ

نەکردوتەوە لەم کاتی بێ بروابییەیاندا ئیدی ئەگەر شوێن ئاینی موحەممەدﷺ بکەون چۆن دەفرێنرێن ﴿یجبى إلیه ثمرات كل شئ رزقا من لدنا﴾ جۆرەها بەرووبوومی بۆ کۆ ئەکرێتەوەو بۆی ئەهێنرێ، ئەوە هەمویشی رزق و رۆزییە لەلایەن ئێمەوە لەو جێگا بێ دەرامەتەدا بۆیان دێت ﴿ولكن أكثرهم لا یعلمون﴾ بەڵام زۆربەیان ئەم راستییە نازانن.

پاش هاتنی پێغەمبەرانیش گوند گەلێك بە قڕ چوون:

﴿[٥٨] وكم اهلكنا من قریة بطرت معیشتها﴾ ئەمانە پەند وەرناگرن لەچارەنووسی گەلانیتر، ئەگەرنا شارو ئاواییەکی زۆرمان لەناوبرد، کە لەبەر زۆری رزق و رۆزیی مەست و سەرخۆش ببوون ﴿فتلك مساكنهم لم تسكن من بعدهم إلا قلیلا﴾ ئەمەش خانوو بەرەکانیانە بە وێرانی ماوەتەوە لەدوای تیاچوونیشیان کاتێکی کەم نەبێ کەسی لەوێ نیشتەجێنەبووە ﴿وكنا نحن الوارثین﴾ هەر ئێمە خۆمان بووینە میراتگریان چونکە کەسیان نەما ﴿[٥٩] و ما كان ربك مهلك القرى﴾ پەروەردگاری تۆ بە ناهەق شارو گوندەکانی وێران نەکردوون ﴿حتى یبعث فی أمها رسولا یتلوا علیهم آیاتنا﴾ هەتا لەگەورە دێیەکەیاندا پەیامبەرێکی دەنارد، ئایەتەکانی ئێمەیان بەسەرا بخوێنێتەوە ﴿وما كنا مهلكی القرى إلا وأهلها ظالمون﴾ هەرگیز ئێمە بەناهەق ئاواییەکانمان کاول نەکردوون، مەگەر خەڵکەکەی دەستیان دابێتە ستەمکاریی، واتە: مەگەر کاتێ پەیامبەرانمان بۆناردبن و بەگوێیان نەکردبن.

سُورَةُ القَصَصِ — الجُزْءُ العِشْرُونَ

وَمَآ أُوتِيتُم مِّن شَيْءٍ فَمَتَٰعُ ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا وَزِينَتُهَا ۚ وَمَا عِندَ ٱللَّهِ خَيْرٌ وَأَبْقَىٰٓ ۚ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٦٠﴾ أَفَمَن وَعَدْنَٰهُ وَعْدًا حَسَنًا فَهُوَ لَٰقِيهِ كَمَن مَّتَّعْنَٰهُ مَتَٰعَ ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا ثُمَّ هُوَ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ مِنَ ٱلْمُحْضَرِينَ ﴿٦١﴾ وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ أَيْنَ شُرَكَآءِىَ ٱلَّذِينَ كُنتُمْ تَزْعُمُونَ ﴿٦٢﴾ قَالَ ٱلَّذِينَ حَقَّ عَلَيْهِمُ ٱلْقَوْلُ رَبَّنَا هَٰٓؤُلَآءِ ٱلَّذِينَ أَغْوَيْنَآ أَغْوَيْنَٰهُمْ كَمَا غَوَيْنَا ۖ تَبَرَّأْنَآ إِلَيْكَ ۖ مَا كَانُوٓا۟ إِيَّانَا يَعْبُدُونَ ﴿٦٣﴾ وَقِيلَ ٱدْعُوا۟ شُرَكَآءَكُمْ فَدَعَوْهُمْ فَلَمْ يَسْتَجِيبُوا۟ لَهُمْ وَرَأَوُا۟ ٱلْعَذَابَ ۚ لَوْ أَنَّهُمْ كَانُوا۟ يَهْتَدُونَ ﴿٦٤﴾ وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ مَاذَآ أَجَبْتُمُ ٱلْمُرْسَلِينَ ﴿٦٥﴾ فَعَمِيَتْ عَلَيْهِمُ ٱلْأَنۢبَآءُ يَوْمَئِذٍ فَهُمْ لَا يَتَسَآءَلُونَ ﴿٦٦﴾ فَأَمَّا مَن تَابَ وَءَامَنَ وَعَمِلَ صَٰلِحًا فَعَسَىٰٓ أَن يَكُونَ مِنَ ٱلْمُفْلِحِينَ ﴿٦٧﴾ وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَآءُ وَيَخْتَارُ ۗ مَا كَانَ لَهُمُ ٱلْخِيَرَةُ ۚ سُبْحَٰنَ ٱللَّهِ وَتَعَٰلَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٦٨﴾ وَرَبُّكَ يَعْلَمُ مَا تُكِنُّ صُدُورُهُمْ وَمَا يُعْلِنُونَ ﴿٦٩﴾ وَهُوَ ٱللَّهُ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ۖ لَهُ ٱلْحَمْدُ فِى ٱلْأُولَىٰ وَٱلْءَاخِرَةِ ۖ وَلَهُ ٱلْحُكْمُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٧٠﴾

٣٩٣

دنیا ویستان و دۆستانی قیامەت:

﴿[٦٠] وما أوتیتم من شئ فمتاع الحیاة الدنیا وزینتها﴾ وە هەر شتێکتان پێ بەخشراوە لە ماڵ و ژن ومنداڵ و کاڵاو خۆشیی و جوانیی ژیانی ئەم دونیایەیەو دەڕوا (وما عندالله خیر وأبقى) وە ئەوەی لای خوایە چاکترو ماوەدارترە بۆتان ﴿أفلا تعقلون﴾ دە ئایا لەوەش تێناگەن و ژیرنابن؟! ﴿[٦١] أفمن وعدناه وعدا حسنا فهو لاقیه﴾ ئایا ئەوکەسەی بەڵێنێکی چاکمان پێداوە، ئەو کەسە پێیشی دەگات، وەك بەهەشت و رۆزیی نەبڕاوە ﴿كمن متعناه متاع الحیاة الدنیا﴾ وەکو کەسێکە کە بەکاڵای ژیانی دنیا بەهرەمەندمان کردووە ﴿ثم هو یوم القیامة من المحضرین﴾ لەپاشا ئەوکەسە لەرۆژی قیامەتدا لە ئامادەکراوان دەبێت بۆ سزاو تۆڵەو ئەشکەنجە ﴿[٦٢] و یوم ینادیهم فیقول أین شركاءی الذین كنتم تزعمون﴾ باسی حاڵی هاوبەش دانەرەکانیش بکە، ئەو رۆژە خوا بانگیان لێ ئەکات و ئەفەرموێ: لە کوێن ئەوبت و خوایانەتان کە پێتان وابوو شەریك و هاوبەشی منن؟ ﴿[٦٣] قال الذین حق علیهم القول﴾ جا لەوەڵامدا ئەوانەی کە بڕیارو فەرمانی سزا لەبارەیانەوە دەرچووە، واتە: (سەرۆکەکان) بە خەجاڵەتییەکەوە ئەڵێن: ﴿ربنا هؤلاء الذین أغوینا﴾ ئەی پەروەردگاری ئێمە! ئەمانەهەر ئەوکەسانەن کە ئێمە گوومرامان کردن ﴿أغویناهم كما غوینا﴾ گومڕامان کردن وەك ئەوەی خۆمان گومڕا بوو بین، واتە: تەنها بە وەسوەسەو قسە بۆ دانان و رازاندنەوەی دونیا

گومڕامان کردن نەك بە زۆرو زۆرکاریی ﴿تبر انا إليك ما كانوا إيانا يعبدون﴾ خوایا! وا ئێمە خۆمان بەری کرد لێیان، ئەوان ئێمەیان نەپەرستووە، بەڵکو دوای هەواو ئارەزووی خۆیان کەوتوون ﴿[٦٤] و قيل ادعوا شركاءكم﴾ ئەوسا بە بێبڕواکان ئەوترێ: ئادەی خواکانتان کە بەهاوبەشی خواتان دانابوون بانگ بکەن ﴿فدعوهم فلم يستجيبوا لهم﴾ ئەوانیش وا دەزانن بە بانگیانەوە دێن، بەڵام وەڵامیان نادەنەوە ﴿و رأوا العذاب لو أنهم كانوا يهتدون﴾ ئەو کاتە سزای دۆزەخ دەبینن ئاوات ئەخوازن کە بە ڕێگەی ڕاستدا برۆشتنایەو ڕێنوێن بووبان ﴿[٦٥] و يوم يناديهم فيقول ماذا اجبتم المرسلين﴾ و ئەو رۆژە بەیاد بکە خوا بانگیان ئەکا پێیان ئەفەرموێ: چیتان وەڵامی پەیامبەرەکان دایەوە؟ ﴿[٦٦] فعميت عليهم الأنباء يومئذ﴾ ئینجا لەو رۆژەدا هەواڵەکانیان لێ بزر دەبن ﴿فهم لا يتساءلون﴾ ئیتر لەتاو سزادا ناتوانن لە یەکتریش بپرسن بۆیە هەریەکە بۆخۆی دەڵێت: ئای ئەمە چ رۆژێکە، بۆچی وامان بەسەرهات؟ ﴿فأما من تاب وآمن وعمل صالحا﴾ بەڵام ئەوکەسەی کەلە شیرك و کاری بەدوخراپ پەشیمان بووەوەوبڕوای هێناو کاری چاکی کرد ﴿فعسى أن يكون من المفلحين﴾ بێگومان ئەو جۆرەکەسانەلە بەختیاران ئەبن، (شێخی ئالووسی) دەڵێ: (و ((عسى)) للتحقيق على عادة الكرام، أوللترجي من قبل التائب المذكور بمعنى: فليتوقع أن يفلح). (ئیبن کەسیر) و (ئەبوعەبدوڵلای قورتوبی)یش دەڵێن: (و ((عسى)) من الله واجبة).

خوا پییەوێ هەر شتێ بکا، دەیکات:

خوا لەم چەند ئایەتەدا دەسەڵات و باڵادەستی خۆی دەخاتە رووو دەفەرموێ: ﴿[٦٨] وربك يخلق ما يشاء ويختار﴾ وەهەر بۆ خواوەندی تۆیە کە هەرچی بوێ دروستیکاو، هەرکەسێکیشی بوێ هەڵیبژێرێ. ئەوان پێیان وابوو کە کەسێکی شیاوتر بەدەر لەپێغەمبەر بۆ هەڵگرتنیپەیامەکەی خوا هەیە , ئینجا خواش فەرمووی هەڵبژاردن و دیاریکردنی پێغەمبەران هەر بەدەستی خۆیەتی ﴿ما كان لهم الخيرة﴾ بەڵام ئەوان لە بەرامبەر ویستی خواوە هەڵبژاردنیان بۆ نیە، بەڵکو هەڵبژاردن هەر بۆ خوایە ﴿سبحان الله وتعالى عما يشركون﴾ پاکەخوا، بڵندە، لەوشتەی کە ئەوانە ئەیکەنە هاوبەشی ﴿[٦٩] وربك يعلم ماتكن صدورهم وما يعلنون﴾ نە هەر ئەوەندە کە هەڵبژاردن هەر بۆ خوایە..بەڵکوهەر پەروەردگاری تۆ چاك دەزانێ کە ئەو خەڵکە چیلەنێو سینگ و دڵیاندا ئەشارنە وەو، چیش دەر دەخەن و ئاشکرای ئەکەن لەو هەموو توانج و پلارانەی کە ئەیگرنە کەسایەتی پەیامبەر ﷺ ﴿[٧٠] وهوالله لا إله إلا هو﴾ هەر ئەو زاتەیە خودا، جگەلەخۆی هیچ پەرستراوێکیهەق نیە ﴿له الحمدفيالأولى والآخرة﴾ سوپاس و ستایش هەرشایستەی ئەوە لە دنیاو لە ئاخیرەتدا ﴿وله الحكم﴾ حوکم و فەرمانڕەواییش وبڕیار هەر بۆ ئەوە، نەك بۆ کەسێکی تر ﴿وإليه ترجعون﴾ وە هەر بۆ لای ئەویش دەبرێنەوە، جا ئەوساش ئیتر هەمووکەس پاداشت وتۆڵەیخۆی وەرئەگرێ.

شەوگارو رۆژگار بەڵگەی تاك و تەنیایی خوان:

﴿[٧١] قل ارايتم إن جعل الله عليكم الليل سرمدا إلى يوم القيامة﴾ بڵێ: ئادەی وەرن پێم بڵێن: ئەگەرخوا شەوتان لەسەر بکا بەهەمیشەیی تارۆژی قیامەت وهەر رۆژنە بێتەوە ﴿من إله غير الله يأتيكم بضياء﴾ بێجگە لە خوا، کێی ترهەیە بتوانێ ڕووناکیتان بۆ بێنێ؟! ﴿افلا تسمعون﴾ دەئایا ئێوە هەق نابیسن و وەریگرن؟ ﴿[٧٢] قل أرايتم إن جعل الله عليكم النهار سرمدا إلى يوم القيامة﴾ پێیان بڵێ: خەڵکینە! ئەگەر خوا ڕۆژگاری کردە هەمیشەیی لەسەرتان وتا ڕۆژی قیامەت درێژەی پێدا ﴿من إله غير الله يأتيكم بليل تسكنون فيه﴾ بێجگە لەخوا، خوایەکی تر هەیە، بتوانێ شەوگارتان بۆ پێش بێنێ! تا بحەوێنەوەو ئاسوودە بن تیایا؟" ﴿افلا تبصرون﴾ دەئایا هەڵەی خۆتان نابینن

لەپەرەستنی غەیری خودا؟! ﴿ [٧٣] ومن رحمته جعل لكم الليل والنهار﴾ بێگومان هەرکامێکیان نەبرێتەوە و درێژەبکێشیٚ ، ئێوە تووشی زیان ئەبن، بەڵام لەڕەحمەت و میهرەبانی خوایە کەشەوو ڕۆژی بۆداناون و،یەك لەدوای یەك دێن و دەڕۆن ﴿لتسكنوا فيه﴾ تالەشەودا بحەوێنەوە و بەئاسوودە دانیشن و، لەو ژان وئازارە ڕزگارببن کەبەڕۆژا تووشتان دەبێت ﴿ولتبتغوا من فضله﴾ بۆئەوەی کە لەڕۆژدا بژێویو، رزق و ڕۆزی وەدەست بێنن ،بۆیە شەوی بەتاریك دروست کردووە، ڕۆژیش بە ڕووناك ﴿ولعلكم تشكرون﴾ بەشکوشوکرانەشم بکەن ﴿ [٧٤] ويوم يناديهم فيقول أين شركائي الذين كنتم تزعمون﴾ بیری ئەو ڕۆژە بکەوە کە خوا بانگیان ئەکات و پێیان ئەفەرموێ: ئەوە کوان ئەو خوایانەی کە گومانتان وابوو هاوبەشی منبن؟!. دیارە هیچ وەڵامیان نابێت، ئینجا خوای گەورە ئەفەرموێ:

قُلۡ أَرَءَيۡتُمۡ إِن جَعَلَ ٱللَّهُ عَلَيۡكُمُ ٱلَّيۡلَ سَرۡمَدًا إِلَىٰ يَوۡمِ ٱلۡقِيَٰمَةِ مَنۡ إِلَٰهٌ غَيۡرُ ٱللَّهِ يَأۡتِيكُم بِضِيَآءٍۚ أَفَلَا تَسۡمَعُونَ ﴿٧١﴾ قُلۡ أَرَءَيۡتُمۡ إِن جَعَلَ ٱللَّهُ عَلَيۡكُمُ ٱلنَّهَارَ سَرۡمَدًا إِلَىٰ يَوۡمِ ٱلۡقِيَٰمَةِ مَنۡ إِلَٰهٌ غَيۡرُ ٱللَّهِ يَأۡتِيكُم بِلَيۡلٖ تَسۡكُنُونَ فِيهِۚ أَفَلَا تُبۡصِرُونَ ﴿٧٢﴾ وَمِن رَّحۡمَتِهِۦ جَعَلَ لَكُمُ ٱلَّيۡلَ وَٱلنَّهَارَ لِتَسۡكُنُواْ فِيهِ وَلِتَبۡتَغُواْ مِن فَضۡلِهِۦ وَلَعَلَّكُمۡ تَشۡكُرُونَ ﴿٧٣﴾ وَيَوۡمَ يُنَادِيهِمۡ فَيَقُولُ أَيۡنَ شُرَكَآءِيَ ٱلَّذِينَ كُنتُمۡ تَزۡعُمُونَ ﴿٧٤﴾ وَنَزَعۡنَا مِن كُلِّ أُمَّةٖ شَهِيدٗا فَقُلۡنَا هَاتُواْ بُرۡهَٰنَكُمۡ فَعَلِمُوٓاْ أَنَّ ٱلۡحَقَّ لِلَّهِ وَضَلَّ عَنۡهُم مَّا كَانُواْ يَفۡتَرُونَ ﴿٧٥﴾ ۞ إِنَّ قَٰرُونَ كَانَ مِن قَوۡمِ مُوسَىٰ فَبَغَىٰ عَلَيۡهِمۡۖ وَءَاتَيۡنَٰهُ مِنَ ٱلۡكُنُوزِ مَآ إِنَّ مَفَاتِحَهُۥ لَتَنُوٓأُ بِٱلۡعُصۡبَةِ أُوْلِي ٱلۡقُوَّةِ إِذۡ قَالَ لَهُۥ قَوۡمُهُۥ لَا تَفۡرَحۡۖ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُحِبُّ ٱلۡفَرِحِينَ ﴿٧٦﴾ وَٱبۡتَغِ فِيمَآ ءَاتَىٰكَ ٱللَّهُ ٱلدَّارَ ٱلۡأٓخِرَةَۖ وَلَا تَنسَ نَصِيبَكَ مِنَ ٱلدُّنۡيَاۖ وَأَحۡسِن كَمَآ أَحۡسَنَ ٱللَّهُ إِلَيۡكَۖ وَلَا تَبۡغِ ٱلۡفَسَادَ فِي ٱلۡأَرۡضِۖ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُحِبُّ ٱلۡمُفۡسِدِينَ ﴿٧٧﴾

الجزء العشرون — سورة القصص — ٣٩٤ — قال إنما

﴿ [٧٥] ونزعنا من كل أمة شهيدا﴾ ئێمە لەوڕۆژەدا لەهەر ئوممەتێك شایەتێك "پەیامبەرێك" دێنین" شایەتییان لەسەر ئەدات" ﴿فقلنا هاتوا برهانكم﴾ دوای شایەتیەکە.. پێیان ئەڵێن: ئادەی بەڵگەی خۆتان بێنن لەسەر ئەوە" کە ئەتانوت: خوا هاوەڵی هەیە" ﴿فعلموا أن الحق لله﴾ ئینجا ئەو ڕۆژە بەچاکی ئەزانن کە هەق بە خودایەو، هیچ شەریکە نیە ﴿وضل عنهم ماكانوا يفترون﴾ وەئەو درۆو کارەناڕەوانە کەهەڵیان دەبەست بۆ خوا، لێیان بزر دەبێت.

قارون یاخیی بوو و دۆڕاندی:

ئینجا خوا داستانی قارون دێنێت بۆئەوانەی کەبەهۆی ماڵ وسامان ودارایییەوە لەسنوور دەرئەچن و، ئەفەرموێ: ﴿ [٧٦] إن قارون كان من قوم موسى﴾ بەڕاستیی قارون لەگەل و خوێشانی موسا بوو زۆرێك لەزانایان دەڵێن: ئامۆزای بووە ﴿فبغى عليهم﴾ جا شوڵی لێهەڵکێشان بەهۆی ماڵ و سامان و دارایییەکەوە پێی درابووخۆی گیڤ کردەوەو خۆی لێگۆڕا بەرامبەریان ﴿وآتيناه من الكنوز ما إن مفاتحه لتنوء بالعصبة أولى القوة﴾ ئەوەندە گەنجینەو سامانمان پێدابوو کەهەڵگرتنی کلیلەکانی قاسەکەی کۆمەڵێکی زۆربەهێزی شەکەت دەکرد ﴿إذ قال له قومه لاتفرح﴾ ئەوەبوو خۆی دەرخست و بەشتێکی سەمەرەش خۆی هاتە پێش چاو، کاتیٚ هەندیٚ لەخزمانی خۆی پێیان وت: ئەم خۆشیی و شادییە تێکەڵی دەعیەو فیز مەکەو هەق پێشێل مەکە ﴿إن الله لا يحب الفرحين﴾ چونکە خوا پیاوانی دەعیە بازیی خۆش ناویٚ ﴿ [٧٧] و ابتغ فيما آتاك الله الدار الآخرة﴾ لەخوا بترسە.. هەوڵ بدە لەو ماڵ و دارایییەی کە خوا پێی بەخشیویت ئەودونیای خۆت ڕۆژی دوایی پیٚ بەدەست بێنە ﴿ولا تنس نصيبك من الدنيا﴾ بەش و بارەی حەڵاڵی خۆێشت لەم دونیایە لەبیرمە کە "واتە: بەشی خۆت لە حەڵاڵ و زەڵاڵ رابوێرە" (عەبدوڵای کوڕی عومەر) چەند جوان ئەڵیٚ: ئەوەندە هەوڵ بۆ دونیا بدە، وابزانە هەردەمێنیت و نامریت، وایش تیٚ بکۆشە بۆ ئەو دونیات وابزانە سبەینیٚ دەمریت ﴿وأحسن كما أحسن الله إليك﴾ خوای گەورە چاکەی لەگەڵ تۆ کردوە، دەسا تۆش لەگەڵ خەڵکدا

چاكە خواز بە، واتە: لەوسامان و داراییە كەخوای گەورە پێیداویت چاكە بكە ﴿ولاتبغ الفساد فی الارض﴾ وە لەم سەر زەوییەدا مەكەوە شوێنی فەسادو كاری بەدفەڕیی ﴿إن الله لا یحب المفسدین﴾ چونكە خوا خراپكارانی خۆش ناوێت ﴿[٧٨] قال إنما أوتیتە علی علم عندی﴾ كەچی دوای ئەو ئامۆژگارییە، قارون وتی: ئەومالْ و سامانە كەمن هەمە، هەمووی بە هۆی زانیاریی و زانستیی خۆمەوە پێم دراوە، واتە: من هەرخۆم شایستەی ئەوەم ﴿أو لم یعلم أن الله قد أهلك من قبلە من القرون﴾ باشە وا ئەو قسانە ئەكات مەگەر نەیزانیوە كەخوا پێش ئەو خەڵكێكی زۆری لەناوبردووە ﴿من هو أشد منە قوة وأكثر جمعا﴾ كە لەوزۆر بەهێزترو زاناترو سامان زۆرتر بوون؟ دیارە پاشەڕۆژی ئەویش هەردەبێ وەك ئەوان بێ ﴿ولا یسأل عن ذنوبهم المجرمون﴾ لەرۆژی قیامەتدا خوا پرسیار لە گوناهەكانی تاوانبارەكان ناكا بۆ زانینی خۆی، چونكە خوا زانست و عیلمی بەگوناهەكانیان هەیە وە دەست بەجێ دەیانخاتە ئاگرەوە ﴿[٧٩] فخرج علی قومە فی زینتە﴾ ئینجا ڕۆژێكی قارون خۆی سازداو لەوپەڕی تەنتەنەو جوانیی و ڕازاوەییدا دەرچوو بۆ ناو هۆزەكەی ﴿قال الذین یریدون الحیاة الدنیا﴾ ئەوانەی كە تەنها ژیانی دونیایان دەویست وتیان: ﴿یا لیت لنا مثل ما أوتی قارون﴾ ئەی خۆزگە! ئێمەش ئەوەندەی قاروون سامان ودەسەڵاتمان پێدرابا ﴿إنە لذو حظ عظیم﴾ بەڕاستیی ئەو بەختێكی گەورەی هەیە لەساماندا ﴿[٨٠] و قال الذین أوتوا العلم﴾ ئەوە قسەی نەفامەكان بوو! بەڵام ئەوانەیان كە زانستیان لەلایەن خواوە پێدرا بوو، واتە: (زاناكانیان) وتیان: ﴿ویلكم ثواب الله خیر لمن آمن و عمل صالحا﴾ واز لەوقسانە بێنن.. هاوارو وای بۆئێوە ئەوە چی ئەڵێن؟ پاداشتی خوا زۆر چاكترە بۆئەوكەسەی كە بڕوای دامەزراوی هێناوەوكاری چاكی ئەنجام داوە تا ئەو وەزعەی قارونە ﴿ولا یلقاها إلا الصابرون﴾ بەڵام ئارامگران نەبن، ئەوپاداشە دەستی كەسی تر ناكەوێ.

سُورَةُ القَصَصِ — الجُزْءُ العِشْرُونَ

قَالَ إِنَّمَآ أُوتِيتُهُۥ عَلَىٰ عِلۡمٍ عِندِيٓۚ أَوَلَمۡ يَعۡلَمۡ أَنَّ ٱللَّهَ قَدۡ أَهۡلَكَ مِن قَبۡلِهِۦ مِنَ ٱلۡقُرُونِ مَنۡ هُوَ أَشَدُّ مِنۡهُ قُوَّةٗ وَأَكۡثَرُ جَمۡعٗاۚ وَلَا يُسۡـَٔلُ عَن ذُنُوبِهِمُ ٱلۡمُجۡرِمُونَ (٧٨) فَخَرَجَ عَلَىٰ قَوۡمِهِۦ فِي زِينَتِهِۦۖ قَالَ ٱلَّذِينَ يُرِيدُونَ ٱلۡحَيَوٰةَ ٱلدُّنۡيَا يَٰلَيۡتَ لَنَا مِثۡلَ مَآ أُوتِيَ قَٰرُونُ إِنَّهُۥ لَذُو حَظٍّ عَظِيمٖ (٧٩) وَقَالَ ٱلَّذِينَ أُوتُواْ ٱلۡعِلۡمَ وَيۡلَكُمۡ ثَوَابُ ٱللَّهِ خَيۡرٞ لِّمَنۡ ءَامَنَ وَعَمِلَ صَٰلِحٗاۚ وَلَا يُلَقَّىٰهَآ إِلَّا ٱلصَّٰبِرُونَ (٨٠) فَخَسَفۡنَا بِهِۦ وَبِدَارِهِ ٱلۡأَرۡضَ فَمَا كَانَ لَهُۥ مِن فِئَةٖ يَنصُرُونَهُۥ مِن دُونِ ٱللَّهِ وَمَا كَانَ مِنَ ٱلۡمُنتَصِرِينَ (٨١) وَأَصۡبَحَ ٱلَّذِينَ تَمَنَّوۡاْ مَكَانَهُۥ بِٱلۡأَمۡسِ يَقُولُونَ وَيۡكَأَنَّ ٱللَّهَ يَبۡسُطُ ٱلرِّزۡقَ لِمَن يَشَآءُ مِنۡ عِبَادِهِۦ وَيَقۡدِرُۖ لَوۡلَآ أَن مَّنَّ ٱللَّهُ عَلَيۡنَا لَخَسَفَ بِنَاۖ وَيۡكَأَنَّهُۥ لَا يُفۡلِحُ ٱلۡكَٰفِرُونَ (٨٢) تِلۡكَ ٱلدَّارُ ٱلۡأٓخِرَةُ نَجۡعَلُهَا لِلَّذِينَ لَا يُرِيدُونَ عُلُوّٗا فِي ٱلۡأَرۡضِ وَلَا فَسَادٗاۚ وَٱلۡعَٰقِبَةُ لِلۡمُتَّقِينَ (٨٣) مَن جَآءَ بِٱلۡحَسَنَةِ فَلَهُۥ خَيۡرٞ مِّنۡهَاۖ وَمَن جَآءَ بِٱلسَّيِّئَةِ فَلَا يُجۡزَى ٱلَّذِينَ عَمِلُواْ ٱلسَّيِّـَٔاتِ إِلَّا مَا كَانُواْ يَعۡمَلُونَ (٨٤)

٣٩٥

قاروون سەرو ماڵی چوو بەناخی زەویدا:

﴿[٨١] فخسفنا بە و بدارە الأرض﴾ جا سەرەنجام خۆیی و، خانووەكەیمان برد بە ناخی زەوییدا بەسامان و گەنجینەكەشیەوە ﴿فما كان لە من فئة ینصرونە من دون الله﴾ هیچ دەستەو كۆمەڵێكیش نەبوو تا لەسزای خوا یارمەتی بدات ﴿وما كان من المنتصرین﴾ و خۆیشی نەیتوانی یارمەتی خۆی بدات ﴿[٨٢] و أصبح الذین تمنوا مكانە بالأمس﴾ ئەوانەی دوێنێ ئاواتیان ئەخواست لەجێی (قاروون) بوونایە ﴿یقولون و یكأن الله یبسط الرزق لمن یشاء من عبادە و یقدر﴾ دەیانگوت: ئەی هاوار! بەس نەبوو ئێمەش وەكو ئەو تیانە چووین، سەیرە خوا بۆ هەركەسێ خۆی بیەوێ لەبندەكانی، ڕزق و رۆزی فراوان دەكات، وە تەنگ دەكا لە هەركەسێ خۆی بیەوێ، ئەوەش لەبەر حیكمەتێكە خۆی دەیزانێ ﴿لولا أن من الله علینا﴾ خۆئەگەر خوا منەتی لەسەر ئێمە نەنابا ﴿لخسف بنا﴾ ئێمەیشی

ئەبرد بە ناخی زەوییدا، واتە: پاشە ڕۆژمان وەك قاروون دەبوو ﴿و يكأنه لا يفلح الكافرون﴾ سەیرە كافرو بێ بڕوایان ڕزگار نابن هەرچەندە ماوەیەكیش لەخۆشی دابن ﴿[٨٣] تلك الدار الآخرة نجعلها للذين لا يريدون علوا في الارض ولا فسادا﴾ ئەو خانەیەی تر(بەهەشت) دادەنێین بۆ ئەوكەسانەی نایانەوێ دەعیەو خراپەكاریی بكەن لە زەوییدا وەك قاروون. ﴿و العاقبة للمتقين﴾ پاشەڕۆژی چاكیش هەر بۆ پارێزگارانە نەك بۆ لەخۆ بایی بووان بەكورسی، یان بەسامان و دارایی ﴿[٨٤] من جاء بالحسنة فله خير منها﴾ ئەوەی كاروكردەوەیەكی چاك ئەنجام بدات، ئەوە چاكتر دێتە ڕێی و پاداشتی باشتری بۆ هەیە ﴿ومن جاء بالسيئة فلا يجزى الذين عملوا السيئات إلا ماكانوا يعملون﴾ هەركەسێكیش گوناهو كاری خراپ بكات، تۆڵەی تەنها بەرانبەر بەئەندازەی كاروكردەوەكەیانە.

خوا بەهەق بناسە و كاری خۆت بكە:

﴿[٨٥] إن الذى فرض عليك القرآن لرادك إلى معاد﴾ ئینجا بۆ دڵخۆشی پەیامبەرﷺ و هاوەڵانی ئەفەرمووێ: بەڕاستیی ئەو زاتەی خوێندن و گەیاندن و كار پێكردنی قورئانی لەسەر واجب كردیت، هەر ئەو زاتەش دەتگێڕێتەوە بۆ جێی لەدایك بوونت (شاری مەككە).. دیارە ئەمە موژدەی فەتحی مەككەیە، وە ئەم تەفسیرە رای (ئیبن عەبباس)ە، كە پێشەوا بوخاریش دەیهێنێ، جا بۆ زیادە زانیاریی تۆش دەتوانی سەیری تەفسیری (ئیبن كەسیر) بكەی. ئەوانە بەپێغەمبەریان ئەوت تۆ گومڕایت، بۆیە خوا ئەفەرمووێ: ﴿قل ربى أعلم من جاء بالهدى﴾ بڵێ: هەر پەروەردگاری من لە هەمووكەس زاناترە كە كێ هاتووە بە ڕێنمایی و هیدایەت ﴿ومن هو فى ضلال مبين﴾ وە كێش لە گومڕایی و سەر لێشێواوییەكی ئاشكرادایە ﴿[٨٦] و ما كنت ترجوا أن يلقى إليك الكتاب إلا رحمة من ربك﴾ تۆیش ئەی محمدﷺ هەرگیز بەتەمای ئەم قورئانە نەبوویت بۆت بنێرێ، بەڵام ڕەحمەتی پەروەردگاری تۆ وای خواست، بێ بڕواكان پێیان خۆش بوو

إِنَّ ٱلَّذِى فَرَضَ عَلَيْكَ ٱلْقُرْءَانَ لَرَآدُّكَ إِلَىٰ مَعَادٍ قُل رَّبِّىٓ أَعْلَمُ مَن جَآءَ بِٱلْهُدَىٰ وَمَنْ هُوَ فِى ضَلَٰلٍ مُّبِينٍ ﴿٨٥﴾ وَمَا كُنتَ تَرْجُوٓاْ أَن يُلْقَىٰٓ إِلَيْكَ ٱلْكِتَٰبُ إِلَّا رَحْمَةً مِّن رَّبِّكَ فَلَا تَكُونَنَّ ظَهِيرًا لِّلْكَٰفِرِينَ ﴿٨٦﴾ وَلَا يَصُدُّنَّكَ عَنْ ءَايَٰتِ ٱللَّهِ بَعْدَ إِذْ أُنزِلَتْ إِلَيْكَ وَٱدْعُ إِلَىٰ رَبِّكَ وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ ٱلْمُشْرِكِينَ ﴿٨٧﴾ وَلَا تَدْعُ مَعَ ٱللَّهِ إِلَٰهًا ءَاخَرَ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ كُلُّ شَىْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُۥ لَهُ ٱلْحُكْمُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٨٨﴾

سُورَةُ ٱلْعَنكَبُوتِ — ترتيبها ٢٩ — آياتها ٦٩

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

الٓمٓ ﴿١﴾ أَحَسِبَ ٱلنَّاسُ أَن يُتْرَكُوٓاْ أَن يَقُولُوٓاْ ءَامَنَّا وَهُمْ لَا يُفْتَنُونَ ﴿٢﴾ وَلَقَدْ فَتَنَّا ٱلَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ فَلَيَعْلَمَنَّ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ صَدَقُواْ وَلَيَعْلَمَنَّ ٱلْكَٰذِبِينَ ﴿٣﴾ أَمْ حَسِبَ ٱلَّذِينَ يَعْمَلُونَ ٱلسَّيِّـَٔاتِ أَن يَسْبِقُونَا سَآءَ مَا يَحْكُمُونَ ﴿٤﴾ مَن كَانَ يَرْجُواْ لِقَآءَ ٱللَّهِ فَإِنَّ أَجَلَ ٱللَّهِ لَءَاتٍ وَهُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْعَلِيمُ ﴿٥﴾ وَمَن جَٰهَدَ فَإِنَّمَا يُجَٰهِدُ لِنَفْسِهِۦٓ إِنَّ ٱللَّهَ لَغَنِىٌّ عَنِ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٦﴾

كەپەیامبەرﷺ نەرمییەكیان نیشان بدات لەگەڵ خواكانیاندا، جاخواش فەرمووێ: ﴿فلا تكونن ظهيرا للكافرين﴾ ساتۆش هەرگیز پشتیوانی لە كافروبێبڕوایان مەكە ﴿[٨٧] ولا يصدنك عن آيات الله بعد إذ أنزلت إليك﴾ باكافرەكان ڕێگریت نەكەن لە گەیاندنی ئایەتەكانی خوا، دوای ئەوەی دابەزێنران بۆت ﴿و ادع إلى ربك﴾ بانگەواز بكە بۆلای ئاینی پەروەردگارت ﴿و لا تكونن من المشركين﴾ هەرگیز تۆ لەو موشریكانە مەبە ﴿[٨٨] و لا تدع مع الله إلها آخر﴾ لەگەڵ خوادا هانا بۆهیچ پەرستراوێكی ترمەبە ﴿لا إله إلا هو﴾چونكە جگە لەو هیچ پەرستراوێك بەهەق نیە ﴿كل شئ هالك إلا وجهه﴾ هەموو شتێك تیا دەچێت جگە لە ڕووخساری پیرۆزی ئەو نەبێ ئایەتی: (كل من عليها فان و يبقى وجه ربك ذو الجلال و الإكرام) ٥٥/٢٦-٢٧. وە فەرمایشتی: (و لا تطرد الذين يدعون ربهم بالغداة والعشى يريدون وجهه) ٦/ ٥٢. وە فەرمایشتی: (واصبر نفسك مع الذين يدعون ربهم بالغداة والعشى يريدون وجهه) ٢٨/١٨. وە

فەرمایشتی: (للذين يريدون وجه الله)٣٠/٣٨. وە فەرمایشتی: (إنما نطعمكم لوجه الله) ٧٦/٩. وە فەرمایشتی: (.. إلا ابتغاء وجه ربه الأعلى) ٩٢/٢٠. هەرپشتگیری لەومانایە دەکەن.

تێبینی: (وجه) یەکێکە لەو سیفەتانەی زانایانی (سەلەف) دەیدەنە پاڵ زاتی خوای پاك وبێخەوش وکارجوان، هەروەك ئەویش خۆی لەچەندین ئایەتدا دەیکاتە سیفەت بۆخۆی، بەلاّم بەبێ هیچ لێچوواندن و دەستکاریی و، لێکدانەوەیەك کە لەگەڵ زاتی بڵندی ئەودا نەگونجێت، ئێمەش هەروەك (سەلەف) ئەڵێن: (فنثبت له وجها كما أثبته لنفسه، و أثبته له نبيه من غير تعطيل و لا تمثيل، و كذا في سائر صفاته نثبتها له ولا نمثلها بصفات خلقه، فهو – جل وعلا– ليس كمثله شئ لا في ذاته ولا في صفاته، ونمر جميع آيات وأحاديث الصفات على ظاهرها ولا نحرفها أو نظن أن لها معنى يخالف ما دلت عليه ظاهرها، فظاهرها مراد)، فەرموودەیش زۆر زۆرە بۆ سەلماندنی سیفەتی (وەجه) بۆ خوایگەورە، وەك: ((أسألك لذة النظر إلى وجهك والشوق إلى لقائك..))، ((لا ينبغي أن يسأل بوجه الله إلا الجنة)) السنن. عن جابر بن عبد الله قال: ((لما نزلت هذه الآية: (قل هو القادر على أن يبعث عليكم عذابا من فوقكم) قال النبي ﷺ: ((أعوذ بوجهك)) فقال: (أو من تحت أرجلكم) ٦/٦٥، فقال النبي ﷺ: ((أعوذ بوجهك)) فقال: (أو يلبسكم شيعا) فقال النبي ﷺ: ((هذا ايسر)) رواه البخاري في صحيحه. وە ((جنتان من فضة آنيتهما وما فيهما، وجنتان من ذهب آنيتهما وما فيهما، وما بين القوم وبين أن ينظروا إلى ربهم إلا رداء الكبر على وجهه في جنة عدن)) متفق عليه. وە ((إن الله عزوجل لا ينام ولا ينبغي له أن ينام يخفض القسط ويرفعه، يرفع إليه عمل الليل قبل عمل النهار، وعمل النهار قبل عمل الليل حجابه النور –وفي رواية أبي بكر: (("النار" لو كشفه لأحرقت سبحات وجهه ما انتهى إليه بصره من خلقه)) رواه مسلم. ومعنى سبحات وجهه: (أي: نوره وجلاله وبهاؤه) مانای ئەم فەرموودەیە لە سوورەتی (نەمل)دا نووسراوە. جا بۆ زیاتر روون کردنەوە دەتوانی سەیری (الأسماء والصفات)ی ئیمامی (بەیهەقی) و (كتاب صفات الله عز وجل –صالح على المسند)یش بکەیت. دکتۆر (ئەحمەد الغامیدی) مامۆستای وانەی عەقیدە لەزانکۆی (أم القرى) لەپەراوێزی (شرح إعتقاد أهل السنة والجماعة..)ی (لالە کائی) بەرگی (٢) رووپەڕی (٤٥٧)دا بەسەرئەودەستەواژەیەدا، دەڵێ: (سياق ما دل من كتاب الله عز وجل وسنة رسوله ﷺ على أن من صفات الله عز وجل الوجه والعينين واليدين)، وە هەروەها دەڵێ: (هذا المبحث من الصفات يسميه أهل الكلام – الصفات السمعية– أي أنها تثبت بالسمع فقط، بخلاف الصفات السابقة، فإنها تثبت بالسمع والعقل، وفي هذه الصفات –كباقي الصفات المتقدمة ثلاثة مذاهب: الأول/ مذهب أهل السنة والجماعة وهو إثباتها لله عز وجل من غير تمثيل ولا تشبيه، الثاني/ مذهب الجهمية والمعتزلة والأشاعرة: أولوها، فقالوا المراد بالوجه، الذات، وبالعين: العلم، وباليد: النعمة..الخ). الثالث/ مذهب المشبهة الذين شبهوا صفاته –عز وجل– بصفات خلقه، وكلا المذهبين الأخيرين خاطىء، فقد أتى أصحابهما من قبل ظنهما للمشابهة بين صفات الله وصفات خلقه، فأما المؤولون فأدى بهم ذلك الظن إلى التأويل لئلايقع التشابه بين الله وخلقه. وأما المشبهة فقد ظنوا أن إتفاق الصفات في الأسماء يستلزم إتفاقهما في المسميات وهذا ظن ضال. والمؤولون فقد أثبت كل منهم لله عز وجل صفة أو إسما يشترك في بعضها المخلوقون مع الله عز وجل، فالمعتزلة أثبتت لله أسماء منها: العالم، والقادر ونحوها. والأشاعرة أثبتوا لله عز وجل سبع صفات هي: العلم، والحياة، والقدرة..الخ. والجميع –بما فيهم الجهمية– يثبتون لله عزوجل (ذاتا) وهذه جميعها توجد في المخلوقين، فكيف يوهم بعض الوارد في الخبر التشبيه، ولا يوهم البعض الآخر ذلك؟. ولو أنهم قالوا: كما أن لله ذاتا لا تشبه الذوات فكذلك لله صفات لا تشبه الصفات لانتهت المشكلة وسلموا من الشذوذ والإختلاف مع

سلف الأمة. ﴿له الحكم و إليه ترجعون﴾ بڕیار و دادوەری هەر شایستەی ئەوە، هەر بۆلای ئەویش دەگێڕدرێنەوەو. لەئایەتی: (ولا يشرك في حكمه أحدا) الكهف/٢٦ دا زیاتر تیشك خراوەتە سەرئەم مەسەلەی حوكم و بڕیاری خوایە.

زۆر سوپاس بۆ خوا لە (١٠)ی ذي الحجة (١٤١٦)ك بەرامبەر بە (١٩٩٦/٤/٢٨) لە شاری (مەریوان) لەم سوورەتە بوومەوە، یارمەتی بۆ تەواوكردنی سوورەتەكانی تر هەر لەخوا ئەخوازین.

*** *** ***

٢٩- سوورەتی(عەنكەبووت)ـە

مەككەییەو (٦٩)ئایەتە

بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان

ئەم سوورەتە وەك سوورەتە مەككەییەكانی تریاسی: یەكتاپەرستیی، پەیام، زیندوو بوونەوە، پاداش و تۆڵە دەكات. دەشتوانین بڵێین تەوەرەكەی باسی (ئیبتلاء) و تاقیكردنەوەیمرۆڤەكانە، وەك هەرسوننەتێكی خوایی لەم ژیانەدا.. بەتایبەتی موسڵمانەكانی مەككە كە لەوپەڕی ئەشكەنجەو ئازاردا دەژیان، هەر بۆیەش خەریكە ئەو (ئیبتلاء)یە ببێ بە سەرباسی سەرەكیسوورەتەكە.. لەولایشەوە باسكردنی داستانی پەیامبەران هەر بۆ ئەو مەبەستەیە: ([١]الم * [٢] أحسب الناس أن يتركوا أن يقولوا آمنا وهم لا يفتنون؟) سەرزەنشتی خەڵكانێ دەكات كە پێیان وایە ئیمان وباوەڕ چەند وشەیە كی سەر زارەكی یە، نایەوێ لەپێناویا تووشی هیچ جۆرە ئەزیەتێك ببن، هەر بۆیە بە بەڵایەكی بچوكیش خێرا پاشگەز دەبنەوە!!: (ومن الناس من يقول آمنا بالله فإذا أوذي في الله جعل فتنة الناس كعذاب الله..). سوورەتەكە بەڵاو فیتنەی پەیامبەران لە پێناوی ئایینەكەیاندا دەگێڕێتەوە، كە چۆنیش خۆیان ڕاگرت و نەپسان، لە (نووح)ـەوە، ئینجا (ئیبراهیم)، پاشان (لووط، شوعەیب) ﷺ هەروەك بەسەرهاتی گەلێ كەللە ڕەق و سەر سەخت باس دەكات وەك: (عاد، سەموود، قاروون، هامان.هتد).. لەگەڵ دیاریكردنی پاشەڕۆژو دەرەنجامیان: (فكلا أخذنا بذنبه فمنهم من أرسلنا عليه حاصبا..). داستانی پەیامبەران وانەی مەردایەتی و خۆڕاگریی و، كۆڵ نەدان نیشان ئەدات.. نووح ﷺ (٩٥٠) ساڵ بێ وچان گەلەكەی خۆی بۆلای خوای گەورە بانگ دەكا، كەچی كەمێكیزۆر كەمینەیان بڕوایان هێنا!: (ولقد أرسلنا نوحا إلى قومه فلبث فيهم ألف سنة إلا خمسين عاما فأخذهم الطوفان وهم ظالمون) پاش ئەویش ئیبراهیم، و هەموو هەوڵەكانیشی لای ئەوان، هەر ئەوەبوو كە:گوتیان یان بیكوژن، یان بیسووتێنن: (قالوا اقتلوه أوحرقوه فأنجاه الله من النار...) لە داستانی لووتیشدا ئەوپەڕی بێ شەرمیی و یاخیی بوون لەگەلەكەیدا بەدی دەكرێت: (ولوطا إذ قال لقومه إنكم لتأتون الفاحشة ما سبقكم بها من أحد من العالمين) پاش ئەو داستانەش بە پەلە دەڕواتە سەر پەیامەكەی موحەممەد ﷺ، باسی ڕاستیی و دروستیی ئەو دەكات، كە لەگەڵ ئەوەیشدا نەخوێندەوار بووە (وماكنت تتلوا من قبله من كتاب ولا تخطه بيمينك إذا الارتاب المبطلون) ئەوجا بەدەست نیشانكردنیچەندین بەڵگەونیشانە بۆ دەسەڵات و توانای خوای گەورە كۆتایی دێ.

سوننەتی خودایە دەشێ ئیماندار تاقیبكرێتەوە:

﴿بسم الله الرحمن الرحيم * [١] الم﴾ واتە:ئەم قورئانە هەر لەم پیتانە ڕێكخراوە، جا ئەگەر ئێوە ئەی خوانەناس و موشریكان! نكووڵی دەكەن، دەسافەرموون وێنەی بێنن ﴿[٢] أحسب الناس أن يتركوا أن يقولوا آمنا وهم لا يفتنون﴾ ئاخۆ موسڵمانان-بەتایبەتی- موسڵمانانی مەككە، گومان وادەبەن كە ئەگەر هەر ئەوەندە بڵێن: بڕوامان هێناوە، ئیتر وازیان لێدەهێنرێ و، تاقییناكرێنەوە؟! نەخێر.. شتی وا نابێ ونەبووە بەڵكو پێویستە خەڵكی موسڵمان تاقی

بکرێنەوەو، لە بەرامبەریشیەوە، ئارامیان ببێ. ئیمامی (بوخاریی) لە (خەبباب)ەوە دەگێڕێتەوەو دەڵێ: پێغەمبەر ﷺ لەسێبەری کەعبەدا عەبایەکەی خۆی لەژێر سەرنابوو، ئێمەش سکاڵامان بردە لای و گوتمان: بۆ داوای یارمەتی و پشتیوانیمان بۆ ناکەی ئەی پێغەمبەر؟! بۆ هاوارمان نابەیتە لای خوا؟ پێغەمبەر ﷺ فەرموودەیەکی بۆیان فەرموو، ئەمە بڕێکیەتی: ((لقد کان من قبلکم..)) واتە:بێ‌شك بەرلەئێوە هیوا هەبوودەهێنراو چاڵێکی بۆهەڵدەکنراو تووڕ ئەدرایە نێوی، پاشان بەشەقەمشار هەر لەسەرییەوە بۆ خوارەوە دەکرا بە دوولەتەوەو، بەشانەی ئاسن جەستەولاشەی دادەهێنراو هەرچی گۆشت و ئێسکی هەبوو لێیدەکرایەوە، کەچی هەر لەئایینەکەی وەرنەدەگەڕا! بەخوا سوێند، ئەم ئایینە وا سەردەکەوێت کە سوار لە (سەنعا)وە بۆ (حەزرەمەوت) بڕوا لە خوا نەبێ لەکەس نە ترسێت، یان مەگەر ترسی گورگی هەبێ کە لەمەڕەکانی بدات، بەڵام ئێوە پەلەدەکەن!. وە هەروەها ئەو مانایەش کە لێرەدا مەبەستە لەچەند ئایەتێکی تردا روون کراوەتەوە، وەك: (أم حسبتم أن تدخلوا الجنة ولما يأتكم مثل الذين خلوا من قبلكم مستهم البأساء والضراء وزلزلوا حتى يقول الرسول والذين آمنوا معه متى نصر الله ألا إن نصر الله قريب) ٢/٢١٤. وە لەسوورەتی ٣/١٤٣. وە لەسوورەتی ٣١/٤٧، وە ٣/١٧٩، وەسوورەتی ٣/١٥٤، وە سوورەتی ٩/١٦، لەهەندێ جێگای تریشدا ,هەمان مەبەست روونکراوەتەوە. ﴿[٣] ولقد فتنا الذين من قبلهم﴾ بە هەقیقەت ئێمە ئەوانەی پێش ئەوانمان –وەك ئیبراهیم ی خەلیل و، چەند گەلێکی دی– تاقیکردنەوە بەجۆرەها مەینەت وبەڵا" کەچی کۆڵیشیان نەدا، لەفەرموودەیەکی راست و دروستدا هاتووە کە: ((أشدُّ الناس بلاء، الأنبياءُ، ثم الصالحون، ثم الأمثلُ فالأمثلُ، يُبْتلى الرجلُ على حَسَبِ دينه، فإن كان في دينه صَلابةٌ زيد له في البلاء)). پێشەوا ئەحمەد. دەکەوابوو هەردەبێ ئەزموون وتاقیکردنەوە ببێ، هەرچەند ئەوکەسە پلەی بەرزیشی هەبێ لە ئایینداریدا، بگرە تاپلەی بەرزتربێ، ئەزموونەکەشی سەختردەبێ. ﴿فليعلمن الله الذين صدقوا﴾ بێگومان خوا بەواقیعیی کەسانێك کەڕاستیان وتووەو بڕوایان هێناوە دیاریدەکا،واتە: تا بەخەڵکیان بناسێنێ و، بۆخۆیشیان بزانن کە چ پیاوێکن؟! ﴿وليعلمن الكاذبين﴾ وەدرۆزنانیش دیاری دەکا، تابناسرێن ودەرکەون. واتە: تابڕواداری راستەقینە لەبڕواداری‌ناراست, بۆخەڵکی لێك بکرێتەوە ﴿[٤] أم حسب الذين يعملون السيئات أن يسبقونا﴾ یا ئەوانەی کە کاری خراپ ونادروست ئەنجام ئەدەن پێیان وایە کەلەدەستمان دەرئەچن وپێشمان ئەکەون ودەربازدەبن؟ ﴿ساء ما يحكمون﴾ ئەوانە چ داوەریی‌وبڕیارێکی خراپ ئەدەن ئەگەر پێیان وابێ.

ڕەنجی تێکۆشەران لای خوا زایە نابێ:

﴿[٥] من كان يرجولقاءالله فإن أجل الله لآت﴾ ئەوەی ئومێدی بە گەیشتنی دیداری خوا هەبێ، با دڵنیابێت کە کاتی‌دیاریی کراوی خوا هەردێت و" ئەویش بەدیداری شاد دەبێت ﴿وهوالسميع العليم﴾ وە هەرئەو خوایشە زۆر ژنەواو بیسەرە "بۆ وتەی بەندەکانی" زۆریش زانایە" بەبیروباوەڕوکرداریان ﴿[٦] ومن جاهد فإنما يجاهد لنفسه﴾ ئەوەش کە خۆی ماندووبکاو"جیهادوتێکۆشان بکات لەپێناوی ئایینی خوادا" ئەوە تەنیا بۆ خۆی جیهاد ئەکات سوودو "کەڵکەکەی بۆخۆی ئەگەڕێتەوە"، وەك ئەفەرموێ: (من عمل صالحا فلنفسه...)(٤٥/١٥). ﴿إن الله لغني عن العالمين﴾ چونکە بەڕاستیی خوا لەتەواوی جیهانەکان بێ نیازە "پێویستی بەجیهادی هیچ کەسێك نییە، بەڵام هەوڵدان بۆلابردنی‌دڕك ودالْ لەبەردەم کۆمەلْ و کۆمەڵگەدا خزمەتێکی پێویستەو، کەڵکەکەشی بۆ خۆیی "و وڵات ونیشتمانی ئەگەڕێتەوە ﴿[٧] والذين آمنوا وعملوا الصالحات﴾ ئەوکەسانەش کە بڕوایان هێناوەوکاروکردەوەی چاك

ئەنجام دەدەن ﴿لنكفرن عنهم سيئاتهم﴾ ئەوە بێگومان چاوپۆشی‌دەكەین لە گوناح وتاوانەكانیان ﴿ولنجزينهم أحسن الذی كانوا يعملون﴾ وە چاكتر لەوەی كردوویانە, پاداشیان ئەدەینەوە.

لەگەڵ دایك و باوكدا چاكە بكە :

﴿[8] ووصينا الإنسان بوالديه حسنا﴾ ئێمە وەسیەتمان بەئادەمیزاد كرد كەلەگەڵ دایك وباوكیاچاكە بكا,واتە: هەمیشە كارچاك بێت لەگەڵیانداو، خۆی ماندووبكات بۆیان ﴿وإن جاهداك لتشرك بی ما ليس لك به علم﴾ ئەگەر ئەوان –دایك وباوك– زۆریان لێكردیت كە تۆشتیْ بكەیتە هاوەڵ وهاوبەش بۆخودا, كە هیچ زانست وزانیارییەكیشت پێی نیە ﴿فلا تطعهما﴾ ملكەچیان مەبەوبەگوێیان مەكە ﴿إلی مرجعكم﴾ دڵنیابن كە گەڕانەوەی هەمووتان هەر بۆلای منە لەڕۆژی قیامەتدا ﴿فأنبئكم بما كنتم تعملون﴾ ئینجا لەوڕۆژەدا لەوكردەوانەی ئەنجامتانداوە ئاگادارتان ئەكەم، هەریەكە بەگوێرەی كردەوەی خۆی پاداشت وەرئەگرێتەوە. (موصعەب) دەڵێ: چەندئایەتێكی قورئان لەبارەی منەوە هاتن. جارێكیان دایكم سوێندی لیْ خواردم كە نەئاو دەخۆمەوەو، نەنان دەخۆم و نەقسەشت لەگەڵ دەكەم، ئەگەر لە ئیسلام وەر نەگەڕێمەوە، جا ماوەی سیْ ڕۆژێك بەو شێوەیە مایەوە، سەرەنجام پەكی كەوت و بوورایەوە، پاشان (عەمارە)ی كوڕی ئاوی بۆ برد، ئەویش هەر خەریكبوو نزای لێدەكردم، جا خوای گەورە ئایەتی: (ووصينا الإنسان..)ی ناردە خوارێ. (ئیمامی موسلیم)هێناویەتی.﴿[9] والذين آمنوا وعملوا الصالحات﴾ ئەو كەسانەی وا بڕوایان هێناوە، چاكەكانیشیان كردووە ﴿لندخلنهم فی الصالحين﴾ دڵنیابن دەیانبەینە نێوڕیزی صاڵحان وچاكانەوە ﴿[10] ومن الناس من يقول آمنا بالله﴾ لەنێومەردومدا هێندیْ خەڵك هەیە دەڵێت: باوەڕمان بەخواهەیە ﴿فإذا أوذی فی الله﴾ كەچی

الجزء العشرون — سورة العنكبوت

وَٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ لَنُكَفِّرَنَّ عَنۡهُمۡ سَيِّـَٔاتِهِمۡ وَلَنَجۡزِيَنَّهُمۡ أَحۡسَنَ ٱلَّذِي كَانُواْ يَعۡمَلُونَ ﴿٧﴾ وَوَصَّيۡنَا ٱلۡإِنسَٰنَ بِوَٰلِدَيۡهِ حُسۡنٗاۖ وَإِن جَٰهَدَاكَ لِتُشۡرِكَ بِي مَا لَيۡسَ لَكَ بِهِۦ عِلۡمٞ فَلَا تُطِعۡهُمَآۚ إِلَيَّ مَرۡجِعُكُمۡ فَأُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمۡ تَعۡمَلُونَ ﴿٨﴾ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ لَنُدۡخِلَنَّهُمۡ فِي ٱلصَّٰلِحِينَ ﴿٩﴾ وَمِنَ ٱلنَّاسِ مَن يَقُولُ ءَامَنَّا بِٱللَّهِ فَإِذَآ أُوذِيَ فِي ٱللَّهِ جَعَلَ فِتۡنَةَ ٱلنَّاسِ كَعَذَابِ ٱللَّهِۖ وَلَئِن جَآءَ نَصۡرٞ مِّن رَّبِّكَ لَيَقُولُنَّ إِنَّا كُنَّا مَعَكُمۡۚ أَوَلَيۡسَ ٱللَّهُ بِأَعۡلَمَ بِمَا فِي صُدُورِ ٱلۡعَٰلَمِينَ ﴿١٠﴾ وَلَيَعۡلَمَنَّ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَلَيَعۡلَمَنَّ ٱلۡمُنَٰفِقِينَ ﴿١١﴾ وَقَالَ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ لِلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱتَّبِعُواْ سَبِيلَنَا وَلۡنَحۡمِلۡ خَطَٰيَٰكُمۡ وَمَا هُم بِحَٰمِلِينَ مِنۡ خَطَٰيَٰهُم مِّن شَيۡءٍۖ إِنَّهُمۡ لَكَٰذِبُونَ ﴿١٢﴾ وَلَيَحۡمِلُنَّ أَثۡقَالَهُمۡ وَأَثۡقَالٗا مَّعَ أَثۡقَالِهِمۡۖ وَلَيُسۡـَٔلُنَّ يَوۡمَ ٱلۡقِيَٰمَةِ عَمَّا كَانُواْ يَفۡتَرُونَ ﴿١٣﴾ وَلَقَدۡ أَرۡسَلۡنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوۡمِهِۦ فَلَبِثَ فِيهِمۡ أَلۡفَ سَنَةٍ إِلَّا خَمۡسِينَ عَامٗا فَأَخَذَهُمُ ٱلطُّوفَانُ وَهُمۡ ظَٰلِمُونَ ﴿١٤﴾

٣٩٧

كاتێكیش لەسەرخوا ئازاردرا ﴿جعل فتنة الناس كعذاب الله﴾ سزاوئازاری خەڵكی,گێڕا وەكوسزای خوا، بۆیە دواییش خۆی بۆراناگیریْ و پاشگەزدەبێتەوە. مەبەست ومانای ئەم ئایەتە وەكومەبەست ومانای:(ومن الناس من يعبدالله‌علی‌حرف) ١١/٣٣، وایە ﴿ولئن جاء نصر من ربك﴾ ئەگەر سەركەوتن و پیرۆزییەك لەلایەن پەروەردگارتەوە هاتبا ﴿ليقولن إنا كنا معكم﴾ دەیانگوت: بێگومان ئێمەش لەگەڵ ئێوەدا بووین "مەبەستیشیان هەر ئەوەیە كە لەدەستكەوتە جەنگییەكاندا شتێكیان دەست كەویْ. (الذين يتربصون بكم..) ١٤١/٤. وەئایەتی (وإن منكم لمن ليبطئن..) ٧٢/٤-٧٣. ڕاڤەیە بۆ ئەو مانایە. ﴿أو ليس الله بأعلم بما فی صدور العالمين﴾ ئایاخوا زاناتر نیە بەوەی كە لەدڵ وسنگی هەموو خەڵكدایە؟ هەرچەندە ئەوانە بەزمان بڵێن باوەڕمان هەیە، بەڵام خوا خۆی چاك دەزانیْ دڵیان

چی تێدایه.(زوحاك) ئەڵێ: ئەم ئایەتە لەبارەی چەند کەسێکی دووڕوو هاتە خوارێ، کاتێ کە لەمەککەدا بوون و بڕوایان هێنابوو، جا ئەو دەمەی کە سزاو ئازاردران، بەخێرایی چونەوە سەر شیرکە کۆنەکەی جارانیان.

دووڕوو درۆزنە :

﴿[11] ولیعلمن الله الذین آمنوا ولیعلمن المنافقین﴾ بەڕاستیی خودا زۆر بەچاکی ئەوانەدیاریدەکاودەناسێ کە بڕوایان هێناوە، دوو ڕووەکانیش هەروا ئەناسێ و ئەزانێ کێن، واتە: ئەوەی کە بەڕاستیی باوەڕی هێنابێت ,ئەوکەسەش کە بەشك و گومانە، هەر لای خوا ئاشکران ﴿[12] وقال الذین کفروا للذین آمنوا اتبعوا سبیلنا﴾ کافرو بێ بڕوایانی قورەیش بە بڕوادارانیان وت: پەیڕەوی لە ڕێبازی ئێمە بکەن ,واتە:شوێنی ئایینی ئێمە بکەون ﴿ولنحمل خطایاکم﴾ ئێمەش گوناهەکانتان بۆهەڵدەگرین ﴿وماهم بحاملین من خطایاهم من شئ﴾ خۆناشتوانن لەقیامەتدا بەشێکی زۆرکەمیش لەگوناحیان بۆ هەڵگرن ﴿إنهم لکاذبون﴾ بەڕاستییئەوانە هەر درۆزنن ﴿[13] ولیحملن أثقالهم وأثقالا مع أثقالهم﴾ دلنیابن کە گوناهی سەنگینی خۆیان و، هەندێ باری تریش لەگەڵ باری گرانیخۆیان هەڵدەگرن ودەبێتە سەرباریان ,واتە: گوناحی ئەوانەش دێتە ملیان ,چەواشەو سەرلێشێواویان کردوون ﴿ولیسئلن یوم القیامة عما کانوا یفترون﴾ و بەڕاستیی لە ڕۆژی قیامەتیشدا بەرپرسیارن لەو درۆو دەلەسانەی هەڵیان بەست.ئایەتی (لیحملوا أوزارهم..) ١٦/٢٥. پشتگیری ئەم مەبەستە ئەکات.

نووح و نەتەوەکەی:

جا بۆدڵدانەوەی پەیامبەر ﷺ خوا ئەفەرموێ: ﴿[14] ولقدأرسلنا نوحا إلى قومه﴾ بەڕاستیی ئێمە (نووح)مان‎عليه السلام ناردە لای هۆزو گەلەکەی خۆی، بۆئەوەی یەکتاناسینیان پێرابگەیەنێت ﴿فلبث فیهم ألف سنة إلا خمسین عاما﴾ جائەویش ئەوەبوو بێ وچان قۆڵی لێ هەڵماڵی , هەزار ساڵ -پەنجا کەم- لەناویاندا مایەوەو ژیا، بەشەوو بەڕۆژ، بەئاشکراو بەنهێنی، تێ دەکۆشاو بانگی ئەکردن بۆ لای خوا، کەچی ئەوان ڕۆژ لەدوای ڕۆژ بۆپەرستنی بتەکانیان" سوورتر دەبوون ﴿فأخذهم الطوفان وهم ظالمون﴾ جا دەرەنجام تۆفان و سێڵاو هەموویانی گرت، چوون ئەوان ستەمکار بوون ﴿[15] فأنجیناه وأصحاب السفینة﴾ ئینجا نوح و ئەوانەی کە لەکەشتیەکەدا بوون ,لەزریان وتۆفانەکە ڕزگارمان کردن ﴿وجعلناها آیة للعالمین﴾ و ئەو بەسەرهاتوو ڕووداوەشمان کردە پەندوئامۆژگاریەك بۆهەمووخەڵکیدونیا، ئەوەبوو تالەسەرەتای هاتنی ئیسلامیش، شوێنەواری کەشتیەکە لەسەر (کێوی جودی-هەڵگورد) مابوویەوەو، خەڵکانیش لەم لاو لەولاوە ئەهاتن سەیریان ئەکرد، جا کەواتە تۆش ئەی پەیامبەر ﷺ لە ئازاروئەزیەتی قورەیش، قەت بێ

الجزء العشرون — سورة العنكبوت

فَأَنجَيْنَـٰهُ وَأَصْحَـٰبَ ٱلسَّفِينَةِ وَجَعَلْنَـٰهَآ ءَايَةً لِّلْعَـٰلَمِينَ ﴿١٥﴾ وَإِبْرَٰهِيمَ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ ٱعْبُدُوا۟ ٱللَّهَ وَٱتَّقُوهُ ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١٦﴾ إِنَّمَا تَعْبُدُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ أَوْثَـٰنًا وَتَخْلُقُونَ إِفْكًا إِنَّ ٱلَّذِينَ تَعْبُدُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ لَا يَمْلِكُونَ لَكُمْ رِزْقًا فَٱبْتَغُوا۟ عِندَ ٱللَّهِ ٱلرِّزْقَ وَٱعْبُدُوهُ وَٱشْكُرُوا۟ لَهُۥٓ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿١٧﴾ وَإِن تُكَذِّبُوا۟ فَقَدْ كَذَّبَ أُمَمٌ مِّن قَبْلِكُمْ وَمَا عَلَى ٱلرَّسُولِ إِلَّا ٱلْبَلَـٰغُ ٱلْمُبِينُ ﴿١٨﴾ أَوَلَمْ يَرَوْا۟ كَيْفَ يُبْدِئُ ٱللَّهُ ٱلْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُۥٓ إِنَّ ذَٰلِكَ عَلَى ٱللَّهِ يَسِيرٌ ﴿١٩﴾ قُلْ سِيرُوا۟ فِى ٱلْأَرْضِ فَٱنظُرُوا۟ كَيْفَ بَدَأَ ٱلْخَلْقَ ثُمَّ ٱللَّهُ يُنشِئُ ٱلنَّشْأَةَ ٱلْـَٔاخِرَةَ إِنَّ ٱللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢٠﴾ يُعَذِّبُ مَن يَشَآءُ وَيَرْحَمُ مَن يَشَآءُ وَإِلَيْهِ تُقْلَبُونَ ﴿٢١﴾ وَمَآ أَنتُم بِمُعْجِزِينَ فِى ٱلْأَرْضِ وَلَا فِى ٱلسَّمَآءِ وَمَا لَكُم مِّن دُونِ ٱللَّهِ مِن وَلِىٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿٢٢﴾ وَٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ بِـَٔايَـٰتِ ٱللَّهِ وَلِقَآئِهِۦٓ أُو۟لَـٰٓئِكَ يَئِسُوا۟ مِن رَّحْمَتِى وَأُو۟لَـٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٢٣﴾

٣٩٨ فما كان

تاقەت مەبە، چونكە پاشەڕۆژی باش هەربۆتۆ ئەبێ و، سەرەنجام ئەوانیش تیا ئەچن. سوورەتی (٣٦/٤١-٤٢) و چەند سوورەتێكی تری قورئان، ئەوحەقیقەت وراستیە ڕۆشن ئەكاتەوە.

ئیبراهیم و قەومەكەی:

ئینجادێتە سەرباسی داستانەكەی ئیبراهیم ﷺ و ئەفەرموێ: ﴿[١٦]وإبراهيم إذ قال لقومه﴾ ئەی پێغەمبەر! باسیئیبراهیم بكە,كاتێ بەهۆزوگەلەكەی خۆی گوت: ﴿اعبدوا الله واتقوه﴾ تەنهاخوا بپەرستن و، هەر لەویش بترسن وخۆبپارێزن ﴿ذلكم خير لكم إن كنتم تعلمون﴾ ئەوەی من فەرمانتان پێ ئەكەم لەپەرەستنی خودا بەتەنیاو تەقوا چاكترە بۆتان، ئەگەر بزانن ﴿[١٧] إنما تعبدون من دون الله أوثانا﴾ ئێوە لەباتی خودا ,هەر چەند بتێك دەپەرستن ﴿وتخلقون إفكا﴾ ودرۆی زۆر گەورەش هەڵئەبەستن، كەپێیان دەڵێن خوا و، دەیانپەرستن ﴿إن الذين تعبدون من دون الله لا يملكون لكم رزقاً﴾ خۆئەوانەی ئێوە ئەیانپەرستن لە باتی خوا ,هیچ رزقێكی ئێوەیان بەدەست نیە ﴿فابتغوا عند الله الرزق﴾ جا كەواتە تەنها لای خوا داوای ڕزق و ڕۆزی بكەن ﴿واعبدوه واشكروا له﴾ وهەرئەویش بپەرستن و، سوپاسی بكەن. سوورەتی (١٦/٧٣): (ويعبدون من دون الله..) جەخت لەسەر یەكخوا پەرستی ئەكات ﴿إليه ترجعون﴾ هەمووتان هەربۆلای ئەو ئەگەڕێنرێنەوە بۆ پاداش و تۆڵە. ئینجا هەڕەشەیان لێ ئەكا و ئەفەرمووێ: ﴿[١٨]وإن تكذبوا فقد كذب أمم من قبلكم﴾ ئەگەر ئێوە بە درۆزنم بكەن , هیچ زیانێكم پێ ناگەیەنن ,چونكە پێش ئێوەش خەڵكانێكی زۆر بڕوایان بەپەیامبەرەكانیان نەكردو بەدرۆزنیان كردن، خوایش سزای توندی دان، جا ئەگەر ئێوەش وەك ئەوانە دەبن، ئەوا چارەنووستان هەروا ئەبێ ﴿وما على الرسول إلا البلاغ المبين﴾ ئیتر بێجگە لەڕاگەیاندنێكی روون و ئاشكرا, شتێكی دیكە لەسەرشانی پێغەمبەر نیەو, گوناهی خۆتان لەسەر خۆتانە.

بەڵگەكانی ژیانەوەی پاش مردن:

خوا ئەیەوێ مەسەلەی زیندوو بوونەوەیان پێ بسەلمێنێ، بۆیە ئەفەرموێ: ﴿[١٩]أولم يروا كيف يبدئ الله الخلق ثم يعيده﴾ ئەرێ نەیانبینی هۆزەكەت چۆن خوا دروستكراوی خۆی لەنەبوونەوە دەست پێدەكات وئەیهێنێتە خانەی بووەكانەوە لەپاشا دوای مردن ئەیگرێتەوە و وەك خۆی لێ ئەكاتەوە﴿إن ذلك على الله يسير﴾ بەڕاستیی بۆ خوا زۆر ئاسانە بەپێی باوی ئێمە سەخت وگرانە، ئەگینا بۆ خوا هەردوو بارەكەی یەكسانە ﴿[٢٠] قل سيروا في الأرض فانظروا كيف بدأ الخلق﴾ ئەی پێغەمبەر ﷺ پێیان بڵێ:بگەڕێن گەشتی زەوی بكەن و، بنواڕن خوا چۆن خەڵقی جیهانی دەسپێكرد؟﴿ثم الله ينشئ النشأة الآخرة﴾ لە پاشاهەرئەوخوایە سەر لەنوێ، ئەو جیهانەكەیش دێنێ ﴿إن الله على كل شئ قدير﴾ بەراستی خوا بەسەر هەموو شتێكا بەتوانایە ﴿[٢١] يعذب من يشاء ويرحم من يشاء﴾ هەرلە دونیادابەمەیلیخۆی بیەوێ سزای كێ بدا ئەیدات،بیشیەوێ رەحم بەكێ بكا –شیاویش بێت– ئەی كا، هیچ كەسێك ناتوانێت ڕێی لێ بگرێ و نەهێڵێ " ﴿وإليه تقلبون﴾ سەرەنجامیش هەر بۆ لایخۆیدەتانهێننەوەلە پاشە ڕۆژدا ﴿[٢٢] وما أنتم بمعجزين في الأرض ولا في السماء﴾ وە ئێوە ناتوانن لە ژێر دەسەڵاتی خوا هەڵبێن ودەرچن ولە ئیشەكانی دا ناتەوانی بكەن نەلە زەویدا و، نەلە ئاسماندا ﴿وما لكم من دون الله من ولي ولا نصير﴾ هیچ سەپەرشتیكەرێك و یارمەتی دەرێكیش بێجگە لەخوا نییە فریاتان بكە وێ ویارمەتیتان بدات " ﴿[٢٣] والذين كفروا بآيات الله ولقائه﴾ ئەوكەسانەی بڕوایان نەكرد بەئایەت و بەڵگەكانی خواو، بەدیدارو خزمە تگەیشتنی، بۆ لێپرسینەوە ﴿أولئك يئسوا من رحمتي﴾ دیارە ئەوانە مەیووس و بێ هیوان لە بەزەیی و دلۆڤانی من، بۆیە ئاوا حاشا لەئایەت و لەدیدارم دەكەن ﴿وأولئك لهم عذاب أليم﴾ و ئەوانە سزایەكی زۆر بەژان وبەئێش ئامادە یە بۆیان.

گوتیان: ئیبراهیم بکوژن، یان بیسووتێنن:

پاش ئەوەی ئیبراهیم پێغەمبەر ئەو هەموو بەڵگانەی بۆ هێناوە ئیتر ئەوان پەکیان ئەکەوێ و، پەنا دەبەنە بەرهێزو بەکار هێنانی دەسەڵات، وەك ئەفەرموێ: ﴿[٢٤] فما كان جواب قومه إلا أن قالوا اقتلوه أوحرقوه﴾ وەڵامی قەوم و گەلە کەی ئیبراهیم هەر ئەوە بوو وتیان: بیکوژن یان بیسوتێنن بۆیە ئاگریان بۆ سازداو فرێیان دایە ناوی ﴿فأنجاه الله من النار﴾، ئینجا خوا لەو ئاگرە ڕزگاری کرد وبە فەرمانی خۆی نەسووتا ﴿إن فی ذلك لآيات لقوم يؤمنون﴾ بەڕاستی ئالەوەدا چەندین بەڵگەی ڕوون هەیە بۆئەو کەسانەی باوەڕیان هێناوەو دەیهێنن چونکە کاتێ ئاگر هێزی سوتاندنی نەمێنێ، پێو یستە وانەی عیبرەتی لێ وەر بگیردرێ ﴿[٢٥] وقال إنما اتخذتم من دون الله أوثانا﴾

کاتێ ئیبراهیم لەئاگرەکە ڕزگاری بوو پێی وتن: بەڕاستیی ئێوە بۆیە لەباتی خوابتان دەپەرستن ﴿مودة بينكم فی الحياة الدنيا﴾ کە لەم ژینی دونیایەدا یەکترتان خۆش دەوێ" واتە:خۆشەویستی و دۆستی و ڕیزدانانتان لەنێوان یەکتردایەوادەکا، تا بەو هۆیەوەش ببنە حیزب و کۆمەڵێك! ﴿ثم يوم القيامة يكفر بعضكم ببعض﴾ پاشان لەڕۆژی قیامەتا -هەر یەك لە پەرەستراو وپەرستیار- تەبەڕا لەوی دیکە دەکەن و، پەرەستراوەکان بە عیبادەتی پەرستیارەکان کافرن ودەبنە دوژمن بۆیان, وەك خودا دەفەرموێ: (وإذا حشر الناس كانوا لهم أعداء وكانوا بعبادتهم كافرين). ﴿ويلعن بعضكم بعضا﴾ ولەیەکتر نەفرین ئەکەن ﴿ومأوكم النار ومالكم من ناصرين﴾ و شوێن و جێگەیشتان ئاگری دۆزەخ ئەبێ و، هیچ یاریدەدەرێکیشتان بۆ نابێ "تا لەو سزایە ڕزگارتان بکات.

فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِۦٓ إِلَّآ أَن قَالُواْ ٱقْتُلُوهُ أَوْ حَرِّقُوهُ فَأَنجَىٰهُ ٱللَّهُ مِنَ ٱلنَّارِ ۚ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَءَايَٰتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٢٤﴾ وَقَالَ إِنَّمَا ٱتَّخَذْتُم مِّن دُونِ ٱللَّهِ أَوْثَٰنًا مَّوَدَّةَ بَيْنِكُمْ فِى ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا ۖ ثُمَّ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ يَكْفُرُ بَعْضُكُم بِبَعْضٍ وَيَلْعَنُ بَعْضُكُم بَعْضًا وَمَأْوَىٰكُمُ ٱلنَّارُ وَمَا لَكُم مِّن نَّٰصِرِينَ ﴿٢٥﴾ ۞ فَـَٔامَنَ لَهُۥ لُوطٌ ۘ وَقَالَ إِنِّى مُهَاجِرٌ إِلَىٰ رَبِّىٓ ۖ إِنَّهُۥ هُوَ ٱلْعَزِيزُ ٱلْحَكِيمُ ﴿٢٦﴾ وَوَهَبْنَا لَهُۥٓ إِسْحَٰقَ وَيَعْقُوبَ وَجَعَلْنَا فِى ذُرِّيَّتِهِ ٱلنُّبُوَّةَ وَٱلْكِتَٰبَ وَءَاتَيْنَٰهُ أَجْرَهُۥ فِى ٱلدُّنْيَا ۖ وَإِنَّهُۥ فِى ٱلْءَاخِرَةِ لَمِنَ ٱلصَّٰلِحِينَ ﴿٢٧﴾ وَلُوطًا إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِۦٓ إِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ ٱلْفَٰحِشَةَ مَا سَبَقَكُم بِهَا مِنْ أَحَدٍ مِّنَ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٢٨﴾ أَئِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ ٱلرِّجَالَ وَتَقْطَعُونَ ٱلسَّبِيلَ وَتَأْتُونَ فِى نَادِيكُمُ ٱلْمُنكَرَ ۖ فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِۦٓ إِلَّآ أَن قَالُواْ ٱئْتِنَا بِعَذَابِ ٱللَّهِ إِن كُنتَ مِنَ ٱلصَّٰدِقِينَ ﴿٢٩﴾ قَالَ رَبِّ ٱنصُرْنِى عَلَى ٱلْقَوْمِ ٱلْمُفْسِدِينَ ﴿٣٠﴾

لووط باوەڕی بە ئیبراهیم هێناو, پێکەوە هیجرەتیان کرد:

﴿[٢٦] فآمن له لوط﴾, (لووط)ی برازای ئیبراهیم , پاش ڕزگار بوونی ئیبراهیم لەئاگرەکە باوەڕی هێناپێی ﴿وقال إنی مهاجر إلى ربی﴾ (ئیبراهیم) یش دوای ئەوە نائومێد بوو لە قەومەکەی پێی وتن: بێگومان من بۆلای پەروەردگارم کۆچ ئەکەم و (سەوادولعێراق) جێ دێڵم و، بەرەو فەلەستین و شام ئەڕۆم ﴿إنه هو العزيز الحكيم﴾ چونکە تەنها ئەوە دەسەڵاتداری کارجوان ﴿[٢٧] ووهبنا له إسحاق ويعقوب﴾ وە(ئیسحاق)مان پێبەخشی، (یەعقووب)یشمان بە (ئیسحاق) بەخشی ﴿وجعلنا فی ذريته النبوة والكتاب﴾ پەیامبەرایەتیی و، نامەمان کردە کاڵای باڵای نەوەکانی: واتە دوای ئیبراهیم هەرکتێب و نامەیە هاتبێ هەر بەنەوەکانی ئەو دراوە" ﴿وآتيناه أجره فی الدنيا﴾ هەر لەدونیایشدا پاداشمان دایەوە ,بەناوو شۆرەتی چاك ﴿وإنه فی الآخرة لمن الصالحين﴾ وە لەپاشە ڕۆژیشدا لەڕیزی صاڵحاندایە.

لووط پەندی قەومەکەی دادەدات:

﴿[28] ولوطا إذ قال لقومه﴾ لووطیشمان کردە پێغەمبەرو بە گەلەکەی خۆی وت: ﴿[29] إنكم لتأتون الفاحشة﴾ بەڕاستی ئێوە ئەوەندە تاوانیخراپ و ناشرین ئەنجام ئەدەن" لەوپەڕی شەرمەزارییدایە!!" ﴿ماسبقكم بها من أحد من العالمین﴾ و یەك لەخەڵکانی جیهانیش پێش ئێوە کاری ناشیاوی وای‌نەکردووە "ئەوەندە کارێکی نامرۆڤانەیە" ﴿أئنكم لتأتون الرجال﴾ ئەرێ ئێوە دەچنە لای پیاوان و نێرینە "کە بەڕاستی ئەوپەڕی نامەردانەیە" ﴿وتقطعون السبیل﴾ رێ لە دەوامی بەرەی مرۆ ئەبڕن،یان ڕێ لەخەڵکی ئەبڕن و ئەیشیکوژن و شتومەکەکانی لێ وەرئەگرن و دەست درێژیشی بۆ ئەکەن! ﴿وتأتون فی نادیكم المنكر﴾ وە لەیانەی کۆبوونەوەی خۆتاندا کاری زۆر خراپ و دزێوو ناحەز ئەکەن؟! ﴿فما کان جواب قومه﴾ کەچی پاش ئەو هەموو ئامۆژگاری‌یە، وەڵامی گەلەکەی هەر ئەوەبوو ﴿إلا أن قالوا ائتنا بعذاب الله إن كنت من الصادقین﴾ "بەگاڵتەوە" بەلوطیان وت: ئەگەر لەڕاست بێژانی ئادەی سزای خوامان بۆ بێنە" کە تۆهەموو جار هەڕەشەی پێ ئەکەیت" ﴿[30] قال رب انصرنی علی القوم المفسدین﴾ لووط کاتێ نائومێد بوو لێیان وتی: ئەی پەروەردگارم! بەسەر ئەو گەلە خراپکارەدا - کەهەرچی گیانیانە بێ ئەخلاقییە- سەرمخە ﴿[31] ولماجاءت رسلنا إبراهیم بالبشری﴾ دوای داوای (لوط) بۆ لەناوبردنیان، خوا کۆمەڵێ فریشتە ئەنێرێ بۆئەنجامدانی ئەوکارە، جا پێش ئەوەبچن بۆکارەکەیان، دەڕۆنە لای (ئیراهیم) وەك ئەفەرموێ: کاتێ کە نێرراوەکانمان هاتنەلای ئیبراهیم بەموژدەوە,واتە:بەموژدەی هاتنە دونیای ئیسحاق ﴿قالوا إنا مهلكوا أهل هذه القریة﴾ بە ئیبراهیمیان وت: بەڕاستیی ئێمە خەڵکی ئەم شاروديیە "سەدووم -دێی گەلی لووط- لەناوبەرین ﴿إن أهلها کانوا ظالمین﴾ چونکە خەڵکەکەی‌زۆر ناهەقکارو بێڕەوشت ولەسنوور دەرچوون.

سُورَةُ العَنكَبُوت — الجُزْءُ العِشْرُون

وَلَمَّا جَآءَتْ رُسُلُنَآ إِبْرَٰهِيمَ بِٱلْبُشْرَىٰ قَالُوٓا۟ إِنَّا مُهْلِكُوٓا۟ أَهْلِ هَٰذِهِ ٱلْقَرْيَةِ ۖ إِنَّ أَهْلَهَا كَانُوا۟ ظَٰلِمِينَ ﴿٣١﴾ قَالَ إِنَّ فِيهَا لُوطًا ۚ قَالُوا۟ نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَن فِيهَا ۖ لَنُنَجِّيَنَّهُۥ وَأَهْلَهُۥٓ إِلَّا ٱمْرَأَتَهُۥ كَانَتْ مِنَ ٱلْغَٰبِرِينَ ﴿٣٢﴾ وَلَمَّآ أَن جَآءَتْ رُسُلُنَا لُوطًا سِىٓءَ بِهِمْ وَضَاقَ بِهِمْ ذَرْعًا وَقَالُوا۟ لَا تَخَفْ وَلَا تَحْزَنْ ۖ إِنَّا مُنَجُّوكَ وَأَهْلَكَ إِلَّا ٱمْرَأَتَكَ كَانَتْ مِنَ ٱلْغَٰبِرِينَ ﴿٣٣﴾ إِنَّا مُنزِلُونَ عَلَىٰٓ أَهْلِ هَٰذِهِ ٱلْقَرْيَةِ رِجْزًا مِّنَ ٱلسَّمَآءِ بِمَا كَانُوا۟ يَفْسُقُونَ ﴿٣٤﴾ وَلَقَد تَّرَكْنَا مِنْهَآ ءَايَةًۢ بَيِّنَةً لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٣٥﴾ وَإِلَىٰ مَدْيَنَ أَخَاهُمْ شُعَيْبًا فَقَالَ يَٰقَوْمِ ٱعْبُدُوا۟ ٱللَّهَ وَٱرْجُوا۟ ٱلْيَوْمَ ٱلْءَاخِرَ وَلَا تَعْثَوْا۟ فِى ٱلْأَرْضِ مُفْسِدِينَ ﴿٣٦﴾ فَكَذَّبُوهُ فَأَخَذَتْهُمُ ٱلرَّجْفَةُ فَأَصْبَحُوا۟ فِى دَارِهِمْ جَٰثِمِينَ ﴿٣٧﴾ وَعَادًا وَثَمُودَا۟ وَقَد تَّبَيَّنَ لَكُم مِّن مَّسَٰكِنِهِمْ ۖ وَزَيَّنَ لَهُمُ ٱلشَّيْطَٰنُ أَعْمَٰلَهُمْ فَصَدَّهُمْ عَنِ ٱلسَّبِيلِ وَكَانُوا۟ مُسْتَبْصِرِينَ ﴿٣٨﴾

٤٠٠ — وَقَٰرُونَ

فریشتە دێنە لای ئیبراهیم و لووط:

﴿[32] قال إن فیها لوطا﴾ ئیبراهیم کە ئەوەی لێ بیستن وتی: دەی خۆ لووتیشی تێدایە؟! ﴿قالوا نحن أعلم بمن فیها﴾ فریشتەکان وتیان: ئێمە زاناترین بەوەی تێدایە؟ ﴿لننجینه واهله إلا إمرأته کانت من الغابرین﴾ بێگومان لووت وخانەوادەکەی-دووکچەکەی- رزگاردەکەین,ژنەکەی نا, چوون بڕیارە ئەو لەناو گوناهباراندا دەمێنێتەوەو تیادەچێت" چونکە کاتی‌خۆی بەو کارەی ئەوانە رازی بووە"﴿[33] ولما أن جاءت رسلنا لوطا سئ بهم وضاق بهم ذرعا﴾ پاشان نێرراوەکانمان لای ئیبراهیم هەڵسان و بەرەو لووت چوون، کاتێ چوونە لای، بەدیتنیان ترساودڵتەنگ بوو" لەترسی هۆزەکەی، نەوەك بێن دەرگایان پێ بگرن، جا ئەوانیش لووتیان تێگەیاند ﴿وقالوا لا تخف ولا تحزن﴾ ووتیان: مەترسە و دڵ تەنگ مەبە" بەهۆی ئێمەوە" ﴿إنا منجوك وأهلك إلا امرأتك كانت من

الغابرين﴾ چونکە بێ گومان ئێمەخۆ تۆو خانەوادەکەت- ژنەکەت نەبێ- ڕزگاردەکەین کەئەولەڕیزیبەجێماوانایە.
﴿[٣٤] إنا منزلون على أهل هذه القرية رجزا من السماء﴾ ئێمە لە ئاسمانەوە بەڵاو سزایەکی سەخت ئەنێرینە سەر خەڵکی ئەم شارەدێیە ﴿بماكانوا يفسقون﴾ بەهۆی گوناهو تاوان و لەسنوور دەرچوونیانەوە "ئیبن کەسیر ئەڵێ: خوا جوبرەئیلی ناردو گوندەکەی بەرز کردەوەو لەئاستی سەریاندا رای گرت، پاشان کوتای بەسەریانداو بەرەدەبارانی کردن و جێگەکەیان بووە بە دەریایەکی (پیس و بۆگەن) زۆربەی ڕا لەسەر ئەوەیە کەئەودەریایە، (بحرالميت)ی ئێستایە ﴿[٣٥] ولقد تركنا منها آية بينة لقوم يعقلون﴾ بەهەقیقەت لەو شارەدێیە وێرانەدا نیشانەیەکی ڕۆشنمان بەجێ هێشت بۆ کەسانێك لەونیشانەڕادەمێنن و تێدەگە.

کورتە باسێکی شوعەیب:

دێتە سەرباسی چیرۆکی شوعەیبی پەیامبەر(عليه السلام) بۆیە ئەفەرموێ: ﴿[٣٦] وإلى مدين أخاهم شعيبا﴾ هەروا شوعەیبیبرایانیشمان-برای بنەچەییان- بەپێغەمبەری ڕەوانە کرد بۆمەدیەن ﴿فقال يا قوم اعبدوا الله وارجوا اليوم الآخر﴾ ڕۆیشتە لایان و فەرمووی: ئەی قەوم وهۆزم! تەنها خوا بپەرستن، وە بەڕۆژی دوایی ئومێدتان بێ‌و" لەسزایشی بترسن" ﴿ولا تعثوا في الأرض مفسدين﴾ کاری بەدکارانەوگێرەشێوێنی مەکەن لەم زەویەدا,واتە: هەوڵی بڵاوکردنەوەی فەساد وتاوان مەدەن و، گێرەشێوێن مەبن ﴿[٣٧] فكذبوه فأخذتهم الرجفة﴾ کەچی خەڵکەکە بەدرۆزنیان کرد، ئینجا بوومەلەرزەیەکی گەورەی وا گرتنیو ولاتەکەیانی بەیەکجاری وێران کرد ﴿فأصبحوا في دارهم جاثمين﴾ جاهەرهەموویان لەماڵەکانیاندا بەچۆکدا کەوتن ومردن.

﴿وَقَٰرُونَ وَفِرْعَوْنَ وَهَٰمَٰنَ ۖ وَلَقَدْ جَآءَهُم مُّوسَىٰ بِٱلْبَيِّنَٰتِ فَٱسْتَكْبَرُوا۟ فِى ٱلْأَرْضِ وَمَا كَانُوا۟ سَٰبِقِينَ ﴿٣٩﴾ فَكُلًّا أَخَذْنَا بِذَنۢبِهِۦ ۖ فَمِنْهُم مَّنْ أَرْسَلْنَا عَلَيْهِ حَاصِبًا وَمِنْهُم مَّنْ أَخَذَتْهُ ٱلصَّيْحَةُ وَمِنْهُم مَّنْ خَسَفْنَا بِهِ ٱلْأَرْضَ وَمِنْهُم مَّنْ أَغْرَقْنَا ۚ وَمَا كَانَ ٱللَّهُ لِيَظْلِمَهُمْ وَلَٰكِن كَانُوٓا۟ أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٤٠﴾ مَثَلُ ٱلَّذِينَ ٱتَّخَذُوا۟ مِن دُونِ ٱللَّهِ أَوْلِيَآءَ كَمَثَلِ ٱلْعَنكَبُوتِ ٱتَّخَذَتْ بَيْتًا ۖ وَإِنَّ أَوْهَنَ ٱلْبُيُوتِ لَبَيْتُ ٱلْعَنكَبُوتِ ۖ لَوْ كَانُوا۟ يَعْلَمُونَ ﴿٤١﴾ إِنَّ ٱللَّهَ يَعْلَمُ مَا يَدْعُونَ مِن دُونِهِۦ مِن شَىْءٍ ۚ وَهُوَ ٱلْعَزِيزُ ٱلْحَكِيمُ ﴿٤٢﴾ وَتِلْكَ ٱلْأَمْثَٰلُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ ۖ وَمَا يَعْقِلُهَآ إِلَّا ٱلْعَٰلِمُونَ ﴿٤٣﴾ خَلَقَ ٱللَّهُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ بِٱلْحَقِّ ۚ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَءَايَةً لِّلْمُؤْمِنِينَ ﴿٤٤﴾ ٱتْلُ مَآ أُوحِىَ إِلَيْكَ مِنَ ٱلْكِتَٰبِ وَأَقِمِ ٱلصَّلَوٰةَ ۖ إِنَّ ٱلصَّلَوٰةَ تَنْهَىٰ عَنِ ٱلْفَحْشَآءِ وَٱلْمُنكَرِ ۗ وَلَذِكْرُ ٱللَّهِ أَكْبَرُ ۗ وَٱللَّهُ يَعْلَمُ مَا تَصْنَعُونَ ﴿٤٥﴾

٤٠١

ئەم قەومانەش فەوتان:

﴿[٣٨] وعادا وثمود وقد تبين لكم من مساكنهم﴾ وە (عاد- گەلی هوود- سەموود- گەلی صالح)یشمان لەناو بردن، ئێستاش شوێنەوارەکانیان ببینن -ئەی دانیشتوانی مەککە!- جادەزانن چیمان پێکردوون، دەبۆئێوەش ژێر نابن؟ ﴿وزين لهم الشطان أعمالهم﴾ شەیتان کاروکردەوەکانیانی بۆڕازاندنەوە, ئەوەبوو ئەوکارە نامەردانەیان لاچاك بوو ﴿فصدهم عن السبيل﴾ جا لەڕێگەو ڕێبازی ڕاستیش ڕێگری کردن ﴿وكانوا مستبصرين﴾ لەکاتێکدا خەڵکێکی وردبین بوون و، عەقڵیان بەچاك و خراپ ئەشکا ﴿[٣٩] وقارون وفرعون وهامان﴾ هەروەها قارونی سەرمایەدارو, فیرعەونی پاشای میسرو, هامانی وەزیری فیرعەونمان لەناوبردن ﴿ولقد جاءهم موسى بالبينات﴾ بە هەقیقەت موسا بەگەڵێ موعجیزەو بەڵگەی ئاشکراو ڕوونەوە هاتە لایان ﴿فاستكبروا في الأرض﴾ کەچی لەسەر زەوییدا خۆیان بە زل زانیی و، لە خۆیان گۆڕان و، دەستیان کردە دەعیەو فیز ﴿وما كانوا سابقين﴾ و نەشیان توانی پێشمان لێ بگرن و دەرچن لەدەستمان ﴿[٤٠] فكلا

أخذنا بذنبه﴾ جا ئێمە هەریەك لەوانمان بەهۆی گوناهی خۆیانەوە قار لێگرت ﴿فمنهم من أرسلنا علیه حاصبا﴾ جا هیوایان هەبوو خێزو لممان بەسەریاندا ڕشت لەگەڵ بای زۆرتوندوو سەخت و كوشندەدا وەك گەلی عاد ﴿ومنهم من أخذته الصیحة﴾ هەیان بوو دەنگ ونارەتەو هاوارێكی گەورەی ئاسمانیی (هەورە بروسكەو بوومەلەرزە) گرتیو لەناو چوون وەك گەلی سەمود ﴿ومنهم من خسفنا به الأرض﴾ هەشیانبوو بەخۆی و سامان و دارایییەوە وەك قارون بەناخی زەویدا ڕۆبرد ﴿ومنهم من أغرقنا﴾ هەیشیان بوو وەك گەلی نوح و فیرعەون و هامانی وەزیری و لەشكرەكەی لەئاودا نوقممان كردن ﴿وماكان الله لیظلمهم﴾ وەنەبێت خوا ستەمی لێكردبن، نا" خواستەمی لێنەكردن ﴿ولكن كانوا أنفسهم یظلمون﴾ بەڵكوخۆیان ستەمیان لەخۆیان كرد، ئەوەبوو سەرپێچییان كردو، سەرەنجام سزا هاتە سەریان.

دۆستگرتن (غەیرەز خوا) لە كاری كاكڵە مووشان دەچێ:

ئینجا خوای گەورە وێنەو مەسەل بۆ هاوبەشدانەرەكان دێنێتەوە سەبارەت بەوەی كە لەباتی خوا بت ئەپەرستن، ئەفەرموێ: ﴿[41]مثل الذین اتخذوا من دون الله أولیاء كمثل العنكبوت اتخذت بیتا﴾ مەسەل و نموونەی ئەو كەسانەی بێجگە لە خوا چەند دۆستێكیان بۆ خۆیان گرتووە، هەروەك مەسەلی(كاكڵەمووشان) جاڵجاڵۆكەیان بەسەرهاتووە كەخانوویەكی بۆخۆی تەنیوە ﴿وإن أوهن البیوت لبیت العنكبوت لو كانوا یعلمون﴾ ئاشكرایشە كەخانووی كاكڵەمووشان نابوودترین وسسترین خانووە ئەگەرئەوراستییە بزانن وتێبگەن ﴿إن الله یعلم مایدعون من دونه من شیء﴾ بەڕاستیی خوا دەزانێ چین ئەوانەی ئەوان هاواروهانایان بۆدەبەن ﴿وهوالعزیز الحكیم﴾ هەرخۆیشی دەسەڵاتداری لەكارزانە ﴿[42]وتلك الأمثال نضربها للناس﴾ ئەومەسەلانەش - كەناوبەناو- بۆخەڵكیان دەهێنینەوە هەربۆتێگەیشتنە ﴿ومایعقلها إلا العالمون﴾تێیان ناگەن ،تەنها زاناو وردبینەكان نەبێ ,واتە: هەر ئەوان تێیان دەگەن.

قورئان بخوێنەو، پەیامەكەت بگەیەنە:

﴿[44]خلق الله السموات والأرض بالحق﴾ خوا ئاسمانەكان وزەویی بەرەواو هەق بەدیهێناوە ﴿إن فی ذلك لآیة للمؤمنین﴾ بەڕاستیی لەو بەدیهینانەدا بەڵگەیەكی گەورە هەیە بۆبڕواداران ﴿[45] اتل ما أوحی إلیك من الكتاب﴾ ئەی موحەممەد ﷺ ئەوی لەم قورئانەدا بۆت وەحی كراوە بیخوێنەوە ﴿وأقم الصلاة﴾ و بەبەردەوامی و ڕێك وپێك نوێژیش ئەنجام بدە ﴿إن الصلاة تنهی عن الفحشاء والمنكر﴾ بەڕاستیی نوێژی " تێروتەسەل" بەرهەڵستی مرۆ لەكاری خراپ و ناپەسەند و گوناهو تاوان دەكات ﴿ولذكر الله أكبر﴾ وبێگومان یادی خوا -لەدونیادا- لە هەموو شتێك هێزاتروگەورەترە"، چونكە بیركردنەوەیە لەگەورەیی ودەسەڵاتی خوا ﴿والله یعلم ما تصنعون﴾ خواش بەوكارو كردەوانەی ئێوە ئەنجامیان دەدەن، ئاگادارە، بۆخۆیشی پاداشتتان ئەداتەوە.

كۆتایی جزمی بیستەم
و لله الحمد والمنة
*** *** ***